KÜRD
TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

KOVARA KURDÎ–TİRKÎ ✱ KÜRDÇE–TÜRKÇE DERGİ

1908–1909

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Lâtin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

KÜRD TEAVÜN VE TERAKKÎ GAZETESİ

WEŞANXANA DENG
P. O. BOX 3050
S–750 03 Uppsala
Sweden

DENG YAYINEVİ
P. O. BOX 3050
S–750 03 Uppsala
Sweden

© M. Emîn Bozarslan, 1998

*

Tarîxa çapê:
Adar 1998

*

Baskı tarihi:
Mart 1998

*

Fyris-Tryck AB
Storgatan 30, Uppsala-Sweden

*

ISBN 91-88246-12-4

KÜRD
TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

KOVARA KURDÎ–TİRKÎ * KÜRDÇE–TÜRKÇE DERGİ

1908–1909

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Lâtin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

BALKÊŞÎYEKA GİRİNG

Jibo ku mirov bikare bi hêsanî "**Nûçenama Havkarî û Pêşketina Kurdan**"(**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**) bixwîne û baş jê mefadar bibe, divê ku mirov berê, beşê paşîn ê vê "Pêşkêşî"yê bixwîne, ku di binê sernivîsara "Nasandina vê çapê" da hatîye nivîsîn. Ew beş, jibo xwendin û karanîna kovarê wek mifteyek, wek rêbirek e. Bê rêbirîya wî beşî, mirov nikare kovarê bi hêsanî bixwîne û baş jê mefadar bibe.

ÖNEMLİ BİR ANIMSATMA

"**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"nin kolaylıkla okunup ondan yararlanılabilmesi için, önce, bu "Sunuş"un son bölümünün okunması gerekir. "Bu Basımın Tanıtılması" başlığı altında yazılmış olan o bölüm, derginin kullanılması için bir anahtar, bir kılavuz niteliğindedir. O bölümün kılavuzluğu olmaksızın, derginin okunması ve ondan yararlanılması kolay değildir.

PÊŞKÊŞÎ

KOMELA HEVKARÎ Û PÊŞKETÎNA KURDAN

Di despêka(1) sedsala XX. da, serbajarê împeratorîya Osmanî Stanbol, hem ji alîyê sîyasî ve, hem jî ji alîyê çandeyî ve merkezeka gelek giring bû. Gelek rewşenbîrên gelên cure cure yên binê destê Osmanîyan li wir civîyabûn. Di nava wan rewşenbîran da bîr û bawerîya neteweyî jî belav bûbû. Wek rewşenbîrên gelên dî, gelek rewşenbîrên Kurd jî li wî bajarî gîhabûn hev. Ew rewşenbîrên Kurd, dixebitîn ku tevgereka neteweyî saz bikin û bi rîya wê tevgerê tovê bîr û bawerîya welatevînîyê û neteweevînîyê di nava gelê Kurd da biçînin. Jibo gîhana wê amancê û pêkanîna wê daxwazê jî, hêz didan xwe ku ji hemî keys û fersendên lêhatî mefadar bibin.(2)

Bi qasê ku tê zanîn, vêkxistina Kurdan a pêşîn, wek komeleyek di sala 1900'î da hatîye sazkirin. Navê wê komelê "Kürdistan Azm-i Kavî Cemiyeti"(Komela Vîna Zexm a Kurdistanê) bûye. Sazkarê wê komelê Fikrî Efendîyê Amedî(Dîyarbekrî) bûye. Em ji endamên wê komelê, tenê navê Ehmed Ramizê Licî dizanin. Lê belê ew komele di binê zordestîya rejima Sultan Evdilhemîdê 2'yan da umirdirêj nebûye û demek paşê hatîye girtin, Ehmed Ramiz jî di sala 1904'an da revîyaye çûye Misrê, piştê ku di sala 1908'an da meşrûtîyet hatîye sazkirin, vegerîyaye Stanbolê.(3)

Careka dî, piştê sazkirina meşrûtîyetê di nava sînorên dewleta Osmanî da keys û fersend jibo sazkirina vêkxistinek ketîye destê rewşenbîrên Kurd. Meşrûtîyet, bi peyveka dî rejima meşrûtî, bi pêşewayîya "Komela Yekîtî û Pêşketina Osmanîyan"(Osmanlı İttihad ve Terakkî Cem'iyeti),(4) di sala

---

(1) Despêk: Serê tiştek, serê kar û xebatek, serê dewrek yan sedsalek û wd. Ev peyvikeka sazber e, ji peyvikên "dest" û "pêk" hatîye sazkirin. Li gora bingehokên rênivîsa Kurdî, tîpa "t" ya di paşîya peyvika "dest" da ketîye û bi wî awayî peyvik bûye "despêk"; wek peyvikên "desbirak", "desmal", "desmêj" û wd.

(2) Mefadar bibin: Îstîfade bikin, fêde bibînin, bibin xwedîfêde û xwedîmenfeet, bibin xwedîmefa.

(3) Zinnar Silopî, "**Doza Kurdistan**", rûpel 25-26; Çapxana Stewr; Bêrût, 1969.

(4) Peyvika "terakkî" peyvikeka Erebî ye û di wî zimanî da bi awayê "tereqqî" ye; di Tirkîya Osmanî da jî wisa dihat karanîn; lê ji ber ku di Tirkîya îroyîn da bi awayê "terakkî" tê nivîsîn, me jî li vir ew wisa nivîsî. Mana peyvikê di Erebî da "bilindbûn" e; lê belê peyvik di dewra Osmanîyan da wek terîmek bi mana "pêşketin" jî dihat karanîn; ji ber vê yekê, me jî li vir ew bi awayê "pêşketin" wergerand Kurdî.

1908'an da hatîye sazkirin. Di despêka rejimê da, azadîyeka hema-hema bêsînor hatibû nava sînorên împeratorîya Osmanî. Jixwe prensîp û sloganên rejima nû, "azadî, biratî, wekhevî"(hürriyet, uhuvvet, müsavat) bûn. Wek ku tê zanîn, ew her sê prensîp, sê prensîpên Şorişa Fransiz a 1789'an bûn; yanî Komela Yekîtî û Pêşketina Osmanîyan, Şorişa Fransiz ji xwe ra kiribû numûne û ew her sê prensîp, ew her sê peyvik ji wê şorişê girtibûn.(5) Ew her sê peyvik bûbûn slogan û li her derê împeratorîyê belav bûbûn, wek benîşt ketibûn devê her kesî.

Hingê rewşenbîrên Kurd ên welatevîn û neteweevîn ên li Stanbolê jî xebitîne ku ji wê rewş û keysa lêhatî mefadar bibin û xebateka vêkxistî sererast bikin. Bi wê amancê û wê daxwazê, di binê serokîya Seyid Evdilqadirê kurê Şêx Ubeydullahê Nehrî yê Şemdînî da "Komela Hevkarî û Pêşketina Kurdan"(Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti) saz kirine û li dora wê civîyane. Merkeza wê komelê li Stanbol bûye; li gelek bajar û qesebeyên Kurdistanê jî şaxên wê hatine sazkirin.

"KÜRD TEAVÜN VE TERAKKÎ GAZETESİ"

Komela Hevkarî û Pêşketina Kurdan, hema piştê sazbûna xwe dest bi kar û xebatê kirîye. Berê berçav ê wê xebatê,(6) "**Nûçenama Hevkarî û Pêşketina Kurdan**"(**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**) bûye. Komelê, bi rîya wê kovarê, hem dengê gelê Kurd bilind kirîye û alûzîyên wî anîne ber çavan, daxwazên wî bi kargêrên Osmanîyan ragîhandine, hem jî hêz daye xwe ku rejima meşrûtî ya Osmanî ya nû di nava Kurdan da bide naskirin, di heqê wê da Kurdan serwext bike. Wek merkeza komelê, cîyê kargêrî û weşandina wê kovarê jî Stanbol bû; navnîşana wê jî merkeza komelê bû, ku li taxa Weznecîler a Stanbolê bû. Kovar gerçi bi navê "gazete" derdiket, lê belê kovareka hefteyî bû. Jimara pêşîn a kovarê di tarîxa 11 Zîlqe'de 1326'ê Hîcrî, 22 Çirîya Paşîn 1324'ê Romî da derketîye. Ev tarîx, li gora tarîxa Mîladî 5 Kanûna Pêşîn 1908 e. Yanî, bi peyveka kurt, kovara "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"yê di tarîxa 05/12/1908'an da dest bi derketinê kirîye û ketîye xizmeta gelê Kurd.

---

(5) Peyvik: Dengê ku ji devê mirov derdikeve û tenê yek maneyek dide; wek "ba", "baran", "diçe", "dixwîne", "hat", "hatin", "jîn", "pirtûk", "xwarin" û wd. Bi Erebî "kelîme", bi Tirkî "sözcük", bi Înglîzî jî "word".

(6) Ber: Gelek maneyên vê peyvikê hene; mana wê li vir weha ye: "Fêkî, tiştê ku ji tiştekî wek darek, baxçeyek, rezek, zevîyek, fabrîqeyek û wd. yan jî ji karek peyda dibe û bi destê mirov dikeve, ji mirov ra dibe desketî û qazanc". Bi Erebî "semere, mehsûl", bi Tirkî "ürün", bi Înglîzî jî "product". Mesela, kesê ku rezek bi tevayî nekire, lê belê tenê tirîyê wî rezî jibo salek, du salan û wd. bikire, di heqê wî kesî da tê gotin "berê rez kirîye". Tişt yan karê ku ber bide, ji wî ra jî tê gotin "berdar"; mesela, ji rezekî wisa ra tê gotin "ev rezekî berdar e", ji karekî wisa ra jî tê gotin "ev karekî berdar e".

Bi wî awayî, "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**", di dîroka neteweyê Kurd da bûye nûçenameya 2'yan. Wek ku tê zanîn, di dîroka neteweyê Kurd da nûçenameya pêşîn "**Kurdistan**" e, ku di sala 1898'an da ji alîyê rewşenbîrê Kurd Mîqdad Mîdhet Bedirxan ve li Misrê hatîye weşandin, paşê jî birayê wî Evdirehman Bedirxan li Ewrupayê heta sala 1902'yan weşandina wê domandîye. Wek ku ji tarîxên derketina wan jî dîyar e, di navbera "**Kurdistan**"ê û "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"yê da deh sal zeman derbas bûye.

BERPİRSYAR Û NİVÎSKARÊN KOVARÊ

Berpirsyarê "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"yê, hozanê Kurd ê nemir Pîremerd bûye. Wek ku tê zanîn Pîremerd, hozanê marşa "**Newroz**"ê ye. Ew, hem berpirsyarê kovarê, hem jî yek ji nivîskarên wê bûye û tê da hin nivîsar û helbestên hêja nivîsîne. Hin nivîsar û helbestên wî bi Kurdî, hin jî bi Tirkîya Osmanî ne. Wî, di nivîsar û helbestên xwe da navê xwe yê rastîn Tewfîq bi kar anîye û navê xwe carna bi Tirkî "Süleymaniyeli Tevfik" yanî Tewfîqê Silêmanîyeyî, carna jî "M. Tevfik" nivîsîye.

Sernivîskarê kovarê jî Ehmed Cemîlê Amedî bûye. Nivîsarên wî gişt bi Tirkî derketine. Wî nivîskarî, navê xwe carna bi awayê "Diyarbekirli Ahmed Cemil" yanî "Ehmed Cemîlê Dîyarbekrî", carna jî tenê bi awayê "Ahmed Cemil" nivîsîye.

Tiştekî gelek balkêş ev e ku, yek ji nivîskarên kovarê jî Bedîuzzeman Seîdê Kurdî bûye. Çima em jibo nivîskarîya wî ya di vê kovarê da dibêjin "gelek balkêş"? Lewra ew bîrewer û têkoşerê Kurd ê nemir, bi raya giştî şaş hatîye nasandin. Rejima Tirkîyê tim hêz daye xwe ku wî wek "zilamekî paşverû û kevneperest" bide naskirin û tim ew perçiqandîye; dîndarên Tirkan jî tim û tim xebitîne ku wî tenê wek "zilamekî dîndar û dînmirov" bidin naskirin, Kurdîtîya wî û têkoşîna wî ya jibo Kurd û Kurdistanê veşêrin û ji ber çavan winda bikin. Bê guman ew miroveki dîndar bû û dînmirovekî zanyar bû. Lê belê di eynê demê da jî rewşenbîrekî Kurd ê bîrewer bû û têkoşerekî Kurd ê têrbawerî bû. Wî, di jimara pêşîn a kovarê da nivîsareka Kurdî nivîsîye; di gelek jimarên dî da jî nivîsarên Tirkî nivîsîne. Kurdîtîya xwe jî hema hema tim digel navê xwe anîye ber çavan û navê xwe carna "Seîdê Kurdî", carna "Bedîuzzemanê Kurdî", carek jî "Molla Seîd" nivîsîye.

Nivîskarek jî Ehmed Şewqîyê Herdîşî bûye. Nivîsarên wî gişt bi Kurdî ne. Ji nivîsarên wî tê zanîn ku ew, welatevîn û neteweevînekî dilsoj bûye. Wî di jimara pêşîn da dest bi nivîsînê kirîye, di jimarên dî da jî nivîsîna xwe domandîye û navê xwe carna "Ehmed Şewqî", carna "Seyyah Ehmed Şewqî" yanî "Ehmed Şewqîyê Gerok" carek jî bi Tirkî "Ercişli Ahmed Şevki" yanî "Ehmed Şewqîyê Herdîşî" nivîsîye.

Yek ji nivîskarên Kurdînivîs jî Mehmed Tahirê Cizîrî bûye. Wî, di jimara 6'an da bi nameyeka Kurdî dest bi nivîsînê kirîye, di dûwayîya nameya xwe da jî navê xwe bi Tirkî "Diyarbekir'den Telgrafçı Mehmed Tahir Cezerî" yanî "Ji Dîyarbekrê Xebatkarê Têlgrafan Mehmed Tahirê Cizîrî" nivîsîye. Piştê wê nameya xwe jî, nivîsareka Kurdî nivîsîye; di jimara 7'an da jî nivîsîna xwe domandîye. Ji nivîsarên wî tê zanîn ku ew jî welatevîn û neteweevînekî dilsoj bûye.

Nivîskar û zimanzanê Kurd ê navdar Xelîl Xiyalî jî di kovarê da nivîsareka Kurdî nivîsîye. Ew nivîsara wî di jimara 8'an da derketîye. Wisa tê zanîn ku ew nivîsar ji alîyê karbidestên kovarê ve gelek giring hatîye dîtin ku, Kurdîya wê parçe parçe hatîye çapkirin, her parçeyek bi Tirkî jî hatîye wergerandin û wergerana her parçeyek li pey wê parçê hatîye danîn.

Bedrîyê Melatyeyî jî yek ji nivîskarên kovarê bûye. Wî, ji despêkê ve di kovarê da nivîsîye û nivîsara wî ya pêşîn di jimara pêşîn da derketîye. Nivîsarên wî gişt bi Tirkî ne. Wî, navê xwe carna bi Tirkî "Malatyalı Bedri" yanî "Bedrîyê Melatyeyî", carna jî tenê "Bedrî" nivîsîye.

Nivîskarekî dî jî Îsmaîl Heqî Baban bûye, ku hem endamê komelê bûye, hem jî hingê bûye Gelwekîlê Bexdayê.(7) Wî, di kovarê da nivîsarên xwe bi Tirkî nivîsîne; navê xwe jî carna bi awayê "Babanzade Îsmaîl Heqî", carna jî bi awayê "Baban: Îsmaîl Heqî" nivîsîye.

Seyfullahê Silêmanîyeyî jî yek ji nivîskarên kovarê bûye û di gelek jimaran da nivîsarên Tirkî nivîsîne. Navê xwe jî tim bi Tirkî bi awayê "Süleymaniyeli Seyfullah" nivîsîye.

Tiştekî balkêş ê dî jî ev e ku Silêman Nezîfê Amedî jî di kovarê da çend nivîsar nivîsîne. Ew nivîsarên wî li ser rewşa Kurd û Kurdistanê ne. Di hin nivîsarên xwe da, ji ber îhmalkirina Kurdistanê rexneyên giran li karbidestên dewleta Osmanî xistine. Wek ku tê zanîn, navê Silêman Nezîf, di destê karbidestên rejima Tirkîyê da li dijê fikra azadîxwazîya gelê Kurd bûye alet, bûye mertal. Karbidestên wê rejimê, Kurdîtîya Silêmen Nezîf dipoşin(8) û wî wek berevanekî nejadperestîya Tirkan didin naskirin.(9) Nuha em dibînin ku Silêman Nezîf di nivîsarên xwe yên vê kovarê da hem berevanîya gelê Kurd kirîye, hem jî gelek caran navê Kurdistanê nivîsîye û di nivîsarên xwe da wek welatek qala Kurdistanê kirîye.(10)

---

(7) Gelwekîl: Wekîlê gel, kesê ku ji alîyê gel ve hatîye bijartin jibo ku di parlamentoyê da gel temsîl bike û bi wekîlîya gel di amadekirin û qebûlkirina qanûnan da beşdar bibe. Bi Erebî "mendûb", bi Tirkî "milletvekili" ku ew jî ji peyvikên "millet" û "wekîl" ên Erebî hatîye sazkirin, bi Înglîzî jî "deputy".

(8) Dipoşin: Vedişêrin, dinuxêfin, ji ber çavan winda dikin, perde dikişînin ser.

(9) Berevan: Kesê ku berê tiştek yan kesek digire û wî dipارêze. Ji wî karî ra jî tê gotin "berevanî".

(10) Bi vê munasebetê divê em bêjin ku, kî dizane hêj çi rastîyên veşartî di nava rûpelên belgeyên mêjîn ên tozgirtî da hene! Eger ew belge hemî bên dîtin, ew rastîyên veşartî jî dê bi wan ra ji tarîtîyê derkevin û bên ber çavan.

Ji bil van nivîskaran hin nivîskarên dî jî carna di kovarê da nivîsîne; wek Süleymaniyeli Fethi(Fethîyê Silêmanîyeyî), Diyarbekirli Sakin(Sakinê Dîyarbekrî), Diyarbekirli Mezherzade Mezher(Mezherê Kurê Mezher ê Dîyarbekrî) û wd. Jibo ku ev "Pêşkêşî" pirr dirêj nebe, em nikarin hemî nivîskaran û nivîsarên wan li vir bidin naskirin. Dema xwendevan kovarê bixwînin, dê bizanin ku kîjan nivîskar li ser kîjan babet çi nivîsîye.

BERGEHÊ KOVARÊ YÊ SÎYASÎ

Ji ber ku "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**" organa resmî ya komela Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyetiyê bûye û bi navê wê komelê hatîye weşandin, di nivîsarên wê da jî sîyaseta wê komelê rû daye û hatîye ragîhandin. Wisa tê zanîn ku sîyaseta wê komelê li ser du bingehan hatîye avakirin. Yek ji wan her du bingehan, di nava çarçova meşrûtîyetê û azadîyê da yekîtîya dewleta Osmanî bûye; yek jî azadîya Kurd û Kurdistanê bûye di nava sînorên wê dewletê da.

Hêj di jimara pêşîn da Tewfîqê Silêmanîyeyî nivîsareka Tirkî ya kurt nivîsîye û tê da ew sîyaset ragîhandîye. Wî, di despêka wê nivîsara xwe da bi bîr anîye ku gelê Kurd bi daxwaza xwe ya wijdanî ketîye nava sînorên dewleta Osmanî, rexne li karbidestên Osmanîyan xistîye ku jibo pêşketina Kurdan tiştek nekirine û daye zanîn ku komela Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti dê di binê navê Osmanîtîyê da jibo pêşketina gelê Kurd bixebite.

Dîsa di jimara pêşîn da di binê sernivîsara "Belavoka Komelê"(Cem'iyetin Beyannamesi) da nivîsareka kurt a Tirkî derketîye. Di wê nivîsarê da dûzennama komelê hatîye bîranîn;(11) paşê hatîye ragîhandin ku di nava sinorên Osmanîyan da dê jibo pêşketina gelê Kurd di rîya medeniyetê û zanînê da xebat bê kirin. Tiştekî balkêş ev e ku di wê nivîsarê da îşaret bi alîyê du daxwazan ve hatîye kirin. Yek ew e ku îmtiyaza çu gelek li ser gelekî dî tunebe; yek jî ew e ku selahîyeta wîlayetên Osmanîyan bê zêdekirin. Ew her du daxwaz bi awayekî pirr kurt hatine nivîsîn; lê gelek giring in û rûmeta wan gelek bilind e. Lewra bi daxwaza pêşîn wekhevîya gelan, bi daxwaza 2'yan jî tewirek nemerkezîtî(edem-i merkeziyet) hatîye ragîhandin. Di dûwayîyê da hatîye gotin ku di şolên dî da komele, bernama Komela Yekîtî û Pêşketina Osmanîyan(Osmanlı İttihad ve Terakkî Cem'iyeti) qebûl dike. Ji wê peyvê tê texmînkirin ku hevkarîyek, belkî jî peymanek di navbera her du komelan da hebûye.

---

(11) Dûzenname: Metnê ku awayê xebata vêkxistineka wek partîyeka siyasî yan komeleyek, madde bi madde dixe dûzenê û sererast dike, wezîfe û berpirsyarîya serok û kargêr û endamên wê dixe dûzenê û dide zanîn. Bi Erebî "en-nîzam'ud-daxilî", bi Tirkî "tüzük", bi İnglîzî jî "regulation".

Di jimara pêşîn da belavokeka Serokê Komelê Seyid Evdilqadir jî hatîye weşandin. Wî, di wê belavokê da qala rewşa Kurdistanê ya dema rejima berî meşrûtîyetê kirîye û rexne li karbidestên wê rejimê xistîye ku li Kurdistanê hin eşîret li dijê hev rakirine, her weha di navbera hin unsurên ne Musulman da jî hin lêkdan û pevçûn dane derxistin. Paşê ji karbidestên meşrûtîyetê xwestîye ku jibo pêçana birînên dewra berî meşrûtîyetê tedbîrên pêwîst bistînin û ji rîya Serqanûnê dernekevin.(12)

Di jimara pêşîn da İsmaîl Heqî Baban jî di binê sernivîsara "Kürdler ve Kürdistan" yanî "Kurd û Kurdistan" da nivîsareka Tirkî nivîsîye û di cîyekî wê nivîsarê da weha gotîye: "Kurd hêj jî Kurd e; netewetîya xwe, awa û dîtina xwe ya derîn, pênasîya(13) xwe ya maddî û manewî bi qasê zerreyek neguhartîye. Digel vê yekê jî, bi benekî zexm ê yekbûnê bi Osmanîtîyê ve girêdayî maye. Di dinyayê da çu hêzek nayê fikirandin ku bişê vê têkilhevîya kevn, vî benê zexm ê navbera Kurdîtîyê û Osmanîtîyê ji meydanê rake".

*

Di kovarê da, ji bil van nivîsarên ku me li jor qala wan kir, di gelek nivîsarên dî yên jimarên dî da jî ew sîyaset hatîye nivîsîn û hatîye ragîhandin. Ji ber ku cîyê vê "Pêşkêşî"yê ji dirêjkirinê ra dest nade, mixabın ku em nikarin ji hemî nivîsaran numûne nîşan bidin. Jixwe xwendevan dê wan nivîsaran bixwînin û babetên wan, naverokên wan bizanin.

NAVEROKA KOVARÊ

Naveroka kovara "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"yê hem gelek dewlemend e, hem jî pirrbabet e. Di kovarê da ji rewşa Kurd û Kurdistanê heta rewşa dewleta Osmanî, ji şolên eskerî heta şolên çandeyî, ji xeberên Kurdistanê û Osmanîyan heta xeberên navberneteweyî, li ser gelek babetan gelek nivîsar hatine nivîsîn û xeber hatine weşandin. Ji ber ku di vê "Pêşkêşî"yê da cî tune ku em qala hemî nivîsar û xeberan bikin û ji wan numûne nîşan bidin, em'ê tenê ji hin nivîsaran bi kurtî hin numûne li vir bînin ber çavan.

---

(12) Serqanûn: Qanûna bingehî ya ku awayê kargêrîya dewletek, berpirsyarî û wezîfeyên kargêrên wê dewletê, her weha jî heq û wezîfeyên hevwelatên wê sererast dike û kifş dike, dixe dûzenê û dide zanîn; bi wî awayî di serê hemî qanûnan da tê. Bi Erebî "dustûr", bi Tirkî "anayasa" bi İnglîzî "constitution".

(13) Pênasî: Rewş û mercên ku kesek yan neteweyek dinasînin, didin naskirin, ew kes yan jî ew netewe bi wan tê naskirin. Bi Erebî "huwiyet", bi Tirkî "kimlik", bi İnglîzî jî "identity". Kaxidê resmî yê ku ayîna mirov û navê mirov li ser e û ji alîyê meqamên resmî ve tê dayin, ji wî kaxidî ra jî tê gotin "pênasok".

Mesela, di jimara pêşîn da nivîsarek bi îmza E. E. û bi sernivîsara "Sîyasîyât" yanî "Şolên Sîyasî" derketîye. Di wê nivîsarê da hatîye ragîhandin ku dê li ser rewşa berê û ya wê demê haydarîyên pêwîst ji Kurdan ra bên pêşkêşkirin; û haydarîyên wisa hatine nivîsîn.

Îsmaîl Heqî Baban jî di nivîsra xwe ya jimara pêşîn da ya bi sernivîsara "Kürdler ve Kürdistan" yanî "Kurd û Kurdistan" qala neheqî û zordestîyên rejima berê li gelê Kurd kirîye, di dûwayîya nivîsara xwe da jî daye zanîn ku divê mirov jibo belavkirina xwendinê bixebite.

Dîsa di jimara pêşîn da Ehmed Cemîlê Amedî nivîsarek bi sernivîsara "Osmanlı Amerikası ve Saadet-i Müstakbele-i Aşair" yanî "Emrîkaya Osmanî û Bextyarîya Eşîretan a Pêşedemê"(14) nivîsîye û tê da qala rewşa eşîretan kirîye; jibo pêkanîna ewletîyê di nava eşîretan da jî hin daxwaz pêşkêş kirine.(15)

Bedîuzzeman Seîdê Kurdî jî di jimara pêşîn da nivîsareka Kurdî di binê sernivîsareka Tirkî da nivîsîye; ew sernivîsara Tirkî ev e: "Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî'nin Nasayıhı" yanî "Şîretên Bedîuzzeman Mela Seîdê Kurdî". Nivîskar bi banga "ey gelî Kurdan" dest bi nivîsara xwe kirîye û tê da giringîyeka mezin daye yekbûn û xwendinê. Wî, di wê nivîsara xwe da daye zanîn ku sê cewherên Kurdan hene; yek dînê Îslamê ye, yek mirovî ye, yek jî netewetî ye, ku wî jê ra gotîye "millîyeta me". Her weha daye zanîn ku sê dijminên me hene; yek xizanî, yek nezanî, yek jî dijhevî û pevçûna xwebixwetî.(16) Di dûwayîya nivîsarê da jî şîreta xwe ya paşîn nivîsîye û ji wê şîreta xwe ra gotîye "wesîyeta paşîn"; ew şîreta wî ya paşîn ev e: Xwendin, xwendin xwendin û hevgirtin, hevgirtin, hevgirtin. Ew nivîsar bi Tirkî jî hatîye wergerandin û di jimara 2'yan da hatîye weşandin.

Silêman Nezîf jî di serê jimara 2'yan da di binê sernivîsara "Kürd ve Kürdistan" yanî "Kurd û Kurdistan" da nivîsareka Tirkî nivîsîye û tê da daye zanîn ku edebîyatzanekî mezin ê Rojavayî gotîye "çîya hêlînên azadîyê ne" û nivîsara xwe weha domandîye: "Lê belê di çîyayên Kurdistanê da têkilhevîyeka wisa fermanrewa ye ku, ewletîyê ji holê radike; ew têkilhevî jî esera îhmalkirina dewleta fermanrew ye.(17) Çima neyê gotin, çima birîn û taluke bê veşartin? Kurd, roja ku bi daxwaza xwe ketin binê kargêrîya Osmanîyan, ji wê rojê heta nuha, rûyê kargêrîyeka bişefqet nedîtin. Hin demên der'adet ên ku bi zeman û tevgerên şexsî ve girêdayî ne, eger mirov wan deman bavêje alîyek, Kurdan di van çar sed salan da ji bil zulm û heqaretê tiştekî dî nedîtîye".

---

(14) Pêşedem: Dema ku li pêşîya mirov e, dema piştê nûdemê. Ev peyvik, dijmana peyvika "mêjedem" e.

(15) Ewletî: 1– Ku mirov bawerîya xwe bi kesek yan bi tiştek yan bi rewşek bîne û pişta xwe pê girêde, xwe bispêr'ê. Bi Erebî "wusûq", bi Tirkî "güven", bi Înglîzî "trust". 2– Rewşa ku taluke tê da tune û mirov tê da dilbicî ye. Bi Erebî "emn", bi Tirkî "güvenlik", bi Înglîzî "security". Li vir mexsed mana 2'yan e.

(16) Xwebixwetî: Daxilî, navxweyî. Di peyveka pêşîyan a Kurdî da tê gotin "şerê xwebixwetî, kes nikare bike navbercîtî".

(17) Fermanrewa: Hakim, xwedîferman; kes yan hêz yan dewlet yan rewşa ku fermana wî/wê direwe, dimeşe. Me peyvika "fermanrewa" ya 2'yan di şûna peyvika "metbûe" ya Erebî da nivîsî.

Bedrîyê Melatyeyî jî di jimara pêşîn da dest bi nivîsarek kirîye û nivîsara xwe di jimarên 2'yan û 6'an da domandîye. Ew nivîsar, bi sernivîsara "Kürdler ve Şecaat-ı Akvam" yanî "Kurd û Mêrxasîya Gelan" derketîye. Nivîskar di wê nivîsara xwe da xwetîyên hin gelan û yên gelê Kurd dane zanîn.(18)

Tiştekî gelek balkêş ev e ku Bedîuzzeman Seîdê Kurdî, di kovarê da berevanîya Alayên Eşîretan kirîye, ku di dewra Padîşahê Osmanî Evdilhemîdê 2'yan da ji eşîretên Kurdan hatibûn pêkanîn û ji wan ra dihat gotin "Alayên Hemîdî". Wek ku tê zanîn, ew alay di nava gel da bi xirabî hatibûn naskirin û gel li dijê wan bû. Lê belê Bedîuzzeman Seîdê Kurdî wisa nefikirîye. Wî, di jimara 2'yan da bi sernivîsara "Kürdler Neye Muhtac?" yanî "Kurd muhtacên çi ne?" nivîsareka Tirkî ya gelek balkêş nivîsîye û di wê nivîsara xwe da daye zanîn ku ji Kurdan ra yekbûn û teknîka medenîyetê pêwîst in; ragîhandîye ku xwendegeha wê teknîka medenîyetê jî tenê Alayên Eşîretan in; jîyana eskerîyê şibandîye tîrêjên elektrîkê; daye zanîn ku ew tîrêjên elektrîkê, wek maddeyên kîmyayî dê di nava eşîretên Kurdan da pêwendî peyda bikin û wan bigîhînin hev.

Teşxîseka wî ya balkêş jî di wî babetî da ev e ku bi zordana koçerîyê, bi teessubê, bi bêhukumetîyê û bi xizanîya ku ji zulma hukumetê derketîye, daxwaz û xerez li hev dikevin. Yanî ji rûyê jîyana koçerî û hişkîya bîr û bawerîyan û rewşa Kurdan a bêhkumet û xizanîya ku ji zulma hukumeta Osmanîyan derketîye, xerez û daxwazên Kurdan li dijê hev radiwestin û li hev dikevin; ji ber wê yekê jî yekbûn û hevgirtin di nava Kurdan da pêknayê. Di dûwayîya nivîsara xwe da jî yekbûn wek unsurekî jîyanê qebûl kirîye; yekbûn şibandîye koşkek, Alayên Eşîretan û eskerîya ku hemî unwanan zorbirî dike, ew jî şibandine hîm û qatîyên wê koşkê. Li vir tiştê balkêş ev e ku nivîskar, "unwan"ên ku bi jîyana eşîrîyê derdikevin pêş, ên wek begîtî û axatîyê, yek ji nexweşîyên wisa teşxîs kirîye ku li ber yekîtîya Kurdan bûne rêgir. Nivîskar, her weha tespît kirîye ku ew nexweşî bi zorbirina wan unwanan tê dermankirin, havila wê dermankirinê jî di jîyana eskerîyê da dîtîye; lewra ew jîyan, mirovan hînê jîyana tevayî dike.

Seîdê Kurdî, ji gelwekîlên Meclisa Osmanîyan ra bi Tirkî nameyeka vekirî jî nivîsîye. Ew name bi sernivîsara "Hatıra-ı Diyanet, Bediüzzaman

---

(18) Xwetî: Rewş û halê ku çawayî dide kesek yan tiştek; rewş û halê ku nîşan dide ku kesek yan tiştek çawa ye. Bi Erebî "mahiyyet", bi Tirkî "özellik", bi Înglîzî jî "quality".

Said-i Kürdî'nin Meb'usana Hitabı" yani "Bîranîna Dîyanetê, Peyva Bedîuzzeman Seîdê Kurdî ji Gelwekîlan ra" di du beşan da, di jimarên 3'yan û 4'an da hatîye çapkirin. Nivîskar di wê nama xwe da ji gelwekîlan ra gelek tewsîye û pêşnîyaz pêşkêş kirine, di dûwayîyê da jî peyv anîye ser rewşa Kurd û Kurdistanê û dîsa pêşnîyaz kirîye ku Alayên Hemîdî, bi munasebeta eskerîyê, di dibistanên xwe da hem dersa dînî bidin, hem jî jibo medenîyetê teknîkên pêwîst bidin fêrkirin.

Di wê dîtinê da Bedîuzzeman ne tenê bûye; hin nivîskarên dî jî ew dîtin ragîhandine û berevanîya wan alayan kirine. Mesela, Fethîyê Silêmanîyeyî jî, di nivîsara xwe ya jimara 2'yan da, ku bi sernivîsara "Aşayir Askerliği" yanî "Eskerîya Eşîretan" derketîye, ew dîtin daye zanîn û ragîhandîye ku ji Kurdan ra eskerîya eşîretan pêwîst e.

Tê zanîn ku jibo pêkanîna yekbûnê di nava Kurdan da, gîyanê jîyan û xebata tevayî yê ku jîyana eskerîyê dide mirovan, pêwîst hatîye dîtin.

Di jimara 3'yan da Îsmaîl Heqî Baban, di nivîsara xwe ya bi sernivîsara "Kürdçeye Dair" yanî "Li Ser Zimanê Kurdî" da, tilîya xwe danîye ser şola zimanê Kurdî. Nivîskar di wê nivîsara xwe da bi bîr anîye ku, gelên ne Musulman ên nava sînorên Osmanîyan ên wek Bulgaran, Ermenîyan û Roman di dibistanên xwe da bi zimanên xwe dixwînin; daye zanîn ku ji ber ku Erebî zimanê dînî ye, Tirkî jî zimanê resmî ye, heqê Ereban û Tirkan jî heye ku bi zimanên xwe bixwînin; ragîhandîye ku gelên Musulman ên wek Kurdan û Lazan û Arnawudan ji wî heqî bêpar mane û daxwaz kirîye ku ji wan ra jî ew heq bê naskirin; di dûwayîya nivîsarê da jî ji Kurdan xwestîye ku giringî bidin zimanê xwe, rêzimaneka Kurdî amade bikin û dîroka Kurdistanê binivîsin.

Dîsa di jimara 3'yan da Ehmed Şewqî jî nivîsareka Kurdî bi sernivîsara "Gelî Welatîya" nivîsîye û tê da qala paşvemana Kurdistanê kirîye. Nivîskar di dûwayîya wê nivîsara xwe da peyv anîye ser yekbûn û hevgirtina Kurdan; daye zanîn ku çi qas pêşketin û qencî hene, berê xwe dane Kurdistanê û jibo hatina xwe du tiştan dixwazin; yek parastina şerîetê ye, yek jî hevgirtin û yekbûn e.

Di jimara 7'an da Silêman Nezîf bi sernivîsara "İzmir Kürdistan Değil" yanî "Îzmîr ne Kurdistan e" nivîsareka Tirkî ya gelek balkêş nivîsîye. Nivîskar di wê nivîsarê da ragîhandîye ku, Gelwekîlê Îzmîrê Seyid Beg di Meclisa Osmanîyan da peyivîye û rexne li hukumetê xistîye ku guh nade Îzmîrê, û gotîye "Îzmîr ne Kurdistan e"; bi wî awayî Kurdistan biçûk xistîye û daye zanîn ku guhnedana Kurdistanê tiştekî siriştî ye.(19) Silêman Nezîf di nivîsra xwe da rexne li wî gelwekîlî xistîye û daye zanîn ku divîya ew gelwekîl ew qas teng nefikirîya û bigota "çima li Kurdistanê ew qas zulm û wêrankirin heye?"

---

(19) Siriştî: Tebîî. Ji tebîet ra jî tê gotin "sirişt".

Di jimara 8'an da nivîsareka Xelîl Xiyalî bi Kurdî derketîye. Nivîskar di wê nivîsara xwe da berê pesnê welêt daye, paşê qala dewra berî mşrûtîyetê kirîye û ragîhandîye ku hukumeta zalim Kurd li dijê hev rakirine, ew zalim şibandine Fîr'ewn, û daye zanîn ku wan warên Kurdan wêran kirine, jinên wan jinebî û zarûkên wan sêwî hîştine. Paşê ji Kurdan xwestîye ku dûwayî li şer û pevçûnên xwebixwetî bînin û destên xwe bidin hev, wek Tirkan û Ereban û Arnawudan bixebitin; her weha daxwaz kirîye ku dibistanan vekin û zarûkên xwe bidin xwendin.

Wek ku me berê jî da zanîn, ew nivîsara Xelîl Xiyalî parçe parçe bi Tirkî jî hatîye wergerandin û ew wergeranên Tirkî digel parçeyên Kurdî hatine weşandin.

Di jimara 9'an da nivîsareka Ehmed Şerefxan jî bi Tirkî derketîye. Wî, navê xwe bi awayê "Bitlis'te Şeref Xan Evlâdından: Ahmed" yanî "Li Bedlîsê ji Ewladên Şeref Xan: Ehmed" nivîsîye. Nivîskar di despêka nivîsara xwe da daye zanîn ku Hîlmîyê Selanîkî di rojnameyek da nivîsarek nivîsîye û li ser gelê Kurd pirr zimandirêjî kirîye. Ehmed Şerefxan di wê nivîsara xwe da bersîva wan zimandirêjîyên wî daye.

HÊVÎ Û DİLŞAYÎYA GELÊ KURD

Di kovara "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"yê da, ji bil nivîsaran, li ser bûyerên Kurdistanê û Osmanîyan û welatên dî gelek xeber jî derketine. Her weha, gelek têlgraf û nameyên xwendevanan jî hatine weşandin. Ew têlgraf û name ji herêmên Kurdistanê yên cure cure hatine şandin. Hin ji alîyê hin kesan ve, hin jî ji alîyê şaxên herêmî yên komela Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyetiyê ve hatine nivîsîn.

Ji wan têlgraf û nameyan bi awayekî pirr zelal û vekirî tê famkirin ku sazkirina komela Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyetiyê, li her derê Kurdistanê di nava kîtleyên gelê Kurd da dilşayî û kêfxweşî û hêvîyeka gelek mezin çêkirîye. Dîsa ji wan bi awayekî pirr vekirî tê famkirin ku li gelek herêmên Kurdistanê şaxên wê komelê hatine sazkirin û di nava gel da dest bi xebatê kirine.

Tiştekî gelek balkêş jî ev e ku li hin bajarên Kurdistanê şaxên komelê ji alîyê me'mûrên Kurd ve û di binê serokîya hin me'mûran da hatine sazkirin; tewr hin ji wan, di binê serokîya hin miftîyan da hatine sazkirin û wan miftîyan jî ew sazkirin bi têlgrafan bi merkeza komelê dane zanîn, ew têlgrafên wan jî di kovarê da hatine weşandin. Mesela, şaxa komelê ya Amedê di binê serokîya Miftî Subhî da hatîye sazkirin û têlgrafên wî yên di heqê wê yekê da di jimarên 4'an û 5'an da hatine weşandin.

Tiştekî dî yê ji vê yekê jî balkêştir ev e ku li hin bajarên Kurdistanê, Mesela li Amedê û Bedlîsê di merasima vekirina şaxên komela Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyetiyê da walî, fermandarê eskerîyê û hin karbidestên resmî yên dî jî beşdar bûne. Ew xeber jî bi têlgrafan ji kovarê ra hatine şandin û ew têlgraf di jimarên 5'an û 6'an da derketine. Ev jî bi eşkeratî nîşan dide ku di dewra Osmanîyan da hebûna gelan nedihat înkarkirin; sîyaseta înkarkirina hebûna gelan piştê sala 1923'yan dest pê kir û ji alîyê rejima Tirkîyê ve hêj jî tê meşandin.

*

Ew têlgraf û nameyên ku di kovarê da hatine çapkirin, bi awayekî vekirî nîşan didin ku, hilweşîna îstîbdadê û sazkirina meşrûtîyetê di nava sînorên Osmanîyan da, li Kurdistanê jî rê ji kêfxweşîyeka mezin û bêsînor ra vekirîye, li hemî cîyên welêt kîtleyên gelê Kurd rakirine ser lingan. Lê belê gelek mixabin ku demeka kurt paşê, Komela Yekîtî û Pêşketina Osmanîyan(Osmanlı İttihad ve Terakkî Cem'iyeti), ku bi rastî ji alîyê cûntayek ve dihat îdarekirin, li wê kêfxweşî û hêvîya gelê Kurd jî, li hêvî û kêfxweşîya hemî gelên Osmanî yên dî jî bêbextî kir û ew azadîya ku digel meşrûtîyetê hatibû, gişt ji holê rakir û di şûna wê da dîktatorîyeka wisa xwînî saz kir ku, wan gelan xwezîya xwe bi dewra îstîbdadê anî.

Di binê wê dîktatorîya xwînî da hêvîya gelê Kurd bi qetlîaman, bi sêpîyên idamê, bi girtin û îşkence û cînayetan, bi cîhilkirin û wêrankirinê hat fetisandin. Wê rejima xwînî, tenê li Bedlîsê di sala 1913'an da 18 rewşenbîrên Kurd ên welatevîn û qedirbilind idam kirin, 150 kes jî cîhil kirin.(20)

NEH JİMAR

Ji kovara "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"yê tenê neh jimar gîhane dema me. Ew her neh jimar, wek berhevokek, digel jimara pêşîn a kovara "**Hetawi Kurd**" a ku di sala 1913'an da derketîye, li Almanyayê, di Enstîtuya Rojhilatnasîyê ya Zanîngeha Munîhê da ne. Berê haya min ji wê berhevokê tunebû. Di sala 1985'an da dema min cildê pêşîn ê kovara "**Jîn**"ê derxist, min yek ji wî cildî ji dostê gelê Kurd ê hêja, Kurdolog û Rojhilatnasê Hollandî Berrêz Martin van Bruinessen ra şand. Hingê wî ji min ra name nivîsî û bi min da zanîn ku berhevokeka "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"yê di Enstîtuya Rojhilatnasîyê ya Zanîngeha Munîhê da heye, pirsî ku haya min ji wê berhevokê heye yan na, û da zanîn ku ew dikare ji min ra fotoqopîyeka wê bişîne.

---

(20) Jibo haydarîyên fire di heqê wê bûyerê da, binêrin: Law Reşîd, nivîsara Tirkî ya bi sernivîsara "Bir Hikâye-i Tarih"(Bir Tarih Olayı) yanî "Çîrokeka Dîrokê", "**Jîn**", kovara Kurdî-Tirkî, cild 4, jimar 16, r. 719-721, 738-740; û jimar 17, r. 752-757, 770-775; wegêrê tîpên Latînî: M. Emîn Bozarslan; Weşanxana Deng, Uppsala-Swêd, 1987.

Ez bi wê xeberê gelek kêfxwş bûm û min jê tika kir ku ji min ra fotoqopîyeka wê bişîne, yan jî navnîşana wê enstîtuyê bi min bidezanîn, da ku ez fotoqopîyeka wê berhevokê bixwazim. Martin ji kerema xwe fotoqopîyeka wê berhevokê ji min ra da derxistin û şand. Lê belê gelek mixabin ku ew fotoqopî baş derneketibû û xebata li ser wê gelek zor bû, tewr li ser hin rûpelên wê xebat bêmikûn bû. Ji ber wê yekê, min paşê mîqrofîlmeka wê berhevokê da girtin, min ji wê mîqrofîlmê jî fotoqopî da derxistin û ez li ser wê xebitîm.

Ji ber ku zanyarê hêja Martin van Bruinessen ez ji hebûna wê berhevokê haydar kirim û fotoqopîyeka wê ji min ra şand û bi wî awayî rê ji xebata min a li ser vê kovarê ra vekir, ez jê ra gelek sipasên xwe pêşkêş dikim.

*

Wek ku me da zanîn, di wê berhevokê da neh jimarên kovarê hene. Jimara 9'an a di wê berhevokê da, jimara paşîn e. Gelo kovarê piştê wê jimarê jî weşandina xwe domandîye yan na? Eger domandîye, gelo bi tevayî çend jimar derketîye û jimarên dî yên piştê jimara 9'an li kêderê ne? Gelek mixabin ku bersîva van pirsan jibo me ne zelal e. Welew ku kovarê piştê jimara 9'an weşandina xwe domandibe jî, gelek mixabin jimarên wê yên piştê ya 9'an negîhîştine dema me û destê me.

Wek ku min li jor jî nivîsî, dema ez ji hebûna wê berhevokê haydar bûm û fotoqopîya wê gîhîşt destê min û paşê jî min mîqrofîlma wê da derxistin, "**Jîn**" di destê min da bû. Piştê ku min ew di pênc cildan da ji nû ve çap kir û di sala 1988'an da çapkirina wê temam kir, ez li ser "**Kurdistan**"ê xebitîm, ku nûçenama Kurdî ya pêşîn e di dîrokê da; min ew jî di sala 1991'ê da di du cildan da ji nû ve çap kir. Piştê hingê jî ez li ser dastana neteweyî ya Kurdî "**Mem û Zîn**"ê xebitîm û di sala 1995'an da min ew ji nû ve çap kir.

Min divîya ku ez piştê wê jî li ser kovara Kurd a navdar "**Roji Kurd**" bixebitim, ku di sala 1913'an da ji alîyê "Komela Hêvî"yê ve hatîye weşandin. Lê piştê ku ez ji hebûna "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"yê haydar bûm û mîqrofîlma wê gîha destê min, min bernama xwe guhart û ev kovar xist pêşîya "**Roji Kurd**". Lewra ev, pênc sal berî wê derketîye; nuha jî divê berî wê derkeve.

NASANDİNA VÊ ÇAPÊ

Wek ku tê zanîn, di dewra Osmanîyan da di zimanên Kurdî û Tirkî da tîpên Erebî dihatin karanîn, pirtûk û kovar û wd. jî bi wan tîpan dihatin çapkirin. Ji ber wê yekê, wek hemî kovarên Kurdan ên wê demê, "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**" jî bi tîpên Erebî hatîye weşandin. Zimanê kovarê Kurdî û Tirkî bûye. Lê belê piranîya nivîsar û xeberên wê bi Tirkî hatine nivîsîn; ew Tirkî jî Tirkîya Osmanî ye.

Xebata me li ser kovarê weha bû:

Me hemî nivîsar û xeberên her neh jimarên kovarê, berê ji tîpên Erebî wergerandin tîpên Latînî; me nivîsarên Kurdî bi Kurdî, yên Tirkî jî bi Tirkî wergerandin tîpên Latînî.

Ji ber ku piranîya xwendevanên îroyîn Tirkîya Osmanî fam nakin, me hemî nivîsar û xeberên bi Tirkîya Osmanî ji wî zimanî wergerandin Tirkîya îroyîn jî. Bi wê wergerandinê, îmkan ji xwendevanan ra çêbû ku wan bixwînin û fam bikin. Me wergeranên her jimarek, di dûwayîya orîjînalên wê jimarê da bicî kirin. Bi vî awayî, îmkan ji xwendevanan ra çêbû ku nivîsar û xeberên bi Tirkîya Osmanî yên orîjînal û wergeranên wan ên bi Tirkîya nû di eynê jimarê da bibînin û bidin ber hev, qiyas bikin.

Gerçi piranîya xwendevanên îroyîn Tirkîya Osmanî fam nakin û ji ber wê yekê, wergerandina nivîsar û xeberên Osmanî bo tîpên Latînî ne pirr pêwîst bû, wergerandina wan yekser bo Tirkîya îroyîn bes bû; lê ji ber ku ew êdî bûne belgeyên dîrokî, me xwest ku ew bi zimanê xwe yê orîjînal jî bigîjin destê xwendevanan. Xasma jibo lêger û pisporan, ev gelek pêwîst e. Ji ber vî semedî, me ew hem wergerandin tîpên Latînî, hem jî wergerandin Tirkîya îroyîn.

Lê herçî nivîsar û xeberên Kurdî, piştê ku me ew wergerandin tîpên Latînî, ne pêwîst bû ku em wan wergerînin Kurdîya xwerû jî. Di wan nivîsaran da hin peyvikên Erebî û Farisî hene; me jibo îzahkirin û zelalkirina wan peyvikan jêrenotên pêwîst nivîsîn. Xwendevan dikarin bi alîkarîya wan jêrenotan maneyên wan peyvikan fam bikin.

*

Jibo îzahkirin û zelalkirina hin tarîxan, navan, bûyeran, îdyoman û peyvikan, nivîsîna jêrenotna pêwîst bû. Me li cîyên wisa jî jêrenot nivîsîn. Jêrenotên li ser nivîsar û xeberên Kurdî bi Kurdî, yên li ser nivîsar û xeberên Tirkî jî bi Tirkî hatin nivîsîn. Jimarên jêrenotan di serê her jimareka kovarê da bi jimara "1"ê dest pê dikin û heta dûwayîya wê jimarê dom dikin; di serê jimara pey wê da dîsa bi "1"ê dest pê dikin.

Di serê jimarên kovarê da tarîxên Hîcrî û Romî pêkve hatine nivîsîn. Me hevberên wan ên bi tarîxa Mîladî, bi jêrenotan dan zanîn. Lê tarîxên di nivîsar û xeberan da, me hevberên wan li ber wan di nava hîvikan da nivîsîn.

*

Me jimarên rûpelan ên giştî, ji serê vê "Pêşkêşî"yê heta rûpela paşîn a kovarê li goşeyên rûpelan wek jimarên zincîrkirî bi reqemên adetî nivîsîn; weha: "1, 2, 3, 4, 5..." Ji bil wan jimarên zincîrkirî, me jibo rûpelên her yekê ji vê "Pêşkêşî"ya Kurdî û wergerana wê ya Tirkî ya bi navê "Sunuş", li nîvên rûpelan jimarên taybetî bi reqemên adetî yên di nava du xêzikan da danîn; weha: "–1–, –2–, –3–, –4–, –5–..." Ev jimarên weha jibo her jimareka kovarê jî hatin nivîsîn. Ev jimar di despêka "Pêşkêşî"ya Kurdî da dest pê dikin û di paşîya wê da diqedin; di despêka "Sunuş"a Tirkî da dest pê dikin û di paşîya wê da diqedin; di serê her jimareka kovarê da dest pê dikin û di paşîya wê da diqedin. Me jibo wergeranên bi Tirkîya nû jî, li nîvên rûpelan jimarên taybetî bi reqemên Romî yên di nava du xêzikan da nivîsîn; weha: "–I–, –II–, –III–, –IV–, –V–..." Ev reqem jî di serê wergerana Tirkî ya her jimarek da dest pê dikin, di paşîya wê wergeranê da diqedin.

*

Jibo ku jimarên kovarê yên orîjînal ên bi tîpên Erebî bigîjin destê xwendevanan û wek belgeyên dîrokî jîyana xwe bidomînin, me di dûwayîya kovarê da ew jimarên orîjînal ên bi tîpên Erebî jî çap kirin. Xwendevanên ku bi tîpên Erebî dizanin, dikarin yekser wan bixwînin. Her weha, pispor û lêgerên ku bi tîpên Erebî dizanin, ew jî dikarin yekser li ser wan jimaran bixebitin û lêgerîn bikin.

Ji ber ku tîpên Erebî ji alîyê rastê ve tên xwendin û rûpelên bi wan tîpan jî ji alîyê rastê dest pê dikin û ber bi alîyê çepê dom dikin, me jimarên orîjînal ên bi tîpên Erebî jî ji alîyê rastê ber bi alîyê çepê rêz kirin. Bi wî awayî, dema xwendevan vê çapa nû ya kovarê ji alîyê çepê ve vekin, dê jimarên bi tîpên Latînî li pey hev bibînin; lê dema ji alîyê rastê ve vekin, dê jimarên bi tîpên Erebî li pey hev bibînin.

*

Ev çapa nû ya "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"yê li gora bername-yeka wisa hat amadekirin ku, berî Newroza sala 1998'an derkeve û di 100 salîya rojnamevanîya Kurd da û di 90 salîya xwe da bigîje destê xwendevanan. Wek ku tê zanîn, rojnama Kurdî ya pêşîn di dîrokê da "**Kurdistan**" e, ku di sala 1898'an da ji alîyê Mîqdad Mîdhet Bedirxan ve li Misrê hatîye weşandin. Deh sal piştê wê, "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**" derketîye, deh sal piştê wê jî "**Jîn**" derketîye. Bi wî awayî, di sala 1998'an da sê salveger digîjin hev: Salvegera 100'î ya "**Kurdistan**"ê, salvegera 90'î ya "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"yê, salvegera 80'yî ya "**Jîn**"ê.

Me "**Kurdistan**" û "**Jîn**" berê wergerandibûn tîpên Latînî û ji nû ve çap kiribûn û gîhandibûn destê xwendevanan; nuha jî em dixebitin ku "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"yê di sala 1998'an da bigîhînin destê xwendevanan. Bi vî awayî, ev her sê kovarên giring û rûmetbilnd, dê bi hev ra di salvegera xwe da û di 100 salîya rojnamevanîya Kurd da beşdar bibin, di wê salvegerê da ji xwendevanên Kurd ra û bi giştî ji gelê Kurd ra wek sê dîyarîyan bên pêşkêşkirin.

11/09/1997
M. Emîn Bozarslan

SUNUŞ

KÜRD TEAVÜN VE TERAKKÎ CEMİYETİ

XX. yüzyılın başlarında Osmanlı Devletinin başkenti İstanbul, siyasal ve kültürel yönden çok önemli bir merkezdi. Osmanlı imparatorluğunun sınırları içindeki diğer halkların aydınları gibi, birçok Kürd aydını da o kentte biraraya gelmişlerdi. O Kürd aydınları, bir ulusal hareket kurmak ve o hareket yoluyla, Kürd halkı içinde yurtseverlik ve ulusseverlik tohumunu ekmek istiyorlardı. O amaca ulaşmak ve o isteği yerine getirmek için de, tüm elverişli fırsatlardan yararlanmaya çalışıyorlardı.

Bilindiği kadarıyla ilk Kürd örgütü, 1900 yılında bir dernek olarak kurulmuştur. O derneğin adı, "Kürdistan Azm-i Kavî Cemiyeti"(Kürdistan Güçlü İrade Derneği) idi, kurucusu da Amedli(Diyarbekirli) Fikri Efendi'ydi. O derneğin üyelerinden, yalnızca Liceli Ahmed Ramiz'in adını biliyoruz. Ne var ki o dernek, Sultan 2. Abdülhamid rejiminin baskısı altında uzun ömürlü olamamış ve bir süre sonra kapatılmış, Ahmed Ramiz de 1904 yılında Mısır'a kaçmış ve 1908 yılında meşrutiyetin kurulmasından sonra İstanbul'a dönmüştür.(1)

Bir daha, Osmanlı Devletinde meşrutiyetin kurulmasından sonra bir örgüt kurmak için Kürd aydınlarının eline elverişli fırsat geçmiştir. Meşrutiyet, bir başka deyişle meşrutî rejim, "Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti"nin öncülüğünde 1908 yılında kurulmuştu. Rejimin başlangıcında, Osmanlı sınırlarının içine hemen hemen sınırsız bir özgürlük gelmişti. Zaten yeni rejimin ilke ve sloganları, "özgürlük, kardeşlik, eşitlik"(hürriyet, uhuvvet, müsavat) idi. Bilindiği gibi o üç ilke, 1789 Fransız devriminin üç ilkesiydi; yani Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti, Fransız devrimini kendine örnek yapmış ve o üç ilkeyi, o üç sözcuğü o devrimden almıştı. O üç sözcük slogan olup imparatorluğun her yerine yayılmış, sakız gibi herkesin ağzına düşmüştü.

Kürd yurtsever ve ulussever aydınları da o elverişli fırsattan yararlanıp örgütlü bir çalışma düzenlemeye çalışmışlardır. O amaç ve istekle, Şemdînanlı Şeyh Übeydullah-ı Nehrî'nin oğlu Seyyid Abdülkadir'in başkanlığı altında "Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti"(Kürd Dayanışma ve Gelişme Derneği) adlı bir dernek kurmuşlardır.(2) O derneğin merkezi İstanbul'daydı; Kürdistan'ın birçok kent ve kasabasında da şubeleri kurulmuştu.

---

(1) Zınnar Sılopî, "Doza Kurdistan"(Kürdistan Dâvası), s. 25-26; Stewr Matbaası; Beyrut, 1969.

"KÜRD TEAVÜN VE TERAKKÎ GAZETESİ"

Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti, kuruluşundan hemen sonra çalışmaya başlamış ve o çalışmanın somut ürünü, **"Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi"** olmuştur. Dernek o dergi aracılığıyla, hem Kürd halkının sesini yükseltmiş, hem de Osmanlıların yeni rejimi olan meşrutiyeti Kürdler arasında tanıtmaya ve o konuda onları bilgilendirmeye çalışmıştır. Derginin yönetim yeri de Derneğinki gibi İstanbul'du; adresi de İstanbul'un Vezneciler semtindeki Dernek merkeziydi. Dergi, gerçi "gazete" adıyla yayınlanıyordu, ama haftalık bir dergiydi. Derginin ilk sayısı Hicrî 11 Zilkade 1326, Rumî 22 Kasım 1324 tarihinde çıkmıştır. Bu, Milâdî tarihe göre 5 Aralık 1908'dir. Yani **"Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi"** 5 Aralık 1908 tarihinde yayınlanmaya başlayıp Kürd halkının hizmetine girmiştir.

Öylece, **"Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi"**, tarihte ikinci Kürd yayın organı olmuştur. Bilindiği gibi, tarihteki ilk Kürdçe yayın organı, 1898 yılında Mikdad Midhat Bedirhan tarafından Mısır'da yayınlanan ve sonra da kardeşi Abdurrahman Bedirhan tarafından Avrupa'da 1902 yılına dek yayını sürdürülen **"Kürdistan"** gazetesidir. **"Kürdistan"** ile **"Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi"** arasında 10 yıllık zaman geçmiştir.

DERGİNİN SORUMLUSU VE YAZARLARI

"Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi"nin sorumlusu, asıl adı Tevfik olan ölümsüz Kürd şairi Pîremerd'di. Bilindiği gibi, ünlü **"Newroz"** marşının şairi de olan Pîremerd, derginin hem sorumlusu, hem de yazarlarından biriydi ve dergide bazı değerli yazı ve şiir yazmıştır. Yazı ve şiirlerinin bir bölümü Kürdçe, bir bölümü de Osmanlı Türkçesiyle yayınlanmıştır. O, yazı ve şiirlerinde asıl adını kullanmış ve adını bazen "Süleymaniyeli Tevfik", bazen de "M. Tevfik" biçiminde yazmıştır.

Derginin başyazarı ise Amedli Ahmed Cemil'di, ki yazılarının hepsini Türkçe olarak yayınlamış ve adını bazen "Diyarbekirli Ahmed Cemil", bazen de sadece "Ahmed Cemil" biçiminde yazmıştır.

---

(2) Buradaki "gelişme" sözcüğü, derneğin adındaki "terakkî" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Arapça olan "terakkî" sözcüğünün sözlük anlamı "yükselme"dir; ancak sözcük, Osmanlılar döneminde bir terim olarak "gelişme, kalkınma" anlamında da kullanılmış olduğundan, biz de burada "gelişme" olarak çevirdik.

Çok ilginçtir ki derginin yazarlarından biri de Bediüzzaman Said-i Kürdî'ydi. O'nun bu dergideki yazarlığına niçin "çok ilginç" diyoruz? Çünkü o ölümsüz Kürd düşünürü ve mücadele adamı, kamuoyuna yanlış tanıtılmıştır. Türkiye rejimi, kendisini hep "gerici bir adam" olarak tanıtmaya çalışmış ve hep ezmiştir; Türk dindarları ise kendisini hep yalnızca "bir dindar ve din adamı" olarak tanıtmaya, Kürdlüğünü, Kürdler ve Kürdistan için yaptığı mücadeleyi gizleyip gözlerden uzak tutmaya çalışmışlardır. Kuşkusuz, kendisi dindar bir insandı ve bilgin bir din adamıydı. Ama aynı zamanda da düşünür bir Kürd aydını ve inançlı bir Kürd mücadele adamıydı. O, derginin ilk sayısında Kürdçe bir yazı, diğer birçok sayıda da Türkçe yazılar yazmıştır. Hemen hemen her zaman Kürdlüğünü de adıyla birlikte gözler önüne getirmiş ve adını bazen "Said-i Kurdî", bazen "Bediüzzaman-ı Kürdî", bir kez de "Molla Said" biçiminde yazmıştır.

Bir başka yazar da Herdişli(Ercişli) Ahmed Şevki'ydi. Kendisinin tüm yazıları Kürdçedir. Yazılarından, içten bir yurtsever ve ulussever olduğu anlaşılmaktadır. O, ilk sayıda yazmaya başlamış ve diğer bazı sayılarda da yazmayı sürdürmüştür; adını da bazen "Ahmed Şevki", bazen "Seyyah Ahmed Şevki", bir kez de "Ercişli Ahmed Şevki" olarak yazmıştır.

Kürdçe yazanlardan biri de Cizreli Mehmed Tahir'di. O, 6. sayıda Kürdçe bir mektupla yazmaya başlamış, mektubunun sonunda adını "Diyarbekir'den Telgrafçı Mehmed Tahir Cezerî" olarak yazmış, mektubundan sonra bir de Kürdçe yazı yazmış, 7. sayıda da yazmayı sürdürmüştür. Kendisinin de içten bir yurtsever olduğu, yazılarından anlaşılmaktadır.

Kürd yazarı ve dilbilimcisi Halil Hayalî de dergide bir Kürdçe yazı yazmış ve o yazısı 8. sayıda yayınlanmıştır. Anlaşıldığına göre o yazı, derginin yöneticileri tarafından çok önemli bulunmuş ki, Kürdçesi parça parça basılmış ve her bir parçası Türkçeye de çevrilip, Kürdçe parçalarının sonlarında yayınlanmıştır.

Malatyalı Bedri de derginin yazarlarından biriydi. Kendisi baştan beri yazmış ve ilk yazısı derginin ilk sayısında çıkmıştır. Yazılarının hepsi Türkçedir. Adını da bazen "Malatyalı Bedri", bazen de sadece "Bedri" biçiminde yazmıştır.

Diğer bir yazar da, derneğin üyesi olan ve o sıralarda Bağdad Milletvekili olarak seçilen İsmail Hakkı Baban'dı. Kendisi dergide yazılarını Türkçe yazmış, adını da bazen "Babanzade İsmail Hakkı", bazen de "Baban: İsmail Hakkı" olarak yazmıştır.

Süleymaniyeli Seyfullah da derginin yazarlarından biriydi. Kendisinin de birçok sayıda Türkçe yazıları yayınlanmış; adını da "Süleymaniyeli Seyfullah" biçiminde yazmıştır.

Bir başka ilginç nokta da, Amedli Süleyman Nazif'in de dergide, Kürdlerin ve Kürdistan'ın durumu konusunda birkaç yazı yazmış olmasıdır. Kendisi, Kürdistan'ın ihmal edilmesinden ötürü Osmanlı devletinin yöneticilerine ağır eleştiriler yöneltmiştir. Bilindiği gibi Süleyman Nazif'in adı, Türkiye rejimi yöneticilerinin elinde, Kürd halkının özgürlük istemine karşı hep alet olarak, kalkan olarak kullanılmıştır. O rejimin yöneticileri, Süleyman Nazif'in Kürdlüğünü gizleyip, kendisini Türk ırkçılığının bir savunucusu olarak tanıtmaktadırlar. Oysa şimdi görüyoruz ki Süleyman Nazif, dergideki yazılarında hem Kürd halkını savunmuş, hem de birçok kez Kürdistan'ın adını yazmış ve yazılarında Kürdistan'dan bir ülke olarak sözetmiştir.(3)

*

Adlarını yukarıda yazdığımız yazarlardan başka, kimi yazarlar da arasıra dergide yazmışlardır. Örneğin Süleymaniyeli Fethi, Diyarbekirli Sakin, Diyarbekirli Mazharzade Mazhar vb. Ancak bu "Sunuş"un yeri fazla uzatılmaya elverişli olmadığından, tüm yazarları ve yazılarını burada tanıtmamıza olanak yoktur. Okuyucular dergiyi okudukları zaman, hangi yazarın hangi konuda neler yazdığını zaten bileceklerdir.

DERGİNİN SİYASAL YÖNÜ

"Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi" Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyet'nin resmî organı olduğu ve onun adına yayınlandığı için, yazılarında da o derneğin siyaseti yansıtılıp açıklanmıştır. Öyle anlaşılıyor ki o derneğin siyaseti iki temel üzerine yapılandırılmıştır. O temellerden biri, meşrutiyet ve özgürlük çerçevesi içinde Osmanlı Devletinin birliğiydi; öbür temel de, o devletin sınırları içinde Kürdlerin ve Kürdistan'ın özgürlüğüydü.

Daha ilk sayıda yazdığı Türkçe bir kısa yazıyla o siyaseti açıklayan Süleymaniyeli Tevfik, yazısının başında, Kürd halkının kendi vicdanî isteğiyle Osmanlı Devletinin sınırları içine katılmış olduğunu anımsatıp, Kürdler için bir şey yapmamış olan Osmanlı yöneticilerini eleştirmiş ve Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyet'nin Osmanlılık adıyla Kürd halkının gelişmesi için çalışacağını bildirmiştir.

Yine ilk sayıda, "Cem'iyetin Beyannamesi"(Derneğin Bildirisi) başlığı altında Türkçe bir kısa yazı çıkmıştır. O yazıda derneğin tüzüğü anımsatılarak, Osmanlı sınırları içinde Kürd halkının eğitim ve uygarlık yolunda gelişmesi için çalışmalar yapılacağı belirtilmiştir. İlginçtir ki o yazıda, iki isteğe de işaret edilmiştir. O isteklerden biri, herhangi bir halkın diğer bir halk üzerine ayrıcalığının olmaması, öbürü de, Osmanlı illerine daha fazla yetki verilmesidir. O iki istek çok kısa bir biçimde yazılmıştır; ama ikisi de çok önemlidir ve büyük değer taşır. Çünkü ilk istekle halkların eşitliği, ikincisiyle de bir çeşit merkeziyetsizlik(adem-i merkeziyet) dile getirilmiştir. Yazının sonunda, Derneğin diğer konularda Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin programını kabul edeceği belirtilmiştir. O sözden, her iki dernek arasında bir işbirliği, belki de bir antlaşma bulunduğu tahmin edilmektedir.

---

(3) Bu vesileyle şunu belirtmeliyiz ki, tozlanmış eski belgelerin sayfaları içinde kim bilir daha ne gerçekler gizlidir. O belgelerin hepsi bulunursa, gizli kalmış olan o gerçekler de onlarla birlikte karanlıktan çıkıp gözler önüne serileceklerdir.

İlk sayıda, Dernek Başkanı Seyyid Abdülkadir'in bir bildirisi de yayınlanmıştır. O, söz konusu bildiride, Kürdistan'ın meşrutiyetten önceki durumunu anlatarak, Kürdistan'da bazı aşiretleri birbirlerine düşürdüğü ve Müslüman olmayan bazı unsurlar arasında da çatışmalar çıkarttığı için eski rejimi eleştirmiştir. Daha sonra meşrutiyetin yöneticilerinden, meşrutiyetten önceki dönemde meydana gelmiş olan yaraların sarılması için gerekli önlemleri almalarını ve Anayasa yolundan çıkmamalarını istemiştir.

Yine ilk sayıda İsmail Hakkı Baban, yazdığı "Kürdler ve Kürdistan" başlıklı yazısının bir yerinde şöyle demiştir: "Kürd hâlâ Kürddür; milliyetini, biçim ve dış görünüşünü, maddî ve manevî kimliğini zerre kadar değiştirmemiştir. Bunula birlikte, sağlam birlik bağlarıyla Osmanlılığa da bağlı kalmıştır. Hiç bir güç düşünülemez ki, Kürdlük ile Osmanlılık arasındaki bu eski bağdaşmayı, bu sağlam bağları ortadan kaldırmayı başarsın".

*

Dergide, yukarıda sözünü ettiğimiz yazılardan başka, birçok sayının birçok yazısında da söz konusu siyaset yazılıp açıklanmıştır. Ancak bu "Sunuş"un yeri fazla uzatılmaya elverişli olmadığı için, bütün o yazılardan örnek göstermemiz, ne yazık ki olanaksızdır. Zaten o yazıları okuyan okuyucular, konularını ve içeriklerini bileceklerdir.

DERGİNİN İÇERİĞİ

"Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi"nin içeriği hem çok zengin, hem de çok konuludur. Dergide Kürdler ve Kürdistan'ın durumundan Osmanlı Devletinin durumuna, askerî sorunlardan kültür sorunlarına, Kürdistan ve Osmanlı haberlerinden dünya haberlerine dek, birçok konuda yazılar yazılıp haberler yayınlanmıştır. Burada bütün yazı ve haberlerden sözedip hepsinden örnek göstermemize "Sunuş"un yeri elverişli olmadığı için, sadece bazı yazılardan kısa kısa bazı örnekler göstereceğiz.

Örneğin ilk sayıda yayınlanan E. A. imzalı ve "Siyasîyât"(Politik Konular) başlıklı yazıda, eski durum ile o zamanki durum üzerine Kürdlere gerekli bilgiler sunulacağı belirtilmiş ve o tür bilgiler verilmiştir.

İsmail Hakkı Baban da ilk sayıdaki "Kürdler ve Kürdistan" başlıklı yazısında, eski rejimin Kürdlere yaptığı zulmü anlatmış, yazısının sonunda da, eğitimin yaygınlaşması için çok çalışılmasını istemiştir.

Yine ilk sayıda Amedli Ahmed Cemil, "Osmanlı Amerikası ve Saadet-i Müstakbele-i Aşair" yani "Osmanlı Amerikası ve Aşiretlerin Gelecekteki Mutluluğu" başlığı altında yazdığı yazıda, aşiretlerin durumunu anlatmış ve aşiretler arasında güvenliğin sağlanması için bazı istekler öne sürmüştür.

Bediüzzaman Said-i Kürdî de ilk sayıda, "Bediüzzaman Said-i Kürdî'nin Nasayıhı" yani "Bediüzzaman Said-i Kürdî'nin Öğütleri" Türkçe başlıklı bir Kürdçe yazı yazmıştır. "Ey Kürdler" çağrısıyla yazısına başlayan yazar, yazısında birliğe ve okumaya büyük önem vermiş ve Kürdlerin üç cevhere sahip olduklarını belirterek, o üç cevherin İslâm dini, insanlık ve milliyet olduğunu bildirmiş ve bu sonuncu cevheri "milliyetimiz" diye vurgulamıştır. Ayrıca üç düşmanımız olduğunu belirterek, onları da yoksulluk, bilgisizlik ve iç çatışmalar olarak sıralamıştır. Yazısının sonunda da, "son vasiyet" dediği son öğüdünü, "okumak, okumak, okumak ve dayanışmak, dayanışmak, dayanışmak" olarak yazmıştır. O Kürdçe yazısının Türkçe çevirisi de 2. sayıda yayınlanmıştır.

Süleyman Nazif de 2. sayının başında "Kürd ve Kürdistan" başlığıyla yazdığı Türkçe yazıda, bir Batılı edebiyatçının "dağlar özgürlüğün yuvasıdır" dediğini bildirip, yazısını şöyle sürdürmüştür: "Kürdistan dağlarında ise, egemen devletin ihmalinin eseri olan ve güvenliği ortadan kaldıran bir kargaşalık egemendir.(4) Niçin söylememeli, yarayı, tehlikeyi niçin gizlemeli? Kürdler, kendi istekleriyle Osmanlı yönetimine katıldıkları günden beri hiç bir şefkatli yönetime kavuşamadılar. Kişinin zaman ve tutumuna bağlı olan bazı istisnaî dönemler bir yana bırakılırsa, Kürdlerin şu dört yüz bu kadar yıl içinde gördükleri, zulüm ve hakaretten başka bir şey değildir".

Malatyalı Bedri de 1., 2. ve 6. sayılardaki "Kürdler ve Şecaat-ı Akvam" yani "Kürdler ve Halkların Yiğitliği" başlıklı dizi yazısında, bazı halkların ve Kürd halkının özelliklerini dile getirmiştir.

Çok ilginçtir ki Bediüzzaman Said-i Kürdî, Osmanlı Padişahı 2. Abdülhamid döneminde Kürd aşiretlerinden oluşturulan ve "Hamidiye Alayları" diye adlandırılan Aşiret Alaylarını savunmuştur. Bilindiği gibi o alaylar halk arasında kötü ün salmıştı ve halk onlara karşıydı. Ne var ki Bediüzzaman Said-i Kürdî öyle düşünmemiştir. O, 2. sayıdaki "Kürdler Neye Muhtac?" başlıklı ilginç yazısında, Kürdlerin birliğe ve "fünun-ı lâzime-i medeniye" dediği "gerekli uygarlık teknikleri"ne gereksinimi olduğunu yazmıştır. O uygarlık tekniklerinin tek okulunun ise Aşiret Alayları olduğunu belirten yazar, askerlik yaşamını elektrik ışınlarına benzetip, o ışınların kimyasal maddeler gibi Kürd aşiretleri arasında ilişki kurulmasını ve biraraya gelmelerini sağlayacağını belirtmiştir.

---

(4) Bu cümledeki "egemen devlet" deyişi, "devlet-i metbûa"nın karşılığı olarak kullanılmıştır. Arapça olan "metbûa"sözcüğü, "tabi olunan, uyulan, kendisine uyruk olunan" demektir. Böylece "devlet-i metbûa"nın tam karşılığ, "uyulan devlet"tir. Ancak günümüzde böyle anlamlarda "egemen devlet" deyişi kullanıldığı için, biz de bu deyişi kullandık.

O konudaki ilginç bir teşhisi de şudur ki, göçebeliğin, bağnazlığın, hükümetsizliğin ve Hükümetin zulmünün eseri olan yoksulluğun zorlaması yüzünden garazlar çatışır. Yani Kürdlerin göçebe yaşamı, aralarında var olan bağnazlık ve kendi hükümetlerinin olmayışı, bir de Osmanlı Hükümetinin zulmünün eseri olan yoksulluk, Kürdler arasında garazların çatışmasına neden olan etkenlerdir. Yazısının sonunda da birliği bir yaşam unsuru olarak kabul eden yazar, birliği bir saraya, bütün unvanları yenilgiye uğratan askerlik yaşamını ve Aşiret Alaylarını da o sarayın temel ve tavanına benzetmiştir. Burada ilginç olan, yazarın, aşiret yaşamının öne çıkardığı beylik, ağalık gibi "unvan"ları, Kürdlerin birliğini engelleyen hastalıklardan biri olarak teşhis etmesidir. Bu hastalığın, o unvanların yenilgiye uğratılmasıyla tedavi edilebileceğini saptayan yazar, o tedavinin çaresini de, insanları birlikte yaşamaya alıştıran askerlik yaşamında görmüştür.

Said-i Kürdî, Osmanlı milletvekillerine yönelik bir Türkçe açık mektup da yazmıştır. "Hatıra-ı Diyanet, Bediüzzaman Said-i Kürdî'nin Meb'usana Hitabı" yani "Diyanet Hatırası, Bediuzzaman Said-i Kürdî'nin Milletvekillerine Seslenişi" başlıklı o açık mektup, iki bölüm halinde 3. ve 4. sayılarda çıkmıştır. O açık mektupta milletvekillerine birçok tavsiye ve öneri sunan yazar, mektubunun sonunda sözü Kürdler ve Kürdistan'ın durumuna getirip, Hamidiye Alaylarının, askerlik dolayısıyla, okullarında hem din dersi okutmalarını, hem de uygarlık için gerekli teknikleri öğretmelerini önermiştir.

O görüşte Bediüzzaman yalnız değildi; o alayları savunan başka yazarlar da vardı. Örneğin Süleymaniyeli Fethi de 2. sayıdaki "Aşayir Askerliği" yani "Aşiret Askerliği" başlıklı yazısında o görüşü dile getirip, Kürdler için aşiret askerliğinin gerekli olduğunu belirtmiştir.

Öyle anlaşılıyor ki, askerlik yaşamının insanlara verdiği yaşam birliği ile çalışma birliği ruhu, Kürdler arasında birliğin sağlanması için gerekli görülmüştür.

İsmail Hakkı Baban, 3. sayıdaki "Kürdçeye Dair" başlıklı yazısında, Kürd dili konusuna parmak basmıştır. Osmanlı sınırları içinde bulunan Bulgar, Ermeni ve Rum gibi Müslüman olmayan halkların kendi dilleriyle öğrenim görmek hakkına sahip olduklarını anımsatan yazar, Arapça din dili, Türkçe de resmî dil olduğu için Araplarla Türklerin de kendi dilleriyle öğrenim görmek hakkına sahip olduklarını, ancak Kürd, Laz, Arnavud gibi Müslüman halkların o haktan yoksun kaldıklarını belirtmiş ve onlara da aynı hakkın verilmesini önermiştir. Yazar yazısının sonunda da, Kürdlerden, dillerine önem vermelerini, Kürdçe dilbilgisi kitabını ve Kürdistan'ın tarihini yazmalarını istemiştir.

Yine 3. sayıda Ahmed Şevki, "Gelî Welatîya" yani "Ey Yurttaşlar" başlıklı Kürdçe yazısında, Kürdistan'ın geri kalmışlığını anlatmıştır. Yazısının sonunda sözü Kürdlerin birlik ve dayanışmasına getiren yazar, ne kadar gelişme ve iyilikler varsa, hepsinin yönlerini Kürdistan'a çevirdiklerini ve gelmeleri için iki şey istediklerini, o iki şeyden birinin şeriatın korunması, diğerinin de dayanışma ve birlik olduğunu yazmıştır.

Süleyman Nazif 7. sayıda "İzmir Kürdistan Değil" başlıklı çok ilginç bir Türkçe yazı yazmıştır. İzmir Milletvekili Seyyid Bey'in Osmanlı Meclisinde yaptığı konuşmada, Hükümeti, İzmir'e hizmet etmediği için eleştirdiğini ve "İzmir Kürdistan değildir" dediğini, öylece Kürdistan'ı küçük düşürdüğünü ve Kürdistan'a hizmet edilmemesini doğal gösterdiğini bildiren yazar, o milletvekilini eleştirmiş ve o milletvekilinin o kadar dar görüşlü olmaması gerektiğini belirterek, onun, "Kürdistan'da niçin bu kadar zulüm ve yıkım var?" demesi gerektiğini bildirmiştir.

8. sayıda Halil Hayalî'nin de Kürdçe bir yazısı çıkmıştır. Yazısının başında vatanı öven yazar, sözü eski döneme getirip, zalim Hükümetin Kürdleri birbirlerine düşürdüğünü belirmiş ve Firavun'a benzettiği o zalimlerin Kürdlerin ocaklarını yıktıklarını, Kürd kadınlarını dul ve çocuklarını öksüz bıraktıklarını vurgulamıştır. Sonra Kürdlerden, iç çatışmalarını sona erdirip el ele vermelerini ve Türkler, Araplar, Arnavudlar gibi çalışmalarını isteyerek, Kürdlerin okul açıp çocuklarını okutmalarını istemiştir. Daha önce de bildirdiğimiz gibi, Halil Hayalî'nin o yazısı parça parça plarak Türkçeye de çevrilip, her bir Kürdçe parçanın Türkçe çevirisi de ardında basılmıştır.

9. sayıda Ahmed Şerefhan'ın da bir yazısı yayınlanmıştır. Adını "Bitlis'te Şeref Han Evlâdından: Ahmed" olarak yazan yazar, Selanikli Hilmi'nin bir gazetede yazdığı yazıda Kürdlere dil uzattığını bildirmiş ve o dil uzatmalarına yanıt vermiştir.

KÜRD HALKININ UMUT VE SEVİNCİ

"Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi"nde, yazılardan başka, Kürdistan, Osmanlı ve diğer ülkelere ilişkin birçok haber de, ayrıca birçok telgraf ve okuyucu mektupları da yayınlanmıştır. Kürdistan'ın değişik bölgelerinden yollanan o telgraf ve mektupların bazıları bazı kişiler tarafından, bazıları da

Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti'nin şubeleri tarafından yazılmıştır. O telgraf ve mektuplardan çok açık bir biçimde anlaşılıyor ki, Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti'nin kurulması, Kürdistan'ın her yerinde Kürd halk kitleleri arasında büyük bir sevinç ve umut yaratmıştır. Yine açıkça anlaşılıyor ki, Kürdistan'ın birçok bölgesinde o derneğin şubeleri kurulmuş ve halkın arasında çalışmaya başlamıtır.

Çok ilginçtir ki Kürdistan'ın bazı kentlerinde derneğin şubeleri Kürd memurlar tarafından ve bazı memurların başkanlığı altında kurulmuştur. Hatta derneğin bazı şubeleri bazı müftülerin başkanlığında kurulmuş ve o müftüler o kuruluşu telgrafla derneğin merkezine bildirmişler, o telgraflar da dergide yayınlanmıştır. Örneğin Amed şubesi, Müftü Subhi'nin başkanlığında kurulmuş ve kendisinin o konudaki telgrafları derginin 4. ve 5. sayılarında yayınlanmıştır.

Daha da ilginç olan, Kürdistan'ın bazı kentlerinde, örneğin Amed ve Bitlis'te, Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti'nin şubelerinin açılış törenlerine, vali ve askerî kumandan ile diğer bazı resmî yöneticilerin katılmış olmaları ve o konudaki telgrafların da derginin 5. ve 6. sayılarında çıkmış olmasıdır. Bu da açıkça gösteriyor ki Osmanlılar döneminde halkların varlığı inkâr edilmiyordu; halkların varlığının inkâr edilmesi siyaseti, 1923 yılından sonra başlamıştır ve Türkiye rejimi tarafından hâlâ sürdürülmektedir.

*

Dergide basılmış olan o telgraf ve mektuplar, açık bir biçimde gösteriyor ki, istibdadın yıkılması ve Osmanlı sınırları içinde meşrutiyetin kurulması, Kürdistan'da da büyük ve sınırsız bir sevince yolaçmış, yurdun her yerinde Kürd halk kitlelerini ayağa kaldırmıştır. Ama çok yazık ki kısa bir süre sonra, gerçekte bir cunta tarafından yönetilen Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti, Kürd halkının ve diğer Osmanlı halklarının o sevincine hıyanet etti ve meşrutiyetle birlikte gelen o özgürlüğü tümüyle ortadan kaldırıp, onun yerine öylesine kanlı bir diktatörlük kurdu ki, halklar istibdad dönemine özlem duydular.

O kanlı diktatörlük altında Kürd halkının umudu katliamlarla, idam sehpalarıyla, tutuklama ve işkencelerle, sürgün ve yıkımlarla boğuldu. O kanlı rejim, yalnızca Bitlis'te 1913 yılında 18 yüce değerli Kürd aydınını idam etti, 150 kişiyi de sürgüne gönderdi.(5)

---

(5) O olay konusunda geniş bilgi için bakınız: Law Reşid, "Bir Hikâye-i Tarih"(Bir Tarih Olayı) başlıklı yazı, "Jîn", Kürdçe-Türkçe dergi, cilt 4, sayı 16, s. 719-721, 738-740; ve sayı 17, s. 752-757, 770-775; Latin harflerine çeviren: M. Emin Bozarslan; Deng Yayınevi, Uppsala-İsveç, 1987.

DOKUZ SAYI

"Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi"nden günümüze yalnızca dokuz sayı ulaşmıştır. O sayılar, 1913 yılında yayınlanan **"Hetawi Kürd"(Kürd Güneş Işığı)** dergisinin ilk sayısıyla birlikte, bir koleksiyon olarak, Almanya'da, Münih Üniversitesi Doğu Dilleri Enstitüsü'nde bulunmaktadır. Benim daha önce o koleksiyondan haberim yoktu. 1985 yılında **"Jîn"** dergisinin birinci cildini yeniden yayınladığım zaman, o cildin bir tanesini, Kürd halkının değerli dostu, Hollandalı Kürdolog ve Doğubilimci Sayın Martin van Bruinessen'e gönderdim. Kendisi de bana mektup yazıp, **"Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"nin bir koleksiyonunun Münih Üniversitesi Doğu Dilleri Enstitüsü'nde bulunduğunu bildirdi, o koleksiyondan haberim olup olmadığını sordu, bana bir fotokopisini gönderebileceğini de bildirdi.

Ben o habere çok sevindim ve kendisinden, bana onun bir fotokopisini göndermesini ya da benim fotokopisini aldırtıp getirtmem için o enstitünün adresini bana bildirmesini rica ettim. Martin lütfedip bana o koleksiyonun bir fotokopisini çıkarttırıp gönderdi. Ama ne yazık ki o fotokopi iyi çıkmamıştı ve üzerine çalışmak çok zordu, hatta bazı sayfaları üzerine çalışmak olanaksızdı. O nedenle ben sonradan o koleksiyonun bir mikrofilmini aldırttım, o mikrofilmden fotokopi çıkarttırdım ve onun üzerine çalıştım.

Değerli bilim adamı Martin van Bruinessen, bana o koleksiyonun varlığını haber verdiği, bir fotokopisini gönderdiği ve öylece, bu dergi üzerine çalışmama yolaçtığı için, kendisine teşekkür ederim.

*

Belirttiğimiz gibi, o koleksiyonda derginin dokuz sayısı yer almaktadır. O koleksiyondaki 9. sayı, son sayıdır. Acaba dergi o sayıdan sonra yayınını sürdürmüş müdür? Sürdürmüşse, toplam kaç sayı çıkmıştır ve 9. sayıdan sonraki sayılar nerededirler? Bu soruların yanıtı, bizim için ne yazık ki açık değildir. Eğer dergi 9. sayıdan sonra yayınını sürdürmüşse, 9. sayıdan sonraki sayıları, ne yazık ki zamanımıza veya elimize ulaşamamışlardır.

Yukarıda da yazdığım gibi, ben o koleksiyonun varlığından habedar olduğum ve bir fotokopisi elime geçtiği, sonra da mikrofilmini çıkarttırdığım zaman, **"Jîn"** dergisi elimdeydi. Onu beş ciltte yeniden yayınlayıp 1988 yılında tamamladıktan sonra, tarihteki ilk Kürd gazetesi olan **"Kürdistan"** üzerine çalışmaya başladım; onu da 1991 yılında iki cilt halinde yayınladım. Ondan sonra da Kürd ulusal destanı **"Mem û Zîn"** üzerine çalıştım ve onu da,1995 yılında yeniden yayınladım.

Ondan sonra da, 1913 yılında "Hêvî Derneği" tarafından yayınlanmış olan ünlü Kürd dergisi "**Roji Kurd**"(**Kürd Güneşi**) üzerine çalışmak niyetindeydim. Ne var ki "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"nin varlığından haberdar olduğum ve mikrofilmi elime geçtiği zaman, programımı değiştirip bu dergiyi "**Roji Kurd**" dergisinin önüne aldım. Çünkü bu, ondan beş yıl önce çıkmıştır; şimdi de ondan önce çıkması gerekir.

BU BASIMIN TANITILMASI

Bilindiği gibi Osmanlılar zamanında Kürdçe ve Türkçede Arap harfleri kullanılıyordu; kitap, dergi vb. de o harflerle basılıyorlardı. O nedenle o dönemin tüm Kürd dergileri gibi, "**Kürd Teavün ve Terakkî Gezetesi**" de Arap harfleriyle yayınlanmıştır. Deginin dili Kürdçe-Türkçeydi. Ama yazı ve haberlerinin çoğu Türkçe yazılmıştır; o Türkçe de Osmanlı Türkçesidir.

Dergi üzerine bizim yaptığımız çalışma ise şöyle oldu:

Derginin her dokuz sayısını önce Arap harflerinden Latin harflerine çevirdik; Kürdçe yazıları Kürdçe, Türkçe yazıları da Türkçe olarak Latin harflerine aktardık.

Bugünkü okuyucuların çoğu Osmanlı Türkçesini anlayamadığı için, Osmanlıca olan bütün yazı ve haberleri bugünkü Türkçeye de çevirdik; öylece okuyucunun onları okuyup anlamasına olanak sağlandı. Her sayının çevirilerini, o sayının orijinallerinin sonuna yerleştirdik; böylece, okuyucunun, Osmanlıca orijinal yazı ve haberlerle onların yeni Türkçe çevirilerini aynı sayıda görüp karşılaştırabilmesi sağlandı.

Gerçi bugünkü okuyucuların çoğunun Osmanlıcayı anlayamaması nedeniyle Osmanlıca yazı ve haberleri Latin harflerine çevirmek çok gerekli değildi ve onları doğrudan bugünkü Türkçeye çevirmek yeterdi; ancak o yazı ve haberler artık tarihsel belgeler durumuna geldikleri için, onların orijinal dilleriyle de okuyucunun eline geçmesini istedik. Özellikle araştırmacılar ve uzmanlar için bu gereklidir. Bu nedenle onları hem Latin harflerine, hem de bugünkü Türkçeye çevirdik.(6)

---

(6) Osmanlıcada kullanılan bazı Arapça sözcükler Türkçede de kullanılmaktadır. Ancak Osmanlıcadaki okunuşları ile Türkçedeki okunuşları arasında özellikle uzatma bakımından fark vardır. Örneğin "harika" sözcüğü, Osmanlıcada aksanlı olarak "hârika" biçiminde uzun okunurdu. Türkçede kullanılan "manevî" sözcüğü, Osmanlıcada kesme işaretli ve aksanlı olarak "ma'nevî" biçiminde okunurdu. Aynı şey Türkçedeki biçimiyle "tamir" ve Osmanlıcadaki biçimiyle "ta'mîr" sözcüğü için de söz konusudur. Biz, yazıları Arap harflerinden Latin harflerine çevirirken bu tür sözcükleri Osmanlıca biçimleriyle yazdık; yazıları Osmanlıcadan Türkçeye çevirirken de bu tür sözcükleri Türkçede kullanıldıkları biçimde yazdık. Okuyucular aynı sözcüklerin her iki dildeki yazılışları arasında fark gördüklerinde şaşırmamalıdırlar.

Kürdçe yazıları ise Latin harflerine çevirmekle yetindik; onları ayrıca sade Kürdçeye de çevirmemize gerek yoktu. O yazılardaki bazı Arapça ve Farsça sözcükleri açıklamak için gerekli dipnotlar yazdık; okuyucu, o dipnotlarla, o sözcüklerin anlamlarını öğrenebilir.

*

Bazı tarihleri, adları, olayları, deyimleri ve sözcükleri açıklamak için de dipnotlar yazmak gerekliydi. Öyle yerlerde de dipnotlar yazdık. Kürdçe yazılara Kürdçe, Türkçe yazılara da Türkçe dipnotlar yazıldı. Dipnotların sayıları, derginin her sayısının başında "1"le başlayıp o sayının sonuna kadar sürerler; bir sonraki sayının başında yine "1"le başlarlar.

Derginin sayıları başında Hicrî ve Rumî tarihler birlikte yazılmıştır. Biz, onların Milâdî tarihe göre olan karşılıklarını dipnotlarla bildirdik. Yazı ve haberlerdeki tarihlerin karşılıklarını ise, parantez içinde yanı başlarında yazdık.

*

Genel sayfa numaralarını, Kürdçe "Pêşkêşî"nin başından derginin son sayısının sonuna dek, zincirleme olarak sayfa köşelerine normal sayılarla yazdık; şöyle: "1, 2, 3, 4, 5..." O zincirleme numaralardan başka, Kürdçe "Pêşkêşî" ile onun Türkçe çevirisi olan bu "Sunuş"un her biri için de, sayfaların ortasında iki çizgi içinde normal sayılarla özel sayfa numaraları koyduk; şöyle: "–1–, –2–, –3–, –4–, –5–..." Böyle numaralar, derginin her bir sayısı için de yazıldı. Bu numaralar, Kürdçe "Pêşkêşî"nin başında başlayıp sonunda biter; bu "Sunuş"un başında başlayıp sonunda biter; bir de, derginin her sayısının başında başlayıp sonunda biter. Sayıların Türkçe çevirileri için ise, sayfaların ortasında iki çizgi içinde Roma rakamlarıyla özel sayfa numaraları yazdık; şöyle: –I–, –II–, –III–, –IV–, –V–..." Bunlar da her sayının Türkçe çevirisinin başında başlayıp o çevirinin sonunda biter.

*

Derginin Arap harfleriyle olan orijinal sayılarının da okuyucunun eline ulaşmaları ve tarihsel belgeler olarak yaşamlarını sürdürmeleri için, Arap harfleriyle olan o sayıları da derginin sonunda bastık. Arap harflerini okuyabilen okuyucular, doğrudan o sayıları okuyabilirler. Ayrıca, Arap harflerini bilen uzman ve araştırmacılar da doğrudan o sayılar üzerine çalışıp araştırma yapabilirler.

Arap harfleri sağdan okundukları ve o harflerle olan sayfalar da sağdan başlayıp sola doğru sürdükleri için, Arap harfleriyle olan orijinal sayıları sağdan sola doğru sıraladık. Öylece, okuyucu, derginin bu yeni baskısını soldan açtığında, derginin Latin harfleriyle olan sayılarını art arda görecektir; sağdan açtığında ise, Arap harfleriyle olan orijinal sayılarını art arda görecektir.

*

"**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"nin bu yeni baskısı öyle bir programa göre hazırlandı ki, 1998 yılının Newroz'undan önce çıkmış olsun ve Kürd gazeteciliğinin 100. yılında ve kendi 90. yılında okuyucunun eline ulaşmış olsun. Bilindiği gibi tarihteki ilk Kürdçe gazete olan "**Kürdistan**" 1898 yılında Mikdad Midhat Bedirhan tarafından Mısır'da yayınlanmıştır. Ondan tam on yıl sonra "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**" çıkmıştır. Ondan da on yıl sonra "**Jîn**"yayınlanmıştır. Öylece, 1998 yılında, üç yıldönümü biraraya gelecektir: "**Kürdistan**"ın 100. yıldönümü, "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"nin 90. yıldönümü, "**Jîn**"in de 80. yıldönümü.

Biz "**Kürdistan**" ve "Jîn"i daha önce yayınlayıp okuyucunun eline ulaştırmıştık; şimdi de "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"ni 1998 yılında okuyucunun eline ulaştırmaya çalışıyoruz. Böylece, bu önemli ve değerli her üç dergi de, kendi yıldönümlerine ve Kürd gazeteciliğinin 100. yılına katılacaklar ve o yıldönümünde Kürd okuyucusuna ve genel olarak Kürd halkına sunulan üç armağan olacaklardır.

11/09/1997
M. Emin Bozarslan

KÜRD
TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

KOVARA KURDÎ–TİRKÎ * KÜRDÇE–TÜRKÇE DERGİ

1908–1909

Wergêr
ji tîpên Erebî
bo tîpên Latînî:

Arap harflerinden
Lâtin harflerine
çeviren:

M. EMÎN BOZARSLAN

KÜRD

TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324(1)

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324(2)

Numro 1 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

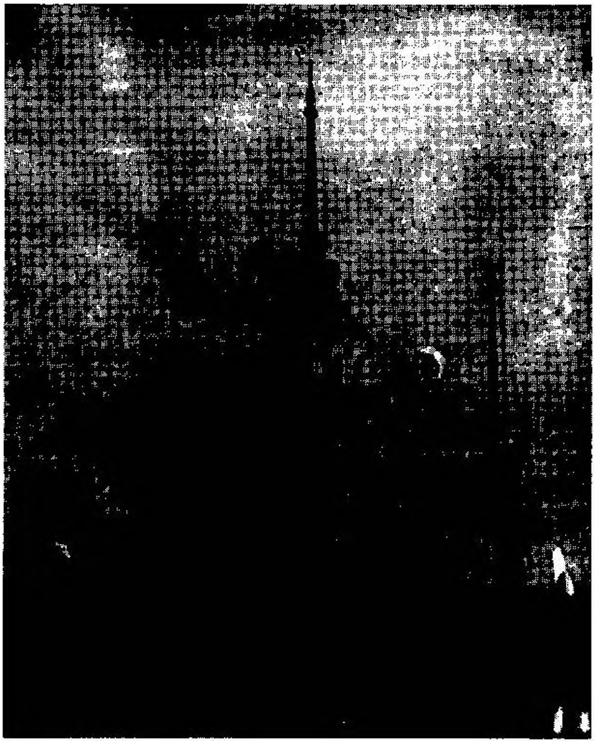

İstanbul manazırından(3)

---

(1) Ev, li gora tarîxa Mîladî dibe1908 (Milâdî tarihe göre 1908 yılı).
(2) Sala pêşîn Hîcrî ye, ya 2'yan Romî ye(ilki Hicrî, 2.'si Rumî yıldır.
(3) Yani "İstanbul manzaralarından"(bu, İstanbul'daki Kızkulesi'dir).

KÜRD

TEAVÜN VE TERAKKÎ GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Numro 1 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

MÜNDERECAT(4)

Mukaddime(5) .... Süleymaniyeli M. Tevfik
Cem'iyet'in Beyannamesi
Telhîs-i Siyasî .... E. A.
Kürdler ve Kürdistan .... Babanzade İsmail Hakkı
Osmanlı Amerikası ve Saadet-i Müstakbele-i Aşayir .... Diyarbekirli Ahmed Cemil
Askerlik .... Süleymaniyeli Fethi
Mühim Bir Arîze .... Reis-i Cem'iyet Seyyid Abdülkadir
Kürdler ve Şecaat-ı Akvam .... Malatyalı Bedri
Kürdçe Nasaih .... Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî
Kürdçe Makaleler .... Seyyah Ahmed Şevki
Kürdçe Şiirler .... Süleymaniyeli Tevfik
Selâmlık Resm-i Âlîsi(6)
Boykotaj = Tahrîm
Kürd Erbab-ı Fikir ve Kalemine Ricaname
İ'tizar
Telgraflar(7)

Dersaadet(8)
Selanik Matbaası
1324

---

(4) Münderecat: İçindekiler. Elimizdeki koleksiyonda, yalnızca 1. ve 2. sayıların başında içindekiler listesi vardır. Şayet diğer sayılarda içindekiler listesi çıkmışsa, o listeyi içeren sayfalar o sayılardan düşmüş olabilir.

(5) Mukaddime: Sunuş, giriş, başlangıç.

(6) "Yüce selâmlık töreni" demek olan "selâmlık resm-i âlîsi", Osmanlı padişahlarının cuma namazına gidişleri sırasında yaplan tören için kullanılan bir terimdi. Burada içindekiler listesinde bu yer almışsa da, dergide bu başlık altında bir bölüm yoktur. O bölüm ayrı bir sayfada yayınlanmış ve o sayfa elimizdeki koleksiyondan düşmüş olabilir.

(7) Telgraflar, elimizdeki koleksiyonun ilk sayısında yoktur; o sayfa da düşmüş olabilir.

(8) "Mutluluk yeri" demek olan "Dersaadet", Osmanlı döneminde İstanbul'un adlarından biriydi.

11 Zilka'de 1326(9) Cum'airtesi 22 Teşrinisani 1324(9)

KÜRD
TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Cem'iyet tarafından müntahab Sahib-i İmtiyaz ve Müdîr ve Muharriri: Süleymaniyeli Tevfik

*

Şerait-i iştira: Taşra için seneliği posta ücretiyle beraber 80 ve altı aylığı 45 ğuruşdur

*

Nüshası bir ğuruşdur

Sermuharriri: Diyarbekirli Ahmed Cemil

*

Kürd erbab-ı fikir ve kalemine daima sahifelerimiz açıktır

*

Derc olunmayan evrak ve âsâr iade olunmaz

*

İdarehanesi: Vezneciler'de Kürd Teavün ve Terakkî Merkez-i Umumîsidir

*

İlk nüshası cem'iyetimizin erkânı için beş ğuruşdur

Numro 1 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

Kürd kavmi, arzu-yı vicdanîsiyle Osmanlılık nam-ı mübeccelini taşıdığı zaman bir hengâme-i istilâ idi ki, muhîtin maarifî, kılıçların hutût-ı cevherîninde okunur, mebahis-i fenniye trampetlerin gulgulasından ezberlenirdi. Hüner şecaatta, iştihar salabette, iftihar savlette aranılırdı. Öyle bir Osmanlı devrinin meşîme-i gîrûdarından doğan Kürdler, bütün devre-i hayatlarını yine öyle bir hayat içinde geçirmişler ve binaenaleyh, mübareze-i hayatta salabet-i diniye, hamaset-i fıtriyeden başka bir şey kazanamamışlar.

Devre-i cidal yatıştı; feyz-i medeniyet, kitab-ı hayatın diğer bir sahife-i rengînini önümüzde açtı. Fakat talihsizlik diyeceğiz, Kürdlerin de gözleri, hatta dilleri bağlı kalmıştı. Hücra yerlerde, haymenişîn, badiyenevred bir halde menfûr, makhûr bir sıfatta kırılmağa, soyulmağa mahkûm idiler. Bugün Osmanlılığın dîde-i iftiharını kamaştıran rengîn bir saha-i tealîde serbest bir şehrah-ı terakkîde bilcümle akvamı ileride görüyoruz.

---

(9) Li gora tarîxa Mîladî 5 Kanûna Pêşîn 1908(Milâdî tarihe göre 5 Aralık 1908).

Biz bunca sene göz kapalılığının remedleriyle, acılarıyla nîmbesmel bir halde çırpına çırpına bir tarîk-i tevessül bulamıyoruz. Vaktiyle ulûm ve fünûn dâhiyelerini yetiştiren Kürdistan, bugün Hindistan'dan getirtebildiği bir ulûm-ı diniye kitabını, her derste not gibi birkaç satırını istinsah ederek evlâdına mîras bırakıyor.

Birçok mühim işler için birbirimizle muhabere ederken, çubuklarımızın duman veya zifiriyle mühürlerimizi beyaz bir kâğıda basarak, "elma'na fî batnilhâmil"(10) kabîlinden cahil bir adamla matlûb yere gönderir ve tafsîlâtını o adamın takrîrine havale ederiz.

İşte mensub olduğu kavmi bu müdhiş karanlıkta, bu acıklı ebkemiyette gören "Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti", böyle bir mâzîmiz için ağlaya ağlaya ve fakat istikbalimiz için güle güle, Osmanlılığın bir uzv-ı kıymetdarı, Osmanlılık şerefinin ilk peymankârı olan Kürd kardeşlerinin her gûna terakkîsi, tealîsi, maarifi, ticareti, sanayii, velhâsıl Osmanlılık nam-ı bülendi nisbetinde iktisab-ı saadeti için büyük bir azm ile ahd-ü mîsak altına girmiştir. Şu azm-ü niyetimizin Kürdistan'ımıza sala-yı pürzemzemesi, gülbang-i müheyyici, şu gazetemizdir. Allah'dan tevfik.

Tevfik

CEM'İYET'İN BEYANNAMESİ

"Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti"nin maksad-ı taşkili, nizamname-i dahilîsinde beyan ve tasrih olunduğu üzre, berat-i selâmet-i mülk-ü millet olan ve ahkâm-ı şeriata müstenid bulunan Kanun-ı Esasînin muhafaza-ı ahkâmıyla, o sayede Kürd kavm-i necîbinin ihtiyacât-ı asriyece ve tahsîs-i maarifce esbab-ı terakkî ve saadet-i halini istikmal ve diğer vatandaşlarıyla ve siyyema Ermenilerle tezayüd-i i'tilâfât-ı medeniye ve hüsn-ı muaşeret-i kavmiyelerini istihsal hususlarına ve Kanun-ı Esasînin her gûna tatarruk-ı halelden vikayesi ve tamamiyet-i mülkiye-i Devlet-i Osmaniye'nin muhafazası uğrunda îsar-ı nakdîne-i hayata olan azm-ü cezm-i millî ve dinînin bir nokta-ı sabite-i ittihadda te'yîd-i te'bîdi kaziyye-i mühimmesine ma'tûf olduğu gibi, Meclis-i Meb'usan'ın küşadıyla, bu gibi cem'iyetlerin devam-ı mevcudiyetleri halinde veyahud fırak-ı siyasiyeye inkılabında ta'kîb olunacak meslek-i siyasî dahi makam-ı celîl-i Hilâfet-i İslâmiye ve saltanat-ı muazzama-ı Osmaniye'nin kanun-ı mezkûrde muayyen hukuk-ı meşruasına îras-ı nakîse etmeyecek ve lâaletta'yîn bir kavmin diğer bir kavm üzerine bir gûna imtiyazı haiz olmaması ve vilâyâta tevsî-i me'zuniyet i'tası kaidelerine müsteniden, mülk-i Devletin ihtiyacât-ı medeniyece daha muvafık idaresini te'mîn eyleyecek surette Meclis-i Meb'usan'ın Kanun-ı Esasîce lüzum göreceği her gûna ta'dilât ve tekemmülâtı ve Devlet-i Osmaniye'nin tealî ve şevketini müstelzim kâffe-i tasavvurât ve teşebbüsâtı esasen tervîc ve iltizam etmekten ve Osmanlı İttihad ve Terakkî Cem'iyeti'inin neşreylediği siyasî programın mevadd-ı muhteveyesi vatanın selâmet ve terakkîsini kâfil bulunmasıyla, hususât-ı sairede mevadd-ı mezkûreye istinad edilmekten ibaret bulunmuştur.

---

(10) Arapça olan bu söz, "anlam, onu taşıyanın karnındadır" demektir. Bu, bilgisi ve okuma-yazması olmayan kimseler hakkında kullanılan bir deyimdir.

SİYASÎYÂT

Kürdistan'daki kardaşlarımıza, ahval-ı sabıka ve hazıra-ı umumiyemize dair bir fikr-i mücmel:

Ey kardaşlarımız! Tabiîdir ki şu sırada ahval-ı umumiyemiz ve alelhusus siyesetimiz hakkında ma'lûmât-ı sahîhe edinmek istersiniz ve bu babda şübhesiz merak ve endişe dahi eylemektesiniz. İşte size, hal ve sabıkı mukayese suretiyla bir fikr-i mücmel vereyim, ta ki evvelleri nasıl idik, şimdi ne haldeyiz, bilip öğreniniz, mâzîden ibret, istikbalden emniyet hâsıl ediniz, şu suretle halden müsterîh ve mutmain olursunuz.

Bundan dört ay evvel, siyaset-i hariciyemiz, âdeta Avrupa'nın bir baziçe-i hevesât ve menfaatı idi; bizler ancak o menfatın rekabeti arasında te'mîn-i hal ve mevki edebilir idik. Rumeli vilâyâtından üçü, ki Selanik, Kosova ve Manastır vilâyetleridir, menafi ve ihtiyacât-ı memleket için icrası lâzım gelen şeyleri yapmaktaki teahhurât ve teallülâtımız yüzünden bu üç vilâyât, "Vilâyât-ı Selâse" namı altında ayrılıp bir murakabe–i düveliye tahtine girmiş ve muhtariyet-i idareye ifrağı için düvel-i muazzama arasında müzakereler bile başlamıştı. Şu surette, ki hafizanallahü tealâ, Rumeli'nin hal-i hazır-ı siyasîsince mühim bir tağayyür ve tebeddül vukuu, erbab-ı basîrete göre muhakkak addediliyordu. Hükümetimiz, za'fından dolayı bir müddetten beri zuhur eden masaib-i siyasiyede ehven-i şerri ihtiyardan başka bir şey yapamıyordu, yapmağa da kudretyab değildi. Çünkü sada-yı millete müstenid olmayan siyasetteki mesaî ve müdafaâtın Avrupa nazarında hüküm ve te'siri olmayacağı bedihiyâttan ve şûriş-i siyasetin netayic-i elîmesi ise, biddefaât bizce sabit olmuş hakayıkdan idi. Esasen devletler arasında devletimize zahîr olacak ve hukuk-ı meşruamızı bihakkın iltizam ve müdafaa eyleyecek hasbelhal hiç bir devlet de bulunmuyor. Devletimiz İngiliz dostluğundan nasılsa bilkülliye mahrum idi. Hatta Balkan işlerinde maatteessüf en acı darbeleri andan yiyordu. Alelhusus "Murstag Mülâkatı" denilen Avusturya ve Rusya i'tilâfına "Rewal Mülâkatı"yla halel tarî olduktan sonra, İngiltere'nin Balkan şübhicezîresinde nüfuz ve te'sîri artmış ve âdeta Londra, mesail-i Şarkiyenin mihveri olmuş idi.

Şark'ta sırf menafi-i mahsusa te'mîni maksadına ma'tuf olan Alman dostluğunun siyaset-i hariciyemizde bir müzaheret-i kaviyesi görülememekte olduğu da, gayr-i münker idi. Avrupa müvazene-i siyasiyenin(11) şu suretle tebeddülü, hakkımızda esaslı mukarrarât ittihazına, yani Vilâyât-ı Selâse hakkında senelerden beri devam eden keşmekeş-i hale kat'iyyen nihayet verecek bir şekl-i idare taharrîsine meydan açmış ve belki devletlerin ötedenberi zuhuruna sebebiyet vermekten begâyet ihtiraz ve tevakkî eyledikleri Şark mes'ele-i mühimmesinin inkişafına isti'dad peyda ettirilmişti ki, şu halde işin yalnız Makedonya denilen Vilâyât-ı Selâse'ye değil, düvel-i muazzamadan her birinin senelerce matmah-ı nazarı olmakta bulunan ve vakit vakit aralarında izale-i rekabet maksadıyla mübadele-i efkâra bâdî olmuş olan cihetlere de taalluku oluyordu. Bu mahsûsât ve muhatarâta karşı Devletçe bir kuvve-i mania düşünülemiyordu; düşünülse de faidesi görülemezdi. Çünkü ittifak-ı düvelî ile vâki' olacak bir teklife ne fi'len mukavemete kudret, ne de o teklifi def' veya hiç değilse ta'dîl edebilecek müzaherete mübtenî ve maksada müntemî bir meslek-i siyaset mevcud değildi.

Bulgaristan Emareti, Berlin Muahedenamesiyle muayyen hudud ve vazaifi çoktan tecavüz etmiş ve gerek Avrupa canibinden ve gerek tarafımızdan gördüğü müsamaha ve mücamele yüzünden şımararak, Avrupa'ya ve Hükûmet-i metbûaya karşı meydan okumağa başlamış idi. Diğer taraftan, Avrupa nazarında hak kazanmak ve müsalemetperverane maksadına nail olmak için Makedonya'da alettemadî bir hal-i iğtişaşın devamını tehyie ve takviye edecek esbab ve vesaite her suretle tevessülden de geri durmamakta ve kuvvetli çeteler tertib ve peyapey Makedonya'ya tesrîb ederek bizi iz'ac ve maksadsız ve neticesiz tenkilâttan naşî kuvve-i askeriyemize îras-ı kelâl etmekte idi. Yanı başımızda çıkan şu çıban, ciddî ve kat'î bir tedavi görememesinden, vücudumuza âdeta kangren olmuştu.

Bulgar Emareti, bütün Makedonya'daki Bulgarlar üzerinde bir hakk-ı himaye iddiasına kadar varıyor ve anların ahvalına alâkadar bulunduğundan bahs ve hallerini bin mubalâğa ile tasvîr ederek Avrupa efkâr-ı umumiyesini gittikçe aleyhimize iğzab ediyordu. Diğer taraftan, ordusunu dahi, indelhace nazariyâtını fi'liyâta îsala muktedir olacak bir hale getirmekte ve bir zaman-ı müsaide terakkub eylemekte idi.

Yunanlılara gelince, anlar da Rum unsurunun Bulgarlar tarafından dûçar oldukları i'tisafâta karşı, Hükûmet-i Seniyyenin gûya fıkdanî-yi himaye ve müdafaasını serrişte ittihaz ederek ve mevcudiyet-i milliyelerini zor-ı bazûlarıyla müdafaa ve ihsasa mecburiyet gördüklerini ma'raz-ı i'tizarda dermiyan ederek, dahil-i memalikimize akın akın çeteler sevketmekte ve Rumeli'nin hal-i hazır-ı siyasîsince cüz'î bir tahavvül vukuunda Epir kıt'asını benimsemeğe yeltenmekte idiler.

---

(11) Doğrusu "siyasiyesinin" olmalı.

Diğer taraftan Hükûmet-i Yunaniye, Girid Cezîresini zamîme-i memalik etmek için Avrupa kabinetolarını vakit vakit istimzac ederek, emel-i kadîminin husûlüne aid her gûna tedabîr ve teşebbüsâttan aslâ farığ olmamakta bulunmuş ve hatta şu son günlerde devletlerin zımnen tahsîl-i muvafakatine de muvaffak olmuş idi. Ne aceb ki düvel-i hâmiye-i erbaa denilen İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya hükûmetleri, cezîre üzerinde mürur-ı zamanla aslâ hükümden sâkıt olamayacak olan hukuk-ı hükümranî-yi Hazreti Padişahî'nin tamamî-yi mahfuziyetini biddefaât te'yîd ve tasdîk ettikleri ve bu babda Devlete en kat'î te'mînâtı i'ta eyledikleri halde, hukuk-ı hükümranî-yi Devlet-i Aliyye nin devam-ı mahfuziyetine ve cezîrenin şekl-i idare-i muvakkatasının mahiyetine daman olmak üzre orada bulundurdukları askerlerini geri almağa ve cezîreyi anlaşılan artık Yunanistan'a teslim eylemeğe şu son zamanlarda karar vermişlerdi. Halbuki Huda nekerde, kulûb-ı ümmette en elîm ve derin bir te'sîr uyandıracak ve kalbleri sızlatacak bir hal, bu olacaktı. Cezîre-i mezkûrenin ehemmiyet ve cesametinden sarfınazar, Bahr-i Sefîd'deki mevki-i mühimm-i askerîsini ve bunun için döktüğümüz bunca kanları ve sarfettiğimiz milyonları ve âtiyen bütün cezair-i Bahr-i Sefîd üzerinde hâsıl edeceği te'sîrâtı düşününce, bunun milletçe ne azîm bir zıya' ve ne mühim bir rahne olacağı anlaşılıyor.

Vaktiyle Girid'i Tesalya'ya değişmemiş diplomatlarımızın ve bir diplomat-ı sahib-i basîretimizin şu tercihinden de kaziyye nümayan olur. Bu son Tesalya muharebesini ne için yaptığımızı ve orada binlerce kesanı ne maksada mebnî gömdüğümüzü düşünmek ve bütün Girid tarihine göz gezdirip ağırlığınca kan bahasına devlete mal olmuş olan bu cezîreyi öyle kolay kolay teslime muvafakat göstermemek, Osmanlılığın ve yeni Türkiya meharet-i siyasiyenin(12) en mübeccel bir vazifesi olsa gerektir.

İtalya'ya Adriyatik cihetinden Arnavudluğa ve Avusturya'ya da Selanik'e doğru ilerlemek hususunda atf-ü isnad olunan âmâl-ı istilâcûyanenin imkân-ı husûlü ise, şu suretle taassür değil, Makedonya'nın intıfaya bedel gittikçe alevrîz olmakta bulunan naire-i cidal-ü nizaı sebebiyle belki teyessür etmekte idi. Bu iki ihtimalin husûlünü teshîle hâdim bazı efkâr ve temayülât içimizde mevcudiyeti de iddia olunmakta idi. Herhalde gerek bu babda, gerek başka bir yolda büyük bir tehlikenin zühuru başgöstermiş olamsı endişesinden ileri geldiğine şübhe yoktu ki, İngiltere Hükûmeti, kat'iyyen işe bir netice verecek ve aleddevam devletler beyninde münakaşayı izale ve daha doğrusu edanî-yi âmal-ı istilâcûyaneyi külliyyen bertaraf eyleyecek bir şekl-i idarenin te'sîsini iltizam ve devletimize kabul ettirmek için tazyîke bile varılması fikrini derpîş ediyordu.

E. A.

---

(12) Doğrusu "siyasiyesinin" olmalı.

KÜRDLER VE KÜRDİSTAN

Mensubiyetiyle müftehir olduğum Kürd kavmi de bugün bir eser-i teceddüd ve heyat göstermeye başladı. O da şems-i tâbnâk-i hürriyetin te'sîr-i feyza feyziyle ve şecere-i pâk-i Osmanî'nin bir ğusn-ı mühimm-i sayedarı sıfatıyla neşv-ü nemaye, te'mîn mevcudiyete azmetti. Nehr-i cûşan-ü bereketnişan-ı İslâmiyetin en abdar ve en cavidanî bir ayağını, kitle-i muazzama-ı Osmaniye'nin en müstahkem ve en rasîn bir burc-ü istihkâmını teşkil eden bu kavm-i pâk-ü nezîh, her şeyden evvel İslâmdır. Andan sonra, sebeb-i hayat-ı ümem ve bâdî-yi saadet-i âlem olan usûl-ı meşrutiyet dairesinde hâlis ve bîğıll-ü ğışş bir Osmanlıdır; ve derece-i salisede de Kürddür. Ve binaaenaleyh, şu aile-i muhteşeme ve mukaddese-i İslâmiye ve şu hey'et-i mehîbe-i Osmaniye'nin en mühim bir rüknü, en müfîd ve semeredar bir unsuru, en mutî' ve munkad bir ferdi olmak, şu umumiyetten zerre kadar infikâk etmemek üzre, kendi gaye-i emel-i millîsini, kendi saadet-i zatiyesini suret-i hususiyede istihsale cahid ve saîdir.

Kürd, daire-i necat-ı İslâma dahil olduğu zamandan, yani edvar-ı evveliye-i dinimizden, sadr-ı İslâmdan beri hiç bir zaman bu din-i mukaddese karşı isyan etmemiş, etmez ve etmeyecektir. Kürd bittav' verrıza, bilâistilâ, şevket ve satvet-i Osmaniye'ye şerefyab-ı duhûl olduğu gunden beri hiç bir zaman Osmanlılığa karşı eser-i ihanet göstermemiş, göstermez ve göstermeyecektir. Kürd hâlâ Kürddür; milliyetini, şekl-ü manzara-ı hariciyesini, hüviyet-i maddiye ve ma'neviyesini zerre kadar değiştirmemiştir. Bununla beraber, Osmanlılığa da bir habl-ı metîn-i ittihad ile murtabıt kalmıştır. Dünyada hiç bir kuvvet tasavvur edilemez ki, Kürdlük ile Osmanlılık arasındaki bu imtizac-ı kadîmi, bu habl-ı kavîmi izaleye muvaffak olsun. Osmanlılık Kürdlük ve Kürdlük de bilmukabele Osmanlılığı cem'etmiş, bu iki kelimenin medlûlü birbirine bir hülûl-ı mutlak ile hülûl etmiştir. Osmanlılık maazallah mahvolursa, Kürdlük bînişan kalır; Kürdlük Huda nekerde muzmahil ve kemnam olursa, Osmanlılık zayıf ve perişan olur.

Bununla beraber, artık mâzînin mahûf zalamına, bir daha anmak istemediğimiz saha-ı nisyana atılması vacib olan devr-i sabık-ı istibdad, Osmanlılığın bir direğini teşkil eden bu unsur-ı kuvveti de ezmiş, diğer anâsıra nazaran daha elîm bir surette hırpalamış idi. Hükûmet-i sabıka alel'ıtlak adüvv-i fikir iken, Kürd kavmi hakkında hem adüvv-i fikir, hem adüvv-i lisan olmuş idi. Akvam-ı sairenin yalnız kafasını kesmeğe çabalar iken, Kürdlerin evvelâ lisanını ve lisanı ile beraber kafasını kesmeğe çalışmış idi. Bir tazyîk-i daimî, kafayı vâkıa sersem kılar; fakat kat'-ı lisan, bir milleti hem ebkem, hem sersem eder. İşte bizce zulmün en acısı, en ta'mîr kabul etmez tahribat icra eden(13) budur.

Kürdler bu lisansızlık ile yalnız kavmiyetlerini değil, mezheblerini bile kaybetmek üzere idiler. Birçok yerleri bir cehalet-i fahişe kaplamış, birçok Kürdler âdeta insanlıktan çıkmış idi. Vahşet, cehalet, mebadî-i mezhebiye ve i'tikadiyeden bînasîb bulunmak gibi esbabın te'sîriyle, zavallı Kürdlerin yalnız mevcudiyetleri değil, mevcudiyetlerinden bile muazzez tanıdıkları şeref ve haysiyetleri, namus-ı millîleri bile jengdar olmak tehlikesine ma'ruz kalmış idi. Zira Hükûmet-i sabıka, enva-ı taaddiyât-ü i'tisafât icra eder, memleketi harab, ma'mureleri beyab eder, yağmakerliğe teşvîk, kıtala tahrîk eyler, sonra da işin içinden gûya saf ve nezîh sıyrılmak isteyerek, bütün cinayetleri Kürdlerin vahşetine, Kürdlerin taassubuna, Kürdlerin hunharlığına, Kürdlerin hasaset-i tab'ına atfeder idi.

Matbûât-ı cihan ise, Hükûmet ile milleti, eşkıya çetesi ile soyulup soğana çevrilen zavallı mazlûmîni karıştırarak, Hükûmet-i Osmaniye'den bahseder iken Türkler, Kürdistan vilâyetinden bahseder iken Kürdler diyerek feryad ve şikâyâtı ayyuka çıkardı; efrad-ı ma'sûme-i milleti tufan-ı müftereyât altında boğar idi. Hükûmet ise susar, susmak işine gelir idi. Susar çobanı kurd olan bir raiyyenin encam-ı kârı, zaten başka ne olabilir?

Kürdlere atılan galîz bühtanların biri, Ermenilere gûya minelkadîm udvanı bulunması, gûya Ermenilerin öteden beri düşman-ı canıları olmasıdır. Devr-i sabıkı tarih-i beşerden tayyetmek mümkün olsa, hiç bir kavmin, komşusu, daima refîki olan diğer bir kavm ile o derece hüsn-i imtizac ettiği görülemez. Ne hacet? Devr-i sabık meydana gelinceye kadar, Kürdlere karşı Ermenilerden ne vakit bir şikâyet sâdır oldu? Kürdler hakikaten Ermenilerin canına kasdetmiş olsalar, daha evvel Berlin Muahedenamesinin 61'inci maddesi daha meşîme-i tefekkürden doğmamış iken, kendilerine isnad olunan bu vahşetleri icra etmezler, düşman diye diye düşman etmelerine ramak bıraktıkları Ermenileri çoktan beri bîeser bırakmazlar mı idi? Sair Osmanlılar gibi Kürdler de gayr-i Müslim vatandaşlarının mezhebine, can ve mal ve ırzına riayetkârdırlar. Müslüman, hem pek hâlis Müslüman olmak hasebiyle, "lehüm ma lena ve aleyhim ma aleyna" kavl-i celîl-i Nebevîsini belki herkesten ziyade hüsn-i takdir etmişlerdir, el'an etmektedirler.

Ma'mâfîh, şimdi artık bu elîm hatırâtı bırakalım. Hükûmet-i sabıka için bâdî-i hicab-ü hacalet olan hatîât üzerinden bir sünger geçirelim ve artık "istikbal bizimdir" diyerek dört el ile damen-i sa'y-ü gayrete sarılalım. Evet, çalışmak, geceli gündüzlü çalışmak, ârâmsız, rahatsız, fasılasız çalışmak. Biz Şarklıların ve Şarklılar içinde hasseten geri kalmış olan

---

(13) Doğrusu "icra edeni" olmalı.

Kürdlerin birinci ve sonuncu yapacakları şey budur. Çalışmağa nereden başlamak icabedeceği bahsine gelince, evvelâ maarif. Sonra yine maarif. Daha sonra? Daha sonra yine maarif, yine maarif, yine maarif! Cenab-ı Hak, bu uğurda çalışan erbab-ı himmetimizi muvaffak-ı bilhayr eylesin.

Babanzade
İsmail Hakkı

OSMANLI AMERİKASI

VE SAADET-İ MÜSTAKBELE-İ AŞAYİR

Şam, Irak, Kürdistan arasındaki hıtta-ı fesîha-ı Elcezîre; evet, Diyarbekir'den Bağdad'a kadar tûl-ı a'zamı takrîben yedi yüz ve Musul'dan Habur'un mansabına kadar arz-ı vasatîsi de iki yüz, mesaha-ı sathiyesi ise yüz kırk bin kilometre murabbaından ibaret olan bu mübarek kıt'a, kuvve-i namiye ve füyûz-ı tabiiyesiyle, cidden "Osmanlı Amerikası" ıtlakına şâyandır. Kâinatın rüşeym-i nevîn-i medeniyeti, bu saha-ı gabra-ı füyûzât'âverin meşîme-i irfanında kemalini bulmuş, burası bugünkü cihan-ı medeniyetin ilk dershane-i hikmetgarra-yı tekâmülü olmuştur.

Elcezîre, ezmine-i kadîmede küre-i arzın ünmûzec-i bedayi-i umranı, nev'i beşerin kehvare-i nuhustîn-i terbiyetsazı idi. Bu cihetle, oralar bir hayli zaman Asurîlere, Feraine-i Mısriyeye, Keyhusrev'e, İskender'e, Eşkânîyan'a, Sasanîyan'a, zuhur-ı devr-i İslâma kadar İranlılarla Romlara bir meydan-ı hunîn-i mübareze olmuş ve ahîren Hazreti Ömerulfaruk (radiyellahu anhu) tarafından fetholunmuş ve Hilâfet-i Abbasiye zamanında ma'muriyeti derece-i kusvâya varmış; ve fakat Cengiz-i hunrîz ve anı müteakiben de Teymur-ı makhûr, seyl-i hurûşan-ı tahribâtıyla, bu künbed-i muallâ-yı umran ve medeniyeti hâk ile yeksan etmiş ve nihayet bu saha-ı beheştâbad-ı istikbal, Hazreti Sultan Selim-i Evvel'in saye-i seyf-i meslûl-ı celâdet'iktinahında zamîme-i memalik-i Osmaniye olmuştur. Vaktiyle Diyarbekir, Musul, Meyyafarqîn, Hısn-ı Keyfa=(Hasankeyf), Rakka, Ruha=(Urfe), Mardin, Cezîreiibniömer gibi şehirler, bu geniş badiyenin birer paytaht-ı umranîsi idi. Her zaman yiğirmi milyon ahalîyi beslemeğe isti'dadı olan bu kıt'a-ı feyznâkın o azamet-i âsâr-ı umran-ü ihtişamına bedel, şimdi çehre-i teessüf-i akvama birçok enkaz-ı metrûke-i zulüm ve harabî ma'ruzdur.

Arazî-i Cezîre ziraatten hâlî ve derûnunda Habur, Celâb, Çağçağ, Belîh, Zırkan, Cercib, Sıncar, Cerrahî, Vadîahmer gibi birçok nehirler carî ve bunlar Fırat ve Dicle nehirlerine munsabdır. Enhar-ı mezkûrenin en cesîmi, Re'sül'ayn kazasının Re'sül'ayn ve Safha nam karyelerinden nebean eden Habur nehri olup, mecrası üç yüz elli metre(14) kadar tahmin olunmaktadır. Çölde bir gûna ârıza olmadığı için, bu nehirlerle her tarafın irva ve iskası mümkindir; hatta, zaman-ı kadîmde enhar-ı mezkûre birçok cedvellerle birbirine rabt edilmiştir, mecraları hâlâ meşhuddur. Cüz'î bir hafriyat ile bu cedvellerin kemafissabık küşadı pek kolaydır.

Arazîsinin kuvve-i namiyesi de hakikaten muhayyirülukul bir derecededir. 321(Milâdî 1905) tarihinde oralarda geşt-ü güzar ettiğim esnada bir kil-i Amedî arpa zer'edilmiş bir tarla, aşayir develeri tarafından ra'y olunmuş ve esna-yı ra'yde sünbüllerden bazı daneler ve sünbüller yere dökülerek hayvanların ayakları altında çiğnenmiş ve bir sene sonra, mezkûr tarlaya bir gûna tohum zer' olunmadığı halde, mücerred bu dökülen daneler tekrar nebt ederek, bundan yine de yiğirmi beş kil kadar bir mahsûl alınmış idi. Şu takdirde ziraat ve felâhatın kavaid-i fenniyeye tatbikinde, yerlerine göre bire kırk, elli ve hatta seksen, doksan nisbetinde bir mahsûl almak kabildir. Habur nehri de nakliyâta salihtir.

Bu kıt'a bugünkü günde Milî, Duqorî, Kikî, Halcan, Karakeçi, Aznavur, Berazî, Cubûr gibi birçok kabail-i Ekradın; Şemmer, Anze, Tayy, Sayıh, Ahrise vesaire gibi de meşahîr-i aşayir-ı Urbanın cevelângeh-i daimîsidir. Aznavur'dan maada cümlesi seyyar ve haymenişîndir. Şemmer on dört bin çadır ve seksen bin efrad ve umum sekene-i kaza iki yüz bin nüfus tahmin olunuyorsa da, oralarda henüz tahrîr-i nüfus bihakkın icra edilmemiş olduğundan, mikdar-ı umumî-yi nüfusun bu tahminden pek fazla olduğuna şübhe yoktur.

Devr-i sabıkın netice-i su-i idare ve ihaneti olmak üzre, bu kabail ve aşayir arasında şiddetli husumet tâ bugüne kadar carîdir. Bir aralık, medar-ı teşdîd-i husumet ve kıtal olmak üzre, Müşîriyet'ten Mardin Kumandanı Bahaddin Paşa'ya verilen emir uzerine, bunlar esliha-i emîriye ile de teslîh olunmak üzere idiler. Fakat Mardin ve Diyarbekir ahalîsinin o zamanki şikâyât ve iş'arât-ı müttehidesi, bu teşebbüsü akîm bırakmış ve maahaza bunlardan bazılarının yekdiğeriyle vukua gelen yalnız bir müsademelerinde, tarafeynden yedi-sekiz yüz kadar insan telef olmuş ve bu ahval-ı fecîayı orada müşahade eden iki hamiyetli zabit, keyfiyeti 20 Mayıs 317(Milâdî 2 Haziran 1901) tarihli bir lâyiha-ı müştereke ile arzettikleri halde, aldırmak değil, hatta teessür eden bile olmamıştı.

Bu suretle on beş sene kadar tevalî eden müsademelerden vukua gelen telefât ve tahribâtın derecesini teemmül eden her vicdan-ı âlî, cidden kerîhnâk-ı teessür ve matemdir. On sene evvel -yine pek ehven olmak üzre- yüz bin ğuruş kadar bir varidât-ı hazine te'mîn eden "Leylan" namında gayet cesîm bir karyenin, on sene sonra fıkdan-ı emniyetle umum arazîsi, mahlûlünden iki bin yedi yüz ğuruşa ferağ edilebilmiştir. Şu hakikat-ı ma'ruza, derece-i tahribâtı ta'yîne elbette kâfîdir. Bunun gibi, daha bu yakınlarda harab edilmiş binlerce köy ve çiftlik mevcuddur. Umum sekenesi de, müsademât-ı mütemadiye neticesi olarak mahvolmuştur.

---

(14) Bunun yanlışlıkla böyle çıktığı, doğrusunun kilometre olduğu açıktır.

Şu halde, cebr-i mâfata, o kıt'a-ı vâsia-i mübarekenin istikmal-i vesail-i umranıyla te'mîn-i saadet-i müstakbele-i aşayire en çare-i müessire, bunları şu hayat-ı sefîle-i derbederîden kurtarmak için bir an evvel tavtîn ve iskân edilmeleridir. Devr-i istibdadda buna dair bir lâyiha takdim etmiş idim; burada hulasaten arzedeyim:

Ma'lûmdur ki aşiretlerde hâlâ asabiyet yani "müşareket-i intikam" ve "müşareket-i mes'uliyet" usulü carîdir. Bu usul, aşiretlerin kaide-i esasiye-i muaşeretleridir. Bu kaideye göre, efrad-ı aşiretten birinin mütecasir olduğu bir cürümden dolayı, beynelaşayir o mücrim-i mütecasirin kâffe-i efrad-ı aşireti mes'ul addolunur. Mutazarrır olan şahsın bütün a'za-yı kabilesi, bu hareketin intikamını ahze ve sevk-i hamiyet-i cahiliye ile mukabele-i bilmisil icrasına mecburdur. Zabita-ı Hükûmetten baîd olan mahallerde bu mukavele-i ictimaiye-i ibtidaiyenin vücûb-ı mer'iyeti, bir emr-i zarurîdir. Fakat hükûmât-ı medeniyenin kalemrev-i idaresinde bu örf-i sakîm, kavanîn-i mülkiye ve adliye ve vahdet-i ictimaiye ile tevfik olunamaz.

Binaenaleyh, aşiretlerin bu asabiyet-i hususiyelerini fekk ile, asabiyet-i ictimaiye arasında tahlîl-ü mezcetmek lâzımdır. Hatta şeriat-ı kübra-yı İslâmiye, te'sîs buyurduğu asabiyet-i diniyenin hüsn-i kıvam ve devamına aşiretlerin hususî asabiyetlerini mani görerek, asabiyet-i aşayiri "hamiyet-i cahiliye" nazm-ı kerimiyle tevsîm ve "elmü'minûne ihvetun..." saniha-ı celîlesiyle takvîm buyurmuştur.

Şu halde Elcezîre'de, bir hal-i bedavet-i haneberdûşîde yaşayan aşayir-i Ekrad ve Urbana birer mevcudiyet-i resmiye-i ictimaiye verilmiş olmamak(15) ve bunları "vahdet-i medeniye"de tahlîl-ü temzîc ve ma'mureleri de badiyelere doğru tevsî' etmiş olmak üzre, heman çölün en münasib bir mevkiinde ve Abdülaziz'le Sıncar dağlarının nokta-ı iltisakında kâin Kevkeb nam mahalde bir vilâyet teşkili ve Re'sül'ayn kazasının da livaya bittahvîl bu vilâyete rabtı ve arzolunan nehirler arasındaki cedvellerin küşadı ve oralarda karyeler inşa ve eşcar garsıyla aşayir-i seyyarenin iskânı ve bilkeşf icabeden yerlerde de birkaç kaza ve liva teşkili ve şimdiye kadar çölde istihdam olunan kuvve-i askeriye o çöl ahalîsinden bulundukları için, bunlar, mümkin değil, daima bir sevk-i gayretkeşî-i asabiyetle hareketten âzâde olmadıklarından, efradı mahâll-ı saire ahalîsinden mürekkeb ve yine oraların haline vâkıf olmak üzre çölün emr-i inzibat ve umranına me'mur herhalde emzice-i mahalliyeye âşina olanlardan intihab olunması, fevkalâde bir lâzime-i ehemm-i siyasettir.

---

(15) Bunun yanlışlıkla böyle çıktığı, doğrusunun "olmak" olduğu açıktır.

Bütün bu şeylerde, şimdiye kadar vukufsuzluk veya ihanet eseri olarak tasavvur veya icad olunan müşkilât ve mevani', kat'iyyen gayr-i variddir. Bu babda uzun bir müddete de ihtiyac yoktur. Şu muktazayât-ı ma'ruzenin tatbiki halinde, ahalî pek az zamanda nail-i fevz-ü felâh ve iktisab-ı servet-ü refah edeceklerinden ve bu cihetle her tarafta yangın harabelerine bedel, âsâr-ı feyz-ü umran hıyresaz-ı uyûn-ı ibtihac-ü şükran olacağından, tesrî-i icab-ı hali, vükelâ-yı fiham-ı Devletin bilhassa enzar-ı takdir-i mehamperverine arz-ü havale ederiz.

Ahmed Cemil

*(16)

Askerliğin ruhu ve kıvamı itaat ve terbiye olduğu gibi, mensub olduğu milleti indellüzum kemal-i emniyet ve muvaffakıyetle muhafaza ve müdafaa edebilmek dahi, ta'lim ve terbiye ile liyakate vâbestedir. Devlet-i Osmaniye'nin bidayet-i teessüsünden bu ana kadar Osmanlıların askerlik âleminde gösterdikleri kabiliyet-ü besalet teslimkerde-i enam olmasıyla, o mebhasda îrad-ı makal zaid görünür. Yalnız şu kadar demek kâfîdir ki, itaat-ı diyanet ve şecaat ve meşâkka tahammül gibi sevgili askerlerimiz(17) fıtraten muttasıf oldukları evsaf-ı bergüzîdeye, a'zam-ı şerait-i muvaffakıyât olan fünûn-ı lâzime-i askeriyenin tekmiliyle, dünyanın en kuvvetli bir ordusu vücuda gelmiş olacaktır.

Bu miyanda Kürdler, bulundukları yelerin icabı ve fıtratlarının iktizası üzre süvarilikte fevkalğaye haiz-i meharet olmalarıyla, devletimizin esfar-ı sabıkalarında heman cümleten gönüllü süvari olarak meyadîn-i harbe atılmışlar ve bir gûna nizam-ü intizam tahtinde olmadıkları halde büyük yararlıklar göstermişlerdir. Fıtraten cündî yaradılmış olan bu kavm efradı, bir kere fünûn-ı askeriyeyi haiz ve nizam-ü intizam-ı askeriye ile me'lûf olunca, artık süvarilikte kendilerinden ne mertebe istifade olunacağı, edna mülâhaza ile tebeyyün ve taayyün eder.

Ekser-i düvel ordularında süvari için hizmet-i askeriye müddeti üç sene olmasına göre, bu müddet zarfında bir askeri hem binici yapmak ve hem de amelî ve nazarî muallim kılmak düşvar olmasıyla, süvariler(18) diğer sunûf-ı askeriye derecesinde haiz-i tekemmül olabilmeleri için pek çok fedakârlıklar icra edilmektedir. Bu babda yalnız Rusya Devleti, bazı yerlerdeki ahalîsinin kabiliyet-i fıtriye ve me'lûfiyet-i asliyeleri hasaisinden bil'istifade Don, Olga ve Kafkasya gibi ahalîsi fıtraten cündî olan yerlerden Kazak Kıtaâtı namıyla külliyetli ve muktedir süvari alayları teşkil edebilmektedir.

---

(16) Kürd aşiretlerinden oluşturulan "Hamidiye Alayları" konusunu ele alan şağıdaki dizi yazının ilk bölümü, derginin aslında başlıksız çıkmış ve yukarıdaki yazı ile arasına bir ayırma işareti konulmuştur. Biz de ayırma işareti olarak bir yıldız koyduk.

(17) Doğrusu "askerlerimizin" olmalıdır.

(18) Doğrusu "süvarilerin" olmalıdır.

Rusya Muharebesini müteakib, sefaretle Petersburg'a i'zam buyurulmuş olan Anatoli Müfettişi merhum Müşîr Şakir Paşa, Kazak teşkilâtını arîz-ü amîk tedkik ederek, Kürdlerden dahi o usulde süvari alayları teşkilindeki faideyi bihakkın takdir ettiğinden, Dersaadet'e avdetlerinde bu lüzum ve faideyi hâkipa-yı Şahane'ye arz ile, bu yolda teşkilâtın esbabına ciddiyetle tevessül edilmiş ve "Hamidiye Süvari Alayları" namıyla altmışı mütecaviz alayın teşkiline ve nizamnameleriyle ta'limnamelerinin tanzîmine muvaffakıyet hâsıl olmuştur. Bu alaylar elyevm mevcuddur, esası da pek güzel mevzu'dur. Ancak bazı mertebe tensîke ve ihtiyaca göre tertîb ve ta'dîle muhtacdır.

Bu alaylar hakkında ara-sıra işidilen şikâyâtın esbab-ı mûcibesi, Kürdlerin fıtrat-ı zatiyeleri muktazayâtından olup, teşkilâtın nevâkısından ve bu nekayısla beraber anları idare edenlerden olduğunda şübhe olmadığından, bu tensîkat ve tekemmülât, muzır görünmeğe müsaid olan şekl-i idarenin kahrıyla bilkülliye zail, ve bu kuvve-i cesîmeden bihakkın ümid olunan maksadın, bimennihi tealâ ol vakit tamamıyla hâsıl olacağı derkârdır.

Rusya Devleti Kazak Alaylarını bizim Hamidiye Kürd Alayları gibi yerlerinde bırakmayıp, Petersburg, Moskova, Varşova, Kiev gibi en büyük merakiz-i askeriyesine celb-ü cem' ile, ta'limlerini oralarda icra ettirmekte ve diğer havalî efrad-ı askeriyesiyle uhuvvet ve muvanesetlerini de bu suretle te'yîd-ü takviye eylemekte olduğundan, bizde de bu kaideye riayetle, heman şimdiden birkaç alayın Dersaadet ve Edirne gibi merakiz-i mühimme-i askeriyeye celb-ü cem'i ile, hey'ât-ı âliye-i askeriyenin huzur ve nezareti altında ta'lim-ü terbiyelerine bakılıp kabiliyet-ü meziyet-i askeriyelerinin tezyîdi, hem bu alayları teşkil eden zabitan ve efradın heves-ü iftiharlarını takviye ve hem de kendilerinin derece-i kabiliyetleri(19) re'yül'ayn ta'yîn etmiş olmak cihetleriyle, badî-i muhassenât olacağı aşikârdır. Ve bir de bu alayların kesb-i intizam-ü mükemmeliyet etmesi için, en evvel, mezkûr alaylara me'mur mektebli ve muktedir zabitan mikdarının tezyîdine ve yoklamalarının muntazaman orduca icrasıyla, mikdar-ı nüfuslarının ve bargîrlerince noksanlarının bieyyi vechin kân anlaşılmasına ve her sene muayyen olan zamanlarda ta'limlerinin icra ettirilmesine vâbestedir.

Usul-ı idare-i sabıkanın müsamahası ve daha doğrusu bazı mürtekib me'murların seyyiesiyle, rüesa-yı Ekraddan hilâf-ı marzî-i Barî harekât-ı nâlâyıkada bulunmuş olanlar farz-ü teslim olunsa dahi, bihamdillâhi tealâ Kanun-ı Esasînin ilân ve te'sîs eylediği ni'met-i müsavat-ü adalete ve bunun icabı olarak ba'demâ âdil ve muktedir me'murların gönderilmesi tabîî ve muhakkak olmasına nazaran, fîmâba'd o gibi harekât-ı gayr-i marziyeye sâlik olabilecek ferd-i aferîdenin vücudu tasavvur olunamayacağı

---

(19) Doğrusu "kabiliyetlerini" olmalıdır.

Mâba'dı var

Süleymaniyeli Fethi

CEM'İYETİMİZİN REİS-İ FEZAİL'ENÎSİ SEYYİD ABDÜLKADİR UBEYDULLAH EFENDİ'NİN NÜMÛNE-İ FİKR-Ü İRFANI

Ma'lûmdur ki anâsır-ı muhtelife-i Osmaniye miyanında Kürd unsuru, oldukça bir mevki-i ehem ihraz etmiştir. İsti'dad-ı maderzedleri ve kabiliyet-i tekâmül ve tenevvürleri de teslimkerde-i ülil'elbabdır. İdare-i sabıka, kim bilir ne gibi bir politikanın ilca-yı sahîfi ile, bunların kabail-i mütenevvialarıve gayr-i Müslim unsurları arasına pek soğuk nifaklar, vâsi' uçurumlar ilka etmiş ve Kürdistan, inkıta-ı rüşte-i ittihad-ü muvalât ile en dehşetli bir surette zedelenmiş idi. Bunun içindir ki Hükümet-i Seniyyece en ziyade matmah-ı nazar-ı im'an olacak bir nokta-ı mühimme, kıt'a-ı fesîha-ı Kürdistan ve bunların Osmanlılık asabiyet-i kavmiyesiyle bihakkın mezc-ü tahlîline medar-ı yegâne-i istinad ise, te'yîd-i bünyad-ı âlî-yi ittihaddır.

Bu ümniye-i mukaddese de, ancak Kanun-ı Esasî ve meşrutiyetin bilfiil tefhîm-ü ta'mîm-i mealîyâtıyla hâsıl; ve emzice-i muhtelife-i mahalliye ile kabil-i tevafuk olamayacak her nev' harekât-ı gayr-i muhikka ise, ma'na-yı âlî-yi hürriyetin su-i tefsirine pek vâsi' çığırlar açacağından, bu da bütün cevami-i mahsusasıyla muzırdır. Bu mahzurlar paytaht-ı Hükûmet-i Osmaniye'de bile bazen sernuma-yı zuhur olmakta iken, bunun aks-i te'sîr-i haricîsi her suretle şâyan-ı teemmüldür.

Bu aralık görüyoruz ve muhaberât-ı resmiyeden anlıyoruz ki, ilk tarih-i ilân-ı hürriyetten beri, gayr-i Müslim vatandaşlarımız, sırf sevk-i teessür-i istibdad-ı mâzî ile, yine mâziye aid birçok mevadd-ı fecîa dermiyan ve hatta şimdi vuku' bulmuş gibi bazı ceraim-i indiye icad etmekte ve bütün safahât-ı matbûât-ı mahsusaları dahi bir vâveylâ-yı tûfan-ı şikâyât ile kendini göstermektedir. Hükûmetçe de bunun te'sîri olarak, bir zamandan beridir ki ekâbir-ü eşraf-ı Ekrad tazyîk ve habse ilka olunuyor; istirdad-ı arazî dâiyeleri şiddetle meydan alıyor.

Hamidiye Alaylarının vücub-ı ehemm-i ıslâhâtına karşı, bunların lağvı gibi bu sırada te'sîr-i hazır-ı siyasîsi kat'iyyen inkâr olunamayan bir hata-yı diğer dahi mevzu-ı ma'rez-i tezekkür olmuştur. Bugün bu haller, anâsır-ı muhtilefe aralarındaki o bürûdetli boşlukları imlâ değil, ancak tevsî' ve bu suretle husûlü tabîî olan insilâb-ı emniyet, herhalde habl-ı metin-i ittihadı kat'eder. Vâkıa, vatandaşlarımızın vaktiyle mutazarrır olmadıklarını iddia edemeyiz. Fakat bu zarar-ı istibdadî, bir unsura münhasır değil, bütün anâsıra ve hatta unsur-ı İslâma daha büyük bir mikyasda sârî idi. Tarihçe-i şüûn-ı istibdadın tetebbu-ı fecaii, bu hakikatleri vuzûhen ve maddeten gösteriyor. Şu halde sırf bir unsurun mağdur olmak üzre tanılması ve anâsır-ı sairenin de umumen zalemeden addiyle, indiras-ı bünyad-ı müfîd-i mevcudiyetlerine çalışılması, doğru ve hiç bir suretle muvafık-ı şîme-i hak ve maslahat olamaz.

Bu babda Hükûmet-i Osmaniye'nin en salim hatt-ı hareketi, ceraim-i mâziye-i istibdadın ebediyyen unutulup, yalnız hukuk-ı şahsiyenin ahkâm-ı âdile-i kanuniye ile fasl, ve şekavetleri zaten müsellem olup fakat şimdi de o hareket-i me'lûfelerinden vazgeçmemiş olanlar var ise, hangi unsura mensub olur ise olsun, bilâ istisna ve ba'dettahkîk emr-i te'dîblerinde müsaraat gösterilmesi ve bu fırak-ı muhtelife aralarındaki bürûdet ve ihtilâfâtın da tarafeyn ekâbir-ü eşrafından ve me'murîn-i Hükûmet-i Osmaniye'den mürekkeb hey'ât-ı mahsusa-ı müteaddide vesatetleriyle külliyen ref'-ü izalesi ve Aşayir Alaylarının çare-i ıslâhât-ı matlûbeleri emrinde de ashab-ı vukufun ma'lûmât ve mütalaât-ı mahsusalarına müracaat olunarak, bu babda hâsıl olacak ıttılââta göre icab-ı halin gayet müteenniyane bir surette icrası en ziyade bir lâzime-i mühimme-i siyaset olacağı mütalaasında bulunduğumun, mücerred bir sevk-i sahîh-i maslahat ve hamiyetle arzına cür'et ederim. Ol babda.

Fî 7 Teşrinisani sene 324(20 Kasım 1908)

Merhum Şeyh Ubeydullah Efendizade
Abdülkadir

KÜRDLER

VE ŞECAAT-I AKVAM

Akvam, umumiyetle iki kısım mezaya-yı makbulenin pîraye-i tabîiye ve müktesebesiyle şan-ı bülend kazanmışlardır. Bunlardan biri, ki hilkat ve tabiatlarında meknûz olan tabiî hasletler, daima delâlet ettiği insanlarla doğar; ve yine haslet-i kadîme ile beraber ol da -beşikten mezara kadar- o halk-ı güzîde nefsinde, şahsında muhafaza eder. Diğeri, ahlak-ı müktesebenin delâlet ettiği usûl-ı temeddün, ma'rifet-i maarif, san'at, veya umumun sonradan iktisabıyla mübâhî bulunduğu i'tiyadât-ü mezayât-ı sun'iyedir.

İnsanlığın minelkadîm evsaf-ı bergüzîdesiyle müzeyyen ve mutahallık bulunması, asırlar geçtikçe, seneler değiştikçe o ahlak-ı tabîiyenin hecemât ve tahavvülât, tağayyürâtına karşı bütün metaneti muhafaza etmesi, o kavmin, müteselsilen o şahsın metîn bir fikr-i tabîiye, esaslı bir âdet-ı kavmiyeye marbut, sarsılmaz bir ahlaka malik olduğunu gösterir.

Birkaç yüz asırdan beri hilkat-ı âlemin ma'ruz kaldığı ihtizazât-ü hecemât-ı maddiye, o hilkat-ı ecillenin hiç bir kısmını değiştirememiş, bozamamış, zamanın hiç bir ârızasıyla müteessir edememiştir.

İşte ahlak-ı tabîiye, aynı ahlak-ı ecillenin hayat-ı beşerde tecellî eden lâyeteğayyer bir kısm-ı mühimmidir ki, insanlarda hilkaten başlayan zekâ, sıdk-ı kavl, metanet-ı tabîiye, ahlâk-ı hasene, şecaat, hep hey'etiyle o kısm-ı mühim ve makbulün, o evsaf-ı ecillenin tabiî, cibillî, fıtrî müştemilât-ı münferidesindendir.

İşte insanların taraf taraf bâdî-i iftihar ve tekâmülü olan haslet-i tabiiye ve evsaf-ı güzîde, her iklimde, her kavmde, her millette mütesaviyen görülemediği için, şu makalemde mütemayız bir fark ile gördüğüm akvamı tasvîr, hasail-i müktesebenin bu fıtrî meziyetini tebdil edemediğini ve edemeyeceğini iddia edeceğim.

Mikyas-ı tatbikini umum benîbeşere atfen vâsi' bir vadî-i dûra-dûrda tedkîk etmek istediğim o mezaya-yı tabîiyeyi, o hasail-i güzîdeyi, millet-i Osmaniye'yi teşkil eden muhtelif kavmlere teşmîl ederek, kendi memleketimizde, yalnız kendi muhîtimizde halletmek ister isek, daha bir tarz-ı dilfirîbde idare-i kelâm etmiş oluruz.

Mâba'dı var

Bedri

KÜRDÇE LİSANIMIZ

BEDÎÜZZAMAN MOLLA SAİD-İ KÜRDÎ'NİN NASAYIHI(20)

Ey gelî Kurdan, îttifaqê de qewet, îttîhadê de heyat, di biratîyê de seadet, hukumetê de selamet heye.(21) Kabika îttîhadê û şerîta mehebbetê qewî bigirin,(22) da we ji belayê xilas ke. Qenc guhê xwe bidinê, ez'ê tiştekî ji we ra bibêjim: Hun bizanin ku sê, sê cewhera me hene,(23) hifza xwe ji me dixwazin. Yek İslamîyet, ku hezar hezar xwîna şehîdan buhayê wê dane. Ê diduwa însanîyet, ku lazim e em xwe nezera xelqê de(24) bi xizmeta aqilî, ciwamêranî û însanîyetê xwe nîşanê dinê bidin. Ê sisîyan millîyeta me ye, ku mezîyetê da me;(25) ê berê,(26) ku bi qencîya xwe sax in, em bi karê xwe, bi hifza millîyeta xwe rûhê wan qebra wan de şad bikîn.

Piştê wê, sê dujminê me hene, me xirab dikin. Yek feqîrtî ye, çil hezar hemalê İstanbulê delîlê wê ye. Ê diduwan cehalet û bêxwendinî, ku hezar ji me da yek "qazete"(27) nikarin bixwînin, delîla wê ye.(28) Ê sisîyan dujminî û îxtîlaf e, ku ev edawet(29) qeweta me winda dike, me musteheqê terbîye dike û hukumet jî ji bêînsafîya xwe zulm li me dikir.

Ku we ew seh kir,(30) bizanin çara me ew e ku em sê şûrê elmas bi destê xwe bigirin, ta ku em her sê cewhera xwe(31) ji destê xwe nekîn, her sê dujminê xwe ser xwe rakîn. Ew şûrê edlê(32) mearif û xwendin e; ê diduyan îttîfaq û mehebbeta millî ye; ê sisîyan însan'ê(33) bi nefsa xwe şixula xwe bike û mîna sefîlan ji qudreta xelqê hêvî neke û pişta xwe nedet'ê.(34)

---

(20) Digel ku ev nivîsara Bedîuzzeman Seîdê Kurdî bi Kurdî ye jî, sernivîsra wê bi Tirkî hatîye nivîsîn. Mana vê sernivîsrê weha ye: "Zımanê me yê Kurdî: Şîretên Bedîuzzeman Mela Seîdê Kurdî".

(21) Qewet: Hêz. Ev peyvik Erebî ye û di wî zimanî da "quwwet" e; piştê ku ketîye Kurdî, guherîye bûye "qewet".
Îttîhad: Yekbûn.
Seadet: Bextyarî.

(22) Qewî: Zexm, xurt.

(23) Sê cewhera me: Awayê rast "sê cewherên me" ye.
Hifza xwe: Parastina xwe.

(24) Nezera xelqê de: Di çavê xelkê da, li ber çavê xelkê.

(25) Mezîyetê da me: Mezinatî da me, serbilindî da me, rûmet da me.

(26) Ê berê: Ên berê, pêşîyên me yên berê, Kurdên mêjedemê.

(27) Qazete: Nûçename, rojname.

(28) Yanî "ji hezarî yekê me nikare nûçenameyan bixîne, ev jî delîla wê yekê ye".

(29) Edawet: Dijminî.

(30) Seh kir: Bihîst, guh da'yê.

(31) Awayê rast "sê cewherên xwe" ye.

Wesîyeta paşî: Xwendin, xwendin, xwendin û destê hev girtin, destê hev girtin, destê hev girtin.

Monla Seîd(35)

EY GELÎ KURDAN

Hişyar bin, vê fırseta ha yê tereqqîyê winda nekin.(36) "Tereqqî" dibêjine zanîna sen'et û mearif,(37) xwendin û xweş derbaskirina welatîya.(38) İttîhad dibêjine îttîfaqa bi welatîya xwe ra, bira File be.(39) Lakîn dîn ji hemî tiştî muşerreftir e. Lazim e şerîet çi emir kirîye, bi wê rê herîn. Şerîeta Muhemmedî zulm, xedir, dizî, talan, xirabî, bêtifaqêyê meni' kirîye.

Heta nuha wan zalimê me'mûra hemû şol bi me kirin, bi me dane kirinê jî. Xwedê kerem kir, hurrîyet derket.(40) Hurrîyet mîna Çîyayê Qaf ketîye pêşîya hemû xirabîya. Bi wî şertî em dînê mubîn ê Ehmedî(41) muhafeze bikin. Daîra dîn da(42) hemû şolên qenc, welatîyê xwe yê Fila ra xweşderbazkirin, Xwedê li me emir kirîye. Lewra xerac didine hukumetê. Herçî kesê emrê hukumetê negire, dînê wî zeîf e. Xwedê emir kirîye: "Etîullahe we etîurresûle we ulîl'emrî minkum".(43) Dîndarîya Kurdistanê li hemû cîya tune. Dizî, talan, bêîttîfaqî şerîetê da heram e, hukumetê jî meni' kirîye. Musulmanê daîma li heramîyê bixebite, îflah nabe. İstîbdad ji we ra fetsaneyek e.(44) Zemanê îstîbdadê çi qas xirabî dibû. Lewra me'mûrêd me, ekser,(45) dînê wan zeîf bû.

---

(32) Şûrê edlê: Şûrê edaletê, şûrê dadmendîyê.

(33) İnsan'ê: İnsan dê; wek ku tê gotin "em`ê", yanî "em dê".

(34) Qudreta xelqê: Hêza xelkê, hêza kesên dî, hêza kesên ji bil xwe.
Pişta xwe nedet'ê: Pişta xwe nede hêza xelkê, xwe nespêre hêza xelkê.

(35) Monla: Mela. Ev peyvik li vir bi awayê Osmanî hatîye nivîsîn

(36) Tereqqî: Pêşketin. Peyvik Erebî ye û di wî zimanî da bi mana "bilindbûn" e. Lê di dema Osmanîyan da wek terîmek bi mana "pêşketin" jî hatîye karanîn û bi wê maneyê ketîye Kurdîya wê demê jî. Li vir jî mexsed ew e.

(37) Mearif: Tevayîya fêrbûn û zanîn û hînbûna ku bi rîya xwendinê di nava komelek da belav dibe û bicî dibe.

(38) Welatîya: Welatîyan, hevwelatan, kesên ku di welatek da pêkve dijîn.

(39) Bira: Bila.

(40) Hurrîyet: Azadî. Li vir mexsed ew azadî ye ku, di 23'ê Tîrmeha 1908'an da bi ragîhandina meşrûtîyetê ra hatîye nava sînorên dewleta Osmanî.

(41) Dînê mubîn ê Ehmedî: Dînê eşkera yê ku tiştên qenc û xirab ji hev cuda dike û nîşan dide yê ku ji alîyê Ehmed Pêxember ve hatîye ragîhandin. Ehmed, yek ji navên Pêxember e; ji ber wê yekê, carna ji dînê İslamê ra hatîye gotin "dînê Ehmedî" jî.

(42) Daîra dîn da: Di nava çarçova dîn da, di nava sînorên dîn da.

(43) Ev parçeyek ji ayeteka Qur'anê ye; mana wê weha ye: "Ji Xwedê ra û Pêxemberê Xwedê ra û xwedîfermanên xwe ra îtaet bikin".

Ji îro paş eger zulm, xedir bi we kirin û talan kirin, Cem'îyeta Kurdistanê, lewra.(46) Eger me'mûrekî xirab û xayin ji we ra şandin yan kesekî li we zulm kir, hun halê xwe erzê hukumetê bikin.(47) Eger li halê we nepirsîn, wê weqtê binivîsîne İstanbulê bi navê Cem'îyeta Kurdan; ew'ê li halê we bipirsin. Cem'îyet jî li ser fikra hukumetê yî ha, xirabîyê qebûl nake. Lazim e hun îtaeta emrê hukumetê, bi welatîyê xwe ra qenc derbazkirinê bixebitin. Hukumet ji xeyrê qencîyê tiştek nabêje we. Emanetê we îttîfaq, îttîfaq, îttîfaq.

Ey gelî Kurdan,

Hun qenc bizanin ku welatê me bi îttîhadê û xweşderwazkirinê,(48) ew'ê zêde bike. Rîya rehetîyê daîma îttîhad e. Lewra heya nuha(49) alemê digo "Kurmanc ji medenîyetê dûr in". Sebeba ewê jî bêîttîfaqîyê berê bû. Ewe çar mah e Xwedê kerem bi me kirîye.(50) Îro ne ew roj e ku bi ew ra(51) xweş neyê derwazkirin. Xelqê bi îttîhadê welatê xwe ava kirin. Ji îro paş, lazim e bi sen'et û emelê qenc hun nav bidine alemê. Ew exlaqê qencîyê yê ku li nik Kurdan e, li cem tu qewmî tune; ew jî dîyanet, sedaqet,(52) zekawet,(53) îffet ku namûs e. Ew exlaqane dîya hemû tereqqîyan e, dîya hemû qencîyan e.

Zemanê berê ku zulm û xedir dibûn jî, weqtê(54) ew me'mûrê xayin bi me dane kirin. Ew çar meh e dînê Muhemmedî şu'le daye hemû deran. Hemû xelq bi halê me îro bexîl dika.(55) Hun jî, jibo tereqqîya welatê xwe, xirabîyê xayinêd berê bi carekê ji bîr bikin, bi hev ra wekî bira derwaz bikin. Îttîhad sebebê zêdekirinê Kurdistanê ye. Hun binêrin welatê me; File sen'etê qenca dizanin, çê dikin; em ji wî sen'etî bêpar in. Sebeba ewê bêparîyê me, bêîttîfaqî ye. Lazim e hun welatîyê xwe File ra qenc derwaz bikin. Hun jî wekî wan sen'et û emelê baş hîn bibin,(56) çi jî dikin hun temamen bikin.(57) Li Wanê zêrkerî çi qas nav daye alemê, tuccarî çi qas nav daye alemê! Gelo ji Kurda kesek heye ku wan emela weku wan bînî meydanê?

---

(44) Fetsane: Fetisandin. Ev peyvik xira bûye, me bi texmînê weha xwend.

(45) Ekser: Piranî. Yanî "piranîya wan".

(46) Li vir kêmayîyek heye; tê zanîn ku ev kêmayî bi şaşîya çapê çêbûye û awayê temam tiştekî weha ye: "Ji Cem'îyeta Kurdistanê ra binivîsin, lewra cem'îyet jibo Kurdan dixebite".

(47) Erzê hukumetê bikin: Ji hukumetê ra pêşkêş bikin.

(48) Derwazkirin: Derbaskirin.

(49) Heya nuha: Heta nuha.

(50) Mexsed ji vê peyvê ragîhandina meşrûtîyetê ye.

(51) Bi ew ra: Bi hev ra. Tê zanîn ku bi şaşîya çapê weha derketîye.

(52) Sedaqet: Rastî û durustî.

(53) Zekawet: Zeka, jîrîtî.

(54) Weqtê: Wê weqtê, wê demê. Tê zanîn ku bi şaşîya çapê weha derketîye.

(55) Bexîl dika: Tê zanîn ku ev bi mana "xwezî dike" hatîye nivîsîn. Yanî "hemî xelk, hemî gel îro xwezîya xwe bi halê me tînin".

Xirabîya berê, bîrkirin lazim e, bi welatîyê xwe ra qenc derbazkirin lazim e, ku navê wehşetê(58) ser Kurda rabe. Miletekî mutedeyyin,(59) saxlem çira bi bê îttîfaqîyê xwe li nik alemê bike wehşî!(60) Qencî bi xweşderwazkirinê dibî. Emanetê we qencî, qencî, qencî.

Seyyah Ehmed Şewqî

BABAN KÜRDÇESİ(61)

MEQSÛDÎ KİRDEWEBÛNEWEÎ CEM'ÎYET

Cem'îyetî ême, nîzamnameî bo hemû terefî nardûwe. Weku le we da nûsîwye, meqsûdman eme ye hukmî Qanûnî Esasî ke legel şerîetdarî, dekrê muhafeze bikeyn! Ewî lazim e bo tereqqî qewmî necîbî Kurd, hemûy rêk bixeyn! Mearifyan, halxoşîyan, rêkkewtinî nawxoyan, aştbûneweî legel hawwetenyan, baxusûs legel Ermenîyan bênîne cê, le rêy muhafezeî dewlet û mîlletî Osmanî da be ezmêkî muhkemî dînî, be yekwucûdî mîllî rûh bebexşîn.

Eger le paş girdbûneweî Meclisî Meb'ûsan bibîn be firqeî sîyasî, gorînî Qanûnî Esasî be rengê qebûl dekeyn û heqî meqamî gewreî Xelîfeî Musulmanan û selteneti Osmanîyan negorê, hîç mîlletê xoy le mîlletêkî tir zîyatir negrê.

Cem'îyetî Îttîhad ve Tereqqî Osmanî, ew dustûrul'emele ke nûsîwye, bo selametî weten, bo tereqqî hemûman zor çak e. Êmeyş wa deçîn be rêwe.

*

---

(56) Emel: Kar.

(57) Qey mexsed ew e ku "karê xwe bêkêmayî bikin, nîvçe mekin".

(58) Wehşet: Hovîtî.

(59) Mutedeyyin: Dîndar.

(60) Wehşî: Hov.

(61) Baban Kürdçesi: Kurdîya Baban, yanî Kurdîya Jêrîn. Ev sernivîsar jî bi Tirkî hatîye nivîsîn.

Emro, ke rojî cejnî hemûman e ser be ser
Kurdîş legel gelan le çillexane hatne der

Sî sal bû rojû, rojê be salê le ber deçû
Rojûy heram bû, xêrî le ber şer debû be şer

Metbû’ û tabi’ ew ke Mem û Zîn bûn, le rêge da
gurg û çeqel le çeqelî Bekirî Mergewer beter

Mîllet ne deng û rengî Xelîfeî debî û debîst
Mezlûm ne heddî bû be şikat dengî bête der

Alem ke bûbwe xizmî xezûrî sepanî şêx
Kurd destî girt bo nobeyê, nobeî nekewte ber

Herçî ke bîwtaye emin kirdim ew deme
Rêgeî Terablusî be pêxwas degirte ber

Te’nyan deda le Kurd ke şeqî’n, nabne welî
Ta şeq bû qebrî Kurd û şeqe-şeqî hate der

Bêdestelat û besteziban bûyn le alema
Hîç careman nemabû, duaman dikirde ber

Tîrî dua ke kurtî degirt, êste ser deka
Meydanî Kurd ke kurt bû, buwe deştî rê be ber

Welhasil herçî bû, hemû tey bû, şukur nema
Êste hemû bira’yn, giley ba biçête der

Rojêke dest bideyne destî yektirî be xêr
Rû bikeyne rêî wîfaq, û nîfaqîş bekeyne der

Zor în be naw, çi faîde xoxor û xopesend
Bo ye ke zor le paşewe mayin, nakewîne ber

Bo xatirî Xuda, bes e, em car werin be dil
Bê xell û xeş bebîne bira, îş bebeyne ser

Wellah zekî’n, sexî’n, bewefa’yn, heyf e tenbel în
Ta key bixo’yn, binû’yn? Werin bo eşqî Pêxember

helsîn le xew, nêzîk e weten bête zelzele
Wek dayikman e, xidmetî ew lazim e be ser

Se'y dewê, tereqqî dewê îttîhad bikeyn
Çunke be îttîhad hemû îşê deçête ser

Ewwel mearif, êste mearif le alema
rûnakî rêy seadet e, pirrnef'e, bêzerer

Îqbalî mulk û mîllet û tedbîrî îttîhad
sermayeî felahet û tefrîqî xêr û şer

Hetta direxti bax, ke zer û bêber e, ewîş
zanînî pê dewê, be mearif ew yête ber

Êstake bo tereqqîî îqbalî Kurdekan
gird bûnewe le merkez da piyawî namwer

Tedbîr û fikr û quwwt û mal serf deken hemû
ta mîllet û weten le cehalet da bête der

Êweyş le her welatê biken îttîfaq be xêr
ta ku muweffeqiyetî Xwa bête rahber

Xidmet be mulk û dewlet û mîllet bikeyn be dil
Belku nemênîn ême, le nawman bibê eser

Süleymaniyeli Tewfîq

Selanik Matbaası M. Tevfik

AÇIK SÜTUNLAR

TAHRÎM

Hamiyet-i milliye eseri olarak, Avusturya ile açılan harb-i iktisadînin en müdhiş bir silâhı, evet, "tahrîm" kılıncı,(62) sadık ve kanaatkâr Kürdlerimiz dahi güzel kullandıkları için gayretlerini takdir ederiz.

KÜRD ERBAB-I FİKİR VE KALEMİNE

Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti'nin gazetesi intişara başladı. Sizin gibi dehâ-yı irfanı yetiştiren Kürdistan'ın şu ilk gülbang-i mearifi, zannederiz ki bütün hissiyât-ı âliyenizi pürcûşiş-i hamiyetle tehyîc ederken, o teheyyücâtın mahsûl-ı kıymetdarını gazeteden esirgeyemezsiniz. Gazetemiz manzûm, mensûr tuhfelerinizi sevgili Kürdistan'ımıza ihdaya tavassut edecek, ve cemiyetimiz de teşekkürâtını size hediye gönderecektir. Gazetemiz dinî, siyasî, ilmî, edebî, ictimaî olduğu için, her gûna tulûâta müsaiddir; yalnız Kürdlüğün bir şemîm-i ıtırnâki, bir nefha-ı âşinaîsi bulunsun.

İ'TİZAR

Gazetemizin şu ilk nüshası biraz acele ile neşredildiği için, sonra gelen Kürd erbab-ı fazl-ü kemalinin birtakım güzîde makaleleri dercedilemediğinden dolayı i'tizar ve ikinci nüshaya dercini va'deyleriz.

*

Diyarbekir meb'usluğuna, erbab-ı hamiyet ve a'za-yı Cem'iyet'ten Birinccizade Arif Efendi'nin intihab edildiği, İttihad ve Terakkî Cem'iyeti'nin Diyarbekir Şu'besinden telgrafla bildirilmiştir.

*

Urfe meb'usluğuna intihab olunan Mahmud Nedim ve Şeyh Safvet Beyefendiler, evvelki akşam Dersaadet'e muvasalat etmişlerdir.

---

(62) Doğrusu "silâhını" ve "kılıncını" olmalıdır.

(63) Zilkade 1326(64) Cumartesi 22 Teşrinisani 1324(64)

KÜRD
TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

DERNEĞİN GÖRÜŞLERİNİN YAYIN ORGANIDIR

Kuruluş Tarihi: 1326–1324

Dernek
tarafından
seçilmiş
İmtiyaz
Sahibi
ve Müdür
ve Yazarı:
Süleymaniyeli
Tevfik

*

Abone
koşulları:
Taşra için
yıllığı
posta
ücretiyle
birlikte 80
ve altı aylığı
45 kuruştur

*

Sayısı
bir kuruştur

Başyazarı:
Diyarbekirli
Ahmed Cemil

*

Kürd
düşünce ve
kalem
sahiplerine
sayfalarımız
daima
açıktır

*

Yer
verilmeyen
yazı ve
yapıtlar
geri çevrilmez

*

Yönetim yeri:
Vezneciler'de
Kürd Teavün
ve Terakkî
Genel Merkezidir

*

İlk sayısı derneğimizin
ileri gelenleri için
beş kuruştur

Sayı 1 * Şimdilik haftada bir kez yayınlanacak dinî, bilimsel, siyasal, edebî, toplumsal gazetedir * Cild 1

İLK SAYININ ÇEVİRİLERİ

Kürd halkı, kendi vicdanının arzusuyla Osmanlılık yüce adını taşıdığı zaman, bir istilâ zamanıydı ki, çevrenin kültür ve eğitimi kılıçların cevherli çizgilerinde okunur, teknik konular da trampetlerin gürültüsünden ezberlenirdi; hüner yiğitlikte, şöhret katılık ve dayanıklılıkta, kıvanç da saldırganlıkta aranırdı. Öyle bir Osmanlı döneminin savaş üremesinden doğan Kürdler, bütün yaşam dönemlerini yine öyle bir yaşam içinde geçirmişler ve o nedenle, yaşam kavgasında dinsel dayanıklılık ve doğal yiğitlikten başka bir şey kazanamamışlardır.

---

(63) Derginin başlığındaki tanıtmalar Osmanlıca olduğundan, ilk sayısının başlığındaki tanıtmaları bugünkü Türkçeye çevirdik ve bir örnek olsun diye, yalnız ilk sayının başlığındakileri çevirmekle yetindik. İlk sayının başlığındakiler, son sayıya kadar hep böyle çıkmıştır. Yalnız en üstte yer alan tarihler her sayıda değişmiştir; bir de, "ilk sayısı derneğimizin ileri gelenleri için beş kuruştur" sözü, ilk sayının başlığında çıkmış, sonraki sayıların başlığında yer almamıştır.

(64) Milâdî tarihe göre 5 Aralık 1908.

Kavga ve savaş dönemi yatıştı; uygarlık feyzi, yaşam kitabının diğer bir renkli sayfasını önümüzde açtı. Fakat, "talihsizlik" diyeceğiz, Kürdlerin de gözleri, hatta dilleri bağlı kalmıştı. Ücra yerlerde çadırlarda yaşar, kırlarda gezer bir durumda, nefret edilen, kahredilen bir biçimde kırılmaya, soyulmaya mahküm idiler. Bugün Osmanlılığın kıvanç gözlerini kamaştıran renkli bir gelişme alanında, gelişmenin serbest bir anayolunda tüm halkları ilerde görüyoruz.

Biz, bunca yıl göz kapalılığının ağrılarıyla, acılarıyla yarı yarıya boğazlanmış bir durumda çırpına çırpına, başvurabileceğimiz bir yol bulamıyoruz. Vaktiyle bilim ve teknikte(65) dâhîler yetiştiren Kürdistan, bugün Hindistan'dan getirtebildiği bir dinî bilimler kitabını, her derste not gibi birkaç satırının örneğini çıkararak çocuklarına miras bırakıyor. Birçok önemli iş için birbirimizle haberleşirken, tütün çubuklarımızın dumanı ya da zifiriyle mühürlerimizi beyaz bir kâğıda basarak, "anlam, onu taşıyanın karnındadır"(66) türünden, cahil bir adamla istenen yere gönderir ve ayrıntılarını o adamın anlatışına havale ederiz.

İşte, mensup olduğu halkı bu müthiş karanlıkta, bu acıklı dilsizlikte gören Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti, böyle bir geçmişimiz için ağlaya ağlaya ve fakat geleceğimiz için güle güle, Osmanlılığın değerli bir üyesi, Osmanlılık şerefinin ilk sözleşmecisi olan Kürd kardeşlerinin her yönden kalkınması, gelişmesi, kültür ve eğitimi, ticaret ve sanayii, özetçesi, Osmanlılık yüce adı oranında mutluluk kazanması için, büyük bir kararlılıkla söz ve yükümlülük altına girmiştir.

Bu kararlılık ve niyetimizin Kürdistan'ımıza çok ezgili salası, heyecan yaratan ilâhîsi,(67) şu gazetemizdir. Başarı Allah'tandır!

Tevfik

---

(65) "Teknik" sözcüğü, "fenn"in çoğulu olan "fünûn"un karşılığında kullanıldı.

(66) Bu sayıdaki 10 numaralı dipnota bakınız.

(67) Bu sözlerle bu dergi, Müslümanları cuma namazına çağıran salaya ve ibadethanelerde okunan ilâhîye benzetilmiştir.

DERNEĞİN BİLDİRİSİ

Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti'nin kuruluş amacı, içtüzüğünde bildirilip açıklandığı üzre, yurt ve milletin(68) selâmetinin resmî belgesi olan ve şeriatın hükümlerine dayanan Anayasa(69) hükümlerinin korunmasıyla, o sayede soylu Kürd halkının çağdaş ihtiyaçlarca ve belirlenecek eğitimce kalkınıp mutlu bir duruma kavuşmasının yol ve araçlarını tamamlamak ve diğer yurttaşlarıyla, özellikle de Ermenilerle uygarca uzlaşmasını ve ulusallık bakımından iyi geçinmesini sağlamak konularına dayanır.(70)

Anayasanın her türlü çiğneme girişimlerinden korunması ile Osmanlı Devletinin toprak bütünlüğünün korunması, yaşama bahşedilmiş değer olan millî ve dinî irade ve kararlılığın bir sabit birlik noktasında kalıcı biçimde sağlamlaştırılması gibi önemli bir soruna bağlıdır. Ayrıca, Meclis'in(71) açılmasıyla, bu gibi derneklerin varlıklarını sürdürmeleri ya da siyasal partilere dönüşmeleri durumunda izlenecek siyasal yol ve gidişin de, yüce İslâm Halifeliği makamı ve ulu Osmanlı saltanatının Anayasada belirlenen meşru haklarına eksiklik getirmemesi gerekir. Ve herhangi bir halkın diğer bir halk üzerine herhangi bir ayrıcalığa sahip olmaması ve illere geniş yetki verilmesi kurallarına dayalı olarak, Devletin ülkesinin uygarlık ihtiyaçlarına daha uygun biçimde yönetilmesini sağlayacak ve Meclis'çe gerek görülecek her çeşit değişiklikler Anayasa gereğince yapılmalı ve eksiklikler tamamlanmaıdır.

Dernek, ayrıca, Osmanlı Devletinin gelişme ve görkemliliğini gerektiren tüm düşünce ve girişimleri esasen destekleyip kabul ettiğinden, Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin yayınladığı siyasal programın içerdiği maddeler de vatanın selâmet ve gelişmesini üstlendiğinden, Derneğin diğer konularda amacı, söz konusu maddelere dayanmaktan ibarettir.

---

(68) Buradaki "millet"ten maksat "ulus" değil, aynı devletin sınırları içinde yaşayan insan toplulukları olan Osmanlılardır. O dönemde Osmanlılara "Osmanlı milleti" denirdi. Biz gelecek sayıların çevirisinde de, bu anlam kastedildiğinde hep "millet" sözcüğünü, ulus anlamı kastedildiğinde ise "ulus" sözcüğünü kullanacağız.

(69) Buradaki "Anayasa" sözcüğü, o dönemde kullanılan ve sözlük anlamı "temel kanun" olan "Kanun-ı Esasî" adının karşılığında kullanılmıştır.

(70) Osmanlıca uzun cümlelere elverişli bir dil olduğundan ve o dilde uzun cümleler makbul sayıldığından, bu bildiri bir tek cümle olarak yazılmıştır. Ancak, bunca uzun bir metnin bir tek cümle olması okuyucuya sıkıcı geleceği için, biz çeviride bildiriyi birkaç cümleye ve üç paragrafa böldük.

(71) Meclis'ten maksat Osmanlı Parlamentosudur. Aslında o parlamentoya, "Milletvekilleri Meclisi" demek olan "Meclis-i Meb'usan" denirdi; bu bildiride ve dergide yayınlanan diğer yazılarda da öyle kullanılmıştır. Ne var ki o ad da, onun çevirisi olan "Milletvekilleri Meclisi" adı da bugünkü Türkçeye uygun düşmediği için, biz çeviride sadece "Meclis" sözcüğünü kullanmayı tercih ettik; bundan sonra da öyle yapacağız.

POLİTİK KONULAR

Kürdistan'daki kardeşlerimize, geçmişteki ve şimdiki genel durumlarımız konusunda özet bir görüş:

Ey kardeşlerimiz! Doğaldır ki şu sırada, genel durumumuz ve özellikle politikamız hakkında sağlıklı bilgiler edinmek istersiniz. Ve bu konuda kuşkusuz merak edip kaygı dahi duyarsınız. İşte size, bugünkü ve geçmişteki durumu karşılaştırarak özet bir görüş vereyim, ta ki önceleri nasıl ve şimdi ne durumda olduğumuzu bilip öğrenesiniz, geçmişten ibret alıp gelecekten güven duyasınız ve böylece bugünkü durum hakkında içi rahat ve kaygısız olasınız diye:

Bundan dört ay önce, dış politikamız, Avrupa'nın bir heves ve çıkar oyuncağıydı. Bizler ancak o çıkarın rekabeti arasında durum ve konum sağlayabiliyorduk. Rumeli(72) illerinin üçü, ki Selanik, Kosova ve Manastır illeridir, ülke ihtiyaç ve çıkarları için gereken şeyleri yapmaktaki gecikmemiz ve bahane aramamız yüzünden, bu üç il, "Üç İller" adı altında ayrılıp uluslararası bir denetim altına girmiş ve özerk yönetime bırakılması için büyük devletler(73) arasında görüşmeler bile başlamıştı. Bu durumda, Rumeli'nin şimdiki politik durumunda, yüce Allah bizi korusun, önemli bir değişikliğin meydana gelmesi, ileriyi gören kimselere göre kesin sayılırdı.

Hükümetimiz, zaafından dolayı, bir süreden beri başgösteren siyasal felâketlerde, en az kötü olanı(74) seçmekten başka bir şey yapamıyordu; yapmak gücüne sahip de dğildi. Çünkü milletin yansıyan sesine dayanmayan politikadaki çaba ve savunmaların Avrupa'nın gözünde geçerlilik ve etkisinin olamayacağı açıktı; kargaşalık siyasetinin acıklı sonuçları ise, birçok kez bizce kanıtlanmış gerçeklerdendi. Aslında bugünkü durumda devletler arasında, devletimizi destekleyecek ve meşru haklarımızı hakkıyla benimseyip savunacak hiç bir devlet de bulunmuyordu. Devletimiz İngiliz dostluğundan nasılsa tümüyle yoksun bulunuyordu. Hatta Balkan işlerinde en acı darbeleri ne yazık ki ondan yiyordu. Özellikle Morstag görüşmesi denilen Avusturya ve Rusya uyuşmasının Rewal(75) görüşmesiyle sarsıntı geçirmesinden sonra, İngiltere'nin Balkan yarımadasında nüfuz ve etkisi artmış ve Londra, Doğu sorunlarının âdeta ekseni olmuştu.(76)

---

(72) Rumeli: Osmanlıların Avrupa kıtasındaki topraklarına o zaman verilen ad.

(73) Büyük devletler: O zaman Osmanlıcada "düvel-i muazzama" adıyla bilinen altı Avrupa ülkesi; ki Almanya, Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya'ydı.

(74) "En az kötü olan" sözü, Osmanlılar döneminde kullanılan "ehven-i şer" deyiminin karşılığında kullanılmıştır. O deyim, birkaç kötü seçeneğin en az kötü olanı seçilmek zorunda kalındığı zaman kullanılırdı. En az kötü olanı seçmenin daha da kötü olduğunu savunanlar da, "ehven-i şer, şerlerin en kötüsüdür" deyimini çıkarmışlardı; o da, "en az kötü olan, kötülerin en kötüsüdür" demektir. Bu ikinci deyim, tüm kötü seçeneklerin reddedilmesini öğütlüyordu.

Doğu'da sadece özel çıkar sağlamak amacına yönelik olan Alman dostluğunun dış politikamızda güçlü bir desteğinin görülmemekte olduğu da inkâr edilemiyordu. Avrupa siyasal dengesinin bu şekilde değişime uğraması, hakkımızda kökten kararlar alınmasına, yani Üç İller hakkında yıllardan beri süregelen kargaşlık durumuna kesinlikle son verecek bir yönetim biçiminin aranmasına yolaçmıştı; belki de, öteden beri devletlerin başgöstermesine neden olmaktan son derecede kaçınıp sakındıkları Doğu sorununun gelişip boy atmasına elverişli ortam oluşturulmuştu. O durumda, işin, yalnız Makedonya denilen Üç İllerle değil, büyük devletlerden her birinin yıllarca göz diktiği yer olan ve zaman zaman aralarında rekabeti gidermek amacıyla görüş alış-verişine neden olan yörelerle de ilgisi oluyordu. Bu duyarlılıklara ve tehlikelere karşı, Devletçe bir engelleyici güç düşünülemiyordu; düşünülse de yararı görülemezdi. Çünkü devletlerin anlaşmasıyla yapılacak bir öneriye ne fiilen karşı koymak için güç, ne de o öneriyi savacak ya da hiç değilse değiştirebilecek, desteğe dayalı ve amaca vardıracak bir politik tutum vardı.

Bulgaristan Prensliği,(77) Berlin Antlaşmasıyla(78) belirlenmiş sınır ve görevleri çoktan aşmış ve gerek Avrupa tarafından, gerekse bizim tarafımızdan gördüğü hoşgörü ve iyi davranışlar yüzünden şımararak, Avrupa'ya ve bağlı olduğu Hükümete(79) karşı meydan okumaya başlamıştı. Öte yandan, Avrupa'nın gözünde hak kazanmak ve barışçı amacına ulaşmak için Makedonya'da sürekli olarak bir kargaşalık durumunun sürüp gitmesine yolaçacak ve bunu pekiştirecek neden ve araçlara her şekilde başvurmaktan da geri durmamaktaydı. Ve güçlü çeteler oluşturup ardı ardına Makedonya'ya gizlice sokarak bizi rahatsız etmekte ve askerî gücümüze, maksatsız ve sonuçsuz tepelemelerden gelen bezginlik getirmekteydi. Yanı başımızda çıkan bu çıban, ciddi ve kesin bir tedavi görememesinden ötürü, vücudumuzda âdeta kangren olmuştu. Bulgar Prensliği, işi, bütün Makedonya'daki Bulgarlar üzerine bir koruma hakkı iddiasına kadar vardırıyor ve onların durumlarıyla ilgili bulunduğundan sözederek ve durumlarını bin abartmayla tasvir ederek, Avrupa kamuoyunu bize karşı gittikçe öfkelendiriyordu. Öte yandan, ordusunu dahi, gerektiğinde teorilerini pratiğe geçirmeye gücü yetecek bir duruma getiriyor ve elverişli bir zamanı kolluyordu.

---

(75) Rewal: Estonya'nın başkenti Tallin'in eski adı.

(76) Doğu sorunları: Avrupa'nın doğusundaki ülkelerin sorunları.

(77) O zaman Osmanlı devletine bağlı olan Bulgaristan, iç işlerinde özerkliğe sahipti ve bir prens tarafından yönetilirdi.

(78) Berlin Antlaşması: 13 Temmuz 1887 tarihinde Osmanlı imparatorluğu ile Almanya, Austurya, Fransa, İngiltere, İtalya ve Rusya arasında Balkanlar konusunda Berlin'de imzalanan antlaşma.

(79) "Bağlı olduğu Hükümet"ten maksat, Osmanlı Hükümetidir.

Yunanlara gelice, onlar da, Rum unsurunun Bulgarlar tarafından uğradığı baskılara karşı, Yüce Hükümetin(80) sözde koruma ve savunmasının ortadan kalkmasını bahane ederek ve onların, ulusal varlıklarını bileklerinin gücüyle savunup duyurmaya zorunluluk gördüklerini mazeret olarak öne sürerek, ülkelerimizin içine akın akın çeteler göndermekte ve Rumeli'nin şimdiki siyasal durumunda azıcık bir değişim meydana geldiğinde, Epir bölgesini(81) kendilerine mal etmeye yeltenmekteydiler.

Öte yandan, Yunan Hükümeti, Girit Adasını kendi topraklarına katmak için, Avrupa hükümetlerinin eğilimlerini zaman zaman yoklayarak, eski emelini elde etmeye ait her türlü önlem ve girişimlerden asla vazgeçmemiş ve hatta şu son günlerde devletlerin üstü kapalı onayını elde etmeyi de başarmıştı. Ne tuhaftır ki, koruyucu dört devlet denilen İngiltere, Fransa, İtalya ve Rusya hükümetleri, zamanaşımıyla asla geçerlilikten düşmeyecek olan Padişah hazretlerinin ada üzerindeki egemenlik haklarının tümüyle korunacağını defalarca pekiştirip onayladıkları ve bu konuda Devlete en kesin güvenceleri verdikleri halde, Yüce Devletin(82) egemenlik haklarının korunmasının sürmesine ve adanın geçici yönetim biçiminin niteliğine güvence olmak üzre orada bulundurdukları askerlerini geri çekmeye ve anlaşılan, adayı artık Yunanistan'a teslim etmeye şu son zamanlarda karar vermişlerdi.

Oysa, Allah etmesin, bu, ümmetin gönlünde en acı ve derin bir etki uyandıracak ve yürekleri sızlatacak bir durum olacaktı. Adı geçen adanın önem ve büyüklüğü bir yana, Akdeniz'deki önemli askerî konumunu, bunun için döktüğümüz bunca kanları ve harcadığımız milyonları ve gelecekte bütün Akdeniz adaları üzerinde meydana getireceği etkileri düşününce, bunun milletçe ne büyük bir kayıp ve ne önemli bir gedik olacağı anlaşılır. Bir zamanlar Girit'i Tesalya'ya(83) değişmemiş olan diplomatlarımızın ve ileriyi gören bir diplomatımızın bu tercihinden de sorun belirginleşiyor. Bu son Tesalya çarpışmasını ne için yaptığımızı ve oraya binlerce kişiyi ne maksatla gömdüğümüzü düşünmek ve bütün Girit tarihine göz gezdirip, ağırlığınca kan pahasına Devlete mal olmuş olan bu adayı öyle kolay kolay teslim etmeye onay vermemek, Osmanlılığın ve yeni Türkiya'nın(84) siyasal ustalığının en yüce bir görevi olsa gerektir.

---

(80) "Hükümet-i Seniyye" karşılığında kullanılan "Yüce Hükümet"ten maksat, Osmanlı Hükümetidir. Osmanlılar döneminde Osmanlı Hükümetinden sözedilirken, genellikle öyle denilip yazılırdı. Biz de bu adı "Yüce Hükümet" olarak çevirip buraya aldık; bundan sonra da öyle yapacağız.

(81) Epir: Yunanistan'da Makedonya'nın güneyine düşen bölge.

(82) "Devlet-i Aliyye" karşılığında kullanılan "Yüce Devlet"ten maksat, Osmanlı Devletidir. Osmanlılar döneminde Osmanlı Devletinden sözedilirken, genellikle öyle denilip yazılırdı. Biz de bu adı "Yüce Devlet" olarak çevirip buraya aldık; bundan sonra da öyle yapacağız.

(83) Tesalya: Yunanistan'da bir bölge.

İtalya'ya Adriyatik yönünden Arnavutluğa, Avusturya'ya da Selanik'e doğru ilerlemek konusunda bağlanıp dayandırılan işgalci emellerin gerçekleşme olanağı ise, böylece güçleşmemekte, tersine, söneceği yerde gittikçe alevler saçan Makedonya çekişme ve çatışma ateşi nedeniyle kolaylaşmaktaydı. Bu iki olasılığın gerçekleşmesini kolaylaştırmaya hizmet eden bazı düşünce ve eğilimlerin içimizde var olduğu da iddia edilmekteydi. Herhalde gerek bu konuda ve gerek başka bir yolda büyük bir tehlikenin başgöstermiş olması kaygısından ileri geldiğine kuşku yoktu ki, İngiltere Hükümeti, kesin olarak işe bir son verecek ve devletler arasında süregelen tartışmayı ortadan kaldıracak ve daha doğrusu, en ufak işgalci emellere tümüyle son verecek bir yönetim biçiminin kurulmasını üstlenip, bunu devletimize kabul ettirmek için işin baskı yapmaya bile vardırılması görüşünü öne sürüyordu.

E. A.

KÜRDLER VE KÜRDİSTAN

Mensubu olmakla kıvanç duyduğum Kürd halkı da bugün bir yenileşme ve yaşam belitisi göstermeye başladı. O da, ışık saçan özgürlük(85) güneşinin bol feyzinin etkisiyle ve temiz Osmanlı ağacının gölge veren bir önemli dalı sıfatıyla gelişip boy atmaya ve varlığını güvenceye almaya karar verdi. İslâmiyetin coşkun ve bereketli ırmağının en bol sulu ve ebedî bir ayağını, büyük Osmanlı kitlesinin en müstahkem ve en sağlam bir burç ve istihkâmını oluşturan bu temiz ve erdemli halk, her şeyden önce Müslümandır. Ondan sonra, milletlerin yaşam nedeni ve dünyanın mutluluk nedeni olan meşrutiyet kuralları içinde hilesiz, gizli hesapsız, öz bir Osmanlıdır. Üçüncü derecede de Kürddür. Ve bu nedenle, şu görkemli ve kutsal İslâm ailesinin ve şu heybetli Osmanlı topluluğunun en önemli bir temeltaşı, en yararlı ve verimli bir unsuru, en itaatli ve uysal bir bireyi olmak ve şu genelden zerre kadar ayrılmamak üzere, kendi ulusal ümidinin amacını, kendi öznel mutluluğunu özel olarak elde etmeye gayret edip çalışmaktadır.

---

(84) O zaman devlet, Osmanlı Devleti'ydi; "Türkiye" ya da burada yazıldığı gibi "Türkiya" adı resmî olarak yoktu. Ama Türk milliyetçileri olan İttihad ve Terakkî yöneticileri, "Türkiya" adını resmî olmayan biçimde kullanmaya ve kamuoyunu ona alıştırmaya başlamışlardı. Anlaşılan, bu yazının yazarı E. A. da, İttihadçıların etkisiyle bu adı burada yazmıştır.

(85) Burada sözü edilen özgürlükten maksat, 1908 yılında ilân edilen meşrutiyet rejimiyle birlikte gelen ve "hürriyet" denilen özgürlük hareketidir. Bilindiği gibi o özgürlük, daha sonra İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nce gasp edildi ve onun yerinde son derecede katı ve kanlı bir diktatörlük rejimi kuruldu.

Kürd, İslâmın kurtarıcı çerçevesi içine girdiği zamandan yani dinimizin ilk dönemlerinden, İslâmın başlangıcından beri, hiç bir zaman bu kutsal dine karşı isyan etmemiş, etmez ve etmeyecektir. Kürd, gönüllü olarak ve kendi rızasıyla, işgale uğramaksızın, Osmanlılığın görkem ve gücünün içine girmekle onurlandığı günden beri, hiç bir zaman Osmanlılığa karşı ihanet belirtisi göstermemiş, göstermez ve göstermeyecektir. Kürd hâlâ Kürddür; milliyetini, dış biçim ve görünüşünü, maddî ve manevî kimliğini zerre kadar değiştirmemiştir. Bununla birlikte, Osmanlılığa da sağlam bir birlik bağıyla bağlı kalmıştır. Dünyada hiç bir güç düşünülemez ki, Kürdlük ile Osmanlılık arasındaki bu eski bağdaşmayı, bu doğruluk ve dürüstlük bağını yok etmeyi başarsın. Osmanlılık Kürdlüğü ve Kürdlük de karşılıklı olarak Osmanlılığı içermiş, bu iki sözcüğün içeriği mutlak olarak iç içe geçmiştir. Allah saklasın, Osmanlılık ortadan kalksa, Kürdlükten de eser kalmaz; Allah göstermesin, Kürdlük ortadan kalksa ve adı sanı belirsiz bir duruma gelse, Osmanlılık da zayıf ve perişan olur.

Bununla birlikte, artık geçmişin korkulu karanlığına ve bir daha anmak istemediğimiz unutulmuşluk alanına atılması gerekli olan eski istibdad dönemi, Osmanlılığın en önemli bir direğini oluşturan bu güç unsurunu da ezmiş ve diğer unsurlara oranla daha acı bir biçimde hırpalamıştı. Eski hükümet genel olarak düşünce düşmanıyken, Kürd halkı hakkında hem düşünce, hem de dil düşmanı olmuştu; diğer halkların yalnız kafasını kesmeye çabalarken, Kürdlerin önce dilini, diliyle birlikte kafasını da kesmeye çalışmıştı. Sürekli olan bir baskı gerçi kafayı sersem kılar; ama dilin kesilmesi bir milleti hem dilsiz, hem de sersem eder. Bizce zulmün en acısı, en onarım kabul etmez yıkımlar gerçekleştireni, işte budur.

Kürdler bu dilsizlikle yalnız milliyetlerini değil, mezheplerini bile kaybetmek üzereydiler. Birçok yeri sınırsız bir cehalet kaplamış, birçok Kürd âdeta insanlıktan çıkmıştı. Vahşet, cehalet, mezhep ve inanç ilkelerinden nasipsiz bulunmak gibi nedenlerin etkisiyle, zavallı Kürdlerin yalnız varlıkları değil, varlıklarından bile değerli tanıdıkları şeref ve haysiyetleri, ulusal namusları dahi lekelenmek tehlikesiyle karşı karşıya gelmişti. Çünkü eski hükümet çeşitli zulüm ve baskılar yapar, ülkeyi yıkıntıya ve bayındır yerleri yabana çevirirdi, yağmacılığı teşvik eder ve öldürüşmeyi kışkırtırdı; sonra da işin içinden sözde temiz ve erdemli bir biçimde sıyrılmak isteyerek, bütün cinayetleri "Kürdlerin vahşetine, Kürdlerin bağnazlığına, Kürdlerin kana susamışlığına, Kürdlerin kötü huylarına" yüklerdi.

Dünya basını ise, hükümet ile milleti, eşkıya çetesi(86) ile soyulup soğana çevrilen zavallı mazlumları karıştırarak, Osmanlı Hükümetinden sözederken Türkler, Kürdistan ilinden sözederken Kürdler diyerek, feryat ve şikâyetleri ayyuka çıkardı ve milletin suçsuz günahsız fertlerini iftiralar tufanı altında boğardı. Hükümet ise susardı, susmak işine gelirdi. Susan çobanı kurt olan bir sürünün işinin sonu, zaten başka ne olabilir!

Kürdler üzerine atılan ağır iftiralardan biri, Ermenilere sözde eskiden beri düşmanlıklarının bulunması ve sözde öteden beri Ermenilerin can düşmanı olmalarıdır. Geçen dönemi insanlık tarihinden çıkarıp atmak mümkün olsa, hiç bir halkın, komşusu, her zaman arkadaşı olan diğer bir halk ile o ölçüde iyi anlaşıp bağdaştığı görülemez. Ne gerek, eski dönem meydana gelinceye kadar Kürdlere karşı Ermenilerden ne zaman bir şikâyet duyuldu! Kürdler gerçekten Ermenilerin canına kast etmiş olsalardı, daha önce Berlin Antlaşmasının 61. maddesi(87) henüz düşünce perdesinden doğmamışken, kendilerine yüklenen bu vahşetleri gerçekleştirmezler miydi! Ve düşman diye diye az daha düşman yapacakları Ermenileri çoktan beri izsiz bırakmazlar mıydı! Öbür Osmanlılar gibi Kürdler de, Müslüman olmayan yurttaşlarının mezhebine, can, mal ve ırzına saygılıdırlar. Müslüman, hem de pek öz Müslüman olmaları dolayısıyla, Peygamber'in "bizim için ne varsa onlar için de o vardır, bizim yükümlülüğümüz neyse onlarınki de odur" yüce sözünü belki herkesten çok iyi takdir etmişlerdir; şimdi de etmektedirler.

Bununla birlikte, şimdi artık bu acı anıları bırakalım; eski hükümet için utanç verici ve yüz kızartıcı olan suçların üzerinden bir sünger çekelim ve artık "gelecek bizimdir" diyerek, dört elle çalışma ve gayretin eteğine sarılalım. Evet, çalışmak, geceli gündüzlü çalışmak; biz Doğuluların ve Doğulular içinde özellikle geri kalmş olan Kürdlerin ilk ve son yapacakları şey, budur.

Çalışmaya nereden başlamak gerekeceği konusuna gelince, önce eğitim. Sonra yine eğitim. Daha sonra? Daha sonra yine eğitim, yine eğitim, yine eğitim! Cenab-ı Hak, bu uğurda çalışan himmet sahiplerimizi hayırla başarılı kılsın!

Babanzade
İsmail Hakkı

---

(86) Burada sözü edilen "eşkıya çetesi"nden maksat, meşrutiyetten önceki hükümet ve onun emrindeki yöneticilerdi. O yönetimi deviren İttihad ve Terakkî de ne yazık ki kısa bir süre sonra cuntalaşıp çeteleşti ve Devleti çete anlayışıyla yönetti.

(87) Burada sözü edilen 61. maddeden, Osmanlı sınırları içinde yaşayan Ermenilerin azınlık haklarının korunmasını öngören ve Rusya'nın baskısıyla antlaşmaya konulan maddenin kastedildiği anlaşılıyor. Oysa o madde, 6. maddedir. Galiba burada yanlışlıkla 61. madde biçiminde yazılmıştır.

OSMANLI AMERİKASI
VE AŞİRETLERİN GELECEKTEKİ MUTLULUĞU

Şam, Irak ve Kürdistan arasındaki geniş Mezopotamya bölgesi,(88) evet Diyarbekir'den Bağdad'a kadar en büyük uzunluğu yaklaşık olarak 700, Musul'dan Habur'un kaynağına kadar ortalama genişliği 200 kilometre, yüzölçümü ise 140 bin kilometre kareden oluşan bu mübarek bölge, gelişme potansiyeli ve doğal bereketiyle, gerçekten "Osmanlı Amerikası" diye tanımlanmaya değer.

Evren uygarlığının yeni filizi, feyizli olan bu gri alanın kültür rahminde gelişmiş ve burası bügünkü uygarlık dünyasının gelişiminin ilk parlak felsefesinin dershanesi olmuştur. Mezopotamya, eski dönemlerde yerkürenin benzeri bulunmayan bayındırlık örneğiydi ve insan türünün en büyük eğitim beşiğiydi. Bu nedele oralar, bir hayli zaman Asurîlerin, Mısır firavunlarının, Keyhüsrev'in, İskender'in, Eşkânîlerin,(89) Sasanîlerin,(90) İslâm döneminin doğuşuna kadar İranlılarla Romların bir kanlı savaş alanı olmuş; sonra Hazreti Ömerulfaruk(Allah ondan razı olsun) tarafından fethedilip Abbasî Halifeliği zamanında bayındırlığı en üst düzeye varmış; ve fakat kan dökücü Cengiz ve ondan sonra da kahrolası Timur, coşup kabaran sellerinin yıkıcılığıyla, bu yüce bayındırlık ve uygarlık kubbesini yerle bir etmişler; sonunda, geleceğin bu cennet gibi bayındır alanı, Birinci Sultan Selim hazretlerinin yiğitlik taşıyan yalın kılıcı sayesinde Osmanlı ülkelerine katılmıştır.

Bir zamanlar Diyarbekir, Musul, Meyyafarqîn,(91) Hısn-ı Keyfa

---

(88) "Mezopotamya" adı, yazının aslındaki Arapça "Elcezîre" adının karşılığında kullanılmıştır. O bölge Dicle ve Fırat arasında olduğu için, eski Arap coğrafyacıları orayı adaya benzetip, "Ada" demek olan "Elcezîre" adıyla adlandırmışlardır. Oysa o bölge, tüm dünyada "Mezopotamya" adıyla bilinmekte, Kürdler arsında da bu adla anılmaktadır. Bu nedenle biz de çeviride "Elcezîre" adı yerine "Mezopotamya" adını kullandık. Bundan sonra da çevirilerde bu adı kullanacağız.
Öte yandan, yazarın burada Mezopotamya'yı genel olarak Şam, Irak ve Kürdistan arasında göstermesi doğru değildir. Mezopotamya'nın en güney bölgesi Araplarla meskûn olduğu için Kürdistan'ın dışında sayılır; ama orta ve kuzey bölgeleri Kürdlerle meskûn olduğu için Kürdistan'ın bir parçasıdır.

(89) Eşkanîler: M. Ö. 255 yılında İran'da kurulan ve M. S. 226 yılında Sasanîler tarafından varlığına son verilen bir imparatorluk. İmparatorluğun bir prensi mezopotamya'ya kaçıp orada bir devlet kurmuş ve o devlet de 428 yılına kadar ayakta kaldıktan sonra yine Sasanîler tarafından yıkılmıştır.

(90) Sasanîler: İran'da 224 yılında kurulan ve 651 yılında Arapların İran'ı fethetmesiyle varlığı sona eren imparatorluk.

(91) Meyyafarqîn: Günümüzde Diyarbekir'e bağlı olan Silvan ilçesi.

(Hasankêf), Rakka, Ruha(Urfe), Mardin, Cezîreiibniömer(92) gibi kentler, bu geniş kırsal alanın birer egemenlik başkentiydi. Her zaman 20 milyon nüfusu geçindirme kapasitesi olan bu feyizli bölgenin o görkemli ve bayındır yapıtlarının büyüklüğü yerine, şimdi halkların üzüntülü yüzlerinin karşısına, zulüm ve yıkıcılıktan kalma birçok enkaz çıkmaktadır.

Mezopotamya toprakları tarım bakımından boştur; içinden de Habur, Celâb, Çağçağ, Belîh, Zırkan, Cercib, Sıncar, Cerrahi, Vadiahmer gibi birçok ırmak akıp, Fırat ile Dicle ırmaklarına dökülürler. Sözü edilen ırmakların en büyüğü, Re'sülayn ilçesinin Re'sülayn ve Safha adlı köylerinden doğan Habur ırmağı olup, akış yatağı 350 metre(93) kadar tahmin edilmektedir. Çölde herhangi bir biçimde engebe bulunmadığı için, bu ırmaklarla her tarafın sulandırılması mümkündür. Hatta anılan ırmaklar, eski zamanlarda birçok kanalla birbirlerine bağlanmıştır; akış yatakları hâlâ görülmektedir. Biraz kazı yapmakla bu kanalların eskisi gibi açılması pek kolaydır.

Toprakların verimlilik derecesi de gerçekten akıllara şaşkınlık verecek düzeydedir. 321(Milâdî 1905) tarihinde oralarda gezi yaptığım sırada, bir Amed kilesi(94) arpa ekilmiş bir tarlada aşiret develeri otlanmış ve otlanma sırasında bazı taneler ve başaklar yere dökülerek hayvanların ayakları altında çiğnenmişti. Bir yıl sonra, anılan tarlaya herhangi bir tohum ekilmediği halde, salt dökülen o taneler yine yeşererek, ondan yine de 25 kile kadar ürün elde edilmişti. Böyle olunca, tarım ve ekicilikte teknik yöntemler uygulandığı takdirde, yerine göre bire 40-50 ve hatta 80-90 oranında bir ürün almak olanaklıdır. Habur ırmağı, taşımacılığa da elverişlidir.

Bu bölge, bügünkü günde Milî, Duqorî, Kîkî, Halcan, Karakeçi, Aznavur, Berazî, Cubûr gibi birçok Kürd aşireti ile Şemmer, Anze, Tayy, Ahise vesaire gibi ünlü Arap aşiretlerinin sürekli dolaşım yeridir. Aznavur'dan başka hepsi gezgin olup çadırlarda yaşarlar. Şemmer'in 14 bin çadırı ve 80 bin nüfusu, ilçenin tüm sakinleri ise 200 bin kişi tahmin edilirse de, oralarda nüfus sayımı henüz hakkıyla yapılmamış olduğundan, genel nüfus mikdarının bu tahminden pek fazla olduğuna kuşku yoktur.

Eski dönemin kötü yönetiminin ve ihanetinin sonucu olarak, bu kabile ve aşiretler arasında da şiddetli düşmanlık bugüne kadar süregeldi. Bir aralık, düşmanlık ve öldürüşmeyi daha da artırmaya dayanak olmak üzere, Müşîrlik'ten(95) Mardin Kumandanı Bahaddin Paşa'ya verilen emir üzerine bunlar Devlet silâhlarıyla da silâhlandırılmak üzereydiler. Fakat Mardin ve Diyarbekir halkının o zamanki ortaklaşa şikâyetleri ve dikkat çekmeleri, bu girişimi sonuçsuz bırakmıştı. Bununla birlikte, bunlardan bazıları arasında meydana gelen yalnız bir çarpışmada, iki taraftan 700-800 kadar insan ölmüştü. Bu yürekler acısı durumu orada gören iki hamiyetli(96) subay, 20 Mayıs 317(Milâdî 2 Haziran 1901) tarihli bir ortak yazıyla durumu bildirdikleri halde, aldırmak şöyle dursun, hatta etkilenen bile olmamıştı.

---

(92) Buradaki "Hasankêf" adıyla Ruha'nın "Urfe" adı, yazar tarafından böyle parantez içinde yazılmıştır.

(93) Doğrusunun 350 kilometre olduğu açıktır.

(94) Amed kilesi, 16 ölçektir ve her ölçek 20 kilogram buğday alır.

(95) "Mareşallik" demek olan "Müşîrlik"ten maksat, galiba Genelkurmay'dır ya da o bölgenin kumandanlığıdır.

Böylece 15 yıl kadar sürüp giden çarpışmalardan meydana gelen ölüm ve yıkımların derecesini düşünen her yüce vicdan, üzüntü ve matemle tiksinir. 10 yıl önce hazineye en azından 100 bin kuruş kadar bir gelir sağlayan "Leylan" adlı son derece büyük bir köyün 10 yıl sonra tüm toprağı, güvenliğin ortadan kalkması yüzünden sahipsiz kalarak Hükümete geçip, 2700 kuruşa tapu kaydı yapılmıştır.(97) Belirtilen bu gerçek, yıkımın vardığı düzeyi belirlemeye yeterlidir. Bunun gibi, yakınlarda yıkıntıya dönüşmüş daha binlerce köy ve çiftlik vardır. Onların tüm sakinleri de, sürüp giden çarpışmaların sonucu olarak yok olmuşlardır.

Şu halde, elden gidenin telâfisi, o mübarek geniş parçanın bayındırlık araçlarının tamamlanması ve aşiretlerin gelecekteki mutluluğunun sağlanması için en etkili çare, bunların şu sefalet ve derbederlik yaşamından kurtarılmaları için bir an önce yerleşik düzene geçirilip iskân edilmeleridir. İstibdad döneminde bu konuda bir tasarı sunmuştum; burada özet olarak erzedeyim:

Bilindiği gibi aşiretlerde hâlâ aşiret bireylerini kayırma yani "ortak intikam" ve "ortak sorumluluk" yöntemi yürürlüktedir. Bu yöntem, aşiretlerin birlikte yaşamalarının temel kuralıdır. Bu kurala göre, aşiret bireylerinden birinin yeltendiği bir suçtan dolayı, o kendini bilmez suçlunun tüm aşiret bireyleri aşiretler arasında sorumlu sayılırlar. Zarara uğrayan kişinin kabilesinin tüm üyeleri, bu davranışın intikamını almak ve İslâmiyetten önceki birbirini kayırma duygularıyla karşılık vermek zorundadırlar. Hükümetin güvenlik güçlerinden uzak olan yerlerde, bu ilkel toplumsal sözleşmeye uyulması zorunlu bir iştir. Fakat uygar hükümetlerin egemenliğinde bu hastalıklı ve yanlış gelenek, sivil ve adaletli kanunlarla ve toplumsal birlikle bağdaştırılamaz.

---

(96) Hamiyet: İnsanın, kendi yurdu, ulusu, ailesi hakkında beslediği bağlılık duygusu ve onları saldırılara karşı koruyup savunma gayreti. "Hamiyetli" de, bu duygulara sahip olan ve bu gayreti gösteren kişi demektir. Türkçede "hamiyet" ve "hamiyetli" sözcüklerinin tam karşılığı bulunmadığı için, burada çeviride "hamiyetli" sözcüğünü kullandık; ilerde de yerine göre her iki sözcükten birini aynen kullanacağız.
Cezîreiibniömer: Bugünkü resmî adı "Cizre" olan ve Kürdler arasında "Cızîr" ya da "Cızîra Botan" adıyla anılan kent.

(97) Yazıda "ferağ" sözcüğü kullanılmıştır. Arapça olup sözlük anlamı hem "boşluk", hem de "bırakma, terketme" olan "ferağ" sözcüğü, Osmanlıcada bir hukukî terim olarak, "bir mülkün sahipsiz ve varissiz kalması ve öylece hazineye geçmesi, hazineye bırakılması" anlamında da kullanılırdı. Anlaşılan, bu yazıda da bu anlam kastedilmiştir.

Bu nedenle, aşiretlerin bu özel bağlılıklarını çözerek, genel toplumsal bağlılık arasında eritip kaynaştırmak gerekir. Hatta büyük İslâm şeriatı bile, lütfedip kurduğu dinî bağlılığın iyice sağlamlaşıp süreklilik kazanmasına aşiretlerin özel bağlıklarını engel görerek, aşiret bağlarını "cahiliye bağları" yüce sözüyle damgalamış(98) ve gönüllere doğan "inananlar kardeştir"(99) ulu düşüncesiyle o damgalamayı sağlamlaştırmıştır.

Şu halde, Mezopotamya'da başıboş bir göçebelik durumunda yaşayan Kürd ve Arab aşiretlerine birer resmî toplumsal varlık vermek, bunları "uygarca birlik" içinde eritip bağdaştırmak ve var olan yerleşim merkezlerini kırlara doğru genişletmek üzere, hemen çölün en uygun bir yerinde ve Abdülaziz dağı ile Sıncar dağının bitiştikleri noktada bulunan Kevkeb adlı yerde bir il kurulması ve Re'sül'ayn ilçesinin sancağa(100) dönüştürülüp bu ile bağlanması gerekir. Bir de, belirtilen ırmaklar arasındaki kanallar açılmalı, oralarda köyler kurulup ağaçlandırılarak gezgin aşiretler yerleşik düzene geçirilmeli, araştırma ve uygun yerler saptama sonucunda, gereken yerlerde birkaç ilçe ve sancak daha kurulmalıdır. Ve şimdiye kadar çölde kullanılan askerî güç o çöl halkından olduğu için, bunların da birbirlerine bağlı oluşlarının yolaçtığı gayretkeşlik güdüsüyle davranmaktan kurtulmaları olanaksız olduğundan, bireyleri başka yörelerin insanlarından oluşacak ve yine oraların durumundan haberdar olacak, çölün güvenlik ve bayındırlığıyla görevli bir gezici asker taburunun kurulması, bir de oralara atanacak memurların herhalde yöresel mizacı bilenlerden seçilmesi, son derecede önemli bir siyasal gerekliliktir.

Tüm bu işlerde, şimdiye dek bilgisizlik ya da ihanet sonucu olarak düşünülen ya da icadedilen güçlükler ve engeller kesinlikle söz konusu olmayacaktır. Bu konuda uzun süreye de ihtiyaç yoktur. Sunulan bu gereklerin yerine getirilmesi durumunda, insanlar pek az zamanda kurtulup rahata kavuşacaklarından, servet ve refah elde edeceklerinden, ve bu nedenle, sevinçli ve teşekkür edici gözler, her tarafta yangın yıkıntıları yerine feyiz ve bayındırlık eserleri göreceğinden, durumun gerektirdiğinin çabuk yapılmasını, Devletin yüce bakanlarının özellikle takdir edici ve görev yapıcı dikkatlerine arz ve havele ederiz.

Ahmed Cemil

---

(98) Buradaki "damgalama", yazının orijinalindeki "tevsîm" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Arapça olan "tevsîm", Osmanlıcada hem "adlandırma", hem de "barutla ya da dağlamayla vücudun bir yerinde nakış yapma" anlamında kullanılırdı. Kanımızca burada, konuya uygun olarak anlamı en iyi veren sözcük, "damgalama"dır.

(99) Bu, Kur'an'daki bir ayetin bir parçasıdır.

(100) Sancak: Osmanlı döneminde ilçe ile il arasında yer alan ve "mutasarrıf" denilen yönetici tarafından yönetilen yönetim birimi. Sancağa "liva" da denirdi.

*(101)

Askerliğin ruhu ve temel direği itaat ve eğitim olduğu gibi, mensup olduğu milleti gerektiğinde tam bir güven ve başarıyla koruyup savunabilmek de yetişme, eğitim ve beceriye bağlıdır. Osmanlı Devletinin kuruluşunun başlangıcından şu ana kadar Osmanlıların askerlik âleminde gösterdikleri yetenek ve yiğitlik herkesin kabul ve itiraf ettiği bir gerçek olduğundan, o konuda söz söylemek gereksiz görünür. Yalnız şu kadarını söylemek yeterlidir ki, dine itaat, yiğitlik ve güçlüklere dayanmak gibi, sevgili askerlerimizin yaratılıştan sahip oldukları seçkin niteliklerin, başarı koşullarının en büyüğü olan gerekli askerî tekniklerle tamamlanmasıyla, dünyanın en güçlü ordusu meydana gelmiş olacaktır.

Bu arada Kürdler, bulundukları yerlerin ve de yaratılışlarının gereği olarak süvarilikte olağanüstü beceri sahibi oldukları için, devletimizin geçmiş seferlerinde hemen tümüyle gönüllü süvari olarak savaş alanına atılmışlar ve herhangi bir biçimde düzen ve disiplin altında olmadıkları halde büyük yararlıklar göstermişlerdir. Karakter olarak asker yaratılmış olan bu halkın bireyleri, bir kez askerî tekniklere sahip olup askerî düzen ve disipline alışınca, artık süvarilikte kendilerinden ne ölçüde yararlanılacağı, en ufak bir düşünceyle belirlenip ortaya çıkar.

Çoğu devletlerin ordularında süvariler için askerlik hizmetinin süresi üç yıl olduğuna göre, bu süre içinde bir askeri hem binici yapmak, hem de teori ve pratikte usta kılmak güç olduğundan, süvarilerin diğer askerî sınıflar düzeyinde eksiksiz bir eğitim görmeleri için pek çok fedakârlık yapılmaktadır. Bu alanda yalnız Rusya Devleti, bazı yerlerdeki insanlarının doğuştan yetenekleri ve aslî alışkanlıkları gibi özelliklerinden yararlanarak, insanları doğuştan asker olan Don, Volga ve Kafkasya gibi yerlerden Kazak Birlikleri adıyla büyük mikdarda güçlü süvari alayları kurabilmektedir.

Rusya savaşından(102) sonra elçilik göreviyle Petersburg'a gönderilmiş olan Anadolu(103) Müfettişi rahmetli Müşîr(104) Şakir Paşa, Kazak birliklerini enine boyuna inceleyerek, Kürdlerden de o yöntemle süvari alayları kurulmasındaki yararı hakkıyla takdir ettiğinden, İstanbul'a döndüğünde bu gerek ve yararı Padişah'a sunmuş ve bu yolda kuruluş için gerekli araçların hazırlanmasına ciddiyetle girişilip "Hamidiye Süvari Alayları" adıyla 60'ı aşkın alayın kurulması ve tüzükleri ile yönetmeliklerinin düzenlenmesi konusunda başarı sağlanmıştır. Bu alaylar bugün vardır, temelleri de pek güzeldir. Ancak bir ölçüde koordinasyona, ihtiyaca göre değişiklik ve düzenlenmeye ihtiyaçları vardır.

---

(101) Bu sayıdaki 16 numaralı dipnota bakınız.

(102) Rusya savaşından maksat, 1877-1878 yıllarında yapılan ve Rumî takvime göre 1293 yılında başladığı için "Doksanüç Harbi" (Doksanüç Savaşı) adıyla Osmanlı tarihine geçen Osmanlı-Rus savaşı.

Bu alaylar hakkında ara-sıra işitilen şikâyetlerin gerekçesi, Kürdlerin öznel yaratılışlarının gereği olup, birliklerin eksikliklerinden ve bu eksikliklerle birlikte onları yönetenlerden olduğuna kuşku yoktur. Bu nedenle, bu koordinasyon ve eksikliklerin tamamlanmasıyla, zararlı görünmeye elverişli olan yönetim biçiminin kahredilip tümüyle ortadan kalkacağı ve bu büyük güçten gerçekten ümit edilen maksadın yüce Allah'ın himmetiyle elde edileceği ortadadır.

Rusya Devleti, Kazak Alaylarını bizim Hamidiye Kürd Alayları gibi yerlerinde bırakmayıp, Petersburg, Moskova, Varşova, Kiev gibi en büyük askerî merkezlerine götürüp oralarda toplamakta, eğitmekte ve diğer yörelerin askerleriyle kardeşlik ve arkadaşlıklarını da öylece pekiştirmektedir. Bizde de bu yöntem uygulanıp, hemen şimdiden birkaç alayın İstanbul ve Edirne gibi önemli askerî merkezlere getirilip toplanarak yüksek askerî kurulların huzurunda ve gözetimi altında eğitim ve yetişmelerine bakılıp askerlik yetenek ve üstünlüklerinin artırılmasının, hem bu alayları oluşturan subay ve erlerin heves ve kıvançlarını pekiştirmek, hem de kendilerinin yetenek düzeyleri gözle görülmüş olmak yönünden yararlı işlere yolaçacağı açıktır. Bir de bu alayların düzene girip eksikliklerinin tamamlanması, her şeyden önce, sözü edilen alaylarla görevlendirilmiş okullu ve yetenekli subayların sayısının artırılmasına ve yoklamalarının düzenli olarak orduca yapılarak bireylerinin sayısının ve at eksikliklerinin şu ya da bu biçimde öğrenilmesine ve her yıl belirlenen zamanlarda eğitimlerinin yaptırılmasına bağlıdır.

---

(103) Bu ad yazının aslında "Anatoli" olarak yer almıştır. Bilindiği gibi söz konusu bölgenin adı, aslında "Anatoli"dir ve o ad "Doğu" demektir. Bu konuda, tarihteki ilk Türkçe ansiklopedi olan "Kamûs'ul-A'lâm"(Özel Adlar Ansiklopedisi), "Anatoli" adıyla aldığı maddenin başında şu tanımlamayı vermştir: "Asya'nın en batısında yer alan bir büyük yarımada olup, Osmanlı ülkelerinin en özen gösterilen bölümüdür. Eski Yunanlarla Romalılar, buna Küçük Asya,(Asie Mineure) eski İslâm coğrafyacıları da "Rum" derlerdi. Anatoli sözcüğü ise, Rum dilinde "Doğu" demek olup, Yunanistan'a göre olan konumu dolayısıyla böyle adlandırılmış ve zamanımızda bu ad genelleşmiştir"(Şemseddin Sâmî, Kamûs'ul-A'lâm, c. 1, s. 329; Mihran Matbaası, İstanbul, 1889). Bu ansiklopediden ve o dönemde yayınlanan bütün kaynaklardan da anlaşılacağı gibi, o bölgenin asıl adı "Anatoli"dir; Osmanlılar zamanında da o ad kullanılmıştır. Bu nedenle, biz de bu yazıyı Arap harflerinden Latin harflerine çevirirken o adı "Anatoli" olarak çevirmiştik. Osmanlıcadan Türkçeye yaptığımız dil çevirisinde ise, o adı, bugünkü Türkçede kullanılan biçimi olan "Anadolu" olarak çevirdik. Bundan sonra da yazıların asıllarında "Anatoli", Türkçe çevirilerinde ise "Anadolu" diye çevirceceğiz.

(104) Müşîr: Mareşal. Osmanlıcada bir askerî rütbe adı olarak kullanılığı için, biz de sözcüğü aynen kullandık.

Eski yönetim biçiminin ihmaliyle, daha doğrusu yolsuzluk yapan bazı memurların kötülüğüyle, Kürd liderlerinden Tanrı rızasına ters düşen uygunsuz davranışlarda bulunmuş olanlar varsayılıp kabul edilse dahi, yüce Allah'a şükür ki Anayasanın ilân edip kurduğu eşitlik ve adalet nimeti ve bunun gereği olarak bundan böyle adaletli ve işinin ehli memurların gönderilmesi doğal ve kesin olduğuna göre, o gibi hoş karşılanmayan davranışlarda bulunabilecek bir yaratılmış ferdin varlığı bundan sonra düşünülemeyeceği,

Devamı var

Süleymaniyeli Fethi

DERNEĞİMİZİN ERDEMLİ BAŞKANI SEYYİD ABDÜLKADİR UBEYDULLAH EFENDİ'NİN DÜŞÜNCE VE BİLGİSİNDEN BİR ÖRNEK

Bilinmektedir ki Osmanlıların değişik unsurları arasında Kürd unsuru, oldukça önemli bir konum elde etmiştir. Doğuştan olan yatkınlıkları ile gelişme ve aydınlanma yetenekleri de, sağduyu sahiplerince kabul ve itiraf edilmektedir. Eski yönetim, kim bilir ne gibi bir politikanın akılsızca güdüsüyle, bunların çeşitli aşiretleri ve Müslüman olmayanları arasına pek soğuk nifaklar, geniş uçurumlar koymuştu; ve Kürdistan, birlik ve karşılıklı sevgi bağlarının kopmasıyla, en korkunç bir biçimde zedelenmişti. Bunun içindir ki Yüce Hükümetçe en çok dikkat gözüyle yoğun biçimde bakılacak önemli bir nokta, geniş Kürdistan bölgesidir; ve bunların Osmanlılık millî bağlarıyla gerçek biçimde bağdaşıp kaynaşması için tek temel dayanak ise, yüce birlik yapısının pekiştirilmesidir.

Bu kutsal ümit de, ancak Anayasa ve meşrutiyetin fiilen anlatılıp kavratılması ve yüceliklerinin genelleştirilmesiyle gerçekleşebilir. Ve yörenin değişik mizaçlarıyla bağdaşmayacak her çeşit haksız davranışlar ise, özgürlüğün yüce anlamının yanlış yorumlanmasına pek geniş çığırlar açacağından, bu da bütün özel biçimleriyle topyekün zararlıdır. Bu sakıncalar Osmanlı Hükümetinin başkentinde bile bazen başgöstermekteyken, bunun dışardaki olumsuz etkisi her yönüyle düşünülmeye değer. Bu aralık görüyoruz ve resmî haberleşmelerden anlıyoruz ki, özgürlüğün ilân edildiği ilk tarihten beri, Müslüman olmayan yurttaşlarımız, salt eski istibdaddan etkilenmiş olmanın güdüsüyle, yine geçmişe ait birçok acıklı işler ortaya koymakta ve hatta şimdi meydana gelmiş gibi kendiliklerinden bazı suçlar uydurmakta, özel basınları da bütün sayfalarında bir şikâyetler tufanının vaveylâsıyla kendini göstermektedir. Bunun etkisi olarak, Hükümetçe de bir zamandan beridir ki Kürd büyükleri ve ileri gelenleri baskı altına alınıp hapse atılıyorlar, toprağın geri alınması iddiaları şiddetle ortalığı sarıyor.

Hamidiye Alaylarının önemli olan ıslahlarının gerekliliğine karşı, bunların ortadan kaldırılması gibi bu sırada şimdiki siyasal etkisi kesinlikle inkâr edilemeyen bir başka yanlışlık dahi düşünülme alanına konulmuştur. Bugün bu durumlar, değişik unsurlar arasındaki o soğuk boşlukları doldurmaz, ancak genişletir; ve böylece meydana gelmesi doğal olan güvensizlik, sağlam birlik bağını herhalde koparır. Aslında, yurttaşlarımızın vaktiyle zarara uğramadıklarını iddia edemeyiz. Fakat istibdadın neden olduğu bu zarar, bir unsura özgü değil, bütün unsurlar için ve hatta Müslüman unsur için daha büyük bir ölçüde geçerliydi. İstibdad olaylarının tarihçesindeki acıların araştırılması, bu gerçekleri açıkça ve somut olarak gösteriyor. Şu halde, salt bir unsurun mağdur olarak tanınması, diğer unsurların da genel olarak zalimlerden sayılmasıyla varlıklarının yararlı temellerinin çürütülmesine çalışılması, doğru olamaz ve hiç bir şekilde hak ve dirlik düzenlik niteliğiyle bağdaşamaz. Bu konuda Osmanlı Hükümetinin izleyeceği en sağlıklı davranış çizgisi, istibdadın geçmiş suçlarının ebediyyen unutulup, yalnız kişisel hakların adaletli kanun hükümleriyle ayırt edilmesi, ve eşkıyalıkları zaten bilinip kabul edilen, fakat alışmış oldukları o davranışlarından şimdi de vazgeçmemiş olanlar varsa, hangi unsura mensup olurlarsa olsunlar, ayrımsız olarak ve soruşturma sonucunda cezalandırılmaları işinin çabuklaştırılması gerekliliğidir.

Ve bu değişik topluluklar arasındaki soğukluk ve anlaşmazlıkların da, iki tarafın büyükleri ve ileri gelenleriyle Osmanlı Hükümetinin memurlarından oluşacak birkaç özel kurul aracılığıyla tümden ortadan kaldırılıp yok edilmesinin, ve Aşiret Alaylarının istenen ıslahlarının çaresi konusunda da, uzman kişilerin özel bilgi ve görüşlerine başvurularak, bu alanda elde edilecek bilgilenmelere göre, durumun gerektirdiğinin son derecede yavaş olarak yerine getirilmesinin en çok gerekli ve önemli olan bir siyaset olacağı görüşünde bulunduğumu, sadece sağlıklı bir dirlik düzenlik ve hamiyet güdüsüyle arzetmeye cesaret ederim. Ol babda.(105)

7 Kasım 324(Milâdî 20 Kasım 1908)

Rahmetli Şeyh Ubeydullah Efendi'nin oğlu
Abdülkadir

---

(105) Osmanlılar zamanında resmî yazıların sonunda kullanılan "ol babda" sözünden maksat, "bu konuda emir ve ferman buyurulmasını dilerim" demekti. Bu söz bazen buradaki gibi sadece "ol babda", bazen "ol babda emr-ü ferman", bazen de "ol babda emr-ü ferman Padişahımındır" biçiminde kullanılırdı; kimi zaman da yalnız "ferman" sözcüğü yazılırdı. Gerçi bu yazı resmî değildir, ama Seyyid Abdülkadir Dernek Başkanı sıfatıyla yazıyı kaleme aldığı için, anlaşılıyor ki yazısına resmî bir nitelik vermek istemiş ve o nedenle yazısının sonunda "ol babda" sözünü kullanmıştır.

KÜRDLER
VE HALKLARIN YİĞİTLİĞİ

Halklar, genellikle, iki tür makbul üstünlüğün doğal olan ve kazanılan süsüyle yüce şan kazanmışlardır. Bunlardan biri, ki yaratılış ve doğalarında saklı olan doğal huylardır, hep kılavuzluk ettiği insanlarla doğar; ve yine eski huyla birlikte o da, beşikten mezara kadar o seçkin halkın özünde, kişiliğinde korunur. Öbürü ise, kazanılan ahlakın kılavuzluk ettiği uygarlaşma kuralları, eğitimle sağlanan bilgi, sanat ya da kamuoyunun sonradan elde etmekle övündüğü yapma alışkanlıklar ve üstünlüklerdir.

İnsanlığın eskiden beri seçkin niteliklerle süslenip onları huy edinmesi, çağlar geçtikçe ve yıllar değiştikçe o doğal ahlakın saldırılara, dönüşüm ve değişimlere karşı tüm sağlamlığını koruması, o halkın ve ona zincirleme bağlı olan o kişinin sağlam bir doğal düşünceye ve temelli bir ulusal geleneğe bağlı, sarsılmaz bir ahlaka sahip olduğunu gösterir.

Birkaç yüz yüzyıldan beri dünya doğasının uğradığı maddî sarsıntı ve saldırılar, o büyük doğanın hiç birini değiştirememiş, bozamamış, zamanın hiç bir arızasıyla etkilenmesine yolaçamamıştır. İşte doğal ahlak, aynı yüce ahlakın insanlık yaşamında belirlenen değişmez önemli bir bölümüdür; ki insalarda yaratılıştan zekâ, doğru söz söyleme, doğal dayanıklılık, güzel ahlak, yiğitlik, tüm yapısıyla o önemli ve makbul bölümün, o büyük niteliklerin doğal, yaratılıştan gelen ayrı ayrı eklentileridir.

İşte insanların ayrı ayrı yönlerden kıvanç duymasına ve gelişmesine neden olan doğal huylar ve seçkin nitelikler her iklimde, her halkta, her millette eşit biçimde görülemediği için, şu yazımda, belirleyici bir farkla gördüğüm halkları tasvir edeceğim; ve kazanılan niteliklerin, yaratılıştan gelen bu doğal üstünlüklerini değiştiremediğini ve değiştiremeyeceğini iddia edeceğim.

Uygulama ölçüsünü bütün insanoğullarına mal ederek geniş bir alanda uzun uzadıya incelemek istediğim o doğal üstünlükleri, o seçkin nitelikleri, Osmanlı milletini oluşturan değişik halkları kapsayacak biçimde genişleterek, yalnız kendi ülkemizde, yalnız çevremizde çözümlemek istersek, daha gönül çekici bir biçimde söz söylemiş oluruz.

Devamı var

Bedri

AÇIK SÜTUNLAR

BOYKOT(106)

Millî bağlılık gayretinin sonucu olarak, Avusturya ile açılan ekonomik savaşın en müthiş bir silâhı, evet "boykot" kılıçını sadık ve kanaatkâr Kürdlerimiz de güzel kullandıkları için, gayretlerini takdir ederiz.

KÜRD DÜŞÜNCE VE KALEM ERBABINA

Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti'nin gazetesi yayınlanmaya başladı. Sizler gibi bilgi dâhîlerini yetiştiren Kürdistan'ın şu ilk bilgi çağrısı,(107) sanırız ki bütün yüce duygularınızı bir hamiyet coşkusuyla heyecana getirirken, o heyecanlanmanın değerli ürünlerini gazeteden esirgeyemezsiniz. Gazetemiz, şiirsel ve düzyazı biçimindeki armağanlarınızı sevgili Kürdistan'ımıza armağan etmekte aracılık edecek, derneğimiz de size armağan olarak teşekkürlerini gönderecektir. Gazetemiz dinî, siyasî, bilimsel, edebî ve toplumsal olduğu için, her çeşit düşünce ürünlerine elverişlidir. Yeter ki Kürdlüğün bir güzel kokusu, tanıdık bir esintisi olsun.

ÖZÜR DİLEME

Gazetemizin şu ilk sayısı biraz aceleyle yayınlandığı için, sonradan gelen Kürd erdem ve değer sahiplerinin birtakım seçkin yazılarına yer verilmediğinden dolayı, özür dilediğimizi arzeder ve ikinci sayıda onlara yer vereceğimize söz veririz.

*

Diyarbekir milletvekilliğine gayret sahiplerinden ve Derneğin üyelerinden Pirinççioğlu Arif Efendi'nin seçildiği, İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin Diyarbekir Şubesinden telgrafla bildirilmiştir.

*

Urfa milletvekilliğine seçilen Mahmud Nedim ve Şeyh Saffet Beyefendiler, önceki akşam İstanbul'a varmışlardır.

---

(106) Bu boykot, Bosna-Hersek'i işgal eden Avusturya'ya karşı o zaman ilân edilmiş olan ekonomik bir boykottu.

(107) "Bilgi çağrısı" deyişi, "gülbang-i maarif" deyişinin karşılığında kullanılmıştır. Farsça olan "gülbang" sözcüğü, Osmanlıcada bir terim olarak, "ibadethanelerde topluca ve ahenkli olarak okunan ilâhî, dinî şarkı" anlamında kullanılırdı. Burada, "eğitim, bilgilenme" anlamındaki "maarif"le birlikta kullanıldığı için, kanımızca "bilgi çağrısı" ya da "bilgilenme çağrısı" biçiminde çevrilmesi yanlış olmaz.

KÜRD

TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324(2)

Numro 2 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

MÜNDERECAT

Kürd ve Kürdistan .... Süleyman Nazif
Telhîs-i Siyasî .... Süleymaniyeli Seyfullah
Milletin İlk Şehrayîn-i Arûs-i Hâkimiyeti .... Diyarbekirli Ahmed Cemil
Kürd Kardaşlarıma .... Seyfullah
Kürd ve Şecaat-ı Akvam .... Bedri
Kürdler Neye Muhtac .... Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî
Diğer Bir Makale .... Keza
Askerlik .... Süleymaniyeli Fethi
La Martine'in Nazmen Mütercem Makalesi .... Haydarîzade
Maarrif .... Sakin
Cem'iyet'in Teşebbüsâtı
Kürdçe Makale .... Seyyah Şevki
Kürdçe Şiirler .... M. Tevfik
Şüûn-ı Siyasî, Konferans, Bulgarlarla Müzakerât,
Avusturya'da Tedarikât, Babıâlî'nin Notası,
ran Ahvalı, Şüûn-ı Dahilî, Muhtelif ve Müteaddid

Dersaadet
Selanik Matbaası
1324

18 Zilka'de 1326(1) Cum'airtesi 29 Teşrinisani 1324(1)

KÜRD
TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-Î EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Cem'iyet tarafından müntahab Sahib-i İmtiyaz ve Müdîr ve Muharriri: Süleymaniyeli Tevfik
*
Şerait-i iştira: Taşra için seneliği posta ücretiyle beraber 80 ve altı aylığı 45 ğuruşdur
*
Nüshası bir ğuruşdur

Sermuharriri: Diyarbekirli Ahmed Cemil
*
Kürd erbab-ı fikir ve kalemine daima sahifelerimiz açıktır
*
Derc olunmayan evrak ve âsâr iade olunmaz
*
İdarehanesi: Vezneciler'de Kürd Teavün ve Terakkî Merkez-i Umumîsidir

Numro 2 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

KÜRD VE KÜRDİSTAN

Her kavm büyüktür. Onu yalnız insanlar küçültmeğe çalışırlar. Devlet-i Osmaniye'nin her türlü ihtimamât-ı umranperveraneden mahrum, her türlü measir-i ma'muriyetten bînasîb bulundurulan hudud-ı şarkiyesinde, dört buçuk asırdan beri her ferdi canlı bir istihkâm gibi Saltanat-ı Seniyyenin nigehban-ı hukuk ve emniyeti olan Kürd kavm-ı şecîinin anâsır-ı mühimme-i milliyemizden ma'dûd olmağa hem hakları, hem liyakatları vardır.

Garb'ın eâzım-ı üdebasından biri, "dağlar aşiyan-ı hürriyettir" diyor. Kürdistan dağlarında ise, devlet-i metbûanın eser-i ihmali olan bir herc-ü mercî-i emniyetşiken hükümfermâdır. Niçin söylememeli, cerîhayı, tehlikeyi niçin gizlemeli? Kürdler, bil'ihtiyar idare-i Osmaniye'ye iltihak ettikleri günden beri hiç bir idare-i müşfikaya mazhar olamadılar. Şahsın zaman ve mesleğiyle kaim bazı edvar-ı müstesna bir tarafa bırakılırsa, Kürdlerin şu dört yüz bu kadar sene zarfında gördükleri, zulüm ve hakaretten başka bir şey değildir.

Bugün oralarda harabî-ü huşûnet ve hatta gadr-ü vahşet var ise, esbabını zimamdaran-ı mukadderatının hırs-ü tamaından başka bir yerde aramayın. Devletin hudud-ı şarkiyesinde birer nigehban-ı emniyet olan o cesur adamlar, bugün kendi emniyet-i şahsiyelerinin vesait-i tahkîminden, birer zaviye-i kaime şeklinde alâim-i meşhûne-i zekâ olan o vâsi' cebhelerin mazrufu gıda-ımanevîden, o geniş gögüsler havadan, o hassas ve müdrik(evet, cehl içinde, metrukiyet içinde, nisyan içinde de hassas ve müdrik olan!) insanlar, insanlıklarının en rakîk ve aziz hukuk ve ihtiyacâtının vesait-i istîfasından mahrum bulunuyorlar. Bu mahrumiyet içinde vücudpezîr olmuş elvah-ı fecîa ve acîbe var ise, kusuru, vebalı, günahı, her şeyi o Ademoğullarına koyun sürüsünden fazla kıymet ve ehemmiyet vermemiş olan zimamdaran-ı rıkab ve mukadderatına raci'dir. Ve öyle bir sürü ki, çobanları bizzat kurtluk ederler idi.

---

(1) Li gora tarîxa Mîladî 12 Kanûna Pêşîn 1908(Milâdî tarihe göre 12 Aralık 1908).

Ümmet-i Osmaniye'nin ferda-yı intibahında, Kürdistan'dan –her zan ve tahmin hilâfına olarak– bir sada-yı şevk ve şükran yükseldi. O zeki adamlar, hürriyet ve müsavatın ne büyük nimet olduğunu, zekâ-yı fıtrîlerini asırlarca tehyîc etmiş olan mezalimin lütf-ı îkazıyla bilirlerdi. Tabiat ve Hükümetin şedaid-i zalimesine(2) mütevaliyen ma'ruz bulunan bîçare Kürdlerin bugüne kadar ne hastalarına bakacak hekimleri, ne haklarını müdafaa edecek hâkimleri yoktur. Ne kulübelerden müteşekkil köylerini birbirine rabt edecek yolları, ne mektebleri, hastahaneleri, hulasa bu mevcudiyet-i dünyeviyenin esbab-ı izz-ü refahiyeti olabilecek müesseseleri, hiç... hiç... hiç bir şeyleri bugüne kadar düşünülmedi. Kürdler nazar-ı idarede vergi vermekle mükellef bir sürüden başka bir şey değildi. Vergi verir ve askerlik eder bir sürü!

En değerli ümera-yı askeriyemizden Beşinci Ordu-yı Osmanî Levazım Reisi İstanbullu Ali Rıza Paşa'dan işittim. Doksanüç Muharebesinde binbaşı bulunduğu bir Kürd taburuyla tam otuz saat bir Rus fırkasına karşı durmuş ve hitam-ı muharebede, bin iki yüz mevcudlu taburun efradı –o da birçoğu mecrûh olmak şartıyla– yüz elliye tenezzül etmişti. Kürdler, mensub oldukları hey'et-i ictimaiyeye yalnız ked-i yemîn ve arak-ı cebînlerini değil, kanlarını ithaf etmekten hiç bir vakit çekinmediler. O vaktin vesaikını arayın; Viyana surlarının, Girid kalelerinin önünde Kürd cenazelerini bulursunuz. Bu kahraman mazlûmlar, iyi bir Osmanlı olmak emelini ta'kibden hiç bir vakit vazgeçmediler. Hükümet-i Osmaniye de bunların hukuk-ı insaniye ve ihtiyacât-ı medeniyesini te'mîn ve tatmîn ile, îfa-yı vazife-i hâkimiyet etmelidir.

Süleyman Nazif

---

(2) Doğrusu "zalimce" demek olan "zalimanesine" olmalıdır. Çünkü sözcüğün anlamı, önceki "şedaid"le birlikte, "zalim şiddetler"dir. Oysa, şiddetin zalim değil, "zalimce" olabileceği ve onu uygulayanların zalim oldukları açıktır. Yazar doğayı ve Osmanlı Hükümetini şiddet uygulamakla suçladığına göre, "doğa ve Hükümetin zalimce şiddetlerine" demek olan "tabiat ve Hükûmetin şedaid-i zalimanesine" olmalıdır.

SİYASÎYÂT

– Mâba'd –

Hükûmet-i müşarün'ileyhanın nokta-ı nazarı diğer devletlerin teklifâtından ağır göründüğü için, bizce mucib-i infial olmaktan hâlî kalmıyordu. İngiltere'nin bundan gaye-i maksadı ise, şübhesiz, karîbülhudûs gördüğü bazı muzmarât ve menviyât-ı düveliyenin zuhuruna meydan bırakmamak ve bu suretle bizi daha fena bir hale giriftar olmaktan mümkin mertebe sıyanet etmek idi. Fakat yukarıda beyan ettiğimiz vechile, bu suret-i hareket bize şiddetli görünüyor ve zahirde tatlı ve mu'tedil ve fakat niyet-i fasideye müstenid meslek-i siyasîler hoşa gidiyordu. Devletimiz Avrupa'nın şu iki fikr-i mütebayınından, bittabı' mu'tedilini tercih ettiğinden, suret-i tesviye olarak yapılan şeyler, ne ahval-ı mahalliyeye çaresaz, ne de müddeayât ve ihtirasât-ı düveliyeye hâtimeendaz oluyordu.

Devlet-i Aliyye, kıt'a-ı mezkûredeki hakk-ı hâkimiyetini, sinîn-i adîdeden beri orada tahşîde mecbur olduğu kuvve-i cesîme-i cünudiyesiyle te'mîn edebilmekte idiyse de, Vilâyât-ı Selase'nin devletlerin murakabası tahtine geçmiş olan bütçesinin o kadar tahşîdâta mütehammil olmadığı son günlerde beyneddüvel dermiyan olunmuş olmasına göre, asakir-i Osmaniye'nin taklîl-i mikdarına Devleti icbar emareleri rûnüma olmağa başlamış idi.

Rumeli ve Bahr-i Sefîd'de hal-i hazırın tağayyüründe İtalya'nın Trablusgarb'e, Fransa'nın Suriye sevahiline ve İngilizlerin bahriyeden bazı cihetlere tahattî etmeleri ve Rusya ve Almanya devletlerinin de şu tahavvülâttan birer suretle istifadeye kalkışmaları ihtimali ise, ahval-ı umumiyemizin peyderpey kesbeylediği şekil ve surete nazaran kuvvet buluyordu. Hatta Elcezîre konferansına badî olmuş olan İngiltere-Fransa i'tilâfında İngiltere'nin Fas'da Fransa'ya verdiği serbestî-i harekete mukabil, Fransa da İngiltere'ya Mısır'da o hakkı tanımış idi. O sırada, Bahr-i Sefîd ıstatukosu ihlâl olunuyor şikâyetiyle ortaya çıkan İtalya Devleti de, ilk fırsatta Trablusgarb üzerinde aynı serbestî-i hareketi isti'mal edebileceği zemîninde aldığı tatlı mevaîdle orayı büsbütün benimsemeğe ve zımnen iki rakîbinin bu suretle muvafakatına makrûn olmuş olan tasvîrini hayyiz-i fiile îsal için fırsat gözetmeğe başlamış idi. Bereket versin ki Devletin diğer havalîde pek de emsali görülemeyen teyakkuz ve tedabiri sayesinde bu hıttada bir kuvve-i müdafaa teşkil olunmuş ve merhum Receb Paşa'nın görülen ve bu makaleyi yazdığım sırada rahmetine vesile olan hamiyet-i fıtriye ve hizmet-i fiiliyesi, bîmuhâbâ oraya bir tahattî imkânını müstehîl kılmış idi.

Bahr-i Ahmer'den Basra'ya kadar olan sevahil-i Arabiye üzerinde İngiltere'nin istîlâk-ı(3) nüfuzu derecâtından Devlet lâyıkıyla haberdar bile değildi. Yalnız Aden cihetinde zuhur eden ve Nevahî-i Tis'a namıyla iki sene mütevaliyen beynelhükûmeteyn beyhude birtakım münakaşayı müstelzim olmuş bulunan hadisenin halli olarak bir hatt-ı fâsıl ta'yiniyle, Yemen'in içerisine doğru istîlâ-yı nüfuza gûya sed çekilmiş ve fakat Basra cihetinde ve alelhusus Kuveyt havalîsinde bu nüfuz-ı istîlâîye karşı Devlet cidden ve fiilen hiç bir şey yapamamıştır. Mısır'ın ma'lûm olan ve devletimizin tasdik ve muvafakatına ve belki de arzusuna mukarın bulunan vaz'iyet-i hazırasını tağyire, şu yiğirmi beş sene zarfında İngiltere Hükûmetince bir mani' olmadığı halde fî yevmina haza mahiyet-i işgalin muhafazası, hükûmet-i müşarün'ileyhanın taahhüdâtındaki sebat-ı namuskârîsine ve istîlâ-yı memalikten ziyade âlem-i İslâm üzerinde bir nüfuz-ı ma'nevî ihrazı hususundaki emel-i mahsusuna dâlldır.

Devlet Anatoli cihetindeki vaz'iyet-i siyasiyesinde âdeta Rusya'ya mukayyed idi. Hudud üzerinde hatt-ı müdafaasının techizât ve tekmilâtınca ve mevaki-i askeriyesi arasında turuk-ı hadidiye te'sîsince hükûmet-i müşarün'ileyhanın ciddî mevaniine musadıf olmakta ve bu suretle oralarca pek mühim nevakısât içinde kalınıp gidilmekte idi. Bahr-i Siyah sevahiline karîb mahallerde teymuryolu inşasında hükûmet-i müşarün'ileyhaya birçok rüchan bile verilmiş idi. Hamidiye Süvari Alaylarının teşkili, vehle-i ûlâda Rusya'ca bihakkın bâdî-i telâş ve endişe olduğu halde, mezkûr alaylardan bihakkın ümîd ve intizar olunan intizam ve faideye bedel, mücerred su-i idare yüzünden bunlardan memlekete mazarrat gelmeğe başlaması, hükûmet-i mezkûrenin endişesini çok geçmeden izaleye medar olmuştur. "Kürd" gazete-i mu'teberesinin "1" numrolu nüshasında "Fethi" imzasıyla münderic makalede, bu alayların luzum-ı ibka ve ıslahı vâkıfane bir surette irae ve isbat olunmuş ve filhakika bu alaylar lâyıkıyla tensîk ve nizam-ü intizama tarbît edildiği halde vücudlarından Devletçe azîm istifade edileceği muhakkak bulunmuş olduğundan, bunların bir an evvel tensîk ve ıslahı, yeni Osmanlı ordusunun cümle-i icraât-ı faalâne ve himemât-ı cezîle-i hamiyetmendanesinden umum Ekrad namına intizar ve istid'a olunur.

İran hududu cihetinde üç-dört seneden beri devam etmekte bulunan münazaât ve ihtilâfât, müdahalât-ı ecnebiyeye bâdî olabilecek bir mahiyet kesb ediyordu. Kimyager Derviş Paşa'nın tahdîdnamesi Osmanlı-İran hududunun her cihetini kat'î surette tahdîd etmediği gibi, Osmanlı, İran, İngiltere ve Rusya delegelerinden mürekkeb teşkil olunmuş olan Muhtelit Tahdîd-i Hudud Komisyonu dahi, hatt-ı hududun ezcümle Süleymaniye cihetinde bazı nikatını devleteyn arasında i'tilâfa ta'lîkan fasl-ü tesviye etmemiş olduğundan bu nikat-ı münazeünfîha hakkında iki hükûmetin nokta-ı nazarları yekdiğerinden pek mübayın olduğu cihetle, bir zemîn-i i'tilâfa vusûl müşkil görünüyordu. Filhakika İran'ın Wezne nam mahal ile havalîsi üzerindeki müddeayât-ı tasarrufiyesi ve senelerdenberi oraları fuzûlî işgal etmiş bulunması, esasen bir hakk-ı sarîha müstenid olmadığı gibi, Devlet-i Aliyye'nin İran'dan, işgal eylediği şu yerleri istirdad ettikten sonra Peswe'den öteye geçmesi, hukuk-ı düvelce doğru bir şey addedilemiyor idi. Nikat-ı muhetelfunfîhayı işgal ve ba'dehü hududun tashîhini istihsal, menafi-i Devlete göre enseb-i hareket iken, Savucbulağa doğru neticesiz ve maksadsız bir hareket-i askeriye icrasına

---

(3) Doğrusu "istîlâ-yı" olmalıdır.

Mâba'dı var

Süleymaniyeli Seyfullah

MİLLETİN İLK ŞEHRAYÎN-İ ARÛS-I HÂKİMİYETİ

Geçen Temmuz onuna kadar biz, biz değildik. Hepimiz yekdiğerimize bîgâne! Vahdet-i ictimaiyemiz zedelenmiş, insilâb-ı emniyet bizi bizliğimizden ayırmıştı. Raz-ı derûn-ı ahrar-ı milleti tevdî' edebilecek bir haremsera-yı esrarın vücudunu tahmin ve takdirde, birbirimizi anlamak ve anlaşılmakta tereddüd ediyor, susmaktan başka çare bulamıyorduk. Harita-ı hâkimiyetten izale-i unvan-ı mevcudiyetimizi arzu etmek derecelerine kadar varan insafsızlıklara karşı, vicdan-ı eâlî bir vaveylâ-yı hazîn-i matemle çırpınıyor, millet-i ma'sume-i Osmaniye'nin sirişk-i hûn'âlûd-ı istişfaı, atebe-i bülend-i ülûhiyete kadar yükseliyordu.

İstanbul, cihan-ı medeniyetin tahtgâh-ı mağbût-ı ihtişamı iken, vâesefâ ki şahid-i kudsî kurteyn-i(4) hürriyete bir makbere-i zalam-ı i'tisaf olmuş, her tarafı enînkede-i ye's-ü matem halini almıştı. Osmanlılığın âbide-i zîhayat-ı zafer ve kahramanîsi olan bu mübarek şehirde, yalnız bir tenhaî-i infirad-ı şahsî, bir emel-i hass-ı menfaatperestî rûnümûd idi. Bu maraz-ı emelşiken-i ye's–ü bîdadîden, mini mini yavrularımıza varıncaya kadar herkes müteessir, eyyam-ı mahsusa-ı îd-ü şadîde bile bu küçükler, bu sevimli kuzular, –gûya ki bir saik-i hiss-i mütevarisle ve bütün lisan-ı hal safvetiyle– "anne, niçin ağlıyorsun; beybaba, ne kabahatim var ki beni artık nazar-ı nevazişinle okşamıyorsun?" diye milletin mukadderât-ı matem'engîz-i inkırazına bir neva-yı ismet-i yetimane ile mersiyehandı!

Artık ufuklar kararmış, her taraf hâbîde-i samt-ı zehr'âlûd-ı ye's-ü fütûr olmuş idi. Koca şehir sera-pa bir mezaristan, mahûf bir uçurum, souk bir girdabdı; orada herkes kendi başına yaşıyor, o soukluklar içinde üşüyor, harîce-i ruhunun derin sızılarıyla hüngür hüngür ağlıyordu.

---

(4) Kanımızca bu söcük dizgi yanlışlığı sonucunda böyle çıkmıştır ve doğrusu "göz nuru, göz aydınlığı" demek olan "kurratul'ayn" olmalıdır. Buna göre yazar, özgürlüğü, bir anlamı da "güzel bayan" olan "şahid"e benzetmiş ve ona, "göz nuru olan kutsal özgürlük güzeli" anlamında, "şahid-i kudsî kurretul'ayn-ı hürriyet" demiştir.

Fakat bütün bu boşlukların, bu tazyîklerin, nâkabil-i tahammül bu sevimsizliklerin son nefha-ı hayatbahş-ı îkazıyla, Osmanlılığın o marîz-i mağmûm mevcudiyeti birdenbire firaş-ı ihtizarından silkindi; damarların hamiyetli kanları kaynadı, coştu, fışkırdı; şems-i tâbdar-ı hürriyet, mübarek vatanımızı nura, me'yûs kalbleri sürûra gark etti; "yaşasın hürriyet, paydar olsun kavm-i necîb-i Osmanî" sadaları, hem'aheng-i bang-i "Allahü ekber" oluyor. Cins, mezheb tefrik etmeyen bütün Osmanlılar dest-ı musafaha-ı uhuvvetlerini birbirine uzatıyor; o şehr-i sâmit artık bir hay-ü hûy-ı neş'e-i hürriyetle çalkalanıyor; gulgula-ı ittihad-ı hey'et-i ictimaiye yükseliyor, yükseliyor; daima yükselecektir.

Fakat terbiyetkerde-i ağûş-ı hârr-ı şefkatımız olan bir çocuğumuz, bu aheng-i ittihad-ı milleti bir bazîçe-i anî-yi hiça-hiç zannederek –zaten devr-i sabıkın semen-i ihanetsazı olmak üzre kendine ithaf ettiği– sıklet-i tac-ı istiklâlıyla bizi karşıladı. Diğer bir mütecebbir, –yine de devr-i istibdadın benimsettiği– ecza-yı ma'lûme-i vatanımızdaki hakk-ı sarîh-i hâkimiyetimizin m'ana-yı elîm-i inkıtaını ifham ile, mevcudiyetimize handezen-i istihfaf oldu. Buna karşı açtığımız harb-i iktisadînin devam edemeyeceğine i'timaden, bize hiç, evet hiç ehemmiyet vermek istemedi. Düşünmediler ki, en cahil bildikleri Kürdlerimiz, hammallarımız bile bu uğurda pek büyük fedakârlıklar ihtiyarıyla ibraz-ı sebat edecek derecede birer kahraman yavrusudur; bu zavallı fakirler, ki bütün gün çalışarak hayatının dem-i vapesîninde biriktirebileceği ufak bir sermaye ile âilesi nezdine avdet edebilmek ümîdiyle gurbetzede-i ihtiyac olmuştur; bunlar için kırk para bile kırk bin ğuruş kadar haiz-i ehemmiyettir; o halde dahi ıtma' olunamıyorlar. Hayır, ıtma' değil, bu babdaki ücûrât-ı meşrualarını bile ayakları altında çiğnediler. Buna devam edeceğiz. Devam ve sebat, zaten muktaza-yı şîme-i hamiyetimizdir!

Dikkat buyurulsun, dünkü zalimmet-i(5)kuvvet'efza-yı ye's-ü nevmîdîye bedel, bugün her taraf birer levha-ı şi'r-i garra-yı hürriyet şekl-i latifinde çehre-i ibtihac-ı ümmete mütecellîdir. Birkaç haftadır ki meb'usan-ı milletin mahfaza-i âra-yı intihabiyesi, intihab arabaları, araba hayvanları donatılmış, etrafını –dûş-ı metîn-i celâdetlerinde silâh-ı sâtı'-ı mehabet olduğu halde– asker-i kahramanlarımız kuşatmış, bu mukaddesi(6) mahfazalar, ellerinde rayât-ı hürriyet'âyât-ı Osmanî bulunduğu ve vatan musikarları, neşayid-ı hürriyetleriyle mesami-i ahrarı okşadıkları halde, pîş-ü beyninde yürüyen yüzlerce, binlerce, yüz binlerce efradın, Kürd kardaşlarımızın bâlâ-yı ser-i ihtişamında, akın akın Babıâlîye götürülmüştür.

---

(5) Doğrusu "karanlık" demek olan "zulmet" olmalıdır.

(6) Doğrusu "kutsal" demek olan "mukaddes" olmalıdır.

Mahfazaların yemîn ve yesarında ahz-ı mevki-i ma'sumiyet eden, bir bekâret-i yeknesakî-i telebbüsle zînetlenen –sekiz-on yaşlarındaki– hanım kızlarımız, o mahfazaların birer meleke-i sıyaneti ve hürriyet-i mükevvenâtın birer perî-i melâhati olmak şataretiyle gülüyor, seviniyor; gûya ki bu beyaz güvercinler, şehbal-ı i'tilâ-yı bekâret-i tıflaneleriyle hava-yı meshûr-ı istiğraka doğru uçuşacaklar.

Hürriyet-i mukaddesenin bu manazırı bedîası, milletin ilk şehrayîn-i arûs-ı hâkimiyetidir. Cem'iyetimize mütevaliyen vürûd etmekte olan binlerce telgrafname, taşralardaki bütün anasır-ı muhtelifenin de peyam-ı ittihadını îsal ediyor. Emin olalım ki istikbal bizimdir.

Ahmed Cemil

UMUM KÜRD KARDAŞLARIMIZA

Vifak ve ittihad bir kavmin saadet ve refahını, şikak ve ihtilâf ise nekbet ve felâketini mucib olur. Bunun emsali çok görülmüş ve bu babda pek çok şeyler söylenmiş olduğundan, bu mebhasde tatvîl-i makala lüzum yoktur. Maksad, bütün Kürd hemşehrilerimize ve alelhusus rüesa-yı Ekrada, her zamandan ziyade ve her şeyden evvel bugün ittihada muhtac olduklarını anlatmaktır. Terk-i nahvet ve istihkar-ı menfaat, ciddî ittihada tevessül için a'zam-ı şeraittir. Herkes indinde makbuliyet ve memduhiyete maktrûn olmayacak daiye-i şeref-ü haysiyet, hakikatte daima calib-i hüsran-ü mezellettir. Bir kavmin tealîsi, erkân ve efradının ancak bu hasaisle ittisafına vâbestedir. Bunu müdrik olmak ve hey'et-i ictimaiye-i milliyete o vâdîde bir şehrah-ı necat ve terakkî açmak, en evvel o kavmin havass ve ekâbirine mütehattim bir vazifedir. Bir kavmin erkân ve havassı, bu hissiyâta tabi' ve harekât-ü muamelâtında anın muktazayâtı âmil olunca, efradı arasında ittihad sühûletle teessüs ve fevaidi az zamanda tecellî eder. Aks-i hal ise, neticesiz ve hatta muzır olur.

Şu hakayık-ı sabiteye nazaran, mensub oldukları Kürd kavm-i necîbinin saadet ve terakkîsini cidden arzu eden bilcümle ümera ve rüesa-yı muhteremenin, bu dakika-ı mühimmeyi pîş-i nazar-ı im'an-ü teemmüle alarak, bu ana değin her gûna atvar-ü mesalike müsaid görünen hal-ü zamanın tebeddül etmiş ve o tarîkte pûyan olmanın artık zamanı geçmiş olduğunu, ve muhafaza-ı şan-ü haysiyet ve te'mîn-i cah-ü menfaat için Kanun-ı Esasî ahkâm-ı âdilânesine istinaddan gayrı eslem-i tarîk olmadığını bir kat daha takdir etmeleri, ve binaenalyh evvel beevvel, âcilen, tamamıyla beyinlerinde def'-i nifak ve te'sîs-i vifak etmek suretiyle, efrad-ı millete nümûnenüma-yı imtisal olmaları, irfan ve feraset-i meftûraları ve hissiyât-ı pakîze-i diyanetşiarîleri iktizasınca bihakkın me'mûl-ü muntazardır.

Süleymaniyeli Seyfullah

KÜRDLER
VE ŞECAAT-I AKVAM
–Mâba'd–

Bir de, hasail-i tabiiyenin fezz-ü ran olduğu aşîretleri tedkîk edersek, bilâtefrik umumunu bir seviyede değil ise de, ekseriyeti "saf, samimî, merd" kelimelerinin delâlet ettiği cihet-i camiayı her birinde bulur, milletimizi sera-pa hasail-i asliye ile müzeyyen görürüz. Milletimizi teşkil eden muhtelif unsurlardan Arnavudların, şecaat-ı zatiyeleri iktizasıyla daima merd, daima muharib, daima metîn bir kavm olduklarını fehm ederiz. Çerkeslerin meziyet-i asliyelerini ta'mîk edersek, yine silâhşör, metîn bir ahlak ve din ile ittisaf ve tealî ettiklerini söylemekten kendimizi alamayız.

Kürdlere gelince; bunları vâdî-i şecaat ve ahlakta daha başka, daha metîn, kuvve-i fâtıranın bahşettiği esaslı bir âdet-i halîka ile daha garib ve hayret'âver bir haslette buluruz. Kürdlerin hiç bir şaibe ile lekelenmek ihtimalinden mütebâid olan hasail-i asliyelerini isbat için gösterilecek misaller, irae edilecek lâyuadd kahramanlıkların zikri kâfîdir.

Şimdiye kadar Kürdlerin zabt edilemeyen tarihleri, bugün Kürdistan'da babadan oğula intikal eden birçok durûbül'emsal gibi ağızdan ağza, lisandan lisana, kalbden kalbe giriyor, deveran ediyor.

Osmanlıların, umum Osmanlıların evsaf-ı cemîlesinden olan merdlik, kahramanlık –ahlâk-ı asliye– arasında işitilen harikalarından biri de, Kürdlerin, Kürd kadınlarının,(7) kâr-zarda kadınlıkla hiç de münasib olamayan mehalike göğüs germiş, fütûr etmemiş, ölmüş, öldürmüş, kocasıyla beraber harblere girmiş, sadamâta uğramış bulacağız. Bunların her biri,(8) Kürd kavminin pâyanı bulunmaz şecaatına, asırdan(9) beri tebeddül etmemiş ahlâk-ü âdât-ı milliyelerinin birer şahid-i zîhayatı şeklinde göstermeğe kalbimizde büyük bir his duyarız!

Umum Osmanlılığı teşkil eden muhtelif unsur ve ahalînin muttasıf bulundukları cihandeğer evsaf-ı bülendpâyeye, bir de ma'rifet-i maarif, ilm-i ictima'-ı temeddün, esasî terbiye-i fikriye ilâve edilirse, bu milletin, bu hanedan-ı Osman'ın, bu kavm-i tâbdarın yaşayacağına, daima ileri gideceğine hükmetmeyecek kim kalır?

Mâba'dı var

Bedri

---

(7) Doğrusu "Kürdleri, Kürd kadınlarını" olmalıdır.

(8) Doğrusu "birini" olmalıdır.

(9) Doğrusu "yüzyıllardan beri" demek olan "asırlardan beri" olmalıdır.

BEDÎÜZZAMAN MOLLA SAİD-İ KÜRDÎ'NİN GAZETEMİZİN "1" NUMROLU NÜSHASINDA MÜNDERİC KÜRDÇE MAKALESİNİN TÜRKÇESİ

Ya ma'şerel-Ekrad!(10)

İttifakta kuvvet, ittihadda hayat, uhuvvette saadet, hükûmette selâmet var. İttihadın habl-ı metînini, dayanıklı halatını sıkı tutun ki sizi belâlardan kurtarsın. Güzelce kulak veriniz, dinleyiniz; size bir şey söyleyim: Biliniz ki üç, evet üç cevherimiz vardır ki, muhafazasını bizden istiyorlar:

Birincisi İslâmiyet, ki milyonlarca şühedamızın kanını ona baha vermişiz.

İkincisi cevher-i insaniyet, ki bizi hey'et-i ictimaiye nazarında insan gösterecek, odur.

Üçüncüsü milliyet, ki pîşevâlarımızın, seleflerimizin ruhlarını mezarda şad ettirecek bir tuhfemiz ve onlarla rabita-ı ezeliye ve ebediyemiz olacaktır.

Şu üç cevhere mukabil bir de üç düşmanımız vardır, ki bizi mahvediyor:

Birincisi fakr, ki İstanbul'daki kırk bin hammalın vücudu, o düşmanımızın nümûne-i tasallutudur.

İkincisi cehl, ki birinci düşmanımızın istîlâsına büyük bir yardımcıdır. Zebûn-ı fakr olan o kırk bin hammalın içinde binde biri bir gazeteyi okuyamıyor ki bir tarîk-i necat bulsun.

Üçüncüsü ihtilâf ve muadât-ı cahilânemizdir, ki biz birbirimizle boğuştukça bir terbiyeye bihakkın kesb-i istihkak ediyorduk. Hükûmet dahi terbiye-i vifakıye yerine tezyîd-i nifaka çalışıyor, hakkımızda her nevi zulüm ve i'tisaf icrasına bizi lâyık görerek insafsızlık ediyordu.

Şimdi bilmeli ve anlamalıyız ki şu üç düşmanımızı kahretmek ve o üç cevherimizi onların ellerinden kurtarmak için de, elmastan masnû' üç seyf-i sâtı-ı celâdet bize lâzımdır: Birinci kılıcımız maarif, ikinci ittifak ve mahabbet-i millî, üçüncü de teşebbüs-i şahsî ve sa'y-ı nefsîdir; herkes nefsine i'timad etmelidir ki haricin muavenet imtinanından, tezellülden, iftikardan istiğna hâsıl etsin, mezellet yükleri altında eğilmekten, her dest-i kahir-i i'tisafa boyun eğmekten âzâde kalsın! Son vasiyetim şudur: Okumak, yine okumak, yine okumak! Sonra birbirinizin elini sıkı tutmak, ittihad etmek, ittifak âleminde yaşamak!(11)

---

(10) "Ey Kürd kitleleri" demektir.

(11) Bediüzzaman'ın Kürdçe yazısının Osmanlıca çevirisi burada bitti. Çevirinin sonunda, her nedense adı yazılmamıştır.

KÜRDLER NEYE MUHTAC?

On beş senedir ki düşündüğüm ihtiyacât arasında, iki noktayı hedef-i maksad etmiştim. Bu ikiden mâada, Kürdistan'ın istikbalini te'mîn edecek vesaiti görmedim.

Birincisi ittihad-ı millî, ikincisi ulûm-ı diniye ile beraber fünûn-ı lâzime-i medeniyeyi ta'mîm etmektir, ki esası ve medresesi Aşiret Alaylarıdır. Bu sırra istinaden bilâperva diyorum: Aşayirde asker olmayanları da onlar gibi asakir-i milliye yapmalı; tâ ki şua-ı elektrikiye gibi olan askerlik, o aşayir-i muhtelife-i mütecavire miyanında bir münasebet-i kimyeviye gibi peyda ederek, imtizac-ı efkâr ve irsal(12) ile, anların cevherlerini ve kıymet-i hakikiyelerini izhar etsin, ziya-yı maarif ve Kürdlerin hararetli kuvvetlerini tevlîd edebilsin.

Zîra bedevîlik, asabîlik, hükümetsizlik, netîce-i zulm-ı Hükûmet olan fakr-ü zarûret ilcaâtıyla, ağraz tesadüm eder. Sada-yı mevt gibi daima merkeze şikâyetler aksendaz olduğundan, Hükûmetin lütfuna bedel sillesine istihkak ve rakîblerin de şematet li a'dâ' aks-i sadası gibi, ehl-i hamiyetin kafalarında na'ra urarak, kuvve-i ma'neviyelerini me'yûsiyet darbesiyle mağlub ve ehl-i basîreti dağdar ediyor. Hem de 400.000 kahraman ve muharib bir kuvve-i cesîmeye malik iken ihtilâf-ı dahilîden mahvolduğu gibi, ihtilâftan tevellüd eden şûrişle, merhamet-i pederaneye bedel buğz-ı zalimaneyi da'vet ediyor. Hem de medeniyetin ruh-ı hayatı olan fünûn ve maarif-i cedîdesinden Kürdler nefret etmişler:

1– (13) Zahiren ecanibden geldiğinden,

2– Bazı mesail-i fenniye, bazı hikâyât-ı İslâmiye ve bazı teşebbühât ile, ki avâm-ı nas sathî olarak akîde ve hakikat telâkkî etmişler, müsademet ve münakazâtlarından,

3– Ve her kemalin ma'deni bildikleri medarisin usûlüne muhalefetten,

4– Ve bazı ehl-i mekteb, İslâmiyeti yalnız zevahir ve taklidî olarak bir akîde-i tıflâne ile, fünûnumuza kesbettiği meleke-i feylesûfaneye karşı muhakeme ve mukabele etmekle vâdî-i evham ve şükûke düştüklerinden,

Kürdler maarif-i cedîdeden gayet ürküyorlar. Bunun çare-i yegânesi, Aşiret Alaylılık ve askerlik bab-ı âlîsiyle mekâtib ve maarifi içlerine idhal ve ma'den-i saadetleri olan medaris-i münderiseyi ihya ile, ulûm-ı diniye ile beraber fünûn-ı lâzime-i medeniyeyi Kürd ulemâsı tedris etmektir.

---

(12) "Gönderme" anlamındaki "irsal", buraya uymamaktadır. Kanımızca sözcük, dizgi yanlışlığıyla böyle çıkmıştır ve doğrusu, "ümit, istek, dilek" anlamındaki "emel" sözcüğünün çoğulu olan "âmal" olmalıdır. Böylece, "imtizac-ı efkâr ve âmal"ın anlamı, "düşüncelerin ve dileklerin bağdaştırılması" olur.

(13) Buraya konulan sayılar, yazının aslında parantez içinde gösterilmiştir. Bu sayıların dipnotlar için koyduğumuz parantez içindeki sayılarla karıştırılmaması için, biz bunları böyle tirelerle gösterdik.

Hulasatülkelâm, her milletin, lâsiyyema Kürdlerin hablülmetîni ve unsur-ı hayatı olan ittihad, eğer bir kasr olsa, Aşiret Alayları ve her unvana galebe çalan askerlik, esaslı ve uzun bir temel ve muhkem bir tavan olacaktır. Ve o kasr-ı ittihad ve ittifakı ziyalandıran veyahud o hayat-ı akvamın deveran-ı dem yerine geçen, havagazı menbaı gibi olan maarife, Aşiret Alayları gayet müşa'şa' bir medrese-i fünûn ve cesîm bir fabrika-ı sanayi' olacaktır. Üstad Hükûmet,(14) alayların isti'dadına göre iyi bir ders-i intizam verse, feni'melmatlûb, vesselâm.

Said-i Kürdî

AŞAYİR ASKERLİĞİ

–Mâba'd–

Din ve milletin tealî-i şan ve haysiyeti, ve binaenaleyh herkesin selâmet-i hal ve istikbali, Kanun-ı Esasî ahkâm-ı münciyesinin tamamî-i tatbikinde olduğu hakkındaki cezm-ü kanaat-i kâmilenin günden güne oralarca incilâ ve te'yîdiyle, hilâf-ı rıza-yı Barî edna hareket vukuu mertebe-i istihaleye gelip, şu suretle esası mevcud bir kuvve-i cesîmeden Devletçe azîm istifade olunacağı derkârdır. Bugünkü günde Hamidiye Alaylarının eşedle muhtac oldukları şey, ta'lim ve terbiyeleriyle tahsilât-ı nazariye ve ameliyelerinin istikmalinden ibarettir.

Bugünkü günde esliha-ı nariyenin vâsıl olduğu terakkî ve kemal karşısında süvari askerinin hademâtı gereği gibi terakkî etmiş(15) ve süvari asakirinin kendi başına muharebe etmelerinin meydan muharebelerinin netîce-i kat'iyeleri üzerine te'sîri azalmış ise de, fî yevmina haza ta'biye ve sevkulceyş kumandanları, süvarilerden gerek meydan muharebelerinde ve gerek harbin bütün edvarında bihakkın istifade olunabilmek için tetdkîkat ve tetebuâtla iştigal etmekte ve bu babda pek çok nazariyeler derpîş eylemektedirler. Bu netîce-i tetebbuâtta şimdilik sabit ve kat'î olarak tahakkuk etmiş bir kaziye varsa, o da, alel'âde süvari vazifesinin keşif hademâtını icra edebilmek ve düşman ordusuyla daima teması muhafaza edip, bu sayede düşman ordusunun her an ve zamanda icra edebileceği harekâtı nazar-ı basîretten dûr tutmayıp, ordunun gözü olmaktan ve emniyet ve ileri karağolları vazifesini görmekten ve kıtaât-ı askeriye arasında turuk-ı muvasala ve muhabereyi te'mîn eylemekten ve harbin nihayetinde ric'ata karar vermiş olan düşman ordusu üzerine, topçu ile takviye edilmiş olduğu halde, atılıp ric'atın tevlîd etmiş olduğu maddî ve ma'nevî kargaşalıktan bil'istifade, ric'atı hezimete tebdil ettirmeğe çalışmaktan ibarettir.

---

(14) Anlaşılıyor ki yazar bu sözüyle, Hükümeti bir üstad yerine koymuştur.

(15) Kanımızca doğrusu, "gelişmemiş" demek olan "terakkî etmemiş"tir.

Kuvvetli ve değerli süvariye malik ordularda, esna-yı harbde müstakil süvari fırkaları teşkiliyle, eski zamanlarda bizde mevcud olan akıncılar gibi düşman arazîsi içerisine saldırıp, düşmanın yan ve gerilerini tehdid etmek ve geriyle olan turuk-ı muvasalalarını kesmek ve erzak ve mühimmât kafilelerini urmak, şemendüfer ve köprülerini tahrîb eylemek ve bu gibi harekâtı icra ile düşman kuvve-i ma'neviyesi üzerinde bir te'sîr-i mühîb hûsule getirmek dahi, süvarilere tevdî' olunan umûrdandır. Ta'biye kavaidlerine göre süvarinin süvari ile usul-ı muharebesi, başlıca saff-ı harb nizamında, yani birbirlerine bitişik ve yekpare bir kitle gibi uzun bir yürüyüş vezn-ü kararıyla düşmanın üzerine atılıp musademe etmek ve bu esnada kılınc veyahud mızrağıyla da urup dürterek harb edebilmektir.

İşte elyevm Avrupa'da süvari kıtaâtına verilen vazife şundan ibaret olup, ta'lim ve terbiyeleri dahi bu suretle îfa ediliyor. Çünkü süvarilerde piyadeler gibi ârıza-ı arazîden istifade edebilmek kabiliyeti olmadığından ve zamanımız esliha-ı nariye ve mühlikesini isti'mal eden bir hasma karşı arazîden istifade etmeksizin silâh kullanmağa kalkışmak, âdeta mahvolmak demek olacağı, şimdiye kadar en cesur ve bahadır süvarilerin şu suretle vâki' olan hareketlerinin daima hezimetle neticelenmesiyle de sabit bulunduğundan, at üzerinde düşman piyade ve topçularına karşı silâh kullanmak usulü bilkülliye terkedilmiştir. Süvari olabilmek için yorulmak bilmez derecede çevik ve mütehammil bulunmak, râkib olduğu hayvanı iyi kullanabilecek ve her fırsattan ânında istifadeye muktedir olacak surette mahir ve çalak olmakla beraber, lüzumunda istihkar-ı hayat edercesine cesur da olmak şarttır.

Gelelim mânahnufîhe: Süvarilik için bâlâda bast olunan evsafın cümlesi, aşair-i Ekradda mevcuddur. Çünkü bunlar hayvana binmeği askere girdikten sonra kışla ta'limhanesinde öğrenmeyip, babalarının evinde tâ beş yaşında iken(16) ve silâh atmakla muvaneset eylemekte ve askerlik çağında her biri bir cündî ve silâhşör oldukları halde Devletin dest-i terbiye ve ta'limine girmektedirler. Bunlar gibi cesur ve binici ve silâhşör-i fıtrî bir askerin yalnız ihtiyacı, ta'biye kavaidine göre bilinmesi elzem olan ma'lûmât-ı askeriyeyi edinmek ve bir de bunlar münferid ve zatî olarak cündî olduklarından, umumunun takım, bölük, alay halinde, yani bir kitle-i vâhide halinde de hareket edebilmeleri için, ta'limleriyle nizam harblerinin öğretilmesinden ibaret kalır.

Bugün bütün devletlerin süvari ta'limatnameleri, bazı teferruât-ı cüz'iye müstesna olduğu halde, hemen yekdiğerinin aynı olduğu gibi, ordu-yı

---

(16) Anlaşıldığına göre, buradan "öğrenmekte" sözcüğü düşmüştür ve doğrusu "beş yaşında iken öğrenmekte" olmalıdır.

Osmanî'mizin süvari ta'limatnamesi dahi Almanya, Fransa, Avusturya gibi en müterakkî devletlerin ta'limatnamelerine muadildir. İşbu ta'limatnamelerden başka, Rusya Devletinin süvarileri için bir Kazak ta'limatnamesi vardır, ki bu ta'limatname Kazakların evsaf-ı mahsusalarına ve muharebâtta istihsal olunan birtakım tecarib-i fi'liyeye istinaden tanzîm olunmuş olduğundan, süvari Kazakları bu ta'limatname mucibince terbiye olunmaktadır.

Bizdeki aşayirin süvarilikteki kabiliyet-i fıtriyeleri Rus Kazaklarının kabiliyetlerinden dahi ziyade olmasına binaen, Hamidiye Alaylarının teşkilinde bu Kazakların usulüne ittiba' olunmak ciheti tercih olumuş ve hatta bidayet-i teşkilâtta, bilfi'l Kazak usul-ı ta'limini görmek üzre, süvari zabitanımızdan üç muktedir zat Rusya'ya i'zam buyurulmuştu. Mumaileyhim, üçer sene muhtelif alaylarda üçer sene(17) hizmet edip, ma'lûmât-ı müktesebelerini bizim alaylarda tatbik için avdet etmişler ise de, o esnada bu alayların ciddî teşkiline ikdam ve gayret etmekte bulunan Şakir Paşa merhumun müfettişlik ile Anatoli'ye gönderilmiş olan zamana tesadüf ettiğinden ve merhum müşarünileyhden sonra da bu hizmete me'mur olanlarda şevk ve gayret görülmediğinden, ne için Rusya'ya gittiklerini ve ne yaptıklarını bile olsun bir sorup arayan olmamış ve artık o zamandan beri Hamidiye Alayları tertibâtı

Mâba'dı var
Süleymaniyeli Fethi

KISM-I EDEBÎ

Fransa meşahîr-i üdebâsından Lamartine'in evsaf-ı celîle-i Hazreti Peygamberî'ye dair yazdığı makale bittercüme efâdıl-ı üdebâmızdan Haydarîzade İbrahim Efendi tarafından nazmedilmiştir:

Kime bahşetti Hazreti Ma'bûd
böyle bir iktidar-ı nâmahdûd

kudret-i Hakk'ı halka anlatsın
kâinatı yerinden oynatsın

beşeri rabt kılsın Allah'a
bakmasın hubb-ı şevket-ü caha

---

(17) Bu ikinci "üçer sene" fazladır, dizgi yanlışlığıyla çıktığı anlaşılıyor.

Etti ihya bu azm-i makbulü
böyle bir i'tikad-ı ma'kulü

Tâ zaman-ı hubût-ı Adem'den
geçmemişti hayal-i âlemden

böyle bir kuvvet-i kalîle ile
böyle bir niyyet-i celîle ile

râh-ı vahdette ferd-ü bîperva
hem mübelliğ, hem alet-ı icra

gire bu müşkilât-ı uzmâya
böyle emr-i mühimmi icraya

Her umûrunda hark-ı âdâtı
koydu imkâna bu muhalâtı

Etti hayran teşebbüsün eseri
azm-i dühât, kudret-i beşeri

Bu eserden daha azîm olmaz
daha âlî, daha cesîm olmaz

Oldu burhan-ı şan-ı iclâli
serteser bu makasıd-ı âlî

Hele oluştu illet-i sârî
birtakım âlihâtın efkârı

Kimi tapmıştı nare, asnama
kimi hayvana, kimi ecrama

Mahvedip ortadan bu edyanı
halka anlattı vehm-i butlanı

Bunu icra eden, Muhammed'dir
Mutlak Allah'tan müeyyeddir

Geçti birçok peyamberan-ı izam(18)
tacdaran-ı müceddidîn-i benam

---

(18) Peyamberan: Peygamberler. Farsça olan "peyam" sözcüğü "peygam" sözcüğünün kısaltılmışıdır ve ikisi de "haber" demektir. Böylece "peygamber"in de, "peyamber"in de anlamı, "haber götüren" olur; yani "Allah'ın buyruklarını insanlara götüren elçi".

Gelmedi dehre halk-ı âlemden
böyle bir zat, nesl-i Adem'den

az zaman içre eylesin tetmîm
böyle dehşetli bir esas-ı azîm

Böyle bir iktidara mazhar olan
bu tarîk-i hüdaya rehber olan

mutlaka mukteda-yı âlemdir
zübde-i dûdman-ı Adem'dir

Çok zaman geçmemişti Hicret'ten
neşr-ü teblîğ-i emr-i bi'setten

dininin tuttu şevket-ü şanı
Yemen ve Mısır ve Şam ve İran'ı

girdi İslâm tâ Horasan'a
Berberistan ve Hind ve Turan'a

Mâveraünnehr'le Afrika
Avrupa-yı Cenub ve İspanya

inkıyad etti emre, ahkâma
satvet-i adl-ü dad-ı İslâma

Mâba'dı var

MAARİF

KAHİRE MİLLÎ DARÜLFÜNÛNU

Sinîn-i ahîreden beri şahrah-ı maarifte geniş adımlarla ilerlemeğe başlayan Mısırlılar, tahsîl-i ibtidaînin ta'mîmi emr-i ehemmini derpîş ederek, Hükûmetin muavenetine müftakır olmaksızın, hemen her karyede muntazam ibtidaî mektebleri açmış ve bu mekteblerin idamesi için ağniya-yı ümmet yüz binlerce lira kıymetinde emlâkini –yekdiğerine müsabaka edercesine– terk-ü teberru' etmişler idi. Bu gayûr hamiyetmendan, üç sene evvel yine iane-i milliye ile cesîm bir darülfünûn-ı millî te'sîsine teşebbüsle, bu emr-i mühimmin muhtacün'ileyhi olan muktedir muallimleri yetiştirmek üzre, Avrupa darülfünûnlarının şuubât-ı muhtelifesine kâfî derecede talebe göndermişler idi.

Vâkıa, öteden beri ma'ruf olan Ezher Medresesi'nin ıslahı da nazar-ı dikkatten dûr tutulmayarak, on sene evvel programına ulûm-ı riyaziye, tarih ve coğrafya dersleri idhal edilmişse de, Medresenin taksîmât-ı hazırasıyla tedrisâtın bir usul-ı muntazamaya tabi' bulundurulamaması, bu medresenin bir darülfünûn derecesine ıs'ad edilemeyeceğini teslim ettirmiştir.

Hindistan İslâm Darülfünûnu'ndan sonra Kahire Millî Darülfünûnu, ikinci bir mevki ihraz edecektir.

Diyanet-i İslâmiye, edebiyat-ı Arabiye ve felsefe, elsine-i Garbiye edebiyatı, ulûm-ı siyasiye, hukuk ve tıb şu'belerini ihtiva eden bu müessese-i hayriye, intizamca Avrupa'nın mühim darülfünûnları derecesinde bulunacak, ve son posta ile alınan ma'lûmâta nazaran resmî küşad, işbu Kânunıevvel-i Efrencînin on beşinci salı günü gayet parlak bir surette icra edilecektir.

İşbu darülfünûn-ı millînin te'sîsi fikrini en evvel "El-Liva`" ceridesinde parlak makaleleriyle, konferanslarda belîğane nutuklarıyla ezhan-ı ümmete ilka eden fahrul'ahrar Mısırlı Mustafa Kâmil Paşa merhumun ruh-ı azizi şad olsun.

Diyarbekirli Sakin

*

Cem'iyetimizin iştigalât-ı hazırası arasında mühim bir kısım teşkil eden Ermeni vatandaşlarımızla Kürdler arasında husûl-ı i'tilâf teşebbüsâtında, hamd olsun muvaffakıyât rûnüma olmuş ve gazetemizin bir numrolu nüshasında derc edilen ve Kürdlerle Ermeni mu'teberanı tarafından müşterek keşîde edilen telgrafnamelerin tazammun ettiği peyam-ı ittihad, mucib-i memnuniyettir.(19) Bu vifak ve i'tilâfın ta'mîm ve tezyîdi için, buradaki Ermeni komiteleriyle ittihad-ı efkâr hâsıl olarak, nizamname-i dahilîmizin madde-i mahsusasında musarrah muhtelit meclisin teşkiliyle, bu iki kavmin birlikte sakin oldukları havalîye ba'demâ vasâya ve tebligât îfası lâzım geldikte, bunun müttehid'âmâl olarak her iki cem'iyetce aynı zamanda icrası ve menafii yekdiğerine marbût bu iki kavm arasında ciddî bir mukarenet ve muhadenet te'sîsine salih tedabîr-i esasiye hakkında da, îcab eyledikçe nezd-i hükûmette teşebbüsât ve ma'ruzâtın kezalik ol suretle îfası takarrur eylemiş ve Kürdlerin maarifine ve tenvîr-i efkârına müteallik tedabîr-i saire dahi cem'iyetimizce ittihaz olunarak, te'mîn-i muktazasına tevessül edilmiştir.

---

(19) İlk sayıdaki 7 numaralı dipnota bakınız.

GELÎ WELATÎYA

Cem'îyeta me(20) dizane ku hun faîda îttîfaqê dizanin. Cem'îyeta me bihîst ku hun îttîfaq dikin. Aferîn ji we ra, ji îttîfaqa we ra; weha bibin. Temaşe bikin, qewmê wekî Kurda bêtifaq hebûn? Nexêr! Lewra xelqê jî sen'et û tîcaretê zêde dikir, me jî bi wê bêtifaqîyê mala hev xirab kir. Ji wê rê,(21) me'mûrê Kurdistanê, wan xaîna, Kurda bi xirabî nîşanê alemê dan, jibo temîzkirina nefsa xwe. Lê alemê dizanî Kurd qewmekî saxlem e, sadiq e, jêhatî ye. Çi faîde mearif tune, xwendin tune, sen'et û tîcaret hindik e. Mirov bi feqîrîyê tiştek zêde nake. Hemû wextî sen'et, tîcaret, karê qenc, rind lazim e Kurdistan hîn bibe. Herçî kesad be, xwe xwey neke,(22) Xwedê tu car tewfîq(23) nade ewî. Mirovê digel taet û îbadetê sen'etek, karek bike, kengê Xwedê ewî mirovî perîşan dike, haşa!

Wekî we ye,(24) silametîya me bi hubîkirinê dîn e.(25) Herçî kesê muxalifê şerîetê emel bike, îflah nabe. Hurrîyet(26) ji Musluman ra emrê şerîetê ye. Şerîetê hurrîyet, adalet ji Musluman ra emir kirîye, ku kes li kesê zulm û xedir neke. Îdara berê(27) muxalifê şerîetê bû, lewra em weha paş da man. Emanetê we, muhafeza şerîetê, muhafeza dîn! Temaşe bikin ku çi qas eşraf û xanedanê Kurda hene, jibo silameta dîn, silameta Kurdistanê malê xwe, halê xwe hîştine, bê meaş dixebitin. Hun jî însaf bikin, bes e. Eger hun nizanin îttîfaq çi ye, li welatîyê xwe yê File binêrin. Heya nuha çi bûye, bûye; wana bi carekê ji bîr bikin, bi rastî destê xwe bidin hev, îttîfaq bikin. Elbet mirovekî heye ji we ra bibe serî. Hun emrê şerîetê negirin, îttîfaq nekin, welatê we ji destê we here;(28) eger hun axa ne, hun'ê bibin xulamê xulama. Li we çawa xweş tê, wisa bikin; poşmanî paşê faîde nake.

Eger hun xirabîya berê ji bîr bikin, roj bi roj welatê we'yê ava be. Meqseda me, jibo silameta Kurdistanê ye. Kurdistan layiq e ku mirov erdê Kurdistanê bi zêr siwax bike. Ax û xwelîya Kurdistanê, ji zêr biqîmettir e. Welatê Kurdistanê ji derbxana devletê çêtir e.(29) Çi faîde nikarin dewlet bigirin bînine meydanê. Nexwand in,(30) sen'et nizanin, bi hev ra xweş derbaz nakin. Sebebê ewê jî, me'mûrê berê ekser(31) xaîn bûn, ji dîn da zeîf bûn, Kurdistanê jî bi cara xirab kirin. Li saya wê hurrîyetê(32) hemû xirabî bi carekê def' bû. Kurmanc nuha ji hemû qewma zêdetir tifaq dikin, bi hev ra xweş derbaz dikin, muxalifê emrê şerîetê nakin; roj bi roj înşaellah dê zêde bikin, hemû qewm ew'ê bi wana bexîlî bike.(33)

---

(20) Cem'îyet: Komele.

(21) Ji wê rê: Ji wê yekê, ji ber wî semedî.

(22) Xwe xwey neke: Xwe xwedî neke.

(23) Tewfîq: Serketin, lêkanîna kar û baran.

(24) Wekî we ye: Madem ku wisa ye.

(25) Hubîkirina dîn: Hezkirina dîn.

(26) Hurrîyet: Azadî. Mexsed ji "hurrîyet"a ku di vê nivîsarê da û di gelek nivîsarên dî yên vê kovarê da qala wê tê kirin, ew azadî ye ku, di sala 1908'an da bi sazkirina meşrûtîyetê hatîye nava sînorên Dewleta Osmanî.

(27) Îdara berê: Kargêrîya berê, hukumeta berî meşrûtîyetê.

(28) Yanî "dê ji destê we here".

(29) Derbxane: Çapxana diravan, çapxana ku dewlet tê da diravan çap dike.

Eger hun ji xwe ra qencîyê dixwazin, hev ra tifaq bikin bi xêr, hev bawer bikin! Ji xwe ra banqek vekin. Her mirovek salê deh zêr dayne cîyekî, nava sê sala da banqa wan ji hemû banqa meztir bibe. Mirovek feqîr e, ew'ê zêrekê dayne; qebûl bikin; bi qasê zêrê xwe tîcaret ew'ê bistîne. Wisa, hemû kes nava çar salî da ew'ê dewlet bigire.(34) Her kî ji halê xwe ew'ê dewlet bigire. Ku miletek dewlemend bû, jibo welatê xwe hemû tişt dikare çêke, bîne meydanê, nav bide alemê, miletekî jîr, ji xirabîyê emîn.(35)

Weya,(36) ku mirov feqîr bû, ne ku dijmin, birayê mirov be jî mirov xirab dike. Îttîfaq hebe, li Kurdistanê kesek feqîr namîne. Ji bêtifaqîyê xirabtir tiştek tune. Feqîrî jî ji bêtifaqîyê dibe. Emanetê we îttîfaq!

Seyyah Ehmed Şewqî

---

(30) Nexwand in: Nexwendî ne.

(31) Ekser: Piranî.

(32) Mexsed ji "wê hurrîyetê" meşrûtîyet e, loma jî divîya bigota "vê hurrîyetê".

(33) Bexîlî bike: Tê zanîn ku mexseda wî ji "bexîlî"yê "dexesî, çavnebarî" ye.

(34) Dewlet bigire: Dewlemend bibe, zengîn bibe.

(35) Yanî "wek neteweyekî jîr û ji xirabîyê ewle, di alemê da nav bide".

(36) Weya: Yan na, eger na.

KÜRDÇE ŞİİRLER(37)

Le ser berdê heloyê helfirî, kewte hewa, bêxem
Heway seyd û şikarî kewte ser, ta kewte ser alem

Hewayêkî xurûrî kewte ser, xoy zor le berz zanî
Pirrê keyf kird û bay bal eda her, ta ku deytwanî

Ke kewte alemî xulyawe, seyrî kird hemû dunya
le jêr balî ewa ye, l'ew meqame her ew e tenya

Wutî emro le min berztir, le ewcî alema kê ye
Kureî Erzim le jêr pê da ye, kes nagate em cêye

Eger mêşûleê bêt û bicûlê, nabê neybînim!
Le ser şepqe-w serî degrin, perêkî balî rengîn im

Xulase, hinde fexir kird û xoybînî, le nexwet da
kemanêkî qeder tîrêkî hawîştê le xeflet da

hênaye xwarewe, xwar û zelîl ew taireî ulwa
sefîl û dilbirîndar kewte naw em alemeî sufla

Ke seyrî kird, perî xoy bû, le naw ew tîr û peykane
wutî "xoman be xomanî dekeyn", bêgane bêgane

Heqîqet rast delê Sa'dî: Ke min her giz le bêgane
nîye nalem, ke herçi pêm deka, xo ye-w le xoman e

Qiranê Kurd, ke qernêk e be Qur'anîş le ber naçê
hemû qurbanî ew tîr eyn, bela kê bê, bila la çê

Delên dilman legel yek pak e, Îslam în, biray dîn în
Ke çî çawman be xêrî yektirî helnayê, keçbîn în

Heta key çawî îbretman legel da bê, Xuda, çarê
Hekîm her to'y, be xêr çawman helêne, bêyne naw carê

Süleymaniyeli Tewfîq

---

(37) Ev sernivîsar bi Tirkî ye; mana wê ev e: "Helbestên Kurdî".

KONFERANS(38)

Konferans in'ikad edecek mi, edemeyecek mi? .... in'ikadına lüzum kalmadan mesail-i mütehaddise tesviye olunabilecek mi? İşte halledilecek mes'ele!

Bize kalırsa, bu konferans in'ikad etmedikçe, mesail-i mütehaddisenin tesviyesine imkân olmayacak. Avusturya ile evvel be evvel bir zemîn-i i'tilâf bulunmadıkça, konferans in'ikad edemeyecek. Konferansın in'ikadı böyle dûçar-ı imhal ve işkâl oldukça, neticede mütecavizîn müstefîd, galiba biz mutazarrır olacağız.

BULGARLARLA MÜZAKERÂT

Bulgarlarla vuku' bulan müzakerâtın neticesi .....le bilinemiyorsa da, muhtell olan hukuk ve manafi-i Devletin ta'mîr ve telâfisini te'mîn edecek neticeye destres olunamadığı muhakkak gibi görünüyor. Zaten mevzu-ı müzakerât hukuk-ı ....yemizin muhafazası maksadına değil, birkaç .... istihsaline mübtenî idi. Neticesiz kalması .... halde şerefimize daha münasib ise de, diğer taraftan konferansın akdi esbabının taassür ...... da mûcib-i teessüf ve endişedir.

Bir rivayete göre Devlet-i Aliyyenin Bulgaristan'dan talebi yiğirmi beş milyon lirayı mütecaviz imiş. Bulgaristan ise ancak dört milyona muvafakat ediyormuş ve bütün müzakerâtın neticesi işte bundan ibaret imiş.

AVUSTURYA'DA TEDARİKÂT

Avustuya'nın tedarikât-ı mühimme-i askeriyede bulunduğu, müstahberât-ı ahîredendir. Hükûmet-i müşarün'ileyhanın şu tedarikâtı bize mi, yoksa ....tan'a karşı mı? Bu cihet kat'iyyen kestirilemese de, izzet-i nefsini muhafazaten ve galeyana gelen efkâr-ı umumiyesini teskînen herhalde girdiği mevki-i müşkilden çıkmak için bir hareket-i ......riyede bulunabilmesi ağleb-i ihtimaldir. .... ma'neviye-i siyasiyesinden bil'istifade, daha ziyade gerginliğe meydan bırakmaksızın hukukumuzu mümkin mertebe te'mîn etmek, muvafık-ı hazm-ü hikmet olacağı i'tikadındayız.

---

(38) Derginin elimizdeki tek koleksiyonunda, bu sayfanın üst tarafı ile sağ tarafı, ne yazık ki görülüp okunamayacak kadar silik duruma gelmiştir. Buraya koyduğumuz bu başlık da görülememektedir. Ancak, bu sayının başındaki "Münderecat" yani "İçindekiler" listesinde "Şüûn-ı Siyasî, Konferans" yani "Siyasal Konular, Konferans" sözleri de yer aldığı ve aşağıdaki parçada da konferanstan sözedildiği için, buraya büyük olasılıkla "Konferans" başlığı konulmuştur. Biz de bu olasılığı göz önüne alarak buraya bu başlığı koyduk. Ayrıca, bu sayfanın üst tarafında her sütundan bir satır ve sağ tarafındaki sütunun satırlarının başlarında bulunan sözcüklerin bir bölümü de okunamaz duruma gelmiştir. Biz o sözcüklerin bazılarını ancak büyüteçle ve karîneyle okuyabildik; bazıları ise büyüteçle bile okunamadı. Bu nedenle, okunamayn söcüklerin tümünün ya da okunamayan harflerinin yerine sıra noktalar koyduk.

İTALYA HARİCİYE NÂZIRININ NUTKU

İtalya Hariciye Nâzırı Mösyö Nitoni, ahîren îrad eylediği nutukta Devlet-i Osmaniye hakkında fevkalgaye beyan-ı muhalâsat ve Hükûmet-i meşrutamızın devam-ı muvaffakıyeti için izhar-ı temenniyât eylemiştir.

Müşarün'ileyhin şu hissiyâtına bütün Osmanlılar arz-ı teşekkür ederler.

BABIÂLÎ'NİN NOTASI

Konferans hakkında Babıâlî'ce dermiyan olunan mevadd-ı esasiyeye dair devletler arasında müdavelât-ı efkâr cereyan etmekte ise de, Avusturya Devleti, konferansa muvafakatını bazı şeraitin evvel be evvel Hükûmet-i Seniyye ile düvel-i muazzama tarafından kabul ve tasdîkine ta'lîk ettiği ve Almanya'ca da bu nokta tervîc ve iltizam olunduğu cihetle, müdavelât-ı efkârın, bu iki devletin muhalefeti zail olmadıkça bir netice-i kat'iyeye iktiran edemeyeceği derkârdır.

İstihbarâta nazaran İngiltere Devleti dahi, evvel be evvel Avusturya ile bir zemîn-i i'tilâf bulmaklığımız lüzumunu tavsiye etmekte ve muvafakat-ı düveliyeye iktiran edemeyecek mesailde muavenet ve müzaheretin pek de müsmir olamayacağını ihsas-ü işrab etmekte imiş.

İRAN AHVALI

İran'da Hükûmet-i müstebidde ile cihad eden Settar Han'ın gittikçe a'van-ü ensarı tezayüd etmekte olduğu ve İran'ın havalî-i garbiye-i şemaliyesini tamamıyla yed-i teshîrine aldığı ve Şah ile eylediği büyük .... Şah nihayetül'emr Rusya vikayesine atılıp memalikinin bir kısmını Rusya'nın istilâsına bırakacağını maatteessüf hissediyoruz. Acaba İngiltere gibi kaviyyüşşekîme bir devletin bu babdaki alâkası nazar-ı dikkate alınıyor mu?

AÇIK SÜTUNLAR

Zat-ı Hilâfetsimât Hazreti Padişahî, dünkü gün, bermu'tad salat-ı cum'ayı Hamidiye Cami-i şerîfinde eda buyurmuşlardır.

*

Taraf-ı Hazreti Padişahî'den hudûd-ı Hakaniyedeki asakir-i Osmaniye'ye mukaddema, Hereke Fabrikası ma'mûlâtından bin aded fanila irsal buyurulduğu gibi, bu kere de bin aded ihda buyurulmuştur.

"YENİ GAZETE" REFÎK-İ MUHTEREMİMİZE TEŞEKKÜRÂTIMIZ

Neşriyât-ı nâfiasıyla eydî-i istifade-i milleti tezyîn eden "Yeni Gazete" refîk-i muhteremimizin gerek gazetemiz ve gerekse muharrirleri hakkında ibzal buyurdukları meâsir-i takdiriye-i rüfekanevazîyi, bir bang-i ulvî-i teşvîk olmak üzre telâkkî ederiz. Cerîde-i mezkûre Müdîr-i Muhteremi Abdullah Zahidî Bey gibi mahsûl-ı deha-yı irfanı bir sermaye-i kemalât-ı edebiye ve hikmiye teşkîl eden bir edîb-i mütehayyızın şu iltifat-ı mahsuslarına teşekkürler olunur.

*

Dersadet'te münteşir rüfeka-yı kiramımız tarafından gazetemizin neşrinden dolayı ibraz buyurulan âsâr-ı tebrîkât-ü takdirâta, lisanımızın bütün safvet-ü samimiyet-i mahsusasıyla teşekkür ve gazetemizle mübadele lütfunda bulunmalarını da başkaca temennî ederiz

*

Meclis-i Meb'usan'ın yevm-i mubarek-i küşadında, Düyûn-ı Umumiye Umûr-ı Hukukiye ve Pul Şu'be me'murları, bu îd-i ekber-i millîyi tebcîlen ve teberrüken, bil'ittifak kalpak giymeğe karar vermişlerdir.

*(39)

Siverek, 22 Teşrinisani 324(Milâdî 5 Aralık 1908): Üç yüz yiğirmide(Milâdî 1904) aşiretimizin yüz yiğirmi karyesi, beş bin hanesi kâmilen mahvedilmiş, efrad-ı aşiretimiz toprakları üstünde kalmıştı. O zaman vâki' olan müracaatlarımıza havale-i sem'-i i'tibar edilmedi. Bununla beraber, şu devr-i teceddüd ve terakkîde Hükûmet-i Seniyyeye karşı isyan eden Milî İbrahim'in ta'kîb-ü derdestine Hükûmetin emr-i resmîsiyle me'mur edilmiş ve bu uğurda hayli civan-ü can telef edip bunun muntazar mükâfatı bulunmuş iken,(40) bilakis ne bir divan-ı harbden ve ne de bir mahkeme-i nizamiyeden tarafıma tevkîfi mutazammın bir emir tebliğ olunmaksızın, bu kerre hain İzzet'in bendegânından bulunan Siverek Mutasarrıfı tarafından Kanun-ı Esasî ve nizamât-ı askeriyeye muğayır, istibdadî bir muamele olmak üzre biraderimle beraber mülkiye habshanesinde habsedilmişiz. Aşiret ise bundan heyecana gelmiştir. Bazı mu'rızların eser-i tahrîk-ü teşvîki olmak üzre, birtakımlarının mütekaddim istid'alarına istinaden muahaze ve üzerimde elbise-i resmiye-i eskeriyem olduğu halde jandarma koğuşlarında habsedilmekliğimiz, muğayir-ı adalettir. Binaenaleyh, havass-ı mensubînden olan Mutasarrıfla Şûra-yı Devlet'çe muhakememize bakılmak üzre, kendisi ve biraderimle beraber Vilâyete aldırılmaklığımıza emir verilmesi ve muğayır-ı şeriat ve münafi-i kanun-ı meşrutiyet olan bu gibi muamelât-ı keyfiyeye adem-i mutavaat zarûrî ve bundan bazı mahzur ve fenalıkların tevellüdü ise tabiî olduğundan, âtiyen mes'ûl kalmamak üzre tesrî-i i îcabı müsted'adır.

---

(39) Burada bir başlık bulunduğu sanılmaktadır. Ancak bu sayfanın da üst tarafı silikleşip okunamaz duruma geldiği için, başlığın ne olduğu anlaşılamadı. Bu nedenle, buraya başlık yerine bir yıldız koyduk.

Karakeçi Aşireti Reisi
Halil

KÜRD: 320 tarihinde Karakeçi aşîreti, Milî tecavüzüyle hayli zedelenmiş ve ahîren bunlar Milî İbrahim'i ta'kîbe de me'mur edilmiş idi. Bu cihetle telgrafname münderecatı, calib-i nazar-i dikkattir. Bundan başka, Meclis-i İdare-i Liva a'zasından bazı(41) .... edilmemiş .... intihab-ı meb'usanın dahi Livaca ta'vîk ve men'edilmiş olduğu, bazı muharrerât-ı hususiye ile bildiriliyor. Bunun Kanun-ı Esasiye derece-i temasını beyan ise zaiddir. Bu babda Babıâlî'ye bâtezkere-i mahsusa müracaat edildiğinden, merci-i mahsusunun tekrar nazar-ı im'anını celb ederiz.

*

"Saadet" gazetesine yazdıkları bazı makalelerinden dolayı gazetemiz Sermuharriri Ahmed Cemil ve cerîde-i mezkûre Müdîri Ahmed Fethi Beyler hakkında sabık Dördüncü Ordu Müşîri Zeki Paşa tarafından ikame olunan zemm-ü kadih da'vasının yevm-i muhakemesi, Teşrinievvelin yiğirmi beşinci günü(Milâdî 7 Kasım) idiyse de, yevm-i mezkûrde Paşa'nın gelmemesi ve vekil dahi göndermemiş olması hasebiyle, muhakeme-i mezkûre Kânunıevvelin yiğirmi beşinci(Milâdî 7 Ocak) pencşenbe gününe ta'lîk olunmuştur.

---

(40) Doğrusu, "bunun ödülü beklenirken" demek olan "bunun mükâfatı muntazar bulunmuş iken" olmalıdır.

(41) Bu ve bundan sonraki sayfanın üst taraflarında da bazı satırlar silikleşip okunamaz duruma gelmiştir. Bu iki sayfada da, okunamayan sözcüklerin yerine sıra noktalar koyduk.

*

Paris'te müteşekkil Latin ve Islav İttihad Cem'iyeti tarafından keşîde olunan âtîdeki telgrafnameyi "Yeni Gazete" refîkimizden naklediyoruz:

Paris, 10 Kânunıevvel:(42) Elli altı şu'besi ve milyonlarca müntesibi bulunan Latin ve Islav İttihad Cem'iyeti, bütün Avrupa efkâr-ı umumiyesinin suret-i kat'iyede Avusturya aleyhinde bulunduğunu te'yîd eder. Metanetle muhalefet ediniz. Aslâ serfurû etmeyiniz. Müsaadât göstermeyiniz. Bohemya'da, Macaristan'da, Hırvatistan'da, Bokovinde,(43) Bosna'da an karîb isyanlar zuhur edecektir. Hükûmet-i Osmaniye, Sırbistan ve Karadağ ile akd-i ittifak etmelidir. Böyle bir ittifak, Rusya'nın teveccühât ve müzaheretini celb edecektir. İtalya Hükûmeti Avusturya'dan ayrılmış, onu yüzüstüne bırakmıştır. Herhalde Avusturya Hükûmetinin Osmanlı boykotajına serfurû edeceği şübhesizdir. Avusturya aleyhinde devam eden Osmanlı boykotajı, dünyanın her tarafında şiddetle alkışlanmıştır. Avusturya me'murîn-i hafiyesi, Arnavudları isyana tahrîk etmektedirler.

.... Cem'iyet-i mezkûrenin hakkımızdaki şu hissiyât-ı mahsusa-ı samîmanesine teşekkürler ederiz. Avusturya me'murîn-i hafiyesinin tahrîkât-ı vâkıası ise, Osmanlı toprağının mahsûl-ı pâk-i ulviyeti olan Arnavud gibi bir kavm-i necîbe karşı zerre kadar haiz-i te'sîr-ü ehemmiyet olamayacağı dahi kat'iyyen bîiştibahtır.

*

Fırat ve Dicle nehirlerinin iki sâid-i sîmîn-i cereyanı arasında bulunan kıt'a-ı feyznâk Elcezîre'deki aşayir-i muhtelife-i seyyarenin iskânı, satvet-i Hükûmet-i Osmaniye'nin bu sükkân-ı beriyyeye hüsn-i ihsas ve telkîni zımnında îcab eden yerlere karakolhaneler inşasıyla, buraların mühacirîn ikamesine ve Urbanın ziraat-ü felâhate alıştırılmasına dair lâzım gelen tedabîrin icrası, Dahiliye Nezaretine iş'ar olunmuştur.

---

(42) Buradaki 10 Kânunıevvelden maksat, Milâdî 10 Aralık tarihidir.

(43) Bu, Hırvatistan'ın kuzeydoğusunda yer alan Bokovar bölgesi olabilir.

DAHİLÎ

Meb'usan Meclisi, işbu Kânunıevvelin dördüncü(Milâdî 17 Aralık) pencşembe günü Adliye Nezaretinde kâin daire-i mahsusasında bizzat taraf-ı Hazreti Padişahî'den küşad buyurulacaktır.

*

Avusturya emtiasına kaşı açılan harb-i iktisadînin en büyük hâdimleri olan hamiyetli hammallarımızın metanet-i vâkıalarını takdiren, Dolmabağçe civarında sakin bazı ahrar-ı ahalî tarafından cem'olunan bin elli dokuz ğuruşla bir saat iştira edilerek, İstanbul gümrüğü hammalları onbaşısı Ali Ağa'ya ihda olunmuştur.

*

İki memleket arasındaki münasebâtı tezyîd-ü tevsî' etmek emeliyle, bu kerre Paris'te Osmanlı ve Fransız Komitesi namıyla bir hey'et teşekkül etmiştir.

*

Anatoli'de zahiresizlikten dolayı yiğirmi beş bin lirası Sîvas, otuz bin lirası Erzurum, on iki bin lirası Konya vilâyetlerine ve mütebakıy mebaliğ dahi sair vilâyetlere tevzî' olunmak .... bin .....lık ....şadı .... olunmuştur.

DERSAADET MEB'USLARI

Osmanlıların hürriyet-i mağsûbelerini bir mücahede-i ta'b nâpezîr-i fedakârî ile istihsal ve bütün müştakan-ı hürriyeti her suretle minnetdar eden Osmanlı İttihad ve Terakkî Cem'iyet-i muhteremesinin İstanbul meb'usluğuna tensîb ettiği zevatın namus ve hamiyet-i milliyelerine emin olduğumuz için, biz dahi isimlerini bervech-i âtî derc ile lüzum-ı intihablarını ümmet-i muazzama-ı Osmaniye'nin enzar-ı takdirine arzediyoruz:

Ahmed Rıza Bey, Manyasîzade Refik Bey, Hoca Mustafa Âsım Efendi, Ahmed Nesimî Bey, Hüseyin Cahid Bey, Kostantin Kostantinidî Efendi, Pandelaki Fozmidî Efendi, Halaciyan Efendi, Zehrab Efendi, Vantali Feracî Efendi.

*

Uşkodra Valisi Safiyeddin Bey'in devam-ı me'muriyeti müstelzim-i mahazîr olduğundan, azliyle yerine Siroz Kumandanı Ferîk Fahri Paşa'nın ta'yîni, mukaddema makam-ı Sadaretten istîzan olunmuş idiyse de, Sadaretçe tensîb edilmemişti. Bu kerre Manastır Valisi Hıfzı Paşa'nın azliyle Kumandan-ı müşarün'ileyhin Manastır valiliğine ta'yîni bittensîb istîzan olunmuştur.

Fahri Paşa, parlak ve asîl bir hanedanın mahsûl-ı necabeti ve vazîfe-i mukaddese-i askeriyesinin perestişkâr-ı mealîsidir, mukaddemdir, faaldır. Binaenaleyh, merci-i mahsusunun bu babdaki isabet-i intihabı, sezavar-ı takdir-ü şükrandır.

*

Ahz-ı asker kanunnamesi komisyon-ı mahsusunca derdest-i tedkîk olduğundan, medresenişîn talebe-i ....anlar .... verilmiştir.

*

Elyevm Trablusgarb'de mahbus bulunan Bedirhanîlerden Ali Şamil Paşa ile Abdürrezzak Bey'den mâadâsının tahliyelerine Dahiliyeden emir verildiği işitilmiştir.

*

Maarif Nâzırı Hakkı Beyefendi'nin Roma sefaretine ta'yîn olunacakları söyleniyor.

*

Diyarbekir Vali-i esbakı Halid Bey'e altı bin ğuruş ma'zuliyet maaşı tahsîs olunmuştur.

*

"Yeni Gazete"den:
Kahire, 25 Teşrinisani 324(Milâdî 8 Aralık 1908): Kânunıevvelin biri yani Kânunıevvel-ı Efrencînin on dördüncü günü, yeni Türkiya'nın muhibb-i samîmisi olan İngiltere Kralı Edward hazretlerinin pederleri Prens Albert ile hemşireleri Prenses Alice His'in tarih-i vefatına müsadıf olduğu ve İngiltere, Almanya, Rusya hanedan-ı hükümdarîlerinin yevm-i matem-i müştereki bulunduğu cihetle, Meclis-i Meb'usan'ımızın merasim-i iftitahiyesinin nezaketen ve hürmeten, ertesi güne ta'lîki, menût-ı re'y-i âlîleridir.

Ahrar-ı Osmaniye Kulübü

*

Avrupa'dan avdet eden Yunan Kralı, Saltanat-ı Seniyyenin Atina Sefirini kabul ile uzun müddet mülâkat eylemiş, idare-i meşrutamız hakkında takdirât-ü temenniyât-ı mahsusada bulunmuştur.

*

Ta'dîl-i Kavanîn Komisyonu, ceza kanunu ta'dîlâtını bil'itmam, lâyihasını Meclis-i Meb'usan'da okunmak üzre Adliye Nezaretine tevdî' etmiş ve bu lâyihada Kanun-ı Esasî aleyhinde bulunanların i'dam cezasıyla tecrîmi kararlaştırılmıştır.

*

Dahiliye Nâzırı Paşa hazretleri, İstanbul'da neşrolunan bilcümle gazetelerde umûr-ı dahiliyeye müteallik .... gösterilen ....

*

Bulgaristan Emareti, mukaddema celbine emir verdiği efrad-i cedîdeyi şimdilik celbden sarf-ı nazar etmiştir.

*

Hille, Kerbelâ ve Ba'kuba ile Bağdad arasında otomobil arabaları işletmek imtiyazı istenilmiştir.

*

Dersim Murahhas Vekili, oralarda Ermenilere taarruz vuku' bulduğuna dair şayi' olan rivayâtı telgrafla resmen tekzîb etmiştir.

*

Ermeni gazeteleri, Anatoli vilâyetleri teftiş a'zasından Eşnak Dirak Efendi'nin ahval-ı sabıkasından memnun olmadıklarından, yerine herhalde diğer münasib bir zatın ta'yînini taleb etmektedirler.

İ'LÂN

Cem'iyetimizin Hukuk Müşaviri Haydarîzade Davud Efendi, Kürd kavminin mehakimdeki daavî-yi meşrualarını meccanen ta'kîb etmek gibi meâsir-i hamiyet-i milliyeyi ibraz etmekte bulunduğundan, Kürd kardeşlerimizin hukuk-ı meşrua da'valarını zuhurunda, Efendi-i mumaileyhin Sirkeci'de Musul Hanı'nda 25 ve 26 numrolu idarehanesine müracaatlarını tavsiye ederiz.

Selanik Matbaası M. Tevfik

İKİNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRD VE KÜRDİSTAN

Her halk büyüktür. Onu, yalnız insanlar küçültmeye çalışırlar. Osmanlı Devletinin her türlü bayındırlık çalışmalarından yoksun, her türlü bayındırlık eserlerinden nasipsiz bulundurulan doğu sınırlarında, dört buçuk yüzyıldan beri, her ferdi bir canlı istihkâm gibi Yüce Saltanatın hukuk ve güvenliğinin gözcüsü olan yiğit Kürd halkının önemli millî unsurlarımızdan sayılmaya hem hakkı, hem niteliği vardır.

Batı'nın en büyük edebiyatçılarından biri, "dağlar özgürlüğün yuvasıdır" diyor. Kürdistan dağlarında ise, egemen devletin ihmalinin eseri olan ve güvenliği ortadan kaldıran bir kargaşalık egemendir.(44) Niçin söylememeli, yarayı, tehlikeyi niçin gizlemeli! Kürdler, kendi tercihleriyle Osmanlı yönetimine katıldıkları günden beri hiç bir şefkatli yönetimin yüzünü göremediler. Kişinin zaman ve tutumuna bağlı olan bazı istisnaî dönemler bir yana bırakılırsa, Kürdlerin şu dört yüz bu kadar yıl içinde gördükleri, zulüm ve hakaretten başka bir şey değildir.

Bugün oralarda yıkım ve katılık, hatta haksızlık ve vahşet var ise, nedenini, oranın mukadderatını yöneten yetkililerin ihtiras ve açgözlülüğünden başka bir yerde aramayınız. Devletin doğu sınırlarında birer güvenlik gözetleyicisi olan o cesur adamlar, bugün kendi kişisel güvenliklerini sağlamlaştıracak araçlardan, zekâyla dolu belirtiler olan birer dik açı biçimindeki o geniş alınların içi manevî besinden, o geniş göğüsler havadan, o duyarlı ve anlayışlı(evet, bilgisizlik içinde, terkedilmişlik içinde, unutulmuşluk içinde de duyarlı ve anlayışlı olan) insanlar, insanlıklarının en nazik ve aziz hukuk ve ihtiyaçlarını karşılayacak araçlardan yoksun bulunuyorlar. Bu yoksunluk içinde meydana gelip var olmuş acıklı ve acayip tablolar varsa, bunun kusuru, vebali, günahı ve her şeyi, o Ademoğullarına koyun sürüsünden fazla değer ve önem vermemiş olan, onların mukadderatını yöneten makam sahibi yetkililerin üzerinedir. Ve öyle bir sürü ki, bizzat çobanları kurtluk ederlerdi.

Osmanlı ümmetinin uyanışının ertesinde,(45) Kürdistan'dan, her sanı ve tahminin tersine olarak bir şevk ve teşekkür yankısı yükseldi. O zeki adamlar, özgürlük ve eşitliğin ne büyük bir nimet olduğunu, doğuştan olan zekâlarını yüzyıllarca harekete getirip coşturmuş olan zulümlerin uyarması sayesinde bilirlerdi. Doğanın ve Hükümetin o zalimce şiddetlerine sürekli olarak uğrayan çaresiz Kürdlerin bugüne kadar ne hastalarına bakacak hekimleri, ne de haklarını savunacak hakimleri vardır. Ne kulübelerden oluşan köylerini birbirine bağlayacak yolları, ne okulları, ne hastaneleri, özetçesi bu dünyadaki varlığın yücelme ve refah içinde geçmesini sağlayabilecek kurum ve kuruluşları, hiç... hiç... hiç bir şeyleri bugüne kadar düşünülmedi. Kürdler, yönetimin gözünde vergi vermekle yükümlü bir sürüden başka bir şey değildi. Vergi veren ve askerlik yapan bir sürü!

---

(44) "Sunuş"taki 4 numaralı dipnota bakınız.

(45) "Uyanış"tan maksat, 1908'de kurulan meşrutiyettir.

En değerli askerî kumandanlarımızdan Osmanlı Beşinci Ordu Levazım Başkanı İstanbullu Ali Rıza Paşa'dan işittim. Doksanüç Savaşında(46) binbaşı bulunduğu bir Kürd taburuyla tam 30 saat bir Rus tümenine karşı durmuş ve çarpışmanın sonunda, 1.200 kişiden oluşan taburun erleri, birçoğu yaralı olmak üzre, 150'ye düşmüştü. Kürdler, mensup oldukları toplumsal kuruma yalnız el emeklerini ve alın terlerini değil, kanlarını da sunmaktan hiç bir zaman çekinmediler. O zamanın belgelerini arayınız; Viyana surlarının ve Girit kalelerinin önünde Kürd cenazelerini bulursunuz. Bu kahraman mazlumlar, iyi bir Osmanlı olmak dileğini izlemekten hiç bir zaman vazgeçmediler. Osmanlı Hükümeti de bunların insan haklarını ve uygarlık ihyiyaçlarını sağlayıp tatmin ederek, egemenlik görevini yerine getirmelidir.

Süleyman Nazif

POLİTİK KONULAR

–Devam–

Sözü edilen hükümetin görüş açısı diğer devletlerin önerilerinden ağır göründüğü için, bizce infial nedeni olmaz değildi. İngiltere'nin bundan güttüğü amaç ise, kuşkusuz, devletler konusunda yakında olabileceğini gördüğü bazı gizli işler ve niyetlerin ortaya çıkmasına meydan bırakmamak ve böylece, bizi daha fena bir duruma düşmekten mümkün olduğu ölçüde korumaktı. Fakat yukarıda belirttiğimiz gibi, bu tür davranışlar bize şiddetli görünüyordu; görünüşte tatlı ve ılımlı ve fakat kötü niyete dayalı politik tutumlar ise hoşa gidiyordu. Devletimiz, Avrupa'nın birbirine ters düşen şu iki görüşünden, doğal olarak ılımlı olanını tercih ettiğinden, sonuca varma yöntemi olarak yapılan şeyler, ne yöresel durumlara çare getirebiliyordu, ne de devletlerin iddia ve ihtiraslarına son verebiliyordu.

Yüce Devlet, adı geçen bölgedeki egemenlik hakkını, yıllardan beri orada yığmak zorunda kaldığı büyük askerî güçle güvence altında tutmakta idiyse de, devletlerin denetimi altına geçmiş olan Üç İller bütçesinin onca yığınağın giderlerini karşılayamadığı, son günlerde devletlerce öne sürülmüş olduğuna göre, Osmanlı askerlerinin sayılarını azaltmaya Devleti zorlama belirtileri görünmeye başlamıştı.

---

(46) İlk sayıdaki 102 numaralı dipnota bakınız.

Rumeli ve Akdeniz'de var olan durumun değişikliğe uğramasında İtalya'nın Batıtrablus'a,(47) Fransa'nın Suriye kıyılarına(48) ve İngiltere'nin denizden bazı yerlere saldırmaları, Rusya ve Almanya'nın da bu değişikliklerden birer biçimde yararlanmaya kalkışmaları olasılığı ise, genel durumumuzun giderek kazandığı şekle göre güçleniyordu. Hatta Mezopotamya konferasına başlangıç olan İngiltere-Fransa antlaşmasında, İngiltere'nin Fas'ta Fransa'ya verdiği davranış özgürlüğüne karşılık, Fransa da İngiltere'ye Mısır'da o hakkı tanımıştı. O sırada, "Akdeniz statükosu bozuluyor" şikâyetiyle ortaya çıkan İtalya da, ilk fırsatta Batıtrablus üzerinde aynı davranış özgürlüğünü kullanabileceği temelinde aldığı tatlı vaatlarla orayı büsbütün benimsemeye ve iki rakîbinin üstü kapalı biçimdeki bu onayını kazanmış olan tasarısını uygulama alanına koymak için fırsat gözetmeye başlamıştı. Bereket versin ki Devletin diğer yörelerde pek benzeri görülmeyen uyanıklığı ve önlemleri sayesinde bu bölgede bir savunma gücü oluşturulmuş ve rahmetli Receb Paşa'nın görülen ve bu yazıyı yazdığım sırada rahmetle anılmasına vesile olan doğuştan hamiyeti ve fiilî hizmeti, oraya bir saldırı yapılması olanağını çekinmeksizin ortadan kaldırmıştı.

Kızıldeniz'den Basra'ya kadar olan Arap kıyıları üzerinde İngiltere'nin istilâcı nüfuzunun vardığı ölçülerden Devletin yeterince haberi bile yoktu. Yalnız Aden yöresinde başgösteren ve "Dokuz Nahiye"(49) adıyla iki hükümet arasında iki yıl süreyle beyhude birtakım tartışmalara yolaçmış olan olayın çözüme bağlanması olarak, bir ayrım çizgisinin belirlenmesiyle, nüfuzun Yemen'in içine doğru yayılmasına sözde set çekilmiştir. Ne var ki Basra yöresinde ve özellikle Kuveyt dolaylarında bu nüfuzun yayılmasına karşı Devlet ciddî ve fiilî hiç bir şey yapamamıştır. Mısır'ın, bilinen ve devletimizin de onay ve muvafakatıyla, belki de arzusuyla bağdaşan şimdiki durumunu değiştirmeye, şu 25 yıl içinde İngiltere Hükümetince bir engel bulunmadığı halde, bugünkü günümüzde işgal niteliğinin korunması, söz konusu hükümetin taahhütlerindeki namusluca durmasının, ve ülkeler ele geçirmekten çok İslâm âlemi üzerinde manevî bir nüfuz elde etmek konusundaki özel isteğinin kanıtıdır.

---

(47) Batıtrablus: Libya'ya Osmanlılarca verilen ad. O ülkenin en büyük kentinin adı Trablus olduğundan ve bugünkü Lübnan'da da aynı adı taşıyan bir kent bulunduğundan, ikisinin ayırt edilmesi için Lübnan'dakine "Şamtrablusu" demek olan "Trablusşam", Libya'dakine de "Batıtrablus" demek olan "Trablusgarb" denirdi ve o ad Libya'nın tümünü kapsardı.

(48) "Suriye kıyıları"ndan maksat bugünkü Suriye'nin kıyıları değil, bugünkü Lübnan ile Suriye'nin toplam kıyılarıydı. Bugün "Lübnan" adıyla bilinen ülke, Osmanlılar zamanında Suriye'nin bir bölgesiydi ve "Lübnan Dağı" demek olan "Cebel-i Lübnan" adıyla bir ildi ve Haleb ile Şam illeriyle birlikte Suriye'yi oluşturan üç ilden biriydi.

(49) Buradaki "nahiyeler" sözcüğü, "taraflar, çevreler, kenarlar" da olabilir. Çünkü yazının aslında kullanılan "nevahî" sözcüğü Arapça olup, "nahiye"nin çoğuludur. "Nahiye" ise, Arapçada, hem Türkçede bilinen "nahiye" anlamına, hem de "taraf, çevre, kenar, açı" gibi anlamlara gelir. Burada hangi anlamda kullanılmış olduğu tam anlaşılamamaktadır.

Devlet, Anadolu tarafındaki siyasal durumunda âdeta Rusya'ya bağımlıydı. Sınırlar üzerinde savunma hattının donatılıp eksiksiz duruma getirilmesi yönünden de, askerî yerler arasında demiryolları yapımı yönünden de adı geçen hükümetin ciddî engellemeleriyle karşılaşılmakta ve böylece oralarca pek önemli eksiklikler içinde kalınıp gidilmekteydi. Karadeniz kıyılarına yakın yerlerde demiryolu yapımında sözü edilen hükümete birçok ayrıcalık bile verilmişti. Hamidiye Süvari Alaylarının kurulması, ilk başlarda Rusya'ca gerçekten telâş ve kaygıya neden olduğu halde, söz konusu alaylardan hakkıyla ümit edilip beklenen düzen ve yarar yerine, salt kötü yönetim yüzünden bunlardan ülkeye zarar gelmeye başlaması, söz konusu hükümetin kaygılarını çok geçmeden gidermişti.

Güvenilir ve saygın "Kürd" gazetesinin(50) ilk sayısında "Fethi" imzasıyla yayınlanan yazıda, bu alayların varlıklarının sürekli kılınarak düzeltilmeleri, yetkin bir biçimde gösterilip kanıtlanmıştır. Gerçekten de bu alaylar gerektiği biçimde koordine edilip onlara çekidüzen verilmesi durumunda, varlıklarından Devletçe büyük yarar sağlanacağı kesin olduğundan, bunların bir an önce koordine edilip düzeltilmeleri, yeni Osmanlı ordusunun tüm aktif icraatından ve hamiyet dolu himmetlerinden bütün Kürdler adına istenip beklenir.

İran sınırları tarafında 3-4 yıldan beri sürmekte olan çekişme ve anlaşmazlıklar, yabancı müdahalesine yolaçabilecek bir nitelik kazanıyordu. Kimyacı Derviş Paşa'nın sınır belirleme raporu(51) Osmanlı-İran sınırlarının her tarafını kesin biçimde belirlemediği gibi, Osmanlı, İran, İngiltere ve Rusya delegelerinden oluşturulup kurulmuş olan Sınır Belirleme Karma Komisyonu da, sınır çizgisinin örneğin Süleymaniye tarafında bazı noktalarını iki devlet arasında yapılacak uzlaşmaya bırakarak çözüme ulaştırmamış olduğundan ve anlaşmazlık konusu olan bu noktalar hakkında iki hükümetin görüş açısı birbirine pek ters düştüğünden, bir uzlaşma zeminine ulaşmak pek güç görünüyordu. Aslında İran'ın "Wezne" adlı yer ile dolayları üzerindeki tasarruf iddiaları ve yıllardan beri oraları fuzulî biçimde işgal etmiş olması, temelde bir açık hakka dayanmadığı gibi, Yüce Devletin İran'dan, işgal ettiği bu yerleri geri aldıktan sonra "Peswe"den(52) öteye geçmesi, devletler hukukunca doğru bir şey kabul edilmiyordu. Anlaşmazlık konusu olan noktaları işgal edip ondan sonra sınırların düzenlenmesini gerçekleştirmek Devletin çıkarları gereğince en uygun hareket iken, Savucbulağa(53) doğru sonuçsuz ve amaçsız bir askerî hareket gerçekleştirmeye

---

(50) Kastedilen, "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"dir.

(51) "Sınır belirleme raporu" deyişi, "tahdîdname" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Aslında "tahdîdname"nin tam karşılığı, "sınırlama mektubu, sınır belirleme yazısı" demektir. Ama günümüz Türkçesinde galiba en uygun karşılığı, kullandığımız "sınır belirleme raporu" deyişidir.

Devamı var

Süleymaniyeli Seyfullah

MİLLETİN İLK EGEMENLİK GELİN ALAYI(54)

Geçen 10 Temmuza kadar, biz biz değildik.(55) Hepimiz birbirimize yabancı! Toplumsal birliğimiz zedelenmiş, güvenin kalmayışı bizi bizliğimizden ayırmıştı. Millet özgürlükçülerinin gönüllerindeki sırrı emanet edebilecek bir sırlar sarayı hareminin varlığını tahmin ve takdir etmekte, birbirimizi anlamak ve anlaşılmakta tereddüt ediyor, susmaktan başka çare bulamıyorduk. Egemenlik haritasından varlığımızın unvanını ortadan kaldırmyı arzu etmek ölçülerine kadar varan insafsızlıklara karşı, onur sahibi büyük isanların vicdanı hüzünlü bir matem vâveylâsıyla çırpınıyor, masum Osmanlı milletinin şefaat dileyen kanlı gözyaşları Tanrı'nın yüce katına kadar yükseliyordu.

İstanbul, uygarlık dünyasının imrenilen görkemli başkenti iken, ne yazık ki, göz nuru olan kutsal özgürlük güzeline karanlık bir zulüm ve baskı mezarı olmuş, her tarafı bir keder ve matem iniltisi yerinin durumunu almıştı. Osmanlılığın zafer ve kahramanlığının canlı bir anıtı olan bu mübarek kentte, yalnız bir kişisel yalnızlık tenhalığı, bir özel çıkarcılık arzusu gözler önündeydi. Ümitleri kıran bu ümitsizlik ve adaletsizlik hastalığı yüzünden, mini mini yavrularımıza varıncaya kadar herkes üzüntülü, özel bayram ve şenlik günlerinde bile bu küçükler, bu sevimli kuzular, sanki bir irsî duygunun dürtüsüyle ve yüz çizgilerinden anlaşılan tüm temizliğiyle,(56) "anne, niçin ağlıyorsun; beybaba, ne kabahatim var ki artık beni sevecen ve okşayıcı bakışlarınla okşamıyorsun?" diye, milletin matem tutulasıca mukadderatının çürümesine, öksüzce bir temiz sesle ağıt yakıyordu.

---

(52) Buranın Kürdler arasındaki adı "Paswê"dir.

(53) Savucbulağ: Doğu Kürdistan'daki ünlü Mehabad kentine eskiden Türklerce verilen ad. Bu ad, aslında, "soğukpınar" demek olan "Savuğbulağ"dır; sonra değişip "Savucbulağ" olmuştur. 1935 yılında İran Hükümetince adı "Mehabad" olarak değiştirilip Farsçalaştırılmıştır. Halk arasındaki bir inanışa göre ise bu kentin eski ve asıl adı, "Med yapısı" demek olan "Medabad"dır.

(54) Meşrutiyetten sonra Osmanlı sınırları içinde yapılan seçim ve seçim sandıklarının taşınması sırasında yapılan şenlikler, bu başlıkla gelin alayına benzetilmiştir.

(55) 10 Temmuz, Rumî takvime göre meşrutiyetin ilân edildiği gündü; ki Milâdî takvime göre 23 Temmuz günüydü.

Artık ufuklar kararmış, her taraf ümitsizlik ve bezginliğin susukunluğa yolaçan bulaşıcı zehiriyle uykuya dalmıştı. Koca kent baştan başa bir mezarlık, korkulu bir uçurum, soğuk bir anafordu; orada herkes kendi başına yaşıyor, o soğukluklar içinde üşüyor, ruhundaki yaranın derin sızılarıyla hüngür hüngür ağlıyordu.

Fakat bütün bu boşlukların, bu baskıların, katlanılamayacak olan bu sevimsizliklerin yaşam bahşeden son uyarıcı esintisiyle, Osmanlılığın hasta olan o kederli varlığı birdenbire ölüm döşeğinden silkindi; damarların hamiyetli kanları kaynayıp coştu ve fışkırdı; ışık saçan özgürlük güneşi mübarek vatanımızı nura, ümitsiz gönülleri sevince boğdu; "yaşasın özgürlük, var olsun soylu Osmanlı halkı" sesleri, "Allahü ekber" sesiyle ahenkli biçimde bağdaşyor. Cins ve mezhep ayırmayan bütün Osmanlılar, el sıkışmak için birbirlerine kardeşlik ellerini uzatıyorlar; o suskun kent, artık özgürlük sevincinin bir hay huyu ile çalkalanıyor; toplumsal birliği dile getiren ve her yandan duyulan karmaşık sesler yükseliyor, yükseliyor; daima yükselecektir.

Ama şefkatımızın sıcak kucağında terbiye edilmiş olan bir çocuğumuz,(57) millet birliğinin bu ahengini bomboş bir anlık oyun sanarak, zaten eski dönemin, ihanetinin pahası olarak kendisine armağan ettiği bağımsızlık tacının ağırlığıyla bizi karşıladı. Diğer bir zorba,(58) yine istibdad döneminin benimsettiği, vatanımızın bilinen parçalarındaki açık egemenlik hakkımızın kesildiğinin acıklı anlamını anlatmakla, varlığımıza küçümseyici bir biçimde güldü. Buna karşı açtığımız ekonomik savaşın süremeyeceğine güvenerek, bize hiç, evet hiç önem vermek istemedi. Düşünmediler ki, en cahil bildikleri Kürdlerimiz, hammallarımız bile bu uğurda pek büyük fedakârlıklar yaparak sebat gösterecek ölçüde birer kahraman yavrusudur; bu zavallı yoksullar, ki bütün gün çalışarak yaşamlarının son döneminde biriktirebilecekleri ufak bir sermaye ile ailelerinin yanına dönebilmek ümidiyle gurbet derdine katlanmak ihtiyacında kalmışlardır; bunlar için 40 para(59) bile 40 bin kuruş kadar önem taşıyor; o durumda dahi açgözlülüğe düşürülemiyorlar. Hayır, açgözlülük bir yana, bu alandaki meşru ücretlerini bile ayakları altında çiğnediler. Bunu sürdüreceğiz. Sürdürmek ve direngenlik, zaten hamiyetimizin doğasının gereğidir.

---

(56) "Yüz çizgilerinden anlaşılan tüm temizliğiyle" deyişini, "lisan-ı hal safvetiyle" sözcüklerinin karşılığında kullandık. Aslında "hal dili, davranış dili" demek olan "lisan-ı hal", Osmanlıcada, "tavır ve davranışların, hal ve durumların belirttiği anlam" alamında kullanılırdı. Burada çocuklardan söz edildiği için, kanımızca en iyi çeviri "yüz çizgileri"dir.

(57) Bundan maksat, bir özerk yönetimle Osmanlılara bağlıyken 1908 yılında bağımsızlığını ilân eden Bulgaristan'dır.

(58) Bundan da maksat, Bosna-Hersek'i işgal eden Avusturya'dır.

Dikkat buyurulsun, dünkü ümitsizlik gücünün karanlığına karşılık, bugün her taraf, milletin gülümseyen yüzüne, özgürlüğün birer parlak şiir levhasının güzel görünümünde görünmektedir. Birkaç haftadır ki milletvekillerinin seçim oylarının sandıkları, seçim arabaları ve araba hayvanları donatılmış, yiğit omuzlarında heybetle parıldayan silâhları olan kahraman askerlerimizce çevresi kuşatılmış olan bu kutsal sandıklar, ellerinde özgürlük simgesi olan Osmanlı bayrakları bulunduğu ve vatan müzisyenleri özgürlük marşlarıyla özgürlükçülerin kulaklarını okşadıkları halde önde ve aralarda yürüyen yüzlerce, binlerce, yüz binlerce kişinin, Kürd kardeşlerimizin görkemli başları üzerinde, akın akın Babıâlî'ye götürülmüştür.(60)

Sandıkların sağında-solunda masumca yer alan, tekdüzen eldeğmemişlik giysileriyle süslenen sekiz-on yaşlarındaki hanım kızlarımız, o sandıkların birer koruyucu meleği ve tüm varlıkların özgürlüğünün birer güzellik perisi neşesiyle gülüp seviniyorlar; bu beyaz güvercinler, sanki çocuksu eldeğmemişliklerinin yüceliklere ulaştıran kanatlarıyla uçsuz bucaksız sihirli havaya doğru uçuşacaklar.

Kutsal özgürlüğün bu güzel manzaraları, milletin ilk egemenlik gelin alayıdır. Derneğimize sürekli olarak ulaşmakta olan binlerce telgraf, taşralardaki bütün çeşitli unsurların da birlik haberlerini iletiyor. Emin olalım ki gelecek bizimdir.

Ahmed Cemil

---

(59) Para: Değeri kuruşun kırkta biri olan eski bir para birimi. Buradaki anlamı budur.

(60) Sözlük anlamı "yüce kapı" olan "Babıâlî", Osmanlılar döneminde "Sadrazam" denilen başbakanın makamının bulunduğu bina için ad olarak kullanılırdı. Aynı ad, o binanın yer aldığı semtin de adı olmuştur.

BÜTÜN KÜRD KARDEŞLERİMİZE

Uzlaşma ve birlik bir halkın mutluluk ve refahına, bölünme ve uyuşmazlık ise düşüş ve felâketine yolaçar. Bunun örnekleri çok görülmüş ve bu konuda çok şey söylenmiş olduğundan, bu konuda sözü uzatmaya gerek yoktur. Maksat, bütün Kürd hemşehrilerimize ve özellikle Kürd liderlerine, her zamandan çok ve her şeyden önce bugün birliğe muhtaç olduklarını anlatmaktır. Böbürlenmeyi bırakmak ve çıkarcılığı küçümsemek, ciddî bir birliğe girişmek için en büyük koşuldur. Herkesin yanında makbul olmayacak ve övülmeyecek şeref ve haysiyet iddiaları, gerçekte her zaman zarar ve düşüş getirir. Bir halkın yücelmesi, ancak, önde gelenleri ile sıradan bireylerinin yücelme niteliklerini taşımalarına bağlıdır. Bunun bilincinde olmak ve milliyet topluluğuna bir kurtuluş ve gelişme yolu açmak, en önce o halkın seçkinlerinin ve büyüklerinin omuzlarına yüklenen bir görevdir. Bir halkın önde gelenleri ve seçkinleri bu duyguya bağlı kalınca, davranışlarında ve işlerinde de o duygunun gerekleri etken olunca, o halkın bireyleri arasında birlik kolaylıkla kurulur ve yararları da az zamanda ortaya çıkar. Tersine olan durum ise, sonuçsuz ve hatta zararlı olur.

Değişmez olan bu gerçeklere göre, mensup oldukları soylu Kürd halkının mutluluk ve gelişmesini ciddî olarak arzu eden tüm saygıdeğer beyler ve liderlerin, bu önemli dakikayı dikkatle göz önüne alarak, şu ana değin her çeşit tavır ve tutumlara elverişli görünen durum ve zamanın değişmiş olduğunu ve o yolda koşma zamanının artık geçtiğini, ve şan ile onuru korumak, makam ve yarar sağlamak için Anayasanın adaletli hükümlerine dayanmaktan başka iyi kurtuluş yolu olmadığını bir kat daha takdir etmeleri gerekir. Ve bu nedenle her şeyden önce, âcil olarak, aralarındaki nifaka tümüyle son verip uzlaşma kurarak, ulusun bireyleri için uyulan örnek olmaları, bilgi ve doğuştan sezişleri ve dindarca temiz duyguları gereğince haklı olarak umulup beklenmektedir.

Süleymaniyeli Seyfullah

– VIII –

KÜRDLER
VE HALKLARIN YİĞİTLİĞİ
–Devam–

Bir de, doğal özelliklerin tek başına göründüğü ve süregen olduğu aşiretleri incelersek,(61) ayrımsız olarak hepsini bir düzeyde değilse de, çoğunlukla "saf, samimi, mert" sözcüklerinin belirlediği ortak yanları her birinde buluruz; ve milletimizi, baştan başa aslî niteliklerle süslü görürüz. Milletimizi oluşturan değişik unsurlardan Arnavudların, öznel yiğitlikleri gereğince daima mert, daima savaşçı, daima sağlam bir halk olduklarını anlarız. Çerkeslerin aslî üstünlüklerini derinliğine incelersek, yine silâhşör, sağlam bir ahlak ve din ile nitelenip yüceldiklerini söylemekten kendimizi alamayız.

Kürdlere gelince; bunları yiğitlik ve ahlak alanında daha başka, daha sağlam, yaratıcı gücün bahşettiği sağlam temele dayalı bir yaratıcı âdetle daha garip ve hayret verecek bir nitelikte buluruz. Kürdlerin herhangi bir şaibe ile lekelenmek olasılığından uzak olan aslî niteliklerini kanıtlamak için gösterilecek örnekler olarak, gözler önüne serilecek sayısız kahramanlıkların anlatılması yeter.

Şimdiye kadar Kürdlerin derlenip yazılamayan tarihi, bugün Kürdistan'da babadan oğula geçen birçok atasözü gibi ağızdan ağza, dilden dile, gönülden gönüle girip dolaşıyor. Osmanlıların, tüm Osmanlıların güzel niteliklerinden olan mertlik, kahramanlık, soylu ahlâk arasında işitilen harikalardan biri de şudur ki, Kürdleri, Kürd kadınlarını savaşta kadınlıkla hiç de uyuşmayan tehlikelere göğüs germiş, gevşeklik göstermemiş, ölmüş, öldürmüş, kocasıyla birlikte savaşlara girmiş, ağır darbelere uğramış buluruz.

Bunların her birini, Kürd halkının sonu bulunmaz kahramanlığının, yüzyıllardan beri değişmemiş ulusal ahlak ve geleneklerinin birer canlı tanığı olarak göstermek için, gönlümüzde bir duygu duyarız.

Tüm Osmanlılığı oluşturan çeşitli unsur ve halkların taşıdıkları dünyadeğer yüce düzeydeki niteliklere, bir de eğitim ve öğretimle edinilen bilgi, toplumsal uygarlık bilgisi ve sağlam temellere dayalı düşünsel eğitim eklenirse, bu milletin, bu Osmanlı hanedanının, bu ışık saçan halkın yaşayacağı, sürekli ileri gideceği yargısına varmayacak kim kalır!

Devamı var

Bedri

---

(61) Bazı aşiretlerde görülen "kendine özgü nitelikler" kastedilmiş olabilir.

BEDÎÜZZAMAN MOLLA SAİD-İ KÜRDÎ'NİN GAZETEMİZİN 1. SAYISINDA YAYINLANAN KÜRDÇE YAZISININ TÜRKÇESİ

Ey Kürd kitleleri!
İttifakta güç, birlikte yaşam, kardeşlikte mutluluk, hükümette selâmet vardır. Birliğin sağlam bağını, dayanıklı halatını sıkı tutun ki sizi belâlardan kurtarsın. Güzelce kulak veriniz, dinleyiniz; size bir şey söyleyeyim: Biliniz ki üç, evet üç cevherimiz vardır, ki korunmalarını bizden istiyorlar:

Birincisi İslâmiyet, ki milyonlarca şehidimizin kanını onun pahası olarak vermişiz.

İkincisi insanlık cevheri, ki bizi toplumun gözünde insan gösterecek olan odur.

Üçüncüsü milliyet, ki önderlerimizin, geçmişlerimizin ruhlarını mezarlardında sevindirecek bir armağanımız ve onlarla olan ezelî ve ebedî bağımız olacaktır.

Bu üç cevhere karşılık bir de üç düşmanımız vardır, ki bizi yok ediyorlar:

Birincisi yoksulluk, ki İstanbul'daki 40 bin hammalın varlığı, o düşmanımızın tasallutunun örneğidir.

İkincisi cahillik, ki birinci düşmanımızın istilâsına büyük bir yardımcıdır. Yoksulluğun düşkünü olan o 40 bin hammalın içinde binde biri bir gazeteyi okuyamıyor ki bir kurtuluş yolu bulsun.

Üçüncüsü cahilce anlaşmazlık ve karşılıklı düşmanlığımızdır, ki biz birbirimizle boğuştukça gerçekten bir terbiyeye müstahak oluyorduk. Hükümet de, uzlaştırıcı terbiye yerine nifakı artırmaya çalışıyor, hakkımızda her türlü zulüm ve baskıyı gerçekleştirmeye bizi lâyık görerek insafsızlık ediyordu.

Şimdi bilmeli ve anlamalıyız ki bu üç düşmanımızı kahretmek ve o üç cevherimizi onların elinden kurtarmak için de, elmastan yapılmış olan ve yükselen üç yiğitlik kılıcı gerekir:

Birinci kılıcımız eğitim ve öğretim, ikincisi ittifak ve ulusal sevgi, üçüncüsü de kişisel girişim ve öz varlıkla gösterilecek çabadır; herkes öz varlığına güvenmelidir ki dışarının yardım imtihanından, boyun eğip küçülmekten, muhtaç olmaktan kurtulup tokgözlülük kazansın ve alçalma yükleri altında eğilmekten, her kahredici ve baskıcı ele boyun eğmekten kurtulup özgür kalsın. Son vasiyetim şudur: Okumak, yine okumak, yine okumak! Sonra birbirimizin elini sıkı tutmak, birleşmek, ittifak âleminde yaşamak!(62)

---

(62) Bu sayıdaki 11 numaralı dipnota bakınız.

KÜRDLER NEYE MUHTAÇ?

On beş yıldır ki düşündüğüm ihtiyaçlar arasında iki noktayı maksadımın amacı etmiştim. Bu iki noktadan başka, Kürdistan'ın geleceğini sağlayacak araçlar görmedim.

Birincisi ulusal birlik, ikincisi ise, dinî bilimlerle birlikte gerekli olan uygarlık tekniklerini(63) de yaygınlaştırmaktır, ki bunun da temeli ve okulu Aşiret Alaylarıdır. Bu sırra dayanarak pervasızca diyorum ki: Aşiretlerde asker olmayanları da onlar gibi ulusal asker yapmalı; ta ki elektrik ışını gibi olan askerlik, birbirlerine komşu olan o değişik aşiretlerin arasında kimyasal ilişki gibi bir ilişki meydana getirsin ve düşünceleri ile dileklerini bağdaştırarak, onların cevherlerini ve gerçek değerlerini ortaya çıkarsın, eğitim ve öğretim ışığını ve Kürdlerin ısı güçlerini üretebilsin.

Çünkü göçebeliğin, bağnazlığın, hükümetsizliğin ve Hükümetin zulmünün eseri olan yoksulluk ve çaresizliğin zorlaması yuzünden garazlar çatışır. Şikâyetler, ölüm yankısı gibi sürekli olarak merkeze çarpıp durduğundan, Hükümetin lütfu yerine sillesine müstahak olmaya ve rakîblerin de, "düşmanların başına gelenlere sevinme" yankısı gibi, sevinmelerine yolaçıyor; hamiyet sahiplerinin kafalarında da nara vurarak moral güçlerini ümitsizlik darbesiyle yenilgiye uğratıp, ileri görüşlü kimseleri çok üzüyor.(64) Hem de 400 bin kişilik kahraman ve savaşçı bir büyük güce sahip iken iç çatışmalarla mahvolduğu gibi, anlaşmazlıklardan doğan karışıklıklarla, babaca acıma yerine zalimce kini çağırıyor.(65)

Ayrıca Kürdler, uygarlığın yaşam ruhu olan tekniklerden ve modern eğitim ve öğretimden nefret etmişlerdir. Çünkü:

1– Görünüşte bunlar yabancılardan geldiği için.

2– Bazı teknik sorunlar, sıradan insanların yüzeysel bir düşünceyle inanç ve gerçek sandıkları bazı İslâmî öykülerle ve benzetmelerle çelişip karşıt duruma düştükleri için.

3– Ve bunlar, Kürdlerce her erdemin kaynağı olarak bilinen medreselerin usulüne ters düştükleri için.

4– Ve bazı okullular, İslâmiyeti yalnız görünüşçü ve taklitçi olarak çocukça bir inançla, tekniklerimize kazandırdığı filozofça yatkınlığa karşılık verip yargılamakla kuruntu ve kuşku alanına düştüklerinden.

---

(63) "Teknikler" sözcüğünü, "fenn"in çoğulu olan "fünun" karşılığında kullandık.

(64) "Şikâyetler" sözcüğüyle başlayan bu cümle, yazının aslında hem çok uzun, hem de, galiba dizgi yanlışlığı sonucu olarak, karışık çıkmıştır. Uzun inceleme sonunda bu şekilde çevirmenin doğru olacağı kanısına vardık ve böyle çevirdik.

(65) Galiba yazar bu cümlede şunu demek istiyor: "Kürdistan 400 bin kişilik kahraman ve savaşçı bir güce sahip iken, iç çatışmalar yüzünden mahvolmuştur. Ayrıca, anlaşmazlıklar ve iç çatışmalardan doğan karışıklıklarla ve bunların sonucu olarak Hükümete yapılan şikâyetlerle de, Hükümetin bir baba gibi acıması yerine, zalimce kiniyle karşılaşıyor".

İşte bu nedenlerle, Kürdler modern eğitim ve öğretimden son derecede ürküyorlar. Bunun tek çaresi, Aşiret Alaylılığı ve askerliğin yüce kapısı yoluyla aralarına okulları, eğitim ve öğretimi götürmek ve mutluluklarının kaynağı olan çürümüş medreseleri diriltip, dinî bilgilerle birlikte gerekli uygarlık tekniklerinin Kürd bilginlerince öğretilmesini sağlamaktır.

Sözün özeti, her milletin, özellikle de Kürdlerin sağlam bağı ve yaşam unsuru olan birlik, eğer bir saray olsa, Aşiret Alayları ve her unvanı yenilgiye uğratan askerlik de köklü ve uzun bir temel ve sağlam bir tavan olacaktır. Ve o birlik ve ittifak sarayını ışıklandıran ya da halkların yaşamının kan dolaşımı yerine geçen ve havagazı kaynağı gibi olan eğitim ve öğretim için, Aşiret Alayları gayet gösterişli ve parıldayan bir teknik bilgiler okulu ve kocaman bir sanayi fabrikası olacaktır. Üstad olan Hükümet, alayların yeteneklerine göre iyi bir düzen dersi verirse, ne güzel, tam aradığımız da odur, işte o kadar.

Said-i Kürdî

AŞİRET ASKERLİĞİ

–Devam–

Din ve milletin şan ve itibarının yücelmesi ve dolayısıyla herkesin şimdiki ve gelecekteki durumunun selâmeti, Anayasanın kurtarıcı olan hükümlerinin tam uygulanmasına bağlıdır. Bu konudaki kesin ve tam kanının günden güne oralarca(66) açıkça belirip pekiştirilmesiyle, Allah'ın rızasına aykırı en ufak bir davranışın başgöstermesi olanaksız duruma gelmiştir; böylece temeli var olan bir büyük güçten Devletçe büyük yarar sağlanacağı aşikârdır. Bugünkü günde Hamidiye Alaylarının en çok muhtaç oldukları şey, eğitim ve öğretimeleri ile teorik ve pratik öğretimlerinin tamamlanmasından ibarettir.

Bugünkü günde ateşli silâhların ulaştığı ilerleme ve erişkinlik karşısında, süvari askerlerinin hizmetleri gereği gibi gelişmemiş ve süvari askerlerinin kendi başlarına savaşmalarının meydan savaşlarının kesin sonuçları üzerine etkisi azalmışsa da, günümüzde mevzilenme ve strateji kumandanları, süvarilerden gerek meydan savaşlarında, gerekse savaşın bütün dönemlerinde hakkıyla yararlanabilmek için inceleme ve araştırmalarla uğraşmakta ve bu konuda pek çok teoriler öne sürmektedirler. Bu araştırmaların sonucunda şimdilik değişmez ve kesin olarak gerçekleşmiş bir husus varsa, o da, olağan süvari görevi, keşif hizmetlerini yerine getirebilmek ve düşman ordusuyla daima bağlantıyı korumaktan, bu sayede düşman ordusunun her an ve her zaman yapacağı harekâtı gözetlemeden uzak tutmayıp ordunun gözü olmaktan, güvenlik ve ileri karakol görevi görmekten, askerî birlikler arasında ulaşım ve çarpışma yollarını güvenceye almaktan ve savaşın sonunda çekilmeye karar veren düşman ordusu üzerine, topçu ile takviye edilmiş olduğu halde atılıp, çekilmenin yolaçtığı maddî ve manevî kargaşalıktan yararlanıp, çekilmeyi bozguna dönüştürmeye çalışmaktan ibarettir.

---

(66) "Oralar"dan maksat, Aşiret Alaylarının bulunduğu Kürdistan'dır.

Güçlü ve değerli süvarilere sahip ordularda, savaş sırasında bağımsız süvari tümenleri oluşturulup, eski zamanlarda bizde var olan akıncılar gibi düşman toprakları içerisine saldırıp düşmanın yan ve gerilerini tehdit etmek, geriyle olan ulaşım yollarını kesmek, yiyecek ve mühimmat konvoylarını vurmak, tren ve köprülerini tahrip etmek ve bu gibi harekâtı yapmakla düşmanın moral gücü üzerine korkutucu bir etki meydana getirmek de süvarilere bırakılan işlerdendir. Düzenleyici kurallara göre süvarinin süvariyle savaşma yöntemi, başlıca savaş saffı düzeninde yani birbirlerine bitişik ve tek parçalı bir kitle gibi, uzun bir yürüyüş ağırlığı ve kararıyla duşmanın üzerine atılıp çarpışmak ve o sırada kılıç ya da mızrakla da vurup dürterek savaşabilmektir.

İşte bugün Avrupa'da süvarilere verilen görev bundan ibaret olup, eğitim ve yetiştirilmeleri de bu yöntemle yerine getiriliyor. Çünkü süvarilerde piyadeler gibi toprağın engebelerinden yararlanabilme yeteneği olmadığından, zamanımızın ateşli ve yok edici silâhlarını kullanan bir düşmana karşı topraktan yararlanmaksızın silâh kullanmaya kalkışmak, mahvolmak demek olacağından ve şimdiye kadar en cesur ve yiğit süvarilerin bu şekilde yapılan davranışlarının her zaman yenilgiyle sonuçlanmasıyla da kanıtlanmış olduğundan, at üzerinde düşman piyade ve topçularına karşı silâh kullanma yöntemi tümüyle terkedilmiştir. Süvari olabilmek için, yorulmak bilmez ölçüde çevik ve dayanıklı olmak, binilen hayvanı iyi kullanabilecek ve her fırsattan anında yararlanma yeteneğine sahip olacak biçimde becerikli ve atılgan olmak, bunlara ek olara da gerektiğinde yaşamını hiçe sayacak ölçüde cesur olmak şarttır.

Gelelim kendi konumuza: Süvarilik için yukarıda ortaya serilen niteliklerin tümü Kürd aşiretlerinde mevcuttur. Çünkü bunlar hayvana binmeyi askerliğe gittikten sonra kışlalardaki eğitim yerlerinde öğrenmeyip, babalarının evinde ta beş yaşındayken öğrenmekte ve silâh atmaya alışmaktadırlar; ve askerlik çağında her biri bir binici asker ve silâhşör oldukları halde Devletin yetiştirici ve eğitici eline ulaşmaktadırlar. Bunlar gibi cesur, binici, silâhşör yaratılışlı askerlerin tek ihtiyacı, düzenleyici kurallara göre bilinmesi en gerekli olan askerî bilgileri edinmekten, bir de bunlar bireysel ve kişisel olarak binici olduklarından, hepsinin takım, bölük, alay halinde yani birleşik bir kitle durumunda hareket edebilmeleri için eğitilmeleriyle düzenli savaşların öğretilmesinden ibaret kalır.

Bugün bütün devletlerin süvari talimatnameleri, bazı küçük ayrıntılar dışında, hemen hemen birbirinin aynı olduğu gibi, Osmanlı ordumuzun süvari talimatnamesi de Almanya, Fransa, Avusturya gibi en gelişmiş devletlerin talimatnamelerine eş düzeydedir. Bu talimatnamelerden başka, Rusya Devletinin süvarileri için bir Kazak talimatnamesi vardır. Bu talimatname Kazakların özgün niteliklerine ve çarpışmalarda edinilen birtakım fiili deneyimlere dayanılarak düzenlenmiş olduğundan, süvari Kazaklar bu talimatname gereğince eğitilmektedirler.

Bizdeki aşiretlerin süvarilikteki yaratılıştan yetenekleri Rus Kazaklarının yeteneklerinden daha fazla olduğundan, Hamidiye Alaylarının kuruluşunda bu Kazakların yöntemine uyulması tercih edilmiştir; ve hatta kuruluşun başlarında, Kazakların eğitim yöntemlerini fiilen görmek üzere, süvari subaylarımızdan üç yetkin kişi Rusya'ya gönderilmişti. Söz konusu subaylar, çeşitli alaylarda üçer yıl hizmet ettikten sonra, edindikleri bilgileri bizim alaylarda uygulamak için dönmüşlerse de, o sıra, bu alayların ciddî biçimde kurulmasına girişip çaba harcamakta bulunan rahmetli Şakir Paşa'nın müfettişlik göreviyle Anadolu'ya gönderilmiş olduğu zamana rastladığından ve adı geçen rahmetliden sonra da bu hizmetle görevlendirilenlerde şevk ve gayret görülmediğinden, niçin Rusya'ya gittiklerini ve ne yaptıklarını bile olsun bir sorup arayan olmamıştı. O zamandan beri artık Hamidiye Alayları düzenlemeleri

Devamı var

Süleymaniyeli Fethi

EDEBÎ BÖLÜM

Fransa'nın ünlü edebiyatçılarından Lamartine'in Hazreti Peygamber'in yüce niteliklerine ilişkin yazdığı yazı erdemli edebiyatçılarımızdan Haydarîzade İbrahim Efendi tarafından çevrilerek şiirleştirilmiştir:(67)

Hazreti Allah kime bahşetti
böyle sınırsız bir iktidarı

ki Hakk'ın kudretini halka anlatsın
ve evreni yerinden oynatsın

ve insanlığı Allah'a bağlasın
ve görkem ve makam sevgisine bakmasın

Diriltti O'nun makbul olan bu iradesi
böyle akla yatkın bir inancı

Ta Adem'in cennetten inişi zamanından
geçmemişti âlemin hayalinden

ki böyle az bir güç ile
ve böyle ulu bir niyet ile

birlik yolunda tek başına, pervasız olarak
hem bildirici ve hem de uygulayıcı olarak

girişsin bu büyük güçlüğe
ve böyle önemli bir işi uygulamaya(68)

---

(67) Haydarîzade İbrahim Efendi, aslen Haydaran aşiretinin Doğu Kürdistan kolundan olan ve atalarının göçtüğü Hewlêr kentinde doğup yetişen, sonra da İstanbul'a yerleşen bir Kürd aydını ve din adamıydı. 1918 yılında yayınlanmaya başlayan ünlü "**Jîn**"(**Yaşam**) dergisinin yazı kurulunda yer almış ve derginin 7 Kasım 1918 tarihli ilk sayısında "Bir Hasbıhal"(Bir Söyleşi) başlıklı Türkçe bir yazısı yayınlanmıştır. Aynı derginin 14 Kasım 1918 tarihli 2. sayısında ise, kendisinin şeyhülislâmlığa atanmış olduğu bildirilmiştir(Bakınız: "Jîn", c. 1, s. 185-187, 203-204 ve s. 213, 230; Arap harflerinden Latin harflerine çeviren: M. Emin Bozarslan; Deng Yayınevi, Uppsala-İsveç; 1985).

(68) Buradaki "iş" sözcüğü, aynı zamanda iş anlamına da gelen "emir" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır.

Her işinde olağanüstülükleri
olanaklı kıldı, o olanaksızlıkları

Girişiminin eseri şaşkınlığa uğrattı
dâhilerin azmini, insan gücünü

Bu eserden daha ulusu olmaz
daha büyüğü, daha yücesi olmaz

Allah'ın yüceliğinin şanı için oldu kanıt
baştan başa bu yüce maksat

Hele olmuştu bulaşıcı hastalık
birtakım tanrıların düşünceleri(69)

Kimi tapmıştı ateşe, putlara
kimi hayvanlara, kimi cansız varlıklara

Yok etti ortadan bu dinleri
ve halka anlattı boş kuruntuları

Muhammed'dir bunu gerçekleştiren
ve mutlak olarak güç almıştır Allah'tan

Geçti birçok ulu peygamberler
ve yenileştirici ünlü hükümdarlar

Gelmedi dünyaya dünyanın yaratılışından
beri, böyle bir zat, Adem'in soyundan

ki az zaman içinde tamamlasın
akıllara şaşkınlık veren böyle büyük temeli

Böyle bir iktidara lâyık olan
ve bu doğru yolun yol göstericisi olan

mutlaka âlemin uyulan önderidir
ve Adem soyunun seçkin özüdür

---

(69) Çok tanrılı dinleri kastediyor.

Çok zaman geçmemişti Hicret'in üzerinden
ve peygamberliğin bildirilip yayılması üzerinden

dininin tuttu görkemi ve şanı
Yemen ve Mısır'ı, Şam ve İran'ı

ve girdi İslâm ta Horasan'a
Berberistan'a, Hindistan ve Turan'a(70)

Irmakötesi ile Afrika(71)
Güney Avrupa ve İspanya

boyun eğdi emre ve hükümlere
ve İslâmın adaletli otoritesine

Devamı var

KÜLTÜR

KAHİRE ULUSAL ÜNİVERSİTESİ

Son yıllarda kültür yolunda geniş adımlarla ilerlemeye başlayan Mısırlılar, ilköğretimin genelleştirilmesi gibi önemli bir işi öngörerek, Hükümetin yardımına ihtiyaç göstermeksizin hemen hemen her köyde düzenli ilkokullar açmışlardı; ve bu okulların çalışmalarının sürdürülmesi için ulusun zenginleri, birbirleriyle yarışırcasına, yüz binlerce lira değerindeki mülklerini elden çıkarıp bağışlamışlardı. Bu gayretli yurtseverler, üç yıl önce yine ulusal yardımla büyük bir ulusal üniversite kurmaya girişerek, bu önemli iş için gerekli olan yetkin öğretmenler yetiştirmek üzere Avrupa üniversitelerinin değişik bölumlerine yeterli mikdarda öğrenci göndermişlerdi.

Aslında, öteden beri tanınan Ezher Medresesi'nin reforme edilmesi de gözden uzak tutulmayarak, on yıl önce programına matematik, tarih ve coğrafya dersleri alınmışsa da, medresenin şimdiki bölümleriyle öğretimin derli-toplu yöntemlere bağlanamaması, bu medresenin bir üniversite düzeyine yükseltilemeyeceği kanısını kabul ettirmişti.

---

(70) Berberistan: Kuzey Afrika'da yer alan ve Fas, Cezayir ve Libya arasında bölüşülüp paylaşılan Berberî halkının ülkesi.

(71) Irmakötesi: Orta Asya'da, "Amuderya" denilen Ceyhun ırmağının kuzey bölgesine eski Arap coğrafyacılarınca verilen "Maveraünnehr" adının Türkçesi. Batı kaynaklarında bölge, "Oksiyanaötesi" demek olan "Transoxiana" adıyla yer almıştır.

Hindistan İslâm Üniversitesi'nden sonra Kahire Ulusal Üniversitesi, ikinci bir yer kazanacaktır. İslâm dini, Arap edebiyatı ve felsefe, Batı dilleri edebiyatı, siyasal bilgiler, hukuk ve tıb dallarını içeren bu hayırlı kurum, düzence Avrupa'nın önemli üniversiteleri düzeyinde bulunacaktır. Ve son postayla alınan bilgilere göre resmî açılışı, bu Ocak ayının 15'inci salı günü gayet parlak bir biçimde yapılacaktır.

Bu ulusal üniversitenin kuruluş düşüncesini ilk önce "El-Liva"(72) gazetesinde parlak yazılarıyla ve konferanslarda düzgün ve sanatlıca konuşmalarıyla ulusun zihnine yerleştiren, özgürlükçülerin kıvancı Mısırlı rahmetli Mustafa Kâmil Paşa'nın aziz ruhu şad olsun.

Diyarbekirli Sakin

*

Derneğimizin şimdiki uğraşları arasında önemli bir bölüm oluşturan Ermeni yurttaşlarımızla Kürdler arasında uzlaşma sağlama girişimlerinde, hamd olsun başarılar elde edilmiştir; ve gazetemizin ilk sayısında yayınlanan ve Kürdlerle Ermeni ileri gelenleri tarafından ortaklaşa çekilen telgrafların içerdiği birlik haberleri sevindiricidir.(73) Bu bağdaşma ve uzlaşmanın genelleştirilip artırılması için, buradaki Ermeni komiteleriyle görüş birliği sağlanarak, içtüzüğümüzün özel maddesinde açıkça belirtilen karma konseyin oluşturulmasıyla, bu iki halkın birlikte sakin oldukları yörelere bundan sonra tavsiye ve bildirimler yapılması gerektiğinde, bunun görüş birliği içinde olarak her iki dernekçe aynı zamanda yapılması öngörülmüştür. Ve çıkarları birbirine bağlı olan bu iki halk arasında ciddî bir yakınlaştırma ve dostluk kurulmasına yarayacak başlıca önlemler hakkında da, gerektikçe hükümet nezdinde girişimlerin ve dilek iletilmelerinin yine aynı biçimde yapılması kararlaştırılmıştır. Ve Kürdlerin eğitim ve öğretimi ve düşünce bakımından aydınlatılmaları konusunda derneğimizce diğer önlemler alınmış ve bunların gereğinin yapılması için girişimde bulunulmuştur.

---

(72) "Bayrak" demektir.

(73) 1. sayıdaki 7 numaralı dipnota bakınız.

KONFERANS(74)

Konferans toplanacak mı, toplanmayacak mı? .... toplanmasına gerek kalmadan meydana gelen sorunlar çözüme kavuşturulabilecek mi? İşte çözülecek sorun!

Bize kalırsa, bu konferans toplanmadıkça, meydana gelen sorunların çözülmesine olanak bulunmayacaktır. Avusturya ile her şeyden önce bir uzlaşma zemini bulunmadıkça, konferans toplanmayacaktır. Konferansın toplanması böyle ertelemelere ve güçlüklere uğradıkça, sonunda saldırganlar yararlanacak, galiba biz de zararlı çıkacağız.

BULGARLARLA GÖRÜŞMELER

Bulgarlarla meydana gelen görüşmelerin sonucu ....le bilinemiyorsa da, Devletin çiğnenen hak ve yararlarının tamir ve telâfisini sağlayacak sonucun elde edilemediği kesin gibi görünüyor. Zaten görüşmenin konusu ...... haklarımızın korunması amacı üzerine değil, birkaç .... elde edilmesi üzerine kurulmuştu. Sonuçsuz kalması .... halde onurumuza daha uygunsa da, öte yandan konferansın toplanması nedenlerinin güçlük .... da üzüntü ve kaygı nedenidir.

Bir söylentiye göre Yüce Devletin Bulgaristan'dan isteği 25 milyon lirayı geçiyormuş. Bulgaristan ise ancak 4 milyon kabul ediyormuş ve bütün görüşmelerin sonucu işte bundan ibaretmiş.

AVUSTURYA'DA HAZIRLIKLAR

Avusturya'nın önemli askerî hazırlıklar yaptığı, son alınan haberlerdendir. Adı geçen Hükümetin bu hazırlıkları bize karşı mı, yoksa ....tan'a karşı mı? İşin bu yönü kesinlikle kestirilemese de, onurunu korumak ve kaynayıp coşan kamuoyunu yatıştırmak amacıyla, herhalde girdiği güç durumdan çıkmak için .... bir harekette bulunabilmesi güçlü olasılıktır. .... politik moraldan yararlanıp, daha çok gerginliğe meydan bırakmaksızın haklarımızı olabildiğince güvenceye almak, doğru karar ve akıllılık olacağı inancındayız.

İTALYA DIŞİŞLERİ BAKANININ KONUŞMASI

İtalya Dışişleri Bakanı Mösyö Nitoni, yaptığı son konuşmada Osmanlı Devleti hakkında son derecede içtenlikli sözler söylemiş ve meşrutiyet Hükümetimizin başarılarının sürmesi dileklerini dile getirmiştir.

Adı geçenin bu duygularına bütün Osmanlılar teşekkürlerini sunarlar.

---

(74) Bu sayıdaki 38 numaralı dipnota bakınız.

BABIÂLÎ'NİN NOTASI(75)

Konferans hakkında Babıâlî'ce ortaya konulan temel maddelere ilişkin devletler arasında görüş alış verişi yapılmaktaysa da, Avusturya Devleti, konferansı kabul etmesini, bazı koşulların önceden Yüce Hükümet ile büyük devletler(76) tarafından kabul edilip onaylanmasına bağladığı ve bu nokta Almanya tarafından da yerinde bulunup benimsendiği için, bu iki devletin muhalefeti ortadan kalkmadıkça, görüş alış verişlerinin kesin bir sonuca varamayacağı ortadadır.

Alınan haberlere göre İngiltere Devleti de, öncelikle Avusturya ile bir uzlaşma zemini bulmamız gerektiğini salık vermekte ve devletlerin onayına bağlanamayacak sorunlarda yardım ve desteğin pek sonuç veremeyeceğini üstü kapalı biçimde belli etmekte imiş.

İRAN'DA DURUMLAR

İran'da diktatörlük Hükümetine karşı savaşan Settar Han'ın taraftar ve destekçilerinin gittikçe çoğalmakta olduğu ve İran'ın kuzeybatı yörelerini tümüyle egemenliği altına aldığı ve Şah'la yaptığı büyük .... Şah'ın, işin sonunda Rusya'nın korumasına atılıp ülkesinin bir bölümünü Rusya'nın istilâsına bırakacağını ne yazık ki duyumluyoruz. Acaba İngiltere gibi çok dayanıklı bir devletin bu konudaki ilgisi dikkate alınıyor mu?

---

(75) Babıâlî: Bu sayıdaki 60 numaralı dipnota bakınız.
(76) Büyük devletler: İlk sayıdaki 73 numaralı dipnota bakınız.

AÇIK SÜTUNLAR

Simgesi halifelik olan Hazreti Padişah, dünkü gün cuma namazını, alışıldığı gibi kutlu Hamidiye Camiinde kılmışlardır.

*

Hazreti Padişah tarafından, İmparatorluk sınırlarındaki Osmanlı askerlerine, daha önce, Hereke Fabrikası ürünlerinden olan bin tane fanila gönderildiği gibi, bu kez de bin tane armağan edilmiştir.

SAYGIDEĞER ARKADAŞIMIZ "YENI GAZETE"YE TEŞEKKÜRLERİMİZ

Yararlı yayınlarıyla milletin yararlanan ellerini süsleyen saygıdeğer arkadaşımız "Yeni Gazete"nin gerek gazetemiz ve gerekse yazarları hakkında bolca yazdıkları takdir etme simgesi olan arkadaşça iltifatları, yüce bir özendirme çağrısı olarak algılarız. Sözü edilen gazetenin Sayın Müdürü Abdullah Zahidî Bey gibi, dâhice bilgi ürünlerinin edebiyat ve felsefe değerlerinin sermayesini oluşturduğu önde gelen bir edebiyatçının bu özel iltifatına teşekkürler edilir.

*

İstanbul'da yayınlanan saygıdeğer arkadaşlarımız tarafından gazetemizin yayınlanmasından dolayı gösterilen kutlayış ve takdir edişlere, dilimizin tüm özel duruluk ve içtenliğiyle teşekkür eder ve gazetemizle görüş alış verişi yapmak lütfunda bulunmalarını ayrıca dileriz.

*

Meclis'in kutlu açılış gününde, Düyûn-ı Umumiye(77) Hukuk İşleri ve Pul Şubesi memurları, bu büyük millî bayramı yüceltmek için ve uğurlu olsun diye, kalpak giymeye oybirliğiyle karar vermişlerdir.

*(78)

Siverek, 22 Kasım 324(Milâdî 5 Aralık 1908): 320'de(Milâdî 1904) aşiretimizin 120 köyü ve 5000 evi tümüyle yok edilmişti ve aşiretimizin bireyleri toprakları üzerinde kalmışlardı. O zaman yapılan müracatlarımız, dinleyip değerlendiren kulaklara havale dilmedi. Bununla birlikte, şu yenilenme ve gelişme döneminde Yüce Hükümete karşı isyan eden Milî İbrahim'in izlenip yakalanmasına Hükümetin resmî emriyle görevlendirilmiş ve bu uğurda birçok genç ve can telef edip, bunun ödülü beklenirken, tersine, ne bir askerî ve ne de bir sivil mahkemeden tarafıma tutuklanmayı içeren bir emir bildirilmeksizin, bu kez hain İzzet'in uşaklarından olan Siverek Mutasarrıfı(79) tarafından, Anayasaya ve askerî düzenlemelere aykırı, istibdad dönemini andırır bir işlem olarak kardeşimle birlikte sivil hapishanede hapsedilmiş bulunuyoruz. Aşiret ise bundan heyecana gelmiştir. Benden yüz çeviren bazı kişilerin kışkırtmalarıyla, birtakımlarının eski dilekçelerine dayanılarak suçlanmamız ve üzerimde resmî askerî giysiler olduğu halde jandarma koğuşunda tutuklanmamız, adalete aykırıdır. Bu nedenle, eski rejimin özel mensuplarından olan Mutasarrıfla birlikte Danıştay'ca yargılanmamıza bakılmak üzere, kendisi ve kardeşimle birlikte Vilâyete aldırılmamıza emir verilmesi ve şeriata aykırı olan, meşrutiyet kanununa da ters düşen bu gibi keyfî işlemlere boyun eğilmemesinin zorunlu ve bundan bazı sakınca ve fenalıkların doğması ise doğal olduğundan, ilerde sorumlu kalmamak üzere gereğinin çabuklaştırılması dilenir.

---

(77) Düyûn-ı Umumiye: Sözlük anlamı "genel borçlar" olan bu deyim, Osmanlı Devletinin borçlarına karşılık gösterdiği gelirleri toplamakla görevli yabancı memurların yönetiminde bulunan İstanbul'daki kuruluşun adı olarak kullanılıyordu.

(78) Bu sayıdaki 39 numaralı dipnota bakınız.

Karakeçi Aşireti Lideri
Halil

KÜRD:(80) 320 tarihinde Karakeçi aşireti, Milî saldırısıyla hayli zedelenmişti ve son zamanlarda bunlar Milî İbrahim'in ardına düşmekle görevlendirilmişlerdi. Bu bakımdan telgrafın içeriği, dikkat çekicidir. Bundan başka, Sancak Yönetim Meclisi üyelerinden bazı(81) .... edilmemiş .... milletvekilleri seçiminin dahi Sancakça oyalanıp engellenmiş olduğu, bazı özel yazılarla bildiriliyor. Bunun Anayasayla ilgili oluş derecesini belirtmek ise gereksizdir. Bu konuda özel bir yazıyla Babıâlî'ye müracaat edildiğinden, konunun yetkisine girdiği makamın ilgisini tekrar çekeriz.

*

"Saadet"(82) gazetesine yazdıkları bazı yazılarından dolayı gazetemizin Başyazarı Ahmed Cemil ve adı geçen gazetenin Müdürü Ahmed Fethi Beyler hakkında eski Dördüncü Ordu Müşîri(83) Zeki Paşa tarafından açılan hakaret davasının duruşma günü, 25 Ekim(Milâdî 7 Kasım) idiyse de, aynı günde Paşa'nın gelmemiş ve vekil de göndermemiş olması nedeniyle, söz konusu duruşma 25 Aralık(Milâdî 7 Ocak) perşembe gününe ertelenmiştir.

---

(79) Mutasarrıf: Osmanlı döneminde vali ile kaymakam arasında yer alan resmî yönetici. Mutasarrıflar, ilçe ile il arasında yer alıp "sancak" ve "liva" denilen yönetim birimini yönetirlerdi.

(80) "KÜRD"den maksad, "Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi"dir.

(81) Bu sayıdaki 41 numaralı dipnota bakınız.

(82) "Mutluluk" demektir.

(83) İlk sayıdaki 104 numaralı dipnota bakınız.

*

Paris'te kurulu bulunan Latin ve Slav Birliği Derneği tarafından çekilen aşağıdaki telgrafı "Yeni Gazete" arkadaşımızdan aktarıyoruz:
Paris, 10 Aralık: 56 şubesi ve milyonlarca mensubu bulunan Latin ve Slav Birliği Derneği, tüm Avrupa kamuoyunun kesinlikle Avusturya'ya karşı olduğunu pekiştirir. Dayanıklılıkla muhalefet ediniz. Hiç boyun eğmeyiniz. Destek göstermeyiniz. Bohemya, Macaristan, Hırvatistan, Bokovin(84) ve Bosna'da yakında isyanlar başgösterecektir. Osmanlı Hükümeti, Sırbistan ve Karadağ'la ittifak yapmalıdır. Böyle bir ittifak Rusya'nın ilgi ve desteğini kazanacaktır. İtalya Hükümeti Avusturya'dan ayrılmış, onu yüzüstü bırakmıştır. Avusturya Hükümetinin Osmanlı boykotuna mutlaka boyun eğeceği kuşkusuzdur. Avusturya'ya karşı süren Osmanlı boykotu, dünyanın her tarafında şiddetle alkışlanmıştır. Avusturya gizli memurları, Arnavudları ayaklanmaya kışkırtmaktadırlar.

.... Adı geçen Derneğin hakkımızdaki bu içtenlikli özel duygularına teşekkürler ederiz. Avusturya gizli memurlarının meydana gelen kışkırtmalarının ise, Osmanlı toprağının yüceliğinin temiz bir ürünü olan Arnavud gibi bir soylu halka karşı zerre kadar etki ve önem taşımayacağı da kesinlikle kuşkusuzdur.

*

Fırat ve Dicle ırmaklarının akıp giden gümüş renkli iki kolları arasında bulunan bereketli bölge Mezopotamya'daki(85) değişik gezgin aşiretlerin yerleşik duruma getirilmeleri, Osmanlı Hükümetinin gücünün bu ova sakinlerine duyurulup anlatılmasıyla ilgili olarak gereken yerlerde karakollar yapılması ve bu yörelere göçmenlerin ikamet ettirilmesi ve gezgin Arapların tarım ve toprak işletmeye alıştırılmaları konusunda gereken önlemlerin alınması, İçişleri Bakanlığına duyurulmuştur.

---

(84) Bu, Hırvatistan'ın kuzeydoğusunda yer alan Bokovar bölgesi olabilir.

(85) Mezopotamya: İlk sayıdaki 88 numaralı dipnota bakınız.

İÇ HABERLER

Meclis, bu Aralığın dördüncü(Milâdî 17 Aralık) perşembe günü, Adliye Bakanlığında bulunan özel dairede bizzat Hazreti Padişah tarafından açılacaktır.

*

Avusturya mallarına karşı açılan ekonomik savaşın en büyük hizmetçileri olan hamiyetli hammallarımızın gerçekleşen direngenliklerini takdir etmek için, Dolmabahçe yöresinde ikamet eden bazı halk özgürlükçüleri tarafından toplanan 1059 kuruşla bir saat satınalınarak, İstanbul gümrüğü hammallarının onbaşısı Ali Ağa'ya armağan edilmiştir.

*

İki ülke arasındaki ilişkileri geliştirip genişletmek maksadıyla, bu kez Paris'te Osmanlı-Fransız Komitesi adıyla bir kurul oluşturulmuştur.

*

Anadolu'da zahiresizlikten dolayı, 25 bin lirası Sıvas, 30 bin lirası Erzurum, 12 bin lirası Konya illerine ve kalan tutarları da diğer illere dağıtılmak .... bin ....lık ....şadı .... olunmuştur.

İSTANBUL MİLLETVEKİLLERİ

Osmanlıların gasbedilmiş özgürlüklerini yorgunluk kabul etmez fedakârca bir çabayla elde eden ve bütün özgürlük özleyicilerini her yönden minnettar eden saygıdeğer Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin İstanbul milletvekilliğine aday gösterdiği zatların namus ve millî hamiyetlerine güvendiğimiz için, biz de, aşağıda adlarını yazarak seçilmeleri gereğini muazzam Osmanlı ümmetinin takdir edici dikkatine arzediyoruz:
Ahmed Rıza Bey, Manyasîzade Refik Bey, Hoca Mustafa Âsım Efendi, Ahmed Nesimî Bey, Hüseyin Cahid Bey, Kostantin Kostantinidî Efendi, Pandelaki Fozmidî Efendi, Halaciyan Efendi, Zehrab Efendi, Vantali Feracî Efendi.

*

Uşkodra Valisi Safiyeddin Bey'in memurluğunu sürdürmesi sakıncalara yolaçtığından, azledilip yerine Siroz Kumandanı Ferîk(86) Fahri Paşa'nın atanması için daha önce Sadrazamlık(87) makamından izin istenmiş idiyse de, Sadrazamlıkça uygun görülmemişti. Bu kez Manastır Valisi Hıfzı Paşa'nın görevden alınıp, sözü edilen Kumandanın Manastır valiliğine atanması önerilerek bu konuda izin istenmiştir.

---

(86) Ferîk: Osmanlı döneminde korgenerale "birinci ferîk", tümgenerale de "ikinci ferîk" denirdi. Burada hangisinin kastedildiği bilinmemektedir. "Ferîk" sözcüğü o zamanki bir askerî terim olduğu için, çeviride aynen kullanıldı.

(87) Sadrazamlık: Osmanlı Başbakanlığı. "Sadaret" de denirdi. Terim olduğu için Türkçeye çevrilmeden kullanıldı.

Fahri Paşa, parlak ve soylu bir hanedanın soylu bir evlâdıdır ve kutsal askerlik görevinin yüceliğine gönül vermiştir; kıdemlı ve çalışkandır. Bu nedenle, ilgili yetkili makamın bu konudaki doğru seçimi, takdir ve teşekküre değer.

*

Asker alma kanun tasarısı özel komisyonun eli altında bulunup incelendiğinden, medreselerde okuyan öğrenciler..................anlar.......... .... verilmiştir.

*

Günümüzde Batıtrablus'ta(88) tutuklu bulunan Bedirhanîlerden Ali Şamil Paşa ile Abdürrezzak Bey'den başkalarının tahliyeleri için İçişleri Bakanlığından emir verildiği haber alınmıştır.

*

Eğitim Bakanı Hakkı Beyefendi'nin Roma elçiliğine atanacakları söyleniyor.

*

Diyarbekir eski Valisi Halid Bey'e 6000 kuruş azledilme maaşı bağlanmıştır.

*

"Yeni Gazete"den:
Kahire, 22 Kasım 324(Milâdî 8 Aralık 1908): Aralığın 1'i yani Milâdî Aralığın 4. günü, yeni Türkiya'nın(89) içten dostu olan İngiltere Kralı Edward hazretlerinin babası Prens Albert ile bacısı Prenses Alice His'in vefat tarihine rastlaması ve İngiltere, Almanya, Rusya krallık hanedanlarının ortak matem günü olması nedeniyle, Meclis'imizin açılış töreninin nezaket ve saygı için ertesi güne bırakılması, yüce görüşünüze bağlıdır.

Osmanlı Özgürlükçüleri Kulübü

*

Avrupa'dan dönen Yunan Kralı, Yüce Saltanatın Atina Elçisini kabul edip uzun süre görüşmüş ve meşrutiyet yönetimimiz hakkında özel olarak takdir ve dileklerini bildirmiştir.

---

(88) Bu sayıdaki 47 numaralı dipnota bakınız.

(89) İlk sayıdaki 84 numaralı dipnota bakınız.

*

Kanunları Değiştirme Komisyonu, ceza kanunu değişikliklerini tamamlayarak, tasarısını Meclis'te okunmak üzere Adalet Bakanlığına vermiş ve bu tasarıda, Anayasaya karşı olanların idam cezasıyla cezalandırılmaları kararlaştırılmıştır.

*

İçişleri Bakanı Paşa hazretleri, İstanbul'da yayınlanan bütün gazetelerde içişlerine ilişkin .... gösterilen ....

*

Bulgaristan Prensliği, daha önce askerliğe alınmaları için emir verdiği yeni erleri şimdilik askerliğe almaktan vazgeçmiştir.

*

Hille, Kerbelâ ve Ba'kuba ile Bağdad arasında otomobil arabaları işletme imtiyazı istenmiştir.

*

Dersim Murahhas Vekili,(90) oralarda Ermenilere saldırı yapıldığı konusunda yayılan söylentileri telgrafla resmen yalanlamıştır.

*

Ermeni gazeteleri, Anadolu illeri teftiş üyelerinden Eşnak Dirak Efendi'nin geçmiş durumlarından memnun olmadıklarından, yerine mutlaka diğer uygun bir zatın atanmasını istemektedirler.

DUYURU

Derneğimizin Hukuk Danışmanı Haydarîzade Davud Efendi, Kürd halkının mahkemelerdeki meşru davalarını ücretsiz olarak takibetmek gibi bir ulusal hamiyet göstermekte olduğundan, Kürd kardeşlerimizin meşru haklarıyla ilgili davaları olduğunda, adı geçen Efendi'nin Sirkeci'de Musul Hanı'ndaki 25 ve 26 numaralı yazıhanesine müracaatlarını salık veririz.

---

(90) Murahhas Vekil: Herhangi bir konuda kendisine temsil yetkisi verilen kimse, delege. Belki burada maksat müfettiştir.

KÜRD

TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sisi: 1326–1324

Numro 3 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

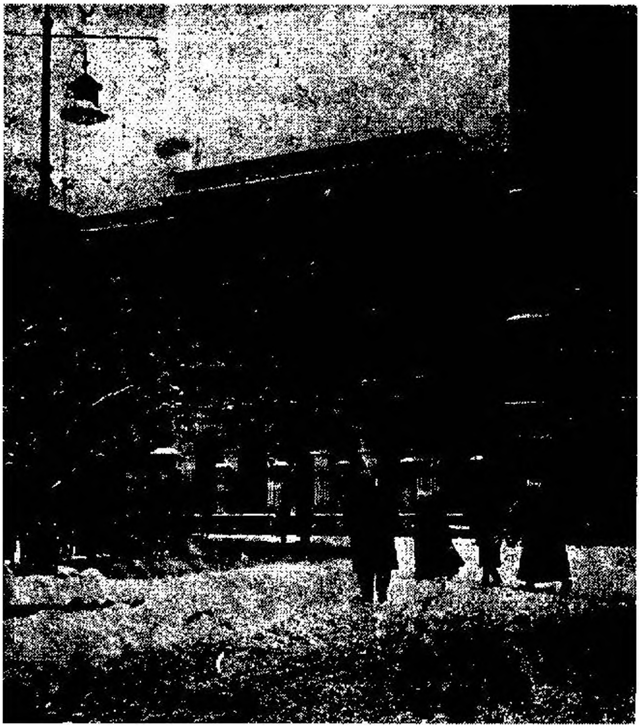

Meb'usan Dairesi(1)

Dersaadet
Merkez Matbaası

---

(1) Meb'usan Dairesi: Milletvekilleri Dairesi, Meclis binası.

25 Zilka’de 1326(2) Cum’airtesi 6 Kânunıevvel 1324(2)

Cem’iyet
tarafından
müntahab
Sahib-i
İmtiyaz
ve Müdîr
ve Muharriri:
Süleymaniyeli
Tevfik
*
Şerait-i
iştira:
Taşra için
seneliği
posta
ücretiyle
beraber 80
ve altı aylığı
45 ğuruşdur
*
Nüshası
bir ğuruşdur

KÜRD
TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

CEM’İYET’İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te’sîsi: 1326–1324

Sermuharriri:
Diyarbekirli
Ahmed Cemil
*
Kürd erbab-ı
fikir ve
kalemine
daima
sahifelerimiz
açıktır
*
Derc
olunmayan
evrak
ve âsâr
iade olunmaz
*
İdarehanesi:
Vezneciler’de
Kürd Teavün
ve Terakkî
Merkez-i
Umumîsidir

Numro 3 * Şimdilik haftada bir def’a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

MİLLETİN ÎD-İ EKBER-İ HÜRRİYETİ

Bizans'ın sath-ı harabezar-ı istibdadında mücahidîn-i ahrar-ı milletin te’sîs ettiği –bugünkü– mebnâ-yı muazzam-ı meşrutiyetimiz, celâdet-i haydarpesend-i Osmaniye’nin bir âbide-i zîihtişam-ı muzafferiyâtı, tarihçe-i şüûn-ı siyasiyemizin sername-i tebcîl-i mubahâtıdır. Hayat-ı kavmiyemizin şu yedinci asr-ı medîd-i mevcudiyetine kadar teselsül eden vakayi’ ve inkılâbât-ı gûna gûnunda, bu sûr-ı pürsürûr-ı millîmizin şa’şaa-ı emsaline kat’iyyen tesadüf olunamaz. Mâcera-yı ahval-ı tarihiyemizin birçok nikat-ı muhtelifesi, birer kanlı levhadır. Tarih-i millî-yi Osmanî, bugünle ebediyyen iftihar edecektir! Neyyir-i hayyıresaz hürriyetin –asırlardan beri– mağrib-i zalam-ı makhûru olan paytaht-ı hükümranîmiz, bugün erişmiş tekâmül-ı hürriyetin matla’-ı ihtizaz-ı envarı, şemîm-i medeniyetin cilvegâh-ı füyûz-ı kudsiyetnisarı olmakla bahtyardır.

---

(2) Li gora tarîxa Mîladî 19 Kanûna Pêşîn 1908(Milâdî tarihe göre 19 Aralık 1908).

Kânunıevvelin şu dördüncü gününün subh-ı nevîn-i işrakını, şimdiye kadar zehrab-ı hûn'âlûd-ı esaretle talhkâm olan bütün kavm-i necîb-i Osmanî bir hiss-i iştiyak-ı teheyyüc ve hürmetle istikbal etti. Şehrin züvvar ve müsafirîn-i kiramıyla beraber yüz binlerce insanlarını sokaklar istîab edemiyor. Eydî-i tekrîmâtını rayât-ı celâdet'ayât-ı Osmanî ile tezyîn eden efvac-ı ahrarın neşayid-i tes'îd-i îd-i ekberi, hey'et-i ictimaiyenin gülbang-i sürûr-ı samianevazı, ufukların gûş-ı iştiyaksükûn-ı me'nûsuna aksediyor. Şehir bir gulgula-ı hay- huy şetaratıyla yeniden canlanıyor. Padişah milletine, millet hükümdar-ı cedîd-i hürriyetşiarına –bir emniyet-i mütekabile ile– kavuşuyor. Evet, itiraf ederiz ki bugün, Sultan Hamid efendimizin mebdeen tarih-i cülûsüdür. Şimdiye kadar millet ona bir hükümdar-ı meşru nazarıyla bakmadı, bakamazdı. Fakat bugün her tarafta atılan yüz birer pare topların tarraka-ı şehametmeşhûnu, cülûs-ı hakikî-i hümayûnu tecdîden ilân, milletin berat-ı kat'î-i hâkimiyetinin merasim-i şeref-i istihsalini bütün cihan-ı medeniyete tebşîr ediyor. O berat-ı mübeccelin mebnâ-yı mealî-i hâkimiyetine riayet olundukça, peyğûlegüzîn-i hiras-ü tevahhüş olan o kirli, menfûr taht-ı sabık-ı saltanata bedel, Padişahımızın bugünden itibaren serîr-i muazzez-i hükümranîsi milletin bâlâ-yı ser-i ihtişamı olacaktır!

O vükelâ-yı ümmet-i muazzama, millet otuz üç sene evvelki vekillerini bugünkü alkışlarla, bu kadar samimiyetle istikbal etmemişti. Çünkü esir olduğunun farkında değildi o gün. Bugüne nisbetle pek sönüktü. Fakat otuz üç senelik fecayi' ve mezalimin feyz-i amîm-i îkazıyla, bugün her ferd bir kahraman-ı fedakâr-ı hürriyettir. Şimdiye kadar alet-i tahrib ve fecayi' olmakla kadr-ı bâlâterîn-i satveti tezyîf edilen süngülerimiz, kılıçlarımız, silâh-ı mehabetimiz, bütün ordularımız, bundan sonra –her mâna-yı hakikî-i kudsiyetiyle– îfa-yı vazîfe edecek, bütün âmâl-ı sahîfeyi zîrpa-yı izmihlalde ezecektir.

İşte geçen meb'uslarımızın mahrum-ı müzahereti olduğu bu kuvvetler, Osmanlıların kitle-i azamet-i ittihadı, bugün tahtgeh-i nevîn-i kemalâtınızın(3) nigehban-ı i'tilâ-yı hâkimiyeti, harita-ı ikbal-ı milletin en mutî' ve en şiddetli bir kuvvetuzzahr-ı nâzımıdır!

Mesaî-i mücahidaneleri, artık cihan-ı medeniyete pek büyük bir kavm-i necîb olmak üzre kendimizi göstereceğine kâfi ve kâfil olduğuna rabt-ı kanaat eden Kürd Kulübü namına tuhfe-i şükran ve tebrikâtımızı takdîm ederiz.

Ahmed Cemil

---

(3) Doğrusu "erdemlerimizin" demek olan "kemalâtımızın" olmalı.

KÜRDÇEYE DAİR

Kürdler ahlak-ı fâzılaca anâsır-ı saire-i Osmaniye'ye müsavî ve belki faik oldukları halde, medeniyet ve medeniyetin üssül'esasını teşkil eden maarifçe anlardan pek dûn bir mevkide bulunuyorlar. Evvelemirde anâsır-ı gayr-i Müslimeden Rumlar, Ermeniler, Bulgarlar vesairenin kendilerine mahsus mektebleri, müdevven eserleri, tarihleri, hâsılı, hayli yükselmiş bir seviye-i irfanları var ve bu nokta-ı nazardan Türk unsuruna bazı hususatça ve faraza tedrisât ve muamelât-ı ticariye ve sanayi-i âdiyece ihraz-ı galebe ediyorlar.

Kürd kavminin anâsır-ı saire-i Müslime arasındaki vaz-ü mevki-i medenîsine gelince, bu da maatteessüf pek dûndur. Faraza Arablar, kâffe-i Müslimîn için bâis-i selâmet-i dareyn olan Kur'an-ı azîmüşşan bu lisan-ı ulviyetbeyanda nâzil olduğu ve bütün ehl-i îman bu lisan-ı kudsînin telkıynâtı sayesinde rah-ı hakîkate sâlik olduklarından ve zaten hârika-ı i'caz ve belâğatıyla ma'rûf olduğu halde, kelime-i hak ve vahdaniyetin bu lisanda intişarı ve Arab-ü Acem, Müslim-ü gayr-i Müslim yüz milyonlarca halkın, münteha-yı âmâl-ü makasıdı ve sebeb-i evvel-ü ahir-i vücud-ü saadeti olan kelime-i şehadeti bu lisan ile telâffuz ve îrad etmekte bulunması hasebiyle, bu kavmin müntesibleri ötedenberi nasîbe-i ulûm-ü maariften binnisbe daha ziyade hissemend bulunduklarından, tabîîdir ki elyevm memalik-i Osmaniye dahilinde bulunan akvam-ı Arabiye diğer akvama nazaran daha ziyade ilm-ü ma'rifet ile ülfet peyda etmişlerdir. Bu meziyet ve imtiyaz ile beraber yine geride kalmış akvam ve kabail-i Arabiye var ise, bu kusur lisanın dehasına değil, bu lisan müntesiblerine ve daha sair bazı ahval ve müessirâta atfedilmek lâzım gelir. Bu sebeble Kürdlerle Arabları mukayese, bahsimizin haricindedir.

Diğer akvam-ı Osmaniye'den Türkler, lisan-ı resmiye ve makâtibe ve sair kuva-yı hükûmete malik olduklarından, bittabı' ulûm ve fünûnda Kürdlere veya Arnavudlara ve Lâzlara ve Çerkeslere nazaran hayli terakkî etmişlerdir.

Esasen tedkîk olunsa görülür ki memalik-i Osmaniye'nin anâsır-ı İslâmiyesi miyanında Arablar ve Türklerden mâadası, lisan-ı müdevvene, kitaba, edebiyata malik değildirler. Bir Çerkes, bir Lâz, bir Kürd, bir Arnavud ulûm ve fünûn-ı mütenevvia tahsîl hevesinde bulunursa, –ecnebî lisanlarından sarf-ı nazar– ya Arabça ya Türkçe bilmek ve hadîka-ı vesîa-ı ma'rifete mutlaka bu iki kapudan girmek mecburiyetindedir. Bu mecburiyet ve emr-i tahsîlde iktiham edilen bir fazla külfet ile beraber, ta'dad ettiğimiz anâsır mensubîni arasında cidden şâyan-ı takdir büyük adamlar yetişmiştir.

Lisan, herkesin malûmu olduğu vechile, bir alet-i vusûldür; ulûm ve fünûna, terakkî ve medeniyete kavuşmak için bir vasıtadır. Bu alet-i vasıtadan mahrumiyet, diğer alât ve vesaite müracaat lüzumunu tahmîl etmekte ve bu ise pek kısa olan menzil-i hayatta insanı yolundan alıkoymaktadır. Lisan-ı tahrîrî, âsâr-ü müellefât-ı müdevvenesi olmayan bir kavm, nâtıkadan mahrum bir ebkemdir. Devr-i sabık, milel-i gayr-i Müslimenin kâffesinde kuvve-i nâtıkasını keskinletecek pek çok müsaadât-ü teşvikat ibraz ettiği halde, kendinden bir cüz-i lâyenfek olan anâsır-ı Müslime için maatteessüf kat-ı zeban gibi asla lâyık olmadıkları bir ceza-yı elîm tertib eylemiş idi.

Maktûullisan, lisansızlığı nisbetinde mahrum-ı terakkî olan akvam-ı Osmaniye'den biri ise Kürdler idi. Kürdlerin sarf ve nahvi yok, Kürdlerin matbaası, âsâr-ı matbûası yok, Kürdler edebiyattan, ulûm-ü fünûndan ve bunlara tebean âsâr-ı ilmiye ve sanaiyeden mahrum. Bu hal ile bir kavm nasıl terakkî edebilir? Böyle bir mühim kitle-i Osmaniye'nin hüceyre-i dimağıyesindeki hassa-ı nutkıye kör bir zulmün tazyîkiyle paslanırsa, Osmanlılığın bundan ne kadar müteessir ve mutazarrır olacağını beyana hacet var mı? Kürdler, Arnavudlar vesaire ne kadar mütedennî, ne kadar lisansız, edebiyatsız, fensiz, ma'rifetsiz kalırlarsa, Devlet-i Osmaniye de o nisbette müteellim olur. Kuvvet ve satvet ma'rifettedir. Ma'rifet ise lisan ile kaimdir.

Osmanlılığın en mühim bir direğini teşkil eden Kürd kavmi böyle paslı, çürük kalırsa, üzerine ittikâ eden Osmanlılık da maazallah münhedim olur. Kürdleri, Lâzları, Arnavudları Türkleştirmek veya Arablaştırmak gibi bir lüzum ve mütalâa vârıd-ı hâtır olabilirse de, cihan cihan olalı bir kavmin böyle lisanını kökünden istîsal edecek henüz hiç bir usul –ne kadar zalimane ve kahharane olursa olsun– keşfedilememiş olduğundan, böyle bir teşebbüs, abesle iştigaldan başka bir şey-i müfîd olamaz. Ne hacet, cehaletin en kesîf devresinde bile memalik-i Osmaniye'deki milletlerin hiç biri mevcudiyet ve hüviyetini zayi' edemedi. Kürdçe binlerce seneden beri bu hal üzre devam edip gidiyor. Ne İranîler, ne Romalılar, ne Arablar, ne Tatarlar, ne Türkler zamanında bu lisan zıvanpezîr olamamış ve bilakis bununla mütekellim olanlar, yevmen feyevmen etraf-ı erbaaya daha büyük bir isti'dad-ı istîlâcûyane ile yayılmıştır. Demek istiyorum ki bir lisan sarf-ü nahve, lugat-ü kamûsa malik olmasa dahi muhafaza-ı mevcudiyet eder.

Şimdi, faraza bir Kürd çocuğunu ele alalım. Bu adamın köyünde lisan-ı maderzadından başka bir şey konuşulmuyor. O köyde bir Türk mektebi küşad eder ve sonra çocuğu derece derece hep Türkçe tahsîl ile ileriye götürsek, vâkıa o çocuk sonradan yine adam olur; zekâsı varsa, mertebe-i kemali dahi bulur. Fakat herhalde sinîn-i kıymetdar-ı ömründen birkaçını, vasıta-ı vusûl-ı ulûm olan tahsîl-i lisan uğrunda izaa etmiş olur. Bu Kürd, kendi lisanında ulûm-ü fünûn-ı mutenevviaya dair eserler bulsa, Kürdçe icra-yı tedrisât edilir bir mektebe devam etse, şübhe yoktur ki daha çabuk yetişir, tahsîli daha tamam olur ve aile-i Osmaniye'nin daha kıymetdar bir cüz'ü olur.

Onun için, Kürd vatandaşlarıma, her şeyden evvel muntazam bir lisan sahibi olmalarını kemal-i ehemmiyetle tavsiye eylerim. Evvelâ bu lisanın bir sarf-ü nahvi, bir lugatı yapılsın. Ondan sonra Kürd kavminin bir tarihi kaleme alınsın. Daha sonra, ne kadar müteferrik ve gayr-i mektub eş'ar ve âsâr-ı edebiye var ise, cümlesi zabt-ü tedvîn olunsun. Lisanın temeli bu suretle vaz'olunduktan sonra, şehbal-ı terakkî ve tealî bize kemal-i tehalükle cenah-ı âtıfetini küşad kılar.

Elhasıl, selâmet-i milletin birinci esası maariftir. Maarifin ise miftahı lisandır. Medeniyetin kapusu ise bu miftah ile açılır. Erbab-ı himmet ve iktidarımıza, bu nokta-ı mühimmeyi şimdiden derpîş eylemelerini rica ederim.

Baban: İsmail Hakkı

HAL-İ HAZIR-I SİYASÎ

Düvel-i muazzama kâffeten, sulh-ü müsalemet-i umumiyenin muhafazası azm-i kavîsinde bulundukları ve bunu ihlâle müeddî olacak ihtilâfâtı tevsîa meydan bırakmaksızın fasl-ü hasm için her gûna suver-i te'lifiyeye müracaat edegeldikleri cihetle, mesail-i mütekevvine-i hazıranın da sefk-i dimaı mucib olmayacak bir şekl-ü surete rabıtta ümid, esasen pek kavîdir. Ancak müstakil her devlet, sulh-ü müsalemetin devamını hukuk-ı meşruasının tamamî-i mahfuziyette(4) arayacağından, bu hukuka riayet, ve hukuku ihlâl olunmuş ise ta'mîr ve telâfîsine müessiren delâlet olunmak şartlarıyla diğer devletlerin âmâl-ı müsalemetperverîsine ittiba' ve kendi kuvve-i müsellâhasına müracaattan muvakkaten ittika eyler.

İmdi, Devlet-i Aliyye-i Osmaniye dahi, Avusturya Hükûmetiyle Bulgaristan Emareti tarafından dûçar olduğu tecavüze karşı hukuk-ı meşruasının muhafazası hususunda bu suretle hareket, yani Avrupa'nın nasfet ve hakkaniyetine müracaatla beraber, kuvve-i müsellâhasının istikmaline mübaderet eylemiştir. Babıâlî'nin şu suret-i hareket-i hasafetşiarîsi kabinetolarca ziyadesiyle takdir, ve tahattiyât-ı vâkıanın hakk-ü ahde muğayereti teslim olunmuş ve tecavüz-i vâki'den bihakkın müteneffir olan Avrupa hissiyât-ı umumiyesi de hükûmet-i meşrutamızın meslek-i siyasîsine ma'nen kuvvetuzzahr olmasıyla, işin, silâha müracaata mecburiyet görülmeksizin diplomasi tarîkiyle tesviyepezîr ümidi bu suretle kesb-i kuvvet eylemiştir.

Şu kadar ki, Avrupa siyaset-i hazırasında henüz müstakar bir meslek, ve hakkımızda hâsıl olan hissiyât-ı umumiye-i ihlasşiaranenin ufak bir hadise ile mütebeddil olamayacağını tekeffüle de medar-ı hüccet bir mümessik olmadığından, bize müsaid görünen şu hal ve mevkiden bil'istifade, mesail-i mütehaddisenin mümkin olduğu mertebe hallinde iltizam-ı sür'at edilmesi ve bu suretle gavail-i hariciyeden bilkülliye âzâde olduğumuz halde, ıslahât-ı dahiliye ve tekemmülât-ı idaremize hasr-ı mesaî olunması, idare-i meşrutamızın selâmet-ü muvaffakıyeti namına temennî olunur. Zîra iş uzadıkça, Avrupa saha-ı siyasîyât ve efkâr-ü hissiyâtında dürlü dürlü tahavvülâtın, ve kabinetolar arasında enva-ı istirkabât ve müşkilâtın zuhurü melhûz, ve şu halde Devletçe te'mîn olunacak netice meşkûk kalır.

---

(4) Doğrusu "korunmasında" demek olan "mahfuziyetinde" olmalıdır.

Siyasîyâtta en büyük istifade, hasmın veya rakîbin mağlubiyet-i ma'neviye zamanını keşifte ve o zamanı fevt etmemektedir. Bugün Avusturya ve Bulgaristan'ın bu derece nefret-i âmmeye bâdî ve kendilerince enva-ı müşkilâtı dâî olan mevki-i müşkilden kurtulmağa harîs ve meyyal olduğuna şübhe yoktur. Harben veya i'tilâfen bizce istihsal olunabilecek gaye-i menfaatın ne olacağı keşf-ü tahmin edilerek, i'tilâfen tesviye-i maslahat evlâ bitarîk görüldüğü takdirde, bu mağlubiyet-i ma'neviye ve nihanî tehalük-i i'tilâfiyeyi istihkar etmemek, büyük bir kaide-i i'tidal ve hikmettir.

Ez an ki z'to tersed, biters ey hakîm
ve ger ba çihar sed berayî be ceng

Nebînî ke çun gurbe âciz şeved
berared be çengali çeşmi peleng(5)

Seyfullah

TELHÎSİ- SİYASÎ

–Mâba'd–

icrasına kalkışmışlar ve Rusya-İngiltere i'tilâf-ı ahîrinin İran'a müteallik kısmından, yani memalik-i İraniye'nin şemalen Rusya ve cenuben İngiltere nüfûz-ı siyasîsine tabiiyetini mübeyyin olan mevaddından Devletçe teğafül ve teâmî edildiği görülmekte bulunmuş idi. İran'ın tamamiyet-i mülkiyesini şu vechile zımnen zâmın olan ve hükûmet-i mezkûre ile bu ana değin çıkan kâffe-i ihtilâfâtımızda birer mütevassıt sıfatıyla işe müdahale etmiş bulunan bu iki hükûmetin, İran'a bir üçüncü devletin tecavüzüne kat'iyyen müsaade

---

(5) Farsça olan bu şiirin Türkçe çevirisi şöyledir:

Senden korkandan kork, ey bilgin kişi
velev ki yanında savaşsa dört yüz kişi

Görmüyor musun, çaresiz kalınca kedi
pençesiyle çıkarır kaplanın gözünü

etmeyecekleri, şu taahhüdât-ı mütekabileleriyle de mütezahir ve harekât-ı vâkıa-ı askeriyemize er-geç hükûmeteyn-i müşarün'ileyhima canibinden müdahale ve i'tiraz vukuu emr-i bâhir olduğu halde, maksadsız ve neticesiz olan şu harekât-ı askeriyenin celbedeceği müdahalât ve anın husûle getirmekten hâlî kalmayacağı te'sîrât ile, hududun lehimizde mümkinül'istihsal olan tashîhi keyfiyeti dahi kesb-i muşkilât ediyordu.

Memalik-i Osmaniye'nin dairen mâdar vaz'iyet-i siyasiyesi, mücmelen beyan ve tasvîr olunan şu minval üzre idi.

Şerait-i fahişe tahtinde imtiyazı istihsal edilen Bağdad hatt-ı kebîri ile bir kat daha kesb-i vüs'at ve kuvvet eden Alman nüfûz-ı iktisadîsi, memalikimizi kalbgâhından cerîhadar ve bütün kuva-yı hayatiye-i menabiimizi haleldar etmekte idi. Almanların memalikimizde ihraz eyledikleri şu tefevvük-i iktisadînin İngiliz ve Fransız menafi-i ticariyesi üzerinde husûle getirdiği te'sirâtla Devlet-i Aliyye, daimî bir rekabet-i menafi' dağdağasına ve telâfî-i mâfat dâiyesine ma'ruz kalmasıyla, şu hal dahi ayrıca münasebât-ı siyasiyemize su-i te'sir îras ediyor idi. Almanya'nın memleketimizde bissühûle nail olduğu istifadeyi kendilerinden dirîğ etmek yüzünden İngiliz ve Fransız dostluğunu son senelerde büsbütün gaybetmiş olduğumuz gibi, devletlerin enva-ı tahakkümât ve tehdidâtla cerr-i menfaata koyulup, hukuk-ı düvel kavaidini hakkımızda bilkülliye feramûş edercesine naşinîde hareketler ve istiklâlimize muğayır teklifler vukua getirildiği dahi görülmekte idi.

Bu vâdîde daha ziyade ıtnab-ı bahse lüzum görülmeyerek şu kadar denmekle iktifa olunur: Bütün memalik-i Osmaniye, gûya bunların menafi' ve matamı-ı mahsusalarına ezelden bir saha, ve Devlet ise taht-i tahakkümlerinde âmâl-ı menfaatperestanelerine bir bazîçedir. Hatta iş o dereceye gelmiş idi ki, Devlet bir yerden bir şey mübayaa etse, diğeri, "bunu andan aldınız, bizden de bir şey almalısınız" denmek mertebesinde küstahlık gösterilir ve en nâçîz bir menfaat-ı ticariye için donanma ile tehdide varılır idi.(6) Garibdir ki tehdid ile cerr-i menfaatta ileri gidenler, en ziyade istifade eden ve hürmet görenler idi.

Devletlerin umûr-ı dahiliyemize müdahaleleri su-i emsala istinaddan ibaret olmasıyla, tebaalarının uhûd-ı atîka mucibince haiz oldukları imtiyazât-ı mahdûdenin daire-i şümûlü, bu suretle peyderpey fuzûlen tevessü' ve müteamilen teessüs etmekte, ve ecanibe taalluk eden ahval ve hususâtta istiklâl-i idare gereği gibi tekayyüd ve mahiyet-i asliyesi ecanibe bir muamele-i teshîle-i lütufşiarîden ibaret bulunan uhûd-ı atîka ahkâmı günden güne zararımıza ihkâm ve teşyîd edilmekte idi.

---

(6) Bu cümlede "diğeri" özne olduğu halde, her nedense edilgen fiiller kullanılmıştır. Kanımızca doğrusu, "demek" ve "gösterir" ve "varır idi" biçimlerindeki etken fiiller olmalıdır.

Uhûd-ı atîkanın ref'-ü ilgası, ancak umûr-ı dahiliyemizde bir hal-i intizamın vücuduna ve adaletin neşr-ü tevzîine ve masûniyet-i şahsiyenin te'mînine vâbeste olup, halbuki idare-i dahiliye her tarafça müzebzeb ve emniyet-i şahsiye muhtell ve müsavat-ı hukuk mefkud bulunduğundan, ecnebîlere âdeta hükûmet içinde hükûmet himayesini te'mîn eden uhûd-ı mezkûre ahkâmı bu sebeblerle gittikçe teeyyüd ve teekküd etmekte idi. Filhakîka ancak bu sayede ecnebîler, memalik-i Osamniye'de mal ve canlarından emin olarak ikamet edebilmekte idiler. Eâzım-ı vükelâ-yı Devletten, ahrete rihlet etmiş bir pîr-i salhurde, bir gün şunun bunun evine girilip taharriyât ve enva-ı iz'acâtın icra olunduğuna dair söz cereyan ettiği sırada, "biz bu hal ile nasıl uhûd-ı atîkayı ilga edebileceğiz? Bunun değil ecnebîlere, bu gidişle bizlere de tatbîki maatteessüf temennî olunur" diyerek izhar-ı teessüf ve teessür etmiş idi. Bir mahalde tebaa-ı Devlet hakkında enva-ı tazyîkat ve tahdîdât reva görülür iken, yine o mahalde bir ecnebî himayesini kerhen kabule mecbur oldukları da vâki' idi.

Makalemiz, Kanun-ı Esasî ilân olunduğu zaman Devletin dahilen ve haricen ne vaz' ve mevkide olduğunu hakikat dairesinde mümkin mertebe tasavvur(7) ve beyan maksadına ma'tûf olmasıyla, bir nebze de umûr-ı idare-i dahiliyenin suret-i cereyanından bahsetmek lâzım gelmiştir. Evvelâ paytaht-ı Saltanat-ı Seniyyedeki ahvalı tasvîr edelim:

Bilcümle şuubât-ı idare, birtakım zînüfuz ve mütegallibelerin makasıd-ı menfaatperestanesine hâdim olmaktan başka bir şeye yaramaz bir hale gelmişti. Her şey çığırından çıkmış ve her vazîfe-i mes'ule sahibi başka bir işle meşgul olmakta bulunmuş; ve meselâ, bir dairenin nâzır-ı mes'ulü, haftada bir gün bile dairesine gelip erbab-ı mesalıhla iş görmeğe vakti kalmayacak derecede başka işlerle meşgul edilmiş; mes'ul nezretler var iken anın fevkında komisyonlar teşkil kılınmış; malme'murlarının merci'leri tenevvü' etmiş; hiç bir yerde vazaif ve mes'uliyet-i müteselsile kaidesi kalmamış; Babıâlî, en ufak bir me'muru azle iktidardan mahrum, ve makam-ı icra en âdî bir mürtekibin tehdidâtına ma'ruz bırağılmış; hulasa, bütün devair bir herc-ü merc içinde kalmış idi. Me'murlar intihabında merciiyete riayet edilmediği gibi, menafi-i Devleti menfaat-ı şahsiyeye tercih edecek ve doğrusu te'sîr-i nüfûza vicdan kaptırmayacak öyle metîn bir merci' de görülmüyordu. Vali ve mutasarrıflar alel'ekser şunun bunun sevk-i delâletiyle usulsüz ta'yîn olunmakta ve bîkesler, enva-ı mezahım ve hakarete dûçar olduktan sonra, emellerine vusûl için nihayetül'emr ıdlal ve tecrîm edilmekte idi. Bu zavallılar gittikleri yerde paydar olamayarak, birer suretle me'muriyetleri ellerinden alınır, ve isbat-ı sadakat-ü hamiyet etmek isteyenler birer iftira ile nefy-ü tağrîb kılınır idi.

Mâba'dı var

Süleymaniyeli Seyfullah

---

(7) Doğrusu "tasvîr" olmalıdır.

HATIRA-I DİYANET

Bediüzzaman Said-i Kürdî'nin Meb'usana Hitabı

Ya eyyuhel'meb'usûn, innekum meb'usûne li yevmin azîm(8)
Ey meb'usan-ı ahalî, hukukullah ta'bîr olunan menafi-i umumiyeyi bostan-ı medeniyette, Meb'us-ı İlâhî'nin aynülhayat şeriatıyla iska ediniz;(9) tâ ki medeniyetimiz bu hayat ile gencliğini ebedîleştirsin ve adalet-i ilâhiye de hakkıyla tezahür etsin. Zira adalet-i ilâhiye, arş-ı şeriatta tecellî ediyor. Oradan nâzil olan ahkâmı dustûrul'amel yapınız; tâ ki hukukullahta izinsiz tasarruf lâzım gelmesin. Sahib-i hakkın izni olmasa, tasarruf caiz olmaz. İnsanlar hür oldular; lâkin yine ibadullahtırlar.

İstibdad denilen dîv-i derendenin pençe-i gaddarında hanım-ı hatime-i edyan sükût ile ibka edilmiş idi. Şimdi ilbe,(10) taht-ı medeniyette oturan ve efkâr-ı umumî(11) denilen Süleyman-ı meşrutyetin engüşt-i mübarekine, her hassiyet-i teshîre malik nigîn-i şeriat-ı garra lâık görülecek. Evet, bunu lâık görünüz, fi'len de tebrik ve inkıyad ediniz. Bırakmayınız meşrutiyetin yed-i âdilânesine yakışan o seyfullah-ı beyzaya istibdadın pis pençesi ilişsin ve ağrazına vesîle ederek o mübareki lekedar etmesin.

Milyonlarca dâhîlerin nusûs-ı katıadan istiharcıyla şecere-i Tûba gibi teşaüüb etmiş ve siyaseten ve meslahaten hangisinin kangı mes'elesine temessük caiz bulunmuş "ve lâ ratbe ve lâ yabise illâ fî kitabin mübîn"(12) sırrını tefsir eylemiş olan mezahib-i erbaadan o define-i bîpâyân ve bîintiha, o cevahir ile memlûdür ya; o şeriat-ı garradan ahkâm-ı âdile ve hakaık-ı ulviyeyi düstûr olmak üzre tanzîm için, hamele-i şeriatın efkâr-ı umumiyesine müracaat ediniz; tâ ki meşrutiyetteki hakaıkı ve Kanun-ı

---

(8) Yani "Ey milletvekilleri, sizler büyük bir gün için gönderilmişsinizdir".

(9) Osmanlı döneminde milletvekillerine, "gönderilen" anlamına gelen Arapça "meb'us", halka da çoğunlukla "ahalî" denirdi. Böylece, yazarın burada kullandığı "meb'usan-ı ahalî" deyişi, "halk tarafından gönderilenler" demek olur. Peygamber de Allah tarafından insanlara gönderildiği için, O'na da bazen, "ilâhî elçi" demek olan "Meb'us-ı İlâhî" denirdi. Yazar burada, milletvekillerine "Ey meb'usan-ı ahalî" diye seslenmiş, Peygamber'e de "Meb'us-ı İlâhî" demiş ve öylece, hem anlamları, hem de harfleri arasında büyük benzerlik olan "meb'usan-ı ahalî" ile "Meb'us-ı İlâhî" deyişlerini aynı cümlede kullanarak, Arapçada "cinas" denilen ve edebiyatta çok makbul olan bir sanat meydana getirmiştir. Ancak, bu sanat burada görülmesine rağmen, yazı Türkçeye çevrilince bu deyişler de çevrileceği için, sözcükler orijinalliklerini kaybedecek ve cinas sanatı da öylece çeviride kaybolacaktır.

(10) Doğrusunun " ise" olduğu kuşkusuzdur.

(11) Doğrusu "umumiye" olmalıdır.

(12) Bir Kur'an ayetinin bir parçası olan bu sözün Türkçe çevirisi şöyledir: "Hiç bir yaş ve hiç bir kuru yoktur ki açıklayıcı kitapta bulunmasın". Buradaki "kitap"tan maksat, Allah'ın takdirini içeren Levh-i Mahfuz'dur.

Esasîdeki ahkâmı daha mükemmel, daha vâzıh şeriat-ı garradan istihrac ve tanzîm etsinler, nasıl ki az himmetle **Mecelle-i Ahkâm**'ı tanzîm ettiler. Zîra hablülmetîn-i hayatımız olan ittihad-ı umumî bununla tahakkuk edecek ve kuvvet bulacaktır.

Şimdiye kadar şems-i İslâmiyet, sehab-ı muzlim-ı istibdad ile ve anın neticesi olan su-i ahlâk ve zu'f-ı diyanetle mestûr–ü münkesif, ve ma'kes olan kamer-ı medeniyet, haylûlet-i cehalet ve vahşet ile münhasif olduğundan, hâşâ din-i İslâm müsaid-i istibdad ve atalet olduğuna dair bazıları için bir zann-ı bâtıl hâsıl olmuştur. "Elhikmetu dâlletulmu'mini, ehazeha eynema vecedeha"(13) bir şeriatta esas olsa, acaba ne senedle, ne suretle mani-i terakkî olur.

Siz de meşrutiyeti meşruiyet unvanıyla tavsîf ve telâkkî ve telkîn ediniz; tâ ki o bâtılı tekzîb edesiniz. Yoksa başka vicdanî dinlere kıyasen şeriatı siyasetten tecrîd ile, o zann-ı bâtılı tasdîk etmeyiniz. Zîra dinimiz nasıl ki ma'nevî ve vicdanî ve uhrevî ve naklîdir, maddî ve siyasî ve aklî ve meaşı tanzîm ve te'mîn ediyor. Bazı Avrupa muhakkıkları demişlerdir ki: "Bazı aktardaki insanların daire-i medeniyete duhûllerine vasıta-ı yegâne, İslâmiyettir". Müslümanların lahm-ü demlerine karışmış olan din-i İslâm, anların hissiyât ve efkârında müessir ve vicdanlarında sultan-ı muta' olduğundan, şimdi esas-ı terakkîyi metîn bir esasa istinad ettirmek için, efkâr ve ezhan miyanında seyyale-i elektrikiye gibi cereyan eden mesail-i diniye ile vicdanlarıyla muhabere ve neşredilsin.

Hem de etfalın ta'lîmi, kasrî ve cebrîdir; etfala benzeyen akvamın terbiye ve ta'lîmleri de cebrî gibi olacaktır. Bu zaman-ı hürriyette kasır, şevk ve mahabbet olacaktır. Ve o şevk-i hakikîyi tevlîd eden, vicdanlarından çıkan sada-yı diyanettir; ve anı tehyîc eden hassiyet, ruhanî manyetizmaya malik olan şeriat-ı Ahmediye'nin emr-i nâfiziyle olacaktır. Kürdistan, Arabistan, Arnavudluk'ta gezenler, bu müddeada tereddüd etmezler. Anların ezhanını ruhanî manyetizma ile manyetizlendirmek, ancak şeriat namıyla olacaktır.

Marazımızı teşrih edelim, ana göre deva arayalım. Marazımız atalet ve cehalet ve muhalefet-i şeriatla hâsıl olan su-i ahlâk ve anların neticeleri olan fakr-ü zaruret ve irtikâb-ı hile ve başka namla sirkat-ı alenîdir. Âlem-i medeniyet, bu seyyiâtın izalesini bizden istiyorlar. Diyaneti zayıflaştırmakla tedavi, parmaktaki cerîhanın tedavisi için göz çıkarmağa benzer. Zîra milletin kalb hastalığı, zu'f-ı diyanettir. Hulasatulhulasa, meşrutiyet,(14) seyf-i elmas-ı şeriatı elde tutmak zarurîdir; tâ ki üç şecere-i zakkumu esasıyla kessin, üç defîne-i cevahiri veyahud şecere-i Tûba'yı muhafaza etsin.

---

(13) Bu bir hadistir ve Türkçe çevirisi şöyledir: "Bilim, inananın kaybolmuş malıdır, onu gördüğü yerde alır".

(14) Doğrusu, "meşrutiyetin" olmalıdır.

Birinci şecere-i zakkum, Avrupa'nın hakkımızda zann-ı fasidi ve anın semeresi olan hiss-i nefret-ü merhametsizlik ve şematettir. Zîra İslâmiyetin mani-i terakkî ve müsaid-i istibdad olduğunu hataen zannetmişler idi.

İkinci şecere-i zakkum, ma'den-i ahlak-ı seyyie ve medeniyetin en büyük seyyiesi olan dinsizliktir. Bu şecere-i zakkumun zemîn-i şuresi budur ki, eğer her kemale muhît olan din-i İslâmî yalnız vicdana sıkıştırılsa, din bir tarafta kalır ve hamele-i şeriat tebaiyet hükmüyle geri kalarak, gitgide inhitat ederek, o şecere-i zakkum müsaid zemîn bulacaktır. Zîra herkes tebaî ve sathî nazarıyla dine nazar ederek, dikkatsizlik ve taassub ile dine karışmış olan bazı hikâyât-ı İslâmiye ve teşbihât-ü İsrailiyât, ki bazı avam-ı nas onları akîde ve hakikat ve İslâmiyetten telâkkî etmişlerdir, onlar da avam gibi akîde ve hakikat zannedeceklerinden, fünûnlara muhakeme ettikleri vakit, kalb hastalığı mesabesinde olan zu'f-ı akîdeye mübtelâ olacaklardır.

Üçüncü şecere-i zakkum, nifak ile anâsır-ı İslâmiyeyi tefrikaya ve efradın kalblerini teşettüte ve efkâr-ı umumiyeyi çatallaştırmağa ve hükûmeti izmihlâle verecektir. Zîra en âmî ve cebîn, en has ve cesur gibi hiss-i diyanetle mütehassis, din namıyla ne telkîn olunsa ruhunu feda eder. Hubb-ı vatan ve sırf hubb-ı millet ve saadet-i dünyevî(15) olan hissiyâtlar, ancak binde bir dane hakkıyla mütehassis oluyor ve mühteslerde hubb-ı vatan ve millet içinde diyanet ve şevket-i İslâmî ve şerayi-i dinî(16) mülâhazasıyla mütehassis oluyor. Demek din vasıtasıyla olmasa, şahs-ı ma'nevî olan hükûmet, avâm-ı nas nazarında münafık veya mürted gibi olacak ve hayatımız olan ittihad ve ruh-ı hükûmet olan itaat, ehven min beytil'ankebût olacaktır. Bir asker hiss-i hakikî-i vicdaniyâttan ârî farzedilse, kâr-ü zarda ne fedakârlık gösterecek!

Eğer şeriat tecessüm etseydi, istibdadı şeytan gibi tel'în edecekti. Şeriatı bertaraf bırakmayınız; tâ istibdad, pis eliyle vücudunu lekedar etmesin.

Meşruiyet zemîninde neş'et eden birinci şecere-i Tûba, ittihad-ı umumîdir. Zîra avam ve havas, hiss-i dinle mutesaviyen mütehassistirler. Eğer din namıyla olmasa, bîçare avam mâzî tarafa dönüp gidecekler, zaman-ı saadete sizi şekva edeceklerdir.

İkinci şecere-i Tûba, eydî-i şebabete mazhar olan medeniyetimizdir. Zîra şeriat, mehasin-i medeniyete emr ile beraber, medeniyeti inkıraza sevkeden ve ihtiyarlatmakta olan sefahet-ü israfât ve maîşetteki müdhiş müsavatsızlıktan nehyediyor.

Üçüncü şecere-i Tûba, ikbal-ı istikbalimizi te'mîn eden diyanet-i kâmilemizdir. Zîra meşrutiyette şeriat, esas-ı evvel-i medeniyetimizin deveran-ı demi yerine geçmiş olan şeriat-ı Ahmedîyi(17) teneffüs, ve terakkiyât-ı efkâr ile, onun, mülevves olan hikâyat ve İsrailiyât ve teşbihâttan tasfiye edileceğinden, küre-i arzın deveranı-ı demi yerine geçecektir. Veyahud şems-i İslâmiyet, sema-yı siyasâtta sehab-ı muzlimden halas olduğundan, kamer-i medeniyeti tenvîr ve Asya tarlasının çiçeklerine(18) tenmiye ve tezyîn edecektir. Zîra din esası olduğu halde, hamele-i şeriat dâhî ve siyasî adamlar olacaklar ve İslâmiyeti o hikâye-i İsrailiyâttan tecrîd edecek ve sileceklerdir.

---

(15) "Saadet" dişil olduğundan, sıfatı da dişil olarak "dünyeviye" olmalıdır.

(16) "Şerayi" dişil olduğu için, sıfatı da dişil olarak "diniye" olmalıdır.

(17) "Şeriat" dişil olduğundan, sıfatı da dişil olarak "Ahmediye" olmalıdır.

"Velfadlu ma şehidet bihil'a'dau".(19) Yenidünya'nın en meşhur feylesofu demiş ki: "İslâmiyet çıktığı zaman, ateş-i cevval gibi, odun parçalarına benzer sair edyan ve efkârı bel'etti. On iki asırda iki yüz milyonun rehber-i hayatı olmuş ve o hakayık-ı ulviye musademât-ı âleme karşı hassiyetini ve hakikatını muhafaza etmekle, şimdi mir'at-ı mücellâ gibi Muhammed-i Arabî'yi nazarımızda tecessüm ettiriyor".

Mâba'dı var

Said-i Kürdî

HEY'ET-İ A'YAN

VE SEYYİD ABDÜLKADİR EFENDİ HAZRETLERİ

Hey'et-i A'yan'ı terkib eden zevât-ı âliye miyanında, Cem'iyetimizin Reis-i Fezailgüsteri Seyyid Abdülkadir Efendi Hazretleri dahi dahildir. Şeyh-i müşarün'ileyh, silsile-i neseb-i pâk-i Hazreti Risaletpenahî'ye haiz-i şeref-i intisab olan ekmelîn-i sâdât-ı Kürdiyeden ve fazail-i zatiye ile kemalât-ı ilmiyeyi nefs-i nefîsinde cem'etmiş eâzım-ı erbab-ı hamiyettendir. Binaenaleyh, şu tevcîh-i vecîh, müstelzim-i menn-ü şükran-ı nâmütenahîdir.

Zat-ı âlî-i reşadetpenahîlerini kemal-i samimiyetle tebrik ve kâffe-i umûrda rehberî-i tevfîk-i Hudavend-i zülcelâle mazhariyetlerini de, başkaca temennî ederiz.

*

Cem'iyetimizin a'za-yı kiramından ve Kürdistan'ın şâyân-ı iftihar erbab-ı fikir ve kaleminden Baban İsmail Hakkı Bey, Bağdad meb'usluğuna ta'yîn olunmuştur. Mîr-i mûmaileyhi tebrik ve Bağdad ahalî-i muhteremesinin intihabca hüsn-i isabetlerini takdir ederiz.

---

(18) Doğrusu "çiçeklerini" olmalıdır.

(19) Bir Arapça şiirin dizesi olan bu sözün Türkçe çevirisi şöyledir: "Üstünlük, düşmanların tanıklık ettiği üstünlüktür".

TENSÎK-İ ÂDİLÂNE

MECLİS-İ MEB'USAN'IN NAZAR-I DİKKATİNE

İdare-i meşrutanın tarih-i teessüsünden itibaren Kabinenin ilk tedbir-i âcili, "tensîkat" keyfiyeti oldu. Mecme-i tekâlîf-i emîriye, merci-i muamelât-ı maliye olması itibariyle Maliye Nezareti, devair-i saireye nümûnenüma-yı imtisal olmak üzre icraâta başladı. Tahdîd-i a'zasıyla idame-i vücudu tecrübeten elzem Meclis-i Maliye'yi külliyen lağv, diğer taraftan müdîrlerle idare olunan şuubâtta dört muhasebecilik, dört de muavinlik ihdas eyledi. Bunların ve erkân-ı maliyece az-çok diğer tahavvülâtın istihsal-i iradesinden sonra aklam tensîkatına girişti. Sıda' ve şikâyât-ı muhikkayı kuvve-i müsellâha ile iskât eylediği halde, yarı yolda kaldı. Devair-i saire de emr-i tensîke koyuldular, Maliyeye peyrev oldular.

Meclislerinin kısmen tensîkini ve büyük me'murlarının tahvîlini iradeye iktiran ettirdiler. Sonra nöbet küçüklere geldi. O sırada bir vâveylâdır koptu. Her dairede bir gürültü, her kafadan bir ses, her cerîdede bir bend, nâzırlara ta'rîz, Kabineyi tenkîd, kıyamet, eşgal-ı resmiye, efkâr-ı milliye, enzar-ı umumiye hep o noktaya mahsûr. Hem de aylarca! Vakta ki en kanunşinas bildiğimiz zevâtın nişane-i mesaî-i mesbukası olarak mukaddemce akd-ı muahedât-ı ticariye ile tasdîk-i zımniye iktiran etmiş, Bulgaristan istiklâli, fazla olarak Avusturya istilâsı ve teferruâtı patlak verdi. Bu hal, mes'ele-i maliyeden mütevellid hoşnudsuzluğu artırdı. İş bitirmeden çatallaştırmaktan ise, tasdîk-i Meclis-i Meb'usan'a ta'lîkan ihzarı ciheti tercih olundu. Şu kadar ki, icraât-ı musaddakaya ma'ruz kalanlar maaşları bir kaide-i muhdeseye tabi' kılındı; ki devr-i keyfî-i istibdadda bile bu gibi tedabîr-i umumiye aynı zamanda umuma teşmîl ve icra kılınmak kaide-i hükmiye ve idariyesi gözetilmiş iken, muamele-i vâkıa-ı istisnaiye muvafık görüldü.

Elhaletü hazihi, devairce 1325(Milâdî 1909) senesi muvazeneleri, defatır-ı tensîkiye-i müstahzara münderecâtına göre tanzîm-ü takdîm kılındı. Bu defterlere nazaran, her daire reisi kendi re'y-ü ictihadıyla veya maiyeti erkânının tensîbiyle birer kadro yaptı. Bîtarafane farzolunsa bile bu kadrolar da, devairin kimi erkân-ü a'zasına yedişer bin, kimi beşer, dörder bin, kimi kalem müdîrlerine dörder, üçer, ikişer bin ğuruş maaş tahsis ediyor. Keennehü her daire ayrı birer devlete mensub imiş! Fesübhanellah!

Mâba'dı var

V. H

KISM-I EDEBÎ

Fransa meşahîr-i üdebâsından Lamartine'in evsaf-ı celîle-i Hazreti Peygamberî'ye dair yazdığı makale bittercüme efâdıl-ı üdebâmızdan Haydarîzade İbrahim Efendi tarafından nazmedilmiştir:

–Mâba'd–

Peyk-i bi'set dağıldı aktara
Rum'a, iklim-i Türk-ü Tatar'a

Fikir müşkil, muârızı mevcud
Hasım müdhiş, muavini mefkud

Azm âlî, fakat cihan mani'
Az vesait, neticesi vâsi'

Ger bu ezdad-ı müşkilülgayât
olsa mikyas-ı kudret-i dühât

oku tarihi, bak eâzımdan
kimi teşbih edem Muhammed'e ben

Gerçi kisralar ile kayserler
nice Dara, nice İskenderler

bu cedelgâh-ı dehre gelmiştir
birkaçı nam ve şöhret almıştır

sürdüler dehre ceyş-i teshîri
attılar gürz-ü tîğ-i şimşiri

oldu ancak netice-i himmet
bir temelsiz idare-i devlet

o da çok geçmeden zamanında
unfuvan-ı şebab-ı şanında

ma'rez-i sadme-i zeval oldu
eseri mahv-ü payımal oldu

Bir de sen Hazreti Muhammed'e bak
eser-i âlî ve fikr-i erşede bak

Kaldırıp ortadan hurafâtı
eski edyanı, eski âdâtı

çok hükûmât-ı zîşekîmeleri
satvet-ü kuvvet-i cesîmeleri

az zamanda zebûn-ü har etti
kahr-ü tedmîr-ü tarumar etti

Çok hükümdar zehreçak oldu
Küre'nin nısfı lerzenak oldu

Öyle titretti dehri bîm-i hücum
kalmadı emre olmayan mahkûm

Ya, o kanun-ı hikmet-ü edebî
oldu her yerde rehber-i talebî

Kelimâtı hikmetle meşhûndur
Her biri ayrı ayrı kanundur

Rabtedip bir makama ahkâmı
mütenevvi' lisan ve akvamı

Öyle bir dinin oldu bânîsi
akla hayret verir meanîsi

Tâ cihan ve ârande(20) daimdir
ebediyetle hükmü kaimdir

Oldu beynelmilel aziz-ü benam
şeref-i i'tikad ile İslâm

Rabt-ı kalb eylemiş bir Allah'a
fikri hasreylemiş bu dergâha

---

(20) Bu sözcüğün anlamı anlaşılamıyor. Belki doğrusu "âr anda"dır ve "âr" Farsça "ateş" anlamındaki "âzer"in kısaltılmışıdır. Böyle olursa, dizenin şöyle yazılması gerekir: "Tâ cihan ve âr anda daimdir"; yani "dünya ve onda ateş var olup sürdükçe".

Buğz eder putperest ve asnama
sahte ma'bûda, böyle evhama

Böyledir hakka karşı nam almak
zann-ı kâzibden intikam almak

Hâsılı, serteser cihan-ı edeb
oldu meftûn-ı sıyt-ı fahr-ı Arab

Emrine herkes inkıyad etti
sülüsü insanın i'tikad etti

Mâba'dı var

DER'AĞÛŞ

Karanlık, çok karanlık leyle-i deycûr-ı istibdad
Derin bir köşesinden ruh-ı millet eyliyor feryad

Kesik, muhrik enînler, ahlarla muğ-ı şeb nâlân
o ruh-ı millete bir nevha-ı hüzn ile matemhan

Geri dönmekte hep aks-i sadalar, çünkü ma'kes yok
Evet, feryadres bir tekti, feryad ettiren pek çok

Bütün evc-i vatanda bir sönük yıldız heyûlâsı
Görünmezdi onun da –hâleden– cirm-i mücellâsı

Kamer divan divan, ellerinde münhasif, bîtab
Sema muzlim, nücûm âfil, şihab-ı sâkıbı niyab

"Cealnaha rücûmen lişşeyatîn"(21) yıldız içindi
Fakat ah, onların kuvvetleri Yıldız'dan fırûndi

Bu yelda-yı husûf otuz iki saat devam etti
Bu saatlerde çok bîdar seyr-i fîlmenam etti

Karanlık, pek karanlık bir şeb-i târîk-i milletti
Hele Kürdler, o dilsizler, hammallar cehl ile bitti

---

(21) Bu, yıldızlarla ilgili bir Kur'an ayetinin bir parçasıdır ve anlamı şudur: "Biz onları, şeytanlara atılanlar kıldık".

O yâl-ü bâl-ı merdane, ağır yüklerle incinmiş
Ber-ü dûş-ı bülend-i fahrımız fakr ile alçalmış

Sürüldü bir sürü, diğer sürüler geldiler hâlâ
Temadî eyliyor Bingazi'den bir bang-i vâveylâ

*

Göründü bir hilâl-i nevdemîde ufuk-ı garbîde
Tereddüdler içinde muhteriz, titrek ve rencide

Önünde şarka doğru sahalar, pür ebr-i istibdad
ederken şanlı şerefin ruh-ı mâzîsinden istimdad

Heman imdad için hazırdı ruh-ı Yavuz ve Fatih
Sema-yı saf-ı Osmanî'de birden oldular sâtih

Karanlık kütleler, muzlim sehab, âfâk-ı gam'âlûd
measîlerle dolgun, saha-ı eflâk dûd'endûd

bu nur-ı mâzî ve müstakbelin aksiyle sıyrıldı
yarıldı, paralandı, perde-i bîdadî yırtıldı

Sonra nur, o hilâl-i tazeye doğru hırâm etti
O nur-ı dîdeyi ağûşa çekti, bedr-i tam etti

Der'ağûşun müteheyyic giryesiyle oldular mesrûr
Döküldü şahrah-ı millete şâbâş-ı nura-nur

Süleymaniyeli M. Tevfik

ESKİ OSMANLILIK VE YENİ OSMANLILIK

Kâbûs-ı tahakkümle bunalmış idi ümmet
Sönmüştü dimağındaki misbah-ı şehamet

Rü'yetli, tekellümlü, taharrüklü bir uyku
Her dem bütün a'zasını sarsar idi korku

Bâlâ-yı serinden kopan âvâze-i ilham
vicdanına nefh eyler idi müttasıl evham

Efkâr-ı mealiye o vicdanda yer azdı
Birçok senelerden beri hiç uğrayamazdı

Olmuştu tazyîk ile bu sahne-i vicdan
dîv-i siyeh-i haşyete bir sımsıkı zindan

Bir sihr-i hafî eyleyerek azmini mezcûr
bu ümmet-i bîçareyi kılmış idi mahcûr

Derlerdi ona Avrupa'da "hasta bir âdem"
Uğrardı ceraidde hakaretlere her dem

Lâkin koyu bir nevm-i sınaîydi bu halet
Muzmardı bu zillette cerasîm-i celâlet

Bir kenz-i mutalsam gibi lebrîz-i mealî
vardı bu soluk ruhta bir tıynet-i âlî

*

Birdenbire bâlâ-yı ufuktan yeni bir ses
bir ses ki sünûhâtı ilâhî ve mukaddes

oldu vatanın cevv-i bülendinde tanînsaz
o hufterûyi eyledi bir lemhada îkaz

Millette uyandı yeniden bir ulu vicdan
Çıktı yeni bir nesl-i güzîn kalb-i vatandan

Bir sîret-i memdûha ile zindedilâne
ulviyyet-i millîmizi gösterdi cihane

Olmakla her asker münferi(22) bir yeni Tarık
Her zâbitimiz bir ulu timsal-ı havarık

Ordu bize bahşeyledi bir feth-i siyasî
Oldu yeniden fatih-i Kanun-ı Esasî

Âlem Yeni Osmanlılığa der idi cansız
Aldı geri hürriyet-i mağsûbeyi kansız

Bîmar-ı müebbed sanılan bünye-i millet
bir feyz-i şebabet, yeni bir ruh-ı adalet

izhar ederek, Avrupa'yı eyledi hayran
"Tefrîh-i dehâ"mış meğer o devre-i buhran

Diyarbekirden: Mehmed Ziya

---

(22) Doğrusu "neferi" olmalıdır.

GELÎ WELATÎYA

Ew cem'îyeta me Kurda li İstanbulê, fikra wan ê mezin xweykirina dîn, tereqqîya Kurdistanê ye; digel tereqqîyê, xweykirina navê bav û kalê Kurmanca ye. Lewra ecdadê Kurda jibo erdê Kurdistanê ew qas hezar şehîd dane, ke her şehîdek Eskenderek bûye. Eskender mirovek bû, heta îro, ji îro paş heta qiyametê bi mêranî li ser zimanê alemê digere. Ji Kurda sed hezar Eskender rabûne, jibo erdê Kurdistanê şehîd bûne; navê yekê li meydanê tune. Heyfa wan şêra ku hun ewladê wan in. Eger heta nuha jî hun dom dikin, dîsa bi saya navê wan bav û kalan e. Ma hun bi xwe mêr nînin? Belê, mêr in, camêr in; çi faîde bi hev nakin. Hun baş nizanin ku Qanûnê Esasî(23) bi xeyrê şerîetê tiştek nabêje. Şerîet jî mîna Çîyayê Qaf pêşî li hemû xirabîya girt. Îro roja rastîyê ye û tereqqîyê ye, ke her kes jibo dînê xwe, miletê xwe, welatê xwe bixebite. Xebat bi çi dibe? Bi îttîfaqê dibe.

Gelî Kurda,

Tayê xwe yê îttîfaqê bikine yek.(24) Tu zor, tu zincîr, ewî tayê we yê îttîfaqê nikare biqetîne. Wî wextî welatê we ji hemû tirsî xilas dibe. Eger bêîttîfaqîya we dewam bike, hun destê xwe ji Kurdistanê bişon. Temaşa bikin, Bosna-Hersek îtîfaqa wan tunebû, lewra qiralê Awusturyayê siwarê ser wan bû. Nuha "ax û ox" dikin, faîde nake. Binêrin, hemalê İstanbulê îttîfaq kirin, malê Awusturyayê ji wapora dernexistin; navê hemala li hemû cerîda nivîsîn, ji onbaşîyê hemala ra jî saetek zêr hedye dan.(25) Çi ye, îttîfaq kirin, malê dijminekî wek Awusturyayê dernexistin, navê qencîyê li alemê bela kirin.(26)

Îro îda miletan e; herçî tiştê bi îttîfaqê bixwazin, ji wan ra ew muyesser be.(27) Çira Kurdistan ji xwe ra zêde neke? Hemû qewm li tereqqîya xwe dixebite; çira li Kurdistanê fabrîqe tune ye, çira wapor tune ye, çira rîya baş netîye çêkirin, çira bi zimanê Kurdî cerîde, kitêb netîye tebi'kirin!(28)

Cem'îyeta me evê cerîda ha bi Kurdî–bi Tirkî derxist, ke Kurmanc bi zimanê xwe bikaribe binivîse, bixwîne. Lazim e hun çi qas axa hene, hemû jî ji vê cerîda ha bixwazin, bi melayê xwe bidine xwendinê, zarûyê we jî bixwînin. Salê mesrefa heqê cerîdeyê, çar mecîdî ye.(29) Hun bi saya vê cerîdeyê, li dinyayê da çi dibe hun'ê bizanin; wî wextî hun'ê ha ji halê xwe bibin.(30) Mirovê ke nexwîne, tiştek ji dinyayê nizane. Heta nuha we digo "me'mûr li me zulm dikin". Ji vir weha êdî qusûr li cem me'mûra namîne; xirabî ke hebe, qusûr ji we ra ne. Heyfa navê we ye. Miqatê xwe bibin, ke kes nebêje Kurd wehşî ne. Kurdistan cenneta dinya ye; îttîfaq bikin, ke tereqqî bike, hun jî rahet bibin.

---

(23) Qanûnê Esasî: Serqanûn, qanûna bingehî ya ku awayê kargêrîya dewletek, heq û wezîfeyên hevwelatên wê dewletê sererast dike û kifş dike. Li vir mexsed jê serqanûna Dewleta Osmanî ye, ku bûbû bingehê meşrûtîyetê. Ji serqanûnê ra bi Erebî "dustûr", bi Tirkî "anayasa", bi İnglîzî jî "constitution" tê gotin.

(24) Ta: Benê zirav. Li hin hêlan tê gotin "tayik" jî. Tîpa "t" qelew tê gotin.

(25) Hemal: Piştîvan. Peyvik Erebî ye û di wî zimanî da "hemmal" e.
Onbaşi: Amirdeh, amirê dehan. Li vir mexsed serekê piştîvanan e.

(26) Bela kirin: Belav kirin.

(27) Muyesser be: Pêkbê, bi dest bikeve.

(28) Cerîde: Nûçename, rojname, gazete.
Tebi'kirin: Çapkirin.

Gelî welatîya,

Dinyayê da çi qas tereqqî, çi qas qencî heye, berê xwe daye Kurdistanê, du tişt ji we dixwaze, ke were Kurdistanê. Ew her du tişt, yek muhafeza şerîetê ye û her kes muxalifê emrê şerîetê neke; yek jî îttîfaq e bi welatîyê xwe ra. Hun wan her du tişta muhafeze bikin. Du sala de jibo buhustek erdê Kurdistanê ra hezar zêr bidin, dîsa dilê we ji ber dernekeve. Ez ew qas cî gerîyame, erdek wekî Kurdistanê mi nedîtîye. Ew zozanê xweş, ew ji wî be baş,(31) ew hewayê saxlem ke Kurdistanê ye, mi nedîtîye. Tereqqîya Kurdistanê, bi xweykirina wan her du tiştan e. Emanetê we xweykirina emrê şerîetê, xweykirina îttîfaqê. İttîfaq!

Seyyah Ehmed Şewqî

Merkez Matbaası M. Tevfik

---

(29) Mecîdî: Yekîtîyeka diravên Osmanî bû, ku rûmeta wê 20 quriş bû.

(30) Ha: Hay.

(31) Tê zanîn ku ev peyvik bi şaşî weha derketine û awayê rast, "ew jîyana baş" e.

YENİ KİTABLAR

Kürdistanımızın mahsûl-ı dehâ-yı irfanı olan Merhum Said Paşazade Diyarbekirli Faik Âlî Bey tarafından "Fânî Tesellîler" namıyla bir mecmua-ı ebedzinde-i şiir vücuda getirilmiştir. Şair-i şehîr-i âlînevâyı tebrik, eserlerinin mütalâasını bedayi'perestan ve edebe tavsiye ederiz.(32)

DAHİLÎ

MÎRAN REİSİ ABDÜLKERİM

Mîran Reisi Abdülkerim'in mebde-i neş'etinden tâ bugüne kadar devam eden mezalim-i cinaiye ve istibdadiyesinden dolayı, lüzum-ı te'dîbi mukaddema Cem'iyet tarafından batakrîr Babıâlî'ye arz, ve binaenaleyh merkum, merkez-i vilâyete celbedilmiş idi.

Mustahberât-ı ahîreye nazaran merkum hakkında bu kere cihet-i adliyeden ahz-ü girift müzekkeresi sudûr ettiği halde, her nedense bazı zabitan-ı mahalliyece emr-i ehemm-i te'dîbinde tereddüd olunmakta imiş.

Hazîne-i Devleti milyonlarca ızrar ve bir hayli nüfusu katle ictisar ve mezalim-i me'lûfesinde hâlâ da devam eden bu gibi canîler himayeye değil, ancak kanun-ı münîf-i adl-ü hakkın sille-i intizambahş-ı terhîb-ü te'dîbine müstahaktır. Merkumla dâmâdlarının üç milyona karîb bir vâridât-ı hazîneyi de eydî-i ihtilâslarına geçirmiş oldukları, vaktiyle me'murîn-i mülkiye ve askeriyeden müteşekkil bir hey'et-i tahkikiye tarafından verilen raporlarla ve kuyûd-ı resmiye ile mütebeyyin olduğu, cümle-i müstahberâttandır. Bu babda Dahiliye, Harbiye, Adliye ve Maliye Nezaret-i celîlelerinin enzar-ı dikkat-i mehamperverîlerini celbederiz.

*

Erğanima'deni sancağının intihab-ı meb'usanında, Muhasebe-i Vilâyet Mümeyyizi Vahîd ve edîb-i şehîr Mehmed Ziya Efendilerin ekseriyet kazanacakları zannolunuyor. Mûmaileyhima, namus ve hamiyetin cidden birer timsal-ı zîhayat-ı mealîsi olduğundan, liva-i mezkûrün bu babdaki himem-i takdiriyesi sezavar-ı teşekkür ve vaktin darlığına mebnî tesrî-i muamele-i intihabiyeye masrufî-i himmetleri de başkaca intizar olunur.

---

(32) Yani "güzel şeyleri ve edebiyatı sevenlere tavsiye ederiz". Ama "ve edebe" sözcükleri, tek sözcük de olabilir ve bir terim olarak "alan" anlamında da kullanılan "vâdîye" de olabilir. Öyle kabul edilirse, cümlenin sonu, "bedayi'perestan-ı vâdîye tavsiye ederiz" olur; yani "bu alanda, edebiyat alanında güzel şeyleri sevenlere tavsiye ederiz".

ÜÇÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

MİLLETİN BÜYÜK ÖZGÜRLÜK BAYRAMI

Bizans istibdadının yıkıldığı yerde milletin özgürlük savaşçılarının kurduğu bugünkü büyük meşrutiyet binamız, Osmanlının arslanca yiğitliğinin elde ettiği zaferlerin görkemli bir anıtı ve politik işlerimizin tarihçesinin övünülecek bir yüce başlığıdır. Millî yaşamımızın uzun varlığının şu 7. yüzyılına kadar(33) zincirleme olarak süregelen çeşit çeşit olay ve değişikliklerde,(34) sevinç dolu bu millî şenliğimizin bu parlaklıktaki bir benzerine kasinlikle rastlanılamaz. Tarihsel durumlarımızın macerasının birçok noktası, birer kanlı tablodur. Osmanlı millî tarihi, bugünle sonsuza dek kıvanç duyacaktır. Çok iyilik getiren özgürlük ışığının yüzyıllardan beri batık olması yüzünden karanlıkta kahredilen egemenlik başkentimiz, bugün erişmiş olan özgürlük evriminin titrek ışıklarının doğuş yeri ve uygarlığın güzel kokusunun kutsallık saçan feyizlerinin görünüş yeri olmakla mutludur.

Şimdiye dek tutsak olmanın kana bulanmış zehirli suyuyla arzusu acıya boğulan soylu Osmanlı halkı, şu 4 Aralık gününün(Milâdî 17 Aralık) parlak yeni sabahını(35) bir heyecan ve şevk duygusuyla ve saygıyla karşıladı. Kentin saygıdeğer ziyaretçi ve misafirleriyle birlikte yüz binlerce olan insanları, sokaklara sığamıyordu. Saygı gösteren ellerini yiğitliğin simgesi olan Osmanlı bayraklarıyla süsleyen özgürlükçü toplulukların okudukları büyük bayramı kutlama marşları, toplumun kulakları okşayan sevinç ilâhîleri gibi, sükûneti şevkte aramaya alışmış ufukların kulaklarına yansıyordu. Kent, bir hay huy haykırışının şenliğiyle yeniden canlanıyordu. Padişah milletine, millet de özgürlükçü yeni hükümdarına karşılıklı bir güvenle kavuşuyordu. Evet, itiraf ederiz ki bugün, Sultan Hamid efendimizin başlangıç olarak tahta çıkış tarihidir. Şimdiye kadar millet ona bir meşru hükümdar gözüyle bakmadı, bakamazdı da. Fakat bugün her tarafta atılan yüz birer pare topların yiğitlik dolu gümbürtüleri, kendisinin yücelikle tahta çıkışını yeni baştan ilân ediyor ve millet egemenliğinin kesin beratının elde edilişinin onurlu törenini tüm uygarlık dünyasına müjdeliyordu. O yüce beratın egemenliğinin yüce binasına saygı gösterildikçe, korku ve ürkmeyle bir köşeye çekilen o kirli, o nefret duyulan eski saltanat tahtı yerine, Padişahımızın saygıdeğer egemenlik tahtı, bugünden itibaren milletin görkemli başının üzeri olacaktır.

---

(33) "Millî yaşam"dan maksat Osmanlı yaşamıdır, "yedinci yüzyıl"dan maksat da,1299 yılında kurulmuş olan Osmanlı Devletinin yedinci yüzyılıdır.

(34) "Değişiklikler", Arapça "inkılâb"ın çoğulu olan "inkılâbât"ın karşılığında kullanılmıştır. Sözlük anlamı "devrilme, alt-üst oluş" olan "inkılâb", Osmanlıcada terim olarak "hükümet darbesi, bir şeyde köklü değişiklik yapma" anlamlarında da kullanılırdı. Burada Osmanlı tarihindeki olaylardan sözedildiğinden, kanımızca en uygun karşılığı, "değişiklikler"dir.

(35) 4 Aralık(Milâdî 17 Aralık), Osmanlı Meclisinin açılış günüydü.

Yüce milletin o vekilleri, millet 33 yıl önceki vekillerini(36) bugünkü alkışlar ve bu denli içtenlikle karşılamamıştı. Çünkü o gün tutsak olduğunun farkında değildi, bugüne oranla pek sönüktü. Fakat 33 yıllık facialarn ve zulümlerin geniş kapsamlı uyarışının feyziyle, bugün her ferd fedakâr bir özgürlük kahramanıdır. Şimdiye kadar facialarn ve yıkımların aleti olmakla yüce otoritesinin değeri lekelenen süngülerimiz, kılıçlarımız, heybetli silâhımız, bütün ordularımız, bundan sonra tüm gerçek ve kutsal anlamıyla görev yapacak, değeri düşük bütün davranışları ayakları altına alıp yok etmek için ezecektir.

İşte bundan önceki milletvekillerimizin desteğinden yoksun olduğu bu güçler, Osmanlıların birliğinin büyük kitlesi, bugün erdemlerimizin yeni başkentinin yükselen egemenliğinin bekçisi, milletin ikbal haritasının en itaatkâr ve en şiddetli bir düzenleyici desteği ve gücüdür.

Savaşımcı çabalarının, artık uygarlık dünyasına bizi pek büyük bir soylu halk olarak göstereceğine yeterli ve güvenceli olduğuna inancını bağlayan Kürd Kulübü adına şükran ve kutlamalarımızı sunarız.

Ahmed Cemil

KÜRDÇE ÜZERİNE

Kürdler, erdemli ahlakça diğer Osmanlı unsurlarıyla aynı düzeyde, belki de üstün oldukları halde, uygarlıkça ve uygarlığın temelini oluşturan eğitim ve öğretimce pek alt düzeyde olan bir konumda bulunuyorlar. Her şeyden önce, Müslüman olmayan Rum, Ermeni, Bulgar ve diğer unsurların özel okulları, derli toplu eserleri, tarihleri, özetçe hayli yükselmiş bir eğitim ve öğretim düzeyleri vardır; ve bu açıdan bazı hususlarda, örneğin öğretimde, sıradan ticaret ve sanayi işlerinde Türk unsurundan da üstün geliyorlar.

Kürd halkının diğer Müslüman unsurlar arasındaki uygar durum ve konumuna gelince, bu da ne yazık ki pek alt düzeydedir. Örneğin Araplar, tüm Müslümanlar için her iki dünyanda selâmet getiren ulu şanlı Kur'an bu yüce açıklamalı dilde indiğinden ve tüm inanç sahipleri bu kutsal dilin telkinleri sayesinde gerçek yolunda yürüdüklerinden ve zaten harika duruluğu ve erişilmezliğiyle tanınmış olmasının yanı sıra, hak ve Tanrı birliği sözü bu dille yayıldığından ve Arap, Acem, Müslüman olan ve olmayan yüz milyonlarca insan, ümit ve amaçlarının son aşaması ve ilk ile son varlığı ve mutluluğunun nedeni olan kelime-i şehadeti bu dille söylediğinden, bu halkın mensupları öteden beri bilim, eğitim ve öğretim nasibinden diğerlerine oranla daha fazla pay aldıklarından, doğaldır ki bugün Osmanlı İmparatorluğu(37) içinde bulunan Arap halkları diğer halklara göre daha çok bilim ve eğitime alışkanlık edinmişlerdir. Bu üstünlük ve ayrıcalıkla birlikte, yine de geri kalmış Arap halkları ve aşiretleri varsa, bu kusurun, dilin üstünlüğüne değil, bu dili konuşanlara ve daha başka bazı durum ve etkenlere bağlanması gerekir. Bu nedenle Kürdlerle Arapları karşılaştırmak, konumuzun dışındadır.

---

(36) O tarihten 33 yıl önce toplanıp sonra kapatılan meclis kastediliyor.

Diğer Osmanlı halklarından Türkler, resmî dil ile okullara ve hükümet güçlerine sahip olduklarından, doğal olarak bilim ve tekniklerde Kürdlere ya da Arnavudlara, Lâzlara ve Çerkeslere göre hayli gelişmişlerdir. Aslında inceleme yapılsa, görülür ki Osmanlı İmparatorluğunun Müslüman unsurları arasında Arap ve Türklerden başkaları, derlenip toplanmış dile, kitaba ve edebiyata sahip değildirler. Bir Çerkes, bir Lâz, bir Kürd, bir Arnavud çeşitli bilim ve tekniklerde eğitim yapmak hevesinde bulunursa, yabancı diller bir yana, ya Arapça ya da Türkçe bilmek ve eğitimin geniş bahçesine mutlaka bu iki kapıdan birinden girmek zorundadır. Bu zorunluluk ve eğitim işinde girişilen güçlükle birlikte, saydığımız unsurlara mensup olanlar arasında gerçekten takdire değer büyük adamlar yetişmişlerdir.

Herkesçe bilindiği gibi, dil, bir iletişim aracıdır; bilim ve tekniklere, gelişme ve uygarlığa kavuşmak için bir araçtır. Aracı olan bu araçtan yoksunluk, diğer araçlara ve aracılara başvurmak gereğini insanlara yüklemektedir; bu ise, pek kısa olan yaşam konaklarında insanı yolundan alıkoymaktadır. Yazı dili, derli toplu eserleri olmayan bir halk, düzgün konuşma ve dşüncelerini dile getirme yeteneğinden yoksun bir dilsizdir. Eski dönem,(38) Müslüman olmayan tüm milletlerin düşüncelerini dile getirme güçlerini keskinletecek pek çok özendirici yardımlar gösterdiği halde, kendisinin ayrılmaz bir parçası olan Müslüman unsurlara, ne yazık ki, dillerini kesmek gibi asla lâyık olmadıkları bir acı ceza vermişti.

---

(37) "Osmanlı İmparatorluğu" deyişi, yazının aslındaki "Memalik-i Osmaniye"nin karşılığında kullanılmıştır. Osmanlılar döneminde "imparatorluk" deyişi ilgi görmediği için, onun yerine, Arapça "memleket"in çoğulu olan "memalik" deyişi kullanılmıştır. Ancak günümüzde o devlet, "Osmanlı İmparatorluğu" adıyla anıldığı için, biz de burada "Memalik-i Osmaniye"yi "Osmanlı İmparatorluğu"na çevirdik. Bundan sonra da öyle çevireceğiz.

(38) "Eski dönem"den maksat, meşrutiyetten önceki dönemdir.

Kesik dilli, dilsizliği oranında gelişmeden yoksun olan Osmanlı halklarından biri ise, Kürdlerdi. Kürdlerin dilbilgisi kitapları yok, Kürdlerin matbaası ve basılmış eserleri yok, Kürdler edebiyattan, bilim ve tekniklerden ve bunlara bağlı olan bilim ve sanat eserlerinden yoksundurlar. Bir halk bu durumla nasıl gelişebilir! Böyle önemli bir Osmanlı kitlesinin beyin hücreciklerindeki konuşma özelliği kör bir zulmün baskısıyla paslanırsa, Osmanlılığın bundan ne kadar etkilenip zarar göreceğini belirtmeye gerek var mı! Kürdler, Arnavudlar vesaire ne kadar alt düzeyde, ne kadar dilsiz, edebiyatsız, tekniksiz, eğitimsiz kalırlarsa, Osmanlı Devleti de o oranda acıya uğrar. Güç ve otorite, eğitimdedir. Eğitim ise dile bağlıdır. Osmanlılığın en önemli bir direğini oluşturan Kürd halkı böyle paslı ve çürük kalırsa, üzerine yaslanan Osmanlılık da, Allah korusun, yıkılır.

Kürdleri, Lâzları, Arnavudları Türkleştirmek ya da Araplaştırmak gibi bir gerek ve düşünce akla gelebilirse de, dünya dünya olalı bir halkın dilinin böyle kökünü kurutacak hiç bir yöntem, ne kadar zalimce ve kahredici olursa olsun, henüz keşfedilmemş olduğundan, böyle bir girişim, anlamsız ve saçma bir şeyle uğraşmaktan başka yarar sağlayamaz. Ne gerek, bilgisizliğin en yoğun döneminde bile Osmanlı İmparatorluğundaki milletlerin hiç biri varlık ve kimliğini kaybetmedi. Kürdçe, binlerce yıldan beri bu durumuyla sürüp gidiyor. Ne İranlılar, ne Romalılar, ne Araplar, ne Tatarlar, ne Türkler zamanında bu dil yabancılaşmamıştır; tam tersine, bu dili konuşanlar, istilâcılarınkine benzer daha büyük bir yetenekle günden güne dört tarafa yayılmışlardır. Demek istiyorum ki, bir dil, dilbilgisi kitaplarına ve sözlüklere sahip olmasa dahi varlığını korur.

Şimdi, bir varsayım olarak bir Kürd çocuğunu ele alalım. Bu çocuğun köyünde anadilinden başka bir şey konuşulmuyor. O köyde bir Türk okulu açarsak ve sonra da çocuğu basamak basamak hep Türkçe öğretimle ileriye götürürsek, aslında o çocuk sonunda yine adam olur, zekâsı varsa yüksek bir mertebeye de yükselir. Ne var ki, bilimlere ulaşmanın aracı olan dil öğrenimi uğrunda, ömrünün değerli yıllarından birkaçını kaybetmiş olur. Bu Kürd, kendi dilinde çeşitli bilim ve teknikler üzerine eserler bulsa ve Kürdçe öğretim yapılan bir okula devam etse, kuşku yok ki daha çabuk yetişir, öğrenimi daha eksiksiz olur ve Osmanlı ailesinin daha değerli bir parçası olur.

Onun için, Kürd yurttaşlarıma, her şeyden önce düzgün bir dile sahip olmalarını büyük bir önemle tavsiye ederim. Önce bu dilin bir dilbilgisi kitabı, bir de sözlüğü yapılsın. Ondan sonra Kürd halkının bir tarihi kaleme alınsın. Daha sonra da, ne kadar dağınık ve yazılmamış şiirler ve edebî eserler varsa, hepsi derlenip yazılsın. Dilin temeli böylece atıldıktan sonra, gelişme ve ilerleme kuşu, büyük bir istekle bize iyilikseverlik kanatlarını açacaktır.

Özetçe, milletin selâmetinin birinci temeli eğitim ve öğretimdir; eğitim ve öğretimin anahtarı ise dildir. Uygarlığın kapısı ise bu anahtarla açılır. Himmetli ve gücü yeten insanlarımızdan, bu önemli noktayı şimdiden önlerine koymalarını rica ederim.(39)

Baban: İsmail Hakkı

ŞİMDİKİ POLİTİK DURUM

Büyük devletlerin hepsi, genel barış ve esenliğin korunması için güçlü bir biçimde azimli olduklarından ve bunu bozmaya yolaçacak anlaşmazlıkları genişletmeye meydan bırakmaksızın çözüme kavuşturmak için her çeşit uzlaştırıcı yöntemlere başvurageldiklerinden, şimdilerde oluşmuş sorunları da kan dökülmesine neden olmayacak bir biçime bağlamak konusundaki ümit, aslında pek güçlüdür. Ancak her bağımsız devlet, barış ve esenliğin sürmesini meşru haklarının korunmasında arayacağından, bu hukuka saygı gösterilmesi ve hukuku çiğnenmişse bunun tamir ve telâfi edilmesinin etkili bir biçimde belirtilmesi koşuluyla, diğer devletlerin barışı koruyucu istek ve niyetlerine uyar ve kendi silâhlı gücüne başvurmaktan geçici olarak sakınır.

İmdi, yüce Osmanlı Devleti de, Avusturya Hükümeti ile Bulgaristan Prensliği tarafından uğradığı tecavüze karşı meşru haklarının korunması konusunda böyle davranmıştır; yani Avrupa'nın insafına ve hakbilirliğine başvurmakla birlikte, silâhlı gücünün eksikliklerini tamamlamaya girişmiştir. Babıâlî'nin şu olgunca hareketi hükümetlerce fazlasıyla takdir ve meydana gelmiş tecavüzlerin hak ve sözleşmelere aykırılığı kabul edilmiştir; ve meydana gelmiş tecavüzden gerçekten nefret duyan Avrupa kamuoyunun meşrutiyet hükümetimizin siyasî tutumuna manevî olarak destek olmasıyla da, işin, silâha başvurmaya zorunluluk görülmeksizin diplomatik yollarla çözüme bağlanması ümidi, böylece güç kazanmıştır. Şu kadar ki, Avrupa'nın şimdiki siyasetinde henüz istikrarlı bir tutum yoktur; ve kamuoyunun hakkımızda meydana gelmiş olan içten duygularının ufak bir olayla değişikliğe uğramayacağının güvencesi olacak bir kanıt ve bunu sağlayacak bir dayanak olmadığından, bize elverişli görünen bu durum ve konumdan yararlanılarak, meydana gelmiş olan sorunların çözümünde mümkün olduğu kadar çabuk davranılması ve böylece dış gailelerden tümüyle kurtulduğumuz durumda, çabalarımızın tümüyle iç reformlara ve yönetim eksikliklerimizin tamamlanmasına harcanması, meşrutiyet yönetmimizin selâmet ve başarısı adına bir dilek olarak sunulur. Zira iş uzadıkça, Avrupa'nın politik alanında, görüş ve duygu alanında türlü türlü değişikliklerin ve hükümetler arasında çeşitli çekemezliklerin ve güçlüklerin başgöstermesi hatıra gelebilir; ve o durumda, Devletçe sağlanacak sonuç kuşkuda kalır.

---

(39) Dilin öneminin çok net bir biçimde anlatıldığı bu yazıya benzer uzun bir yazı da, 1919 yılında, Kürd dilbilimci ve tarihçisi Halil Hayalî tarafından yazılmış ve "Kurdîyê Bitlisî" takma adıyla "Jîn" dergisinin 14. ve 15 sayılarında yayınlanmıştır. Bakınız: "Kürçeye Dair"(Kürdçe Üzerine), "Jîn", cild III, s. 606-609, 633-636 ve 663-668, 686-691; Arap harflerinden Latin harflerine çeviren: M. Emin Bozarslan; Deng Yayınevi, Uppsala-İsveç, 1986.

Siyasal konularda en büyük yarar, hasmın ya da rakîbin manevî yenilgisinin zamanını kaşfetmek ve o zamanı kaçırmamaktır. Bugün Avusturya ve Bulgaristan'ın, bu ölçüde kamu nefretine uğramalarına neden olan ve kendilerince çeşitli güçlüklere yolaçan güç durumdan kurtulmaya son derecede istekli ve eğilimli olduklarına kuşku yoktur. Savaşla ya da uzlaşmayla, bizce elde edilebilecek olan ve bizim için amaç olan yararın ne olacağı belirlenip tahmin edilerek, o yararın uzlaşmayla elde edilemsi en iyi çözüm yolu olarak görüldüğü takdirde, bu manevî yenilgiyi ve açığa vurulmayan uzlaşma arzusunu küçümsemememek, ölçülü ve akıl yolunda davranmanın bir kuralıdır.

Senden korkandan kork, ey bilgili kişi(40)
velev ki yanında savaşsa dört yüz kişi

Görmüyor musun, çaresiz kalınca kedi
pençesiyle çıkarır kaplanın gözünü

Seyfullah

POLİTİK ÖZETLEME

–Devam–

kalkışmışlar ve son Rusya-İngiltere antlaşmasının İran'la ilgili bölümünün, yani İran İmparatorluğunun kuzeyde Rusya'nın, güneyde de İngiltere'nin siyasal nüfuzuna bağlanmasını belirleyen maddelerinin Devletçe bilinmezlikten gelinip göz yumulduğu görülmüştü. Böylece, İran'ın toprak bütünlüğünü dolaylı olarak garanti eden ve o hükümetle şu ana değin çıkan tüm uyuşmazlıklarımızda birer arabulucu sıfatıyla işe müdahale etmiş olan bu iki hükümetin, İran'a bir üçüncü devletin saldırmasına kesinlikle müsaade etmeyecekleri, bu karşılıklı güvenceleriyle de açığa çıkmıştır. Yapılan askerî harekâtımıza, adı geçen iki hükümet tarafından er-geç müdahale ve itiraz edileceği açık bir şey olduğu halde, maksatsız ve sonuçsuz olan bu askerî harekâtın yolaçacağı müdahalelerle ve onun meydana getirebileceği etkilerle, lehimize elde edilmesi mümkün olan sınır düzeltmesi işinde de güçlükler doğuyordu.

---

(40) Aslı Farsça olan bu dörtlüğü Türkçeye çevirip buraya aldık.

Osmanlı İmparatorluğunun çepeçevre politik durumu, özet olarak açıklanıp tasvir edilen bu yoldaydı.

Ağır koşullar altında yapım izni elde edilen Bağdad büyük hattı(41) ile bir kat daha genişleyip güçlenen Alman ekonomik nüfuzu, imparatorluğumuzu yüreğinden yaralıyor ve kaynaklarımızın bütün yaşamsal güçlerini aksatıp sarsıyordu. Almanların imparatorluğumuzda elde ettikleri bu ekonomik üstünlüğün İngiliz ve Fransız ticarî çıkarları üzerinde meydana getirdiği etkilerle Yüce Devlet, sürekli bir çıkar rekabeti gürültü patırtısına ve elden gidenin telâfisi istek ve arzularına hedef oluyordu; o durum da, ayrıca politik ilişkilerimizin kötü yorumlara uğramasına yolaçıyordu. Almanya'nın ülkemizde kolaylıkla elde ettiği yararın kendilerinden esirgenmesi yüzünden İngiliz ve Fransızların dostluğunu son yıllarda büsbütün kaybetmiş olduğumuz gibi, devletler çeşitli zorbalıklar ve tehditlerle yarar sağlamaya koyulup, devletler hukukunu hakkımızda tümüyle unuturcasına duyulmamış davranışlarda bulunuyor ve bağımsızlığımıza aykırı öneriler getirdikleri dahi görülüyordu.

Bu konuda sözün daha fazla uzatılmasına gerek görülmeyerek, şu kadar denmekle yetinilir: Osmanlı İmparatorluğunun tümü, sanki bunların özel çıkar ve açgözlülüklerine ezelden beri bir alandı, Devlet ise zorbalıkları altında çıkarcı istekleri için bir oyuncaktı. Hatta iş o kerteye gelmişti ki, Devlet bir yerden bir şey satınalsa, öbürü, "bunu ondan aldınız, bizden de bir şey almalısınız" diyecek ölçüde küstahlık eder ve en önemsiz bir ticarî çıkar için işi donanmayla tehdide vardırırdı. Gariptir ki tehditle çıkar elde etmekte ileri gidenler, en çok yarar sağlayan ve saygı görenlerdi.

Devletlerin içişlerimize karışmalarının kötü örneklere dayanmaktan ibaret olması dolayısıyla, yurttaşlarının eski antlaşmalar gereğince elde etmiş oldukları sınırlı ayrıcalıkların kapsamı böylece gitgide gereksiz yere genişlemekte ve usul durumuna gelerek kurumlaşmaktaydı; ve yabancılarla ilgili durum ve konularda yönetim bağımsızlığı gereği gibi sınırlanmakta ve asıl niteliği yabancılara lütuf olarak bir işlem kolaylığı sağlamaktan ibaret olan eski antlaşmaların hükümleri, günden güne zararımıza sağlamlaştırılıp kökleştirilmekteydi.

Eski antlaşmaların ortadan kaldırılıp geçersiz kılınması, ancak içişlerimizde bir düzgün durumun var olmasına, adaletin yaygınlaştırılıp dağıtılmasına ve kişisel dokunulmazlığın güvence altına alınmasına bağlıdır.

---

(41) Bundan maksat, Abdülhamid döneminde Almanlar tarafından yapılan ve diplomatik alanda büyük gürültülere yolaçan İstanbul-Bağdad demiryolu hattıdır.

Oysa iç yönetim her tarafa doğru yalpaladığından, kişisel güvenlik çiğnendiğinden, hukuk eşitliği de var olmadığından, yabancılara âdeta hükümet içinde hükümet koruması sağlayan söz konusu antlaşmaların hükümleri, bu nedenle gittikçe sağlamlaşıp pekişmekteydi. Gerçekte yabancılar, ancak bu sayede Osmanlı İmparatorluğunda mal ve canlarından emin olarak yaşayabilmekteydiler. Şimdi ahrete göç etmiş olan çok yaşlı büyük sadrazamlardan biri,(42) bir gün, şunun bunun evine girilip arama yapılarak çeşitli rahatsızlıklar verildiği konusunda söz söylendiği sırada, "biz bu durumla nasıl eski antlaşmaları kaldırabiliriz; bunun değil yabancılara, bu gidişle bizlere de uygulanması ne yazık ki dileğimizdir!" diyerek, üzüntü ve yazıklanmasını belirtmişti. Bir yerde Devletin yurttaşlarına çeşit çeşit baskılar ve tehditler reva görülürken, yine aynı yerde bir yabancı korumasını istemeyerek kabul etmek zorunda kaldıkları da oluyordu.

Yazımız, Anayasa ilân edildiği zaman Devletin içte ve dışta ne durum ve konumda olduğunu, gerçeklik çerçevesinde olabildiğince tasvir ve belirleme amacına yönelik olduğu için, biraz da iç yönetim işlerinin nasıl cereyan ettiğinden sözetmek gerekir. Önce yüce Saltanatın başkentindeki durumları tasvir edelim:

Yönetimin tüm dalları, birtakım hüfuzlu ve zorbanın çıkarcı amaçlarına hizmet etmekten başka bir işe yaramaz bir duruma gelmişti. Her şey çığırından çıkmış, görev sahibi her sorumlu başka bir işle uğraşır olmuştu. Örneğin bir dairenin sorumlu bakanı, haftada bir gün bile dairesine gelip işi olanlarla meşgul olmaya vakti kalmayacak ölçüde başka işlerle meşgul edilmişti. Sorumlu bakanlıklar varken, onların üzerinde komisyonlar kurulmuştu. Maliye memurlarının görevleri çeşitlendirilmişti. Hiç bir yerde birbirlerine bağlı görevler ve sorumluluk kuralı kalmamıştı. Babıâlî, en ufak bir memurun işine son verme gücünden yoksun bırakılmış ve yürütme makamı en adi bir yolsuzun tehditlerine uğratılır olmuştu. Özetçe, bütün daireler bir allak-bullaklık içinde kalmıştı. Memurların seçilmesinde yetkili makamların onayını alma kuralına uyulmadığı gibi, Devletin çıkarlarını kişisel çıkarlara tercih edecek ve nüfuz etkisine vicdanını kaptırmayacak öyle sağlam bir yetkili makam da, doğrusu görülmüyordu.

---

(42) "Sadrazamlar" sözcüğü, "devlet bakanları" demek olan "vükelâ-yı devlet" sözcüklerinin karşılığında kullanılmıştır. "Vükelâ", Osmanlıcada bir terim olarak "bakan" anlamında da kullanılan "vekil"in çoğuludur. "Vekil" sözcüğü seyrek olarak "devlet" sözcüğüyle birlikte kullanılıp "vekil-i devlet" şekline girerdi ve o durumda "devlet bakanı" anlamına gelirdi ve terim olarak "başbakan" demek olan "sadrazam" için kullanılırdı. Böylece, bu yazının orijinalinde kullanılan "vükelâ-yı devlet"in anlamı, "başbakanlar" olur. Ancak Osmanlı döneminde Osmanlı başbakanları için daha çok "sadrazam" denildiğinden, biz de çeviride bu unvanı kullandık.

Vali ve mutasarrıflar,(43) çoğunlukla şunun bunun yol göstermesiyle usulsüz biçimde atanmakta, kimsesizler de çeşitli zahmet ve hakaretlere uğradıktan sonra dileklerine kavuşmak için işin sonunda doğru yoldan saptırılıp suçlu duruma düşürülmekteydi. Bu zavallılar gittikleri yerlerde kalıcı olamayarak, memurlukları birer şekilde ellerinden alınırdı. Doğruluk ve yurtseverliğini kanıtlamak isteyenler de birer iftira ile sürgün edilip gurbete gönderilirlerdi.

Devamı var

Süleymaniyeli Seyfullah

DİYANET HATIRASI

Bediüzzaman Said-i Kürdî'nin Milletvekillerine Seslenişi

Ey milletvekilleri, sizler büyük bir gün için gönderilmişsinizdir.
Ey halkın vekilleri, "Allah'ın hukuku" diye anılan kamu yararlarını uygarlık bahçesinde, yaşam kaynağı olan İlâhî Elçi'nin şeriatıyla sulayınız; ki uygarlığımız bu yaşamla gençliğini ebedîleştirsin, ilâhî adalet de hakkıyla görünsün. Zira ilâhî adalet, şeriat arşında belirir. Oradan inmiş olan hükümleri çalışma kuralı yapınız; ki Allah'ın hukukunda izinsiz kullanım söz konusu olmasın. Hakkın sahibinin izni olmasa, kullanım doğru olmaz. İnsanlar özgür oldular, ama yine Allah'ın kullarıdırlar.

İstibdad denilen yırtıcı devin acımasız pençesinde, en son din hanımı susturularak alıkonulmuştu.(44) Şimdi ise, uygarlık tahtında oturan ve kamuoyu denilen meşrutiyet Süleyman'ının mübarek parmağına, her türlü boyun eğdirme özelliğine sahip parlak şeriat yüzüğü lâyık görülecektir.(45) Evet, bunu lâyık görünüz, fiilen de kutlayıp ona boyun eğiniz. Bırakmayınız ki meşrutiyetin adaletli eline yakışan Allah'ın o beyaz kılıcına istibdadın pis pençesi ilişsin ve onu kendi amaçlarına araç ederek o mübareki lekeli kılsın.

Milyonlarca dâhînin Kur'an'ın açık ve kesin ayetlerinden çıkardığı, Tûba ağacı(46) gibi dal budak salan ve hem siyaset hem de yarar bakımından hangisinin hangi konusuna tutunmanın yerinde olacağını ve " ve hiç bir yaş ve hiç bir kuru yoktur ki açıklayıcı kitapta bulunmasın"(47) sırrını yorumlamış olan dört mezhepten, o bitip tükenmeyen ve sonu gelmeyen hazîne o cevherlerle doludur ya, o parlak şeriattan adaletli hükümleri ve yüce gerçekleri temel ilke olmak üzere düzenlemek için, şeriat bilginlerinin genel görüşlerine başvurunuz; ki meşrutiyetteki gerçekleri ve Anayasadaki hükümleri daha eksiksiz, daha açık bir biçimde parlak şeriattan çıkarıp düzenlesinler; az himmetle Mecelle-i Ahkâm'ı düzenledikleri gibi.(48) Zira yaşamımızın sağlam bağı olan geniş kapsamlı birlik, bununla gerçekleşip güç kazanacaktır.

---

(43) Mutasarrıf: 2. sayıdaki 79 numaralı dipnota bakınız.

(44) Burada istibdad rejimi masallardaki yırtıcı deve, en son din olan İslâm dini de, o devin pençesine düşüp onun tarafından alıkonulan masallardaki bir hanıma benzetilmiştir.

(45) Burada da meşrutiyet rejimi Süleyman Peygamber'e, şeriat da, O'nun aynı zamanda mühür olarak da kullandığı ünlü yüzüğüne benzetilmiştir.

(46) Tûba ağacı: Başaşağı olduğuna ve dallarını cennetin her tarafına saldığına inanılan cennet ağacı. Yazar burada, İslâmın dört mezhebini o ağaca benzetmiştir.

Şimdiye kadar İslâm Güneş'i, istibdadın karanlık bulutlarıyla ve onun sonucu olan ahlak kötülüğü ve dindarlık zayıflığıyla örtülüp tutulduğundan,(49) onun yansıtıcısı olan uygarlık Ay'ı da, bilgisizlik ve yabanîliğin araya girmesiyle tutulduğundan, hâşa İslâm dininin istibdad ve tembelliğe elverişli olduğu yolunda bazıları için boş bir sanı meydana gelmiştir. "Bilim, inananın kaybolmuş malıdır, onu gördüğü yerde alır" hadisi bir kez şeriatta temel olsa, acaba hangi kanıtla ve nasıl gelişmeye engel olur!

Siz de meşrutiyeti meşruiyet adıyla niteleyip öyle kavrayınız ve öyle anlatınız; ki o boş sanıyı yalanlayasınız. Yoksa, başka vicdanî dinleri ölçü alarak şeriatı siyasetten soyutlamakla, o boş sanıyı onaylamayınız. Çünkü dinimiz nasıl ki manevî, vicdanî, ahrete yönelik ve aktarılan hükümlere dayalı ise, maddî, siyasî, akla dayalı ve yaşamı düzenleyip sağlayıcıdır da. Bazı Avrupalı araştırmacılar demişlerdir ki: "Bazı yörelerdeki insanların uygarlık sınırları içine girmelerinin tek aracı, İslâmiyettir". Müslümanların et ve kanlarına karışmış olan İslâm dini, onların duygu ve düşüncelerinde etken ve vicdanlarında boyun eğilen sultan olduğundan, şimdi gelişmeyi sağlam bir temele dayandırmak için, düşünce ve anlayışlar arasında elektrik akımı gibi akan dinî konularla vicdanlarıyla haberleşip yayılsın.

Bir de çocukların eğitimi zorunludur. Çocuklara benzeyen halkların eğitilip öğretilmeleri de zorunlu gibi olacaktır. Bu özgürlük zamanında zorlayıcı etken, şevk ve sevgi olacaktır. Ve o gerçek şevki doğurtan, vicdanlarından çıkan dindarlık yankısıdır. Onu coşturup harekete getiren özellik ise, ruhanî bir manyetizmaya sahip olan Ahmedî şeriatın işleyen emriyle olacaktır.(50) Kürdistan, Arabistan, Arnavudluğu gezenler, bu savda tereddüt etmezler. Onların anlayışlarını ruhanî manyetizmayla manyetizlendirmek, ancak şariat adıyla olacaktır.

---

(47) Bu, bir Kur'an ayetinin bir parçasıdır.

(48) Mecelle-i Ahkâm: Sözlük anlamı "hükümler dergisi, hükümler kitabı" olan bu deyiş, 1839 yılında Osmanlı sınırları içinde ilân edilen ve "düzenlemeler" anlamına gelen "Tanzîmât" adlı düzenlemeden sonra yazılıp yürürlüğe konulan ve şeriatın işlemler bölümünü içeren hükümler kitabının adı olmuştur.

(49) Yazar burada İslâm dinini Güneş'e, uygarlığı Güneş'ten ışık alan Ay'a, bilgisizlik ve yabanîliği de Güneş ile Ay'ın arasına girdiğinde Ay tutulmasına yolaçan Yerküre'ye benzetmiştir.

Hastalığımızı açıp inceleyelim, ona göre ilâç arayalım. Hastalığımız tenbellik, bilgisizlik ve şeriata ters hareketle oluşan kötü ahlak ve onların sonuçları olan yoksulluk ve perişanlık ile hilecilik, başka bir adla açık hırsızlıktır. Uygarlık dünyası, bu kötülüklerin ortadan kaldırılmasını bizden istiyor. Dindarlığı zayıflatarak tedavi, parmaktaki yaranın tedavisi için göz çıkarmaya benzer. Zira milletin kalp hastalığı, dindarlığın zayıflamasıdır. Özetin özeti, meşrutiyetin şeriatın elmas kılıcını elinde tutması zorunludur, ki üç zakkum ağacını kökünden kessin ve üç cevher hazinesini ya da Tûba ağacını korusun.

Birinci zakkum ağacı, Avrupa'nın hakkımızdaki kötü sanısı ve onun ürünü olan nefret ve acımasızlık duygusu ile gürültü patırtıdır. Çünkü İslâmiyetin gelişmeye engel ve istibdada elverişli olduğunu yanlışlıkla sanmışlardı.

İkinci zakkum ağacı, kötü ahlakın kaynağı ve uygarlığın en büyük kötülüğü olan dinsizliktir. Bu zakkum ağacının çorak toprağı şudur ki, eğer her erdemi içeren İslâm dini yalnız vicdana sıkıştırılırsa, din bir tarafta kalır, şeriat bilginleri de buna uygun olarak geri kalıp ve gitgide gerileyip, o zakkum ağacı elverişli zemin bulur. Zira herkes, başkalarına uyup yüzeysel bakışla dine bakarak, dikkatsizlik ve bağnazlıkla dine karışmış ve sıradan bazı insanlar tarafından inanç, gerçek ve İslâmiyettenmiş gibi algılanmış olan bazı İslâmî masallar ile benzetmeleri ve İsrailoğulları söylentilerini, sıradan insanlar gibi inanç ve gerçek sanacağından, bunları tekniklerle değerlendirdiği zaman, kalp hastalığı niteliğinde olan inanç zayıflığına uğrayacaktır.

Üçüncü zakkum ağacı, nifakla Müslüman unsurları ayrıma, bireylerin gönüllerini paramparça olmaya, kamuoyunu çatallaşmaya ve hükümeti yok olmaya götürecektir. Zira en sıradan ve korkak kişi, en önde gelen ve cesur kimse gibi dindarlık duygusuyla duygulanırsa, din adına ne söylense ruhunu feda eder. Yurt sevgisi ve salt millet sevgisi ile dünya mutluluğu olan duygularla, insanların ancak binde biri hakkıyla duygulanır. O duyguları taşıyanlar da yurt ve millet sevgisi içinde dindarlık, İslâmî görkem ve dinî şeriat hükümleri düşüncesiyle duygulanırlar. Demek din aracılığıyla olmasa, manevî bir kişilik olan hükümet, sıradan insanların gözünde münafık ya da dinden çıkmış gibi olacak ve yaşamımız olan birlik ile hükümetin ruhu olan itaat, örümcek ağından da zayıf olacaktır. Bir asker, gerçek vicdanî duygudan boş varsayılsa, savaşta ne fedakârlık gösterecektir!

Eğer şeriat cisim durumuna gelseydi, istibdadı şeytan gibi lânetleyecekti.

---

(50) Ahmedî şeriat: Ahmed'in şeriatı. Ahmed, Peygamber'in bir adıdır.

Şeriatı bir kenara atıp bırakmayınız; ki istibdad, pis eliyle onun vücudunu lekelemesin.

Meşruluk toprağında yetişen birinci Tûba ağacı, genel birliktir. Zira sıradan kişilerle seçkinler, din duygusuna eşitçe sahiptirler. Din adıyla olmasa, zavallı sıradan insanlar, geçmişe dönüp gidecekler ve mutluluk zamanına(51) sizi şikâyet edeceklerdir.

İkinci Tûba ağacı, gençliğin eline kavuşan uygarlığımızdır. Zira şeriat, uygarlık iyiliklerini emretmekle birlikte, uygarlığı yok olmaya itip ihtiyarlatan eğlence düşkünlüğünü, israfı ve yaşamdaki müthiş eşitsizliği de yasaklıyor.

Üçüncü Tûba ağacı ise, geleceğimizin ikbalini sağlayan eksiksiz dindarlığımızdır. Çünkü meşrutiyette şeriat, uygarlığımızın ilk temelinin kan dolaşımı yerine geçmiş olan Ahmedî şeriatı soluklanıp, düşüncelerin gelişmesiyle onu, kirli olan masallardan, İsrailoğulları söylentilerinden ve benzetmelerden arındıracağından, Yerküre'nin kan dolaşımı yerine geçecektir. Ya da İslâmiyet Güneş'i siyasetler göğünde kara buluttan kurtulacağından, uygarlık Ay'ını aydınlatıp Asya tarlasının çiçeklerini geliştirip süsleyecektir. Zira dinin temel olduğu durumda, şeriat bilginleri, dâhî ve siyasî adamlar olacaklar, İslâmiyeti o İsrailoğulları masalından ayırt edip o masalı sileceklerdir.

"Üstünlük, düşmanların tanıklık ettiği üstünlüktür".(52) Yenidünya'nın en ünlü düşünürü demiştir ki: "İslâmiyet çıktığı zaman, dolaşan ateş gibi, odun parçalarına benzer diğer din ve düşünceleri yuttu. 12 yüzyılda 200 milyonun yaşam kılavuzu oldu. Ve o yüce gerçekler, ona çarpan dünya güçlerine karşı özellik ve gerçekliğini koruyup, şimdi parlak ayna gibi, Arab Muhammed'i gözümüzde canlandırıyor".

Devamı var

Saïd-i Kürdî

---

(51) Mutluluk zamanı: Peygamber'in dönemi.

(52) Bu, Arapça bir şiirin bir dizesinin Türkçe çevirisidir.

A'YAN MECLİSİ

VE SEYYİD ABDÜLKADİR EFENDİ HAZRETLERİ(53)

A'yan Meclisi'ni oluşturan yüce kişiler arasında, derneğimizin erdemli Başkanı Seyyid Abdülkadir Efendi Hazretleri de bulunmaktadır. Sözü edilen Şeyh, Hazreti Peygamber'in temiz soyunun zincirine bağlı olmak şerefine sahip olan, Kürdistan'ın en mükemmel büyüklerinden ve kişisel erdemler ile bilginlik değerlerini kişiliğinde toplamış en büyük hamiyet sahiplerindendir. Bu nedenle, yerinde olarak bu görevin kendisine yöneltilmesi, sonsuz minnet ve şükranı gerektirmektedir.

Doğru yolun göstericisi olan yüce kişiliğini büyük içtenlikle kutlar, bütün işlerde yüce Allah'ın başarısının kendisine kılavuzluk etmesini de ayrıca dileriz.

*

Derneğimizin saygıdeğer üyelerinden ve Kürdistan'ın kıvanç duyulmaya değer düşünce ve kalem sahiplerinden Baban İsmail Hakkı Bey, Bağdad milletvekilliğine atanmıştır.(54) Sözü edilen Bey'i kutlar, saygıdeğer Bağdad halkının bu seçimle iyi ve isabetli davranışını takdir ederiz.(55)

---

(53) A'yan Meclisi: Üyeleri padişah tarafından atanan ve "Meclis-i Meb'usan" adlı Milletvekilleri Meclisi'nin kabul ettiği kanun ve kararları incelemekle görevli olan bir çeşit senato. Sözlük anlamı "İleri Gelenler Meclisi" olan bu meclisin adı bir terim olarak yerleştiği için, onu Türkçeye çevirmeden aynen kullandık.

(54) Anlaşıldığına göre "atanmıştır" sözcüğünden "seçilmiştir" anlamı kastedilmiştir. Çünkü milletvekilleri atanmayla değil, seçimle göreve gelirlerdi. Nitekim ikinci cümlede "seçim" sözcüğü kullanılmıştır.

(55) İsmail Hakkı Baban'ın Bağdad milletvekilliğine seçilmesine ilişkin bu haber dolayısıyla, kendisiyle ilgili, rahmetli Musa Anter'den duyduğumuz bir olayı buraya aktarıp okuyuculara iletmenin yerinde olacağı kanısındayız. Kendisinin son derece bilgili, zeki ve hazırcevap bir aydın olduğunun göstergesi olan ve Osmanlı Meclisi'nde geçen bu olay, Arap alfabesinde "b" ve "y" harfleri arasındaki bir nokta farkı yüzünden meydana gelmiştir. Bilindiği gibi, Arap alfabesinde aynı şeklin altına bir nokta konulunca o şekil "b" olur, iki nokta konulunca da "y" olur. Öylece, tek noktayla yazılan "Baban" adındaki ilk harf iki noktayla yazılınca, o ad "yaban" olur. Bunu belirttikten sonra, sözünü ettiğimiz olayı anlatalım. Olay şöyle olmuş: Osmanlı Meclisi'nde bir gün ad yoklaması yapan Meclis kâtibi, sıra İsmail Hakkı Baban'a geldiğinde, artık kasıtlı olarak mı, yanlışlıkla mı bilinmez, kendisinin adını "İsmail Hakkı Yaban" diye okumuş. O okuyuş üzerine İsmail Hakkı Baban hemen yerinden fırlamış ve kâtibe doğru bağırarak "yaban babandır baban" diye karşılık vermiş. Öylece, "tevriye" denilen ve edebiyatta çok makbul olan bir sanatla, hem kâtibin yanlışlığını düzeltip, okuduğu sözcüğün doğrusunun ve dolayısıyla soyadının "Yaban" değil, "Baban" olduğunu belirtmiş, hem de, eğer kâtip kasıtlı olarak öyle demişse, onun hakaretine karşılık vererek, yabanın babası olduğunu vurgulamış.

ADALETLİ DÜZENLEME

MECLİSİ'N DİKKATİNE

Meşrutiyet yönetiminin kuruluşu tarihinden itibaren Hükümetin âcil önlemi, "düzenleme" işi oldu. Devlet vergilerinin biriktiği yer ve maliyeyle ilgili işlemlerin yapıldığı makam olması dolayısıyla Maliye Bakanlığı, diğer dairelere örnek olmak üzere icraata başladı. Bu bakanlık, üyelerinin sınırlandırılıp varlığını sürdürmesi deneyle çok gerekli olan Maliye Meclisi'ni tümüyle kaldırdı; ayrıca, müdürlerle yönetilen şubelerde 4 muhasebecilik, 4 de yardımcılık oluşturdu. Bunlar ve Maliye yöneticilerinin yaptıkları diğer değişiklikler konusunda Padişah iradesini aldıktan sonra, kalemleri düzenlenmeye girişti.(56) Gösterilen rahatsızlıkları ve şikâyetleri silâh gücüyle susturduğu halde, yarı yolda kaldı. Öbür daireler de düzenleme işine koyulup Maliyeye uydular, meclislerinin kısmen düzenlenip büyük memurlarının değiştirilmelerini Padişah iradesiyle onaylattılar. Sonra küçüklere sıra geldi. O sırada bir vaveylâdır koptu. Her dairede bir gürültü, her kafadan bir ses, her gazetede bir yazı, bakanlara sataşma, Hükümete eleştiri, kıyamet, resmî uğraşlar, millî görüşler, genel bakışlar hep o noktada toplanıp kaldı; hem de aylarca. En kanun tanıyıcı bildiğimiz zatlerın geçmiş çabalarının belirtisi olarak, daha önceki ticarî antlaşmalar dolaylı olarak onaylanınca da, Bulgaristan bağımsızlığı, fazla olarak da Avusturya işgali ve ayrıntıları patlak verdi. Bu durum, maliye sorunundan doğan hoşnutsuzluğu artırdı.

İş bitirmeden çatallaştırmaktansa, Meclis'in onayına bırakılarak hazırlama yönüne gidilmesi tercih edildi. Şu kadar ki, onaylanmış icraata uğramış olanların maaşları yeni çıkarılan bir kurala bağlandı; ki istibdadın keyfî döneminde bile bu gibi genel önlemlerde, aynı zamanda "geneli kapsayarak uygulamak" hükmî ve idarî kuralı gözetilmişken, yapılan bu istinaî işlem uygun görüldü.

Şimdiki durumda, dairelerce 1325(Milâdî 1909) yılının bütçeleri, hazırlanan düzenleme defterlerinin içeriklerine göre düzenlenip sunuldu. Bu defterlere göre her daire başkanı kendi görüş ve kavrayışıyla ya da emrindeki ileri gelenlerin uygun bulmasıyla birer kadro yaptı. Tarafsızca varsayılsa bile, bu kadrolar da dairelerin kimi ileri gelenleri ve üyelerine 7'şer bin, kimi 5'şer, 4'er bin, kimi kalem müdürlerine 4'er, 3'er, 2'şer bin kuruş maaş bağlıyor. Sanki her daire ayrı bir devlete bağlıymış gibi! Fesübhanellah!

Devamı var

V. H.

---

(56) Kalem: Devlet dairelerinde yazı işlerinin görüldüğü bölüm.

EDEBÎ BÖLÜM

Fransa'nın ünlü edebiyatçılarından Lamartine'in Hazreti Peygamber'in yüce niteliklerine ilişkin yazdığı yazı erdemli edebiyatçılarımızdan Haydarîzade İbrahim Efendi tarafından çevrilerek şiirleştirilmiştir

–Devam–

Peygamberliğin habercisi dağıldı ülkelere
Rum'a, Türk ve Tatar ülkelerine

Fikir güçtü, karşıtları da vardı
Hasım müthişti, yardımcısı da yoktu

Kararlılık yüceydi, fakat dünya engeldi
Araçlar azdı, ama sonucu genişti

Eğer sonuçları güç olan bu karşıtlar
dâhîlerin gücü için olsa ölçü

oku tarihi, bak en büyüklerden
kimi benzeteyim Muhammed'e ben

Gerçi kisralar ile kayserler(57)
ve nice Dara ile nice İskenderler

dünyanın bu çekişme alanına gelmiştir
ve birkaçı ad ve ün salmıştır

sürdüler dünyaya boyun eğdiren ordularını
ve attılar gürzlerini, şimşir kılıçlarını

sonuç olarak verdi ancak o himmet
bir temelsiz yönetim ve devlet

o da çok geçmeden zamanında
gençlik ve şanının henüz başlangıcında

---

(57) Kisra: Sasanî dönemindeki Acem şahlarının ortak unvanı.
Kayser: Bizans imparatorlarının ortak unvanı.

yok olup gitmenin darbesine uğradı
eseri mahvolup ayaklar altında çiğnendi

Bir de sen Hazreti Muhammed'e bak
yüce esere ve en doğru yolu gösteren fikre bak

Kaldırıp ortadan temelsiz, boş inançları
eski dinleri ve eski gelenekleri

çok güçlü ve dayanıklı hükümetleri
onların kocaman güç ve ezici zorlarını

az zamanda boyun eğdirip alaşağı etti
kahredip tepeledi ve darmadağın etti

Çok hükümdar ödü patlarcasına korkuya kapıldı
Yerküre'nin yarısı titremeye kapıldı

Öyle titretti dünyayı saldırının korkusu
kalmadı emre olmayan mahkûm

Ya, o hikmet ve edebiyat dolu kanun
oldu her yerde aranan kılavuz

Sözcükleri hikmetle doludur
Her biri ayrı ayrı kanundur

Bağlayıp bir makama hükümleri
çeşit çeşit dilleri ve halkları

Öyle bir dinin oldu kurucusu
akla şaşkınlık verir anlamları

Dünya ve onda ateş var olup sürdükçe
ebediyetle hükmü ayakta olacaktır

Oldu uluslararası aziz ve ünlü
inanç şerefi ile İslâm

Gönülleri bağlamış bir Allah'a
düşünceyi toplamış bu dergâha

Nefret eder putperestlerden ve putlardan
sahte tapınılanlardan, böyle hayalî şeylerden

Böyledir hakkın karşısında ün salmak
ve yalancı sanıdan intikam almak

Özetçesi, baştan başa edebiyat dünyası
oldu Arapların kıvancının iyi ününe tutkun

Emrine herkes boyun eğdi
insanların üçte biri inanç sahibi oldu

Devamı var

KUCAKLAMA

Karanlık, çok karanlık, kapkaranlık istibdad gecesi
Derin bir köşesinden feryad ediyor milletin ruhu

Gece kuşu, kesik ve yakıcı iniltilerle, ahlarla inliyor
ve milletin o ruhuna hüzünlü ağlayışla ağıt yakıyor

Geri dönmekte hep yankılar, çünkü yansıyacak yer yok
Evet, feryada yetişen bir tekti, feryad ettiren pek çok

Bütün vatanın doruğunda sönük bir korkunç yıldız hayali
Haleden görünmezdi onun da parlak cismi

Ay divan divan, ellerinde tutulmuş olarak, ışıksız
Gökyüzü karanlık, yıldızlar ve delici parlak kıvılcımı batık

"Biz onları, şeytanlara atılanlar kıldık"(58) yıldız içindi
Fakat ah, onların güçleri Yıldız'dan aşağı iniyordu

Bu uzun Ay tutulması, otuz iki saat sürdü
Bu saatlarda birçok hasta, uyur-gezer oldu

Karanlık, pek karanlık, milletin bir karanlık gecesiydi
Hele Kürdler, o dilsiz hammallar bilgisizlikle bitkindi

---

(58) "Bu, yıldızlarla ilgili bir Kur'an ayetinin bir parçasıdır.

O mertçe boy-boslar ağır yüklerle incinmişti
Kıvancımız yüksek göğüs, omuzlar yoksullukla alçalmıştı

Sürüldü bir sürü, diğer sürüler geldiler hâlâ
Sürüp gidiyor Bingazi'den bir ses ki vaveylâ(59)

*

Yeni doğan bir hilâl göründü batı ufkundan
Tereddüdler içinde çekingen, titrek ve incinmiş

Önünde doğuya doğru alanlar, istibdad bulutuyla dolu
İsterken şanlı Doğu'nun geçmiş ruhundan meded

hemen imdad için hazırdı Yavuz ve Fatih'in ruhu
Osmanlının temiz göğünde birden parladılar

Karanlık kütleler, kara bulutlar, dertli ufuklar
günahkârlıklarla dolu feleklerin dumanlı alanı

geçmişin ve geleceğin bu yansımasıyla sıyrıldı
Yarıldı, paralandı adaletsizliğin perdesi, yırtıldı

Sonra ışık, o taze hilâle doğru nazlı nazlı yaklaştı
O göz nurunu kucağına çekti ve dolunaya çevirdi

Kucaklamanın heyecanlı ağlayışıyla sevindiler
Milletin anayoluna döküldü ışıklı sevinçli sesler

Süleymaniyeli M. Tevfik

---

(59) Bingazi: Libya'da bir kent, ki istibdad döneminde siyasî muhaliflerin sürgün yerlerinden biriydi.

ESKİ OSMANLILIK VE YENİ OSMANLILIK

Baskı kâbusu ile bunalmıştı millet
Sönmüştü beynindeki zekice yiğitlik

Görüşlü, söyleyişli, davranışlı bir uyku
Sürekli bütün organlarını sarsardı korku

Başının üstünden kopan ilham sesi
sürekli vicdanına üflerdi kuruntular

Yüce düşüncelere o vicdanda yer azdı
Birçok yıllardan beri hiç uğrayamazdı

Baskıyla olmuştu bu vicdan sahnesi
korkulu kara deve bir sımsıkı zindan

Bir gizli sihir, zorlayarak azmini
bu çaresiz ümmeti kılmıştı kısıtlı

"Hasta bir adam" derlerdi ona Avrupa'da
Hakaretlere uğrardı her zaman gazetelerde

Ama bu durum koyu bir yapay uykuydu
Bu alçalmada yüceliğin kökleri gizliydi

Tılsımlı bir hazine gibi yüceliklerle doluydu
Vardı bu solgun ruhta yüce bir yaratılış

*

Birdenbire yüksek ufuktan yeni bir ses
bir ses ki akla getirdikleri, ilâhî ve kutsal

çınlayıcı oldu yurdun yüksek havasında
o uykuya dalmış olanı uyandırdı bir anda

Millette uyandı yeniden bir ulu vicdan
Çıktı yeni bir seçkin kuşak yurdun kalbinden

Övünülecek bir gidişle diri kalplice
millî yüceliğimizi gösterdi dünyaya

Olmakla her nefer asker bir yeni Tarık(60)
Her subayımız ulu bir harikalar örneği

Ordu bize bahşetti bir siyasal fetih
Oldu yeniden Anayasa için fatih

Âlem, Yeni Osmanlılığa derdi cansız
Gasbedilmiş özgürlüğü aldı, kansız

Ebedî hasta sanılan milletin yapısı
bir gençlik feyzi, yeni bir adalet ruhu

göstererek, Avrupa'yı eyledi hayran
Dâhîliğin filizlenmesiymiş meğer o kriz dönemi

Diyarbekir'den: Mehmed Ziya

---

(60) Tarık: 711 yılında Kuzey Afrika'dan İspanya'ya saldırıp Endülüs bölgesini ele geçiren ünlü Arap İslâm kumandanı Tarık bin Ziyad. Kuzey Afrika ile İspanya arasındaki Cebel-i Tarık Boğazı, onun adını taşımaktadır. Bu boğaza Batı dillerinde "Gibraltar" denir.

YENİ KİTAPLAR

Kürdistan'ımızın bilgi dâhîliğinin ürünü olan rahmetli Said Paşa'nın oğlu Diyarbekirli Faik Âlî Bey tarafından "Fanî Tesellîler" adıyla, ebedî olarak yaşayacak olan bir şiir kitabı meydana getirilmiştir. Yüce düzeydeki ünlü şairi kutlar, eserlerinin okunmasını güzel şeyleri ve edebiyatı sevenlere tavsiye ederiz.

İÇ HABERLER

MÎRAN LİDERİ ABDÜLKERİM(61)

Mîran lideri Abdülkerim'in, yetiştiğinden bugüne kadar süren cinayet ve baskıya dayalı zulümlerinden dolayı, uslandırılmasının gerekliliği daha önce Dernek tarafından yazılı olarak Babıâlî'ye bildirilmiş ve buna dayanılarak, adı geçen, il merkezine getirtilmişti.

Alınan son haberlere göre, sözü edilen kişi hakkında bu kez adliye tarafından yakalama ve tuklama kâğıdı çıkartıldığı halde, her nedense bazı yerel subaylarca, en önemli olan uslandırılması işinde tereddüd edilmekte imiş.

Devlet hazinesini milyonlarca zarara uğratan, birçok kişiyi öldürmeye cesaret eden ve alışageldiği zulümlerini sürdüren bu gibi katiller korunmaya değil, ancak hak ve adaletin yüksek kanununun düzen sağlayan korkutucu ve uslandırıcı sillesine müstahaktır. Adı geçenle damadlarının üç milyona yakın bir hazine gelirini de aşıran ellerine geçirmiş olduklarının, bir zamanlar sivil ve askerî memurlardan oluşan bir araştırma komisyonu tarafından verilen raporlarla ve resmî kayıtlarla belirlendiği, alınan haberlerdendir. Bu konuda yüksek İçişleri, Savaşişleri,(62) Adalet ve Maliye Bakanlıklarının göreve özen gösteren dikkatlerini çekeriz.

*

Erganimadeni sancağının milletvekili seçiminde İl Muhasebe Düzeltmeni Vahid ve ünlü edebiyatçı Mehmed Ziya Efendilerin çoğunluğu kazanacakları sanılıyor. Sözü edilenlerin ikisi de namus ve hamiyetin gerçekten yüceliklerle dolu birer canlı örneği olduklarından, adı geçen sancağın bu alandaki takdir edici himmetleri teşekküre lâyıktır; ve vaktin darlığından dolayı, seçim işinin çabuklaştırılması konusunda himmetlerini harcamaları da ayrıca beklenir.

---

(61) Mîran: Osmanlı yönetimindeki Kürdistan parçasının bölünmesinden sonra Güney Kürdistan'da kalan bir Kürd aşireti.

(62) Savaşişleri Bakanlığı: Osmanlı döneminde "Harbiye Nezareti" denilen Savunma Bakanlığı.

KÜRD
TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

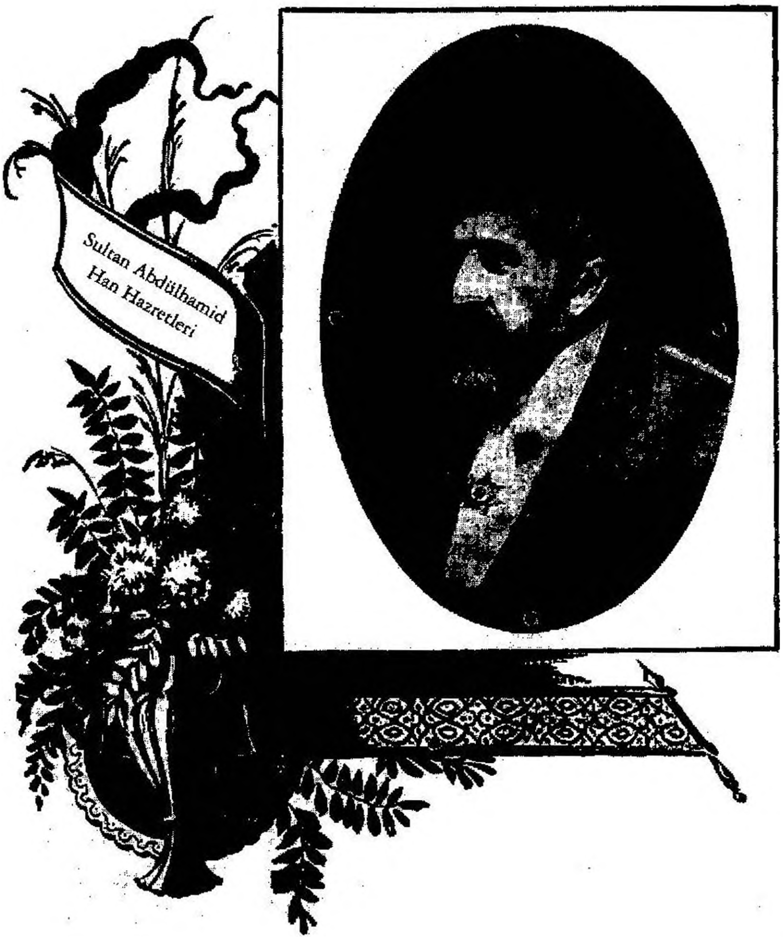

Meclis'imizin huzurumda küşadından ve sizi cümleten burada gördüğümden dolayı fevkal'âde memnun oldum. Devam ve bekasını ve hüsn-i muvaffakıyetini Cenab-ı Allah'dan niyaz ederim. Cenab-ı Hak muvaffak-ı bilhayr buyursun.(1)

---

(1) 2. Abdülhamid'in Meclis'i açış konuşmasından alındığı anlaşılan bu sözün çevirisi şöyledir: "Meclis'imizin huzurumda açılmasından ve hepinizi burada gördüğümden dolayı son derecede sevindim. Sürekli ve kalıcı olmasını ve iyi başarısını Cenab-ı Allah'tan dilerim. Cenab-ı Hak, hayırla başarılı kılsın".

3 Zilhicce 1326(2) Cum'airtesi 13 Kânunıevvel 1324(2)

Cem'iyet
tarafından
müntahab
Sahib-i
İmtiyaz
ve Müdîr
ve Muharriri:
Süleymaniyeli
Tevfik

*

Şerait-i
iştira:
Taşra için
seneliği
posta
ücretiyle
beraber 80
ve altı aylığı
45 ğuruşdur

*

Nüshası
bir ğuruşdur

KÜRD TEAVÜN VE TERAKKÎ GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Sermuharriri:
Diyarbekirli
Ahmed Cemil

*

Kürd erbab-ı
fikir ve
kalemine
daima
sahifelerimiz
açıktır

*

Derc
olunmayan
evrak
ve âsâr
iade olunmaz

*

İdarehanesi:
Vezneciler'de
Kürd Teavün
ve Terakkî
Merkez-i
Umumîsidir

Numro 4 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

KÜRDLERİN MEVKİ-İ COĞRAFÎ VE SİYASÎSİ

Bu makalede Kürdistan'ın coğrafyasından, cibal ve enharından, bilâd ve kasabâtından bahsedecek değilim. Bu memleketin coğrafyası ile siyaset-i mevkiiyesi arasındaki irtibat ve münasebeti îzah ve memalik-i İslâmiyede bu nokta-ı nazardan îfa edebileceği hademâtı alâ vechil'icmal tezkâr ile iktifa eyleyeceğim.

Ma'lûm olduğu üzre, memalik-i Osmaniye'nin aksam-ı şarkiyesi ve İrayezminin(3) cihet-i garbiyesi, şimalden cenuba, heman heman Ararat'tan Basra körfezine kadar Kürdlerle meskûndür. Vâkıa, cihet-i Osmaniye'de Ermeniler ve kısm-ı İranî'de Türkler ve Acemler var ise de, herhalde Erzurum, Tebriz, Şiraz, Musul ve tekrar Erzurum arasında kalan şübh-i münharif dairesini Kürd unsurunun diğer anâsırın mecmûuna galib geldiği muhakkaktır. Hele İran'ın Loristan kısmı kâmilen Kürd olduğu gibi, Urmiye havalîsi de hep bu kavm ile meskûndür.

---

(2) Li gora tarîxa Mîladî 26 Kanûna Pêşîn 1908(Milâdî tarihe göre 26 Aralık 1908).

(3) Bu sözcüğün yanlışlıkla böyle çıktığı ve doğrusunun "İraniye'nin" yani "İran imparatorluğunun" olduğu açıktır.

Osmanlı Kürdlerinin ne derece Osmanlı olduklarını(4) ve makam-ı Hilâfet'e ne derece sadakat ve ittihad ile murtabıt oldukları, tarihen sabittir. Kürdler en cengâver ve cesur akvamdan oldukları halde, saltanat-ı Osmaniye'ye iltihak ve anınla ittihad hususunda en az istiğna ve mukavemet göstermişler ve din-ü devletin, selâmet-i umumiyenin, Osmaniyana iltihak ve hulûl etmekle kaim olduğunu bihakkın temyîz ve idrak ederek, devr-i Selim ve Süleyman Hanî'de memleketlerini ecza-yı memalik-i Osmaniye'den add-ü i'tibar eylemişlerdir. Bilahare Kürdler bu kadarla kalmamışlar, bir maraz-ı daimî ve müzmin haline gelmiş olan İran hurûb ve gazavâtına mütemadiyen iştirak ederek, müttehid ve yekvücûd olduklarını kanlarıyla, canlarıyla tevsîk ve te'kîd eylemişlerdir. Daha sonraları Devlet-i Osmaniye ile Devlet-i İraniye'nin her ikisi de tahribat-ı istibdad ile bîtâb-ü takat kalarak kendi derdlerine düştükleri ve en büyük düşman-ı tarihîleri olan Rusya ile uğraşmağa –fakat heyhat ki müteferrikan, münferiden, yekdiğerinden haberdar olmayarak, hiç bir vakit ittifak ve ittihadı, müşterek iş görmeği hatır-ü hayallerine getirmeyerek, zaif bazularıyla, mütemadiyen münbasıt, mütemadiyen mütecaviz ve bâli' Moskof devi ile çarpışmağa– başladıkları zaman, yine Kürd anâsırı en pâk hûnünü bu uğurda bezl-ü îsar eylemiş, yine mader-i müşterek olan Osmanlılığa hidmet ile menafı' ve selâmet-i zatiyesini menafı' ve selâmet-i umumiye ile tevfîke muvaffak olmuştur.

İran'daki Kürdlerin de mensub oldukları hükûmete aynı suretle hidmet ettikleri ve hatta Nadir Şah gibi bir nadire-i rûzgârın bâis-i vücûdu bulundukları, vakayi-i tarihiyeyi uzaktan ve icmalen ta'kîb edenlerin dahi ma'lûmdur.(5) Bu son zamanlarda bile burc-ı hürriyetin alem-i ser'efrazı, kale-i istibdadın adüvv-i bîamanı olan Tebriz'deki Settar Han'ın Kürd olduğu beyan ve harekât-ı askeriye-i İraniye'den bahsedildikçe Kürd süvarileri nafzı(6) sahaif-i ceraidde ikide bir tekrar olunuyor.

İşte Kürdlerin her iki cihetteki bu mevki-i coğrafîleri, bu mâzî-i tarihîleri ve bu mahiyet-i siyasiyeleri, kendilerine âtî için pek mühim bir vazife, âlem-i İslâmiyeti ilel'ebed hayr ile yâd edilecek bir vazife-i te'lîfiye tevdî' etmektedir. Evet, Kürdler kadar Devlet-i Aliyye ile İran arasında bir hatt-ı vasl, bir rabita-ı metîne, bir ittihad ve ittifak köprüsü vazifesini îfa edecek bir anâsır(7) mutasavvar değildir. Vaktiyle Şah İsmail'in diyanet namıyla ittihaz ve ta'kîb ettiği siyaset-i sahîfe, ebediyyen dolması, üzerinden geçilmesi mümkin olmayan bir girdab-ı amîk-i ihtilâf husûle getirmiş, binlerce orduları mahv-ü helâk etmiş idi. Umûr-ı mezhebiye her türlü makasıd-ı gayr-i meşruaya alet ittihaz edildiği o zulumât-ı cehalet devrelerinde böyle bir politikanın böyle bir netice-i mü'limeye müncer olacağı tabîî idi. Fikr-i zaman, te'sîr-i muhît, temayül-i ikdam, bizzarur bunu iktiza eder ve başka bir meslek ve siyaset neşv-ü nema bulamaz idi.

---

(4) Doğrusu "oldukları" olmalıdır.

(5) Doğrusu "ma'lûmudur" olmalıdır.

(6) Doğrusu "sözü" demek olan "lafzı" olmalıdır.

(7) Doğrusu, "anâsır"ın tekili olan "unsur" olmalıdır.

Fakat şimdi yeni fikirler, yeni nazariyeler, yeni meslekler âlemi tenvîr ediyor. Hakayık-ı ahvala vâkıf olanlar, fikr-i hakikî-i hürriyet ile perverde bulunanlar, aynı bir din ile mütedeyyin, aynı bir gaye-i ulviye uğrunda çalışmağa sâî iki büyük kavm-i İslâmın, kendilerini her taraftan ihata eden a'dâyı, gözleri görecek(8) derecede zu-f-ı basara uğramalarına, gözlerinde(9) memleketi mahv ve bazîçe-i istilâ kılacak derecede perde-i cehl-ü taassub ile bağlı bulunmasına meydan ve ihtimal veremezler. Memalik-i Osmaniye'de işte bir sabahulhayr-ı saadete nâil olduk, şems-i hürriyet fırak-ı ümette lem'an olmağa başladı. İran'da daha ziyade zahmet çekerek, daha ziyade hailelere, facialara uğrayarak, bütün millet, bir pîçtâb-ı elîm içinde bulunarak aynı maksadın ta'kîbi için çalışılıyor.(10) Ma'mâfîh, İran'daki kâbûs-ı hazırın, sehab-ı muzlim-i ihtilâl-i mukatelâtın karîben mündefi' ve münşak olacağına kanaat-ı kâmilemiz vardır.

İşte o vakit iki memleket aynı bir güneşin feyzinden hissemend olacak, ve yine işte o vakit Sünnîlik, Şiîlik ihtilâfını bir tarafa atarak, iki milletin de İslâm olduğu ve iki milletin de düstûr-ı hikmet ve siyaseti kelime-i kudsiye-i şehadetten ibaret olduğu enzar-ı ehl-i îman ve vicdanda tecellî eyleyecektir. Fakat yine işte o vakit Kürdlerin vazifesi ehemmiyet, i'tina ve nezaket kesbeyleyecektir. Zîra bu devr-i cedîde, bu efkâr-ı cedîdeye göre tarafeyni hakikî surette barıştırmak, mütevassıtlık hidmetini îfa etmek, ayrılık gayrılık kalmadığını isbat eylemek, vaz'iyet-i coğrafiyenin, sevâbık-ı tarihiyenin, muktazayât-ı haliye ve âtiye-i siyasetin Kürdlerin dûş-ı gayretine tevdî' eylediği en esaslı, en âlî, en mukaddes bir meşgale olacaktır.

Kürdlerin yalnız vaz'iyet-i coğrafiyeleri değil, lisanları, tarafeyn ile asırlardan beri devam eden şiddet-i ihtilâtları, bu işin hüsn-i îfasını ve muvaffakıyetle neticelenmesini kendilerine teshîl eyleyecektir. Fakat her şeyde olduğu gibi, bunda da evvelâ efkârı terbiye etmek, hazırlamak, Kürd dimağlarını şimdiden o gayeye göre işletmek lâzımdır. Fikrimce cem'iyetimize terettüb eden vazaif-i İslâmiye ve insaniyetperveraneden biri de işte budur.

Baban
İsmail Hakkı

---

(8) Doğrusu "göremeyecek" olmalıdır.

(9) Doğrusu "gözlerinin" olmalıdır.

(10) Doğrusu "çalışıyor" olmalıdır.

İTTİHAD

Bir milletin kıvam ve salahı ittihada sa'ye, tefrika ve teşettütten tebâüd etmekle hâsıl olur. Tefrika ve teşettütten mâada, hiç bir sebeble bir kavmin bina-yı mecd-ü şerefi yıkılmamıştır. "Velâ teferraku"(11) nass-ı celîli ve "yedahu ma'alcemae"(12) haber-i şerifi, buna burhan-ı katı'dır. Daire-i ittihad-ı ümmetten hurûc eden kimse, hey'et-i ictimaiyenin sulb-ı mehabetine tasaddî etmiş olur, ki hey'et-i ictimaiyenin muhafaza-ı izz-ü necdeti ve vikaye-i huzur-ü menfaatı ve efrad-ı nev'in istikmal-i esbab-ı istirahatı için öylesine karşı i'lân-ı buğz-ü adavet olunmak lâzım gelir. Müstelzim-i nef'-i âmm olan revabıt-ı ittihad-ı umumiye muhalefete kalkışan sebükmağzanın zararından nev'-i âmmı vikaye için o gibilerin izale-i şeraret ve mefsedetleri şer'an ve aklen vacib olur.

Şîraze-i intizam-ı ümmet ittifak ve ittihadladır. Anı ihkâm ve te'yîde çalışanlar, cemî-i ahvalda muazzez ve mükerremdirler ve ancak o sayede nail-i ni'met ve istirahat olurlar. Himmetleri ağraz-ı şahsiye ve matamı'-ı mahsusaya ma'tûf ve azm-ü niyetleri cem'-i mal-ü menale masrûf olanlarla taraf-ı zaide meyyal bulunanlar, ittihadın düşmanı ve hey'et-i ictimaiyenin hasm-ı itmi'nan ve istirahatı olduklarından, indennihaye halleri kahr-ü mezellete ve mahv-ü nekbete munkalıb olur.

Binaenaleyh, kütübüllaha ve evamir-i Resulullah'a muhalif ve meslek-i erbab-ı tahsîl-ü hikmete münafî olan tarîke sapmamak ve hey'et-i ictimaiyenin takviye ve tarsîn-i ittihadına çalışmak, dinen ve siyaseten her erbab-ı akıl ve basîrete mütehattımdır. İttihad kader dinen ve hikmeten merğûb bir sîret ve onun kadar calib-i menfaat bir müessir hareket yoktur.

Bugün en ziyade muhtac olduğumuz şey ise ittihaddır; fakat ciddî ve masûnuttezelzül ittihaddır.

Süleymaniyeli Seyfullah

İCMAL-I SİYASÎ

Avrupa ahval-ı siyasiyesinde şâyân-ı tezkâr bir tebeddül yoktur. Devletler, menfaatlarının te'lîfini müsalemet-i umumiyenin muhafazasında te'mîne ve bunu ihlâl edebilecek kâffe-i mesailin muslihane çare-i tesviyesini taharrîye çalışmaktadırlar. Bu cümleden olarak Balkan mesailinin de halline teşmîr-i sak-ı ihtimam ediyorlar.

Gerçi Balkanlar'da uyanan Islav fikri, bazı âmâl-ı mufrıtaya meydan açmış ve meslek-i siyasîleri bir dereceye kadar bu âmâl ve te'sîrâtın taht-i tazyîkinde cereyana tabi' bulunan hükûmetler ara sıra huzur ve müsalemeti ihlâle bâdî olabilecek bir hatt-ı hareket ittihazında muztar kalmakta bulunmuş ise de, sulhperveran, o gibi temayülâtın daire-i fi'liyâta çıkmasına da hâil olmaktadırlar. Bütün şu ahval, mesail-i hazıranın sulhen tesviyesi hakkındaki ümidi takviye ediyor ve Devlet-i Aliyye'nin düvel-i mütemeddinenin takdir ve müzaheretine makrûn olan meslek-i siyasîsinin neticepezîr-i muvaffakıyet olması ümidini artırıyor.

---

(11) Bu bir Kur'an ayetinin bir parçasıdır ve "bölünmeyin" demektir.

(12) Bu bir hadistir ve "her iki eli, toplulukla birliktedir" demektir.

Filhakika Devlet-i Aliyye'nin hukuk ve istiklâline tecavüz olunduğu ve binaenaleyh evvel be evvel burasının teslimi lâzım geldiği, kabinetolarca kabul olunmuş bir esastır. Bu esas ise pek kıymettardır; üzerine, hukuk ve menafiımızı mehmâemken muhafaza ederek bir bina kurulabilir. Mütecavizeyn, Avrupa'nın şu telâkkîsinden ve daha bazı ahvaldan nâşî, doğrudan doğruya Hükûmet-i Seniyye ile bir çare-i tesviye taharrîsi esasını kabulde mecbur kaldıklarından, bu da, mesail-i muallâka-ı hazıranın hukuk ve menafi-i Devlete mehmâemken muvafık bir surette hallini teshîl edecek tecelliyâtındandır.(13)

Binaenaleyh, Avrupa efkâr-ı umumiyesinin müzaheret-i ma'neviyesine vücûhla müstenid olan siyaset-i cedîde-i meşrutamızın âlem-i medeniyette hâsıl eylediği hüsn-i te'sîre ve sada-yı milletin ehemmiyetine büyük bir burhan teşkil eden şu tecelliyâtı takdir etmek, ve teshîlâtı tas'îb etmeksizin, hatta bütün mesail-i muallâkayı kat'î bir şekl-ü surete rabt ile, bir tasfiye-i siyaset husûle getirmek lâzımdır.

Ba merdumi sehl gûy, düşvar megûy
Ba an ki deri sulh zened, ceng mecûy(14)

TELHÎS-İ SİYASÎ

– Mâba'd –

Şu haller, umûr-ı idare-i dahiliyemizi cidden tezebzübe uğratmış ve bazı yerlerde emniyeti âdeta mefkud derecesine getirmişti. Memalik-i Osmaniye'nin her ciheti aynı seviye-i kabiliyette olmadığndan, gerek ihtilâf-ı mizac-ü anâsırla ve gerek envar-ı maarifin her tarafa seyyanen intişar edememesiyle bir tarafın idaresi diğer tarafın idaresine benzemediğinden, merkezin alel'ıtlak bir karar ve tedbiri tatbikatça tevlîd-i mehazîr etmekten hâlî kalmamakta bulunmuş; ve alelhusus şu son senelerde her tarafın tabayı' ve kabiliyeti nazar-ı dikkate alınmaksızın, şarlatan ve hoş görünmeye yeltenen kimselerin sevk-ü ığrasıyla vukufsuzca tarh edilen ba'zı rüsûm ve tekâlîf yüzünden ca be ca âsâr-ı nâhoşnûdî ve temerrüd görünmeğe başlamış idi. Hatta sekenesi gayet mutî' olan havalîde de bu hal başgöstermiş, ahalî artık illâllah demeğe ve başlarına belâ kesilen mürtekib me'murları darb ile memleketlerinden çıkarmağa başlamışlardı.

---

(13) Doğrusu "belirtilerdendir" demek olan "tecelliyâttandır" olmalıdır.

(14) Farsça olan bu şiirin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Yumuşak konuşan kişiyle sert konuşma
Barış kapısını çalana karşı savaşma"

Bu hal, havalî-i baîdede daha elîm bir surette hükümfermâ idi. Yemen'de naire-i isyanın ıtfası bir türlü kabil olamıyordu. Orası Osmanlı yavrularına âdeta bir makber olmuştu; neticesiz ve binaenaleyh beyhude harekât-ı askeriyeden bu gazenferlere fütûr gelmiş; ve en ziyade şâyân-ı teessüf ahvaldandır ki Osmanlı askerinin harbe can attıkları darbımesel hükmünde iken, Yemen'e sevklerinde şu son senelerde müşkilâta tesadüf edilmekte bulunmuş idi.

Harekât-ı askeriye, ancak lüzumu halinde ve bir netice-i mutasavvaranın istihsali uğrunda icra edilmek ve netice-i harb idare-i âdile-i mülkiye ile idame olunmak kaide-i hikmet-i hükûmetten olduğu halde, bizde harekât-ı askeriye daimî hükmüne girmiş ve bazı yerlerin zabt-ü rabtı ve Devlete te'mîn-i irtibatı kuvve-i kahirenin vücûduna muallâk kalmştı.

Irak havalîsi ise daha bedter bir halde bulunuyordu. Vâkıa, orada alenî bir isyan yoğ idi. Fakat memleket günden güne harabe yüz tutmakta ve en ufak bir eser-i umranın husûlü kabil olamamakta idi. Enhar, bir memleketin başlıca feyz-ü umranı için yed-i kudretin bir ihsan-ı tabiîsi olduğu halde, bu kıt'a-ı cesîmede akıp giden iki nehirden hakkıyla istifade olunmak ciheti düşünülmemekte ve şu suretle ihsan-ı hilkate maddeten adem-i istihkak gösterilmekte idi. Bağdad vilâyetinin kabiliyet-i inbatiyesi manend-i Mısır olduğu halde, bu hıtta-ı fesîhada fakr-ü zaruret ve kabail-ü aşaiirinde havf-ü haşyet gittikçe artmakta idi.

Kürdistan'a gelince, orada dahi cehalet ve sefalet olanca te'sîriyle memleketi ifna ediyordu. Zavallı Kürd hemşehrilerimiz fıtraten her gûna terakiyât-ı medeniyeye kabiliyetleri derkâr iken, tenmiye-i zekâ ve ırfanlarına aid en ufak bir irşad ve delâlete mezhar olamamak yüzünden daimî bir mübareze-i hayat içinde imrar-ı evkat etmekte ve ancak mehasin-i fıtriyeleri sayesinde mevcudiyetlerini muhafaza edebilmekte idiler. Şu ahval içinde yine Kürdistan pek çok ulema ve fuzala yetiştirmekten hâlî kalmamıştır. Bunların derece-i kemalâtı ve tali'in sevkiyle memalik-i mütemeddinede perverişyâb olan şübbanının harika-ı zekâ ve isti'dadı, bu milletin derece-i kabiliyet-i fıtriyesini enzar-ı âmmede isbat eden âsâr-ı bâhire-i müftaharatımızdandır.

İşte memalik-i Osmaniye dahilî ve haricî şu şekl-ü vaz'yette bulunduğu bir sırada, Kanun-ı Esasî iadeten i'lân olunmuş ve ruh-ı millet-ü Devlete bir hayat-ı taze gelmiştir.

Esasen şu makaleyi yazmaktan maksad, Kanun-ı Esasînin i'lân olunduğu zaman Devletin haricen ve dahilen ne halde bulunduğunu ve idare-i meşrutanın bu devleti nasıl müşkil ve müzebzeb bir halde tesellüm eylediğini irae eylemekten ibaret olmasıyla, Kanun-ı Esasînin i'lânını müteakib zuhura gelen bazı hadisât-ı siyasiyenin esbab ve menşeini dahi tebyîn etmek îcab eylemiştir.

İdare-i meşrutanın i'lânı, dahilen ve haricen bu devletin vehn ve zu'fundan müstefîd olanlarca azîm dehşet ve endişeyi mucib olmuş ve böyle bir inkılab-ı cesîmin bu derece sükûn ve i'tidal ile husûla gelmesi, milletin her vechle kabiliyet ve dirayetine ve ilâ mâşaallahu teâlâ ahd-ı karîbde devletimzin istikmal-i kudret ve nebahetine cidden medar-ı intibah ve kanaat olmasıyla, devletimizin hal-i tezebzüb'iştimalından esasen istifadeye karar verenlerin son istifade fırsatını fevt etmemek için ta'cîl-i hareketini istilzam eylemiştir.İşte bu mülâhazât neticesidir ki Bulgaristan Emareti istiklâlini i'lân etmeğe ve Avusturya Hükûmeti de Bosna ve Hersek'i zamîme-i memalik eylemeğe tehalük göstermiştir.

Gerçi Bulgaristan'ın i'lân-ı istiklâline sebeb-i zahirî olarak ortada bir Kşof hadisesi var ise de, re'y ve mütalâa-ı kasırımızca, Bulgaristan Emareti, bulunduğu hal ve mevki' îcabınca, herhalde âcilen böyle bir şey yapmak için bir fırsat taharrîsine mecbur idi. Aksî takdirde, perverde eylediği bütün âmâl-ı hayalperestaneden feragat ve Berlin Ahdnamesiyle muayyen olan otuz sene evvelki vaz'-ü mevki-i hakikîsine rücûa muvafakat etmesi zarurî olurdu. Çünkü artık karşısında, her dediğini yaptırmağa alıştırdığı bir hükûmet-i mütereddide değil, kavî ve muntazam bir idare-i meşruta görecekti. Şübhesiz o da ana, fuzulî hiç bir mahiyet atfedemeyecekti. Eger şu inkılâbın ciddiyetine ve az zamanda Devleti tasavvurun fevkında bir noktaya a'lâya(15) îsal edeceğine kani' olmasaydı, belki bunu yapmaz ve daha ziyade dûçar-ı vehn-ü zu'f olmaz, intizar eylerdi. Halbuki bir günde milletin bütün kudreti, kudretiyle beraber her türlü kabiliyeti ve tekemmülâta isti'dadı rûnüma oldu; bütün âlem hayretine(16) düştü; yar-ü ağyarın alkışları âleme veleh verdi.

İşin ciddiyeti, ciddiyetle beraber bütün millet-i Osmaniye'nin kudret-i asliyesi i'cazkârane bir surette tecellî eyledi. Bu hal dostları sevindirdi, düşmanları düşündürdü. İlk fırsatla istifadeye müterettib olanları ise âcilen son partiyi icraya bir saik-i tabiî oldu. Anları, "şu arada koparabileceğimizi koparırız, bir emr-i vâkie karşı Osmanlı Hükûmet-i meşrutasının mes'ele çıkarmağa vakti olmaz" ictihadına sevkeyledi.

Her fırsattan istifadeye yeltenen Yunan Hükûmeti de Girid'in ilhakına tasaddî etti.

İşte Hükûmet-i meşrutamız, mebde-i teessüsünde böyle üç mes'ele-i hariciyeye birden ma'ruz kaldı ve cidden müşkilâta düştü.

Mâba'dı var

Süleymaniyeli Seyfullah

---

(15) Doğrusu "en yüksek noktaya" demek olan "nok ta-yı a'lâya" olmalıdır.

(16) Doğrusu "hayrete" olmalıdır.

TENSÎK-İ ÂDİLÂNE

MECLİS-İ MEB'USAN'IN NAZAR-I DİKKATİNE

–Geçen nüshadan mâba'd–

Gelelim fikr-i mahsusumuza:

Evvelâ, bizlerde umûr-ı maliyeden, her zaman için umûr-ı hisabiye kasdedilmiştir. Buna delil de umûr-ı hisabiyeden başka kısm-ı fünûn-ı iktisadiyeden bîbehre malme'murlarına "maliyûn" nazarıyla bakılagelmiştir. İşte sekamet buradan başlıyor. Bu sebebdendir ki, her ne zaman Hükûmetçe bütçenin ıslahı, tevazünü murad olunmuş ise, maliyûnumuz her def'asında maaş ve masraf defterlerine sarılmış, tensîkat ve tenkıyhâta koyulmuş. Öbür taraftan vâridât defterlerini ele almış, göz gezdirmiş, aded-i rüsûm ve tekâlîfi ez'af-ı mezaaf görmüş, fazla bir resm-i vergi tarhı imkânsızlığını hissederek, tekâlîf-i mevcudenin tezyîd-i nisbetini münasib bulmuştur. İçlerinden nazariyât-ı fünûn-ı iktisadiyeye intisab ve ihtisas etmiş birkaç zat bulunmuş ise, bunlar da muhît-i ameliyât ve tatbikatlarının mahdudiyet ve mahsuriyetinden nâşî, servet-i millet-ü memlekete hâdim ve nâfı' bir mütalâa beyanında izhar-ı acz etmişlerdir.

Bugün meşrutiyet idaremiz her türlü ıslâhâta müsaiddir, umumen hüsn-i niyet mevcuddur. Bu miyanda cihet-i iktisadiye ehemm-i umûrdur. Fakat kaş yaparken göz çıkarmamalı. Ruh-ı devlet mal olmakla beraber, bunda ıslâhât-ı tedriciye muvafık-ı akıl ve hikmet iken, meşrutiyet-i idarenin şart-ı evveli, bütçenin tevazün-ı ânî ve kat'îsi gibi sayıldı, fi'len meşrutiyet halini iktisab ettirecek şekl-i hükûmet intihab ve ta'yîni kaziyesinde gevşek davranıldı, teahhurdan teahhura uğratıldı. Hasr-ı efkâr ve vakf-ı eşgal edilen maliyece de abesle tevaggul olundu.

Vaz'iyet-i hazıra-ı milliyemizin ilk evânında iktisab ettiğimiz emniyet-i gayr-i muntazara-ı ecanibden bil'istifade büyük bir istikraz akdiyle bazı müessesât-ı muzırranın imhasını ve berriye ve bahriye ve belediyemizin sür'atle ıslâh ve ikmal-i levazımına bedel, "etteenî minerrahman"(17) düstûrunun Bank-ı Osmanî lehine tatbikini daha muvafık gördük.

Nevcivanî-i meşrutiyetimize pençe-i aksül'amelini açmış tarafdaran-ı istibdadın vakayi-i rûzmerresine ma'ruz kalındığı bir sırada binlerce kimsenin nan-ü ni'met ve kut-ü maîşetinin kat'-ü tenkîsi ile zaika-ı meşrutiyetin zehrâbe-i hürriyete taklîbinde be's göremedik. Ne büyük gaflet!

El'an, Maliye için celb olunan Mösyö Laurent, defter karıştırmaktadır. Muamelât-ı hisabiye için bir hatt-ı hareket ta'yîniyle bil'iktifa, menabı'-ı servet taharrîsiyle iştigal ve efraddan ve hazine-i hassadan Maliyeye geçeceği gazetelerde okunan 92 ma'den ve 25 petrol vesaire imtiyazlarından milyonlar istihsali gibi bir mütehassıstan muntazar olan hademât ve teşebbüsât-ı müsmireye dair henüz bir işaret görülemeyip, o da tanzîmât ve tensîkatla uğraşmaktadır.

---

(17) Arapça olan bu sözün Türkçe çevirisi şudur: "Yavaş davranmak, Allah'tandır".

Menn-ü hamd-ü şükür ol Cenab-ı Malikülmülk'e, ol Fâtır-ı kâinata ki, ümmet-ı müncebe-i İslâmiyenin her ân ve zaman muînidir. Zîra böyle eâdî ile muhat, ekalîm-i baîde ve manatık-ı muhtelifeden mürekkeb, anâsır-ı mutezadde ile meskûn bir memlekette, zaten kavaid-i inkılâbiyenin en büyük şazzı, Cenab-ı Hâkim-i Mutlak'ın lütf-i hassı olan inkılâb-ı hayyırımız, bâıs-ı tefrika bu gibi icraât-ı kûtehbînane ile kabil-i te'lîf değildir.

İşte şu silsile-i muhakemâtımız kalb-ü fikirde ve mâzî-ü müstakbelimiz bütçesi göz önünde olduğu(18) şaibe-i ifrat-ü tefrîtten masûnen, bir suret-i tensîkiye-i âdilâne düşündük.

Evvelâ, devair-i merkeziyeden bazıları müdîriyet derecesinde iken ikinci derece nezaretlere i'lâ, ve şuubât-ı devair ise kâh bir nezarete, kâh diğerine rabt-ü ilhak edilmiştir. Meselâ, kanun-ı mahsus metn-ü hükmünce vergi arazî ve müsakkafât kıymetinden alınmasına nazaran tapu asıl, vergi fer'i olmak üzre, muameleten ve hakikaten bu iki kalem-i vâridât keyfiyet ve kemmiyet i'tibariyle tev'em, binaberîn kuyûdunda mutabakat elzem iken, ayrı nezaretlere marbutiyetinden nâşî bâhusus taşrada bir mülk tapu ve diğer kuyûdâtça yekdiğerinden nisbetsiz farklı, mukarrarât-ı vâkıa îcabınca mültezim ve küfelâsının te'mînâtı kaziyesinde kıymet-i hakikiye addolunan kıymet-i rayice ise büsbütün bunların gayrıdır. Şu mahzur, Vergi İdaresinde Defter-i Hâkanîye ya bir şu'be-i vâridât olan Defter-i Hâkanînin ve kezalik elyevm Şehremaneti'ne marbut Vergi İdaresiyle beraber Maliyeye rabt-ü ilhakı şıklarından birinin ta'yîn ve icrasına vücûb-ı kat'î göstermektedir.

Orman ve meadın vaktiyle müdîriyet halinde Maliyede iken, ziraatın ilâvesiyle nezaret şekline girdi. Posta ve Zabtiye Nezaretleri ve Şehremaneti Dahiliyeye marbut bulunuyor. Bunların kimi dahil-i bütçe, kimi değildir. Rüsûmât da sözde Maliyeye marbuttur. Posta ve Telgrafın Dahiliyeye hiç münasebeti yoktur. Taşra teşkilâtında da bazı muhtac-ı ta'dîl şeyler olsa gerek. Meselâ, Konya vilâyetinde Burdur sancağı yalnız bir kaimmakamlığa malik bir livâdır. Halbuki Isparta sancağına muttasıl olan bu mutasarrıflığa ve o nisbette masrafa ne lüzum vardır! Diğer taraftan Aydın vilâyeti dahilinde Bergama kazası, min küllilvücûh cesîm ve mühimdir ve tarihî bir kıt'adır; kaza-ı mezkûr livâya tahvîl ve ıs'ad edilmelidir. Hulâsa, merkez ve taşrada li sebebin îcad veya ibtal edilmiş bazı mevki ve me'muriyetlerin vücûdu kabil-i inkâr değildir.

Şu tafsîlâtı i'tadan maksad, evvel emirde merkez ve taşra teşkilâtınca îcab eden ta'dîlâtın icrasıyla tensîkata başlamak lüzumunu isbat eylemektir. Bu suretle teşkilât-ı hazıra ta'dîl edildikten sonra, devair-i merkeziye ve vilâyetçe yeknesak birer kadro yapılmalı; bu kadroda yalnız mevki-i me'muriyetler i'tibar edilmeli; lüzum-ı hakikiye mübteni olması lâzım gelen bu kadroda mevcudiyet-i me'muriyet ve hidmetlere ahval-ı maliyemiz nisbetinde maaşlar tahsîs olunmalı; bu kadronun tanzîmi de nuzzar ve vülâtın âra-yı zatiye ve âmâl-ı şahsiyesine bırakılmamalı, merkez ve taşrada devair ve şuubât-ı muhtelifeye mensub me'murînden mürekkeb birer hey'ete tevdî' olunmalı; bunların nokta-ı nazarları da, her vazifeyi lüzum-ı hakikiye ve sür'at-ü selâmet-i muamelenin te'mînine ma'tûf bulunmalı.

---

(18) Burada bir eksiklik görülüyor; doğrusu "olduğu halde" olmalıdır.

Neticede tanzîm ve ihzar edilecek defatır-ı tensikiye Meclis-i Meb'usan'a takdîm olunmalı, ne yolda takarrur ederse elde ve göz önünde bulundurulmalı. Kısmen veya külliyen lağv-ü tensîkine irade istihsal edilmişler dahi iade-i me'muriyet ettirilmek suretiyle, görülecek eski büdçeyi de diğer(19) ele alarak bundan sinnen ve fi'len tekaüde da'vet olunabilecekler, Hükûmet-i meşrutaya devam-ı me'muriyetlerinden mazarrat melhûz olanlar, taşradan siyaset-i istibdadiye ile getirilmiş ve hidmetlere geçirilmiş zenginler ve merkezde ticaret ve sair suretle müreffehen geçinebilecek ağniyazadeler ihrac ve her kaleme münasib mikdar mülâzım tefrîk ve diğerleri terhîs edildikten ve bilâ iktidar-ü istihkak mevaki-i mühimmeye geçmişler mütenasib dereceye tenzîl kılındıktan sonra, bakıy kalacak mevcud, muvakkaten büdçeye idhal olunarak Meclis-i Meb'usan'ca kabul ve tasdîk edilmeli.

Şu kadar ki, asıl kadro ve mikdarına tenezzül edinceye kadar hidmet-i Devlete kimse alınmamalı. Hulâsa, Meclis-i Meb'usan'ca büdçe tevazünü, tezyîd-i tekâlîf veya tenkîs-i masarıftan ziyade, te'mîn-i menabı'da aramalı... da mücerred tasarruf kasdiyle zaika-ı meşrutiyet henüz dimağda cilvesaz iken, zehrâbe-i aks-i hürriyetle mesmûm edilmiş ve edilecek binlerce kulûb-ı rencîdeyi i'mrar etmeli; zarurî nifak-ü şikaka meydan vermemeli.

V. H.

---

(19) Burada bir eksiklik vardır. Doğrusu "diğer bir zamanda" ya da "diğer bir işlemle" demek olan "diğer bir muamele ile" olmalıdır

BEDİÜZZAMAN SAİD-İ KÜRDÎ'NİN MEB'USANA HİTABI

– Mâba'd –

Elhâsıl, bir hazîne-i cevahire malik olduğumuz halde Avrupa'ya ahkâmda izhar-ı fakr, ahlakta dilencilik etmek, din-i İslâma büyük bir hıyanettir ve hayat-ı millete kasdetmektir. Dünya için din feda olmaz, berahîn-i aklıye üzerine müesses olan din-i İslâm başka dine kıyas olunmaz. Evet, Avrupa'dan ahz-ü iktibasa muhtacız. İhtiyacımız, idare-i mülk ve tanzîm-i kuva-yı harbiye-ü bahriyeden ve fünûn-ü sanayi'den işimize yarayanlarıdır(dinimizin emriyle). Avrupa da bizden yalnız adaleti ister ve medeniyeti bekler, tâ muvazenesi bozulmasın. Bu iki esasa şeriatımız müessis ve külliyetiyle nâzırdır. Zu'f-ı diyanetle uhuvvet ve hürriyet ve medeniyet, bataklık ve müteaffin sulardan zehirlenmiş çiçek ve meyvelere benzer. Acaba Şeyheyn-ü Ömereyn ve Harun-ü Me'mûn ve Endülüs'teki Emevîler, zu'f-ı dinle mi terakkî ettiler? Zaman-ı sâlifte âlemde hükümfermâ olan istibdadın pederi vahşet olduğu halde, sadr-ı evvelin hürriyet ve adalet ve müsavatları burhan-ı bâhirdir ki, şeriat-ı garra hürriyet-i hakkı ve adaleti ve ibadetteki müsavatıyla îman olunan müsavat-ı hukuku cemî-i revabıt ve levazımâtıyla cami'dir. Buna binaen, kat'iyyen hükmediyorum: Şimdiye kadar noksaniyetimiz ve tedenniyâtımız ve sû-i ahlâkımız, dört sebebden gelmiş:

Birincisi, şeriat-ı garranın adem-i müraat-ı ahkâmından ve bazı hakayık-ı şer'iyeyi başka unvanla gösterdiğinden, avamı tenfîr ile itaat-ı vicdaniyelerini sarsmaktır. Devr-i inhitatımızdan beri gûya fevkaşşeriat bazı nizamâtı neşretmek şeriattan izin almadan, tedennîmizin en büyük sebebidir.

İkincisi, bazı müdahinlerin, keyfe mâyeşa' sû-i tefsîr etmek, hâşâ İslâmiyeti istibdada müsaid veyahud medeniyete mani' gibi göstermektir.

Üçüncüsü, zahirperest dinin cahil dostları, taassubât-ı nâbemahal ile bazı teşbîhâtı hakikat olarak telâkkî ve telkîn ederek ve bunu iyilik belleyip dine hıyanet etmesidir.

Dördüncüsü, müşkilüttahsîl mehasin-i medeniyeti terk ile çocuk gibi hevâ ve hevese muvafık zünûb-ü mesavî-i medeniyeti tûtî gibi taklid etmeleridir.

Ey vükelâ-yı ümmet, şerîat namıyla meydana çıksanız, icma'-ı ümmetin bir küçük dili olacaksınız. Hem de şerîat-ı garranın nidasıyla bütün ezhanı manyatizmalandıracak, ruhen ve vicdanen evamiriniz telâkkî olunacaktır. Siz ehl-i teşrîh değilsiniz, ehl-i tercih-ü tatbik-i ahkâm-ı ilcaât-ı zamane(20) olacaksınız. Ve böyle esaslarda az bir ihmal ve inhiraf, kesr-i adedî gibi fürûâtta bir yekûn-ı azîm-i seyyiât teşkil edecektir. Şimdi tam görünmese, müstakbel tarlasında ebucehlkarpuzu gibi mazarrât ile sünbüllenecektir.

---

(20) Doğrusu "zaman" olmalıdır.

Ehvenüşşerri ihtiyar, adalet-i izafiyedir. İcaletürrâkib gibi yapılmasın, tâ adalet-i hakikiyeye isti'dad peyda olsun.

Ey meb'uslar, iyi muvazene ediniz, tâ ki "hafiztüm şey'en ve gabet anküm eşya"(21) beyti size handezen-i istihfaf olmasın. Elhâsıl, adalet ne unvanla olsa adalettir. Lâkin ihtilâf-ı unvanın büyük bir te'sîri var. Hatta mantıkta bir şey'-i vâhid bir unvanla zarurî olduğu halde, başka unvanda nazarîdir. Ve salat, ibadet unvanıyla –kıbleye müteveccih olduğu halde– sahîh ve kurbettir; ve lu'b unvanıyla veyahud kıbleye teveccüh olunmasa, bâtıl ve haramdır. Namaz sureten o namazdır.

Binaenaleyh, meşrutiyet ve Kanun-ı Esasî denilen adalet ve meşveret, bu unvan ile beraber o unvan-ı muhteşem ve müessir ve adalet-i mahzayı mutazammın ve nokta-ı istinadımızı te'mîn eden ve meşrutiyeti bir esas-ü metîne(22) isnad ettiren ve evham-ü şükûk sahibini varta-ı hayretten kurtaran ve istikbal-ü ahretimizi tekeffül eden ve menafı-ı umumî olan hukukullahı izinsiz tasarrufundan sizi tahlîs eden ve hayat-ı milliyemizi muhafaza eden ve umum ezhanı manyetizmelendiren ve ecanibe karşı kemalimizi ve metanetimzi ve mevcudiyetimizi gösteren ve sizi muahaze-i dünyevî ve uhrevîden kurtaran ve maksad-ü neticede ittihad-ı umumîyi tevlîd eden ve çürük mesavî-i medeniyeti hudud-ı hürriyet ve medeniyetimize girmekten yasak eden ve bizi Avrupa dilenciliğinden kurtaran ve geri kaldığımız uzun mesafe-i terakkîden sırr-ı i'caza binaen zaman-ı kasîrde tayy ettiren ve Turan ve Aryan'ı ve Sam'ı tevhîd ederek zamanıyla bize bir büyük kıymet veren ve şahs-ı ma'nevî-i Hükûmeti Müslüman gösteren ve Kanun-ı Esasî'nin ruhu ve on birinci maddeyi muhafaza eden ve Avrupa'nın eski zann-ı fâsidlerini tekzîb eden ve Muhammed'i(23) hâtem-i enbiya ve şeriatın ebedî olduğunu tasdîk ettiren ve muharrib-i medeniyet olan dinsizliğe karşı sed çeken, tebayün-ı efkâr-ü zalam-ı teşettüt-i ârâyı safa-yı nuranîsiyle ortadan kaldıran ve umum ulema ve vâızları ittihad-ü saadet-i millete ve icraât-ı Hükûmet-i meşrutaya hâdim eden ve adalet-i mahz-ü merhametli olduğundan, anâsır-ı gayr-i Müslimeyi daha ziyade te'lîf-ü rabt eden –evet evet, daha ziyade rabt eden; zîra onların itmi'nanı, nokta-ı diyanete istinad ettirmekledir– ve en cebîn ve âmî bir adamı en cesur ve has adam gibi hiss-i hakikî-i terakkî ve fedakârlık ve hubb-ı vatanla mütehassis eden ve hâdim-i medeniyet olan sefahet-ü israfât ve havaic-i gayr-i zaruriyeden bizi halas eyleyen ve muhafaza-ı ahretle beraber i'mar-ı dünya etmekle sa'ye neşat veren ve hayat-ı medeniyet olan ahlak-ı hasene ve hissiyât-ı ulviyenin düstûrlarını ders veren ve her birinizi elli bin kişinin takazâ-yı hakkından tebriye eden ve sizi icma'-ı ümmete küçük bir misal-ı meşru' gösteren ve sırr-ı niyete binaen a'malınızı ibadet gibi telâkkî ettiren ve üç yüz milyonun hayat-ı ma'neviyesine kasd-ı cinayetten sizi tahlîs eden ol şerîat-ı garra unvanıyla gösterseniz, bu kadar fevaidi tahsîl ile beraber, acaba ne gibi şeyi gâib edeceksiniz!

---

(21) Bu Arapça dizenin Türkçesi şöyledir: "Bir şeyi korudunuz, birçok şey de yitirdiniz".

(22) Doğrusu "sağlam temele" demek olan "esas-ı metîne" olmalıdır.

(23) Doğrusu "Muhammed'in" olmalıdır.

Eğer denilse acaba medeniyetin ravabıtı ve fünûndaki hakaıkı şeriat-ı garrada nasıl çıkarılacak ve tatbik(24) ben derim ulema-yı dinin efkâr-ı umumiyelerine müracaat ediniz ve ezhan-ı nukkada havale ediniz. Fahr olmasın, derim ki o külliyetten cüz'iyetim cihetiyle, iddia ediyorum ki benden sual ediniz; medeniyetin mehasin-i hakikiyesini şerîat-ı garrada daha ekmelini göstereceğim ve fünûndaki hakaık-ı yakıyniyenin hiç bir nusûs-ı katıa-ı İslâmiyeye muhalif olmadığını isbat edeceğim. Muhalefet ancak, fünûnun bazı nazariyât veyahud faraziyâttadır ki, genclerimiz tûtî taklidi gibi yakıyn zannetmişler; ve nusûsun bazı zevahir-i gayr-i murad miyanında vuku' bulur.

Ey meb'uslar, **"Mecellet'ul-Ahkâm"** bir hüsn-i misaldır. İslâmiyet sizden çok büyük şeyler bekliyor, Peygamber de zaman-ı saadette elini kaldırmış gibi size nida ediyor.

Hem de kuvvet kanunda olsun; yoksa istibdad münkasım olmuş olur. Kanunun kuvveti, mukannının kuvvetiyledir. "İnnellahe huvelkaviyyül-metîn"(25) kanun-ı ilâhîdeki kuvvet ve akaid-i hakka(26) cihetiyledir ki, bir zaman-ı kasîrde Şark ve Garb'ı adalete mazhar ve istilâ etti. Şeriatın büyüğüne itaat, istibdadın gayridir. Zîra şeriatta tefavvuk eden en büyük bir adama esaret-i nefsden tahallüs ve hürriyet-i şer'iyeden tekemmül için hiss-i ihtiram ve mahabbetle itaat, hibr-ü havf üzre müesses ve tenebbüh-i efkâr cihetiyle şimdiki zamanda isti'dadı kalmayan istibdadın gayridir. Mesalik-ü edillede ihtilâf, maksad-ü neticede ittihaddır. Kuvve-i dâfia ve câzibe gibi bir kıyasda bulunmalı, tâ muvazene bozulmasın. Sırf ittihad, taklîdi intac eyliyor.

Hürriyet-i mutlakanın meydanı olan Kürdistan dağlarında büyümüş ve âdât-ü âdab ve nezaket namıyla hiç bir kayd altına girmemiş ve hürriyetini hiç bir şeye ve lezzete feda etmemiş ve hatta zaman-ı istibdadda hürriyetin unvanı ve en müsaid bir zemîni olan dîvaneliği kabul etmiş ve âlem-i gaybden gelen bir sada-yı ma'nevî vicdanında tanîn'endaz olarak kalbindeki İslâmiyeti tehyîc ve gayretini temvîc ederek, bu hararetli hissiyâtını aks-i sadası gibi izhar eylemiş bir adamın asabiyetinden neş'et eden ifrat ve tefrîtini onun hulûs-ı niyetine ve ihtiyarlığına bağışlamak, muktaza-yı muruvvet ve insaniyettir.

---

(24) Burada, baskı yanlışlığı sonucu olduğu anlaşılan bir eksiklik görülüyor; galiba "tatbik" sözcüğüne "edilecek" fiilinin eklenmesi gerekir ve cümlecik "tatbik edilecek" diye tamamlanır.

(25) Bu bir Kur'an ayetinin bir parçasıdır ve Türkçe çevirisi şöyledir: "Güçlü ve sağlam olan, kuşkusuz ki Allah'tır".

(26) Doğrusu "gerçek" demek olan "hakk" olmalıdır.

"Bes kunem, çun zîrekan ra în bes est
Bangi deh kerdem, eger der deh kes est"(27)

Yaşasın adalet-i ilâhî! Ebedî olsun şerîat-ı Ahmedî!(28) Pâydar olsun meşruta-ı meşrua!

*

Ben Kürd olduğum için Kürdlere dair bir-iki söz söyleyeceğim. Şöyle ki: Bizim Kürdler maarifi kılıçlarının hutît-ı cevherinden öğrenmişler. Maarif-i cedîdeden dört sebeb için ürküyorlar.

Birincisi, bazı mesail-i fenniyeye, bazı avamların taklîden veya hataen akîde ve hakikat ve İslâmiyet telâkkî ettikleri bazı hikâyât-ü teşbîhât ve İsraîliyâtın muhalefetidir.

İkincisi, bazı ehl-i fen ve ehl-i mektebe nazar-ı sathî ve taklîdî olarak zevahir-i dini tahsîl ile bir akîde-i tıflaneyi fünûnlarda kesb ettiği meleke-i feylesûfaneye mukabele ve muhakeme etmekle, varta-ı evham ve şükûka düştükleridir.

Üçüncüsü, ma'den-i her kemal bildikleri medarisin ahvalına muhalefet ve mübayenettir.

Dördüncüsü, zahiren o fünûnun bilâd-ı ecnebiyeden gelmesidir.

Bunun çaresi, şecaatlarını okşayan Hamidiye Alaylarının askerlik münasebetiyle mekâtibi,(29) medrese nam-ı me'lûfuyla ulûm-ı diniye ile beraber fünûn-ı lâzime-i medeniyeyi Kürd ulemasının Kürdlerin isti'dadına göre tedrîs etmesidir. Ve Kürdistan'da medaris-i münderiseyi ihya ve onlarca en mühim olan talebe ta'yînâtını Maarif ve Evkaftan vermektir.

Bu fikir, on beş sene husûsî mesleğimdi. Efkâr-ı umumiyeye arzediyorum, tâ ki meslek-i umumî olsun. Zîra vakti gelmiş.

Molla Said-i Kürdî

---

(27) Farsça olan bu beytin Türkçe çevirisi şöyledir:

"Yetiniyorum, çünkü akıllı olana bu yeter
Köye çağrı yaptım, köyde kimse varsa eğer"

(28) "Şerîat" dişil olduğu için, sıfatı da dişil olarak "Ahmediye" olmalıdır.

(29) Doğrusu "okullarında" demek olan "mekâtibinde" olmalıdır.

ŞEZERÂT

İngiltere Kralı haşmetlû Yedinci Edward hazretlerinin Zat-ı Hazreti Padişahî'ye tebrîki mutazammın keşîde ettikleri telgrafname:

Osmanlı İmparatorluğu Parlamentosunun ictimaı münasebetiyle zat-ı şevketsimât-ı cenab-ı tacdarîlerine tebrîkât-ı hâlisanemi beyan etmek arzusundayım. Osmanlı Parlamentosunun ibraz edeceği faaliyetin bilcümle tebea-ı Şahanelerini saadet-i hale îsal, memleketinizde tealî ve refahın husûlünü teshîl-ü te'mîn ve memalik-i saire ile memleketiniz arasındaki münasebât-ı samîmane ve sulhperveraneyi idame eylemesi hususları, ahass-ı temenniyâtımı teşkil etmektedir.

Edward

Cevaben keşîde buyurulan telgrafname-i hümayûn:

Telgrafname-i âlî-i haşmetanelerini ahzeyledim. Meclis-i Meb'usan'ımızın bugün resm-i küşadının icrası vesîlesiyle beyan buyurulan tebrîkât-ı hâlisane ve temenniyât-ı hasene-i dostane, pek ziyade mahzûziyetimi mûcib olduğundan, teşekkürât-ı samîmemin lütfen kabul buyurulmasını zat-ı haşmetanelerinden rica eder ve gerek senaverleri hakkındaki meveddet-i kralîlerinin, gerek devlet-i fahîmeleriyle Devlet-i Aliyye beynindeki münasebât-ı dostanenin beka ve devamını temennî-i mahsusunda bulunduğumu iş'ar eylerim.

*

İttihad ve Terakkî Cem'iyeti Selanik Merkez-i Umumîsinden atebe-i zat-ı Padişahî'ye keşîde olunan telgrafname:

Halife-i İslâmiyan ve hükümdar-ı zîşan-ı Osmaniyan olan zat-ı Hilâfetpenahî'ye:

Mikdar-ı medîd bir zaman-ı imtihan neticesinde taayyün eden istihkak-ı millînin mükâfat-ı hakikiyesi, şeriat-ı mukaddese-i Ahmediye'nin de emrettiği usul-ı meşverettir. Bu hakk-ı meşru'un taraf-ı zîşeref-i hümayûnlarından takdir ve te'mîni semere-i hayriyesi olmak üzre, bugün emsalı nâmeşhûd bir sûr-ı pürsürûr-ı millî ile küşadına muvaffak buyuruldukları Meclis-i Meb'usan'ımızın, tahkîm-i bünyan-ı şevket-ü saadet-ı Osmaniye'yi müstelzim icraât ve hademât-ı vatanperveraneye mazhariyetle beraber, zat-ı Şahane'lerinin de ba'dezîn mes'ûdiyet-i umumiye içinde şahane ve bahtyarane bir ömr-i tavîle nailiyetleri daavâtını vird-i zeban ederek, kalblerimizin bütün samimiyetiyle arz-ı tebrîkât ve teşekkürâta müsaraat ederiz.

4 Kânunıevvel 324(Milâdî 17 Aralık 1908)

İttihad ve Terakkî Cem'iyeti'nin Selanik merkez-i Umumîsine cevaben keşîde olunan telgrafname:

4 Kânunıevvel 324 tarihli telgrafnameniz ledel'arz manzûr-ı âlî oldu. Zat-ı hümayûn-ı Hazreti Hilâfetpenahî'nin maksad-ı yegâneleri, Devlet-i Aliyye ve millet-i muazzama-ı Osmaniye'nin selâmet ve saadeti olduğundan, vatan ve memleket hakkında müstahak ve mübarek olması temenniyât-ı cedîdesiyle bugün Meclis-i Meb'usan'ın küşadını icra buyurmuş olmaları hasebiyle arzolunan temenniyât-ı samîmiye, nezd-i Şahane'de müstelzim-i memnuniyet ve mahzûziyet olarak, a'za-yı Cem'iyet'i selâm-ı sa'dencam-ı Şahane ile taltîf buyruklarını, şerefmend-i telâkkîsi olduğum emr-ü ferman-ı hümayûn-ı Padişahî'ye imtisalen teblîğ ve tebşîr ederim.

4 Kânunıevvel 324, Serkâtib-i Hazreti Şehriyarî

Ali Cevad

*

Zat-ı Hazreti Padişahî, umum meb'usan-ı Osmanî'ye Saray-ı hümayûnlarında bir ziyafet keşîde buyuracaklardır. Bu ziyafetin nutk-ı iftitahîye cevab verildikten sonra i'tası melhûzdur.

*

Sadr-ı esbak Said Paşa hazretleri, bâirade-i seniyye, Hey'et-i A'yan riyasetine ta'yîn buyurulmuş ve hey'et-i umumiyetle tahlîf olunmuştur.

*

Hidiv-i Mısır'ın emri üzerine, Kahire ve İskenderiye'de ve Portsaid'de yüz bir pare top atılmış ve Meclis-i Meb'usan'ın küşadı münasebetuyle Mısır'ın her cihetinde şenlikler icra edilmiştir. Mısır'ın Fırka-ı Ahrar'ı dahi Meclis-i Meb'usan'a bir arîze-i tebrîkiye takdim ettiği gibi, bu babda vâki' olan müzaheretinden dolayı Londra Hariciye Nezaretine de teşekkürü mutazammın bir telgraf yazmıştır.

*

İzmir meb'uslarıyla beraber Dersaadet'e gelen İzmirli müsafirler, ellerinde rayât-ı Osmanî ve önlerinde davul zurnalar olduğu halde geçenlerde Saray-ı hümayûn pîşgâhına azîmetlerinde, kendilerine Başkâtib bu suretle selâm-ı Şahane'yi teblîğ etmiştir: Efendimiz, sizi selâm-ı Şahaneleriyle beraber, "milletimi böyle arslanlar gibi gördükçe, pek ziyade iftihar ediyorum" buyurdular.

*

Şehzadegândan Süleyman ve Cemaleddin Efendiler hazarâtının Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye'ye devamlarına, irade-i seniyye taalluk etmekle, müşarün'ileyhima, mektebe azîmet ve talebe miyanında kaydedilmişlerdir.

*

Bahriye Nezareti Müzesi telvîn ve tezyîn edilirken, derûnunda Yavuz Sultan Selim hazretlerine mahsus kıymetli bir sancak zuhur etmiştir.

BİR HEDİYE-İ ASKERİYE

Cem'iyetimizin a'za-yı muhteremesinden olduğu halde riyaset-i saniye-i fahriyesini dahi deruhde buyuran dâmâd-ı âlî-i Padişahî Ahmed Zülkifl Paşa hazretleri, Mekteb-i Fünûn-ı Harbiye şagirdanının emr-i ta'limlerinde kullanılmak üzre bir esb-i tuvânâ ihda etmişlerdir.

Müşarün'ileyh, kulûb-ı ahrar-ı milleti birçok mefahir-i hâtırât-ı muazzeze ve icraiyesiyle rehîn-i hiss-i ta'zîm eden ve Şemmer Şeyhi Abdülkerim'in ta'kîb ve salbiyle beriyyenin te'mîn-i âsâyiş ve felâhındaki hademât-ı fedakâranesiyle şehîd-i hürriyet Midhat Paşa'nın da fevkal'âde mazhar-ı takdir ve ihtiramı olan merhum Kürd İsmail Paşa'nın mahdûmleri ve şu sırada dahi mensub olduğu Kürd kavm-i necîbinin sâî-i i'tilâ-yı şan-ü irfanıdır. Binaenaleyh gibi(30) pek tabiî görür ve takdir ederiz.

---

(30) Burada bir eksiklik görülmektedir. Galiba doğrusu, "bu gibi armağanını" demek olan "bu gibi hediyesini" olmalıdır.

KÜRDÇE LİSANIMIZ(31)

Gelû bira!
Navê mileta me Kurmanc e. Kurmanc hemû yek in. Bajarê me muqeddes e. Memleketa me tabiê Hukumet û Dewletê Elîyyeê Osmanîye ye.(32) Em jî tabiê Osmanli ne. Tirk, Kurmanc, File, Yehudî, Êzîdî,(33) Nestûrî, ji wan xeyrê,(34) yekûnê mileta ke milkê Osmanli de rûdine, giş em bi hev ra beramber in, yek in; mabeyna(35) me da ferq tunîne. Navê me û navê mileta xeyr tu car Osmanli ye û memleketa me memleketê Osmanli ye.

Em bi sifetê namê celîlê(36) Osmanî ra îftîxar dikîn. Ji bav û kala, me bi wî çavî mêze kirine. Ji wê pê ve em dîsa bi wî çavî nezer dikîn.(37) Em ew qa Kurmanc sadiq in ke, bi hev ra sîlah kişandin(38) û nekuştin; bedelê ew, xwe Dewletê Osmanî ra teslîm bûn, memleket me terk kirin Hukumetê Osmanî ra mutî'(39) Ke bû dewrê zemanê îstîbdad de, malê me xirab, canê me serab,(40) dilê me kebab bû. Em dîsa emrê hukumet ra îtaet kirin û xwestê wan dan.(41)

Birayê min,

Xwedê Rebbul'alemîn e, tenê Rebbulmuslîmîn nîne.(42) Musulmana, File ra hemû Xwedê xelq kirîye,(43) xaliqê me û wan yek e. "Benî Adem a'zayê yek dîgerend"(44) dibêjin. Ew gotin çi qa rast e! Luzûmê îttîhad te'mîn dike. Yanî nuha eqwamê muxtelîfe îttîhad hasil kirine, yekdil û yekdest, û tereqqîê ma'rîfet û î'marê weten ra çalişmîş bûne.(45) Em jî mîna wan çalişmîş bin. File, Yehudî bîla ferq îttîfaq û îttîhad bikin, mabeynê xwe da nîfaqê hilînin, yekvucûd û yekdest bibin. Hukumetê zalîme,(46) ke Xwedê hilanî, mabeynê File û Musulman ra toximê nîfaqê zer' kiribû.(47) Ew zîraet qel', toximê îttîhadê zer' bikin.(48) Ma'mûrîyetê memleketa me,(49) terbîye û ilm ü mearifa me tereqqî, senayi' û tîcaret û zîraeta me tewsî'kirin(50) ra muttefiq bin; gundê me, bajarê me, alê me û memleketê me şad bikin. Fileyê ha jî wetendaşê me ye;(51) ewana ra dil bidin, îltîfat, kerem û şefqet bikin, îkram usa bi mêranî bikin ke Xwedê jî me ra muawenet,(52) merhemet bike. Çunkî Xwedê Qur'ana ezîmuşşan(53) da "teawenû...."(54) ferman û îrade kirîye.

---

(31) Digel ku ev nivîsar bi Kurdî ye jî, sernivîsara wê bi Tirkî hatîye nivîsîn; mana sernivîsarê, "Zimanê me yê Kurdî" ye.

(32) Dewletê Elîyyeê Osmanîye: Dewleta Osmanî ya Bilind. Ji ber ku navê wê dewletê yê resmî bi zimanê Osmanî weha bû, nivîskêr jî ew nav weha nivîsîye.

(33) Cudakirina Êzîdîyen ji Kurdan û numandina wan wek gelekî cuda, ne rast e. Lewra Êzîdî Kurd in; ferqa wan û Kurdên Musulman, tenê di dîn da ye.

(34) Ji wan xeyrê: Ji bil wan, xeyn ji wan.

(35) Mabeyn: Navber. Peyvik Erebî ye.

(36) Namê celîl: Navê mezin, navê gewre.

(37) Nezer dikin: Dinêrin, mêze dikin.

(38) Ji ber ku kirdara 2'yan "nekuştin" neyîn e, bi dîtina me divê ev kirdar jî neyîn be û bi awayê "nekişandin" be. Yanî "me li dijê hev çek nekişand û hev nekuşt".

(39) Tê zanîn ku mexseda nivîskêr ji vê peveкê ev e: "Ji bedêla kişandina çek û kuştinê ve, em bi xwe teslîmê Dewleta Osmanî bûn û me welêt ji hukumeta Osmanî ra terk kir û em jê ra mutî' bûn".

(40) Serab: Sîlika ku li ber tavê dibiriqe, qûma ku bi tavê leylan dide.

(41) Yanî "me xwestina wan da, tiştê ku ji me xwestin me da wan".

(42) Rebbul'alemîn: Rebbê aleman, xwedayê hemî aleman.
Rebbulmuslîmîn: Rebbê Musulmanan, xwedayê Musulmanan.

(43) Xelq kirîye: Afirandîye.

(44) Yanî "Zarûkên Adem lebatên hev in, azayên hev in". Ev, malikeka helbesteka Farisî ya Şêx Sadîyê Şîrazî ye.

SÛRETÎ NUTQÎ HUMAYÛN(55)

E'yan, meb'ûsan!

Weqtê ke hatime ser text, Qanûnî Esasîm wez' kirdibû. Le paşa le xusûsî tetbîqatîyewe tûşî zehmet bûbûyn. Le ber ewe, pyawî gewreî ew zemane wayan ben xeber da; wayan lazim bînî ke rabiwestê, ta mearif tereqqî deka w ta qabilîyetî xelq dête cê. Êmeyş te'lîqî weqtî xoyman kirdibû û xerîkî tereqqîyî mearif bûyn.

Şukur ew meqsede hate cê. Hemû sinifî ehalî le rêz da ser kewt. Arezûy Qanûnî Esasîyan kird. Mutmeîn bûm ke em arezuwe baisî seadetî mulk û mîllet e, be rexmî zor kes ke deyangut Qanûnî Esasî çak nîye. Hîç sê û dûm nekird, dilim le dil neda, Qanûnî Esasîm î'lan kird û îradem kird ke ser le newê pyaw helbijêrin, Meclisî Meb'ûsan gird binewe.

Ke ehwalî îdare gora, Kamil Paşa kird be Sedr,(56) îradem kird meşxûlî rêkxistinî Meclisî Meb'ûsan bê. Lew weqte da Prensê Bulgar û Walîyî

---

(45) Mana vê pevekê weha ye: "Yanî nuha gelên cure cure yekîtî peyda kirine, yekdil û yekdest in, û jibo pêşketina zanînê û avakirina welêt xebitîne".

(46) Mexsed ji hukumeta zalim, Hukumeta Osmanî ya berî meşrûtîyetê ye.

(47) Zer' kiribû: Çandibû.

(48) Yanî "wî çandîyî hilqetînin û tovê yekbûnê biçînin".

(49) Ma'mûrîyetê memleketa me: Avakirina welatê me.

(50) Tewsî'kirin: Firekirin, gumrehkirin, gewzkirin û geşkirin.

(51) Wetendaş: Hevwelat.

(52) Muawenet: Alîkarî

(53) Ezîmuşşan: Şanmezin, şangewre.

(54) Teawenû: Alîkarîya hev bikin.

(55) Yanî "wergerana peyva Padîşah". Mexsed, peyva Padîşahê Osmanî Evdilhemîdê 2'yan a vekirina Meclisê ye.

(56) Mexsed Sedrê E'zem e, yanî Serekwezîrê Dewleta Osmanî.

Rûmîlîyî Şerqî –Prens Ferdinand– her çonê bû rûy le sedaqetî Dewletî Elîyyeman wergêra, î'lanî serbexoyî kird. Awusturya w Macaristan, ke be muwafiqî Ehdnameî Berlîn be emanetî Bosne w Herseкî be destewe bû, be tewawî xistîye ser memleketî xoy! Lem dû mes'eleye zorim xefet xward, teessufim kird.

Mudafeî em tecawuze w muhafezeî huqûqî dewletman hewaleî re'yî Hey'etî Wukela ye. Muawenetî umûmî êweyş arezû dekem. Dewletî Elîyyeî ême, legel hemû dewletekan rêk e. Umêdim heye ewan muawenet biken, em mes'eleye berteref bibê.

Îşî muhîm rêkxistinî malîye, awedankirdinî memleket, refahîyet û rahetî ahalîyî Şahanem, zorkirdinî mekteb û ilm û mearif û felahî w sen'et û me'rîfet e. Be temennay ewe ke Xuda le Dewlet û mîlletî mübarek beka, emro Meclisî Meb'ûsanim kirdewe be çawpêkewtinî êwe le huzûrim da bextyar im. Ezmim qet'î ye, nagorê. Înşaellah Meclisî Meb'ûsan îşî çak bo mulk û mîllet debînê. Xuda tewfîqî hemûman bida.

Merkez Matbaası M. Tevfik

Viranşehir kazasıyla etrafının karmakarışık olması hasebiyle, meb'usan intihabının ta'limât dairesinde icrası imkânsız olduğundan ve Belediye ve Meclis-i İdare Hey'etleri ise zaten ahalînin müntahabı olduklarından, meb'usun da bunlar tarafından lüzum-ı intihabını Siverek Mutasarrıfı Vilâyete bildirmiş ise de, cevab-ı red alınmıştır.

Mutasarrıf-ı mumaileyhin şu mütalâa-ı indiyesi garib olduğu kadar calib-i nazar-ı dikkattir.

*

Millî İbrahim'le aşiretinin Mardin'de zahire çıkarılan nukuduyla beraber satılan hayvanlarının esmanı beş yüz ve merkez-i vilâyette satılan hayvanatının bedeli de yüz elli ve Siverek'in dahi iki yüz bu kadar bin ğuruşa baliğ olmuştur. Koca bir çöl reisiyle aşiretinin bu kadar seneden beri biriktirdikleri servet, bu mikdardan ibaret imiş!

Menhûbât-ı vâkıadan sarf-ı nazar, aşiret-i merkumenin yalnız senevî yapağı sarfiyâtı, beş yüz milyon kadar tahmin olunmaktadır.

*

Telgraf Nezaretinin nazar-ı dikkatine:

Vesait-i adîde-i umran-ı memleketten mühim bir kısmı, muhaberât-ü müraselâtın te'mîn-i intizam-ı hüsn-ı cereyanı, her mahalle hutût-ı berkiyenin istikmal-i esbab-ı serîa-ı temdîdidir. Posta ve telgrafların intizam-ı sür'at-ı münakalâtından birçok şikâyetler işidildiği gibi, devr-i istibdadda bile elzemiyet-i temdîdi takarrur eden bazı merkezlerde henüz de telgraf hatlarının temdîdinde müsamaha olunmakta olduğu teessüfle görülmektedir. Bunlardan biri de Çermik kazasıdır. Bu kazaya telgraf hattının temdîdi birkaç sene evvel karar altına alınmış ve hatta me'murları bile ta'yîn olunmuş iken, şimdiye kadar ne telgraf merkezi küşad edilmiş, ne de me'murlar işe başlattırılmıştır.

Geçenlerde rüfekamızdan biri bir devekuşu hikâyesi dermiyan etmişti. Evet, bu hayvancağıza yük tahmîli teklif olunduğu zaman kuşluğundan bahsetmiş, yiyecek verildiği vakitte de deve olduğunu söylemiştir. Şu hikâye, aynen şu zavallı me'murlar hakkında da vâriddir. Kanunen ta'yîn ve terakkîye kesb-i istihkak etmişler iken, Çermik'e terfî' edildiniz deniliyor, terfî' edilmişsek istihdam ediniz dediklerinde dahi, merkeziniz daha açılmadı ki îfa-yı vazîfe edesiniz cevabı veriliyor. Halbuki bunlar emsalı arasında her suretle erbab-ı namus ve liyakattan oldukları halde, bu suretle mahrum-ı terakkî edilecekleri gibi, Çermik dahi, ve kat'iyyen, bir telgrafın temdîdine müftakırdır. Bu babda merci-i mahsusunun nazar-ı dikkatini celb ve me'murîn-i mumaileyhimin muhafaza-ı hukuk-ı kanuniyelerini de ayrıca temennî ederiz.

MAKALE-İ HİKEMİYE

Mısır eâzım-ı ulemasından Esseyyid Reşid Rıza Efendi hazretleri tarafından kaleme alınıp, ulema-yı benamdan Vizeli Rıza Efendi'nin tercümesine hâmeran-ı himmet oldukları makale-i hikmet'isalenin bir nüshasıyla, meşahîr-i müsteşrıkıyndan ve hayırhahan-ı milletten Profesör Vambery cenablarının işbu makaleye dair gönderdiği mektubun fotoğrafla alınmış bir kıt'a sureti, sinîn-i adîdeden beri bir dar-ı emanda kûşe-i inzivaya çekilip din-ü milletin selâmetine hizmetten ve hayır duadan bir an hâlî kalmamış ve i'lân-ı hüriyeti müteakib Dersaadet'e gelmiş olan bir zat-ı muhterem tarafından gazetemize ihda olunmakla, bu nüshamızın tertîbi bağlandığı için gelecek nüshadan i'tibaren tefrika suretiyle derc-i sütun edeceğiz.

*

Kürdistan birçok dühât yetiştirmiş olduğu gibi, orada selîka-ı şairaneye malik bir hayli ahrar dahi türemiştir. Fakat devr-i istibdad, bu zavallı insanların kafaları gibi lisanlarını da kesmiş, birçok âsâr-ı gayr-i matbûası şimdiye kadar nazargâh-ı takdir-i akvama arzolunamamıştır.

"Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti İstanbul Merkez-i Umumîsi", bu ciheti dahi nazar-ı dikkate alarak, Kürdlerin, Kürdistan'ın mükemmel bir tarihini tertîb etmeye, edebiyat-ı milliyelerini de cem'-ü neşre karar vermiştir.

Ümid ederiz bil'umum ezkiya-ı Ekrad-ı necîbe ile erbab-ı kalem ve ihtisas dahi bu babdaki muavenet-i ciddiye-i hamiyetperverîlerini dirîğ buyurmazlar.

Şu şi'r-i Kürdî pek güzeldir:

Xûn bû çav, ji histira
Ez mirim, gelî bira
Derda min bê gotinê
girîn tê ji kevira

Ezkiya-ı ahrardan biri, kıt'a-ı mezkûreyi aynen ve nazmen şu yolda tercüme etmiştir:

Kan oldu gözde yaşlar
Ben öldüm, arkadaşlar
Derdim söylenebilse
ağlardı dağlar, taşlar

*

Cizreli olup merkez-i vilâyete celb olunduğunu evvelce yazdığımız Mîran aşireti reisi Abdülkerim'in hakkında sâdır olan ahz-ü girift müzekkeresi üzerine, ahîren tevkif edildiği, cümle-i müstahberâtımızdandır.

İcra edilen boykottan dolayı Avusturya'nın Luid Kompanyasının bu seneki Teşrinisani hâsılâtı, geçen senenin Teşrinisanisi hâsılâtından beş yüz bin franklık noksan zuhur etmiştir.

TELGRAFLARIMIZ

Diyarbekir, 9 Kânunievvel 324(Milâdî 22 Aralık 1908):
Cem'iyetimizin kabul ve tasdikinden dolayı, bugün Vali, Kumandan Paşa hazarâtıyla bil'umum erkân ve me'murîn-i vilâyet ve ulema-ü eşraf-ı memleket ve asakir-i Osmaniye ve ümera-ü zabitan-ı askeriye, mekâtib şagirdanı, binlerce ahalî mevcud olduğu halde, teyemmünen merasim-i iftitahiyesi icra ve bu vesîle ile de kavm-i necîb-i Osmanî'nin te'mîn-i i'tilâ-yı şan-ü iclâlına taalluk eden zemzemât-ı daavât-ı vicdaniyemiz tekrar edildiği ma'rûzdur.

Diyarbekir Müftîsi
Subhî

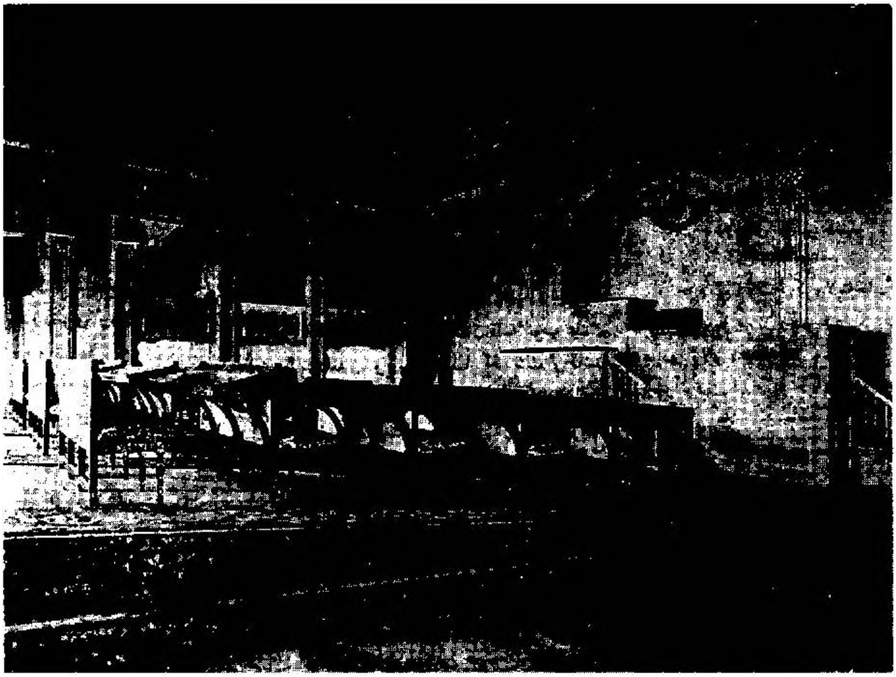

Meclis-i A'yan Salonu

DÖRDÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRDLERİN COĞRAFÎ VE SİYASÎ KONUMU

Bu yazıda Kürdistan'ın coğrafyasını, dağ ve ırmaklarını, kent ve kasabalarını anlatacak değilim. Bu ülkenin coğrafyası ile politik konumu arasındaki bağlantı ve ilişkiyi açıklayıp, bu yönden İslâm ülkelerinde yapabileceği hizmetleri özet olarak anımsatmakla yetineceğim.

Bilindiği gibi, Osmanlı İmparatorluğunun doğu bölümleri ve İran İmparatorluğunun batı tarafı, kuzeyden güneye, hemen hemen Ağrı dağından(57) Basra körfezine kadar Kürdlerle meskûndür. Osmanlı tarafında Ermeniler, İran bölümünde de Türkler ve Acemler varsa da, herhalde Erzurum, Tebriz, Şiraz, Musul ve yine Erzurum arasında kalan yarım dairede Kürd unsurunun diğer unsurların toplamından daha fazla olduğu kuşkusuzdur. Hele İran'ın Loristan bölgesi tümüyle Kürd olduğu gibi, Urmiye dolayları da hep bu halkla meskûndür.

Osmanlı Küdlerinin ne ölçüde Osmanlı oldukları ve Halifelik makamına ne ölçüde sadakat ve birlik içinde bağlı oldukları, tarihçe kanıtlanmıştır. Kürdler en cengâver ve cesur halklardan oldukları halde, Osmanlı Saltanatına katılmışlar ve onunla birleşmek konusunda en az çekingenlik ve direniş gösterip, din ile devletin ve kamu esenliğinin Osmanlılara katılmaya ve karışmaya bağlı olduğunu hakkıyla farkedip anlayarak, Selim ve Süleyman Han dönemlerinde ülkelerini Osmanlı İmparatorluğunun parçalarından biri sayıp öyle kabul etmişlerdir. Daha sonra Kürdler bu kadarla kalmamışlar, sürekli bir hastalık durumuna gelmiş olan İran savaş ve gazalarına her zaman katılarak, birlik ve dayanışma içinde olduklarını kanlarıyla, canlarıyla kanıtlayıp pekiştirmişlerdir.

Daha sonraları Osmanlı Devleti ile İran Devletinin her ikisi de, istibdadın yolaçtığı yıkımla güçsüz kalarak kendi dertlerine düştükleri ve en büyük tarihsel düşmanları olan Rusya ile uğraşmaya –fakat ne yazık ki ayrı ayrı, her biri kendi başına, birbirinden haberdar olmayarak, hiç bir zaman ittifak ve birlik içinde davranmayı, ortak çalışmayı hatır ve hayallerine getirmeyerek, zayıf pazularıyla, sürekli yayılmacı ve sürekli saldırgan ve yutucu olan Moskof devi ile çarpışmaya– başladıkları zaman, yine Kürd unsurları en pâk kanlarını bu uğurda cömertçe dökmüş, yine ortak ana olan Osmanlılığa hizmet ederek, özel yarar ve esenliklerini genel yarar ve esenlikle bağdaştırmayı başarmışlardır.

---

(57) Yazının aslında, bu dağın uluslararası adı olan "Ararat" yazılmıştır. Ancak günümüz Türkçesinde bu dağın adı "Ağrı" olduğu için, biz de çeviride bu adı kullandık. Çok eskiden volkanik olup lâvlar saçan bu dağa, Kürdler, "Ateşli" demek olan "Agırî" adını vermişlerdir. 1929 yılında o bölgede başlayan Kürd direniş hareketinin lideri İhsan Nuri, bu adla bir gazete de çıkarmıştır; o gazetede aynı başlık altında bir de marş yayınlanmıştır(Bakınız: Zınnar Sılopî, "Doza Kürdistan"(Kürdistan Dâvası), s. 112, Stewr Matbaası, Beyrut, 1969). Kürdler hep, Kürdçe olan "Agırî" adını kullanırlar. Türkler de bu adı kendi dillerine uydurup "Ağrı" biçiminde değiştirmişlerdir.

İran'daki Kürdlerin de bağlı oldukları hükümete aynı şekilde hizmet ettikleri ve hatta Nadir Şah gibi zamanın pek az gösterdiği birinin varlığının nedeni oldukları, tarihsel olayları uzaktan ve kısaca izleyenlerce dahi bilinmektedir. Bu son zamanlarda bile özgürlük burcunun yüce başlı bayrağı ve istibdad kalesinin amansız düşmanı olan Tebriz'deki Settar Han'ın Kürd olduğu bildiriliyor ve İran askerî harekâtından sözedildikçe "Kürd süvarileri" sözü gazete sayfalarında ikide bir yineleniyor.

İşte Kürdlerin her iki taraftaki bu coğrafî konumları, bu tarihsel geçmişleri ve bu siyasî nitelikleri, gelecek için kendilerine pek önemli bir görev, sonsuza dek hayırla anılacak olan İslâm dünyasını uzlaştırma görevini vermektedir. Evet, Kürdler kadar Yüce Devlet ile İran arasında bir kavuşma çizgisi, bir sağlam bağ, bir birlik ve ittifak köprüsü görevini oluşturacak bir unsur düşünülemez. Bir zamanlar Şah İsmail'in diyanet adına izleyip uyguladığı anlamsız ve boş siyaset, sonsuza dek dolması ve üzerinden geçilmesi mümkün olmayan bir derin anlaşmazlık uçurumu meydana getirmiş ve binlerce orduları mahvedip yok etmişti. Mezhep sorunlarının meşru olmayan her türlü maksada alet edildiği o karanlık bilgisizlik dönemlerinde böyle bir politikanın böyle bir acıklı sonuca yolaçması doğaldı. Zamanın görüşleri, çevrenin etkisi ve gayretkeşlik eğilimi, zorunlu olarak bunu gerektirirdi ve başka bir tutum, başka bir siyaset gelişip boy atamazdı.

Fakat şimdi yeni düşünceler, yeni teoriler, yeni tutumlar dünyayı aydınlatıyor. Durumların gerçek niteliğini bilenler ve gerçek özgürlük düşüncesiyle yetişenler, aynı dinle dindar olan ve aynı yüce amaç uğrunda çalışmaya gayret eden iki büyük İslâm halkının, kendilerini her taraftan çepeçevre saran düşmanları gözleri görmeyecek ölçüde göz zayıflığına uğramalarına ve ülkeyi işgal oyuncağı yapıp yok ettirecek ölçüde gözlerinin bilgisizlik ve bağnazlık perdesiyle bağlı bulunmasına meydan ve olasılık veremezler. Osmanlı İmparatorluğunda işte bir hayırlı mutluluk sabahına kavuştuk; özgürlük güneşi ümmet kitleleri üzerinde parıldamaya başladı. İran'da da bütün millet daha çok zahmet çekerek, daha fazla trajedilere ve facialara uğrayarak, acı bir sıkıntı içinde bulunarak aynı maksadın ardından gitmek için çalışıyor. Bununla birlikte, şimdiki kâbusun ve öldürüşme ihtilâlinin meydana getirdiği karanlık bulutun yakında def'olup dağılacağına tam inancımız vardır.

İşte o zaman, iki ülke aynı bir güneşin feyzinden pay alacaklar ve yine işte o zaman Sünnîlik ve Şiîlik anlaşmazlığını bir yana atarak, iki milletin de Müslüman olduğu, iki milletin de felsefe ve siyaset ölçüsünün kutsal kelime-i şehadetten ibaret olduğu, inanç ve vicdan sahiplerinin gözlerine görünecektir. Fakat yine işte o zaman Kürdlerin görevi önem, özen ve nazik bir nitelik kazanacaktır. Çünkü bu yeni döneme, bu yeni düşüncelere göre iki tarafı gerçek şekilde barıştırmak, arabuluculuk hizmetini yerine getirmek ve ayrılık gayrılık kalmadığını kanıtlamak, coğrafî durum ve tarihsel geçmişin, bir de siyasetin şimdiki ve gelecekteki gereklerinin, Kürdlerin gayretli omuzlarına yüklediği en temelli, en yüce, en kutsal bir uğraş olacaktır.

Kürdlerin yalnız coğrafî durumları değil, dilleri, her iki tarafla yüzyıllardan beri süregelen yoğun iç-içelikleri, bu işi iyi biçimde yapmalarını ve başarıyla sonuçlandırmalarını kolaylaştıracaktır. Fakat her şeyde olduğu gibi, bunda da önce düşünceleri olgunlaştırıp hazırlamak ve Kürdlerin beyinlerini şimdiden o amaca göre işletmek gerekir. Benim görüşüme göre, derneğimize düşen Müslümanlık ve insanseverlik görevlerinden biri de işte budur.

Baban
İsmail Hakkı

BİRLİK

Bir milletin sağlamlığı ve iyi durumda olması, birlik için çabalamakla ve bölünmeden, parçalanmadan uzaklaşmakla elde edilir. Bir halkın şan ve şerefinin binası, bölünme ve parçalanmadan başka hiç bir nedenle yıkılmamıştır. "Bölünmeyiniz"(58) yüce hükmü ve "her iki eli toplulukla birliktedir" kutsal hadisi, bunun kesin kanıtıdır. Ümmetin birlik çerçevesinden çıkan kimse, toplumsal yapının heybetli belkemiğine saldırmış olur. Toplumsal yapının onur ve yiğitliğinin korunması, huzur ve çıkarlarının güvence altına alınması ve türünün bireylerinin esenlik araç gereçlerinin tamamlanması için, öylesine karşı kin ve düşmanlık ilân etmek gerekir. Kamu yararını sağlayan genel birlik bağlarına karşı gelmeye kalkışan küçük çıkar peşindekilerin zararından kamunun türlerini korumak için, o gibilerin kötülük ve bozgunculuklarını ortadan kaldırmak hem şeriata, hem de akla göre gerekli olur.

Ümmetin düzeni, ittifak ve birliğe bağlıdır. O bağı sağlamlaştırıp pekiştirmeye çalışanlar, tüm durumlarda aziz ve saygıdeğerdirler ve ancak o sayede nimet ve esenliğe kavuşurlar. Himmetleri kişisel maksatlara ve özel çıkarlara yönelik olanlar, azim ve niyetleri mal ve çıkar için harcananlar ile artı tarafa eğilimli olanlar, birliğin düşmanı ve toplumsal yapının huzur ve esenliğinin karşıtı olduklarından, işin sonunda durumları, kahrolup alçalmaya ve yok olup felâkete dönüşür.

---

(58) Bu bir Kur'an ayetinin bir parçasıdır.

Bu nedenle, Allah'ın kitaplarına ve Peygamber'in emirlerine muhalif, öğrenim ve akıl sahiplerinin tutumuna da aykırı olan yola sapmamak ve toplumsal yapının birliğini pekiştirip sağlamlaştırmaya çalışmak, din ve siyaset bakımından her akıl ve basiret sahibi için gereklidir. Din yönünden de, akıl yönünden de birlik kadar arzulanan bir gidiş ve onun kadar yarar sağlayan bir etkili davranış yoktur.

Bugün en çok muhtaç olduğumuz şey ise, birliktir; fakat ciddî ve sarsıntıdan korunan bir birliktir.

Süleymaniyeli Seyfullah

POLİTİK TOPARLAMA

Avrupa'nın politik durumlarında anılmaya değer bir değişiklik yoktur. Devletler, çıkarlarının bağdaştırılmasını genel barışın korunmasında güvence altına almaya ve bunu ihlâl edebilecek tüm sorunlar için barışçı çözüm yolları aramaya çalışmaktadırlar. Bu arada, Balkan sorunlarını çözmek için de paçaları sıvayıp gayret ediyorlar.

Balkanlar'da uyanan Slav düşüncesi, bazı aşırı isteklere yolaçmış ve politik tutumları bir ölçüde bu istek ve etkilerin baskısı altındaki akıma bağlı olan hükümetler, ara sıra huzur ve barışın bozulmasına yolaçabilecek bir hareket çizgisi tutmak zorunda kalmışlarsa da, barışseverler, o gibi eğilimlerin uygulama alanına çıkmasına engel olmaktadırlar. Bütün bu durumlar, var olan sorunların barışçı yollarla çözülmesi hakkındaki ümidi pekiştiriyor ve Yüce Devletin uygar devletlerin takdir ve desteğini kazanan politik tutumunun başarıyla sonuçlanması ümidini artırıyor.

Gerçekte, Yüce Devletin hukuk ve bağımsızlığına saldırıldığı ve o nedenle her şeyden önce bu noktanın itiraf edilmesi gerektiği, kabinelerce kabul edilmiş bir temeldir. Bu temel ise pek değerlidir; üzerine, hak ve çıkarlarımızı olabildiğince koruyarak bir bina kurulabilir. Her iki saldırgan,(59) Avrupa'nın bu anlayışından ve daha bazı durumlardan dolayı, doğrudan doğruya Yüce Hükümet'le bir çözüm yolu arama temelini kabul etmek zorunda kaldıklarından, bu, askıda bulunan şimdiki sorunların Devletin hak ve çıkarlarına olabildiğince uygun bir biçimde çözülmesini kolaylaştıracak belirtilerdendir.

---

(59) "Her iki saldırgan"dan maksat, Osmanlılara karşı bağımsızlığını ilân eden Bulgaristan ile Bosna'yı ilhak eden Avusturya'dır.

Bu nedenle, birçok yönden Avrupa kamuoyunun manevî desteğine dayanan yeni meşrutiyet politikamızın uygar dünyada meydana getirdiği iyi etkiye ve milletin yankılanan sesinin önemine büyük bir kanıt oluşturan bu belirtileri takdir ederek, kolaylıkları güçleştirmeksizin, hatta askıdaki bütün sorunları kesin bir biçime bağlayarak politik bir çözüm meydana getirmek gerekir.

Yumuşak konuşana karşı sert konuşma
Barış kapısını çalana karşı savaşma(60)

POLİTİK ÖZETLEME

–Devam–

Bu durumlar, iç yönetim işlerimizi ciddî biçimde kararsızlığa uğratmış ve bazı yerlerde güvenliği âdeta yok düzeyine getirmişti. Osmanlı İmparatorluğunun her tarafı aynı yetenek düzeyinde olmadığından, gerek mizaç ve unsurların değişiklik göstermesi ve gerekse eğitim ışıklarının her tarafa eşit biçimde yaygınlaşamaması nedeniyle bir yörenin yönetimi diğer yörenin yönetimine benzemediğinden, geneli kapsayan bir merkezî karar ve önlem, uygulamada sakıncalar doğurmaktaydı. Özellikle şu son yıllarda her tarafın karakter ve yeteneği dikkate alınmaksızın, şarlatan ve şirin görünmeye yeltenen kimselerin güdü ve kışkırtmasıyla bilgisizce konan bazı harç ve vergiler yüzünden yer yer bazı hoşnutsuzluk ve başkaldırma belirtileri görünmeye başlamıştı. Hatta sakinleri son derecede itaatlı olan dolaylarda da bu durum başgöstermiş ve insanlar, başlarına belâ kesilen rüşvetçi memurları döverek ülkelerinden çıkarmaya başlamışlardı.

Bu durum uzak yörelerde daha acıklı biçimde egemendi. Yemen'de ayaklanma ateşinin söndürülmesi bir türlü mümkün olamıyordu. Orası Osmanlı yavrularına âdeta bir mezarlık olmuştu; sonuçsuz ve dolayısıyla boşuna olan askerî harekâttan bu arslanlara bezginlik gelmişti. Ve en çok üzüntü verici durumlardandır ki, Osmanlı askerlerinin savaş için can attıkları atasözü hükmünde iken, Yemen'e gönderilmelerinde bu son yıllarda güçlüklerle karşılaşılır olmuştu.

Askerî harekâtın, ancak gerektiği durumda ve tasarlanan bir sonucun elde edilmesi uğrunda yapılması ve savaşın sonucunun da adaletli bir sivil yönetimle sürdürülmesi hükümet hikmetinin kuralından olduğu halde, bizde askerî harekât süreklilik durumunu almış ve bazı yerlerin denetime alınıp düzen içinde tutulması ve Devlete bağlılığının sağlanması, bastırıcı gücün varlığına bağlı kalmıştı.

Irak dolayları ise daha beter bir durumda bulunuyordu. Gerçi orada açık bir ayaklanma yoktu; ama ülke günden güne savaşa yüz tutmakta ve en ufak bir bayındırlık eseri mümkün olamamaktaydı. Irmaklar, bir ülkenin başlıca bereket ve bayındırlığı için kudret elinin bir doğal iyiliği olduğu halde, bu büyük bölgede akıp giden iki ırmaktan(61) hakkıyla yararlanılması düşünülmemekte ve öylece, yaratılışın iyiliğinin maddeten hakkedilmeyişi gösterilmekteydi. Bağdad vilâyetinin verimlilik yeteneği Mısır'ınki gibi olduğu halde, bu geniş bölgede yoksulluk ve perişanlık, kabile ve aşiretleri arasında da korku ve ürküntü gittikçe artmaktaydı.

---

(60) Aslı Farsça olan bu şiiri Türkçeye çevirip buraya aldık.

Kürdistan'a gelince, orada da bilgisizlik ve sefalet olanca etkisiyle ülkeyi yok ediyordu. Zavallı Kürd hemşehrilerimizin her türlü uygarca gelişmelere yaratılıştan olan yetenekleri ortada iken, zekâ ve bilgilerini geliştirmek konusunda en ufak bir yönlendirme ve kılavuzluğa kavuşamamak yüzünden, sürekli bir yaşam mücadelesi içinde zamanlarını geçirmekte ve ancak yaratılışlarındaki iyi nitelikler sayesinde varlıklarını koruyabilmekteydiler. Bu durumlar içinde, Kürdistan yine de birçok bilgin ve erdemli insan yetiştirmekten geri kalmamıştır. Bunların erdemlerinin ölçüsü, bir de talihin güdüsüyle uygar ülkelerde eğitim gören gençlerinin harika zekâ ve yetenekleri, bu ulusun yaratılıştan olan yeteneğinin düzeyini kamunun gözleri önünde kanıtlayan ve bizlere kıvanç veren harika geleneklerdendir.

İşte Osmanlı İmparatorluğu içte ve dışta bu durumda bulunduğu bir sırada, Anayasa yeniden ilân edilmiş(62) ve millet ile Devletin ruhuna bir yeni yaşam gelmiştir.

Aslında bu yazıyı yazmaktan maksat, Anayasanın ilân edildiği zaman Devletin dışta ve içte ne durumda bulunduğunu ve meşrutiyet yönetiminin bu devleti nasıl güç ve istikrarsız bir durumda teslim aldığını göstermekten ibaret olduğundan, Anayasanın ilânından sonra başgösteren bazı politik olayların nedenlerini ve kaynağını dahi açığa vurmak gerekli olmuştur.

Meşrutiyet yönetiminin ilânı, içte ve dışta bu devletin gevşeme ve zaafından yarar sağlayanlarca büyük bir dehşet ve kaygıya neden olmuştur. Böyle bir büyük devrimin bu ölçüde dinginlik ve ılımlılıkla gerçekleşmesi, milletin her yönüyle yetenek ve anlayışına ve yüce Allah'ın izniyle yakın bir dönemde devletimizin gücünü, şan ve şerefini tamamlamasına gerçekten uyanma ve inanma nedeni olmuştur. Bu olgu, devletimizin geniş kapsamlı istikrarsızlığından yararlanmaya karar verenlerin son yararlanma fırsatını elden kaçırmamak için çabuk hareket etmelerini gerektirmiştir.

İşte bu düşuncelerin sonucudur ki Bulgaristan Prensliği bağımsızlığını ilân etmekte, Avusturya Hükümeti de Bosna ve Hersek'i ülkesine katmakta acelecilik göstermiştir.

---

(61) "İki ırmak"tan maksat, Dicle ve Fırat ırmaklarıdır, ki her ikisi de Kürdistan'dan doğdukları için Kürd ırmaklarıdır.

(62) "Yeniden" demesinin nedeni şudur ki, Osmanlı sınırları içinde Anayasa ilk kez 1876 yılında 2. Abdülhamid'in tahta çıkmasıyla birlikte ilân edilip, "Birinci Meşrutiyet" denilen parlamenter rejim kurulmuştu. Daha sonra Meclis kapatılıp Anayasa yürürlükten kaldırılmış ve 1908 yılında yeniden yürürlüğe konmuştur.

Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilân etmesinin görünüşteki nedeni olarak ortada bir Kşof olayı varsa da, kısa görüşümüzce, Bulgaristan Prensliği, bulunduğu durum ve konum gereğince, herhalde çabucak böyle bir şey yapmak için bir fırsat aramak zorundaydı. Yoksa, beslediği bütün düşsel emellerinden vazgeçmesi ve Berlin Antlaşmasıyla(63) belirlenen 30 yıl önceki gerçek durum ve konumuna dönmeye razı olması zorunlu olurdu. Çünkü artık karşısında, her dediğini yapmaya alıştırdığı bir tereddütlü hükümet değil, güçlü ve düzenli bir meşrutiyet yönetimi görecekti. Kuşkusuz o da ona fuzulî hiç bir nitelik vermeyecekti. Eğer şu devrimin ciddîliğine ve az zamanda Devleti düşünülenin üstünde en yüksek bir noktaya ulaştıracağına inanmasaydı, belki bunu yapmaz ve daha çok gevşeme ve zayıflamaya uğramazdı da beklerdi. Oysa milletin bütün gücü, gücüyle birlikte her türlü yeteneği ve gelişmeye elverişliliği bir günde ortaya çıktı; bütün dünya şaşkınlığa düştü; dostun ve düşmanın alkışları dünyaya şaşkınlık verdi.

İşin ciddiyeti ve ciddiyetle birlikte bütün Osmanlı milletinin asıl gücü, mucizeye benzer bir biçimde ortaya çıktı. Bu durum dostları sevindirip düşmanları düşündürdü. İlk fırsatla birlikte yararlanma peşine düşenleri ise, aceleyle son partiyi vurmaya doğal olarak itti; onları, "bu arada koparabileceğimizi koparırız, Osmanlı Meşrutiyet Hükümetinin bir oldu bittiye karşı sorun çıkarmaya vakti olmaz" görüşüne sevketti.

Her fırsattan yararlanmaya yeltenen Yunan Hükümeti de Girit'i ilhak etmeye girişti.

İşte meşrutiyet Hükümetimiz, kuruluşunun başlangıcında böyle üç dış sorunla birden karşılaştı ve gerçekten güç duruma düştü.

Devamı var

Süleymaniyeli Seyfullah

ADALETLİ DÜZENLEME

MECLİSİ'N DİKKATİNE

–Geçen sayıdan devam–

Gelelim özel görüşümüze:

Her şeyden önce, bizde, maliye işlerinden her zaman hesap işleri kastedilmiştir. Bunun kanıtı da, hesap işerinden başka ekonominin bilimsel bölümünden habersiz olan maliye memurlarına "maliyeciler" gözüyle bakılagelmiş olmasıdır. İşte sakatlık burada başlıyor. Bu nedenledir ki, ne zaman Hükümetçe bütçenin düzeltilmesi ve denkleştirilmesi kastedilmişse, maliyecilerimiz her defasında maaş ve masraf defterlerine sarılıp düzenleme ve ayıklamaya koyulmuşlar. Öte yandan gelir defterlerini ele alıp göz gezdirmişler, harç ve vergilerin sayısını kat kat artırmışlar, fazla bir vergi harcı koymanın olanaksızlığını anlayarak, mevcut vergilerin oranlarını artırmayı uygun bulmuşlardır. İçlerinden ekonomi bilimi teorilerine bağlanıp o konuda ihtisas yapmış birkaç zat bulunmuşsa, bunlar da, işlem ve uygulama alanlarının sınırlı ve belirli olmasından ötürü, millet ve ülke servetine hizmet eden yararlı bir görüş bildirmekte beceriksizlik göstermişlerdir.

---

(63) 1878'de imzalanan Berlin Antlaşmasıyla Bulgaristan'a özerklik verilmişti.

Bugün meşrutiyet yönetimimz her türlü reforma elverişlidir, genel olarak iyi niyet de vardır. Bu arada ekonomi, en önemli iştir. Fakat kaş yaparken göz çıkarmamalı. Devletin ruhu maliye olmakla birlikte, bunda basamaklı olarak reform yapılması akıl ve sağduyuya uygunken, meşrutiyet yönetiminin ilk koşulu, bütçenin bir defada ve kesin olarak denkleştirilmesi gibi sayıldı; fiilen meşrutiyet durumunu kazandıracak hükümet biçiminin seçilip belirlenmesi sorununda gevşek davranıldı; gecikmeden gecikmeye uğratıldı. Düşüncelerin yönelip yoğunlaştığı ve çalışmaların tümüyle verildiği Maliyece de anlamsız şeylerle uğraşıldı.

Şimdiki millî durumumuzun ilk dönemlerinde yabancıların kazandığımız beklenmedik güvenlerinden yararlanarak büyük bir borçlanma antlaşması yapmakla, bazı zararlı kurumları ortadan kaldırmak ve kara ile deniz ve belediyemizin hızla reforme edilmesi ve gereçlerinin tamamlanması yerine, "yavaş davranmak Allah'tandır" kuralını Osmanlı Bankası lehine uygulamayı daha muvafık gördük.

Genç meşrutiyetimize tepki pençesini açmış olan istibdad yanlılarının her gün meydana getirdikleri olaylara uğranıldığı bir sırada, binlerce kimsenin ekmek ve refahını ve yaşam rızkını eksilterek, meşrutiyet zevkini zehirli bir özgürlük suyuna dönüştürmekte sakınca görmedik. Ne büyük gaflet!

Şimdi, Maliye için getirilen Mösyö Laurent, defter karıştırmaktadır. Hesap işlemleri için bir hareket çizgisi belirlemekle yetinerek malvarlığı kaynaklarını araştırmakla uğraşmaktadır. Kişilerden ve özel hazineden(64) Maliyeye geçeceği gazetelerde okunan 92 maden ve 25 petrol vb. imtiyazlarından milyonların elde edilmesi gibi bir uzmandan beklenen verimli hizmet ve girişimler konusunda henüz bir işaret görülemeyip, o da düzenlemelerle uğraşmaktadır.

Mülkün sahibi ve evrenin yaratıcısı olan Cenab-ı Allah'a minnettarlıkla hamd ve şükürler olsun ki, her an ve zaman soylu İslâm ümmetinin yardımcısıdır. Çünkü böyle düşmanlarla çevrili olan, uzak yöreler ve değişik bölgelerden oluşan karşıt unsurlarla meskün olan bir ülkede, zaten devrim kurallarının en büyük istisnası ve mutlak egemen olan Cenab-ı Allah'ın bir özel lütfu olan hayırlı devrimimiz, ayrımcılığa yolaçan bu gibi kısa görüşlü icraatla bağdaşmaz.

---

(64) "Özel hazine"den maksat padişah hazinesidir.

İşte şu mantık yürütme zincirimiz gönül ve düşüncemizde, geçmiş ve geleceğimizin bütçesi de gözümüzün önünde olduğu halde, aşırılığa kaçmaktan ve eksik kalmaktan kaçınarak adaletli bir düzenleme biçimi düşündük.

Önce, merkezdeki dairelerden bazıları müdürlük düzeyindeyken ikinci derece bakanlıklara yükseltilmiş, daire şubeleri ise bazen bir bakanlığa, bazen de öbürüne bağlanmıştır. Örneğin, özel kanunun metin ve hükmünce arazi ve bina değerinden vergi alındığına göre, tapu asıl olup vergi ondan doğmak üzere, işlemlerde ve gerçek durumda bu iki gelir çeşidi nitelik ve nicelik yönünden ikiz ve dolayısıyla kayıtlarında uygunluk gereklidir. Durum böyleyken, ayrı bakanlıklara bağlanmadan dolayı, özellikle taşrada bir mülk tapu ve diğer kayıtlarca birbirinden büyük ölçüde farklıdır; var olan kararlar gereğince, devlet gelirlerini götürü olarak toplamayı üstlenen kimse ile kefillerinin güvenceleri sorununda gerçek değer sayılan piyasa değeri ise, büsbütün bunlardan ayrıdır. Bu sakınca, Vergi Dairesinin de Tapu Kadastro Dairesine(65) ya da bir gelirler bölümü olan Tapu Kadastro Dairesinin aynı şekilde İstanbul Belediyesine(66) bağlı olan Vergi Dairesiyle birlikte Maliyeye bağlanması seçeneklerinden birinin belirlenip uygulanmasını kesinlikle gerekli kılmaktadır.

Orman ve madenler vaktiyle müdürlük olarak Maliyeye bağlıyken, tarımın eklenmesiye bakanlık oldu. Posta ve Güvenlik İşleri Bakanlıkları(67) ile İstanbul Belediyesi İçişleri Bakanlığına bağlı bulunuyor. Bunlardan kimi bütçeye dahildir, kimi de değildir. Harçlar Dairesi de sözde Maliyeye bağlıdır. Posta ve Telgrafın İçişleri Bakanlığıyla hiç bir ilgisi yoktur. Taşra örgütünde de değişikliğe ihtiyacı olan bazı şeyler olsa gerektir. Örneğin Konya ilinde Burdur sancağı yalnız bir kaymakamlığa sahip bir sancaktır. Oysa Isparta sancağına bitişik olan bu mutasarrıflığa ve o oranda da masrafa ne gerek vardır! Öte yandan Aydın ili içinde yer alan Bergama ilçesi her yönden büyük ve önemlidir, tarihî bir bölgedir; söz konusu ilçe sancağa dönüştürülüp yükseltilmelidir. Özetçesi, merkezde ve taşrada herhangi bir nedenle icadelmiş ya da kaldırılmış bazı makam ve memurlukların varlığı inkâr kabul etmez.

---

(65) "Tapu Kadastro Dairesi" adı, yazının aslındaki "Defter-i Hâkanî"nin karşılığında kullanılmıştır.

(66) "İstanbul Belediyesi" adı, yazının aslındaki "Şehremaneti" adının karşılığında kullanılmıştır. Osmanlılar zamanında başkent İstanbul Belediyesine "Şehremaneti" denirdi ve o ad sadece o belediye için kullanılırdı; o belediyenin başındaki yöneticiye de "Şehremini" denirdi. İstanbul'da "Şehremini" adlı bir semt de vardır. İstanbul'un dışında kalan diğer bütün kentlerin belediyelerine ise "Belediye", başlarındaki yöneticilere de "Belediye Reisi" denirdi.

(67) "Güvenlik İşleri", polisle jandarmayı içeren "Zabtiye"nın karşılığında kullanılmıştır.

Bu ayrıntılı bilgileri vermekten maksat, ilk iş olarak, merkez ve taşra örgütünce gereken değişikliklerin yapılmasıyla düzenlemeye başlamak gereğini kanıtlamaktır. Böylece var olan örgüt değiştirildikten sonra, merkez ve il dairelerince uyumlu birer kadro yapılmalı; bu kadroda yalnız memurluk makamları ölçü olmalı; gerçek gereğe dayalı olması gereken bu kadroda memurluğun varlığına ve hizmetlere, malî durumumuz oranında maaşlar bağlanmalı; bu kadronun düzenlenmesi de, bakanlarla valilerin sübjektif görüşlerine ve kişisel emellerine bırakılmamalı, merkez ve taşrada değişik daire ve şubelere bağlı memurlardan oluşan birer kurula bırakılmalı; bunların görüşleri de, her görevin gerçek gereğe ve işlemin hızla ve sağlıklı olarak yapılmasına yönelik olmalıdır.

Sonuçta düzenlenip hazırlanacak düzenleme defterleri Meclis'e sunulmalı, ne yolda karar verilirse o karar elde ve göz önünde bulundurulmalıdır. Kısmen ya da tümüyle ortadan kaldırılmasına ya da düzenlenmesine ilişkin Padişah iradesi elde edilmiş olanlar da yeniden memurluğa alınarak görülecek eski bütçeyi de diğer bir işlemle ele alarak, bundan yaşça ve fiilen emekli olmaya davet edilebilecek olanlar, memurluğa devam etmelerinde meşrutiyet Hükümetince zarar görülenler, istibdad politikası ile taşradan getirilip hizmetlere geçirilmiş olan zenginler ve merkezde ticaretle ve başka şekilde refah içinde geçinebilecek zengin çocukları çıkarılmalıdır. Her kaleme(68) uygun mikdarda stajyer alınıp, diğerlerine yol verildikten ve göreve ehil olmaksızın, görevi hakketmeksizin önemli makamlara geçmiş olanlar durumlarıyla uyumlu basamağa indirildikten sonra, geride kalacak olanlar geçici olarak bütçeye alınarak Meclis'çe kabul edilip onaylanmalıdır.

Şu kadar ki, asıl kadro ve mikdarına ininceye kadar Devlet hizmetlerine kimse alınmamalıdır. Özetçe, Meclis'çe bütçenin denkleştirilmesi, vergilerin artırılması ya da harcamaların kısılmasından çok, kaynak sağlamada aramalıdır. Aramalı da, salt tasarruf amacıyla, meşrutiyet zevki henüz beyinlerde cilve yapıyorken, özgürlük karşıtı zehirli sularla zehirlenmiş ve zehirlenecek binlerce acıklı gönlü o durumdan geçirip kurtarmalı, zorunlu olarak oluşacak nifak ve bölünmelere meydan verilmemelidir.

V. H.

---

(68) Kalem: 3. sayıdaki 56 numaralı dipnota bakınız.

BEDİÜZZAMAN SAİD-İ KÜRDÎ'NİN MİLLEVEKİLLERİNE SESLENİŞİ

–Devam–

Özetçesi, bir cevher hazinesine sahip olduğumuz halde hükümler konusunda Avrupa'ya yoksulluk göstermek ve ahlakta dilencilik yapmak, İslâm dinine büyük bir hıyanettir ve milletin yaşamına kasdetmektir. Dünya için din feda olmaz, akla dayalı kanıtlar üzerine kurulmuş olan İslâm dini başka bir dinle karşılaştırılmaz. Evet, Avrupa'dan aktarma yapmaya muhtacız. İhtiyacımız, dinimizin emriyle, ülkenin yönetimi ve savaş gücü ile deniz gücü ve teknik ile sanayi için işimize yarayanlardır. Avrupa da bizden yalnız adaleti ister ve uygarlığı bekler, ki dengesi bozulmasın. Şeriatımız bu iki temelin kurucusu ve gözetleyicisidir. Dinin zayaıflamasıyla kardeşlik, özgürlük ve uygarlık, bataklık ve kokuşmuş sulardan zehirlenmiş çiçek ve meyvelere benzer. Acaba her iki Şeyh,(69) her iki Ömer,(70) Harun, (71) Me'mun(72) ve Endülüs'teki Emevîler(73) dinin zayıflamasıyla mı geliştiler! Geçmiş zamanda dünyada egemen olan istibdadın babası vahşet olduğu halde, İslâmın başlangıcının özgürlük, adalet ve eşitliği kesin olarak kanıtlıyor ki parlak şeriat, hak özgürlüğü, adaleti ve ibadetteki eşitliğiyle, inanılan hukuk eşitliğini tüm bağları ve gerekleriyle içermektedir. Bu nedenle, kesinlikle şu yargıya varıyorum ki, şimdiye kadarki eksikliğimiz, gerilememiz ve kötü ahlakımız, dört nedenden ileri gelmiştir:

Birincisi, parlak şeriatın hükümlerine uyulmamasından ve bazı şeriat gerçeklerinin başka unvanla gösterilmesinden ötürü, sıradan kişilerin nefret ettirilmesiyle vicdanî itaatlarının sarsılmasıdır. Gerileme dönemimizden beri, şeriattan izin almadan sözde şeriatüstü bazı düzenlemeleri yaymak, gerilememizin en büyük nedenidir.

İkincisi, bazı dalkavukların, canlarının istediği gibi yorumlar yaparak, İslâmiyeti hâşâ istibdada elverişli ya da uygarlığa engel gibi göstermeleridir.

---

(69) Her iki Şeyh: İlk Halife Hazreti Ebubekir ile ikinci Halife Hazreti Ömer. Onlar Peygamber'den sonra en büyük iki halife oldukları için, kendilerine, "her iki Şeyh" demek olan "Şeyheyn" denilmiştir.

(70) Her iki Ömer: İkinci Halife Hazreti Ömer ile 717-720 yılları arasında hüküm süren Emevî hükümdarı Ömer bin Abdülaziz. Her ikisi adaletleriyle tanındıkları için, ikisine "her iki Ömer" demek olan "Ömereyn" denilmiştir.

(71) Harun: 786-809 yılları arasında hüküm süren Abbasî hükümdarı Harunurreşid.

(72) Me'mun: Harunurreşid'in oğlu. 813-933 yılları arasında hüküm sürmüştür.

(73) Endülüs Emevîleri: Başkenti Şam olan Emevî Devletinin 750 yılında Abbasîlerce yıkılması üzerine, Müslümanların elinde bulunan İspanya'nın Endülüs bölgesinde 756 yılında Emevîlerden 1. Abdurrahman tarafından kurulup 1031 yılına dek yaşayan devlet. 1031'den sonra birkaç küçük devlete bölünen ülke, 1492'de yeniden İspanyolların eline geçmiştir.

Üçüncüsü, görünüşlere bakan cahil din dostlarının, yersiz bağnazlıklarla bazı benzetmeleri gerçek olarak algılayıp başkalarına anlatmaları ve bunu iyilik belleyip dine hıyanet etmeleridir.

Dördüncüsü, uygarlığın elde edilmesi güç olan iyi yönlerini bırakıp, çocukça hava ve hevese uygun olan uygarlığın günah ve kötü yönlerini papağan gibi taklit etmektir.

Ey ümmetin vekilleri, şeriat adıyla meydana çıksanız, icma-ı ümmetin(74) bir küçük dili olacaksınız. Hem de parlak şeriatın çağrısıyla bütün zihinleri manyetize edeceksiniz ve emirleriniz ruhsal ve vicdanî olarak yerine getirilecektir. Siz otopsi uzmanları(75) değilsiniz; zamanın dayattığı hükümleri tercih ve uygulama uzmanları olacaksınız. Ve böyle temellerde az bir ihmal ve sapma, sayılardaki kesirler gibi sonuçlarda büyük bir kötülükler toplamı oluşturacaktır. Şimdi tam görünmese de geleceğin tarlasında ebucehilkarpuzu gibi zararlı ürünlerle dal budak salacaktır. En az kötü olanı(76) seçmek, göreceli bir adalettir. Süvarinin aceleyle yaptığı iş gibi olmasın, ki gerçek adalete yetenek oluşsun.

Ey milletvekilleri, dengeyi iyi kurunuz, ki "bir şeyi korudunuz, birçok şey de yitirdiniz" dizesi, (77) küçümseyici biçimde size gülmesin. Özetçesi, adalet hangi unvanla olsa adalettir. Ama unvan değişikliğinin büyük bir etkisi vardır. Hatta mantıkta bir tek şey bir unvanla zorunlu olduğu halde, bir unvanla teoriktir. Ve namaz, ibadet unvanıyla ve kıbleye doğru olması durumunda yerindedir ve Allah'a yaklaşımdır; oyun unvanıyla olsa ya da kıbleye doğru olmasa bâtıl ve haramdır. Oysa namaz biçimsel olarak yine o namazdır.

Durum böyle olunca, meşrutiyet ve Anayasa denilen adalet ve birbirlerine danışarak yönetim usulünü o unvanla birlikte, o görkemli, etkili ve özbeöz adaleti içeren, dayanma noktamızı güvenceye alan, meşrutiyeti bir sağlam temele dayandıran, kuruntu ve kuşku sahiplerini şaşkınlık bataklığından kurtaran, geleceğimizi ve ahretimizi güvenceye alan, kamu yararı olan Allah'ın hukukunda izinsiz tasarruf etmekten sizi kurtaran, millî yaşamımızı koruyan, tüm zihinleri manyetize eden, yabancılara karşı olgunluğumuzla sağlamlığımızı ve varlığımızı gösteren, sizi dünya ve ahrette azarlanmaktan kurtaran, maksat ve sonuçta genel birliği doğuran, uygarlığın çürük kötülüklerinin özgürlük ve uygarlığımızın sınırları içine girmelerini yasaklayan, bizi Avrupa dilenciliğinden kurtaran ve geri kaldığımız uzun gelişme mesafesini mucize sırrı dolayısıyla kısa zamanda katlayıp kısaltan, Turan ve Aryan ve Sam'ı(78) birleştirerek zamanla bize büyük değer veren, hükümetin manevî kişiliğini Müslüman gösteren, Anayasanın ruhunu ve 11. maddesini koruyan, Avrupa'nın eski çürük sanısını yalanlayan, Muhammed'in son peygamber ve şeriatın ebedî olduğunu onaylatan, uygarlığın yıkıcısı olan dinsizliğe karşı set çeken, görüş ayrılıklarının ve düşüncelerdeki bölünmenin yolaçtığı karanlığı nurlu saydamlığıyla ortadan kaldıran, tüm bilginleri ve vâızları milletin birlik ve mutluluğuna ve meşrutiyet Hükümetinin icraatına hizmetçi kılan, özbeöz ve acımalı adalet olduğu için Müslüman olmayan unsurları daha çok bağdaştırıp bağlayan, –evet evet, daha çok bağlayan; çünkü onların iç huzur ve güveni, din noktasına dayandırılmakladır– en korkak ve sıradan bir adamı en cesur ve seçkin adam gibi gerçek gelişme ve fedakârlık ve yurt sevgisi duygusuyla duyarlı kılan, uygarlığın yıkıcısı olan sefahet ve aşırı harcamalar ve zorunsuz ihtiyaçlardan bizi kurtaran, ahreti korumakla birlikte dünyayı bayındır kılmakla çabaya şenlik veren, uygarlığın yaşamı olan iyi ahlak ve yüce duyguların temel kurallarını ders olarak öğreten, her birinizi 50 bin kişinin hakkını sıkıştırarak istemekten aklayan,(79) sizi icma-ı ümmete küçük bir meşru örnek olarak gösteren, niyetinizin sırrına dayalı olarak çalışmalarınızı ibadet gibi algılandıran ve 300 milyonun manevî yaşamına kasdetmek cinayetinden sizi kurtaran(80) o parlak şeriat unvanıyla gösterseniz, bu kadar yararları elde etmekle birlikte acaba ne gibi bir şey kaybedeceksiniz!

---

(74) İcma-ı ümmet: İslâm ümmetinin bir konu üzerine görüş ve davranış birliği yapması, ümmet mutabakatı. İslâm hukukuna göre böyle bir mutabakat, bağlayıcı hüküm olur. "İcma-ı ümmet" deyişi, İslâm hukukunda bir terim olduğu için çeviride aynen kullanıldı.

(75) "Otopsi uzmanları", yazıdaki "ehl-i teşrîh"in karşılığında kullanılmıştır.

(76) En az kötü olan: İlk sayıdaki 74 numaralı dipnota bakınız.

(77) Aslı Arapça olan bu dizeyi Türkçeye çevirip buraya aldık.

Eğer "acaba uygarlığın bağları ve teknikteki gerçekleri parlak şeriattan nasıl çıkarılıp uygulanacak?", denilse, ben derim ki "din bilginlerinin genel görüşlerine müracaat ediniz ve eleştirmenlerin zihinlerine havale diniz". Övünmek olmasın, derim ki "o bütünden parça olmam nedeniyle, iddia ediyorum ki benden sorunuz". Uygarlığın gerçek iyi yönlerinin daha mükemmelini parlak şeriatta göstereceğim ve tekniklerdeki inanca dayalı gerçeklerin İslâmın hiç bir kesin hükmüne aykırı olmadığını kanıtlayacağım. Aykırılık ancak tekniklerin bazı teorilerinde ya da varsayımlarındadır ki, gençlerimiz papağan gibi gerçek inanç sanmışlar; aykırılık bir de, hükümlerin denmek istenenin dışında olan bazı görünüşlerinde meydana gelir.

---

(78) "Turan"dan maksat Turanî olan Türkler, "Aryan"dan maksat Arî ırkından gelen Kürdler, "Sam"dan maksad da Samî ırkına mensup olan Araplardır. Bu üç topluluk Osmanlı sınırları içinde birlikte yer aldıkları için, yazar böyle demekle halkların eşitlik ve kardeşliğine işaret etmiştir.

(79) Bu sözden, her Osmanlı milletvekilinin 50 bin kişiyi temsil ettiği anlaşılıyor.

(80) Bu sözden, o zaman dünyadaki Müslümanların toplamının 300 milyon olduğu anlaşılıyor. Yazar, milletvekillerinin şeriata aykırı davranmalarının, o 300 milyonun manevî yaşamına cinayet kastında bulunmakla eş anlamlı olacağına dikkat çekerek, onlara, şeriata uygun davranmak ve dolayısıyla öyle bir duruma düşmekten kurtulmak çağrısında bulunmuştur.

Ey milletvekilleri, "Mecellet'ul-Ahkâm"(81) güzel bir örnektir. İslâmiyet sizden çok büyük şeyler bekliyor, Peygamber de mutluluk zamanında elini kaldırmış gibi size sesleniyor.

Hem de güç kanunda olsun; yoksa istibdad bölünmüş olur.(82) Kanunun gücü, kanun koyucusunun gücüyledir. "Güçlü ve sağlam olan, kuşkusuz ki Allah'tır"(83) ilâhî kanundaki güç ve gerçek inanç nedeniyledir ki, kısa bir zamanda Doğu ve Batı'yı adalete kavuşturup istilâ etti.(84) Şeriatın büyüğüne itaat, istibdadın dışındadır. Çünkü şeriatta, yükselen en büyük bir adama, benliğin esirliğinden kurtulup şeriata dayalı özgürlükte eksiksiz olmak için saygı ve sevgi dygusuyla itaat etmek, öğreti ve korku üzerine kurulu düşüncelerin uyanması nedeniyle, şimdiki zamanda yeteneği kalmayan istibdadın dışındadır. Tutumlarda ve kanıtlarda ayrılık, maksatlarda ve sonuçta birliktir. İtici güç ve çekici güç gibi bir karşılaştırmada bulunmalı, ki denge bozulmasın. Salt birlik, taklitlere yolaçıyor.

Sınırsız özgürlüğün meydanı olan Kürdistan dağlarında büyümüş, gelenek ve terbiye ve nezaket adıyla hiç bir kayıt altına girmemiş, özgürlüğünü hiç bir şeye ve zevke feda etmemiş, hatta istibdad zamanında özgürlüğün unvanı ve en elverişli bir zemini olan divaneliği kabul etmiş, görünmeyen âlemden gelen bir manevî sesin vicdanında yankılanarak ve gönlündeki İslâmiyeti kabartıp gayretini dalgalandırarak, bu ateşli duygularını sesinin yankısı gibi göstermiş bir adamın vatan ve dinini koruma duygusundan ileri gelen aşırılık ve eksikliğini onun temiz niyetine ve yaşlılığına bağışlamak, yiğitlik ve insanlık gereğidir.

"Yetiniyorum, çünkü akllı olana bu yeter
Köye çağrı yaptım, köyde kimse varsa eğer"(85)

Yaşasın ilâhî adalet! Ebedî olsun Ahmedî şeriat, var olsun meşru meşrutiyet!

*

Ben Kürd olduğum için Kürdlere dair bir-iki söz söyleyeceğim. Şöyle ki: Bizim Kürdler eğitim ve öğretimi kılıçlarının cevhere benzer çizgilerinden öğrenmişler. Yeni eğitim ve öğretimden dört nedenle ürküyorlar.

Birincisi, sıradan bazı kimselerin, taklidin etkisiyle ya da yanlışlıkla inanç, gerçek ve İslâmiyet olarak algıladıkları bazı masallarla benzetmelerin ve İsrailoğulları masallarının, bazı teknik sorunlara aykırılığıdır.

İkincisi, bazı teknik ve okul adamlarının, yüzeysel ve taklide dayalı bir gözle dinin dış görünüşlerini öğrenip, çocukça bir inancı, tekniklerde elde ettiği filozofça yatkınlıkla karşılaştırmakla ve yargıya varmakla, kuruntu ve kuşkular bataklığına düşmeleridir.

---

(81) "Mecellet'ul-Ahkâm": 3. sayıdaki 48 numaralı dipnota bakınız.

(82) Galiba demek istiyor ki "eğer güç kanunda olmazsa, o zaman rejim bir yarı istibdad rejimi olur".

(83) Bu bir Kur'an ayetinin bir parçasının çevirisidir.

(84) Bu sözle galiba, İslâm dininin Doğu va Batı'da yayıldığını kastediyor.

(85) Aslı Farsça olan bu dizeleri Türkçeye çevirip buraya aldık.

Üçüncüsü, her büyüklüğün kaynağı bildikleri medreselerin durumlarına terslik ve aykırılığıdır.(86)

Dördüncüsü, o tekniklerin görünüşte yabancı ülkelerden gelmesidir.

Bunun çaresi, yiğitliklerini okşayan Hamidiye Alaylarının, askerlik dolayısıyla okullarında, alışılmış medrese adıyla, din bilimleriyle birlikte gerekli uygarlık tekniklerini Kürd bilginlerinin yeteneklerine göre öğretmeleridir. Ve Kürdistan'da çürümüş olan medreselerin diriltilerek onlarca en önemli olan öğrenci alımının Eğitim ve Vakıflardan verilmesidir.

Bu düşünce, 15 yıl özel tutumumdu. Kamuoyuna arzediyorum, ki kamunun tutumu olsun. Çünkü zamanı gemiştir.

Molla Said-i Kürdî

ÇEŞİTLİ(87)

İngiltere Kralı Majeste VII. Edward hazretlerinin Hazreti Padişah'ın zatına çektikleri, kutlamayı içeren telgraf:

Osmanlı İmparatorluğu Parlamentosunun toplanması dolayısıyla, simgesi görkem olan taç sahibi zatınızın cenablarına içten kutlamalarımı bildirmek istiyorum. Osmanlı Parlamentosunun yapacağı çalışmanın, Şahanelerinizin tüm uyruklarını mutlu duruma kavuşturması, ülkenizde gelişme ve refahın gerçekleştirilmesini kolaylaştırıp sağlaması ve diğer ülkelerle ülkeniz arasındaki içten ve barışçı ilişkileri sürdürmesi konuları, en özel dileklerimi oluşturmaktadır.

Edward

Padişah'ın yanıt olarak çekilen telgrafı:

Majestelerinin yüce telgrafını aldım. Meclis'imizin bugün açılış töreninin yapılması dolayısıyla bildirilen içten kutlamalar ve dostça iyi dilekler pek fazla sevincime neden olduğundan, içten teşekkürlerimin lütfen kabul buyurulmasını Majestelerinizin zatından rica eder, gerek övücünüz olan benim hakkımdaki kralca sevginizin, gerek güçlü devletinizle Yüce Devlet arasındaki dostça ilişkilerin kalıcı ve sürekli olmasını özellikle dilediğimi bildiririm.(88)

---

(86) "Yeni öğretimin, medreselerin durumuna aykırılığıdır" demek istiyor.

(87) Bu başlık, derginin aslındaki "şezerât"ın karşılığında kullanılmıştır. "Şezer"in çoğulu olan "şezerât" hem "madenden çıkarılan altın parçaları", hem "ufak inciler", hem de "ipliğe takılan mücevherler arasına yerleştirilen taneler" anlamına gelir. Sözcük "dağılmak" fiiliyle birlikte kullanıldığında ise, "çeşitli yönlere doğru dağıldılar" anlamını verir. Burada çeşitli haberler yazıldığına göre, kanımızca konuya en uygun karşılığı "çeşitli"dir. Bundan sonra da öyle çevireceğiz.

*

İttihad ve Terakkî Cemiyeti Selanik Genel Merkezinden Padişah'ın zatının eşiğine çekilen telgraf:

Müslümanların halifesi ve Osmanlıların şanlı hükümdarı olan Halife'nin zatına:

Uzun süre bir imtihan zamanının sonucunda belirlenen ve millî olarak hak edilen gerçek ödül, kutsal Ahmedî şeriatın da emrettiği, birbiriyle danışarak yönetim biçimidir. Bu meşru hakkın şeref sahibi olan siz Padişahları tarafından takdir edilip sağlanmasının hayırlı ürünü olmak üzere, bugün benzeri görülmemiş sevinç dolu bir şenlikle açılması başarılan Meclis'imizin Osmanlı görkem ve mutluluğunun yapısını sağlamlaştırmayı gerektiren yurtseverce icraat ve hizmetlere kavuşmasıyla birlikte, siz Şahane zatınızın da bundan sonra genel mutluluk içinde padişahça ve mutluca bir uzun ömür geçirmeniz dualarını dilden düşürmeyerek, gönüllerimizin bütün içtenliğiyle kutlamalar ve teşekkürler sunarız.

4 Kânunıevvel 324(Milâdî 17 Aralık 1908)

İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin Selanik Genel Merkezine yanıt olarak çekilen telgraf:

4 Kânunıevvel 324 tarihli telgrafınız, arzedildiğinde yüce bakışa kavuştu.(89) Hazreti Padişah ve Halife'nin zatının tek maksadı, Yüce Devletin ve büyük Osmanlı milletinin selâmet ve mutluluğu olduğundan, vatan ve ülke hakkında müstahak ve kutlu olması yeni dilekleriyle bugün Meclis'in açılışını yapmış olmaları dolayısıyla sunulan içten dilekler, Padişah katında sevinç ve hoşnutluğa neden olarak, Cemiyet üyelerine Padişah'ın mutluluk getiren selâmlarını lütfettiklerini, almakla onurlandığım padişahça emir ve fermanlarına uyarak bildirip müjdelerim.

4 Kânunıevvel 324, Hazreti Padişah'ın Başkâtibi
Ali Cevad

*

Hazreti Padişah'ın zatı, bütün Osmanlı milletvekillerine padişahlık Sarayında bir ziyafet vereceklerdir. Bu ziyafetin, açış konuşmasına yanıt verildikten sonra verilmesi düşünülmektedir.

*

---

(88) Bu telgrafın sonunda Abdülhamid'in adı, dergide her nedense yazılmamıştır.

(89) Yani "Padişah tarafından bakıldı".

Eski Sadrazam Said Paşa hazretleri, yüce iradeyle(90) Meclis-i A'yan başkanlığına atanmış ve genel kurulda and içmiştir.

*

Mısır Hidivinin(91) emri üzerine Kahire, İskenderiye ve Portsaid'de 101 top atılmış ve Meclis'in açılışı dolayısıyla Mısır'ın her tarafında şenlikler yapılmıştır. Mısır Ahrar Fırkası(92) da Meclis'e bir kutlama dilekçesi sunduğu gibi, bu konudaki desteğinden dolayı Londra Dışişleri Bakanlığına da teşekkürü içeren bir telgraf yazmıştır.

*

İzmir milletvekilleriyle birlikte İstanbul'a gelen İzmirli misafirler, ellerinde Osmanlı bayrakları, önlerinde de davul ve zurnalar olduğu halde, geçenlerde Padişah Sarayının önüne geldiklerinde, Başkâtib kendilerine Padişah'ın selâmlarını şöyle bildirmiştir: Efendimiz size padişahça selâmlarıyla birlikte "milletimi böyle arslanlar gibi gördükçe, pek fazla kıvanç duyuyorum" buyurdular.

*

Prenslerden Süleyman ve Cemaleddin Efendiler hazretlerinin Harbiye Teknik Okulu'na devam etmeleri konusunda yüce irade çıktığından, adı geçenler okula giderek öğrenciler arasında kaydedilmişlerdir.

*

Deniz Güçleri Bakanlığı renklendirilip süslendirilirken, içinde Yavuz Sultan Selim hazretlerine ait değerli bir sancak bulunmuştur.

BİR ASKERÎ ARMAĞAN

Derneğimizin saygıdeğer üyelerinden olduğu halde fahrî olarak ikinci başkanlığını da lütfedip üzerine alan Padişah'ın yüce damadı Ahmed Zülkifl Paşa hazretleri, Harbiye Teknik Okulu öğrencilerinin eğitim işlerinde kullanılmak üzere bir güçlü at armağan etmişlerdir.

Adı geçen, övünçle anımsanacak olan birçok aziz ve girişimleriyle millet özgürlükçülerinin gönüllerini yüce duygulara bağlayan ve Şemmer Şeyhi(93) Abdülkerim'in ardına düşülüp asılmasıyla halkın güvenlik ve esenliğinin sağlanmasındaki fedakârca hizmetleriyle, özgürlük şehidi Midhat Paşa'nın da olağanüstü takdir ve saygısını kazanmış olan rahmetli Kürd İsmail Paşa'nın oğludur ve bu sırada da mensup olduğu soylu Kürd halkının şan ve bilgilenmesi için çaba harcamaktadır. Bu nedenle, bu gibi armağanını da pek doğal görür ve takdir ederiz.

---

(90) "Yüce irade"den maksat Padişah buyruğudur.

(91) Hidiv: Osmanlı Devleti adına Mısır'ı özerk bir yönetimle yöneten hükümdar.

(92) "Mısır Özgürlükçüler Partisi" demektir.

(93) Şemmer: Güney Mezopotamya'da yaşayan bir Arap aşireti.

Viranşehir ilçesiyle çevresinin karmakarışık olması dolayısıyla milletvekilleri seçiminin talimat çerçevesinde yapılması olanaksız olduğundan ve Belediye Meclisi Yönetim Kurulu da zaten halkça seçilmiş olduklarından, milletvekillerinin de bunlar tarafından seçilmeleri gerektiğini Siverek Mutasarrıfı Vilâyete bildirmişse de red yanıtı almıştır. Ad geçen mutasarrıfın bu kendince görüşü garip olduğu kadar dikkat çekicidir de.

*

Milî İbrahim'le aşiretinin Mardin'de ortaya çıkarılan nakit paralarıyla birlikte satılan hayvanlarının değeri 500 ve il merkezinde satılan hayvanlarının bedeli de 150, Siverek'te de 200 bu kadar bin kuruşa ulaşmıştır. Koca bir çöl lideriyle aşiretinin bu kadar yıldan beri biriktirdikleri servet, bu mikdardan ibaret imiş!

Yapılan talanlar bir yana, sözü edilen aşiretin yalnız yıllık yapağı alışverişi, 500 milyon kadar tahmin edilmektedir.

*

Telgraf Bakanlığının dikkatine:

Ülkenin bayındır edilmesinin birçok aracının önemli bir bölümünü ve haberleşmenin iyi yapılmasının düzene sokulmasının sağlanmasını, her yere telgraf hatları çekilmesini sağlayan araçların tamamlanması oluşturur. Posta ve telgrafların hızla ulaşması düzeninden birçok şikâyet işitildiği gibi, istibdad döneminde bile telgraf hatlarının çekilmesinin gerekliliği kararlaştırılan bazı merkezlere hattın çekilmesinde hâlâ savsaklama yapıldığı üzüntüyle görülmektedir. Bunlardan biri de Çermik ilçesidir. Bu ilçeye telgraf hattı çekilmesi birkaç yıl önce karar altına alınmış, hatta memurları bile atanmışken, şimdiye kadar ne telgraf merkezi açılmış, ne de memurlar işe başlattırılmıştır.

Geçenlerde arkadaşlarımızdan biri bir devekuşu öyküsü anlatmıştı. Evet, bu hayvancağıza yük yüklemek önerildiği zaman kuşluğundan sözetmiş, yiyecek verildiği zaman da deve olduğunu söylemiş. Bu öykü, aynen bu zavallı memurlar hakkında da söz konusudur. Kanun gereğince atanma ve terfi etmeya hak kazanmışken, "Çermik'e terfi edildiniz" deniliyor; "terfi edilmişsek çalıştırın" dediklerinde de, "merkeziniz daha açılmadı ki görev yapasınız" yanıtı veriliyor. Oysa bunlar emsalları arasında her bakımdan namuslu ve iyi nitelikli oldukları halde, böylelikle gelişmeden yoksun bırakılacakları gibi, Çermik'in de bir telgraf hattının çekilmesine kesinlikle ihtiyacı vardır. Bu konuyla ilgili olan makamın dikkatini çeker, sözü edilen memurların yasal haklarının korunmasını da ayrıca dileriz.

FELSEFE YAZISI

Mısır'ın en büyük bilginlerinden Esseyyid Reşid Rıza Efendi hazretleri tarafından yazılıp, ünlü bilginlerden Vizeli Rıza Efendi'nin çevirisinde kalem yürüttüğü, felsefeyle dolup taşan yazının bir nüshasıyla, ünlü Doğubilimcilerden ve milletin iyilikseverlerinden Sayın Profesör Vambery'nin bu yazı konusunda gönderdiği mektubun fotoğrafla alınmış bir parça kopyası, yıllardan beri, Müslümanlarla barış içinde yaşayan gayrimüslüm bir ülkede yalnızlık köşesine çekilip din ve milletin selâmeti için hizmetten ve hayır duasından bir an bile boş durmamış ve özgürlüğün ilân edilmesinden sonra İstanbul'a gelmiş olan saygıdeğer bir zat tarafından gazetemize armağan edilmiştir. Bu sayımızın sayfa düzeni bağlandığı için, gelecek sayıdan itibaren tefrika ederek sütunlarımızda yayınlayacağız.

*

Kürdistan birçok dâhî yetiştirmiş olduğu gibi, orada güzel şiir yazma yeteneğine sahip bir hayli özgürlükçü dahi yetişmiştir. Fakat istibdad dönemi, bu zavallı insanların kafaları gibi dillerini de kesmiş, basılmamış birçok eseri şimdiye kadar halkların takdir edici gözlerinin önüne sunulmamıştır.

Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti İstanbul Genel Merkezi, bu noktayı da göz önüne alarak, Kürdlerin ve Kürdistan'ın mükemmel bir tarihini düzenlemeye, ulusal edebiyatını derleyip yayınlamaya karar vermiştir.

Ümid ederiz ki tüm soylu Kürd zeki insanlarıyla birlikte kalem ve ihtisas sahipleri de bu konudaki ciddî hamiyetli yardımlarını esirgemezler.

Şu Kürdçe şiir pek güzeldir:

Xûn bû çav ji histira
Ez mirim, gelî bira
Derda min bê gotinê(94)
girîn tê ji kevira

Bir zeki özgürlükçü, bu parçayı aynen şiirsel olarak şöyle çevirmiştir:

Kan oldu gözde yaşlar
Ben öldüm, arkadaşlar
Derdim söylenebilse
ağlardı dağlar, taşlar

---

(94) Ji ber ku peyvika "derd" di Kurdî da peyvikeka nêrîn e, awayê rast "derdê min" e(Kürdçede "derd" sözcüğü eril olduğu için, doğrusu "derdê min" biçimidir).

Cizreli olup il merkezine getirildiğini daha önce yazdığımız Mîran aşireti lideri Abdülkerim hakkında çıkarılan yakalama ve tutuklama müzekkeresi üzerine, son zamanlarda tutuklandığını heber aldık.

*

Yürütülen boykottan dolayı Avusturya'nın Luid Şirketinin bu yılki Kasım ayı geliri, geçen yılın Kasım ayı gelirinden 500 bin franklık eksilmiştir.

TELGRAFLARIMIZ

Diyarbekir, 9 Kânunıevvel 324(Milâdî 22 Aralık 1908):
Derneğimizin kabul edilip onaylanmasından dolayı, bugün Vali ve Kumandan Paşa hazretleriyle vilâyetin tüm yönetici ve memurları, ülkenin bilginleriyle ileri gelenleri ve Osmanlı askerleriyle askerî amirler ve subaylar, okul öğrencileri ve halktan binlerce kişi hazır olduğu halde, hayırlı uğurlu olması dileğiyle açılış töreninin yapıldığı ve bu vesileyle soylu Osmanlı halkının şan ve ululuğunun yücelmesinin güvencesine ilişkin olan vicdanî dualarımızın uğultularının tekrar edildiği arzolunur.

Diyarbekir Müftüsü
Subhi

KÜRD

TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Numro 5 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

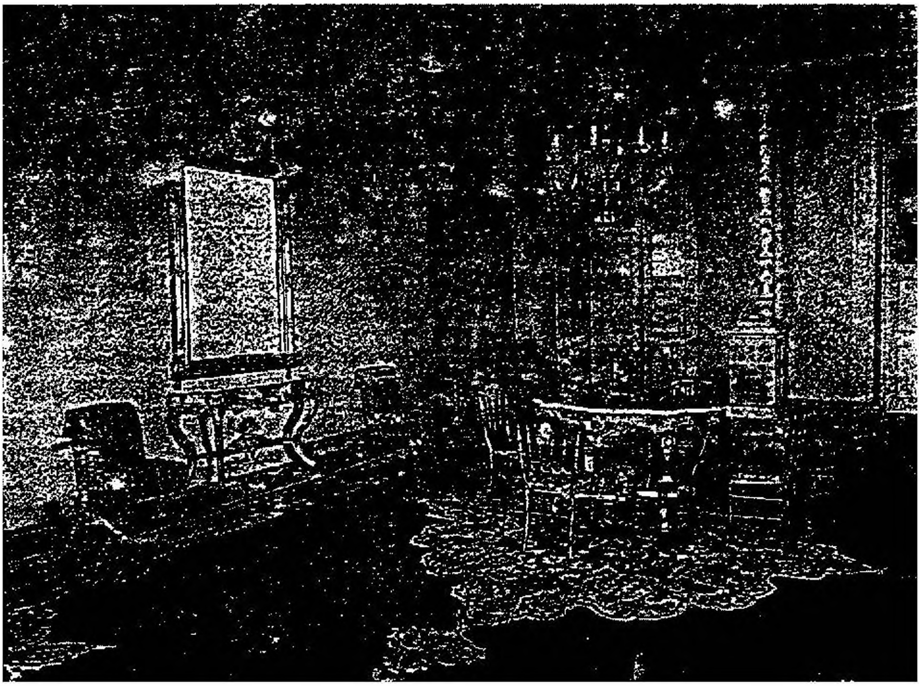

Meclis-i Meb'usan'da Zat-ı Şahane'ye mahsus salon(1)

Dersaadet – Merkez Matbaası
1326(2)

---

(1) Yani "Meclis'te Padişah'ın zatına özgü salon".

(2) Bu Hicrî tarihtir, Milâdî tarihe göre 1908'dir.

10 Zilhicce 1326(3) Cum'airtesi 20 Kânunıevvel 1324(3)

KÜRD
TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Cem'iyet tarafından müntahab Sahib-i İmtiyaz ve Müdîr ve Muharriri: Süleymaniyeli Tevfik
*
Şerait-i iştira: Taşra için seneliği posta ücretiyle beraber 80 ve altı aylığı 45 ğuruşdur
*
Nüshası bir ğuruşdur

Sermuharriri: Diyarbekirli Ahmed Cemil
*
Kürd erbab-ı fikir ve kalemine daima sahifelerimiz açıktır
*
Derc olunmayan evrak ve âsâr iade olunmaz
*
İdarehanesi: Vezneciler'de Kürd Teavün ve Terakkî Merkez-i Umumîsidir

Numro 5 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

MAKALE-İ MAHSUSE
NÜSHA-I TA'VÎZ-İ İSTİKBAL İÇİN

Saltanatın, Devletin, memleketin nigehban-ı hukuku
evvel Allah, sonra millet ve Meclis-i Meb'usan-ı millettir

Abdülhamid Han

Millet her ne zaman isterse
uğrunda canımı feda etmeğe hazırım

Keza

---

(3) Li gora tarîxa Mîladî 2 Kanûna Paşîn 1909(Milâdî tarihe göre 2 Ocak 1909).

İki bayramın sîne-i mübahatında sadırnişin-i i'tilâ olmuş bir îd-i said-i millî. Hüma-yı i'tilâpeyma gibi –fıtr-ü adhâdan– iki kanadla daima evc-i saadete yükseliyor. Yükseldikçe şehbal-ı sıyanetini, saye-i himayetini fark-ı millete, bâlâ-yı ser-i Osmaniyana salıyor. Ruhumuzun zemzeme-i sürûrünü âlem-i lâhûta ithaf ediyor. Oradan da bize peyam-ı itmi'nan getiriyor, tarih-i âtî-yi millîmizin dîbace-i şan-ü şerefine konmak için ilhamî cümleler, fatihalar bahşediyor.

İşte o îdimizin bir leyle-i kadr-ı bülendkadrı, dün geceye, "îdülmü'minîn"(4) vasf-ı celîli ile tavsîf buyurulan cum'a gecesine tesadüf etmişti.

Halife'miz, mülk-i milletin miftah-ı zîhayatını elde ederek, saf ve ruhanî hislerle neşîde-i garra-yı sürûrünü tertîl ediyor ve sonra meb'usan-ı milleti zanû ber zanû gördükçe, zat-ı hümayunlarını –selatîn-i Osmaniye'nin hiç birine nasîb olmayan– bu yekvücûdluk şerefinin vecdiyle sermest bularak, hayat-ı Hilâfetpenahîleri gibi gevher-i cihanbaha ile sahne-i meclise, fark-ı millete şabaşlar serpiyor. Mes'ûd bir millet, bahtiyar bir padişah.

Bundan sonra emin olsunlar ki o gevherin mahfaza-ı sıyaneti, durc-ı kıymetşinası, bütün Osmanlı milletinin ve Osmanlılığın marbût-ı ezelî ve ebedîsi olan Kürd kavminin bîğıll-ü ğışş canları, hayatlarıdır.

M. T.

NUTK-I PADİŞAHÎ

Meb'usan Efendiler!

Hak tealâ hazretleri, adedini, saadet-i halini müzdad eylesin. Bilcümle millet-i Osmaniye'min ve tebaa-ı Şahane'min vekilleriyle yani tekmil milletimle bu akşam birlikte taam etmekten dolayı hakikaten ve cidden pek memnun oldum. Bu geceki şu hal, zannedersem Devlet-i Aliyye'mizin tarihinde ilk def'a görülmüş bir vak'a-ı müteyemminedir. Tebrik ederim. Allah emsal-ı kesîresinin tekerrürüyle cümlemizi müşerref eylesin. Bu cem'iyet-i mes'ude, Kanun-ı Esasîmizin devletimize, vatanımıza bahşettiği ve ilâ mâşaallahu tealâ anları da bahşedeceği âsâr-ı feyyazanenin mebde' ve delili olduğunda,(5) şâyân-ı tebcîldir.

Meb'usan Efendiler!

Şurası ma'lûmunuz olsun ki Saltanatın, Devletin ve memleketin nigehban-ı hukuku evvel Allah, sonra millet ve Meclis-i Meb'usan-ı millettir. Binaenalâzalik, vazifeniz hem mühim, hem mukaddestir. Sa'y-ü gayretinizin ve kasd-ü niyetinizin bu ehemmiyet ve bu kudsiyetle mütenasib olması kat'iyyen matlûbumdur. İşte bu hukuk-ı mukaddeseyi zâmın ve kâfil olan Kanun-ı Esasîmiz ahkâmının bi inayetilkerim muhafazasına nasb-ı nefs ettiğimi ve bunun hilâfında bulunacak her kim olursa olsun onun en birinci hasmı, en birinci düşmanı halifeniz ve padişahınız sıfatıyla ben olacağımı te'mîn ve te'yîd eylerim.

---

(4) Bu, cuma günü hakkındaki bir hadisin bir parçasıdır ve "inananların bayramıdır" demektir. Hadisin tamamı, "cuma, inananların bayramıdır" demek olan "elcumuatu îdülmü'minîn"dir.

(5) Doğrusu "olduğu için" anlamındaki "olduğundan" olmalıdır.

Allahu tealâ hazretleri devlet-ü milletimizin ve vatan-ı mukaddesimizin saadet ve selâmeti emrindeki sa'y-ü gayretimize muîn ve zahîr olsun.

TIBBİYELİLERİN SAHNE-İ TEMÂŞÂSINI ZİYARET

VE İSHAK SÜKÛTÎ-İ KÜRDÎ'YE SELÂM

Dün, şems-i şa'şaadar-ı sabah şevahık-ı cibal-ı paytahtı henüz yaldızlamış, bîtâbî-i ta'bla tevdî-i vücûd ettiğim firaş-ı nermîn-i istirahata daha elveda edilmemiş idi. Hamiyet-i milliyenin birer timsal-ı zîmeal-ı ulviyeti olan birkaç genc, vakur tıbbiyelinin ihtizaz-ı sada-ı îkazıyla yataktan kalkmış, Mekteb-i Tıbbî-i Askerî'de müretteb olan "Hûşenk" piyesinin sahne-i temâşâsına –umum Tıbbiyeliler tarafından kulübümüz namına– da'vet olunmuş idim.

Tıbbiyeliler, bu unvan-ı ulvî-i imtiyaz o kadar büyüktür ki, her kalb-ı saf-ı ahrar-ı ümmette bu büyüklüğe karşı bir tuhfe-i ta'zîm var. Kâbûs-ı kasvetfeza-yı istibdad, bütün şiddet-i müdhişe-i tahribâtını vaktiyle bunlara tevcîh etmiş ve fakat bu pîşevâ-yı kafile-i ahrar, efrad-ı mazlûme-i milletin neva-yı medîd-i matemiyle, senelerce giryenâk-i teellüm olmaktan, maksadları uğrunda hûn-ı pâk-i hamiyetlerini akıtmaktan, ölmekten, öldürmekten, sürülmekten, sefaletten, açlıktan hiç bir zaman çekinmemiştir.

Sahnede neşayid-i adîde-i hürriyetin yeknesakî-i aheng-i terennümâtı, ruhları okşuyor, tıbbiyelilerin, bu hademe-i mübareke-i hayat ve serbestînin ma'na-yı mealî-i ictihad ve kahramanîsine, tasvîr-i tarz-ı güzarış-ı vak'ada gösterdikleri hârika-ı i'caznüma-yı meharete, gûya ki bütün ervah-ı şüheda-yı hürriyet nigehban-ı tebcîl olarak gülüyordu.

Bir hükümdar-ı hodkâmın şen'at-ı istibdadiyesinin menzara-ı nefrîni, bir perî-i melâsetin kanı bahasına müdafaa ettiği hilye-i pakize-i namus-ü ismeti, bir perestîde-i bedayi'-i ğaram-ü iffetin vâveylâ-yı hazîn-i şevvîd-i kîsî,(6) bir şehsüvar-ı fedakârın hiss-i nezîh-i übüvveti, adlın zulme, hürriyetin istibdada, nurun zulmete ihraz-ı zafer edeceğini gösteren Cenab-ı Allah'ın kanun-ı hilkat-ı cihanmutaı şerh-ü tasvîr edilirken, istibdadı samîm-i ruhlarıyla tezyîf eden, şahid-i zîbaterîn-i hürriyeti pek yükseklerden alkışlayan tıbbiyelilerin –bütün mevcûdiyetim– meşmûl-ı nigâh-ı nevazişi olurken, tâ be sabah bu manazır-ı bedîa-ı ibretnümûdü bir istiğrak-ı tabiî-i ruhî ile temâşâ ederken, "İshak Sükûtî-i Kürdî"nin timsal-ı azîm-i ma'nevîsi dahi pîş-i levha-ı hatırâtımda tecellî etmiştir.

---

(6) Bu iki sözcük derginin aslında böyle çıkmışsa da bunların bir baskı yanlışlığı sonucunda böyle çıktığı açıktır. Çünkü bu haliyle sözcüklerin bir anlamı yoktur. Sözcüklerin olası doğru biçimini, tahmin yoluyla da olsa yazık ki saptayamadık.

Evet, bu bina-yı ihtişam-ı ahrar "Cenab-ı İshak"ın kehvare-i nuhustîn-i terbiyet-ü tekâmülü olmuş, İshak, Kürdistan dağlarına kadar îsala çalıştığı nefahât-ı füyûz-ı hürriyeti ancak bu medrese-i muallâ-yı hikmetten almış, Kürdistan îd-i adha-yı hürriyetin –kendi hissesine– ilk şehid ve kurbanı olmak üzre "İshak Sükûtî"yi millete ithaf etmiştir.

Ey şehid-i ma'sûm, ruh-ı pâkine ahrar-ı milletin binlerce selâmını, ey sevgili tıbbiyeliler, size azm-i kavî-i mücahidanenizi takdir edenlerin bütün tebrikât-ü teşekkürâtını takdim ederim.

Ahmed Cemil

İCMAL-I SİYASÎ

Bu hafta saha-ı siyasîyâtta en mühim hadise, Rusya Hariciye Nâzırının îrad eylediği nutuktur. Bu nutuk, hey'et-i mecmuası i'tibarıyla sulhperverane ve i'tilâfcûyane addolunabilir; mesail-i hazıranın tesviyesince Rusya'nın meslek-i hareketini de bir dereceye kadar mebnîdir.(7) Hariciye Nâzırı Balkan işlerinde Devlet-i Aliyye'nin muhafaza-ı hukukuna riayet olunması kaziyesini iltizam eylediği gibi, Berlin Ahdnamesinin lâaletta'yîn bir devlet tarafından hod be hod nakz-ü ihlâl olunamayacağı hususunu ve mesail-i mezkûrenin konferansta halli lüzumunu da, Avusturya'nın hubb-ı nefsine dokunmayacak surette, meharetkârane bir lisanla derpîş etmiştir. Nâzır-ı müşarün'ileyhin munsıfane ve i'tilâfcûyane olan şu beyanâtı, bütün tarafdaran-ı müsalemet ve muhibban-ı hakk-ü adaletçe şâyân-ı takdir görülse sezadır.

Diğer taraftan Avusturya, hariciyede girdiği girîveden çıkmak için bir çare-i tesviye taharrî eylemektedir. Devlet-i müşarün'ileyha i'tilâfa mütemayıl olmakla beraber, i'tilâfın başlıca esasları hakkında henüz Avrupa temenniyâtına ve Devlet-i Aliyye matalibine muvafakat-ı kâmile izhar edememiştir. Fakat muktaza-yı hakk-ü ahd ne ise, o esas üzerine bina-yı i'tilâf olunmak(8) ciheti tarafeynce iltizam olunduğu halde, i'tilâfın husûlu âsân olur. Tahaluf eden nokta-ı nazarlarda sebat olundukta, bu tahaluf-ı efkâr mevadd-ı ahdiye ve taahhüdât-ı mütekabileye aid tefsirâttan münbais ise, Avrupa mehere-i hukukşinasanına veya bu gibi ihtilâfât için merci'-i hall olarak teşkil kılınan Lahey Mahkeme-i Sulhiyesine müracaat olunmak suretiyle de bir zemîn-i i'tilâf tehyie edilebilir. Fakat kaviyyen ümid olunur ki Avusturya Hükûmeti, kaide-i adl-ü hakka tevfîkan o gibi şeylere müracaata hacet bırakmayarak, ihtilâf-ı hazırın tesviyesi emrinde Babıâlî'nin gösterdiği temayülât-ı i'tilâfcûyaneyi takdir ve beyneddevleteyn münasebât-ı vidadiyenin kel'evvel devamını te'mîn eyler.

---

(7) Doğrusu "açıklayıcıdır" demek olan "mübeyyindir" olmalıdır.

(8) Burada bir eksiklik vardır. Doğrusu "uzlaşma binası kurulmak" demek olan "bina-yı i'tilâf te'sîs olunmak" olmalıdır.

Bulgaristan'a gelince, Emaretin ahîren düvel-i muazzamaya gönderdiği nota muhteveyâtı, pek de hâlisane değildir. Emaret, öteden beri salik olduğu meslek-i hud'akârîden ayrılmadığını bu notasıyla isbat eylemiştir. Hükûmet-i metbûayı fikr-i i'tilâfcûyaneden ârî olmakla ithama kadar varıyor; ve Devlet-i Osmaniye'ye bir niyet-i harbcûyane atfeyliyor. Halbuki Babıâlî, her suretle âmâl-ı müsalemetperveranesini isbat ettiği gibi, el'an da başka bir fikir perverde eylemediği muhakkaktır. Ancak Devlet-i Aliyye'nin hukuk-ı sarîhasının muhafazasınca bütün Avrupa'ca taht-i teslim-ü tasdikte bulunan mecburiyeti de, Emaretçe nazar-ı dikkatten dûr tutulmamalıdır.

Emaretin bu notasına kabinetolarca ne cevab verildiği bilinmiyorsa da, bazı delâil-ü emarâttan, pek de hüsn-ı telâkkiye makrûn olmadığı ve Emaretin Devlet-i metbûa ile akd-ı i'tilâfa ez ser-i nev imale edildiği anlaşılmaktadır. Binaberîn, Avrupa safahât-ı siyasiyesi, siyaset-i Osmaniye'mize müsaid olmakta berdevamdır.

Süleymaniyeli Seyfullah

TELHÎS-İ SİYASÎ

–Mâba'd–

Bunlar ise, idare-i sabıkanın âsâr-ı seyyiesinden olarak Hükûmet-i meşrutamıza mîras kalmış şeylerdendir, ki Devlete irtibatları heman emr-i i'tibarî derecesine gelmiştir. Husûla gelen tahavvül-i mes'udla cısm-i Devlete hayat-ı taze gelmekle, bunların imkân-ı tesviyesi de o nisbette teyessür etmiş midir? Bu mühim suale vukufla cevab verebilmek için, evvel emirde, bu mesailin menşeine irca'-ı nazar etmek ve esbab-ı mucibelerini bilmek lâzım gelir.

Ma'lûm olduğu üzre, gerek Bosna ve Hersek'in ve gerek Bulgaristan'ın Devlet-i metbûaya karşı vaz'iyet-i siyasiyeleri, Berlin Ahdnamesiyle ta'yîn olunmuştur. Bu ahdname el'yevm mer'î ve mu'teber olduğundan, mevadd-ı münderecesini munakız olan ahvala, düvel-i mümziyece gayr-i meşru' nazarıyla bakılmak îcab eder. Berlin Ahdnamesinin yiğirmi beşinci maddesinde, Bosna ve Hersek'in vaz'iyet-i ahdiyesi, "Bosna ve Hersek eyaletleri Avusturya Devleti tarafından asker ikame ve idare olunacaktır. Avusturya Hükûmeti, Sırbıstan ile Karadağ arasında cenub-ı şarkî istikametince Metroviçe'nin öte tarafına kadar mümted olan Yenipazar sancağının idaresini deruhde etmek arzusunda bulunmadığından, orada idare-i Osmaniye bakıy kalacaktır. Ma'mâfîh, usul-ı cedîde-i politikiye ile turuk-ı muhaberâtın serbestî ve emniyetini te'mîn için, Avusturya Devleti Yenipazar'ın her tarafında asker bulundurmak ve askerî ve ticaret yolları yapmak salahiyetini muhafaza eder. Avusturya Devleti ile Hükûmet-i Seniyye, işin teferruâtını ileride bil'ittifak kararlaştıracaklardır" metniyle, beyneddüvel teessüs etmiş ve anı müteakib, Hükûmet-i Seniyye ile Avusturya Hükûmeti arasında Yenipazar sancağına dair akd olunan mukavelenamenin birinci maddesinin "Bosna ve Hersek eyaletleri, Berlin Muahedenamesinin yiğirmi beşinci maddesi mucibince Avusturya tarafından idare olunacaktır" deyu, muharrer olan fıkra-ı ûlâsıyla da bu vaz'iyet-i ahdiye te'yîd kılınmıştır.

Mukavele-i mezkûrenin mevadd-ı sairesi teferruâta ve eyaleteyndeki Müslümanların muhafaza-ı menafı'ına aid olup, ez an cümle İslâmların hukuk-ı diniye ve siyasiyelerine tamamıyla riayet olunacağı ve hutbelerde nam-ı nâmî-i Hazreti Padişahî'nin zikredileceği ikinci maddesinde tasrîh kılınmıştır.

Eyaleteyn-i mezkûreteynin Avusturya tarafından idare ve işgal olunacağına dair beynelhükûmeteyn başka vesaik yoktur. Yalnız Berlin Ahdnamesine mârruzzikr yiğirmi beşinci maddenin idhali sırasında Devlet-i Aliyye murahhaslarının muahedeyi imzadan gösterdikleri imtinaa karşı, Avusturya Hükûmetince bir beyanname i'tasına mecburiyet göstermiştir,(9) ki yiğirmi beşinci maddenin mütemmimi ve müfessiri olduğundan, haiz-i ehemmiyettir. Avusturya murahhaslarının imzalarıyla mümza olan ve muahedenamenin imzası sırasında Devlet-i Aliyye murahhaslarına tevdî' olunan işbu beyannamede yiğirmi beşinci madde tasrîh ve Avusturya'nın maksadı tavzîh kılınmıştır. Beyannamede şöyle denilmiştir:

"Devlet-i Aliyye murahhaslarının Hükûmet-i metbûaları namına izhar eyledikleri arzu üzerine, Avusturya murahhasları, zat-i şevketsimat-ı Hazreti Padişahî'nin Bosna ve Hersek vilâyetleri üzerindeki hukuk-ı hükümranîlerinin, bugün imza edilecek olan muahedenamenin mezkûr vilâyetlere müteallik maddesinde musarrah işgal keyfiyetiyle aslâ haleldar olmayacağını ve emr-i işgalin muvakkat addedileceğini ve işgalin teferruâtına dair kongrenin hitam-ı ictimaını müteakib, beynelhükûmeteyn bir i'tilâf-ı mütekaddim akdolunacağını Avusturya ve Macaristan Hükûmeti namına beyan ederler".

---

(9) Doğrusu "gösterilmiştir" olmalıdır.

Yiğirmi beşinci madde metninde, Bosna ve Hersek eyaletlerinin Avusturya tarafından idaresi mutlak ve Yenipazar mukavelesinde de bu mutlakiyet müeyyed olup, fakat aynı zamanda verilen ve maddenin mütemmimi olmak i'tibarıyla aynı hüküm ve kuvveti haiz olan şu beyannamede ise, işgalin bir işgal-i muvakkat olduğunu(10) ve eyaleteyn-i mezkûreteyn üzerindeki hukuk-ı hükümranî-i Hazreti Padişahî'nin her gûna halelden masûniyeti taahhüd kılındığı cihetle, eyaleteynin vaz'iyet-i ahdiyesi her nokta-ı nazardan, bir işgal-i muvakkattan başka bir şey değildir.

Times gazetesi, fî 9 Teşrinevvel 1908 tarihli nüshasında bu beyannameden bahsettiği sırada, bunun hukukumuzun muhafazası noktasından begayet haiz-i ehemmiyet bir vesîka olduğunu ve Kont Andrassy'nin, muahedenin imzası sırasında bunu Devlet-i Aliyye murahhaslarına verdiği vakit, Avusturya ahalîsince sû-i te'sîrâtı mucib olmamak için gayet mektûm tutulmasını da bilhassa rica eylediğini ve bu suretle bu vesîka-ı mühimme efkâr-ı âmmece ma'lûm bulunmadığını kayd-ü tezkâr eylemiştir. Filhakika, Berlin muahedenamesi protokollerinde buna dair bir bahis yoktur. Yalnız mezkûr protokollerde eyaleteyn hakkında muahedenameye böyle bir maddenin idhalini istilzam eden esbab-ü mülâhazât ve Devlet-i Aliyye murahhasları ve daha doğrusu müteveffa Kara Teodori Paşa tarafından anı redd-ü cerh yolunda sarf olunan ikdamât münderecdir. İşbu beyannameyi Avusturya murahhaslarından istihsal etmek o sırada gayet müşkil bir şey olduğu halde, mücerred paşa-yı müşarün'ileyhin meharet ve metaneti sayesinde buna muvaffakıyet hâsıl olmuştur. Çünkü Kont Andrassy'nin eyaleteyn-i mezkûreteynin Balkanlar'da daimî bir kânûn-ı ihtilâl olduğu ve Şark muharebesinin zuhuruna sebebiyet veren kıyamın menşei bulunduğu ve orada devam eden daimî ihtilâl ve mühacereti Hükûmet-i Seniyyenin men'a muktedir olamaması yüzünden terk-i mesken-ü me'vâ eden yüz binlerce kesanın iskân ve iaşelerine Avusturya Hükûmetince mecburiyet görülüp, bu ise Hükûmetine, istitaatı fevkında bir bar olduğu yolundaki teşrîhâtı ve buna kat'iyyen nihayet verecek bir hal-ü mevkiin ihdası lâzım geleceği hakkındaki teklifâtı, kongrede aslâ i'tiraza ve hatta münazaraya uğramaksızın bütün murahhaslarca nefsül'emre muvafık görülmüş ve eyaleteynde Devletin müşahede olunan kudretsizliğe(11) nazaran Bosna ve Hersek'in tağyîr-i idaresi lâzım geldiğine umumen kanaat hâsıl olarak, yiğirmi beşinci maddenin idhali bu suretle takarrur edivermiştir.

İşte metni umumun sühûletle kabulüne iktiran eden bir maddenin hükm-ü kuvvetini gereği gibi taklid eder surette o sırada Avusturyalılardan böyle bir beyanname istihsal etmek, o zamandaki halimize göre pek büyük bir eser-i muvaffakıyettir. Bugün ise hukukumuzu müdafaada bu vesîka en mühim bir hüccettir. Hususât-ı mebsûtadan anlaşılacağı üzre, Bosna ve Hersek'in vaz'iyet-i siyasiyesi, Berlin Ahdnamesinin yiğirmi beşinci ve Yenipazar mukavelenamesinin birinci maddeleri mucibince bir işgal-i mutlak mahiyetinde ve fakat yiğirmi beşinci maddenin mütemmimi olan mârruzzikr mahremane beyanname ile bu işgalin bir işgal-i muvakkat ve mukayyed olduğu merkezindedir. Binaenaleyh, vaz'iyet-i siyasiyesinin işgal-i muvakkat ve mukayyed olduğu, hukuk-ı düvel nokta-ı nazarınca ca-yı mülâhaza olamaz.

---

(10) Doğrusu "olduğu" olmalıdır.

(11) Doğrusu "güçsüzlüğüne" demek olan "kudretsizliğine" olmalıdır.

Tanîn gazete-i mu'teberesinin şehr-i hâllın on altısı tarihli nüshasında, Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti a'za-yı kiramından ve mezkûr gazete muharrirîn-i muktediresinden Baban İsmail Hakkı Bey biraderimizin "Tan" gazetesinden iktibasen bu vesîka-ı mühimme hakkında yazdığı makalede bunun kıymet ve ehemmiyeti pek güzel bast ve îzah edilmiş olduğundan, mezkûr vesîka hakkında tarafımızdan fazla temhîdâta hacet kalmamıştır.

Bosna ve Hersek'in vaz'-ü mevki'-i hakikîsi şu olduğu halde, otuz seneden beri hıtta-ı mezkûrede cehban eden(12) ahval, Avusturya'nın uhdesine müterettib taahhüdâtı pek de hüsn-i îfa eylemediğini vâzıhan isbat eder. Ahalî-i İslâmiyenin muhafaza-ı hukuk-ı diniye ve siyasiyelerine olan taahhüdâtın nasıl îfa edildiği bütün âlemce ma'lûmdur.

Mâba'dı var

Süleymaniyeli Seyfullah

MOLLA SAİD-İ KÜRDÎ'NİN TIMARHANE HATIRÂTI

Gazetemizde arasıra makaleleri görülen Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî, zaman-ı istibdadda İstanbul'a gelmiş ve Kürdistan'ın mahrum ve muhtac olduğu maarifin oralarda te'mîn-i esbab-ı intişarına dair bir lâyıha takdim etmesinden dolayı, bîçare adam tımarhaneye sevk olunmuş idi. İdare-i sabıkanın erbab-ı fazl-ü kemali mahvetmek için irtikâbından çekinmediği bu gibi mezalimi nâkabil-i ta'dad ve binaenaleyh sezavar-ı nefrîndir.

Cenab-ı Molla'nın tımarhanede tabibiyle vâki' olan mâcerasını, bazı îzahât ve hakayıkı mutazammın olduğu için enzar-ı kariîn-i kirama arzediyoruz:

Tabib Efendi!

Cinnetime bir delil daha senin eline vereceğim. Sual olunmadan cevab. Antîka bir divanenin sözünü dinlemeği arzu ederseniz, muayenemi muhakeme suretinde istiyorum. Senin vicdanın da hakem olsun. Tabibe ders-i tıb vermek fuzûlîlik, ama teşhîs-i illete yardım edecek noktalar, hastanın vazîfesidir. Hem de istikbal sizi tekzîb etmemek için dinlemenize lüzum görürseniz, şu dört noktayı nazar-ı mütalâaya alınız.

---

(12) Doğrusu "olan, meydana gelen" demek olan "cereyan eden" olmalıdır.

Birincisi: Ben Kürdistan dağlarında büyümüşüm. Kaba olan ahvalımı Kürdistan kapanıyla tartmalı, hassas olan medenî İstanbul mîzanıyla tartmamalısınız. Öyle yaparsanız, ma'den-i saadetimiz olan Dersaadet'ten önümüze sed çekmiş olursunuz.(13) Hem de ekser-i Kürdleri tımarhaneye sevk etmek lâzım gelir. Zîra Kürdistan'da en revaclı olan ahlak cesaret, izzet-i nefs, salabet-i diniye, muvafakat-ı kalb-ü lisandır. Medeniyette nezaket denilen emir, anlarca müdahenedir.

İkincisi: Benim elbisem gibi ahval ve ahlakım da nâsa muhaliftir. Hak ve nefsül'emri mihekk-i i'tibar ittihaz ediniz. Zamanın veya âdetin revac verdiği bazı ahlak-ı seyyieyi, görenek vasıtasıyla nümûne-i imtisal olmuş mikyas yapmayınız. Neme lâzım, başkası düşünsün gibi feryad-ı meyyitaneyi vermeğe Müsülmanım;(14) İslâmiyet cihetiyle ma'nen me'murum ve sadakatle mükellefim; din-ü Devlete nâfı' olan bir şey düşüneceğim.

Üçüncüsü: Şazz-ü nadir olarak, isti'dad-ı zamanın fevkında çok kimseler gelip gitmiş. Nâs, ibtidalarında cünûn veya abes isnadından sonra sihre veya hârikaya hemletmişler. Birinci ve ikinci noktanın mâbeyninde olan tezad, cinnetime hükmeden zevâtın delil-ü müddealarında olan tezadda îmadır. Zîra, ef'alleriyle, demişler, divanedir. Çünkü her mesail-i müşkileye cevab veriyor. Böyle delil getiren delidir.

Dördüncüsü: Asabî adam, husûsen benim gibi sinirli bir kimsenin telâş ve hiddet etmesi zarûrîdir. Bâhusus bir fikr-i âlîyi, yani hürriyet-i şer'iyeyi on beş sene zihninde taşıyan ve bilfiil karîb olduğu zaman, yani bir inkılâb-ı azîm ile kendini muhatarada ve mehlekede görse, nasıl telâş ve hiddet etmesin! Hem de benden daha divane, Zabtiye Nâzırıdır. Zîra benden daha hadîddir. Hem de, bu cinnet-i muvakkataya mübtelâ olmayan binde birdir.

"Ve küllünnâsi mecnûnün, velâkin alâ kaderilhevâ ihtelefelcünûn".(15)

---

(13) Yazar burada, "mutluluk" demek olan "saadet" sözcüğüyle "mutluluk yeri" anlamına gelen ve İstanbul'un o zamanki adlarından biri olan "Dersaadet" sözcüğüne aynı cümlede yer vermekle, hem harfleri arasında benzerlik olan o iki sözcüğü kullanmakla "cinas" sanatını, hem de "îma" ve "kinaye" sanatını meydana getirmiştir. Yazar bu sanatla, mutluluk yeri olan Dersaadet'te insanların mutlu olması gerektiğini, orada insanların mutluluğunun önüne set çekilmesinin kentin adının anlamıyla çelişeceğini dolaylı olarak belirtmek istemiştir. Şunu da belirtmeliyiz ki hem "cinas", hem de "îma" ve "kinaye" sanatı, edebiyatta çok makbuldur.

(14) Burada bir eksiklik vardır. Galiba cümleciğin, "vermeğe razı olmayan bir Müslümanım" biçiminde tamamlanması gerekir.

(15) Arapça olan bu sözün çevirisi şöyledir: "Bütün insanlar delidir, ama delilik aşk ölçüsüne göre değişir".

Eğer müdahene, temelluk, tazarru'-ı sinnevrî, menfaat-ı umumiyeyi menfaat-ı şahsiyeyi(16) feda etmek akıl muktazasından addedilmek lâzım gelirse, şahid olunuz, ben o akıldan isti'famı veriyorum; divanelikle, ki bence bir mertebe-i ma'sûmiyet gibidir, iftihar ediyorum.

Dört nokta şübheyi da'vet etmiş. Anları bilerek, bazı hikmet-i hafiye için yapmışım.

Birincisi: Şekl-i garibim, bu muhalif olan libasımla makasıd-ı dünyeviyeden istiğnamı ve âdât-ı beldeye adem-i müraattan özrümü ve ahval-ü atvarımı(17) nâsa muhalefetini ve münasebet-i zahir-ü batın ile tabiîlik insaniyetimi ve milliyetimin mahabbetini i'lâ etmek için. Hem de garib ma'na garib bir lafz içinde olmalı, tâ ki nazar-ı dikkati celbetsin. Hem de sanayi'-i mahalliyeye revac vermek için bir nasîhat-ı fiilî ediyorum. Hem de kendimde bir meyl-i teceddüdî göstermek ve zamanın teceddüd edeceğine işaret ediyorum. Hem de Sultan Selim'e bîat etmiştim.

İkincisi: Ulema ile olan münazaramdır. Anın sebebi, İslâmbol'a geldim gördüm ki sair şuubâta nisbeten medaris terakkî etmemiştir. Bunun da sebebi, kitaba nazarla istinbat-ı mes'ele etmek olan isti'dadî meleke ilim yerinde ikame olunmuş ve talebelerde adem-i münazara ve sual-ü cevab sebebiyle şevksizlik ve melekesizlik ve atalet gibi bazı hali intac etmiş. Sair müntic-i taaccüb-ü hayret olan ulûm-ı ükûl veya eğlence ile vakit geçirmeği müntic olan fünûn-ı hevesât(18) ve lezzet-i hakikiyeyi mutazammın olan ulûm-ı maksûdü bizzat gibi ulûm-ı ilâhiye tahsîl olunmaz. Bunun da,(19) ya bir himmet-i âlî veya bir tevaggul-ı tam veya müsabakayı müntic olan sual ve cevab gibi bir şevk-i kasrî ve haricî lâzımdır. Veyahud taksim-i a'mal kaidesine tatbikan, her bir talebenin isti'dadına göre bazı fünûn ile tevaggul etmeli, tâ mütahassıs olsun, sathî olmasın. Zîra her ilmin bir suret-i hakikiyesi var. Meleke olmadığı halde, bazı etrafı nâkıs olan suretlere benzer. Bunun da çaresi, ana müstaid olan bir fen esas tutmalı ve buna münasib fünûnu her yerinden(20) birer fezleke alınmalı ve o fenn-i esasın suret-i hakikiyesini mütemmim ittihaz etmelidir. Zîra her fezleke bir suret-i müstakilleyi teşkil etmiyor, ama bir suret-i esasiyeyi tekmil ediyor.

Ey sözümü işiten talebe-i ulûm! Mektebliler gibi, ki anlar nâkıs olan seleflerine hayrulhalef olmuşlar, çalışalım, ki evc-i kemale vâsıl olan seleflerimize heyrülhalef olalım. Ben, münazara ile bilfiil iki noktadan îkaz etmek istiyorum.

---

(16) Doğrusu "kişisel çıkara" demek olan "menfaat-ı şahsiyeye" olmalıdır.

(17) Doğrusu "tavırlarımın" demek olan "atvarımın" olmalıdır.

(18) Burada bir eksiklik vardır. Galiba bu cümle, "hevesât" sözcüğünden sonra "rağbet görmüş" ya da onlara benzer sözcüklerle tamamlanır.

(19) Burada bir eksiklik vardır. Galiba cümlenin başı, "bunun da giderilmesi için" demek olan "bunun da izalesi için" biçiminde olmalıdır.

(20) Doğrusu "tekniklerin her birinden" demek olan "fünûnun her birinden" olmalıdır.

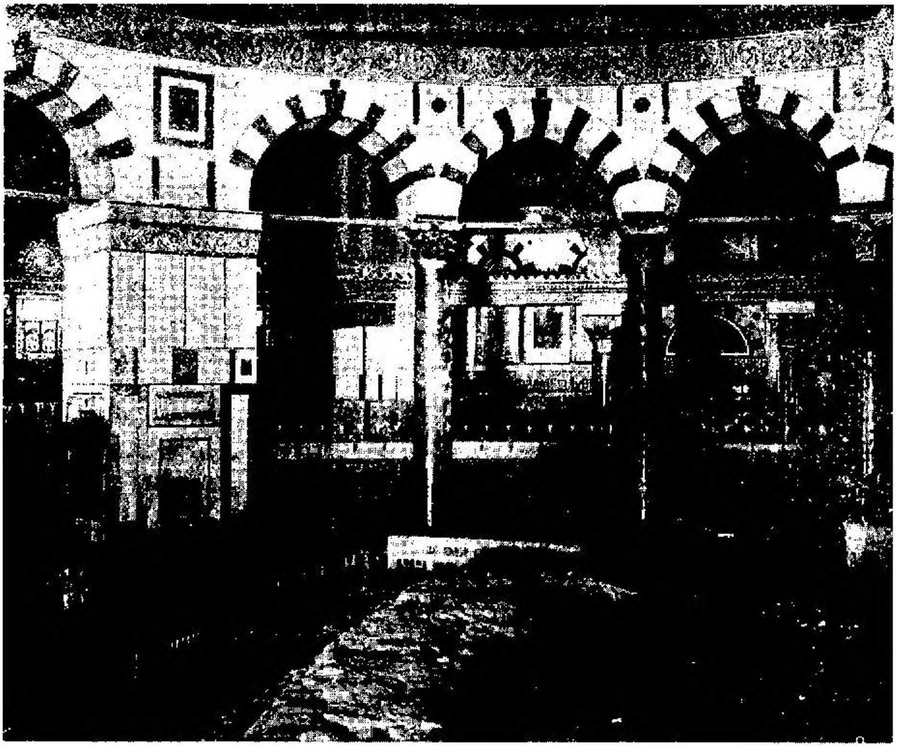

Kuds-ı şerîfte Mescidülaksa'nın manzara-ı dahiliyesiyle Sahretülmüşerrefe(21)

Üçüncüsü: Fuzûlîlik olarak iki fikri beyan etmiştim. Birincisi, şu zaman-ı terakkîde, medeniyet-i hakikiyeyi teşkil eden İslâmiyet, medeniyet-i hazıraya nisbetle terakkî etmemiş. Bunun da en büyük sebebi, üç büyük şu'belerin "cümlenin maksûdu bir, amma rivayet muhtelif" mâsadakına muvafık, ehl-i medrese, ehl-i mekteb, ehl-i tekyenin tebayün-i efkâr ve tahaluf-ı meşaribidir. Ehl-i medrese ehl-i mektebi, bazı gayr-i murad olan zevahirin te'vîliyle zu'f-ı akîde ile itham ediyorlar. Bunlar ise berikileri, fünûn-i cedîdeye adem-i vukufları sebebiyle nâkıs ve gayr-i mu'temed addediyorlar. Ehl-i medrese ehl-i tekyeyi, ibadet olan zikri, sebeb-i şevki vaz'olunmuş olan bazı mübah a'mal ve harekâtına avam-ı cahil hataen ibadet zannederler.(22) Halbuki bu zan bâtıldır. İbadet yalnız zikirdir. Harekât, mübah olmak şartıyla caizdir. Bu zann-ı avama binaen, bunlara ehl-i bid'at nazarıyla bakıyorlar. Bunların tefrîtiyle ve onların ifratıyla müsamaha kapısı açıldı, bazı bideât zikir ile ihtilat eyledi. Bu tebayün-ı efkâr ve tahaluf-ı meşarib, ahlak-ı İslâmiyeyi sarsmış ve terakkiyât-ı medeniyetten geri bırakmıştır. Bunun da çaresi, mekâtibde ulûm-ı diniyeyi bihakkın okutmak ve medariste lüzumsuz kalan hikmet-i atîkaya bedel, bazı fünûn-ı lâzime-i cedîde tahsîl olunmak, tekyelerde mubahhırîn-i(23) ulema bulunmaktır. Bu takdirde şuuabât-ı selâse, yek'aheng-i terakkî olarak kat'-ı meratıb etmek kaviyyen me'mûldür.

---

(21) Yani "mübarek Kudüs'te Mescidülaksa'nın iç görünümü ve mübarek taş".

(22) Bu cümle, dizgi yanlışlığı sonucu olarak böyle karışık çıkmıştır. Doğru biçimi tahmin yoluyla dahi anlaşılamadı.

İkinci fikir vâızlara aiddir, ki bunlar müderris-i umûmîdir. Bunların nasayıhında kendimce bir te'sîr hissetmedim. Düşündüm, kasavet-i kalbimden başka üç sebeb buldum. Birisi asr-ı hazırayı zaman-ı sâlifeye(24) kıyası, yalnız tasvîr-i müddea ve parlak göstermektir. Halbuki zaman-ı sâlifte safa-yı kalb ve taklîd-i ulema hükümfermâ idi; bunlara delil lâzım değil idi. Şimdi herkeste bir meyl-i taharrî-i harekât peyda olmuş; bunlara karşı tasvîr-i müddea te'sîr etmez. Ancak te'sîr ettirmek için isbat-ı müddea ve ikna' lâzımdır. İkinci sebeb, bir şey terğîb veya terhîb etmekle andan daha mühim şey tenzîl etmekti. Meselâ bir gece iki rek'at namaz kılmak haccı tavaf etmek, veya kim ğaybetse zina etmiş gibidir derler. Üçüncüsü, belâgatın muktazası olan muktaza-yı hale mutabık ve ilcaât-ı zamana muvafık söz söylemezler. Gûya insanları eski zaman köşelerine çekiyorlar, sonra konuşuyorlar. Demek istiyorum ki, vâız, hem âlim-i muhakkık, tâ isbat-ı müddea etsin, hem hakîm-i müdekkik, tâ muvazene-i şeriatı bozmasın, hem de belîğ-i mukni' olması şarttır.

Dördüncüsü: Zihnim perişandır demişim. Halbuki bu cümleden maksadım, kuvve-i hafızama nisyan tareyanı ve zihnimdeki sıkıntıyı(25) ve tabiatımdaki tevahhüş muraddır. Hiç bir divane ben divaneyim demediği için, benim cinnetime nasıl delil olabilir! Hem de "İzhar"dan sonra üç mah ders gördüğümü söylemiştim. İki cihetle şu söz şübheyi da'vet eder. Ya hilâftır, halbuki ekser-i Kürdistan bunun sıdkını bilir; ya doğru olduğu halde, ya sen ey doktor, dediğin gibi temeddüh ve gurur misillu bir unsur-ı cinneti îma eder. Buna cevab: Bir rical-ı Devletin sualına karşı cevab-ı savab vermek istemekliğimdir. Egerçi temeddühü istilzam etmesi(26) şuurumda şübheniz kalmadığı vakit fikrimde şübheniz vardır zannediyorum. Onu bir muhakeme ile bu şübhe zail olabilir. Zîra gayet serbest vahşî Kürdlerden olan bir adam, elmas gibi millete bir sadakat(27) ve cevher gibi bir fikr-i âlî sahibi olmadığı halde, nasıl bu zamanda bu kadar alâmet-i farika hile ve fikr-i fâsidini saklayabilir! Bence hile, terk-i hiledir demek, herkese(28) müreccah. Çünkü kimseyi sadık bulmadım. Ve safî bir sadakatı kalbinde hissetmiş de bir gûna ahvalda bulunmuş. "Ve kem min gaibin emren sahîhen vafethu minelfehmissakıymi".(29) Demek bizim doktorların fehmi hasta ve kendi raporlarıyla mecnun ve Zabtiye Nâzırı da hiddeti için divanedirler. Ey doktor, sen iyi doktorsun; evvelâ o bîçareleri tedavi et, sonra beni.

---

(23) Bu sözcüğün dizgi yanlışlığıyla böyle çıktığı ve doğrusunun "mütebahhirîn" olduğu anlaşılıyor. Çünkü bu haliyle sözcüğün anlamı, ondan sonraki "ulema" sözcüğüyle birlikte, "buhar yapan, buharlaştıran bilginler" demektir; bunun da, kastedilen anlam olmadığı ortadadır. "Mütebahhirîn-i ulema" ise, "bilgileri deniz gibi geniş ve derin olan bilginler" demektir; ki kastedilen ve konuya uygun düşen de odur.

(24) "Asr" ve "zaman" sözcükleri eril olduklarından, sıfatları olan "hazıra" ve "sâlife" sözcüklerinin de "hazır" ve "sâlif" biçiminde eril olmaları gerekir.

(25) Doğrusu "sıkıntı" olmalıdır.

(26) Doğrusu "etmese" olmalıdır.

Ey şu kelâmıma nazar eden zevât, eğer kelâmımda dokunacak veya sizin zayıf midenizde hazm olunmayacak sözler bulunursa, ma'zûr tutunuz. Çünkü divanelik zamanında söylemişimdir. Muhîtim o zaman tımarhanenin duvarları idi. Muhîtin te'sîri müsellemdir. Zîra "divane ra kalem nist".(30) Vahşî, yani hür, Türkçe iyi bilmez bir Kürd bu kadar ifade-i meram edebilir vesselâm!

Bediüzzaman-ı Kürdî

DEVR-İ İSTİBDADDA TIMARHANEDEN SONRA TEVKÎFHANEDE İKEN ZABTİYE NÂZIRI ŞEFİK PAŞA İLE MUHAVEREMDİR

Zabtiye Nâzırı:

– Padişah sana selâm etmiş, bin ğuruş da maaş bağlamış.

Sonra da "yiğirmi-otuz lira yapacak" dedi.

Cevaben:

– Ben maaş dilencisi değilim; bin lira da olsa kabul edemem. Kendim için gelmedim; milletim için geldim. Hem de, bu bana vermek istediğiniz rüşvettir, hakk-ı sükûttür.

Nâzır:

– İradeyi reddediyorsun. İrade reddolunmaz.

Cevaben dedim:

– Reddediyorum, tâ ki Padişah darılsın, beni çağırsın, ben de doğrusunu söyleyim.

Nâzır:

– Neticesi vahîmdir.

Cevaben:

---

(27) Burada bir eksiklik görülüyor. Galiba doğrusu, "bir sadakatla bağlı olduğu"dur.

(28) Galiba doğrusu "herkesçe" olmalıdır.

(29) Arapça olan bu sözün çevirisi şöyledir: "Niceleri doğru bir işi hasta anlayışla yitirir".

(30) Yani "divane için kalem yoktur". Söz Farsçadır.

– Neticesi deniz olsa, geniş bir kabirdir; i'dam olunsam, bir milletin kalbinde yatacağım. Hem de, İstanbul'a geldiğim vakit, hayatımı rüşvet getirmişim. Ne ederseniz ediniz. Bunu da ciddî söylüyorum. Ben isterim ki ebna-yı cinsimi bilfiil îkaz edeyim, ki Devlete intisab-ı hidmet etmek içindir, maaş kapmak için değildir. Hem de, benim gibi bir adamın millete ve Devlete hidmeti, nasîhatladır. O da hüsn-i te'sîrledir; o da hasbîlikledir; bu da garazsızlık, o da ivazsızlık, o da terk-i menafı'-ı şahsîyledir.(31) Binaenaleyh ben maaşın kabulünde ma'zûrum.

Nâzır:

– Senin Kürdistan'da neşr-i maarif olan maksadın, Meclis-i Vükelâda derdest-i tezkiredir.

Cevaben:

– Acaba ne kaide iledir? Menfaat-ı şahsiyemi menfaat-ı umumiye-i millete tercih ediyorsunuz.

Nâzır hiddet etti.

Ben dedim:

– Hür yaşamışım, hürriyet-i mutlakanın meydanı olan Kürdistan dağlarında büyümüşüm. Bana hiddet faide vermez. Nafile yorulmayınız. Beni nefyedin. Fizan olsun, Yemen olsun; razıyım. Siz de penbe düzlükten ve yamalıkçılıktan kurtulursunuz. Ben de yüksekten düşmekle incimekten kurtulurum.

Nâzır:

– Ne demek istiyorsun?

Cevaben dedim:

– Sigara kâğıdı kadar ince ve nizam namıyla bir perdeyi, bu kadar feveran-ı efkâr ve hissiyâta karşı herkesin üstüne örtmüşsünüz. Herkes, altında sizin tazyîkinizle meyyit-i müteharrik gibi inliyor. Ben acemî idim; altına girmedim, üstüne düştüm. Suret-i telebbüsüm gibi ahlakım da sakıyl idi. Bir kere Mâbeyn'de yırtıldı, Şişli'de bir Ermeninin evine düştüm; orada da yırtıldı, Fatih'e düştüm; orada da yırtıldı, tevkîfhaneye düştüm; orada da yırtıldı, tımarhaneye düştüm; şimdi de tarassudhaneye düşmüşüm. Hâsılı, siz de o kadar yamacılık yapamazsınız. Ben de incinirim. "Kad ittesealharku alerrâkı'ı".(32) Hem de, Kürdistan'da iken sizi iyi bilirdim. Bu ahval sizin eserinizi bana iyi öğretti. Bâhusus tımarhane bu metinleri bana iyi şerhetti. Hem de bu hallere teşekkür ederim. Zîra sû-i zan makamında hüsn-i zan ederdim.

Bediüzzaman
Molla Said El-Kürdî

---

(31) "Menafı" sözcüğü dişil olduğundan, sıfatı da "şahsiye" olarak dişil olmalıdır.

(32) Arapça olan bu sözün çevirisi şöyledir: "Yırtık, yamadan daha genişledi".

ŞÜÛN-I SİYASİYE

AVUSTURYA MÜZAKERÂTI

Babıâlî ile Avusturya Sefîri arasında başlatıldığı beyan olunan müzakerâtın devamına dair bir emare görülmüyor. Viyana gazetelerinin rivayâtı ise, bu müzakerâta devam için Dersaadet Avusturya Sefîrine ta'lîmât-ı kat'iye verildiği merkezinde bulunuyor. Demek ki iki hükûmet arasında esas müzakerât hakkında henüz i'tilâf-ı efkâr mevcud değildir.

AVUSTURYA–RUSYA

Avusturya ve Rusya arasında Şark buhranı hakkında mevcud tezâdd-ı efkârın te'lîfi(33) mûcib olacak bir suret-i tesviye bulunduğuna dair gazetelerde bazı rivayât münderic ise de, bizim istitlââtımız, bu suret-i tesviye olmayıp, yalnız mesail-i hazıranın halli için lâbüdd görünen konferansın akdini teshîlen iki hükûmet arasında bazı müdavelât-ı efkârın cereyanından ibarettir. Zaten bu babda iki hükûmet arasında kat'î bir i'tilâf husûlu, Şark buhranının hal-i hazırı i'tibarıyla da müstehîldir.

*

Hey'et-i A'yan ve Meb'usan taraflarından nutk-ı hümayûna cevaben tanzîm ve makam-ı Sadaret vasıtasıyla hâkipa-yı Şahane'ye takdim kılınan arayız-ı teşekküriye münderecatının Avrupa mahafil-i siyasiyesinde takdir olunduğu, telgraf havadislerindendir.

ŞEZERÂT

TEŞEKKÜRÂTIMIZ

Îd-i ekber-i millî olan Meclis-i Osmanî'nin merasim-i iftitahiyesi münasebetiyle, aldığımız birçok tebrik-i tahrîrât telgraflarına(34) bir hiss-i azîm-i fahr-ü mübahat iler(35) okuyoruz. Kavm-i necîb-i Osmanî'nin eser-i behterîn-i hamiyeti olan şu himem-i mahsusaya teşekkür, ashabını ruhumuzun bütün samimiyetiyle takdir ederiz.

---

(33) Doğrusu "bağdaştırılmasını" demek olan "te'lîfini" olmalıdır.

(34) Doğrusunun "telgraflarını" olduğu açıktır.

(35) Doğrusunun "ile" olduğu açıktır.

SİİRD SANCAĞI VE MUTASARRIF SÜLEYMAN FAİK BEYEFENDİ

Siird sancağının mehasin-i icraât-ı mütetabiasını bir nazar-ı memnuniyetle görüyoruz, işidiyoruz. Vaktiyle de irae-i âsâr-ı liyakat ettiği mütevatir olan mutasarrıf-ı livanın uluvv-ı himmetine, hüsn-i niyetine eminiz. Siird havalîsi dahi devr-i sabıkın bir bazîçe-i mü'lim-i istibdadı idi. Orası şiddetle zedelenmiş, kıtal-ü garât-ı mütekabile-i Ekrad ile harabezar bir hale gelmiş idi.

Her yerde olduğu gibi, Siird sancağında da i'lân-ı hürriyeti müteakib, bütün rüesa ve efrad-ı aşiretin fevc fevc merkez-i hükûmete gelerek i'lân-ı mübahat ve beyan-ı tebrikât etmeleri, bunların herhalde ma'sûmiyetleriyle beraber şahid-i zîbaterîn-i hürriyete ne derecelere kadar müştak olduklarını gösterir. Bundan dolayı beyan-ı memnuniyet, ve mutasarrıf-ı müşarün'ileyhin measir-i cemîle-i hüsn-i hidmetini de bilhassa takdir ederiz.

TELGRAFÂT-I HUSUSİYE

Diyarbekir, 4 Kânunıevvel 324(Milâdî 17 Aralık 1908):
C(36) 3 Kânûnıevvel 324, cem'iyetimizin kabul-ı tasdîkinden nâşî, arz-ı teşekkürât ve Meclis-i Meb'usan-ı Osmanî'nin şu yevm-i küşadını da bir sûr-ı pürsürûr-ı millî ile tebrik ederiz.

Diyarbekir Kürd Cem'iyeti Reisi
Müftî: Subhi

*

Bıtlis, 4 Kânunıevvel 324:
Bıtlis'te emr-i teşkilâtı icra kılınan Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti şu'besinin, Meclis-i Meb'usanımızın bugünkü yevm-i mes'ûd-ı küşadında Vali ve erkân-ı vilâyet, ulema ve meşayıh ve mütehayyızan-ı ümera ve zabitan-ı askeriye ve me'murîn-i mahalliye, ahalî-i belde hazır oldukları halde, teyemmünen resm-i küşadı icra ve müteaddid nutuklar ve din-ü Devletin tealî-yi şan-ü şerefini mutazammın dualar kıraat olunduğu ma'ruzdur.

Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti Bıtlis Şu'besi

---

(36) Derginin aslında burada yer alan bu "C" harfinin dizgi yanlışlığıyla konulmuş olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü herhangi bir anlamı ve işlevi yoktur.

Musul, 4 Kânunıevvel 324:
Devlet ve milletin tealî-i şan-ü şevketi maksadıyla müteşekkil Meclis-i Meb'usan'ın ictimaı münasebetiyle bir îd-i millîmiz olan işbu yevm-i mes'ûdun şeref-i âlil'âlına arz-ı tebrikât, menafı'-ı müştereke-i umumiyede husûl-ı muvaffakıyet duasını tekrar ederim.

Reis-i Sadât Hafîd Esseyyid Said

*

Musul, 3 Kânunıevvel 324:
Devlet ve milletin tealîsi maksadıyla teşekkül eden Meclis-i milletin ictima'ına müsadıf işbu yevm-i mes'ûdu idrakimizden mütehassıl ibtihacât-ı fevkal'âde ile îfa-yı rasime-i tebrik-ü tehniyete ictisar ve milletin intizar eylediği netayic-i nafia ve hasenenin husûlüne muvaffakıyet duasını tezkâr eyleriz.

Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti Musul Şu'besi

*

Diyarbekir, 12 Kânunıevvel 324(Milâdî 25 Aralık 1908)
Diyarbekir vilâyeti dahilinde Beşirî rüesa-yı aşairinden Mirze Ağa'nın adamları, dört sene evvel Garzan'da Pınçınar aşiretinin hayvanâtını gasb etmelerinden mütehaddis husumet, Beşirî ile Siird arasında zehair-i eşya münakalâtın(37) inkıta'ına, emniyetin insilâbına sebebiyet vermişti. Mirze Ağa dahi emsal-ı kesîr vech ile Siird Mutasarrıfına arz-ı dehalet eyledi. Pınçınarlılarla yüz yetmiş beş liraya musalaha ile beynleri te'lîf, mevaridât-ı ticariye küşad edilmiş. Berwarî kazasındaki aşayir reisleriyle Hristiyanlar dahi celb ile, mutasarrıf-ı müşarün'ileyh tarafından beynlerinde âsâr-ı mahabbet te'yîd ettirilmiştir. İdare-i âdile-i meşruta sayesinde her gün tecellî etmekte olan hürriyet-i adaletten bu suretle de istifade eden İslâm, Hristiyan namına arz-ı teşekkürât ederiz.

Ermeni Murahhası Goybun
Nakîb Ali
Siird Müftîsi Halil
Belediye Reisi Hâmî
Keldanî Serpiskoposu Vekili Kıss Hürmüz
Süryanî Patrik Vekili Kıss İbrahim

---

(37) Doğrusu "ulaştırılmasının" demek olan "münakalâtının" olmalıdır.

ŞÂYÂN-I DİKKAT BİR TELGRAF

Diyarbekir, 13 Kânunıevvel 324(Milâdî 26 Aralık 1908):
Meb'us olmak sevdasında bulunanlar, intihab nizamnamesine tavfîkan gönderilen Muhterem Meb'usumuz Arif Efendi aleyhinde sarf-ı ekazîbden ibaret olarak çarşılarda esnafa bir mazbata mühürlettiriyorlar. Kanun-ı Esasînin ahkâm-ı cezîlesi dairesinde elli beş bin Kürd intihabını haiz olan meb'usumuz, Kürdistan'ın serefraz-ı ahrarından, elyak ve müstahak olduğu halde, salahiyet-i kanuniye hilâfına bu suretle taarruz edilmek istenilen hukukunun selâmet-i umumiye noktasına karşı muhafaza buyurulması müsterhamdır. Ferman.

Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti Diyarbekir Merkez Şu'besi

KÜRD: Bâlâdaki telgraf, her suretle şâyân-ı dikkattir. Arif Efendi, öyle bir sıyt-ı bend-i hamiyet ve iktidara maliktir ki, sevda-yı rekabetle ta'rîz, onun ihraz ettiği evc-i bâlâ-yı kemale yetişemez. Biz, mûmaileyhin intihabındaki hüsn-i isabeti bihakkın takdir ve kendilerini de samîm-i ruhumuzla tebrik ederiz.

GELÛ BİRA!

Însan, lazim e xwe ji xirabîyê, ji tarîyê xwe biparêze. Cîhanê, bi tava hurriyetê xwe germ kirin. Gelo welatê me jî bi wê tavê ronayî bûye?(38) Kurmanc pê bişêtin(39) tê muhafeza xwe ji xirabîyê bikeyn.(40) Lazim e mêşek ji wan aciz nebe. Alem bi mearif bûne şûjin, em ji bêmearifîyê mist în. Bi mist mirov naçe şûjinê.(41) Ewa pênc meh e em faîda îttîhadê û îttîfaqê ji we ra dinivîsin.(42) Înşaellah emekê me bêhûde naçe. Îtaeta hukumetê şûrê elmast e. Zulm û heqaret bira(43) neyê bîra we. Alem bêtirîn li çi dixebitin, hun jî razane. Hun qet ji xewê têr nabin. Ji we ra beytek bêjim:

Dilo rabe, xwe hişyar ke ji xabê(44)
Heya kengê tu qed nabî hîcabê(45)

Tu meşxûl î bi enwaa bi lu'bê(46)
We ma kunte tufekkir zate lehbîn(47)

Eger tazî di nav agir tu razî
Eger pêxwas di nav xaran bibazî(48)

Dilo, xwez'ya ji dayê ez nebûma
Dema bûma, mirî ew dem bibûma

Eman cerg û dilê min bû birîndar
Ji min çi d'kin gelî yarê wefadar

---

(38) Awayê rast "ronî buye?" ye.

(39) Bişêtin: Bişên, bikarin.

(40) Tê zanîn ku mexseda wî ev e: "Kurmanc dê bi wê tavê bikarin xwe ji xirabîyê biparêzin".

(41) Ev peyv îşaret e bi alîyê peyveka pêşîyan a Kurdî ve; ew peyv ev e: "Mirov bi mistê naçe şûjinê". Li hêlna jî weha tê gotin: "Mirov nikare bi kulmê here direşê".

(42) Mexsed ji pênc mehan, dema meşrûtîyetê ye, ku di 23'yê Tîrmeha 1908'an da hatibû ragîhandin.

(43) Bira: Bila.

(44) Xab: Xew. Peyvik Farisî ye.

(45) Heya: Heta.
Hîcab: Şerm, fedî. Tê zanîn ku peyvikên "tu qed nabî" bi şaşîya rêzkirinê weha derketine û awayê wan ê rast "tu qet nakî" ye; yanî "tu qet fedî nakî, tu qet şerm nakî".

(46) Peyvika "enwa`" a Erebî piranîya "new`" e, ew jî bi mana "tewir" e. "Lu'b" jî bi mana "leystik" e. Yanî "tu bi tewirên leystikê meşxûl î".

(47) Ev malik bi Erebî ye, mana wê weha ye: "Tu agirê bipêtî naynî bîra xwe".

(48) Xar: Strî.

Wefadarek li dinyayê neda min
Ji xeyrê cebr û îsyanê neda min(49)

Birînê min qewî kûr in, çi derman(50)
selîm nake, hekîm ger bibe Luqman(51)

Bi mefhûma(52) wê beytê, ancaq îttîhad û îttîfaq karê aqilî û ye derman ji me ra.(53) Îro her kes hur e, her derdê xwe dikare erzê hemû cîya bike.(54) Madem ke însan bi erzê halê xwe heqê xwe dikare bistîne, çıra bi serê xwe şixula bike! Em Musulman, lazim e îtaeta me ji hukumetê ra hebe. Îro xwendin, xweşderbazkirin, kes ji xwe aciznekirin(55) lazim e, ke ew mirov rahet bibe. Rîya rahetîyê ew e.

Ger tu nazik sorgul î
ez bilbilê mestane me
Horîya reşkagul î(56)
ez aşiq û dîwane me

Horîya Fîrdewsê alî(57)
Qumrîya baxê cemal î(58)
Ger tu şem'î yan şemal î(59)
ez eceb perwane me(60)

Xweşcemal î, mîhr û mah î(61)
Nazik î, ebrûsîyah î(62)
Her tu şah î, padîşah î
ez xerîbê xane me

---

(49) Ji xeyrê cebr û îsyanê: Xeyn ji zorê û guneh, ji bil zorê û gunehkarîyê.
(50) Çi derman: Çu derman, qet dermanek, qet yek dermanek jî.
(51) Selîm nake: Sax nake, xweş nake, nagîhîne saxîyê û şîfayê.
(52) Mefhûm: Naverok.
(53) İttihad û îttîfaq: Yekbûn û hevgirtin. Tê zanîn ku mexseda wî ev e: "Ancax yekbûn û hevgirtin karê aqil e; dermanê me jî ew e".
(54) Erzê hemû cîya bike: Pêşkêşê hemî cîyan bike, bi hemî cîyan bide zanîn.
(55) Yanî "aciznekirina kesek ji xwe, neyêşandina kesek ji xwe".
(56) Kagul: Çuqlîyên por ên ku bi ser enîyê da tên berdan.
(57) Fîrdewsê alî: Qata bihiştê ya bi navê "Fîrdews"ê ya bilind.
(58) Baxê cemal: baxçeyê rindîyê.
(59) Şem' û şemal: Find
(60) Perwane: Firfiroka ku xwe davêje pêtîya findê.
(61) Mîhr: Roj.
Mah: Hîv.
(62) Ebrûsîyah: Birûreş, a ku birûyên wê reş in.

Padîşahê hillepoş î(63)
Ab û tab sed car binoşî(64)
Ger tu mest î, meyfiroş î
ez qûlê meyxane me

Mest û şad ım ez çi îro
Tê ji feryad im ji îro(65)
Ah li min can xwestî(66)
Hazırê astane me(67)

Hazirê dergahê yar im
Bendeê fermanguzar im(68)
Her çi be jî îxtîyar im(69)
sakinê merdane me(70)

İnsan bi qencîyê, kaînatê musexxerê xwe dike.(71) Hun rîya qencîyê dizanin; çira emel nakin!(72) Her kes ji we direve. Qencî bikin, ke her kes berê xwe bide we.

Seyyah Ehmed Şewqî

---

(63) Hillepoş: Kesê ku cilên padîşahîyê wergirtine.
(64) Ab û tab: Av û tav.
(65) Tê zanîn ku di vê malikê da şaşîyek heye. Belkî awayê rast, "Nê biferyad im ji îro" be; yanî "Nê ez ji îro pê ve biferyad im, feryad dikim, dizarim".
(66) Di vê malikê da hem şaşîyek, hem jî kêmayîyek heye. Tê zanîn ku awayê rast, "Ah ji min can xwestî îro" ye.
(67) Astane: Navder, navdera xanîyek, odeyek û wd.
(68) Fermanguzar im: Fermanê tînim cî, fermanê pêktînim.
(69) İxtîyar: Bijartin, tercîh. Yanî "di heqê min da her çi biryar bê bijartin".
(70) Sakinê merdane: Rawestayîyê bi mêranî, kesê ku bi mêranî radiweste.
(71) Musexxerê xwe dike: Ji xwe ra stûxwar dike.
(72) Emel nakin: Kar nakin, naxebitin. Yanî "çima hun di rîya qencîyê da naxebitin".

Merkez Matbaası M. Tevfik

HİKEMİYÂT

Müellifi: Mısır eazım-ı ulemasından Seyyid Reşid Rıza Efendi
Mütercimi: Vizeli Rıza Efendi

Muallim Vambery'nin mektubunun aynı:

Fazîletlu Efendim Hazretleri,

Zat-ı âlînizin himmet ve gayreti ile tercüme olunmuş risaleyi kemal-i dikkat ile okudum. Vâkıa hakkınız vardır. Milel-i İslâmiye ve bilhassa Osmanlı millet-i necîbesini zulüm ve istibdad elinden yani varta-ı helâktan kurtarmak, cümleden evvel ülema işidir. Cem'iyet-i İslâm(73) şîraze-i intizamı dindir, anı ihya eden dindir ve anın istikbalini te'mîn edeceği, ancak din olabilir. İşte anın için milletinize iyi hidmet buyurmuşsunuz. Ve fırsatı(74) düştükçe, eserinizi Frenk gazeteleriyle i'lân ve iş'ar edeceğim efendim.

Milletinizin kadîm bendesi
Vambery

DÜNYADA MÜSLÜMANLARIN HALİ

VE ULEMANIN VAZAİFİ

Hurşîd-i taban her gün pertevbar olarak şuaât-ı zernisarıyla matiyye-i zemîne kıladeler takıyor. Uyûn-ı a'yan, kâffe-i şüûn-ı kevniyeyi istiknah için kemal-i dikkatle bakıyor. Enzar-ı enama arz ve irae ettiği vechle güneşin kendisinde de hakayık-ı eşyayı rü'yet vardır ki kabiliyet farz olunsa, bugün insanlar rû-yı zemîn üzerinde tekevvün etmekte olan bilcümle hadisâtı o nisbette ihata ve ibkala(75) eylemek derecesine mütekarıbdır. İnsanlar küre-i zemîni avamıl-ı tabiiye i'tibarıyla kabze-i tasarruflarına öyle almışlardir ki, âdeta bir gece için bir cihetinde müşahede ettiği ahvalı cihât-ı sairesine îsal, pek âsân olan belde-i vahide hükmündedir. Âfâk arasındaki berq-ı peran, ahval-ı Şarkiyeyi Garb'a îsal ve a'mal-ı Garbiyeyi Şark'a ibzal eder.

Meabır-ı vusûl küşada, vesait-i nakliye de hidmete âmadedir. Esmar-ı ilm-ü irfanın ağsanı serbülend-ü tabiî eğilmekte, eller ise her yerde iktitaf edebilmektedir. İşte şu emkine arasındaki irtibat, ezmine arasındaki iktiran,(76) kabail ve sunûf-ı saire ile müsavatta bulunmakta ve müsabaka eylemekte olan taazzürü bilcümle ahalî ve akvamdan külliyen ref' eder. Binaenaleyh, bu kısma mensub bulunan sığar, âlîtebarik-i celâil-i cibilletlerine nazaran, sinîn-i kalîle zarfında kendileri gibi ecille-i rical olmak için miyanelerinde peyda ve perverde oldukları kibar-ı zîiktidarı taklîd edeceklerine ümîdvar ve o kibar-ı sahib'ihtibarın da şemail-i semiyyeleri iktizasınca, kendileri hakkında hakikaten fazail addolunacak kâffe-i keyfiyâtta beynel'emasıl temayüz eylemeleri için mevkuf-ı intizarız.

---

(73) Doğrusu "İslâmın" olmalıdır.

(74) Doğrusu "fırsat" olmalıdır.

(75) Doğrusu "karşılama" demek olan "ikbal" olmalıdır.

(76) Doğrusu "yakınlaşma" demek olan "iktirab" olmalıdır.

Çünkü umûr-ı iktisabiyede taklid ve temayüz, âdeta kavanîn-i tabiattaki tevarüs ve tebayün gibidir, ki insan, mücerred onlar vasıtasıyla bulduğu şeylerin iyisini muhafazayı i'tiyad ve bulmadığı şeyleri îcad edebilir. Onlar iki şehbal-ı ikbaldır, ki insan, sanayi ve irfanın feza-yı bîpayanında ancak onlarla pervaz eder; tâ ki kabiliyetiyle mütenasib olan rütbe-i kemali ihraz eder.

Şu asırda bulunan ahalînin meşhûd olan ahvalına bir daha nazarını ihale ve kendilerine dair her gün aldığın ahbara sem'ini ihale ile de muhakkak bil ki, ehl-i İslâmın gayri olan ahalî ve ecnasın kâffesini,(77) henüz telmîh eylediğimiz vechle şahrah-ı hilkatte hutveendaz-ı terakkî oldular. Gûya bu asırda ehl-i İslâm, tabiat-ı beşeriyenin mâdûnunda bulunan diğer bir tabiat üzre meftûr olmuş gibidir. Halbuki ehl-i İslâma bu hal, sair sunûf-ı beşeriye üzerine olan fazl-ü rüchanları tahakkuk, riyaset ve saltanatça cümlesine tefavvuk eyledikten sonra ârız olmuştur.

Bu asırda hakikaten ehl-i İslâmın en müterakkîsi Türkiya, Mısır ve Hind Müslümanlarıdır. Bununla beraber, bunlardan biri kendilerine hemcivar olan milletlerin sunûf-ı ahalîsinden bir sınıfa olsun müsavîdir diyebilir misin? Vaktiyle Osmanlının icran-ı(78) vücud-ı devletinden olup ahîren ayrılmış olan Hristiyan ahalînin kâffesi, o devletin Müslüman bulunan Türk, Arab ve Kürdünden daha ziyade müterakkîdirler. Evet, hükûmet ve medeniyetçe de, ulûm ve fünûnca da, sanayi ve i'malâtça da müterakkîdirler. Bu yolda tatvîlden kurtulmak için, umûr-ı dünyanın umumunda daha müterakkîdirler demeğe hakkın vardır. Senin için asıl ca-yı taaccüb, bu devletin henüz taht-i tagallübünde bulunan Hristiyanlar mesail-i maîşetin kâffesini(79) Müslümanlardan daha ileri olmasıdır. Halbuki Hristiyanlar, gerek nüfus, gerek emval ve gerek umûr-ı Devlette istihdam i'tibarıyla Müslümanlardan daha azdırlar.

İş bu merkezde olunca, Türkiya Müslümanlarıyla Devlet-i Osmaniye'ye hatta alâ ekser umûr-ı dahiliyesine müdahale etmekte olan Fransa, Almanya, İngiltere ve sair Avrupa devletlerinin Hristiyanları miyanında bir mukayese icra edince, acaba ne diyebileceksin? Halbuki bunlar iki-üç yüz sene Devlet-i Osmaniye'nin dehşeti karşısında tir tir titremişler idi.

---

(77) Doğrusu "tümü" demek olan "kâffesi" olmalıdır.

(78) Galiba doğrusu "ücretliler" demek olan "ecîran" olmalıdır.

(79) Doğrusu "geçimin tümünde" demek olan "maîşetin kâffesinde" olmalıdır.

Mısır Müslümanları, tam bir asır Avrupa ahvalı üzere ta'lîm ve terbiye ile tevaggul eyledikten sonra ne iş görebildiler? Hakikaten onlar hükemadan, ashab-ı ihtira'dan, erbab-ı keşiften ve fünûn-ı mütenevviadan birine dair eser meydana getirebilecek erbab-ı kalemden ârî, belki bir darülfünûn te'sîsine bile kifayet etmeyen himmetleri gubar-ı gaflet altında mütevarî kalmıştır. Hatta bu on milyon halk arasında hakkaniyet üzre icra-yı umûr-ı hükûmete ictira edecek ve husamanın atacağı siham-ı melâmete karşı bîperva bulunacak derecede re'y-ü tedbirinde müteşekkil on kişi bile yoktur. Bunların memleketlerince olan hâkimiyet ellerinden çıktığı gibi, her sene arazisini ecnebîler istimlâk ve iştirak ettikleri ve küllü yevm emvalını çektikleri cihetle, hakk-ı temellükünün dahi ellerinden çıkması karîbdir. Yevmî cerîdeleri onların ahvalından her an kesretle behsettiği cihetle, bizim için tatvîl-i makale hacet yoktur. Şu halde, bunları Avrupa Hristiyanları ve Japonya putperestleri ile mukayese ettiğimizde, nasıl hüküm vermemiz lâzım gelir? Putperest, Buda, Brahma, Mecus ve Frenk milletleri miyanında yaşamakta olan şu Hind Müslümanları, gerek tahsîl-i ulûm, gerek hükûmetçe büyük müsaadeye mazhar oldukları halde niye ilim ve sanat, terbiye ve servetçe milel-i mezkûreden hakikaten geri kaldılar? Bunların nüfusça kendilerinden çok olan Hindularla müsabakat edecek derecede ne himmetleri yükseldi ve ne de az olan Mecusîlerden geri kaldıkları için kendilerine mehcûbiyet geldi. Hindistan'da çok dolaşmış sahib-i tecrübe bir Müslüman seyyah, bana şöyle nakletti:

Ben Mecusîleri Hindistan sunûf-ı ahalîsi arasında ilim ve a'mal, adab ve hısalca en müntealî, gerek kendileri, gerek beraber yaşadıkları kimselerin cümlesi hakkında kerem ve âtıfet sıfatıyla en ziyade mütehallî gördüm. Bazı şehirlerde onların darüttedrîsleri derece-i ihtiyaclarından fazla olup, ehl-i İslâmdan ve putperestlerden bulunan akvam-ı sairenin ta'lîm ve terbiyesi için de medreseler te'sîs ettikleri(80) gördüm. Bunlardan olup samiînle hınca hınc dolu bir salonda îrad-ı nutuk eden bir hatîbi dinlediğimde, uluvv-ı efkâr ve ifrat-ı iktidarı bana dehşet vermiş idi. Halbuki Bombay'da Mısır'ın Özbekiye meydanına müşabih bir ictima'gâh-ı umumîde kâffe-i milel ve akvamdan havass-ü avamın nazar-ı dikkatini celb eden Müslüman bir şeyh ile onun beynini mukayese ettiğimde, Müslümanla Mecusî miyanında pek büyük bir fark gördüm. İşittim ki o Müslüman, Hazreti Abdülkadir-i Geylânî'nin nezd-i Yezdanî'deki menzilet-i ma'neviyesinden bahs sadedinde şöyle beyan ediyordu: "Bir karga, Şeyh'in yevm-i vilâdetinde kesilen kurbanların kemiklerinden birini kapıp ehl-i küfür mezarlığına bırakır. Bunun üzerine, mücerred Şeyh'in kerameti olmak üzre, Allah tealâ orada medfûn olanların kâffesini mazhar-ı mağfiret eder".

---

(80) Doğrusu "ettiklerini" olmalıdır.

Kezalik yine onu, Şeyh'in teracüm-ı ahvalını hâvî bazı kitablarda mezkûr kerametten bahsederken dinledim. Hulasası şudur: Şeyh'in bir müridi ölür. Ailesi de, müridi diriltsin diye Şeyh'e müracaat ederler. Şeyh, Azraîl'e yetişip müridin ruhunu istirdad etmek üzre derhal havaya uçar. Azraîl ise, "ben izn-i İlâhî ile aldığım canı, tekrar irade-i ilâhiye taalluk etmedikçe geri veremem" diye mümanaat eder.

Mâba'dı var

MECLİS-İ MEB'USAN'A İTHAF-I TEŞEKKÜRÂT-I KÜRDANE

Zuhûr-ı Hazreti Peygamberî'den ehl-i îmanın
biri şeker, biri kurban, iki bayramları vardır

Bu yıl üç îdin idrakiyle oldu hürrem-ü şâdân
bütün Osmanlılar, ki Meclis-i Meb'usları vardır

Ey Meclis-i muhteşem-i Meb'usan ve ey Şûra-yı muazzam-ı âl-ı Osman! Bilcümle ehl-i kitab-ü îman ve erbab-ı iz'an-ü îkan ve hassaten kavm-i necîb-i Kürd-i şecaatbünyan, size ithaf-ü tahiyyât(81) ve ihda'-ı daavât ve bütün safvet-ü samimiyet-i kalbiyle size arz-ı sitayiş-ü tahmîdât ediyorlar.

Ey meb'usîn-i kiram! Siz, zelzele-i muharribe-i sabıkada bu köhne bina-yı Devletin bünyan-ı marsûs, ve tûfan-ı istibdaddan(82) bu fersûde sefîne-i mülkün keştîban-ı sahib'ihtisası, ve cism-i ma'lûl-ı milletin ayn-ı hayatbahşâsı, ve çeşm-i nâbîna-yı ümmetin nur-ı pertev'efşan-ü ziyasısınız. Muhakkak ki kuvve-i müfekkire-i beşeriyenin idrak ve ihatası, uluvv-ı mertebenizin keşf-ü ta'yîninden âciz, ve hâmenin tahrîri ile nutkun takrîri dahi vasf-ı belîğinizin şerh-ü beyanından kasırdır. Zîra ki sizler, emin, vekil ve meb'us-ı milletsiniz; ve beynelhalk bast-ı bisat-ı adl-ü hakkaniyet ve çaresazî-i fevz-ü felâh-ı ibad için canib-ı Cenab-ı Peygamberî ile kıbel-i Rahman'dan me'mursunuz. İslâmiyetin azamet-ü kudsiyeti kadar büyük olan bu milletin bir bar-ı giran-ı emaneti altında bulunup, o yükü mahall-i maksûda îsala muvazzaf ve bunca milyon nüfusun esbab-ı hayr-ü saadetini(83) tehyie ve istikmaline mükellefsiniz.

Vahy-i münzel olan kitab-ı lârayb-ı İlâhî ile şer'-i şerîf-i Hazreti Nübüvvetpenahî, saadet-i dareynimize kâfî ve vâfî olduğundan, ahkâm-ı celîlelerinin i'tilâsına çalışmalısınız. Ve Kanun-ı Esasî dahi usûl-ı meşveret ve meşrutiyetimizin idamesine zâmın ve kefil bulunduğundan, bu esasın takviye ve tahkîmine sarf-ı nakdîne himmet buyurmalısınız. İstihsal-ı rızay-ı Barî ve Peygamberî yolunda çalıştıkça, hemîşe tevfîkat-ı Hudavendî size rehber, ve ruhaniyet-i enbiya-ü Hazreti Peygamberî yar-i yaveriniz olsun. Vesselâmü aleyküm ve rahmetullahi ve berekâtuh.

---

(81) Doğrusu "selâmlar armağan eder" demek olan "ithaf-ı tahiyyât" olmalıdır.

(82) Burada bir eksiklik vardır. Galiba doğrusu "tufan-ı istibdaddan kalan"dır.

(83) Doğrusu "mutluluğunun" demek olan "saadetinin" olmalıdır.

5 Kânunıevvel 324(Milâdî 18 Aralık 1908)

Sadât-ı Berzenciyeden
Esseyyid Ahmed Arif

MERKEZ MATBAASI

Babıâlî Caddesinde Numro 66

Mükemmel makineler ve âlât-ü edevât-ı tab'iyeye malik olan matbaamız Türkçe, Arabça, Farisî, Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyanca, Rumca, Bulgarca, Ermenice, Musevîce her nev' elsine-i mezkûre hurrufâtıyla ve litografya ile kart du vizitler, tebriknameler, defatır ve belediye ve tüccara aid evrak, fatura, poliçe ve büyük ve küçük tiyatro ve konser ve konferans i'lânları vesaire tab'olunur.

BEŞİNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

ÖZEL YAZI

GELECEĞİN KÖTÜLÜKLERDEN KORUNMASININ MUSKASI İÇİN

> Saltanatın, Devletin, ülkenin hukukunun gözcüsü
> önce Allah, sonra millet ve milletin Meclisidir
>
> Abdülhamid Han
>
> Millet her ne zaman isterse
> uğrunda canımı feda etmeye hazırım
>
> Aynı(84)

İki bayramın övünç dolu göğsünde oturup yücelmiş bir mutlu millî bayram. Yükseklerde uçan devlet kuşu gibi, Ramazan ve kurban bayramlarının oluşturduğu iki kanatla sürekli olarak mutluluğun zirvesine yükseliyor. Yükseldikçe koruyucu kanadını, koruyucu gölgesini milletin başının üstüne, Osmanlıların yüce başlarının üstüne salıyor. Ruhumuzun sevincinin ezgilerini İlâhî âleme armağan ediyor. Oradan da bize güven içinde olma haberini getiriyor; gelecekteki millî tarihimizin şan ve şeref girişine(85) konmak için ilham veren cümleler, başlangıçlar(86) bahşediyor.

İşte o bayramımızın bir yüce kadirli bir kadir gecesi, dün geceye, "inananların bayramı"(87) yüce nitelemesiyle nitelendirilen cuma gecesine rastlamıştı.

Halife'miz, millet ülkesinin yaşam dolu anahtarını elde ederek, duru ve ruhanî duygularla sevincinin parlak söylevini(88) okuyor ve sonra milletvekillerini diz dize oturmuş gördükçe, kendi padişahça zatını, Osmanlı sultanlarının hiç birine nasib olmayan bu birlik onurunun coşkusuyla coşmuş bularak, halifece yaşamı gibi dünya kadar değerli bir cevher olan meclisin(89) ortasına, milletin başının üstüne takdir ve beğeniler serpiyor. Mutlu bir millet, mutlu bir padişah.

---

(84) Yani "bu söz de Abdülhamid'indir, önceki söz gibi bu sözü de Abdülhamid söylemiştir".

(85) "Giriş" sözcüğü, yazının aslındaki "dîbace" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. "Dîbace" sözcüğü aslında "kitap önsözü" demektir. Yazar burada, meşrutiyetle başlayan yeni Osmanlı tarihini bir kitaba, Meclis'in açılışını da o kitabın giriş bölümüne, önsözüne benzetmiştir.

(86) "Başlangıç" sözcüğü yazının aslındaki "fatiha" sözcüğünün karşılığında kullanılmıştır. Zaten sözcüğün sözlük anlamı da "başlangıç"tır. Bu nedenle aynı sözcük, Kur'an'ın başındaki surenin de adı olmuştur.

(87) Bu, "cuma, inananların bayramıdır" şeklindeki bir hadise işarettir.

(88) Yazar burada Arapça "neşîde" sözcüğünü kullanarak, 2. Abdülhamid'in milletvekillerine verdiği ziyafet sırasında yaptığı konuşmayı, "manzum söz, şiir" demek olan "neşîde"ye benzetmiştir. Türkçede o sözcüğün tam karşılığı bulunmadığı için, sözcüğü, o bağlama uygunluğu bakımından "söylev" biçiminde çeviridik.

Bundan sonra emin olsunlar ki o cevherin koruma mahfazası ve değerbilir koruma kutusu, bütün Osmanlı milletinin ve Osmanlılığa ezeli ve ebedî olarak bağlı olan Kürd halkının kinsiz ve hilesiz olarak canları ve yaşamlarıdır.

M. T.(90)

PADİŞAH'IN KONUŞMASI

Sayın milletvekilleri!

Yüce Allah hazretleri, sayısını ve mutlu durumunu artırsın. Tüm Osmanlı milletimin ve padişahlığımın uyruklarının vekilleriyle, yani tüm milletimle bu akşam birlikte yemek yemekten dolayı gerçekten ve cidden pek sevindim. Bu geceki şu durum, sanırım ki Yüce Devletimizin tarihinde ilk kez görülmüş bir kutlu olaydır. Kutlarım. Allah birçok benzerinin yinelenmesiyle hepimizi onurlandırsın. Bu mutlu topluluk, Anayasamızın devletimize, vatanımıza bahşettiği ve Allah'ın izniyle bahşedeceği feyizli eserlerin başlangıcı ve kanıtı olduğundan, yüceltilmeye değer.

Sayın milletvekilleri!

Şurası tarafınızdan bilinsin ki Saltanatın, Devletin ve ülkenin haklarının gözcüsü önce Allah, sonra millet ve milletin Meclisidir. Bundan dolayı göreviniz hem önemli, hem kutsaldır. Çaba ve gayretinizin, amaç ve niyetinizin bu önem ve kutsallıkla uyumlu olması, kesinlikle isteğimdir. İşte bu kutsal hakların güvencesi ve kefili olan Anayasamız hükümlerinin Allah'ın yardımıyla korunmasına kendimi ortaya koyduğumu ve buna ters düşecek her kim olursa olsu onun en birinci hasmı, en birinci düşmanı, halifeniz ve padişahınız sıfatıyla ben olacağımı güvence altına alıp pekiştiririm.

Yüce Allah hazretleri devlet ve milletimizin ve kutsal vatanımızın mutluluk ve esenliği hususundaki çaba ve gayretimize yardımcı ve destekleyici olsun.

---

(89) Buradaki "meclis"ten maksat parlamento değil, ziyafet sırasında milletvekillerinin toplanmış oldukları yerdir, salondur.

(90) Bu harfler, büyük olasılıkla, derginin sorumlu yönetmeni olan Süleymaniyeli Tevfik'in, sayıların sonunda "M. Tevfik" biçiminde yazdığı adının baş harfleridir. Yazar, derginin 3. sayısında yayınlanan "Der'ağûş" başlıklı şiirinde de adını "Süleymaniyeli M. Tevfik" biçiminde yazmıştır.

TIBBİYELİLER TİYATROSUNU ZİYARET
VE İSHAK SÜKÛTÎ-İ KÜRDÎ'YE SELÂM(91)

Dün, ışık saçan sabah güneşi başkent dağlarının tepelerini henüz yaldızlamış, yorgunluğun yolaçtığı halsizlikle vücudumu bıraktığım yumuşak dinlenme yatağına daha veda edilmemişti. Millî hamiyetin yüceliğinin birer anlamlı simgesi olan birkaç ağırbaşlı genç tıbbiyelinin uyandırıcı sesinin titreşimiyle yataktan kalkmış, Askerî Tıbbiye Okulu'nda düzenlenen "Hûşenk"(92) piyesinin gösterileceği yere, tüm tıbbiyeliler tarafından kulübümüz(93) adına çağrılmıştım.

Tıbbiyeliler! Bu ayrıcalıklı yüce unvan o kadar büyüktür ki, ümmet özgürlükçülerinin her birinin temiz gönlünde bu büyüklüğe karşı bir yüceltme armağanı vardır. İç sıkan istibdad kâbusu, yıkıcılığının dehşet veren bütün şiddetini bir zamanlar bunlara yöneltmiş, ve fakat özgürlükçüler kervanının bu öncüleri, milletin mazlum bireylerinin uzun matem ağıtlarıyla, yıllarca süren acılarla ağlamaklı olmaktan, amaçları uğrunda temiz hamiyet kanlarını akıtmaktan, ölmekten, öldürmekten, sefaletten, açlıktan hiç bir zaman çekinmemişlerdir.

Sahnede birçok özgürlük şarkısının birlikte ve ahenkli biçimde okunması ruhları okşuyor, tıbbiyelilerin, yaşam ve özgürlülüğün bu kutlu hizmetçilerinin yoğun çalışma ve kahramanlıklarına, olayların olup geçmesinin tasvir edilmesi biçiminde gösterdikleri mucize niteliğindeki beceriye, sanki bütün özgürlük şehidlerinin ruhları yüceltme gözlemcisi olarak gülüyordu.

Bencil bir hükümdarın kendi istibdadından ileri gelen çirkinliğinin nefret edilecek manzarası, yumuşak huylu bir perinin kanı pahasına savunduğu namus ve günahsızlığın temiz niteliği, bir aşk ve iffet güzelliği sevgilisinin üzüntülü vâveylâsı, fedakâr bir atlının temiz babalık duygusu ve adaletin zulme, özgürlüğün istibdada, ışığın karanlığa karşı zafer kazanacağını gösteren ve tüm dünyada itaat edilen Cenab-ı Allah'ın kanunu açıklanıp tasvir edilirken, istibdadı ruhlarının ta içinden alaya alıp sahteliğini gösteren ve en güzel sevgili olan özgürlüğü pek yükseklerden alkışlayan tıbbiyelilerin okşayıcı bakışlarının kapsamına tüm varlığım girerken, ibret verici bu güzel manzaraları sabaha dek ruhsal ve doğal bir biçimde kendimden geçip dalarak seyrederken, İshak Sükûtî-yi Kürdî'nin manevî yüce şekli de anılarımdan oluşan tablonun ön tarafında görünmüştür.

---

(91) İshak Sükîtî: Kürd doktor ve siyaset adamı. 1868 yılında Amed(Diyarbekir)de doğmuştur. İstanbul'da Askerî Tıbbiye Okulu'nu tamamlayıp doktor olduktan sonra siyasete atılmış, Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin kurucularından biri olmuştur. Daha sonra İtalya'ya kaçıp San Remo kentine yerleşmiş ve 1902 yılında orada vefat etmiştir. Vefat haberi, o zaman Avrupa'da yayınlanan tarihteki ilk Kürd gazetesi "Kürdistan"da yayınlanmıştır(Bakınız: "Kürdistan", sayı 30, c. II, s. 546 ve 552; Arap harflerinden Lâtin harflerine çeviren: M. Emin Bozarslan; Deng Yayınevi, Uppsala-İsveç; 1991).

(92) Hûşenk: Akıl, fikir, anlayış. Bu sözcük, o zaman söz konusu piyese ad olarak verildiği için, çeviride aynen kullanıldı.

(93) "Kulübümüz"den maksat "Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti"dir.

Evet, özgürlükçülerin bu görkemli binası, Cenab-ı İshak'ın eğitilip yetiştiği en büyük beşik olmuştu. İshak, Kürdistan dağlarına kadar ulaştırmaya çalıştığı özgürlüğün feyizli soluklarını, ancak, hikmetli olan bu yüce okuldan almıştı. Kürdistan, özgürlüğün kurban bayramının kendi payına düşen ilk şehid ve kurbanı olmak üzere, İshak Sükûtî'yi millete armağan etmiştir.

Ey suçsuz günahsız şehid, senin temiz ruhuna millet özgürlükçülerinin binlerce selâmını, ve ey sevgili tıbbiyeliler, size de, güçlü iradeye dayalı çabanızı takdir edenlerin bütün kutlama ve teşekkürlerini sunarım.

Ahmed Cemil

POLİTİK TOPARLAMA

Bu hafta politik olaylar alanındaki en önemli olay, Rusya Dışişleri Bakanının yaptığı konuşmadır. Bu konuşma, tümü göz önüne alındığında, barışçı ve uzlaştırıcı sayılabilir; şimdiki sorunların çözülmesi bakımından Rusya'nın davranış yöntemini de bir ölçüde açıklayıcıdır. Dışişleri Bakanı, Balkan işlerinde Yüce Devletin haklarının korunması konusunu benimsediği gibi, Berlin Antlaşmasının(94) herhangi bir devlet tarafından kendi başına bozulup çiğnenemeyeceği hususunu ve söz konusu sorunların bir konferansta çözülmesi gerektiğini de, Avusturya'nın onuruna dokunmayacak biçimde, ustaca bir dille öngörmüştür. Sözü edilen Bakanın insaflıca ve uzlaştırıcı olan bu belirlemeleri, bütün barış yanlılarınca, hak ve adaletseverlerce takdire değer görülse, yeridir.

Öte yandan Avusturya, dışişlerinde girdiği çıkmazdan çıkmak için bir çözüm yolu aramaktadır. Söz konusu devlet uzlaşmaya eğilimli olmakla birlikte, uzlaşmanın başlıca temelleri konusunda henüz Avrupa'nın dileklerine ve Yüce Devletin isteklerine tam muvafakat gösterememiştir. Fakat hak ve adaletin gereği neyse o temel üzerine uzlaşma binası kurulmak konusu iki tarafça benimsenmesi durumunda, uzlaşma sağlanması kolaylaşır. Uyuşmayan görüş açılarına bağlanıp kalındığında, bu görüş ayrılığı antlaşma maddelerine ve karşılıklı taahüdlere ilişkin yorumlardan ileri gelirse, Avrupa'nın usta hukukçularına ya da bu gibi anlaşmazlıklar için çözüm yeri olarak kurulan Lahey Barış Mahkemesi'ne başvurularak da bir uzlaşma zemini hazırlanabilir. Fakat güçlü bir biçimde umulur ki Avusturya

---

(94) Berlin Antlaşması: İlk sayıdaki 78 numaralı dipnota bakınız.

Hükümeti, hak ve adalet kuralına uygun olarak, o gibi şeylere başvurulmasına gerek bırakmayarak, var olan anlaşmazlığın çözülmesi işinde Babıâlî'nin(95) gösterdiği uzlaşmacı eğilimleri takdir eder ve iki devlet arasındaki dostça ilişkilerin önceki gibi sürmesini sağlar.

Bulgaristan'a gelince, Prensliğin son zamanlarda büyük devletlere gönderdiği notanın içeriği pek de içten değildir. Prenslik, öteden beri yürüttüğü aldatmaca tutumundan ayrılmadığını bu notasıyla kanıtlamıştır. İşi, egemen Devleti(96) uzlaşma görüşünden yoksun olmakla suçlamaya kadar vardırıyor ve Osmanlı Devletinin savaşçı bir niyet taşıdığını iddia ediyor. Oysa Babıâlî, barışçı emellerini her yöntemle kanıtladığı gibi, şu anda da başka bir görüş beslemediğinden kuşku yoktur. Ancak Yüce Devletin açık haklarının korunmasının bütün Avrupa'ca benimsenip onaylanma altına alınan zorunluluğu da, Prenslikçe dikkatten uzak tutulmamalıdır.

Prensliğin bu notasına hükümetlerce ne yanıt verildiği bilinmiyorsa da, bazı kanıt ve belirtilerden, pek de iyi kabul görmediği ve Prensliğin egemen Devletle uzlaşmaya yeni baştan eğilimli kılındığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı, Avrupa'nın politik sahnelerinin, Osmanlı siyasetimize elverişli olması sürüyor.

Süleymaniyeli Seyfullah

POLİTİK ÖZETLEME

–Devam–

Bunlar ise, eski yönetimin(97) kötü eserleri olarak meşrutiyet Hükümetimize miras kalmış şeylerdendir, ki Devlete bağlanması hemen varsayım derecesine gelmiştir. Meydana gelen mutlu dönüşümle(98) Devlete taze bir yaşam geldiğine göre, bunların duzeltilmesi olanağı da o oranda kolaylaşmış mıdır? Bu önemli soruya yetkinlikle yanıt verbilmek için, ilk önce, bu sorunların kaynağına dönüp göz gezdirmek ve gerekçelerini bilmek gerekir.

Bilindiği gibi, gerek Bosna ve Hersek'in, gerekse Bulgaristan'ın egemen Devlete karşı politik durumları Berlin Anlaşmasıyla belirlenmiştir. Bu anlaşma bugün yürürlükte ve geçerli olduğundan, içerdiği maddelere aykırı olan durumlara, imzacı devletlerce "meşru olmayan durumlar" gözüyle bakılması gerekir. Berlin Antlaşmasının 25. maddesinde, Bosna ve Hersek'in antlaşmadaki statüsü devletler arasında şu metinle oluşturulmuştur:

---

(95) Babıâlî: 2.sayıdaki 60 numaralı dipnota bakınız.

(96) "Egemen Devlet"ten maksat Osmanlı Devletidir.

(97) "Eski yönetim"den maksat meşrutiyetten önceki yönetimdir.

(98) "Mutlu dönüşüm"den maksat meşrutiyetin kurulması olayıdır.

"Bosna ve Hersek eyaletleri, Avusturya Devleti tarafından asker yerleştirilerek yönetilecektir. Avusturya Hükümeti, Sırbistan ile Karadağ arasında güneydoğu yönünde Metroviçe'nin öte tarafına kadar uzanan Yenipazar sancağının yönetimini üzerine almak arzusunda bulunmadığından, orada Osmanlı yönetimi yerinde kalacaktır. Bununla birlikte, yeni politik yöntemler ile haberleşme yollarının özgürlük ve güvenliğini sağlamak için, Avusturya Devleti, Yenipazar'ın her tarafında asker bulundurmak, askerî ve ticarî yollar yapmak yetkisini saklı tutar. Avusturya Devleti ile Yüce Hükümet, işin ayrıtılarını ilerde anlaşıp uzlaşarak kararlaştıracaklardır". Bundan sonra Yüce Hükümet ile Avusturya Hükümeti arasında Yenipazar sancağı konusunda yapılan sözleşmenin birinci maddesinin, "Bosna ve Hersek eyaletleri, Berlin Antlaşmasının 25. maddesi gereğince Avusturya tarafından yönetilecektir" diye yazılı olan birinci fıkrasıyla da, antlaşmaya dayalı bu statü pekiştirilmiştir.

Sözü edilen sözleşmenin diğer maddeleri ayrıntılara ve her iki eyaletteki Müslümanların çıkarlarının korunmasına ilişkin olup, onlar arasında, Müslümanların dinî ve siyasî haklarının tümüyle korunacağı ve hutbelerde Hazreti Padişah'ın ünlü adının okunacağı, ikinci maddede açıkça belirtilmiştir.

Adı geçen iki eyaletin Avustuya tarafından işgal edilip yönetileceği konusunda iki hükümet arasında başka belgeler yoktur. Yalnız Berlin Antlaşmasına sözü edilen 25. maddenin konulması sırasında, Yüce Devlet temsilcilerinin antlaşmayı imzalamakta gösterdikleri çekingenlik karşısında, Avusturya Hükümetince bir bildiri verilmesine zorunluluk gösterilmiştir. Bu bildiri, 25. maddenin tamamlayıcısı ve yorumlayıcısı olduğundan, önem taşımaktadır. Avusturya temsilcileri tarafından imzalanan ve antlaşmanın imzalanması sırasında Yüce Devlet temsilcilerine verilen bu bildiride 25. madde ve Avusturya'nın maksadı açıklığa kavuşturulmuştur. Bildiride şöyle denilmiştir:

"Yüce Devlet temsilcilerinin bağlı bulundukları Hükümet adına gösterdikleri arzu üzerine, Avusturya temsilcileri, görkemli Hazreti Padişah'ın zatının Bosna ve Hersek vilâyetleri üzerindeki egemenlik haklarının, bugün imzalanacak olan antlaşmanın adı geçen vilâyetlere ilişkin maddesinde açıklanan işgal durumuyla aslâ zedelenmeyeceğini ve işgal işinin geçici sayılacağını ve kongre toplantısının bitiminden sonra iki hükümet arasında, işgalin ayrıntılarına ilişkin bir ileri antlaşma yapılacağını, Avusturya ve Macaristan Hükümeti(99) adına belirtirler".

---

(99) O zaman Avusturya ile Macaristan bir imparatorluk biçiminde birleşik oldukları ve o birleşik devletin adı da "Avusturya-Macaristan Devleti" olduğu için, burada "Avusturya ve Macaristan Hükümeti" denilmiştir.

25. madde metninde, Bosna ve Hersek eyaletlerinin Avusturya tarafından yönetilmesi mutlak olup, Yenipazar sözleşmesinde de bu mutlaklık pekiştirilir. Fakat aynı zamanda verilen ve maddenin tamamlayıcısı olması nedeniyle aynı hüküm ve gücü taşıyan bu bildiride ise, işgalin bir geçici işgal olduğunun ve adı geçen iki eyalet üzerindeki Hazreti Padişah'ın egemenlik haklarının her türlü çiğnemeden korunacağının taahhüt edilmesi dolayısıyla, her iki eyaletin antlaşmaya dayalı statüsü her görüş açısından bir geçici işgalden başka bir şey değildir.

"Times" gazetesi, 9 Ekim 1908 tarihli sayısında bu bildiriden sözettiği sırada, bunun haklarımızın korunması noktasından son derece önem taşıyan bir belge olduğunu ve Kont Andrassy'nin, antlaşmanın imzalanması sırasında bunu Yüce Devlet'in temsilcilerine verdiği zaman, Avusturya halkı üzerine kötü etkilere neden olmaması için son derece gizli tutulmasını da özellikle rica ettiğini ve böylece bu önemli belgenin kamuoyunca bilinmediğini yazıp anımsatmıştır. Aslında Berlin Antlaşmasının protokollerinde bu konuda bir söz yoktur. Yalnız adı geçen protokollerde, her iki eyalet hakkında antlaşmaya böyle bir maddenin konulmasını gerektiren neden ve düşünceler ve Yüce Devlet'in temsilcileri, daha doğrusu müteveffa(100) Kara Teodori Paşa tarafından onu reddedip çürütmek için harcanan yoğun çabalar yer almıştır. Bu bildiriyi Avusturya temsilcilerinden almak o sırada son derece güç bir şey olduğu halde, sadece adı geçen paşanın ustalığı ve direngenliği sayesinde bu başarı elde edilmiştir. Çünkü Kont Andrassy'nin, söz konusu iki eyaletin Balkanlar'da sürekli bir ihtilâl(101) ocağı olduğu, Doğu savaşının çıkmasına neden olan ayaklanmanın çıkış yeri olduğu ve orada sürüp giden kesintisiz ihtilâl ve göçü Yüce Hükümet'in engellemeye gücünün yetmemesi yüzünden, yerini yurdunu terkeden yüz binlerce kişinin barındırılıp geçindirilmelerine Avusturya Hükümetince zorunluluk görüldüğü, bunun ise hükümetine, gücünün üstünde bir yük olduğu yolundaki açıklamaları ve buna kesinlikle son verecek bir durum ve konumun meydana getirilmesi gerekeceği yolundaki önerileri, kongrede hiç itiraza, hatta tartışmaya bile uğramaksızın bütün temsilcilerce gerçek duruma uygun görülmüş ve her iki eyalette Devletin görülen güçsüzlüğüne bakılarak, Bosna ve Hersek'in yönetiminin değiştirilmesi gerektiğine dair genel bir kanı meydana gelerek, 25. maddenin konulması böylece kararlaştırılıvermiştir.

---

(100) Müteveffa: Vefat eden kimse, ölen kimse. Bu sözcük Osmanlılar zamanında bir terim olarak, ölen gayrimüslümler için kullanılırdı. Ölen Müslümanlar için "rahmetli" demek olan "merhum", ölen gayrimüslümler için de "vefat eden" demek olan "müteveffa" denirdi.

(101) Buradaki "ihtilâl" sözcüğü, bir terim olarak kullanıldığı "hükümeti devirme hareketi" anlamında değil, "karışıklık, karmaşa, durumun düzenden çıkıp haleldar olması" demektir.

İşte, metni herkesin kolaylıkla kabul ettiği bir maddenin hüküm ve gücünü gereği gibi taklid eder biçimde o sırada Avusturyalılardan böyle bir bildiri elde etmek, o zamanki durumumuza göre pek büyük bir başarı belirtisidir. Bugün ise haklarımızı savunmada bu belge en önemli bir kanıttır. Gözler önüne serilen konulardan anlaşılacağı üzere, Bosna ve Hersek'in siyasal durumu, Berlin Antlaşmasının 25. ve Yenipazar sözleşmesinin 1. maddeleri gereğince bir mutlak işgal niteliğinde ve 25. maddenin tamamlayıcısı olan adı geçen gizli bildiri ile bu işgalin geçici ve koşullu bir işgal olduğu merkezindedir. Bu nedenle, politik durumunun geçici ve koşullu işgal olduğu, devletler hukuku açısından düşünülecek bir konu olamaz.

Güvenilir olan "Tanîn" gazetesinin bu ayın 16'sı tarihli sayısında, Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti'nin saygıdeğer üyelerinden ve adı geçen gazetenin güçlü yazarlarından Baban İsmail Hakkı Bey kardeşimizin "Tan" gazetesinden alıntı yaparak bu önemli belge hakkında yazdığı yazıda bunun değer ve önemi pek güzel olarak gözler önüne serilip açıklanmış olduğundan, adı geçen belge hakkında tarafımızdan fazla girişlere gerek kalmamıştır.

Bosna ve Hersek'in gerçek statüsü ve konumu bu olduğu halde, 30 yıldan beri adı geçen ülkede cereyan eden durumlar, Avusturya'nın, yapmış olduğu taahhütleri pek de iyi biçimde yerine getirmediğini açıkça kanıtlar. Müslüman halkın dinî ve siyasî haklarının korunması konusunda var olan taahhütlerin nasıl yerine getirildiği, bütün dünyaca bilinmektedir.

Devamı var
Süleymaniyeli Seyfullah

MOLLA SAİD-İ KÜRDÎ'NİN TIMARHANE ANILARI

Gazetemizde arasıra yazıları görülen Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî, istibdad döneminde İstanbul'a gelip, Kürdistan'ın yoksun ve muhtaç olduğu eğitim ve öğretimin oralarda yaygınlaşması olanaklarının sağlanması konusunda bir tasarı sunmasından dolayı, zavallı adam tımarhaneye atılmıştı. Eski yönetimin, erdemli ve değerli insanları mahvetmek için yapmaktan çekinmediği bu gibi zulümleri sayılamayacak kadardır ve o nedenle de nefret edilecek niteliktedir.

Cenab-ı Molla'nın tımarhanede doktoruyla meydana gelen macerasını, bazı açıklamaları ve gerçekleri içerdiği için saygıdeğer okuyucuların gözleri önüne arzediyoruz:

Tabib Efendi!

Deliliğim hakkında senin eline bir kanıt daha vereceğim. Sorulmadan yanıt. Antika bir divanenin sözünü dinlemeyi arzu ederseniz, muayenemi yargılama biçiminde istiyorum. Senin vicdanın da hakem olsun. Bir doktora tıp dersi vermek fuzulilik olur; ama hastalığın teşhisine yardım edecek noktalar, hastanın görevidir. Hem de geleceğin sizi yalanlamaması için dinlemeye gerek görürseniz, şu dört noktayı göz önüne alıp inceleyiniz.

Birincisi: Ben Kürdistan dağlarında büyümüşüm. Kaba olan durumlarımı Kürdistan kantarıyla tartmalı, hassas olan uygar İstanbul terazisiyle tartmamalısınız. Öyle yaparsanız, mutluluğumuzun kaynağı olan İstanbul'dan önümüze set çekmiş olursunuz.(102) Hem de Kürdlerin çoğunu tımarhaneye sevketmek gerekecek. Çünkü Kürdistan'da en geçerli olan ahlak cesaret, onur, dine bağlılık ve gönül ile dilin birbirine uygunluğudur. Uygarlıkta "nezaket" denilen iş, onlarca dalkavukluktur.

İkincisi: Benim giysilerim gibi durumlarım ve ahlakım da insanlarınkine aykırıdır. Hak ve gerçek durumu değer ölçüsü olarak alınız. Zamanın ya da geleneğin geçerli kıldığı bazı kötü ahlakı, görenek yoluyla örnek olmuş ölçü yapmayınız. "Neme gerek, başkası düşünsün" gibi ölü çığlığı vermeye razı olmayan bir Müslümanım. İslâmiyet yönünden manevî olarak görevli ve doğru olmakla yükümlüyüm. Din ve Devlete yararlı olan bir şeyi düşüneceğim.

Üçüncüsü: Olağan dışı ve seyrek olarak, zamanın yeteneğinin üstünde çok kimseler gelip gitmişler. İnsanlar, başlangıçlarında onlara deliliği ya da boş şeylerle uğraşmayı yükledikten sonra, sihir ya da olağan dışı olmakla yorumlamışlar. Birinci ve ikinci noktalar arasındaki çelişki, deliliğime hükmeden zatların kanıt ve savlarında bulunan çelişkiye işarettir. Zira, "yaptıklarıyla delidir; çünkü her güç soruna yanıt veriyor; böyle kanıt getiren delidir" demişler.

Dördüncüsü: Sinirli adamın, özellikle benim gibi sinirli bir kimsenin telâş edip öfkelenmesi zorunludur. Özellikle yüce bir düşünceyi yani şeriata dayalı özgürlüğü 15 yıl zihninde taşıyan bir kimse, fiilen yakın olduğu zaman yani büyük bir değişiklikle kendini tehlikede görse, nasıl telâşlanıp öfkelenmesin! Hem de benden daha divane olan, Güvenlik İşleri Bakanıdır.(103) Çünkü benden daha sinirlidir. Ayrıca, bu geçici deliliğe tutulmayan, binde birdir.

---

(102) Bu cümlenin aslındaki sanat için bu sayıdaki 13 numaralı dipnota bakınız.

(103) "Güvenlik İşleri Bakanı", yazının aslındaki "Zabtiye Nâzırı"nın karşılığında kullanılmıştır. Osmanlılar döneminde polisle jandarma güçlerini kapsayan güvenlik güçlerinin tümüne "zabtiye" denirdi ve o güçler, "Güvenlik İşleri Bakanlığı" anlamına gelen "Zabtiye Nezareti"ne bağlıydı. O bakanlığın başındaki görevliye de "Güvenlik İşleri Bakanı" demek olan "Zabtiye Nâzırı" denirdi.

"Bütün insanlar delidir, ama delilik aşk ölçüsüne göre değişir".(104) Eğer dalkavukluk, yaltaklanmak, kedi gibi yalvarıp yakarmak, kamu yararını kişisel çıkara feda etmek aklın gereği olarak sayılmak gerekirse, tanık olunuz ki ben o akıldan istifamı veriyorum ve, bence bir suçsuzluk günahsızlık rütbesi olan divanelikle kıvanç duyuyorum.

Dört nokta kuşkuyu çağırmış. Onları, bilerek, bazı gizli hikmetler için yaptım.

Birincisi: Garip görünümüm.(105) Aykırı olan bu giysilerimle, dünya amaçlarına gereksinmediğimi, kentin geleneklerine uymamakta mazur görülmemi, durum ve davranışlarımın insanlarınkine ters olduğunu, içimle dış görünümüm arasındaki ilişkilerimle doğal insanlığımı ve milliyetimin sevgisini yüceltmek içindir. Hem de, garip anlam garip bir söz içinde olmalı, ki dikkat çeksin. Hem de, yöresel sanayiye geçerlilik vermek için fiilî bir öğütte bulunuyorum. Hem de, kendimde bir yenileşme eğilimi göstererek zamanın yenileneceğine işaret ediyorum. Hem de Sultan Selim'e bîat etmiştim.(106)

İkincisi: Bilginlerle olan münazaramdır.(107) Onun nedeni şudur ki, İslâmbol'a(108) gelip gördüm ki diğer dallara oranla medreseler gelişmemiştir. Bunun da nedeni şudur ki, kitaba bakmakla, dolaylı olarak sorunları kavrayıp çıkarma yeteneği, bilim yeteneği yerine konulmuş ve münazara ve soru ile yanıt olmaması nedeniyle, öğrencilerde şevksizlik, yetkinsizlik ve tenbellik gibi bazı durumlar meydana gelmiştir. Şaşkınlığa yolaçan diğer bir şey de şudur ki, yiyecek bilgileri ya da eğlenceyle vakit geçirmeye neden olan heves bilgileri ilgi görmüş ve gerçek lezzeti içeren ve asıl amaç olan bilgiler gibi, ilâhiyat bilimleri öğrenilmez olmuş. Bunun da giderilmesi için ya yüce bir himmet ya tam bir sürekli uğraş ya da yarışmayı sağlayan soru ve yanıt gibi, zorunlu ve dıştan gelen bir özendirme gerekir. Ya da iş bölümü kuralına uygun olarak, her bir öğrenci yeteneğine göre bazı tekniklerle sürekli olarak uğraşmalı, ki uzman olsun, yüzeysel olmasın. Çünkü her bilimin bir gerçek niteliği vardır. Yatkınlığın olmaması durumunda, bazı tarafları eksik olan şekillere benzer. Bunun da çaresi, ona elverişli olan bir tekniği esas tutmalı ve buna uygun tekniklerin her birinden birer özetleme alınmalı ve o temel tekniğin gerçek biçimini tamamlayıcı olarak almalıdır. Zira her özetleme bağımsız bir şekil oluşturmuyor, ama temel bir şekli tamamlıyor.

---

(104) Aslı Arapça olan bu sözü Türkçeye çevirerek çevirisini buraya aldık.

(105) Yazar Kürd kıyafetiyle İstanbul'a gittiği ve o kıyafetle orada dolaştığı için, görünümü İsanbullularca garipsenmiştir. Burada "garip görünümüm" demesinin nedeni odur.

(106) Bîat: Bir kimseyi hükümdar olarak kabul etmek. Anlaşıldığına göre yazar bu sözüyle, Kürdlerin 1514'te Osmanlı Padişahı I. Selim'le ittifak edip Osmanlı İmparatorluğuna katılmalarına işaret etmiştir. Arapça olan "bîat" sözcüğünü, Türkçe karşılığı bulunmadığı için çeviride aynen kullandık.

(107) Münazara: Bir konu üzerine karşıt görüşlerin belirlenen kurallar içinde karşılıklı olarak söylenmesi. Arapça olan sözcüğü, Türkçede karşılığı bulunmadığı için çeviride aynen kullandık.

(108) "İslâmı bol olan kent" anlamındaki bu ad, Osmanlılar döneminde bazen İstanbul için kullanılan adlardan biriydi.

Ey sözümü işiten bilim öğrencileri! Eksik olan seleflerine iyi halef olmuş olan okullular gibi çalışalım, ki erdemin zirvesine ulaşmış olan seleflerimize iyi halef olalım. Ben, münazara ile fiilen iki noktadan uyarmak istiyorum.

Üçüncüsü: İki görüşü fuzulîlik olarak bildirmiştim. Birincisi, şu gelişme zamanında, gerçek uygarlığı oluşturan İslâmiyet, şimdiki uygarlığa oranla gelişmemiş. Bunun da en büyük nedeni, üç büyük dalın, "hepsinin amacı bir, ama rivayet değişik"(109) onaylanan sözüne uygun olarak, medreseliler, okullular ve tekyeliler(110) arasındaki görüş ayrılıkları ve tutum değişiklikleridir. Medreseliler okulluları, maksat olmayan bazı yüzeysel şeylerin yorumlanması yüzünden, inanç zayıflığıyla suçluyorlar. Bunlar ise berikileri, yeni bilimler konusunda bilgisiz olmaları dolayısıyla eksik ve güvenilmez sayıyorlar. Medreseliler tekyelileri, ibadet olan zikri, şevk nedeni konulmuş olan bazı helâl iş ve davranışlarına cahil olan sıradan insanlar ibadet sanırlar.(111) Oysa bu sanı çürüktür. İbadet yalnız zikirdir. Davranışlar, helâl olmak koşuluyla caizdir. Sıradan insanların bu sanısı dolayısıyla, bunlara "bid'atçılar"(112) gözüyle bakıyorlar. Bunların geride kalmalarıyla ve onların aşırı gitmeleriyle, dinde var olmayan şeylere göz yumma kapısı açıldı, bazı bid'atler zikirle karıştırıldı. Bu görüş ayrılıkları ve tutum uyuşmazlığı, İslâm ahlakını sarsmış ve onu uygarlık gelişmelerinden geri bırakmıştır. Bunun da çaresi, okullarda dinî bilimlerin hakkıyla okutulması, medreselerde gereksiz kalan eski felsefenin yerine gerekli olan bazı yeni bilimlerin okunması ve tekyelerde, bilgileri deniz gibi geniş ve derin olan bilginlerin bulunmasıdır. Böyle olduğu takdirde, her üç dalın, birbiriyle ahenkli olarak gelişme yolunda ilerleyecekleri güçlü biçimde umulur.

İkinci görüş, kamu öğretmenleri olan vâızlara aittir. Bunların nasihatlerinde kendimce bir etki duymadım. Düşündüm, kalbimin katılığından başka üç neden buldum. Birisi, şimdiki yüzyılın geçmiş zamanla karşılaştırılması, yalnız iddia edilen savı tasvir edip parlak göstermektir. Oysa geçmiş zamanda gönül temizliği ve bilginlerin ardından gidilmesi egemendi; bunlara kanıt gerekmiyordu. Şimdi herkeste, davranışları araştıran bir eğilim meydana gelmiştir. Bunlara karşı, iddia olunan savı tasvir etmek etki yapmaz. Ancak etkilemek için savın kanıtlanması ve onların ikna edilmesi gerekir. İkinci neden, bir şeye özendirmekle ya da bir şeyden çekinilmesini istemekle ondan daha önemli bir şey göndermekti. Örneğin "bir gece iki rekat namaz kılmak haccı tavaf etmek" ya da "kim kaybetse(113) zina etmiş gibidir" derler. Üçüncüsü, belâgatın(114) gereği olan, durumun gereğine ve zamanın dayatmalarına uygun söz söylemezler. Sanki insanları eski zaman köşelerine çekiyorlar, sonra konuşuyorlar. Demek istiyorum ki, vâızın, savını kanıtlamak için hem araştırmacı bilgin, hem şeriat dengesini bozmamak için inceleyici filozof, hem de ikna edici belâgat adamı olması şarttır.

---

(109) Bu, "cümlenin maksûdu bir, amma rivayet muhtelif" dizesinin çevirisidir.

(110) "Tekyeliler"den maksat tarikatlara bağlı olanlardır.

(111) Bu sayıdaki 22 numaralı dipnota bakınız.

(112) Bid'at: İslâm dininde bulunmayan ve sonradan din adına uydurulan şey. Bu gibi şeyleri uyduran ya da kabul edip uygulayan kimselere de "bid'atçı" demek olan "ehl-i bid'at" denilmiştir. "Bid'at" sözcüğü, Türkçe karşılığı bulunmadığı için çeviride aynen kullanılmıştır.

Dördüncüsü: "Zihnim perişandır" dedim. Oysa bu cümleden maksadım, hafıza gücüme unutkanlık gelmesi ile zihnimdeki sıkıntı ve tabiatımdaki ürkekliktir. Hiç bir divane "ben divaneyim" demediği için, bu söz benim deliliğime nasıl kanıt olabilir!(115) Hem de "İzhar"dan(116) sonra üç ay ders gördüğümü söylemiştim. Bu söz iki yönden kuşkuya yolaçar. Ya doğru olmayan bir sözdür, oysa bütün Kürdistan bunun doğru olduğunu bilir; ya da doğru olduğu halde, ey doktor, ya senin dediğin gibi övünme ve gurur gibi bir delilik unsurunu çağrıştırır. Buna yanıt: Bir devlet adamının sorusuna karşı doğru yanıt vermek isteğimdir. Gerçi övünmeyi gerektirmese, bilincimde kuşkunuz kalmadığı zaman düşüncemde kuşkunuz vardır sanıyorum. Onu bir muhakeme ile bu kuşku giderilebilir. Çünkü son derecede özgür yabanî Kürdlerden olan bir adam, elmas gibi millete bir sadakatla bağlı olduğu ve cevher gibi bir yüce düşüncenin sahibi olmadığı halde, nasıl bu zamanda bu kadar kendine özgü bir belirleyici alâmet taşıyan hile ve bozuk düşüncesini saklayabilir! Bence "hile, hile yapmamaktır" demek, herkesçe tercih edilir. Çünkü kimseyi sadık bulmadım. Ve duru bir sadakatı gönlünde duymuş da bir çeşit durumlarda bulunmuş.(117) "Niceleri doğru bir işi hasta anlayışla yitirir".(118) Demek bizim doktorların anlayışı hasta ve kendi raporlarıyla delidir, Güvenlik İşleri Bakanı da sinirliliği yüzünden divanedir. Ey doktor, sen iyi doktorsun; önce o zavallıları tedavi et, sonra beni.

Ey şu konuşmama bakan zatlar, eğer konuşmamda dokunacak ya da sizin zayıf midenizde hazmedilmeyecek sözler bulunursa, mazur tutunuz. Çünkü divanelik zamanında söylemişimdir. Çevrem o zaman tımarhanenin duvarlarıydı. Çevrenin etkisi, kabul edilen bir şeydir. Zira "divane için kalem yoktur".(119) Yabanî yani özgür, Türkçeyi iyi bimeyen bir Kürd, meramını bu kadar anlatabilir, vesselâm!

---

(113) Galiba "kim namazı kaybetse, kim namazı kaçırsa" demek istiyor.

(114) Belâgat: İnsanları etkileyecek biçimde açık, güzel ve sanatsal biçimde söz söylenmesi ya da yazı yazılması. Edebiyatta bir terim olan bu Arapça sözcük, Türkçede karşılığı bulunmadığı için çeviride aynen kullanıldı.

(115) "Söylediğim o söz, deliliğime nasıl kanıt olabilir!" demek istiyor.

(116) "İzhar": Arapça dilbilgisi konusunda bir kitabın adı.

(117) Yazarın bu cümleyle neyi kasdettiği anlaşılamamaktadır.

(118) Aslı Arapça olan bu sözü Türkçeye çevirerek çevirisini buraya aldık.

Bediüzzaman-ı Kürdî

İSTİBDAD DÖNEMİNDE TIMARHANEDEN SONRA TUTUKEVİNDEYKEN GÜVENLİK İŞLERİ BAKANI ŞEFİK PAŞA'YLA TARTIŞMAM

Güvenlik İşleri Bakanı:
– Padişah sana selâm etmiş, bin kuruş da maaş bağlamış.

Sonra da, "20-30 lira yapacak" dedi.

Yanıt olarak:

– Ben maaş dilencisi değilim; bin lira da olsa kabul edemem. Kendim için gelmedim, ulusum için geldim. Hem de, bana vermek istediğiniz rüşvettir, sus payıdır.

Bakan:

– Padişah'ın iradesini reddediyorsun. İrade reddedilmez.

Yanıt olarak dedim ki:

– Reddediyorum ki Padişah darılsın da beni çağırsın, ben de doğrusunu söyleyeyim.

Bakan:

– Sonucu çok tehlikelidir.

Yanıt olarak:

– Sonucu deniz olsa, geniş bir mezardır; idam edilsem, bir ulusun gönlünde yatacağım. Hem de, İstanbul'a geldiğim zaman yaşamımı rüşvet getirmiştim. Ne ederseniz ediniz. Bunu da ciddî söylüyorum. Ben soyumun çocuklarını(120) fiilen uyarmak isterim, ki bu da Devlete hizmet etmek içindir, maaş kapmak için değildir. Hem de, benim gibi bir adamın millete ve Devlete hizmeti nasihatladır. O da iyi etkiyle olur; o da gönüllü olarak olur; o da bir maksat gütmeksizin, o da karşılıksız, o da kişisel çıkarları terketmekle olur. Bundan dolayı, ben maaşı kabul etmekte mazurum.

---

(119) Aslı Farsça olan bu sözü Türkçeye çevirerek çevirisini buraya aldık.

(120) "Soyumun çocukları" deyişi yazının aslındaki "ebna-yı cinsim" deyişinin karşılığında kullanılmıştır. O sözde yer alan Arapça "cins" sözcüğü, Osmanlıcada hem bugünkü anlamda, hem de "aynı soydan gelenler, aynı soya bağlı olanlar" anlamında kullanılırdı. Yazar burada "milletim" yani "ulusum" diye sözettiği Kürd ulusu için İstanbul'a gittiğini söylediğine göre, "ebna-yı cinsim" sözüyle de aynı soydan geldiği Kürd çocuklarını kastettiği ortadadır. Bu nedenle, "soyumun çocukları", tam yerine oturan bir çeviridir.

Bakan:

– Kürdistan'da eğitim ve öğretimin yaygınlaştırılması olan senin maksadın, Bakanlar Kurulunda görüşme konusudur.

Yanıt olarak:

– Acaba hangi kuralladır? Kişisel çıkarımı ulusun genel yararına tercih ediyorsunuz.

Bakan öfkelendi.

Ben dedim ki:

– Özgür yaşamışım, sınırsız özgürlüğün meydanı olan Kürdistan dağlarında büyümüşüm. Bana öfke yarar vermez. Boşuna yoruluyorsunuz. Beni sürgüne gönderin. Fizan(121) olsun, Yemen olsun, razıyım. Siz de penbe düzlükten ve yamacılıktan kurtulursunuz. Ben de yüksekten düşmekle incinmekten kurtulurum.

Bakan:

– Ne demek istiyorsun?

Yanıt olarak dedim ki:

– Sigara kâğıdı kadar ince ve "düzen" adıyla bir perdeyi, bu kadar düşünce ve duyguların kabarmasına karşı herkesin üstüne örtmüşsünüz. Herkes, altında sizin baskınızla kımıldayan ölü gibi inliyor. Ben acemîydim; altına girmedim, üstüne düştüm. Giyiniş biçimim gibi ahlakım da ağırdı. Bir kez Mabeyn'de(122) yırtıldı, Şişli'de(123) bir Ermeninin evine düştüm; orada da yırtıldı, Fatih'e(124) düştüm; orada da yırtıldı, tutukevine düştüm; orada da yırtıldı, tımarhaneye düştüm; şimdi de gözetimevine düşmüşüm. Özetçesi, siz de o kadar yamacılık yapamazsınız. Ben de incinirim. "Yırtık yamadan daha genişledi".(125) Hem de, Kürdistan'dayken sizi iyi bilirdim. Bu durumlar, sizin eserinizi bana iyi öğretti. Özellikle tımarhane, bu metinleri bana iyi açıkladı. Hem de bu durumlara teşekkür ederim. Çünkü kötü sanmak yerine, iyi sanıya sahiptim.

Bediüzzaman
Molla Said El-Kürdî

---

(121) Fizan: Bugünkü Libya'nın güneybatısında yer alan ve istibdad döneminde siyasî muhaliflerin sürgün yerlerinden biri olmakla tanınan bir bölge.

(122) Mabeyn: Osmanlılar döneminde padişah sarayı ile hükümet yetkilileri, ordu kumandanları ve halk arasında yer alıp işlev gören daire, makam, kurum. Bazen sadece "Mabeyn", bazen de "Padişah Mabenyi" demek olan "Mabeyn-i Hümayun" adıyla anılırdı. O dairedeki görevlilere de "Mabeynci" denirdi. "Mabeyn" sözcüğü o döneme özgü bir ad olduğu için, çeviride aynen kullanıldı.

(123) Şişli: İstanbul'da bir semt.

(124) Fatih: İstanbul'da bir semt.

(125) Aslı Arapça olan bu sözü Türkçeye çevirip çevirisini buraya aldık.

POLİTİK İŞLER

AVUSTURYA GÖRÜŞMELERİ

Babıâlî ile Avusturya Elçisi arasında başlatıldığı bildirilen görüşmelerin sürmesine ilişkin bir belirti görülmüyor. Viyana gazetelerinin rivayetleri ise, bu görüşmelerin sürmesi için Avusturya'nın İstanbul Elçisine kesin talimat verildiği merkezinde bulunuyor. Demek ki iki hükümet arasında asıl görüşmeler hakkında henüz görüş birliği yoktur.

AVUSTURYA–RUSYA

Avusturya ile Rusya arasında Doğu bunalımı hakkında var olan görüş ayrılıklarının bağdaştırılmasını gerektirecek bir çözüm yolu bulunduğu konusunda gazetelerde bazı rivayetler yer almışsa da, bizim aldığımız haberler, bunun bir çözüm yolu olmayıp, yalnız şimdiki sorunların çözülmesi için kaçınılmaz görünen konferansın toplanmasını kolaylaştırmak için iki hükümet arasında bazı görüş alış-verişlerinin yapılmasından ibarettir. Zaten bu alanda iki hükümet arasında kesin bir uzlaşmanın gerçekleşmesi, Doğu bunalımının şimdiki durumu dolayısıyla olanaksızdır.

*

A'yan Meclisi ile Meclis tarafından Padişah'ın konuşmasına yanıt olarak düzenlenip Sadrazamlık makamı aracılığıyla Padişah'ın ayağına sunulan teşekkür arzlarının içeriğinin Avrupa siyasal çevrelerinde takdir edildiği, telgraf haberlerindendir.

ÇEŞİTLİ

TEŞEKKÜRLERİMİZ

Büyük millî bayram olan Osmanlı Meclisinin açılış töreni dolayısıyla aldığımız birçok yazılı ve telgraf kutlamalarını büyük bir övünç ve kıvanç duygusuyla okuyoruz. Soylu Osmanlı halkının hamiyetinin en iyi eseri olan bu özel himmetlere teşekkür, sahiplerini de ruhumuzun bütün samimiyetiyle takdir ederiz.

SİİRD SANCAĞI VE MUTASARRIF SÜLEYMAN FAİK BEYEFENDİ

Siird sancağının birbirini izleyen güzel icraatını sevinçli bakışlarla görüyoruz, işitiyoruz. Vaktiyle de yeteneğinden gelen eserler gösteren Sancak Mutasarrıfının yüce himmetine, iyi niyetine güveniyoruz. Siird yöresi dahi eski dönemin istibdadının bir acılı oyuncağıydı. Orası şiddetle zedelenmiş, Kürdlerin karşılıklı vuruşma ve talanlarıyla yıkık bir duruma gelmişti.

Her yerde olduğu gibi, Siird sancağında da özgürlüğün ilân edilmesinden sonra, bütün aşiret liderleriyle bireylerinin grup grup Hükümet merkezine gelerek övünç ve kutlamalarını göstermeleri, bunların herhalde suçsuzluklarıyla birlikte en güzel sevgili olan özgürlüğe ne ölçüde istekli olduklarını gösterir. Bundan dolayı sevincimizi belirtir, sözü edilen mutasarrıfın iyi hizmetinin güzel eserlerini özellikle takdir ederiz.

ÖZEL TELGRAFLAR

Diyarbekir, 4 Aralık 324(Milâdî 17 Aralık 1908):
3 Aralık 324, derneğimizin onaylanmasının kabul edilmesinden dolayı teşekkürler eder, Osmanlı Meclisinin açılış gününü de millî bir sevinç şenliğiyle kutlarız.

Diyarbekir Kürd Derneği Başkanı
Müftü Subhi

*

Bıtlis, 4 Aralık 324:
Bıtlis'te kuruluş işi gerçekleştirilen Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti Şubesinin, Meclis'imizin bugünkü mutlu açılış gününde Vali ve vilâyet yöneticileri, bilginler ve şeyhler, önde gelen askerî amir ve subaylar ve yerel memurlar ile kent halkı hazır oldukları halde, hayırlı olması dileğiyle açılış töreninin yapılıp birkaç konuşmanın yapıldığı ve din ile Devletin şan ve şerefinin yücelmesini içeren dualar okunduğu arzolunur.

Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti Bıtlis Şubesi

*

Musul, 4 Aralık 324:
Devlet ve milletin şan ve görkeminin yücelmesi maksadıyla kurulan Meclis'in toplanması dolayısıyla, bir millî bayramımız olan bu mutlu günün yüceler yücesi onuruna kutlamalarımızı arzeder, ortak kamu yararlarında başarı elde edilmesi duasını yinelerim.

Seyyidler Başkanı Hafid Esseyyid Said

Musul, 3 Aralık 324:
Devlet ve milletin yücelmesi maksadıyle kurulan milletin Meclisinin toplanmasına rastlayan bu mutlu günü gördüğümüzden doğan olağanüstü sevinçlerle, kutlama görevini yerine getirmeye cesaret eder ve milletin beklediği yararlı ve iyi sonuçların gerçekleşmesi için başarı duasını anımsatırız.

Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti Musul Şubesi

*

Diyarbekir, 12 Aralık 324(Milâdî 25 Aralık 1908):
Diyarbekir ili içinde Beşirî aşiret liderlerinden Mirze Ağa'nın adamlarının dört yıl önce Garzan'da Pınçınar aşiretinin hayvanlarını gasbetmelerinden doğan düşmanlık, Beşirî ile Siird arasında zahire eşyası taşımasının kesilmesine ve güvenliğin ortadan kalkmasına neden olmuştu. Mirze Ağa da birçok benzeri gibi Siird Mutasarrıfına yalvarışını sundu. Pınçınarlılarla 175 liraya barışarak araları bulundu ve ticaret kaynakları da açıldı. Berwarî ilçesindeki aşiret liderleriyle Hristiyanlar da getirtilerek, sözü edilen mutasarrıf tarafından aralarında sevgi belirtileri pekiştirildi. Adaletli meşrutiyet yönetimi sayesinde her gün belirmekte olan adaletin özgürlüğünden böylece de yararlanan Müslümanlar ve Hristiyanlar adına teşekkürler sunarız.

Ermeni Temsilcisi Goybun
Nakîb Ali
Siird Müftüsü Halil
Belediye Başkanı Hâmî
Keldanî Başpiskopos Vekili Papas Hürmüz
Süryanî Patrik Vekili Papas İbrahim

DİKKATE DEĞER BİR TELGRAF

Diyarbekir, 13 Aralık 324(Milâdî 26 Aralık 1908):
Milletvekili olmak sevdasında bulunanlar, seçim tüzüğü uyarınca gönderilen Sayın Milletvekilimiz Arif Efendi'ye karşı yalan sözler sarfetmekten ibaret olarak, çarşılarda esnafa bir tutanak mühürlettiriyorlar. Anayasanın açık seçik hükümleri çerçevesinde 55 bin Kürd tarafından seçilmiş olan milletvekilimiz, Kürdistan'ın yüce başlı özgürlükçülerinden, en lâyık olan ve en hakkeden olduğu halde, yasal yetkiye aykırı olarak böyle saldırılmak istenen haklarının kamunun esenliği noktası bakımından korunması istirham olunur. Ferman.(126)

---

(126) Ferman: İlk sayıdaki 105 numaralı dipnota bakınız.

KÜRD:(127) Yukarıdaki telgraf her yöndan dikkate değer. Arif Efendi, hamiyete bağlılığı ve yeteneği ile öyle tanınmıştır ki, rekabet sevdasıyla yapılan saldırı, onun ulaştığı erdemin tepesine yetişemez. Biz, adı geçenin seçilmesindeki doğruluğu hakkıyla takdir eder, kendisini ruhumuzun içtenliğiyle kutlarız.

FELSEFE KONULARI

Yazarı: Mısır'ın en büyük bilginlerinden Seyyid Reşid Rıza Efendi

Çevirmeni: Vizeli Rıza Efendi

Öğretmen Vambery'nin mektubunun aynı:

Erdemli Efendim Hazretleri,

Yüce zatınızın himmet ve gayretiyle çevrilmiş kitapçığı büyük bir dikkatle okudum. Aslında hakkınız vardır; Müslüman milletleri ve özellikle soylu Osmanlı milletini istibdadın elinden yani yok olma bataklığından kurtarmak, herkesten önce bilginlerin işidir. İslâm toplumunun düzen bağı dindir; onu dirilten dindir; onun geleceğini sağlayacak da, ancak din olabilir. İşte onun için, milletinize iyi hizmet etmişsiniz. Ve fırsat düştükçe, eserinizi Frenk(128) gazeteleriyle duyurup tanıtacağım efendim.

Milletinizin eski hizmetçisi
Vambery

DÜNYADA MÜSLÜMANLARIN DURUMU
VE BİLGİNLERİN GÖREVLERİ

Işık saçan Güneş her gün ışık saçarak altın saçan ışınlarıyla, binek atı gibi olan yeryüzüne gerdanlıklar takıyor. İleri gelenlerin gözleri, yaratılışın tüm durumlarının özünü anlamak için tüm dikkatiyle bakıyor. Halkın gözlerine sunup gösterdiği gibi Güneş'in kendisinde de varlıkların gerçekliklerini görme yeteneği vardır, ki yetenek varsayılsa, bugün insanlar yeryüzü üzerinde oluşmakta olan tüm olayları o oranda tam olarak kavrayacak ve karşılayacak basamağa yakındır. İnsanlar yerküreyi doğal etkenler bakımından öylesine yönetimleri altına almışlar ki, yerküre âdeta, bir gece için bir tarafında gözlemlenen durumların öbür taraflarına kolaylıkla ulaştırılbildiği bir tek ülke niteliğini kazanmıştır. Ufuklar arasındaki uçan şimşek, Doğu'daki durumları Batı'ya ulaştırır ve Batı'daki işleri Doğu'ya dağıtır.

---

(127) "**KÜRD**"den maksat, "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"dir.

(128) Frenk: Avrupalı, Avrupa insanı. "Efrenc" de denirdi.

Ulaşım geçitleri açılışa, taşıma araçları da hizmete hazırdır. Bilim ve eğitim ürünlerinin yüce başlı ve doğal dalları eğilmekte, eller ise her yerde onları koparabilmektedir. İşte bu yerler arasındaki bağlantı ve zamanlar arasındaki yakınlaşma, diğer kabile ve topluluklarla eşitlik içinde bulunmakta ve yarışmakta olan bütün halkların üzerinden güçlüğü tümüyle kaldırır. Bu nedenle, bu bölüme mensup olan küçüklerin, yaratılışlarındaki kutlanası yüceliklere göre, az yıllar içinde, kendileri gibi büyük adam olmak için aralarında dünyaya gelip yetiştikleri güçlü büyükleri taklid edeceklerinden ümitliyiz. Ve tecrübe sahibi o büyüklerin, yüce nitelikleri gereğince, kendileri hakkında gerçekten erdem sayılacak tüm niteliklerde emsalları arasında seçkin duruma gelmelerini bekleriz.

Çünkü çalışarak elde edilen işlerde taklid ve yükselme, âdeta doğa kanunlarındaki irsîlik ve aykırılık gibidir, ki insan, salt onlar aracılığıyla bulduğu şeylerin iyisini korumayı alışkanlık durumuna getirebilir ve bulmadığı şeyleri icad edebilir. Onlar ikbalin iki kanadıdır, ki insan, sonu olmayan sanayi ve bilgi uzayında ancak onlarla kanat çırpıp uçar, ta ki yeteneğine uygun olan erdem basamağını elde eder.

Bu çağda bulunan insanların görülen durumlarına bir daha bakışını çevirerek ve kendileri hakkında her gün aldığın haberlere kulak vererek, mutlaka bil ki, Müslümanlardan başka halkların ve soyların tümü, daha yeni işaret ettiğimiz biçimde yaratılışın anayolunda gelişmeye doğru adımlar attılar. Sanki bu çağda Müslümanlar, insan doğasının aşağısında bulunan diğer bir doğa üzerine yaratılmış gibidirler. Oysa Müslümanlarda bu durum, diğer insan toplulukları üzerine erdem ve üstünlüklerinin gerçekleşmesinden, liderlik ve saltanatça hepsine üstünlük sağlamalarından sonra meydana gelmiştir.

Bu çağda Müslümanların gerçekten en gelişmişleri, Türkiya,(129) Mısır ve Hindistan Müslümanlarıdır.

Bununla birlikte, "bunlardan biri, kendilerine komşu olan milletlerin halk topluluklarından bir topluluğa olsun eşittir" diyebilir misin? Bir zamanlar Osmanlı Devletinin varlığının ücretlilerinden olup son zamanlarda ayrılmış olan Hristiyan halkların tümü, o devletin Müslüman olan Türk, Arap ve Kürdlerinden daha çok gelişmişlerdir. Evet, hükümet ve uygarlıkça da, bilim ve teknikçe de, sanayi ve eşya yapımınca da gelişmişlerdir. Bu yolda sözü uzatmaktan kurtulmak için, "tüm dünya işlerinde daha gelişmişlerdir" demeye hakkın vardır. Senin için asıl şaşılacak şey, bu devletin henüz egemenliği altında bulunan Hristiyanların, geçim sorunlarının tümünde Müslümanlardan daha ileri olmasıdır. Oysa Hristiyanlar, gerek nüfus ve gerekse maliye ve devlet işlerindeki çalışma bakımından Müslümanlardan daha azdırlar.

---

(129) İlk sayıdaki 84 numaralı dipnota bakınız.

İş bu merkezde olunca, Türkiya Müslümanları ile Osmanlı Devletine, hatta çoğunlukla içişlerine karışmakta olan Fransa, Almanya, İngiltere ve diğer Avrupa devletlerinin Hristiyanları arasında bir karşılaştırma yapınca, acaba ne diyebileceksin? Oysa bunlar 200-300 yıl Osmanlı Devletinin dehşeti karşısında tir tir titremişlerdi.

Mısır Müslümanları, tam yüzyıl Avrupa'nın durumları üzerine eğitim ve öğretim alanında sürekli olarak çalıştıktan sonra ne iş görebildiler? Gerçekten onlar filozoflardan, icatçı ve keşifçilerden, çeşitli bilim ve tekninklerden biri hakkında eser meydana getirebilecek kalem sahiplerinden yoksundurlar; belki bir üniversitenin kurulmasına bile yetmeyen himmetleri, gaflet tozunun altında gömülü kalmıştır. Hatta bu 10 milyonluk halk arasında hak ve adalet üzere hükümet işlerini yürütmeye cesaret edecek ve hasımların atacağı sitem oklarına karşı pervasız bulunacak ölçüde görüş ve önlemlerinde nitelik kazanmış 10 kişi bile yoktur. Bunların ülkelerince olan egemenlik ellerinden çıktığı gibi, her yıl topraklarını yabancıların istimlâk edip ortaklaşa işlettikleri ve her gün mallarını çektikleri için, mülkiyet haklarının bile ellerinden çıkması yakındır. Günlük gazeteleri, onların durumundan her an bolca sözettiğinden, bizim için yazıyı uzatmaya gerek yoktur. Şu halde onları Avrupa Hristiyanları ve Japonya putperestleriyle karşılaştırdığımızda, nasıl bir yargıya varmamız gerekir? Putperest, Buda, Brahma, Mecusî ve Frenk milletleri arasında yaşamakta olan şu Hindistan Müslümanları, gerek bilmiler öğreniminde ve gerekse hükümetten büyük destek gördükleri halde niye bilim ve sanatça, eğitim ve servetçe sözü edilen milletlerden daha geri kaldılar? Bunların, ne nüfusça kendilerinden çok olan Hindularla yarışacak ölçüde himmetleri yükseldi, ne de az olan Mecusîlerden geri kaldıkları için kendilerine utanç duygusu geldi. Hindistan'da çok dolaşmış olan tecrübe sahibi bir Müslüman seyyah, bana şöyle anlattı:

Ben, Mecusîleri Hindistan halklarının kategorileri arasında bilim ve işler, gelenek ve niteliklerce en gelişmiş, gerek kendileri ve gerekse birlikte yaşadıkları kimselerin tümü hakkında cömertlik ve şefkat sıfatlarıyla en fazla donatılmış olarak gördüm. Bazı kentlerde onların okulları ihtiyaçlarından fazla olup, Müslüman ve putperestlerden olan diğer halkların eğitim ve öğretimi için de okullar kurduklarını gördüm. Bunlardan olup, dinleyicilerle hınca hınç dolu bir salonda konuşma yapan bir konuşmacıyı dinlediğimde, düşüncelerinin yüceliği ve yeteneğinin olağanüstülüğü bana dehşet vermişti. Oysa Bombay'da, Mısır'ın Özbekiye meydanına benzer bir genel toplanma yerinde tüm millet ve halklardan seçkinler ile sıradan kişilerin dikkatini çeken Müslüman bir şeyhle onun beynini karşılaştırdığımda, Müslümanla Mecusî arasında pek büyük bir fark gördüm. İşittim ki o Müslüman, Hazreti Abdülkadir-i Geylanî'nin Allah katındaki manevî yerinden sözederken şöyle diyordu: "Bir karga, Şeyh'in doğum gününde kesilen kurbanların kemiklerinden birini kapıp gâvurların mezarlığına bırakır. Bunun üzerine, salt Şeyh'in kerameti olarak, yüce Allah, orada gömülü olanların tümünü affeder".

Aynı şekilde yine onu, Şeyh'in yaşam öyküsünü içeren bazı kitaplarda anlatılan kerametten sözederken dinledim. Özeti şudur: Şeyh'in bir muridi ölür. Ailesi de, müridi diriltsin diye Şeyh'e müracaat eder. Şeyh, Azrail'e yetişip müridin ruhunu geri almak üzere derhal havaya uçar. Azrail ise, "ben Allah'ın izniyle aldığım canı, tekrar Allah'ın iradesi olmadıkça geri veremem" diye vermezlik eder.

Devamı var

MECLİS'E KÜRDLERİN TEŞEKKÜRLERİNİN SUNULMASI

Hazreti Peygamber'in zuhûrundan beri inananların
biri şeker, biri kurban, iki bayramları vardır

Bu yıl üç bayramı görmekle keyiflenip sevince kavuştu
bütün Osmanlılar, ki Milletvekilleri Meclisi vardır

Ey milletvekillerinin görkemli Meclisi ve ey Osmanlı hanedanının ulu danışma yeri!(130) Tüm inananlar ve kitap sahibi dinlere bağlı olanlarla gerçeği bilip kabul edenler, ve özellikle yapısıyla yiğit olan soylu Kürd halkı, size selâmlarını ve dualarını armağan ediyorlar ve yüreklerinin tüm duruluğu ve içtenliğiyle size övgü ve teşekkürlerini arzediyorlar.

Ey saygıdeğer milletvekilleri! Siz, geçen yıkıcı depremde(131) Devletin bu köhne binasının sağlam yapısı, istibdad tufanından kalan bu eskimiş vatan gemisinin ihtisas sahibi kaptanı, milletin hastalıklı vücudunun yaşam bahşeden çeşmesi ve ümmetin görmeyen gözünün ışık saçan nurusunuz. Kuşku yok ki insanlığın düşünme yeteneğinin anlayış ve kavrayışı, mertebenizin yüceliğini keşfedip belirlemekten âcizdir ve kalemin yazışı ile sözün anlatımı da, yüce niteliğinizi açıklayıp bildirmeye yetmez. Zira sizler milletin güvendikleri ve milletin gönderilen vekillerisiniz; ve halk arasında hak ve adalet yaygısını sermekle ve Allah'ın kullarının kurtuluş ve iflâh olma çarelerini bulmak için Cenab-ı Peygamber ile Allah tarafından görevlisiniz. İslâmiyetin yücelik ve kutsallığı kadar büyük olan bu milletin emanetinin ağır bir yükü altında bulunup, o yükü istenen yere ulaştırmakla görevli ve bunca milyon nüfusun hayır ve mutluluğunun yol ve yöntemlerini hazırlayıp tamamlamakla yükümlüsünüz. İndirilen vahy olan ve kuşkulanılmayan Allah'ın kitabı ile Hazreti Peygamber'in kutlu şeriatı, her iki dünyadaki mutluluğumuz için yeterli ve tam sağlayıcı olduğundan, onların yüce hükümlerini yüceltmeye çalışmalısınız. Ve Anayasa da, danışarak yönetme ve meşrutiyet yöntemimizin güvencesi ve kefili bulunduğundan, bu temeli pekiştirip sağlamlaştırmak için himmet edip her değerli şeyi harcamalısınız. Allah'ın ve Peygamber'in rızasını kazanmak yolunda çalıştıkça, her zaman Allah'ın başarıları size kılavuz ve Hazreti Peygamber ile diğer Peygamberlerin ruhları dost ve yardımcınız olsun. Selâm ve Allah'ın rahmeti ve bereketleri üzerinize olsun.

---

(130) "Danışma yeri", derginin aslındaki "şûra"nın karşılığında kullanılmıştır.

(131) "Geçen yıkıcı deprem"den maksat meşrutiyetten önceki istibdad rejimidir.

5 Aralık 324(Milâdî 18 Aralık 1908)

Berzencî Seyyidlerinden
Esseyyid Ahmed Arif

MERKEZ MATBAASI

Babıâlî Caddesinde Numara 66

Mükemmel makineler ve baskı araç ve gereçlerine sahip olan matbaamızda Türkçe, Arapça, Farsça, Fransızca, Almanca, İngilizce, İtalyanca, Rumca, Bulgarca, Ermenice, İbranîce,(132) sözü edilen dillerin her çeşit harfleriyle ve litografyayla kartvizitler, kutlama kartları, defterler, belediye ve tüccarlara ait evrak, fatura, poliçe, büyük ve küçük tiyatro, konser ve konferans ilânları vesaire basılır.

---

(132) "İbranîce" sözcüğünü "Musevîce"nin karşılığında kullandık. Çünkü o dilin adı "İbranîce"dir.

KÜRD

TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Numro 6 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

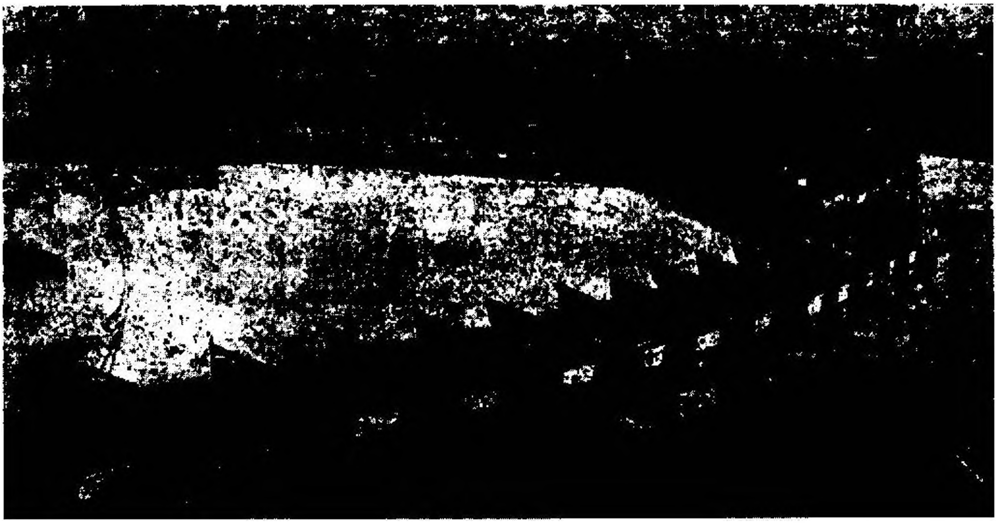

Musul'da Dicle Nehri üzerindeki cisr(1)

Dersaadet – Merkez Matbaası(2)
1326

---

(1) Yani "Musul'da Dicle Irmağı üzerindeki köprü".

(2) Dersaadet: Mutluluk yeri; İstanbul'un bir adıydı.

MERKEZ MATBAASI

Babıâlî Caddesinde Numro 66

Dersaadet

Tipografi ve litografi

Matbaamızın âlât ve edevâtı son derecede ve mükemmel makineleri en son sistemde olduğundan, devair-i resmiye ve muamelât-ı ticariyeye müteallik kâffe-i elsine üzerine her nev' evrak ve defatırı tab'edebiliriz.

***

Müzeyyen ve elvan-ı muhtelife üzre resail, defatır, bordero, havale senedâtı, fi-i carî(3) cedvelleri, çekler, her nev' reklâmlar, sirkuler, mektub serlevhaları, izdivac ve vefat tezkereleri, ufak tefek kart adresi ve âtîde teslimi meşrut vizit kartlar.

***

Coğrafya haritaları, plânlar ve resimler

***

Her nev' i'lânât

***

Mükemmel mücellidhanemiz de vardır.

---

(3) Öyle anlaşılıyor ki buradaki "fi" sözcüğü "fiyat" sözcüğünün kısaltılmış biçimidir; ki "carî" sözcüğüyle birlikte "carî fiyatlar, yürürlükte okan fiyatlar" demektir.

17 Zilhicce 1326(4) Cum'airtesi 27 Kânunıevvel 1324(4)

Cem'iyet
tarafından
müntahab
Sahib-i
İmtiyaz
ve Müdîr
ve Muharriri:
Süleymaniyeli
Tevfik
*
Şerait-i
iştira:
Taşra için
seneliği
posta
ücretiyle
beraber 80
ve altı aylığı
45 ğuruşdur
*
Nüshası
bir ğuruşdur

KÜRD
TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Sermuharriri:
Diyarbekirli
Ahmed Cemil
*
Kürd erbab-ı
fikir ve
kalemine
daima
sahifelerimiz
açıktır
*
Derc
olunmayan
evrak
ve âsâr
iade olunmaz
*
İdarehanesi:
Vezneciler'de
Kürd Teavün
ve Terakkî
Merkez-i
Umumîsidir

Numro 6 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

MAKALE-İ MAHSUSE

GİRİD MES'ELESİ

Otuz üç senelik bir şeb-i yelda-yı matem-ü esaretin makhûr-ı zalam-ı ğûl-ı vahşeti olan millet-i necîbe-i Osmaniye, fecr-i nevîn-i hürriyetle henüz sermest-i sahba-yı mübahat olmuş, bütün cihan-ı medeniyetin tebrikât-ü takdirât-ı mahsusasıyla alkışlanmış iken, Bulgaristan'ın istiklâl-i nâgihanîsi, Bosna-Hersek'in vuku'-ı ilhakı, bu ümmet-i muazzamayı en derin bir cerîha-ı hatırât ile müteellim etmiş idi. Bunun çare-i iltiyabını daha taharrîde iken, bu def'a da Girid'in Yunanistan'a ilhakı şayiası, her ferd-i necîb-i Osmanînin hissiyât-ı mübareke ve tayyibesini uyandırmış, Yunanistan'ı protesto için bir miting akdedilmiş, herkes îcabında bu uğurda feda-yı can edeceğine Allah'a, namusuna, vicdanına kasemle te'mîn etmiştir.

---

(4) Li gora tarîxa Mîladî 9 Kanûna Paşîn 1909(Milâdî tarihe göre 9 Ocak 1909).

Girid, serapâ–hadsiz hisabsız–Osmanlı şüheda-yı muhteremesinin hâbgâh-ı ebediyeti, Osmanlı kahramanlıklarının cilvegâh-ı hatırâtıdır. Binaenaleyh bizce mukaddestir; onun her zerre-i hâk-i feyznâki uğrunda binlerce ahrar-ı ümmet, îsar-ı hûn–i pâk-i hamiyete her zaman âmadedir. Bu def'aki ictima'ın elvah-ı mukaddese-i ittihadı, bu babdaki azm-i kat'î-i mücahidanenin bir berat-ı vâzıh-ı te'mînidir.

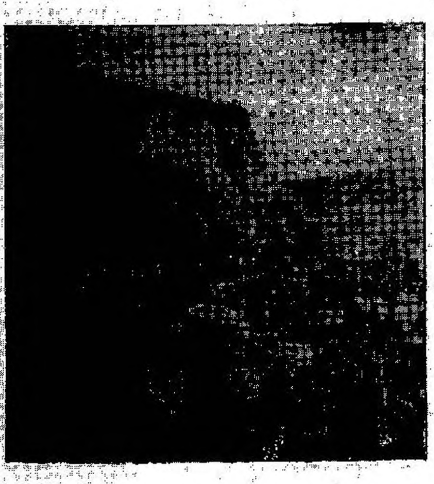

Girid manâzırından: Hanye(5)

Sultanahmed meydan-ı tarihîsi, hiç bir zaman bu azamette, bu kesrette efvac-ı müttehide-i ahrara tecellîgâh-ı ictima' olmamıştır.

Cum'airtesi günü akdedilen mitinge iştirak eden yüz binlerce insanın şu hadise-i ictimaîsindeki ulviyeti, kudsiyeti, şehname-i mealî-i ittihadı, tarih-i akvam-ı medeniye ebediyyen tebcîl edecek, ervah-ı mübareke-i ecdadımız bu manzara-ı bedîayı daima alkışlayacaktır. O gün taraf taraf okunan nutukların maanî-i ateşîni, otuz altı milyon Osmanlının tercüman-ı belîğ-i tahassüsâtıdır.

Hâk-i pâkinde binlerce şühedası uyuyan Girid'in emr-i ilhakındaki te'sîrât-ı umumiyeye, Kürd kavm-i necîbi dahi şiddetle iştirak etmiş, bu unsur-ı mühim bu babda da her fedakârlığı kat'iyyen göze aldırmıştır.(6) Cem'iyetimiz namına, a'za-yı cem'iyetimizden Süleymaniyeli Hüseyin Paşazade Süleyman Beyefendi tarafından o gün îrad olunan nutuk, zîrde münderecdir.

Hey'et-i ictimaiye, o dîde-i muazzama-ı haştnümûd(7) ile Meclis-i Meb'usan-ı Osmanî pîşgâhına da giderek, orada mütekabilen nutuklar okunmuş, ba'dehü Daire-i Sadaret'e azîmetle, tanzîm ettikleri protestonameyi Sadr-ı A'zam Paşa hazretlerine takdim etmiştir. Sadr-ı müşarün'ileyh, pîşgâh-ı efvac-ı millette îstade-i makam-ı tekrîm ve iltifat olduğu halde, protestonameyi tesellümden sonra şu yolda beyanâtta bulunmuştur:

"Girid'in Yunan'a ilhakı mümkin değildir. Hükûmet tamamen millet ile hemfaserdir.(8) Zaten Yunanistan da ilhakı kabul etmiyor. Zîra Osmanlılar ile iyi geçinmek, Yunanlıların menafı'ı iktizasındandır".

---

(5) Yani "Girit manzaralarından: Hanya".

(6) Doğrusu "göze almıştır" olmalıdır.

(7) Doğrusu "görkem gösteren, görkemli" demek olan "haşmetnümûd" olmalıdır.

Bu beyanât-ı te'mîniye, bizce şâyân-ı şükrandır. Düvel-i muazzama-ı medeniye, hukuk-ı milel-ü düveli pâmal-ı tezyîf etmeyecekleri gibi, Osmanlılarla dost geçinmek muktaza-yı menafı'ı siyasiyesi olan Yunan muhibbimiz dahi efkâr-ü tehyîcât-ı umumiyeye pek de atf-ı nazar-ı lâkaydî etmeyeceklerini ümid ederiz.

SURET-İ NUTUK

Devletimiz, ki kıtaât-ı selâse-i arz üzerinde kâindir, bunu bir kubbeye teşbih edecek olursak, nokta-ı muvazenesi olan kilid taşı dahi, mevki'-i mültekada bulunup Melike-i Bahr unvanına bihakkın şâyân olan Girid cezîresi olduğuna şübhe yoktur. Haiz olduğu mevki-i mühimm-i askerî ve siyasî îcabınca, bu cezîrenin yed-i kabze-i Osmaniyana geçmesine vaktiyle devletimizin dûr'endîşan-ı ricali fevkalgaye ehemmiyet vererek sarf-ı mesaî etmişler ve Venedik Cumhuriyeti yedinde bulunan cezîre-i mezkûrenin feth-ü zabtı için tam yiğirmi beş sene lâyenkatı' enva'-ı meşâkk-ü mehaliki göze aldırarak(9) ve milyonlarca para ve yüz binlerce insan bu uğurda telef ederek, nihayet nail-i muzafferiyet olmuşlardır.

Cezîrenin hiç bir kabze-i hâki yoktur ki bir şehidimizin hûnü ile âlûde olmasın. Anatoli ve Kürdistan ve Arabistan ve Rumeli'de bir ev yoktur ki keza Girid'in te'yîd-i rabıtası için bir kurban göndermemiş bulunsun.

Girid cezîresine en baîd olmak i'tibarıyla en az musab olan biz Kürdler bile o uğurda telef olmuş olan canlarımızın bir istatistikini tanzîm edecek olursak, yekûn-ı adedi herhalde bugün cezîrede sakin ahalînin ad'af-ı mudaafına bâliğ olur. Bunun için ebna-yı vatanımızdan ve dindaşlarımızdan olan ve enva'-ı masaib-ü felâkete dûçar olmuş bulunan zavallı Giridli kardaşlarımızın hali, bugün Kürdlere öyle te'sîr etmiştir ki, anların ve vatanlarının dûçar olduğu hale ağlamayan, istikballerini düşünmeyen, vatanın bir cüz'-i gayr-i müfarıkı olan Girid'in devletimizle beka-yı irtibatı uğrunda feda-yı canı cana minnet bilmeyen bir Kürdün –Kürdistan'ın en hücra ve sengistan bir yerinde bile– vücudu tasavvur olunmamalıdır.

Girid daha evvel yine bizim idi. Arablar tarafından fetholunmuş, Benîağleb ve Kuleybe devletleri tarafından asırlarca idare olunup, bir gülistan-ı behişt'âsâ i'mar edilmiş idi. O zamanda dahi saye-i İslâmiyette Giridli Hristiyan vatandaşlarımız imtiyazât-ı mezhebiyelerini, din ve lisanlarını muhafaza etmiş oldukları halde, ba'dehü galebelerinde, ehl-i İslâm vatandaşları hakkında reva görmüş oldukları mezalim-i azîme ve fazayıh-ı şedîdenin yâdı bile, bugün insanı dilhûn edecek derecede dehşetnâk olduğuna Avrupa tarihleri şahiddir.

---

(8) Doğrusu "aynı görüştedir" demek olan "hemfikirdir" olmalıdır.

(9) Doğrusu "göze alarak" olmalıdır.

Binaenaleyh, muttasıf oldukları hissiyât-ı şefkatkârî ve insaniyetşiarî iktizasınca Avrupa düvel-i fahîmesinin, kurûn-ı vustâda cereyan eden bu gibi fecayı'-ı elîmenin tekerrürüne müsaade etmeyecekleri ve yedlerine mevdû' bir emaneti hüsn-ı muhafazaya, ve biddefeât riayetini te'mîn-ü taahhüd eyledikleri hukuk-ı hükümranî-i Devlet-i Osmaniye'yi her gûna halelden vikayeye i'tina buyuracakları emrindeki ümidimiz pek kavî olmakla beraber, Huda nekerde, hukuk-ı düvel ve hukuk-ı milel kavaidi pâmal edilerek, deveran eden şayiâtın te'yîdi halinde de biz Kürdler, ecdadımız gibi Girid'in burc ve barûları altında üstühanlarımızdan tepeler teşkil etmedikçe cezîrenin bir taşını bile a'dadiye(10) teslime rıza göstermeyeceğimizi, huzurunuzda kavmimiz namına arz–ü te'mîn ve Giridli vatandaşlarımızın hissiyât-ü temenniyâtına tamamen iştirak etmiş olduğumuzu beyan-ü i'lân eyleriz. Yaşasın ittihad-ı millî, yaşasın Girid!

ŞÜÛNÂT

Teessüf-i azîm

Sülâle-i tahire-i Nebeviye'den ve Batha'nın hıtta-ı Irakiyeye emanet ettiği müntesibîn-i silsile-i ehl-i Kerbelâ'dan meşhur Şeyh Ahmed Kake Efendi hafîdi Seyyid Said Efendi, kim bilir ne gibi bir eser-i hata olarak, bu def'a Musul'da kurban-ı tîğ-i kader olmuştur. Şeyh Said Efendi, bizatihi şikâyâtı mucib ahvaldan müberra bir zat idi. Bunu kavî bir emniyetle iddia edebiliriz.

Cem'iyetimizin Reisi Seyyid Abdülkadir Efendi hazretlerinin merhum müşarün'ileyhe müteallik müdafaât-ı hakperestanesini ta'lîl edebilecek hiç bir kuvvet tasavvur edemeyiz. Ancak son zamanlarda oraca, Hükûmetin hakikî zu'fundan, sû'-i idaresinden dolayı, şamaran taallukat ve akrabasının, hatta biraderinin, oğlunun ef'al ve harekâtını şâyân-ı muahaze görür ve bu hususta teslim-i hak ve hakikat ederiz.

Yedi yüz seneden ziyade olan hicretlerinden ve Berzence'de tevattunlarından beri sülâlelerinden birçok aktab-ü evliya yetişmiş olduğu, ca-yı inkâr değildir. Binaenaleyh nesl-i ahîr-i Seyyidüşşüheda'nın te'sîr-i muhît ve zaman ile hareketlerinde görülen seyyiât, "ettahûnu lî"(11) derece-i kabulünü aşırmış olsa bile, mucib-i katilleri olamaz.

Gazetelerin i'lân-ı vefatından sonra neşr-i şekliyât etmelerinde biz bir siyaset-i ma'kule tasavvur edemiyoruz. Yalnız "Yeni Gazete" refik-i muhteremimizin âdab-ı İslâmiye namına minnetdarıyız. Hükûmetin tedabîri derece-i kifayededir. İnşaallah te'mîn-i heyecan olunur. Fakat Musul vatandaşlarımıza da bir lisan-ı ma'nevî ile deriz ki:

---

(10) Doğrusu "düşmanlara" demek olan "a'daya" olmalıdır.

(11) Arapça olan bu söz, "değirmen benimdir" demektir.

> Sehl kârî nist hûni ali Ahmed rîhten
> Hâki gam ber farkı ferzendî Muhammed rîhten(12)

MUSAHABE

NUTK-I SABIKIN NETİCESİ

Benim dört köşeli bir fikir ve müddeam var.

Birincisi: Avrupa'dan mehasin-i medeniyetin iktibasına muhtacız. Halbuki medeniyetin mehasiniyle beraber mesavîsi de terakkî ve en garib ve aldatıcı bir surete girmiş. Bu seyyiâtın en fenası ve medeniyetin muharribi ve bar-ı giranı, sefahet ve havaic-i gayr-i zarûrîde(13) israfât ve maîşetteki müdhiş müsavatsızlıktır. Binaenaleyh, mehasinle beraber seyyiât da medeniyetimiz içine sokulmamak için, bize öyle bir kanun-ı hâkim ve mümeyyiz lâzım ki, hevâ ve hevese galebe etsin. Zîra bizde çocukluk tabiatı var.

İkincisi: Nasıl ki Kürdlerin asabiyetlerinden, bir hâkim reis Avrupa'ya müdahene için Frenk libasi giyse, Kürdler o hâkime itaate bedel ihanet edeceklerdir, şayed tanısalar ki Kürddür, libas-ı millîsini tebdil ettiği için milletine hakaret etmiş derler; bunun gibi bu zaman-ı meşrutiyetteki hâkim, şahs-i mütehakkim değil, belki kanun-ı mümeyyizdir. Bu kanunu, libas-ı millî ile göstermek lâzımdır. Yoksa asabiyet-i ma'neviye karşıya çıkacaktır.

Üçüncüsü: Anâsır-ı gayr-i Müslimenin adalet ve müsavat ve hürriyetin devamına itmi'nanları tam olamaz. Meğer bu müsavat ve adalet metîn bir nokta-ı istinada rabt edile. O da, lâyetegayyer ve vicdanın hâkimi nokta-ı diyanet ve şeriattır. Demek bu adaletin muktaza-yı diyanet olduğunu göstersek tamamen mutmein olacaklar, hiç ürkmeyecekler, lâubalîlerin zannı gibi. Zîra ittifak hüdadadır, hevâda değil; olsa da muvakkattır. Zîra hevâ akrebin yuvası gibi ağraz ve enaniyetin menşe-i intişarıdır.

Dördüncüsü: Hadîdülmizac bir âlimin hiddetinden neş'et eden seyyiâtı, illet-i tardiyeye(14) binaen, ilmi de lekedar edebilir. Meğer bir salih âlim gösterilse ve o seyyiâtın menşei hiddet olduğu isbat olunsa. Binaenaleyh, istibdadın ve zaman-ı mâzînin seyyiâtı din ve şeriatı lekedar etmemek için, meşrutiyeti şeriat libasıyla göstermek ve tatbik etmek zarûrîdir.

---

(12) Farsça olan bu iki dizenin Türkçe çevirisi şöyledir:

> Kolay iş değildir Ahmed'in ailesinin kanını dökmek
> ve gam toprağını Muhammed'in çocuğunun başına dökmek.

İlk dizedeki Ahmed de Peygamber'in adlarındandır.

(13) "İhtiyaçlar, gerekli şeyler" demek olan "havaic" dişil olduğundan, sıfatının da dişil olarak "zarûriye" olması gerekir.

(14) Doğrusu "izleme nedeni" demek olan "illet-i ıttıradiye" olmalıdır.

Hulefa'-ı raşidînin ve Ömer bin Abdülaziz'in zamanlarını taklid edebiliriz. Eğer denilse ki onlardaki safvet ve ahlak-ı hasene bizde yoktur ki taklid mümkin ola, ben derim meyl-i terakkînin îkazıyla bizdeki tenebbüh-i efkâr ve telâhuk-ı efkârdan hâsıl olan tekemmül-i mebadî ve ihata-ı medeniyet, bu safvet ve ahlakın yerini tutar; düvel-i ecnebiyenin adaleti bu cevabı isbat eder.

Medeniyet-i İslâmiyenin medeniyet-i hazıradan farkı, yalnız menahî ve rezail ve esaret-i nefsden men'dir.Hem de, kamet-i merdane-i isti'dad-ı millîmize, kadınların libası gibi süslü sefahet ve hevesât yakışmıyor. Zîra bir erkek, bir kadının kametinden istihsan ettiği libası giyse rezil olur; ve bilakis.

Elhâsıl, çürük olan mesavî-i medeniyeti hudud-ı hürriyet ve medeniyetimize girmekten seyf-i şeriat ile yasağ edeceğiz; tâ ki medeniyetimiz bu âbıhayat-ı şeriat ile gencliğini ebedîleştirsin. Eğer medeniyet-i İslâmiye bir cism-i nâmî olsa, şeriat deveran-ı demi ve diyanet de hararet-i gazîresi olacaktır. Hem de şeriat-ı garra kelâm-ı ezelîden geldiğinden, ebede gidecektir.

Ma'rûf umum enbiyanın memalik-i Osmaniye'den zuhûru, kadar-i ilâhînin bir işaret ve remzidir, ki bu insanların makine-i tekemmülâtlarının buharı, diyanettir; ve bu Asya ve Rumeli çiçekleri ziya-yı diyanetle neşv-ü nema bulacaktır. Binaenaleyh her bir mü'min, i'lâ-yı kelimetullaha mükelleftir; ve bu zamanda en büyük sebebi maddeten terakkî etmektir ve a'da-yı terakkîye karşı herkes cihada mükelleftir ve en büyük düşman gayr-i mahsûs ve dahilî düşmandır. O da üç büyük müdhiş düşmandır. Birincisi fakr, ikincisi cehl, üçüncüsü ihtilâftır. Bu üç düşmana cihad etmek(15) dinen mükellefiz. Üç elmas kılıcı elde etmek lâzımdır. Birincisi mahabbet-i millî,(16) ikincisi ittihad, üçüncüsü maariftir. Cihad-ı hariciyeyi İslâmiyetin hakayık-ı ulviyesinin berahîn-i katıasının elmas kılıçlarına havale edeceğiz. Bu zamanın cihadı mahabbet ve tahbîbledir, tahvîfle değildir.

"Ve lâ tecessesû"(17) nass-ı celîlin muhalefetiyle hafiye havfiyle kimse hakkıyla iktidarını sarf edemezdi. Ve ayetin nısf-ı aheri "ve lâ yağteb ba'dukum ba'dan"(18) gazeteler muhalefet ederek eski hafiyeler gibi herkesin fikrine bir ıztırab ve tereddüd ilka etmiştir. Ama vâesefâ, ifrata müstaid olanlar tefrîta da kabil oluyor.

---

(15) Doğrusu "etmekle" olmalıdır.

(16) "Sevgi" demek olan "Mahabbet" sözcüğü dişil olduğundan, sıfatının da "milliye" biçiminde dişil olması gerekir.

(17) Bu bir Kur'an ayetinin bir parçasıdır ve "casusuluk yapmayınız" demektir.

(18) Yani "bazılarınız bazılarınızın ardından konuşmasınlar".

Ey ulema, size hitabediyorum. Şöyle ki: Her zamanda ulemalar ümera-yı müstebiddeye takliden her bir âlim kendi fikrini herkese kabul ettirmekle bir nev' istibdad gibi yapıyordu. Şimdi meşrutiyettir; hâkim şahs-ı mütehakkim değil, belki meşveretin ruhu olan efkâr-ı âmmedir. Siz de ilimde bir nev'-i meşrutiyeti ta'kîb ediniz. Zîra istibdad hâsılât-ı terakkîyi istihlâk ile insanları mâzî tarafına döndürüyor. İstibdad istikbale istidbar ediyor. Katre katre su müteferrik kalsa kuruyor, tecemmu' etse bir havz-ı abıhayat oluyor. Bunu da ilâveten söylüyorum ki, sarf-ı ma'neviyât atlamağa benzer; teavün-i kuvvet te'sîrsizdir. Bin ve bir, ikisi bir; ama ma'neviyâtın mebâdîsi maddiyâttan olduğundan, büyük taşı kaldırmağa benzer; teavün ve tedavül-i efkâra muhtacdır. Böyle makamlarda "lilkülli hükmün, leyse liküllin"(19) denilir. Avrupa bu sırra ve sırr-ı taksîm-i a'mal esasına binaen o harikul'âde terakkiyâtı ve maarifi te'sîs eylemişler.(20)

Hem de efkâr-ı âmmenin(21) meşverette feveran etse, hâr-ü hâşâk makamında olan bazı akaid-i bâtıla ve fırak-ı dâlların bid'atleri ki umum ehl-i İslâmı dağdar-ı teessüf etmiş ve daha çok seyyiâtın sahiblerinin taassub veya dikkatsizlikle hâsıl olan cehl-i mürekkebin münşî-i galatlarının beyanıyla izale ederek, safi ve berrak hakayık-ı İslâmiyeyi bütün efkâr-ü kulûba icra ve isale edecektir. Vesselâmü alâ menittebealhüda.(22)

Nutk-ı sabıktaki "ihtiyarlığına bağışlamak" hatadır; savabı ihtiyarsızlığına bağışlamaktır.

Molla Said-i Kürdî

İLMİYYE

İFADE-İ MERAM

Şimdiki Şark'ta medeniyetin müessisi ve bize bir ders-i ibret vermiş olan Japonların medeniyet-i cismaniyelerine hayat vermek için, taharrî-i din ederek bazı sualler sormuşlar idi ve ben de kendim gibi bir cevab vermiş idim. Ben bu cevabın kuvvetini tecrübe için, ki bu, mâzî ve istikbal ortasında açılan büyük seylli dere ve uçurum üzerinden atlayacak mı, yoksa sair zaîf ve kuvvetsiz ve hakikatsiz ve ihtiyarlanmış olan âdât-ü efkâr gibi mâzî tarafında mı kalacak? Bilmek için bu cevabı şimdiki efkâr-ı umumiyeye pîşkeş ve hediye ediyorum. Ve rağbet-i umumiyeyi celb ile bizim gibi nevresîdenin sa'yına neşat vermek için bir hizmet niyetindeyim. Şu bintülfikr ve zade-i tabiat ve semere-i fuad, şimdiki daire-i vâsia-ı hürriyetle mütenasib geniş ve haşmetli efkâr-ı umumiyenin rağbetine yakışacak üslûb cihetiyle bir şey değil ise de, lâkin dört cihetiyle antika olduğundan ve antikalık guluvv-ı kıymetin yerini tutmakla, i'tibar-ı umumiyenin rağbetine istihkakı ümid ediyorum.

---

(19) Arapça olan bu sözün çevirisi şöyledir: "Hüküm tümündür, her birinin değildir".

(20) Avrupa tekil olduğundan bu fiil de tekil olarak "eylemiş" ya da "eylemiştir" olmalıdır.

(21) Doğrusu "âmme" olmalıdır.

(22) Arapça olan bu söz, "selâm, doğru yola uyan kimsenin üzerine olsun" demektir.

Birinci antikalık ciheti, dağ meyvesidir. Zîra Kürdistan dağlarında şu zamanda sudûr eden sözler, kurûn-ı ûlâ sözlerini andırıyor; gûya biz kurûn-ı ûlâdan bir tarafa hareket etmemişiz. Çünkü hürriyet-i mutlakalarımızı(23) şimdiye kadar olan medeniyet-i zelîlâne ve nâmeşru' ve sefîhaneye feda etmek(24) revâ görmedik.

İkincisi tabiîliktir yani benim tabiatıma muvafıktır. Zîra benim gibi bir bedûnun(25) fikri fıtrat-ı asliyeye daha yakın olduğundan, muhakemesi de tabiî ve hadîsül'ahdddır. Sun'î ne kadar mükemmel olursa, tabiî yerini tutmaz. Hem de kelâm tabiî olduğundan, mütekellimin mizac-ı hissiyâtını andırır; ve okunduğu vakit, ma'deni benim gibi bir Kürd olduğu nazar-ı hayale karşı tecessüm ettirir; ve zihinde ma'neviyâtın resmini doğru nakşeder.

Üçüncüsü üslûb-ı garibidir, ki sür'at ve kesret ve ülfet ile, sathîlnan(26) ezhanı dikkate imale eder. Zîra garib olan ahlak ve hissiyâtımla mütenasib olan elbisem? Meanîler dahi istihsan ederek, elbisem gibi bir üslûb-ı beyanı giydirmek(27) benden istediler. Ben de hatırlarını kırmadım. Ama alaturka terziliği iyi bilmiyorum.

Dördüncüsü bu cevab gencdir, ihtiyardır, bedevîdir, medenîdir, hürr-i mutlaktır, hürr-ı mukayyeddir, yaşı dahi hürriyetten iki mah daha yaşlıdır. Gûya altı ay zarfında elli sene, belki daha çok tayy-ı zaman ederek yaşamış. Zîra vilâdeti vaktinde "**Tercüman-ı Efkâr**" olan gazeteyi şimdi bir gazete ile muvazene olsa, mâbeynlerinden asırlar geçmiş zannolunacak. Hem de bedavetteki hürriyet-i mutlakanın ve medeniyetteki hürriyet-i mahdûdenin izdivacından tevellüd etmiş; gûya dîk-i arş-ı ma'rifetsanı'dan tarîk-i ilham ile sadasını işitmiş bir dîküssabah gibi bu inkılab-ı azîmin sabah-ı infilâkına ezhan-ı nâimeyi sıyahıyla îkaz ediyordu. Bu cevabın mebde-ü meadı yani mevzu-ü gayetin celâleti, vesailin ehemmiyeti, sair kusurları setredeceğini ümid ediyorum.

Bintülfikrin cihazı, üslûb-ı garibdir; ve mehr-i muacceli de vakittir. Ve hem de birinci tecrübe, birinci inşa, birinci te'lîf olduğundan, noksanı ve ahlakı tabiîdir. Hem de uzun cümlelerle söylemişim, tâ ki hakikatin sureti parçalanmasın. Ve hakikatin etrafında daire çekmekle mahsûr bırakmadır.

---

(23) Doğrusu "sınırsız özgürlüğümüzü" demek olan "hürriyet-i mutlakamızı" olmalıdır.

(24) Doğrusu "feda etmeği" olmalıdır.

(25) Doğrusu "yabanînin" demek olan "bedevînin" olmalıdır.

(26) Doğrusu "yüzeysel olan" anlamındaki "sathî olan" ya da "sathî bulunan" olmalıdır.

(27) Doğrusu "giydirmeği" olmalıdır.

Eğer tutmadım, elinize vermedim, siz dikkatle tutunuz. Zaman-ı sâlifde şuara divanlarından hüsnünü, birçok ulema dîbace-i te'lîflerinden "hulafa-yı raşidînin mesleğinden olmayan" bir şahs-ı hâkime mehasın-ı milleti gasben ana vermek ve andan neş'et ettiği gibi ıtraî medhle istibdada kuvvet vermişlerdi. Ve mesavî-i istibdadı dahi nâkabil-i def' gördüklerinden, zaman ve feleği hedef ederek şikâyât ve i'tirazâtın okları(28) daima ma'nası te'sîriyle ma'lûm ve lafzı mechûl olan istibdada atarlardı.

Meşrutiyet-i şer'iye altında olan adalet-i mahz, ancak Eflatun ilâhının mehasın-ı hakikiye-i medeniyetin misal-ı müşahhası göstermek istediği medine-i fazılasında ihtimal verebilirlerdi. Ben isem, o def'i muhal gördükleri istibdadı yıkmakla muhal-ı âdî gördükleri medine-i fazılanın esasını atmakla meşgul olan bir ehl-i asrın efradı(29) olduğumdan, o âdete muhalefet ettim.

Birinci sual maalcevab icmalen müddea gibi vaz'ediyorum. Sonraki tafsîlât o müddeayı müntic kazayâ-yı kıyasuha maaha gibidir. Şöyle ki: Demişler vücud-ı Sanı'a delil-i vâzih nedir? Cevab: Delil-i nuranî ve hayat-ı ateşîn ve âlemin aynı olan Muhammed(a) ve kalb-i hidayetin lisanı ki Muhammed(a)in lisanıdır. "Ellezî nazaruhunnekadu, edakku min en yüdellese aleyh; ve meslekuhulhakku, ağna min en yüdellise alennas"(30) meali, nurefşan nazarına karşı hayal, hakikati setredemez. Hak olan mesleği tesvîlâta, tedlîsâta muhtac değildir. Bu kelâm, iki fırka-ı dâllanın reddine işarettir. Şimdi bed'edeceğim cevaba.

Mâba'dı var

Said-i Kürdî

MAKALE-İ MAHSUSE

KÜRDLER VE ŞECAAT-I AKVAM

–Mâba'd–

Fikri, kalbi metîn bir askerin vukuât-ı âdiye karşısında kılıcına dayanıp da bir tavr-ı dilîrane ile ahz-ı mevki' edip, pîş-i lâkaydîsinde cereyan-ı ahvalı gözden geçirdiği gibi, ahlak-ı ibtidaiyesine, terbiye-i fıtriyesine, metanetine güvenen bir milletin efradı da, bir gün Garb'dan Şark'a şu'belenip gelen müteaffin fesad-ı ahlaka hiç de iltifat edemez! Bunun içindir ki zamanımızda aşiretler, bâdiyenişînler, kadîm ve fıtrî hasletleriyle, büyük şehirlerden akıp gelen birçok i'tiyadâta, lâyuadd ahlak-ı müktesebeye, hercaî mizaclığa ehemmiyet veremezler! İlm-i ahval-ı ruh bu noktayı iki menba-ı zelâl-ı şarı'dan alarak, birine:

---

(28) Doğrusu "oklarını" olmalıdır.

(29) Doğrusu "çağın insanlarının bir bireyi" demek olan "ehl-i asrın bir ferdi" olmalıdır.

(30) Arapça olan bu sözün anlamı şöyledir: "Bakışı gerçekle sahteyi ayırt edecek olan kişi, kandırılamayacak kadar keskin bakışlıdır; ve tuttuğu yol hak olan kişi, insanları kandırmak ihtiyacında değildir".

1– Şeriatın dünya için beşere lâzım olan aksamını ibraz ederek ahlakın, metanetin, cesaretin muhît-i nâmütenahîsine bir fasıla-ı hudud çizmek ister, ki ahlak ve şecaat da zamana, mekâna nisbetle bu hudud dahiline giriyor.

Diğeri, 2– Kısmen ilcaât-ı zamanla o birinci muhît-i meşruiyetin etrafında toplanan bin ahlak ve âdât-ı müktesebe, dahil-i muhît olanların taklidine Garb'ın, ahlak-ı Garb'ın kabulüne çalışmalarıyla vücud buluyor; ki bunun da bir kısm-ı mühimmini tav'an ev kerhen kabul edebiliriz. Fakat bir şart ile ki şer'in, ahkâm-ı şer'in bünyan-ı marsûsunda rahne açmasın, her dürlü ahlak-ı Garbiye ana nazaran dimağımıza yerleştirilmek için sa'y edilmesin. Hulasa, ahlak ve âdât-ı milliyemizin bozulmasına sebebiyet vermesin.

İşte, vesaik-i tarihiyenin delâletiyle bugün nazarlarımızdan mestur kalamayan Kürdlerin ahlakı, bu esas-ı millî, bu kanun-ı şer' ile tekemmül etmiş. Zaman olmuş ki bu ahlak ve şecaat-ı milliye ile mefrût olanlar,(31) bir sürü müfsidin, bir gürûh garazkârın, bir şirzime bedkârın iğvasıyla, i'zamıyla yine o ahlak-ı kat'î yüzünden ezilmiş, kırılmış, urulmuş, toplara, kılıçlara, kurşunlara karşı durmuşlardır. Fakat şecaat ve kudretle mümtezic bulunan ahlak ve i'tiyadlarını değiştirmemiş ve hiç bir kuvvet dahi değiştirmemiştir. Bir gün(32) yine evvelki vaz'iyet ve şecatlarıyla bakıy kalan Kürdlerin en büyük noksanı, en azîm hatası ma'rifetsizlik, maarifsizliktir. Bunun ahlak-ı aslî ve hilkat üzerine sû-i te'sîri olmamakla beraber, maîşet ve refah-ı beşer üzerine faidesi büyük ve hem pek büyüktür.

Milletler, daima, mutahallık oldukları meziyet-i fıtriyenin ilim ve hüner ma'rifetiyle edeceği imtizacdan sonra bulundukları daire-i medeniyette büyük büyük mevki'ler, şanlı şanlı dereceler kazanır; mâzîleri ne kadar zulmet-i cehl içinde geçti ise, müstakbelleri de anın aksî müstevîsinde bir paye-i bülend ihraz eder. Bu bir emr-i ulvînin, bu bir kanun-ı ilâhînin imtiyaz-ı marsûsu ile, pençeleşmiş beşeriyetin marbut ve mecbur bulunduğu "sa'y-ı insanî" ile teklif kılınmıştır. Bazı dalalette, dalalet-i fikriyenin îka' ettiği hasarât-ı diniyede kalanların akîdesine göre terakkî, tealî, mümeyyizât-ı dimağiye, daima Avrupa'nın mebdei inkâr edilen mechul-ı hakikat efkârına, eser-i ebed'âbâdına hamlolunuyor. Bu bir kanaat-ı dâlladır. Bunda hikmet-i fikr-i beşer, izzet ve cidal kâmilen inkâr ediliyor; ve hatta ekserî umûrdaki cüzv-i tevfîk-i Huda, âmâl-ı hodpesendaneye kurban ediliyor.

---

(31) Doğrusu "nitelenenler" demek olan "mevsûf olanlar"olmalıdır.

(32) Doğrusu "Bugün" olmalıdır.

İşte bu nokta-ı mühimden(33) i'tikad tefrîk edilir. İnsanlığın, izzet-i nefsin, hilkat-ı âlemin,(34) hulâsa bütün meziyeti garb fikrinde arayan müstebidlerin âmâl-ı bâtılaları meydana çıkar. Bununçundur ki, hakayık fıtratına anı bir kisve-i sanîaya kadar vardıranların fikirleriyle, her fikr-i terakkîde asıl ahlaka müteradifen ilerileyenin her iklimde karşılaşıyorlar.(35)

Biz Kürdler, bugün o kadar gavamızât-ı dâllanın fikren ve fiilen zebûnu olmadığımız için, o şaibe-i dûr'endîşaneden baîdiz. Bu aramızdaki ib'ad fikren değil, hilkatendir. Bugün Müslüman doğmuş, dağların, sahraların, daha doğru, ahkâm-ı fesadiyenin telvîs edemediği vâdîlerin mütemekkinleri bulunduğumuz için, ahlakımızı bozmamış, oldukça asûde yaşamak için silâh ile doğar, silâh ile yürür, silâh ile ölürüz. Bunlar bizim ahlak-ı asliyemizdir.

Millet-i müsellâha olmak, bizi insanlıktan çıkaramaz. Şecaatla ma'rûf olmak, sıyt-ı nam almak, bizi, bir gürûh âmâl-ı Frenkâne besleyenlerin iftirası gibi vahşetle mahkûm edemez. Ve hakbîn olanlarca hiç bir suretle itmemiştir.(36) Kürdler zamana nisbetle cahildir. Fakat mekâna ve vaz'iyet-i hale nisbetle vahşî değil, merd, cesur, ebkâr-ı efkâr ile muttasıftır. Din ve ahlakı istinadgâh ittihaz ettikleri ve ma'rifet-i maarife de başladıkları için, istikbalde bu mülk-i milletin,(37) bu Osmanlılığın en büyük ve en mühim hidmetlerini kimseye vermeyecekler, medeniyet-i Garbiye yerine medeniyet-i İslâmiye ve Şarkiye ihya edebilecekler.

Mâba'dı var

Malatyalı Bedri

---

(33) "Nokta" sözcüğü dişil olduğundan, sıfatı da "muhimme" olarak dişil olmalıdır.

(34) Doğrusu "insanlığı, izzet-i nefsi, hilkat-ı âlemi" olmalıdır.

(35) Bu cümlede bir eksiklik ve yanlışlık görülüyor. Galiba doğrusu şöyledir: "Bununçundur ki, hakayık fıtratına karşı çıkıp, onu bir kisve-i sanîaya kadar vardıranların fikirleriyle, her fikr-i terakkîde asıl ahlaka müteradifen ileriliyenlerin fikirleri her iklimde karşılaşıyorlar". Bunun Türkçe çevirisi de şöyledir: "Bunun içindir ki, gerçeklerin doğasına karşı çıkıp, onu bir yapay perdeye kadar vardıranların görüşleriyle, her gelişme düşüncesinde asıl ahlakla eşanlamlı olarak ilerleyenlerin görüşleri her yerde karşılaşıyor".

(36) Doğrusu "itilmemiştir" olmalıdır.

(37) Doğrusu "bu toprağın ve milletin" demek olan "mülk-ü milletin" olmalıdır.

ŞÜÛN-I MEDENİYYE

KÜTÜBHANELER

Bir memleketin derece-i terakkî ve tekemmülü, bir milletin seviye-i irfanı, kuvvet ve nüfuzu maarifiyle, maarifin esasını teşkil eden terbiye-i fikriye ve ictimaiyesiyle mütenasibdir. Bugün satvet ve azametle cihanı bazîçe-i siyaseti tanıyan İngilizler, metanet-i fikriye ve sebat-ı azimleriyle bize vâzıh bir misal teşkil ediyorlar. Bu sebebledir ki İngilizler, bugünkü mevki-i muallâ-yı azameti kazandılar. Bu mevkie lâyık olduklarını isbat ettiler ve her zaman da ediyorlar.

Biz âlem-i hayatta, hayat-ı medeniye ve ictimaiyede fıtratımıza, isti'dad-ı fevkal'âdemize rağmen pek geride kaldık. Komşularımız bulunan milel-i mütemeddine derecesine irtika, eski mevki'-i düvelîmizi iktisab için şehrah-ı terakkî ve tekemmülde serî' ve mütevalî hatvelerle yürüyelim, yürüyelim de eski mühîb-i muazzam Osmanlıların çalışkan, fedakâr oğulları olduğumuzu anların ervahına gösterelim.

Terakkî ve tealî ederek lâyık olduğumuz mertebeyi ihraz etmek için evvelâ mekteblerimizin, bilhassa mekâtib-i ibtidaiye ve tâliyemizin sür'at-i ıslah ve istikmalini te'mîn edelim; ağûş-ı feyzine atılarak terbiyemizin, ahlakımızın esasını, hayat-ı fikriye ve ictimaiyemizin temelini, çatısını kurduğumuz o darül'irfanların ıslah ve ikmaline cehd-ü gayret gösterelim; ondan sonra mekâtib-i âliyenin ıslahı(38) çare düşünelim. Zîra metîn temeller üzerine yapılan binalar, ufak tefek sadmelerden asla müteessir olmaz. Halbuki çürük temeller üzerine kurulanlar ise, ne kadar müzeyyen olursa olsun, ufak bir sadme ile sarsılır, yıkılır.

Mekâtibin ıslah ve istikmali için yalnız Hükûmetin gayret ve fedakârlığı kâfi değildir. Hükûmet Maliye bütçesinden mektebler için mühim yekûnler ifrağ eyleyerek müteaddid mektebler te'sîs ve küşad eylese bile, üç-beş seneye kadar ehliyetli muallimler tedarikinden(39) dûçar-ı müşkilât olacak. Binaenaleyh, daha kısa, daha emin bu yoldan(40) hedefe isabet için, mekteblerle beraber bir de kütübhanelerin te'sîs ve teksîrine ehemmiyet verelim, gayret edelim.

Hiç şübhe yoktur ki kütübhaneler, sevimli Türkiya'mız için mektebler kadar istifadeyi te'mîn eder. Çünkü milletin rahatını, memleketin saadet ve selâmetini düşünen ve bu uğurda hayatının en kıymetdar dakikalarını mekteblerde kuru sıralar üzerinde sarf eden mekteblilerimizi hey'et-i umumiyesiyle nazar-ı i'tibare alırsak, yüzde heman seksanı ve belki daha ziyadesi fakr-ü zarûretin bar-ı tahammülgüzar-ı elîmi altında inlemektedir.

---

(38) Burada bir eksiklik vardır. Doğrusu "ıslahı için" olmalıdır.

(39) Doğrusu "sağlamakta" demek olan "tedarikinde" olmalıdır.

(40) Doğrusu "bir yoldan" olmalıdır.

Evet, istibdadın mezalim-ü i'tisafâtına istinaden feleğin bu mazlûm milletin kalb-i pâkine urduğu sille-i sefaletin mektebli genclerimizin çehre-i ma'sumiyetlerinde in'ikâs eden nişane-i hûnîni, bize mâzînin bütün elemlerini, netayic-i vicdansûzini gösteriyor. Bunlar istedikleri kitabları, vesait-i tahsiliye-i mübremeyi yalnız başlarına tedarik edemediklerinden, terakkî ve tekemmüle doğru önlerine çıkan mevanii iktiham için çabalamaya, uğraşmaya mecbur oluyorlar. Bu ise, anların gayret ve faaliyetlerini, maarife karşı izhar eyledikleri arzû-yı şedidlerini kesr ettiğinden dolayı, milletin bina-yı saadet ve selâmetine mühim bir darbe-i tahrib indiriyor; o derece ki, sarsar-ı fakr-ü zarûret ile zemîn-i sefalete serilen bu nevnihalan-ı ma'rifeti, âdeta millet için bir bar-ı azîm şekline koyuyor. Halbu, sefaletin çoğaldığı yerde sefahetlerin, cinayetlerin, fenalıkların çoğaldığı, gün gibi aşikâr ve bunların bu hal-i esef'iştimallerine karşı bir sedd-i ahenîn-i mümanaat çekmek mümkin iken, bu vesait-i hamiyetperveraneye müracaat etmemek artık kabil midir? Aslâ!

Mağdur Osmanlıların bu sitemdîde yavrularını himaye etmek pek kolaydır. Bunun için yegâne vasıta, her şeyden evvel mekteblerle kütübhaneler te'sîs ve küşad eylemektir. Bu halde, her şehirde bulunan ser'âmedan-ı erbab-ı hamiyet, bir cem'iyet-i hayriye-i maarif teşkil eylemelidirler. A'zası her kimse, namus ve hamiyeti, vicdan ve istikameti müsellem olan kimselerden müteşekkil olan bu hey'et, bütün hisabât-ı cariyesini, icraât-ı nafiasını vakit be vakit neşr-ü i'lân ederek ve hatta Hükûmetin taht-i himayesine girerek ahalînin emniyetini celb eylemelidirler. Bu hey'ete marbut bir de iki-üç zattan mürekkeb idare me'murları bulunmalı, bunlar kütübhanenin umûr ve hususât-ı dahiliyesiyle, kütübhanecilerin ahval ve icraâtına nezaret eylemelidirler. Asıl hey'et-i fenniye ise, lüzumu halinde ictima' ederek, kütübhanenin terakkî ve tekemmülü için îcab eden vesaiti taharrî ve tedkîk ederek istihsal eylemeli. Kütübhaneye konulacak kitablar müfîd, parlak, vatanperverane olmalıdır. Her çeşid kitab bulundurmalıdır. Lâkin devr-i istibdadda yazılmış medhiyelerden mümkin mertebe ictinab eylemelidir.

İşte böyle bir kütübhane te'sîs edilecek olursa, hem perestişkâran-ı maarif ve ebeveyninin fakr-ü zarûretinden dolayı mekâtib-i âliyeye giremeyenler, hem de henüz mekâtib-i tâliyede ders gören fakir müdavimler, boş zamanlarında buraya devam ederek mütalâa ile meşgul olurlar; terbiye-i fikriyeleri takviyetpezîr olur. Kat'iyyen bilmelidir ki, her şehirde mekâtib-i resmiye veya gayr-i resmiyeden mâada te'sîs ve küşad olunacak kütübhaneler, sefalet ve cinayetlerin azalmasına karşı en müessir bir çaredir.

Diyarbekirli Mazharzade Mazhar

EDEBİYYÂT

Fransa meşahîr-i üdebâsından Lamartine'in
evsaf-ı celîle-i Hazreti Peygamberî'ye dair yazdığı makale
bittercüme efâdıl-ı üdebâmızdan Haydarîzade İbrahim Efendi
tarafından nazmedilmiştir:

–Mâba'd–

Bunca mu'ciz, ki hep mealîdir
bence i'caz-ı fikr-i âlîdir

Cümle ma'bed, bütün sanemhane
hep bulaşmıştı bir hiss-i evsane

Şirk idi i'tikad sertâser
Fikr-i tevhîdden yok idi eser

Böyle bir vakitte hurûc etti
Arş-ı tevhîde bir urûc etti

kâinata dağıttı birliği
feveran etti nur-ı teblîği

Düştü asnam, yandı puthane
şu'le aksetti rû-yı ekvane

Zat-ı Ahmed, ki ayn-ı hikmettir
ruh-ı cesîm-i hak ve hakikattir

Olsa hâşâ bu işte tezvîri
olamazdı bu rütbe te'sîri

Çünkü tezvîrde itmi'nan olmaz
Olsa, te'sîrden nişan olmaz

Hale bak dîde-i basîretle
Bir olur mu yalan, hakikatle

Nazar et fenn-i cerr-i eskale
bu esas-ı sahîhül'icmale

Kuvvet remy'olunca, bîteşkîk
asıl mikyas kuvvet-i tahrîk

olur elbet me'ser-i ikdam
ayn-ı mikyas kuvvet-i ilham

Bir fikir kim bu rütbe âlîdir
malik-i sür'at-ı tealîdir

hükmü bâm-ı felekte carîdir
şark ve garba nüfuzu sarîdir

yok esasında nazm-ı izmihlâl
rahne-i hal ve bîm-i istikbal

şübhe yoktur ki sırr-ı hikmettir
eser-i kudret ve metanettir

Bunda bir sırr-ı hikmet olmazsa
bu eser bir hakikat olmazsa

bu kadar nâfiz ve metîn olmaz
dehr içinde ebedmekîn olmaz

İ‘timadı, kanaatı, hilmi
her cefaya tahammülü, azmi

hicreti, irtihali, ahvalı
hüsn-i hulkı, şemail-i âlî

bu gibi bin havârık ve ef´al
oldu hep mu‘ciz-i hakikate dâll

HİTAM

Böyle derse o şehsüvar-ı edeb
İsevîdin, Muhammedîmeşreb

böyle derse o âkıl-ı hakbîn
böyle derse Cenab-ı Lamartin

böyle derse o şair-i mahir
ne desin bir Muhammedî şair

ne desin bir hakıyr-ı bîkudret
Haşimî‘asıl Haydarî İzzet

Hünerim yok ki hâmerân olayım
şair-i Garb‘e hem‘ınan olayım

Böyle da‘vadan ictinab ederim
Bilirim haddimi, hicab ederim

Hüner ölmüş, ne sûd takat yok
vasf-ı âliye istitaat yok

Giremez her hüner bu meydana
Qatreyi nisbet ile Umman‘a

Yok bu vâdîde nutkun imkânı
Dilsiz eyler hezar Hassan‘ı

Bir Resul'ün ki mâdihi Hak'tır
anda acz-ı beşer muhakkaktır

Ey şerefbahş-ı bi'set-ı Adem
tercüman-ı serair-i âlem

Ey yegâne güzîde-i hilkat
kâşıf-ı kenzhane-i hikmet

Ey cihan-ı bedayiin sebebi
ruh-ı âlem, Muhammed-i Arabî

Kalmadı dehrde bir ehl-i hüner
etmesin ders-i hikmetin ezber

Bence her kim ki ehl-i iz'andır
nazarımda bütün Müslümandır

Bu meal üzre mâdih-i tahrîr
sırr-ı **Kur'an**'ı eyledi tasvîr:

"Ya, o kanun-ı hikmet ve edebî
oldu her yerde rehber-i talebi

Kelimât hikmetle meşhûndur
Her biri ayrı ayrı kanundur

Rabt edip bir makama ahkâmı
mütenevvi' lisan ve akvamı"

Barekellah, bu tarz-ı tasvîre
Gıbta ettim bu hüsn-i ta'bîre

Ne güzel, bak o Sa'dî-i Sanî
Garb'e anlattı fadl-ı **Kur'an**'ı

ki odur kâfili-i hukuk-ı ümem
rehnüma-yı saadet-i âlem

Bize bildirdi nef'i şûrayı
hikmet-i ihtilâf-ı ârayı

Nazar-ı hakta birdirir hükmü
sahib-i Zülfikar, bir zimmî

Kimseyi dine eylemez icbar
Budur işte şeiatül'ahrar

Gelmez evsafı hadd-ü pâyâne
dolsa medhiyle bin kütübhane

Arş-ı iclâlına kalem yetmez
Nazm bitti, fazaili bitmez

KÜRDÇE LİSANIMIZ
MEKTUB-I MAHSUS(41)

Sed hezar silav û merheba
li
Cem'îyeta Teavun û Tereqqîya Kurmanca

Ey merdên alîhîmmet, tacê serê me Kurdan(42)
Dê hun bûne sebeba def'a cehlê ji alemê
Wê hun bûne delîla neşra ilmî di alemê(43)
da hun bibin tebîb û dermanê kulê derdan

Îro gelek pirrneş'e me ji feyza îzzeta hewe(44)
Hêvîya mirî dilê me da, lewra ke îro rabî(45)
Derket navê me yê qenc ji wan defterên xirabî
Mane hemî welatîyê me jî li mineta hîmmeta hewe

Bi van histirê şadî ku ji çavê min dibarî
eger qelem bikare neqş ket hisandina dilê min
bo pîrozîya tifaq û cerîda welatîyê min
dê sed hezar kîtaba binivîsim û bikim dîyarî

Ey cem'îyeta bilindhîmmet, şertê mezinahîyê dilnizmî ye. Ser rûpera vî kaxizê wekî sêpiç(46) beytek li pîrozîya cem'îyetê û teb'a xezeta Kurda(47) re şandina min, jibo xatira qiseta Silêman û mûrîyê qebûl bikin.(48)

---

(41) Ev sernivîsar bi Tirkî ye; yanî "Zimanê Me yê Kurdî, Nameya Taybetî".

(42) Merdên alîhîmmet: Zilamên hîmmetbilind.

(43) Wê hun bûne: Wa ye hun bûne, eva hun bûne.
Neşra ilmî: Belavbûna zanyarîyê, belavbûna zanînê.

(44) Pirrneş'e me: Pirr dilşa me, gelek kêfxweş im.
Îzzeta hewe: Serbilindîya we.

(45) Rabî: Rabû, vejîya.

(46) Sê piç: Tê zanîn ku mexsed sê parçeyên helbesta jorîn in.

(47) Teb'a xezeta Kurda: Çapkirina nûçenama Kurdan; mexsed ev kovar e.

(48) Ev peyv îşaret e bi alîyê çîrokeka efsaneyî ve, ku di heqê mûrîyek û Silêman Pêxember da belav bûye. Di wê çîrokê da tê gotin ku lawir hemî çûne seredana Silêman Pêxember û her yekê ji wan dîyarîyek jî jê ra birîye. Mûrîyek jî nîvê lingê kulîyeka mirî kirîye devê xwe û di erdê da kaş-kaş kirîye, birîye daye Silêman Pêxember û jê ra weha gotîye: "Dîyarî li gora hêza dayoxan tên dayin. Eger li gora rûmeta mirovan dîyarî ji wan ra bihatina dayin, rûmeta te dê bi qasê dinê û tiştên tê da bûya". Nivîskarê vê helbestê jî komele û kovara Kurdan şibandine Silêman Pêxember, xwe jî şibandîye wê mûrîyê, helbesta xwe jî şibandîye dîyarîya wê.

Eger munasib e, jibo meqseda şîretekê ji welatîyê me ra, van çar xeberên ha jî bi qezeta cem'îyetê neşir bikin. Zarûk ku îzna ştexalîyê ji nû bistînî, ancaq ev qas li hev bînî.(49) İnşaellah roj bi roj bi saya hîmaye û terbîya we mezina, em'ê bielimîn û qenc bibîn mirov.

Dîyarbekir'den: Telgrafçı
Mehmed Tahir Cezerî(50)

GELÎ BİRAKÊN EZÎZ Û GELÎ KURMANCA

Hun hemî zanin, hukûmeta me berî nuho(51) hukûmetekê mustebid bû.(52) Ji pênc heyva bi hir da(53) hukûmetek meşrû' û meşrûte ye.(54) Lakîn tehqîq hindek ji we, çûnkî hukûmeta kevn weke mal û canê we, aqıl û çav û guhê we jî talan kiribî, hun nizanin di mabeyna va her du hukûmeta ferq çi ye û mana îstîbdad û hurrîyetê çi ye.

Hindek dî, qenc wekî şeytana dizanin, welakîn ew îdara mustebid çêtir muwafiqê eyş(55) û menfeeta wa bî. Çûnkî her yek ji wan bi sûretek bêînsafî(56) qetek ji laşê dîya me –ku weten e– û qismek ji yetîmên wî wetenî –ku xweh û birayên me ne– nav penceê xwe da zebt kiribîn, û weke gurên har ber diranê xwe de dikemirandin.

Qismê sisîya, ji etba' û muînê(57) wan qatila, wan zalima ne; eynê mîna tajî û tûla, bi xizmeta wan nêçîrvanê bêînsaf kêfa wan dihat.

Ev her du qisim neyarê dîn û aqil û ilm û çav û mal û canê me ne. Ew bi xwe ked û kesba me ji me distînin. Sal duwazde meh me dikir, wan dixwarin. Dijhurrîyet, em ji xwendina ilmî meni' dikirin, da em ef'alê wa nezanîn; em ji îbbadeta Xwedê meni' dikirin, da em her ji wan tenê bitirsîn, îtaeta wan bikîn. Çûnke dizanin Musulmanekî xas û muxlis hur e, mutewekkilê Xwedê ye, ji tu ebda(58) natirse û ji xeyrê Xwedê îbadet û taeta tu ebda naket, nabit esîrê tu kesî. Me(59) ji gerê, ji dîtina dinê meni' dikirin, da em welatê xelqê nebînin û welatê xwe weke wa ava nekîn. Hasılî, me ji hemî tişta meni' dikirin, da em ji xeyrê wa kesekî, şey'ekî(60) nas nekîn, nezanîn, esîrê wa bîn. Li daîreên hukûmetê, jibo cînayetekê sed ji me bi carekê mehkûm dikirin, da em nekarîn biçîn bajarê xwe jî.

---

(49) Yanî "dema zarûkek destûra peyvînê nû distîne, ancax dikare ew qas peyva xwe li hev bîne". Nivîskêr bi vê peyvê dilnizmî kirîye û xwe şibandîye zarûkan. Mexsed ji peyva wî jî ev nivîsara wî ya jêrîn e, ku bi sernivîsara "Gelî Birakên Ezîz û Gelî Kurmanca" nivîsîye.

(50) Dîyarbekirden Telgrafçı: Ji Dîyarbekrê têlgrafkar, xebatkarê têlgrafan.
Cezerî: Cizîrî, kesê ji Cizîrê. Ev awayê Erebî ye.

(51) Nuho: Nuha.

(52) Mustebid: Dîktator.

(53) Bi hir da: Bi vir ve.

(54) Hukûmetek meşrû': Hukûmeteka qanûnî.
Meşrûte: Hükûmeta sipartîyê parlamentoyê.

(55) Eyş: Jîyan.

(56) Bi sûretek bêînsafî: Bi awayekî bêînsafî, bêînsafkî.

(57) Etba': Pêgirtî.
Muîn: Alîkar.

Herçî hukûmet bû, ew jî ji menfeeta xwe ra muînê wan zalima, wan murtekiban bî.(61) Ez nahîyeyekê îbaretê ji neh-deh gunda nas dikim; ji "qalû bela"yê(62) de nebûne xwedîyê pênc sed peza û her sal deh hezar pez li ser wan dinivîsîn û qamçûra(63) wa baqî dihîştin û muqabilê wa peza çar sed ew qeder(64) ji exnamê(65) qezayê ketim(66) û ji serê malê wa îxtîlas dikirin.(67) Bi vî sûretî(68) her sal ew qas heqê beytulmal(69) û milet telef dibî. Eger jibo tehsîlatê me'mûrê hukûmetê biçûna wê nahîyeyê, eger bi wa re esker zehf hebûya, gundî hemî direvîyan serê çîya. Eger hindik bûna, nedihîştin bikevin nav gund, şer dikirin, derdêxistin. Eger ne pirr ne hindik bûna, yanî muqabilê hev bûna, axayê nahîyeyê xulamê xwe û tehsîldara bi hev ra bera nava gund bida, ji hil û heram xilas bikiran. Her çi qas, mesela sed zêr tehsîl kirin, pêncî axê ji xwe ra hilanîya, sîh lîre li esker û tehsîldara belav bikira, bîst lîre ancaq dihat sindoqa hukûmetê. Ji axa heta gavan hemî mehkûm kiribîn, da kes neyê pirsa îşê xwe li hukûmetê neket. E'şar û tekalîfê(70) dî jî li vê qiyas bikin.

Elhasil, bi navê teklîfatê beytulmalê her çend pereyên bihata tehsîlkirin, her çendî didan mesref û meaşê esker û me'mûr û cendirma. Welakîn ew esker, me'mûr, ji dêl îdara milk, muhafeza weten û te'mîna asyiş(71) û muhafeza huqûqê feqîra, ancaq di xirabîya welat, kuştin û şêlandina feqîr û ehalîya îstîxdam dikirin.(72) Heç wekî milet başqe, hukûmet başqe, her du neyarê hev bîn. Gerek ji vî sebebî û gerek ji sebeba fesad û bêtifaqîya eşîra û bêaqilîya me ehalîya, hukûmet ji alîkî em xirab kirin, me xwe bi xwe ji terefekî hev xirab kir. Îro di welat da hun ji xurba avahîkê, ji hezar feqîra dewletlîkî,(73) ji deh hezar cahila aqillîkî(74) nabînin.

---

(58) Ji tu ebda: Ji çu evdan, ji çu qûlan.

(59) Me: Awayê rast "em" e.

(60) Şey'ekî: Tiştek.

(61) Menfeet: Lişt.
Murtekib: Kesê ku di karê dewletê da bêretî dike û menfeet bi destê xwe dixe.

(62) Qalû bela: Dema ku Xwedê gîyan afirandine û ji wan pirsîye gotîye "ma ez ne Xwedayê we me!", hinan ji wan gotîye "belê, tu Xwedayê me yî", hinan jî gotîye "na, tu ne Xwedayê me yî". Gîyanên ku gotine "belê, tu Xwedayê me yî", ji bersîva wan ra bi Erebî tê gotin "qalû bela"; ew peyv bûye nîşana bereya berê.

(63) Qamçûr: Bêşa lawiran, bêşa heywanan. Li hêlna jê ra tê gotin "qamçûl".

(64) Çar sed ew qeder: Çar sed û hinek, çar sed û tiştek, çar sed û kusûr.

(65) Exnam: Pez.

(66) Ketim: Veşartin, poşan, bincilkirin.

(67) İxtîlas dikirin: Ji xwe ra digirtin, davêtin berîkên xwe.

(68) Bi vî sûretî: Bi vî awayî.

(69) Beytulmal: Xizna dewletê, malîye.

(70) E'şar: Dehyeka ku ku cotyaran dida dewletê.
Tekalîf: Bêşên ku gel didan dewletê.

(71) Asayiş: Hêsatî, amoşî, ewletî.

Ew Qanûnê Esasî(75) –ku çar ruknê wê hurrîyet, edalet, uxuwwet, musawat e(76) û muwafiqê emrê Xwedê û şerîeta Pêxember e– sed hezar rehmet li erwahê wan û tewfîqa Xwedê teala her alîkarê wan bit, Cem'îyeta Îttîhad we Tereqqîya Osmanlîya bûne sebeba îstîrdadê(77) hurrîyeta me. Xwedê wan ji serî kêm neke. Îcar hukûmet û milet hemî bî yek, heqê kiçik(78) û mezina muqabil qanûnê bi mûcibê emrê Xwedê(79) muhafeze bî. Ema garanek ji wan zalimêt mustebid û me'mûrên murtekib(80) dîtin muqabilê ronahîya edaletê ra hêdî(81) nikarin dizî, fisq û fucûra xwe bikin û bisitirînin, bi van texlît(82) dest bi hîla û şeytanîya kirin. Ji serê ewilî gotin "em'ê ho bikin û ho bikin",(83) bi zirt û pirta ehlê hurrîyeta tirsandin; neçû serî. Paşê îftîra û bêbextî li Padîşah kirin, gotin "Sultan Ebdulhemîd hurrîyetê qebûl nake, hema firsetek bi destê wî bikevî, wê car dî Qanûna Esasî hilîne". Ew derewa wa jî ji xeyrê rûreşîya wa tiştek hasıl nekir.

Mâba'dı var(84)
Mehmed Tahir Cezerî

Merkez Matbaası M. Tevfik

---

72) Îstîxdam dikirin: Bi kar danîyan.
(73) Dewletlî: Dewlemend, zengîn.
(74) Aqillî: Aqilmend, biaqil.
(75) Qanûnê Esasî: Serqanûn, qanûna bingehî ya ku awayê kargêrîya dewletek, heq û wezîfeyên hevwelatên wê dewletê sererast dike û kifş dike. Li vir mexsed jê serqanûna Dewleta Osmanî ye, ku bûbû bingehê meşrûtîyetê. Ji serqanûnê ra bi Erebî "dustûr", bi Tirkî "anayasa", bi Înglîzî jî "constitution" tê gotin.
(76) Uxuwwt: Biratî.
Musavat: Wekhevî.
(77) İstirdad: Vegerandin.
(78) Kiçik: Biçûk.
(79) Bi mûcibê emrê Xwedê: Li gora fermana Xwedê.
(80) Me'mûrên murtekib: Me'mûrên ku bêrêtî dikin û bertîl dixun.
(81) Texlît: Şaşkirin, xelitandin.
(82) Hêdî: Awayê rast "êdî" ye.
(83) Em'ê ho bikin: Em'ê weha bikin.
(84) Mâba'dı var: Dûmayîk heye. Peyvika "ma'bad"ê Erebî ye û bi mana "dûmayîk" e, "var" jî Tirkî ye û bi mana "heye" ye. Li gora ku nivîsara jorîn bi Kurdî ye, divîya ku li vir jî bi Kurdî bihata gotin "dûmayîk heye". Lê wek sernivîsarên nivîsarên Kurdî, gelek mixabin ev peyv jî weha bi Erebî û Tirkî hatîye nivîsîn.

ŞEZERÂT

ANATOLİ HEY'ET-İ TEFTİŞİYESİ

Anatoli vilâyetlerinden bazılarına i'zamı takarrur eden Hey'et-i Teftişiye riyasetine Selanik Valisi Dâniş Bey ta'yîn ve keyfiyet kendine teblîğ edilmişti. Müşarün'ileyh, bu kerre gönderdiği tahrîrât-ı cevabiyede, Anatoli'de fecî' ve dilhhıraş vak'aların hakikî sebebleri sefalet ve zarûret olduğu ve şimdiye kadar oraya ikide bir gönderilmiş olan hey'etlerden kat'iyyen bir faide görülmediği ve şu halde şimdi tekrar birtakım masarıf ihtiyarıyla hey'et i'zam edilmektense, bu masarıf bir vilâyetin turuk-ı muvasala ve umûr-ı nafiasının yoluna konulması, daha ziyade müstelzim-i fevaid olacağı beyan olunmuştur.

*

Siverek sancağı meb'usluğuna Şûra-yı Devlet Muavinlerinden Nureddin Bey'in intihab edildiği, mahallî belde riyasetinden telgrafla bildirilmiştir.

*

Diyarbekir Fırkası kumandanlığından çıkarılan Tevfik Paşa, Akkâ Fırkası kumandanlığına ta'yîn olunmuştur.

*

Osmanlı İttihad ve Terakkî Cem'iyeti'nin Selanik Mekez-i Umumîsinin emir ve tensîbi üzerine, Diyarbekirli ahrar-ı üdebâdan Tevfik Efendizade Ziya Efendi, Diyarbekir, Erzurum, Wan, Bıtlis vilâyetlerinde İttihad ve Terakkî Cem'iyetlerinin teşkîline ve buraları daimî surette teftîşe me'mur edilmiştir.

*

Milî aşireti reisinin oğullarıyla Şemmer, Anze ve sair aşayir ve zarardîde olan ahalî beyninde sulh ve müsalemeti te'mîn için Viranşehir'de bir kongre teşekkül edecek. Bu kongreye Diyarbekir'den, Haleb'den, Urfe'den, Zor'dan İttihad Cemiyetlerinden gidecek me'murlar kırk kişi olacak ve bunları –Selanik Merkez-i Umumîsinin tensîb ve iş'arı üzerine– meşahîr-i ahrardan Tevfik Efendizade Ziya Efendi idare edecektir. Hâsıl olacak netice hakkında alacağımız ma'lûmâtı ileride arzedeceğiz.

*

Mardin sancağı meb'usluğuna Alaybeyizade Jandarma Tabur Kâtibi Said Bey'in intihab edildiği müstahberdir.

DİYARBEKİR MEB'USLUĞU VE ŞİKÂYETÇİLERİ

Osmanlı İttihad ve Terakkî Cem'iyeti'nin Diyarbekir Şu'besi a'zasından olup bu kerre meb'usen de İstanbul'a gelen Birinccizade Arif Efendi aleyhinde mukaddema ba'zı neşriyât-ı garazkârî müsadıf-ı nazar-ı teessüfümüz olmuş ve bu babda Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti'nin Diyarbekir Şu'besinden aldığımız bir telgrafname de geçen nushamızda derc edilmiş idi.

Arif Efendi'nin şiar-ı namus ve hamiyeti herkesin müsellemi ve esbab-ü ledünniyât-ı şikâyât dahi cümlemizin ma'lûmudur. Îcabında daha ziyade teşrîh-i mes'ele ve tenvîr-i hakikat edilecekse de, biz şimdilik, "Diyarbekir" ve "Yeni Gazete" refiklerimizin müşarün'ileyh hakkında yazdıkları birkaç sözü bervech-i âtî aynen enzar-ı takdir-i kariîn-i kirama arzla iktifa ederiz:

Diyarbekir'den:

Diyarbekir livası meb'usluğuna, elli sekiz re'yden kırk ikisini ihraz eden Birinccizade Arif Efendi intihab olundu. Bu zatın measir-i cemîlesini ta'dada hacet yoktur. Çünkü irfan ve hamiyeti bu havalî ahalîsince müteareftir. Kulûb-ı âmmede ihraz etmiş olduğu hissiyât-ı tebcîliyenin derecesini, dünkü gün müdebdeb bir surette icra kılınan rasime-i teşyîiye isbat ve irae etti. Ulema, meşayıh, mûsikî-i askerî ve rüşdî-i askerî ve hâdımutterakkî mektebleri talebesi ve beş bin kadar hamiyetmendan ahalî ve eşraf, teşyîe gelmişlerdi. Usûl-ı meşveretin kudsiyeti, Meclis-i Meb'usan'ın ehemmiyeti umum tarafından bihakkın takdir olunduğu, vücûh-ı âmmedeki meserret-i rûhaniyeden anlaşılıyor idi. Osmanlı İttihad ve Terakkî Cem'iyeti namına a'za-yı Cem'iyetten Yüzbaşı Mazhar Efendi, bir hutbe-i siyasiye kıraat etti, kemal-i ihtiram ile alkışlandı. Yüzbaşı Şehab Bey ordu namına bir nutk-ı askerî îrad eyledi, mutantan alkışlarla selâmlandı. Mes'udiye Müderreisi Müftîzade Hacı İbrahim Efendi tarafından bir dua-yı belîğ okunduktan sonra, Meb'us Efendi kürsî-i hitabete çıktı, âmâl-ı âliye-i vatanperveranesini ta'dad ederek kulûb-ı huzzarı tesrîr ve tatmîn eyledi; piyadelerle bir hiss-i samimî-i karabetle veda'laştıktan sonra, Bıtlis meb'usuyla beraber hareket ettiler. Birçok gerdûne süvarlar ve atlılarla Açıksu mevkiine kadar tekrar teşyî' olundular. Orada ikinci bir rasime-i veda' icra olunduktan sonra, memleketimiz hamiyetmendanı muhterem meb'uslardan ayrıldılar; dua-yı muvaffakıyeti vird-i zeban ederek, tanîn-i zemzeme-i hürriyetle büyük bir sûr-ı sürûrdan nişan veren şehre avdet ettiler.

Yeni Gazete refikimizin:(85)

Hak ve hakikatten başka her şeye karşı bîtaraf bulunmakla mübahî olan âşinalarımdan biri dün matbaamıza müracaatla, evvelki gün Meclis-i

---

(85) Doğrusu "arkadaşımızdan" demek olan "refikimizden" olmalıdır.

Meb'usan'da cereyan eden bir kısım müzakereye müteallik ihtisasât ve ma'lûmâtını beyan etti; dedi ki:

Diyarbekir Meb'usu Birinccizade Arif Efendi'yi kendimi tanıdığım zamandan beri tanırım. Fikri münevver ve memleketin ihtiyacâtına bihakkın vâkıf bir adamdır. Hemşehrileri bu zatı meb'us intihab etmekle, ihtiyacât-ı ictimaiyelerinin vasıta-ı istîfasını hüsn-i intihab etmiş sayılırlar. Arif Efendi'nin name-i a'mâlına şerefbahş olabilecek en büyük hayır ve sevabı, Millî Aşireti Reisi ma'hûd İbrahim'e karşı i'lân etmiş olduğu cihadda –her dürlü tehdîdât-ü şedaid-i istibdada rağmen– sebat ve ısrarıdır. Arif Efendi bu uğurda mehaliki de iktiham etmişti. Bununla beraber, İbrahim'in tahdîd-i tahrîbâtından belki en az müstefîd olan, kendisi idi. Demek vatandaşlarının âmâl-ü menafı'ına fedakâr bir hâdım olmaktan çekinmedi.

Arif Efendi'yi meb'usluğuna intihab etmiş olanlar, bir lâzime-i şükranı îfa ile iktifa değil, vekillerini de hüsn-i intihabda dikkat ve i'tina etmiş olmakla meşkûrdürler.

Ermeni vatandaşlarımın her husustaki himmet ve dikkatlerini takdir ve elimden gelse taklid ederim. Yalnız kendilerine hâlisane ve biraderane bir nasihatım vardır: Âmâl ve ihtiyacât-ı müstakbeleyi, mâzînin ağraz ve hatırâtına tahmîl etmesinler. Çünkü önümüzde pek büyük bir istikbal, bununla beraber bitmez ve tükenmez ihtiyacât ve âmâl çırpınıyor.

TELGRAFÂT-I HUSUSİYE

Muş, 24 Kânunıevvel 324(Milâdî 6 Ocak 1909):
Urvetulvuska-yı şeriata muvafakatı cihetle ihtiramât-ı mahsusa ile istikbal ve kabul edilen Kanun-ı Esasînin bahşettiği hürriyet îcabı ve rehberî-i cem'iyet-i muhteremeleri ile, buraca da lehülhamd bugün bir "Kürd Teavün ve Terakkî Şu'besi" küşad edilmiş olduğu, bera-yı ma'lûmât arzolunur.

Siraczade Nadir
A'zadan Genc Tahrîrât Müdîr-i Sabıkı Hilmi
A'zadan Ulemadan Arabzade Müftî-i Sabık Mehmed
Meşayıhtan Osman
Mütehayyızandan Müftîzade Fethullah
Eşraftan Niyazi

*

Dersim, 5 Kânunıevvel 324(Milâdî 18 Aralık 1908):
Millet-i Osmaniye'nin meşrutiyet-i meşrua ile lehülhamd bir devr-i âlî-i mes'ûdiyete girip, dünkü gün Meclis-i Meb'usan'ın küşadı beşareti olduğundan, Dersim sancağındaki bütün sunûf-ı halk bir sürûr-ı azîme müstağrak olup, Nizamiye Taburu ile mûsikası ve bil'umum me'murîn-i

mülkiye ve askeriye ve sunûf-ı sekene-i mahalliye ve aledderecât milel-i muhtelife talebesi, ba'dezzuhr Hükûmet Dairesi pîşgâhında birleşerek, devam-ı âfiyet-i Hazreti Padişahî ile meşrutiyet-i idarenin bil'umum Osmanlılar hakkında mübarek ve müteyemmin olması daavâtı eda ve yekdiğerine tebrikât îfa edildiği gibi, akşam dahi mebanî-i emîriye ile emakin-i mevcude mükemmelen tâbesabah her gönülde ve her hane ve kâşanede envar-ı şevk-ü meserret mütecellî olduğu halde, pek şa'şaalı bir şehrayîn icra kılındığını maal'iftihar beyan ile, memalik-i Osmaniye'nin her cihetindeki her sınıf vatandaşlarımıza, büyük küçük umum Osmanlı kardeşlerimize arz-ı tebrik eyleriz.

Dersim Belediye Reisi Ahmed

Dersim Sancağı Mutasarrıfı Hayri

Diyarbekir, 15 Kânunıevvel 324(Milâdî 28 Aralık 1908):
Aşayiri tevhîş-ü tenfîr eden ve enva'-ı seyyiâta sebebiyet veren Hükûmet-i müstebidde zamanında çektiğimiz azab ve hakaretin derecâtını Allah bilir. Lehülhamd inkılâb-ı idare ile şeref-i teessüs eden Hükûmet-i âdile-i meşrutanın adalet, istikamet-i faaliyetini bihakkın tatbik etmekte olduğunu gördüğümüz Siird Sancağı Mutasarrıflığına kemal-i emniyetle bugün şahıslarımızı, silâhlarımızı teslim ettik. Vasaya-yı müessirenin hüsn-i telâkkîsi ile tarîk-i necat-ı mutavaat ve medeniyete girdik. Devr-i zulm-ı sabıktaki adavetten, husumetten sarf-ı nazarla, der'akab huzur-ı Mutasarrıfta kardaşça öpüşüp Kelâm-ı Kadîm üzerine ahd-ü mîsak ettik. Hükûmet-i âdile-i meşrutanın, Kanun-ı Esasînin, mukaddes vatanımızın uğrunda umum aşayirle feda-yı can edeceğimizi minnetdarane arzeyleriz. Ferman.

Pınçınar Rüesasından Abdullah
Alikan Aşireti Reisi Hasan
Aşayir-i Mezkûre Rüesasından Bişarê Çeto
Pınçınar Aşayiri Rüesasından Mehmed Bışar
Batun Rüesasından Mehmed Yunus
Pınçınar Rüesasından Derviş

AÇIK SÜTUNLAR

MUHABERÂT-I ALENİYE

Diyarbekir'de Birinccizade Feyzi Beyefendi'ye:

Mektubunuzu aldık. Kürdlerin saadet-i müstakbelesine, aralarında neşr-i maarife ma'tûf olan âmâl-ü mesaî-i ciddiye-i vatanperveraneleri, sezavar-ı takdirdir.

Ekmelîn-i sadât ve ezkiya-yı Kürdiyeden Aktepeli Şeyh Abdurraman Efendi'nin lisan-ı Kürdî ile bir tarih yazmakta olduğuna ve edîb-i muhterem Ziya Efendi'nin de –on senelik mahsûl-ı tetebbuât-ı olmak üzre– tesvîd ettiği Kürdçe durûb-ı emsal ile sarf ve nahvini ve bir kamûs-ı Kürdîyi yakında neşredeceğine ve fuzalâ-ı mahalliyeden Hanili Salih Bey'in dahi bu babdaki mesaî-i masrûfesine taalluk eden tebşîrâtınıza cidden teşekkür ve bu âlî himmetler bilhassa tebrik olunur.

Zevât-ı mumaileyhimin fazîlet-i zatiye ve hamiyet-i milliyeleri zaten müsellem olduğundan, kendilerinden pek çok hidmetler beklemekte ve "Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti"nin taşralardaki şuubâtında bu gibi efazılın bulunması her suretle arzu olunduğundan, kendilerinin Diyarbekir Şu'besine iltihakıyla, bu hususta da ibzal-ı himmet ve muavenet buyurmalarına şiddetle intizar etmekteyiz.

Gezetelerimizin her hafta sutûr ve sahayıfında mumaileyhimin mahsûl-ı hame-i irfan-ü kemalâtını görmek dahi, cümle-i temenniyât-ı mahsusamızdandır.

*

Ma'muretul'aziz Mekteb-i Rüşdî-i Askerîsi Kavaid-i Osmaniye Muallimi Ömer Avni Efendi:

Telgrafınız alındı. **Kavaid-i Lisan-ı Kürdî ve Edebî Tatbikat Numûnesi** namındaki eserleriniz henüz gelmedi. Himmetinize teşekkür ve gazetemize tefrika ve sonra da kitab şeklinde tab'edilmek üzre, heman göndermenizi temennî ve intizar ederiz.

ALTINCI SAYININ ÇEVİRİLERİ

MERKEZ MATBAASI

Babıâlî Caddesinde Numara 66

İstanbul

Tipografi ve litografi

Matbaamızın araç ve gereçleri son derecede ve mükemmel makineleri en son sistemde olduğundan, resmî dairelere ve ticarî işlemlere ilişkin bütün diller üzerine her çeşit evrak ve defter basabiliriz.

***

Süslü ve değişik renkler üzerine broşürler, defterler, bordrolar, havale senetleri, yürürlükte olan fiyat çizelgeleri, çekler, her çeşit reklâmlar, sirkülerler, mektup başlıkları, evlenme ve vefat kâğıtları, ufak tefek kart adresleri ve ilerde teslim edilmesi koşuluyla kartvizitler.

***

Coğrafya haritaları, plânlar ve resimler

***

Her çeşit ilânlar

***

Mükemmel mücellidhanemiz de vardır.

ÖZEL YAZI

GİRİT SORUNU

Otuz üç yıllık bir matem ve tutsaklığın en uzun gecesinin hortlak gibi yabanî olan karanlığınca kahredilen soylu Osmanlı milleti, özgürlüğün yeni şafağıyla ve sabah esintisiyle henüz övünmüş ve bütün uygarlık dünyasının özel kutlama ve takdirleriyle alkışlanmışken, Bulgaristan'ın anî bağımsızlığı ve Bosna-Hersek'in ilhak edilmesi olayı,(86) bu muazzam ümmeti en derin bir hatıra yarasıyla acıya uğratmıştı. Bunun onulup kapanma çarelerini araştırırken, bu kez de Girit'in Yunanistan'a ilhak edilmesi söylentisi, her soylu Osmanlı bireyinin mübarek ve iyi duygularını uyandırmış, Yunanistan'ı protesto için bir miting düzenlenmiş ve herkes, gerekirse bu uğurda canını feda edeceğine Allah'a, namusuna ve vicdanına yemin ederek güvence vermiştir.

Girit baştan başa, haddi hesabı olmayan saygıdeğer Osmanlı şehitlerinin ebedî uyku yeri ve Osmanlı kahramanlarının anılarının göründüğü yerdir. O nedenle bizce kutsaldır; onun feyizli toprağının her zerresi uğrunda binlerce ümmet özgürlükçüleri, temiz hamiyet kanını cömertçe vermeye hazırdır. Bu defaki toplanmanın kutsal birlik manzarası, bu konudaki kasin mücahitçe iradenin güvencesinin açık bir beratıdır.

Tarihî Sutanahmed Meydanı, hiç bir zaman bu görkemlilikte, bu çoklukta birlik içindeki özgürlükçü topluluklarının toplanmasına sahne olmamıştır. Cumartesi günü yapılan mitinge katılan yüzbinlerce insanın o toplanması olayındaki yüceliği, kutsallığı, birliğin yüce destanını,(87) uygar halkların tarihi ebediyyen yüceltecektir; ve atalarımızın mübarek ruhları, o güzel manzarayı sürekli alkışlayacaktır. O gün yer yer yapılan konuşmaların ateşli anlamları, 36 milyon Osmanlının duygularının açık belirtisidir.

Temiz toprağında binlerce şehidi uyuyan Girit'in ilhak edilmesi işindeki genel etkilere, soylu Kürd halkı da şiddetle katılmış, bu önemli unsur bu konuda da her fedakârlığı kesinlikle göze almıştır. Derneğimiz adına, derneğimizin üyelerinden Süleymaniyeli Hüseyin Paşazade Süleyman Beyefendi tarafından o gün yapılan konuşma, aşağıya alınmıştır.

---

(86) Bosna-Hersek'in o zaman Avusturya tarafından ilhak edilmesi olayı kastediliyor.

(87) Yazının aslında, hem "hükümdarların şiirsel biyografileri" anlamına gelen, hem de bir terim olarak "Osmanlı padişahlarının savaş seferlerini konu alan manzume" anlamında kullanılan, aynı zamanda da İranlı şair Firdevsî'nin ünlü eserinin adı olan "şehname" sözcüğü kullanılmıştır. Kanımızca burada konuya en uygun olan karşılığı, "destan" sözcüğüdür. Çünkü sözü edilen miting, yazıda destansı bir olaya benzetilmiştir.

Toplum, o görkemli bakışla Osmanlı Meclisi'nin önüne de giderek, orada karşılıklı konuşmalar yapılmış ve sonra Sadrazamlık makamına giderek, düzenledikleri protesto bidirisini Sadrazam(88) Paşa hazretlerine sunmuştur. Sözü edilen Sadrazam, millet topluluklarının önünde saygı ve iltifat gösterir biçimde durarak protesto bildirisini teslim aldıktan sonra, şu yolda açıklamada bulunmuştur:

"Girit'in Yunanistan'a ilhakı mümkün değildir. Hükümet milletle tümüyle aynı görüştedir. Zaten Yunanistan da ilhakı kabul etmiyor. Çünkü Osmanlılarla iyi geçinmek, Yunanların çıkarları gereğidir".

Güvence veren bu açıklama, bizce teşekkür edilmeye değer. Uygar büyük devletler, milletlerin ve devletlerin haklarını aşağılayıp ayaklar altına atmayacakları gibi, Osmanlılarla dost geçinmek siyasî çıkarlarının gereği olan Yunan dostlarımızın da, genel görüş ve heyecanlara pek de umursamazlık gözüyle bakmayacaklarını umarız.

KONUŞMA METNİ(89)

Yeryüzünün üç kıtası üzerinde bulunan devletimizi bir kubbeye benzetecek olursak, onun dengesini sağlayan noktayı oluşturan kilit taşının da, kavşak yerinde bulunup "Deniz Kraliçesi" unvanına hakkıyla lâyık olan Girit adası olduğuna kuşku yoktur. Sahip olduğu önemli askeri ve siyasî konum gereğince, bir zamanlar ileri görüşlü devlet adamlarımız, bu adanın Osmanlıların kavrayıcı eline geçmesine son derece önem vererek çaba harcamışlar ve Venedik Cumhuriyeti(90) elinde bulunan bu adanın fethedilmesi için tam 25 yıl kesintisizce her türlü güçlüğü göze alarak ve bu uğurda milyonlarca para ve yüz binlerce insan feda ederek, en sonunda başarıya ulaşmışlardır. Adanın hiç bir karış toprağı yoktur ki ona bir şehidimizin kanı bulaşmamış olsun. Anadolu, Kürdistan, Arabistan ve Rumeli'de bir ev yoktur ki yine Girit'in bağlantısını pekiştirmek için bir kurban göndermemiş bulunsun.

Girit adasına en uzak olmak bakımından en az etkilenen biz Kürdler bile o uğurda telef olmuş olan canlarımızın istatistiğini düzenleyecek olursak, toplam sayısı herhalde bugün adada yaşayan halkın birkaç katına ulaşır. Bunun için, vatanımızın çocuklarından ve dindaşlarımızdan olan ve çeşit çeşit dert ve felâketlere uğramış bulunan zavallı Giritli kardeşlerimizin durumu bugün Kürdlere öyle etki yapmıştır ki, onların ve vatanlarının uğradığı duruma ağlamayan, geleceklerini düşünmeyen, vatanın ayrılmaz bir parçası olan Girit'in devletimize bağlı kalması uğrunda canını feda etmeyi canına minnet bilmeyen bir Kürdün –Kürdistan'ın en ücra ve taşlık bir yerinde bile– varlığı düşünülmemelidir.

---

(88) Sadrazam: Osmanlı Başbakanı. O dönemde terim olduğu için aynen kullanıldı.

(89) Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti üyesi olan Süleymaniyeli Hüseyin Paşazade Süleyman'ın konuşması kastediliyor.

(90) Venedik Cumhuriyeti: Eski ve ortaçağlarda, başkenti bugünkü İtalya'nın kuzeydoğusunda Adriyatik denizi kıyısındaki Venedik kenti olan bir devlet. 1797 yılında Napoleon tarafından Avusturya'ya bağlanarak bağımsızlığına son verildi. 1868 yılında İtalya tarafından alınıp ilhak edildi.

Girit daha önce yine bizimdi.(91) Araplar tarafından alınmış, Benîağleb(92) ve Küleybe(93) devletleri tarafından yüzyıllarca yönetilip, cenneti andıran bir gül bahçesi gibi bayındır duruma getirilmişti. O zamanda dahi Giritli Hristiyan yurttaşlarımız, İslâm sayesinde mezhep ayrıcalıklarını, din ve dillerini korumuş oldukları halde, daha sonra galip geldiklerinde, yurttaşları olan Müslümanlar hakkında reva görmüş oldukları büyük zulümlerin ve şiddetli kötülüklerin anısı bile, bugün insanın yüreğini kanatacak ölçüde dehşet verici olduğuna Avrupa tarihleri tanıktır.

Bu nedenle, nitelikleri olan şefkatli ve insancıl duygular gereğince Avrupa büyük devletlerinin, eski çağlarda meydana gelen bu gibi acıklı felâketlerin yinelenmesine müsaade etmeyecekleri ve ellerine bırakılmış bir emaneti iyi korumaya ve korunacağını defalarca güvenceye alıp taahhüt ettikleri Osmanlı Devletinin egemenlik haklarını her çeşit zedelenmeden korumaya özen gösterecekleri konusundaki ümidimiz pek güçlüdür. Bununla birlikte, Allah etmesin, devletlerin hukuku ve milletlerin hukuku kuralları ayaklar altına alınarak, dolaşan söylentilerin pekişmesi durumunda, biz Kürdler, ecdadımız gibi Girit'in burç ve kale duvarları altında kemiklerimizden tepeler oluşturmadıkça adanın bir taşını bile düşmanlara teslime rıza göstermeyeceğimizi, huzurunuzda halkımız adına arzedip güvence veririz ve Giritli vatandaşlarımızın duygu ve dileklerine tümüyle katılmış olduğumuzu açıklayıp duyururuz. Yaşasın millî birlik, yaşasın Girit!

---

(91) Buradaki "biz"den maksat, Müslümanlardır.

(92) Benîağleb: IX. ve X. yüzyıllarda bugünkü Libya'nın o zamanki Kayrevan kentinde devlet kuran ve Kuzey Afrika'da egemen olan bir hanedan. Söz konusu ad, "Ağleboğulları" anlamına gelir.

(93) Küleybe: Eldeki kaynaklar böyle bir devletin varlığından sözetmiyor. Ancak tarih kaynakları, Mısır'daki Fatımî Devleti tarafından, 948 yılında Sicilya'daki karışıklıkları bastırmakla görevlendirilip o görevi yerine getiren ve Bizans İmparatoru 2. Konstantin'i barış yapmaya zorlayan Hasan bin Ali El-Kelbî adında bir Arap kumandanından sözediyorlar. Burada yanlışlıkla o kumandanın adı "Kuleybe" olarak söylenmiş ve devlet olarak gösterilmiş olabilir.

OLAYLAR

BÜYÜK ACI

Peygamber'in temiz soyundan ve Batha'nın(94) Irak ülkesine emanet ettiği Kerbelâ ehlinin soyuna mensup olan ünlü Şeyh Ahmed Kake Efendi'nin torunu Seyyid Said Efendi, kim bilir ne gibi bir yanlışlığın etkisi olarak, Musul'da kader kılıcının kurbanı olmuştur. Şeyh Said Efendi'nin kendisi, şikâyet edilen durumlardan temize çıkan bir zattı. Bunu sağlam bir güvenceyle iddia edebiliriz.

Derneğimizin Başkanı Seyyid Abdülkadir Efendi hazretlerinin, sözü edilen rahmetli hakkındaki haklı savunmasını zedeleyebilecek hiç bir güç düşünemeyiz. Ancak son zamanlarda oraca, Hükümetin gerçek zayıflığından ve kötü yönetiminden dolayı şımaran yakınları ve akrabalarının, hatta kardeşinin ve oğlunun eylem ve davranışlarını yakınılmaya değer görür ve bu hususta hak ve gerçeği kabul ederiz.

700 yıldan fazla olan göç etmelerinden ve Berzence'ye yerleşmelerinden beri soylarından birçok kutup(95) ve evliyanın yetişmiş olduğu inkâr edilemez. Bu nedenle, şehitler efendisinin(96) soyunun o sonuncusunun davranışlarında çevrenin etkisiyle görülen kötülükler, "değirmen benimdir"(97) sözünün kabul edilme derecesini aşmış olsa bile, öldürülmelerine neden olamaz.

Gazetelerin vefat ilânlarından sonra biçimsel şeyler yayınlamalarında biz bir makul siyaset düşünemiyoruz. Yalnız saygıdeğer arkadaşımız"Yeni Gazete"ye İslâmiyet adına minnettarız. Hükümetin önlemleri yeterli ölçüdedir. İnşaallah heyecan güven altına alınır. Fakat Musullu vatandaşlarımıza da manevî bir dille deriz ki:

"Kolay iş değildir Ahmed'in ailesinin kanını dökmek
ve gam toprağını Muhammed'in çocuğunun başına dökmek"(98)

---

(94) Batha: Mekke yakınında bulunan çakıl taşlı bir yer olup, çoğunlukla Mekke bölgesi için kullanılan bir addır.

(95) Kutup: Tasavvufta bir mertebeye erişmiş olan veli.

(96) "Şehitler efendisi"nden maksat, Kerbelâ'da Yezid'in askerlerince şehit edilen Hazreti Hüseyin'dir.

(97) Aslı Arapça olan bu sözü Türkçeye çevirip buraya aldık. Anlaşıldığına göre bir Arap deyişi olan bu söz, birilerinin isteklerinde ileri gitmelerinin davranışlarını gösteren bir simgedir.

(98) Aslı Farsça olan bu iki dizeyi Türkçeye çevirip buraya aldık. İlk dizedeki Ahmed, Peygamber'in adlarından biridir.

SÖYLEŞİ

GEÇEN KONUŞMANIN SONUCU

Benim dört köşeli bir düşüncem ve tezim vardir:

Birincisi: Avrupa'dan uygarlığın iyi yanlarını almaya ihtiyacımız vardır. Oysa uygarlığın iyi yanlarıyla birlikte kötü yanları da gelişip, en garip ve aldatıcı bir biçime girmiştir. Bu kötülüklerin en fenası ve uygarlığın yıkıcısı ve ağır yükü, sefahet ile zorunlu olmayan ihtiyaçlarda savurganlık ve yaşam biçimindeki müthiş eşitsizliktir. Bu nedenle, iyiliklerle birlikte kötülüklerin de uygarlığımızın içine sokulmaması için bize öyle bir egemen ve belirleyici kanun gerekir ki, zevk ve hevesi yenilgiye uğratsın. Çünkü bizde çocukluk huyu vardır.

İkincisi: Nasıl ki Kürdlerin kendi törelerine bağlılıklarından ötürü, bir egemen lider Avrupa'ya yaranmak için Frenk elbisesi giyse, Kürdler o egemene boyun eğmek yerine hakaret edeceklerdir; şayet Kürd olduğunu bilseler, "ulusal elbisesini değiştirdiği için ulusuna hakaret etmiştir" derler; bunun gibi, bu meşrutiyet zamanındaki egemen de zor kullanarak egemenlik sürdüren kişi değil, belirleyici kanundur. Bu kanunu, millî elbiseyle göstermek gerekir. Yoksa değer ölçülerine olan manevî bağlılık karşı çıkacaktır.

Üçüncüsü: Müslüman olmayan unsurların adalet, eşitlik ve özgürlüğün devamına içten güvenleri tam olamaz. Meğer ki bu eşitlik ve adalet sağlam bir dayanak noktasına bağlanmış ola. O da, değişmez ve vicdanın egemeni olan diyanet ve şeriat noktasıdır. Demek bu adaletin dindarlığın gereği olduğunu göstersek, tümüyle güven duyacaklar ve lâubalî kimselerin sandıkları gibi hiç ürkmeyecekler. Çünkü ittifak doğru yoldadır, zevk ve arzuda değil; olsa da geçicidir. Çünkü zevk ve arzu, akrep yuvası gibi garazların ve benciliğin yayılma kaynağıdır.

Dördüncüsü: Çok çabuk kızan bir bilginin sinirliliğinden doğan kötülükleri, izleme nedeni dolayısıyla, bilimi de lekeli kılabilir. Meğer ki iyi huylu bir bilgin gösterilse ve o kötülüklerin kaynağının sinirlilik olduğu kanıtlansa. Bundan dolayı, istibdadın ve geçmiş zamanın kötülüklerinin din ve şeriatı lekeli kılmaması için, meşrutiyeti şeriat libasıyla göstermek ve uygulamak zorunludur.

Doğru yolda olan halifelerin(99) ve Ömer bin Abdülaziz'in zamanlarını taklit edebiliriz. Eğer, "onlardaki temizlik ve iyi ahlak bizde yoktur ki taklit mümkün olsun" denilse, ben derim ki: "Gelişme eğiliminin uyarmasıyla, bizdeki fikirlerin uyanması ve fikirlerin izlenmesinden meydana gelen ilkelerin evrimleşmesi ve uygarlığın kapsamı, bu temizlik ve ahlakın yerini tutar; yabancı ülkelerin adaleti bu yanıtı kanıtlar".

---

(99) Doğru yolda olan halifeler: İslâmın ilk dört halifesi olan Ebubekir, Ömer, osman ve Ali'dir. Onlara, "doğru yolda olan halifeler" anlamına gelen "Hulefa-yı raşidîn" denir.

İslâm uygarlığının şimdiki uygarlıktan farkı, yalnız haram şeyler, utanç verici davranışlar ve insanın kendi nefsine tutsak olmasından sakınılmasıdır. Hem de, millî yeteneğimizin mertçe olan boyuna, kadınların giysileri gibi süslü sefahet ve zevkli eğlenceler yakışmıyor. Çünkü bir erkek bir kadının boyundan beğendiği giysiyi giyse rezil olur. Tersi durum da öyle.

Özetçesi, uygarlığın çürük olan kötülüklerinin, özgürlüğümüzün ve meşrutiyetimizin sınırlarına girmesini şeriat kılıcıyla yasaklayacağız, ta ki uygarlığımız şeriatın bu abıhayatıyla gençliğini ebedîleştirsin. Eğer İslâm uygarlığı gelişen bir cisim olsa, şeriat onun kandolaşımı, dindarlık da onun ısıtıcı sıcaklığı olacaktır. Hem de, parlak şeriat ezelî sözden(100) geldiğinden, ebede gidecektir.

Bilinen tüm peygamberlerin Osmanlı İmparatorluğundan çıkmış olmaları, ilâhî kaderin bir işareti ve simgesidir, ki bu insanların erdemleşme makinelerinin buharı dindarlıktır; ve bu Asya ve Rumeli çiçekleri dindarlık ışığıyla gelişip boy atacaktır. Bundan dolayı, her bir mümin, Allah'ın sözünü yüceltmekle yükümlüdür; ve bu zamanda en büyük nedeni, maddeten gelişmektir; ve gelişme düşmanlarına karşı herkes mücadele etmekle yükümlüdür. En büyük düşman da gürünmeyen iç düşmandır: O da üç büyük müthiş düşmandır; birincisi yoksulluk, ikincisi bilgisizlik, üçüncüsü de çekişmedir. Bu üç düşmana karşı savaşmakla dinî yönden yükümlüyüz. Üç elmas kılıcı elde etmek gerekir; birincisi millî sevgi, ikincisi birlik, üçüncüsü de eğitim-öğretimdir. Dış savaşımı ise, İslâmiyetin yüce gerçeklerinin kesin olan kanıtlarının elmas kılıçlarına havale edeceğiz. Bu zamanın savaşımı sevgi ve sevdirmekledir, korkutmakla değildir.

"Casusuluk yapmayınız"(101) kesin emrine aykırı olarak kimse gizli ajanların korkusuyla iktidarını kullanamazdı. Ve ayetin diğer yarısına, "bazılarınız bazılarınızın ardından konuşmasınlar"a gazeteler aykırı davranarak, eski gizli ajanlar(102) gibi herkesin fikrine bir karışıklık ve tereddüt atmıştır. Ama ne yazık ki, aşırı gitmeye yetenekli olanlar, aşırı biçimde geride kalmaya da yetenekli oluyor.

Ey bilginler, size sesleniyorum. Şöyle ki: Her zaman bilginler, istibdadla hüküm süren hükümdarları taklit ederek, her bir bilgin kendi fikrini herkese kabul ettirmekle bir çeşit istibdad gibi yapıyordu. Şimdi meşrutiyettir; egemen olan, zorbalıkla hüküm süren kişi değil, danışarak yönetimin ruhu olan kamuoyudur. Siz de bilimde bir çeşit meşrutiyet izleyiniz. Çünkü istibdad, gelişmenin ürünlerini tüketmekle insanları geçmişe doğru döndürüyor. İstibdad geleceğe sırt çeviriyor. Damla damla su ayrı ayrı kalırsa kurur, toplansa bir abıhayat havuzu olur. Şunu da ek olarak söylüyorum ki, manevî değerlerin sarfedilmesi, atlamaya benzer; güçlerin yardımlaşması etkisizdir. Bin ve bir, ikisi bir; ama manevî değerlerin ilkeleri maddî değerlerden olduğundan, büyük taşı kaldırmaya benzer; yardımlaşmaya ve fikir alış-verişine ihtiyacı vardır. Böyle makamlarda "hüküm tümündür, her birinin değildir"(103) denilir. Avrupa bu sırra ve iş bölümü sırrının temeline dayanarak o olağanüstü gelişmeleri ve eğitim öğretimi kurmuştur.

---

(100) "Ezelî söz"den maksat Kur'an'dır; "ezelî kelâm" karşılığında kullanılmıştır.

(101) Bu bir Kur'an ayetinin bir parçasının çevirisidir.

(102) "Eski hafiyeler"in karşılığında kullanılan "eski gizli ajanlar"dan maksat, o zaman "hafiye" denilen istibdad dönemindeki gizli ajanlardır.

Hem de, danışarak yönetimde kamuoyu öfkelenip kabarsa, diken ve çer çöp düzeyinde değersiz olan bazı geçersiz inançları ve doğru yoldan sapmış topluluğun bid'atlerini,(104) ki bütün Müslümanları üzüntüyle yaralamış, ve daha çok kötülük sahiplerinin bağnazlık ya da dikkatsizliklerinden meydana gelen katmerli bilgisizliği,(105) yanlışlıklarının nedenini açıklayıp ortadan kaldırarak, İslâmiyetin duru ve parlak gerçeklerini bütün fikirlere ve gönüllere yürütüp akıtacaktır. Ve selâm, doğru yola uyan kimsenin üzerine olsun.

Geçen konuşmadaki "ihtiyarlığına bağışlamak" yanlıştır; doğrusu "ihtiyarsızlığına bağışlamak"tır.(106)

Molla Said-i Kürdî

BİLİMSEL

MERAM ANLATMAK

Şimdiki Doğu'da uygarlığın kurucusu ve bize bir ibret dersi vermiş olan Japonların fiziksel uygarlığına yaşam vermek için, dinî araştırma yaparak bazı sorular sormuşlardı ve ben de kendim gibi(107) bir yanıt vermiştim. Ben bu yanıtın gücünü denemek için, ki bu, geçmiş ile geleceğin ortasında açılan büyük selli dere ve uçurum üzerinden atlayacak mı, yoksa zayıf ve güçsüz, gerçeksiz ve ihtiyarlamış olan diğer töreler ve fikirler gibi geçmiş tarafında mı kalacak? Bilmek için bu yanıtı şimdiki kamuoyuna sunup armağan ediyorum. Ve genel isteği çekerek, bizim gibi yeni yetişenlerin çabasına sevinç vermek için bir hizmet yapmak niyetindeyim. Fikrimin şu kızı ve karakterimin şu oğlu ve gönlümün şu meyvesi, şimdiki özgürlüğün geniş çemberine uygun olarak geniş ve görkemli olan kamuoyunun isteğine yakışacak üslûp dolayısıyla bir şey değilse de, dört yönüyle antika olduğundan ve antikalık yüksek değerin yerini tutmakla, genel değerlendirmenin isteğine hak kazanacağını ümit ediyoyrum.

---

(103) Arapça olan bu sözü Türkçeye çevirerek buraya aldık.

(104) Bid'at: 5. sayıdaki 112 numaralı dipnota bakınız.

(105) Katmerli bilgisizlik: Bilgi sahibi olmamak ve bilgi sahibi olmadığını da bilmemek, bilgisiz olduğu halde bilgili olduğunu sanmak. Bu sözü yazının aslında kullanılan Arapça "cehl-i mürekkeb" deyişinin karşılığında kullandık.

(106) İhtiyarsızlık: Seçeneksizlik, başka bir seçeneğe sahip olmamak.

(107) Galiba "kendime göre" demek istemiştir.

Birinci antikalık yönü, dağ meyvesidir. Çünkü Kürdistan dağlarında şu zamanda çıkan sözler, ilkçağların sözlerini andırıyor; sanki biz ilkçağlardan bir tarafa hareket etmemişiz gibi. Çünkü sınırsız özgürlüğümüzü, aşağılayıcı olan, meşru olmayan ve sefahet getiren şimdiye kadarki özgürlüğe feda etmeyi uygun görmedik.

İkincisi doğallıktır, yani benim doğama uygundur. Çünkü benim gibi bir yabanînin fikri asıl yaratılışa daha yakın olduğundan, bir hükme varmak için incelenmesi de doğal ve yenidir. Yapay olan ne kadar mükemmel olursa olsun, doğal olanın yerini tutmaz. Hem de söz doğal olduğundan, söz söyleyenin duygusal mizacını andırır; ve okunduğu zaman, madeni benim gibi bir Kürd olduğunu hayal gözüne karşı canlandırır; ve zihinde manevî değerlerin resmini doğru nakşeder.

Üçüncüsü garip üslûbudur, ki hız, çokluk ve uzlaşma ile, yüzeysel olan zihinleri dikkate eğilimli kılar. Çünkü garip olan ahlak ve duygularıma uygun olan elbisem?(108) Anlamları dahi beğenerek, elbisem gibi bir açıklama üslûbunu giydirmeyi benden istediler. Ben de hatırlarını kırmadım. Ama alaturka terziliği iyi bilmiyorum.(109)

Dördüncüsü bu yanıt gençtir, yaşlıdır, yabanîdir, uygardır, sınırsız özgürdür, sınırlı özgürdür, yaşı dahi özgürlükten iki ay daha yaşlıdır.(110) Çünkü doğduğu zaman "**Tercüman-ı Efkâr**" gazetesi, şimdi bir gazete ile karşılaştırılsa, aralarında yüzyıllar geçmiş sanılacak. Hem de yabanîlikteki sınırsız özgürlüğün ve uygarlıktaki sınırlı özgürlüğün evlenmesinden doğmuş, sanki bilgi yaratıcısının arşının horozundan esinlenme yoluyla yankısını işitimiş bir sabah horozu gibi, bu büyük devrimin patlayış sabahına, uyuyan zihinleri bağırışıyla uykudan uyandırıyordu. Bu yanıtın başlangıcının ve varış yerinin yani konusu ve amacının yüceliğinin, araçların öneminin, diğer kusurları örteceğini ümit ediyorum.

Fikrimin kızının cihazı, garip üslûbudur; ve nikâh bedeli de zamandır. Ve hem de birinci tecrübe, birinci yazma, birinci kitap yazma olduğundan, eksikliği ve ahlakı doğaldır. Hem de uzun cümlelerle söylemişim ki gerçeğin görünümü parçalanmasın. Ve gerçeğin çevresinde çember çekmek, onu sınırlandırılmış olarak bırakmak demektir. Eğer tutmadımsa, elinize vermedimse, siz dikkatle tutunuz. Eski zamanlarda şairler şiir kitaplarından güzelliklerini, birçok bilgin de yazdıkları kitapların önsözlerinden "doğru yolda olan halifelerin yol ve tutumunda olmayan" bir egemen kişiye, milletin iyiliklerini gasbederek ona vermişlerdi ve ondan başlamış gibi abartmalı övgüyle istibdada güç vermişlerdi. Ve istibdadın kötülüklerinin savuşturulmasını olanaksız gördüklerinden, zaman ve feleği hedef alarak şikâyet ve itirazlarının oklarını daima, anlamının etkisiyle belli ve söylenişi belirsiz olan istibdada atarlardı.

---

(108) Yazar Kürd kıyafetiyle İstanbul'a gittiği ve o kıyafetle orada dolaştığı için, görünümü İstanbullularca garipsenmiştir. Burada "garip görünümüm" demesinin nedeni odur.

(109) Galiba bu sözüyle, nabza göre şerbet vermeyi bilmediğini ve doğru bildiği şeyi açıkça söyleyip açıklamayı alışkanlık durumuna getirdiğini belirtmek istemiştir.

(110) Burada sözü edilen özgürlükten maksat, 1908 yılında ilân edilen meşrutiyet rejimiyle birlikte gelen ve "hürriyet" denilen özgürlük hareketidir. Bilindiği gibi o özgürlük, daha sonra İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nce gasp edildi ve onun yerinde son derece katı ve kanlı bir diktatörlük rejimi kuruldu.

Şeriata dayalı meşrutiyet altında olan salt adalete, ancak Eflatun ilâhının uygarlığın gerçek iyiliklerinin somut örneğini göstermek istediği erdemli kentinde ihtimal verebilirlerdi. Ben ise, o savuşturulmasını olanaksız gördükleri istibdadı yıkmakla, olağan olarak olanaksız gördükleri erdemli kentin temelini atmakla uğraşan çağdaş insanların bir bireyi olduğumdan, o geleneğe aykırı davrandım.

Birinci soruyu yanıtıyla birlikte özet olarak tez gibi ortaya koyuyorum. Sonraki detaylar, o teze yol açan kıyasları da kendileriyle birlikte olan cümlecikler gibidir. Şöyle ki: "Yaratıcının varlığına açık kanıt nedir?" demişler. Yanıt: "Nuranî kanıt, ateşli yaşam ve âlemin gözü olan Muhammed(a)(111) ve doğru yolun kalbi olan dili ki Muhammed(a)in dilidir". "Bakışı, gerçekle sahteyi ayırt edecek olan kişi, kandırılamayacak kadar keskin bakışlıdır; ve tuttuğu yol hak olan kişi, insanları kandırmak ihtiyacında değildir"(112) anlamındaki söze, nur saçan bakışına karşı hayal, gerçeği örtemez. Hak olanın tutumu aldatmaya ve kandırmaya muhtaç değildir. Bu söz, doğru yoldan sapmış olan iki topluluğun reddine işarettir. Şimdi yanıta başlayacağım.

Devamı var

Said-i Kürdî

---

(111) Parantez içindeki "a" harfi "aleyhissalatu vesselâm"ın kısaltılmışıdır.

(112) Aslı Arapça olan bu sözü Türkçeye çevirip çevirisini buraya aldık.

ÖZEL YAZI
KÜRDLER VE HALKLARIN YİĞİTLİĞİ
–Devam–

Fikri ve kalbi sağlam olan bir askerin olağan olaylar karşısında kılıcına dayanıp da yiğitçe bir tavırla yer alıp, kayıtsızca önünde cereyan eden durumları gözden geçirdiği gibi, ilkel ahlakına, yaratılıştan olan terbiyesine ve dayanıklılığına güvenen bir milletin bireyleri de, bir gün Batı'dan Doğu'ya dal budak salıp gelen kokuşmuş ahlak bozukluğuna hiç de başını çevirip bakamaz! Bunun içindir ki zamanımızda aşiretler, kırsal bölgelerde yaşayanlar, eski ve yaratılıştan olan nitelikleriyle, büyük kentlerden akıp gelen birçok alışkanlıklara, sayısız yapay ahlaka ve sebatsız mizaca sahip olmaya önem veremezler! Psikoliji, iki duru başlangıç kaynağından alır:

1– Şeriatın dünya için insanlığa gerekli olan bölümlerini göstererek ahlakın, dayanıklılığın, cesaretin sonsuz çevresinde bir sınır ayırma işareti çizmek ister, ki ahlak ve yiğitlik de zamana ve mekâna göre bu sınırın içine giriyor.

2– Diğeri, kısmen zamanın zorlamasıyla, o birinci meşruluk çevresinde toplanan bin yapay ahlak ve geleneğe, o çevrenin içine girenlerin taklidine, Batı'nın ve Batı ahlakının kabul edilmesine çalışmalarıyla vücut buluyor, ki bunun da önemli bir bölümünü isteyerek ya da istemeyerek kabul edebiliriz. Fakat bir şartla ki şeriatın ve şeriat hükümlerinin sağlam yapısında gedik açmasın ve ona bakılarak her türlü Batı ahlakının beyinlerimize yerleştirilmesi için çaba harcanmasın. Özet olarak, millî ahlak ve geleneklerimizin bozulmasına neden olmasın.

İşte, tarihsel belgelerin kılavuzluğuyla bugün gözlerimizden örtülü kalmayan Kürdlerin ahlakı, bu ulusal temel ve bu şeriat kanunu ile erdemleşmiş. Zaman olmuş ki bu millî ahlak ve yiğitlikle nitelenenler, bir sürü bozguncunun, bir grup garaz sahibinin, kötü işler yapan bir küçük topluluğun şaşırtması ve azmettirmesiyle yine o kesin ahlak yüzünden ezilmiş, kırılmış, vurulmuş ve toplara, kılıçlara, kurşunlara karşı durmuşlardır; fakat yiğitlik ve kudretle kaynaşmış durumda bulunan ahlak ve alışkanlıklarını değiştirmemiş ve hiç bir güç dahi değiştirmemiştir. Bugün yine önceki durum ve yiğitlikleriyle daimî olarak kalan Kürdlerin en büyük eksiği ve en büyük hatası, bilgisizlik ve eğitim öğretimsizliktir. Bunun aslî ahlak ve yaratılış üzerine kötü etkisi olmamakla birlikte, insanın yaşam ve refahı üzerine yararı büyük, hem de pek büyüktür.

Milletler, her zaman nitelenip ahlak edindikleri yaratılıştan olan üstünlüklerin bilim ve sanat aracılığıyla edineceği kaynaşmadan sonra, bulundukları uygarlık çemberinde büyük büyük konumlar, şanlı şanlı dereceler kazanırlar; geçmişleri ne kadar bilgisizlk karanlığı içinde geçtiyse, gelecekleri de onun tersine olan düzeyde yüksek bir paye kazanır. Bu bir yüce emrin, bu bir ilâhî kanunun sağlam ayrıcalığıyla, pençeleşmiş olan insanlığın bağlı ve zorunlu bulunduğu "insan çabası"yla yükümlü kılınmıştır. Bazı sapkınlıklarda, fikir sapkınlığının yol açtığı dinsel zararlarda kalanların inançlarına göre kalkınma, gelişme, beyinsel ayrıcalıklar, her zaman Avrupa'nın başlangıcı inkâr edilen gerçeğin bilinmezi fikirlerine, boyutları ebedî olan eserine bağlanıyor. Bu sapkın bir inanç ve görüştür. Bunda insan fikrinin hikmeti, yücelik ve mücadele inkâr ediliyor; ve hatta çoğu işlerdeki Allah'ın başarısı payı, bencilik işlerine kurban ediliyor.

İşte bu önemli noktadan inanç ayırt edilir. İnsanlığı, onuru, âlemin yaratılışını, özetle bütün üstünlüğü Batı fikrinde arayan diktacıların çürük emelleri meydana çıkar. Bunun içindir ki, gerçeklerin doğasına karşı çıkıp, onu bir yapay perdeye kadar vardıranların görüşleriyle, her gelişme düşüncesinde asıl ahlakla eşanlamlı olarak ilerleyenlerin görüşleri her yerde karşılaşıyor.

Biz Kürdler, bugün o kadar sapkın anlaşılmazlıkların fikir olarak ve fiilen tutsağı olmadığımız için, uzağı gören o şaibeden uzağız. Aramızdaki bu uzaklık fikir yönünden değil, yaratılış yönündendir. Bugün Müslüman doğmuş olduğumuz ve dağlarda, kırlarda, daha doğrusu bozguncu hükümlerin kirletemediği vadilerde yaşadığımız için, ahlakımızı bozmamışız; oldukça sakin ve sessiz yaşamak için silâhla doğar, silâhla yürür, silâhla ölürüz. Bunlar bizim aslî ahlakımızdır.

Silâhlı ulus olmak, bizi insanlıktan çıkaramaz. Yiğitlikle tanınmış olmak, ünü yayılmış olmak, bizi, birtakım Frenk emellerini besleyenlerin yırtıcılığı ve avcılığı gibi vahşetle mahküm edemez. Ve gerçeği görenlerce hiç bir biçimde itilmemişlerdir.(113) Kürdler zamana göre bilgisizdir. Fakat mekâna ve şimdiki duruma göre vahşi değil, cesur, işlenmemiş fikirlerle niteliklidirler. Din ve ahlakı dayanak olarak aldıkları ve eğitim öğretim bilgisine başladıkları için, gelecekte bu toprağın ve milletin, bu Osmanlılığın en büyük ve en önemli hizmetlerini kimseye bırakmayacaklar, Batı uygarlığı yerine İslâm ve Doğu uygarlığını diriltaceklerdir.

Devamı var

Malatyalı Bedri

---

(113) Galiba "Kürdler itilmemişlerdir" demek istemiştir.

UYGARLIK KONULARI

KÜTÜPHANELER

Bir ülkenin kalkınma ve yetkinleşme ölçüsü, bir milletin kültür düzeyi ile güç ve nüfuzu, eğitim ve öğretimiyle, eğitim ve öğretimin temelini oluşturan düşünsel ve sosyal terbiyesiyle uyumludur. Bugün yetkinlik ve büyüklükle dünyayı politikalarının oynucağı olarak tanıyan İngilizler, düşüncelerinin sağlamlığı ve azimlerinin sebatıyla bize açık bir örnek oluşturuyorlar. Bu nedenledir ki İngilizler, bugünkü büyüklüğün yüksek konumunu kazandılar. Bu konuma lâyık olduklarını kanıtladılar ve her zaman da kanıtlıyorlar.

Biz, yaratılışımıza, olağanüstü yeteneğimize rağmen yaşam âleminde, uygar ve sosyal âlemde pek geride kaldık. Komşularımız bulunan uygar milletlerin düzeyine yükselmek, eski devletlerarası konumumuzu kazanmak için kalkınma ve yetkinleşme anayolunda hızlı ve art arda süren adımlarla yürüyelim, yürüyelim de eski görkemli ve heybetli Osmanlıların çalışkan ve fedakâr oğulları olduğumuzu onların ruhuna gösterelim. Kalkınıp gelişerek lâyık olduğumuz mertebeyi kazanmak için önce okullarımızın, özellikle ilkokullarımızın ve onları izleyen okullarımızın düzeltilip eksiksiz duruma getirilmelerini sağlayalım; feyizli kucağına atılarak terbiyemizin, ahlakımızın temelini, düşünsel ve sosyal yaşamımızın temelini, çatısını kurduğumuz o üniversitelerin düzeltilip eksiksiz duruma getirilmesine çaba ve gayret gösterelim; ondan sonra yüksek okulların düzeltilmesi için çare düşünelim. Çünkü sağlam temeller üzerine yapılan binalar, ufak tefek çarpmalardan asla etkilenmezler. Çürük temeller üzerine kurulanlar ise, ne kadar süslü olurlarsa olsunlar, ufak bir çarpmayla sarsılıp yıkılırlar.

Okulların düzeltilip eksiksiz duruma getirilmesi için yalnız Hükümetin gayret ve fedakârlığı yeterli değildir. Hükümet, Maliye bütçesinden okullar için önemli miktarlar ayırarak birçok okul kurup açsa bile, üç-beş yıla kadar ehliyetli öğretmenler sağlamakta güçlüklere uğrayacaktır. Bundan dolayı, daha kısa, daha güvenli bir yoldan hedefe isabet için, okullarla birlikte bir de kütüphanelerin kurulup çoğaltılmalarına önem verelim, gayret edelim.

Hiç kuşku yoktur ki kütüphaneler, sevimli Türkiya'mız(114) için okullar kadar yarar sağlar. Çünkü milletin rahatını, ülkenin mutluluk ve selâmetini düşünen ve bu uğurda yaşamının en değerli dakikalarını okullarda kuru sıralar üzerinde harcayan okullularımızı genel durumlarıyla değerlendirsirsek, hemen hemen yüzde 80'i, belki de daha fazlası, yoksulluk ve zor durumun dayanılmaz acı yükü altında inlemektedir.

Evet, istibdadın zulüm ve baskılarına dayanarak feleğin bu mazlum milletin temiz kalbine vurduğu sefalet sillesinin okullu gençlerimizin masum yüzlerinde yansıyan kanlı belirtisi, bize geçmişin bütün acılarını ve vicdan yakan sonuçlarını gösteriyor. Bunlar istedikleri kitapları ve zorunlu olan öğrenim araçlarını yalnız başlarına sağlayamadıklarından, gelişme ve erdemleşmeye doğru önlerine çıkan engellere göğüs germek için çabalamak, uğraşmak zorunda kalıyorlar. Bu ise, onların gayret ve faaliyetlerini, eğitim ve öğretime gösterdikleri şiddetli arzularını kırdığından dolayı, milletin mutluluk ve selâmeti binasına önemli bir yıkıcı darbe indiriyor; o kadar ki, yoksulluk ve perişanlık fırtınasıyla sefalet zeminine serilen bu bilgilenmenin taze fidanlarını, millet için âdeta ağır bir yük durumuna getiriyor. Oysa sefaletin çoğaldığı yerde sefahetlerin, cinayetlerin, fenalıkların çoğaldığı gün gibi açıkken, ve bunların bu üzücü durumuna karşı demirden bir engel seddi çekmek olanaklıyken, hamiyetlice olan bu araçlara başvurmamak artık mümkün müdür? Asla!

---

(114) İlk sayıdaki 84 numaralı dipnota bakınız

Mağdur Osmanlıların zulme uğramış bu yavrularını korumak pek kolaydır. Bunun için tek araç, her şeyden önce okullarla kütüphaneler kurup açmaktır. Bu durumda, her kentte bulunan koruyucu kimselerin önde gelenleri, bir eğitim öğretim hayır derneği kurmalıdırlar. Üyeleri her kimse, namus ve hamiyeti, vicdan ve doğruluğu kabul edilen kimselerden oluşan bu topluluk, bütün cari hesaplarını ve yararlı çalışmalarını zaman zaman yayınlayıp duyurarak ve hatta Hükümetin koruması altına girerek halkın güvenini kazanmalıdır. Bu topluluğa bağlı bir de 2-3 kişiden oluşan yönetici memurlar bulunmalı, bunlar kütüphanenin iç işleri ve konuları ile, kütüphanecilerin durum ve çalışmalarını gözetlemelidirler. Asıl teknik topluluk ise, gerektiği durumlarda toplanarak, kütüphanenin gelişmesi ve eksiksiz duruma gelmesi için araştırıp inceleyerek gerekli araçları bulmalıdır. Kütüphaneye konulacak kitaplar yararlı, parlak, yurtseverce olmalıdır. Her çeşit kitap bulundurmalıdır. Ama istibdad döneminde yazılmış övgü içerikli olanlardan olabildiğince sakınmalıdır.

İşte böyle bir kütüphane kurulacak olursa, hem eğitim ve öğretimi sevdikleri halde ana ve babalarının yoksulluk ve perişanlıklarından dolayı yüksek okullara giremeyenler, hem de henüz ilkokul sonrası okullarda ders görmeye devam eden yoksullar, boş zamanlarında buraya devam ederek kitap okumakla meşgul olurlar; düşünsel terbiyeleri gelişip güçlenir. Kesinlikle bilmelidir ki, her kentte resmî ve resmî olmayan okullardan başka kurulup açılacak kütüphaneler, sefalet ve cinayetlerin azalmasına karşı en etkili bir çaredir.

Diyarbekirli Mazharzade Mazhar

EDEBİYAT

Fransa'nın ünlü edebiyatçılarından Lamartine'in Hazreti Peygamber'in yüce niteliklerine ilişkin yazdığı yazı erdemli edebiyatçılarımızdan Haydarîzade İbrahim Efendi tarafından çevrilerek şiirleştirilmiştir:

Bunca mucize, ki hep yüceliklerdir
bence yüce fikrin mucizesidir

Tüm ibadethaneler, bütünüyle puthaneydi
ve hep bulaşmıştı bir putlar duygusuna

Allah'a şerik koşmaktı baştan başa inan
Yoktu bir iz Allah'ın birliğinden

Böyle bir zamanda ortaya çıktı
ve Allah'ın birliği arşına yükseldi

evrene dağıttı birliği
kaynayıp coştu bildiriminin ışığı

Düştü putlar, yandı puthane
Işık yansıdı âlemlerin yüzüne

Ahmed'in zatı, ki hikmetin ta kendisidir(115)
hak ve gerçeğin cisimlenmiş ruhudur

Olsa hâşâ bu işte yalanı, hilesi
olamazdı bu ölçüde etkisi

Çünkü yalan ve hilede güven duymak olmaz
Yalan ve hile olsa, etkiden belirti olmaz

Duruma bak basiret gözüyle
Bir olur mu yalan, gerçekle

Bak ağırlıkları çekme sanatına
özetle doğru olan bu temele

Güç atılınca, kuşkusuz
asıl ölçü hareketlendirme gücüdür

olur elbet sürekli çabanın etkisi
aynı ölçü ilham gücü

Bir fikir, ki bu derece yücedir
hızla yücelmenin sahibidir

---

(115) Ahmed: Peygamber'in adlarından biri.

hükmü feleğin damında yürür
doğu ve batıda nüfuzu yürür

yok aslında yok olmanın şiiri
şimdinin gediği ve geleceğin korkusu

kuşku yoktur ki hikmetin sırrıdır
kudret ve sağlamlığın eseridir

Bunda bir hikmet sırrı olmazsa
ve bu eser bir gerçek olmazsa

bu kadar nüfuzlu ve sağlam olmaz
ve zaman içinde ebedî yer tutmaz

Güveni, inancı, yumuşaklığı
her cefaya tahammülü, kararlılığı

göçü, vefatı, durumları
ahlakının iyiliği, yüce nitelikleri

bunlar gibi bin olağanüstülük ve eylem
oldu hep gerçek mucizesine kanıt

SONUÇ(116)

Böyle derse o edebiyat şövalyesi
İsa dininden, ama Muhammedî tutumlu

böyle derse gerçeği gören o akıllı
böyle derse Cenab-ı Lamartine

böyle derse o becerikli şair
ne desin bir Muhammedî şair

ne desin güçsüz bir değersiz
Haşimî asıllı Haydarî İzzet(117)

Hünerim yok ki kalem oynatayım
ve o Batılı şairle atbaşı yarışayım

Böyle bir iddiadan sakınırım
Bilirim haddimi, utanç duyarım

Hüner ölmüş, ne fayda ki güç de yok
yüce niteliğe yeten güç yok

---

(116) Bundan sonraki dizeler, Haydarîzade İbrahim Efendi tarafından, Lamartine'in şiiri üzerine yazılmıştır.

(117) Haşimî: Peygamber'in kabilesi. Öyle anlaşılıyor ki İzzet de Haydarîzade İbrahim Efendi'nin adıydı ve adının tamamı İbrahim İzzet ya da İzzet İbrahim'di.

Giremez her hüner bu meydana
Bir damladır o, oranla Umman'a

Yok bu alanda konuşmanın olanağı
Dilsiz eyler bin Hassan'ı(118)

Bir Peygamber'in ki övücüsü Allah'tır(119)
o konuda insanın âcizliği kuşkusuzdur

Ey Adem'in gönderilmesine şeref veren(120)
ve âlemin sırlarının tercümanı olan

Ey yaratılışın tek seçkini
ve hikmet hazinesinin keşfedeni

Ey güzellikler dünyasının nedeni(121)
ve âlemin ruhu, Arab Muhammed

Kalmadı dünyada bir hüner sahibi
ki ezberlemesin hikmetinin dersini

Bence her kim ki anlayış sahibidir
gözümde bütün Müslümandır

Şu anlam üzerine yazan övücü(122)
Kur'an'ın sırrını tasvir eyledi:

"Ya, o hikmet ve edeb kanunu
oldu her yerde isteğinin kılavuzu

Sözcükler hikmetle doludur
Her biri ayrı ayrı kanundur

Bağlayıp bir makama hükümleri
ve çeşitli dilleri ve kavimleri"

Maşallah bu tasvir biçimine
İmrendim bu deyişin güzelliğine

Ne güzel, bak o İkinci Sadî(123)
Batı'ya anlattı Kur'an'ın üstünlüğünü

---

(118) Hassan: Peygamber'in şairi olan Hassan bin Sabit.

(119) Bu dize bir Kur'an ayetine işarettir ki onda Allah, Peygamber'i, "sen büyük bir ahlak üzerinesin" diyerek övmüştür.

(120) Adem'in Peygamber'in hatırı için yaratıldığı yolundaki İslâm inancına işarettir.

(121) Dünyanın Peygamber'in hatırı için yaratıldığı yolundaki İslâm inancına işarettir.

(122) Burada sözü edilen övücünün de Lamartine olduğu anlaşılıyor.

(123) Sadî: İranlı ünlü düşünür, yazar ve şair Sadî-yi Şîrazî. En ünlü eseri "Gülistan" adlı kitap olan yazar, 1193-1291 yılları arasında yaşamıştır. Burada Lamartine Sadî'ye benzetilerek, kendisinden "İkinci Sadî" adıyla sözedilmiştir.

ki odur ümmetlerin haklarının güvencesi
ve âlemin mutluluğunun yol göstericisi

Bize bildirdi danışarak yönetimin yararını
ve görüş ayrılıklarının hikmetini(124)

Hak açısından birdir hükmü
Zülfikarın sahibi ile bir zimmi(125)

Dine zorlamaz kimseyi
Budur işte özgürlükçülerin şeriatı

Nitelikleri gelmez had ve sonuca
dolsa övgüsüyle bin kütüphane

Yüceliğinin arşına kalem yetmez
Şiir bitti, üstünlükleri bitmez

ÇEŞİTLİ

ANADOLU TEFTİŞ KURULU

Anadolu illerinden bazılarına gönderilmesi kararlaştırılan Teftiş Kurulu başkanlığına Selanik Valisi Daniş Bey atanıp, durum kendisine bildirilmişti. Adı geçen, bu kez gönderdiği yanıt yazısında, Anadolu'daki korkunç ve yürek parçalayıcı olayların gerçek nedenlerinin sefalet ve perişanlık olduğunu ve şimdiye kadar oraya ikide bir gönderilmiş olan kurullardan kesinlikle bir yarar görülmediğini ve şu halde şimdi tekrar birtakım masraflara girilmesiyle kurul gönderilmesindense, bu masrafların bir ilin ulaşım yolları ve bayındırlığının yoluna konulmasının daha çok yararlar sağlayacağını belirtmiştir.

*

Siverek sancağı milletvekilliğine Danıştay Yardımcılarından Nureddin Bey'in seçildiği, yerel belediyenin başkanlığından telgrafla bildirilmiştir.

*

Diyarbekir Tümen kumandanlığından alınan Tevfik Paşa Akkâ(126) Tümen kumandanlığına atanmıştır.

---

(124) Bu, "ümmetimin anlaşmazlığı rahmettir" anlamındaki hadise işarettir.

(125) Zülfikarın sahibi: Bu, Hazreti Ali için kullanılan bir unvandır.
Zimmî: İslâm devletinde yaşayıp ona haraç veren gayrimüslüm.

(126) Akkâ: Günümüzde İsrail'in Akdeniz kıyısında yer alan bir kent.

Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti'nin Selanik'teki Genel Merkezinin emir ve uygun görmesi üzerine, Diyarbekirli özgürlükçü edebiyatçılardan Tevfik Efendizade Ziya Efendi, Diyarbekir, Erzurum, Wan, Bıtlis illerinde İttihad ve Terakkî Cemiyetlerini kurmakla ve buraları sürekli biçimde teftiş etmekle görevlendirilmiştir.(127)

*

Milî aşireti liderinin oğullarıyla Şemmer, Anze(128) ve öbür aşiretler ve zarar gören halk arasında barış ve esenliği sağlamak için Viranşehir'de bir kongre oluşturulacaktır. Bu kongreye Diyarbekir'den, Haleb'den, Urfe'den, Zor'dan(129) İttihad Cemiyetlerinden gidecek memurlar 40 kişi olacak ve bunları –Selanik'teki Genel Merkezin uygun görüp bildirmesi üzerine– ünlü özgürlükçülerden Tevfik Efendizade Ziya Efendi yönetecektir. Alınacak sonuç hakkında alacağımız bilgileri ilerde sunacağız.

*

Mardin sancağı milletvekilliğine Alaybeyizade Jandarma Tabur Kâtibi Said Bey'in seçildiği haber alınmıştır.

---

(127) Burada adı Ziya Efendi olarak yazılan ve daha sonraları Ziya Gökalp adıyla tanınan kişi hakkındaki bu haber ile, derginin bu sayısının sonunda "Açık Sütunlar" başlığı altında yayınlanan ve Diyarbekirli Pirinççizade Feyzi Bey'in bir mektubuna verilen yanıt karşılaştırılınca, söz konusu kişinin kişiliksizliği hakkında çok ilginç ve ibret verici bir tablo ortaya çıkar. O yanıtta, Feyzi Bey'in, bazı Kürd bilginlerinin Kürd tarihi, dili ve kültürü üzerine yaptıkları çalışmaları mektubunda müjdelediği bildirilmiş ve o bilginlerden birinin de Ziya Efendi olduğu, kendisinin 10 yıllık bir araştırma sonucunda derlediği Kürdçe atasözlerini ve hazırladığı Kürdçe dilbilgisi ile Kürdçe sözlüğü yakında yayınlayacağı duyurulmuştur. Öyle anlaşılıyor ki, o kişinin Kürd halkı için o tür yararlı çalışmaları yapan bir aydın ve bilgin olduğunu haber alan İttihad ve Terakkî liderleri, aynı zamanda kendisinin mevki ve ikbal düşkünü olan kişiliksiz bir kişi olduğunu ve kendisine verilecek bir resmî görev uğruna hem halkını yüzüstü bırakacak, hem de o zamana kadar yaptığı çalışmaların tersi bir yol izlemeye hazır olan inançsız bir dönek olduğunu da haber almıştır. Öylece İttihad ve Terakkî liderleri, kendisine o görevi vermekle, hem Kürd halkını o yararlı çalışmalardan yoksun bırakmayı başarmışlar, hem de o kişiyi bir müfettişlik karşılığında kendi saflarına kazanmışlardır. Bilindiği gibi o kişi, daha sonra İttihad ve Terakkî'nin önde gelenleri arasında yer almış ve Türk milliyetçiliğinin ideoloğu olup Turancı görüşleri savunmuştur. **"Türkçülüğün Esasları"** adlı kitabıyla Türk milliyetçiliğinin ilkelerini belirleyen o kişi, bir şiirinde, "Vatan ne Türkiye'dir Türklere, ne Türkistan/ Vatan büyük ve müebbed bir ülkedir: Turan" demiştir. O kişinin, Turancılığı konu alan **"Kızıl Elma"** adlı bir şiirsel kitap da yazdığı bilinmektedir.

(128) Şemmer ve Anze: Güney Mezopotamya'da yaşayan iki Arap aşireti.

(129) Zor: Bugün Suriye sınırları içinde olan ve Kürdçe adı "Dêrezor" olan Deyrizor.

DİYARBEKİR MİLLETVEKİLLİĞİ VE ŞİKÂYETÇİLERİ

Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti Diyarbekir Şubesi üyelerinden olup bu kez milletvekili olarak İstanbul'a gelen Pirinççizade Arif Efendi'ye karşı daha önce bazı garazlı yayınlar üzüntüyle gözümüze çarpmıştı ve bu konuda Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti Diyarbekir Şubesinden aldığımız bir telgraf da geçen sayımızda yayınlanmıştı.

Arif Efendi'nin namus ve hamiyetinin belirtisi herkesçe kabul edilmekte, şikâyetlerin sübjektif nedenleri de hepimizce bilinmektedir. Gerektiğinde sorun daha çok açığa kavuşturulup gerçeğe ışık tutulacaksa da, biz şimdilik "**Diyarbekir**" ve "**Yeni Gazete**" arkadaşlarımızın adı geçen hakkında yazdıkları birkaç sözü aşağıda aynen sayın okuyucuların takdirinin gözleri önüne sunmakla yetiniriz:

"**Diyarbekir**"den:

Diyarbekir sancağı(130) milletvekilliğine, 58 oydan 42'sini kazanan Pirinççizade Arif Efendi seçildi. Bu zatın iyi niteliklerini saymaya gerek yoktur. Çünkü bilgi ve hamiyeti, bu çevrenin halkınca bilinmektedir. Kamunun gönlünde kazanmış olduğu yüceltici duyguların ölçüsünü, dünkü gün debdebeli bir biçimde yapılan uğurlama töreni kanıtlayıp gösterdi. Din bilginleri, şeyhler, askerî mızıkanın, askerî ortaokulun ve gelişmeye hizmet eden okulların öğrencileri ve halktan beş bin kadar hamiyetli ve eşraf uğurlamaya gelmişlerdi. Danışarak yönetimin kutsallığının, Meclis'in öneminin herkes tarafından hakkıyla takdir edildiği, kamunun yüzlerine yansıyan ruhsal sevinçten anlaşılıyordu.

Osmanlı İttihad ve Terakkî Cemiyeti adına Cemiyet üyelerinden Yüzbaşı Mazhar Efendi siyasî bir konuşma yaptı ve büyük saygıyla alkışlandı. Yüzbaşı Şehab Bey ordu adına bir askerî konuşma yaptı ve tantanalı alkışlarla selâmlandı. Mes'udiye Müderrisi(131) Müftüzade Hacı İbrahim Efendi tarafından etkileyici bir dua okunduktan sonra, Milletvekili Efendi konuşma kürsüsüne çıktı ve yurtseverce olan yüce ümit ve dileklerini sayarak, hazır bulunanların kalplerini sevindirip güvene kavuşturdu. Yaya olanlarla içten bir yakınlıkla vedalaştıktan sonra, Bitlis milletvekiliyle birlikte hareket ettiler. Birçok arabaya(132) binmiş olanlar ve atlılarla birlikte Açıksu adlı yere kadar yine uğurlandılar. Orada ikinci bir uğurlama töreni yapıldıktan sonra memleketimizin hamiyetlileri sayın milletvekillerinden ayrıldılar; başarı duasını dillerinden düşürmeksizin, özgürlüğün yankılanan uğultusuyla bir sevinç şenliğinin belirtisini veren kente döndüler.

---

(130) Maksat merkez sancaktır.

(131) Müderris: Medrese öğretmeni, din okulu öğretmeni.

(132) "Gerdûne"nin karşılığında kullanılan "araba"dan maksat paytondur.

"Yeni Gazete" arkadaşımızdan:

Hak ve gerçekten başka her şeye karşı tarafsız bulunmakla övünen tanıdıklarımdan biri dün matbaamıza başvurarak, önceki gün Meclis'te yapılan bazı görüşmeler konusundaki duygularını ve bildiklerini bildirdi ve dedi ki:

Diyarbekir Milletvekili Pirinççizade Arif Efendi'yi, kendimi tanıdığım zamandan beri tanırım. Aydın gürüşlü ve ülkenin ihtiyaçlarını hakkıyla bilen bir adamdır. Hemşehrileri bu zatı milletvekili seçmekle, toplumsal ihtiyaçlarının yerine getirme aracını iyi seçmiş sayılırlar. Arif Efendi'nin çalışma kâğıdına onur verebilecek en büyük hayır ve sevabı, Milî Aşreti lideri o bilinen İbrahim'e karşı ilân etmiş olduğu mücadelede –istibdadın her türlü tehdit ve şiddetlerine rağmen– sebat ve ısrarıdır. Arif Efendi bu uğurda tehlikelere de atılmıştı. Bununla birlikte, İbrahim'in yıkıcılıklarının sınırlandırılmasından belki en az yararlanan da kendisiydi. Demek vatandaşlarının ümit ve çıkarlarına fedakâr bir hizmetçi olmaktan çekinmedi.

Arif Efendi'yi milletvekilliğine seçmiş olanlar, gerekli bir teşekkürü yerine getirmekle yetinmemişler, vekillerini iyi seçmeye dikkat ve özen göstermiş olmakla da kendilerine teşekkür edilir.

Ermeni vatandaşlarımın her konudaki himmet ve dikkatlerini takdir ve elimden gelse taklid ederim. Yalnız kendilerine içten ve kardeşçe bir öğütüm vardır: Gelecekteki ümit ve ihtiyaçları, geçmişin garaz ve anılarına yüklemesinler. Çünkü önümüzde pek büyük bir gelecek, bununla birlikte bitmez ve tükenmez ihtiyaçlar ve ümitler çırpınıyor.

ÖZEL TELGRAFLAR

Muş, 24 Aralık 324(Milâdî 6 Ocak 1909):

Şeriatın sağlam kulpuna uygun olması bakımından özel saygılarla karşılanıp kabul edilen Anayasanın bahşettiği özgürlüğün gereği ve saygıdeğer derneğinizin öncülüğüyle, buraca da Allah'a şükür bugün bir "Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti"nin açılmış olduğu, bilgi için arzolunur.

Siraczade Nadir
Üyelerden Genç Eski Tahrirat Müdürü Hilmi
Üyelerden Din Bilginlerinden Arabzade Eski Müftü Mehmed
Şeyhlerden Osman
İleri Gelenlerden Müftüzade Fethullah
Eşraftan Niyazi

Dersim, 5 Aralık 324(Milâdî 18 Aralık 1908):

Osmanlı milleti, meşru meşrutiyetle Allah'a şükür mutlu bir yüce döneme girip, dünkü gün Meclis'in açılışı müjdesi olduğundan, Dersim sancağındaki bütün halk sınıfları büyük bir sevince boğulup, Nizamiye Taburu ile mızıkası ve tüm sivil ve askerî memurlar ve yerli sakinlerin sınıfları ve derecelerine göre değişik milletlerin öğrencileri,(133) öğleden sonra Hükümet Dairesi önünde birleşerek, Hazreti Padişah'ın sağlığının devamı ile meşrutiyet yönetiminin tüm Osmanlılar hakkında kutlu ve uğurlu olması duaları yerine getirilip, birbirlerine kutlamalarda bulunulduğu gibi, akşam da resmî binalar ile mevcut yerler eksiksiz biçimde sabaha kadar her gönülde ve her ev ve konakta şevk ve sevinç ışıkları göründüğü halde, pek gösterişli bir şenlik yapıldığını kıvançla bildirir, Osmanlı İmparatorluğunun her tarafındaki her sınıf vatandaşlarımıza, büyük küçük tüm Osmanlı kardeşlerimize kutlamalar sunarız.

Dersim Belediye Başkanı	Dersim Sancağı Mutasarrıfı
Ahmed	Hayri

Diyarbekir, 15 Aralık 324(Milâdî 28 Aralık 1908):

Aşiretleri ürkütüp nefretlerini kazanan ve çeşitli kötülüklere neden olan istibdad Hükümeti zamanında çektiğimiz azap ve hakaretin ölçülerini Allah bilir. Allah'a şükür yönetimdeki devrimle şerefle kurulan adaletli Meşrutiyet Hükümetinin adalet ve çalışma doğruluğunu hakkıyla uygulamakta olduğunu gördüğümüz Siird Sancağı Mutasarrıflığına tam güven içinde bugün silâhlarımızla birlikte teslim olduk. Etkili tavsiyelerin iyi karşılanması ile boyun eğmenin ve uygarlığın kurtuluş yoluna girdik. Eski zulüm dönemindeki düşmanlıktan, husumetten vazgeçtik, ardından da Mutasarrıfın huzurunda kardeşçe öpüşüp Kur'an üzerine söz verip yemin ettik. Adaletli meşrutiyet Hükümetinin, Anayasanın ve kutsal vatanımızın uğrunda tüm aşiretlerle canımızı feda edeceğimizi minnettarca arzederiz. Ferman(134)

Pınçınar Liderlerinden Abdullah
Alikan Aşireti Lideri Hasan
Adı Geçen Aşiretlerin Liderlerinden Bışarê Çeto
Pınçınar Aşiretleri Liderlerinden Mehmed Bışar
Batun Liderlerinden Mehmed Yunus
Pınçınar Liderlerinden Derviş

---

(133) "Milel-i muhtelife talebesi" deyiminin karşılığında kullanılan "çeşitli ulusların öğrencileri"nden, Osmanlı sınırları içinde yaşayan değişik uluslara mensup öğrencilerin kastedilmiş oldukları anlaşılıyor. Çünkü küçük bir yer olan ve dünya ülkelerinden çok uzaklarda yer alan Dersim gibi bir beldede, hele o zamanki koşullar altında dünya ülkelerinden değişik uluslara mensup öğrencilerin gelmiş olması, aklın kabul edebileceği bir şey değildir.

(134) Ferman: İlk sayıdaki 105 numaralı dipnota bakınız.

AÇIK SÜTUNLAR

AÇIK HABERLEŞMELER

Diyarbekir'de Pirinççizade Feyzi Beyefendi'ye:
Mektubunuzu aldık. Kürdlerin gelecekteki mululuğuna, aralarında kültür ve bilginin yayılmasına yönelik yurtseverce ciddî arzu ve çalışmaları, takdire değer.

En mükemmel Kürd ulularından ve erdemlilerinden Aktepeli Abdurrahman Efendi'nin(135) Kürd diliyle bir tarih yazmakta olduğuna ve saygıdeğer edebiyatçı Ziya Efendi'nin de, 10 yıllık araştırmalarının ürünü olmak üzere müsveddesini hazırladığı Kürdçe atasözleri ile dilbilgisini ve bir Kürdçe sözlüğü yakında yayınlayacağına ve yöreli erdem sahiplerinden Hanili Salih Bey'in(136) de bu konuda sarfedilen çalışmaları hakkındaki müjdelerinize cidden teşekkür edilir ve bu yüce himmetler özellikle kutlanır.

Adı geçen zatların kişisel erdemleri ve ulusal hamiyetleri zaten kabul edildiğinden, kendilerinden pek çok hizmetler beklemekte ve "Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti"nin taşralardaki şubelerinde bu gibi erdemlilerin bulunması her bakımdan arzu olunduğundan, kendilerinin Diyarbekir Şubesine katılmasıyla, bu hususta da lütfedip himmet ve yardımda bulunmalarını şiddetle beklemekteyiz.

Gazetelerimizin(137) her hafta satır ve sayfalarında, adı geçenlerin bilgi ve erdem kalemlerinin ürünlerini görmek de, özel dileklerimiz arasındadır.

*

---

(135) Kürdistan'da "Şêx Evdirehmanê Axtepeyî"(Akhtepeli Şeyh Abdurrahman) adıyla ünlü olan bu zat, büyük bir Kürd şairiydi. En ünlü eseri, Peygamber'in miracını ayrıntılı birçimde konu alan "**Ravdatünnaîm**" adlı şiirsel kitabıdır.

(136) Büyük bir Kürd bilgini ve şairi olan Hanili Salih Bey, 1925 yılında Şeyh Said hareketine katıldığı için Amed kentinde idam edilen Kürd büyüklerinden biriydi. Burada sözü edilen çalışmaları ne yazık ki günümüze ulaşamamıştır. Bildiğimiz kadarıyla, yalnızca bir Kürdçe mizahî şiiri, Kürdçe iki felsefî dizesi ve idam edilmeden önce Amed Hapishanesinde yazdığı bir Osmanlıca şiiri günümüze ulaşmıştır. 1950'lerde Hani Belediye Başkanı olan oğlu Hasan Bey'den 1959 yılında aldığımız o şiirleri, bu vesileyle burada yayınlamayı yararlı görüyoruz. Ancak söz konusu şiirler bu dipnota sığamayacak kadar uzun olduğundan, onları derginin bu sayısının son sayfası olan 328. sayfada 141 numaralı dipnotla okuyuculara sunuyoruz.

(137) Burada "gazetelerimiz" denildiğine göre, o zaman "Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi"nden başka da Kürd gazetelerinin var olduğu anlaşılmaktadır. Ancak, ne yazık ki öbür gazeteler günümüze ulaşamamışlardır.

Mamuretulaziz(138) Askerî Ortaokulu Osmanlıca Kuralları Öğratmeni Ömer Avni Efendi:

Telgrafınız alındı. "**Kavaid-i Lisan-ı Kürdî ve Edebî Tatbikat Nümûnesi**"(139) adındaki eserleriniz henüz gelmedi. Himmetinize teşekkür ve gazetemizde tefrika, sonra da kitap biçiminde basılmak üzere hemen göndermenizi diler ve bekleriz.(140)

---

(138) Mamuretulaziz: Kürdçe adı "Xarpêt" olan ve 1923'ten sonra adı resmiyette "Elazığ" biçimine sokulan Elâziz.

(139) Osmanlıca olan bu ad "**Kürd Dilinin Kuralları ve Edebî Uygulama Örneği**" demektir. Bu ada bakılırsa bu adla hazırlanmış olan bir tek kitabın söz konusu olduğu anlaşılıyor. Ancak "eserleriniz" denildiğine göre belki de biri "**Kürd Dilinin Kuralları**", diğeri de "**Edebî Uygulama Örneği**" olmak üzere iki kitap hazırlanmıştır.

(140) Bu açık mektubun derginin bu sayısında yayınlanmış olması vesilesiyle şu gerçeği belirtmek yerinde olacak ki, 1923'ten sonraki rejimin Osmanlı rejiminden çok gerici ve zalim olduğu, birçok örnek gibi bu örnekle de açıkça ve bir kez daha kanıtlanmaktadır. Osmanlı rejimi altında askerî ortaokul öğretmeni olan bir Kürd aydını, rahatlıkla ve son derecede doğal olarak Kürd dilinin kuralları konusunda araştırma yapıp bir kitap hazırlayabilmiş ve o zaman yayınlanmış olan bir Kürd dergisine çekinmeden, aynı rahatlıkla gönderebilmiştir. 1923'ten sonraki rejim altında ise, bir askerî okul öğretmeni ya da bir sivil memur şöyle dursun, sıradan bir insanın bile böyle bir çalışma yapmaya kalkması, o insanın yıllarca hapishanelerde süründürülmesi için yeterli oluyordu.

(141) Hanili Salih Bey'in 136 numralı dipnotta sözünü ettiğimiz şiirlerini burada okuyuculara sunuyoruz:

Mizahî şirin Kürdçe orijinali:	**Şiirin yaptığımız Türkçe çevirisi:**
Eger çêkî jibo cehşê kerê ra	Eşek sıpası için altın yemlik de yapsan
ji zêr afir li nêv Eywanê Kesra	hem de Kisra'nın sarayının ortasında yapsan
Felatûn be jibona wî muellim	Eflatun da öğretmen olsa onun için
bibe saqî jobo wî Îbnu Sîna	ve İni Sina da sâkî olsa onun için
tu wî av dî ji yenbûa heyatê	abıhayat çeşmesinden de su versen ona
di şûna êm bidî wî lewz û xurma	ve yem yerine badem, hurma da versen ona
meke bawer ku dê sahibhuner be	inanma ki hüner sahibi olacak o
Ew'ê dîsa wekî bavê xwe ker be	Yine babası gibi eşek olacak o
Dema tu wî ji Eywanê derînê	Çıkaracağın zaman onu saraydan
huner nayê ji wî xeyrê zirînê	anırmaktan başka hüner gelmez ondan

Felsefî iki dizenin Kürdçe orijinali:	**İki dizenin yaptığımız Türkçe çevirisi:**
Bi çavê îbretê mêze ke Hîvê	İbret gözüyle bak Ay'a
ku daîm piştê bedrê ew hilal e	ki hep hilâldir o, dolunaydan sonra

Hapishanede yazdığı Osmanlıca şiir:	**Osmanlıca şiirin yaptığımız Türkçe çevirisi:**
Gerçi enzar-ı ehibbadan dahi dûr olmuşuz	Gerçi dostların gözlerinden dahi uzak olmuşuz
rahmet-i Rahman'a yaklaşmakla mesrûr olmuşuz	Allah'ın rahmetine yaklaşmakla sevinçli olmuşuz
Hak yolunda müflis-i haneharab olduksa da	Hak yolunda evi yıkılmış müflis olduksa da
bu harabiyyetle ma'nada biz ma'mûr olmuşuz	bu yıkılmışlıkla mâneviyatta biz bayındır olmuşuz
Kul bize zulm-ü mücazat etse, perva etmeyiz	Kul bize zulmedip ceza verse, perva etmeyiz
Çünkü te'yîd-i ilâhî ile mansûr olmuşuz	Çünkü ilâhî güç ve destekle üstün olmuşuz

24 Zilhicce 1326(1) Cum'airtesi 3 Kânunısani 1324(1)

KÜRD
TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Cem'iyet
tarafından
müntahab
Sahib-i
İmtiyaz
ve Müdîr
ve Muharriri:
Süleymaniyeli
Tevfik
*
Şerait-i
iştira:
Taşra için
seneliği
posta
ücretiyle
beraber 80
ve altı aylığı
45 ğuruşdur
*
Nüshası
bir ğuruşdur

Sermuharriri:
Diyarbekirli
Ahmed Cemil
*
Kürd erbab-ı
fikir ve
kalemine
daima
sahifelerimiz
açıktır
*
Derc
olunmayan
evrak
ve âsâr
iade olunmaz
*
İdarehanesi:
Vezneciler'de
Kürd Teavün
ve Terakkî
Merkez-i
Umumîsidir

Numro 7 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

İFADE-İ MAHSUSE

Bütün anâsır ve akvamı Osmanlılık nam-ı mübecceli altında cem'eden hükûmetimizin sıyt-ı bülend-i meşrutiyetle i'lân ettiği hukuk-ı hürriyetin en azîz ve kıymetdar bir faslı olan serbestî-i ictimaın mülk-ü millete nâfi' fevaidini ta'kîb etmek ve Osmanlılık şeref-i aslîsinin ortadan tayyettirdiği tahaluf-ı anâsır yerine vahdet-i sahîha-ı milliyeyi cihan-ı medeniyete göstermek ve gazetemizin ilk nüshasındaki beyannamede i'lân olunduğu vech ile hedef-i aslî –Osmanlılık altında vahdet-i vücûd– olmak arzusuyla, cem'iyetimiz, bilcümle anâsır ve cem'iyât-ı muhtelifeye dest-i ittihadını takdim eder.

*

Cem'iyetimizin çoktan beri te'sîsine teşebbüs ettiği bankanın programını gelecek nüshadan i'tibaren derc-i sütun-ı mübahat eyleyeceğiz.

*

Cem'iyetimizin âmâl ve efkâr-ı hayriye-i vatanperveranesini mürevvic ve sevk-i hamiyet-i fıtriye ile birçok umûr-ı nâfıaya müşevvik olan "Yeni Gazete" refîk-i mübeccel ve muhteremimize arz-ı teşekkürât-ı bîpayan eyleriz.

---

(1) Li gora tarîxa Mîladî 16 Kanûna Paşîn 1909(Milâdî tarihe göre 16 Ocak 1909).

İZMİR KÜRDİSTAN DEĞİL

İzmir Mebʻusu Seyyid Bey'in pencşenbe günü Meclis-i Mebʻusan'da söylediği bu söz, Kürdistan'ın cerîha-ı kalbinde bir maʻkes-i enîndar bulacaktır.

Biliriz, muhterem milletvekilinin maksadında ne bir îma-yı tezyîf, ne bir fikr-i taʻrîz var. Ve yine maalesef biliriz ki İzmir, fıtratından aldığı nasîb-i feyz ile bîçare Kürdistan'ın mukadderât-ı ezeliyesi biri birinden pek ziyade farklı iken, mukadderât-ı haliyesinde hiç ihtilâf yoktur.

"İzmir Kürdistan değil"! Fakat Kürdistan nedir?

Cihanı bir padişaha kifayet edecek kadar vâsıʻ görmeyen Selim-i evvel kalemrev-i hükm-ü seyfine bu kıtʻayı ilâve ettiği zaman, elbette Kürdistan bugünden daha ziyade haiz-i umran idi. Dört asırda kırk asır izmihlalın âsâr-ı harabını toplayan bu ıssız, yani sahibsiz kıtʻaya Hükûmet-ı Osmaniye ne vakit bir şefkat-ı malikiyet gösterecek? O dağların ne zaman bir memerri, o derelerin hangi asırda birer köprüleri olacak? Lokomotiflerin velvele-i îkazı, hâbîde-i aʻsâr olan o koca memleketi uyandıracak mı? Zuafa-yı ibadın hak ve hayatı mahşere kadar mı meʻkel-i akviya olacak?

İzmir Mebʻusu, yalnız maskat-ı reʻsi olan vilâyetin değil, bilumum vilâyât-ı Osmaniye'nin vekil-i mübeccelidir. "İzmir Kürdistan değil" teşbih ve mukayesesini, matalib-i belîgasına kuvvet değil, müddeayât-ı umumiyesine esas ittihaz etmeli idi. Sada-yı şikâyâtı, yalnız kendi vilâyetinin âfâk-ı tenginde dönmesin. "Kürdistan'da niçin bu kadar mezalim ve harabî var?" sualı, o mukayese-i müʻlimeyi taʻkîb ve taʻdîl eylemeli idi. Evet, Kürdistan serâ-pâ harabezardır ve dünyanın ne kadar vahşet ve mezalimi var ise hepsi bu viranede haşroluyor. Haline, "bir aşiretten cihangir bir kudret-i istilâ çıkaran" bu koca devlet, bu köhne hükûmet ağlasın.

"Ağlasın" dedik. Hayır, buna da lüzum yoktur. Yalnız ağlatmasın!

Süleyman Nazif

SADR-I AʻZAM PAŞAʻNIN BEYANÂTI

Ne kadar zamandı; evrak-ı havadisin sutûr ve sahayıfını bir Kâmil Paşa mesʻelesi işgal ediyor idi. İş bir dereceye vardı ki, herkes usandı bıktı. Bu babdaki mütalâât-ı mahsusenın bir vâdî-i bîsûd-ı tezyîfe kadar vardırılmasına hakikaten vicdan-ı umumî-i millet teessüftü.(2) Kâmil Paşa hazretleri, âlem-i tecarüb-i idare ve siyasetin kârʻazmûde bir vezir-i namdarı olmakla tanılmış, herkesin zaten vaktiyle mazhar-ı hüsn-i iʻtimadı olmuştu. Bunun içindi ki, umûr-ı idare-i Devletin, temşiyet-i deha-yı siyasetine tevdîini herkes azîm bir memnuniyetle alkışlamıştı. Vâkıa, bu beş aylık zaman-ı idaresinde ufak tefek bazı nakayısın vukuunu biz de inkâr edemeyiz. Fakat bu derece bir inkılab-ı azîm karşısındaki müşkilâtı ve bu müşkilât-ı gûna gûn arasında bundan ziyade iş görülebilmesinin imkânsızlığını dahi teslim ve takdirde zerre kadar tereddüd etmeyiz.

---

(2) Doğrusu "üzgündü" demek olan "müteessifti" olmalıdır.

Kâmil Paşa hazretlerinin Meclis-i Meb'usan'daki beyanât ve îzahât-ı mehamdanîleri, vükelâ-yı muhtereme-i milletin rehîn-i takdiri oldu. Vükelâ-yı müşarün'ileyhimin beyan-ı i'timadı mutazammın olan kararını bir şevk ve itmi'nan-ı mahsus ile telâkkî ederiz. Bu cihetle Kâmil Paşa, bu i'timad-ı umumî-i millete idare-i meşrutanın ilk sadrazamı olmuş oluyorlar. Bundan dolayı, zat-ı samî-i vekâletpenahîlerini ve daha doğrusu hüsn-i isabet-i takdirden dolayı vükelâ-yı milleti tebrik ve Sadr-ı müşarün'ileyhin hüsn-i muvaffakıyât-ı fahîmanelerini de samîm-i kalbimizle temennî ederiz.

Kâmil Paşa hazretlerinin Meclis-i Meb'usan'da okunan nutkunun suretidir:

Millet-i Osmaniye'ce izhar olunan arzû-yı umumî üzerine Kanun-ı Essasînin tekrar mevki-i icraya vaz'ı ferman buyurulmasını müteakib teşekkül eden kabine hakkında efkâr-ı umumiyede hasıl olan adem-i hoşnûdî tevessü' ederek, her tarafta mucib-i tereddüd ve endişe olmağa başlamış ve beynelhalk nümayan olan infial ve galeyan-ı efkârın matbûât-ı Osmaniye hasbelvazîfe tercüman-ı teessürü olmuş idi. İşte o sırada makam-ı Sadaretin ühde-i âcizaneme tefvîzi nezd-i Şahane'de tensîb buyurulmakla, dahilen ve haricen vatanımızı işgal ve ihata etmekte bulunan müşkilât-ı azîme içinde idare-i umûrdan istinkâfı muvafık-ı şîme-i hamiyet görmemiş olduğumdan, hakkımda izhar olunan emniyet ve müzaheret-i milliyeye istinaden vazîfe-i sadareti kabul ve derhal usul-ı meşrutiyete ve arzû-yı umumiye muvafık bir hey'et-i vükelâ teşkil eylemiştim. Müteakiben Meclis-i Meb'usan'ın bir an evvel ictimaına cehd-ü gayretle, icra kılınan muamelât-ı intihabiye neticesinde Meclis-i Meb'usan, milletimizle beraber ecanibin dahi alkışları arasında küşad olunmuştur.

Hayat-ı medîde-i siyasiyemin îd-i mübecceli olan o yevm-i mes'ûdü müteakib, hey'et-i muhteremenin ictimaında memleketimizin ahval-ı dahiliye ve umûr-i hariciyesine dair beyanâtta bulunacağımı, Meclis-i Meb'usan Reis-i Muhteremi Beyefendi hazretlerine şifahen va'd-ü ifade etmiştim. Bugün, kabinenin şimdiye kadar ta'kîb eylediği ve hey'et-i muhteremenizce mazhar-ı tasvîb ve takdir olduğu halde bundan böyle de ta'kîb eyleyeceği meslek-i siyasî hakkında bu îzahâtı bizzat vermekle kendimi bahtyar addeylerim.

Îzahât, evvelâ kabinenin icraât ve muamelât-ı siyasiyesine, saniyen umûr-ı dahiliyemize, salisen münasebât-ı hariciyemize aiddir:

Re's-i kâra geldiğim vakit, vilâyât-ı Osmaniye'de sükûn-ü âsâyiş muhtell bir halde olarak umûr-ı idare-i Devletin heman her tarafta birden sektedar olduğu görülmüştü. Sırf te'sîs-i meşrutiyete hizmet etmek maksadıyla Rumeli'de teşekkül eden İttihad ve Terakkî Cem'iyeti'ni takliden ve fakat bu cem'iyetin esas-ı teşekkülündeki maksad-ı vatanperverane mugayır bir surette, ekser-i vilâyâtta cem'iyetler peyda olarak, hürriyetin ma'nasını tevsî' ile, habshanelerde bulunan politika mahbusîni misillu, ceraim-i âdiye ile mahkûmen mahbus ve sair mevkuf olanların dahi sebillerini ihlâ etmek ve me'murînle a'za-yı meclis ve mehakimden istemediklerini hidmetten tard-ü ihrac eylemek gibi muamelelere tasaddî eylemeleriyle, bu halleri müşahede eden ahalî Devlete vergi verip vermemekte hür oldukları zehabında bulunduklarından tahsil-i emval külliyyen sektedar olmasıyla, idare-i askeriye ve saire aylık için bir ay zarfında Hazine-i Maliyeden bilmecburiye vilâyâta nakden "800" bin liraya karîb mebaliğ gönderilmiş ve âsâr-ı kaht-ü nema olan ba'zı mahallerde muhtacîne ve zurraa yemeklik ve tohumluk olmak üzre Ziraat Bankası'nca ikrazât-ı âdiyeden başka kefalet-i müteselsile ile yine Ziraat bankası'ndan ve emval-ı umumiyeden aynen ve bedelen üç yüz bin lira derecesinde ta'vîzen ianât verilmiştir. Bir taraftan dahi îcab eden mahallere asker ve bâhusus Kanun-ı Esasîyi hakkıyla tefsîr edemeyerek kabulde tereddüd eden ba'zı etraf ahalîsine nâsıhlar irsali, vesait-i lâzime isti'mali mecburiyetinde bulunulmuştur.

Bir taraftan idare-i sabıkayı iade ettirmek maksadıyla ba'zı menfaatperestan, hissiyât-ı avamı tahrîkle idare-i cedîde aleyhine teşvike çalışmakta edenler.(3) Bu teşebbüsât-ı hainaneye karşı vakai-i müessife zuhuruna meydan vermemek ve berat-ı necat-ı millet olan Kanun-ı Esasîmizi her gûna taarruzdan muhafaza eylemek üzre Hukûmetçe ne gibi tedabir ittihaz olunduğunu zikr-ü ta'dad eylemeği, henüz dünkü tarihi beyhude tafsîl etmekten başka bir şey olmayacağından, zaid ve bîlüzum addeylerim. Bu esnada Mekke-i Mukerreme ile Medine-i Munevvere'de ve Anatoli'nin içlerinde vukua gelen muhill-i âsâyiş tecavüzât ve iğtişaşât, derhal kuva-yı askeriye sevkiyle teskîn ve mahalleri âsâyişi te'mîn olunmuştur.

Ma'mâfîh, şu beş ay müddet zarfında idame-i huzur ve emniyet için Hükûmetin dahildeki icraâtı hiç bir zaman, Kanun-ı Esasî ile te'mîn edilmiş olan hukuk-ı esasiyeden milletin bihakkın istifadesine mani' olmayıp, efrad-ı Osmaniye, kendi a'mal ve mutalabât–ı maşruasını arzu ettiği vech ile izhar ve i'lân eylemekte en hür ve en mütemeddin akvamın mazhar olduğu hukuk ve müsaadâtın ve(4) kâffesinden cebren istifade eylemiş ve binaberîn, serbestî-i matbûât ve serbestî-i ictimaât zerrece haleldar olmadıktan mâada, milletin hukuk-ı insaniye ve esasiyesinin isti'mali Hükûmetin taht-i daman ve muhafazasında bulundurulmuştur.

---

(3) Doğrusu "çalışmakta idiler" olmalıdır.

(4) Bu "ve" sözcüğü burada fazladır; yanlışlıkla çıktığı anlaşılıyor.

Bu miyanda, müessesât-ı nakliye vesaire amelesinin öteden beri ma'ruz bulundukları tazyîk ve ba'zı gûna haksızlıklardan dolayı memalik-i Osmaniye'de ilk defa olmak üzre zuhura gelen ta'tîl-i eşgal ihtilâfâtı, suret-i hasenede hall-ü tesviye kılınmakla beraber, harekât-ı askeriye ve hayat-ı iktisadiyemizi bir tehlike-i nâgihanîye ma'ruz bırakmamak için, Hey'et-i Meb'usanın tedkîk ve tasdîkine muallak bir kanun-ı muvakkat ile bu misillu harekât-ı müfritanın men'i esbabına tevessül edildi.

Aynı zamanda zat-ı Hazreti Hilâfetpenahî'nin Kanun-ı Esasî ahkâmının tamamî-i tatbik ve icrasına begayet dikkat-ü riayet olunması için izhar buyurmakta oldukları arzu ve azm-i kat'î-i hümayunlarına tevfîkan, kanun-ı münîf-i mezkûr ile milletin taht-i daman-ü kefaletinde bulunan hukuk-ı mukaddese-i padişahîlerinin kemakân masûniyet ve mahfuziyetiyle beraber, Hükûmet-i meşruta esası ez ser-i nev kabul-ü tasdik buyuruldüğu misillu, bu esasa muvafık ma'ruzât-ı Sadaretin mazhar-ı tasvîb-i âlî buyurulmakta olmasıyla, bu sayede Hükümdar ile millet arasında pek ciddî bir samimiyet ve muhalasat hâsıl ve bunun âsâr-ı fi'liyesi de her an zahir olarak millet-i Osmaniye'nin bâıs-ı sürûr-ü şükranı bulunmuştur. Bundan dolayı, zat-ı hümayunlarına cümlemiz medyûn-ı şükranız.

Siyaset-i dahiliyemizin nikat-ı esasiye ve mühimmesinden biri ve belki birincisi, anâsır-ı muhtelife-i Osmaniye arasında ittihad-ü uhuvvet ve hüsn-i âmîzişin her dürlü vesaitle te'yîd-ü takviye ve hukuk-ı tesavînin muhafazası cihetlerine ciddî surette sarf-ı mesaî eylemekten ibarettir. Ecza-yı muhtelife-i Osmaniye beyninde ittihad-ü ittifak ne kadar hâlis ve kavî olursa, Devlet ve milletin selâmet ve saadeti de o derece te'mîn edilmiş olur. Ba'demâ, bu hukuk-ı mütesaviyenin her hususta âsâr-ı fi'liyesi gösterilerek, bu babdaki azmin isbatıyla beraber diğer turuktan vatanî bir terbiyenin neşr-ü ta'mîmi için mekâtib-i âliye ve i'dadiye ve rüşdiyemizin bilcümle anâsır-ı gayr-i Müslimeye de küşad bulundurulması ve yine bu cümleden olarak bir mekteb-i hamiyet olan ordularımızda anâsır-ı gayr-i Müslimenin vazaif-i askeriyeye iştirak ettirilmesi suretiyle, aynı hiss-i uhuvvet ve vatanperverî ile perverde olmamız îcab eder.

Siyaset-i dahiliyemizin diğer bir dakîka-ı mühimmesi de, otuz iki sene mukaddem tanzîm edilmiş olan Kanun-ı Esasîmizin ba'zı mevaddının tekâmül-i ahîr-i siyasîmizle mütenasib surette ta'dîl veya tefsîri keyfiyeti olup, muhtac-ı tefsîr veya ta'dîl bulunduğu taayyün edecek cihetlerinin suver-i ıslahiyesini teemmül ve tezekkür kılınarak Hey'et-i Meb'usana teklif olunacaktır.

Vilâyâtın tanzîm ve ıslah-ı ahvalı için evvel emirde takrîr-i âsâyış ve iade-i emniyet hususunun tamamî-i istihsalı zımnında tedabîr-i lâzimeye heman bittevessül, erbab-ı ceraim bermucıb-i kanun te'dîb ve dûçar-ı mücazat edilerek emsaline ibret-i müessire iraesi ve ba'dehü icrası taht-i vücub ve ehemmiyette bulunan ıslahât cümlesinden olmak üzre, Kanun-ı Esasînin madde-i mahsusası mucibince tensîkat-ı lâzime icrası lâbüdd-ü zarûrîdir. Jandarma ve polis ıslahâtının mevki-i tatbike vaz'ı ve ez an cümle jandarma ve polis mektebleri küşadı dahi mukarrardır.

Devletin ahval-ı maliyesi müddet-i medîdeden beri muhtell olup, bunun ıslah ve tanzîmi ise, kavaid-i iktisadiyeye riayet olunarak ba'demâ masarıf ve varidâtımız tevazün ve hüsn-i cibayetine, aynı zamanda siyaset-i dahiliye ve hariciyemizin intizamına vâbeste bir emr-i müteassırdır. Ta'riften müstağnî olduğu üzre, bir müddetten beri bütçede tevazün husûlü kabil olmayarak, duyûn-ı gayr-i muntazamanın mikdarı arttıkça artmış ve masarıf-ı âdiyenin îfası için akdine lüzum görünen müstakrazâta karşılık olmak üzre, memlekete(5) zaten kâfî olmayan varidâtını terhîn etmek usul-ı muzırrası bilmecburiye ta'kib olunmuştur.

Mâba'dı var

AHVAL-I SİYASİYE

Bu hafta ahval-ı siyasiyece her ne kadar yeni bir tahavvül yok ise de, Balkan buhranının tesviyesine doğru ciddî bir hatve atılmak gibi sulh ve müsalemetin bekasını te'yîd eder yeni bir emare mevcuddur, ki o da, Avusturya'nın Babıâlî ile bir zemîn-i i'tilâf tehyiesine cidden temayül göstermiş olmasıdır. Hükûmet-i müşarün'ileyha, bundan on beş gün akdem kat'iyyen ta'vîz-i nakdî i'tasına mütemayıl değil iken, elyevm buna esasen muvafakat etmiş ve Devlet-i Aliyye'ye diğer birtakım fevaid dahi irae ve teklif eylemiştir. Bunlar Babiâlî'ce bitteemmül, Bosna ve Hersek'in bizzarûr zıyaına mukabil şu sırada mümkinül'istihsal "gaye-i menfaat" olduğuna karar verilir ise, Avusturya ile olan ihtilâf bertaraf edilmiş demektir. Hükûmet-i müşarün'ileyhayı tarîk-i i'tilâfa sevkeden esbab, bir taraftan boykotajın Avusturya ve Macaristan ticaretine îras eylediği zarar-ı azîmden münbais sû-i te'sîrâttan, ve diğer taraftan İngiliz efkâr-ı umumiyesinin tazyîkatıyla Almanya'nın nasayıh ve vasayâsından ve bir de Avrupa muvazene-i siyasiyesinde münferid kalmak tehlikesinden ibaret olsa gerektir.

Her ne hal ise, Avusturya ile i'tilâfa girişilmesi emrinde Devletçe gösterilen ve herkesçe bidayet-i emirde bâdî-i ta'rîz-ü şikâyet olmuş bulunan bataetten sevk-i tâlı'la hamd olsun Devlete bir zarar terettüb etmemiş ve bilakis şu teennînin faidesi görülmüştür. Çünkü şurası muhakkaktır ki Avusturya Hükûmeti, bugün muvafakat eylediği şeyleri bir ay evvel kabul etmiyordu. İlca-yı ahval, anı kabule mecbur etmiştir. Binaenaleyh, şu halden istifade etmek ve Avusturya ile ihtilâfımızı bittesviye, asıl mühim cihetlere hasr-ı i'tina eylemek, siyaset-i Osmaniye'mizin hasafet-i müsellemesinden muntazar ve me'mûldür.

---

(5) Doğrusu "memleketin" olmalıdır.

Bulgaristan ihtilâfına gelince; bu babda henüz yeni bir şey yoktur. Yalnız müzakerât-ı ahîreyi icraya me'mur olan Mösyö Lyepçef'in tekrar Dersaadet'e gelmesi, Emaretin daha i'tilâfcûyane ve mümaşatkârane bir meslek-i hareket ihtiyar edeceğine delâlet etmektedir. Şurası bilinmelidir ki Bulgaristan'la olan ihtilâfımiz, Avusturya ihtilâfına makîs olamaz. Birincisi Rumeli'de mevcudiyetimizi tehdid eder, fakat ikincisi tehdid etmez. Şark-ı Rumeli eyalet-i mümtazesinin Bulgaristan Emaretiyle mean kraliyete inkılabı, Rumeli kıtasında bekamız nokta-ı nazarından gayet mühim bir vak'a, ve nakidle telâfîsi hamiyet-i milliyenin hazmedemeyeceği bir hadisedir.

Bulgarların teklif eylediği seksan iki milyon frank ta'vîz-i nakdî, Şark-ı Rumeli dahil olmayarak Bulgaristan Emaretinin müterakim vergisine, Duyûn-ı Umumiye'ye olan hisse-i iştirakine bedel def'aten verilecek ve binaenaleyh Bulgaristan Emaretini, kraliyete inkılabı hasebiyle Devlete karşı ba'demâ kayd-ı taahhüdâttan vâreste kılacak bir tazmîn mi? Yoksa Şark-ı Rumeli eyalet-i mümtazesinin vergi ve hissesine de mukabil ve Devletten fekk-i irtibatına bedel, yani her ikisine şamil bir ta'vîz mi? Eğer iş şıkk-ı ahîr ise, yani Bulgaristan bu parayı Bulgaristan Emareti ve Şarkî Rumeli eyaleti için toptan veriyor ise, Babıâlî'nin Şark-ı Rumeli eyaletinin ahden haiz olduğu mahiyet ve Bulgaristan Prensinin zatına mevdû' bir emanet i'tibarıyla paytahtın kapusu demek olan bu eyaleti Bulgaristan eyaletinden ayrı add-ü telâkkî ederek, ol vechle îcabını teemmül buyuracağı derkâr, ve ta'vîz-i nakdî ile bu eyaleti fedaya bizzarûr rızadade olduğu takdirde dahi, çünkü ta'vîz bir taahhüdün ve borcun îfası değil, anın edasından sonra maddeten bir şeyin zıyaına bedel olmak lâzım geldiğine ve Bulgaristan Emaretiyle Şark-ı Rumeli eyalet-i mümtazesinin elyevm Devlete borcu yiğirmi beş milyon lirayı mütecaviz bir mikdara baliğ olduğu kayden sabit olmasına nazaran, ta'vîz-i nakdînin öyle seksan iki milyon frank raddesinde olmasına kat'an muvafakat etmeyeceği bedîdardır.

Şimdi en ibtida temennî olunacak şey, Avusturya ile ihtilêfımızı tesviyedir. Andan sonra diğer mesailin tesviyesi daha teyessür eyler.

Evrak-ı havadiste şu son günlerde Girid mes'elesinden dahi şiddetle bahsolunmuş ve gûna-gûn münakaşâta girişilmiştir. Bizim bildiğimize göre Girid mes'elesini böyle şiddetle uyandıracak ortada hiç bir şey yoktur. Girid'in Yunan'a ilhakı tasavvuru, bugün çıkmış bir şey değildir. Girid'e Ceneral "Wasos"un tahattîsinden beri bu tasavvur meydan almış ve o günden beri şiddetle ta'kîb edilmekte bulunmuştur. Avrupa devletleri müsaid olsaydı, çoktan bu tasavvur hayyiz-i fi'le girerdi. Esasen devletlerin buna muvafakat etmemeleri, şimdiki şekl-i idarenin devamını istilzam etmiştir. Filhakika Kral "Jorj" bu ümniyeye vusûl için olanca mesaîsini sarf etmekte ve karabet-i sıhriyesi olan hükümdaranı kendi maksadının husûlüne imaleye dahi bir dereceye kadar muvaffak olmakta ise de, devletlerin tezadd-ı menafıı, siyyemâ düvel-i erbaa-ı hâmiyenin bir vedîanın muhafazasına olan mecburiyet-i nusfetşiarîleri, buna haylûlet etmektedir.

Ahîren tertib olunan miting bu babda sada-yı milleti gösterdiğinden, elbette faidesi kesîr ve sada-yı millete müstenid olacak siyasetimizin te'sîri ise vefîrdir. Bu gibi hissiyât-i milliye, ifrata gitmedikçe, daima bir devletin siyasetini takviye eder. Şu kadar ki, kabilül'istihsal olmayacak şeyden mübaadet ve Hükûmeti müşkil mevkie sokmaktan mücanebet dahi, erbab-ı hamiyetin daima düşüneceği, hususuyla böyle bir zaman-ı buhranda nazar-ı i'tinada bulunduracağı bir mülâhaza-ı hikmettir.

Süleymaniyeli Seyfullah

SERPÛŞ-I MİLLÎMİZ VE FES

Avusturyalıların Bosna ve Hersek kıt'alarını kendilerine ilhak teşebbüsünde bulunmasını müteakib, Avusturya emtiasına karşı yapılan boykotaj münasebetiyle, ora ma'mûlâtından olan feslere gösterilen hiss-i nefret alelumum feslere teşmil edilmiş ve kalpaktan keçe külâha kadar birçok serpûşlar kullanılmağa başlanmıştır. Zaten i'lân-ı hürriyetten sonra "kırmızı fesliler" manzûmesiyle de feslere taarruz edilmeğe kalkışılmış idi. Bugün fese karşı o kadar hilâfgîrane bir fikir uyanmıştır ki, fesin mevcudiyetinin haleldar olacağına hükmetmemek mümkin olamıyor. Bir taraftan ordu-yı Osmanî için fesden gayri bir serpûşun kabul ve tensîbi için gayretler ibraz ve buna sebeb olmak üzre birçok mahazîr irae ediliyor. Diğer taraftan Zabtiye Nezareti, polisler için yeni bir serpûş kabul etmekle şu teceddüdâta peyrev oluyor. Öte taraftan ba'zı devair aklamı, bil'ittifak başlarından fesleri çıkarıp kalpak giymek hususunda yekdiğeriyle müsabakaya başlamışlar ve gazeteler ise fese karşı gösterilen tecavüzleri alkışlamakta bulunmuşlardır. Seksan seneden beri bizde takarrur etmiş olan serpûşumuzun tebdîlinden evvel, bir muhakemesini yapalaım:

Hikmet-i tabiiye okuyanlarca ma'lûmdur ki rü'yet, zıyanın bir maddeye tesadüfle oradan bil'in'ikâs basara vürûd etmesinden mütekevvin hadiseye ve levn-i hakikî ise, beyaz zıyanın madde-i mütesadife tarafından tahliliyle elvan-ı tayfîden(6) bir veya birkaçını kısmen veya kâmilen massedip, massedilmeyen levn veya elvanın bil'in'ikâs basara vürûd ederek, rü'yetin basîten veya mürekkeben bu renkler üzerine vâki' olmasına denir. Şu halde beyaz renk, zıyanın tehallül etmeksizin in'ikâsından hudûse geldiği cihetle beyaz renkli ecsam, zıya-yı vâridin muhtevî olduğu harareti ya hiç mas-

---

6) "Elvan" çoğul olduğundan, sıfatı da "tayfiye" olarak çoğul sıfatı olmalıdır.

setmemiş yahud –mükemmelen tasfiye edilemediğinden nâşî mevcud elvan-ı ecnebiyenin te'sîriyle– pek az massetmiş olurlar. Tahlîl-i tayfîyi teşkil eden elvan-ı seb'anın her birerleri ayrı ayrı mîzanülharare ile muayene edilecek olurlarsa, tayf-ı aslîde bulunan kalorinin üç rub'una yakın mikdarı kırmızı renkte meknûz ve mütebakîsinin elvan-ı saireye münkasım olduğu görülür. Şu halde beyaz renkli ecsamdan sonra harareti en az masseden ecsam, kırmızı rengin in'ikâsıyla rü'yet olunanlardır. Siyahlık ise, zıya-yı vâridi kâmilen massedip, hiç bir zerre aksettirmemekten hudûse gelir. Boz renkler siyah ile beyazın suret-i muhtelifede ihtilâtından husûle gelip, siyahın azlığına ve çokluğuna göre zıyayı yahud harareti massederler.

Başın ziyade-i hararete ma'ruziyeti ihtikan-ı demi mucib olacağı cihetle, serpûşun harareti en az massedecek bir halde bulunması vâcibâttandır. Binaenaleyh, serpûşun ya beyaz veya kırmızı olması lüzumu, elvan hakkında serd edilen şu mülâhazadan anlaşılır. Sepûşun ma'mûl bulunacağı maddeye gelince; bu da ma'denî, haşebî, cülûdî, nebatî, nebatî-i kutnî, harirî, sufî gibi ecsamdan olabilir. Fakat harareti az nakledenler, ecsam-ı haririye ve sufiyedir. Bu sebebden, serpûşun akmişe-i haririye ve sufiyeden ma'mûl bulunması lâbüd olup, haririn bahalılığı sufa yani yüne rüchaniyet kazandırmaktadır. Serpûşün cevelân-ı deme mani' olamayacak vech ile hafif ve yumuşak olması ve başı tazyîk etmemesi, îcabât-ı sıhhiyedendir. Bütün melbûsâtın sehîlüttathîr(7) olması lüzumuna mebnî, serpûş da kolaylıkla tathîr ve tebhîr edilebilmelidir. Bir nazar-ı muktasidane ile bakılacak olur ise, serpûş ucuz olmalı ve çok dayanmalıdır.

Şu mülâhazâta nazaran fes, evvelâ renk i'tibarıyla en münasib serpûştur. Filhakika her sene mevsim-i sayfte memalik-i sairede külliyetli mikdara bâliğ olan teşemmüsün Osmanlılar nezdinde pek az bir mikdarda bulunması, fesin menafiını gösterir bir haldir. Binaenaleyh, bir makalede feslerin güneşe karşı muhafazasızlığından ve mazarratından bahsedilmiş olması, diğer serpûşların ve bahusus kalpakların sû-i te'sîrine(8) düşünmeksizin, alel'amya îka' edilmiş bir taarruzdan başka bir şey değildir. Saniyen, yünden ma'mûl olması, salisen, yumuşak bulunması, fesin havass-ı mergûbesindendir. Ez cümle, kalpakların ve miğferlerin te'sîrleriyle saç döküldüğü halde, fesler bu mazarrattan müberradırlar. Rabian, sehîlüttathîr olmak keyfiyetidir. Din-i İslâm taharete pek büyük bir i'tinayı emretmiş ve hele mezheb-i Hanefî bu hususta pek ileri gitmiştir. Bugün milel-i Hristiyaniye tarafından umumiyetle mu'tad olan bir leğen su ile yüz yıkamak, Müslümanlarca merdûddur. Yıkanması mümkin olmayan melbûsâtı iktisa etmek, indel'islâm makbul değildir. Mevzuumuza müteallik olmadığından, uzun eteklerin mazarrâtından bahse lüzum yok. Şu kadar ki melbûsâtça, esas-ı beytiyece zîynet-ü sefahete sülûk edildikçe mikrobların izdiyadına çalışılmış olur. Fes arasıra kalıba urulmakla tebhîr muamelesine ma'rûz tutuluyor, biraz yağlanınca yıkanabiliyor. Her bir kılı milyonlarca mikroba penah olan kalpaklar, nasıl olur da feslerle aynı seviye-i sıhhiyede tutulur.

---

(7) Bunun, "kolay temizlenir" anlamına gelen "sehlüttathîr" olması gerekir.

(8) Bunun, "kötü etkisini" anlamına gelen "sû-i te'sîrini" olması gerekir.

İktisad cihetine gelince; senede üç fes alan zevât, kirk beş ğuruş fes için, ve haftada bir kalıblatmakla yiğirmi altı ğuruş kalıbı için, ki senevî cem'an yetmiş bir ğuruş serpûş parası verirler. Şu halde fes keçe külâhtan ucuz değil ise de, iki günde kılları dökülen Astrakan kalpaklardan, beheri akallı iki liraya ve Rusya'nın o Brejenski Alayında olduğu gibi elli, altmış, hatta yüz liraya mal olan deri ve kürklü kalpaklardan pek ucuzdur.

Mâba'dı var

ŞÜÛNÂT

Sadr-ı A'zam Kâmil Paşa hazretlerinin Meclis-i Meb'usan-ı Osmanî'deki beyanât-ı vâkıasını, umum telgraf ajansları ve gazete muhbirleri o gün telgrafla bildirmişlerdir. Beyoğlu Telgrafhanesi sabaha kadar bununla meşgul olmuştur. Bu beyanname, umum Avrupa mehafil-i siyasiyesinde hüsn-i te'sîri mucib olmuş, Devlet-i Aliyye'nin kadr-ü i'tibarı bir kat daha tealî etmiştir.

Bu Mecliste Maarif ve Harbiye Nâzırlarıyla Şeyhülislâm'dan mâada, umum vükelâ-yı Hükûmet, ve şehzadegân-ı izam hazarâtından dahi Salahaddin ve mahdûm-ı necabetpenahîleri Fuad Efendiler hazarâtı ve Abdülhamid Efendi hazretleriyle mahdûmları Mazdak Efendi hazretleri ve dâmâd-ı Şehriyarî'den Ahmed Zülkifl, Arif Hikmet Paşalar ile Refik Beyefendi hazretleri dahi hazır bulunmuşlardır.

*

Kâmil Paşa hazretlerinin Meclis-i Meb'usan-ı Osmanî'de ihraz ettiği i'timad-ı mahsusu, nezd-i Padişahî'de dahi mucib-i memnuniyet ve mahzuziyet olmakla, Sadr-ı müşarün'ileyhe murassa' Meciden(9) nişanı tevcîh buyurulmuş ve bu suretle takdir-i umumî-i millete bir nişane-i taltîf terdîf edilmiştir.

Vükelâ-yı muhtereme-i milletin reisi ve vükelâ-yı Devlete karşı ibraz ettiği measir-i mübeccele-i i'timadın Hükümdar'ın dahi lâyık görmüş olması, mucib-i şükran-ı azîmdir. Binaenaleyh, bir millet-i muazzamanın hissiyât-ı takdiriyesini tebcîl-i mahsusa ma'tuf olan bu nişan-ı âlînin isabet-i tevcihini biz dahi sahihiyetle(10) tebrik ederiz.

---

(9) Doğrusu "Mecidiye"dir. Çünkü o nişanın adı "Mecidiye"ydi. Söz konusu nişan, Abdülhamid'in babası Amdülmecid'in padişahlığı zamanında çıkarılmıştı.

(10) Doğrusunun "içtenlikle" demek olan "samimiyetle" olduğu açıktır.

MUSUL HÂDİSE-İ FECÎASI

Sâdât-ı Berzenciye'den merhum ve mağfurunleh Kak Ahmed Efendi hafîdi Şeyh Said Efendi'nin heber-i elîm-i şehadeti üzerine, cem'iyetimiz tarafından istiknah-ı hakikat ve istid'a-yı ma'delet zımnında derhal Dahiliye Nâzırı Paşa hazretlerine müracaat olundukta, Nâzır-ı müşarün'ileyh hazretlerinin vak'aya derece-i vahametiyle bihakkın mütenasib bir ehemmiyet atıf buyurdukları ve îcab edenlere vâkıfane gayet kat'î, şiddetli emirler i'ta eyledikleri anlaşılmış ve faillerin ve müşevvikleri var ise anların bieyyi hal zahire ihracıyla ceza-yı şedide çarptırılmaları esbabını istikmal edeceklerini kaviyyen va'd buyurmuşlardır.

Şu hale nazaran, saye-i adalette bu vak'a-ı elîme faillerinin az zamanda ele geçirilecekleri derkâr ve efradın ihkak-ı hakkı kaziyyesi esasen Hükûmetin yed-i adaletine mevdû' bir keyfiyet olduğu aşikâr olmakla, Hükûmetin siyaset ve adaletine intizaren beyhude tehyîcât ve tahrîkâttan tevakkî eylemeleri ve huzur-ü âsâyiş-i mahallîyi ihlâl edebilecek edna bir hal-ü harekete kat'iyyen meydan bırakmamaları lüzumu cem'iyetimiz tarafından îcab edenlere tavsiye ve ihtar olunmuş ise de, lâzime-i siyaset ve adaletin bir an evvel ibraz ve isbatıyla, şu vak'a-ı elîmenin izalesi ve hiç değilse tahdîd-i te'sîrâtı, Nâzır-ı hasafetşiar-ı müşarün'ileyhin himemâtkâr-ı agâhîlerinden muntazar ve müsted'adır.

*

Musul'da Kürd Teavün ve Terakkî Şu'besinden cem'iyetimize "Sımıl" telgraf merkezinden keşîde olunan telgrafname:

An Simbil, 31 Kânunıevvel 324(Milâdî 13 Ocak 1909):

Dersaadet Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyetine

Kerkük'ten gelen estersüvar müfreze efradıyla ahalî arasında vuku' bulan münazaa-ı lisaniyede yerli asker ahalî ile bil'iştirak, estersüvardan on altı nefer telef, irtesi günü bil'ittifak cihad-ı Ekrada karar verilip külliyetli izdiham Şeyh'in ikametgâhına hücum ettiler. Dağılmaları için Şeyh'in elinde **Kur'an**-ı azîmüşşan bulunduğu halde yalvarması te'sîr etmeyerek, **Kur'an**-ı şerif ayaklar altında parça parça edildi ve Hükûmet karşısında katlolundu. Hanesine duhûl ile oğlu Ahmed, mürîdlerinden kırk kadar eşhas mecruh ve maktul, birçok emvalı nehb, biraderi Nakîb ile oğulları Mahmud ve Abdülkadir Hükûmette hâlâ nezaret altında bulundukları, müteessifen ma'ruzdur.

Musul Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti Şu'besi

*

Tıfl-ı yekrûzeden ma'sum Şeyh Said ve rufakasının zebhlerinden dolayı, nîmmürde bir halde müteessir olduğumuz ma'ruzdur.

Şu telgrafnamenin Musul'dan keşîde ettirilmeyerek "Sımıl" merkezinden keşîdesine mecburiyet görülmesi, şehr-i mezkûrde henüz şûrişin devamını ve bir de Şeyh Said Efendi'nin fecîa-ı şehadetinin ne mertebe bâdî-i sû-i te'sîr olduğunu gösteriyor. Şeyh-i müşarün'ileyhin Musul'dan Süleymaniye'ye nefy-ü teb'îdi Kanun-ı Esasî ahkâmına muğayır olduğundan bahsle Meclis-i Meb'usan Riyasetine mahallinden sebk eden şikâyet üzerine, Riyaset-i müşarün'ileyhaca Babıâlî'den îzahat taleb olunmuştur.

KÜRDLER–ERMENİLER

Kürdlerle Ermenilerin sakin oldukları vilâyâtta bu iki kavm arasında mevcud ba'zı ihtilâfâtı esasından fasl-ü tesviyeye salih tedabîri mübeyyin olmak üzre cem'iyetimiz tarafından Dahiliye Nezaret-i celîlesine akdemce takdim olunmuş ve Babıâlî'ce lütfen nazar-ı dikkat ve i'tinaya alınmış olan muhtıra münderecatının bir an evvel saha-ı icraya vaz'ını, Dahiliye Nâzırı Paşa hazretlerinin inayât-ı mehaşinasî-i devletlerinden(11) beklemekteyiz. Mârrüzzikr muhtıra münderecatı, her iki kavmin âtiyen saadet-i halini ve bir kat daha hüsn-i âmîzişlerini te'mîn edecek bir mahiyette bulunduğundan, Ermeni vatandaşlarımızca da husûlü begayet arzu ve temennî olunmaktadır.

*

Sadr-ı Esbak Ferid Paşa'nın bir me'muriyet-i mahsusa ile Avrupa'ya gittiğini ba'zı gazeteler yazıyorlardı. Tahkîkat-ı vâkıaya nazaran, Paşa'nın uhdesine bu babda hiç bir me'muriyet-i resmiye tevdî' edilmemiştir.

*

Sabık Başkâtib Tahsin Paşa aleyhinde ceza mahkemesinde ikame olunan da'vadan dolayı icrası lâzım gelen muhakemesi, Kânunısaninin yiğirmi altıncı gününe ta'lîk edilmiş ve adem-i icabeti halinde hakkında muamele-i lâzime icra olunacağı bildirilmiştir.

*

Bağdad ile Haleb arasında otomobil işlemeğe başlamış ve postaların otomobil ile nakli hususunda müzakereye ibtidar olumuştur.

İTALYA'YA İANE

İtalya hareket-i arzda dûçar-ı felâket olanlara taraf-ı Hazreti Padişahî'den bin lira ihsan buyurulduğu gibi, Osmanlı milletinin ianesi olmak üzre iki yüz bin frankın heman irsaline de Meclis-i Meb'usan'ca karar verilmiştir.

Akıl ve şeriat kâffe-i ahvalda benî nev'imize teavün ve tenasuru emrettiğinden, bu felâket-i müdhişeye dûçar olanlara ne kadar muavenet etsek o kadar şiar-ı diyanet ve hamiyetimizi göstermiş oluruz.

---

(11) Doğrusu "heybet ve büyüklükle tanınmış devletli ilgilerinden" demek olan "inayât-ı mehabetşinasî-i devletlerinden" olmalıdır.

ROMA SEFİRİ HAKKI BEY

Roma Sefir-i cedidi Hakkı Beyefendi'nin Roma'ya muvasalat ve umûr-ı sefareti rü'yete mübaşeret eyledikleri ve selef-i âlîleri Ziya Paşa'nın da Dersaadet'e müteveccihen şehr-i mezkûrdan müfarakat etmek üzre bulundukları, telgraf havadisindendir.

İNGİLTERE KRALI HAZRETLERİNİN DERSAADET'İ ZİYARETİ HAVADİSİ

Haşmetlu İngiltere Kralı hazretlerinin önümüzdeki Şubat içinde Dersaadet'e geleceklerine dair gazetelerde ba'zı rivayet müsadıf-ı nazar-ı meserretimiz olmuş ise de, tahkîkat-ı vâkıamıza nazaran henüz bu haber resmen teeyyüd etmediği ve şu kadar ki Kral-ı müşarün'ileyhin Atina'ya seyahati zaten mutasavver olmasına göre, oraya geldikleri halde bütün Osmanlıların kendilerine ve İngiliz kavmine bir mahabbet ve muhalasat-ı kâmile izhar eyledikleri şöyle bir zamanda paytaht-ı Saltanat-ı Seniyye'yi de ziyaret etmek isteyecekleri me'mûl bulunduğu anlaşılmıştır.

DERSİM AHVALI

Şâyân-ı ıslah olan Dersim ahvalının esaslı bir surette tesviyesi hususu, Mamuretulaziz Valisi Nusret Paşa hazretlerince cidden nazar-ı teemmüle alınmak istenildiği mesmûumuz olması ve müşarün'ileyhin erbab-ı hüsn-i niyet ve kifayetten olduğu da mütevater bulunması cihetiyle, ba'zı rüesanın heman kemal-i emniyetle gidip kendisini görmesi esbabı cem'iyetimizce istikmal kılınmıştır.

Kanaat-ı vicdaniyemize ve ıstıtlaât-ı vâkıamıza nazaran, sefk-i dima vukua gelmeksizin o havalînin saye-i adalet ve hürriyette tamamıyla daire-i itaat ve intizama alınması, eshel-i umûrdandır.

*

Erganimadeni sancağı meb'usluğuna Diyarbekirli Niyazi Efendi intihab olunarak, geçen hafta mahallinden hareket etmiştir.

*

Hristiyan vatandaşlarımızın sene-i Milâdiye yortusunu samimiyet-i mahsusa ile tebrik ederiz.

*

İran'ca fevkal'âde haiz-i hüsn-i hamiyet ve ihtiram olan Necef Müctehidi, Şah-ı müstebidde lânethan olarak, onu bir belâ-yı musallat-ı İlâhî olmak üzre tavsîf ve onun hükûmetine para ve vergi verilmemesini İranîlere emretmiştir.

*

Fedakâran-ı Millet namı altında teşekkül eden cem'iyetin ba'zılara sû-i kasd gibi teşebbüsleri ve istifade-i gayr-i meşrua yolunda şunu bunu tehdidleri, elde edilen ba'zı vesaik-i subûtiyeden anlaşılmış olması üzerine, geçenlerde bu cem'iyetin merkezi kuvve-i müsellâha ile basılıp, otuz bir kimse derdest ve tevkîf edilmiştir.

Hâdise-i mezkûre ruh-ı âmmede azîm ve esef'engîz bir te'sîr husûle getirmiştir. Mahiyeti henüz kesb-i îzah-ı kat'î etmemiş olan şu mes'elenin an'ane camiasıyla meydana çıkarılmasını, merci-i mahsusundan ehemmiyetle temennî ve intizar ederiz.

*

Ziyafet-i seniyyede kıraat olunup sureti geçen nüshamızda münderic nutk-ı hümayuna mukabeleten Meb'usan Reis-i muhteremi mücahid-i ülül'azm-i hürriyet Ahmed Rıza Beyefendi tarafından okunan nutkun suret-i sahîhasını dahi bu kerre bervech-i âtî derc-i sütûn-ı mübahat ediyoruz:

Şevketlû Padişahımız,

Zamanın vakayi-i meşhuresini ahlafa bir ibret olmak üzre nakleden medeniyet tarihleri, bu akşamki maide-i hümayunlarını bir lisan-ı şükr-ü sitayişle yazacaklar. İlk def'a olarak bütün Osmanlıların hükümdar-ı zîiktidarı, bütün milletin vekilleriyle bir sofrada bulunuyor, bir karavanadan yemek yiyor. İlk def'a olarak bütün Müslümanların halife-i zîşanı, sofrasında cins ve mezheb ayırmayarak bir vatan evlâdından mürekkeb bir âileye en muhterem ve müşfik bir peder olarak riyaset ediyor. Şark ahalîsi böyle bir saadete on üç asırdan beri nail olmamıştı. Bu müsavata, bu hissî muhadenet ve muvalâta ancak evail-i İslâmda tesadüf olunurdu. Zaman-ı saadetin bu gibi güzel âdetlerinden koca bir İslâm medeniyeti zuhura geldi, altı asır âlemin hâkim-i ma'nevîsi oldu. Bugün bu lütf-ü inayet-i Şahaneleri olarak teceddüd eden bu âdet-i dîrîne de, Osmanlı medeniyetinin cihana numûne-i fazîlet olacak âsârının parlak bir mukaddimesidir.

Rüfakamın teşekkürâtını ve ihtiramâtını lütfen kabul buyurunuz, Padişahım.

ŞÜÛN-I SİYASÎ(12)

AVUSTURYA HAVADİSİ

Roma'dan yazıldığına nazaren, ahîren Avusturya Hükûmetinin vâki' olan teklifinin Devlet-i Aliyye'ce kabul edilmiş olduğuna dair tevârüd eden haberler, İtalya'da bir memnuniyet-i azîme ile telâkkî olunmuştur. Şu halde tehlike-i siyasiye bertaraf edilmiş demektir.

---

(12) "Şüûn" sözcüğü dişil olduğuundan, sıfatının da "siyasiye" olarak dişil olması gerekir.

Mes'elenin şu suretle halli mucib-i teskîn-i efkâr olacağı gibi, Kâmil Paşa Kabinesinin mevkiini de tahkîm edecektir.

*

Bosna–Hersek mes'elesinden dolayı emlâk-i mîriye mukabili olmak üzre, Avusturya'nın vermek istediği iki buçuk milyon lira mes'elesine, artık halledilmiş nazarıyla bakılmalıdır.
Gümrük rüsûmü ile postalar mes'elesi de kararlaştırılmak üzredir

*

Avusturya Hariciye Nâzırı ısrar-ı sakîm-i sabıktan nükûl ile, evvelce teklif ettiği dört şartla, ki bu dört şart, ileride tezyîd edilmek üzre Gümrük rüsûmunun şimdiden on beşe iblâğı, Avusturya postalarının lağvı, uhûd-ı atîkanın ta'dîli, Rumeli'deki Katolikler üzerinde Avusturya himayesinden feragat olunması hususları idi, ilâveten iki buçuk milyon lira i'tasına kat'iyyen karar vererek Babıâlî'ye teklif etmiştir.

*

Devlet-i Aliyye ile Avusturya beyninde bir esas-ı malî üzerine i'tilâf hâsıl ve bunun da neticepezîr-i muvaffakıyet olacağı, Viyana ve Berlin'den "**New York Herald**" gazetesine vürûd eden telgrafnamelerde dermiyan olunmaktadır.

BULGARİSTAN HAVADİSİ

Kânunısani ibtidasında asker celb ve cem'i için Bulgaristan'ca ba'zı tedarikât-ı hafiyede bulunulduğu, müstahberât-ı hususiyedendir.

*

Bulgaristan'la olan ihtilâf hâlâ berdevamdır. Bulgaristan'ın son istîzahına Babıâlî'ce henüz cevab verilmemiştir.

*

Rusya Hükûmetinin Sofya Ceneral Konsolosu tarafından ahîren Bulgar Hükûmetine tekrar birtakım nasayıh-ı i'tilâfcûyanede bulunmuş olduğunu,(13) ba'zı Bulgar gazeteleri yazıyor.

---

(13) Doğrusu "bulunulmuş olduğunu" olmalıdır.

KÜRDÇE LİSANIMIZ(14)

GELÎ BİRAKÊN EZÎZ Û GELÎ KURMANCA

–Mâba‘d–

Rojê hezar texlît fesadî û nîfaq îcad kirin; her muqabilê heqî û rastîyê da meğlûb man, fedî nekirin. Heta îro jî li gelek ciha hindek ebleha dikin. Texlîtê mela weke İstanbulî gor Elî dertêxin fikra wîlayeta xirab bikin.(15) Dibêjin em Qanûnê Esasî nas nakin, me şerîet divê.

Ji wa bipirsin, bibêjin: Ey gelî cuhela,(16) di milkê wetenê me da meqamê şerîeta Muhemmed de sih û du sala ehkamê taxûtî,(17) hukmê qereqûşî,(18) îstîbdadê dewam kir. Em hemî sih milyon nufûsê Osmanîya mehw bîn, ji Musulmanîyê nav ma, namûs û heysîyeta mileta me di bin lingê neyara de kefilî.(19) Hun, ê îro talibên şerîetê,(20) hun li kêderê bûn? Ji van minafiqa bipirsin; kîjan madda Qanûnê Esasî muxalifê şerîetê ye? Qanûnê Esasî kîjan ehkamê dîn û şerîetê meni‘ kirîye? Îro elhemdulîllah aqilê hemuwa li serê me ye, dîn û şerîeta me ji xedr û zulmê münezzeh e.(21) Bêbextîya li şerîetê mekin! Xûna me hemîye jibo muhafeza hukmê herfekê ji şerîetê dê rijînin!(22) Weke berê hun nikarin her çi tişta bi kêfa hewe, ji ber xwe bibêjin şerîet ho gotîye, ho gotîye.(23)

Înşallah bi saya hurrîyetê, ilm û mearif nêzîk de wê li hemî ciha belav bibin û her zarûkê îro wê sibe dersa bîst muellimên(24) weke hewe dê bidit. Şeş meh nebûye ke welatê me di binê muzakera teqsîma Frenga bî.(25)Sih û du sal em man esîrê hewe; ne bes e? Hewe divê jibo çar roj dewama îstîbdada xwe me jî, xwe jî bikin esîrê ecnebîya. Ferza, zulmetê îstîbdadê(26) çavê hewe tarî kirîye. Elhemdu lîllah çavê me bi nûra hurrîyetê ronahî ye.(27) Li ser dûvê xwe rahet rûnên. Hun jî weke xwedanheysîyet û namûsa, li ked û kesbek helal bikin,(28) nefsa xwe ıslah bikin. Eger hun mirov bin, em‘e hewe fihêl jî bikîn.(29) Eger ne, qenc bizanin herçî wetenê me da fesadî biket, li xirabkirina îttîfaq û îttîhadê(30) me biket, ew neyarê dîyanet û milîyet û hurrîyeta me ye. Û aşiqê dîn û milet û hurrîyetê, ku hemî kefenê xwe di binê çengê xwe digerînin, ji van neyara ra bi qasê serê derzîyê merhemet nakin!

---

(14) Ev sernivîsar bi Tirkî ye; yanî "Zimanê Me yê Kurdî".

(15) Mana vê pevekê ne kifş e; tê zanîn ku di rêzkirina wê da şaşî çêbûye.

(16) Cuhela: Piranîya "cahil" e, ku bi mana "nezan" e; yanî "ey gelî nezanan".

(17) Ehkamê taxûtî: Hukmên avarêtîya ji rîya rast, hukmê şeytanî.

(18) Hukmê qereqûşî: Hukmê kargêrên ku li gora kêfa xwe biryar didin û dilê wan çawa bixwaze wisa dikin. Ev peyv di dewra Osmanîyan da wek îdyomek bicî bûye. Jêdera wê jî ev e: Zilamekî bi navê "Qereqûş" yanî "Reşçivîk", tim li gora kêfa xwe biryarên bêbingeh dane. Êdî navê wî bûye nîşana kargêrîya kêfî û bêbingeh; ji kargêrîya wisa ra hatîye gotin "hukmê qereqûşî". Nivîskar li vir, rejima berî meşrûtîyetê şibandîye wî hukmî.

(19) Belkî awayê rast ê vê peyvikê "gevizî" be.

(20) Talibên şerîetê: Xwestoxên şerîetê, daxwazkarên şerîetê.

(21) Munezzeh: Pak, paqij.

(22) Yanî "dê birijînin, dê birêjin".

(23) Ho gotîye: Weha gotîye.

(24) Muellim: Mamosta.

(25) Muzakera teqsîma Frenga: Hevpeyvîna parvekirina Evrupîyan; yanî "Ewrupîyan jibo parvekirina welatê me hevpeyvîn dikirin". Mexsed ji "welatê me", welatê Osmanîyan e.

Hun kêfxweş bin, rahet bin, ey zumreê hurrîyetxwaz! Cem‘îyeta(31) Îttîhad û Tereqqîya Osmanlîya, nator û nobetdarê seadet û selameta hewe ne. Cem‘îyeta Tereqqî û Teawuna Kurda û hemî cem‘îyetên xwedîhemîyet, saîyên(32) tereqqîya ilm û fedl û qencîya hewe ne. Em hemî hêvîya tiştekî ji hewe dikin: Avakirina qesra îttîfaq û îttîhadê û xirabkirina zindanê nîfaq û îstîbdadê.

Dîyarbekir‘den: Telgrafçı
Mehmed Tahir Cezerî

REHBER-İ İ‘TİDALDEN

Süleymaniyeli Efsahu‘l-Ekrad Ebülmeyalî(33) Cenab-ı Nalî‘nin Kürdçe Bir Gazel-i Münacat‘âmîzidir

Ey cîlwederî husn û cilewbexşî temaşa
Serriştеî dîn bê mededî to nîye, haşa

Tercüme

Ey hüsne cilve-i tecellî ve nazar-ı temaşaya celâ-yı tealî bahşeden mübdi‘ Hekîm! Senin meded-i ma‘nevî-i ulûhiyetin rabıtabend-i vücud olmasa, haytuşşua‘-ı rü‘yet veyahud hablülmetîn-i dîyanet serriştesi husûlpezîr olur mu? Hâşâ, olamaz.

Feyyazî rîyazî gul û mîhr û mel û le‘l in
Ey şewqî rux û zewqî lebit zaîqebexşa

---

(26) Zulmetê îstîbdadê: Tarîtîya îstîbdadê. Awayê rast, "zulmeta îstîbdadê" ye.

(27) Awayê rast "ronî ye" ye.

(28) Awayê rast "ked û kesbek helal bikin" yan "li ked û kesbek helal bigerin" e.

(29) Hewe fihêl bikîn: We pak û rûsipî bikin, navên we pak û paqij derxin.

(30) Îttîhad: Yekîtî, yekbûn.

(31) Cem‘îyet: Komele.

(32) Saî: Xebatkar.

(33) Doğrusu "yüceliklerin babası" demek olan "Ebülmealî" olmalıdır.

Ey şevk-i dîdar-ı tabdarî ve zevk-i leb-i letafetbarî-yi rehîk-i ma'na-yı vahdet ve la'l-ı nefh-i hikmetle zaikabahş-ı kalb-ü ruh olan! Gül-i riyazınla güneş, bade ve la'lın feyyazıdır.

B'ew rehmete ame ke deka sengî sîyeh, zer
l'em qelbî weku berde reş e, reşşe reşaşa

Seng-i siyahı altuna kalbeden rahmet-i âmmınla, sevad-ı isyan ile kararan, taş kesilen bu kalbe reşahât-ı telâttufanını serperek sîrab eyle.

Zerrâti ukûsi keşişî mihrî celal in
Wa dên û deçin serzede xaqan û şehinşa

Bu âlem-i fenada debdebeguzîn-i saltanat-ü ihtişam ve sâtıa-ı satvet-ü darât ve şevketlerini tezyîd-ü i'lâ sevdasıyla serzede ve bîâram olarak peyderpey gelip gitmekte olan salatîn ve hükümdaran, mihrmîz-i celâlet-ü azametinin zerrât-ı mün'akise-i meclûbesidirler.

La hewle we la tewle we la qudrete îlla
bîllahî, lehulqudretu welkainu ma şa

Bütün kuvvet, kudret, tasarruf ancak Cenab-ı Hakk'ındır.

Nalî, nîyet'î sîhrî beyan, hîkmetî şî'r e
Emma nîyetî qûtî dil û quwwetî înşa

"Nalî"nin niyeti sihr-i beyan, hikmet-i şiirdir. Ne çare ki gıdası dil(34) ve kudret-i inşaiyeden mahrumdur.

*

Bu beyt, "inne minelbeyani le sihren ve inne mineşşi'ri le hikmeten"(35) hadis-i şerifinden muktasab olduğu, vâreste-i îzahtır.

---

(34) Doğrusu "gönlün besini" anlamına gelen "gıda-yı dil" olmalıdır.

(35) Bu hadisin Türkçe çevirisi şöyledir: "Kuşku yok ki bazı söz söylemeler sihirdir ve kuşku yok ki bazı şiirler hikmettir".

GELÎ KURDA!

Ji sadatê kîram(36) ê ewladê Ehmed Kak Ehmed Şêxê merhûm Şêx Seîd Efendî, wuqûa wefata wî(37) cem'îyeta me bihîst. Ji dilê wan agir ber bû. Temamê cem'îyetê jibo wî halî teessufke mezin dikin.(38)

Lewra ji rûyê erdê xanedaneke weha bêçare kî mehw bû, elbet kesê Musulman be, baxusûs(39) ehlê terîq be, çawa muteessir û mehzûn nabe! Cem'îyeta me jibo merhûm Şêx Seîd Efendî huzna xwe îzhar dike.(40) Ez we dizanim, Kurdistan temam bi wî halî dilteng bûne. Tenê Xwedê ew merhûm, mexfûr mustexreqê behrê rehmeta xwe bike.(41) Amîn.

Hukumet, jiboy sebeba wefata Şêx Seîd Efendî îzhara heqîqetê dike.(42) Wê heqîyê îcra jî bike.(43) Kurd, lazim e xwe tev nedit. Hakimê heqîqî Xwedê ye.

Ercişli(44)
Seyyah Ehmed Şewqî

Merkez Matbaası M. Tevfik

---

(36) Sadatê kîram: Seyidên qedirbilind, mezinên rûmetbilind.
(37) Wuqûa wefata wî: Bûyera wefata wî.
((38)Teessufke mezin: Xemgînîyeka mezin.
(39) Baxusûs: Xasma.
(40) Huzna xwe îzhar dike: Xemgînîya xwe nîşan dide.
(41) Yanî "Xwedê wî di deryaya rehma xwe da nûq bike".
(42) Îzhara heqîqetê dike: Rastîyê eşkera dike, derdixe meydanê.
(43) Îcra bike: Bimeşîne, bîne cî.
(44) Ercîşlî: Ji Herdîşê, Herdîşî. Ev awayê Tirkî ye.

YEDİNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

ÖZEL ANLATIM

Bütün unsurları ve halkları yüce "Osmanlılık" adı altında toplayan hükümetimizin yüce meşrutiyet ünüyle ilân ettiği özgürlük haklarının en aziz ve en değerli bir bölümü olan toplanma özgürlüğünün mülk ve millete yarayan yararlarını izlemek ve soylu Osmanlılık şerefinin katlayıp ortadan kaldırttığı unsurlar anlaşmazlığı yerine, sağlıklı olan millî birliği uygarlık dünyasına göstermek, ve gazetemizin ilk sayısındaki bildiride ilân edildiği gibi, asl olan Osmanlılık hedefi altında birlikte var olmak arzusuyla, derneğimiz, tüm değişik unsurlara ve derneklere birlik elini sunar.

*

Derneğimizin çoktan beri kurmaya giriştiği bankanın programını, gelecek sayıdan itibaren kıvançla bu sütunlarda yayınlayacağız.

*

Derneğimizin yurtseverce iyi dilek ve görüşlerini yayan ve doğal hamiyetin itici gücüyle birçok yararlı işin özendiricisi olan yüce ve saygıdeğer arkadaşımız "Yeni Gazete"ye sonsuz teşekkürler sunarız.

İZMİR KÜRDİSTAN DEĞİL

İzmir Milletvekili Seyyid Bey'in perşembe günü Meclis'te söylediği bu söz, Kürdistan'ın yüreğindeki yarada bir inilti yansıması bulacaktır.

Biliriz, sayın milletvekilinin maksadında ne bir kötüleme imajı, ne de bir taşlama düşüncesi vardır. Ve yine üzülerek biliriz ki İzmir, doğasından aldığı feyizli nasib ile zavallı Kürdistan'ın ezelî mukadderatı birbirinden pek fazla farklı iken, bugünkü mukadderatında hiç bir anlaşmazlık yoktur.

"İzmir Kürdistan değil"! Fakat Kürdistan nedir?

Dünyayı bir padişaha yetecek kadar geniş görmeyen I. Selim, kılıcının hüküm sürdüğü yerlere bu parçayı eklediği zaman, elbette Kürdistan bugünden daha fazla bayındırdı. Dört yüzyılda 40 yüzyıllık çürüyüp yok olmanın yıkım izlerini içinde toplayan bu ıssız, yani sahipsiz parçaya Osmanlı Hükümeti ne zaman bir sahiplik şefkatini gösterecektir? O dağların ne zaman bir geçidi, o derelerin hangi yüzyılda birer köprüleri olacak? Lokomotiflerin uyandırıcı velvelesi, yüzyıllardır uykuda olan o koca ülkeyi uyandıracak mı? Zayıf olan kulların hak ve hayatı kıyamete kadar mı güçlüler tarafından yenilecektir?

İzmir Milletvekili, yalnız doğum yeri olan ilin değil, tüm Osmanlı illerinin yüce vekilidir. "İzmir Kürdistan değil" benzetme ve karşılaştırmasını, açıkça dile getirdiği isteklerine güç değil, genele ilişkin iddia ve isteklerine temel olarak almalıydı. Yankı yapan yakınma sesi, yalnız kendi ilinin dar ufuklarında dönmesin. "Kürdistan'da niçin bu kadar zulüm ve yıkımlar var?" sorusu, o acıtıcı karşılaştırmayı izleyip dengelemeliydi. Evet, Kürdistan baştan başa yıkım yeridir ve dünyanın ne kadar vahşet ve zulümleri varsa, hepsi bu yıkım yerinde bir araya geliyor. Durumuna, "bir aşiretten, dünyayı ele geçiren bir işgal gücü çıkaran" bu koca devlet, bu köhne hükümet ağlasın.

"Ağlasın" dedik. Hayır, buna da gerek yoktur. Yalnız ağlatmasın!

Süleyman Nazif

SADRAZAM PAŞA'NIN KONUŞMASI

Ne kadar zamandı ki gazetelerin satır ve sayfalarını bir Kâmil Paşa sorunu işgal ediyordu. İş öyle bir ölçüye vardı ki herkes bıktı usandı. Bu konuda özel görüşlerin yararsız bir aşağılama alanına dek vardırılmasına, milletin genel vicdanı gerçekten üzgündü. Kâmil Paşa hazretleri, yönetim ve siyaset âleminin deneyimi işinde sınanmış olan ünlü bir vezir olmakla tanınmış, zaten bir zamanlar herkesin güvenini kazanmıştı. Bunun içindi ki Devlet yönetiminin onun dâhice yürütmesine bırakılmasını, herkes büyük bir sevinçle alkışlamıştı. Yönetiminin şu beş aylık zamanında gerçi ufak tefek bazı eksikliklerin görüldüğünü biz de inkâr edemeyiz. Fakat bu ölçüde bir büyük devrim(45) karşısındaki güçlükleri ve bu türlü güçlükler arasında bundan fazla iş görülebilmesinin olanaksızlığını takdir etmekte zerre kadar tereddüt etmeyiz.

Kâmil Paşa hazretlerinin görevinin ehli olduğunu gösteren Meclis'teki konuşma ve açıklamaları, sayın milletvekillerinin takdirini kazandı. Söz konusu milletvekillerinin güven belirtmeyi içeren kararlarını özel bir şevk ve iç rahatlığıyla karşılarız. Böylece Kâmil Paşa, milletin bu genel güvenini kazanan meşrutiyet yönetiminin ilk sadrazamı olmuş oluyorlar. Bundan dolayı, sadrazamlık görevini üstlenen yüce zatını ve daha doğrusu yerinde olan iyi takdirlerinden dolayı milletvekillerini kutlar ve sözü edilen Sadrazamın büyük başarılarını da gönlümüzün içtenliğiyle dileriz.

Kâmil Paşa hazretlerinin Meclis'te yaptğı konuşmanın metni:

Osmanlı milletince gösterilen genel arzu üzerine Anayasanın yeniden yürürlüğe konmasının emredilmesinden sonra kurulan kabine hakkında kamuoyunda oluşan hoşnutsuzluk genişleyerek, her tarafta tereddüt ve kaygıya yolaçmaya başlamış ve Osmanlı basını, görevi gereği, halk arasında görülen kızgınlık ve düşüncelerdeki kaynamanın üzüntülü tercümanı olmuştu. İşte o sırada sadrazamlık makamının, ben âcizlerinin(46) üzerime almam Padişah'ın katında lütfen uygun görüldüğünden, içten ve dıştan vatanımızı uğraştırıp çevreleyen büyük güçlükler içinde işleri yönetmekten kaçınmayı hamiyetli karakterimle bağdaştırmadığımdan, hakkımda gösterilen millî güven ve desteğe dayanarak sadrazamlık görevini kabul etmiş ve derhal meşrutiyet kuralına ve genel arzuya uygun bir bakanlar kurulu kurmuştum. Daha sonra Meclis'in bir an önce toplanmasına çabalayarak, yapılan seçim sonucunda Meclis, milletimizle birlikte yabancıların da alkışları arasında açılmıştır.

---

(45) "Devrim"den maksat 1908'de kurulan meşrutiyet rejimidir.

Uzun siyasal yaşamımın yüce bayramı olan o mutlu günden sonra, saygıdeğer kurulun toplantısında ülkemizin iç durumu ve dışişleri konusunda açıklamalarda bulunacağımı, Sayın Meclis Başkanı Beyefendi hazretlerine sözlü olarak belirtip söz vermiştim. Bugün, kabinenin şimdiye kadar izlediği ve saygıdeğer kurulunuzca takdir edilip uygun görülmesi durumunda bundan böyle de izleyeceği politik tutum hakkında bu açıklamaları bizzat yapmakla kendimi mutlu sayarım.

Açıklamalar, önce kabinenin siyasî icraat ve işleri, ikinci olarak içişlerimiz, üçüncü olarak da dış ilişkilerimiz konusundadır:

İş başına geldiğim zaman, Osmanlı illerinde dinginlik ve güvenlik sarsılmış bir durumda olup, Devleti yönetme işlerinin hemen hemen her tarafta sekteye uğramış olduğu görülmüştü. Salt meşrutiyetin kurulmasına hizmet etmek maksadıyla Rumeli'de kurulan İttihad ve Terakkî Cemiyeti'ni taklit ederek ve fakat bu derneğin kuruluş temelindeki yurtseverce amaca aykırı bir biçimde, çoğu illerde dernekler ortaya çıkmış, ve özgürlüğün anlamını genişletip, hapishanelerde bulunan politik tutuklular gibi, âdî suçlardan mahküm olanları ve diğer tutukluları da salıvermek ve istemedikleri memurlarla meclis(47) üyelerini ve mahkemelerdekileri hizmetten çıkarıp kovmak gibi işlere girişmişlerdir. Bu durumları gören halk da Devlete vergi verip vermemekte özgür oldukları kanısına kapıldığı için para tahsili tümüyle durduğundan, askerî işlerin yönetimi ve diğer aylıklar için bir ay içinde Maliye hazinesinden illere nakit olarak 800 bin liraya yakın para gönderilmiştir. Ve kıtlık ile kalkınma belirtileri olan bazı yerlerde muhtaç olanlara ve tarımcılara yemeklik ve tohumluk olarak Ziraat Bankası'nca olağan kredilerden başka, zincirleme kefillikle yine Ziraat Bankası'ndan ve kamu mallarından aynen ve bedel olarak 300 bin lira tutarında dağıtım yoluyla yardımlar yapılmıştır. Bir yandan da, gerekli yerlere asker ve özellikle Anayasayı hakkıyla yorumlayamayarak kabulde tereddüt eden bazı yörelerin ahalisine öğütçüler gönderilmesi ve gerekli araçların kullanılması zorunluluğunda bulunulmuştur.

---

(46) O dönemde birinin kendinden sözederken böyle demesi tevazu sayıldığından, o da kendi hakkında böyle demiştir.

(47) İl genel meclislerinin kastedildiği anlaşılmaktadır.

Bir yandan eski yönetimi geri getirtmek amacıyla bazı çıkarcılar, kamuoyunun duygularını kışkırtıp yeni yönetime karşı teşvik etmeye çalışmaktaydılar. Bu haince girişimlere karşı üzücü olayların meydana gelmesine meydan vermemek ve milletin kurtuluşunun beratı olan Anayasamızı her türlü saldırıdan korumak üzere Hükümetçe ne gibi önlemlerin alındığını anlatıp saymayı, henüz dünkü tarihi boş yere ayrıntılı olarak anlatmaktan başka bir şey olmayacağından, fazla ve gereksiz sayarım. Bu sırada Mekke-i Mükerreme ile Medine-i Münevvere'de ve Anadolu'nun içlerinde başgösteren asayişi bozucu saldırılar ve karışıklıklar, derhal askerî güçler gönderilerek yatıştırılmış ve o yerlerin güvenliği sağlanmıştır.

Bununla birlikte, şu beş aylık süre içinde huzur ve güvenliğin sürdürülmesi için Hükümetin iç icraartı, hiç bir zaman, Anayasayla güvenceye alınmış olan temel haklardan milletin hakkıyla yararlanmasına engel olmamıştır. Osmanlı bireyleri, kendi meşru işlem ve istemlerini arzu ettikleri biçimde gösterip açıklamakta en özgür ve en uygar halkların sahip olduğu hak ve müsaadelerin tümünden zorla yararlanmışlardır. Bu nedenle basın ve toplantı özgürlüğü zerrece zedelenmedikten başka, milletin temel insan haklarının kullanılması Hükümetin güven ve koruması altında bulundurulmuştur.

Bu arada, taşıma kuruluşları ve benzerlerinin işçilerinin öteden beri uğradıkları baskı ve bir çeşit bazı haksızlıklardan dolayı, Osmanlı İmparatorluğunda ilk kez olmak üzere meydana gelen grev anlaşmazlıkları iyi bir biçimde çözülmekle birlikte, askerî hareket ve ekonomik yaşamımızı beklenmedik bir tehlikeye uğratmamak için, Milletvekilleri Kurulunun inceleme ve onaylamasına bağlı olan bir geçici kanunla, bu gibi aşırı davranışların engellenmesi yöntemlerine başvuruldu.

Aynı zamanda Hazreti Halife'nin zatının Anayasa hükümlerinin tam olarak uygulanıp yürütülmesine son derece dikkat edilip saygı gösterilmesi için lütfedip gösterdikleri padişahça arzu ve kesin iradelarine uygun olarak, söz konusu yüksek kanun ile milletin güvence ve kefilliği altında bulunan kutsal padişahlık haklarının eskisi gibi korunmasıyla birlikte, Meşrutiyet Hükümetinin temelinin yeni baştan kabul edilip onaylanması gibi, bu temele uygun Sadrazamlık dileklerinin yüce katta uygun görülmesiyle, bu sayede Hükümdar ile millet arasında pek ciddî bir samimiyet ve karşılıklı iyi niyet meydana gelmiş ve bunun fiilî verileri de her an belirgin olarak Osmanlı milletinin sevinç ve teşekkürlerine neden olmuştur. Bundan dolayı, Padişah'larının zatına hepimiz teşekkür borçluyuz.

İç politikamızın temel ve önemli noktalarından biri, belki de birincisi, değişik Osmanlı unsurları arasında birlik, kardeşlik ve iyi geçinmenin her türlü araçlarla pekiştirilip güçlendirilmesi ve eşitlik haklarının korunması yönlerine ciddî biçimde çaba harcamaktan ibarettir. Değişik Osmanlı parçaları arasında birlik ve ittifak ne kadar içten ve güçlü olursa, Devlet ve milletin esenlik ve mutluluğu da o ölçüde sağlanmış olur. Bundan böyle, bu eşit hakların her hususta fiilî verileri gösterilerek, bu konudaki iradenin kanıtlanmasıyla birlikte, diğer yollardan yurtseverce bir eğitimin yaygınlaştırılması için yüksek okullarımızın, ortaokul ve liselerimizin Müslüman olmayan tüm unsurlara da açık bulundurulması ve yine bu önlemlerden olarak, bir hamiyet okulu olan ordularımızda Müslüman olmayan unsurların askerî görevlere katılmalarıyla, aynı kardeşlik ve yurtseverlik duygusuyla eğitilmemiz gerekir.

İç siyasetimizin diğer bir önemli ince konusu da, 32 yıl önce düzenlenmiş olan Anayasamızın bazı maddelerinin son siyasî olgunlaşmamıza uygun biçimde değiştirilmesi ya da yorumlanması durumu olup, yorumlanmaya ya da değiştirilmeye muhtaç olduğu belirelenecek yönlerinin reform edilme biçimleri düşünülerek Milletvekilleri Kuruluna önerilecektir.

İllerin düzenlenmesi ve durumlarının düzeltilmesi için ilk iş olarak asayişin yerleştirilmesi ve güvenliğin yeniden kurulması hususunun tümüyle sağlanması çerçevesinde gerekli önlemlere hemen başvurulup, suç işleyenler kanun gereğince bastırılıp cezalandırılarak benzerlerine etkili ibret olarak gösterilmeleri, sonra da yapılması zorunlu ve önemli olan reformlar arasında Anayasanın özel maddesine uygun olarak gerekli koordinasyonun yapılması zorunludur. Jandarma ve polis reformunun incelemeye alınması ve o reformun bir bölümü olarak jandarma ve polis okulları açılması da kararlaştırılmıştır.

Devletin malî durumu uzun süreden beri sarsılmış olup, düzeltilmesi ve düzenlenmesi ise, ekonomik kurallara uyularak, bundan böyle gider ve gelirlerimizin denkleştirilmesine ve vergilerin iyi tahsiline, aynı zamanda iç ve dış politikamızın düzen içinde olmasına bağlıdır. Anlatmaya gerek yoktur ki bir süreden beri bütçede denkleşmenin sağlanması mümkün olmayarak, düzenli olmayan borçların miktarı arttıkça artmış ve olağan giderlerin karşılanması için yapılmasına gerek görülen borçlanmalara karşılık, ülkenin zaten yeterli olmayan gelirlerini ipotek etmek gibi zararlı yöntem zorunlu olarak izlenmiştir.

Devamı var

POLİTİK DURUMLAR

Bu hafta politik durumda yeni bir dönüşüm yoksa da, Balkan bunalımının çözülmesine doğru ciddî bir adım atmak gibi barış ve esenliğin kalıcılığını pekiştirecek yeni bir belirti vardır, ki o da, Avusturya'nın Babıâlî'yle bir uzlaşma zemini hazırlanmasına gerçekten eğilim göstermesidir. Adı geçen Hükümet, 15 gün önce nakdî tazminat ödemeye kesinlikle eğilimli değilken, bugün bunu temelde kabul etmiş ve Yüce Devlet'e diğer birtakım yararlar da gösterip önermiştir. Bunlar Babıâlî'ce düşünceye alınarak, Bosna ve Hersek'in zorunlu olarak elden çıkmasına karşılık şu sırada elde edilebilir "yararlı amaç" olduğuna karar verilirse, Avusturya'yla olan anlaşmazlık giderilmiş demektir. Sözü edilen Hükümeti uzlaşma yoluna iten nedenler, bir yandan boykotun Avusturya ve Macaristan ticaretine getirdiği büyük zarardan doğan kötü etkilerden ve diğer yandan İngiliz kamuoyunun baskıları ile Almanya'nın öğüt ve tavsiyelerinden, bir de Avrupa politik dengelerinde yalnız kalmak tehlikesinden ibaret olsa gerektir.

Her ne hal ise, Avusturya'yla uzlaşmaya girişilmesinde Devletçe gösterilen ve başlangıçta herkesçe eleştiri ve yakınma nedeni olmuş bulunan ağır davranıştan, talihin yardımıyla şükürler olsun ki Devlete bir zarar gelmemiş, tersine bu ağır davranışın yararı görülmüştür. Çünkü şurası kesindir ki Avusturya Hükümeti, bugün kabul ettiği şeyleri bir ay önce kabul etmiyordu. Durumların dayatması, onu kabule zorlamıştır. Bundan dolayı, bu durumdan yararlanmak ve Avusturya'yla anlaşmazlığımızı çözerek ilgimizi sadece asıl önemli yönlere yöneltmek, Osmanlı siyasetimizin bilinip kabul edilen sağlıklı görüş ve davranışlarından beklenip umulur.

Bulgaristan anlaşmazlığına gelince; bu konuda henüz yeni bir şey yoktur. Yalnız son görüşmeleri yapmakla görevli olan Mösyö Lyepçef'in yine İstanbul'a gelmesi, Prensliğin daha uzlaşıcı ve uysalca bir davranış yolu seçeceğini göstermektedir. Şurası bilinmelidir ki Bulgaristan'la olan anlaşmazlığımız, Avusturya anlaşmazlığıyla karşılaştırılamaz. Birincisi Rumeli'de varlığımızı tehdit eder, fakat ikincisi tehdit etmez. Doğu Rumeli özerk eyaletinin Bulgaristan Prensliğiyle birlikte krallığa dönüşmesi, Rumeli bölgesinde kalmamız açısından gayet önemli bir olay, ve nakit parayla telâfisi millî hamiyetin hazmedemeyeceği bir olaydır.

Bulgarların önerdiği 82 milyon frank nakdî tazminat, Doğu Rumeli'nin içinde olmadığı Bulgaristan Prensliğinin birikmiş vergisine, Düyun-ı Umumiye'ye olan katılım payına karşılık bir defada ödenecek ve böylece Bulgaristan Prensliğini, kraliyete dönüşmesi dolayısıyla Devlete karşı bundan sonra taahhütlerden bağışık kılacak bir tazminat mı? Yoksa Doğu Rumeli özerk eyaletinin vergi ve payına da, Devletten bağlarını koparmaya da karşılık yani her ikisini kapsayan bir tazminat mı? Eğer iş ikinci yolsa yani Bulgaristan bu parayı Bulgaristan Prensliği ve Doğu Rumeli eyaleti için toptan veriyorsa, Babıâlî'nin, Doğu Rumeli eyaletinin antlaşmayla taşıdığı nitelikte olan ve Bulgaristan Prensinin zatına bırakılmış bir emanet olarak başkentin kapısı demek olan bu eyaleti Bulgaristan eyaletinden ayrı sayıp kabul ederek, o durumla gereğini düşüneceği açıktır. Ve nakdî tazminatla bu eyaleti feda etmeye zorunlu olarak razı olduğu takdirde dahi, nakdî tazminatın öyle 82 milyon frank dolaylarında olmasını asla kabul etmeyeceği ortadadır. Çünkü tazminatın, bir taahhüdün ve borcun yerine getirilmesi değil, onun ödenmesinden sonra maddî olarak her şeyin elden gitmesine karşılık olması gerektiğine ve Bulgaristan Prensliği ile Doğu Rumeli özerk eyaletinin bugün Devlete olan borcunun 25 milyon lirayı aşan bir mikdara ulaştığı kayıtlı olarak kanıtlandığına göre, nakdî tazminatın öyle 82 milyon frank kadar olmasına asla muvafakat etmeyeceği açıktır. Şimdi ilk önce dilenilen şey, Avusturya'yla anlaşmazlığımızı çözmektir. Ondan sonra diğer sorunların çözümü daha kolaylaşır.

Gazetelerde şu son günlerde Girit sorunundan dahi şiddetle sözedilmiş ve çeşit çeşit tartışmalara girişilmiştir. Bizim bildiğimize göre, ortada, Girit sorununu böyle şiddetle uyandıracak hiç bir şey yoktur. Girit'in Yunanistan'a katılması düşüncesi bugün çıkmış bir şey değildir. Girit'e General Vasos'un adım atmasından beri bu düşünce meydana gelmiş ve o günden beri şiddetle sürdürülmüştür. Avrupa devletleri elverişli olsaydı, bu düşünce çoktan uygulama alanına girerdi. Aslında devletlerin bunu kabul etmemeleri, şimdiki yönetim biçimini gerekli kılmıştır. Gerçekte Kral Jorj, bu dileğe kavuşamak için olanca çabasını harcamakta ve eşi dolayısıyla akrabası olan hükümdarları kendi amacına ulaşmaya eğilimli kılmayı dahi bir ölçüde başarmaktaysa da, devletlerin çıkar çatışması, özellikle koruyucu olan dört devletin(48) bir emaneti korumaya olan insafa dayalı zorunlulukları, bunu engellemektedir.

Son olarak düzenlenen miting bu konuda milletin yansıyan sesini gösterdiğinden, yararı elbette çoktur; milletin yansıyan sesine dayanacak siyasetimizin etkisi ise kapsamlıdır. Bu gibi millî duygular aşırıya gitmedikçe, bir devletin siyasetini her zaman güçlendirir. Şu kadar ki, elde edilmeyecek şeyden uzak durmak ve Hükümeti güç duruma sokmaktan sakınmak da, hamiyet sahiplerinin daima düşüneceği, özellikle böyle bir bunalım zamanında özenle göz önünde bulunduracağı bir hikmetli düşüncedir.

Süleymaniyeli Seyfullah

---

(48) Girit'in koruyucusu olan dört devlet kastediliyor.

MİLLÎ SERPÛŞUMUZ VE FES(49)

Avusturyalıların Bosna ve Hersek bölgelerini ilhak girişiminde bulunmalarından sonra Avusturya mallarına karşı yapılan boykot dolayısıyla, oranın yapımı olan feslere gösterilen nefret duygusu genelde fesleri kapsamış ve kalpaktan keçe külâha kadar birçok serpûş kullanılmaya başlanmıştır. Özgürlüğün ilânından sonra "kırmızı fesliler" şiiriyle zaten feslere saldırılmıştı. Bugün fese karşı o denli ters bir görüş uyanmış ki, fesin varlığının sarsılacağı yargısına varmamak mümkün olamıyor. Bir yandan Osmanlı ordusu için festen başka bir serpûşun kabul edilmesi için çaba harcanıyor, bunun nedeni olarak birçok sakınca gösteriliyor; bir yandan Güvenlik İşleri Bakanlığı polisler için yeni bir serpûş benimsemekle bu yenileşmeye uyuyor. Ayrıca bazı daire kalemleri(50) anlaşıp başlarındaki fesleri çıkarıp kalpak giymekte birbiriyle yarışmaya başlamışlardır. Gazeteler ise fese karşı gösterilen saldırıları alkışlamışlardır.

80 yıldan beri bizde yerleşmiş olan serpûşumuzun değiştirilmesinden önce, akla vurup bir düşünelim:

Fizik okuyanlarca bilinir ki görme, ışığın bir maddeye rastlayıp oradan yansımayla göze ulaşmasından oluşan olaya, gerçek renk ise beyaz ışığın rastladığı madde tarafından çözülmesiyle görünüm renklerinin bir ya da birkaçını kısmen ya da tümüyle emip, emilmeyen renk ya da renklerin yansımayla göze ulaşarak, görmenin tek ya da birlikte bu renkler üzerine meydana gelmesine denir. Şu halde beyaz renk, ışığın çözülmeksizin yansımasından oluştuğu için beyaz renkli cisimler, ulaşan ışığın içerdiği ısıyı ya hiç emmemiş ya da –eksiksiz biçimde tasfiye edilemediğinden dolayı var olan yabancı renklerin etkisiyle– pek az emmiş olurlar. Görünüm çözümlemesini oluşturan yedi rengin her biri ayrı ayrı ısı terazisiyle muayene edilecek olursa, aslî görünümde bulunan kalorinin dörtte üçüne yakın mikdarı kırmızı renkte gizlidir ve geriye kalanının diğer renklere bölündüğü görülür. Şu halde beyaz renkli cisimlerden sonra ısıyı en az emen cisimler, kırmızı rengin yansımasıyla görünenlerdir. Siyahlık ise, ulaşan ışığı tümüyle emip, hiç bir zerre yansıtmamaktan meydana gelir. Boz renkler siyah ile beyazın değişik biçimde karışmasından meydana gelip, siyahın azlığına ve çokluğuna göre ışığı ya da ısıyı emerler.

---

(49) Bu başlıktaki ve yazıdaki "serpûş" sözcüğü Farsçadır ve "başı örten şey, başa giyilen şey" demektir. Bu nedenle, başa giyilen fes, kalpak, şapka gibi baş giysilerinin hepsi bu sözcüğün kapsamına girerler. Sözcüğün bugünkü Türkçede tam karşılığı "başörtüsü"dür. Ne var ki "başörtüsü", bilindiği gibi Türkçede bir terim olarak kadınların başörtüsü için kullanılan ve öyle yerleşmiş olan bir sözcüktür. Bu yazıda ise, Osmanlı döneminde erkeklerin başlarına giydiği nesne anlatılmaktadır. Bu anlamı genel olarak veren bir sözcük ise Türkçede yoktur. Bu nedenle biz burada hem başlıkta, hem de yazı metninde "serpûş" sözcüğünü kullanmak durumunda kaldık. Öte yandan, buradaki "millî" sözcüğüyle, Kürdlerin bir ulusal giysisi değil, Osmanlıların millî serpûşu kastedilmiştir. Bilindiği gibi, Kürd erkeklerinin eskiden başlarına giydikleri ulusal giysi fes değil, "kolos"tu. Kolos, bir Kürd ulusal giysisi olduğu için, Kürd folklorunda da yer almıştır. Örneğin Emînê Perîxanê'ye âşık olan bir kadın, onun üzerine söylediği ünlü "**Bavê Şukrî**"(**Şükrü'nün Babası**) şarkısının bir yerinde şöyle demiştir: "Delal qurban, mi go çem û çemê lo Bişêrîyê/ Mi dî vê sibekê kelekê xwe berdabû lo pey gemîyê/ Xwezî mi bidîta kolosê bavê Şukrî bihata mêvanîya lo vê kofîyê". Bunun Türkçe çevirisi şöyledir: "Kurban olayım yakışıklı, Beşiri ırmağı boylu boyuncadır/ Gördüm ki bu sabah kelek peşine düştü geminin/ Keşke Şükrü'nün babasının kolosu, misafir gelseydi şu kofîye". Bilindiği gibi "kofî", Kürd kadınlarının başlarında süs için yaptıkları düğümün adıdır.

(50) Kalem: Devlet dairelerinde yazı işlerinin görüldüğü bölüm.

Başın fazla ısı alması kanın toplanmasına yolaçacağından, serpûşun ısıyı en az emecek durumda olması zorunludur. Bu nedenle serpûşun ya beyaz ya da kırmızı olması gereği, renkler hakkında ortaya konulan bu görüşten anlaşılır. Serpûşun yapılacağı maddeye gelince; bu da madenî, ağaçtan, deri, bitki, pamuk bitkisi, ipekli, yünlü gibi cisimlerden olabilir. Fakat ısıyı az geçirenler, ipekli ve yünlü cisimlerdir. Bu nedenle, serpûşun ipekli ve yünlü kumaşlardan yapılması zorunlu olup, ipeğin pahalılığı yüne öncelik kazandırmaktadır. Serpûşun kan dolaşımına engel olamayacak biçimde hafif ve yumuşak olması ve başı sıkmaması, sağlık gereğidir. Bütün giysilerin kolay temizlenir olması gerektiğinden, serpûş da kolaylıkla temizlenip kurutulmalıdır. Ekonomik açıdan bakılacak olursa, serpûş ucuz ve çok dayanıklı olmalıdır.

Bu görüşlere göre, fes, önce renk yönünden en uygun serpûştur. Gerçekte her yıl yaz mevsiminde diğer ülkelerde büyük mikdara ulaşan güneş çarpmasının Osmanlılarda pek az bir mikdarda bulunması, fesin yararlarını gösterir bir durumdur. Bu nedenle, bir yazıda feslerin güneşe karşı korunmasızlığından ve zararından sözedilmiş olması, diğer serpûşların ve özellikle kalpakların kötü etkisini düşünmeksizin, gözü kapalı bir biçimde yapılmış bir saldırıdan başka bir şey değildir. İkinci olarak, yünden yapılmış olması, üçüncü olarak, yumuşak bulunması, fesin istek uyandıran özelliklerindendir. Bu arada, kalpak ve miğferlerin etkisiyle saç döküldüğü halde, fesler bu zarardan uzaktırlar. Dördüncü olarak, kolay temizlenir olmak durumudur. İslâm dini temizliğe pek büyük bir özen gösterilmesini emretmiş ve hele Hanefî mezhebi bu hususta pek ileri gitmiştir. Bugün Hristiyan milletler tarafından genellikle alışılmış olan bir leğen su ile yüz yıkamak, Müslümanlarca reddedilir. Yıkanması mümkün olmayan giysiler giymek, İslâmca makbul değildir. Konumuzla ilgili olmadığından, uzun eteklerin zararlarından sözetmeye gerek yoktur. Şu kadar ki, giysi ve ev döşemelerinde süs ve sefahete yöneldikçe mikropların çoğalmasına çalışılmış olur. Fes arasıra kalıba vurulmakla kurutulma işleminden geçiriliyor ve biraz yağlanınca yıkanabılıyor. Her bir tüyü milyonlarca mikroba sığınak olan kalpaklar, nasıl olur da feslerle aynı sağlık düzeyinde tutulur.

Ekonomik yöne gelince; yılda üç fes alan zatlar, 45 kuruş fes için ve haftada bir kalıplatmakla 26 kuruş da kalıp için, ki yıllık toplam 71 kuruş serpûş parası öderler. Şu halde fes keçe külâhtan ucuz değilse de, iki günde tüyleri dökülen Astrakan kalpaklardan, her biri en az iki liraya ve Rusya'nın o Brejenski Alayında olduğu gibi 50, 60, hatta 100 liraya mal olan deri ve kürklü kalpaklardan pek ucuzdur.

Devamı var

OLAYLAR

Sadrazam Kâmil Paşa hazretlerinin Osmanlı Meclisi'ndeki konuşmasını, bütün telgraf ajansları ve gazete muhabirleri o gün telgrafla bildirmişlerdir. Beyoğlu Telgrafhanesi sabaha kadar bununla uğraşmıştır. Bu konuşma bütün Avrupa siyasî çevrelerinde iyi etki bırakmış, Yüce Devlet'in değer ve prestiji bir kat daha yükselmiştir.

Meclis'in bu toplantısında Eğitim ve Savaşişleri Bakanlarıyla Şeyhülislâmdan(51) başka, tüm bakanlar ve yüce hazreti prenslerden de Salahaddin ile soylu oğlu Fuad Efendiler hazretleri ve Abdülhamid Efendi hazretleriyle(52) oğulları Mazdak Efendi hazretleri ve Padişah'ın damadlarından Ahmed Zülkifl ve Arif Hikmet Paşalar ile Refik Beyefendi hazretleri de hazır bulunmuşlardır.

*

Kâmil Paşa hazretlerinin Osmanlı Meclisi'nde aldığı özel güven, Padişah katında da sevince neden olarak, adı geçen Sadrazama nakışlı Mecidiye nişanı(53) verilmiş ve böylece milletin genel takdirini, bir ödüllendirme nişanı izlemiştir.

Sayın milletvekilleri başkanına ve sadrazamlara karşı gösterdiği yüce güven belirtilerini Hükümdar'ın da lâyık görmüş olması, büyük teşekkür nedenidir. Bu nedenle, büyük bir milletin takdir duygularını bir özel yüceltmeye yönelik olan bu yüce nişanın doğru olarak verilişini biz de içtenlikle kutlarız.

---

(51) Şeyhülislâm: Osmanlı döneminde din işlerini yönetmekle görevli olan ve bakan düzeyinde bulunan yönetici.

(52) Bu bir prensti; o zaman padişah olan Abdülhamid'le karıştırılmamalıdır.

(53) Abdülhamid'in babası Abdülmecid'in padişahlığı zamanında çıkarılan nişan.

MUSUL FECİ OLAYI

Berzencî seyyidlerinden rahmetli ve günahları affolunası Kak Ahmed Efendi'nin torunu Şeyh Said Efendi'nin acı şehitlik haberi üzerine, derneğimiz tarafından gerçeğin ortaya çıkarılması ve adalet istenmesi çerçevesi içinde derhal İçişleri Bakanı Paşa hazretlerine başvurulduğunda, sözü edilen Bakan hazretlerinin, olaya vahimlik derecesine hakkıyla uygun bir önem verdikleri ve işin bilincinde olarak gerekenlere gayet kesin, sert emirler verdikleri anlaşılmış ve faillerin, teşvikçileri varsa onların da herhalde ortaya çıkarılmasıyla sert cezaya çarptırılmaları yol ve yöntemlerini tamamlayacaklarına güçlü bir biçimde söz vermişlerdir.

Bu duruma göre, adalet sayesinde bu acı olayın faillerinin kısa zamanda ele geçirilecekleri açık ve bireylerin haklarının yerine getirilmesi konusunun aslında Hükümetin adaletinin eline bırakılmış bir durum olduğu aşikâr olduğu için, Hükümetin siyaset ve adaletini bekleyerek, boşuna heyecan uyandırmakdan ve kışkırtmalardan kaçınmaları ve yerel huzur ve asayişi bozabilecek en ufak bir durum ve davranışa kesinlikle meydan bırakmamaları gereği, derneğimiz tarafından gerekenlere tavsiye edilip anımsatılmışsa da, siyaset ve adaletin gereğinin bir an önce gösterilip kanıtlanmasıyla, bu acı olayın giderilmesi ve hiç değilse etkilerinin sınırlandırılması, sağlıklı görüşlü söz konusu Bakanın işini bilen gayretlerinden beklenip dilenilir.

*

Musul Kürd Teavün ve Terakkî Şubesinden derneğimize Sımıl(54) telgraf merkezinden çekilen telgraf:

Sımbıl'dan, 31 Aralık 324(Milâdî 13 Ocak 1909):

İstanbul Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyetine

Kerkük'ten gelen katırlara binici birliğin askerleriyle halk arasında meydana gelen ağız kavgasında yerli asker de halka katılarak, katır binicilerinden 16 asker öldürüldü. Ertesi günü Kürdlere karşı ittifakla savaşa karar verilip, büyük kalabalık Şeyh'in ikametgâhına saldırdı. Dağılmaları için Şeyh'in elinde şanı büyük Kur'an bulunduğu halde yalvarması etki yapmayarak, Kur'an-ı kerim ayaklar altında parça parça edildi ve Hükümetin karşısında öldürüldü.(55) Evine girilerek oğlu Ahmed ve müritlerinden 40 kadar kişi yaralanıp öldürüldü ve birçok malı yağmalandı. Kardeşi Nakib ile oğulları Mahmud ve Abdülkadir'in Hükümette hâlâ gözaltında bulundukları, üzüntüyle bildirilir.

Musul Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti Şubesi

---

(54) Günümüzde Güney Kürdistan'ın Duhok iline bağlı bir ilçe olan bu yerin Kürdçe adı "Sêmêl"dır; ki aslının "Üçkollu" demek olan "Sêmıl" olduğu anlaşılmaktadır. Buradaki "Sımıl" ve "Sımbıl" biçimlerinden birinin Osmanlılarca kullanılmış olduğu sanılmaktadır.

(55) Şeyh öldürüldü demek isteniyor.

Bir günlük yavrudan daha masum olan Şeyh Said ve arkadaşlarının boğazlanmalarından dolayı, yarı ölü bir durumda üzüntülü olduğumuzu bildiririz.

Bu telgrafın Musul'dan çekilmeyerek Sımıl merkezinden çekilmesine zorunluluk görülmesi, adı geçen kentte karışıklıkların henüz sürdüğünü ve bir de Şeyh Said Efendi'nin feci biçimde şehit edilmesinin ne ölçüde kötü etkiye neden olduğunu gösteriyor. Adı geçen Şeyh'in Musul'dan Süleymaniye'ye sürgün edilip uzaklaştırılması Anayasa hükümlerine aykırı olduğundan sözedilerek Meclis Başkanlığına daha önce yerinden yapılan şikâyet üzerine, söz konusu Başkanlıkça Babıâlî'den açıklama istenmiştir.

KÜRDLER-ERMENİLER

Kürdlerle Ermenilerin sakin oldukları illerde bu iki halk arasında var olan bazı anlaşmazlıkları temelden çözmeye yarayan önlemleri açıklamak üzere derneğimiz tarafından yüce İçişleri Bakanlığına daha önce sunulmuş ve Babıâlî'ce ilgiyle dikkate alınmış olan muhtıra içeriğinin bir an önce yürürlük alanına konulmasını, İçişleri Bakanı Paşa hazretlerinin heybet ve büyüklükle tanınmış devletli ilgilerinden beklemekteyiz.

Sözü geçen muhtıranın içeriği, her iki halkın gelecekte mutlu durumlarını ve bir kat daha iyi geçinmelerini sağlayacak bir nitelikte bulunduğundan, Ermeni yurttaşlarımızca da yerine getirilmesi son derecede arzu edilip dilenilmektedir.

*

Eski Sadrazam Ferid Paşa'nın özel bir görevle Avrupa'ya gittiğini bazı gazeteler yazıyorlardı. Yapılan araştırmaya göre, Paşa'ya bu konuda bir resmî görev verilmemiştir.

*

Eski Başkâtip Tahsin Paşa'ya karşı ceza mahkemesinde açılan davadan dolayı yapılması gereken duruşaması 26 Ocak gününe ertelenmiş ve gelmemesi durumunda hakkında gerekli işlem yapılacağı bildirilmiştir.

*

Bağdad ile Haleb arasında otomobil işlemeye başlamış ve postaların otomobille taşınması konusunda görüşme yapılmasına başlanmıştır.

İTALYA'YA YARDIM

İtalya depreminde felâkete uğrayanlara Hazreti Padişah tarafından bin lira yardımda bulunulduğu gibi, Osmanlı milletinin yardımı olmak üzere 200 bin frankın hemen gönderilmesine de Meclis'çe karar verilmiştir.

Akıl ve şeriat tüm durumlarda türdeşlerimize yardım ve dayanışmayı emrettiğinden, bu müthiş felâkete uğrayanlara ne kadar yardım etsek o kadar dindarlık ve hamiyetimizin belirtisini göstermiş oluruz.

ROMA ELÇİSİ HAKKI BEY

Yeni Roma Elçisi Hakkı Beyefendi'nin Roma'ya ulaşıp elçilik görevine başladığı ve yüksek selefi Ziya Paşa'nın da İstanbul'a gelmek için aynı kentten ayrılmak üzere bulundukları, telgraf haberlerindendir.

İNGİLTERE KRALI HAZRETLERİNİN İSTANBUL'U ZİYARETİ HABERİ

Majesteleri İngiltere Kralı hazretlerinin önümüzdeki Şubat içinde İstanbul'a geleceklerine ilişkin gazetelerde bazı söylentiler sevinçle gözümüze ilişmişse de, yaptığımız araştırmaya göre bu haberin henüz resmen doğrulanmadığı, ancak adı geçen Kral'ın Atina gezisi zaten tasarlandığına göre, oraya gelmişken, bütün Osmanlıların kendilerine ve İngiliz halkına tam bir sevgi ve içtenlik gösterdikleri böyle bir zamanda Yüce Saltanatın başkentini de ziyaret etmek isteyeceklerinin umulduğu anlaşılmıştır.

DERSİM DURUMU

Reforme edilmesi gereken Dersim durumunun köklü biçimde düzeltilmesi işi, Mamuretulaziz Valisi Nusret Paşa hazretlerince ciddî olarak düşünülüp göz önüne alındığının tarafımızdan işitilmesi ve adı geçenin iyi niyet ve yetenek sahibi olduğunun yaygın biçimde bilinmesi dolayısıyla, bazı liderlerin(56) hemen büyük güvenle gidip kendisini görmesi yolları, derneğimizce hazırlanıp tamamlanmıştır.

Vicdanî kanımıza ve yaptığımız araştırmalara göre, adalet ve özgürlük sayesinde, o dolayların kan dökülmeksizin tümüyle itaat ve düzen çerçevesi içine alınması, en kolay işlerdendir.

*

Erganimadeni sancağı milletvekilliğine Diyarbekirli Niyazi Efendi seçilerek, geçen hafta yerinden hareket etmiştir.

*

Hristiyan yurttaşlarımızın Milâdî yılı bayramını özel bir içtenlikle kutlarız.

*

İran'da olağanüstü iyi hamiyet ve saygıya sahip olan Necef Müctehidi, diktatör Şah'ı lânetleyerek, onu başa gelen ilâhî bir belâ diye nitelemiş ve hükümetine para ve vergi verilmemesini İranlılara emretmiştir.

*

---

(56) "Liderler"den maksadın aşiret liderleri olduğu anlaşılıyor.

"Millet Fedakârları" adı altında kurulan derneğin, bazılarına suikast gibi girişimlerde bulunduğunun ve meşru olmayan çıkar sağlama yolunda şunu bunu tehdit ettiğinin, ele geçen bazı kanıtlı belgelerden anlaşılması üzerine, geçenlerde bu derneğin merkezi silâhlı güçle basılmış ve 31 kişi yakalanıp tutuklanmıştır.

Sözü edilen olay kamuoyu psikolojisinde büyük ve üzücü bir etki meydana getirmiştir. Niteliği henüz kesin bir açıklık kazanmamış olan bu sorunun onu çevreleyen ayrıntılarla birlikte meydana çıkarılmasını, ilgili merciinden önemle diler ve bekleriz.

*

Yüce ziyafette okunup geçen sayımızda yer alan Padişah'ın konuşmasına karşılık, Milletvekillerinin sayın Başkanı ve özgürlüğün azimli mücahidi Ahmed Rıza Beyefendi tarafından okunan konuşmanın doğru metnini de, aşağıda kıvançla sütûnlarımıza alıyoruz:

Şevketlu Padişahımız,

Zamanın ünlü olaylarını torunlara bir ibret olmak üzere aktaran uygarlık tarihleri, bu akşamki siz Padişahlarının sofrasını bir teşekkür edici ve övücü dille yazacaklar. İlk kez olarak bütün Osmanlıların güçlü hükümdarı, bütün milletin vekilleriyle bir sofrada bulunuyor, bir karavanadan yemek yiyor. İlk kez olarak bütün Müslümanların şanlı halifesi, sofrasında cins ve mezhep ayırmayarak bir vatan evlâdından oluşan bir aileye en saygıdeğer ve şefkatli bir baba olarak başkanlık ediyor. Doğu halkı böyle bir mutluluğa 13 yüzyıldan beri kavuşmamıştı. Bu eşitliğe, bu duygusal barışıklığa ve karşılıklı sevgiye ancak İslâmın ilk dönemlerinde rastlanılırdı. Mutluluk döneminin(57) bu gibi güzel geleneklerinden koca bir İslâm uygarlığı doğdu, altı yüzyıl dünyanın manevî egemeni oldu. Bugün sizin bu padişahça lütuf ve ilginiz olarak yenilenen bu eski gelenek de Osmanlı uygarlığının dünyaya erdem örneği olacak eserlerinin parlak bir başlangıcıdır.

Arkadaşlarımın teşekkürlerini ve saygılarını lütfen kabul buyurunuz, Padişahım.

---

(57) "Zaman-ı saadet"in karşılığında kullanılan "mutluluk dönemi"nden maksat Peygamber'in dönemidir.

SİYASÎ OLAYLAR

AVUSTURYA OLAYLARI

Roma'dan yazıldığına göre, son zamanlarda Avusturya Hükümetinin yapılan önerisinin Yüce Devlet'çe kabul edilmiş olduğu konusunda art arda gelen haberler, İtalya'da büyük bir sevinçle karşılanmıştır. Bu durumda, siyasal tehlike giderilmiş demektir.
Sorunun bu şekilde çözülmesi düşüncelerin yatışmasına yolaçacağı gibi, Kâmil Paşa Kabinesinin konumunu da sağlamlaştıracaktır.

*

Bosna-Hersek sorunundan dolayı resmî mülklere karşılık olmak üzere Avusturya'nın vermek istediği iki buçuk milyon lira sorununa, artık çözülmüş gözüyle bakılmalıdır.
Gümrük vergileri ile postalar sorunu da kararlaştırılmak üzeredir.

*

Avusturya Dışişleri Bakanı eski yanlış ısrarından vazgeçerek, daha önce önerdiği dört şartla, ek olarak iki buçuk milyon lira ödemeye kesin karar vererek bunu Babıâlî'ye önermiştir. Bu dört şart, ilerde artırılmak üzere gümrük vergilerinin şimdiden 15'e çıkarılması, Avusturya postalarının kaldırılması, eski taahhütlerin değiştirilmesi ve Rumeli'deki Katolikler üzerinde Avusturya korumasından vazgeçilmesi hususlarıydı.

*

Yüce Devlet'le Avusturya arasında bir malî temel üzerine uzlaşma sağlanacağı ve bunun başarıyla sonuçlanacağı, Viyana ve Berlin'den "New York Herald" gazetesine ulaşan telgraflarda belirtilmektedir.

BULGARİSTAN OLAYLARI

Ocak ayı başlarında asker toplamak için Bulgaristan'ca bazı gizli hazırlıklarda bulunulduğu, alınan özel haberlerdendir.

*

Bulgaristan'la olan anlaşmazlık hâlâ sürmektedir. Bulgaristan'ın son açıklama isteğine Babıâlî'ce henüz yanıt verilmemiştir.

*

Rusya Hükümetinin Sofya Başkonsolosu tarafından son zamanlarda Bulgar Hükümetine tekrar birtakım uzlaştırıcı öğütlerde bulunulmuş olduğunu, bazı Bulgar gazeteleri yazıyor.

DOĞRULUK ÖNDERİNDEN

Kürdlerin en iyi şairi olan yüceliklerin babası Süleymaniyeli Cenab-ı Nalî'nin yakarış karışımı bir Kürdçe gazeli(58)

Ey güzelliğe görünüm cilvesi ve seyredici bakışa yüce duruluğu bahşeden hikmetli Yaratıcı! Senin tanrılığının manevî yardımı varlığın bağlayıcı bağı olmasa, görme ışınının ipliği ya da dindarlığın sağlam bağı, elde edilebilen ipucu olur mu? Hâşâ, olmaz.

Ey birlik anlamının duru şarabının ve ışık saçan görünümünün şevkiyle ve şirinlik yağdıran dudakların zevkiyle ve güzel koku yayan hikmetli dudaklarla gönüllere ve ruhlara zevk bahşeden! Senin bahçenin gülüyle güneş, bade ve dudağın feyiz vericisidir.

Siyah taşı altuna dönüştüren genel rahmetinle, günahkârlığın kara rengiyle kararıp taş kesilen şu kalbe lütuflarının damlalarını serperek onu sula.

Bu fânîlik âleminde saltanat ve görkemin debdebesini seçenler ve yüksek servetlerini, gösterişlerini, görkemlerini artırıp daha da yükseltme sevdasıyla baş gösterip huzursuz olarak art arda gelip gitmekte olan sultan ve hükümdarlar, merhametle karışık senin yücelik ve ululuğunun çekiciliğinin yansıyan zerreleridirler.

Bütün güç, iktidar, tasarruf ancak Cenab-ı Hakk'ındır.

Nalî'nin niyeti söz söylemenin sihri, şiirin hikmetidir. Ne çare ki gönül besini ve güzel yazma gücünden yoksundur.

*

Bu beytin, "kuşku yok ki bazı söz söylemeler sihirdir ve kuşku yok ki bazı şiirler hikmettir" hadis-i şerifinden alıntı olduğu açıktır.

---

(58) Derginin orijinal sayfalarında, bu gazelin her bir Kürdçe orijinal beytinin Osmanlıca çevirisi de o beytin ardında yer almıştır. Gazelin Kürdçe orijinal beyitleri derginin orijinal sayfalarında yer alıp tarafımızdan Latin harflerine çevrildiği için, o Kürdçe beyitleri buraya almaya gerek görmedik; sadece, Osmanlıca çevirilerini Türkçeye çevirmekle yetindik.

KÜRD

TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Numro 6 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

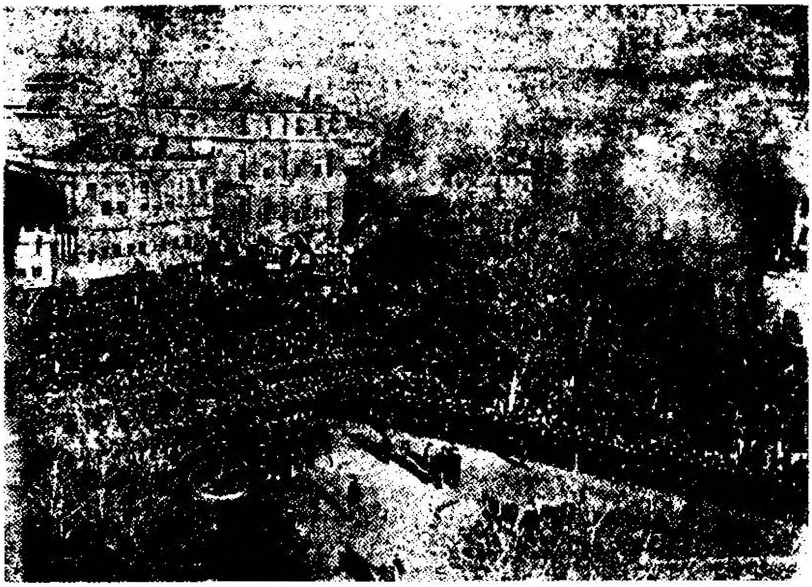

Meclis-i Meb'usan Önünde Zat-ı Şahane'yi İntizar(1)

Dersaadet – Merkez Matbaası
1326

---

(1) Yani "Meclis'in önünde Padişah'ın zatını bekleyiş".

1 Muharrem 1327(2) Cum'airtesi 10 Kânunısani 1324(2)

Cem'iyet
tarafından
müntahab
Sahib-i
İmtiyaz
ve Müdîr
ve Muharriri:
Süleymaniyeli
Tevfik
*
Şerait-i
iştira:
Taşra için
seneliği
posta
ücretiyle
beraber 80
ve altı aylığı
45 ğuruşdur
*
Nüshası
bir ğuruşdur

KÜRD
TEAVÜN VE TERAKKÎ
GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Sermuharriri:
Diyarbekirli
Ahmed Cemil
*
Kürd erbab-ı
fikir ve
kalemine
daima
sahifelerimiz
açıktır
*
Derc
olunmayan
evrak
ve âsâr
iade olunmaz
*
İdarehanesi:
Vezneciler'de
Kürd Teavün
ve Terakkî
Merkez-i
Umumîsidir

Numro 8 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

İCMAL-I SİYASÎ

Avusturya ile olan ihtilâfımız, bir suret-i tesviyeye iktiran etmiştir. Bu suret-i tesviye Meclis-i Meb'usan'ca kabul ve tasdik olunduğu halde, mesail-i siyasiye-i mütehaddiseden biri halledilmiş oluyor. Bu suret-i tesviyede hukuk-ü menafı-ı Devlet teemmül ve muhafaza edilmiş olduğundan, meb'usan-ı milletçe nezaket-ı hal-ü zaman nazar-ı dikkate alınarak bilâ müşkilât kabul olunacağı me'mûl-ı kavîdir. Evvel be evvel Avusturya ile bir suret-i i'tilâfiye bulmamızı arzu eden devletler, bu neticeden memnun olmuşlardır.

Bu mes'ele hallolunduktan sonra Bulgaristan'ın vaz'iyet-i gayr-i meşruasına, hukuk-ü menafiımızın muhafazası esasına müsteniden bir şekl-i meşru' verilmek ciheti kalır. Esasen bu mes'ele, Avusturya ihtilâfından kat kat haiz-i ehemmiyet ve âtî için begayet calib-i dikkat bir keyfiyet olup, muhtell olan hukuk-ü menafiımızın nakden telâfisi cihetini kabul zarûrî görünse dahi, Bulgaristan'ın elyevm teklîf eylediği yüz milyon frank raddesindeki ta'vîz-i nakdî, Devletin rub'-ı matlûbunu bile teşkil eylememekte bulunduğundan, Bulgar ihtilâfının menafı-ı meşruamızın tamamî-i muhafazası şartıyla nasıl hall-ü tesviye olunacağı kestirilemiyor. Şarkî Rumeli eyalet-i mümtazesinin Bulgaristan Emaretinden esasen tefrîk ve hiç değilse bir tashîh-i hudud icrası arzu olunur. Ta'vîzât-ı nakdiyenin bir kısmına bedel tashîh-i hudud suretiyle ba'zı arazî istirdadı, herhalde şan-ü şerefe ve hissiyât-ı milliyeye daha muvafık düşer. Binaenaleyh Babıâlî'nin, mümkinül'istihsal her şeyde sonuna kadar ısrar göstereceği ve hukuk-ü menafı-ı milliyemizin te'mînine nasb-ı nazar-ı ihtimam buyuracağı tabiîdir.

---

(2) Li gora tarîxa Mîladî 23 Kanûna Paşîn 1909(Milâdî tarihe göre 23 Ocak 1909).

Girid hakkında izhar olunan umumî hissiyât ve ol babda Babıâlî'ce icra edilen teşebbüsât, cezîre-i mezkûre hakkındaki tashîhâtın husûlünü herhalde teahhure bâdî olmuş ise de, cezîrenin Yunanistan'a ilhakı fikri esasen ba'zı devletlerce nev'î tervîc olunmuş ve fakat suret-ü zaman-ı vukuu hakkında beynlerinde tereddüd edilmekte bulunmuş olduğu muhakkak bulunmasına nazaran, Babıâlî'ce Balkan mesailinin hallini müteakib cezîrenin hal-i bîkararîsine, meselâ vâsı' bir muhtariyet i'tası gibi bir şekl-i kat'î vermek suretiyle, o gibi temayülâtın saha-ı tasavvurdan izalesine istihsal-ı muvaffakıyet buyurulması temennî olunur. Gerçi ba'zı telkînât eseriyle ve hemcins olmak i'tibarıyla, Girid Hristiyanları elyevm ilhak lehinde iseler de, Giridlilerin alel'ıtlak menafıı, vâsı' bir muhtariyet-i idare tahtinde yaşamakta olmasıyla, bunlar, ilhakın düvel-i muazzamaca ve Hükûmet-i metbûaca tervîc olunamayacağına kat'iyyen kesb-i kanaat edince, cezîrenin muhtariyet-i idare yüzünden müstakillen nâil olacağı niam-ü muhassenâtı teemmül ve tercih eyleyecekleri derkârdır.

Süleymaniyeli Seyfullah

ADA MÜSAFİRLERİ

Meclis-i Meb'usan, geçen cum'airtesi günü bir mebhas-ı mühimmi müzakere ile iştigal etti: Ada müsafirîn-i ma'hûdesi ne olacak? Pek uzun süren bir zamanın mezalim ve i'tisafât-ı gûna-gûnîyle cerîha-ı a'mak-ı ruhu ma'kes-i enîndar-ı matem olan milletin mevc-i tûfanhîz-i infialâtı –ferda-yı inkılâbda– bir kudret-i azametnumûd-ı tedmîr-ü istîlâ ile cereyana başlamış iken, yine de bütün tahassüsât-ü teheyyücâtın saik-i şiddet-i feveranına rağmen, bu erkân-ı leîme-i istibdad ile a'van-ü ansarını bir mahkemenin pençe-i mekîn-i adaletine teslim ciheti tercih ve bilfiil tecziyeden tevakkî olunarak, bu suretle de bütün cihan-ı medeniyete karşı Osmanlılığın bir unmûzec-i bedî-i uluvv-ı cenab ve hamiyeti daha gösterilmiş idi.

Altı asırlık bir devlet-i muazzamanın bünyad-ı metîn-i mevcudiyetini dûçar-ı tezelzül eden, bir vâdî-i müdhiş-i inkıraza doğru sürükleyen bu insan suretine temessül etmiş yırtıcı canavarlar, afv-ü merhamete değil, zîr-i pençe-i adl-ü hakda ölmeğe, inledilmeğe, ezilmeğe kesb-i istihkak etmiştir.

Taşralara ve bilhassa Anatoli vilâyât-ı Osmaniye'sine bakılsın. Ateş-i istîlâ-yı zulm-ü bîdad ile oralar serapâ bir yangın levhası şeklini almıştır. Her yer birer harabezardır. Ahalî, semere-i bedbahtî-i mukadderatına hâlâ da ağlıyor; herkes hadıyd-ı fakr-ü sefalette çırpınıyor. Hiç bir ev yoktur ki, orası bir vâveylâhane-i matem olmasın; hiç bir yer yoktur ki, ahalînin, orada kurban-ı âmâl-ı i'tisafiye olmuş bir cenazesi bulunmasın. Şimdi şu şiddet-i tahammülfersa-yı sermaya karşı dahi mahrum-ı çare-i tahaffuz olan zavallılar, sedd-ı ramak için darı etmekten başka bir sermaye-i tegaddîye malik değildir. Ebeveynini gâib etmiş, boynu bükülmüş, yetim ve çırçıplak kalmış yüz binlerce mini mini yavruların, dul ve bîvâye kalmış binlerce kadınların, bütün ervah-ı şüheda-yı mazlûmenin nazra-ı tecessüs-ü istişfaı, bugün vükelâ-yı muhteremesinin hükm-i cihanmuta-ı hame-i takdirâtına mün'atıftır. O halde, âleme bir nümûne-i adl-ü hakıkat, ahlafa bir ders-i hükmî-i ibret irae olunmalıdır.

Fakat bu amele-i kârhane-i istibdadın, mastabanişîn-i cezîre-i havf-ü halecan olanlarla tahdîdi, bu cinayât-ı azîmenin yalnız bunlara tahmîli, hiç bir suretle muvafık-ı nasfat-ü adalet olamayacağı gibi, şen'at-ı ceraim-i güzeştelerini tatbik için bugün kim bilir kasr-ı müzeyyen-i zîihtişamında ârâmgüzîn-i debdebe ve dârât olan daha ne kadar canî, bunlardan şenî' ne kadar insan var? Vilâyâtın evrak mahzenleriyle telgrafhanelerinin müebbeden hıfzettikleri birçok dosyalar, şifreli, şifresiz telgraflar ve daha bilmem neler celb ve tedkîk olunursa, şimdiye kadar mahfî kalmış veya terd edilmiş(3) daha nice sanadîd-i istibdad meydana çıkacağı gibi, birçok vesaik-i subûtiye de ihzar edilmiş olacağı şübhesizdir. Şimdiye kadar her ferd hakkında tatbik edilen kavanîn-i mevcudemizin ahkâm-ı sarîhası, bunlara karşı da te'mîn-i muktaza-yı ma'delete kâfidir.

Ceraim-ü cinayât-ı azîmeleri tevatür ve icma'-ı ümmetle rehîn-i rütbe-i sübût ve bedahet olanların herhalde âzâde-i ceza kalmamalarını te'mîne ma'tûf olması lâzım gelen mukarrerâtın hüsn-i isabet-i ittihazında Meclis-i muhteremin bir eser-i dehâ-yı vukuf-ü irfan göstereceğine kat'iyyen eminiz.

Ahmed Cemil

---

(3) Doğrusu "üstü örtülmüş" demek olan "terdiye edilmiş" olmalıdır.

KÜRDİSTAN'DA MAARİFİN TARZ-I TENSÎK VE İHYASI

Lisan maarifin miftahı olduğundan, evvelâ Kürdlerin hangi lisan ile mütekellim olduklarını bildirelim; ba'dehü, maarifin Kürdistan'a ne vech ile tatbik edilebileceğini beyan eyleyelim.

Kürdistan ta'bîr edilen kıt'a-ı arazîde mütemekkin Ekrad-ı İslâmiyenin birtakımları hem Türkçe, hem de Kürdçe, bir kısımları ise yalnız Kürdçe, ba'zıları ise sırf Türkçe mütekellim olup, Türkçe ile Kürdçe ve Türkçe tekellüm eyleyen aksamı vilâyet, sancak ve kaza merkezlerinde muhtelit bulunup, sırf Kürdçe tekellüm eden aksamı ise dağınık bir surette kurâda ikamet etmektedirler. Bu sonuncu aksam, evvelkine nazaran her ne kadar kesîr, Türkçe ve Kürdçe mütekellim aksamdan pek dûn bir mertebededirler. Bu tezad, maarifin terakkîsine yarayacak ne bir mektebleri, ne bir kitabları, ne de bir haceleri, hâsılı hiç bir vasıta-ı tahsiliyeleri bulunmadığından münbais idi. Karyelerde peyğûlegüzîn-i cehl-ü faka olan bu kavm-i şecî', her şeyin terakkîsine yardım eden maariften mahrum kalmıştı. Şu halde, istibdadın en acı ve tahammülsüz darbelerine, en ziyade zavallı Kürdler ma'rûz bulunuyorlardı. Mevki'lerinin coğrafya-yı siyasîsi nokta-ı nazarından, maarifin kıt'a-ı mezkûrede ta'mîmi ehem olduğu halde, bil'aks bu cihet kat'iyyen nazar-ı ehemmiyete alınmamıştı.

Şimdi şâyân-ı terahhüm Kürd kardeşlerimizi ni'met-i maariften hissemend eylemek ve isti'dad-ı fıtrîlerinden faidemend olmak için, evvelâ mevaki-i münasibede birçok mektebler küşadı, muvafık muallimler tedariki, tahsil-i ibtidaînin mecburiyet-i kat'iye altına alınması elzemdir. Fakat bu mekteblerde Kürdçe tahsil için elimizde hiç bir vasıtanın bulunmaması ve tedariki dahi pek müşkil olması hasebiyle, fikrimce Türkçe olarak tedrîsât başlamalı. Şu beyanâtımla, dört numrolu "**Kürd Terakkî ve Teavün Gazetesi**"nde(4) İsmail Hakkı Bey'in beyan buyurduğu fikri cerh eylemediğim gibi, bir kavm-i şecîin lisanının ortadan kaldırılması tarafdarı dahi değilim. Ancak müsaade-i hürriyetle ben de fikrimi biraz teşrîh etmek istiyorum:

Türkçe olarak tahsilin başlamasında birçok fevaid mevcud, halbuki Kürdçe olarak bed'inde ise husûl-ı muvaffakıyet meşkûktür. Bu babda i'ta-yı îzahât-ı mufassalaya lüzum görmeyerek, bunu erbab-ı fikr-ü muhakemeye terkederim. Tabiî Türkçe tahsilin devamı birçok istifade ve fevaid te'mîn edebilir. Evvelâ, lisan-ı umumî-i Osmanî Türkçe olup, her daim müdafaa-ı hukuk vesaire için müracaata mecbur bulunduğumuz Hükûmet-i Osmaniye'de bütün muamelât Türkçe lisanı üzerine cereyan eyliyor. Türkçe bilmeyen bir şahıs, devair-i Hükûmetten birisine hîn-i(5) cüz'î bir teemmül ile anlaşılır. Mutlaka bir tercümana ihtiyac messeyleyecek. Bu vechle vazifesini başka birisine gördürmüş bulunacak, ki bu ise, ekseriya matlûba muvafık zuhur eylemez. Saniyen, vazife-i vataniye îcabâtı herhalde zarûrî olan silk-i celîl-i askeriye duhûlda yine Türkçeye ihtiyac-ı şedîd duyacak ve birçok suûbetlere giriftar olacakır. Salisen, Kürdçe ne bir sarf, ne bir lugat ve ne de sair bir kitabımız mevcud olmamakla beraber, bunları vücûda getirmekteki müşkilât-ı azîme dahi şâyân-ı teemmüldür. Kürdçe lisanını nazar-ı hakaretle görüyorum zannedilmesin. Ancak bu babda sarf olunacak mesaînin izaa-ı zamandan ibaret kalması ihtimali karşısında ruhum amîkan müteessirdir. İşte bunu ketm edemiyorum. Bu beyanât –diğerlerince acı da olsa– bence bir hakikattir. Türkçe tahsilin daha birçok fevaidi varsa da, biz sarf-ı nazar ediyoruz.

---

(4) Derginin adı "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**" olduğu halde, burada galiba dizgi yanlışlığı sonucu olarak bu ad böyle çıkmıştır. Bu nedenle, biz de Latin harflerine böyle çevirdik.

İstifadesini bilmemek kadar büyük mazarrat olamaz. Şimdi farzedelim tahsil Kürdçe başlasın. Bilmem ki bu, tasavvur olunduğu kadar kolay mıdır? Zîra her vasıta-ı tahsiliyeden mahrum bir lisanın ibtida-yı tahsili fevkal'âde müteazzir ve belki de mümteni', ihzar-ı vesait-i tahsiliye ise birçok fedakârlıklar ihtiyarıyla beraber birçok zamanlar sarfına muhtacdır. Bununla beraber, elde edeceğimiz fevaid, sarfedeceğimiz emeklerle kabil-i tevazün olacak mıdır? Halbuki tahsili-i lisan-ı Kürdîye sarfedilmeyip de bize bir şey kazandıramayacak olan bu müddet-i medîdeyi Türkçe tahsiline sarfedersek, her şey öğreneceğimiz, çok şey kazanacağımız şübhesizdir. Şimdi, umumiyet i'tibarıyla tahsil Türkçe lisanı üzerine cereyan eylemeli. Hatta kabil olsa da bütün Osmanlılar bir lisan üzere, Türkçe lisanı üzerine mütekellim bulunsalar, ne kadar âsâr-ı terakkî görülecek!

Şurasını da beyan edeyim ki, eslâfımızın yadigârı olan Kürdçe lisanının ortadan kalkmaması için de, Kürdistan'da açılacak mekteblerde hususî bir surette Kürdçeyi tahsil için dahi, Kürdçeye vukufu olan zevâttan mürekkeb bir komisyon teşekkül ederek, bir sarf, bir lugat ve sair lüzumlu kitablar tedariki yolunda bu komisyonun sa'y-ü gayretlerini arzu eyler, hatta Kürdistan'ın geçirmiş olduğu ahvaldan ve Kürdlerden bâhis mükemmel bir tarih ihzarını dahi istirham eder ve muvaffakıyetleri için lisan-ı samimiyetle duahan olduğumuzu beyan ederiz. Kürdistan tarihinin Osmanlılar ve hususuyla umum Kürdlerce ne derece kıymeti olacağını îzaha hacet yok. Bedîhiyâttandır ki tarih kitabları bütün akvam indinde kıymetli eserler olup lezzetle okunur ve birçok istifadeler te'mîn eyler. Şurasını da arzedeyim ki ihzarını arzu ettiğimiz bu tarih-i kıymetdardan diğer vatandaşlarımızın dahi istifade edebilmesi ve vatanlarının bir kısm-ı mühimmi olan Kürdistan hakkında bir fikir hâsıl eyleyebilmeleri için, erbab-ı iktidardan, Türkçeye tercümesini dahi taleb ve istirham eyleriz.

---

(5) Burada bir eksiklik vardır. Galiba cümlenin virgülden sonraki bölümü şöyledir: "devair-i Hükûmetten birisine hîn-i müracaatında ne gibi müşkilâta ma'rûz kalacağı cüz'î bir teemmül ile anlaşılır"; yani "Hükümet dairelerinden birisine başvurduğu zaman ne gibi güçlüklere uğrayacağı ufak bir düşünmeyle anlaşılır".

Osmanlılarca Türkçe lisanın fevaid ve muhassenâtını irae eden bir vesîka dahi, hususî vesait-i tahsiliye ve mektebleri mevcud olan Ermeni, Rum ve sair vatandaşlarımızın, bu hususî mekteblerinde Türkçe lisanının tahsiline daha ziyade ehemmiyet vermeleridir. O halde Kürdler de aynı surette ve belki daha büyük bir mikyas-ı mesaîde bu lisanın tahsil ve ta'mîmine çalışmalıdırlar. Zaten bir me'muriyete ta'yîn veya bir mekteb-ı âliye duhûl dahi behemehal Türkçe bilmeğe mevkuftur. Şu halde Kürdler için Türkçe tahsilden, ziyade eslem-i tarîk-i feyz-i i'tilâ olamaz.

Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî'nin dahi fikrine iktifa ederek şurasını da beyan edeyim ki, icra-yı hüsn-i telkînât için ihtiyatlı davranmalı, silk-i askerîye duhûl edenleri askerlikte daire-i maarife almalı, küçüklerde Türkçe tahsil-i ibtidaî heveslerini uyandırmalı, müteneffizana, mütehayyizana, eşraf-ı beldeye fevaid-i lâyuhsa-yı maarifi hüsn-i tefhîm etmeli. İşte bu sayede evlâd-ı Ekrada ni'met-i maarifin kadri anlatılır ve selâmetlerine hidmet edilmiş olur.

Bu serdiyâtın, külliyen maariften mahrum evlâd-ı aşaire aid olduğunu unutmayalım. Zîra vilâyet, sancak ve kaza merkezleriyle bunlar haricinde ba'zı mevak-i istisnaiyede bu tedabîre hacet yok. Mevaki-i mezkûrede rüşdî, i'dadî ve sair mektebler mevcud bulunduğundan, hal-i mebadîde maarif var demektir. Ma'mâfîh, bu mevcud mekteblerden evlâd-ı vatan istifade edebilmek için müfîd ve ciddî bir tensîkat lâzımdır.

Buraları tabiî Maarif Nezareti düşünmüştür. Mekâtib-i mezkûre hali üzre bırakılırsa, istifade şöyle dursun, evliya-yı etfal beyhude yere işgal edilmiş, milletin emekleri heba olmuş ve neticede cahil kalmamıza sebebiyet verilmiş olur.

Erzincanlı: Hamdi Süleyman

SERPÛŞ-I MİLLÎMİZ VE FES

–Mâba'd–

Hele kuzu derisi kalpağın taammümü halinde, gebe koyunları zebhetmek suretiyle gerek hissiyât-ı ulviyey-i beşeriyeye ve gerek havayic-i zarûriyemizin dafii olan cins-i ganeme karşı îka' olunacak taarruzât-ı bîrahmane ve iktisad-ı berendazane gittikçe tezayüd eyleyecektir. Bundan, fesin modası hiç bir vakit geçmez. Bir fes, bidayet-i iştirada kalıba uruldukça ve sonraları güllü su ile yıkanıp yahud boyanıp kalıba çekildikçe yenileşir. Bir fes, arasıra boyahaneye girmek şartıyla, ahalînin tabakat-ı muhtelifesi arasında devrettiği ve bir nazar-ı merğûb altında bulunduğu halde, akallı üç sene serpûşluk vazifesini îfa eder.

Feylesof Newton'un terkib-i tayfî dairesi ma'lûmdur: Elvan-ı seb'a, tahlîl-i tayfîdeki vüs'atleri derecesinde bir daire üzerine tatbik edilip, bu daire sür'atle devrettirilince beyaz renk rü'yet olunur. İşte bu hal, hiss-i basar üzerine hudûse gelen bir te'sîr neticesidir. Kırmızı fes giyen bir kimse, kendisinin levn-i tabiîsinden ziyade kırmızı yüzlü görünür. Avam buna, "kızıllık yüzüne urmuş" derler. Tesellînin ve itmi'nanın sıhhat üzerine te'sîri, bugün tahakkuk etmiştir. Kırmızı fes giyen bir hasta âyîneye bakınca, sıhhatinin kemaline hükmeder. Fakat siyah kalpak giyen bir kimse ise, benzini büsbütün uçuk görür, vehmini artırır.

Siyah kalpakların kışın giyilmesi fikrine gelince; aktar-ı kutbiyedeki hayvanların beyaz renk ile bürûdete mukavemet etmekte olmaları, hükemânın nezar-ı dikkatlerini celb eyliyor. Pek yakın zamanlarda siyah elbisenin iktisası terkolunacağı muhakkak görünüyor.

Fesin menafı-ı siyasiye ve İslâmiyemizle olan münasebetine gelince; Osmanlılar gerçi altı yüz senelik bir kavm-i metîn ise de, birçok hususât, ezcümle lisan-ı resmîleri, millî bayrakları, kisveleri ancak Tanzîmat-ı Hayriye'den sonra taayyün ve takarrur eylemiş ve Paris Muahedenamesinde, Avrupa kendilerini bu hal ve hey'etle tanımıştır. Filhakîka Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa aleyhindeki hatt-ı hümayunun lisan-ı Farisî üzre şerefsâdır olup Takvîm-i Vakayi'le ol vechle neşredilmesi gibi hâlâtla sabit bulunduğuna nazaran, Hükûmetin Arabî, Farisî ve Türkî lisanlarından hangisini kabul ettiği ma'lûm değil idi. Hatta Paris Muahedesinden evvel rekz edilen Haydar Paşa İngiliz mezarlığı âbidesinin kitabeleri Fransız, İngiliz, İtalyan ve Arab lisanlarıyla muharrerdir.

Osmanlı bayrakları hakkında tedkîkkat icra etmek isteyen müellifîn-i sâlife, adedi kumandanların arzuları vechle otuz-kırka bâliğ olan bu bayraklardan hangisinin resmî olduğunu anlayamamışlardır.

Paris Muahedesinde Osmanlılar Avrupalı olmak üzre kabul edildikleri esnada, kendilerini fes ile takdim etmişlerdir. Binaenaleyh, bugün fes bütün dünya indinde Müslümanlığın ve Osmanlılığın alâmet-i mahsusa-ı milliyesi olmak üzre tanınmıştır. Osmanlılar pek büyük bir kavm olmağla beraber, kendilerini bütün dünyaya pek yakın bir devirde tanıtmışlardır. Çin Müslümanları, Abdülhamid namında bir halifenin vücûdunu bir seyyahdan nasılsa işitmişler ve Sultan Abdülaziz'in ve Sultan Murad'ın hilâfetlerinden haberdar olamamışlar idi. 1901 Aksa-yı Şark müttefikîn seferini müteakib, Çinliler, Halife'nin namını secde edercesine bir ta'zîm ile istima' ettikleri zaman, gördükleri Halife adamları hep fesli idiler. Yeniden yeniye tanzîm kılınan Fas ordusu, Osmanlı kıyafetine müşabih bir hale konmuştur. Fransızlar Cezayir ve Tunus askerine, İtalyanlar Musavva'ın yerli askerine, Avusturyalılar Bosna ve Hersek'in yerli askerine, Almanlar Afrika-yı Şarkî müstemlekâtı yerli askerine –bunlar Müslim oldukları için– hep fes giydiriyorlar.

Hükûmet-i Seniyye tarafından bütün imtiyaz mukavelenamelerine, müstahdemînin fes giymeleri şartı konulmuş idi. Bundan maksat, kisve-i milliyemizi suret-i resmiyede tanıttırmak olduğuna şübhe yoktur. Bu âna kadar şabka giymekte ısrar eden Şark Teymuryolları me'murîni, bugün kendi arzularıyla fes giymeğe başlamışlardır. Diğer taraftan Hindliler, Kafkasyalılar, Asya-yı Vusta ahalîsi yeniden yeniye fes giymeğe başlayarak, hissiyât-ı İslâmiyelerini merkezle tevhîde teşebbüs etmişlerdir. Mısır'da ise yerli ve ecanibin yüzde doksanı fes giymektedir.

Urûk-ı muhtelifeye mensub ehl-i İslâmın Osmanlılara imtisalen bir kisve kabulüne teşebbüs eyledikleri bir sırada, Osmanlıların, gûya teşebbüskârların bu samimî fikirlerini takdir etmiyorlar imiş gibi, tebdil-i kisve etmeleri nasıl tefsir olunur? Bâhusus kalpak ve kapela giymek suretiyle Kafkasyalılara, İranîlere, Ruslara, Bulgarlara, Adalı Rumlara temessülden ne gibi bir istifade-i siyasiye melhûzdur?

Dünyada noksanı görülen her şey ıslah edilerek hal-i mükemmeliyete îsal olunur. Fakat biz Osmanlılar, maatteessüf noksanını gördüğümüz bir şeyin ıslahını düşünmeyerek terkini i'tiyad edinmişiz. Dünyanın en parlak bir tarihli askeri olan yeniçeri ordularını ufak bir himmetle ıslah mümkin iken, i'tiyadımızın sevkiyle dağıtıverdik. Şimdi de fesi, ne gibi muhassenât-ı maddiye ve ma'neviyesi olduğunu düşünmeyerek terkedivereceğiz.

Fes için serd edilen i'tirazât şunlardır:

Evvelâ, Avusturya ma'mûlâtından olmasıdır, ki mevcud fabrikalarımızın tezyîdiyle fesin dahilde i'mali hususunun taht-i te'mîne alınması maksada kâfîdir. Bugün giyilmekte olan kalpaklar için vereceğimiz paralar yine memalik-i ecnebiyeye gidecek değil mi? Bunda da bizim hiç bir kârımız yok ki.

Saniyen, kırmızı rengin darülharbde hedef teşkil etmesidir. Almanlar, miğferlerinin eşiaa-ı şemsle düşman tarafından görünmemesi için ince bir tül örtüyorlar. Osmanlı askeri de, darülharbde yazın bir kefiye ve kışın kollu kukuleta ile feslerini setredebilirler. Bâhusus bu örtüler aynı zamanda te'sîrât-ı havaiyeyi de ta'dîl ederler.

Salisen, boyası çıkmasıdır. Boyayı iyi massetmek hususunda, yün mevadd-ı saireye mütekaddimdir. Bizim memleketimizde yapacağımız fesleri telvîn için alizerin kullanacağımıza, eskiden olduğu gibi kök boyalar kullanır isek mahzur zail olur.

Rabian, yağmurdan müteessir olmasıdır. Bütün kumaşlar yağmurdan müteessir olurlar ve bir ütüye ihtiyac gösterirler. Bu hal yalnız fese münhasır değildir. Şu kadar ki Barutçu İzzet Paşa hazretlerinin bundan on iki sene kadar mukaddem bir fesin içine su doldurup dört saat bıraktığı halde suyun kumaşa değil nüfuz, hatta temas bile etmemesi suretiyle bittecrübe görülen muvaffakıyeti nazar-ı ehemmiyete alınır ise, bundan sonra su geçmez, sudan kalıbı bozulmaz feslerin i'mali kesb-i sühûlet etmiş olur.

Hamisen, ziya-yı şemse karşı bir siperi hâvî olmamasıdır. İdare-i meşrutamız i'tirazât-ı dahiliyeye hedef olmaması için bu hususta mutabassır davranmalıdır. Bu mahzurun izalesi için şimdilik hatıra bir şey gelir, ki o da fesin etrafına sarık şeklinde beyaz bir fanila ilâvesidir. Bu fanila suret-i daimede fesin sath-ı haricîsine mulasık bulunur ve güneşli zamanlarda aşağı indirilir.

Sadisen, püskülün mevcudiyetidir, ki bu da, püskülün ref'iyle tepeye beyaz ipekten bir kevkeb ilâvesi gibi bir ta'dîl ile ıslah olunur.

Elhasıl, bizim bütün dünya indinde yegâne alâmet-i farikamız olan fesin menafı'-ı maddiye ve ma'neviyesi nazar-ı im'ana alınarak, mevâdd-ı âtiye kanun kadar kavî bir hükme rabt edilmelidir.

1– Fes Osmanlıların serpûş-ı resmîsidir.

2– Devair-i resmiye me'murîn ve müstahdemîni, Devletçe mukavelenameye rabt edilmiş olan şirketler müstahdemîni ve mekâtib-i resmiye şagirdanı, fes giyeceklerdir.

3– Eyyam-ı resmiyede giyilecek fesin kırmızılığı derecesi, usbesi yani mahrût-ı nâkısın müvellidi tûlu, bu müvellidin meyli, figürist ressamlar ve estetik mütehassısları tarafından bir düstûr vaz'etmek suretiyle ta'yîn-ü takdir kılınmalıdır.

4– Avamın fes şeklinde kırmızı kumaştan ma'mûl serpûş giymeleri mücazdır.

5– Kalpak giymek şâyân-ı muahaze bir harekettir.

Mahmud Muîn

SADR-I A'ZAM PAŞA'NIN BEYANÂTI

–Geçen nüshadan mâba'd–

Şöyle ki: Büdçenin îzahâtı sırasında tafsîli görüleceği vech ile, geçen yiğirmi sene zarfında Hükûmet-i Seniyye, akd olunan düyûnun re'sülmal ve faizine mukabil, varidât-ı mukannenesinden senevî iki milyon Osmanlı lirasını mütecaviz bir meblâğ ikraz ve tahsisine mecbur olmuştur. Bu sırada tevazün husûlü daha ziyade suûbet edip, zimam-ı idare ele alındığı zaman hazîne-i Maliyede paranın fıkdanından nâşî, Bank-ı Osmanî ile akd edilen istikrazât mukavelesi Meclis-i Umumî'nin tasdîkine muallak olmak hasebiyle, gerek halen mübremül'îfa olan masarıf-ı külliyenin tesviyesi ve gerek ufuk-ı siyasîde rûnüma olan muharebe isti'dadının izalesi zımnında ordu-yı hümayunun ikmal-i nakayısı için mühimmât-ı muktazaya iştira olunmak üzre bir avans akdi vücûbuna binaen, Avrupa sermayedaranına müracaata lüzum görünmüş idi. İngiliz sermayedaranının, pek çok senelerden beri ilk def'a olarak Fransız ve Alman hey'et-i sarrafiyeleriyle bil'iştirak muavenetimize şitab eylemeleri, nazar-ı memnuniyetle müşahede olunmuştur. Eğer böyle olmasa idi, ehemmiyet-i azîmesi derkâr olan idare-i meşrutiyenin bekası, ibtida-yı zuhurunda müşkilât-ı ciddiyeye tesadüf edeceği aşikâr idi. Ancak bu bir çare-i muvakkat olup, şimdi Hükûmet-i Seniyye maliye-i Devleti doğru ve metîn bir esas üzerine te'sîs için yeni yeni varidât aramak, ve Avrupa sermayedaranına müracaat etmek mecburiyetindedir. Yeni menabı-ı varidât tedariki için düvel-i muazzamanın bize muavenet edeceklerinden ümîdvarız. Fakat gerek düvel-i muazzamanın, gerek Avrupa piyasalarının i'timadını kazanmak, ancak usûl-ı idare-i maliyemizin tamamen ıslahıyla, israfâttan tevakkî ve mükellefînin şikâyetlerine mahal vermeksizin varidâtın tezyîdine bezl-i mesaî olunması derece-i vücûbdadır.

Geçen Ağustosta Fransa meşahîr-i malîyûnundan Divan-ı Muhasebât Reisi Mösyö Laurent bir müddet-i muvakkata için da'vet ve celb olunarak, Maliye Nezareti, müşarün'ileyhin meşveret ve meharetinden bil'istifade, idare-i maliyenin ıslahı emrinde tevessül olunması îcab eden tedabîrin tedkikine ve düyûn-ı gayr-i muntazama mikdarının ta'yînine ve sene-i âtiye için budçe tanzîmine çalışmaktadır.

Şu hal ayniyle enzar-ı âmmeye arzedilince, Hükûmet-i Osmaniye'nin düvel-i mütehâbbenin muavenet-i muhadenetkâranesiyle maliye-i Devleti metîn bir esasa bina edebileceği, me'mûl-ı kavîdir. Avrupa piyasalarının, memleketin terakkî ve tealî-i müsalemetkâranesini ve ıslahât-ı maliye ve mülkiye için ittihaz olunacak tedabîri kemal-i dikkatle ta'kîb edecekleri şübhesizdir. Avrupa piyasalarının i'timadına mazhariyet dahilî ve haricî siyasetimizin müsalemet üzre vüs'üne mütevakkıf olup, bu olmadıkça umûr-ı maliyemizin bir hal-i tezebzübe giriftar olması müsteb'ad değildir. Şimdiye kadar akdolunan taahhüdâtımızın harfiyyen icrasıyla Avrupa piyasalarında i'tibar-ı malîmiz halelden vikaye olunduğu misillu, âtiyen dahi bu emr-i mühimme son derece riayet olunması taht-i elzemiyettedir. Eminim ki, eğer sulh-ü müsalemet pâydar olur ve dahil-i memlekette ziraat ve ticaret ve sanayiin tevsîiyle servet-i umumiye tezayüd ederse, Hükûmet-i Seniyye'ce sebat ve basîretle davranıldıkça, âtiyen umûr-ı maliyemiz de hal-i intizam ve tevazüne ifrağ olunabilir. İşte mesaîmizin bu cihete ma'tûf olması lâzım gelir. Gümrüklerin idaresi taht-i intizama alınmış olsa, varidât-ı rusûmiyenin tezayüd edeceği muhakkak olmasıyla, İngiltere Hükûmetiyle bilmuhabere erbab-ı ihtisasdan Mösyö Franford'un ve bunun maiyetine de Şark'ın ahvalına vâkıf Mösyö Wikley'in ta'yîni kararlaştırılarak hidmete da'vet olundukları, Posta ve Telgraf İdaresi dahi umumen bil'ıslah taht-i intizama alınmak ve bu suretle ecnebî postahanelerinin vücûduna mahal kalmamak için, bu hususta ehilyet ve mehareti tahkîk olunan Yusuf Saba Paşa Mısır'dan celb olunarak, bilmüzakere mûmaileyhin Posta ve Telgraf nezaretine ta'yîni karargîr olmuştur.

Umûr-ı adliyemizde masalıh-ı âmmenin daire-i emniyette cereyanıyla hukuk-ı şahsiyenin dahi mahfuziyetini tamamen kâfil olması lâzım gelen kavanînimizin ihtiyacât-ı zamana göre ta'dîl-ü tashîhi hususunda görülen lüzuma mebnî, ticaret-i berriye-ü bahriye ve ceza-ü icra ve usûl-ı muhakemât-ı hukukiye-ü cezaiye kanunlarından ba'zısının ta'dîlâtı ikmal edilip, ba'zısı da derdest-i ta'dîl bulunduğundan, peyderpey muhterem meb'usanın tedkîkine arzedileceği tabiîdir. Habshanelerimizin de tedrîcen usûl-ı cedîde üzre ıslahı mutasavvar olup, bunun müstelzim olacağı masarıf kısmen sene-i âtiye büdcesine vaz'-ü tarkıym olunacaktır. Hükkâm ve erkân-ı adliyemizin bundan böyle erbab-ı istikamet ve iktidardan olmalarına ziyade i'tina olunacağından, bu suretle hukuk-ı ibadın tamamen mahfuziyeti, âsâr-ı fiiliye ile de meydana konulacaktır.

Kuva-yı askeriyemize gelince; en muktedir erkân ve zabitanın heman işbaşına geçirilmeleri suretiyle, umûr-ı askeriyenin de tanzîm-ü tensîkine ibtidar edilmiştir. Hassa ve İkinci ve Üçüncü Ordulardaki süvari ve topçu alaylarının levazım ve mühimmâtı tedarik ve hayvanâtı tezyîd ve Hassa Ordusunun noksan olan bir nizamiye taburu yeniden teşkil ve askerî fabrikaların ikmal-i nevâkısına mübaşeret ve silâh altında bulunan redîf taburlarıyla sunûf-ı muhtelife-i nizamiyeye endaht ve nişan ta'limleri icra ettirilmiş ve tensîkat-ı askeriyeye müteallik tertib edilmiş olan kanun lâyıhaları dahi, kezalik hey'et-i meb'usana derdest-i takdim bulunmuştur.

Erkân-ı Harbiye Mektebi ve Levazım Dairesi için Almanya'dan muktedir zabitan celbe teşebbüs olunduğu gibi, buradan da ikmal-i tahsil ve ta'lim için Almanya'ya kemafissabık zabitan i'zamı ve gelecek sene dahi yine Almanya'dan iktiza eden zabitanın celbi mutasavvar bulunmuş ve bunlara aid muhassasât da büdceye idhal kılınmıştır.

Bir müddetten beri Kuva-yı Bahriyemize ârız olan zu'f-ü tedennîden sonra, Hükûmet-i cedîdeye terettüb eden vezaif-i mühimmeden biri dahi, kuvve-i bahriyemizin istikmal-i esbab-ı terakkîsi olduğundan, bir taraftan bu babda Bahriye Nezaretince tanzîm kılınmış olan fevkal'âde büdce, hey'et-i meb'usanın tasdik ve tasvîbine arzolunmak üzre olup, diğer taraftan da süfün-i mevcûde-i harbiyemiz yegân yegân muayene ve ekserîsinin navâkısı bil'ikmal, büyük küçük yiğirmi dört kıt'a sefîne-i harbiye hal-i faaliyete vaz' ile Marmara havzasında manevra ve endaht taallümleri yapıldıktan sonra bunlardan birtakımı iki kafile olarak Adalar denizine ve İzmir'e sevk olunmuş ve diğer iki tarassud sefînesi de Bahr-ı Ahmer'e gönderilmiş olduğu gibi, Basra ve ....(6) gönderilecek olan sefainin ikmal-ı navâkısı dahi kuvve-i karîbeye gelmiştir. Bahriyemizin tensîkatına ve mürettebâtının ta'lim-ü terbiyesine nezaret etmek üzre, İngiltere Hükûmetiyle bilmuhabere, meşahîr-i bahriyûndan Amiral Kambil ile torpidoculuk ve elektrikcilik ve çarkcılık ta'limi için intihab olunan diğer zabitanın ikişer sene müddetle ta'yînleri kararlaştırılıp, vürûdlarına intizar olunmaktadır.

---

(6) Burada geçen bir yer adı çok silik duruma geldiği için büyüteçle dahi okunamadı.

Nâfia Nezaretince ihdas olunacak vesait-i nakliye ve askerî ve iktisadî teymuryollar ve limanlar ve tanzîm-i mecarî-i enhar ve irva-ü iska-yı arazî ve seyr-i sefain hakkında bir proğram tanzîm ve ticaret ve sanayiin terakkîsi için lâzım gelen kavanîn-ü nizamât lâyıhaları tehyie kılınmış ve mühendis mektebinin proğramı ve tahsîsâtı tezyîd edilmiştir. Feyz-ü bereketiyle meşhur olan Elcezîre kıt'asının Fırat ve Dicle ve Adana ovasının Seyhan ve Ceyhan nehirlerinin tanzîm ve tathîr-i mecarîsi ve cedveller küşadıyla iskası, zikrolunan proğram muhteveyâtından olup, şimdiden erbab-ı ihtisas ma'rifetiyle keşfiyât-ı muktazayasının icrasına müsaraat olunmuştur. Bedelât-ı nakdiye tahsilâtından nümayan olan durgunluktan nâşî, vilâyâtça yol inşaâtına germî verilememiş ise de, Rumeli'de cihet-i askeriyeye aid şose ve köprülerin inşası sekteye uğramamıştır. Umûr-ı nâfiaya müteallik imtiyazât hakkında sermayedaran ile müzakerâta ibtidar, Meclis-i Meb'usan'a takdim edilecek proğramın tedkîk ve tasdîkinden sonraya ta'lîk olunmuştur.

Ziraat ve Orman ve Maadın Nezaretince umûr-ı ziraiye ve baytariyeye aid bir idare-i merkeziye ve müceddeden bir orman mektebi te'sîsi ve zabita-ı sıhhiye-i hayvaniyenin ta'mîm-ü tatbiki ve erbab-ı ihtisasdan me'murlar ve ma'den mühendisleri yetiştirmek için Avrupa'ya talebe i'zami ve âlât-ı cedîde-i ziraiyenin ta'mîm-i isti'mali ve îcabeden vilâyâtta müessesât-ı ziraiye vücûda getirilmesi ve Rumeli'de olduğu gibi Anatoli vilâyetinde dahi aygır depolarıyla nümûne çiftlikler te'sîsi ve küçük makayiste sergiler ve müsabakalar tertibi ve nebatât-ü hayvanâta ârız olan hastalıkların izalesine aid nizamât ve ormanların hüsn-i muhafazasına dair kaleme alınan orman ve mer'a kanunlarıyla lâzimütta'dîl görülen ma'den kanunnamesi lâyihaları, kezalik hey'et-i meb'usana derdest-i takdimdir.

İdare-i meşrutamızın takarruru ve kuvve-i milliyeye müstenid olan mevcudiyet-i siyasiye-i Osmaniye'nin bir şekl-i mehabette tezahürü, bilcümle devletler tarafından bir teveccüh-i ihtiramkârî ve samimî ile selâmlanmış(burada iki def'a sürekli alkışlar) ve birinci âsâr-ı bâhiresinden olarak, Rusya Hükûmeti Makedonya ıslahâtını ta'kîb eden düvel-i saire ile beraber, Vilâyât-ı Selâseye mahsus olan teşebbüslerinden sarf-ı nazarla, Hükûmet-i cedîde-i Osmaniye'nin bizzat vücûda getireceği ıslahâta muntazır bulunmuşlardır(alkışlar).

Nutk-ı hümayunda beyan buyurulduğu vechle, Babıâlî'ce idare-i cedîde-i meşrutanın teşkilât-ü tanzîmâtıyla iştiğal olunduğu esnada Bulgaristan istiklâlini i'lân ve müteakiben Avusturya Devleti dahi iştiğali tahtinde bulunan Yenipazar sancağından askerini çekip Bosna ve Hersek vilâyetlerinin(7) Avusturya memalikine ilhakına karar verdiğini beyan eylemeleriyle, her iki tecavüz aleyhinde protesto edilerek sair düvel-i muazzamaya tebliğ-i keyfiyet ve Bulgaristan hakkında bir karar i'tasıçun konferans akdi talebolunmuştur. Düvel-i muazzama, işbu tecavüzâtın adem-i meşruiyetini ve beyneddüvel mün'akid olan Berlin Muahedenamesine muhalefeti dermiyan etmekle beraber, gerek Bulgaristan'a ve gerek Avusturya'ya icra-yı vasaya eylemişler ise de, istirdad-ı hukuk kaziyyesi Devlet-i Aliyye'ye aid olup bu babda diğer devletlerden görülecek muavenet teşebbüsât-ı diplomasiyeden ibaret olacağı anlaşılmasıyla, çünkü her iki taraf aleyhinde yalnızca hareketimiz husûl-ı maksadı te'mîn edeceğinden ve düvel-i mütehâbbe emrivâkiin istirdadı hususundaki müşkilât ile mevki'-i menafı'-ı Devlet-i Aliyye'nin mukayesesinden muavaza-ı maliye ile istîfa-yı hukuk eylememizi evlâ görerek bu sureti bize tavsiye edip, halbuki Avusturya Devleti Yenipazar sancağının tahliyesini ta'vîza-ı kâfî add ile diğer tazminat i'tasının müzakeresine bile yanaşmadığından, devlet-i müşarün'ileyha ile muhıkk bir i'tilâf husûlüne değin protestomuzun hükmü ibka olunarak, Bosna ve Hersek kemakân Avusturya'nın taht-i işgal ve idare-i muvakkatasında tanılıp,(alkışlar) bu vilâyetlerden sair memalik-i Osmaniye'ye gelecek ahalî hakkında kel'evvel tebea-ı Devlet-i Aliyye muamelesi icrasına karar verilmiş idi(alkışlar).

---

(7) Doğrusu "illerini" demek olan "vilâyetlerini" olmalıdır.

Mâba'dı var

ŞÜÛNÂT

AVUSTURYA HAVADİSİ

Avusturya Devleti dahi Devlet-i Aliyye emtiasına, bilmukabele boykotaj yapacağı söyleniyordu. "Fermednilat"(8) gazetesi ise bu şayiayı tekzîb ediyor.

*

Avusturya'daki Müsalemet Kongresi tarafından Bosna-Hersek mes'elesince husûle gelen i'tilâfdan ve hıfz-ı huzur-ü ârâmiş-i umumiye masrûfî-i himmetlerinden dolayı, Hükûmet ile Baron Arintal'a beyan-ı tebrikât edildiği, Viyana'dan yazılıyor.

*

Avusturya gazeteleri, Devlet-i Aliyye ile Avusturya arasındaki i'tilâfâtı, Sırbistan'ın Avusturya'ya karşı bir mağlubiyeti şekl-i garibinde göstermektedirler. Halbuki Hükûmet-i Seniyye'nin gaye-i âmâl-ı siyasiyesi, husûl-i i'tilâf ile emn-ü huzur-ı umumiye hidmetten ibarettir. Bunda

---

(8) Bu, gazetenin adının Arap harfleriyle olan yazılışının Latin harflerine çevrilen biçimidir. Bu adın Latin harfleriyle olan orijinal yazılış biçimi değişik olabilir; bunu saptama olanağımız ne yazık ki yoktur.

Sırblıların menfaat veya mazarratı melhûz değildir. Bil'aks Osmanlılar ile Sırbistan arasında dahi evvelce muhafaza-ı sulh emrinde i'tilâf hâsıldır. Şu halde Avusturya gazetelerinin bu suretle lisan isti'malleri, bâdî-i esef ve istiğrabdır.

*

Türkiye-Avusturya i'tilâfı, Devlet-i Aliyye'nin mevki'-i malîsini dahi tahkîm etmiş olduğunu ve bu cihetle Türkiye müsaadât ve şerait-i mümkine dahilinde Avrupa'nın muavenet-i maliyesine destres olacağını, Alman gazeteleri beyan etmektedirler.

Avusturya ile Türkiye arasında bir ta'vîz-i malî mukabilinde i'tilâf husûlü, Karadağ'da pek fena te'sîr etmiştir. Bosna-Hersek'teki kardaşlarının terki, Osmanlı milletine lâyık görülmemiştir. Bâhusus bu kadar fedakârlıklar ihtiyarı neticesinde hayat-ı meşrutiyete girdikten sonra bu cihet daha ziyade calib-i nazar-ı dikkat görülmüştür.

*

Geçenlerde Meclis-i Vükelâda kıraat ve kabul olunan protokol, geçen pazarirtesi günü Avusturya Hükûmetine gönderilmiştir.

Şûra-yı Ümmet'den:

11 Kânunısani 324(Milâdî 24 Ocak 1909), telgraf:

İki vilâyetin Avusturya'ya satılması ve bu suretle Arnavudluğ'un ve Makedonya'nın istîlâsının teshîl edilmesinden dolayı, Moskova İslav Cem'iyeti beyan-ı hayret eder.

Türkiya inkılab-ı şa'şaadarını alkışlamış olan âlem-i medeniyet, iki milyon adamın satılmasını takbîh ile yâd edecektir. İslavlar bunu hiç bir zaman afvedemez. İslav Cem'iyeti, bütün vatanperver olanların, Avusturya tarafından vâki' olan teklifi reddedeceklerinden emin olduğundan, Bosna-Hersek'e muhtariyet i'ta etmek, Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ ile tedafüî olarak bir Balkan ittifakı akdeylemek şartıyla Türkiya'ya beş milyon lira vermeği teklif eder. Bosna-Hersek Cem'iyet-i Milliyesi, mevki-i tedavüle yüzde beş faizle on milyonluk tahvîlât çıkararak Türkiya'ya beş milyon te'diye edecektir. İslav Cem'iyeti, Karadağ ve Sırb hükûmetlerinin, belki İngiltere ve Rusya'nın, sulhun muhafazası maksadıyla, bu istikraz faizinin muntazaman te'diyesini ve istikrazın itfasını taht-i tekeffüllerine alacaklarını te'mîn eder. Bosna Hükûmetinin bu ilk istikrazı olacağı gibi, senevî itfa edilen tahvilât ancak üç yüz bin lira râddesinde bulunacağından, Bosna-Hersek ahalîsinin her ferdine yalnız dört dinar isabet eder. Ve Bosna-Hersekliler, bunu kemal-i memnuniyetle ödemeğe müheyyadır.

Bosna-Hersek muhtariyeti Avusturya'ya karşı geçilmez bir sed teşkil edecek ve Makedonya'yı taht-i emniyette bulunduracaktır. Ve Türklere, İslav, Latin akvamının mahabbet ve muavenetini kazandıracaktır.

Reis-i Umumî
Ceneral Cref İspiridoviç

Avusturya Hükûmeti, Devlet-i Aliyye'ye vereceği tazminata mahsuben dört yüz yiğirmi beş bin İngiliz lirasının te'diyesi için Viyana'da tedarikâtta bulunmaktadır.

BULGARİSTAN HAVADİSİ

Mes'elenin bir i'tilâfa müncer olabilmesi için, Bulgaristan'ın istiklâliyetini tasdîke müteallik mutalabât-ı nakdiyenin altı buçuk milyon lira-yı Osmaniye tenzilini, Rusya Hükûmeti Babıâlî'ye tavsiye etmiştir. Halbuki Babıâlî, Bulgaristan'dan yiğirmi sekiz milyon taleb etmekte idi.

Paris'ten yazılıyor: Bulgaristan Emareti, bir istikraz akdetmek şartıyla yüz milyon frank i'ta etmeğe muvafakat edeceğini beyan etmektedir. Hükûmet-i Osmaniye bundan fazla mutalabâtta bulunursa, o zaman Emaret arazî terkedecek ve fakat bu arazî ahalî-i İslâmiye meskûn olmak şartıyla terkolunacaktır.

*

Bulgaristan Emaretince tedarikât-ı harbiyeye germî verilmekte olduğu ve hatta Sofya'daki esliha fabrikaları ....(9) Almanya'dan bir hayli top ve cebhane sipariş ettiği, cümle-i müstahberâtımızdandır.

*

Bulgaristan emtiasına karşı boykotajın günden güne kesbettiği tevessü'den dolayı, âtiyen tevellüd edecek hasârâtı Bulgaristan nazar-ı i'tibara alarak dûçar-ı endişe olduğu, Sofya'dan bildiriliyor.

*

Sofya Osmanlı Komiser Vekili, aldığı emir üzerine Bulgaristan'daki ahalî-i İslâmiye hakkında revâ görülen mezalim ve i'tisafâttan dolayı, Hariciye Nezaretine bir takrîr-i şifahî vermiş olduğunu Veçerna Poşte(10) gazetesi yazıyor.

İRAN HAVADİSİ

Tahran'dan yazıldığına göre Isfahan'da mün'akıd Eyalât Meclis-i Umumîsi, sefarât-ı ecnebiyeye müracaatla, Kanun-ı Esasî lehinde müdahaleleri için temenniyâtta bulunmalarını taht-i karara almışlardır.

Prens-i fermanferma, yedi yüz süvariyi mustashiben ve Isfahan'a müteveccihen hareket etmiştir. Kürdler tarafından(11) Culfa civarlarında cesîm bir tüccar kârvanını zabt ve Tebriz postasını da gasb eylemişlerdir.

*

Tebriz'in asakir-i Şahî tarafından taht-i muhasaraya alındığı, mahallinden bildiriliyor.

---

(9) Burada yer alan iki sözcük çok silik duruma geldikleri için okunamadılar.

(10) Bu sayıdaki 8 numaralı dipnota bakınız.

(11) Bu "tarafından" sözcüğü fazla görünüyor.

KARADAĞ'IN MUTALABÂTI

Çetine'den mevsûkan iş'ar olunduğuna göre, Karadağ, Sırbistan'la iltisak için "Bosna-Hersek'ten bir kısım arazî istemektedir. Sair matalıbı da, Berlin Muahedesinin 29'uncu maddesinin feshi, "Sbiçye"nin kendisine iadesi, "Kajaro"ya kadar mümted olan sevahilin terki, Hersek hududunun tashîhi gibi husustan ibarettir.

İNGİLTERE KRALI HAZRETLERİNİN YEVM-İ KUÛDU

Dünkü cum'a günü İngiltere Kralı hazretlerinin yevm-i kuûdu idi. Her taraftan atılan topların velvele-i tebşîrâtı, bu büyük milletin hükümdar-ı zîşan-ı haşmetpenahına karşı bir hiss-i tagayyürnâpezîr-i tebcîl ve hürmetle mütehassıs olan bütün Osmanlıların a'mâk–ı ruhunda bir meserret-i azîme ile aksetmiş, bugünü herkes samimî bir sevinçle selâmlamıştır.

Bu münasebetle, biz de müşarün'ileyh hazretleriyle İngiliz millet-i muazzamasına tebrikât-ı mahsusamızı arzla i'lân-ı mübahat ederiz.

*

İngiltere'deki muhtacîn-i Osmaniye'nin terfîh-ü ikdarı için celb-i ianât etmek üzre teşekkül eden cem'iyet-i hayriyenin resm-i küşadı icra ve bir hayli ianât cem'edilmiştir. Londra Belediye Reisi, cem'iyetin riyaset-i fahriyesini ve Osmanlı Sefîri de riyasetini kabul etmişlerdir.

*

Vilâyât-ı Osmaniye'ye ta'mîm edilen emirnamelerde Sırb, Rum, Bulgar komiteleri hakkında me'murîn-i mahalliyenin nazar-ı dikkati celb ve bunların umûr-ü muamelât-ı Hükûmete müdahalelerine müsaade olunmaması ehemmiyetle tavsiye olunmuştur.

*

Şehzade-i civanbaht Devletlu Necabetlu Burahaneddin Efendi hazretlerinin vâlide-i muhteremelerinin vuku-ı vefatı, mûcib-i esef-i azîm olmuştur. Şehzade-i müşarün'ileyh hazretlerinin teessürât-ı mahsusasına iştirak ve atebe-i bülend-i necabetpenahına bilhassa ref'-i nida-yı ta'ziyet ederiz.

*

Şehid-i muhterem-i hürriyet Midhat Paşazade Ali Haydar Beyefendi hazretlerinin Madrid sefaretine ta'yîn buyurulacaklarını, "La Turquie" refîkimizde bir memnuniyet-i azîme ile okuduk.

*

Zat-ı Şahane'nin biraz münharifülmizac oldukları ve geçen cum'a günü süferayı kabul buyurmamış olmaları da bu inhiraf-ı mizac-ı mülûkaneden nâşî olduğu söyleniyor.

Meclis-i Meb'usan-ı Osmanînin yevm-i küşadı münasebetiyle Kara Tahsin tarafından telgrafla beyan-ı tebrikâtta bulunulması, herkesçe istiğrab ve hedef-i istihza olmuş idi. Bu kerre sabık Tophane Müşîri Zeki Paşa da isr-i refîk-i isaetpîşesine imtisalen, Sadr-ı A'zam Paşa hazretlerine beyanât-ı vâkıasından dolayı şu telgrafnameyi yazıyorlar:

"Usûl-ı meşrutiyeti bilfiil te'sîs ve memleketimizde ilk def'a olarak Meclis-i Meb'usan'da i'ta-yı îzahât ile ihraz buyurulan muvaffakıyet-i samiyelerini tebrik ederim. Ferman".

*

Mıdyat kazası dahilindeki eşkıyanın tenkîl ve derdestine me'muren kaza-yı mezkûre gönderilen liva mutasarrıfı tarafından icra edilen ta'kîbât neticesinde, geçen Kânunıevvelin on altısına kadar eşhas-ı matlûbeden, dehalet edenlerle derdest olunanların mikdarı on yedi nefere bâliğ olduğu ve köylerinden çıkarılıp perişan kalmış olan ahalînin yerli yerine iskânıyla, zabt olunan arazî ve hayvanlarının iadesi gibi tedabîr ittihazına tevessül olunduğu, Diyarbekir vilâyetinden Dahiliyeye bildirilmiştir.

*

Berwarî, Xerzan, Şêrwan, Eruh, Siird kazalarındaki mahkûmînden bu def'a da otuz yedi neferin istîman ettiği, mahallî iş'arına atfen Bıtlis vilâyetinden iş'ar olunmuştur.

*

İtalya Kralı hazretleri, Sefîr-i cedîd Hakkı Beyefendi'yi fevkal'âde surette kabul ve mazhar-ı hüsn-i iltifat buyurmuşlardır.

*

Anatoli vilâyât-ı Osmaniye'sini teftîş ve tedkîk için teşkiline lüzum görülen hey'et-i mahsusa a'zalığına merhum Said Paşazade ahrar-ı üdebâdan Diyarbekirli Süleyman Nazif Beyefendi hazretleri dahi ta'yîn ve azîmeti temennî olunmuş ise de, serd-i ma'zeretle kabul buyurmamışlardır.

*

Zabtiye Nâzırı Sami Paşa isti'fa etmiş ise de, kabul olunmamıştır.

*

Bargir mübayaası için Şehzade Devletlu Necabetlu Selim Efendi hazretleri, bu kerre de kırk lira Mekteb-i Funûn-ı Harbiye'ye ihda ve bu suretle ibraz-ı âsâr-ı necabet buyurmuşlardır.

*

Tiflis Teavün Cem'iyeti tarafından vilâyât-ı Osmaniye kahtzedegânına Kars tarîkiyle otuz bin kile buğday gönderileceği müstahberdir.

Ermeni Patrikhanesi Teavün Komisyonu tarafından dahi Muş, Zeytun, Erzincan kahtzedegânına iki yüz ve mehâll-i saireye de iki yüz elli lira irsal kılınmıştır.

GENC MUTASARRIFLIĞI VE SALİH HULUSÎ PAŞA

Tarsus kaimmakamlığından müsta'fî Salih Hulusî Paşa'nın mukaddema Genc mutasarrıflığına bil'asale ve ahîren de bilvekâle intihab edildiğini bir memnuniyet-i azîme ile istihbar etmiştik. Ba'zı şikâyet üzerine mumaileyhin azîmeti te'hîr edilmiş olduğunu da bu kerre kemal-i teessüfle haber aldık.

Salih Hulusî Paşa, zaman-ı sabıkta bile bütün şedaid-i hanümansûz-ı istibdada rağmen muktaza-yı namus-ü hamiyet-i milliyesine tevfîk-i a'mal-ü harekât etmiş, hiç bir suretle lekelenmemiş, otuz-kırk sene kadar hikmethane-i tecarüb-i idareden nasîbedar-ı füyûz-ı ibret olmuş emekdar bir me'murdur. Name-i a'mal-ı idaresinin şaibedar-ı isaet olmaktan münezzehiyeti hasebiyle, kendisi "Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti" a'za-yı muavinesine de geçenlerde intihab ve ta'yîn olunmuştu.

Bu gibi me'murîn-i siyasiyeden, bulunduğu mahal ahalîsinin umumen memnun kalması aklen ve mantıkan muhal olduğu gibi, icraât-ı âdile-i Hükûmetten müteessir olanların ref'-i âvaze-i şikâyet etmeleri de tabiî ve gayr-i müsteb'addır. Şu halde, tecarüb-i adîdesinden bu sırada istifade olunacak bir me'mur-ı müstakîmin, kim bilir ne gibi bir saik ile vukua getirilen âdî bir şikâyet üzerine rehîn-i bîtabî-i fütûr edilmesi tecvîz buyurulmasa gerektir. Binaenaleyh, hüsn-i i'timad-ı mahsus-ı milletin mir'ât-ı tekrîm-i taalluk ve in'itafı olan Dahiliye Nâzırı Paşa hazretlerinin, bu babda celb-i nazar-ı dikkat-i mehamdanîlerine müsaraat ederiz.

*

Siird'in Eruh kazasına tâbi' Şırnak aşayiri rüesa ve efradı dahi silâhlarıyla beraber Hükûmete teslim-i nefs ve iltica etmişlerdir.

MALİYE NEZARETİNİN NAZAR-I DİKKATİNE

Kerkük Muhasbecisi Şükri Efendi'nin sû-i hal ve mezalimi hakkında calib-i nazar-ı dikkat ba'zı ihbarât tevalî etmekte ve bu babda Nezarete müracaat edildiği halde îcabına bakılmamakta olduğu dahi şiddetle şikâyet olunmaktadır.

İdare-i meşrutadan hakkıyla istifade ve aheng-i intizam-ı hey'et-i ictimaiyeyi te'mîn için mehamm-ı umûr-ı Devletin eydî-i mü'temine-i erbab-ı kiyaset-ü istikamete tevdîi muktaza ve bütün me'murların her hal ve muamelâtının bir tarassud-ı mütemadî altında bulundurularak, haklarındaki şikâyât-ı muhıkkanın nazar-ı i'tinaya alınması dahi labüddür. Bu cihetle, Kerkük Muhasebecisi hakkındaki şikâyâtın icra-yı tahkîkatıyla, tebeyyün edecek hale göre îfa-yı muktazayât-ı kanuniyeye müsaraat gösterilmesini, merci-i mahsusunun himem-i kâr'âgâhîlerinden intizar ve temennî ederiz.

*

Sene-i âtiye Martından i'tibaren Posta ve Telgraf Nezaretine ta'yîni mukarrar olan Saba Paşa, ahval-ı sıhhiyesinin müsaid olmadığından bahsle isti'fa etmiştir.

*

Ada'da bulunan müsafirlerden ba'zılarının firar etmek teşebbüsünde bulundukları mahsûs olmasına mebnî, bu babda takayyüdât-ı lâzime icrası, Dahiliye Nezaretine emr-ü teblîğ buyurulmuştur.

*

Bosna ve Hersek'teki Muslümanların makam-ı Hilâfete te'mîn-i irtibatları zımnında, Hükûmet-i Osmaniye ile Avusturya ve Macaristan Hükûmeti arasında kararlaştırılan suret-i tesviyeye göre, Bosna-Hersek cevami-i şerifesinde hutbe Hilâfet-i İslâmiye namına kıraat olunacaktır. Umûr-ı diniyede Bosna Müslümanlarının makam-ı Meşîhate irtibatları da te'mîn edilmiştir.

*

Dahiliye Nâzır-ı esbakı Memduh Paşa tarafından "Tahavvülât-ı Siyasiye" namıyla matbû' bir risale Meclis-i Meb'usan Riyasetine gönderilmiştir. Bu risalede, hükûmet-i Osmaniye'nin altmış senelik ahval-ı tarihiyesi ve "Jön Türklük" âleminin dahi suret-i teşekkülü münderecdir.

Kadın refikimizden:

Muhammed Ali Şah'a

Kâfî, yeter artık, yeter artık, kara katil
Bir millet-i mazlûme, ki hürriyete müştak
irin kusuyor, kan kusuyor, can kusuyor, bak
Gel sahne-i zulmündeki zulmetleri hep sil

Ey kirli kızıl nâsıye, ey hâkim-i cellâd
Baykuşlara me'va, sana me'kel midir İran
Bîşübhe yarın devrilerek tac-ı fürûzan
millet sana hâkim olacak, sen ona münkad

Ey pençesi kan, dişleri et parçalı çılgın
Her perde-i tahtın koparıldıkça yazılsın:
Millet ne demek, hak ne, ve toprak ne demektir

Sultanları, kartalları, asnamı yıkan kol
elbet vuracaktır sana da sille-i tedmîr
Lâkin o zaman sen de yıkıl, sen de geber, sen de harab ol

*

Konya Valisi ve Diyarbekir Vali-i esbakı Nâzım Paşa hakkında mütevalîlvuku' olan şikâyâtı tedkîk ve tahkîkat-ı lâzime icra etmek üzre, Şûra-yı Devlet Maliye Dairesi Reisi Mecdeddin Efendi'nin yedi bin ve kitabet vazifesiyle ma'iyetinde bulunacak Nihad Bey'in de bin ğuruş ücûrât-ı maktûa ile lüzum-ı ta'yîn ve i'zamları arz ve istîzan olunmuştur.

*

Devlet-i Aliyye'nin Girid üzerindeki hukuk-ı hükümranîsi düvel-i hâmiyenin taahhüdüyle bakıy olduğundan, bunun ref'-ü nez' edilemeyeceği tabiîdir. Binaenaleyh, cezîre-i mezkûreden ta'vîz suretiyle ferağat kabil olamayacağının kat'iyyenYunanistan'a tebliğinin Atina Sefaretine sür'at-i iş'arı, Babıâlî'den Hariciye Nezaretine bildirilmiştir.

*

Siird'den, 13 Teşrinisani 324(Milâdî 26 Kasım 1908):

25 Teşrinievvel 324(Milâdî 7 kasım 1908) tarihli tahrîrât-ı aleniye-i ma'deletsazîleri, resîde-i eydî-i tekrîm oldu. Vasayâ-yı kerîmanelerinin cümle-i measir-i mübeccelesinden olan netice-i cereyan-ı hali, bervech-i âtî arzederiz:

Siird sancağının irade buyurdukları Îrun(12) kazası ahalî-i müteneffizesinden olup, beş-altı seneden beri Avav ve ....rûz(13) ve Zendık karyelerine bittecavüz nehb-ü garât gibi ahval ile katl-i nüfusa ictisar ettiği cem'iyet-i fahîmelerince haber alınan Şêrê evlâdı Bedirhan ve amucaları, zaten evvelce de mahkûm olduklarından, bu kerre cihet-i adliyeye teslim edildiler. Saye-i devr-i hakkaniyetgüsterî-i hürriyette muktaza-yı adaletin bihakkın icrası tabiîdir.

Münaferet ve ihtilâfât bahsine gelince; fadlen minellahi ve ni'meten,(14) değil yalnız bunlar, livamızın cihât-ı erbaasını muhît olan kabail ve aşayir beyninde bile bir gûna münaferet eseri kalmayarak, umumî bir sahne-i muvahat-ı milliyede bir âile halkı gibi geçinmekte, sevişmekte oldukları gibi, vaktiyle haklı haksız mahkûm edilmiş olanlar dahi kabile kabile, fevc fevc dergeh-i âlî-i Hükûmete gelerek silâhlarıyla beraber teslim-i nefs ve istîman etmektedirler. Bu niam-ı mütevaliyenin bâdî-i tecellîsi olan Vali ve Mutasarrıf Beyefendiler hazarâtının bu babdaki tedabîr-i saibe-i vatanperveranelerini tebcîl-ü takdîs ile beraber, vatanımızın tealî-i şeref-ü umranına vakf-ı vücûd eden cem'iyet-i müfahhamelerine dahi umum namına arz-ı şükran ve mahmidet eyleriz. Ol babda.

Belediye Reisi — Siird Müftîsi
Hâmid Hamdi — Eddaî Halil

---

(12) Doğrusunun "Eruh" olduğu ve yanlışlıkla böyle çıktığı anlaşılıyor.

(13) Bu köyün adı çok silik duruma geldiği için tam okunamadı.

(14) Arapça olan bu söz, "Allah'tan bir iyilik ve nimet olarak" demektir.

KÜRD: Mutasarrıf-ı livanın anâsır-ı muhtelife arasındaki ihtilâfâtın ref'-ü izalesiyle beraber her ferdin dergâh-ı hürriyet'iktinah-ı Hükûmet-i meşrutaya ilticasını istilzam eden himemât ve hüsn-i telkînât-ı mahsusası, şayeste-i şükran-ü takdirdir.

*

Dahiliye Nâzır-ı esbakı Memduh Paşa, Meclis-i Meb'usan Riyasetine takdim edip, Ada sekene-i ma'lûmesi hakkında icra-yı müzakerât ve tahkikat etmek üzre müteşekkil encümen-i mahsusa havale olunan istid'anamesinde ma'zuriyetinden bahsle, vükelâ-yı milletin muruvvet ve merhamet-i hatapûşanesine iltica ve dehalet etmiştir.

*

Mıdyat'tan, 24 Kânunıevvel 324(Milâdî 6 Ocak 1909):

Öteden beri mevcud tezad ve tarafgîrlik saikasıyla en ufak ve an âdî bir vak'ada bile tarafeyn-i muhasımadan azv-ü isnad tarîkiyle yüzlerce medhaldar gösterilmesi ve bu hali menafı' ve maksadlarına muvafık addeden ba'zı Hükûmet ve mahkeme me'murlarının idare-i sabıka zamanındaki sû-i idare ve muameleleri gibi tazyîkat-ı tahammülfersaya cehalet seyyiesinin dahi inzımam etmesi, bir tevehhüş-i cahilâne ile çoğumuzun birer dağ başına çekilip, Hükûmetten ve hatta kendi âile ve me'valarımızdan tebaüdümüz ve bu yüzden aşiretler beyninde tarafeyn hakkında mağduriyet ve mazarratı dâî ve marzî-i âliye muğayır ba'zı ahval-ü vakayı-ı müessifenin tevalî-i vukuuna sebebiyet vermiş idi. Bu kerre, teceddüdüyle bütün millete bir saadet ve hayat-ı cedîde bahşeden usûl-ı idare-i hazıranın her tarafa neşr-ü ifaza eylediği niam-ı adalet-ü selâmetten zaten hissemend-i istifade olmak raddesinde olduğumuz sırada bera-yı ıslahât kazamızı teşrîf buyuran Mutasarrıf-ı Liva Macid Beyefendi'yle liva eşrafından Mehmed Derviş Efendizade İsmail Efendi ve Gozêzade Abdülkadır Paşa caniblerinden telakkî eylediğimiz lezaiz-i hürriyet ve adalete dair teblîğât-ü telkînât-ı emniyetbahşaya bili'timad, heman kendi kendimizi Hükûmet-i cedîde-i âdilemizin âğûş-ı şefkat-ü merhametine ilticaya müsaraat ve bir gûna ta'kîb ve tazyîke mahal bırakmaksızın Hükûmete mutîane teslim-i nefs eylediğimiz gibi, aşayirimizin yedinde bulunan kâffe-i eslihayı cem'-ü teslim etmekte müteahhid bulunmuş olduğumuzdan, aradaki hukuk-ı şahsiye yine Hükûmet-i Seniyye'nin emr-i nezareti tahtinde müteakiben te'mîn ve fîmâba'd edeb ve itaat-ı kâmile dairesinde mesaî-i meşrua-ı zatiyemizle iştiğal etmek üzre hukuk-ı umumiyeden dolayı mazhar-ı afv-ü âtıfet-i seniyye buyurulmaklığımızı istid'a ve istirham eyleriz.

Mıdyat Kazasının Hevêrkî Rüesasından Aziz Halil Haco
Nusaybin Rüesasından Kelebrulu Ahmed
Nusaybin Eznawır Nahiyesi Rüesasından Hasan Sıvûk
Diğeri Ahmed El-Yusuf

Siird, 18 Kânunievvel 324(Milâdî 31 Aralık 1908):

Âfâk-ı Kürdistan'ı garîk-i lücce-i mesarr eden tûba-yı hürriyetin zıll-ı zalîl-i umrangüsteranesine bil'iltica, o nazenîn fidanlarına el uzatıp adalet, müsavat, uhuvvet gibi semerâtın iktıtafı emeliyle diğer ma'sum ve gıyaben binlerce mahkûm, idare-i sabıkanın felâketzedegânı gibi, Hükûmet-i aliyyemizin babüsselâmetine geldik; "elhamdü lillâhillezî ezhebe annelhazen"(15) diyerek gidip arz-ı dehalet ettik. Livamız Mutasarrıfı Süleyman Faik Beyefendi tarafından idare-i meşrutanın maanî-i âliyesini şârih Kürdçe, Türkçe kıraat buyurulan nutuklar üzerine eşk-i hûnîn-i teessürâtımızı akıttık. Fîmâba'd, Kanun-ı Esasînin muhafaza-ı ahkâmı, aziz vatanımızın selâmet ve saadeti uğrunda îsar-ınakdîne-i hayat edeceğimizi ahd-ü mîsak eyledik. Vallahu alâ mâ nakulu vekîl.(16)

Harûnan Aşireti Reisi	Reşkotan Aşireti Reisi
Ahmed Fakıh	Hacı Mehmed Mustafa

KÜRD: "Reşkotan", Diyarbekir'le Siird'in fasl-ı müşterek-i tabiîsi olan mevakı' ve cibal-ı menîada temekkün etmiş, Hükûmeti senelerce yormuş, her zaman isti'mal-ı silâh eylemiş, hiç bir şeyden gözü yılmamış, Hükûmet, rüesasını derdest ve te'dîb için mütemadiyen uğraşdığı halde muvaffak olamamış bir aşirettir. Hatta bu telgraftaki imza sahibleri dahi geçen seneye kadar taburlarla ta'kîb olundukları halde ele geçirilemiyordu. Hal böyle iken, şimdi kendiliklerinden mutavaat ve iltica etmeleri, idare-i meşrutanın oralarda ne dereceye kadar hüsn-i telakkî arzu(17) ve istibdada da vaktiyle ne kadar nefret edildiğini gösterir. Buna teşekkürler ederiz.

*

Kürd İttihad ve Teavün Kulübüne

İkdam cerîde-i ferîdesinin 5240 numrolu nüshasında, **Manzûme-i Efkâr** gazetesinden naklen yazılan makalede, altı sene evvel Adilcevaz Kaimmakamını kendi hanesinde gazyağıyla ihrak ettirmiş, on beş gün evvel de Erciş'te Kumandan Vekili Kaimmakam Rağıb Bey'i leylen hanesinde kama ile katlettirmiş olduğum muharrerdir. Adilcevaz'da Hamidiye Kaimmakamlarından Said Bey'in katlolunduğu sırada Dersaadet'te bulunuyordum. Mûmaileyhin katili Şataklı Kel Mehmed isminde birisi olduğu muhakemede kendi ikrarıyla tebeyyün ederek, Wan'da mahbustur. Erciş'te öldürülen Rağıb Bey'in katili de efrad-ı askeriyeden Nigdeli Mehmed namıyla birisi olduğu, daire-i aidesince tahakkuk etmiş, katil habsedilmiştir. Mezkûr katl fiillerinin âcizlerine isnadında sair suretle zebandırazlıkta bulunulmasından dolayı, mezkûr Manzume-i Efkâr gazetesi idaresi aleyhine ikame-i da'va ettirmek teşebbüsündeyim. Neşriyât-ı vâkıanın sırf hilâf-ı hakikat olduğunu arzeylerim. Ferman.

---

(15) Bu bir ayetin parçasıdır, "Allah'a hamd olsun ki üzüntümüzü giderdi" demektir.

(16) Bu bir ayetin parcasıdır, "ve Allah, dediğimiz üzerine vekilidir" demektir.

(17) Bu sözcük buraya uymuyor. Galiba dizgi yanlışlığı sonucu böyle çıkmıştır.

Umum Haydaran Aşireti Reisi
Hamidiye Mîrlivası: Hüseyn

MEKTUB-I MAHSUS

ÂSÂR-I MANZÛME

Ravze-i Mutahhara'da ... Efendi Hazretlerine

Ey tair-ı kudsî, ne mübarek yere uçtun
Cibril-i Emîn'in cevelangâhına düştün

Sanma ki nazardan şu firakınla nihansın
Her saniyede pîş-i hayalimde ayansın

"Yesrib"de de gönlüm seni görmekte üşenmez
Ruhanî seferlerde uzaklık aranılmaz

Ey yar-i seferkerde, ey ümmîd-i necatım
Hâk-i der-i levleke(18) yetiştir salavatım

Ol dem ki şafak hande eder nur-ı seherden
"velfecri" okunur ayet-i "ma zağa basar"dan

efvac-ı nücûm âfıl-ü rîzan-ü girîzan
"şakkalkamer"i anmış olur mah-ı hirasan

gülbang-i müezzinle bütün kubbe-i Gerdûn
bir ma'kes-i temcîd oluyor, vecd ile meşhûn

ebvab-ı sema hep açılır aks-i nidadan
"lebbeyke" gelir barigeh-i arş-ı Huda'dan

lâhûtî ve nasûtî sada, aynı saladır
hep "sallû aleyhi" diye teslim-i Huda'dır

âvaze-i tekbir ile bir zemzeme her sû
hâbîdeyi îkaz ediyor sayhe-i ya Hû

---

(18) Bu sözcük galiba "levlâke"dir ve dizgi yanlışlığıyla böyle çıkmıştır. "Sen olmasaydın" demek olan "levlâke", bir kutsal hadisin başında gelmiştir ki, Allah o hadiste Peygamber'e, "Sen olmasaydın, ben felekleri yaratmazdım" demiştir.

efsürde gönül cazibe-i havf ile titrer
isyanını, nisyanını hâtırlayıp inler

İşte o zaman manzarayı görmeli insan
Mahşerde sanır kendini –lerzan-ü hirasan–

Herkes koşuşur Ravze'ye doğru müteveccih
Cûşişli, hararetli gönüller müteevvih

Yaşlar dökülür, pür halecan yükselir asvat
ol Ravze'ye karşı edilir arz-ı münacat

Elf elf-ı salatu ve selâmü ve tahiyyât
ber can-ı to ey ümmeti gûya be şefaât

Ah dostum, o hengâm-ü o hengâmede yâd et
teblîğ-i tahiyyâtım ile ruhumu şâd et

Zîra ki muhakkak o zaman Hazreti Rahman
mahbubuna ihda ediyor müjde-i gufran

Hem lezzet alır afv ile Rahman-ı hatapûş
Tekrar ederim; etme bu mehcûrü feramûş

M. Tevfik

KÜRDÇE LİSANIMIZ(19)

WETEN Û ÎTTÎFAQA KURMANCA

Weten, tu çi qa ezîz î, tu çı qa letîf î!(20) Lalezarê te(21) ji xwîna şehîdan e. Sinbil û rîhanê te ji rindîya çavê egîtan e. Wextekî her terefê te ava bû, her goşeê te mecmeê siwaran bû,(22) dar û berê te menzilê xortan û lawan bû; deştê te bi cotyaran, zozanêd te bi konan, newalêd te bi kerîyê pezan, mêrgêd te bi refê hespan, guher û mexelêd te bi bêrîvanan xemilîbû; her alîyê te wekî cenneta derewî bû; ne di dilê me da girîyek, ne di terşê me da kêmasîyek hebû. Nagah(23) tofana zulm û îstîbdadê musselletê te bû, ewladê te kuşt, her terefê te xira kir, tê da eserê şahî û bextyarîyê nehîşt.

Tercüme(24)

Vatan, sen ne kadar mukaddes, ne kadar lâtifsin! Lâlezarın hûn-ı şühedadan, sünbül-ü reyhanın letafet-i vech-i şüc'andan mürekkebdir. Bir vakitler cevanıb-ı erbaan birer ma'mûrezar, her köşen süvarilere bir mecma', eşcar-ü cibalın genclere, babayiğitlere birer melce' idi; ovaların çiftçiler ile, yaylaların çadırlarla, derelerin koyun, mer'aların at sürüleriyle, mandaların(25) süd sağan genc kızlarla müzeyyen bir cennet idi; ne gönlümüzde bir keder, ne de malımızda bir noksan var idi. Ansızın tûfan-ı zulm-ü istibdad sana musallat oldu; evlâdını öldürdü, her tarafını tahrîb etti; bir yerinde âsâr-ı meserret ve saadet bırakmadı.

Weten, tu îro ji destê zulmê wâran î, meskenê bûman û maran î. Ewladê te sefîl û perîşan e; jin û zarûyê wan tazî û birçî ye.

Tercüme

Vatan, sen bugün zülm-ü istibdad yüzünden bir harabezarsın; baykuşlara, yılanlara me'vâsın. Evlâdların sefil ve perişan, aç ve çıplaktır

Hükûmeta zalim me Kurmancan musselletê hev kir, dersê kuştin û talankirinê da. Me jî jibo xatırê wan zaliman, jibo dilxwestê wan Fîr'ewn û Şedadan xan û manê xwe şewitand.

---

(19) Ev sernivîsr bi Tirkî ye, mana wê "Zimanê Me yê Kurdî" ye. Ev nivîsar bi Kurdî hatîye nivîsîn; di kovarê da parçe parçe hatîye çapkirin; li pey her parçeyek wergerana wê parçeyê ya Tirkî jî hatîye danîn.

(20) Letîf: Xweşik.

(21) Lalezarê te: Gulistana te, baxçeyê te yê gulan.

(22) Mecmeê siwaran bû: Civîngeha siwaran bu, cîyê civîna siwaran bû.

(23) Nagah: Ji nîşka ve.

(24) Kürdçe olan bu yazının Kürdçe orijinali dergide parça parça basılmış; her bir parçanın ardından o parçanın Türkçe çevirisi de konulmuştur. Tükçe çeviriler burada ve aşağıdaki paragraflarda, "çeviri" demek olan "tercüme" sözcükleriyle verilmiştir.

(25) Doğrusu "mandraların" olmalıdır.

Tercüme

Vatan, senin bu felâketlerin bizim cehaletimizden neş'et etmiştir. Hükûmet-i müstebidde bizi yekdiğerimize taslît etti, katli ve garât dersini öğretti. Biz de cehaletimizden, o zalimlerin hatırı, o Fir'avun ve Şeddadların arzu-yı kalbîsi için hanümanımızı yaktık.

Îro jin û zarûyê wan zaliman di koşkan da bi rahetî û bi dilxweşî umrê xwe dibûrînin; jin û zarûyê me ji tazîtîyê û ji birçîtîyê li ser erdê sar, li binê berf û baranê dinalin.

Tercüme

Bugün o zalimlerin evlâd-ü iyalı köşklerde rahatla, gönül hoşluğuyla imrar-ı hayat ediyor; bizim evlâd-ü iyalımız ise açlıktan, üryanlıktan, soğuk yerlerde, yağmur ve kar altında inliyor.

Eger me'mûrêd zalim bi zulmê Fîr'ewnîya xwe, bi xirabkirina wetenî, bi perîşankirina ewladê wetenî qenaet bikiran, jibo me Kurmancan seadetek mezin, mirovanîyek bilind bûya. Hal ew e ku ji alîyek urt û ocaxê me diqelandin, jinê me jinebî, zarûyêd me sêwî dihîştin; ji alîyê dî me di nezera alemê da eşqiya û bêqabilîyet nîşan didan.

Tercüme

Eğer me'murîn-i zalime o zulm-i Fir'avunîleriyle yalnız vatanın tahrîbi, evlâd-ı vatanın dûçar-ı perişanî olması ile iktifa etse idi, biz Kürdler bunu yine bir saadet, bir insaniyet telâkkî edebilirdik. Halbuki bir taraftan hanümanımızı imha ediyor, kadınlarımızı dul, çocuklarımızı yetim bırakıyor; diğer taraftan bizi âlem nazarında eşkıya ve kabiliyetsiz gösteriyor idi.

Ah, wan zalima ewil me Kurmancan ji xwendinê, paşê ji tîcaret û zîraetê mehrûm(26) hîştin; paşê her çi xwestin der heqê me da îcra kirin û gotin, Xwedê û Pêxember bîra xwe neanîn.

Tercüme

Ah, bu zalimler evvelâ biz Kürdleri okuyup yazmaktan, sonra ticaret ve ziraatten mahrum bıraktılar; sonra da hakkımızda istediklerini icra ettiler, aksini söylediler, Allah'ı ve Peygamber'i hatırlarına getirmediler.

Bi hîmmeta Cem'îyeta Îttihadê, bi muaweneteta eskerî, Qanûna Esasî derket, belayê zulmê ji ser me rabû. Meb'ûsa(27) muhterema civîya û Meclisê Meb'ûsan û halê wetenî dê bêjin. Xwedê heman tewfîqa(28) wan bide, çavê xaînan kor bike.

Tercüme

---

(26) Peyvikên ji peyvika "xwendinê" heta vir, ji rûpela kovarê ketine. Me ev peyvik, li gora wergerana Tirkî nivîsîn.

(27) Meb'ûs: Gelwekîl, endamê parlamentoyê, parlamenter.

(28) Tewfîq: Lêkanîna kar û bar li gora daxwaza mirov.

Cem'iyet-i İttihadiye'nin himmeti, askerimizin muavenetiyle Kanun-ı Esasî neşr ve belâ-yı zulm-ü istibdad üzerimizden ref'olundu. Muhterem meb'uslarımız toplandılar, Meclis-i Meb'usan'da ahval-ı vatanı söyleyeceklerdir. Heman Allah onlara muvaffakıyet versin, hainlerin gözünü kör etsin.

Kurmanc di nav qewmê Osmanî da unsurek mezin e, dîndar e, ciwamêr e, jêhatî ye. Kîjan qîrîn bûye ku siwarê wan, egîdê wan di serheda weten da xuya nebûye, jibo hifza wetenî, jibo şerefa miletî, jibo bilindîya dîyanetê xûna xwe nerêtîye, ji meydanê qîrînê rûyê xwe zivirandîye, hemîyeta xwe, xîreta xwe, dîndarîya xwe nîşan nedaye, jibo tarîxan navek qîmetdar nehîştîye?

Tercüme

Kürdler akvam-ı Osmaniye arasında büyük bir unsurdur. Diyanet, şecaat ve sehavet, meziyet ile muttasıftır. Hangi bir muharebe olmuştur ki Kürd süvarileri, Kürd babayiğitleri hudud-ı vatanda görünmemiş, vatan-ı mukaddesin muhafazası, milletin şerefi, diyanetin tealîsi için kanını dökmemiş, meydan-ı harbden yüzünü çevirmiş, hamiyetini, gayretini, muktaza-yı diyanetini göstermemiş, tarihlere kıymetli(29)

Feqet Hükûmeta mustebida mêranîya me, zekaweta me daîma înkar kir. Nef'a xwe di îxtîlafa me da dî. Me jî ji nezanîya xwe xebera wan kirin, xan û manê xwe xira kir, rûhê bab û bapîrê xwe mehzûn(30) kir, dilê zaliman şa kir.

Tercüme:

Fakat Hükûmet-i müstebidde bizim şecaatımızı, kabiliyetimizi, zekâvetimizi inkâr etti. Kendi faidesini bizim ihtilâfımızda gördü. Biz de cehaletimizden, sözlerini tuttuk, hanümanımızı yıktık, âbâ ve ecdadımızın ruhunu mahzun, o zalimlerin kalbini tesrîr ettik.

Ji vî halî îbret bistînin, wekî Ereban, wekî Tirkan, wekî Arnawudan,(31) wekî Rom û Filan(32) bixebitin, cewherê xwe bidin naskirin.

Tercüme

Bu hallerden ibret alalım; Arablar, Türkler, Arnavudlar gibi çalışalım, cevher-i zatîmizi gösterelim.

Qewmê necîbê(33) Arnawud çawan da'wayê xûna sed sale xwe terk kirin, destê hev girtin, qîmeta xwe, mêranîya xwe dane zanîn, em jî wekî wan da'wa xûnê, da'wa neyarîyê hilînin, birayê hev bibin, şerefa Kurmancîyê muhafeze bikin, bi mal û bi can bixebitin, wetenê xirabê xwe(34) ava bikin!

---

(29) Buradan bir satır düşmüştür. Yazının Kürdçesine göre o satır şöyle olmalıdır: "bir ad bırakmamış olsun?"

(30) Mehzûn: Xemgîn.

(31) Arnawud: Neteweyekî Ewrupî ye. Di hin zimanan da jê ra tê gotin "Albanî".

(32) Mexsed ji "Filan" Ermenî ne. Ji ber ku dînê wan Filetî ye, Kurdan di şûna navê wan ê eslî da ji wan ra gotîye "File".

(33) Necîb: Nejadpak, kesê ji eslekî pak.

(34) Wetenê xirabê xwe: Welatê xwe yê xirabe, welatê xwe yê wêran û kavil.

Tercüme

Arnavud kavm-i necîbi nasıl yüz senelik kan da'valarını terk, yekdiğerine dest-i uhuvveti uzatmakla kıymet-i zatiye ve şecaat-ı cibilliyelerini izhar ettiler, biz de onlar gibi kan da'valarını kaldırıp kardaş olalım, Kürdlüğün şerefini muhafaza edelim, can ve malımızla muhafaza-ı vatana çalışalım!

Gelî Kurmancan!

Wetenê xwe hez bikin. Çunkî mehebbeta wetenî ji îmanê ye.(35) Gelî biran! Dijminî û neyarîyê ji dilê xwe derxin, aşt bin, bi hukmê "înnemelmu'mînûne îxwetun"(36) emel bikin. Gelî hevalan! Mekteban vekin, ewladê xwe bidin xwendin, arê nezanîyê li ewladê xwe layiq mebînin. Çunkî emrê "Utlubul'ilme mînelmehdî îlellehd"(37) li me ferz e.

Tercüme

Ey Kürdler, vatanınızı seviniz. Çünkü mahabbet-i vataniye îmandandır.(38) Ey kardaşlar, adavet ve husumeti kalbinizden çıkarınız, barışınız, "elmü'minûne ihvetun"(39) hükmünü nazar-ı dikkate alınız. Arkadaşlar, mektebler açınız, evlâdınızı tahsîl-i ilme çalıştırınız, cehalet ârını onlara lâyık görmeyiniz. Çünkü "utlubul'ilme minelmehdi ilellehd"e(40) imtisal bize farzdır.

Ey ulemayê navdar, ey meşayixê(41) xwedan'îqtîdar, ey ruesayê sahibnufûz(42) ê Kurmancan! Hun qenc bizanin ku heyata qewmê me, selameta wetenê me di îttîfaq û xîreta we da ye. Adetê berê terk bikin, Kurmancan bi hev bixin, ji wan ra ji qencîyê û xirabîyê bêjin. Çunkî hun zana ne, ew nezan in. Delalet(43) bikin. Ew delaleta we jibo nef'a(44) wetenî, jibo tereqqîya miletî ye, jibo nefsa we nî ye. Roja heşrê bîra xwe bînin. Dinyayê fanî da navê xwe bi qencî baqî(45) bikin, hukmê "Ehsîn kema ehsenellahu îleyke"(46) ji aqilê xwe dermexin.

---

(35) Ev îşaret e bi alîyê hedîsek ve, ku Pêxember tê da gotîye "Evîna welêt ji îmanê ye".

(36) Ev parçeyek ji ayeteka Qur'anê ye, mana wê weha ye: "Kesên bawerdar, ancax bira ne".

(37) Ev hedîseka Pêxember e, mana wê weha ye: "Ji dergûşanê heta gorê li zanyarîyê bigerin".

(38) Bu bir hadise işarettir, ki Peygamber o hadiste "Vatan sevgisi îmandandır" demıştir.

(39) Bir ayetin bir parçası olan bu söz, "İnananlar kardeştir" demektir.

(40) Bu bir hadistir ve "Beşikten mezara kadar bilimi arayınız" demektir.

(41) Meşayix: Piranîya "şêx" e.

(42) Ruesayê sahibnufûz: Serokên xwedîhêz, serokên ku hukmê wan dibûre.

(43) Delalet: Rêbirî, pêşrewî, pêşewayî.

(44) Nef': Menfeet, fêde.

(45) Baqî: Timjîyan, nemir.

(46) Ev parçeyeka ayetek e, mana wê weha ye: "Wek ku Xwedê qencî li te kirîye, tu jî qencî bike".

Tercüme

Ey meşahîr-i Osmanî,(47) ey meşayıh-ı sahib'iktidar, ey rüesa-yı zînüfûz-ı Ekrad, iyice biliniz ki kavmimizin hayatı, vatanımızın selâmeti sizin ittifakınızda, gayretinizde, hamiyetinizdedir. Âdât-ı kadîme-i reddiyeyi terkediniz. Efrad-ı Ekradı barıştırınız, hayır ve şerri anlara anlatınız. Zîra siz âlim, anlar cahildirler. Delâlet ediniz; delâletiniz vatanın faidesine, milletin terakkiyâtına âid olsun, nefsiniz için olmasın. Kıyameti hatırınıza getiriniz. Bu âlem-i fânîde namınızı eyulukla ibka ediniz. "Ahsin kema ahsenellahu ileyke" ayet-i kerimesini aklınızdan çıkarmayınız.(48)

Motîkê aşiretinden
Halil Hayalî

HİKEMİYÂT

Müellifi: Mısır eazım-ı ulemasından Seyyid Reşid Rıza Efendi
Mütercimi: Vizeli Rıza Efendi

DÜNYADA MÜSLÜMANLARIN HALİ

VE ULEMANIN VAZAİFİ

–Mâba'd–

Şeyh gazaba gelip Azrail'in o gün aldığı canları koyduğu kutuyu çekip devirince, bütün canlar başaşağı gelerek, her can çıktığı tene gider. Binaenaleyh, Şeyh'in keramâtından olarak, o gün ölenlerin cümlesi dirilir. Halbuki Azrail'in Cenab-ı Hakk'a olan şikâyeti ile aldığı cevaba dair edilen hezeyanı ityana ictisar edemez.(*)

Hindistan ahalîsinin kısm-ı ekseri bu gibi âdî sözlere i'tikad ederler. Kalben inkâr edenler varsa bile, yine bu inkârlarını lisanen i'lân etmezler. Ancak bunların çoğu, maarif-i sahîha ve terbiye-i musliha ile tenevvür hususunda vuku' bulan da'vetleri şiddetle reddederler. Nitekim Bombay'da müteaddid minareleri cami' bir mescidin hatibi, esna-yı hutbede "Şiî kardaşlarımız" dedi diye, sarıklı gürûhunun heyecan ve galeyana geldiği gibi, ki eğer ba'zı akıllı zevâtın tedbiri olmasaydı, az daha büyük bir fesad çıkacaktı.

---

(47) Meşahîr-i Osmanî: Osmanlı ünlüleri. Yazının aslında "Ey ulemayê navdar" yani "Ey ünlü bilginler" denilmiştir; ondan maksat da Kürd ünlü bilginleridir. Zaten yazar burada tüm Osmanlılardan değil, yalnız Kürdlerden sözetmiştir. Belki Osmanlılara ve dönemin iktidrı İttihad ve Terakkî'ye şirin görünmek için bu çeviride Osmanlılara yer verilmiştir.

(48) Bu ayet, "Allah sana iyilik ettiği gibi, sen de iyilik et" demektir.

(*) Hazreti Şeyh'in uluvv-ı menziletiyle mütenasib olmayan bu gibi hikâyât-ı âmiyane, ahîren, ba'zı cühelâ-yı muhibbîn tarafından tertib ve isnad edildiğinden, müşarün'ileyhin şan-ı âlîsine temas edemez.

Bunlar Şeyh'in mevlidi münasebetiyle o kadar müsrifane i'ta-yı sadakat ve nefakat ederler ki, eğer bunu ta'mîm-i maarif hususunda bezletseler, hakikaten kifayet ederdi. Hindistan'da hayır beklenilen yeni bir mesaî-i İslâmiye mevcûd, fakat bir menfaat terettüb etmek ihtimalinin kuvvetsiz, suret-i icrasının sür'atsiz olduğu ve ashabı ise çalışmanın yolunu öğrenmek zımnında sair milletlerden hiç birine yaklaşmadığı meşhûddur. Sübhanellah, Müslümanlara ne oldu! Bunları evc-i a'lâ-yı ikbalde hadıyd-ı hâk-i mezellete atan nedir?

Müslümanların başına gelen bu belâ, esas-ı dinlerinden gafletlerinden neş'et ettiğini başka def'a îzah etmiş idik. Bu fesadın sebebi ise, Müslümanların dinine mağrur olmaları, dinlerine münasebetsiz şeyler ilâve etmeleri, dinlerinin esasını unutmaları, dinlerini âdeta içi dışına çevrilmiş bir kürk gibi tersine giymeleridir. Büyüklerinin din suretinde gösterdikleri her musîbeti kabul ettiler. Her kadar(49) o musîbet dini bütün bütün başaşağı getirse ve dini temelinden yıksa bile. Kezalik cahil olan reisleri din rengi vermedikçe, her ne gûna ilim ve ma'rifeti, hayır ve menfaatı reddettiler. Her ne kadar dinin devam ve hüsn-i intizamını cidden istilzam edecek hakayıktan olsa bile! Halbuki o Müslümancıklar, din namıyla her fenalığı istishab ve din babında şekke düşerek olanca hayırlı şeylerin reddini irtikâb ettiler. Onların kalbleri ahkâm-ı diniyeden o mertebe hâlî kaldı ki, âdât-ı diniye ve hevesât-ı nefsaniyesinde mu'takadât üzre hükmedecek binde bir adamları bulunmaz.

Gerçi bu mes'elenin şerh ve îzahında tatvîl-i makal etmek istemem, ama onun dinî ve dünyevî yahud ruhanî ve cismanî olan iki esasına Müslümanların ne işler ettiklerine dair misal göstermekten de vazgeçemem.

Diyanet-i İslâmiyenin esas-ı ruhanîsi tevhîd-i Barî'den ibaret olup, İslâmın hakikati ise mücerred oraya teveccühtür. Binaenaleyh, ibadâtın kâffesi, bu aslı tefekkür ve bu asla nusrat ve anı himayet tarîkiyle bed'eder. Bunun istilzam ettiği bir ma'nada insan, her hususta ancak Cenab-ı Hakk'a, yani Hallak-ı Hakîm'in âlem-i ezelde bilcümle müsebbebâtı esbabına rabt hususunda halk-ü îcad buyurduğu vesail-i âliye-i âmmeye tevessüldür.(50) İnsan bir şey taleb babında makamurrahmet vel'ihsandır. "Mebde-i Feyyaz-ı ezelden" bilcümle insanlar için inayet buyurulan esbab-ı âmmenin(51) gayriye tevessül, şirk-i billâhtır. İnsan bu sebebi bilmez, yahud kendisi için husûlü kabil olmazsa, o vakit insanın vazifesi, münhasıran canib-i celîl-i Samedanî'ye teveccüh etmektir. Şu halde olabilir ki Cenab-ı Hak o kimseyi, istihsal-ı maksad zımnında tarîk-i diğere sevkeder veyahud elem-i dilini taklîl ve emel-i müşkilini teshîl eyler. Fakat alel'ekser Müslümanların, birtakım esbab-ı mevhûmeye ve ba'zı rical-ı gaybe isnad ettikleri tasarrufât-ı tahayyüleye kapılıp, Allah tealânın halketmiş olduğu esbab-ı ma'kuleyi keşf-ü teşebbüs hususunda sair milletlere nisbet en geri kaldıklarını maatteessüf görürsün. Her ne kadar söz sahibi bunlar olup dürlü iddialarda bulunurlar ise de, bunların gayri olan fırka-ı kalîle-i İslâmiye gerek mesail-i i'tikadiyede, gerek ameliyede hakikat-i tevhîde bunlardan daha ziyade takarrub etmişlerdir.

---

(49) Doğrusu "her ne kadar" olmalıdır.

(50) Doğrusu "başvurur" ve "sarılır" demek olan "tevessül eder" olmalıdır.

(51) Doğrusu "genel araçlarda" demek olan "esbab-ı âmmede" olmalıdır.

Dünyevî Müslümanlık ise, umumen ehl-i İslâmın hükûmetçe olan işlerini kendi miyanelerinde meşveretten ibaret kılmıştır, ki böyle olunca padişahların, sultanların hükûmet hususunda istibdadı i'tiyad ettikleri gibi âhâd-ı ümmet icra-yı istibdad edemez. Anın için, din-i İslâma göre, halkın üzerinde faalün lima yürîd(52) olan Allah'tan başka kimsenin padişahlık, sultanlık etmeğe hakkı yoktur. Ve bu din dairesinde verilecek bilcümle hükümler ülîl'emr beyninde meşverete tâbi'dir diye sahabe-i kiram ittifak ettiler. Burada ülîl'emr, ibadullahın işlerine bihakkın vâkıf, selâmet-i fikir ile muttasıf, halk nazarında hakikaten mu'teber, ahalînin emniyetine mazhar olan ashab-ı ilm-ü iktidar demektir. Peygamber-i zîşan dahi, ahd-i saadetlerinde umûr-ı dünyanın hall-ü faslı zımnında sahabe-i kiramın re'ylerine müracaat ederdi. Bundan maksad-ı peygamberî, Kur'an-ı kerîmin medlûlünce amel etmeğe Müslümanları alıştırmak idi. Asr-ı saadetten sonra, hulafa-yı raşidîn hazarâtı dahi, ashab-ı ilm-ü iktidarın âra-yı sâibeleriyle icra-yı hükûmet ederlerdi.

İşte İslâmın şu esas-ı dünyevîsi, tıbkı esas-ı dinî olan tevhîd gibidir. Tevhîdi takviye ve vikaye için ibadât nasıl başlıyorsa, ahkâm-ı medeniye ve icraiye de öylece başlayıp, nass-ı şer'î ile mübeyyen olmayan mesaili, din-i İslâmın esas-ı sanîsi olan meşvereti te'yîd için hey'et-i ülîl'emre havale etmiştir.

Fakat Müslümanlar, bu esas hakkında, birinci esasa ettiklerinden daha fenasını revâ gördüler. Çünkü mebna-yı tevhîdi sarsan putperestlik mücadelâtı âlem-i İslâmiyetin cemî-i cihatına taammüm ve sirayet etmedi. Lâkin şahs-ı vâhidin mücerred re'y-i müstakilli ile müstebiddane hükmetmesine muvafakat, meclis-i meşveretin lüzumu hakkında Kur'an-ı kerîmin teşyîd ve sahabe-i kiramın icma' ile te'yîd eyledikleri bir hükmü nakz ile, memleketlerinde tegallüb-ü istibdad bulunan bilcümle Müslümanların kabul ve muvafakatnı îcab ve istilzam eylemiştir.

Ancak zaman, bu tasallut, bu istibdadı redd-ü inkâr eden efraddan hiç bir vakit boş kalmaz. Ama bunlar, bina-yı istibdadı temelinden tahrib için cem'iyetler teşkiline sa'yetmezler. Zîra her yerde lisan ile reddetmek, onlara o kadar kolay gelmez. Binaenaleyh yalnız kalb ile inkârı kâfî addettiler. Resulullah efendimiz ise, bu hale "en zayıf îman" namı vermiştir.

---

(52) Bir ayetten anlınan ve Allah için söylenen bu Arapça söz "dilediğini yapan" demektir.

Diyanet-i İslâmiyenin usûl ve fürûu vardır ki, her kim usûla riayet edip de fürû' kısmında kusur etse, mağfiret-i ilâhiyeden ümidi kesilmez. Fakat her kim usûlu terketse, dini terketmiş olacağından, o kimse ashab-ı dinden sayılmaz ve mağfiret-i ilâhiyeye mazhariyet ümidi kalmaz. Usûl-ı İslâmiyenin cihet-i ruhaniyece olan en mühimmi, beyan ettiğimiz vechle tevhîd, ve cihet-i cismaniyece meşverettir. Esas-ı evveli terkedip sünen-i hakkı derk etmeyen ve celb-i menfaat ile def'-i mazarrata kendileri hakkında bile muktedir olmayan birtakım âciz kullara kalbini rabteden kimse, acaba nerede necat bulur? Kezalik, kendi gibi ebna-yı beşerden olan bir şahsı kendi için reis ta'yîn edip de mukaddes ve gayr-i mes'ul tanıyan bir kimsenin dünyada iki yakası nasıl bir yere gelmiş olur ki, bu benîbeşerden bulunan hükümdara isnad olunan şeyi, Allah Zulcelâl, "lâ yüs'elü amma yef'alü ve hum yüs'elûn"(53) kavliyle münhasıran Zat-ı kibriyasına izafe ve isbat ediyor.

Daha daha, böyle ayete ve sadr-ı İslâmda vuku' bulan icma'-ı ümmete muhalefet eden kimse, ikab-ı ahretten nasıl yakayı kurtarabilir?

Mâba'dı var

Merkez Matbaası M. Tevfik

---

(53) Bu bir ayettir, ki onda Allah'ın yaptıklarından sorumlu olmadığı şöyle belirtilir: "Yaptığından sorumlu değildir, ve onlar sorumludurlar". Ayetteki "onlar"dan maksat kullardır.

SEKİZİNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

POLİTİK TOPARLAMA

Avusturya ile olan anlaşmazlığımız, bir çözüm yoluna bağlanmıştır. Bu çözüm yolu Meclis'çe kabul edilip onaylandığı takdirde, meydana gelmiş olan siyasî sorunlardan biri çözülmüş olur. Bu çözüm yolunda Devletin hak ve çıkarları düşünülüp korunmuş olduğundan, milletvekillerince durum ve zamanın nazikliği dikkate alınarak, güçlük çekilmeden kabul olunacağı, güçlü bir biçimde umulur. Öncelikle, Avusturya ile bir uzlaşma biçimi bulmamızı arzu eden devletler, bu sonuca sevinmişlerdir.

Bu sorun çözüldükten sonra Bulgaristan'ın meşru olmayan durumuna, hak ve çıkarlarımızın korunması temeline dayalı bir meşru biçim verilme yönü kalır. Aslında bu sorun, Avusturya anlaşmazlığından kat kat önemli ve gelecek için son derece dikkat çekici bir durum olup, çiğnenen hak ve çıkarlarımızın parayla karşılanması yönünün kabul edilmesi zorunlu görünse dahi, Bulgaristan'ın bugün önerdiği 100 milyon frank dolaylarındaki parasal bedel, Devletin isteğinin dörtte birini bile oluşturmadığından, Bulgar anlaşmazlığının meşru çıkarlarımızın tam korunması koşuluyla nasıl çözüleceği kestirilemiyor. Doğu Rumeli özerk eyaletinin Bulgaristan Prensliğinden aslında ayrılması ve hiç değilse bir sınır düzeltilmesinin yapılması arzu olunur. Parasal tazminatın bir bölümüne karşılık sınır düzeltilmesi yoluyla bazı toprakların geri alınması, herhalde şan ve şerefe ve millî duygulara daha uygun düşer. Bu nedenle Babıâlî'nin, elde edilebilecek her şeyde sonuna kadar direteceği ve ilgi gösteren bakışını millî hak ve çıkarlarımızın sağlanmasından ayırmayacağı doğaldır.

Girit hakkında gösterilen genel duygular ve o konuda Babıâlî'ce yapılan girişimler, adı geçen ada hakkındaki düzeltmelerin elde edilmesinin herhalde gecikmesine neden olmuşsa da, adanın Yunanistan'a ilhakı görüşü aslında bazı devletlerce bir çeşit desteklendiği ve fakat gerçekleşmesinin biçim ve zamanı hakkında aralarında tereddüt edildiği kesin olduğuna göre, Babıâlî'ce Balkan sorunlarının çözülmesinden sonra, adanın kararsız durumuna örneğin geniş bir özerklik verilmesi gibi bir kesin biçim vermekle, o gibi eğilimlerin tasarlanma alanından çıkarılması başarısının elde edilmesi dilenilir. Gerçi bazı düşünce aşılamalarının etkisiyle ve soydaş olmak bakımından, Girit Hristiyanları bugün ilhaktan yanaysalar da, Giritlilerin genel çıkarları, geniş bir özerk yönetim altında yaşamakta olmasıyla, bunlar, katılmanın büyük devletlerce ve egemen Hükûmetçe(54) desteklenmeyeceğine kesin olarak inanınca, adanın özerk yönetim sayesinde bağımsız olarak kavuşacağı nimet ve iyilikleri düşünüp bunu tercih edecekleri açıktır.

Sükeymaniyeli Seyfullah

---

(54) "Egemen Hükümet"ten maksat Osmanlı Hükümetidir.

ADA MİSAFİRLERİ(55)

Meclis, geçen cumartesi günü önemli bir konuyu görüşmekle uğraştı: O bilinen ada misafirleri ne olacak? Pek uzun süren bir zamanın türlü türlü zulüm ve baskılarıyla ruhunun derinliklerindeki yarası matem iniltilerinin yansıtma yeri olan milletin devrim ertesinde tufan gibi coşan kızgınlığının dalgası, alt edip ezecek büyük bir güçle akmaya başlamışken, yine de bütün duygulanma ve heyecanlanmaların şiddetle taşma itici gücüne rağmen, istibdadın bu aşağılık kodamanları ile yardımcı ve destekçilerini bir mahkemenin adaletinin güçlü pençesine teslim yönü tercih edilmişti. Ve fiilen cezalandırmaktan sakınılarak, böylece de bütün uygarlık dünyasına karşı Osmanlılığın yüce şerefinin ve hamiyetinin bir güzel örneği daha gösterilmişti.

Altı yüzyıllık bir büyük devletin varlığının sağlam yapısını sarsıntıya uğratan ve yıkılıp gitmenin korkunç uçurumuna doğru sürükleyen bu insan biçiminde görünmüş yırtıcı canavarlar, af ve acımayı değil, hak ve adaletin pençesi altında ölmeyi, inletilmeyi, ezilmeyi hak etmiştir. Taşralara ve özellikle Anadolu Osmanlı illerine bakılsın. Zulüm ve adaletsizlik ateşinin istilâsıyla oralar baştan başa bir yangın tablosu biçimini almıştır. Her yer birer yıkıntı yeridir. Halk, mukadderatının kötü talihinin bir ürünü olarak hâlâ ağlıyor; herkes yoksulluk ve sefaletin en alt düzeyinde çırpınıyor. Hiç bir ev yoktur ki orası ağıt yakılan bir matem evi olmasın; hiç bir yer yoktur ki halkın, orada baskı emellerinin kurbanı olmuş bir cenazesi bulunmasın. Şimdi tahammül edilemez bu soğuğun şiddetine karşı dahi korunma çarelerinden yoksun olan zavallılar, açlıktan ölmeyecek kadar bir şey yemek için darı ekmekten başka bir besin sermayesine sahip değildir. Ana ve babalarını yitirmiş, boynu bükülmüş, öksüz ve çırçıplak kalmış yüz binlerce mini mini yavruların, dul ve yoksun kalmış binlerce kadının, bütün mazlum şehitlerin ruhlarının şefaat dileyen gözetleyici bakışları, bugün sayın vekillerinin dünyanın boyun eğeceği takdir edici kalemlerinin hükmüne çevrilidir. O halde, dünyaya bir gerçeklik adaleti örneği, gelecek kuşaklara da nitelikli bir ibret gösterilmelidir.

Fakat istibdad fabrikasının bu işçilerinin, korku ve heyecan adasının sedirlerinde oturanlarla sınırlı tutulması ve bu büyük cinayetlerin yalnız bunlara yüklenmesi, hiç bir biçimde insaf ve adalete uygun olamayacağı gibi, geçmiş cürümlerinin iğrençliğini uygulamak için bugün görkemli ve süslü köşkünde debdebe ve gösteriş dinginliğini seçmiş olan kim bilir daha ne kadar cinayet işleyen, bunlardan daha iğrenç ne kadar insan var? İllerin evrak mahzenleriyle telgraf merkezlerinin ebedî olarak korudukları birçok dosyalar, şifreli ve şifresiz telgraflar ve daha bilmem neler getirtilip incelenirse, şimdiye kadar gizli kalmış ya da üstü örtülmüş daha nice istibdad kodamanları meydana çıkacağı gibi, birçok kanıtlayıcı belgenin de elde edileceği kuşkusuzdur. Şimdiye kadar her birey hakkında uygulanan mevcut kanunlarımızın açık hükümleri, bunlara karşı da adaleti yerine getirmenin gereklerini sağlamaya yeterlidir.

---

(55) "Ada misafirleri"nden maksat, meşrutiyetin kurulmasından sonra tutuklanıp bir adaya atılan eski dönemin yöneticileridir.

Büyük suç ve cinayetleri yaygın bir biçimde ve icma-ı ümmetle(56) kanıtlanmışlık ve açıklık derecesine bağlanmış olanların, herhalde cezadan kurtlmamalarını sağlamaya yönelik olması gereken kararların iyi biçimde alınmasında, saygıdeğer Meclis'in bir bilgi dehasının eseri göstereceğine kesinlikle eminiz.

Ahmed Cemil

KÜRDİSTAN'DA EĞİTİMİN DÜZENE KONULMASI VE DİRİLTİLMESİ YOLU

Dil eğitimin anahtarı olduğundan, önce, Kürdlerin hangi dili konuştuklarını bildirelim; ondan sonra, eğitimin Kürdistan'a nasıl uygulanabileceğini belirtelim.

Kürdistan olarak adlandırılan toprak parçasında yaşayan Müslüman Kürdlerin birtakımı hem Türkçe, hem de Kürdçe, bir bölümü de yalnız Kürdçe, bazıları ise salt Türkçe konuşur. Türkçe ile Kürdçe ve Türkçe konuşan bölümleri il, sancak ve ilçe merkezlerinde karışık bulunmakta, salt Kürdçe konuşan bölümler ise dağınık bir biçimde köylerde ikamet etmektedirler. Bu sonuncu bölüm öncekine(57) göre her ne kadar çok ise de, Türkçe ve Kürdçe konuşan bölümden pek düşük bir düzeydedir. Bu çelişki, eğitimin gelişmesine yarayacak ne bir okulları, ne bir kitapları, ne de bir öğretmenleri, özetçesi hiç bir öğretim araçları bulunmamasından doğmuştu. Köylerde bilgisizlik ve yoksulluk köşesine çekilmiş olan bu yiğit halk, her şeyin gelişmesine yardım eden eğitimden yoksun kalmıştı. Şu halde, istibdadın en acı ve tahammülsüz darbelerine, en çok zavallı Kürdler uğruyorlardı. Konumlarının siyasî coğrafyası açısından, eğitimin sözü edilen parçada yaygınlaştırılması en önemli iş olduğu halde, tersine, işin bu yönü kesin olarak önemle göz önüne alınmamıştı.

Şimdi, acınmaya lâyık olan Kürd kardeşlerimizi eğitim nimetinden pay sahibi kılmak ve doğuştan olan yeteneklerinden yararlanmak için, önce uygun yerlerde birçok okulun açılması, uygun öğretmenlerin bulunması ve ilköğretimin kesin zorunluluk altına alınması en gerekli iştir. Fakat bu okullarda Kürdçe öğretim için elimizde hiç bir aracın bulunmaması ve bulunmasının da pek güç olması dolayısıyla, görüşümce Türkçe olarak ders okutulmaya başlamalı. Bu sözlerimle, 4 sayılı "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"nde İsmail Hakkı Bey'in açıkladığı görüşü çürütmediğim gibi, yiğit bir halkın dilinin ortadan kaldırılmasından yana da değilim. Ancak özgürlük müsaadesiyle ben de görüşümü biraz açıklamak istiyorum:

---

(56) İcma'-ı Ümmet: Dördüncü sayıdaki 74 numaralı dipnota bakınız.

(57) "Önceki"den maksat salt Türkçe konuşanlardır.

Türkçe olarak öğretimin başlamasında birçok yarar vardır. Oysa Kürdçe olarak başlamasında başarı elde edilmesi kuşkuludur. Bu konuda ayrıntılı açıklamalar yapmaya gerek görmeyerek, bunu akıl terazisine vuracak olan düşünce sahiplerine bırakırım. Tabiî Türkçe öğretimin devamı, birçok yarar sağlayabilir.

Birincisi, Osmanlı genel dili Türkçe olup, her zaman hakların savunulması ve diğer işler için başvurmak zorunda bulunduğumuz Osmanlı Hükümetinde bütün işlemler Türkçe dili üzerine yapılıyor. Türkçe bilmeyen bir kişinin Hükümet dairelerinden birisine başvurduğu zaman ne gibi güçlüklere uğrayacağı, ufak bir düşünmeyle anlaşılır. Mutlaka bir çevirmene ihtiyaç duyacaktır. Böylece işini başka birisine gördürmüş bulunacak; ki bu da çoğunlukla istenene uygun çıkmaz. İkincisi, vatan görevinin gereği olarak herhalde zorunlu olan yüce askerlik mesleğine girişte, yine Türkçeye şiddetle ihtiyaç duyacak ve birçok güçlüğe uğrayacaktır. Üçüncüsü, Kürdçe ne bir dilbilgisi, ne bir sözlük ve ne de diğer bir kitabımız bulunmadıktan başka, bunları meydana getirmekteki büyük güçlükler de düşünülmeye değer. Kürd dilini hakaret gözüyle görüyorum sanılmasın. Ancak bu konuda harcanacak çabanın zaman kaybından ibaret kalması olasılığı karşısında ruhum derinden etkilenmektedir. İşte bunu gizleyemiyorum. Bu açıklama, başkalarınca acı da olsa bence gerçektir. Türkçe öğretimin daha birçok yararı varsa da, biz vazgeçiyoruz.

Yararlanmasını bilmemek kadar büyük zarar olmaz. Şimdi varsayalım ki öğretim Kürdçe başlasın. Bilmem ki bu, düşünüldüğü kadar kolay mıdır? Çünkü her öğretim aracından yoksun olan bir dilin öğretiminin başlangıcı son derece zor, belki de olanaksızdır; öğretim araçlarının hazır edilmesi ise, birçok fedakârlığa katlanılmasıyla birlikte çok zaman harcanmasını gerektirir. Bununla birlikte elde edeceğimiz yararlar, harcayacağımız emeklere denk düşebilecek mi? Oysa Kürd dilinin öğretimine harcanmayıp da bize bir şey kazandıramayacak olan bu uzun süreyi Türkçe öğretimine harcarsak, her şeyi öğreneceğimiz ve çok şey kazanacağımız kuşkusuzdur. Şimdi, genel duruma göre öğretim Türkçe üzerine yapılmalı. Hatta mümkün olsa da bütün Osmanlılar bir dil, Türkçe konuşsalar, ne kadar gelişme eserleri görülecek!

Şurasını da açıklayayım ki, geçmişlerimizin hatırası olan Kürd dilinin ortadan kalkmaması için de, Kürdistan'da açılacak okullarda özel olarak Kürdçeyi öğretmek için Kürdçeyi bilen zatlardan oluşan bir komisyon oluşturularak bir dilbilgisinin, bir sözlüğün ve diğer gerekli kitapların hazırlanması yolunda bu komisyonun çabalarını arzu ederiz; hatta Kürdistan'ın geçirmiş olduğu durumları ve Kürdleri anlatan mükemmel bir tarih hazırlamasını da istirham eder ve başarıları için samimî bir dille duacı olduğumuzu bildiririz. Kürdistan tarihinin Osmanlılarca ve özellikle tüm Kürdlerce ne ölçüde değeri olacağını açıklamaya gerek yoktur. Bilinmektedir ki tarih kitapları bütün halklar yanında değerli eserler olup zevkle okunur ve birçok yarar sağlar. Şurasını da arzedeyim ki, hazırlanmasını arzu ettiğimiz bu değerli tarihten diğer vatandaşlarımızın dahi yararlanabilmeleri ve vatanlarının(58) önemli bir bölümü olan Kürdistan hakkında bir görüş edinebilmeleri için, yapabilenlerden bunu Türkçeye çevirmelerini dahi ister ve istirham eyleriz.

Osmanlılarca Türkçenin yararını gösteren bir belge de, özel öğretim araçları ve okulları bulunan Ermeni, Rum ve diğer vatandaşlarımızın, özel okullarında Türkçe öğretmine fazla önem vermeleridir. O halde Kürdler de aynı şekilde, daha da büyük ölçüde bir çabayla bu dilin öğretilip yaygınlaştırılmasına çalışmalıdırlar. Zaten bir memurluğa atanma ya da bir yüksekokula giriş de mutlaka Türkçe bilmeye bağlıdır. Şu halde Kürdler için Türkçe öğretimden, daha çok sağlıklı feyiz ve yükselme yolu olamaz.

Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî'nin de görüşüne uyarak şurasını da bildireyim ki, iyi düşünceleri aşılamak için ihtiyatlı davranmalı, askerlik mesleğine girenleri askerlikte eğitim bölümüne almalı, küçüklerde Türkçe ilköğretim heveslerini uyandırmalı ve nüfuzlu olanlara, ileri gelenlere, belde eşrafına eğitimin saymakla bitmez yararlarını iyi anlatmalı. İşte bu sayede Kürd çocuklarına eğitim nimetinin değeri anlatılır ve esenliklerine hizmet edilmiş olur.

Belirtilen bu görüşlerin tümüyle eğitimden yoksun aşiret çocuklarıyla ilgili olduğunu unutmayalım. Çünkü il, sancak ve ilçe merkezleri ile bunlar dışında bazı istisnaî yerlerde bu önlemlere ihtiyaç yoktur. Sözü edilen yerlerde ortaokul, lise ve diğer okullar bulunduğundan, ilk durumda eğitim var demektir. Bununla birlikte, var olan bu okullardan vatan çocuklarının yararlanabilmesi için, yararlı ve ciddî bir düzenleme gerekir. Buraları, tabiî ki Eğitim Bakanlığı düşünmüştür. Sözü edilen okullar kendi durumlarında bırakılırsa, yararlanmak şöyle dursun, çocukların velileri boş yere uğraştırılmış, milletin emekleri boşa gitmiş ve sonuç olarak bilgisiz kalmamıza yolaçılmış olur.

Erzincanlı Hamdi Süleyman

---

(58) Buradaki "vatandaşlar"dan maksat bütün Osmanlı vatandaşları, "vatan"dan maksat da bütün Osmanlı topraklarıdır.

MİLLÎ SERPÛŞUMUZ VE FES

–Devam–

Hele kuzu derisi kalpağın yaygınlaşması durumunda, gebe koyunları keserek, gerek yüce insanlık duygularına, gerekse zorunlu ihtiyaçlarımızı gideren koyun cinsine karşı yapılacak acımasızca saldırılar ve ekonomik israf gittikçe artacaktır. Bundan dolayı, fesin modası hiç bir zaman geçmez. Bir fes, ilk satınalındığında kalıba vurulunca ve sonraları gülsuyuyla yıkanıp ya da boyanıp kalıba çekildikçe yenilenir. Bir fes, arasıra boyahaneye gitmek koşuluyla, halkın değişik sınıfları arasında dönmesi ve iyi bakım görmesi durumunda, en az üç yıl serpûşluk görevi görür.

Düşünür Newton'un birleşik tayf dairesi bilinmektedir: Yedi renk, tayf çözümlemesindeki genişlikleri ölçüsünde bir daire üzerine uygulanıp, bu daire hızla döndürülünce beyaz renk görünür. İşte bu durum, görme duygusu üzerine meydana gelen bir etki sonucudur. Kırmızı fes giyen bir kişi, kendisinin doğal renginden çok, kırmızı yüzlü görünür. Sıradan insanlar buna, "kızıllık yüzüne vurmuş" derler. Avunma ve güvencin sağlık üzerine etkisi, bugün gerçeklik kazanmıştır. Kırmızı fes giyen bir hasta aynaya bakınca, sağlığının tam olduğu yargısına varır. Siyah kalpak giyen bir kimse ise, benzini büsbütün uçuk görür ve kuşkusunu artırır.

Siyah kalpakların kışın giyilmesi görüşüne gelince; kutup yörelerindeki hayvanların beyaz renkle soğuğa dayanmakta olmaları, bilginlerin dikkatini çekiyor. Pek yakın zamanlarda siyah elbisenin giyilmesinin terkedileceği kesin görünüyor.

Fesin siyasî ve İslâmî çıkarlarımızla olan ilişkisine gelince; Osmanlılar gerçi 600 yıllık bir sağlam halk ise de, birçok özellik, o arada resmî dilleri, millî bayrakları, giysileri ancak Tanzîmât-ı Hayriye'den(59) sonra belirlenip yerleşmiş ve Paris Antlaşmasında Avrupa kendisini bu hal ve biçimle tanımıştır. Aslında Mısır Valisi Mehmed Ali Paşa'ya karşı padişah yazısının Farsça yazılıp "**Takvîm-i Vakayi**"yle(60) öylece yayınlanması gibi durumlarla kanıtlandığına göre, Hükümetin Arap, Fars ve Türk dillerinden hangisini kabul ettiği belli değildi. Hatta Paris Antlaşmasından önce dikilen Haydar Paşa İngiliz mezarlığı anıtının yazıtları Fransız, İngiliz, İtalyan ve Arap dilleriyle yazılıdır.

Osmanlı bayrakları hakkında inceleme yapmak isteyen eski yazarlar, sayısı kumandanların arzularına göre 30-40'a varan bu bayraklardan hangisinin resmî olduğunu anlayamamışlardır. Paris Antlaşmasında Osmanlılar Avrupalı olarak kabul edildikleri sırada, kendilerini fesle tanıtmışlardır. Bu nedenle, bugün fes bütün dünyada Müslümanlığın ve Osmanlılığın özel millî simgesi olarak tanınmıştır. Osmanlılar pek büyük bir halk olmakla birlikte, kendilerini bütün dünyaya pek yakın bir dönemde tanıtmışlardır. Çin Müslümanları, Abdülhamid adında bir halifenin varlığını bir gezginden nasılsa işitmişler ve Sultan Abdülaziz'le Sultan Murad'ın halifeliklerinden haberdar olmamışlardı. 1901 Uzakdoğu müttefikler seferinden sonra, Çinliler Halife'nin adını secde edercesine bir yücemsemeyle işittikleri zaman, gördükleri Halife'nin adamları hep fesliydiler. Yeniden düzenlenen Fas ordusu, Osmanlı kıyafetine benzer bir duruma konmuştur. Fransızlar Cezayir ve Tunus askerine, İtalyanlar Musavva'ın(61) yerli askerine, Avusturyalılar Bosna ve Hersek'in yerli askerine, Almanlar Doğu Afrika sömürgelerinin yerli askerine, bunlar Müslüman oldukları için, hep fes giydiriyorlar.

---

(59) Tanzîmât-ı Hayriye: Sözlük anlamı "hayırlı düzenlemeler" demek olan bu deyiş, bir terim olarak, 3 Kasım 1839 tarihinde İstanbul'da Gülhane Parkı'nda okunan o zamanki padişah Abdülmecid'in yazısı. O yazı, o tarihten sonra Osmanlı Devletinde yapılan bazı reformlara temel olmuştur. Deyiş, bir terim olduğu için çeviride aynen kullanıldı.

(60) **Takvîm-i Vakayi'**: Osmanlı resmî gazetesinin adı. "Olaylar Takvimi" demektir.

Yüce Hükümetçe bütün ayrıcalık sözleşmelerine,(62) çalışanların fes giymeleri koşulu konulmuştu. Bundan maksadın, millî giysimizi resmî biçimde tanıtmak olduğuna kuşku yoktur. Şu ana kadar şapka giymekte ısrar eden Doğu Demiryolları memurları, bugün kendi arzularıyla fes giymeye başlamışlardır. Öte yandan Hintliler, Kafkasyalılar, Orta Asya halkları yeniden yeniye fes giymeye başlayarak, İslâmî duygularını merkezle birleştirmeye girişmişlerdir. Mısır'da ise yerli ve yabancıların yüzde doksanı fes giymektedir.

Değişik ırklara mensup Müslüman halkların Osmanlıları örnek alarak bir giysi kabulüne giriştikleri bir sırada, Osmanlıların, girişimcilerin bu içten görüşlerini takdir etmiyorlarmış gibi giysi değiştirmeleri nasıl yorumlanır? Özellikle kalpak ve kapela giyerek Kafkasyalılara, İranlılara, Ruslara, Bulgarlara, Adalı Rumlara benzemekten ne gibi bir politik yarar düşünülür?

Dünyada eksikliği görülen her şey düzeltilerek eksiksiz duruma getirilir. Fakat biz Osmanlılar, ne yazık ki, eksikliğini gördüğümüz bir şeyi düzeltmeyi düşünmeyerek onu bırakmayı alışkanlık edinmişiz. Dünyanın en parlak tarihli askeri olan yeniçeri ordularını ufak bir himmetle düzeltmek olanaklıyken, alışkanlığımızın dürtüsüyle dağıtıverdik. Şimdi de fesi, ne gibi maddî ve manevî yararları olduğunu düşünmeyerek bırakıyoruz.

Fes için ortaya serilen itirazlar şunlardır:

Birincisi, Avusturya yapımı olmasıdır. Var olan fabrikalarımızı artırarak fesin içerde yapılması hususunun garanti altına alınması maksada yeterlidir.

---

(61) Musavva': Eritre'nin Kızıldeniz kıyısında yer alan liman kenti.

(62) Yabancı şirketlere Osmanlı topraklarında iş yapma ayrıcalığı veren sözleşmeler.

Bugün giyilmekte olan kalpaklar için vereceğimiz paralar yine yabancı ülkelere gidecek değil mi? Bunda da hiç bir kârımız yoktur.

İkincisi, kırmızı rengin savaş yerinde hedef oluşturmasıdır; Almanlar miğferlerine, güneş ışınlarıyla düşman tarafından görünmemesi için ince bir tül örtüyorlar. Osmanlı askerleri de savaş yerinde yazın bir kuşak, kışın da kollu kukuletayla(63) feslerini örtebilirler. Özellikle bu örtüler aynı zamanda hava etkilerini de değiştirir.

Üçüncüsü, boyasının çıkmasıdır. Boyayı iyi emmek konusunda yün, diğer maddelerin önünde gelir. Bizim ülkemizde yapacağımız fesleri renklendirmek için alizerin(64) kullanacağımıza, eskiden olduğu gibi kök boyalar kullanırsak bu sakınca giderilir.

Dördüncüsü, yağmurdan etkilenmesidir. Bütün kumaşlar yağmurdan etkilenirler ve bir ütüye ihtiyaç gösterirler. Bu durum yalnız fese özgü değildir. Şu kadar ki Barutçu İzzet Paşa hazretlerinin bundan 12 yıl kadar önce bir fesin içine su doldurup dört saat bıraktığı halde suyun kumaşa değil geçmesi, hatta değmemesiyle, deneyle görülen başarısı önemle dikkate alınırsa, bundan sonra su geçmez ve sudan kalıbı bozulmaz feslerin yapımı kolaylaşmış olur.

Beşincisi, güneş ışığına karşı bir siper kapsamamasıdır. Meşrutiyet yönetimimiz, iç itirazlara hedef olmaması için bu konuda uyanık davranmalıdır. Bu sakıncanın giderilmesi için şimdilik hatıra bir şey gelir; o da, fesin çevresine sarık biçiminde beyaz bir fanila eklenmesidir. Bu fanila sürekli olarak fesin dış yüzeyine yapışık bulunur ve güneşli zamanlarda aşağı indirilir.

Altıncısı, püskülun varlığıdır. Bu da püskülün kaldırılarak tepeye beyaz ipekten bir yıldız eklenmesi gibi bir değişiklikle düzeltilir.

Sonuç olarak, bizim bütün dünyada tek belirleyici simgemiz olan fesin maddî ve manevî yararları düşünülüp dikkate alınarak, aşağıdaki maddeler kanun kadar güçlü bir hükme bağlanmalıdır:

1– Fes Osmanlıların resmî serpûşudur.

2– Resmî dairelerin memur ve hizmetçileri, Devletçe sözleşmeye bağlanan şirketlerin çalışanları ve resmî okulların öğrencileri, fes giyeceklerdir.

3– Resmî günlerde giyilecek fesin kırmızılığı derecesi, silindir biçimindeki gövdesinin uzunluğu, bunun eğimi, figürist ressamlar ve estetik uzmanları tarafından bir kural konularak belirlenip takdir kılınmalıdır.

4– Halkın fes biçiminde kırmızı kumaştan yapılmış serpûş giymesi serbesttir.

5– Kalpak giymek eleştirilip sitem edilmeye değer bir davranıştır.

Mahmud Muîn

---

(63) Kukuleta: Bir çeşit başlık. Sözcük İtalyancadan Türkçeye girmiştir.

(64) Alizerin: Boyacılıkta kullanılan bir madde. Doğrusu "alizarin"dir.

SADRAZAM PAŞA'NIN KONUŞMASI

–Geçen sayıdan devam–

Şöyle ki: Bütçenin açıklanması sırasında ayrıntısı görüleceği gibi, geçen 20 yıl içinde Yüce Hükümet, alınan borçların ana para ve faizine karşılık, sabit gelirlerinden yıllık iki milyon Osmanlı lirasını aşkın bir tutar borç alıp ayırmak zorunda kalmıştır. Bu sırada bütçede denkleşmesi daha çok güçleşip, yönetim ele alındığı zaman Maliye hazinesinde para bulunmamasından dolayı, Osmanlı Bankası'yla yapılan borçlanma sözleşmesinin Meclis'in onayına bağlı olması dolayısıyla, gerek şimdi karşılanması zorunlu olan büyük masrafların sağlanması ve gerek siyasî ufukta yüzü görünen savaş hazırlığının giderilmesi çerçevesinde padişahlık ordusunun eksikliklerinin tamamlanması amacıyla gerekli mühimmatın satınalınması için bir avans anlaşması yapılmasının zorunluluğundan ötürü, Avrupa sermayedarlarına başvurulmasına gerek görülmüştü. İngiliz sermayedarlarının pek çok yıllardan beri ilk kez olarak Fransız ve Alman sarraflar kuruluyla ortaklaşa yardımımıza koştukları sevinçle görülmüştür. Eğer böyle olmasaydı, büyük önemi ortada olan meşrutiyet yönetiminin kalıcılığının, doğuşunun başlangıcında ciddî güçlüklere uğrayacağı açıktı. Ancak bu geçici bir çare olup, Şimdi yüce Hükümet Devlet maliyesini doğru ve sağlam bir temel üzerine kurmak için yeni yeni gelirler aramak ve Avrupa sermayedarlarına başvurmak zorundadır. Yeni gelir kaynakları bulunması için buyük devletlerin bize yardım edeceklerinden ümitliyiz. Fakat gerek büyük devletlerin, gerek Avrupa piyasalarının güvenini kazanmak, ancak maliyemizin yönetim biçiminin tümüyle düzeltilmesiyle, israftan sakınılması ve yükümlülerin şikâyetlerine yolaçmaksızın gelirlerin artırılmasına çaba harcanması zorunludur.

Geçen Ağustosta ünlü Fransız maliyecilerinden Sayıştay Başkanı Mösyö Laurent geçici birsüre için çağrılıp getirtilerek, Maliye Bakanlığı kendisinin danışma ve ustalığından yararlanıp maliye yönetiminin düzeltilmesi işinde alınması gereken önlemleri incelemeye, düzenli olmayan borçları belirlemeye ve gelecek yılın bütçesini düzenlemeye çalışmaktadır.

Bu durum olduğu gibi kamunun gözleri önüne serilince, Osmanlı Hükümerinin dost devletlerin dostça yardımlarıyla Devletin maliyesini sağlam bir temel üzerine kurabilmesi, güçlü biçimde umulur. Avrupa piyasalarının, ülkenin barış içinde gelişmesini, maliye ve sivil yönetim reformları için alınacak önlemleri büyük bir dikkatle izleyecekleri kuşkusuzdur. Avrupa piyasalarının güvenini kazanmak, iç ve dış politikamızın barış üzerine gelişmesine bağlı olup, bu olmadıkça malî işlerimizin bir kararsızlık durumuna uğraması uzak değildir. Şimdiye kadar yapılan taahhütlerimizin harfi harfine yerine getirilmesiyle Avrupa piyasalarında malî itibarımız zedelenmekten korunduğu gibi, gelecekte de bu önemli işin son derece gözetilmesi çok gereklidir. Eminim ki, eğer barış ve esenlik kalıcı olursa, ülkenin içinde de tarım, ticaret ve sanayiin geliştirilmesiyle genel servet artarsa, Yüce Hükümet'çe sebat ve basiretle davranıldıkça, gelecekte malî işlerimiz de düzenli ve denk duruma getirilebilir. İşte çabalarımızın bu yöne yönelmesi gerekir. Gümrük yönetimi düzen altına alınsa, gümrük gelirlerinin artacağı kesindir. İngiltere Hükümetiyle haberleşilip, uzmanlardan Mösyö Franford'un ve bunun yanına da Doğu'nun durumunu bilen Mösyö Wikley'in atanması kararlaştırılarak göreve çağrılmışlardır. Posta ve Telgraf Yönetiminin de tümüyle düzeltilip düzene konulması ve böylece yabancı postanelerin varlığına gerek kalmaması için, bu hususta yeterlilik ve ustalığı gerçekleşmiş olan Yusuf Saba Paşa Mısır'dan getirtilerek, kendisiyle görüşülüp Posta ve Telgraf bakanlığına atanması kararlaştırılmıştır.

Adalet işlerimizde kamu işlerinin güven çerçevesinde yapılmasıyla kişisel hakların da korunmasını tam olarak sağlaması gereken kanunlarımızın zamanın ihtiyaçlarına göre değiştirilip düzeltilmesine gerek görulmesi üzerine, kara ve deniz ticareti ile ceza ve icra, hukuk ve ceza mahkemelerinde yargılama usulu kanunlarından bazılarının değiştirilmesi tamamlanıp, bazıları da değiştirilmekte olduğundan, art arda sayın milletvekillerinin incelemesine sunulacağı doğaldır. Hapishanelerimizin de giderek yeni usul üzerine düzeltilmesi tasarlanıp, bunun gerektireceği masrafların bir bölümü gelecek yılın bütçesine konulup mikdarı sayılarla belirtilecektir. Yargıçlar ve adliye yöneticilerimizin bundan böyle dürüst ve yetenekli kimselerden olmalarına fazlasıyla özen gösterileceğinden, böylece Allah'ın kullarının haklarının tümüyle korunması fiilî olarak meydana konulacaktır.

Askerî güçlerimize gelince; en yetenekli kurmay ve subayların hemen işbaşına geçirilmeleriyle, askerî işlerin de düzenlenmesine başlanmıştır. Özel Ordu ile İkinci ve Üçüncü Ordulardaki süvari ve topçu alaylarının levazım ve mühimmatı tedarik edilip hayvanları artırılmış, Özel Ordunun eksik olan bir nizamiye taburu yeniden kurulmuştur. Askerî fabrikaların eksikliklerinin tamamlanmasına başlanmış, silâh altındaki yedek taburlarla değişik düzenli sınıflara silâh atımı ve nişan eğitimi yaptırılmıştır. Askerî düzenlemeler konusunda düzenlenmiş olan kanun tasarıları da Meclis'e sunulmaktadır. Kurmay Okulu ve Levazım Dairesi için Almanya'dan yetenekli subaylar getirtilmeye girişildiği gibi, eğitimlerini tamamlamak için buradan da Almanya'ya eskisi gibi subayların gönderilmesi, gelecek yıl da yine Almanya'dan gerekli subayların getirtilmesi tasarlanmış, bunlara ilişkin tahsisat da bütçeye konmuştur.

Bir süreden beri deniz gücümüzde başgösteren gerilemeden sonra, yeni Hükümete düşen önemli görevlerden biri de, deniz gücümüzü geliştirmenin araçlarını tamamlamak olduğundan, bir yandan bu konuda Deniz Kuvvetleri Bakanlığınca düzenlenen olağanüstü bütçe Meclis'in onayına sunulmak üzeredir; diğer yandan savaş gemilerimizin tek tek kontrolu, çoğunun eksiklikleri tamamlanıp büyük küçük 24 parça savaş gemisi çalışır duruma getirilip Marmara'da manavra ve atış eğitimleri yapıldıktan sonra birtakımı iki grup olarak Ege Denizine ve İzmir'e gönderilmiş, iki gözlem gemisi de Kızıldeniz'e gönderilmiştir. Basra ve ....(65) gönderilecek gemilerin de eksikliklerinin tamamlanması yakındır. Deniz gücümüzün düzenlenmesini ve mürettebatının eğitimini gözetlemek için İngiltere Hükümetiyle haberleşilip ünlü denizci Amiral Kambil ile torpidoculuk, elektrikçilik ve çarkçılık eğitimi için seçilen diğer subayların ikişer yıl süreyle atanmaları kararlaştırılıp varışları beklenmektedir.

Bayındırlık Bakanlığınca, bulunacak taşıma araçları, askerî ve ekonomik demiryolları, limanlar, ırmak yataklarının düzenlenmesi, toprak sulaması ve gemilerin seyri hakkında bir program düzenlenmiş, ticaret ve sanayiin gelişmesi için gereken kanun ve tüzük tasarıları hazırlanmış, Mühendis Okulunun programı ve tahsisatı artırılmıştır. Feyiz ve bereketiyle ünlü Mezopotamya(66) bölgesinin Fırat ve Dicle, ve Adana ovasının Seyhan ve Ceyhan ırmaklarının yataklarının düzenlenip temizlenmesi ve kanallar açılarak sulanması, sözü edilen programın içeriklerinden olup, şimdiden uzmanlar aracılığıyla istenen keşiflerin yapılmasına başlanmıştır. Nakdî bedellerin tahsilinde görülen durgunluktan dolayı illerce yol inşaatı için yoğun çalışma yapılmamışsa da, Rumeli'de askeriyeye ait şose ve köprülerin yapımı sekteye uğramamıştır. Bayındırlık işlerine ait ayrıcalıklar hakkında sermayedarlarla görüşmelere başlanması, Meclis'e sunulacak programın incelenip onaylanmasından sonraya bırakılmıştır.

Tarım, Orman ve Maden Bakanlığınca tarım ve veterinerliğe ait merkezî bir yönetim ve yeniden bir orman okulu kurulması, hayvan sağlık zabıtasının yaygınlaştırılması, uzman ve maden mühendisleri yetiştirmek için Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi, yeni tarım araçları kullanımının yaygınlaştırılması, gerekli illerde tarım kurumları kurulması, Rumeli'de olduğu gibi Anadolu illerinde de aygır depolarıyla örnek çiftlikler kurulması, küçük çapta sergi ve yarışlar düzenlenmesi, bitki ve hayvan hastalıklarının giderilmesine ilişkin tüzükler, ve ormanların iyi korunması hakkında kaleme alınan orman ve otlak kanunları ile değiştirilmesi gerekli görülen maden kanun tasarıları, aynı şekilde Meclis'e sunulmaktadır.

Meşrutiyet yönetimimizin yerleşmesi ve millî güce dayalı olan Osmanlı siyasî varlığının heybetli bir biçimde görünmesi, tüm devletler tarafından saygılı ve samimî bir yönelişle selâmlanmış(burada iki kez sürekli alkışlar) ve parlak eserlerinden birincisi olarak, Rusya Hükümeti Makedonya reformlarını izleyen diğer devletlerle birlikte Üç İllere(67) özgü olan girişimlerinden vazgeçip, yeni Osmanlı Hükümetinin kendisinin yapacağı reformları beklemiştir(alkışlar).

---

(65) Burada bir yer adı çok silik duruma geldiği için büyüteçle dahi okunamadı.

(66) Mezopotamya: İlk sayıdaki 88 numaralı dipnotun birinci paragrafına bakınız.

(67) Üç İller: Osmanlıların Rumeli'deki Kosova, Manastır ve Selanik illeriydi.

Padişah'ın konuşmasında açıklandığı gibi, Babıâlî'ce yeni meşrutiyet yönetiminin örgütlenip düzenlenmesiyle uğraşıldığı sırada Bulgaristan bağımsızlığını ilân etmiş, sonra da Avusturya uğraşı altındaki Yenipazar sancağından askerini çekip Bosna ve Hersek illerini Avusturya imparatorluğuna katmaya karar verdiğini açıklamıştı. Her iki saldırı da protesto edilerek durum diğer büyük devletlere bildirilmiş ve Bulgaristan hakkında bir karar verilmesi için konferans toplanması istenmiştir. Büyük devletler bu saldırıların meşru olmadığını ve devletler arasında yapılmış olan Berlin Antlaşmasına aykırı olduğunu belirtmekle birlikte, Bulgaristan ve Avusurya'ya öğütlerde bulunmuşlarsa da, hakların geri alınması Yüce Devlet'e ait olup bu konuda diğer devletlerden görülecek desteğin diplomatik girişimlerden ibaret olacağı anlaşılmıştır. Çünkü her iki tarafa karşı yalnızca hareketimiz maksadın elde edilmesini sağlayacağından ve dost devletler, emrivakinin geri alınması konusundaki güçlüklerle Yüce Devlet'in konumunu karşılaştırarak malî tavizle haklarımızı almamızı daha iyi görerek bu yöntemi bize tavsiye etmişlerdir. Oysa Avusturya Yenipazar sancağının boşaltılmasını yeterli bir taviz sayarak başka tazminat ödenmesinin görüşülmesine bile yanaşmadığından, o devletle mutlaka bir uzlaşma sağlanmasına değin protestomuzun geçerliliği korunarak, Bosna ve Hersek eskisi gibi Avusturya'nın işgali ve geçici yönetimi altında tanınıp(alkışlar) bu illerden diğer Osmanlı ülkelerine gelecek halk hakkında eskisi gibi Yüce Devlet uyrukları işleminin yapılmasına karar verilmişti(alkışlar).

Devamı var

OLAYLAR

AVUSTURYA OLAYLARI

Avusturya Devletinin de karşılık olarak Yüce Devlet mallarını boykot edeceği söyleniyordu. "**Fermednilat**"(68) gazetesi ise bu söylentiyi yalanlıyor.

*

Avusturya'daki Barış Kongresi tarafından Bosna-Hersek sorununda sağlanan uzlaşmadan ve genel huzur ve dinginliğin korunmasına olan hizmetlerinden dolayı, Hükümet ile Baron Arintal'ın kutlandığı, Viyana'dan yazılıyor.

*

Avusturya gazeteleri, Yüce Devlet'le Avusturya arasındaki uzlaşmayı, garip bir biçimde, Sırbistan'ın Avusturya'ya yenilgisi olarak göstermektedirler. Oysa Yüce Hükümet'in siyasî emellerinin amacı, uzlaşma sağlanmasıyla genel güvenlik ve huzura hizmet etmekten ibarettir. Bunda Sırpların çıkar ya da zararı düşünülmez. Tersine, Osmanlılarla Sırbistan arasında da barışın korunması konusunda önceden uzlaşma vardır. Şu halde Avusurya gazetelerinin bu şekilde dil kullanmaları, üzüntü ve garipseme nedenidir.

---

(68) Bu sayıdaki 8 numaralı dipnota bakınız.

*

Türkiye(69)-Avusturya uzlaşmasının, Yüce Devlet'in malî konumunu da sağlamlaştırmış olduğunu ve bu bakımdan Türkiye'nin olanaklı müsaadeler ve koşullar içinde Avrupa'nın malî yardımını elde edeceğini, Alman gazeteleri bildirmektedirler.

*

Avusturya ile Türkiye arasında bir malî taviz karşılığında uzlaşma sağlanması, Karadağ'da pek fena etki yapmıştır. Bosna-Hersek'teki kardeşlerinin terki, Osmanlı milletine yakıştırılmamıştır. Özellikle bunca fedakârlıklar yapılarak meşrutiyet yaşamına girdikten sonra bu yön daha çok dikkat çekici görülmüştür.

*

Geçenlerde Bakanlar Kurulunda okunup kabul edilen protokol, geçen pazartesi günü Avusturya Hükümetine gönderilmiştir.

*

"Şûra-yı Ummet"ten:(70)
11 Ocak 324(Milâdî 24 Ocak 1909), telgraf:

İki ilin Avusturya'ya satılması ve böylece Arnavdluk ile Makedonya'nın işgalinin kolaylaştırmasından dolayı, Moskova Slav Derneği şaşkınlığını bildirir.

Türkiya'nın parlak devrimini alkışlamış olan uygarlık dünyası, iki milyon adamın satılmasını kınamayla anacaktır. Slavlar bunu hiç bir zaman affedemez. Slav Derneği, tüm yurtseverlerin Avusturya tarafından yapılan öneriyi reddedeceklerinden emin olduğundan, Bosna-Hersek'e özerklik vermek ve Bulgaristan, Sırbistan ve Karadağ ile savunma niteliğinde bir Balkan ittifakı yapmak koşuluyla Türkiya'ya beş milyon lira vermeyi önerir. Bosna-Hersek Ulusal Derneği, piyasaya yüzde 5 faizle 10 milyonluk tahvil çıkararak Türkiya'ya 5 milyon ödeyecektir. Slav Derneği, Karadağ ve Sırp hükümetlerinin, belki İngiltere ve Rusya'nın, barışın korunması amacıyla, bu borçlanma faizinin düzenli olarak ödenmesine ve borcun da azar azar ödenmesine kefil olacaklarını sağlar. Bosna Hükümetinin bu ilk borçlanması olacağı gibi, yılda ödenecek tahviller ancak 300.000 lira kadar olacağından, Bosna-Hersek halkının her ferdine yalnız dört dinar düşer. Ve Bosna-Hersekliler, bunu büyük sevinçle ödemeye hazırdır. Bosna-Hersek özerkliği Avusturya'ya karşı geçilmez bir set oluşturacak ve Makedonya'yı güven altında bulunduracaktır. Ve Türkler, Slav ve Latin halklarının sevgi ve yardımını kazanacaktır.

---

(69) İlk sayıdaki 84 numaralı dipnota bakınız.

(70) Bunun o zaman yayınlanan bir gazete ya da dergi olduğu anlaşılıyor.

Genel Başkan
General Cref İspiridoviç

*

Avusturya Hükümeti, Yüce Devlet'e vereceği tazminata mahsuben 425.000 İngiliz lirasının ödenmesi için Viyana'da hazırlıklarda bulunmaktadır.

BULGARİSTAN OLAYLARI

Sorunun bir uzlaşmaya ulaşması için, Bulgaristan'ın bağımsızlığını onaylamaya ilişkin istenen paranın altı buçuk milyon Osmanlı lirasına indirilmesini, Rusya Hükümeti Babıâlî'ye tavsiye etmiştir. Oysa Babıâlî, Bulgaristan'dan 28 milyon istemekteydi.

Paris'ten yazılıyor: Bulgaristan Prensliği, bir borçlanma yapmak koşuluyla 100 milyon frank ödemeyi kabul edeceğini bildirmektedir. Osmanlı Hükümeti bundan fazla istekte bulunursa, o zaman Prenslik toprak bırakacak ve fakat bu toprak, Müslüman halkla meskûn olmak kuşuluyla bırakılacaktır.

*

Bulgaristan Prensliğince savaş hazırlıklarına yoğunluk verildiği ve hatta Sofya'daki silâh fabrikaları ....(71) Almanya'dan bir hayli top ve cephane sipariş ettiği, alınan haberlerimizdendir.

*

Bulgaristan mallarına karşı boykotun günden güne genişlemesinden dolayı, Bulgaristan'ın, gelecekte doğacak zararları dikkate alarak kaygılandığı, Sofya'dan bildiriliyor.

*

Sofya Osmanlı Komiser Vekili, aldığı emir üzerine Bulgaristan'daki Müslüman halk hakkında reva görülen zulüm ve baskılardan dolayı, Dışişleri Bakanlığına sözlü bir nota vermiş olduğunu "Veçerna Poşte"(72) gazetesi yazıyor.

İRAN OLAYLARI

Tahran'dan yazıldığına göre Isfahan'da yapılmakta olan Eyaletler Genel Meclisi, yabancı elçiliklere başvurarak anayasadan yana müdahaleleri için dileklerde bulunmalarını kararlaştırmıştır. Hükmü geçen Prens, 700 süvariyi yanına alarak Isfahan'a doğru hareket etmiştir. Kürdler, Culfa dolaylarında büyük bir tüccar kervanını ele geçirmiş ve Tebriz postasını da gasbetmişerdir.

---

(71) Burada iki sözcük çok silik duruma geldikleri için okunamadılar.

(72) Bu sayıdaki 8 numaralı dipnota bakınız.

*

Tebriz'in Şah'ın askerleri tarafından ablukaya alındığı, yerinden bildiriliyor.

KARADAĞ'IN İSTEKLERİ

Çetine'den güvenilir olarak bildirildiğine göre, Karadağ Sırbistan'la bitişik olmak için Bosna-Hersek'ten bir bölüm toprak istemektedir. Diğer istekleri de, Berlin Antlaşmasının 29'uncu maddesinin geçersiz kılınması, Sbiçye'nin kendisine geri verilmesi, Kajaro'ya kadar uzayan kıyıların bırakılması ve Hersek sınırlarının düzeltilmesi gibi konulardan ibarettir.

İNGİLTERE KRALI HAZRETLERİNİN TAHTA ÇIKIŞ GÜNÜ

Dünkü cuma günü İngiltere Kralı hazretlerinin tahta çıkış günüydü. Her taraftan atılan topların müjde velveleleri, bu büyük ulusun görkemli ve şanlı hükümdarına karşı değişmez bir yüceltme ve saygı duygusu duyan bütün Osmanlıların ruhunun derinliklerinde büyük bir sevinç ile yansımış, bu günü herkes samimî bir sevinçle selâmlamıştır. Bu münasebetle, biz de sözü edilen hazretleriyle büyük İngiliz ulusuna özel kutlamalarımızı kıvançla sunarız.

*

İngiltere'deki muhtaç Osmanlıların refah ve geçimlerini sağlamak için yardımlar toplamak üzere kurulan hayır derneğinin açılış töreni yapılmış ve bir hayli yardım toplanmıştır. Londra Belediye Başkanı derneğin onur başkanlığını, Osmanlı Elçisi de başkanlığını kabul etmişlerdir.

*

Osmanlı illerine genelgeyle gönderilen emir yazılarında Sırp, Rum ve Bulgar komiteleri hakkında yerel memurların dikkati çekilmiş ve bunların Hükümet işlerine ve işlemlerine müdahalelerine izin verilmemesi önemle tavsiye edilmiştir.

*

Genç ve talihli Şehzade Devletli ve Soylu Burhaneddin Efendi hazretlerinin saygıdeğer analarının vefatı, büyük üzüntüye neden olmuştur. Adı geçen Şehzade hazretlerinin üzüntülerini özellikle paylaşır ve soylularının yüce eşiğine özellikle taziye sesimizi yükseltiriz.

*

Saygıdeğer özgürlük Şehidi Midhat Paşa'nın oğlu Ali Haydar Beyefendi hazretlerinin Madrid elçiliğine atanacaklarını, "La Turquie" arkadaşımızda büyük bir sevinçle okuduk.

Padişah'ın zatının biraz rahatsız oldukları ve geçen cuma günü elçileri kabul buyurmamış olmalarının da, padişahlarının bu rahatsızlığından ileri geldiği söyleniyor.

*

Osmanlı Meclisinin açılış günü dolayısıyla Kara Tahsin tarafından telgrafla kutlama bildirilmesi, herkesçe garipsenip alay hedefi olmuştu. Bu kez de eski Tophane Müşîri(73) Zeki Paşa, işi kötülük olan arkadaşının izini örnek alarak, Sadrazam Paşa hazretlerine, konuşmasından dolayı şu telgrafı yazıyor:
"Meşrutiyet yönteminin fiilen kurulması ve ülkemizde ilk kez olarak Meclis'te açıklamalarda bulunulup kazanılan yüce başarılarını kutlarım. Ferman".(74)

*

Mıdyat ilçesi içindeki eşkıyanın tepelenmesi ve yakalanmasıyla görevlendirilerek adı geçen ilçeye gönderilen Sancak Mutasarrıfı tarafından yapılan kovuşturma sonucunda, aranan kişilerden dehalet edenlerle yakalananların mikdarının, geçen 16 Aralığa kadar 17 kişiye ulaştığı ve köylerinden çıkarılıp perişan kalmış olan halkın yerli yerine yerleştirilmesiyle ele geçirilen toprak ve hayvanlarının geri verilmesi gibi önlemler alınmasına girişildiği, Diyarbekir ilinden İçişleri Bakanlığına bildirilmiştir.

*

Berwarî, Xerzan, Şêrwan, Eruh ve Siird ilçelerindeki mahkümlerden bu kez de 37 kişinin aman istediği, yerel bildirime dayanılarak Bıtlis ilinden bildirilmiştir.

*

İtalyan Kralı hazretleri, yeni Elçi Hakkı Beyefendi'yi olağanüstü bir şekilde kabul edip kendisine iyi ilgi göstermişlerdir.

*

Anadolu Osmanlı illerini teftiş edip incelemelerde bulunmak için kurulmasına gerek görülen özel kurul üyeliğine rahmetli Said Paşazade özgürlükçü edebiyatçılardan Diyarbekirli Süleyman Nazif Beyefendi hazretleri de atanıp gitmesi dileğinde bulunulmuşsa da, mazeret göstererek kabul buyurmamışlardır.

*

Güvenlik İşleri Bakanı Paşa istifa etmişse de, kabul edilmemiştir.

*

At satınalınması için Şehzade Devletli Soylu Selim Efendi hazretleri, bu kez de Savaş Sanatları Okuluna 40 lira armağan edip, böylece soyluluk eserlerini göstermiştir.

---

(73) Müşîr: Mareşal. O dönemde bir askerî terim olduğundan, çeviride aynen kullanıldı.

(74) Ferman: Birinci sayıdaki 105 numaralı dipnota bakınız.

Tiflis Yardımlaşma Derneği tarafından Osmanlı illerinde kıtlığa uğrayanlara Kars yoluyla 30 bin kile buğday gönderileceği haber alınmıştır.

Ermeni Patrikhanesi Yardımlaşma Komisyonu tarafından da Muş, Zeytûn ve Erzincan'da kıtlığa uğrayanlara 200 ve diğer yerlere de 250 lira gönderilmiştir.

GENÇ MUTASARRIFLIĞI VE SALİH HULUSÎ PAŞA

Tarsus kaymakamlığından istifa eden Salih Hulusî Paşa'nın Genç mutasarrıflığına önce asaleten, sonra da vekâleten seçildiğini büyük bir sevinçle haber almıştık. Bazı şikâyetler üzerine, adı geçenin hareket etmesinin geciktirilmiş olduğunu da bu kez büyük üzüntüyle haber aldık.

Salih Hulusî Paşa, geçmiş zamanda bile, istibdadın ev bark yakan bütün şiddetine rağmen millî namus ve hamiyetine uygun olarak çalışıp hareket etmiş ve hiç bir şekilde lekelenmemiş, yönetim deneylerinin hikmet dolu binasında 30-40 yıl kadar ibret feyizlerinden nasîbini almış emektar bir memurdur. Yönetim çalışmaları sicilinin kötülükle şaibeli olmaktan arı olması dolayısıyla kendisi, "Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti" yardımcı üyeliğine de geçenlerde seçilip atanmıştı.

Bu gibi siyasî memurlardan, bulunduğu yer halkının tümden memnun kalması akıl ve mantıkça olanaksız olduğu gibi, Hükûmetin adaletli icraatından etkilenenlerin şikâyet sesini yükseltmeleri de doğaldır ve uzak değildir. Şu halde, birçok deneyinden bu sırada yararlanılacak dürüst bir memurun, kim bilir ne gibi bir dürtüyle meydana getirilen âdî bir şikâyet üzerine usanç bitkinliğinin rehini durumuna getirilmesi, onaylanmasa gerektir. Bundan dolayı, milletin özel iyi güveninin saygıyla bağlanıp eğildiği bir ayna olan İçişleri Bakanı Paşa hazretlerinin bu konuda görevlerini bilen dikkatini hemen çekeriz.

*

Siird'in Eruh ilçesine bağlı Şırnak aşiretleri liderleri ve bireyleri de silâhlarıyla birlikte Hükûmete teslim olup sığınmışlardır.

MALİYE BAKALIĞININ DİKKATİNE

Kerkük Muhasebecisi Şükrü Efendi'nin kötü davranış ve zulümleri hakkında dikkat çekici bazı ihbarlar art arda gelmekte ve bu konuda Bakanlığa başvurulduğu halde gereği yapılmamakta olduğu dahi şiddetle şikâyet edilmektedir.

Meşrutiyet yönetiminden hakkıyla yararlanmak ve toplumsal yapı düzeninin ahengini sağlamak için, Devletin önemli işlerinin anlayışlı ve dürüst kimselerin emin ellerine bırakılması gerekli ve bütün memurların her durum ve işlemlerinin sürekli bir gözetim altında bulundurularak, haklarındaki haklı şikâyetlerin dikkate alınması da zorunludur. Böylece, Kerkük Muhasebecisi hakkındaki şikâyetlerin soruşturmalarının yapılmasıyla, belirlenecek duruma göre yasal gereklerinin hızla yerine getirilmesini, ilgili merciin işini bilen himmetlerinden bekler ve dileriz.

*

Gelecek yılın Martından itibaren Posta ve Telgraf bakanlığına atanması kararlaştırılan Saba Paşa, sağlık durumunun elverişli olmadığından sözederek istifa etmiştir.

*

Adada bulunan misafirlerden(75) bazılarının kaçmak girişiminde bulunduklarının duyulması üzerine, bu konuda gerekli kayıtlamaların yapılması, İçişleri Bakanlına emredilip bildirilmiştir.

*

Bosna-Hersek'teki Müslümanların Halifelik makamına bağlılıklarını sağlamak çerçevesinde, Osmanlı Hükümeti ile Avusturya-Macaristan Hükümeti arasında kararlaştırılan çözüm biçimine göre, Bosna-Hersek mübarek camilerinde hutbe İslâm Halifeliği adına okunacaktır. Din işlerinde Bosna Müslümanlarının Şeyhülislâmlık makamına bağlanmaları da sağlanmıştır.

*

Eski İçişleri Bakanı Memduh Paşa tarafından Meclis Başkanlığına, "**Tahavvülât-ı Siyasiye**"(76) adıyla basılı bir büroşür gönderilmiştir. Bu büroşürde, Osmanlı Hükümetinin 60 yıllık tarihsel durumları ve "Jön Türklük" dünyasının da kuruluş biçimi yer almaktadır.

"Kadın"(77) arkadaşımızdan:

Muhammed Ali Şah'a

Yeter, yeter artık, yeter artık, kara katil
Bir mazlum millet, ki özgürlüğü özleyen
irin kusuyor, kan kusuyor, can kusuyor, bak
Gel zulmünün sahnesindeki karanlıkları hep sil

Ey kirli kızıl alın, ey cellât egemen
Baykuşlara barınak, sana yemekhane midir İran
Kuşkusuz, yarın devrilerek parıldayan taç
millet sana egemen olacak, sen ona boyun eğen

---

(75) Bunlardan maksat, bir adada tutuklu olan meşrutiyet öncesi yöneticileridir.

(76) "**Siyasal Dönüşümler**" demektir.

(77) Bunun bir kadın dergisi olduğu anlaşılıyor.

Ey pençesi kan, dişleri et parçalı çılgın
Tahtının her perdesi koparıldıkça yazılsın:
Millet ne demek, hak ne, ve toprak ne demektir

Sultanları, kartalları, putları yıkan kol
elbet vuracaktır sana da yok edici silleyi
Ama o zaman sen de yıkıl, sen de geber, sen de harab ol

*

Konya Valisi ve Diyarbekir Eski Valisi Nâzım Paşa hakkında art arda yapılan şikâyetleri incelemek ve gerekli araştırmaları yapmak üzere Danıştay Maliye Dairesi Başkanı Mecdeddin Efendi'nin 7 bin ve kâtiplik göreviyle yanında bulunacak Nihad Bey'in de bin kuruş sabit ücretle atanma ve gönderilmeleri gereği sunulup izin istenmiştir.

*

Yüce Devlet'in Girit üzerindeki egemenlik hakları koruyucu devletlerin güvencesiyle kalıcı olduğundan, bunun kaldırılıp koparılamayacağı doğaldır. Bundan dolayı, adı geçen adadan tazminatla vazgeçmenin mümkün olamayacağının Atina Elçiliğince Yunanistan'a kesinlikle ve çabuk bildirilmesi, Babıâlî'den Dışişleri Bakanlığına bildirilmiştir.

*

Siird'den, 13 Kasım 324(Milâdî 26 Kasım 1908):

25 Ekim 324(Milâdî 7 kasım 1908) tarihli adalet yapıcısı açık yazınız, saygılı ellerimize ulaştı. Ulu tavsiyelerinin yüce eserlerinden olan durumun sonucunu şöyle arzederiz:

Siird sancağının irade buyurdukları Eruh ilçesi nüfuzlu halkından olup, 5-6 yıldan beri Avav ve ....rûz(78) ve Zendık köylerine saldırıp yağma ve talan gibi davranışlar ile adam öldürmeye cesaret ettiği yüce derneğinizce haber alınan Şêrê evlâdı Bedirhan ve amcaları, zaten daha önce de mahküm olduklarından, bu kez adliyeye teslim edildiler. Hakkı yaygınlaştıran özgürlük dönemi sayesinde adaletin gereğinin hakkıyla yapılması doğaldır.

Karşılıklı nefret ve anlaşmazlıklar konusuna gelince; Allah'tan bir iyilik ve nimet olarak, değil yalnız bunlar, sancağımızın dört yanını çevreleyen kabile ve aşiretler arasında bile hiç bir şekilde karşılıklı nefretin izi bile kalmayarak, genel bir millî kardeşlik sahnesinde bir aile halkı gibi geçinmekte, birbirlerini sevmekte oldukları gibi, bir zamanlar haklı haksız mahküm edilmiş olanlar dahi kabile kabile, grup grup Hükümetin yüce kapısına gelerek silâhlarıyla birlikte teslim olup aman istemektedirler. Art arda gelen bu nimetlerin meydana gelmesinin nedeni olan Vali ve Mutasarrıf Beyefendiler hazretlerinin bu konudaki yurtseverce isabetli önlemlerini yüceltip kutsmakla birlikte, vatanımızın bayındırlığına ve şerefinin yücelmesine varlığını vakfeden yüce derneğinize de kamu adına teşekkür ve övgüler sunarız. Ol babda.(79)

---

(78) Bu köyün adı çok silik duruma geldiği için tam okunamadı.

Belediye Başkanı	Siird Müftüsü
Hâmid Hamdi	Duacı Halil

KÜRD:(80) Sancak Mutasarrıfının değişik unsurlar arasındaki anlaşmazlıkların ortadan kaldırılıp giderilmesiyle bilikte, her bireyin, ardında özgürlük bulunan meşrutiyet Hükûmetinin kapısına sığınmasını gerekli kılan özel himmetleri ve iyi telkinleri, teşekkür ve takdire değer.

*

Eski İçişleri Bakanı Memduh Paşa, Meclis Başkanlığına sunup, o bilinen Ada sakinleri(81) hakkında görüşme ve araştırmalar yapmak üzere kurulmuş olan özel komisyona havale edilen dilekçesinde mazur oluşundan sözederek, milletvekillerinin insanlık ve hataları örten hamiyetlerine sığınıp dehalet etmiştir.

*

Mıdyat'tan, 24 Aralık 324(Milâdî 6 Ocak 1909):

Öteden beri var olan çelişki ve taraf tutma dürtüsüyle en ufak ve en sıradan bir olayda bile çatışan iki taraftan suç yükleme yoluyla yüzlerce suç ortağı gösterilmesi ve bu durumu çıkar ve amaçlarına uygun sayan bazı Hükûmet ve mahkeme memurlarının eski yönetim zamanındaki kötü yönetim ve işlemleri gibi tahammül edilemez baskılara bilgisizlik kötülüğünün de eklenmesi, bilgisizce bir yabanilikle çoğumuzun birer dağ başına çekilip, Hükûmetten, hatta kendi âile ve barınaklarımızdan uzaklaşmamız ve bu yüzden aşiretler arasında iki taraf hakkında mağdur olup zarara uğramaya yolaçan etkenlerin ve yüce rızaya(82) aykırı bazı üzücü durum ve olayların süregelmesine neden olmuştu. Bu kez, yenilenmesiyle bütün millete yeni bir mutluluk ve yaşam bahşeden şimdiki yönetim biçiminin her tarafa bolca yaydığı adalet ve esenlik nimetinden zaten pay alıp yararlanmak raddesinde olduğumuz sırada, durumu düzeltmek için ilçemize teşrîf buyuran Sancak Mutasarrıfı Macid Beyefendi'yle sancak eşrafından Mehmed Derviş Efendizade İsmail Efendi ve Gozêzade Abdülkadir Paşa tarafından aldığımız özgürlük ve adalet zevkleri hakkındaki güven verici bildiri ve öğütlere güvenerek, hemen kendi kendimizi yeni adaletli Hükümetimizin şefkatli ve merhametli kucağına atmak için çabuk davranmaya ve harhangi bir izleme ve baskıya yer bırakmaksızın, itaatlı olarak Hükümete teslim olduğumuz gibi, aşiretlerimizin elinde bulunan tüm silâhları toplayıp teslim etmeye söz vermiş olduğumuzdan, aradaki kişisel hakların yine Yüce Hükümet'in gözetimi altında karşılıklı olarak sağlanmasını ve bundan böyle tam bir edeb ve itaat çerçevesinde kişisel meşru işimizle uğraşmak üzre kamu haklarından dolayı yüce af ve şefkatten yararlandırılmamızı diler ve istirham eyleriz.

---

(79) Ol babda: Birinci sayıdaki 105 numaralı dipnota bakınız.

(80) "**KÜRD**"den maksat "**Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi**"dir.

(81) Ada sakinleri: Bu sayıdaki 56 numaralı dipnoata bakınız.

(82) "Yüce rıza"dan maksat, Allah'ın rızası olsa gerektir.

Mıdyat İlçesinin Hevêrkî Liderlerinden Aziz Halil Haco
Nusaybin Liderlerinden Kelebrulu Ahmed
Nusaybin Eznawır Nahiyesi Liderlerinden Hasan Sıvûk
Diğeri Ahmed El-Yusuf

*

Siird, 18 Aralık 324(Milâdî 31 Aralık 1908):

Kürdistan'ın ufuklarını sevinç dalgalarına boğan özgürlük tûba ağacının(83) bayındırlığı yaygınlaştıran gölgesine sığınarak, o nazenîn fidanlarına el uzatıp adalet, eşitlik, kardeşlik gibi meyveleri koparmak umuduyla diğer masum ve gıyaben binlerce mahküm, eski yönetimin felâkete uğrayanları gibi yüce Hükümetimizin esenlik kapısına geldik; "Allah'a hamd olsun ki üzüntümüzü giderdi"(84) diyerek gidip dehaletimizi sunduk. Sancağımız Murasarrıfı Süleyman Faik Beyefendi tarafından meşrutiyet yönetiminin yüce anlamlarını açıklayıcı Kürdçe ve Türkçe yapılan konuşmalar üzerine, kanlı üzüntü gözyaşlarımızı akıttık. Bundan böyle, Anayasa hükümlerinin korunması, aziz vatanımızın selâmet ve mutluluğu uğrunda değerli yaşamımızı feda edeceğimize söz verip yemin ettik. Ve Allah dediğimiz üzerine vekildir.(85)

Harûnan Aşireti Lideri	Reşkotan Aşireti Lideri
Ahmed Fakıh	Hacı Mehmed Mustafa

KÜRD: "Reşkotan", Diyarbekir'le Siird'i doğal olarak ayıran ortak yerlere ve sarp dağlara yerleşmiş, Hükümeti yıllarca yormuş, her zaman silâh kullanmış, hiç bir şeyden gözü yılmamış, liderlerini yakalayıp cezalandırmak için Hükümet sürekli uğraştığı halde başarı sağlayamamış bir aşirettir. Hatta bu telgraftaki imza sahipleri dahi geçen yıla kadar taburlarla izlendikleri halde ele geçirilemiyorlardı. Durum böyleyken, şimdi kendiliklerinden itaat edip sığınmaları, meşrutiyet yönetiminin oralarda ne dereceye kadar iyi karşılandığını ve istibdada da vaktiyle ne kadar nefret edildiğini gösterir. Buna teşekkürler ederiz.

---

(83) Tûba ağacı: Cennetteki ağaç.

(84) Bu bir ayetin parçasıdır.

(85) Bu bir ayetin parçasıdır.

Kürd İttihad ve Teavün Kulübüne(86)

Benzeri bulunmayan "**İkdam**" gazetesinin 5240 numaralı sayısında,"**Manzûme-i Efkâr**"(87) gazetesinden alıntı yapılarak yazılan yazıda, 6 yıl önce Adilcevaz Kaymakamını kendi evinde gazyağıyla yaktırmış, 15 gün önce de Erciş'te Kumandan Vekili Kaymakam Rağıb Bey'i geceleyin evinde kama ile öldürmüş olduğum yazılıdır. Adilcevaz'da Hamidiye Kaymakamlarından Said Bey öldürüldüğü sırada İstanbul'da bulunuyordum. Adı geçenin katilinin Ştaklı(88) Kel Mehmed adında birisi olduğu yargılama sırasında kendi ikrarıyla belirlenerek, Wan'da tutukludur. Erciş'te öldürülen Rağıb Bey'in katilinin de asker neferlerden Niğdeli Mehmed adıyla birisi olduğu, ilgili dairece gerçek olarak belirlenmiş, katil tutuklanmıştır. Adı geçen öldürme fiillerinin ben âcizlerine(89) yüklenmesinden, başka şekilde dil uzatılmasından dolayı, adı geçen "**Manzume-i Efkâr**" gazetesi yönetimine karşı dâva açmak girişimindeyim. Yapılan yayının salt gerçek dışı olduğunu arzeylerim. Ferman.(90)

Bütün Haydaran Aşireti Reisi
Hamidiye Mîrlivası(91) Hüseyin

---

(86) "Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti"nin adı bu telgrafta galiba yanlışlıkla böyle yazılmıştır.

(87) "İkdam"ın anlamı "sürekli çalışma, gayret" demektir; "**Manzûme-i Efkâr**" da "düşünceler dizisi" anlamındadır.

(88) Bu yer adı dergide böyle çıkmıştır. Bu büyük olasılıkla, Kürdçe adı "Şax" olan Wan'ın Çatak ilçesidir.

(89) Âcizlerine: 7. sayıdaki 46 numaralı dipnota bakınız.

(90) Ferman: Birinci sayıdaki 105 numaralı dipnota bakınız.

(91) Mîrliva: Tuğgeneral. O dönemde askerî terim olduğu için aynen kullanıldı.

ÖZEL MEKTUP
ŞİİRSEL ESERLER

Ravza-ı Mutahhara'da ... Efendi Hazretlerine(92)

Ey kutsal kuş, ne mübarek yere uçtun
Cibril-i Emin'in dolaştığı yere düştün(93)

Sanma ki şu ayrılığınla gözden gizlisin
Her saniye hayalimin önünde apaçıksın

Yesrib'de de gönlüm seni görmekte üşenmez(94)
Ruhanî yolculuklarda uzaklık aranılmaz

Ey yolculuk eden dost, ey kurtuluşumun ümidi
Levlâk kapısının toprağına yetiştir salavatımı(95)

Ne zaman ki şafak gülümser seher nurundan
"velfecri" okunur ayet-i "ma zağa basar"dan(96)

batan, akan ve kaçan yıldız kümeleri
"Ay'ın yarılışı"nı anmış olur korkan Ay(97)

müezzin ezanıyla bütün feleğin kubbesi
bir ilâhî niyazın yankı yeri oluyor, heyecanla dolu

gök kapıları hep açılır çağrının yankısından
"buyur" gelir Allah'ın arşının katından

---

(92) Ravza-ı Mutahhara: Sözlük anlamı "temiz bahçe" olan bu deyiş, bir terim olarak Peygamber'in türbesine ad olmuştur.

(93) Cibril-i Emin: Peygamberlere vahi getiren melek. Adındaki "Emin" sözcüğü, "güvenilen kimse" demektir.

(94) Yesrib: Medine kentinin eski adı.

(95) Levlâk: "Sen olmasaydın" demek olan bu sözcük, bir kutsal hadisin başında gelmiştir; Allah orada Peygamber'e, "Sen olmasaydın, ben felekleri yaratmazdım" demiştir; yani "senin hatırın için olmasaydı". O kutsal hadisin Arapçası şöyledir: "Levlâke levlâke, le ma halaktu'l-eflâke". Şair burada bu sözcüğü kullanmakla Peygamber'in kapısını kasdetmiştir.

(96) "Velfecri": Sözlük anlamı "Şafağa and olsun" demek olan bu sözcük, şafaktan sözeden bir Kur'an suresinin ilk sözcüğü ve adıdır. "Ma zağa basar" da bir Kur'an ayetinin bir parçasıdır ve "Göz kaymadı" demektir. Allah o ayette mirac gecesinde Peygamber'in gözünün yanılmadığını ve kaymadığını, gördüklerinin gerçek olduğunu bildirmiştir.

(97) Bu dize İslâm tarihinde yer almış olan ve Peygamber'in, elinin bir işaretiyle Ay'ı ikiye bölmüş olduğunu konu alan bir mucizeye işarettir. O mucize Kur'an'da da yer almıştır.

ilâhî ve insanî yankı, aynı saladır
hep "O'na salavat getirin" diye Tanrı selâmıdır(98)

tekbir sesleriyle bir nağme her taraf
uyuyanları uyandırıyor "ya Hû" sesleri(99)

donuk gönül, korku cazibesiyle titrer
günahını, unutkanlığını hatırlayıp inler

İşte o zaman manzarayı görmeli insan
Mahşerde sanır kendini titreyip korkaraktan

Herkes koşuşur Ravza'ya doğru yönelerek
Coşkulu, ateşli gönüller ah edip inleyerek

Yaşlar dökülür, büyük çarpıntıyla yükselir sesler
ve o Ravza'ya karşı sunulur yakarışlar

Binlerce salat ve selâm ve hayırlı dualar
senin ruhuna, ey "ümmetim" diye eden şefaatlar

Ah dostum, o zaman ve o gürültüde anımsa(100)
selâmlarımı bildirmeyi, ve ruhumu sevindir onunla

Çünkü mutlaka o zaman Hazreti Rahman(101)
sevdiğine armağan ediyor günah örtme müjdesini(102)

Hem affetmekten zevk alır günah örten Rahman
Tekrar ederim; unutma bu ayrılık derdi çekeni

M. Tevfik

---

(98) "O"ndan maksat Peygamber'dir.

(99) Ya Hû: Ey O. Burada "O"ndan maksat Allah'tır.

(100) "Dostum"dan maksadın, şiirin başında seslenilen kuş olduğu anlaşılıyor.

(101) Rahman: Allah'ın adlarından biridir; "merhamet sahibi" demektir.

(102) "Sevdiği"nden maksat Peygamber'dir. Yani "ümmetinden olan günahkârların günahlarını örtüp affettiği müjdesini, Peygamber'e armağan diyor".

VATAN VE KÜRDLERİN İTTİFAKI(103)

Vatan, sen ne kadar kutsal, ne kadar güzelsin! Lâle bahçen şehitlerin kanından, sünbül ve reyhanların yiğitlerin yüz hoşluğudan oluşmuştur. Bir zamanlar dört yanın birer bayındır yer, her köşen süvarilere bir toplanma yeri, ağaç ve dağların gençlere, babayiğitlere birer sığınaktı; ovaların çiftçilerle, yaylaların çadırlarla, derelerin koyun, otlakaların at sürüleriyle, mandraların süt sağan genç kızlarla süslü birer cennetti; ne gönlümüzde bir keder, ne de malımızda bir eksiklik vardı. Ansızın zulüm ve istibdad tufanı sana musallat oldu; çocuklarını öldürdü, her yanını yıktı; bir yerinde sevinç ve mutluluk eseri bırakmadı.

Vatan, sen bugün zulüm ve istibdad yüzünden bir yıkıntı yerisin; baykuşların, yılanların barınağısın. Çocukların sefil ve perişan, aç ve çıplaktır.

Vatan, senin bu felâketlerin bizim bilgisizliğimizden meydana gelmiştir. İstibdad Hükûmeti bizi birbirimize musallat etti, öldürme ve talan dersini öğretti. Biz de bilgisizliğimizden, o zalimlerin hatırı, o Fir'avun ve Şeddad'ların gönül arzusu için evlerimizi barklarımızı yaktık.

Bugün o zalimlerin çocukları ve aileleri köşklerde rahatlıkla, gönül hoşluğuyla yaşamlarını sürdürüyorlar; bizim çocuklarımız ve ailelerimiz ise açlıktan, çıplaklıktan soğuk yerlerde, yağmur ve kar altında inliyorlar.

Eğer zalim memurlar o Fir'avun'ca zulümleriyle yalnız vatanın yıkılması, vatan çocuklarının perişanlığa uğramasıyla yetinselerdi, biz Kürdler bunu yine bir mutluluk, bir insanlık olarak kabul edebilirdik. Oysa bir yandan ev ve barklarımızı yok ediyor, kadınlarımızı dul, çocuklarımızı öksüz bırakıyorlardı; diğer yandan da bizi dünyanın gözünde eşkiya ve yeteneksiz gösteriyorlardı.

Ah, bu zalimler önce biz Kürdleri okuyup yazmaktan, sonra ticaret ve tarımdan yoksun bıraktılar; sonra da hakkımızda istediklerini yaptılar, tersini söylediler, Allah'ı ve Peygamber'i hatırlarına getirmediler.

İttihad Cemiyeti'nin(104) himmeti, askerlerimizin yardımıyla Anayasa ilân edildi, zulüm ve istibdad belâsı üzerimizden kaldırıldı. Sayın milletvekillerimiz toplandılar, Meclis'te vatanın durumlarını konuşacaklardır. Hemen Allah onlara başarı versin ve hainlerin gözünü kör etsin.

---

(103) Bu yazı, ünlü Kürd yazarı Halil Hayalî tarafından Kürdçe olarak yazılmıştır. Dergide yazının Kürdçe orijinali parça parça basılmış, her bir parçanın ardından o parçanın Osmanlıca çevirisi de konulmuştur. Osmanlıca çevirilerin her parçası, "çeviri" demek olan "tercüme" sözcüğüyle verilmiştir. Yazının Kürdçesi derginin aslında yer aldığı için, biz burada Kürdçesini yeniden yazmaya gerek görmedik ve Osmanlıca çevirisini Türkçeye çevirmekle yetindik. Bu nedenle, yazının Osmanlıca olan "Kürdçe Lisanımız" yani "Kürdçe Dilimiz" başlığını da buraya almadık; sadece yazının içeriğini belirleyen Kürdçe alt başlığı Türkçeye çevirip başlık yaptık. Ayrıca, Osmanlıca çevirinin her bir parçasını bir paragraf olarak çevirip buraya aldığımız için, derginin aslında her bir parçanın başında yer alan "tercüme" sözcüğünün çevirisi olan "çeviri" sözcüğünü de paragrafların başında yazmayı gereksiz gördük.

(104) İttihad ve Terakkî Cemiyeti'ni kastediyor.

Kürdler Osmanlı halkları arasında büyük bir unsurdur. Dindarlık, yiğitlik, cömertlik ve üstünlükle niteliklidirler. Hangi bir savaş olmuştur ki Kürd süvarileri, Kürd babayiğitleri vatan sınırlarında görünmemiş, kutsal vatanın korunması, milletin şerefi, dindarlığın yücelmesi için kanını dökmemiş, savaş meydanından yüzünü çevirmiş, hamiyetini, gayretini, dindarlığının gereğini göstermemiş ve tarihlere değerli bir ad bırakmamış olsun.

Fakat istibdad Hükûmeti bizim yiğitliğimizi, yeteneğimizi, zekâmızı inkâr etti. Kendi çıkarını bizim anlaşmazlığımızda gördü. Biz de bilgisizliğimizden, sözlerine uyduk, evlerimizi barklarımızı yıktık, babalarımızın ve dedelerimizin ruhunu üzdük ve o zalimlerin gönlünü sevindirdik.

Bu hallerden ibret alalım; Arablar, Türkler, Arnavudlar gibi çalışalım, öz cevherimizi gösterelim.

Soylu Arnavudlar nasıl yüz yıllık kan davalarını bıraktılar, birbirlerine kardeşlik elini uzatarak öz değerlerini ve yaratılıştan gelen yiğitliklerini ortaya koydularsa, biz de onlar gibi kan davalarını kaldırıp kardaş olalım, Kürdlüğün şerefini koruyalım, can ve malımızla vatanı korumaya çalışalım!

Ey Kürdler, vatanınızı seviniz. Çünkü vatan sevgisi îmandandır. Ey kardeşler, düşmanlığı ve çatışmayı gönlünüzden çıkarınız, barışınız, "İnananlar kardeştir"(105) hükmünü dikkatle göz önüne alınız. Arkadaşlar, okullar açınız, çocuklarınızı bilim öğrenmeye çalıştırınız, bilgisizlik ayıbını onlara lâyık görmeyiniz. Çünkü "Beşikten mezara kadar bilimi arayınız"(106) emrine uymak bize farzdır.

Ey Osmanlı ünlüleri,(107) ey güç ve nüfuz sahibi şeyhler, ey nüfuz sahibi Kürd liderleri, iyice biliniz ki halkımızın yaşamı, vatanımızın esenliği sizin ittifakınızda, gayretinizde, hamiyetinizdedir. Reddedilmesi gereken eski gelenekleri bırakınız. Kürd bireylerini barıştırınız, iyilik ve kötülüğü onlara anlatınız. Çünkü siz bilgili, onlar bilgisizdirler. Öncülük ediniz; öncülüğünüz vatanın yararı, milletin gelişmeleri konusunda olsun, kendiniz için olmasın. Kıyameti hatırlayınız. Yok olacak bu dünyada adınızı iyilikle bırakınız. "Allah sana iyilik yaptığı gibi, sen de iyilik yap" ayet-i kerimesini aklınızdan çıkarmayınız.

Motîkê(108) aşiretinden
Halil Hayalî

---

(105) Bu bir Kur'an ayetinin bir parçasıdır.

(106) Bu bir hadistir.

(107) Bu sayıdaki 48 numaralı dipnota bakınız.

(108) Bu aşiretin "Folluklar" demek olan "Motkan" adı burada böyle yazılmıştır.

FELSEFE KONULARI

Yazarı: Mısır'ın en büyük bilginlerinden Seyyid Reşid Rıza Efendi
Çevirmeni: Vizeli Rıza Efendi

DÜNYADA MÜSLÜMANLARIN DURUMU
VE BİLGİNLERİN GÖREVLERİ
–Devam–

Şeyh gazaba gelip Azrail'in o gün aldığı canları koyduğu kutuyu çekip devirince, bütün canlar başaşağı gelerek, her can çıktığı tene gider. Bu nedenle, Şeyh'in kerametlerinden olarak, o gün ölenlerin tümü dirilir. Oysa Azrail'in Cenab-ı Allah'a olan şikâyeti ile aldığı yanıt hakkında edilen saçmalığı anlatmaya cesaret edemez.(*)

Hindistan halkının büyük bölümü bu gibi bayağı sözlere inanır. Gönlüyle inkâr edenler varsa bile, bu inkârlarını dile getirip açıklamazlar. Ancak bunların çoğu, sağlıklı eğitim ve yapıcı terbiye ile aydınlanma konusunda yapılan çağrıları şiddetle reddeder. Nitekim Bombay'da birkaç minareyi kapsayan bir caminin hatibi, hutbe sırasında "Şiî kardeşlerimiz" dedi diye, sarıklı kalabalık heyecan ve galeyana geldiği gibi, eğer bazı akıllı zatlar önlemeseydi, az daha büyük bir kargaşalık çıkacaktı.

Bunlar Şeyh'in doğum günü dolayısıyla o kadar israflı biçimde sadakalar verip harcamalar yaparlar ki, eğer bunu eğitimin yaygınlaşması konusunda harcasalardı, gerçekten yeterdi. Hindistan'da iyilik beklenen yeni bir İslâmî çalışma vardır. Fakat bir yarar sağlaması olasılığının güçsüz olduğu, yürütme biçiminin hızlı olmadığı ve sahiplerinin de çalışmanın yolunu öğrenmek konusunda diğer milletlerden hiç birine yaklaşmadığı görülmektedir. Sübhanellah, Müslümanlara ne oldu! Bunları ikbalin yüksek doruğundan alçalma toprağının derekesine atan nedir?

Müslümanların başına gelen bu belânın, dinlerinin temelinden habersiz oluşlarından ileri geldiğini başka kez açıklamıştık. Bu bozukluğun nedeni ise, Müslümanların diniyle gururlanıp, dinlerine uygunsuz şeyler eklemeleri, dinlerinin temelini unutmaları, dinlerini âdeta içi dışına çevrilmiş bir kürk gibi tersine giymeleridir. Büyüklerinin din kılığında gösterdikleri her belâyı kabul ettiler. Velev ki o belâ dini bütün bütün başaşağı getirse, dini temelinden yıksa bile. Aynı şekilde, bilgisiz liderleri din rengi vermedikçe, her ne çeşit olursa olsun bilim ve marifeti, hayır ve yararı reddettiler. Velev ki dinin devamını ve düzeninin iyiliğini ciddî olarak gerektirecek

---

(*) Hazreti Şeyh'in mertebesinin yüceliğiyle bağdaşmayan bu gibi bayağı öyküler, son zamanlarda, kendisini seven bazı bilgisizler tarafından düzenlenip kendisine yüklenildiğinden, kendisinin yüce şanına dokunamaz.

gerçeklerden olsa bile! Oysa o Müslümancıklar, din adıyla her fenalığı beraberlerinde getirdiler ve din konusunda kuşkuya düşerek olanca hayırlı şeylerin reddi hatasını işlediler. Onların gönülleri dinî hükümlerden o ölçüde boş kaldı ki, dinî gelenekler ve nefsinin heveslerinde inançlar üzere hükmedecek binde bir adamları bulunmaz.

Gerçi bu sorunun açıklamasında sözü uzatmak istemem, ama İslâmın din ve dünyaya ya da ruh ve bedene ilişkin iki temeline Müslümanların neler ettikleri konusunda örnek göstermekten de vazgeçemem.

İslâm dininin ruhsal temeli Allah'ın birliğinden ibaret olup, İslâmın gerçekliği ise salt oraya yöneliştir. Bu nedenle, ibadetlerin tümü, bu aslı düşünmek ve bu asla yardım ve onu koruma yoluyla başlar. Bunun gerektirdiği bir anlamda insan, her konuda ancak Cenab-ı Hakk'a, yani hikmetli olan Yaratıcı'ya, ezelî âlemde tüm olguları nedenlerine bağlamak konusunda yaratıp icadettiği yüce genel araçlara başvurur. İnsan bir şey istemek konusunda rahmet ve iyilik makamıdır. Ezelî Feyyaz'ca başlangıçta tüm insanlar için iyilik olarak verilen genel araçlarda başkasına başvurmak, Allah'a şerik koşmaktır. İnsan bu aracı bilmez, ya da kendisi için elde edilmesi mümkün olmazsa, o zaman insanın görevi, yalnızca yüce Allah tarafına yönelmektir. Bu durumda olabilir ki Cenab-ı Hak o kimseyi, amacına ulaşması konusunda başka bir yola sevkeder ya da gönül acısını azaltır ve güç olan dileğini kolaylaştırır. Fakat çoğu Müslümanların, birtakım hayalî nedenlere ve bazı görünmez kimselere dayandırdıkları düş ürünü işlere kapılıp, yüce Allah'ın yaratmış olduğu makul araçları keşfedip girişimde bulunmak konusunda diğer milletlere oranla en geri kaldıklarını üzüntüyle görürsün. Her ne kadar söz sahibi bunlar olup türlü iddialarda bulunurlarsa da, bunların dışındaki İslâm azınlık topluluğu, gerek inanç, gerek eylem konularında birlik gerçeğine bunlardan daha çok yaklaşmışlardır.

Dünyayla ilgili Müslümanlık ise, genelde Müslümanların hükümetçe olan işlerini kendi aralarında danışmalarından ibaret kılmıştır. Böyle olunca padişah ve sultanların hükümet konusunda diktatörlüğü alışkanlık edinmeleri gibi ümmet bireyleri diktatörlük yapamaz. O nedenle, İslâm dinine göre, halkın üzerinde dilediğini yapan Allah'tan başka kimsenin padişahlık, sultanlık etmeye hakkı yoktur. Ve "Bu din çerçevesinde verilecek tüm hükümler, yetkililer arasında danışmaya bağlıdır" diye saygıdeğer sahabiler ittifak ettiler. Burada yetkililer, Allah'ın kullarının işlerini hakkıyla bilen, sağlıklı düşünceye sahip, halk gözünde gerçekten itibarlı, halkın güvenini kazanan bilim ve yetkinlik sahipleri demektir. Şanlı Peygamber de, mutluluk döneminde dünya işlerinin çözüm ve sonuca bağlanmasında saygıdeğer sahabilerin görüşlerini alırdı. Bundan peygamberce amacı, Kur'an-ı kerim anlamınca hareket etmeye Müslümanları alıştırmaktı. Mutluluk döneminden sonra, doğru yolda olan halifeler hazretleri de, bilim ve yetkinlik sahiplerinin isabetli görüşleriyle hükümet ederlerdi.

İşte İslâmın dünya işleriyle ilgili şu temeli, aynen dinî temeli olan birlik gibidir. Birliği pekiştirip korumak için ibadetler nasıl başlıyorsa, uygarlık ve yürütme konusundaki hükümler de öylece başlayıp, şeriatın açık hükmüyle belirlenmeyen sorunları, İslâm dininin ikinci temeli olan danışmayı pekiştirmek için yetkililer kuruluna havale etmiştir.

Fakat Müslümanlar, bu temel hakkında, birinci temele ettiklerinden daha fenasını revâ gördüler. Çünkü birliğin yapısını sarsan putperestlik mücadeleleri İslâm dünyasının tüm taraflarına geçip yaygınlaşmadı. Ama tek kişinin başına buyruk olarak salt kendi görüşüyle diktatörce hükmetmesine razı olmak, danışma meclisinin gereği hakkında Kur'an-ı kerimin sağlamlaştırdığı ve saygıdeğer sahabilerin oybirliğiyle pekiştirdikleri bir hükmü çiğnemekle, ülkelerinde zorbalık ve diktatörlük bulunan tüm Müslümanların kabul ve onayını gerektirmiştir.

Ancak zaman, bu tasallut ve diktatörlüğü red ve inkâr eden bireylerden hiç bir vakit boş kalmaz. Ama bunlar, diktatörlük binasını temelinden yıkmak için topluluklar oluşturmaya çalışmazlar. Çünkü her yerde dille reddetmek, onlara o kadar kolay gelmez. Bu nedenle yalnız gönülle inkâr etmeyi yeterli saydılar. Peygamber efendimiz ise, bu duruma "en zayıf îman" adını vermiştir.(109)

İslâm dininin temel kuralllari ve ayrıntıları vardır ki, her kim temel kurallara uyup da ayrıntılar bölümünde kusur etse, ilâhî aftan ümidi kesilmez. Fakat her kim temel kuralları terketse, dini terketmiş olacağından, o kimse dindarlardan sayılmaz ve ilâhî affı elde etmek ümidi kalmaz. İslâmiyetin temel kurallarının ruhsal yönce olan en önemlisi, belirttiğimiz gibi birliktir; bedensel yönce olan en önemlisi ise danışarak yönetimdir. İlk temeli terkedip hak olan sünnetleri kavramayan ve yarar sağlamak ile zarar savmakta kendileri hakkında bile yetkin olmayan birtakım âciz kullara gönlünü bağlayan kimse, acaba nerede kurtuluş bulur? Aynı şekilde, kendisi gibi insan evlâdından olan bir kişiyi kendisi için başkan atayıp da kutsal ve sorumsuz tanıyan bir kimsenin dünyada iki yakası nasıl bir araya gelmiş olur! Oysa insan evlâdından olan hükümdara dayandırılan şeyi, ulu Allah, "Yaptığından sorumlu değildir, ve onlar sorumludurlar"(110) sözüyle yalnız ve yalnız Allah'ın ulu zatına dayandırıp kanıtlıyor.

Daha daha, böyle ayete ve İslâmın başlangıç döneminde gerçeklelşen icma'-ı ümmete muhalefet eden kimse, ahret azabından nasıl yakayı kurtarabilir?

Devamı var

---

(109) Bu bir hadise işarettir, ki Peygamber o hadiste şöyle demiştir: "Sizden her kim bir kötülük görürse, onu eliyle değiştirsin; eğer gücü yetmezse, diliyle değiştirsin; eğer gücü yetmezse gönlüyle değiştirsin, ki bu en zayıf îmandır".

(110) Bu, Allah'ın, yaptıklarından sorumlu olmadığını bildiren bir Kur'an ayetinin çevirisidir. Ayetteki "onlar"dan maksat kullardır.

KÜRD

TEAVÜN VE TERAKKÎ GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Numro 9 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

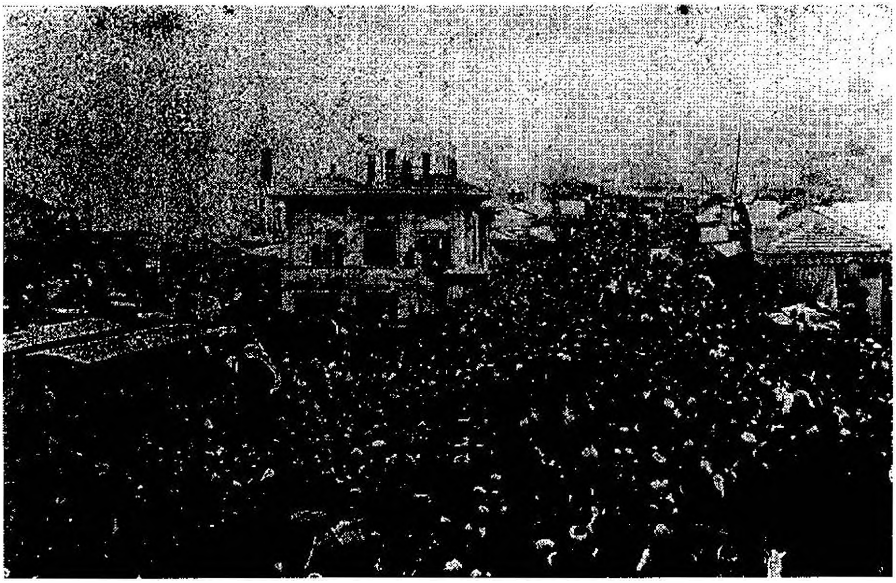

Ma'muretulaziz Meb'uslarının Dersaadet'e Vürûdlarınde
Rıhtım Üzerinde Resm-i İstikballeri(1)

Dersaadet – Merkez Matbaası
1327(2)

---

(1) Yani "Elâziz milletvekillerinin İstanbul'a varışlarında rıhtım üzerinde törenle karşılanmaları".

(2) Bu, Hicrî tarihtir; Milâdî tarihe göre 1909 yılına rastlamıştır.

8 Muharrem 1327(3) Cum'airtesi 17 Kânunısani 1324(3)

Cem'iyet
tarafından
müntahab
Sahib-i
İmtiyaz
ve Müdîr
ve Muharriri:
Süleymaniyeli
Tevfik
*
Şerait-i
iştira:
Taşra için
seneliği
posta
ücretiyle
beraber 80
ve altı aylığı
45 ğuruşdur
*
Nüshası
bir ğuruşdur

KÜRD TEAVÜN VE TERAKKÎ GAZETESİ

1324

CEM'İYET'İN VASITA-I NEŞR-İ EFKÂRIDIR
Tarih-i Te'sîsi: 1326–1324

Sermuharriri:
Diyarbekirli
Ahmed Cemil
*
Kürd erbab-ı
fikir ve
kalemine
daima
sahifelerimiz
açıktır
*
Derc
olunmayan
evrak
ve âsâr
iade olunmaz
*
İdarehanesi:
Vezneciler'de
Kürd Teavün
ve Terakkî
Merkez-i
Umumîsidir

Numro 9 * Şimdilik haftada bir def'a neşrolunacak dinî, ilmî, siyasî, edebî, ictimaî gazetedir * Cild 1

KÜRDLER VE ERMENİLER

Kürdlerle Ermenilerin saye-i hürriyette hembezm-i vifak olarak nâil-i refah-ü saadet olmuş olduklarını görmek, bu memleket ve devleti cidden sevenlerce en ziyade arzu olunacak bir keyfiyet olup, aks-i hal yani aralarında şıkak-ü nifak mevcudiyetini ve yekdiğerinin zararında istifade aramağa çalıştıklarını görmek dahi, kezalik asdıka-yı Devlet ve milletçe pek ziyade mûcib-i teessüf ve telehhüf olacak bir madde olduğuna şübhe yoktur. Çünkü bu iki kavmin menafı-ı maddiye ve iktisadiyesi birbirlerine o kadar marbûttur ki, birinin zararı bieyyihal öbürünü mutazarrır eder, ve istifadesi de öylece müstefîd kılar.

Emzice-i ahlak ve bedeniyece iki kavm biri birinin aynı olduğu gibi, tarz-ı hayat ve muaşerette dahi birbirlerinden farkları yoktur. Hatta Kürdlerin müsellem-i âlem olan müsafirnevazlık ve iffetperverlik gibi hissiyât-ı civanmerdaneleri, Ermenilerde dahi mevcuddur. Kürd ağa ve beylerinin hanelerinde mârrîn-ü âbirînin gördükleri ikram, tamamen Ermeni kibarlarının hanelerinde dahi görülmekte olduğu gibi, oralardan büyük olarak İstanbul'a gelmiş olan Ermeni ağniya ve ekâbiri, hâlâ buralarda bile o gibi mekârim-i ahlakı muhafaza etmekte oldukları gözümüzün önündedir

---

(3) Li gora tarîxa Mîladî 30 Kanûna Paşîn 1909(Milâdî tarihe göre 30 Ocak 1909).

Velhâsıl, gerek Kürdlerin ve gerek Ermenilerin mehasın-ı ahlak ve mekârım-ı sîretleri birbirinin mütenazırı olduğu, esasen şeriat-ı İslâmiyeye bihakkın mütemessik olan Kürdlerin hilâf-ı şeriat-ı garra ahvaldan minelkadîm tamamıyla ictinab etmiş ve ber muktaza-yı şeriat-ı İslâmiye Ermenilerin hukukuna her vechle riayet eylemiş oldukları ve Ermenilerin dahi taassubu câlib ve huzur-ı ârâmişi(4) sâlib telkînâtta bulunan ba'zı münafıkıynın tesvilâtına kapılmadıkları ve aralarında hiç bir mani' ve mezahım mevcûd olmayarak kemal-i refah-ü vifakla yaşadıkları, ca-yı bahs-ü münazara değildir.

Milâd-ı İsa'dan 2600 sene evvelinden beri yani tarih nazarının erebildiği devirden bu âna kadar Kürdistan'da kemal-i ittihad ve mahabbetle yaşamış olan Kürdler ile Ermeniler arasında iddia olunan nifak-ü husumet esasen mevcûd bulunmuş olsa idi, birinin diğerini bu kadar medîd bir zaman içinde herhalde imha eylemesi lâzım gelirdi.

Bugün coğrafyalarda görülen kıtaât ve büldanın tarihine müracaat olunsun. Bunların ne kadar akvam tarafından tevârüs edildiği ve her hâdisin mevcûdu akreb-i zamanda ne suretle imha ve nâbûd eylediği görülür.

Bu kaziye-i umumiyeden şâzz-ü müstesna bir kıt'a varsa, o da Kürdistan'dır. Çünkü Ermeniler o kıt'anın sekene-i kadîmesi olduğu gibi, bugün tarihen sabittir ki Medyalıların ahlâfı olan Kürdler de o kıt'anın sekene-i kadîme-i asliyesindendir. Bu iki kavm-i kadîmin ezmine-i istîlâlarında Kürdler Ermenileri ve Ermeniler Kürdleri tarih-i kadîmde bîmisl surette daima tesahüb ve himaye etmişler ve yekdiğerinin cinsiyet ve hürriyetlerini tanıyıp mevcûdiyetlerini mütekabilen te'mîn eylemişlerdir.

Vakta ki Ermeniler Hristiyanlığı kabul ve Kürdler de zuhur-ı İslâmla müşerref oldular, aralarında hâsıl olan mübayenet-i din, vifak-ı kadîmlerini zerre kadar ihlal etmedi. Her iki kavmin yetiştirdiği rical-i fâzıla ve âliyenin telkînât-ı irşadkârîleri, mahabbet-i kadîmelerinin idamesini ve saadet-i kavmiyelerinin devamını te'mîn ederek, hiç bir kıt'a ve diyare nasîb olmayan bir âşnayî ve vifak ile imrar-ı(5) duhûr ve a'sâr eylediklerine tarih şahid olduğu gibi, üç yüz haneli bir Kürd köyünde on hane Ermeninin ve üç yüz haneli keza bir Ermeni köyünde on hane Kürdün kadîmden beri sakin olup(6) olması ve dağların tilâl-ü şevahıkında birçok kilise ve manastırların bulunması, bu mahabbetlerine bir isbat-ı bâhirdir.

---

(4) Doğrusu "huzur ve rahatlığı" demek olan "huzur-ü ârâmişi" olmalıdır.

(5) Derginin bu sayfasındaki bu sözcüklerin yer aldığı sütunun son satırı çok silik duruma geldiği için, o satırın bazı sözcükleri büyüteçle bile okunamadılar. Buradaki "dostluk" anlamına gelen "âşnayî" ve "ile geçirme" demek olan "ile imrar-ı" sözcüklerini, onlardan sonra gelen ve "zamanlar ve çağlar, zamanlar ve yüzyıllar" demek olan "dühûr ve a'sâr" sözcüklerini de dikkate alarak ve anlamca onlarla bağlantılı olabileceklerini düşünerek, karineyle yazdık. Böylece, virgülden sonraki sözcüklerin anlamı şöyle oluyor: "hiç bir toprak parçasına ve yöreye nasib olmayan bir dostluk ve uzlaşma ile zamanlar ve yüzyıller geçirdiklerine tarih tanık olduğu gibi".

Zamanımıza kadar Kürd ağa ve beylerinin Dersaadet'te zahîrleri ve buralara gelen ve düşen gurabasının işleri, burada bulunan ve hâlâ tek tük evlâd ve ahfadları mevcûd olan ma'rûf ve kadîm Ermeni ekâbirinin vasıtalarıyla tesviye edilegeldiği gibi, burada bulunan Ermenilerin oralardaki akarıb ve taallukatının hususâtı da anların tavsiyeleriyle Kürdler tarafından dûş-ı himayete alınır idi. Bunu görmüş ve tecrübe etmiş burada birçok Ermni hâlâ berhayattır.

Hal ve hakikat bu merkezde olduğu ve Ermeniler ile Kürdler arasında cins ve kavmiyetçe asla buğz-ü adavet olmadığı halde, nasılsa bir müddettir mülkün her tarafına sirayet eden sû-i idare gibi birtakım esbab-ı hâdise te'sîriyle şu hüsn-i âmîzişe nev'ema halel târî olmuştu. Bunun bir sebebi de, oralarda îcab-ı medeniyeye(7) muvafık mektebler küşadıyla, bu iki kavm evlâdına aynı bir menba-ı irfanda feyz-ü terbiye verilmemiş olmasıdır.

Vakta ki hüccet-i selâmet ve istikbalimiz olan Kanun-ı Esasî i'lân olundu, bütün memalik-i Osmaniye'ye tanîn'endaz olan bu haber-i meserret'eser kemal-ı şevk-ü şadî ile alkışlandı ve bu meserret-i umumiye arasında Kürdler ve Ermeniler dahi hemdest-i bezm-i vifak olarak birbirleriyle öpüşüp barıştı. Her iki milleti ihata etmiş olan şeb-i deycûr-ı istibdadın şems-i tâbân-ı hürriyetle ref'inden sonra, birbirlerini tanıyıp arada mahv olmaya ramak kalmış olan mahabbet-i ehliye-i atîka ve hukuk-ü meveddet-i sabıka, lehülhamd yine kaim oldu.

Ancak, kabil-i inkâr değildir ki, arada hâsıl olmuş olan cerîhaların te'sîrâtıyla bugün her iki kavm dûçar-ı zu'f olarak hastadır. Bunların hastalıklarını tedavi etmek ve müdavat-ı lâzimelerini kemal-i hazakatla tehyie ve ihzar etmek, elhaletü hazihi her iki kavmin ve hey'et-i ictimaiyelerinin ukala ve havâssına borc ve mütehattim bir vazifedir. Bunun îfasına engel olan istibdadın eseri kalmamış olduğundan, bu vazifenin adem-i îfası için hiç bir mani' ve ma'zeret mutasavver ve vârid değildir. Gerek Kürdlerde ve gerek Ermenilerde memalikimizin kıtaâtını karış karış gezmiş ve hasbetticariye ve me'muriye muhtacı olduğumuz ıslahât ve suver-i te'lîf-ü âmîzişin ahsen-i turuk ile tatbikine vukuf ve ma'lûmât-ı hakikiye edinmiş zevât-ı bîtaraf pek çok olduklarından, bunların re'y-ü ma'lûmâtlarına müracaatla, her iki kavmde mevcûd olan vifak-ı kadîmin iadesine himmet-ü ikdam olunmak ve cümleten Kürdler ve Ermeniler havâss ve iş bilenlerinin ittihad ve yekdestîleriyle, açılmış olan hüfre-i cehl ve sefalet-i umumînin imlâsına çalışmak, derece-i vücûbda bulunuyor.

---

(6) Bu "olup" sözcüğü fazla görünüyor. Galiba dizgi yanlışlığıyla çıkmıştır.

(7) Doğrusu "uygarlığın gereğine" demek olan "îcab-ı medeniye" olmalıdır.

Bu kerre Meclis-i Meb'usan'a a'za intihabında her iki kavmin kendilerinden meb'us intihab ettirebilmek üzre göstermiş oldukları gayret-ü ikdam dahi, birbirlerinden adem-i emniyet ve itmi'nan, calib-i teessüf-i hâlâttan idi. Halbuki yukarıdan beri bast-ü beyan eyldiğim vechle, şu iki kavmin ihtiyac-ı hakikî ve ahlak-ı asliyelerine vâkıf zevât tarafından bu babda ikdam-ı gayret olunacak olursa, inşaerrahman dört sene sonra vâki' olan ikinci intihabda, faraza Wan'da Kürdler, "canım, Karabet Efendi'yle Hamparsum Efendi burada meb'usluğa cümlemizden elyak ve ehaktır" ve Diyarbekir'de de Ermeniler, "Ahmed Efendi'yle Mehmed Bey münasibdir, anları meb'us yapalım" gibi mahabbet ve ihlas-ı samimiyetin derece-i kusvasını gösterir hâlât ile karîrul'ayn-ı fahr-ü mübahat olabileceğimizi te'mîn eylerim.

İşte her iki kavmin meyelân-ı aslîsi burada da(8) olduğundan, artık şu devr-i dil'ârâ-yı hürriyette de, devr-i istibdadda olduğu gibi dost ve düşmanımızı fark etmez ve Cenab-ı Hakk'ın in'am-ü ihsan ettiği hürriyet ve adaletten istifade yolunu bilmezsek ve dost diye etrafımızı almış olan birtakım serseri ve mechulhal ve tabiiyet kesanın iğfalât-ü tesvîlâtına kapılmağa meydan verirsek, tabiî bu hallerin vebal ve mes'ûliyeti her iki kavmin asdıka ve ukalasına aid olacağını dahi ihtar ile hatm-ı makal eylerim.

Hüseyn Paşazade
Süleyman

İSTİKLÂL-İ OSMANÎ

Sehpa-ı mevcûdiyetini üç kıt'a-ı arzın nikat-ı mühimmesine kurmuş olan bu muazzam devletin paytahtı, bugün altı yüz onuncu sene-i devriye-i istiklâlini tebcîl ediyor. Altı asır vakayiin haricden, dahilden –ve bilhassa dahilden– hücum ettirdiği ketaib-i nevaib karşısında esas bekasını indirastan vikaye edebilmiş olan bu koca devletin böyle bir tebcîle hem hakkı vardır, hem ihtiyacı.

Hakkı vardır. Çünkü her ferd-i medenînin aile-i uzma-yı beşeriyetle vasıta-ı irtibat ve münasebeti, mensub olduğu hey'et-i ictimaiyedir. Biz ecdadımızın measiriyle hakk-ı tefahuru, yalnız Osmanlı tarihine müteallik vakayie hasrederek, bu tarihin mebdeinden evvelki silsile-i âbâya aid mâcerayı bîgâne ve ecnebî addederiz. Bundan başka, elsine-ü avaid ve hissiyât-ü menafı' gibi birçok ravabıt-ı metîne bizi bu memlekete, bu hey'ete, bu devlete müebbeden rabtetmiştir.

İhtiyacı vardır. Çünkü vatan mahabbeti fazail ve lezaiz-i vicdaniyenin a'zamı iken, biz pek uzun zamanlar bundan mahrum edildik. Vatanı sevmek, mütecasirlerini her nekbet-ü felâkete sevk eden bir meyelân-ı mühlik idi. Vatanın mahabbeti evlâdının kalbinde ve evlâdı da mahbeslerde boğulurken, i'tiraf edelim ki birçoğumuz, îcab-ı fedakârîyi hodkâmlığımızın tekaza-yı zalimine peşkeş etmiştik ve hiç bir şey yapmamakla yapılan fenalıklara ruhsat-ı devam veriyorduk. En hamiyetlilerimiz vatanı terahhüme, biraz daha zaif ve küstah olanlar yalnız istiskale müstahak görüyordu. Ma'şuka-ı ihtiras, lâkayd bir ekseriyeti vâlidesinden ayırmış, o izdiham-ı hodkâmî müzeyyen ve mutantan bir uçurumdan aşağı sürüklüyordu. Rağıb Paşa, Münir Paşa gibi pîşdarları, Tahsin Paşa, İzzet Paşa gibi dümdarları olan bu haydud ordusu, –altı yüz onuncu sene-i devriye-i istiklâlini bugün tebcîl etmekte olduğumuz– bu devletin namına mensub ne kadar efrad-ı ma'sume var ise hepsini o varta-ı izmihlâle yuvarladıktan sonra, enkaz ve metrûkâtını kendi milyonlarına ilâve edecekti. O müşteheyât-ı akuranın son vasıta-ı iskânı olmağa, bu son mîras namzed idi.

---

(8) Bu "da" sözcüğü burada fazla görülüyor. Yanlışlıkla yazılmış olduğu anlaşılıyor.

Geçen altı asrın besîm-ü giryan ne kadar hatırâtı varsa, hepsi bu son sülüs-i asrın muvacehe-i dehşetinde mebhûttür. Bu devre-i helâk-ü tehlike, akvam-ı munkarızanın bile sahaif-i nekbetinde görülmez. Ne Teymurleng'in istilâsı, ne 93 belâsı, hiç bir hadise bu halkı bu kadar ezmemiştir. Ankara sahrasında Teymurleng Padişahımızı esir ve Granduk Kostantin 93'te İstanbul'un surlarını teshîr ederken bile, –büyük Şehzade Alâaddin'in lakab-ı mübarek-i millîsini çalmış olan– bu paşalar kadar bize fenalık etmiyorlardı.

O paşalar mevcûdları birer birer ifna ettikten sonra isimlerden, hayallerden korkmağa başladılar. "Midhat Paşa" namı gibi "Sultan Osman" isminden de havf olunuyordu. Sanki Midhat Paşa Kanun-ı Esasîsini isteyecek, sanki Sultan Osman devletinin hesabını soracaktı. Bu yâdgârlar yalnız hanüman-ı efradı değil, dûdmân-ı umumu da yıkıyorlardı. Edebiyat, ıztırabât-ı vicdana lisan-ı beyan vereceği, tarih-i hali mâzî huzurunda mahcûb ve istikbale karşı nevmîd bulunduracağı için, mekteblerimizden birer birer koğuldular.

Mekâtib-i Askeriye Nâzırı, evlâd-ı vatanı bihar-ı mechuleye sevkederken, Maarif Nâzırı Celâl Paşa, o bîgünahların okudukları ve okuyacakları ma'sum kitabları daire-i resmiyesinin kurbundaki hamamın külhanlarında yakıyordu. Bağdad'ı katliâm ederek medeniyet-i İslâmiyenin metrûkât-ı kıymetdarıyla Dicle Nehrini sürh-ü siyaha boğan Hülâgû bile bu mezalimi, kendisinin olmayan bir memleketin düşmanı olan evlâdına revâ görmemiştir. Bu kadar masaib-i mütevaliyenin peyapey karşısında mevcûdiyet-i siyasiyesini muhafaza etmek, bir devlet için büyük bir hüccet-i kudret ve miknettir. O hatırâtın te'lîm-i vicdan ettiği bu dakikalarda bile biz bu nişane-i paydarîyi görmekle mübahîyiz.

Cengîz ordusunun seyl-i mukavemetberendazıyla Söğüd yaylâsına gelmiş olan bu dilâver ve cengâver aşiret, te'sîs ettiği devletin vesait-i i'tilâsını yine buraların akvam ve anâsır-ı asliyesinde bulmuştu. Devr-i istilâmızda

Osmanlı bayrağını Viyana ve Tebriz surlarının pîş-ü bâlâsında temvîc ettiren güzîde askerlerimiz, yeniçerilerimiz ekseriyetle Hristiyan evlâdından müteşekkil idi. Bu devletin esasına onların da hûn-ı celâdet ve hamiyeti karıştı. Bugün, hepimizin, –dinimiz, cinsimiz, lisan ve mezhebimiz her ne olursa olsun– her Osmanlının eazz-ı eyyam-ü a'yadıdır.

Yeni Gazete'den: Süleyman Nazif

TELHÎS-İ SİYASÎ

–Mâba'd–

Avusturya Hükûmeti, Bosna ve Hersek eyaletlerini işgal etmekle beraber bu vilâyetlerde sakin ahalî-i İslâmiyenin hukuk-ı medeniye ve diniyesine dair Avrupa'ya ve Devlet-i Aliyye'ye karşı birtakım taahhüdâtın îfasını dahi der'uhde etmiştir. Taahhüdât-ı vâkıasını tamamıyla îfa edip etmediği bahsine gelince, A'yan Reisi Said Paşa hazretlerinin "Tanîn" gazetesiyle neşreyledikleri hatırâtın Bosna ve Hersek'e müteallik kısmında beyan olunduğu üzre, Paşa-yı müşarün'ileyhin eyaleteyn-i mezkûreteyn ahalî-i İslâmiyesinin hukuk-ı medeniye ve diniyesine ve keyfiyet-i mühaceretlerine dair ol vakit Dersaadet sefiri bulunan Baron "Dukalis"(9) ile sebk eden mükâlemâtı, taahhüdât-ı vâkıanın hükûmet-i müşarün'ileyhaca pek de îfa olunmadığını ve Babıâlî'ce de hiç bir vakit bu babda bir eser-i i'tina gösterilmediğini gösterir. Zaten Bosna ahalî-i Müslimesinin 1882 senesindeki kıyamları ve Avusturya İmparatoru'na biddefeât mahzarlar irsal eylemeleri dahi bunu müeyyiddir.

Şu tafsîlât ve temhîdâttan nümayan olacağı üzre, Bosna ve Hersek âdeta mutlak bir surette otuz senedir Avusturya'nın taht-i işgalinde bulunup, hiç bir zaman oradaki icraât-ü muamelâtında bir takyîde tabi' veya muahazeye dûçar olmamıştır. Ahalî-i İslâmiyenin muhafaza-ı hukuk ve menafiınca Devlet-i metbûaya müterettib hakk-ı müdahale ve nezaret dahi isti'mal olunamadığından, muamele-i müstebiddanesine halel getirilmemiştir. Yani ta'bîr-i essahla, Babıâlî Bosna ve Hersek'in ahvalına, siyyema birçok hususât-ı mezhebiyede makam-ı celîl-i Hilâfete marbût tutulan muamelâta gûya alakadar değil imiş gibi bîgâne kalmış ve şu hal, mahiyet-i işgali mürûr-ı zamanla bittedrîc başka bir kalıba ifrağ eylemiştir.

İşte eyaleteyn şu vaz'iyette ve biz ise ana karşı çoktan her hususta kat'-ı alaka halinde iken, kat'iyyen ve resmen Avusturya tarafından zamîme-i memalik edilmiş ve Yenipazar bittahliye Devlete iade kılınmıştır. Avusturya'nın Yenipazar'ı iadesi ise, ahdinde sebatından ziyade, Sırbıstan ve Karadağ'ın tehacümât-ı melhûzesini bize tevcîh kasdına delâlet eder.

---

(9) Bu, kendisinin adının Arap harfleriyle olan yazılışının Latin harflerine çevrilen biçimidir. Bu adın Latin harfleriyle olan orijinal yazılış biçimi değişik olabilir; bunu saptama olanağımız ne yazık ki yoktur.

Bulgaristan Emaretinin i'lân-ı istiklâli bahsine gelince, bu büsbütün Hükûmet-i metbuanın hukuk-ı sarîhasına tecavüzdür. Ma'lûm olduğu üzre Bulgaristan, Berlin Ahdnamesinin, "Bulgaristan Zat-ı Hazreti Padişahî'nin tebiiyeti tahtinde vergi verir bir emaret edilmiştir. Bir Hristiyan hükûmeti ve bir millî askeri olacaktır" deyu muharrer olan birinci maddesiyle Devlete tabi' bir emaret olarak teessüs etmiş ve bugün istiklâle idhal edilmek istenilen Şark-ı Rumeli eyaleti dahi, "Balkanlar'ın cenub tarafında Rumeli-i Şarkî namını alacak ve muhtariyet-i idare şeraitiyle doğrudan doğruya Hükûmet-i politikiye ve askeriye-i Padişahî tahtinde kalacak bir eyalet teşkil olunmuştur. Bu eyaletin bir Hristiyan valisi olacaktır" metnini hâvî olan mezkûr muahedenamenin on üçüncü maddesiyle doğrudan doğruya Hükûmet-i Seniyye'nin taht-i idaresinde bir eyalet-i mümtaze olarak teşekkül eylemiştir; ki bu eyaletin hududu muahedenin on dördüncü maddesiyle Bulgaristan Emareti hududundan gayrı ve ayrı olarak ta'yîn kılınmıştır.

Binaenaleyh, bugün Bulgaristan namıyla teşkil edilmek istenilen kraliyeti terkib eden memalikin bir kısmı zaten Emaret'in havze-i idaresine dahil, diğer kısmı, ki Şark-ı Rumeli eyaletidir, muvakkaten idaresi 1885 tarihli Dersaadet Konferansı mukarrarâtıyla Prens'in şahsına mev'ûddur. Kraliyete kalbedilen Emaret ile eyalet-i mümtazeyi evvel beevvel yekdiğerinden tefrîk etmelidir. Andan sonra her ikisinin vaz'iyet-i ahdiyesi ne olduğu ve ne gibi edvar-ü safahât geçirdikleri bilinmelidir.

Yukarıda beyan olunduğu üzre, Bulgaristan Emaretinin vaz'iyet-i siyasiyesi Berlin Ahdnamesinin birinci maddesiyle ta'yîn ve Şark-ı Rumeli eyalet-i mümtazesinin şekl-i idaresi ise mezkûr ahdnamenin on üçüncü, on beşinci, on altıncı, on yedinci, yiğirminci, yiğirmi birinci, yiğirmi ikinci maddeleriyle vâzıhan tasrîh ve tebyîn kılınmıştır. Şu kadar ki, Şark-ı Rumeli'de 1885 senesi sonbaharında zuhur eden hareket-i isyaniyenin ıtfasında Devletçe her nedense gösterilen terahî ve kusurun neticesi olarak in'ikad eden Tophane Konferansı mukarrarâtıyla, mezkûr vilâyetin şekl-i idaresi dûçar-ı tagayyür olmuştur. Mukarrarât-ı mezkûre şudur:

"Devletler, Rumeli-i Şarkî işlerine müteallik suret-i tesviyenin zîrde musarrah ahkâmını şimdiden kabul etmekte müttefiktirler ve ahkâm-ı mezkûrenin bu şekilde olarak derhal neşr-ü i'lân ve mevk-i icraya vaz'edilmesine muvafakat eylediler.

Evvelen, Rumeli-i Şarkî eyaleti valiliği Berlin Muahedenamesinin on yedinci maddesi mucibince Bulgaristan Prensine ihale buyurulacaktır.

Saniyen, Rumeli-i Şarkî ile Bulgaristan Emaretinin idaresi şahs-ı vâhidin elinde bulundukça, muahede-i mezkûrenin on beşinci maddesinin fıkra-ı ûlâsında meşrût hukuk-ı seniyyeye mukabil, Kırcaali nahiyesi İslâm karyeleri ile, Rudub cihetinde vâki' olup şimdiye kadar Şark-ı Rumeli eyaleti idaresine geçmemiş bulunan kura-yı İslâmiye, eyalet-i mezkûreden bittefrîk doğrudan doğruya taraf-ı Devlet-i Aliyye'den idare olunacaktır. Nahiye-i mezkûre ile kura-yı mezkûrenin hududu, Hükûmet-i Seniyye ile Bulgar Prensi tarafından müntehab bir fen komisyonu canibinden, arazînin îcabât-ı tabiiyesine göre ve nikat-ı hakime-i askeriyesi menafı-ı Devlet-i Aliyye'ye muvafık olacak surette mahallinde ta'yîn kılınacaktır.

Salisen, Şark-ı Rumeli eyaletinin âsâyiş-i daimîsini ve eyalet-i mezkûrede mütemekkin bilcümle sunûf-ı tebea-ı Şahane'nin refah-ı hal ve saadetini te'mîn için, eyaletin nizamname-i dahilîsi Babıâlî ile Bulgaristan Prensi tarafından ta'yîn kılınacak me'murînden mürekkeb bir komisyonda gözden geçirilerek, îcab-ı hal ve ihtiyacât-ı mahalliyeye göre ta'dîl edilecek ve hazîne-i celîlenin bilcümle menafıı dahi nazar-ı i'tinaya alınacaktır. Bu komisyon dört mah müddette ikmal-i me'muriyet eyleyecek ve muamelâtı Dersaadet Konferansının tasdikine havale olunmak lâzım gelecektir. Ta'dîlât-ı mezkûre tasdik olununcaya değin, eyaletin ahval-ı hazıranın îcab eylediği suver ve eşkâl üzre emr-i idaresi Prens'in reviyet ve sadakatine muhavvel olacaktır.

Rabian, Berlin Muahedenamesinin Bulgaristan ile Şark-ı Rumeli hakkında olan sair bilcümle ahkâmı, kemakân bakıy ve mer'iyyül'icra olacaktır".

Bu suret-i tesviyeden müsteban olduğu üzre, Şark-ı Rumeli eyaletinin idaresi Bulgaristan Prensi'nin şahsına tevdî' olunmuştur. Binaenaleyh, mukarrarât-ı mebhûsenin "rabian" işaretli fıkrasında musarrah olduğu vechle, Berlin Muahedenamesinin Bulgaristan'la Şark-ı Rumeli hakkındaki ahkâmı tebeddül etmemiş ve şekl-i idare ne ise alâ halihi bakıy ve Devlet-i metbûaya karşı vaz'iyeti kemakân carî kalmış ve hazine-i celîleye olan taahhüdâtına asla halel gelmemiştir.

Mâba'dı var
Süleymaniyeli Seyfullah

KÜRDİSTAN'DA MAARİF

Maarif, dünyada mevcûd akvamın en birinci derecede muhtac olduğu levazım-ı medeniyedendir. Maarifsiz medeniyetin teşkil ve idamesi gayr-i kabildir. Bir millet ne kadar müstaid, ne mertebe zengin olsa, maarifçe olan noksanı iktidar ve sermayesinden kendisini hisseyâb edemez. Maarif hakkında her ne kadar basit mütalâa olsa, yine hasr-ı makal mümkin olamayacağı bedîdardır.

Kürdler hilkaten gayet zeki ve her dürlü terbiye ve ta'lîme müstaid bir kavmdır. Umumiyet i'tibariyle kısmen dahil-i daire-i medeniyet olmamış gibi bir halde görünmeleri, şimdiye kadar kabiliyet-i fıtriyelerinden hakkıyla istifade ettirilmediğini gösterir. Evet, tekâmül-i tedricî kaidesi bunlarda tatbik edilmiş olsa idi, bugün netice-i hasenesi hayrabahş-ı enzar-ı iftiharımız olurdu.

Biz herkesi, her milleti tahsîlden, maariften bîbehre bırakmağa çalıştık. Hey'et-i umumiyemizi teşkil eden akvam-ı müteaddideyi ne suretle feyzyâb-ı irfan ve kemal edeceğimizi düşünmedik ve düşünemedik. Meselâ, bugün mülkümüzün bir kıt'a-ı vesîasında mütemekkin Kürdler(10) ni'met-i ulûm ve maariften ne vechle müstefîd olabilecekleri(11) hatıra getirip de o(12) bir eser-i terakkî ortaya koymadık. Kürdler haiz oldukları fazilet ve kemali kendi sa'y-ü gayretleri sayesinde vücûda getirmişlerdir. Yoksa bizim hiç bir sun'-ü medhalımız yoktur.

Kürdistan'da açtığımız mekâtib ne bizim beklediğimiz faideyi te'mîn ve ne de anların ihtiyacları(13) def'eder. Mekteblerde okunan dersler ihtiyacât-ı mahalliye ve zamaniyeye muvafık olmazsa, elbette istifade ciheti görülemez. Her şeyden ziyade, bir mektebden edilecek menfaat-ı umumiye nazar-ı dikkat ve i'tinaya alınmalıdır ki, beklenilen netice hâsıl olsun. Buraları düşünülemeyerek her yerde bir tarz-ı tedrîs ve ta'lîm ihtiyar edilecek olursa matlûb terakkî, tefeyyüz esbabı kendi kendine mahv edilmiş olur.

Bugün Kürdler zekâvet ve isti'dadları nisbetinde bir tahsîl-ü terbiye görecek olurlar ise, Devlet ve milletler(14) büyük büyük fedakârlıklar icra eden ecdadlarının isrlerine iktifa ederek, şimdiki halde dahi din-ü mülke hademât-ı nâfia îfasına ne derecelerde müstaid ve kabiliyetli olduklarını bilfiil gösterirler ve göstermektedirler.

Kürdistan'da bulunduğum zaman, velev nâçîzane olsun, ba'zı maarif hademâtında bulundum. Bunun için maarife dair mümkin mertebe bir ma'lûmât-ı icmalî(15) hâsıl ettim. İleride Kürdistan mekteblerinin hal-i sabık ve hazırı ile müstakbelen beklediğimiz istifade-i umumiyeyi mûcib ne gibi ıslahât icrasına lüzum olduğunu ileride arzedeceğim. Menfiyen yedi(16) müsafiri olup nail olduğum pek büyük teveccüh ve iltifatlarına karşı burada alenen arz-ı teşekkürâtı, vecaib-i mahsusa-ı vicdaniyemden telâkkî ederim.

---

(10) Doğrusu "Kürdlerin" olmalıdır.

(11) Doğrusu "olabileceklerini" olmalıdır.

(12) Doğrusu "o yolda" olmalıdır.

(13) Doğrusu "ihtiyaclarını" olmalıdır.

(14) Doğrusu "millete" olmalıdır.

rkanîzade:(17)
Seyyid Muhammed İsmetullah

SADR-I A'ZAM PAŞA'NIN BEYANÂTI

–Geçen nüshadan mâba'd–

Bulgaristan'a gelince, i'lân-ı istiklâlden evvel Bulgaristan ordusu hal-isefer-i berriye vaz'olunduğu misillu, ba'dehü dahi hududlara asakir ta'biyesi ve mühimmat nakliyle tehyiât-ı harbiye-i külliyeye müsaraatı görülmesi üzerine, bizce de te'mîn-i müdafaa zımnında ikinci ve üçüncü ordu-yı hümayunların vakt-i hazariye göre noksanları ikmal olunmuş ve üçüncü ordunun bir fırkasıyla Anatoli vilâyet-i mütecaviresinde de dört fırkanın redîf taburları bera-yı ta'lîm taht-i silâha alınmış olduğundan, Bulgarların tecavüzü halinde Anatoli'den kuvve-i kâfiye celbi dahi tasavvur olunmuş ise de, inkılab-ı vâki' üzerine henüz idare-i meşruta layıkıyla teessüs ve âsâyiş takarrur etmeden muharebeye girişilmesi takdirinde vukuu tabiî olan şûriş-i ceng-ü cidal içinde memleketçe halin ne renk kesbedeceği ca-yı teemmül olmasına ve muharebe taraftarı olan Bulgarların, "Bulgaristan'ın istiklâli para ile değil, kan ile alınmalıdır" iddiasıyla tedarikât-ı fevkal'âdede bulunmalarına mebnî, devletlere bilmüracaa vasayâ-yı vâkıaları üzerine muavaza suretiyle Bulgaristan'dan sulhan istihsal-ı hukuka karar verilmiş olduğu halde, Bulgaristan'da terk-i silâh edilecek yerde hareket-i fevkal'âde görülmesiyle, bizce de aynı tedarikâtta bulunması(18) zarûrî ve edna bir sebeble tarafeyn orduları beyninde müsademe vukuu tabiî olup, bu suretle muharebe bed' edince ne derece tevessü' edeceği ve diğer Balkan memleketlerinin dahi iştirakiyle sulh-ü müsalemet-i umumiyenin ne mertebe ihlâl edilmiş olacağı vâreste-i tezkâr olduğundan, mes'ele sulhan tesviye olunmak üzre Bulgar Hükûmetine vasayâ-yı müessire icrası iş'ar olunmasıyla, devletler derhal Bulgar Hükûmetine icra-yı teblîgât ve ısrar eylemleri üzerine hal-i sefer-i berrîde bulunan Bulgar askeri terhis edildiği gibi, bizce de bera-yı ta'lîm silâh altında bulunan redîf taburlarına ruhsat verilerek bu minval üzre muharebe endişesi bertaraf edilmiştir.

---

(15) "Ma'lûmat" sözcüğü dişil olduğundan, sıfatı da dişil olarak "icmaliye" olmalıdır.

(16) Doğrusu "yedi sene" olmalıdır.

(17) Bu unvanın ilk harfi ya da harfleri derginin aslında tümüyle silinip görünemez olmuştur. Bir yerin, bir aşiretin ya da bir ailenin adı olduğu tahmin edilmektedir. Kendisi Kürdistan'da "menfiyen" yani "sürgün olarak" yedi yıl kalmış ve orada maarife, yani eğitime bazı hizmetlerde bulunmuş olduğuna göre, istibdad döneminde oraya sürülmüş olan yüksek dereceli bir memur olduğu ihtimali akla gelmektedir.

(18) Doğrusu "bulunulması" olmalıdır.

Bunun üzerine ta'vîzât maddesini müzakere için Bulgaristan tarafından ta'yîn ve i'zam kılınan Mösyö Lapçef(19) ile vuku' bulan ictimaâtta, Bulgaristan ile Rumeli-i Şarkî'nin vergileriyle Bulgarlar tarafından zabt olunan teymuryolun kıymeti, hukuk-ı saire ile mean bilhisab bâliğ olduğu mikdarın re'sülmale tahvîlinde yiğirmi sekiz milyon lira kadar bir yekûne bâliğ olmuş iken, Mösyö Lapçef, Bulgaristan vergisini ve duyûn-ı umumiye hissesini i'taya adem-i mecburiyet beyanıyla ve Rumeli-i Şarkî vergisini ba'zı esbab serdederek yüz on dört bin liraya kasr-ü tenzîl ile, bulabildiği yekûnü re'sülmala bittahvîl, zabt etmiş oldukları şemendüfer bedeli ve diğer ba'zı mütalabât dahil olduğu halde seksan iki milyon frank ile işin bitirilmesi iddiasında bulunmuş ve bu suret bizce nâkabil-i kabul olduğundan, miyanede olan fark-ı azîmin faslı, ictimaı mukarrar bulunan konferansa bırakılarak müzakereye hitam verilmiş idi.

Gerek Bulgaristan'ın i'lân-ı istiklâli ve gerek Avusturya'nın Bosna ve Hersek eyaletlerini kendi memalikine ilhakı kararı gibi iki vak'anın aynı zamanda zuhuru tesadüfât-ı siyasiyeden olmasıyla, beynehümada bir ittifak-ı hafînin vücûdu ihtimaline binaen, her iki mes'ele hakkında Hükûmet-i Seniyye'ce ittihaz olunan tedabîrde kemal-i ihtiyat ile hareket olundu ve teşebbüsât-ı vâkıa rehîn-i muvaffakıyet oldu.

Kanun-ı Esasînin i'lânı üzerine Bosna ve Hersek ahalîsi, sair memalik-i Osmaniye ahalîsi misillu, Hukûmet-i meşrutanın mühassenâtından müstefîd olmak emel-i istid'asında(20) bulunmuşlar idi. Şu halde Avusturya Devleti işgal-i muvakkata nihayet vererek Bosna ve Hersek'ten çekileceği yerde, yalnız Yenipazar sancağını tahliye ve terk ile mezkûr iki eyaletin Avusturya'ya ilhakına karar verdiğini i'lân etmesiyle, muhıll-ı hukuk-ü uhûd olan bu hareket cümleye bâdî-i teessür olarak, mahallî ahalîsi feryada başladığı gibi, bu vechle istatükonun tağyîri âtiyen kendi haklarında mûcib-i tehlike olacağını mülâhaza eden Sırblılarla Karadağlılar da heyecana gelerek heman tehyiât-ı harbiyeye başlamışlar ve Avusturya'ya i'lân-i harb etmek derecesine kadar varmışlar idi.

Memalik-i Osmaniye'ce hâsıl olan heyecan daha az olmayıp, muhafaza-ı hukuk için muharebeye iştirak etmek üzre ordu-yı hümayuna iltihaka âmade olduklarına kadar ba'zı vilâyât ahalîsi tarafından telgraflar alınmağa başlandığından, Sırb ile Karadağ'ın açmak teşebbusünde bulundukları muharebeye Devlet-i Aliyye'nin dahi ister istemez mecbur olacağı teemmül olunmasıyla, mezkûr iki hükûmetle bilmuhabere, taraflarından gelmiş olan zevât ile îcab-ı hal müzakere olunarak, çünkü İngiltere Devleti ve müttefikleri Balkanlarda bir sulh-ı daimî te'sîs emelinde bulunduklarından ve zaten konferans programında Devlet-i Aliyye'nin zararına olmayarak Sırb ile Karadağ'a dahi ta'vîzât i'tası muharrer olduğundan, konferansta verilecek karara intizar olunması lüzumu bittelkîn, miyanede hâsıl i'tilâf-ı efkâr üzerine bu iki hükûmet şu halde Avusturya'ya muharebe açmak tasmîminden feragat etmişlerdir. Maahaza, Babıâlî'ce devam olunan teşebbüsât ve ta'kîbât neticesinde Avusturya Hükûmetiyle Bosna ve Hersek'e dair yine bir suret-i te'lifiye müzakeresine bed' olunup, fakat Hükûmet-i Seniyye'ce te'mîn-i hukuka salih olarak vaz' olunan esasın kabulünce Avusturya'nın tereddüdü ve buna mukabil bizim sebatımız, müzakerenin birkaç aydan beri imtidadına bâdî olmuştur.

---

(19) Bu sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(20) Doğrusu "ümit ve dileğinde" demek olan "emel-ü istid'asında" olmalıdır.

Gerek bunun ve gerek Bulgaristan mes'elesinin şimdiye kadar uzaması terahîden münbais olmayıp, hasbelhal izhar eylediğimiz tavr-ı müsalemetkârî ile isticlâb olunan Avrupa efkâr-ı umumiye-i âdilesine istinadımızın netice-i müfîdesine intizarımızdan nâşîdir. İşte bu tarîk müntic-i muvaffakıyet olarak, Avusturya Devleti, mukaddemki karar-ı kat'îsine rağmen efkâr-ı umumiyenin te'sîriyle, düvel-i mütehâbbenin vasayâsına bil'ittiba', Hükûmet-i Seniyye'ce tesviye-i mes'ele için vaz'olunan esası bu kerre nîm ta'dîl ile kabule muvafakat eylemiş olduğundan, gerek hukuk-ı Devletin tazmîni ve gerek Bosna ve Hersek ahalîsinin âtiyen dahi hukuk-ı mezhebiye ve siyasiyelerinin te'mîni dairesinde ankarîb mes'eleye hitam verileceğinden ümîdvarım(alkışlar). Bunun ve muhabere ve müzakeresi munkatı' olmayan Bulgaristan mes'elesinin dahi bir hüsn-i neticeye îsalı me'mûl-ı kavîdir.

Mesail-i siyasiyede düvel-i muazzama tarafından görülmekte olan(21) muavenet ve müzaheret, hakikaten sezavar-ı şükrandır(devamlı alkışlar). Beyandan müstağnî olduğu üzre, bir zamandan beri Babıâlî'nin meslek-i sakîmi ile İngiltere Devleti gücendirilip, devlet-ı müşarün'ileyhanın Devlet-i Aliyye hakkında kadîmî olan politikası tegayyürpezîr olduğundan, bu tahavvül sebebiyle mesail-i siyasiyede enva-ı müşkilât görülmekte idi. Şimdi idare-i cedîdede Hükûmet-i Seniyye'ce ittihaz olunan meslek-i siyasî ile İngiltere'nin dostluğu iktisab olunarak, devlet-i müşarün'ileyha eski politikasına birrücû' menafı-ı Devlet-i Aliyye'yi kadîmî vechle iltizam ve memleketimizin husûl-ı terakkiyâtı esbabının istihsaline ihtimam eylemekte(alkışlar) ve diğer düvel-i mütehâbbe de idare-i meşrutamızdan memnun olarak, Hükûmet-i Seniyye'ye dirîğ-i muavenet etmemektedir.

Bervech-i mezkûr serzede-i zuhûr olan mesail-i siyasiye arasında, Girid

---

(21) Doğrusu "gösterilmekte olan" olmalıdır.

Hristiyanları dahi Avusturya'nın kararını taklîden, Girid'in Yunanistan'a ilhakına kendi miyanlarında karar vererek, keyfiyeti cezîrece i'lân ve devletlere dahi teblîğ-ü beyan etmişler ise de, bu kararı devletler adem-i kabul ile reddeyledikleri gibi, Yunan Hükûmeti dahi Giridlilerin bu babdaki hareketlerinde medhali olmadığını ityan eylemiştir(alkışlar). Girid mes'elesi hakkında, cezîreyi bir müddetten beri emaneten taht-i işgal-i askeriyelerine(22) almış ve cezîre üzerindeki hukuk-ı Devlet-i Aliyye'nin mahfuziyetini ol vakit tahrîren te'mîn etmiş olan İngiltere, Fransa ve Rusya ve İtalya devletleriyle bilmüzakere cezîrenin şekl-i idare-i âtiyesi hakkında bir karar ittihazıyla, hukukumuzun te'yîd ve muhafazasına i'tina olunacaktır(alkışlar).

Mesned-i sadareti der'uhde eylediğim zamandan bu güne kadar mürûr eden beş ay zarfında mahiyât ve tafsîlâtı, hey'et-i meb'usan-ı kiramca ma'lûm olacağı bîiştibah bulunan dahilî ve haricî bunca meşağıl-ü müşkilât içinde vuku' bulan teşebbüsât ile sarf edilen mesaîyi ve istihsal olunan netayici bi hasebil'imkân îzah ettim. Elyevm taht-i müzakere ve ta'kîbde bulunan umûr-ı dahiliye ve mesail-i hariciyemizin dahi netayic-i matlûbeye iktiranında ümîdvarım. Herhalde Cenab-ı Hakk'ın lütf-ü inayeti ve meb'usan-ı kiramın müzahereti ile teşebbüsât-ı sadıkanemiz, aziz ve mukaddes vatanın ve millet-i muazzama-ı Osmaniye'nin tealî-i kadr-ü şanına hâdım olacağına kat'an eminim(fevkal'âde sürekli alkışlar).

MA'NEVİYÂT: ŞEYTANIN NAHVETİ

ÂSÂR-I MANZÛME

Vadî-yi Eymen'e doğru gidiyordu Musa
Kalbi pürneş'e-i esrar-ı kelâm-ı Mevlâ

Nagihan kalbine bir zulmet-i kasvet geldi
Çok tereddüdlere düştü, O'na haşyet geldi

Dedi: "Ya Rab, buraya tûr-ı tecellâ denilir
Burada nükhet-i pürrahmet-i Mevlâ duyulur

Her sefer pîş-i nigâhımda dururdu ceberût
Ruhumu okşar idi nağme-i zikr-i melekût

Bir günahım mı sudûr etti, neden ovi(23) bu!
Keşf-i raz isterim ey Barî Huda-yı müteal"

---

(22) "İşgal" sözcüğü eril olduğu için, sıfatı da eril olarak "askerî" olmalıdır.

(23) Bu sözcük büyük olasılıkla "oldi"dir; dizgi yanlışlığıyla böyle çıkmıştır.

Bir nida-yı Samedanî dedi: "Ye'bne'l-İmran
İstaiz Barî'eke min hemezati'ş-şeytan(24)

Bu gece sû-i karînin sana te'sîr etti
Bak ki bir lahzada ahvalını tağyîr etti"

Ol zaman anladı Musa ki bu şeytandandır
bunca kasvet bütün ol düşmen-i îmandandır

Sola döndü, birini gördü, fakat şekli acîb
sağ gözü kör, yüzü çirkin, buruşuk, pek de mehîb

Ona tevcîh-i hitab etti, dedi: "Ey mel'ûn
Ne gezersin buralarda, bu ne tavr-ı mahzûn?

Seni, Hak sadr-ı nişîn-i ceberût etti idi
Seni serhalka-ı hayl-ı melekût etti idi

Adem'e secde için cümleye emretti Huda
Ettiler secde bütün, sen yalınız ettin iba

Neden ettindi iba, kibr ile oldun iğva
kendini kör körüne lâ'nete ettindi seza?"

Dedi: "Musa, yetişir mev'izanız, dinle beni
Beni tard etti Huda, kıldı ülül'azm seni

Ben bütün arş-ı muallâdaki ruhanîlere
Ben bütün zümre-i kerûbî-ü Rahmanîlere

bu kadar bin senelik ders-i ibadet verdim
nukta-ı hâtime-i kurb-ı İlâh'a erdim

Sen de ta'dad ediver taatını, hidmetini
Söyle Musa, sebeb-i kurbetini, hürmetini

Mısır'da katil idin, burda nebiyyullahsın
Böyle bir Tûr-ı mukaddesde kelîmullahsın

Ne elinden, ne dilinden çıkacaktı bir kâr
olmasaydı bu risalette de Harun sana yar

Bir kızın mehri için on sene çoban oldun
Şimdi bir koskocaman sahib-i ferman oldun

---

(24) Arapça olan bu dize, "şeytanın kuruntularından Rabb'ine sığın" demektir.

Bu, ibadetle mi, taatla mı oldu! Hâşâ
Bel 'yüizzu men yeşau ve yüzillu men yeşa'(25)

Sergüzeştim, ki mukadderdi o sırr-ı meknûn
bu kabîldendi –bakın– gâilesiz ben bir gün

arş-ı a'lâda teferrücle olurdum mahzûz
Nazarımda mütecellî idi Levh-i Mahfûz

Baktım ol levhada yazmış ki mukarrablardan
biri isyan ediyor, tard olunur ol yerden

Ona lâ'net okudum, kim olacak, sormazdım
Çünkü bunun bana olacağını ummazdım

Sonra Adem türedi, etti tefevvuk nâgâh
Kıdemimle şeref-i unsurumu etti tebah

Kıskanırdım, O'na unsurca daha faik idim
O'na öğrettiği esmâe daha layık idim

Ben sıkıldıkça O'na hürmet ederdi Ma'bûd
ta ki emretti melâiklere ettirdi sücûd

Kale Rabbî: 'Uscüdu l'Ademe', kultu: 'Ene lâ'(26)
İşte ondan, dedi: 'İstekbere İblîsu, eba'(27)

Taktılar boynuma tahkîr ile tavk-ı lâ'net
Oldu evlâdıma, ahfadıma vech-i nekbet

Sonra aldımdı bunun hakkını ben Adem'den
O'nu iğfal ile koğdurmuş idim cennetten

Fakat O, arz-ı nedametle tezellül etti
'Rabbena, inna zalemna'ya tevessül etti(28)

Ben ise, öyle kolay arz-ı nedamet etmem
hem de iğva-yı beşerden de feragat etmem

Hâsılı, yaptığını yaptı; bahane Adem
Bilinemez ki ne idi maksadı Rabb-ı âlem

---

(25) Arapça olan bu dizenin başındaki "bel" sözcüğü "tersine" demektir; tırnaklar içindeki bölüm de bir ayetin bir parçasına işarettir ve Allah kastedilerek, "dilediğini aziz kılar, dilediğini değersiz kılar" demektir.

(26) Arapça olan bu dizenin anlamı şudur: "Rabb'im dedi ki: Adem'e secde edin; dedim ki: Ben değil".

(27) Yani "iblis kibirlenip yapmazlık etti; iblis böbürlenip emre uymadı".

(28) Rabbena, inna zalemna: Ey Rabbimiz, biz zulmettik.

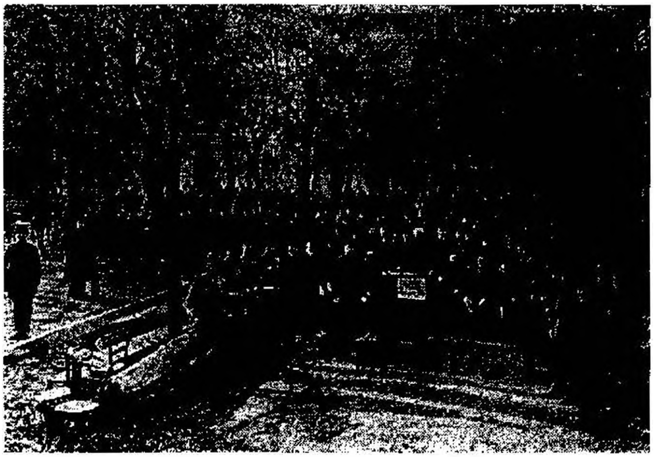

Mekteb-i Sultanî önünde intihabât alayı(29)

Kader etmişti bunu kendisi rûz-ı evvel
Ne idi maksadı? 'Lâ yüs'elü amma yef'al'(30)

İşte sen, işte Huda, sorsan eğer der ki: 'Günah'
Haklı, haksız ne desem hep banadırlar gümrah"

Böyle bir mekr-ü füsûn lâfı getirdi şeytan
gitti, ondan sonra Musa dedi: "Rabb-i Rahman

Bu telâkî bana bir âyîne-i ibrettir
Demek iblisi bu ahvala koyan nahvettir"

*

Çok sonra bir gece Batha'da göründü bir nur
Gıbtakeş bârika-ı revşenine şu'le-i Tûr

Öyle yükseldi ki ta paye-i Arş-ı Rahman
Şahırahında melekler görünürdü raksan

İşte ol gece yine matem içinde şeytan
Bûkubeys'in cebelinde ediyordu efgan

Topladı başına zürriyeti, dedi: "Bu şeb
geldi dünyaya Muhammed, bize de geldi taeb

Sebeb-i hilkat-ı Adem de O'dur, fahr-ı rüsül
Lâbıs-ı hil'at-i Levlâk O'dur, o şem'-i sübül

---

(29) Yani "Sultanî Okulu önünde seçim alayı". Adı geçen okul, Galatasaray Okuludur.

(30) Bu bir ayetin parçasıdır ve Allah kastedilerek "yaptığından sorulmaz" demektir.

'Kabe kavseyni, ev ednâ'da ziyafet O'nadır(31)
Nesl-i Adem'de bütün izz-ü şerafet O'nadır

O'nu, mümkin değil, Adem gibi ben aldatamam
O 'elem neşrah' ile sadrı temizdir, çatamam(32)

Fakat O'ndan sonra çok ümmetini aldatırım
Ümmetî, ümmetî desin, yine ben çalışırım"(33)

*

İşte şeytan bizi her lahzada tehdid ediyor
Rûz-ı mahşerde de Fahr-ı rüsül ümmet arıyor

Ah ki biz hırs ile şeytan-ı lâîne uyarız
"Ümmetin ben" diye divana ne yüzle çıkarız

Pek büyük tehlikedir âfet-i şerrülvesvas(34)
Melikennasi, eûzü bike minelhannas(35)

(36)

VARAKA

Selanik'te intişar eden "Kalender" gazetesinin 2 numro 18 Kânunıevvel sene 324(Milâdî 31 Aralık 1908) tarihli nüshasında Selanikli Hilmi imzasıyla Kürd kavmi aleyhinde bir makale görüldü. Makalenin mukaddimâtında hakikate tercüman olabilmek vaz'-ı ca'lîsiyle tavr-ı bîtarafî irae, şaibe-i nefsaniyete adem-i temayülünü ifade etmekle beraber, sözünde sebat edememiş, sevk-i garazkârî ile derhal tavrını tebdîl, ifadesini tağyîr ile hakikatten zühûl etmiştir.

O makalede Kürdlerin salabet-i diniyeleri i'tiraf ile, bu salabetin ahkâm-ı şer'iyeye vukufa bedel âdât-ı İslâmiyeye riayetten ibaret olduğunu, feraiz-i diniyenin icra-yı âdabında, hitan, taharet, nazafet, münakehâtta müsamahalarını, Motkê cihetlerinde ba'zı âdât-ı garîbenin vücûdunu, bu hallere karşı Kürdlerin tekfîri değil, idare-i sabıkanın tahkîri lüzumunu dermiyan ediyor. Kürdistan’da ulema-yı dinin mahdudiyeti cihetle, Kürdlerde taassub şeklini alan salabet-i fevkal’âdenin esası cehalet olduğunu söylüyor.

---

(31) Tırnaklar içindeki bölüm bir ayetin bir parçasıdır ve "iki yay boyu ya da daha yakın" demektir. O ayette Allah, Peygamber'in mirac gecesinde Allah'a iki yay boyu ya da daha yakın yaklaştığını bildirmiştir.

(32) "Elem neşrah" bir Kur'an suresinin adıdır ve "biz açmadık mı!" demektir. Allah orada Peygamber'e, "biz açmadık mı senin göğsünü!" demiştir.

(33) Ümmetî: Ümmetim.

(34) Şerrülvesvas: Kuruntu verenlerin en kötüsü. Maksat şeytandır.

(35) Bu dize Allah'a duadır; "ey insanların Padişahı, şeytandan sana sığınırım" demektir.

(36) Bu şiir dergide imzasız çıkmış ve kimin tarafından yazıldığı belirtilmemiştir.

Hakikati bu suretle tahrife tasaddî eden Hilmi Efendi, idare-i sabıkaca hakkında vuku’ bulan teb’îd muamelesinden mütehassıl infialine mağlûb olarak bunun eserini izhar ve ta’rîz için Kürdlerin cehalette bırağılmış olması gibi bir nazariyeyi vesîle etmiş, hezeyan-ı mahmûm kabîlinden gayr-i kabil-i tevfîk ifadât-ı mütezâdde ile, Müslim, mütedeyyin bir kavm hakkındaki tahmînât-ı bâtılasını ileri sürmüştür.

Hilmi Efendi’nin Bıtlis’te dört dîvar arasında beş senelik suret-i güzarış-ı hayatını, idare-i sabıkaya infialini, burada bulunduğu müddetçe İslâmlardan büyük küçük, şerîf vazî’ hiç biriyle muvanesete, haysiyetli, namuslu takımıyla musahabete muvaffak olamadığını biliriz. Orada birtakım serseri, hazele makulesinin sefaletgâh-i işretinde, bir müddetler de ba’zılarına hafiyelik hizmetinde ve bir aralık da birtakımların hevesât-ı şahsiyesi vesatadında, ihtirasât-ı nefsaniyesi delâletinde bulunduğunu izhardan nihan kalamamış idi.

Özü gibi sözünün de te’sîri kalmayan Hilmi Efendi’nin Selanik’e avdetiyle beraber, beş sene havasıyla teneffüs, suyuyla, etmeğiyle tagaddî eylediği bir memleket ve mülhakatı sekenesinin teşkîl eylediği koca bir kavme zebandıraz-ı i’tiraz olması, basîretsizliği kadar maye-i insaf-ü vicdanının dahi tarz-ı tecellîsini ve haysiyet-i kalemiyece de sermayesizliğini gösterdi. Kendi sözleri bile kendi ta’rîzâtını mükezzib olduğundan, cevab makamında sükûtle mukabele şart-ı hikmet îcabındandır.

Şu kadar var ki, şecaat-ı cibillî, meziyyât-ı merdanegî gibi, salabet-i diniye ile de mütehassis bulunan Kürdler, ibadetlerince âdete değil, ahkâm-ı âliyesine vâkıf oldukları şeriata imtisal ederler.

Müddet-i ömründe bir gün namaz kılmamış, yüzünü yıkamamış olan Hilmi Efendi’nin şer’a münasebeti yoktur ki, mütemessik-i şeriat olanları teşhîs edebilsin. Abdest namaz âvaresi, âdab-ı diniye garîbi olan o zat, feraiz-i diniyenin Kürdlerce vukuf-ı kâfî üzerine mer’î bulunan âdabını kendisi bilmemekte ma’zurdur.

Bütün Kürdlerce emr-i mesnûn-ı hitana riayet dahi umumîdir. Kürdler mülâabât-ı kûdekânede bile enzar-ı tecessüs ve muayeneye karşı tesettür ve nazardan istiaze ederler.

Taharet ve nazafete fevkal’âde riayet eden Kürdlerin ahlakı gibi, meskenlerinin dahil ve harici de, evsah-ı garazla tahrîf-i hakikat töhmetiyle alûde olan vicdan yoksullarından daha temizdir.

Hilmi Efendi Bıtlis’te mesken ittihaz eylediği mahal, bir hamamın müzahrefât mahalli olan bir külhan ittisalında idi. Nazarı o muhît-i sefaletten, o ıstabl-ı umumîden harice çıkamadığından, yalnız orayı görmüş, oraya alışmış, her yeri kendi meskenine kıyas etmiştir.

Vilâyetin İslâmlarla meskûn sair mahalleri dahi,(37) Motkê'ce de emr-i dine, hitana, nikâha ciddî riayetler mevcûd, i'tikad-ı hâlis ile ibadete inhimâkleri rûnümûddur. Namus üzerine kondurulmak istenilen lekeyi Kürdlerin kan ile yıkamakla me'lûf olduklarını, şunun bunun ezvakına vesatatı mervî olanlar bilemezler ise de, bunu takdir edenler pekâlâ bilirler.

Makalenin bir fıkrasında, Kürdistan'ca ulema-yı dinin mahdûdiyetini ve yine silsile-i ifadesi miyanında kasabalardan başka, aşayir içini de(38) Kadirî, Nakşî meşayıhın vücûdunu, âdab-ı tarîkatın cereyanını i'tiraf ile bedîhî bir tenakuz gösteriyor.

Burada pek çok ulema vardır. Her yerde beş-on kadar ulema ve meşayıhın vücûdu kâfî iken, mea mülhakat Bıtlis vilâyetinde beş binden ziyade ulema ve meşayıh ve mükemmel tahsîl görmüş talebe-i ulûm mevcûddur. Kasaba ve kurâdaki meşayıhın cümlesi âlim, ilimleriyle âmil zevâttandır. Mesail-i diniyede, âdab-ı lâzimede ifham-ı merama, infaz-ı kelâma muktedir, vücûdlarından vücûhla istifade zahirdir.

Kürdler işreti ümmülhabais bilir, ihtiraz eder, fakat menhiyât-ı saireye karşı da lâübalî bulunmaz. Menhiyât-ı saire, zaten evamır-ı ilâhiye ile de merdûddur. Bunu Hilmi Efendi bilinceye kadar dünyada bilmeyen bir cahil kalmaz. Kürdler münkerâtı bilir, şekavetten mümkin mertebe müctenib bulunurlar. Ancak her kavmde, her millette olduğu gibi, Kürdlerce de birtakım ef'al-ı memnûanın vücûdu büsbütün inkâr edilemez. Çünkü âlemde vukuâtın fıkdanı mümkin olsa, hâkim ve mahkemelerin vücûduna mahal kalmaz; ki bu da muhaldır.

Hilmi Efendi'nin Kürdlere bir fi'l-i daimî tarzında isnad etmek istediği şekavet bundan ibaret ise, her halin bir sebebi, her zamanın bir istisnası olduğu da şâyân-ı bahs-ü nazardır. Ahval-ı mezkûrenin suret-i hudûs ve cereyanı yine ba'zı me'murların şiddet-i istibdadından, ba'zılarının da zu'f-ı idaresiyle muamelât-ı cahilânesinden münbais olduğuna şübhe edilemez.

İnsaf edelim; bir Kürdün diğerinden alenî veya hafî olarak bir keçi kaçırmasıyla, bir me'murun müstebiddane bir tavır ve fikir ile eşraftan, ahalîden birini bigayr-i hak ta'zîb, hanümanını tahrîb, hiç bir hakka müstenid olmayarak emvalını yağma etmesi, şenatçe, te'sîrce bir midir? İstibdad hâdımları, namus ve hürriyet rehzenleri olan öyle me'murlar, bîmuhabâ, hem de resmî bir sıfat ve muamele tahtinde icra-yı şekavete, îka-ı mezalime inhimak edip durursa, rıza-yı Barî'ye, ahkâm-ı kanuniyeye, kavaıd-ı medeniyeye, esbab-ı insaniyeye muhalif olan hallere, bu tecavüzlere karşı Kürdler sadasını işittiremez. Çünkü me'murlar birbirine temayül, birbirini himaye eder; telgraf ve postahaneler bu yoldaki feryadnamelerin ücretini aldığı halde yazmaz, göndermez. O halde ribka-ı mezalim ve istibdada ilâ geyrinnihaye teslim-i rakabe-i rıza, hilm-i himarî değil de nedir?

---

(37) Doğrusu "diğer yerleri gibi" demek olan "sair mahalleri gibi" olmalıdır.

(38) Doğrusu "aşiretler içinde de" demek olan "aşayir içinde de" olmalıdır.

İşte bunu Kürdler vakit vakit kabul etmez; mücerred isma-ı mazlûmîn için, telgraf ve postahanelerde kalan telgraf ve şikâyetnamelerden daha müessir bir tedbir-i çarecûyîye, çaresiz ve zarûrî olarak tevessül eyler. Şimdi düşünülsün; Kürdler mi şakîdir, yoksa fenalığa sevk ve icbar eden me'murlar mı şakîdir? Vâkıa, âdî bir sirkat bile bir yolsuzluktur, tecavüzdür, ızrardır; bunun mütecasirine âdiyen nefret ve fakat vatanına, namus-ı milliyetine tecavüz ve hıyanet eden memurlara da şiddetle lânet ederiz.

Hilmi Efendi makalesinin bir fıkrasında, "Bıtlis'te Şeref Han namıyla yazma bir tarihçe görmüş idim; Kürdlerin gûya ahval-ı tarihiyesinden bahsetmiş; fakat teessüf olunur ki ahval-ı tarihiyeden külliyen vâreste olduğunu müellifi bile anlayamamış" diyor.

Cür'etimiz afv buyurulur ise, bu fıkra münderecatının sırf hilâf-ı hakikat olduğunu ve Hilmi Efendi'nin kat'iyyen öyle bir tarihçe görmediğini beyandan geri duramayız. Çünkü Bıtlis'te Şeref Han namıyla tarih yoktur. Olmayan bir şeyi Hilmi Efendi âlem-i ma'nada mı görmüş? Şeref Han bir tarih değil, Bıtlis'te medfûn ümera-yı sabıkadan bir zattır. Bıtliste "Şerefname" denilen Farisiyyül'ibare bir kitab vardır. Müellif ve mürettibi, Şeref Han sülâlesinden ve ashab-ı kemalden diğer bir zattır. Bu kitab tarih değil, onda Kürdlerin ahval-ı tarihiyesine dair hiç bir bahs yoktur; yalnız Bıtlis ve bu havalî ümera-yı sabıkasının teracüm-i ahvalı makamında sergüzeştlerini cami' bir eserdir. Bunda tarihî bir şey yazılmamış ki hakayık-ı tarihiyeden vâreste olsun yahud olmasın.

Anlaşılıyor ki Hilmi Efendi, kitabın ismini bile bilmediğine nazaran, böyle bir kitab görmemiş, bilfarz görmüş ise meâl ve mevzûunu kat'iyyen anlayamamış; Kürdistan sekenesinden hayatta bulunanlar hakkındaki ta'rîzâtıyla iktifa etmeyerek, Şeref Han gibi asırlardan beri âlem mevcûdiyetten(39) damençîn-i istifade olan bir emîr-i zîhürmetin lâhd-ı ma'sumiyetine kadar zebandıraz-ı i'tiraz olmuştur. Bu ta'rîz-i cahilânesinden ne Şeref Han'ın müsellem-i enam olan uluvv-ı menzilet ve şeref-i âlül'âlına bir nakîsa ve ne de "Şerefname"nin mevzu' ve meâlına bir zarar terettüb eder. Yalnız kendisince sıfat-ı kâşife hükmünü alan yalancılığının, âsârıyla görülen cehlinin, emvâta taarruza kadar varan insafsızlığının mahiyet-i sefilesini gösterir.

"Şerefname"nin Petersburg ve Tahran'da tab'edilmiş nüshaları da vardır. Arzu edenler alır, tetebbu' ve tedkîk eyler; Hilmi Efendi'nin ta'rîzâtıyla bizim beyanâtımıza göre bir fikr-i sahîh hâsıl olur.

Hilmi Efendi, hakayık-ı tarihiyeye vukuf kaydında bulunsa idi, Kürd kavminin ahval-ı ictimaiye ve tarihiyesini başka eserlerden, hele bu kavmden yetişmiş olması Kürdler için ilel'ebed medar-ı mefharet olan eâzımdan Salahaddin-i Eyyubî gibilerin âsârından, Şeref Han ile evlâd ve ahfadının ahval-ü âsârını ve milyonlarca insanlar içinde değme birine nasîb olmayan necdet-ü fazail-i ictimaiye-i Ekradı Evliya Çelebi "Seyahatname"sinden, daha sahîh bir surette istinbat ve iktibas ile, nâbeca ta'rîfe(40) mahal ve münasebet görmezdi.

---

(39) Doğrusu "varlığından" demek olan "mevcudiyetinden" olmalıdır.

Bıtlis'te Şeref Han Evlâdından:
Ahmed

KÜRD VATANDAŞLARIMA HİTABEN BİRKAÇ SÖZ

Ey hilkaten cesur, silâhşör, vatanperver olan kavm-ı necîb! Herkes hâb-ı gafletten uyandı; vücûd-ı pâk-i Osmaniyanı hurd-ü hâş eden kâbûs-ı belâyâ, sed şükür nâbedîd oldu. Osmanlı nam-ı mukaddesi altında yaşayan akvam, kâmilen gözlerini dört açtı. Otuz iki seneden beri zindan-ı felâkette pûyan olan mader-i mihribanımız zavallı vatanın ten-i nazenînini çak çak eden nahun-ı hûnrîze göz dikti. Henüz acı bir surette sîne-i şikâfetten çıkan feryad-ı mazlûmanesini mütehalikâne dinledi. Artık sabredemediler. Hûn-ı hamiyetleri galeyane geldi. Cihanı titreten bir sada-yı ma'nevî, hepsini ân-ı vahidde heyecana getirdi. El ele vererek ittihad ettiler; zavallı vatanın imdadına şitaban oldular; leşker-i zaleme-i istibdadı seyf-i ittifaklarıyla tarümar eylediler. İşte bugün vatanı âğûş-ı ferzendanelerine alarak cerîhalarını tedaviye başladılar; hep birden boynuna sarıldılar. Fîmâba'd, o yevm-i şeâmete asla yüz vermeyeceklerine ve îcab ederse vatanın en ufak bir cüz'-i pâkine hep birden kurban olacaklarına va'd-ü peyman eylediler.

Lâkin ey sevgili vatandaşlar, siz de biliniz ki yalnız onlar değil, biz de o mader-i müşfikin(41) ağûş-ı muhibbanelerinde perverişyâb olduk. Evet vücûd-ı mukaddesini rengîn eden hûn-ı şühedanın bir kısm-ı mühimmi de bizim ecdad-ı kiramımızın demidir. Bunun içindir ki o bîçare vâlide bu hal-i perişanı içinde bile bizi unutmamış; etrafını saran ferzendelerinden biz kardeşlerini daima sormaktadır; bizi de imdada çağırıyor, evlâdlık hakkını istiyor. Artık biz de uyanalım, ahval-ı âleme bir atf-ı nazar edelim, bizi bel'a çalışan canavarlara(42) bir seyr edelim, bir vakitler cihanı lerzenâk eden şimşir-i celâdetimize yine sarılalım, dört el ile sarılalım.

---

(40) Doğrusu "taşlamaya, saldırmaya" demek olan "ta'rîze" olmalıdır.

(41) "Ana" anlamındaki "mader" dişil olduğundan, sıfatı da dişil olarak "müşfika" olmalıdır.

(42) Doğrusu "canavarları" olmalıdır.

Ey muazzez vatandaşlar, ma'lûmunuzdur ki bir kavmin vasıta-ı tealîsi iki kuvvettir. Bunların biri ittihad ve ittifak, diğeri ilim ve maariftir.

Birincisi akvamın bir kitle-i vahide teşkiline sebeb olur; ki seylâb-ı felâket-i a'dâya sed çekmek, sevgili vatanı her dürlü âmâl-ı istilâcûyaneden vikaye etmek, anınla kaimdir.

İkincisi ise o kitle-i yekparenin serbestçe tevessüüne hâdımdır; ki ancak bu sayede arş-ı a'lâ-yı saadete vâsıl olmak, din-i mübînimizi sıyanet, hakk-ı hükümranîmizi muhafaza etmek mümkin olur. Hatta bunun içindir ki gürûh-ı laîn-i müstebiddîn, âmâl-ı istihsal için(43) en evvel aramızdaki şu iki kuvve-i mübeccelenin imhasına çalıştılar. Vaktiyle merkez-i medeniyet-i âlem denmeğe sezâ olan ve hatta el'an Avrupa'nın sahaif-i kütüb-i sabıkalarında "centres intellectuls"(merakiz-i akliye) tesmiye olunan pek çok mevaki-i güzîdemizi rida-yı târîk-i cehaletle setre gayret eylediler. Osmanlı kavm-i necîbini teşkil eden anâsır-ı muhtelifeyi yekdiğerine düşman eylediler, yekdiğerinin kanını emecek surette tahrîk ettiler ve hatta kısmen de muvaffak oldular. Çünkü gözlerimizi kapayan perde-i cehalet pek ziyade kalınlaşmıştı; yaptığımız hataları göremiyorduk.

Hatta hafiyyen şekavete da'vet eyledikleri Kürd kavm-i necîbine hain, hûnhar, âsî dediler. Yine çevirdikleri entrikalar, dolablarla üzerlerine asker sevkederek anları tehdid ettiler. Her bir-iki ayda me'mur sıfatıyla üzerlerine birtakım zalim, gaddar insanlar gönderdiler; her şeylerini aldılar; hatta kadınlarının, evlerinin eşyasını satmağa kadar vardılar. Anları canlarından bîzar bıraktılar, asker kardeşlerine hasım olmağa, hatta kanına bile kasdetmeğe icbar ettiler. Dahilen kendilerinin şu yaptıklarını düşünmeden, Allah'tan korkmadan onlara şakî, âsî dahi dediler.

Lâkin ey sevgili kardeşler, artık emin olunuz ki o eski devirler ebediyyen mahv-ü nâbedîd oldu. O gürûh-ı leîme seyf-i adalet-i ilâhiyeye uğrayarak kahr oldular. Bugün âfâk-ı Osmaniyanı hurşîd-i hürriyet müstenîr etti. Sema-yı istikbalimizde kevkeb-i adalet, müsavat, uhuvvet rûnüma olmağa başladı. Vatan hepimizden hidmet bekliyor, vücûdundaki yaraları sizin merhem-i himmetinizle tedavi etmek istiyor. Sair arkadaşlarımızın bize uzattıkları dest-i uhuvveti kemal-i hürmetle sıkalım; eski fikirlerden vazgeçelim; maarifimizin terakkîsine, vatanın saadetine çalışalım.

Az çok mülâhaza buyurulsun; bir avuç aşiretten bir koca hükûmeti teşkil eden, evet Çanakkale boğazını kırk kişi ile geçerek, bitevfîkillâhi teâlâ ellerindeki seyf-i celâdetleri sayesinde bütün Avrupa'yı titreten, liva-yı mahmideti küre-i arzın üç büyük kıt'asında rekze muvaffak olan ecdad-ı izamımız olduğu gibi, ta Viyana kapılarına kadar düşman kurşunlarına göğüs gere gere giden yine bizim ecdad-ı kiramımızdır. Onlar, kılıçlarıyla, kanlarıyla kazandıkları o muazzez vatanı bize emanet verdiler. Sed hezar esef ki biz nankörlük ettik; o muazzez vücûdu kendi elimizle parçalayarak düşmanlarımıza hediye ettik. Onlara(44) mükâfeeten bizim ihvan-ı dinimizi eziyetlerle, işkencelerle imhaya çalıştılar; onları bazîçe-i cefa ederek intikam almağa şitab ettiler.

---

(43) Doğrusu "emellerini elde etmek için" demek olan "istihsal-ı âmâl için" olmalıdır.

Bakınız, bunca ecdad-ı kiramımızın hûn-ı celâdetiyle alınan Bosna ve Hersek kıt'a-ı vesîasını Avusturyalılar zamîme-i memalik eylediler. Hiç utanmayarak din kardeşlerimize zulm-ü taaddîye başladılar; onları terk-i vatana icbar ediyorlar. Ötede Bulgaristan i'lân-ı istiklâl etti. Nev'arûs-ı nâdîdemiz olan Rumeli-i Şarkî'yi de zabt, yegâne malik olduğumuz şemendüfer hattını gasb etti; camilerimizi yıktı; başımıza bir belâ-yı azîm kesildi. Beride Giridliler bütün ihvan-ı dinimizi kesmeğe başladı; bunca himmetlerle zabtına muvaffak olduğumuz o koca cezîre, bugün kolay kolay bizden ayrılmağa, Yunanistan'ın kucağına atılmağa çalışıyor. Daha neler, daha neler.

Ey vatandaşlar, kardeşlerimizin feryadlarına, imdadlarına koşalım. Çünkü Cenab-ı Hak da, Resûl-ı kibriyâ da bunu istiyor, arzu ediyor, bize bunu emrediyor. "Lâ yu'minu ehadukum hatta yuhibbe li ahîhi mâ yuhibbu li nefsihi"(45) hadis-i şerifi bunu bize emretmiyor mu? Biz hâb-ı istirahate dalalım, kardeşlerimiz ise cefa görsün. İslâmiyet bu mudur?

Hâsılı, ey Kürd kardeşlerim, biz de ittihad edelim, umum Osmanlı kardeşlerimizin imdadına koşalım, herkes gibi biz de vatana kurban olalım. Zîra İslâmiyet ve insaniyet bunu iktiza ediyor. Demek istiyorum ki, artık bilfiil cesaretinizi, silâhşörlüğünüzü, vatanperverliğinizi isbat edecek zaman geldi. Haydi ey erler, siz de herkesten ziyade sevdiğiniz vatanınızı, milletinizi der'âğûş ediniz, onlara feda-yı can ediniz! Ediniz ki biz de iftihar edelim.

Süleymaniyeli
A. Hilmi

ŞÜÛNÂT

OSMANLI AHRAR FIRKASI VE "PARA PLAS" OTELİNDE İLK ZİYAFET

Osmanlıların tarih-i mübeccel-i istiklâli, 699 sene-i Hicriyesi Cemadil'evvelinin dördüncü ve 1300 sene-i Milâdiyesi Kânunısanisinin yiğirmi yedinci gününe müsadıftır. Şu yevm-i mübarek-i istiklâle tesadüf ettiği hesab edilen geçen çiharşenbe gününün tebcîl-i celâlet-i şanı için Osmanlı Ahrar Fırkası tarafından "Para Palas" Otelinde yüz elli kişilik gayet mükellef ve mükemmel bir ziyafet keşîde edilmiştir. Ziyafette Sadr-ı A'zam, Dahiliye, Harbiye, Nâfia, Evkaf Nâzırları ve Meclis-i A'yan Reisi

---

(44) Doğrusu "onlar" ya da "onlar da" olmalıdır.

(45) Bu hadisin anlamı şudur: "Biriniz, kendisi için istediğini kardeşi için istemedikçe, îman etmiş olmaz".

Said ve Hassa Ordusu Kumandanı Mahmud Muhtar ve Zabtiye Nâzırı Sami Paşalar ve meb'usandan kırk zat, matbûât-ı Osmaniye ve ecnebiye müdîr ve muharrirleri ve muhabirîn-i ecnebiye ve Fırka-ı Ahrar mensubları hazır bulunmuşlardır.

Taamın hitamını müteakib, Ali Kemal Beyefendi tarafından Fırka-ı Ahrar namına bir nutuk okunmuş ve Sadr-ı A'zam Paşa hazretleri namına da Dahiliye Nâzırı Paşa hazretleri ve müteakiben de Haleb Meb'usu Nâfi' Paşa ve sonra da Zehrab ve Aydın Meb'usu Karolidi Efendiler ve Meclis-i A'yan Reisi Said Paşa hazretleri tarafından birer nutuk kıraat buyurulmuş ve nutukların ittihad-ı Osmanî'ye taalluk eden noktaları fevkal'âde ve medîd alkışlarla alkışlanmıştır.

SADR-I A'ZAM PAŞA'NIN NUTKU

Ebedî olması temennî olunan Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin tarih-i teessüs-i istiklâlinin hulûl-ı sene-i devriyesi i'tibariyle, ilk def'a olmak üzre hamiyetmendan tarafından keşîde olunan bu ziyafette bulunduğumdan dolayı bahtyarım. Meslek-i sabıkımızı terk ve tarîk-i hürriyete duhûl ile, hembezm-i vifak olarak bu vech ile bir sofrada serbestane bil'ictima' taam etmeğe muvaffak olmamız, şâyân-ı teşekkürdür.

Devlet-i Aliyye-i Osmaniye'nin altıyüz bu kadarlık senelik şan-ı istiklâlini ve millet-i Osmaniye'nin terakkîsini bir kat daha te'mîn için bir Kanun-ı Esasî ile hakk-ı hâkimiyetinden milleti hissemend eden Hükümdarımız efendimiz hazretlerine cümlece minnettarız. Devlet ve milletimiz bu tarîk-i hürriyet ve terakkîde dâim oldukça, bir-iki asırdan beri zayı' eylemiş olduğu şan-ü şevket ve kudrete yine malik olacağı şübhesizdir. Bu ümniyenin mevkufunaleyhi, millet-i Osmaniye'yi terkîb eden akvamın zîr-i liva-yı Osmanî'de ittihad-ü ittifak eylemesi maddesidir. Türk, Arab, Kürd, Arnavud, İslav, Rum, Ermeni, Musevî ve sair akvamın cümlesi, bir millet olduklarını bilmelidirler. Millet-i Osmaniye, kanunen bir vatan ehli olan akvamın cümlesini şamildir. Binaenaleyh kavm, kabile namına iftihar edeceğimiz yerde millet-i Osmaniye namına iftihar eylemeliyiz. Bu tarîkte dahilen, haricen hâil olabilecek bir hal olmadığını beyan ve derdest-i tesviye bulunan mesail-i siyasiyenin karîben rehîn-i hüsn-i hitam olacağı ümîd-i kavîsinde bulunduğumu bu vesîle ile ilâveten ityan eylerim.

SAİD PAŞA'NIN NUTKU

Bizi mazhar-ı i'zaz eden Fırka-ı Ahrar'ın meşhûdümüz olan hamiyetine ansamîmilkalb iştirak ederim. Efendilerim, müsaadenizle Fırka-ı Ahrar'dan bahsedeceğim. Fırak-ı siyasiye, memleketin selâmet ve tealîsini ta'yîn ve te'mîn için taharrî-i eşkâl ederler. Bunların emellerinde esasen bir fark yoktur. Ma'lûmunuzdur ki her millet-i mütemeddinede fırak-ı siyasiye, mensub oldukları memleketin selâmet ve saadeti maksadında cümleten müttehidül'efkârdırlar. Binaenaleyh, fırak-ı muhtelife-i siyasiyenin ihtilâfları mücadelât-ı fikriyeden ibaret olup, hakikatte cümlesi de milletin hürriyetine ve esbab-ı saadetine sa'yederler. Anın için bunlar arasındaki ihtilâf aynı rahmet addolunur. Temmuz evailinde hâkimiyet-i milliyesini ihraz eden Osmanlıları teşkil eden akvam-ı muhtelifenin, hürriyetten ve uhuvvet-i vataniyeden istifade ile daima ileri gitmelerine, tekâmüllerine aid olan temenniyât-ı hâlisane(46) cümlenin iştirak buyuracağından eminim.

*

Kudüs'e bir hey'et-i tahkikiyenin i'zami takarrur etmiştir.

*

İbarât-ı resmiyede "ordu-yı hümayun" mu, yohsa "ordu-yı Osmanî" mi, yohsa yalnız "birinci, ikinci ilh(47) ordu" demek mi iktiza edeceği, mukaddema Harbiye ve Bahriye Nezaretlerinden istifsar olunmuştu. Avrupa hükümdaranı imparator, kral unvanını haiz olup, buna tebean ordularında "armée imperiale" ve "armée royale" denildiği gibi, bizde de muhaberât-ı resmiyede kemakân "ordu-yı hümayun" ve "donanma-yı hümayun" ve "asakir-i şahane" ta'bîrlerinin isti'mali iktiza edeceği, Meclis-i Vükelâ kararıyla cevaben Nezareteyn-i müşarün'ileyhimaya bildirilmiştir.

*

Gerek Dersaadet ve gerek taşralarda teşekkül edecek cem'iyetler, bittabı' ihtiyacât-ı mahalliyelerine karşı daha ziyade bir vukufu haizdir. Şu halde vâki' olacak teşebbüsleri, memleketlerinin husûl-ı esbab-ı umranı nokta-ı nazarından müstelzim-i mühassenât-ı adîdedir. Binaelaleyh, şimdilik bu babda bir gûna sû-i isti'malâta mahal kalmamak üzre sırf terakkiyât-ı memlekete çalışmak için teşekkül edecek bu gibi cem'iyetlerin vazife ve suret-i hareketlerini mübeyyin bir nizamname kaleme alınarak, lieclittedkîk Şûra-yı Devlet'e irsali hakkında Dahiliye Nezaretine teblîğât icrası takarrur ederek mazbatası makam-ı Sadarete takdîm kılınmıştır.

*

Ahalîsi kat'iyyen küûl ile me'lûf olmayan Zor sancağında bu kerre meşrûbât-ı küûliye satılmak istenildiğinden ve bu cihet hıfz-ı sıhhat-ı umumiyeyi muhıll olduğu gibi birçok cinayâta da bâıs-ı hudûs olacağından, bu babda olunacak muamele merciinden sorulmuş ve mevkien mühim olan ve işretle kat'iyyen me'lûf olmayan böyle bir mahalde meşrûbât-ı küûliyenin cevaz-ı fürûhtü ahalîyi tesmîm edeceği gibi, tevalî-yi vuku'-ı cinayâta da sebebiyet vermiş olacağından, cevaben teblîğ-i lüzûm-ı men'i karargîr olmuştur. Liva-ı mezkûr sekene ve aşayirinin safvet ve hususiyet-i zatiyeleri nazar-ı dikkate alınırsa, bu kararın derece-i isabeti taayyün eder.

---

(46) Doğrusu "içten dileklere" demek olan "temenniyât-ı hâlisaneye" olmalıdır.

(47) Arapça "ilâ ahirihi"nin kısaltılmışı olan bu sözcük, aynı türden olan birkaç şey sıralanmak istediğinde, onlardan iki ya da üç tane yazıldıktan sonra kullanılır ve "sonuna kadar hep böyledir" anlamını verir.

*

Girid'in Hükûmet-i Osmaniye'den fekk-i irtibatıyla Yunanistan'a ilhakı mümkinsiz(48) olduğu için, bu babda müzakerede bulunamayacaklarını, Rusya, Fransa, İtalya sefirleri hükûmetleri namına Yunan Hariciye Nâzırına ifade etmişlerdir.

*

Ahz-ı asker muamelâtında hilâf-ı hakikat ilmühaber veren muhtarlar hakkında divan-ı harblerce tahkîkat ve ta'kîbât-ı kanuniye icrası cihetine gidilmeyerek, mahalleri mecalis-i idaresinde rü'yet edilmesi lâzım geleceğinin ta'mîmen teblîği, Dahiliye Nezaretine iş'ar olunmuştur.

*

Millî reisi müteveffa İbrahim ile aşireti efradından şimdiye kadar alınan mavzer tüfenginin adedi yedi yüz yetmiş bire bâliğ olduğu, merciine gelen rapordan anlaşılmıştır.

*

Musul vak'a-ı mü'limesi mütecasirlerini kanunen te'dîb için –mahallî mahkemeleri a'zasının yerli olmaları hasebiyle– mezkûr mahkemeler rüesasıyla birlikte işe bakmak üzre Dersaadet veya civar vilâyetlerden bir hey'et-i adliyenin bir an evvel Musul'a i'zami taht-i elzemiyette olduğu, Dahiliye Nezaretinden Babıâlî'ye iş'ar olunmuştur.

BULGARİSTAN HAVADİSİ

Bulgaristan Hükûmeti mukaddema tahşîdât-ı askeriyede bulunmuş ve taht-i silâha aldığı şu efrad-ı muhteşideyi ahîren terhîs etmiş ve fakat şu hareketi hiç bir devletin rehîn-i tasvîbi olamamış idi. Bu aralık yine ba'zı fırak-ı askeriyeyi taht-i silâha almıştır. Bundan maksadı, gûya tazyîk ve tehdîd suretiyle Hükûmet-i Osmaniye'yi kendine karşı daha mülâyımane bir tavır almakta muztar bırakmak ve bu cihetle emeline nail olmaktır. Bundan dolayı, Hariciye Nezaretinden düvel-i ecnebiye nezdinde mukîm süfera-yı Devlet-i Aliyye'ye bir tahrîrât-ı umumiye gönderilmiş ve bu tahrîrâtın bir fıkrasında, "Hükûmet-i Osmaniye gerçi Bulgaristan'ın tahşîdât-ı ahîresine pek o kadar atf-ı nazar-ı ehemmiyet etmezse de, fakat tahşîdâtın böyle arasıra vukuu mucib-i heyecan olup, halbuki Devlet-i Aliyye'nin gaye-i âmâlı ise sulh-ü müsalemet-i umumiyeyi halelden vikayeden ibaret bulunduğu cihetle, sulhun te'mîn-i idamesi zımnında Sofya'da bulunan düvel-i muazzama memurîn-i siyasiyesi vesatatıyla Bulgaristan Hükûmetine nasayıh-ı müsalemetkâranede bulunmak lâzım geleceği" beyan olunmuştur.

---

(48) Doğrusu "olanaksız" demek olan "imkânsız"dır.

Sırbistan, Karadağ, Bulgaristan hükûmetleri, ibraz ettikleri âmâl-ı cidalcîyaneleriyle muhafaza-ı sulh-ı umumî arzusunda bulunan Avrupa'nın enzar-ı tenkîdât ve muahezâtını kendi aleyhlerine celbedeceğini anladıklarından, vaz'iyet-i ahvalı daha eslem bir surette ta'zîze başladıkları, Paris'ten bildiriliyor.

*

Bulgaristan'ın tedarikât-ı askeriyesinden dolayı Babıâlî'nin verdiği notada, Bulgarlar şu hareket ve mesleklerinde devam ve ısrar ederlerse, Babıâlî'ce de mukabele edileceği, suret-i mahsusada tasrîh olunmuştur.

*

Prens Ferdinand'ın Ortodoks mezhebini kabul edeceği, Petersburg'dan "**Berliner Nağblat**"(49) gazetesine telgrafla bildiriliyor.

*

Bulgaristan, Hükûmet-i Osmaniye'ye şimdiye kadar ta'vîzen seksan iki milyon teklif etmekte iken, bu kerre yüz milyon frank vermeğe mütemayıl olduğu Sofya'dan bildiriliyor.

*

Bulgaristan'ın ahîren taht-i silâha aldığı asakirini terhîs etmekte olduğu, şu geçen pencşenbe günü Edirne vilâyetinden telgrafla makam-ı Sadarete bildirilmiştir.

*

Bulgaristan'ın tedarikât-ı harbiyede bulunması, gûya esbab-ı âtiyeden nâşî imiş:

Evvelen, Bulgaristan'ın hal-i hazır-ı siyasîsi emin değildir. Hükûmet-i Osmaniye ile Avusturya Devleti arasında husûl-ı i'tilâf sebebiyle Türklerin sulh-ü müsalemete taalluk eden temayülleri tenakus etmiş gibi görülüyor.

Saniyen, ba'zı gazetelerin iddialarına nazaran Hükûmet-i Osmaniye'nin gûya Bulgar'a karşı bir sû-i niyeti vardır ve bu cümleden olarak Babıâlî, Edirne ve Cisr-i Mustafa Paşa kumandanlıklarına telgrafla hafiyyen emir vererek, "Arda" deresine tecavüz ve bu dere ile Uludere beynindeki arazî işgal edilecekmiş.

İRAN HAVADİSİ

İran'ın iğtişaşât-ı mütevaliye-i hazırasından, gerek İngiltere ve gerek Rusya menafıı fevkal'âde ma'rûz-ı tehlike olduğundan, hükûmeteyn-i müşarün'ileyhima İran Devletine nasayıh-ı müessirede bulunacaklardır.

*

İran'da muhafaza-ı sulh-ü âsâyiş maksadıyla Rusya ile İngiltere müdahaleye karar vermişlerdir. Bu karar Şah ile ahrarı barıştırmak esasına mütebennîdir. Karar-ı vâkıa nazran İgiltere ve Rusya murahhaslarıyla Şah'ın ve ahrarın vekillerinden müteşekkil bir mü'temer "Petersburg"da ictima' ederek te'lîf-i beyne ve kanun-ı esasîyi yeniden mevki'-i icraya vaz'a çalışacak ve tarafeynin hukuk ve vazaifi bu hey'etçe ta'yîn olunacak ve fakat her ne suretle olursa olsun tarafeynden biri taraf-ı âhare tecavüz edemeyecek ve hiç bir vech ile kanun-ı esasîyi ilga etmek de mümkin olmayacaktır.

---

(49) 8. sayıdaki 8 numaralı dipnota bakınız.

*

İran cenûbunda iğtişaşât-ı vahîme vukua geldiği ve erbab-ı ihtilâl "Bend-Bûşîr" Valisini de cerh ve iki oğlunu katl(50) ve Şiraz'da ahalî tarafından Bank-ı Şahî dahi yağma edildiği, Tahran'dan yazılıyor.

*

Şemdînan'dan yazılıyor:

Devletin hudud-ı şarkiyesinde nigehban-ı hâkimiyeti olan sâdât ve ulema ve aşayirin beklediği, âtıfet-i hüsn-i muamele ile adalettir. Adle bedel zulm-ı sarîhin idamesi, hüsn-i muameleye mukabil âsâr-ı huşûnet iraesi, cümlemizi cerîhadar eder. Birçok mes'ele-i mühimme-i hududiyede, bir hayli mehâmm-ı umûr-ı askeriyede hamiyetkârana hidmet eden, cansiperane çalışan, takdîr-i vicdan-ı umumîye mazhar olan Ravandizli Said Bey, bu hidemât-ı meşkûresinden müteessir olan ba'zı havenenin hedef-i isabet-i enzar-ı kin-ü ithamı olmuştur. Rü'yet-i muhakemesi Diyarbekir Mahkemesine naklolunan bir katl maddesini mumaileyhe isnad etmişlerse de, halbuki maktûl hal-i hayatta katilleri ta'yîn-ü teşhîs etmiş, vücûh-ı ulema-ı İslâmiye şehadette bulunmuştur. Fakat müstebid, mürteşî ve mürtekib me'murların netice-i ifadât ve tahrîkâtı olmak üzre hak ayaklar altında çiğnenmiştir. Şehadet-i kâzibe ise indel'islâm küfürdür. Hakkın daha ziyade tavzîhi için tekrar icra-yı tahkîkat kabildir. Binbaşı kendi katillerini umum zabitan ve me'murîne yapmış(51) olduğu gibi, tahkîkat-ı mahalliye ile de müsbettir. Maksad tezahür-i hakikat ve te'mîn-i îcab-ı ma'delet ise, mes'ele bütün sarahatıyla meydandadır. Bu katillerin Said Bey'e adavet-i şahsiyeleri de kuyûd-ü muamele-i Hükûmetle ma'lûmdur. Sabık Diyarbekir Müddeîumumîsi Enver Efendi'nin canîleri sahabeti, irtikâbât-ı şayiası ve daha birçok ahval-ı gayr-i marziyesi, bu babda adalet-i İslâmiyeyi âdeta rahnedar etmiştir. Binaenaleyh, îcabât-ı kanuniye icrası, umum namına müsted'adır.

Pesûh, Lahîcan, Mergewar, Şîqe ve Havalîsi Aşayir-i Umumiyesi

---

(50) Doğrusu "valisini yaraladıkları ve iki oğlunu da öldürdükleri" demek olan "valisini cerh ve iki oğlunu da katlettikleri" olmalıdır.

(51) Galiba doğrusu "tanıtmış" olmalıdır.

KÜRD: Bâlâdaki telgraafnamede hikâye olunan mes'ele, bir redîf binbaşısının bundan birkaç sene evvel katli maddesi ve bunun da Said Bey'e isnad olunmuş olmasıdır. Bu babda hükûmet-i mahalliye ve cihet-i adliyece mükemmelen icra-yı tahkîkat edilmiş ve asıl katiller de meydana çıkarılmış iken, her nasılsa Musul Kumandanının yaygaralı şikâyâtı üzerine evrak-ı da'va Diyarbekir'e naklolunmuş idi. O zaman Diyarbekir Fırka Kumanladanlığında bulunup şimdi Medine Muhafızı olan Bahri Paşa, mes'eleyi fevkal'âde bir ehemmiyetle telâkkî etti, tahkîkat-ı serîa ve muhıkka icra ettirdi. Neticede Said Bey'in berat ve ma'sumiyeti ve bununla beraber hüsn-i hidmeti tebeyyün ederek, Mustantıklıkça men'-i muhakemesine karar verildi ve asıl fi'l-i katl, binbaşının kur'a muamelesinden müteessir olanlar tarafından vukua getirildiği anlaşıldı. Zaten Said Bey'le binbaşı arasında husumet değil, ancak bir mahabbet-i ciddiye-i mütekabile mevcûd olduğu, binbaşı tarafından kendi hatt-ı destiyle vuku-ı katlinden üç gün evvel Mîrliva Şevki Paşa'ya yazılıp izhar-ı hakka medar olmak üzre Paşa-yı mûmaileyh tarafından bâtezkere-i mahsusa ahîren mahkemeye takdîm olunan bir mektubda(52) musarrah olduğu gibi, birçok zabitan-ı askeriye ile zevât-ı mu'tebere-i mahalliyenin şehadet-i muhikkaları da mahiyet-i mes'eleyi meydana koymuş ve asıl katiller tevkîf edilmiş idi. Fakat o aralık Ferîk Bahri Paşa'nın icra-yı tekaüdü ve Musul'a nefy-ü teb'îdiyle mahfuzan çıkarılması ve daha birçok ümera-yı askeriyenin dahi mahâll-ı muhtelifeye tağrîbi, müddeîumumîce bu def'a tağyîr-i hakikat yolunda ta'kîb-i da'vaya cesaret vermiş ve neticede Said Bey'i cinayetle itham ettirmiştir.

Cereyan-ı hal-ü hakikat bundan ibarettir. Bu gibi kanunşikenane muameler zaman-ı istibdadda pek tabiî idi. Fakat şu devr-i meşrutiyette rehîn-i cevaz olamaz. Devamı mülk-ü devlet ancak adaletle kaimdir. Serd olunan işbu hakayıkın ehemmiyet-i camiasıyla nazar-ı takrîre alınmasını Adliye Nâzır-ı meâlimazahirinin hamiyet-i müsellemelerinden şiddetle intizar ve temennî ederiz.

*

Musul'dan yazılıyor:

Devr-i istibdadda iltizam olunan mesleğin ahval-ı umumiye üzerindeki te'sîrât-ı muzırra eseri olarak cihet-i adliyece her nasılsa maznûn ve mahkûm olup mezarda bulunan birçok kesanın hakkında ta'kîbât icrası umûr-ı ziraat ve felâhati ve mesaî-i saire-i maîşiyeti sektedar edeceğinden, bu yevm-i mes'ûdun bir fatiha-ı muvaffakıyeti olmak ve hukuk-ı şahsiye bakıy kalmak üzre, hukuk-ı umumiyenin afvına müsaade buyurulması müsterhamdır. Ferman.

Musul'da Kürd İttihad Cem'iyeti

---

(52) Doğrusu "bu mektubda" olmalıdır. Çünkü söz konusu olan, binbaşının mektubudur.

Muş'tan, 12 Kânunısani 324(Milâdî 25 Ocak 1909):

Her nasılsa mahrûm-ı ünsiyet kalan Kürd kardaşlarımızın da Kanun-ı Esasînin füyûzâtından hisseyâb olmaları yolundaki efkâr-ı ittihadcûyanelerinden iktibasen vuku' bulan vasayâ-yı müessire üzerine, merkeze marbût bütün aşayir bugün kabile kabile şu'beye vürûd ve birbiriyle musafaha ederek Cem'iyete duhûl eyledikleri maatteşekkür ma'rûzdur.

Kürd Teavün ve Terakkî Cem'iyeti'nin
Muş Şu'besi

Merkez Matbaası M. Tevfik

Halîc-i Dersaadet(53)

---

(53) Yani "İstanbul Halici".

DOKUZUNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

KÜRDLER VE ERMENİLER

Kürdlerle Ermenilerin özgürlük sayesinde barış ve uzlaşmayla birlik olarak refah ve mutluluğa kavuşmuş olduklarını görmek, bu ülke ve devleti cidden sevenlerce en çok arzu olunacak bir durumdur. Tersine olan durum yani aralarında uyuşmazlık ve nifakın varlığını ve birbirinin zararında yarar aramaya çalıştıklarını görmenin de, aynı şekilde Devlet ve millet dostlarınca pek fazla üzüntü ve kedere neden olacak bir madde olduğuna kuşku yoktur. Çünkü bu iki halkın maddî ve ekonomik yararı birbirine o kadar bağlıdır ki, birinin zararı herhalde öbürünü zararlı kılar, yarar sağlaması da öbürünü öylece yararlanmış kılar.

Ahlakî ve bedenî niteliklerce iki halk birbirinin aynı olduğu gibi, yaşam ve görgü biçiminde de birbirinden farkları yoktur. Hatta Kürdlerin dünyaca bilinip kabul edilen konukseverlik ve namusluluk gibi yiğitlik duyguları, Ermenilerde de vardır. Gelip geçenlerin ve yolcuların Kürd ağa ve beylerinin evlerinde gördükleri ikram, tümüyle Ermeni büyüklerinin evlerinde de görülmekte olduğu gibi, oralardan büyük olarak İstanbul'a gelmiş olan Ermeni zengin ve önde gelenlerinin, hâlâ buralarda bile o gibi ahlak güzelliklerini korumakta oldukları gözümüzün önündedir.

Özetçesi, gerek Kürdlerin ve gerek Ermenilerin iyi ahlak ve güzel gidişlerinin birbirinin benzeri olduğu, İslâm şeriatına hakkıyla bağlı olan Kürdlerin parlak şeriata aykırı durumlardan eskiden beri tümüyle sakınmış ve İslâm şeriatı gereğince Ermenilerin haklarına her bakımdan saygı göstermiş oldukları, Ermenilerin de bağnazlığı çekici, huzur ve rahatlığı ortadan kaldırıcı bazı münafıkların aldatmacalarına kapılmadıkları ve aralarında hiç bir engel ve güçlük bulunmayarak tam bir refah ve uyuşmayla yaşadıkları, soruşturma ve tartışma konusu değildir. İsa'nın Milâdının 2600 yıl öncesinden beri, yani tarihin bakışının erebildiği dönemden bu ana kadar Kürdistan'da tam bir birlik ve sevgiyle yaşamış olan Kürdlerle Ermeniler arasında iddia edilen nifak ve husumet var olmuş olsaydı, birinin diğerini bu kadar uzun bir zaman içinde herhalde imha etmesi gerekirdi.

Bugün coğrafyalarda görülen toprak parçalarının ve ülkelerin tarihine başvurulsun. Bunların ne kadar halklar tarafından art arda miras alındığı ve her yeni gelenin var olanı en kısa zamanda nasıl imha edip ortadan kaldırdığı görülür.

Bu genel durumdan ayrı ve müstesna bir toprak parçası varsa, o da Kürdistan'dır. Çünkü Ermeniler o toprak parçasının eski sakinleri oldukları gibi, bugün tarihçe kanıtlı olarak bilinmektedir ki Medyalıların halefleri olan Kürdler de o toprak parçasının aslî olan eski sakinlerindendirler.

Bu iki eski halkın istilâları zamanında Kürdler Ermenilere, Ermeniler de Kürdlere eski tarihte benzeri olmayan biçimde sahip çıkıp korumuşlar ve birbirinin soy ve özgürlüğünü tanıyıp varlıklarını karşılıklı olarak güvenceye almışlardır.

Ermeniler Hristiyanlığı kabul ettiklerinde, Kürdler de İslâmın doğuşuyla şereflendiklerinde, aralarında meydana gelen din ayrılığı, eski uyuşmalarını zerre kadar bozmadı. Her iki halkın yetiştirdiği erdemli ve yüce adamların yol gösterici telkinleri, eski sevgilerinin sürdürülmesini ve ulusal mutluluklarının devamını sağlayarak, hiç bir toprak parçasına ve yöreye nasip olmayan bir dostluk ve uyuşmayla zamanlar ve yüzyıllar geçirdiklerine tarih tanıktır. Ayrıca, 300 haneli bir Kürd köyünde 10 hane Ermeninin ve yine 300 haneli bir Ermeni köyünde 10 hane Kürdün eskiden beri sakin olması ve dağ doruklarında ve yüksek yerlerinde birçok kilise ve manastırın bulunması, bu sevgilerine belirgin bir kanıttır.

Zamanımıza kadar Kürd ağa ve beylerinin İstanbul'daki yardımcıları ve buralara gelen ve düşen garibanının işlari, burada bulunan ve hâlâ tek tük evlât ve torunları var olan tanınmış eski Ermeni büyüklarinin aracılığıyla görülegeldiği gibi, burada bulunan Ermenilerin oralardaki akraba ve yakınlarının işleri de onların tavsiyesiyle Kürdler tarafından omuzlanıp korunurdu. Bunu görmüş ve denemiş birçok Ermeni, hâlâ burada yaşamaktadır.

Gerçek durum bu merkezde olduğu ve Ermenilerle Kürdler arasında soy ve milliyetçe asla kin ve düşmanlık olmadığı halde, nasılsa bir süredir ülkenin her tarafına yayılan kötü yönetim gibi birtakım yeni nedenlerin etkisiyle, bu iyi geçinmede bir çeşit bozukluk meydana gelmişti. Bunun bir nedeni de, oralarda uygarlığın gereğine uygun okulların açılmaması ve bu iki halkın çocuklarına aynı eğitim kaynağından feyiz ve terbiye verilmemiş olmasıdır.

Ne zaman ki esenlik ve geleceğimizin kanıtlı belgesi olan Anayasa ilân edildi, bütün Osmanlı imparatorluğuna yansıyan bu sevindirici haber büyük bir şevk ve sevinçle alkışlandı ve bu genel sevinç arasında Kürdler ve Ermeniler de uyuşma sevinciyle el ele vererek birbirleriyle öpüşüp barıştılar. Her iki milleti çevrelemiş olan istibdadın karanlık gecesi özgürlüğün ışık saçan güneşiyle ortadan kalktıktan sonra, birbirlerini tanıdılar. Ve arada yok olmaya yüz tutmuş olan alışılmış eski sevgi ve geçmiş sevgi hakları, Allah'a şükür yine sağlamlaşıp ayakta kaldı.

Ancak, inkâr etmek mümkün değildir ki, arada meydana gelmiş olan yaraların etkisiyle bugün her iki halk da zaafa uğrayarak hastalanmıştır. Bunların hastalıklarını tedavi etmek ve gerekli bakım ve ilâçları büyük bir hekimlik uzmanlığıyla hazırlamak, bugünkü durumda her iki halkın ve toplumsal yapısının akıllı ve önde gelen adamlarına borç ve zorunlu olan bir görevdir. Bunun yerine getirilmesine engel olan istibdadın eseri kalmamış olduğundan, bu görevin yerine getirilmemesi için hiç bir engel ve mazeret düşünülemez ve söz konusu değildir. Gerek Kürdlerde ve gerek Ermenilerde, ülkelerimizin(54) parçalarını karış karış gezmiş ve ticaret ya da memurluk dolayısıyla, muhtaç olduğumuz reformların ve uyuşup iyi geçinme yöntemlerinin en iyi yollarla uygulanmaları konusunda gerçek bilgiler edinmiş tarafsız zatlar pek çok olduğundan, bunların görüş ve bilgilerine başvurularak, her iki halkta var olan eski uyuşmanın geri getirilmesine girişip himmet etmek ve bütün Kürd ve Ermeni ileri gelenlerinin ve iş bilenlerinin birlik ve elbirliğiyle, açılmış olan genel bilgisizlik ve sefalet çukurunun doldurulmasına çalışmak, zorunluluk derecesinde bulunuyor.

Bu kez Meclis'e üye seçilmesinde her iki halkın kendilerinden milletvekili seçtirmek üzere göstermiş oldukları çaba ve girişim, birbirinden memnun olmamaları ve güven duymamaları, üzüntüye neden olan durumlardandı. Oysa yukarıdan beri ortaya serip açıkladığım gibi, bu iki halkın gerçek ihtiyaçlarını ve asıl ahlaklarını bilen zatlar tarafından bu konuda çabayla girişimde bulunulacak olursa, inşallah dört yıl sonra yapılacak ikinci seçimde, varsayalım ki Wan'da Kürdler, "canım, Karebet Efendi'yle Hamparsum Efendi burada milletvekilliğine hepimizden daha layıktırlar ve bunu hak ederler", Diyarbekir'de de Ermeniler, "Ahmed Efendi'yle Mehmed Bey uygundur, onları milletvekili yapalım" gibi sevgi ve içtenliğin en üst derecesini gösteren durumlarla, kıvanç ve gururlu bir şekilde gözaydınlığına kavuşabileceğimizi temin ederim.

İşte her iki halkın asıl eğilimi burada olduğundan, artık özgürlüğün şu gönül okşayan döneminde de, istibdad döneminde olduğu gibi dost ve düşmanımızı fark etmez ve Allah'ın nimet ve iyilik olarak verdiği özgürlük ve adaletten yararlanma yolunu bilmezsek ve dost diye çevremizi almış olan birtakım serseri, durumu ve nereye bağlı oldukları belirsiz kimselerin kandırmaca ve aldatmacalarına kapılmaya meydan verirsek, doğal olarak bu durumların vebal ve sorumluluğunun da her iki halkın sadık ve akıllı olanlarına ait olacağını anımsatmakla sözüme son veririm.

Hüseyin Paşazade
Süleyman

---

(54) "Ülkelerimiz"den maksat, Osmanlı imparatorluğunu oluşturan ülkelerdir.

OSMANLI BAĞIMSIZLIĞI

Varlığının üçayağını dünyanın üç kıtasının önemli noktalarına kurmuş olan bu muazzam devletin başkenti, bugün bağımsızlığının 610. yıldönümünü yüceltiyor. Altı yüzyıllık olayların dışardan ve içerden –özellikle içerden– saldırttığı felâket taburları karşısında, temel olan kalıcığını çürümekten koruyabilmiş olan bu koca devletin böyle bir yüceltmeye hem hakkı vardır, hem ihtiyacı.

Hakkı vardır. Çünkü her uygar bireyin büyük insanlık ailesiyle bağlantı ve ilişki aracı, mensup olduğu toplumsal yapıdır. Biz atalarımızın güzel eserleriyle övünme hakkını, yalnız Osmanlı tarihine ilişkin olaylara özgü kılarak, bu tarihin başlangıcından önceki atalar zincirine ait serüveni ilgisiz ve yabancı sayarız. Bundan başka, dillere ilişkin olan durumlar ve duygular ile yararlar gibi birçok sağlam bağ da bizi bu ülkeye, bu yapıya, bu devlete sonsuza dek bağlamıştır.

İhtiyacı vardır. Çünkü vatan sevgisi vicdanî erdemlerin ve zevklerin en büyüğü iken, biz pek uzun zamanlar bundan yoksun bırakıldık. Vatanı sevmek, buna cesaret edenleri her türlü talihsizlik ve felâkete götüren tehlikeli eğilimdi. Vatanın sevgisi, evlâdının gönlünde, evlâdı da hapishanelerde boğulurken, itiraf edelim ki birçoğumuz, fedakârlığın gereğini benciliğimizin zalimce sıkıştırmasına peşkeş etmiştik ve hiç bir şey yapmamakla yapılan fenalıklara devam etme izni veriyorduk. En hamiyetlilerimiz vatanı acınmaya, biraz daha zayıf ve küstah olanlar da yalnız soğuk davranılmaya müstahak görüyordu. Sevgili durumuna gelen ihtiras ve kayıtsızlık, bir çoğunluğu anasından ayırmıştı; sıkıştıran o bencilik de süslü ve tantanalı bir uçurumdan aşağı sürüklüyordu.(55) Ragıp Paşa, Münir Paşa gibi öncüleri, Tahsin Paşa, İzzet Paşa gibi artçıları olan bu haydut ordusu,(56) bağımsızlığının 610. yıldönümünü bugün yüceltmekte olduğumuz bu devletin adına mensup ne kadar suçsuz günahsız bireyler varsa hepsini o yok olma uçurumuna yuvarladıktan sonra, enkazlarını ve onlardan kalan malları kendi milyonlarına ekleyecekti. O azgınca iştahların son dindirme aracı olmaya, bu son miras adaydı.

Geçen altı yüzyılın güleç ve ağlamaklı ne kadar anıları varsa, hepsi bu son yüzyılın üçte birinin dehşeti karşısında şaşıp kalmıştır. Bu mahvolma ve tehlike dönemi, tükenip yok olan halkların bile felâket sayfalarında görülmez. Ne Timurleng'in işgali, ne 93 belâsı,(57) hiç bir olay bu halkı bu kadar ezmemiştir. Ankara ovasında Timurleng Padişahımızı esir ve Granduk

---

(55) "O çoğunluğu uçurumdan aşağı sürüklüyordu" demek istiyor.

(56) Meşrutiyetin ilânından önceki dönemin yöneticilerini kastediyor.

(57) "93 belâsı"ndan maksat, 1877-1878 yıllarında yapılmış Osmanlı-Rus savaşıdır. O zaman kullanılan Rumî takvime göre 1293 yılında başladığı için, "Doksanüç Savaşı" demek olan "Doksanüç Harbi" adıyla Osmanlı tarihine geçmiştir.

Kostantin 93'te İstanbul'un surlarına boyun eğdirirken bile, büyük Şehzade Alâaddin'in mübarek millî lakabını çalmış olan bu paşalar kadar bize fenalık etmiyorlardı.

O paşalar, var olanları birer birer yok ettikten sonra adlardan, hayallerden korkmaya başladılar. "Midhat Paşa" adı gibi "Sultan Osman" adından da korkuluyordu. Sanki Midhat Paşa anayasasını isteyecek, sanki Sultan Osman devletinin hesabını soracaktı. Bu eski kalıntılar yalnız bireylerin evini barkını değil, kamunun ocağını da yıkıyorlardı. Edebiyat, vicdan acılarına açıklama dili vereceği, şimdiki tarihi geçmiş zaman huzurunda utandıracağı ve geleceğe karşı ümitsiz bulunduracağı için, okullarımızdan birer birer kovuldular.(58)

Askerî Okullar Bakanı, vatan çocuklarını bilinmez denizlere gönderirken, Eğitim Bakanı Celâl Paşa, o günahsızların okudukları ve okuyacakları masum kitapları resmî dairesinin yakınındaki hamamın külhanlarında yakıyordu. Bağdad'ı katliâm ederek İslâm uygarlığının bıraktığı değerli eserlerle Dicle Irmağını kırmızı ve siyaha boğan Hulâgû bile bu zulümleri kendisinin olmayan bir ülkenin düşmanı olan çocuklarına revâ görmemiştir. Birbirini izleyen bu kadar musibetler karşısında ardı ardına siyasî varlığını korumak, bir devlet için büyük bir güç ve zor kanıtıdır. O anıların vicdanlara acı verdiği bu dakikalarda bile, biz bu sürekliliğin belirtisini görmekle övünçlüyüz.

Cengîz ordusunun direnişi savurup bir kenara atan seliyle Söğüd yaylâsına gelmiş olan bu yiğit ve savaşkan aşiret,(59) kurduğu devletin yükselme araçlarını yine buraların aslî halklarında ve unsurlarında bulmuştu. İstilâ dönemimizde Osmanlı bayrağını Viyana ve Tebriz surlarının önünde ve üzerinde dalgalandıran seçkin askerlerimiz, yeniçerilerimiz çoğunlukla Hristiyan çocuklarından oluşmuştu. Bu devletin temeline onların da yiğitlik ve hamiyet kanı karıştı. Bugün, hepimizin, –dinimiz, cinsimiz, dil ve mezhebimiz her ne olursa olsun– her Osmanlının günlerinin ve bayramlarının en azizidir.

"Yeni Gazete"den Süleyman Nazif

---

(58) "Edebiyat kitapları birer birer kovuldular" demek istiyor.

(59) Osmanlı aşiretini kastediyor.

POLİTİK ÖZETLEME

–Devam–

Avusturya Hükûmeti, Bosna ve Hersek eyaletlerini işgal etmekle birlikte, bu vilâyetlerde yaşayan Müslüman halkın medenî ve dinî hakları konusunda Avrupa'ya ve Yüce Devlet'e karşı birtakım taahhüdün yerine getirileceğini dahi yükümlenmiştir. Yapılmış olan taahhütlerini tümüyle yerine getirip getirmediği konusuna gelince, A'yan Meclisi Başkanı Said Paşa hazretlerinin "Tanîn" gazetesiyle yayınledıkları anılarının Bosna ve Hersek'e ilişkin bölümünde belirtildiği üzere, adı geçen Paşa'nın söz konusu iki eyaletin Müslüman halkının medenî ve dinî haklarına ve göç durumlarına ilişkin o zaman İstanbul elçisi bulunan Baron Dukalis(60) ile geçen konuşmaları, yapılmış taahhütlerin sözü edilen hükûmetçe pek de yerine getirilmediğini ve Babıâlî'ce de hiç bir zaman bu alanda bir ilgilenme eseri gösterilmediğini gösterir. Zaten Bosna Müslüman halkının 1882 yılındaki ayaklanmaları ve Avusturya İmparatoru'na birçok kez toplu imzalı dilekçe göndermeleri dahi bunu kanıtlamaktadır.

Bu ayrıntılar ve girişlerden görüneceği üzere, Bosna ve Hersek âdeta mutlak bir surette 30 yıldır Avusturya'nın işgali altında bulunup, oradaki icraat ve işlemlerinda hiç bir zaman bir kayda bağlı olmamış ya da eleştiriye uğramamıştır. Müslüman halkın hak ve yararlarının korunması yönünden egemen Devlete(61) düşen müdahale ve gözetleme hakkı dahi kullanılamadığından, müstebidce işlemine sarsıntı getirilmemiştir. Yani daha doğru bir deyişle, Babıâlî, Bosna ve Hersek'in durumlarına, özellikle birçok mezhep özelliklerinde yüce Halifelik makamına bağlı tutulan işlemlere sanki ilgili değilmiş gibi yabancı kalmış ve bu durum, işgalin niteliğini zamanın geçmesiyle giderek başka bir kalıba sokmuştur.

İşte her iki eyalet bu durumda, biz ise ona karşı çoktan her konuda ilişkiyi kesmiş durumdayken kesin olarak ve resmen Avusturya tarafından ilhak edilmiş ve Yenipazar boşaltılarak Devlete geri verilmiştir.

Avusturya'nın Yenipazar'ı geri vermesi ise, sözünde durmasından çok, Sırbıstan ve Karadağ'ın olabilecek saldırılarını bize yöneltme amacına kanıtlık eder.

Bulgaristan Prensliğinin bağımsızlığını ilân etmesi konusuna gelince, bu, egemen Hükümetin açık haklarına büsbütün saldırıdır. Bilindiği üzere Bulgaristan, Berlin Antlaşmasının, "Bulgaristan, Hazreti Padişah'ın zatının tabiiyeti altında vergi veren bir prenslik yapılmıştır. Bir Hristiyan hükümeti ve bir millî askeri olacaktır" diye yazılı olan birinci maddesiyle Devlete bağlı bir prenslik olarak kurulmuştur. Bugün bağımsızlığın kapsamına alınmak istenen Doğu Rumeli eyaleti de, "Balkanlar'ın güney tarafında Doğu Rumeli adını alacak ve özerk yönetim koşullarıyla doğrudan doğruya Padişah'ın siyasî ve askerî hükümeti altında kalacak bir eyalet kurulmuştur. Bu eyaletin bir Hristiyan valisi olacaktır" metnini içeren söz konusu antlaşmanın 13. maddesiyle doğrudan doğruya Yüce Hükümet'in yönetimi altında bir özerk eyalet olarak kurulmuştur. Bu eyaletin sınırları antlaşmanın 14. maddesiyle Bulgaristan Prensliği sınırlarından başka ve ayrı olarak belirlenmiştir.

---

(60) Bu sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

(61) "Egemen Devlet"ten maksat Osmanlı Devletidir.

Bu nedenle, bugün Bulgaristan adıyla kurulmak istenen kraliyeti oluşturan ülkelerin bir bölümü zaten Prensliğin yönetiminin kapsamı içidedir; Doğu Rumeli eyaleti olan diğer bölümünün yönetimi de 1885 tarihli İstanbul Konferansı kararlarıyla geçici olarak Prens'in şahsına bırakılmıştır. Krallığa dönüştürülen Prenslik ile özerk eyaleti her şeyden önce birbirinden ayırmalıdır. Ondan sonra her ikisinin antlaşmalardaki durumunun ne olduğu ve ne gibi dönem ve aşamalar geçirdikleri bilinmelidir.

Yukarıda belirtildiği üzere, Bulgaristan Prensliği'nin siyasî durumu Berlin Antlaşmasının birinci maddesiyle belirlenmiş, Doğu Rumeli özerk eyaletinin yönetim biçimi ise sözü edilen antlaşmanın 13, 15, 16, 17, 20, 21 ve 22. maddeleriyle açıkça belirtilmiştir. Şu kadar ki, Doğu Rumeli'de 1885 yılı sonbaharında başgösteren isyan hareketinin bastırılmasında Devletçe her nedense gösterilen gevşeklik ve kusurun sonucu olarak toplanan Tophane Konferansı kararlarıyla, adı geçen vilâyetin yönetim biçimi değişikliğe uğramıştır. Sözü edilen kararlar şunlardır:

"Devletler, Doğu Rumeli işlerine ilişkin çözüm yolunun aşağıda açıklanan hükümlerini şimdiden kabul etmekte müttefiktirler ve sözü edilen hükümlerin bu şekilde derhal yayınlanıp ilân edilmesine ve yürürlüğe konulmasına muvafakat eylediler.

1– Doğu Rumeli eyaleti valiliği, Berlin Antlaşmasının 17. maddesi gereğince Bulgaristan Prensine havale buyurulacaktır.

2– Doğu Rumeli ile Bulgaristan Prensliği'nin yönetimi tek kişinin elinde bulundukça, adı geçen antlaşmanın 15. maddesinin ilk fıkrasında şart koşulan yüce haklara(62) karşılık, Kırcaali nahiyesinin İslâm köyleri ile Rudub(63) tarafında yer alıp şimdiye kadar Doğu Rumeli eyaleti yönetimine geçmemiş bulunan İslâm köyleri, adı geçen eyaletten ayrılıp doğrudan doğruya Yüce Devlet tarafından yönetilecektir. Sözü edilen nahiye ile köylerin sınırları, Yüce Hükümet'le Bulgar Prensi tarafından seçilen bir teknik komisyon tarafından toprakların doğal gereklerine göre ve egemen askerî noktaları Yüce Devlet'in çıkarlarına uygun olacak biçimde yerinde belirlenecektir.

---

(62) Osmanlı Devletinin hakları kastediliyor.

(63) Bu sayıdaki 9 numaralı dipnota bakınız.

3– Doğu Rumeli eyaletinin sürekli âsâyişini ve o eyalette oturan Padişah uyruklarının tüm sınıflarının refah ve mutluluk durumlarını sağlamak için, eyaletin iç tüzüğü Babıâlî'yle Bulgaristan Prensi tarafından atanacak memurlardan oluşacak bir komisyonda gözden geçirilerek, yöresel durum ve ihtiyaçlara göre değiştirilecek ve yüce hazinenin tüm yararları da dikkate alınacaktır. Bu komisyon dört ay sürede görevini tamamlayacak ve işlemlerinin İstanbul Konferansının onayına havale olunması gerekecektir. Sözü edilen değişiklikler onaylanıncaya değin, eyaletin yönetim işi, şimdiki durumların gerektirdiği yöntem ve biçimler üzere, Prens'in iyi görüş ve dürüstlüğüne havale edilecektir.

4– Berlin Antlaşmasının Bulgaristan'la Doğu Rumeli hakkında olan diğer tüm hükümleri, olduğu gibi kalacak ve yürürlükte olacaktır".

Bu çüzüm yolundan belirlendiği üzere, Doğu Rumeli eyaletinin yönetimi Bulgaristan Prensinin şahsına bırakılmıştır. Bu nedenle, sözü edilen kararların 4. fıkrasında açıklandığı gibi, Berlin Antlaşmasının Bulgaristan'la Doğu Rumeli hakkındaki hükümleri değişmemiş ve yönetim biçimi neyse öyle kalmış ve egemen Devlete karşı durumu eskisi gibi yürürlükte kalmış ve yüce hazineye olan taahhütlerine asla halel gelmemiştir.

Devamı var
Süleymaniyeli Seyfullah

KÜRDİSTAN'DA EĞİTİM

Eğitim, dünyada var olan halkların en birinci derecede muhtaç oldukları uygarlık malzemesidir. Uygarlığın eğitimsiz olarak oluşması ve sürdürülmesi olanaksızdır. Bir millet ne kadar yetenekli, ne ölçüde zengin de olsa, eğitimce olan eksikliği, iktidar ve sermayesinden kendisini yararlandırmaz. Eğitim hakkında her ne kadar basit görüşler olsa, yine söze sığdırmak mümkün olamayacağı ortadadır.

Kürdler yaratılıştan gayet zeki, her türlü terbiye ve eğitime yetenekli bir halktır. Genel olarak kısmen uygarlık çerçevesi içine girmemiş gibi bir durumda görünmeleri, şimdiye kadar doğal yeteneklerinden hakkıyla yararlandırılmadığını gösterir. Evet, giderek evrimleşme kuralı bunlara uygulanmış olsaydı, bugün iyi sonucu, övünçlü gözlerimize hayırlı şeyler bahş etmiş olurdu.

Biz herkesi, her milleti öğrenimden, eğitimden yoksun bırakmaya çalıştık. Genel yapımızı oluşturan çeşitli halkları bilgi ve evrimden nasıl feyizlendireceğimizi düşünmedik ve düşünemedik. Örneğin, bugün ülkemizin(64) geniş bir parçasında oturan Kürdlerin bilimler ve eğitim nimetinden ne şekilde yararlanabileceklerini hatıra getirip de o yolda bir gelişme eseri ortaya koymadık. Kürdler sahip oldukları üstünlük ve erdemi kendi çalışma ve gayretleri sayesinde meydana getirmişlerdir. Yoksa bizim hiç bir katkımız ve hiç bir şey yaptığımız yoktur.

---

(64) Osmanlı toprakları kastediliyor.

Kürdistan'da açtığımız okullar ne bizim beklediğimiz yararı sağlar, ne de onların ihtiyaçlarını giderir. Okullarda okunan dersler yörenin ve zamanın ihtiyaçlarına uygun olmazsa, elbette yararlanma yönü görülemez. Her şeyden fazla, bir okuldan elde edilecek genel yarar dikkat ve özenle göz önüne alınmalıdır ki, beklenen sonuç alınsın. Buraları düşünülemeyerek her yerde bir öğretim ve eğitim yöntemi seçilecek olursa, istenen gelişme ve feyizlenme yöntemleri kendi kendine mahvedilmiş olur.

Bugün Kürdler zekâ ve yetenekleri oranında bir öğrenim ve eğitim görecek olurlarsa, Devlet ve millete büyük büyük fedakârlıklar yapan atalarının izinde yürüyerek, şimdiki durumda da din ve ülkeye yararlı hizmetler yapmakta ne ölçüde yetenekli ve kabiliyetli olduklarını fiilen gösterirler ve göstermektedirler.

Kürdistan'da bulunduğum zaman, pek önemsiz de olsa bazı eğitim hizmetlerinde bulundum. Bunun için eğitim konusunda olabildiğince bir özet bilgi edindim. İlerde Kürdistan okullarının eski ve şimdiki durumu ile gelecek için beklediğimiz genel yararlanmayı gerektiren ne gibi reformlar yapılmasına gerek olduğunu ilerde arzedeceğim. Sürgün olarak yedi yıl misafiri olup gördüğüm pek büyük ilgi ve iltifatlarına karşı, burada açıkça teşekkürlerimi arzetmeyi özel vicdanî görevlerimden sayarım.

rkanîzade(65)
Seyyid Muhammed İsmetullah

SADRAZAM PAŞA'NIN KONUŞMASI

–Geçen sayıdan devam–

Bulgaristan'a gelince, bağımsızlığın ilânından önce Bulgaristan ordusu kara savaşı için seferber duruma konulduğu gibi, sonra da sınırlara asker yığmakla ve mühimmat taşımakla genel savaş hazırlığına giriştiğinin görülmesi üzerine, bizce de savunmayı sağlama çerçevesinde 2. ve 3. padişahlık ordularının hazar zamanına göre eksiklikleri tamamlanmış ve 3. ordunun bir tümeniyle komşu Anadolu(66) ilinde de dört tümenin yedek taburları eğitim için silâh altına alınmış olduğundan, Bulgarların saldırması durumunda Anadolu'dan yeterli güç getirilmesi dahi düşünülmüştü. Ancak meydana gelen devrim(67) üzerine, henüz meşrutiyet yönetimi tam kurulmadan ve âsâyiş yerleşmeden savaşa girişildiği takdirde, meydana gelmesi doğal olan savaş ve çarpışma kargaşası içinde ülekece durumun ne renk kazanacağı düşünülmeye değer. Ayrıca, savaş yanlısı olan Bulgarların, "Bulgaristan'ın bağımsızlığı parayla değil, kanla alınmalıdır" iddiasıyla olağanüstü hazırlıklarda bulunmaları nedeniyle, devletlere başvurularak, yapılmış tavsiyeleri üzerine karşılıklı taviz yöntemiyle Bulgaristan'dan barışçı yolla hakların alınmasına karar verilmiş olduğu halde, Bulgaristan'da silâh bırakılacak yerde olağanüstü hareket görülmesiyle, bizce de aynı hazırlıklarda bulunulmasının zorunlu olduğu ve en ufak bir nedenle iki tarafın orduları arasında çatışma çıkmasının doğal olacağı, böylece savaş başlayınca ne ölçüde genişleyeceğini ve diğer Balkan ülkelerinin de katılmasıyla genel barış ve esenliğin ne ölçüde bozulmuş olacağını hatırlatmak gereksiz olduğundan, sorunu barışçı yolla çözmek üzere Bulgar Hükûmetine etkili tavasiyeler yapılması bildirilmiştir. Böylece devletlerin derhal Bulgar Hükûmetine bildirim yapmaları ve ısrar eylemleri üzerine, kara seferberlik durumunda bulunan Bulgar askerleri terhis edildiği gibi, bizce de eğitim için silâh altında bulunan yedek taburlar terhis edilerek böylece savaş kaygısı giderilmiştir.

---

(65) Bu sayıdaki 16 numaralı dipnota bakınız.

(66) İlk sayıdaki 103 numaralı dipnota bakınız.

(67) "Devrim"den maksat, meşrutiyetin ilânıdır.

Bunun üzerine tazminatlar maddesini görüşmek için Bulgaristan tarafından atanıp gönderilen Mösyö Lapçef(68) ile yapılan toplantılarda, Bulgaristan'la Doğu Rumeli'nin vergileriyle Bulgarlar tarafından el konulan demiryolunun değeri diğer haklarla birlikte hesaplanarak ulaştığı miktarın sermayeye dönüştürülmesinde 28 milyon lira kadar bir tutara ulaşmışken, Mösyö Lapçef Bulgaristan vergisini ve duyûn-ı umumiye(69) payını ödemek zorunda olmadıklarını belirterek ve Doğu Rumeli vergisini bazı nedenler göstererek 114 bin liraya indirip sıkıştırarak, bulabildiği tutarı sermayeye dönüştürüp, el koymuş oldukları tren yolu karşılığı ve diğer bazı istekler dahil 82 milyon frankla işin bitirilmesi iddiasında bulunmuştu. Bu şekil bizce kabul edilemez olduğundan, arada olan büyük farka çare bulunması, toplanması kararlaştırılmış bulunan konferansa bırakılarak görüşmeye son verilmişti.

Gerek Bulgaristan'ın bağımsızlığını ilân etmesi ve gerek Avusturya'nın Bosna ve Hersek eyaletlerini kendi ülkelerine ilhak etmesi kararı gibi iki olayın aynı zamanda ortaya çıkması siyasî rastlantılardan olduğu için, ikisi arasında gizli bir ittifakın bulunması olasılığı nedeniyle, her iki sorun hakkında Yüce Hükûmet'çe alınan önlemlerde büyük bir temkinle hareket olundu ve yapılan girişimler başarıya ulaşılmasınının güvencesi oldu.

Anayasanın ilânı üzerine Bosna ve Hersek halkı, Osmanlı ülkelerinin diğer halkları gibi, meşrutiyet Hükümetinin iyiliklerinden yararlanmak ümit ve dileğinde bulunmuşlardı. Şu halde Avusturya Devleti geçici işgale son vererek Bosna ve Hersek'ten çekileceği yerde, yalnız Yenipazar sancağını boşaltıp terkederk adı geçen iki eyaletin Avusturya'ya ilhakına karar verdiğini açıklamıştır. Hak ve antlaşmaları çiğneyen bu hareket herkesin üzülmesine neden olarak, yerel halk feryada başladığı gibi, böylece statükonun değiştirilmesinin gelecekte kendi haklarında tehlikeye neden olacağını düşünen Sırblarla Karadağlılar da heyecana gelerek heman savaş hazırlıklarına başlamışlar ve Avusturya'ya savaş açmak derecesine kadar varmışlardı.

---

(68) Bu sayıdaki 9 numarali dipnota bakınız.

(69) İkinci sayıdaki 77 numaralı dipnota bakınız.

Osmanlı ülkelerinde oluşan heyecan daha az olmayıp, hakkın korunması için savaşa katılmak üzere padişahlık ordusuna katılmaya hazır olduklarına kadar bazı iller halkı tarafından telgraflar alınmaya başlandığından, Sırbistan ile Karadağ'ın açmak girişiminde bulundukları savaşa Yüce Devlet'in de ister istemez mecbur olacağı düşünülmesiyle, sözü edilen iki hükûmetle haberleşilerek taraflarından gelmiş olan zatlarla durumun gereği görüşüldü. Çünkü İngiltere Devleti ve müttefikleri Balkanlar'da bir kalıcı barışın kurulması ümidinde bulunduklarından ve zaten konferans programında Yüce Devlet'in zararına olmayarak Sırbistan ile Karadağ'a da tazminat ödenmesi yazılı olduğundan, konferansta verilecek kararın beklenmesi gereği telkin edilip, arada sağlanan görüş birliği üzerine bu iki hükûmet, bu durumda Avusturya'ya savaş açmak isteğinden vazgeçmişlerdir. Bununla birlikte, Babıâlî'ce sürdürülen girişimler ve takipler sonucunda Avusturya Hükümetiyle Bosna ve Hersek hakkında yine bir uzlaşma biçiminin görüşülmesine başlanmış, fakat Yüce Hükümet'çe hakların sağlanmasına yararlı olarak konulan esasın kabulü yönünde Avusturya'nın tereddüdü, buna karşılık bizim sebatımız, görüşmenin birkaç aydan beri uzamasına neden olmuştur.

Gerek bunun ve gerek Bulgaristan sorununun şimdiye kadar uzaması savsaklamadan ileri gelmeyip, durumun gereği olarak gösterdiğimiz barışçı tavırla kazanılan Avrupa adaletli kamuoyuna dayanmamızın yararlı sonucunu beklememizden kaynaklanmıştır. İşte bu yol başarıyla sonuçlanarak, Avusturya Devleti, önceki kesin kararına rağmen kamuoyunun etkisiyle, dost devletlerin tavsiyelerine uyup, Yüce Hükümet'çe sorunun çözülmesi için konulan esası bu kez yarım değişiklikle kabul ettiğinden, gerek Devletin hakkının tazmini ve gerek Bosna ve Hersek halkının gelecekte de mezhebî ve siyasî haklarının sağlanması çerçevesinde yakında soruna son verileceğinden ümitliyim(alkışlar). Bunun ve haberleşmesi, görüşmesi kesilmeyen Bulgaristan sorununun da iyi bir sonuca kavuşturulması güçlü ümittir.

Siyasî sorunlarda büyük devletlerce gösterilen yardım ve destek, gerçekten şükrana değer(sürekli alkışlar). Belirtmeye gerek yok ki, bir zamandan beri Babıâlî'nin yanlış tutumuyla İngiltere Devleti gücendirilip, Yüce Devlet hakkındaki eski politikası değiştiğinden, bu değişiklik nedeniyle siyasî sorunlarda türlü güçlükler görülmekteydi. Şimdi yeni yönetimde Yüce Hükümet'çe alınan siyasî tutumla İngiltere'nin dostluğu kazanılıp, o devlet eski politikasına dönüp Yüce Devlet'in çıkarlarını eskisi gibi desteklemekte ve ülkemizin gelişme araçları edinmesine önem vermekte,(alkışlar) diğer dost devletler de meşrutiyet yönetimimizden memnun olarak Yüce Hükümet'e yardımı esirgememektedir.

Anlatıldığı gibi başgösteren siyasî sorunlar arasında, Girit Hristiyanları da Avusturya'nın kararını taklit edip Girit'in Yunanistan'a ilhakına kendi aralarında karar vermiş, durumu adaca açıklayıp devletlere de bildirmişlerse de, devletler kararı kabul değil reddetmişler, Yunan Hükûmeti de Giritlilerin bu yoldaki hareketinde katkısı olmadığını bildirmiştir(alkışlar). Girit sorunu hakkında, adayı bir süredir emaneten askerî işgal altına almış ve ada üzerindeki Yüce Devlet'in hakkının korunmasını o zaman yazıyla garanti etmiş olan İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya devletleriyle görüşülüp adanın gelecekteki yönetim biçimi hakkında bir karar alınmasıyla, haklarımızın pekiştirilip korunmasına özen gösterilecektir(alkışlar).

Sadrazamlık görevini üzerime aldığım zamandan bu güne kadar geçen beş ay içinde işlerin nitelik ve ayrıntılarını, sayın milletvekilleri topluluğunca bilineceği kuşkusuz bulunan iç ve dış bunca uğraş ve güçlükler içinde yapılan girişimler ile harcanan çabaları ve elde edilen sonuçları olanak ölçüsünde açıkladım. Bugün görüşülmekte ve takip edilmekte bulunan iç işlerimiz ve dış sorunlarımızın da istenen sonuçlara ulaşmasından ümitliyim. Herhalde Cenab-ı Hakk'ın lütfü ve yardımı ve sayın milletvekillerinin desteğiyle, içten girişimlerimizin, aziz ve kutsal vatanın ve büyük Osmanlı milletinin kadir ve şanının yücelmesine hizmet edeceğine kesinlikle eminim(fevkal'âde sürekli alkışlar).

MANEVİYÂT: ŞEYTANIN BÖBÜRLENMESİ

ŞİİRSEL ESERLER

Vadî-yi Eymen'e doğru gidiyordu Musa(70)
Gönlü sevinç dolu, Allah'ın kelâmının sırlarıyla

Ansızın gönlüne bir sıkıntılı karanlık geldi
Çok tereddütlere düştü, O'na korku geldi

Dedi ki: "Ya Rab, buraya görünme Tûr'u denilir(71)
Burada Allah'ın rahmet dolu kokusu duyulur

Her sefer bakışımızın önünde dururdu Allah'ın büyüklüğü
Ruhumu okşardı melekler âleminin zikrinin ahengi

Bir günah mı işledim ben, neden oldu bu!
Sırrın keşfini isterim ey yüce Allah"

İlâhî bir ses dedi ki: "Ey İmran'ın oğlu
Şeytanın kuruntularından Rabbine sığın

Bu gece kötü yakının sana etki yaptı(72)
Bak ki bir anda durumlarını değiştirdi"

O zaman anladı Musa ki bu şeytandandır
bunca sıkıntı bütün o inanç düşmanındandır

Sola döndü, birini gördü, fakat şekli acayip
sağ gözü kör, yüzü çirkin, buruşuk, pek de korkunç

Ona sözünü yöneltti, dedi ki: "Ey lânetli
Ne gezersin buralarda, bu ne üzgün tavır?

Seni, Hak, büyüklüğün önde oturanı kılmıştı
Seni melekler âlemi topluluğunun önderi kılmıştı

Adem'e secde için tümüne emretti Allah
Ettiler secde bütün, yalnız sen kaçındın

Neden kaçındın, böbürlenmeyle şaşırdın yolunu
kendini körü körüne lânetlenmeye ettin müstahak?"

---

(70) Vadî-yi Eymen: Sözlük anlamı "en sağdaki vadi" olan bu deyiş, Musa Peygamber'in Sina'daki Tûr tepesinde Allah'la konuştuğu yerin adı olmuştur. Ad olduğu için çeviride aynen kullanıldı.

(71) Tûr: Sina'da Musa Peygamber'in Tanrı'yla konuştuğu tepe.

(72) "Kötü yakının"dan maksat, hep insanlarla birlikte olan şeytandır.

Dedi ki: "Musa, yeter vaaz ettiğin, dinle beni
Beni kovdu Allah, kıldı ülül'azm seni(73)

Ben yüce arştaki bütün ruhanîlere
Ben bütün kerûbîlere ve Rahmanîlere(74)

Bu kadar bin yıllık ibadet dersi verdim
Allah'a yakınlığın son noktasına erdim

Sen de sayıver taatını hizmetini
Söyle Musa, yakınlaşmanın, saygınlığının nedenini

Mısır'da katildin, burda Allah'ın peygamberisin(75)
Böyle bir kutsal Tûr'da Allah'la konuşursun

Ne elinden, ne dilinden çıkacaktı bir kâr
olmasaydı bu peygamberlikte de Harun sana yar(76)

Bir kızın başlığı için on yıl çoban oldun(77)
Şimdi bir koskocaman emir veren oldun

Bu, ibadetle mi, taatla mı oldu! Hâşâ
Tersine, dilediğini aziz, dilediğini değersiz kılar(78)

Serüvenim, ki mukadderdi o saklı sır
şöyleydi bakın: Kaygısız ben bir gün

yüce arşta seyretmekle olurdum hoşnut
Gözüme göründü Levh-i Mahfûz(79)

Baktım o levhada yazılı ki Allah'a yakın meleklerden
biri isyan eder ve kovulur o yerden

---

(73) Ülül'azm: Sözlük anlamı "azim ve irade sahipleri" demek olan bu deyiş, terim olarak, Allahın emirlerine en çok dikkat eden beş büyük peygamber hakkında kullanılır. Onlar Muhammed, İsa, Musa, İbrahim ve Nuh Peygamberlerdir. Sözlük terim olduğu için çeviride aynen kullanıldı.

(74) Kerûbîler: En büyük ve Allah'a en yakın olan melekler.
Rahmanîler: İlâhî âlemdekiler, ilâhî âleme ait olanlar.

(75) Musa Peygamber Mısır'dayken, mutfak için aldığı odunları bir İsrailoğluna zorla taşıtmak isteyen Firavun'un aşçısını öldürdüğü için, şeytan kendisine "Mısır'da katildin" demiş.

(76) Harun: Musa Peygamber'in büyük kardeşi.

(77) O kız, Şuayb Peygamber'in Safûra adlı kızıydı. Musa kendisiyle evlendikten sonra babasına on yıl çobanlık etmiş.

(78) Bu söz bir ayetin parçasından alınmadır ve Allah hakkındadır.

(79) Levh-i Mahfûz: Allah'ın kaderde yazdığı, takdir ettiği her şeyin yazıldığı levha. Her şey orada korunduğu için, ona "korunan levha" anlamına gelen "Levh-i Mahfûz" adı verilmiştir.

Ona lânet okudum, kim olacak, sormazdım
Çünkü bunun bana olacağını ummazdım

Sonra Adem türedi, ansızın üstünlük kazandı
Kıdemimi ve unsurumun şerefini berbat etti

Kıskanırdım, O'na unsurca daha üstündüm
O'na öğrettiği adlara daha layıktım(80)

Ben sıkıldıkça O'nu sayardı Allah
ta ki emretti, meleklere ettirdi secde

Rabbim 'Adem'e secde edin' dedi; dedim: 'Ben değil'
İşte ondan, 'iblîs kibirlenip yapmazlık etti' dedi

Taktılar boynuma, hakaret ederek, lânet halkasını
Oldu çocuklarıma, torunlarıma felâket nedeni

Sonra aldımdı bunun hakkını ben Adem'den
O'nu kandırarak kovdurmuştum cennetten

Fakat O, kendini küçülterek pişmanlığını sundu
'Ey Rabbimiz, biz zulmettik' yalvarışına tutundu

Ben ise, öyle kolay pişmanlık arzetmem
hem de insaları şaşırmaktan da vazgeçmem

Özetçesi, yaptığını yaptı; Adem bahaneydi
Bilinemez ki âlemin Rabb'inin maksadı neydi

Kader etmişti bunu kendisi ilk gün
Neydi maksadı? Sorulmaz ki yaptığından

İşte sen, işte Allah, sorsan eğer, der ki: 'Günah'
Haklı haksız ne desem, hep banadırlar yoldan sapanlar"

Böyle bir hile ve büyüleme lâfı getirdi şeytan
gitti, ondan sonra Musa dedi ki: "Rabb-i Rahman

Bu karşılaşma bana bir ibret aynasıdır
Demek iblisi bu durumlara koyan böbülenmedir"

*

---

(80) Burada sözü edilen adlardan maksat, Allah'ın Adem Peygamber'e öğrettiği varlıkların adlarıdır.

Çok sonra bir gece Batha'da bir nur göründü(81)
Onun parlak ışığına Tûr'daki alev imrendi (82)

Öyle yükseldi ki ta Allah'ın arşının düzeyine dek
Yolunda melekler görünürdü raksederk

İşte o gece yine matem içinde şeytan
Bûkubeys dağında ediyordu figan(83)

Topladı başına soyundan olanları, dedi ki: "Bu gece
geldi dünyaya Muhammed, bize de geldi zahmet

Adem'in yaratılışına neden de O'dur, peygamberlerin övüncü
Levlâk hil'atini giyen de O'dur, o yolların mumu(84)

'İki yay boyu ya da daha yakın'da ziyafet O'nadır(85)
Adem soyunda bütün yücelik ve şerafet O'nadır

O'nu, mümkün değil, Adem gibi ben aldatamam
O'nun 'biz açmadık mı!'yla göğsü temizdir, çatamam(86)

Fakat O'ndan sonra çok ümmetini aldatırım
'Ümmetim, ümmetim' desin, yine ben çalışırım"

*

İşte şeytan bizi her an tehdit ediyor
Mahşer gününde de peygaberlerin övüncü ümmet arıyor

---

(81) Batha: Mekke yakınında bulunan çakıl taşlı bir yer olup, çoğunlukla Mekke bölgesi için kullanılan bir addır. Burada sözü edilen nurdan maksat, Hazreti Muhammed'in doğumu olayıdır.

(82) "Tur'daki alev"den maksat, Musa Peygamber'in Tûr'da Allah'la konuşurken bir ağaçta gördüğü alev gibi ışıktır.

(83) Bûkubeys: Mekke'de bulunan bir dağ.

(84) "Levlâk" Arapça bir sözcük olup, "sen olmasaydın" demektir. Bu sözcük, bir kutsal hadisin başında yer almıştır ki, Allah orada Peygamber'e, "sen olmasaydın, ben felekleri yaratmazdım" demiştir; yani "senin hatırın için olmasaydı". O kutsal hadisin Arapçası şöyledir: "Levlâke levlâke, le ma halaktu'l-eflâke". Burada o hadis, eskiden padişahların kendilerine çok yakın olan kimselere armağan olarak giydirdikleri hil'atlere benzetilmiş ve Peygamber'in, Allah tarafından kendisine verilen o hil'ati giydiğine işaret edilmiştir.

(85) Tırnaklar içindeki bölüm bir ayetin bir parçasının çevirisidir. O ayette Allah, Peygamber'in mirac gecesinde Allah'a iki yay boyu ya da daha yakın yaklaştığını bildirmiştir.

(86) "Biz açmadık mı!", bir Kur'an suresinin adı olan "Elem neşrah"ın çevirisidir. Allah o sözle Peygamber'e, "biz açmadık mı senin göğsünü!" demiştir.

Ah ki biz hırs ile lânetli şeytana uyarız
"Ümmetin ben" diye divana ne yüzle çıkarız

Pek büyük tehlikedir en kötü kuruntu vericisinin âfeti(87)
Ey insanların Padişahı, şeytandan sana sığınırım(88)
(89)

YAPRAK

Selanik'te yayınlanan "**Kalender**" gazetesinin 18 Kânunıevvel 324(Milâdî 31 Aralık 1908) tarihli ikinci sayısında Selanikli Hilmi imzasıyla Kürd halkına karşı bir yazı görüldü. Yazının girişinde gerçeğe tercüman olabilmek yapmacık durumuyla tarafsız tavır göstermek ve sübjektivizm lekesine eğilim göstermeyeceğini ifade etmekle birlikte, sözünde duramamış, garazkârlık dürtüsüyle derhal tavrını değiştirip, ifadesini değiştirmekle gerçekten kaymıştır.

O yazıda Kürdlerin dinî yönden sağlamlığını itiraf ederek, bu sağlamlığın şeriat hükümlerini bilmek yerine İslâm geleneklerine uymaktan ibaret olduğunu, dinî farzları yerine getirme usullerinde ve sünnet, temizlik, nikâh işlerinde aldırmazlıklarını, Motkê taraflarında bazı garip geleneklerin varlığını, bu durumlara karşı Kürdlerin dinsiz sayılmaları değil, eski yönetimin(90) horlanması gerektiğini öne sürüyor; Kürdistan'da din bilginlerinin sınırlı olmaları nedeniyle, Kürdlerde bağnazlık biçimini alan olağanüstü katılığın temelinin bilgisizlik olduğunu söylüyor.

Gerçeği bu şekilde saptırmaya kalkışan Hilmi Efendi, eski yönetimce hakkında yapılan sürgün işleminden ileri gelen gücenmesine yenilerek bunun etkisini açığa vurmak ve taşlamada bulunmak için Kürdlerin bilgisizlikte bırakılmış olması gibi bir teoriye sarılmış, saçmasapan sayıklama türünden, uyuşması mümkün olmayan çelişkili ifadelerle Müsülman ve dindar bir halk hakkındaki temelsiz tahmînlerini ileri sürmüştür.

Hilmi Efendi'nin yaşamının beş yılını Bıtlis'te dört duvar arasında geçirme biçimini, eski yönetime gücenmesini, burada bulunduğu sürece Müslümanlardan büyük küçük, eşraf sıradan kişilerden hiç biriyle ahbaplık etmeyi ve haysiyetli, namuslu takımıyla arkadaşlık etmeyi başaramadığını biliriz. Burada birtakım serseri, âdî takımının içki içtikleri sefalet yerlerinde, bir süre de bazılarına gizli jurnalcılık hizmetinde ve biraralık da birtakımların kişisel hevesleri aracılığında, duygusal ihtirasları kılvuzluğunda bulunduğunu açığa vurmaktan gizli kalamamıştı.

---

(87) " En kötü kuruntu vericisi"nden maksat şeytandır.

(88) "İnsanların Padişahı"ndan maksat Allah'tır.

(89) Bu şiir dergide imzasız çıkmış ve kimin tarafından yazıldığı belirtilmemiştir.

(90) "Eski yönetim"den maksat meşrutiyetten önceki istibdad yönetimidir.

Özü gibi sözünün de etkisi kalmayan Hilmi Efendi'nin Selanik'e dönmesiyle birlikte, beş yıl havasıyla soluklandığı ve suyuyla, ekmeğiyle beslendiği bir ülke ve ona bağlı yerlerin sakinlerinin oluşturduğu koca bir halka saldırıp dil uzatması, basiretsizliği kadar insaf ve vicdanının mayasının da belirme biçimini ve kalem haysiyetince de sermayesizliğini gösterdi. Kendi sözleri bile kendi taşlamalarını yalanladığından, yanıt konusuda susmakla karşılık vermek hikmet şartının gereğidir.

Şu kadar var ki, yaratılıştan yiğitliği ve mertlikteki üstünlüğü gibi, dinî sağlamlığında da duyarlı bulunan Kürdler, ibadetlerinde geleneğe değil, yüce hükümlerini bildikleri şeriata uyarlar.

Ömrü boyunca bir gün namaz kılmamış, yüzünü yıkamamış olan Hilmi Efendi'nin şeriatla ilişkileri yoktur ki şeriata bağlı olanları teşhis edebilsin. Abdest namaz âvaresi, dinî usuller yabancısı olan o zat, dinî farzların Kürdlerce yeterince bilinerek uyulan usullerini kendisi bilmemekte mazurdur.

Bütün Kürdlerce sünnet olmak emrine uymak da geneldir. Kürdler çocuk oyunlarında bile araştırıcı ve kollayıcı bakışlara karşı örtünürler ve görünmekten sakınırlar.

Temizliğe olağanüstü uyan Kürdlerin ahlakı gibi, konutlarının içi ve dışı da, garaz kirleriyle gerçeği saptırma iftirasıyla bulaşan vicdan yoksullarından daha temizdir.

Hilmi Efendi'nin Bıtlis'te barındığı yer, bir hamamın süprüntüler yeri olan bir külhanın bitişiğindeydi.

Bakışı o sefalet çevresinden, o genel ahırdan dışarıya çıkamadığından, yalnız orayı görmüş, oraya alışmış, her yeri kendi barınağıyla karşılaştırmıştır.

İlin Müslümanlarla meskûn diğer yerleri gibi, Motkê'ce de dinin emrine, sünnete, nikâha ciddî uyma vardır ve özbeöz inançla ibadete düşkünlükleri gözler önündedir. Namus üzerine kondurulmak istenilen lekeyi Kürdlerin kanla yıkamağa alışık olduklarını, şunun bunun zevklerine aracılığı dillerde dolaşanlar bilemezlerse de, bunu takdir edenler pekâlâ bilirler.

Yazının bir fıkrasında Kürdistan'da din bilginlerinin sınırlılığını ve yine sözlerinin zinciri arasında, kasabalardan başka aşayir içinde de Kadirî ve Nakşibendî şeyhlerinin varlığını, tarikat usullerinin yürütüldüğünü itiraf ederek belirgin bir çelişki gösteriyor.

Burada pek çok din bilgini vardır. Her yerde beş-on kadar bilgin ve şeyhin varlığı yeterliyken, bağlı yerlerle birlikte Bıtlis ilinde beş binden fazla bilgin ve şeyh ile eksiksiz öğrenim görmüş din bilimleri öğrencileri vardır. Kasaba ve köylerdeki şeyhlerin tümü bilgin, bildiklerini uygulayan zatlardandır. Dinî sorunlarda ve gerekli usullerde meram anlatmaya ve söz dinletmeye yeteneklidirler; varlıklarından her bakımdan yararlanılması ortadardır.

Kürdler içki içmeyi kötülüklerin anası olarak bilir,(91) ondan sakınırlar; fakat dince yasaklanan diğer şeylere karşı da aldırışsız bulunmazlar. Dince yasaklanan diğer şeyler, zaten ilâhî emirlerle de reddedilmiştir. Bunu Hilmi Efendi bilinceye kadar dünyada bilmeyen bir cahil kalmaz. Kürdler dince reddedilen şeyleri bilir, eşkıyalıktan da mümkün mertebe sakınırlar. Ancak her halkta, her ulusta olduğu gibi, Kürdlerce de birtakım yasaklanmış davranışların varlığı büsbütün inkâr edilemez. Çünkü dünyada olayların ortadan kalkması mümkün olsa, hâkim ve mahkemelerin varlığına gerek kalmaz; ki bu da olanaksızdır.

Hilmi Efendi'nin Kürdlere sürekli bir eylem biçiminde yüklemek istediği eşkıyalık bundan ibaretse, her durumun bir nedeni, her zamanın bir istisnası olduğu da göz önüne alınıp incelenmeye değer. Söz konusu durumların meydana geliş ve cereyan biçiminin yine bazı memurların diktatörce şiddetinden, bazılarının da yönetim zayıflığıyla bilgisizce işlemlerinden ileri geldiğine kuşku edilemez.

İnsaf edelim; bir Kürdün diğerinden açık ya da gizli olarak bir keçi kaçırmasıyla, bir memurun diktatörce bir tavır ve düşünceyle eşraftan, halktan birine haksız yere işkence yapması, evini barkını yıkması, hiç bir hakka dayanmayarak mallarını yağma etmesi, iğrençlikçe, etkice bir midir? İstibdad hizmetçileri, namus ve özgürlük yolkesenleri olan öyle memurlar, pervasızca, hem de resmî bir sıfat ve işlem altında eşkıyalık yürütür ve zulümlere kapılıp durursa, Allah rızasına, kanun hükümlerine, uygarlık kurallarına, insanlık gereklerine aykırı olan bu durumlara, bu saldırılara karşı Kürdler seslerini işittiremezler. Çünkü memurlar birbirlerine eğilimliler, birbirlerini korurlar; telgraf ve postaneler bu yoldaki feryad yazılarının ücretini aldıkları halde yazmaz, göndermezler. O halde zulüm ve istibdadın ilmikli ipine sonsuza dek boynunu rızayla teslim etmek, eşekçe bir yumuşak huyluluk değil de nedir?

İşte bunu Kürdler zaman zaman kabul etmezler; sadece mazlûmların sesini duyurmak için, telgrafhane ve postanelerde kalan telgraf ve şikâyet mektuplarından daha etkili çare arayıcı bir önleme, çaresiz ve zorunlu olarak başvururlar. Şimdi düşünülsün; Kürdler mi eşkıyadır, yoksa fenalığa iten ve zorlayan memurlar mı eşkıyadır? Aslında âdî bir hırsızlık bile bir yolsuzluktur, saldırıdır, zarar vermedir; buna yeltenenden normal olarak nefret ederiz. Fakat vatanına, milliyetinin namusuna saldıran ve hıyanet eden memurlara da şiddetle lânet ederiz.

Hilmi Efendi yazısının bir paragrafında, "Bıtlis'te Şeref Han adıyla yazma bir tarihçe görmüştüm; Kürdlerin sözde tarihî durumlarını anlatırmış;

---

(91) Bu bir hadise işarettir, ki Peygamber orada, "içki, bütün kötülüklerin anasıdır" demiştir. Yazar, Kürdlerin o hadise uygun davranıp içkiden sakındıklarını belirtmek istemiştir.

fakat üzülünür ki tarihî durumlardan tümüyle uzak olduğunu yazarı bile anlayamamış" diyor.

Gözü pekliğimiz af buyurulursa, bu paragrafın içeriğinin salt gerçek dışı olduğunu ve Hilmi Efendi'nin kesinlikle öyle bir tarihçe görmediğini belirtmekten geri duramayız. Çünkü Bıtlis'te Şeref Han adıyla tarih yoktur. Olmayan bir şeyi Hilmi Efendi maneviyat âleminde mi görmüş? Şeref Han bir tarih değil, Bıtlis'te defnedilmiş eski hükümdarlardan bir zattır. Bıtlis'te "Şerefname" denilen Farsça bir kitap vardır. Yazar ve düzenleyicisi, Şeref Han hanedanından ve erdem sahiplerinden diğer bir zattır. Bu kitap tarih değildir, onda Kürdlerin tarihî durumları konusunda hiç bir söz yoktur; yalnız Bıtlis'in ve bu yörenin eski hükümdarlarının yaşam öyküleri niteliğinde serüvenlerini içeren bir eserdir. Bunda tarihî bir şey yazılmamış ki tarihî gerçeklerden uzak olsun ya da olmasın.

Anlaşılıyor ki Hilmi Efendi, kitabın adını bile bilmediğine göre, böyle bir kitap görmemiş, varsayılsa ki görmüşse anlam ve konusunu kesinlikle anlayamamış, Kürdistan sakinlerinden yaşamda bulunanlar hakkındaki taşlamalarıyla yetinmeyerek, Şeref Han gibi yüzyıllardan beri dünyanın, varlığından sözettiği ve kişiliği üzerine konuşup yarar sağladığı saygıdeğer bir hükümdarın masum türbesine kadar dil uzatmaya kalkışmıştır. Bu bilgisizce saldırısından ne Şeref Han'ın herkesçe kabul edilen yüce konumuna ve yüceler yücesi şerefine bir eksiklik, ne de "Şerefname"nin konu ve anlamına bir zarar gelir. Yalnız kendisince belirleyici nitelik hükmünü alan yalancılığının, yaptıklarıyla görülen bilgisizliğinin, ölülere saldırmaya kadar varan insafsızlığının sefil niteliğini gösterir.

"Şerefname"nin Petersburg ve Tahran'da basılmış nüshaları da vardır. Arzu edenler alır, gözden geçirip incelerler; Hilmi Efendi'nin taşlamalarıyla bizim açıklamalarımıza göre sağlıklı bir görüş elde edilir.

Hilmi Efendi, tarihî gerçekleri bilmek kaygısında bulunsaydı, Kürd halkının toplumsal ve tarihî durumlarını başka eserlerden, hele bu halktan yetişmiş olması Kürdler için sonsuza dek kıvanç kaynağı olan ulularından Salahaddin-i Eyyubî gibilerin eserlerinden, Şeref Han ile çocuklarının ve torunlarının durum ve eserlerini ve milyonlarca insan içinde değme birine nasip olmayan, Kürdlerin yiğitlik ve toplumsal erdemlerini Evliya Çelebi "Seyahatname"sinden, daha doğru bir biçimde açıklamalarla aktarıp, yersiz saldırıya yer ve neden görmezdi.

Bıtlis'te Şeref Han Evlâdından
Ahmed

KÜRD VATANDAŞLARIMA HİTABEN BİRKAÇ SÖZ

Ey yaratılıştan cesur, silâhşör, vatansever olan soylu halk! Herkes gaflet uykusundan uyandı; Osmanlıların temiz vücudunu paramparça eden belâlar kâbsu,(92) yüzlerce şükür görünmez oldu. Kutsal Osmanlı adı altında yaşayan halklar, tümüyle gözlerini dört açtılar. 32 yıldan beri felâket zindanında koşan sevgili anamız zavallı vatanın nazik bedenini parçalayan kan dökücü tırnaklara göz diktiler. Henüz acı bir şekilde yırtılmış göğsünden çıkan mazlumca feryadını aceleyle dinlediler. Artık sabredemediler. Hamiyet kanları coştu. Dünyayı titreten manevî bir ses, hepsini bir anda heyecana getirdi. El ele vererek birleştiler; zavallı vatanın imdadına koştular; istibdad zalimleri ordusunu ittifaklarının kılıcıyla darmadağın eylediler. İşte bugün vatanı evlâtça kucaklarına alarak yaralarını tedaviye başladılar; hep birden boynuna sarıldılar. Bundan sonra o uğursuz güne asla yüz vermeyeceklerine ve gerekirse vatanın en ufak bir temiz parçasına hep birden kurban olacaklarına söz verdiler.

Fakat ey sevgili vatandaşlar, siz de biliniz ki yalnız onlar değil, biz de o şefkatli ananın sevgi veren kucağında yetiştik. Evet, kutsal vücudunu renklendiren şehitler kanının önemli bir bölümü de bizim değerli atalarımızın kanıdır. Bunun içindir ki o çaresiz ana bu perişan hali içinde bile bizi unutmamış; çevresini saran çocuklarından, kardeşleri olan bizi de hep soruyor, bizi de imdada çağırıyor, evlâtlık hakkını istiyor. Artık biz de uyanalım, dünyanın durumuna bir göz atalım, bizi yutmaya çalışan canavarları bir seyredelim, bir zamanlar dünyayı titreten yiğitlik kılıcımıza yine sarılalım, dört elle sarılalım.

Ey aziz vatandaşlar, bilirsiniz ki bir halkın gelişme aracı iki güçtür. Bunların biri birlik ve ittifak, diğeri bilim ve eğitimdir.

Birincisi halkların tek bir kitle oluşturmasına neden olur; ki düşmanların felâket seline sed çekmek, sevgili vatanı her türlü işgalci emellerden korumak, onunla mümküdür.

İkincisi ise o yekpare kitlenin özgürce gelişmesine hizmet eder; ki ancak bu sayede mutluluğun yüce arşına ulaşmak, açıklayıcı dinimizi ve egemenlik hakkımızı kormak mümkün olur. Hatta bunun içindir ki lânetli istibdad takımındakiler, emellerini elde etmek için en önce aramızdaki şu iki yüce gücü yok etmeye çalıştılar. Vaktiyle dünya uygarlığının merkezi denmeye layık olan, hatta şimdiki Avrupa'nın eski kitaplarının sayfalarında "centres intellectuels"(akılcılık merkezleri) diye adlandırılan pek çok seçkin yerimizi bilgisizliğin karanlık perdesiyle örtmeye çabaladılar. Soylu Osmanlı halkını oluşturan değişik unsurları birbirine düşman eylediler, birbirinin kanını emecek biçimde kışkırttılar ve hatta kısmen de başardılar. Çünkü gözlerimizi kapayan bilgisizlik perdesi pek fazla kalınlaşmıştı; yaptığımız hataları göremiyorduk.

---

(92) "Belâlar kâbusu"ndan maksat meşrutiyetten önceki istibdad yönetimidir.

Hatta gizlice eşkıyalığa da çağırdıkları soylu Kürd halkına "hain, kan dökücü, isyancı" dediler. Yine çevirdikleri entrika ve dolaplarla üzerlerine asker göndererek onları tehdit ettiler. Her bir-iki ayda memur sıfatıyla üzerlerine birtakım zalim, gaddar insanlar gönderdiler; her şeylerini aldılar; hatta kadınlarının, evlerinin eşyasını satmaya kadar vardılar. Onları canlarından bezdirdiler; asker kardeşlerine hasım olmaya, hatta kanına bile kasdetmeye zorladılar. İçerde kendilerinin bu yaptıklarını düşünmeden, Allah'tan korkmadan onlara "eşkıya, isyancı" dahi dediler.

Fakat ey sevgili kardeşler, artık emin olunuz ki o eski dönemler ebediyyen yok olup görünmez oldu. O aşağılık sürü ilâhî adaletin kılıcına uğrayarak kahr oldu. Bugün Osmanlıların ufuklarını özgürlük güneşi ışıklandırdı. Geleceğimizin göğünde adalet, eşitlik, kardeşlik yıldızı görünmeye başladı. Vatan hepimizden hizmet bekliyor, vücudundaki yaraları sizin himmetinizin merhemiyle tedavi etmek istiyor. Diğer arkadaşlarımızın bize uzattıkları kardeşlik elini tam bir saygıyla sıkalım; eski görüşlerden vazgeçelim; eğitimimizin gelişmesine, vatanın mutluluğuna çalışalım.

Az çok düşünülsün; bir avuç aşiretten bir koca hükümet kuran, evet Çanakkale boğazını 40 kişiyle geçerek, yüce Allah'ın başarısıyla ellerindeki yiğitlik kılıçları sayesinde bütün Avrupa'yı titreten, övgü bayrağını yerkürenin üç büyük kıtasında dikmeyi başaranlar büyük atalarımız olduğu gibi, ta Viyana kapılarına kadar düşman kurşunlarına göğüs gere gere gidenler yine bizim saygıdeğer atalarımızdı. Onlar, kılıçlarıyla, kanlarıyla kazandıkları o aziz vatanı bize emanet verdiler. Yüz binlerce yazık ki biz nankörlük ettik; o aziz vücudu kendi elimizle parçalayarak düşmanlarımıza armağan ettik. Onlar da ödül olarak bizim din kardeşlerimizi eziyetlerle, işkencelerle imhaya calıştılar; onları acı çekmenin oyuncakları yaparak intikam almaya koştular.

Bakınız, bunca saygıdeğer atalarımızın yiğitlik kanlarıyla alınan Bosna ve Hersek geniş bölgesini Avusturyalılar ülkelerine kattılar. Hiç utanmayarak din kardeşlerimize zulüm ve baskıya başladılar; onları vatanlarını terketmeye zorluyorlar. Ötede Bulgaristan bağımsızlık ilân etti. Benzersiz yeni gelinimiz olan Doğu Rumeli'ye de el koyup, tek sahip olduğumuz tren hattını gasp etti; camilerimizi yıktı; başımıza büyük bir belâ kesildi. Beride Giritliler bütün din kardeşlerimizi kesmeye başladı; bunca himmetlerle ele geçirmeyi başardığımız o koca ada, bugün kolay kolay bizden ayrılmaya, Yunanistan'ın kucağına atılmaya çalışıyor. Daha neler, daha neler.

Ey vatandaşlar, kardeşlerimizin feryadlarına, imdadlarına koşalım. Çünkü Cenab-ı Hak da, büyük Peygamber de bunu istiyor, arzu ediyor, bize bunu emrediyor. "Biriniz, kendisi için istediğini kardeşi için istemedikçe, îman etmiş olmaz" mübarek hadisi bunu bize emretmiyor mu? Biz dinlenme uykusuna dalalım, kardeşlerimiz ise acı görsün. İslâmiyet bu mudur?

Özetçesi, ey Kürd kardeşlerim, biz de birlik olalım, tüm Osmanlı kardeşlerimizin imdadına koşalım, herkes gibi biz de vatana kurban olalım. Çünkü İslâmiyet ve insanlık bunu istiyor. Demek istiyorum ki, artık fiilen cesaretinizi, silâhşörlüğünüzü, vatanseverliğinizi kanıtlayacak zaman geldi. Haydi ey erler, siz de herkesten ziyade sevdiğiniz vatanınızı, milletinizi kucaklayınız, onlara canınızı feda ediniz! Ediniz ki biz de kıvanç duyalım.

Süleymaniyeli
A. Hilmi

OLAYLAR

OSMANLI AHRAR FIRKASI VE "PARA PLAS" OTELİNDE İLK ZİYAFET(93)

Osmanlıların yüce bağımsızlık tarihi, Hicrî 699 yılı Cemaziyelevvelinin 4. ve Milâdî 1300 yılı Ocağının 27. gününe rastlar. Bu kutlu bağımsızlık gününe rastladığı hesabedilen geçen çarşamba gününün ulu şanını yüceltmek için, Osmanlı Ahrar Fırkası tarafından Para Palas Otelinde 150 kişilik gayet mükellef ve mükemmel bir ziyafet verilmiştir. Ziyafette Sadrazam, İçişleri, Savaşişleri, Bayındırlık, Vakıflar Bakanları ile Meclis-i A'yan Başkanı Said, Özel Ordu Kumandanı Mahmud Muhtar ve Güvenlik İşleri Bakanı Sami Paşalar, milletvekillerinden 40 zat, Osmanlı ve yabancı basın müdür ve yazarları, yabancı muhabirler ve Ahrar Fırkası mensupları hazır bulunmuşlardır.

Yemeğin bitiminden sonra, Ali Kemal Beyefendi tarafından Ahrar Fırkası adına bir konuşma yapılmış, Sadrazam Paşa hazretleri adına da İçişleri Bakanı Paşa hazretleri, sonra Haleb Milletvekili Nâfi' Paşa, sonra da Zehrab ve Aydın Milletvekili Karolidi Efendiler ve Meclis-i A'yan Başkanı Said Paşa hazretleri tarafından birer konuşma yapılmış ve konuşmaların Osmanlı birliğine değinen noktaları olağanüstü ve uzun alkışlarla alkışlanmıştır.

SADRA'ZAM PAŞA'NIN KONUŞMASI

Ebedî olması dilenilen Yüce Osmanlı Devleti'nin bağımsızlığının kuruluş tarihinin yıldönümü dolayısıyla, ilk kez olmak üzere hamiyetliler tarafından verilen bu ziyafette bulunduğumdan dolayı mutluyum. Eski tutumumuzu bırakıp özgürlük yoluna girmekle, uyuşma içinde aynı yerde biraraya gelerek bu şekilde bir sofrada özgürce toplanıp yemek yemeyi başarmamız, teşekküre değer.

---

(93) Ahrar Fırkası: Özgürlükçüler Partisi, Liberal Parti.

Yüce Osmanlı Devleti'nin 600 bu kadar yıllık bağımsızlık şanını ve Osmanlı milletinin gelişmesini bir kat daha sağlamak için bir anayasayla egemenlik hakkına milleti ortak eden Hükümdarımız efendimiz hazretlerine tümümüz minnettarız. Devlet ve milletimiz bu özgürlük ve gelişme yolunda kalıcı oldukça, bir-iki yüzyıldan beri yitirmiş olduğu şan, görkem ve güce yine sahip olacağı kuşkusuzdur. Bu dileğin bağlı olduğu şey, Osmanlı milletini oluşturan halkların Osmanlı bayrağı altında birleşip ittifak eylemesi maddesidir. Türk, Arab, Kürd, Arnavud, Slav, Rum, Ermeni, Musevî ve diğer halkların tümü, bir millet olduklarını bilmelidirler. Osmanlı milleti, kanunen bir vatan halkı olan halkların tümünü kapsamaktadır. Bu nedenle kavim ve kabile adına övüneceğimiz yerde Osmanlı milleti adına övünmeliyiz. Bu yolda içte ve dışta engel olabilecek bir durum olmadığını belirtir ve çözüm yolunda bulunan siyasî sorunların yakında iyi bir sona ereceğini güçlü bir biçimde ümit ettiğimi bu vesîleyle eklerim.

SAİD PAŞA'NIN KONUŞMASI

Bizi ağırlayan Ahrar Fırkası'nın gözümüzün önünde olan hamiyetine gönlümüzün içtenliğiyle katılırım. Efendilerim, müsaadenizle Ahrar Fırkası'ndan sözedeceğim, Siyasî partiler, ülkenin esenlik ve gelişmesini belirleyip sağlamak için yöntemler ararlar. Bunların emellerinde temelde bir fark yoktur. Malumunuzdur ki uygar her millette siyasî partiler, mensup oldukları ülkenin esenlik ve mutluluğu maksadında tüm olarak görüş birliği içindedirler. Bu nedenle, değişik siyasî partilerin anlaşmazlıkları fikir mücadelesinden ibaret olup, gerçekte tümü de milletin özgürlüğüne ve mutluluk yöntemlerine çalışırlar. Onun için, bunlar arasındaki anlaşmazlık aynı rahmet addolunur.(94) Temmuz başlarında millî egemenliğini elde eden Osmanlıları(95) oluşturan değişik halkların, özgürlükten ve vatan kardeşliğinden yararlanarak hep ileri gitmelerine, erdemleşmelerine ait olan içten dileklere herkesin katılcağından eminim.

*

Kudüs'e bir soruşturma heyetinin gönderilmesine karar verilmiştir.

*

Resmî sözlerde "ordu-yı hümayun"(96) mu, yoksa "ordu-yı Osmanî" mi, yoksa yalnız "birinci, ikinci... ordu" demek mi gerekeceği, daha önce Savaşişleri ve Deniz kuvvetleri Bakanlıklarından sorulmuştu.

Avrupa hükümdarları imparator, kral unvanını taşıyıp, buna bağlı olarak ordularına da "armée imperiale"(97) ve "armée royale"(98) denildiği gibi, bizde de resmî haberleşmelerde eskisi gibi "ordu-yı hümayun", ve "donanma-yı hümayun" ve "asakir-i şahane"(99) deyişlerinin kullanılması gerekeceği, Bakanlar Kurulu kararıyla yanıt olarak adı geçen iki bakanlığa bildirilmiştir.

---

(94) Bu, "ümmetimin anlaşmazlığı rahmettir" anlamındaki hadise işarettir.

(95) Buradaki "millî egemenlik"ten maksat meşrutiyet rejiminin kurulmasıdır.

(96) "Padişahlık ordusu" demektir.

*

Gerek İstanbul'da ve gerek taşralarda kurulacak dernekler, doğal olarak yöresel ihtiyaçlara karşı daha fazla bir bilgiye sahiptir. Şu halde yapılacak girişimleri, ülkelerinin bayındırlık yöntemlerine kavuşması açısından birçok iyilikler getirmektedir. Bu nedenle, şimdilik bu konuda herhangi bir biçimde kötüye kullanmalara yer kalmamak üzere, salt ülke kalkınmasına çalışmak için kurulacak bu gibi derneklerin görevlerini ve hareket biçimlerini belirten bir tüzük kaleme alınarak incelenmesi için Danıştay'a gönderilmesi hakkında İçişleri Bakanlığına bildirim yapılması kararlaştırılarak tutanağı Sadrazamlık makamına sunulmuştur.

*

Halkı kesinlikle alkole alışık olmayan Zor(100) sancağında bu kez alkollü içkiler satılmak istendiğinden ve bu iş genel sağlığın korunmasını bozduğu gibi birçok cinayetin çıkmasına da neden olacağından, bu konuda yapılacak işlem yetkili makamlardan sorulmuş ve konumu yönünden önemli olan ve içkiye kesinlike alışık olmayan böyle bir yerde alkollü içkilerin satışına izin verilmesi halkı zehirleyeceği gibi, cinayet olaylarının sürüp gitmesine de neden olacağından, yasaklanması gereğinin yanıt olarak bildirilmesi kararlaştırılmıştır. Adı geçen sancağın sakinlerinin ve aşiretlerinin kendilerine özgü pâklık ve özellikleri dikkate alınırsa, bu kararın isabet derecesi açıkça anlaşılır.

*

Girit'in Osmanlı Hükümetinden bağlarının kesilmesiyle Yunanistan'a ilhakı olanaksız olduğu için, bu konuda görüşmelerde bulunamayacaklarını Rusya, Fransa ve İtalya elçileri hükümetleri adına Yunan Dışişleri Bakanlığına bildirmişlerdir.

*

Askere alma işlemlerinde gerçeğe aykırı hal kâğıdı veren muhtarlar hakkında askerî mahkemelerce yasal soruşturma ve kovuşturma yapılması yoluna gidilmeyerek, bulundukları yerlerin idare meclislerinde görülmesi gerekeceğinin genelgeyle bildirilmesi, İçişleri Bakanlığına bildirilmiştir.

*

---

(97) "İmparatorluk ordusu" demektir

(98) "Kraliyet ordusu" demektir.

(99) "Padişahlık askerleri" demektir.

(100) Günümüzde Suriye sınırları içinde kalan Dêrezor.

Vefat eden Milî aşireti lideri İbrahim ile aşireti bireylerinden şimdiye kadar alınan mavzer tüfeklerin sayısının 771'e ulaşmış olduğu, ilgili makama gelen rapordan anlaşılmıştır.

*

Musul acı olayına yeltenenlerin kanuna göre haddini bildirmek için, yöresel mahkemeler üyelerinin yerli olmaları dolayısıyla, sözü edilen mahkemelerin başkanlarıyla birlikte işe bakmak üzere İstanbul ya da komşu illerden bir adliye heyetinin bir an önce Musul'a gönderilmesinin çok gerekli olduğu, İçişleri Bakanlığından Babıâlî'ye bildirilmiştir.

BULGARİSTAN OLAYLARI

Bulgaristan Hükümeti daha önce askerî yığınak yapmış ve silâh altına alıp yığınak yaptığı neferleri son zamanlarda terhis etmiş ve fakat bu hareketi hiç bir devlet tarafından tasvip edilmemişti. Bu aralık yine bazı askerî tümenleri silâh altına almıştır. Bundan maksadı sözde baskı ve tehdît yöntemiyle Osmanlı Hükûmetini kendine karşı daha ılımlı bir tavır almak zorunda bırakmak ve böylece emeline ulaşmaktır. Bundan dolayı, Dışişleri Bakanlığından yabancı devletler nezdinde bulunan Yüce Devlet'in elçilerine bir genelge yazısı gönderilmiş ve bu yazının bir paragrafında, "Osmanlı Hükümeti gerçi Bulgaristan'ın son yığınaklarına pek o kadar önem vermezse de, yığınağın böyle arasıra yapılması heyecan nedeni olur. Oysa Yüce Devlet'in emellerinin amacı ise, genel barış ve esenliği bozulmakan korumak olduğu için, barışın sürekliliğini sağlamak maksadıyla, Sofya'da bulunan büyük devletlerin(101) siyasî memurları aracılığıyla Bulgaristan Hükümetine barışçı nasihatlarda bulunmak gerekeceği" belirtilmiştir.

*

Sırbistan, Karadağ ve Bulgaristan hükümetlerinin, gösterdikleri kavgacı emelleriyle, genel barışı korumak arzusunda bulunan Avrupa'nın eleştirici bakışlarını ve sitemlerini üzerlerine çekeceklerini anladıklarından, durumları daha barışçı bir biçimde sevimli kılmaya başladıkları, Paris'ten bildiriliyor.

*

Bulgaristan'ın askerî hazırlıklarından dolayı Babıâlî'nin verdiği notada, Bulgarlar bu hareket ve tutumlarında devam ve ısrar ederlerse, Babıâlî'ce de karşılık verileceği, özel olarak açıklanmıştır.

*

Prens Ferdinand'ın Ortodoks mezhebini kabul edeceği, Petersburg'dan "**Berliner Nağblat**"(102) gazetesine telgrafla bildiriliyor.

*

---

(101) İlk sayıdaki 73 numaralı dipnota bakınız.

(102) 8. sayıdaki 8 numaralı dipnota bakınız.

Bulgaristan, Osmanlı Hukümeti'ne şimdiye kadar tazminat olarak 82 milyon önermekteyken, bu kez 100 milyon frank vermeye eğilimli olduğu Sofya'dan bildiriliyor.

*

Bulgaristan'ın son zamanlarda silâh altına aldığı askerlerini terhis etmekte olduğu, geçen perşembe günü Edirne ilinden telgrafla Sadrazamlık makamına bildirilmiştir.

*

Bulgaristan'ın savaş hazırlıklarında bulunması, sözde aşağıdaki nedenlerden kaynaklanırmış:

1– Bulgaristan'ın şimdiki siyasî durumu güvenli değildir. Osmanlı Hükümeti ile Avusturya Devleti arasında uzlaşma sağlanması nedeniyle Türklerin barış ve esenliğe ilişkin eğilimleri eksilmiş gibi görülüyor.

2– Bazı gazetelerin iddialarına göre Osmanlı Hükümeti'nin gûya Bulgar'a karşı bir kötü niyeti vardır ve bundan bir örnek olarak Babıâlî Edirne ve Mustafa Paşaköprüsü kumandanlıklarına telgrafla gizlice emir vererek, Arda deresine saldırılacak ve bu dere ile Uludere arasındaki topraklar işgal edilecekmiş.

İRAN OLAYLARI

İran'ın süregiden şimdiki karışıklıklarından, gerek İngiltere'nin ve gerek Rusya'nın çıkarları olağanüstü tehlikeye uğradığından, adı geçen iki hükümet İran Devletine etkili nasihatlarda bulunacaklardır.

*

İran'da barış ve âsâyişi korumak maksadıyla Rusya ile İngiltere müdahaleye karar vermişlerdir. Bu karar Şah ile özgürlükçüleri barıştırmak temeli üzerinde kurulmuştur. Alınan karara göre Petersburg'da İgiltere ve Rusya temsilcileriyle Şah'ın ve özgürlükçülerin vekillerinden kurulu bir konferans toplanarak ara bulmaya ve anayasayı yeniden yürürlüğe koymaya çalışacak ve iki tarafın hak ve görevleri bu heyetçe belirlenecek ve fakat her ne şekilde olursa olsun iki taraftan biri öbür tarafa saldıramayacak ve hiç bir şekilde anayasayı yürürlükten kaldırmak da mümkün olmayacaktır.

*

İran'ın güneyinde vahim kargaşalıkların meydana geldiği ve ihtilâlcilerin Bend-Bûşîr Valisini yaraladıkları ve iki oğlunu da öldürdükleri ve Şiraz'da halk tarafından Şahlık Bankası'nın da yağma edildiği, Tahran'dan yazılıyor.

*

Şemdînan'dan yazılıyor:

Devletin doğu sınırındaki egemenliğinin gözcüsü olan soylular, bilginler ve aşiretlerin beklediği, şefkatli iyi tutumla adalettir. Adalet yerine açık zulmün sürdürülmesi, iyi tutuma karşılık katılık eserleri gösterilmesi, tümümüzü yaralar. Birçok önemli sınır sorununda, bir hayli önemli askerî işlerde hamiyetlilere hizmet eden, cansiperane çalışan ve genel vicdanın takdirini kazanan Ravandizli Said Bey, teşekküre değer bu hizmetlerinden etkilenen bazı hainlerin kin ve suçlamayla değen nazarlarına hedef olmuştur. Yargılamasının yapılması Diyarbekir Mahkemesine naklolunan bir öldürme maddesini adı geçene yüklemişlerse de, öldürülen yaşamaktayken katilleri belirleyip teşhis etmiş, önde gelen İslâm bilginleri de tanıklık etmiştir. Fakat diktatör, rüşvetçi ve yolsuzluk yapan memurların kışkırtma ve ifadeleri sonucu olarak hak ayaklar altında çiğnenmiştir. Yalancı tanıklık ise İslâmda küfürdür. Hakkın daha fazla belirmesi için tekrar soruşturma yapılması mümkündür. Binbaşı kendi katillerini tüm subaylar ve memurlara tanıtmış olduğu gibi, bu, yerel soruşturmayla da kanıtlanmıştır. Maksat gerçeğin ortaya çıkması ve adaletin gereğinin yerine getirilmesi ise, sorun bütün açıklığıyla meydandadır. Bu katillerin Said Bey'e şahsî düşmanlıkları da hükümetin kayıt ve işlemleriyle bilinir. Eski Diyarbekir Savcısı Enver Efendi'nin canîleri koruması, yaygın yolsuzlukları ve razı olunmaz daha birçok durumu, bu konuda İslâm adaletinde âdeta gedik açmıştır. Bu nedenle, kanun gereğinin yapılması, kamu adına dilenilir.

Pesûh, Lahîcan, Mergewar, Şîqe ve Dolayları Genel Aşiretleri

KÜRD:(103) Yukarıdaki telgraafta öyküsü anlatılan sorun, bir yedek binbaşının bundan birkaç yıl önce öldürülmesi olayı ve bunun da Said Bey'e yüklenilmiş olmasıdır. Bu babda yerel hükümet ve adlî makamlarca eksiksiz olarak soruşturma yapılmış ve asıl katiller de meydana çıkarılmışken, her nasılsa Musul Kumandanının yaygaralı şikâyetleri üzerine dava evrakı Diyarbekir'e aktarılmıştı. O zaman Diyarbekir Tümen kumandanlığında bulunup şimdi Medine Muhafızı olan Bahri Paşa, sorunu olağanüstü bir önemle ele alıp hızlı ve doğru bir soruşturma yaptırdı. Souçta Said Bey'in berat ve suçsuzluğu, buna ek olarak da iyi hizmeti belirlenerek, Sorgu Hâkimliğince yargılanmasına gerek olmadığına karar verildi ve asıl öldürme eyleminin, binbaşının kura işleminden etkilenenler tarafından gerçekleştirildiği anlaşıldı. Zaten Said Bey'le binbaşı arasında husumet değil, ancak karşılıklı bir ciddî sevgi bulunduğu, binbaşı tarafından kendi el yazısıyla öldürülmesinden üç gün önce Mîrliva(104) Şevki Paşa'ya yazılmıştı. Hakkın ortaya çıkmasına dayanak olmak üzere adı geçen Paşa tarafından özel bir yazıyla son olarak mahkemeye sunulan bu mektupta açıklandığı gibi, birçok askerî subay ile önemli yerel zatların doğru tanıklıkları da sorunun aslını meydana koymuş ve asıl katiller tutuklanmıştı. Fakat o aralık Ferîk(105) Bahri Paşa'nın emekliye ayrılıp Musul'a sürgün edilip koruma altında çıkarılması(106) ve daha birçok askerî kumandanların da değişik yerlere sürülmesi, savcıya bu kez gerçeğin değiştirilmesi yolunda davayı izlemesine cesaret vermiş ve sonuçta Said Bey'i cinayetle suçlamıştır.

---

(103) "KÜRD"den maksat "Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi"dir.

(104) Mîrliva: Tuğgeneral. O zaman askerî terim olduğundan çeviride aynen kullanıldı.

Durum ve gerçeğin cereyanı bundan ibarettir. Bu gibi kanun çiğneyici işlemler istibdad zamanında pek doğaldı. Fakat şu meşrutiyet döneminde geçerli olamaz. Ülke ve Devletin devamı ancak adaletle ayakta kalabilir. Ortaya serilen bu gerçeklerin tüm önemiyle göz önüne alınıp karar verilmesini, saygınlığı belirgin olan Adalet Bakanının bilinip kabul edilen hamiyetinden şiddetle bekler ve dileriz.

*

Musul'dan yazılıyor:

İstibdad döneminde benimsenip takınılan tutumun genel durumlar üzerindeki zararlı etkilerinin eseri olarak, adlî makamlarca her nasılsa sanık ve mahküm edilip, mezarda bulunan birçok kişi hakkında kovuşturma yapılması, tarım ve çiftçiliği ve diğer yaşam işlerini sekteye uğratacağından, bu mutlu günün(107) bir başarı başlangıcı olmak ve kişisel hakları korumak üzere, kamu haklarının affedilmesine müsaade buyurulması istirham edilir. Ferman.(108)

Musul'da Kürd İttihad Cemiyeti(109)

*

Muş'tan, 12 Ocak 324(Milâdî 25 Ocak 1909):

Her nasılsa ahbaplıktan yoksun kalan Kürd kardeşlerimizin de Anayasanın feyizlerinden yararlanmaları yolundaki birleştirici düşüncelerinden(110) kaynaklanılarak yapılan etkili tavasiyeler üzerine, merkeze bağlı bütün aşiretlerin bugün kabile kabile şubeye gelerek ve birbiriyle el sıkışarak Derneğe girdikleri, teşekkürle birlikte arzedilir.

Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti Muş Şubesi

---

(105) Ferîk: İkinci sayıdaki sayıdaki 86 numaralı dipnota bakınız.

(106) Galiba "bulunduğu yerden koruma altında çıkarılıp sürülmesi" demek isteniyor.

(107) "Mutlu gün"den maksat meşrutiyet dönemidir.

(108) Ferman: İlk sayıdaki 105 numaralı dipnota bakınız.

(109) "Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti"nin adı nedense burada böyle yazılmış.

(110) Galiba mksat,"Kürd Teavün ve Terkkî Cemiyeti"nin birleştirici düşünceleridir.

TÊDAYÎYA KOVARÊ

*

DERGİNİN İÇİNDEKİLER

RÛPEL(1)
*
SAYFA

PÊŞKÊŞÎ

Komela Hevkarî û Pêşketina Kurdan 5
"Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi" 6
Berpirsyar û nivîskarên kovarê 7
Bergehê kovarê yê sîyasî 9
Naveroka kovarê 0
Hêvî û dilşayîya gelê Kurd 14
Neh jimar 15
Nasandina vê çapê. 16

SUNUŞ

Kürd Teavün ve Terakkî Cemiyeti. 19
"Kürd Teavün ve Terakkî Gazetesi" 20
Derginin sorumlusu ve yazarları 20
Derginin siyasal yönü 22
Derginin içeriği 23
Kürd halkının umut ve sevinci 26
Dokuz sayı 28
Bu basımın tanıtılması 29

JİMAR 1 * SAYI 1

Başlangıç 37
Cemiyet'in beyannamesi 40
Siyasîyât 41
Kürdler ve Kürdistan 44
Osmanlı Amerikası ve saadet-i müstakbele-i aşayir. 46
*(Hamidiye alayları konusundaki başlıksız yazı). 49
Cemiyetimizin reis-i fezail'enîsi
Seyyid Abdülkadir Ubeydullah Efendi'nin numûne-i fikr-ü irfanı ... 51
Kürdler ve şecaat-ı akvam 53

*

---

(1) Jimarên rûpelan ên "Têdayî"yê, li gora jimarên rûpelan ên zincîrkirî yên li goşeyên rûpelan hatine nivîsîn; ne ku li gora jimarên li nîvên rûpelan("İçindekiler"in sayfa numaraları, sayfaların ortalarındaki sayfa numaralarına göre değil, sayfaların köşelerindeki zincirleme numaralara göre yazılmıştır).

Kürdçe lisanımız

Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî'nin nasayıhı(nivîsareka Kurdî 54
Ey gelî Kurdan. 55
Baban Kürdçesi(Kurdîya Baban), meqsûdî kirdnewebûneweî
cem'îyet 57
Helbest 58

*

Açık sütunlar. 60

İLK SAYININ ÇEVİRİLERİ

Başlangıç 61
Derneğin bildirisi 63
Politik konular 64
Kürdler ve Kürdistan. 67
Osmanlı Amerikası ve aşiretlerin gelecekteki mutluluğu. 70
*(Hamidiye alayları konusundaki başlıksız yazı) 74
Derneğimizin erdemli başkanı
Seyyid Abdülkadir Ubeydullah Efendi'nin
düşünce ve bilgisinden bir örnek 77
Kürdler ve halkların yiğitliği 79
Açık sütunlar 80

JİMAR 2 * SAYI 2

Kürd ve Kürdistan 83
Siyasîyât(mâba'd) 85
Milletin şehrayîn-i arûs-i hâkimiyeti 87
Umum Kürd kardaşlarımıza 89
Kürdler ve şecaat-ı akvam(mâba'd) 90
Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî'nin gazetemizin
"1" numrolu nüshasında münderic Kürdçe makalesinin Türkçesi 91
Kürdler neye muhtac? 92
Aşayir askerliği(mâba'd) 93
Kısm-ı edebî 95
Maarif, Kahire Millî Darülfünûnu 97

*

Gelî welatîya. 99
Kürdçe şiirler(Helbestên Kurdî) 101

*

Kısa haberler 102
Açık sütunlar.. 107
İ'lân.. 109

İKİNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Kürd ve Kürdistan. 110
Politik konular(devam) 111
Milletin egemenlik gelin alayı 114
Bütün Kürd kardeşlerimize 117
Kürdler ve halkların yiğitliği(devam) 118
Bediüzzaman Molla Said-i Kürdî'nin
gazetemizin 1. sayısında yayınlanan Kürdçe yazısının Türkçesi 119
Kürdler neye muhtaç? 120
Aşiret askerliği(devam) 121
Edebî bölüm 124
Kültür, Kahire Ulusal Üniversitesi 126
Kısa haberler 128
Açık sütunlar 130
İç haberler 133
Duyuru 135

JİMAR 3 * SAYI 3

Milletin îd-i ekber-i hürriyeti 139
Kürdçeye dair 141
Hal-i hazır-ı siyasî 143
Telhîs-i siyasî(mâba'd) 144
Hatıra-ı diyanet, Bediüzzaman Said-i Kürdî'nin meb'usana hitabı. 147
Hey'et-i A'yan ve Seyyid Abdülkadir Efendi hazretleri 150
Tensîk-i âdilâne, Meclis-i Meb'usan'ın nazar-ı dikkatine 151
Kısm-ı edebî(mâba'd) 152
Der'ağûş 154
Eski Osmanlılık ve yeni Osmanlılık 155

*

Gelî welatîya 157

*

Yeni kitablar 159
Dahilî 159

ÜÇÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Milletin büyük özgürlük bayramı. 160
Kürdçe üzerine 161
Şimdiki politik durum 164
Politik özetleme(devam) 165
Diyanet hatırası, Bediüzzaman Said-i Kürdî'nin
milletvekillerine seslenişi. 168

A'yan Meclisi ve Seyyid Abdülkadir Efendi hazretleri 172
Adaletli düzenleme, Meclis'in dikkatine 173
Edebî bölüm(devam) 174
Kucaklama 176
Eski Osmanlılık ve yeni Osmanlılık 178
Yeni kitaplar 180
İç haberler 180

JİMAR 4 * SAYI 4

Kürdlerin mevki-i coğrafî ve siyasîsi 183
İttihad 186
İcmal-ı siyasî. 186
Telhîs siyasî(mâba'd) 187
Tensîk-i âdilâne, Meclis-i Meb'usan'ın nazar-ı dikkatine(mâba'd) .. 190
Bediüzzaman Said-i Kürdî'nin meb'usana hitabı(mâba'd) 193
Şezerât 197

*

Kürdçe lisanımız(nivîsareka Kurdî) 200
Sûretê nutqê humayûn 201

*

Kısa haberler ve telgraflar 203

DÖRDÜNCÜ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Kürdlerin coğrafî ve siyasî konumu 206
Birlik. 208
Politik toparlama 209
Politik özetleme(devam) 210
Adaletli düzenleme, Meclis'in dikkatine(devam). 212
Bediüzzaman Said-i Kurdî'nin milletvekillerine sesleniși(devam) .. 216
Çeşitli, kısa haberler ve telgraflar 220

JİMAR 5 * SAYI 5

Makale-i mahsuse 229
Nutk-ı Padişahî 230
Tıbbiyelilerin sahne-i temâşâsını ziyaret ve İshak
Sükûtî-i Kürdî'ye selâm 231
İcmal-ı siyasî 232
Telhîs-i siyasî(mâba'd) 233
Molla Said-i Kürdî'nin tımarhane hatırâtı. 236
Devr-i istibdadda tımarhaneden sonra tevkîfhanede iken
Zabtiye Nâzırı Şefik Paşa ile muhaveremdir 241

Şüûn-ı siyasiye 243
Şezerât 243
Telgrafât-ı hususiye 244

*

Gelû bira 247

*

Hikemiyât, dünyada Müslümanların hali ve ulemanın vazaifi 250
Meclis-i Meb'usan'a ithaf-ı teşekkürât-ı Kürdane 253

BEŞİNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Özel yazı 255
Padişah'ın konuşması 256
Tıbbiyelilerin tiyatrosunu ziyaret ve İshak Sükûtî-i Kürdî'ye selâm 257
Politik toparlama 258
Politik özetleme(devam). 259
Molla Said-i Kürdî'nin tımarhane anıları 262
İstibdad döneminde tımarhaneden sonra tutukevindeyken Güvenlik İşleri Bakanı Şefik Paşa'yla tartışmam 267
Politik işler 269
Çeşitli. 269
Özel telgraflar 270
Felsefe konuları, dünyada Müslümanların durumu ve bilginlerin görevleri 272
Meclis'e Kürdlerin teşekkürlerinin sunulması 275

JİMAR 6 * SAYI 6

Makale-i mahsuse, Girid mes'elesi. 279
Şüûnât, teessüf-i azîm 282
Musahabe, nutk-ı sabıkın neticesi 283
İlmiyye, ifade-i meram 285
Makale-i mahsusa, Kürdler ve şecaat-ı akvam(mâba'd) 287
Şüûn-ı medeniyye, kütübhaneler 290
Edebiyyât(mâba'd) 292

*

Kürdçe lisanımız(nameyeka Kurdî) 295
Gelî birakên ezîz û gelî Kurmanca 296

*

Şezerât, Anatoli Hey'et-i Teftişiyesi 299
Diyarbekir meb'usluğu ve şikâyetçileri 300
Telgrafât-ı hususiye 301
Açık sütunlar, muhaberât-ı aleniye 303

ALTINCI SAYININ ÇEVİRİLERİ

Özel yazı, Girit sorunu ... 305
Olaylar, büyük acı ... 308
Söyleşi, geçen konuşmanın sonucu ... 309
Bilimsel, meram anlatmak ... 311
Özel yazı, Kürdler ve halkların yiğitliği(devam) ... 314
Uygarlık konuları, kütüphaneler ... 316
Edebiyat(devam) ... 318
Çeşitli, Anadolu Teftiş Kurulu ... 321
Diyarbekir milletvekilliği ve şikâyetçileri ... 323
Özel telgraflar ... 324
Açık sütunlar, açık haberleşmeler ... 326

JÎMAR 7 * SAYI 7

İfade-i mahsuse ... 329
İzmir Kürdistan değil ... 330
Sadr-ı A‘zam Paşa‘nın beyanâtı ... 330
Ahval-ı siyasiye ... 334
Serpûş-ı millîmiz ve fes ... 336
Şüûnât ... 338
Musul hâdise-i fecîası ... 339
Kürdler-Ermeniler ... 340
İtalya‘ya iane ... 340
Roma Sefiri Hakkı Bey ... 341
İngiltere Kralı hazretlerinin Dersaadet‘i ziyareti havadisi. ... 341
Dersim ahvalı. ... 341
Şüûn-ı siyasî, Avusturya havadisi ... 342
Bulgaristan havadisi ... 343

*

Kürdçe lisanımız(zimanê me yê Kurdî), gelî birakên ezîz û gelî Kurmanca ... 344
Rehber-i i‘tidalden(helbesteka Nalî) ... 345
Gelî Kurda ... 347

YEDİNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Özel anlatım ... 348
İzmir Kürdistan değil ... 348
Sadrazam Paşa‘nın konuşması ... 349
Politik durumlar ... 353
Millî serpûşumuz ve fes ... 355
Olaylar ... 357
Musul fecî olayı ... 358
Kürdler-Ermeniler ... 359

İtalya'ya yardım 359
Roma Elçisi Hakkı Bey 360
İngiltere Kralı hazretlerinin İstanbul'u ziyareti haberi 360
Dersim durumu. 360
Siyasî olaylar, Avusturya olayları 362
Bulgaristan olayları 362
Doğruluk önderinden(Nalî'nin şiirinin çevirisi) 363

JİMAR 8 * SAYI 8

İcmal-ı siyasî 367
Ada müsafirleri 368
Kürdistan'da maarifin tarz-ı tensîk ve ihyası 370
Serpûş-ı millîmiz ve fes(mâba'd) 372
Sadr-ı A'zam Paşa'nın beyanâtı(geçen nüshadan mâba'd) 375
Şüûnât, Avusturya havadisi 379
Bulgaristan havadisi 381
İran havadisi 381
Karadağ'ın mutalabâtı 382
İngiltere Kralı hazretlerinin yevm-i kuûdu 382
Kısa haberler 382
Genc Mutasarrıflığı ve Salih Hulusî Paşa 384
Maliye Nezaretinin Nazar-ı dikkatine 384
Muhammed Ali Şah'a 385
Haberler 386
Mektub-ı mahsus, âsâr-ı manzûme 389
*
Kürdçe lisanımız(zimanê me yê Kurdî), weten
û îttîfaqa Kurmanca. 391
*
Hikemiyât, dünyada Müslümanların hali
ve ulemanın vazaifi(mâba'd) 395

SEKİZİNCİ SAYININ ÇEVİRİLERİ

Politik toparlama 399
Ada misafirleri 400
Kürdistan'da eğitimin düzene konulması ve diriltilmesi yolu 401
Millî serpûşumuz ve fes(devam) 404
Sadrazam Paşa'nın konuşması(geçen sayıdan devam) 407
Olaylar, Avusturya olayları 410
Bulgaristan olayları 412
İran olayları 412
Karadağ'ın istekleri 413

İngiltere Kralı hazretlerinin tahta çıkış günü 413
Kısa haberler. 413
Genç Mutasarrıflığı ve Salih Hulusî Paşa 415
Maliye Bakanlığının dikkatine 415
Muhammed Ali Şah'a 416
Haberler 417
Özel mektup, şiirsel eserler 421
Vatan ve Kürdlerin ittifakı 423
Felsefe konuları, dünyada Müslümanların durumu ve bilginlerin görevleri(devam) 425

JİMAR 9 * SAYI 9

Kürdler ve Ermeniler 431
İstiklâl-i Osmanî 434
Telhîs-i siyasî 436
Kürdistan'da maarif 439
Sadr-ı A'zam Paşa'nın beyanâtı(geçen nüshadan mâba'd). 440
Ma'neviyât: Şeytanın nahveti 443
Varaka 447
Kürd vatandaşlarıma hitaben birkaç söz. 451
Şüûnât, Osmanlı Ahrar Fırkası ve "Para Palas" Otelinde ilk ziyafet 453
Kısa haberler 455
Bulgaristan havadisi 456
İran havadisi. 457
Kısa haberler 458

DOKUZUNCU SAYININ ÇEVİRİLERİ

Kürdler ve Ermeniler 461
Osmanlı bağımsızlığı. 464
Politik özetleme(devam). 466
Kürdistan'da eğitim 468
Sadrazam Paşa'nın konuşması(geçen sayıdan devam) 469
Maneviyât: Şeytanın böbürlenmesi 473
Yaprak 477
Kürd vatandaşlarıma hitaben birkaç söz 481
Olaylar, Osmanlı Ahrar Fırkası ve Para Palas Otelinde ilk ziyafet 483
Kısa haberler 484
Bulgaristan olayları 486
İran olayları 487
Kısa haberler 488

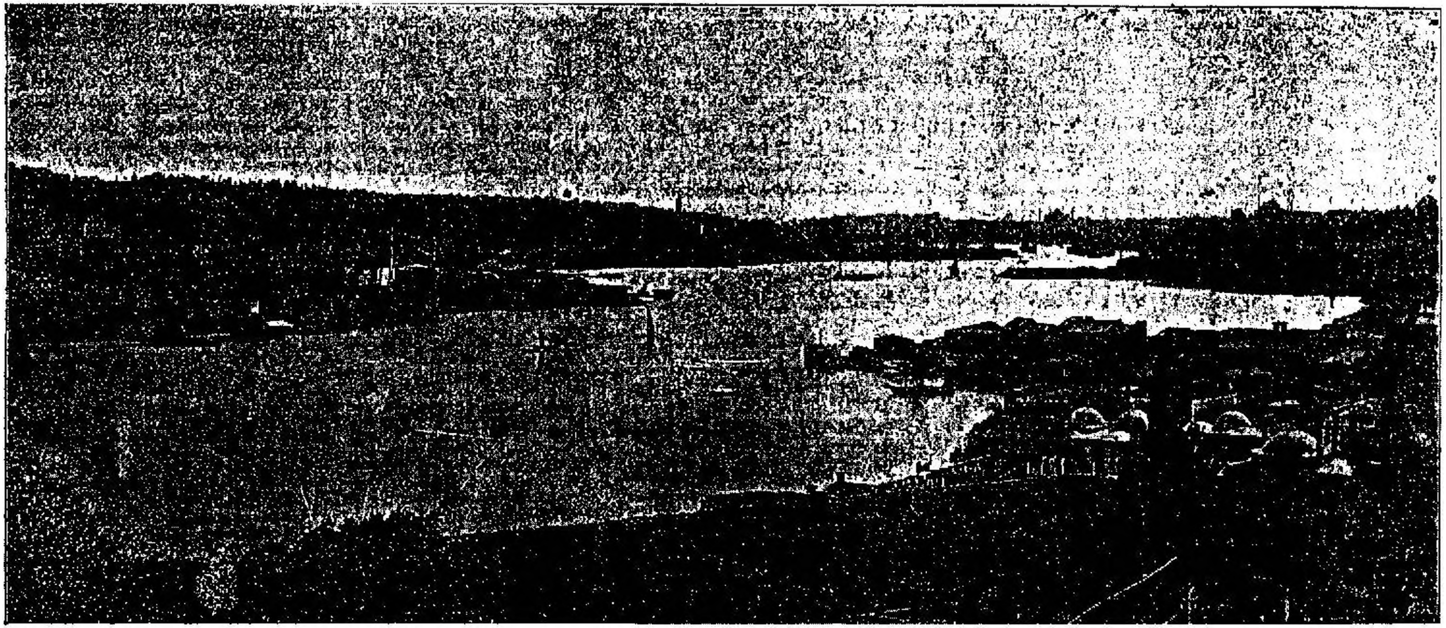

خلیج درسعادت

ایران حوادثی

ایرانك اغتشاشات متوالیهٔ حاضره‌سندن، کرك انکلتره وکرك روسیه منافعی خارق‌العاده معروض تهلکه اولدیغندن حکومتین مشارالیهما ایران دولتنه نصایح مؤثره‌ده بولنه‌جقلردر .

ایرانده محافظهٔ ، صلح و آسایش مقصدیله روسیه ایله انکلتره مداخله‌یه قرار ویره‌شلردر. بوقرار شاه ایله احراری بارشدیرمق اساسنه مبنیدر .

قرار واقعه نظراً انکلتره و روسیه مرخصلریله شاهك واحرارك وکیللرندن متشکل برمؤتمر (پترسبورغ)ده اجتماع ایدرك تألیف یله وقانون اساسی‌یی یکیدن موقع اجرایه وضعه چالشه‌جق وطرفینك حقوق ووظائفی بوهیئتجه تعیین اولنه‌جق وفقط هرنه صورتله اولورسه اولسون طرفیندن بری طرف آخره تجاوز ایده‌میه‌جك و هیچ برو جه ایله قانون اساسی‌یی الغا ایتمکسه ممکن اوله‌میه‌جقدر.

ایران جنوبنده اغتشاشات وخیمه وقوعه گلدیکی و ارباب اهتشالدن (بندر بوشهر) والیسنده جرح وایکی اوغلی قتل وشیرازده اهالی طرفندن بالتی شاهی دخی امضا ایدلدیکی طهراندن یازیلیور .

شمدیناندن یازیلیور :

دولتك حدود شرقیه‌سنده نگهبان حاکمی اولان سادات وعلما وعشارك یکدیکی باطلت حسن معامله‌ایله عدالتدر . عدله‌یلك ظلم صریحك ادامه‌سی ، حسن معامله‌یه مقابل آثار خشونت ارائه‌سی جله‌مزی سبر محه‌دار ایدر . برچوق مسئلهٔ مهمهٔ حدودیه‌ده ، برخیلی مهام امور عسکریه‌ده جبکارانه خدمت ایدن ، جانبازانه چالشان ، تقدیر وجدان عمومی‌یه مظهر اولان رواندزلی سعیدبك ، بوخدمات مشکوره‌سندن متأثر اولان بعض خونه‌نك هدف اصابت انظار کین واتهامی اولشدر : روایت محاکمه‌سی دیار بکر محکمه‌سنه نقل اولنان برقتل ماده‌سی موما الیه اسناد اتمشلرسه‌ده حالبوکه مقتول حال حیاتنده قاتلری تدین وتشخیص اتمش ، رجوه علما اسلامیه شهادتده بولنمشدر . فقط مسند ، مرتشی ومرتکب مأمورلرك نتیجهٔ افادات وتحریکاتی اولمق اوزره حق آیاقلر التده چیکنه‌نمشدر. شهادت کاذبه ایسه عندالاسلام کفردر. حقك دهازیاده توضیحی ایچون تکرار اجرای تحقیقات قابلدر. بیکباشی کندی قاتلرینی عموم ضابطان و مأمورینه باعث اولدیغی کبی تحقیقات محایابده مثبتدر مقصد تظاهر حقیقت وتامین ایجاب معدلت ایسه مسئله بتون صراحتیله میداندهدر . بوقاتللرك سعید بکه عداوت شخصیه‌لریده قیود ومعاملهٔ مذکورنله معلومدر. سابق دیاربکر مدعی عمومیسی انور افندینك جانبلری محابی ارتکابات شایعه‌سی ودها برچوق احوال غیرمرضیه‌سی بوبابده عدالت اسلامیه‌یی مادناً رخنه‌دار ایتمشدر بناءً علیه ایجابات قانونیه اجراسی عموم نامنه بسته‌رجادر .

بسوه ، لاهیجان ، مرکوار ، شیله وحوالیسی عشائر عمومیه‌سی

کرد

بالاده‌کی تلغرافنامه‌ده حکایه اولنان مسئله برردیف بیکباشیسنك بوندن برقاچ سنه اول قتل ماده‌سی وبونکه سعید بکه اسناد اولنمش اولمسیدر . بوبابده حکومت محلیه وجهت عدلیه‌جه مکملاً اجرای تحقیقات ایدلمش واصل قاتلرده میدانه چیقارلمش ایکن هرنصلسه مرحول قومانداننك یابره‌لی شکایاتی اوزرینه اوزاق دعوا دیاربکره نقل اولنمش ایدی . او زمان دیاربکر فرقه قومانداتلقنده بولنوب شمدی مدینه محافظی اولان بحری پاشا مسئله‌یی فوق‌العاده براهمیته تلقی ایتدی تحقیقات سریعه وعدقه اجرا ایتدیردی نتیجه‌ده سعید بکك برائت وعصمتی وبونکه برابر حسن خدمتی تبین ایدرك مستنطقلقجه منع محاکمه‌سنه قرار ویردی واصل قتل قاتل بیکباشینك لزعه معامله‌سندن متأثر اولانلر طرفندن وقوعه کتیرلدیکی آکلاشلدی . ذاتاً سعید بکله بیکباشی ارهسنده خصومت دکل . الحق برمحبت جدیهٔ متقابله موجود اولدیغی و بیکباشی طرفندن کندی خط دستیله وقوع قتلندن اوچ کون اول میرلوا شوقی پاشایه یازیلوب اظهار حقه مدار اولمق اوزره پاشای موما الیه طرفندن یادکرهٔ مخصوصه اخیراً محکمه‌یه تقدیم اولنان بر مکتوبده مصرح اولدیغی کبی برچوق ضابطان عسکریه ایله ذوات معتبره محلیه‌نك شهادت محققه‌لریده ماهیت مسئله‌یی میدانه قویمش واصل قاتلر توقیف ایدلمش ایدی فقط او اراماق فریق بحری پاشانك اجرای قاعدی ومومیله نفی وتبعیدیله محفوظاً چیقارلمی و دها برچوق امرای عسکریه‌نك دخی محال مختلفه‌یه تفریقی مدعی عمومیجه بودفعه تغییر حقیقت بولنده تعقیب دعوایه جسارت ویرمش ونتیجه‌ده سعید بکی جانبنه اتهام ایتدیرمشدر .

جریان حال وحقیقت بوندن عبارتدر بوکی قانونشکنانه معامله‌لر زمان استبدادده یك طبیعی ایدی فقط شودور مشروطیتده رهین جواز اوله‌مز. دوام ملك ودولت انجق عدالتله قائمدر. سرد اولنان اشبو حقائقك اهمیت جلیله‌سیله نظر تقدیره الغنی عدلیه ناظر [illegible] بنك حمیت مسلمه‌لرندن شدتله انتظار وتمنی ایدرز.

موصلدن یازیلیور

دور استبدادده التزام اولنان [illegible] احوال مغوبه اوزرنده‌کی تأثیرات [illegible] ازی اوله‌رق جهت عدلیه‌جه هرنصلسه [illegible] ومحکوم اولوب مزاوده بولنان برچوق [illegible] حقنده لمقابات اجراسی امور زراعت [illegible] ومساعیٔ سائرهٔ معدنی مکته‌یلی ایده‌جك [illegible] بوبوم مستفودك برقاعدهٔ موقتی اولمق [illegible] شخصیه باقی قالمق اوزره حقوق عمومیه‌نك عقوبته مساعده بیورلمسی مسترحمدر [illegible]

موصل کرد اتحاد جمعیتی

موشدن ۱۲ کانون ثانی ۳۲۴

هرنصلسه محروم السیت قالان کرد [illegible] شارمرکده قانون اساسینك فیوضاتندن [illegible] باب اولمازی بولنده‌کی افکار اتحاد جویانه‌یه [illegible] اتباعاً وقوعبولان وصایای مؤثره اوزرینه [illegible] مربوط بتون عشائر بوکون قبیله قبیله [illegible] ورود وبربریله مصالحه ایدرك حسن وحدت [illegible] ایلدکلری مع التشکر معروضدر .

کرد تعاون ترقی جمعیتك موش شعبه‌سی

مرکز مطبعه‌سی

لرینك استعمالی اقتضا ایده جکی مجلس وکلا قراریله جواباً نظارتین مشارالیهایه بیلدیرلمشدر .

گرك درسعادتده و گرك طشره‌لرده تشکل ایده‌جك جمعیتلر ، بالطبع احتیاجات محلیه‌لرینه قارشی دها زیاده بر وقوفی حائزدر ، شو حالده واقع اوله‌جق تشبثلری مملکتلرینك حصول اسباب عمرانی نقطه نظرندن مستلزم محسنات عدیده‌در . بناءعلیه شمدیلك بو بابده بر گونه سوء استعمالاته محل قالمامق اوزره صرف ترقیات مملکته چالشمق ایچون تشکل ایده‌جك بوگبی جمعیتلرك وظیفه و صورت حرکتلرینی تعیین ایله بر نظامنامه قلمه آلنه‌رق لاجل التدقیق شورای دولته ارسالی حقنده داخلیه نظارتنه تعلیمات اجراسی تقرر ایدرك مضبطه‌سی مقام صدارته تقدیم قلنمشدر .

اتالیسی قطعه‌سی کنترول ایله مألوف اولمیان [illegible] مجاهدنده بوکره مشروبات کنترولی صاتلق [illegible]کندن و بو جهت حفظ صحت عمومیه‌یی [illegible] اولدیغی کبی هرچوق جنایاته‌ده باعث حدوث [illegible] بوبابده اوله‌جق معامله مرجعندن [illegible] وموقتاً مهم ، اولان وعشرته . قطعاً [illegible]لمیان بوبله بر محلده مشروبات کنترولی‌نك [illegible] وبخصوص اهالی‌یی تسمیم ایده‌جکی کبی توالی [illegible] جنایاته ، سببیت ویرمش اوله‌جقندن [illegible] تبلیغ لزوم منعی قرارگیر اولمشدر . [illegible] مذکور سکنه و عشایرینك صفوت [illegible] وصبت ذاتیه‌لری نظر دقته آلینرسه [illegible] درجه اصابتی تعیین ایدر .

کریدك حکومت عثمانیه‌دن فك ارتباطیله [illegible] الحاق ممکنمز اولدیغی ایچون بوبابده [illegible] برالدیه جقلرینی ، روسیه ، فرانسه [illegible]لری حکومتلری نامنه یونان خارجیه [illegible] افاده ایتمشلردر .

اخذ عسکر معاملاتنده خلاف حقیقت [illegible] ویرن مختارلر حقنده دیوان [illegible] تحقیقات وتعقیبات قانونیه اجراسی [illegible] ادارسنده .

رؤیت ایدلمسی لازم گلجکنك تعمیماً تبلیغی داخلیه نظارتنه اشعار اولنمشدر .

میلی رئیسی متوفی ابراهیم ایله عشیرتی افرادندن شمدی‌یه قدر آلنان ماوزر تفنکنك عددی یدی یوز یتمش بره بالغ اولدیغی مرجعنه کلن راپوردن اکلاشلمشدر .

موصل وقعه مؤلمه معلومه‌سی متجاسرلرینی قانوناً تأدیب ایچون ـ محل محکمه‌لری اعضاسنك برلی اولملری حسبیله ـ مذکور محکمه‌لر رؤساسیله برلکده ایشه باقمق اوزره درسعادت و یا جوار ولایتلردن بر هیئت عدلیه‌نك بر آن اول موصله اعزامی تحت الزمده اولدیغی داخلیه نظارتندن باب عالی‌یه اشعار اولنمشدر .

بلغارستان حوادثی

بلغارستان حکومتی مقدماً تحشیدات عسکریه‌ده بولنمش و تحت سلاحه الدیغی شو افراد متحصنه‌یی اخیراً ترخیص ایتمش و فقط شو حرکتی هیچ بر دولتك زعین تصویبی اوله‌مامش ایدی .

بو آره‌لق ینه بعض فرق عسکریه‌یی تحت سلاحه المشدر . بوندن مقصدی گویا تضییق وتهدید ورتبه حکومت عثمانیه‌یی آتیه‌یه قارشی دها ملایمانه بر طور الدیره مضطر برافق وبو جهتله امنه نائل اولمقدر . بوندن طولایی خارجیه نظارتندن دول اجنبیه نزدنده مقیم سفرای دولت علیه‌یه بر تحریرات عمومیه کوندرلمش وبو تحریراتك بر فقره‌سنده : «حکومت عثمانیه کرچه بلغارستانك تحشیدات اخیره‌سنه بلغاوقدر عطف نظر اهمیت ایتمزسه‌ده فقط تحشیداتك بویله آره صره وقوعی موجب هیجان اولوب حالبوکه دولت علیه‌نك غایه آمالی ایسه صلح ومسالمت عمومیه‌یی خللدن وقایه‌دن عبارت بولندیغی جهتله صلحك تأمین ادامه‌سی ضمننده صوفیه‌ده بولنان دول معظمه مأمورین سیاسیه‌سی وساطتیله بلغارستان حکومتنه نصایح مسالمتکارانه‌ده بولنمق لازمکله‌جکی» بیان اولنمشدر .

صربستان ، قره‌طاغ ، بلغارستان حکومتلری ابراز ایتدکلری آمال جهانجویانه‌لریله ، محافظه صلح عمومی آرزوسنده بولنان اوروپانك انظار تنقیدات ومؤاخذاتی کندی علیهلرینه جلب ایده‌جکنی اکلادقلرندن وضعیت احوالی دها اسلم بر صورتده تعزیره باشلادقلری پاریسدن بیلدیریلیور .

بلغارستانك تدارکات عسکریه‌سندن طولایی باب عالینك ویردیکی نوطه‌ده ، بلغارلر شو حرکت ومسلکلرنده دوام واصرار ایدرلرسه باب عالیجه‌ده مقابله ایدیله‌جکی صورت مخصوصه‌ده تصریح اولنمشدر .

پرنس فردیناندك اورتودوقس مذهبنی قبول ایده‌جکی ، پترسبورغدن «برلینر تاغبلات» غزته‌سنه تلغرافله بیلدیریلیور .

بلغارستان ، حکومت عثمانیه‌یه شمدی‌یه قدر تعویضاً سکسان ایکی میلیون تکلیف ایتمکده ایکن بوکره یوز میلیون فرانق ویرمکه متمایل اولدیغی صوفیه‌دن بیلدیریلیور .

بلغارستانك اخیراً تحت سلاحه الدیغی عساکری ترخیص ایتمکده اولدیغی شو کچن پنجشنبه گونی ادرنه ولایتندن تلغرافله مقام صدارته بیلدیرلمشدر

بلغارستانك تدارکات حربیه‌ده بولنمسی گویا اسباب آتیه‌دن ناشی ایمش ،

اولا : بلغارستانك حال حاضر سیاسیسی امین دکلدر ، حکومت عثمانیه ایله اوستریا دولتی آره‌سنده حصول ائتلاف سببیله ترکلرك صلح ومسالمته تعلق ایدن تمایللری تناقص ایتمش کبی کورولیور .

ثانیاً : بعض غزته‌لرك ادعالرینه نظراً حکومت عثمانیه‌نك گویا بلغاره قارشی بر سوء نیتی واردر . و بو جهتدن اوله‌رق باب عالی ادرنه و جسر مصطفی پاشا قوماندانلقلرینه تلغرافله خفیاً امر ویره‌رك (یرده) درسنه مجاور وبو دره ایله «اولو» دره بینده‌کی اراضی اشغال ایدیله‌جکمش (د)

بزه بونی امر ایدییور . (لایؤمن احدکم حتی یحب لاخیه مایحب لنفسه) حدیث شریفی بونی بزه امر ایتمیورمی؟ بز خواب استراحته طاله‌لم، قرده‌شلرمز ایسه جفا کورسون. اسلامیت بومیدر ؟

حاصلی ای کرد قرده‌شلرم ! بزده اتحاد ایده‌لم ، عموم عثمانلی قرده‌شلرمزك امدادینه قوشه‌لم ، هرکس کبی بزده وطنه قربان اوله‌لم . زیرا اسلامیت وانسانیت بونی اقتضا ایدییور . دیمك ایستیورمکه آرتق بالفعل جسارتکزی ، سلاحشورلغکزی ، وطنپرورلککزی اثبات ایده‌جك زمان کلدی .

هایدی ای اوللر سزده هرکسدن زیاده سودیککز وطنکزی ، ملتکزی درآغوش ایدیکز . اونلره فدای جان ایدیکز ! . . . . ایدیکزکه بزده افتخار ایده‌لم .

سلیمانیه‌لی :

ع . حلبی

شئونات

عثمانلی احرار فرقه‌سی
و
« پاراپالاس » اوتلنده ایلك ضیافت سیاسیه

عثمانلیلرك تاریخ مبجل استقلالی ٦٩٩ سنهٔ هجریه‌سی جمادی‌الاولانك دردنجی و ١٣٠٠ سنهٔ میلادیه‌سی کانون ثانیسنك یکرمی یدنجی کوننه مصادفدر .

شو یوم مبارك استقلاله تصادف ایتدیکی حساب ایدیلان کچن چهارشنبه کونك تجلیل جلالت شانی ایچون عثمانلی احرار فرقه‌سی طرفندن (پاراپالاس) اوتلنده یوز آللی کشیلك غایت مکلف ومکمل برضیافت کشیده ایدلمشدر .

ضیافتده صدراعظم ، داخلیه ، حربیه ، نافعه ، اوقاف ناظرلری و مجلس اعیان رئیسی سعید وخاصه اردوسی قوماندانی محمود مختار وضبطیه ناظری سامی پاشالر ومبعوثاندن فرق ذات ، مطبوعات عثمانیه واجنبیه مدیر ومحررلری ومخابرین اجنبیه وفرقهٔ احرار منسوبلری حاضر بولنمشلردر .

طعامك ختامنی متعاقب علی کمال بك افندی طرفندن فرقهٔ احرار نامنه بر نطق اوقونمش و صدراعظم پاشا حضرتلری نامنه‌ده داخلیه ناظری پاشا حضرتلری ومتعاقباً‌ده حلب مبعوثی نافع پاشا و عسکرده زهراب وآیدین مبعوثی قارولیدی افندیلر ومجلس اعیان رئیسی سعید پاشا حضرتلری طرفندن برر نطق قرائت بیورلمش و نطقلرك اتحاد عثمانی‌یه تعلق ایدن نقطه‌لری فوق‌العاده ومدید القیشلرله القیشلانمشدر .

صدراعظم پاشانك نطقی :

ابدی اولمسی تمنی اولنان دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تاریخ تأسس استقلالنك حلولی سنهٔ دوریه‌یی اعتباریله ایلك دفعه اولمق اوزره جمعیت منیفه طرفندن کشیده اولنان بوضیافتده بولندیغمدن طولایی مفتخرم . مسلك سیاسیمزی ترك وطریق حریته دخول ایله هم بزم وفاق اولدق بووجهیله برسفره‌ده سربستانه بالاجتماع طعام ایتمکه موفق اولمامز شایان تشکردر .

دولت علیهٔ عثمانیه‌نك آلتی یوز بوقدر سنه‌لك شان استقلالی وملت عثمانیه‌نك ترقیسی برقات دها تأمین ایچون برقانون اساسی ایله حق حاکمیتدن ملتی حصه‌مند ایدن حکمدار ومتبوع اقدسمز حضرتلرینه جانجه منتدارز .

دولت وملتمز بوطریق حریت وترقیده دائم اولدقجه بر ایکی عصردن بری ضایع ایلمش اولدیغی شان وشوکت وقدرتی ینه مالك اوله‌جغی شبهه‌سزدر . بوامنیه‌نك موقوف علیهی ملت عثمانیه‌یی ترکیب ایدن اقوامك زیر لوای عثمانیده اتحاد واتفاق ایلمسی ماده‌سیدر . ترك ، عرب ، کرد ، آرناوود ، اسلاو روم ، ارمنی ، موسوی وسائر اقوامك جمله‌سی برملت اولدقلرینی بیلملیدرلر . ملت عثمانیه قانوناً بروطن اهلی اولان اقوامك جمله‌سنی شاملدر . بناءً علیه قوم قبیله نامنه افتخار ایده‌جکمز یرده ملت عثمانیه نامنه افتخار ایلملی‌یز . بوطریقده داخلاً خارجاً حائل اوله بیله‌جك برحال اولمدیغنی بیان ودردست تسویه بولنان مسائل سیاسیه‌نك قریباً رهین حسن ختام اوله‌جغی امید قویسنده بولندیغمی بوسیله ایله علاوةً اتیان ایلرم .

سعید پاشانك نطقی :

بزی مظهر اعزاز ایدن فرقهٔ احرارك مشهودمز اولان حمیتنه عن صمیم القلب اشتراك ایدرم .

افندیلرم . مساعده‌لریکزله فرقهٔ احراردن بحث ایده‌جکم . فرق سیاسیه مملکتك سلامت وتعالیسنی تبیین وتأمین ایچون تحری اشکال ایدرلر . بونلرك امللرنده اساساً برفرق یوقدر . معلومکزدرکه هرملت متمدنه‌ده فرق سیاسیه منسوب اولدقلری مملکتك سلامت وسعادتی مقصدنده جملةً متحدالافکاردرلر . بناء علیه فرق مختلفهٔ سیاسیه‌نك اختلافلری مجادلات فکریه‌دن عبارت اولوب حقیقتده جمله‌سی د ملتك حریته واسباب سعادتنه سعی ایدرل الك ایچون بونلر آره‌سنده‌کی اختلاف عین رحمت عدد اولنور . تموز اوائلنده حاکمیت ملیه‌یی احراز ایدن عثمانیلری تشکیل ایدن اقوام مختلفه‌نك حریتدن و اخوت وطنیه‌دن استفاده ایله دائما ایلری کیتمه‌لرینه تمنیاتم متعلق اولان تمنیات خالصانه جمله‌نك اشتراك بیوره‌جقدن امینم .

بدسه برجنت محققیه‌نك اعزای قر ایتمشدر .

عبارات رسمیه‌ده « اردوی همایون » م یوخسه « اردوی عثمانی » می . یوخسه یال برنجی ، ایکنجی الخ اردو دیمکی اقتضا ایده مقدما حربیه وبحریه نظارتلرندن استفس اولنمشدی .

اوروپا حکمدارانی ، ایمپراطور و قر عنوانلرنی حائز اولوب بوکا تبعاً اردولر « آرمه امپریال » و « آرمه روایال » دنیلد کی بزده‌ده مخابرات رسمیه‌ده کماکان اردو همایون ودونتمای همایون وعساکر شاهانه

اویاندی . وجود پاك عثمانیانی خورد وخاش ایدن کابوس بلایا صد شکر نابدید اولدی.

عثمانلی نام مقدسی آلتنده یشایان اقوام کاملاً کوزلرینی دوت آچدی . اوتوز ایکی سنه‌دن بری زندان فلاکتده بونالاولان مادر مهربانمز زواللی وطنك تن نازنینی چاك چاك ایدن ناخن خونریزه کوز دیکدی. هنوز آجی بر صورتده سینهٔ شکافتدن چیقان فریاد مظلومانه‌سنی متهالکانه دیکله‌دی. آرتق صبر ایده‌مدیلر. خون حمیتلری غلیانه کلدی . جهانی تیتره‌تن بر صدای معنوی هبسنی آن واحده هیجانه کتیردی. ال اله ویره‌رك اتحاد ایتدیلر. زواللی وطنك امدادینه شتابان اولدیلر. لشکر ظلمهٔ استبدادی سیف اتفاقلریله تار ومار ایلدیلر . ایشته بوکون وطنی آغوش فرزندانه‌لرینه آلارق جریحه‌لرینی تداوی‌یه باشلادیلر. هپ بردن بوینه صارلدیلر . فی‌مابعد اونوم شناعته اصلا یوز ویرمیه‌جکلرینه واکساب ایدرسه وطنك اك اوفق برجزؤ پاکی، هپ بردن قربان اوله‌جقلرینه وعد وپیمان ایلدیلر .

لکن ای سوکیلی وطنداشلر ؛ سزده بیلیرسکزکه یالکز اونلر دکل بزده اومادر مشفقك آغوش عنایه‌لرنده پرورشیاب اولدق. اوت ؛ وجود مقدسنی رنکین ایدن خون شهدانك بر قسم مهمی‌ده بزم اجداد کرامزك دمیدر . بونك ایچوندرکه او بیچاره والده بوحال پریشانی ایچنده بیله بزی اونوتمامش ، اطرافنی صاران فرزندلرندن بز قرده‌شلرینی دائما صورمقده‌در. بزی‌ده امداده چاغیرییور ، اولادلق حقنی ایستیور .

آرتق بزده اویانالم. احوال حاله برعطف نظر ایده‌لم. بزی دامه چالیشان جانورلره بر تمیز ایده‌لم. بروقتلر جهانی لرزه‌ناك ایدن شمشیر جلادتمزه ینه صارلالم ، دوت ال ایله صارلالم .

ای سزنز وطنداشلر ؛ معلومکزدرکه بر قومك واسطهٔ تعالیسی ایکی شیدر . بونلرك بری اتحاد واتفاق ، دیکری علم ومعارفدر. برنجیسی اقوامك بر کتلهٔ واحده تشکیله سبب اولورکه سیلاب فلاکت اعدایه سد چکمك ، سوکیلی وطنی هر درلو آمال استیلا جویانه‌دن وقایه ایتمك انکله قابلدر.

ایکنجیسی ایسه او کتلهٔ یکپارەنك سربستجه توسعنه خادمدرکه آنجق بوسایه‌ده عرش اعلای سعادته واصل اولملی . دین مبینمزی صیانت ، حق حکمرانیمزی محافظه ایتمك ممکن اولور. حتی بونك ایچوندرکه کروه لعین مستبدین آمال استحصال ایچون اك اول آره‌مزده‌کی شو ایکی قوهٔ مجلیه‌نك امحاسنه چالشدیلر . وتمیله مرکز مدنیت عالم دینمکه سزا اولان وحتی الآن اوروپانك صحائف کتب صادقه‌لرنده (centres intellectuls مراکز عقلیه) تسمیه اولنان بك چوق مواقع کزیده‌مزی ردای تاریك جهالتله ستره غیرت ایلدیلر . عثمانلی قوم نجیبنی تشکیل ایدن عناصر مختلفه‌یی یکدیکرینه دشمن ایلدیلر . یکدیکرینك قانی ایچه‌جك صورتده تحریك ایتدیلر وحتی قسماً ده موفق اولدیلر. چونکه کوزلرمزی قاپایان پردهٔ جهالت پك زیاده قالینلاشمشدی. یاپدیقلری خطالری کوره‌میوردق . .

حتی خفیاً شقاوته دعوت ایتدکلری کرد قوم نجیبنه خائن ، خونخوار ، عاصی دیدیلر . ینه جوردکلری انترقه‌لر ، طولابلرله اوزرلرینه عسکر سوق ایدرك آنلری تهدید ایتدیلر. هر برایکی آیده مأمور صفتیله اوزرلرینه برطاقم ظالم ، غدار انسانلر کوندردیلر. هرشیلرینی آلدیلر. حتی قادینلرینك ، اولرینك اشیاسنی صاتنه قدر واردیلر . آنلری جانلرندن بیزار براقدیلر ، عسکر قرده‌شلرینه خصم اولمغه ، حتی قانه بیله قصد ایتمکه اجبار ایتدیلر . داخلاً کندیلرینك شو یاپدقلرینی دوشونمه‌دن اللهدن قورقمه‌دن اونلره شقی ، عاصی دنی دیدیلر .

لکن ای سوکیلی قرده‌شلر ؛ آرتق امین اولکنزکه او اسکی دورلر ابدیاً محو ونابدید اولدی . اوکروه لئیمه سیف عدالت الهیه‌یه اوغرایه‌رق قهر اولدیلر .

بوکون آفاق عثمانیانی خورشید حریت تنویر ایتدی ، سمای استقبالمزده کوکب عدالت ، مساوات ، اخوت رونما اولمغه باشلادی . وطن همزدن خدمت بکلیور . وجودنده‌کی یاره‌لری سزك مرهم همتکزله تداوی ایتمك ایستیور .

صاقیزقرداشلرمزك بزه اوزاتدقلری دست اخوتی کمال حرمتله صیقه‌لم . اسکی فکرلردن واز کچه‌لم. معارفمزك ترقیسنه ، وطنك سعادتنه چالیشه‌لم .

آزه‌جق ملاحظه بیورلسون ؛ بر آووج عشیرتدن برقوجه حکومتی تشکیل ایدن ، اوت ؛ چناق قلعه بوغازینی قرق ایکی کشی ایله کچه‌رك بتوفیق الله امالی الرنده‌کی سیف بران جلادتلری سایه‌سنده بتون اوروپایی تیتره‌تن ، لوای محمدی کرهٔ ارضك اوچ بیوك قطعه‌سنده رکزه موفق اولان اجداد عظامز اولدیغی کبی تاویانه قبولرینه قدر دشمن قوشونلرینه کوکس کره کره کیدن ینه بزم اجداد کرامزدر .

اونلر قلنجلریله ، قانلریله قزاندقلری او معزز وطنی بزه امانت ویردیلر . صد هزار اسف که بز تانکورلق ایتدك. اومعزز وجودی کندی المزله پارچه‌لیه‌رق دشمنلرمزه هدیه ایتدك. اونلره مکافات بزم اخوان دینمزی اذیتلرله ، اشکنجه‌لرله اعدامه چالشدیلر . اونلری بازیچهٔ جفا ایدرك انتقام المغه شتاب ایتدیلر .

باقکز بونجه اجداد کرامزك خون جلادتیله آلنان بوسنه وهرسك قطعهٔ وسیعه‌سنی آوستریالیلر ضمیمهٔ ممالك ایلدیلر. هیچ اوتانمیه‌رق دین قرده‌شلرمزه ظلم وتعدی‌یه باشلادیلر. اونلری ترك وطنه اجبار ایدییورلر .

اوته‌ده بلغارستان اعلان استقلال ایتدی. بومحروس نادیده‌من اولان روم ایلی شرقی‌یی‌ده ضبط ، یگانه مالك اولدیغمز شمندوفر خطی‌ده غصب ایتدی . جامعلرمزی ییقدی . باشمزه بربلای عظیم کسیلدی .

برده کریدلیلر بتون اخوان دینمزی کسمکه باشلادی ، بونجه همتلرله ضبطنه موفق اولدیغمز اوقوجه جزیره بوکون قولای قولای بزدن آیرلمغه ، یونانستانك قوجاغنه آتلمغه چالیشیور دها نلر . . . دها نلر . . .

ای وطنداشلر ؛ قرده‌شلرمزك فریادلرینه امدادلرینه قوشه‌لم . چونکه جناب حق‌ده ، رسول کبریاده بونی ایستیور ، آرزو ایدییور .

زیا ، علما ومشایخ و مکمل تحصیل کورمش طلبهٔ علوم موجوددر .

قدیمه و قراره‌کی مشایخك جمله‌سی عالم ، علملریله عامل ذواتدندر .

مسائل دینیه‌ده ، اداب لازمه‌ده ، الهام مرامه ، انفاذ کلامه مقتدردر . وجودلرندن وجوهله استفاده ظاهردر .

کردلر عشرتی ام‌الخبائث بیلور ، احتراز ایدر . فقط منهیات سائره‌یه قارشی‌ده لاابالی بولنمز .

منهیات سائره ذاتاً اوامر الهیه ایله‌ده مردوددر . بونی حلمی افندی بیلنجه‌یه قدر دنیاده بیلمیان برجاهل قالماز .

کردلر مسکراتی بیلور . شقاوتدن ممکن مرتبه مجتنب بولنورلر .

الحق هر قومده ، هرملتده اولدیغی کبی ، کردلرجه‌ده بر طاقم انذال مجموعه‌نك وجودی بتون انکار ایدیله‌مز . چونکه عالمده ارذالك فقدانی ممکن اولسه حاکم ومحکمه‌لرك وجودینه محل قالمازدی بوده محالدر .

حلمی افندینك کردلره برفعل ذاتی طرزنده اسناد ایتمك ایسته‌دیکی شقاوت بوندن عبارت ایسه هر حالك برسببی ، هرزمانك براستثناسی اولدیغی‌ده شایان بحث ونظردر . احوال مذکوره‌نك صورت حدوث و جریانی ایسه بعض مأمورلرك شدت استبدادندن ، بعضیلرینكده ضعف اداره‌سیله معاملات جاهلانه‌سندن منبعث اولدیغنه شبهه ایدیله‌مز .

انصاف ایده‌لم ، برکردك دیکرندن عالی ویا حقلی اوله‌رق برکچی قاپیرمسیله برمأمورك معتقدانه برطور وفکرایله اشرافدن ، اهالیدن برینی بغیر حق تعذیب ، شقاوتی تجریب ، هیچ برحقه مستند اوله‌رق اموالی یغما ایتمسی شناعتجه ، تأثیرجه برمیدر ؟

استبداد خادملری ، ناموس وحریت رهزنلری اولان اویله مأمورلر ؛ بی‌محابا ، همده رسمی برصفت ومعامله تحتنده اجرای شقاوته ، اقناع مظالمه انهماك ایدوب طورورسه رضای باری‌یه ، احکام قانونیه‌یه ، قواعد مدنیه‌یه ، اداب انسانیه‌یه مخالف اولان حاللره ، بوتجاوزلره قارشی کردلر صداسنی ایشیدیره‌مز . چونکه مأمورلر بربرینه تمایل ، بربرینی حمایه ایدر . تلغراف و پوسته‌خانه‌لر بو یولده‌کی فریادنامه‌لرك اجرتنی الدیغی حالده یازمز ، کوندرمز . اوحالده رقبهٔ مظالم واستبداده الی‌غیرالنهایه تسلیم رقبهٔ رضاء حلم شعاری دکلده نه‌در ؟

ایشته بونی کردلر وقت وقت قبول ایتمز ، مجرد اسماع مظلومین ایچون تلغراف و پوسته‌خانه‌لرده قالان تلغراف و شکایتنامه‌لردن دها مؤثر برتدبیر چاره جویی‌یه چاره‌سز وضروری اوله‌رق توسل ایدر . شمدی دوشونلسون ، کردلرمی شقیدر ، یوخسه ثالثه سوق واجبار ایدن مأمورلرمی شقیدر ؟

واقعا عادی برسرقت بیله بریولسزلقدر ، تجاوزدر ، اضراردر ، بونك متجاسرینه عادیاً نفرت وابغاض وطننده ، ناموس ملیته تجاوز وخیانت ایدن مأمورلره‌ده شدتله لعنت ایدرز .

حلمی افندی مقاله‌سنك برفقره‌سنده : (بتلیسده شرفخان نامیله یازمه برتاریخچه کورمش ایدم . کردلرك کویا احوال تاریخیه‌سندن بحث ایتمش . فقط تأسف اولنورکه حقایق تاریخیه‌دن کلیاً وارسته اولدیغنی مؤلفی بیله سوق جهالتدن اکلایه‌مامش) دییور .

جرأتمز عفو بیوریلور ایسه بو فقره مندرجاتنك صرف خلاف حقیقت اولدیغنی وحلمی افندینك قطعیاً اویله برتاریخچه کورمدیکنی بیاندن کیرو طوره‌مییز .

چونکه بتلیسده شرفخان نامیله تاریخ یوقدر ، اولمیان برشیئی حلمی افندی عالم معناده‌می کورمش ؟ شرفخان برتاریخ دکل ، بتلیسده مدفون امرای سابقه‌دن برذاتدر .

بتلیسده (شرفنامه) دنیلان فارسی العباره برکتاب واردر . مؤلف ومرتبی شرفخان سلاله‌سندن واصحاب کمالدن دیکر برذاتدر . بو کتاب تاریخ دکل ؛ اونده کردلرك احوال تاریخیه‌سنه دائر هیچ بربحث یوقدر . یالکز بتلیس وبو حوالی امرای سابقه‌سنك تراجم احوالی مقامنده سرکذشتلرینی جامع براثردر . بونده تاریخی برشیئی یازلمامش که حقایق تاریخیه‌دن وارسته اولسون ، یاخود اولمسون .

اکلاشیلیورکه حلمی افندی کتابك اسمنی بیله بیلمدیکنه نظراً بویله برکتاب کورمامش ، بالفرض کورمش ایسه مآل و موضوعنی قطعیاً اکلایه‌مامش ، کردستان سکنه‌سندن حیاتده بولنانلر حقنده‌کی تعریضاتیله اکتفا ایتمیه‌رك شرفخان کبی عصرلردن بری عالم موجودیتدن دامن چین استفاده اولان برامیر ذی حرمتك لحد معصومیته‌قدر زباندراز اعتراض اولمشدر .

بوتعریض جاهلانه‌سندن نه شرفخانك مسلم امام اولان علو منزلت و شرف عالی‌العالیه برقیصه ونه‌ده شرفنامه‌نك موضوع ومأثره برضرر ترتب ایدر .

یالکز کندیسنجه صفت کاشفه [illegible] الان بالانحیازات ، اثرله کوریلن جهالتك امواجه تعرضه‌قدر واران انصافسزلغنك ماهیت سفیله‌سنی کوسترر . شرفنامه‌نك برنسخه‌سی [illegible] وطهرانده طبع ایدلمش نسخه‌لریده واردر [illegible] آرزو ایدنلر آلیر ، تتبع وتدقیق ایلر ؛ [illegible] افندینك تعریضاتیله برتم بیاناتنه کوره [illegible] صحیح حاصل اولور .

حلمی افندی حقایق تاریخیه‌یی [illegible] قیدنده بولنسه ایدی کرد قومنك [illegible] اجتماعیه وتاریخیه‌سی بشرقه اثرلردن [illegible] قومدن بحث ایتمش اولمسی کردلر ایچون الی [illegible] مدار مفخرت اولان اعاظمدن صلاح [illegible] ایوبی کیلرك اثارندن ، شرفخان ایله [illegible] واحفادینك احوال واثارینی ومیلیونلرجه [illegible] الساثلر ایچنده دکه برینه تصدیب اولنان [illegible] وفضائل اجتماعیه آکرادی اوایا جلی [illegible] ه‌سندن دهاصحیح برصورتده ایشتلدر [illegible] ایله تابخا امرده محل ومناسبت کورمزدی .

بتلیسده شرفخان اولادندن :

احمد

کرد وطنداشلرینه خطاباً برقاچ سوز

ای خلقهٔ جسور ، سلاحشور ، وطنپرور اولان قوم نجیب ، هرکس خواب غفلتـ

سبب خلقت آدم‌ده اودر فخر رسل
لابس خلعت لولاك اودر اوشمع سبل

ـ قاب قوسین اوادنی ـ ده ضیافت اوکادر
نسل آدم‌ده بتون عز وشرافت اوکادر

اونی ممکن دکل آدم کبی بن آلداتمم
او ـ الم نشرح ـ ایله صدری تمیزدر جانم

فقط اوندن صوکره چوق امتی الدادیرم
امتی ، امتی دیسون ینه بن چالیشیرم

* * *

ایشته شیطان بزی هر لحظه‌ده تهدید ایدییور
روز محشرده ده فخر رسل امت ارایور

آه که بز حرص ایله شیطان لعینه اویه‌رز
(امتك بن) ده دیوانه مویزله چیقارز

پك بیوك مهلکه‌در آفت شر الوسواس
ملك الناس !! اعوذ بك من الخناس

ورقه :

سلانیکده انتشار ایدن (الندر) غزته‌سنك نومرو ۱۸ کانون اول سنه ۳۲۴ تاریخلی نسخه‌سنده سلانیکلی حلمی امضاسیله کردلر علیهنده برمقاله کورلدی .

مقاله‌نك مقدمانده حقیقه ترجمان اوله . [illegible] وضع جمایسیله طور بیطرفی ارائه . [illegible] نفسانیه عدم تمایلی افاده ایتمکله برابر [illegible] ثبات ایده‌مامش ، سوق غرضکاری ایله [illegible] طوری تبدیل ، افاده‌سنی تغییر ایله [illegible] قدن ذهول ایتمشدر .

او مقاله‌ده کردلرك صلابت دینیه‌لرینی اعتراف [illegible] بو صلابتك احکام شرعیه‌یه وقوفه بدل عادات اسلامیه‌یه رعایتدن عبارت اولدیغنی . فرائض دینیه‌نك اجرای اثنانده ، ختان ، طهارت ، نظافت ، مناکحه مسامحه‌لری ، [illegible] جهتلرنده بعض عادات غریبه‌نك [illegible] قارشی کردلرك تکفیری دکل اداره‌ٔ سابقه‌نك تحقیری لزومنی درمیان ایدییور .

کردستانده علمای دینك محدودیتی جهتله کردلرده تعصب شکلی الان صلابت فوق العاده‌نك اساسی جهالت اولدیغنی سویلیور .

حقیقتی بو صورتله تحریفه تصدی ایدن حلمی افندی اداره‌ٔ سابقه‌جه حقنده وقوعبولان تبعید معامله‌سندن متحصل انفعاله مغلوب اوله‌رق بونك اثرینی اظهار وتعریض ایچون کردلرك جهالتنده براغلمش اولمسی کبی بر نظریه‌یی وسیله ایتمش ، هذیان محموم قبیلندن غیرقابل توفیق افادات متضاده ایله مسلم سندن بر قوم حقنده‌کی تخمینات باطله‌سنی ایلری سوره‌شدر .

حلمی افندینك بتلیسده ، درت دیوار اراسنده ، بش سنه‌لك صورت کذارش حیاتی ، اداره‌ٔ سابقه‌یه انفعالی ، اوراده بولندیغی مدتجه اسلاملردن بیوك ، کوچك ، شریف ، وضیع هیچ برله موانسه ، حیثیتلی ، ناموسلی طائفه‌یه مصاحبته موفق اوله‌مدیغنی بیلیرز .

اوراده بر لسانك سرسری ، خذله مقوله . سنك سفالتکاه عشرتنده ، برخنه‌تلرده مضارته خفیه‌لك خدمتنده ، ویر اراقنده بر طاقم ازلاد هوسات شخصیه‌سی وساطتنده ، احتراصات نفسانیه‌سی دلالتنده بولندیغی الفاظلردن نهان قاله‌مامش ایدی .

اوزی کبی سوزلرنده تأثیری قالمیان حلمی افندینك سلانیکه عودتیله برابر بش سنه هواسیله تنفس ، صوییله امتلا ایتدیکی بر مملکت وماحقانی سکنه‌سنك تشکیل ایلدیکی توجه بر قومه زبان دراز اعتراض اولمسی ، بصیرتسزلکی قدر مایهٔ انصاف و وجدانك دخی طرز تجلیسنی ، و حیثیت قلمیه‌جه‌ده سرمایه‌سزلکنی کوستردی .

کندی سوزلری بیله کندی تعریضاتنی مکذب اولدیغندن جواب مقامنده سکوتله مقابله شرط حکمت ایجابیندر .

شوقدر وارکه شجاعت جبلی ، مزیات مردانکی کبی صلابت دینیه ایله‌ده متحسس بولنان کردلر عادتلرنجه عادة دکل ، احکام عالیه‌سنه واقف اولدقلری شریعته امتثال ایدرلر .

مدت عمرنده برکون نماز قیلمامش ، اوروج طوتمامش اولان حلمی افندینك شرعه مناسبتی یوقدرکه متمسك شریعت اولانلری تشخیص ایده‌بیلسون . ابدست نماز اورادی ، اداب دینیه غریبی اولان اوذات ، فرائض دینیه‌نك کردلرجه وقوف کافی اوزرینه مرعی بولنان اداسنی کندیسی بیلمامکده معذوردر .

بتون کردلرجه امر مسنون ختانه رعایت دخی عمومیدر . . کردلر ملاعبات کودکانه‌ده بیله انظار تجسس ومعاینه‌یه قارشی تسترلطفردن استعاذه ایدرلر .

طهارته ، نظافته فوق الغایه رعایت ایدن کردلرك اخلاقی کبی مسکنلرینك داخل وخارجیده اوساخ غرضله تحریف حقیقت تمشیه آلوده اولان وجدان یوتسولرندن دها تمیزدر .

حلمی افندی بتلیسده مسکن اتخاذ ایلدیکی محل برحمامك منحرقات محل اولان برکلخان اتصالنده ایدی .

نظرینی او محیط سفالتدن ، او اسطبل عمومیدن خارجه چیقه‌مدیغندن یالکز اورایی کورمش ، اورایه آلشمش ، هر یری کندی مسکنته قیاس ایتمشدر .

ولایتك اسلاملرله مسکون سائر محللری دخی موطکیچه‌ده امر دینه ، ختانه ، نکاحه جدی رعایتلر موجود ، اعتقاد خالص ایله عبادته انهماکاری رونمودر .

ناموس اوزرینه قوندیرلمق ایستنیلن لکه‌یی کردلرك قان ایله یقامقه مألوف اولدقلرینی ، شوکت بونك ادواتنه وسائطی منوی اولانلر بیله‌مزلر ایسه‌ده بونی تقدیر ایدنلر پك اعلا بیلیرلر .

مقاله‌نك برفقره‌سنده کردستانجه علمای دینك محدودیتی وینه سلسلهٔ افاده‌سی میانده قصبه‌لردن بتقه عشایر ایچنده قادری ، نقشی متشایخك وجودینی ، اداب طریقتك جریانی اعتراف ایله بدیهی برتناقض کوستریبور .

بوراده پك چوق علما واردر ، هر یرده بش اون قدر علما ومشایخك وجودی کافی ایکن منع ملحقات بتلیس ولایتنده بش بیکدن

برکناهمی صدور ایتدی ؟.. نه دن اوی بو حال ا
کشف راز استرم ای بار خدای متعال

برندای صمدانی دیدی (یابن العمران)
استعذ بالله من همزات الشیطان

بوکیجه سوءقرینك سکا تأثیر ایتدی
باق که برلحظه‌ده احوالکی تغییر ایتدی

اول زمان اکلادی موسا که بو شیطاندندر
بونجه قسوت بتون اول دشمن ایماندندر

صوله دوندی بری کوردی فقط شکلی عجیب
صاغ کوزی کور یوزی چرکین بورشوق یکده مهیب

اوکا توجیه خطاب ایتدی دیدی ای ملعون
نه کزرسك بورالرده؟ بو نه طور محزون؟

سنی حق صدرنشین جبروت ایتدی ایدی
سنی سرحلقهٔ خیل ملکوت ایتدی ایدی

آدمه سجده ایچون جمله یه امر ایتدی خدا
ایتدیلر سجده بتون سن یالکز ایتمدك اما

نه دن ایتدکدی او کبر ایله اولدك اغوا
کندی کور کوزینه لعنت ایتدکدی سزا

دیدی (موسا بنی سن موعظه کز دکل بی
بی طرد ایتدی خدا ، قیلدی اولو العزم سنی

بن بتون عرش معلاده‌کی روحانیلره
بن بتون زمرهٔ کروبی و رحمانیلره

بوقدر بیك سنه‌لك درس عبادت ویردم
قطعهٔ خاتمهٔ قرب الهه ایردم

سنکده انقیاد ایدی‌ور طاعتکی خدمتکی
سویله موسا سبب قربتکی ، حرمتکی

مصرده قاتل ایدك ! بورده بنی ادسك
ویله برطور مقدسده کلیم ادسك

نه الکدن ، نه دیلکدن چیقه‌جقدی برکار !
اولمسه‌یدی بو رسالتده‌ده هارون سکا یار

برقیزك مهری ایچون اون سنه چوبان اولدك ا
شمدی برقوص قوجه‌مان صاحب فرمان اولدك !

بو عبادتمی ؟ طاعتمی ؟ اولدی ! حاشا
بل (یعز من یشاء و یذل من یشاء)

مکتب سلطانی اوکنده انتخابات آلایی

سرکذشتم که مقدردی او سر مکنون
بو قیلندی ـ بانك ـ ظاهر سز بن برکون

عرش اعلاده تفرجله اولوردم محظوظ
نظرمده متجلی ایدی ـ لوح محفوظ ـ

باقدم اول لوحه‌ده یازمش که مقربلردن
بری عصیان ایدیور، طرد اولنور اول یردن

اوکا لعنت اوقودم : کیم اوله‌جق ، صورمزدم
چونکه بونك بکا اوله‌جغنی اومزدم

صوکره آدم طوغوردی ایتدی تفوق ناکاه
قدمله ، شرف عنصری ایتدی تباه

قصقانیردم ! اوکا عنصرجه دها فائق ایدم
اوکا اوکرتدیکی اسماءه دها لایق ایدم

بن صیقلدقجه اوکا حرمت ایدردی معبود
ناکه امر ایتدی ملائکلره ایتدیردی سجود

قال ربی ـ اسجدوا لآدم ـ قلت امالا
اشته اوندن دیدی ـ استکبر ابلیس ابا ـ

طاقدیلر بوجه تحقیر ایله طوق لعنت
اولدی اولادیه ، احفادیه وجه نکبت

صوکره آلمدی بونك حقی بن آدمدن
اوتی اغفال ایله قوغدیرمشیدم جنتدن

فقط او عرض ندامتله تذلل ایتدی
(ربنا انا ظلمنا) یه توسل ایتدی

بن ایسه اویله لولای عرض ندامت ایتمدم
حمده اغوای بشردنده فراغت ایتمدم

حاصلی یایدیکنی یاپدی : بیاه آدم
بیلمه‌مزکه نه ایدی مقصدی رب عالم

قدر ایتمه‌دی بونی کندیسی دون اوللی
نه ایدی مقصدی ؟ (لایسئل عما یفعل)

اشته سن ، اشته خدا صورسه‌ك اکر دیکری
حقلی حقسز نه دیسه‌م هپ بکا درلر کذا

اویله برمکروفسون لانی سوردی شیطان
کندی اوندن صکره موسا دیدی رب

بوتلاقی بکا برآینهٔ عبرتدر
دینك ابلیس بو احواله قوربان تحفه‌در

* * *

چوق صوکره ، برکیجه بطحاده کوروندی
غبطه کش بارقه روشنده شعلهٔ طور

اویله بوکسدی که تاپایهٔ عرش رحمان
شاهراهنده ملکلر کورینردی رقصان

اشته اول کیجه بنه مام ایچنده شیطان
بوقیسك جلنده ایدیوردی افغان

طوغلادی باشنه ذرنتی دیدی ـ یوسف
کلدی دنیایه محمد بوده کلدی تف

مثلاو حکومت مشروطه‌نك محسناتندن مستفید اولمق امل استدعاسنده بولنمشلر ایدی. شوحالده اوستریا دولتی اشغال موقته نهایت ویره‌رك بوسنه وهرسكدن چكیله جكی یرده یالکز یکی پازار سنجاغنی تخلیه وترکله مذکور ایکی ایالتك اوستریایه الحاقه قرار ویردیکنی اعلان ایتمسیله مخل حقوق وعهود اولان بوحرکت جلیه بادئ تأثر اوله‌رق محلی اهالیسی فریاده باشلادیغی کبی بووجهله استاتوقونك تغییری آتیاً کندی حقلرنده موجب تهلکه اوله‌جغنی ملاحظه ایدن صربلیلرله قره‌طاغلیلرده هیجانه کله‌رك همان تهیأت حربیه‌یه باشلامشلر و اوستریایه اعلان حرب ایتمك درجه‌سنه قدر وارمشلر ایدی.

ممالك عثمانیه‌جه حاصل اولان هیجان دها از اولمیوب محافظهٔ حقوق ایچون محاربه‌یه اشتراك ایتمك اوزره اوردی همایونه التحاقه آماده اولدقلرینه قدر بعض ولایات اهالیسی طرفندن تلغرافلر الینه باشلادیغندن صرب ایله قره‌طاغك آچیق تشبثده بولندقلری محاربه‌یه دولت علیه‌نك دخی ایستر ایسته‌مز مجبور اوله‌جغی تأمل اولنمسیله مذکور ایکی حکومت ایله بالمخابره طرفلرندن کلش اولان ذوات ایله ایجاب حال مذاکره اولنه‌رق چونکه انکلتره دولتی و متفقلری بالقانلرده برصلح دائمی تأسیس املنده بولندقلرندن وذاتاً قونفرانس پروغرامنده دولت علیه‌نك ضررینه اوله‌رق صرب ایله قره‌طاغه دخی کمپنسات اعطاسی محرر اولدیغندن قونفرانسده ویریله‌جك قراره انتظار اولنمسی لزومی بالتلقین میانه‌ده حاصل اولان ائتلاف افکار اوزرینه بوایکی حکومت شوحالده اوستریایه بومحاربه آچمق قصدندن فراغت ایتمشلردر.

مع هذا باب عالیجه دوام اولنان تشبثات وتعقیبات نتیجه‌سنده اوستریا حکومتیله بوسنه وهرسك دائرنه برصورت ائتلافیه مذاکره‌سنه بدأ اولنوب فقط حکومت سنیه‌جه تأمین حقوقه صالح اوله‌رق وضع اولنان اساسك قبولنجه اوستریانك ترددی وبوکا مقابل بزم شتابزدهٔ مذاکره‌نك برقاچ آیدنبرو امتدادینه بادی اولمشدر. کرك بوتك وکرك بالقانستان مسئله‌سنك شمدی‌یه قدر اوزامسی تراخیدن منبعث اولمیوب حسب الحال اظهار ایلدیکمز طورمسالمتکاری ایله استجلاب اولنان آوروپا افکار عمومیهٔ عادله‌سنه استنادمزك نتیجهٔ مفیده‌سنه انتظارمزدن ناشیدر. ایشته بوطریق منتج موفقیت اوله‌رق اوستریا دولتی مقدمکی قرار قطعیسنه رغماً افکار عمومیه‌نك تأثیریله دول متحابه‌نك وصایاسنه بالاتباع حکومت سنیه‌جه تسویهٔ مسئله ایچون وضع اولنان اساسی بوکره بعض تعدیل ایله قبوله موافقت ایلمش اولدیغندن کرك حقوق دولتك تضمینی وکرك بوسنه وهرسك اهالیسنك آتیاً دخی حقوق مذهبیه وسیاسیه‌لرینك تأمینی دائره‌سنده عن قریب مسئله‌یه ختام ویریله‌جکندن امیدوارم (الفیشلر) بونك ومحاربه‌ومذاکره‌سی منقطع اولمیان بلغارستان مسئله‌سنك دخی برحسن نتیجه‌یه ایصالی مأمول قویدر. مسائل سیاسیه‌ده دول معظمه طرفندن کورلمکده اولان معاونت ومظاهرت حقیقهٔ سزاوار شکراندر (دواملی الفیشلر) بیاندن مستغنی اولدیغی اوزره برزماندنبرو بابعالینك مسلك سقیمی ایله انکلتره دولتی کوجنمش بولنوب دولت مشارالیهانك دولت علیه حقنده قدیمی اولان پولیتیقه‌سی تغیرپذیر اولدیغندن بوتحول سببیله مسائل سیاسیه‌ده انواع مشکلات کورلمکده ایدی. شمدی ادارهٔ جدیده‌ده حکومت سنیه‌جه اتخاذ اولنان مسلك سیاسی ایله انکلتره‌نك دوستلغی اکتساب اوله‌رق دولت مشارالیها اسکی پولیتیقه‌سنه بالرجوع منافع دولت علیه‌یی قدیمی وجهله التزام وممالکمزك حصول ترقیاتی اسبابنك استحصالنه اهتمام ایلمکده (آلقیشلر) و دیکر دول متحابه‌ده ادارهٔ مشروطه‌مزدن ممنون اوله‌رق حکومت سنیه‌یه دریغ معاونت ایتمه‌مکده‌در.

بروجه‌مذکور سرزدهٔ ظهور اولان مسائل سیاسیه آره‌سنده کرید خرستیانلری دخی آوستریانك قرارینی تقلیداً کریدك یونانستانه الحاقه کندی میانلرنده قرار ویره‌رك کیفیتی جزیره‌جه اعلان ودولتلره دخی تبلیغ وبیان ایلمشلر ایسه‌ده بو قراری دولتلر عدم قبول ایله رد ایلدکلری کبی یونان حکومتی دخی کریدلیلرك بو بابده‌کی حرکتلرنده مدخلی اولمدیغنی بیان ایلمشدر. (آلقیشلر)

کرید مسئله‌سی حقنده جزیره‌یی بر مدتدنبرو امانةً تحت اشغال عسکریه‌لرینه المش وجزیره اوزرنده‌کی حقوق دولت علیه‌نك محفوظیتنی اولوقت تحریراً تأمین ایتمش اولان انکلتره، فرانسه وروسیا وایتالیا دولتلریله بالمذاکره جزیره‌نك شکل ادارهٔ آتیه‌سی حقنده برقرار اتخاذیله حقوقمزك تأیید ورعایت نقطه‌سنه اعتنا اولنه‌جقدر. (آلقیشلر)

مسند صدارتی درعهده ایلدیکم زماندنبرو بو کونه قدر مرور ایدن بش آی ظرفنده ماهیات وتفصیلاتی هیئت مبعوثان کرامجه معلوم اوله‌جغی بی‌اشتباه بولنان داخلی وخارجی بونجه مشاغل ومشکلات ایچنده وقوع بولان تشبثات ایله صرف ایدیلان مساعی واستحصال اولنان نتایجی بحسب الامکان ایضاح ایتدم. الیوم تحت مذاکره و تدقیقده بولنان امور داخلیه ومسائل خارجیه‌مزك دخی نتایج مطلوبه‌یه اقترانندن امیدوارم. هرحالده جناب حقك لطف وعنایتی ومبعوثان کرامك مظاهرتی ایله تشبثات صادقانه‌مز، عزیز ومقدس وطنك وملت معظمهٔ عثمانیه‌نك تعالی قدر وشاننه خادم اوله‌جغنه قطعاً امینم. (فوق العاده سورکلی الفیشلر)

منثورات : شیطانك نغوتی

آثار منظومه

وادی ایمنه طوغری کیدییوردی موسا
قلبی برلشهٔ اسرار کلام مولا

ناکهان قلبنه برظلمت قسوت کلدی
چوق تردلره دوشدی اوکا خشیت کلدی

دیدی ـ یارب بوراده طورمجلا دیلور
بوراده نکهت پررحمت مولا دویولور

هرسفر پیش نکاهنده دورورودی جبروت
روحی اوقتنار ایدی نغمهٔ ذکر ملکوت

تکامل تدریجی قاعده‌سی بونلرده تطبیق ایدلمش اولسه ایدی بوکون نتیجهٔ حسنه‌سی خیره بخش انظار افتخارمز اولوردی .

بزهر کس ، هر ماتی تحصیلدن ، معارفدن بی بهره براقمه چالشدق . هیئت عمومیه‌مزی تشکیل ایدن اقوام متعدده‌یی نه صورتله فیضیاب عرفان وکمال ایده‌جکمزی دوشونمدك ودوشونه‌مدك . مثلا : بوکون مملکتمزك بر قطعهٔ وسیعه‌سنده متمکن کردلر نعمت علوم ومعارفدن نه درجه‌ده مستفید اوله‌بیله‌جکلری خاطره کتیرلمدی . او براز ترقی اورته‌یه قویه‌دق کردلر حائز اولدقلری فضیلت وکمالی کندیسی وغیرتلری سایه‌سنده وجوده کتیرمشلردر . یوقسه بزم هیچ بر صنع ومدخالمز یوقدر .

کردستانده آچدیغمز مکاتب نه بزم بکله‌دیکمز فائده‌یی تأمین ونه ده آنلرك احتیاجلری دفع ایدر .

مکتبلرده اوقونان درسلر احتیاجات محلیه وزمانیه‌یه موافق اولمزسه البته استفاده جهتی کوریلمز .

هرشیدن زیاده بر مکتبدن ایدیله‌جك منفعت عمومیه نظر دقت واعتنایه آلنملیدر که بکله‌نیلن نتیجه حاصل اولسون . بو حاللری دوشونیلمیه‌رك هر یرده برطرز تدریس وتعلیم اختیار ایدیله‌جك اولورسه مطلوب ترقی تقیض اسبابی کندی کندینه محو ایدلمش اولور .

بوکون کردلر ذکاوت واستعدادلری اعتباریله بر تحصیل وتربیه کوره‌جك اولورلر ایسه دولت وملتلر بیوك بیوك فدا کارلقلر اجرا ایدن اجدادلرینك آثارینه اقتفا ایده‌رك شمدیکی حالده دخی دین وملکه خدمات نافعه ایفاسنه نه درجه‌لرده مستعد وقابلیتلی اولدقلرینی بالفعل کوستررلر وکوسترمکده‌درلر .

کردستانده بولندیغم زمان دلو ناچیزانه اولسون بعض معارف خدمتنده بولندم بونك ایچون معارفه دائر ممکن مرتبه بر معلومات اجمالی حاصل ایتدم .

ایلروده کردستان مکتبلرینك حال سابق وحاضری ایله مستقلا بکله‌دیکمز استفادهٔ عمومیه‌یی موجب نه کبی اصلاحات اجراسنه لزوم اولدیغنی ایلروده عرض ایده‌جکم منفیاً بدی مسافری اولوب نائل اولدیغم پك بیوك توجه والتفاتلرینه قارشی بوراده‌ٔ انا عرض تشکراتی ومبالغ مخصوصهٔ وجدانیه‌مدن تاقی ایدرم

رکانی زاده :

سید محمد عصمت‌اله

صدراعظم پاشانك بیاناتی

[کچن نسخه‌دن مابعد]

بلغارستانه کلنجه اعلان استقلالدن اول بلغارستان اردوسی حال سفربری‌یه وضع اولندیغی مثللو بعده دخی حدودلره عساکر ملیه‌سی ومهمات قلیله تهیات حربیهٔ کلیه‌یه مسارعتی کورلمسی اوزرینه بزجه‌ده تأمین مدافعه ضمننده ایکنجی واوچنجی اردوی همایونلرك وقت حضری‌یه کوره نقصانلری اکمال اولنمش واوچنجی اردونك بر فرقه‌سیله اناطولی ولایت متجاوره‌سنده‌ده درت فرقه‌نك ردیف طابورلری برای تعلیم تحت سلاحه آلنمش اولدیغندن بلغارلرك تجاوزی حالنده اناطولیدن قوهٔ کافیه جلبی دخی تصور اولنمش ایسه‌ده انقلاب واقع اوزرینه هنوز ادارهٔ مشروطه لایقیله تأسس و آسایش تقرر ایتمه‌دن محاربه‌یه کیریشلمسی تقدیرنده وقوعی طبیعی اولان شورش جنك وجدال ایچنده مملکتجه حالك نه رنك کسب ایده‌جکی جای تأمل اولمسنه ومحاربه طرفداری اولان بلغارلرك وبلغارستانك استقلالنی پاره ایله دکل قان ایله آلمالیدر ادعاسیله تدارکات فوق العاده‌ده بولنملرینه مبنی دولتلره بالمراجعه و ضایعات واقعه‌لری اوزرینه معاوضه صورتیله بلغارستاندن صلحاً استحصال حقوقه قرار ویرلمش اولدیغی حالده بلغارستانده ترك سلاح ایدیله‌جك یرده حرکت فوق العاده کورلمسیله بزجه‌ده عین تدارکاتده بولنمسی ضروری وادنا برسببله طرفین اردولری بیننده مصادمه وقوعی طبیعی اولوب بو صورتله محاربه بردفعه بدا ایدنجه نه درجه توسع ایده‌جکی ودیکر بالقان مملکتلرینك دخی اشتراکیله صلح ومسالمت عمومیه‌نك نه مرتبه اخلال ایدلمش اوله‌جغی وارستهٔ تذکار اولدیغندن مسئله صلحاً تسویه اولنمق اوزره بلغار حکومتنه وصایای مؤثره اجراسی اشعار اولنمسیله دولتلر درحال بلغار حکومتنه اجرای تبلیغات و اصرار ایلملری اوزرینه حال سفربریده بولنسان بلغار عسکری ترخیص ایدلدیکی کبی بزجه‌ده براو تعلیم سلاح آلتنده بولنسان ردیف طابورلرینه رخصت ویریله‌رك بو منوال اوزره محاربه اندیشه‌سی برطرف ایدلمشدر . بونك اوزرینه تعویضات ماده‌سنی مذاکره ایچون بلغارستان طرفندن تعیین واعزام قلنان موسیو لاپچف ایله وقوع بولان اجتماعاتده بلغارستانك ایله روم ایلی شرقینك ورکولریله بلغارلر طرفندن ضبط اولنان تیمور یولنك قیمتی حقوق سائره ایله معاً بالحساب بالغ اولدیغی مقدارلر رأس الماله تحویلنده یکرمی سکز میلیون لیرا قدر بریکونه بالغ اولمش ایکن موسیو لاپچف بلغارستان ورکوسنی ودیون عمومیه حصه‌سنی اعطاده عدم مجبوریت بیانیله وروم ایلی شرقی ورکوسنی بعض اسباب سرد ایده‌رك یوز [illegible] درت بیك لیرایه قصر وتنزیل ایله [illegible] یکون رأس الماله بالتحویل ضبط [illegible] اولنانلری شمندوفر بدلی و دیکر بعض مطالبات داخل اولدیغی حالده سکسان ایکی میلیون فرانق ایله ایفاسی یتورلمسی ادعاسنده بولنمش وبو صورت بزجه ناقابل قبول اولدیغندن میانه‌ده اولان فرق عظیمك فصلی اجتماعی مقرر بولنسان قونفرانسه براقیلوب مذاکره‌یه ختام ویرلمش ایدی .

کرك بلغارستانك اعلان استقلالی وکرك اوستریانك بوسنه وهرسك ایالتلرینی کندی ممالکنه الحاقی قراری کبی ایکی وقعه‌نك عین زمانده ظهوری تصادفات سیاسیه‌دن اولمسیله بونده براتفاق خفینك وجودی احتماله بناء هر ایکی مسئله حقنده حکومت سنیه‌جه اتخاذ اولنان تدابیرده کمال احتیاط ایله حرکت اولندیغی ولتشبثات واقعه رهین موفقیت اولدی .

قانون اساسینك اعلانی اوزرینه بوسنه وهرسك اهالیسی سائر ممالك عثمانیه اهالیسی

« ویرر بر امارت ایداشدر ، بر خرستیان »
« حکومتی وبر ملی عسکری اوله‌جقدر. » بو
محرر اولان برنجی ماده‌سیله دولته تابع بر
امارت اوله‌رق تأسس ایتمش وبوکون استقلاله
ادخال ایدلمك ایستیلان شرق روم ایلی ایالتی
دخی « بالقانلرك جنوب طرفنده روم ایلی »
« شرقی نامنی آله‌جق ، ومختاریت اداره شرایطی »
« تعلیله طوغریدن طوغری‌یه حکومت پولتیقیه »
« وعسکریهٔ پادشاهی تحتنده قاله‌جق بر ایالت »
« تشکیل اولنمشدر . بو ایالتك برخرستیان »
« والیسی اوله‌جقدر . » متنی حاوی اولان
مذکور معاهده‌نامه‌نك اون اوچنجی ماده‌سیله
طوغریدن طوغری‌یه حکومت سنیه‌نك تحت
اداره‌سنده بر ایالت ممتازه اوله‌رق تشکیل ایدلمشدرکه
بو ایالتك حدودی ، معاهده‌نك اون دردنجی
ماده‌سیله بلغارستان امارتی حدودندن غیری
وآیری اوله‌رق تعیین قلنمشدر .

بناءً علیه بوکون بلغارستان نامیله تشکیل ایدلمك ایستیلان قرالیتی ترکیب ایدن ممالکك برقسمی ذاتاً امارتك حوزهٔ اداره‌سنه داخل ، دیکر قسمی ، که شرق روم ایلی ایالتیدر ، موقتاً اداره‌سی ١٨٨٥ تاریخلی درسعادت قونفرانسی مقرراتیله برنسك شخصنه مودوعدر .

قرالیته قلب ایدیلان امارت ایله ایالت ممتازه‌یی اول اول یکدیکرندن تفریق ایتملیدر . آندن صکره هر ایکیسنك وضعیت عهدیه‌سی نه اولدیغی ونه کبی ادوار وصفحات کچیردکلری بیلنملیدر .

بوقاروده بیان اولندیغی اوزره بلغارستان امارتنك وضعیت سیاسیه‌سی برلین عهدنامه‌سنك برنجی ماده‌سیله تعیین ، وشرق روم ایلی ایالت ممتازه‌سنك شکل اداره‌سی ایسه مذکور عهدنامه‌نك اون اوچنجی ، اون‌بشنجی ، اون آلتنجی ، اون یدنجی ، یکرمنجی ، یکرمی برنجی ، یکرمی ایکنجی ماده‌لریله واضحاً تصریح وتعیین قلنمشدر . شو قدرکه شرق روم ایلیده ١٨٨٥ سنه‌سی صوك بهارنده ظهور ایدن حرکت عصیانیه‌نك اطفاسنده دولتجه هرنه‌دنسه کوستریلان تراخی وتصورك نتیجه‌سی اوله‌رق انعقاد ایدن طوبخانه قونفرانسی مقرراتیله مذکور ولایتك شکل اداره‌سی دوچار تغیر اولمشدر . مقررات مذکوره شودر :

« دولتلر روم ایلی شرقی ایشلرینه متعلق »
« صورت تسویه‌نك زیرده مصرح احکامنی »
« شمدیدن قبول ایتمکده متفقدرلر ، واحکام »
« مذکوره‌نك بوشکلده اوله‌رق درحال نشر »
« واعلان ، وموقع اجرایه وضع ایدلمسنه »
« موافقت ایلدیلر . »

« اولا ، روم ایلی شرقی ایالتی والیلکی »
« برلین معاهده‌نامه‌سنك اون یدنجی ماده‌سی »
« موجبنجه بلغارستان برنسنه احاله بیوریله »
« جقدر . »

« ثانیاً ، روم ایلی شرقی ایله بلغارستان »
« امارتنك اداره‌سی شخص واحدك ید »
« بولندقجه معاهدهٔ مذکوره‌نك اون‌اشنجی »
« ماده‌سنك فقرهٔ اولیسنده مشروط حقوق »
« سنیه‌یه مقابل قیرجه علی ناحیه‌سی اسلام »
« قریه‌لری ایله ردوب جهتنده واقع اولوب »
« شمدی‌یه قدر شرق روم ایلی ایالتی اداره‌سنه »
« کچمامش بولنان قرای اسلامیه ایالت »
« مذکوره‌دن بالتفریق طوغریدن طوغری‌یه »
« طرف دولت علیه‌دن اداره اولنه‌جقدر . »

« ناحیهٔ مذکوره ایله قرای مذکوره‌نك »
« حدودی حکومت سنیه ایله بلغار برنسی »
« طرفندن منتخب برقومیسیون جانبندن »
« اراضینك ایجابات طبیعیه‌سنه کوره وقاط »
« وحاکهٔ عسکریه‌سی منافع دولت علیه‌یه موافق »
« اوله‌جق صورتده محلنده تعیین قلنه‌جقدر . »

« ثالثاً ، شرق روم ایلی ایالتنك اصایش داخلیسی »
« وایالت مذکوره‌ده متمکن بالجمله صنوف تبعه »
« شاهانه‌نك رفاه حال وسعادتی تأمین ایچون »
« ایالتك تشکیلات داخلیسی باب عالی ایله »
« بلغارستان برنسی طرفندن تعیین قلنه‌جق »
« مأمورلردن مرکب برقومیسیونده کوزدن »
« کچوریله‌رك ایجاب حال واحتیاجات محلیه‌یه »
« کوره تعدیل ایدیله‌جك ، وخزینهٔ جلیله‌نك »
« بالجمله منافعی دخی نظر اعتنایه آلنه‌جقدر . »

« بوقومیسیون درت ماه مدتده اکمال »
« مأموریت ایلیه‌جك ، ومعاملاتی درسعادت »
« قونفرانسنك تصدیقنه حواله اولنمق لازم »
« کله‌جکدر ، تعدیلات مذکوره تصدیق »
« اولنتجه‌یه دکین ایالتك احوال حاضره‌نك »
« ایجاب ایلدیکی صورواشکال اوزره امر »
« اداره‌سی برنسك رؤیت وصداقتنه محول »
« اوله‌جقدر . »

« رابعاً ، برلین معاهده‌نامه‌سنك بلغارستان »
« ایله شرق روم ایلی حقنده اولان سائر بالجمله »
« احکامی کماکان باقی و مرعی‌الاجرا اوله »
« جقدر . »

بو صورت تسویه‌دن مستبان اولدیغی اوزره شرق روم ایلی ایالتنك اداره‌سی بلغارستان برنسنك شخصنه تودیع اولنمشدر ، بناءً علیه مقررات محکیه‌نك « رابعاً » اشارتلی فقره‌سنده مصرح اولدیغی وجهله برلین معاهده‌نامه‌سنك بلغارستان ایله شرق روم ایلی حقنده‌کی احکامی تبدل ایتمه‌مش ، وشکل اداره نه ایسه علی حاله باقی ودولت متبوعه‌یه قارشو وضعیتی کماکان جاری قالمش وخزینهٔ جلیله‌یه اولان تعهداتنه اصلا خلل کلمه‌مشدر .

مابعدی وار

سلیمانیه‌لی سیف‌الله

کردستانده معارف

معارف دنیاده موجود اقوامك الك برنجی درجه‌ده محتاج اولدیغی لوازم مدنیه‌دندر ، معارفسز مدنیتك تشکلی وادامه‌سی غیر قابلدر . برملت نه‌قدر مستعد ، نه‌مرتبه زنکین اولسه معارفجه اولان نقصانی اقتدار وسرمایه سندن کندیسنی حصه‌یاب ایدمز . معارف حقنده هرنه قدر بسیط مطالعه ایلسه بزه حصر مقال ممکن اوله‌میه‌جغی بدیهیدر .

کردلر خلقةً قابلیتدکی وهنردلو تربیه وتعلیمه مستعد برقومدر . عمومیت اعتباریله قسماً داخل دائرهٔ مدنیت اولمامش کبی برحالده کورنملری شمدی‌یه‌قدر قابلیت فطریه‌لرندن حقیله استفاده ایتدیرلمدیکنی کوستریر . اونك

اولانلر یالکز استثناله مستحق کوریودی . معشوقهٔ احتراض لاقید براکثریتی والده‌سندن آیرمش ، اوازدحام خود کامی مزین ومطاطن براوجورومدن آشاغی سوروکلیوردی . راغب پاشا ، منیر پاشا کبی پیشدارلری ، تحسین پاشا ، عزت پاشا کبی دمدارلری اولان بوحیدود اردوسی – آلتی یوز اوتجی سنهٔ دوریهٔ استقلالنی بوکون تجلیل ایتمکده اولدیغمز – بودولتك نامنه منسوب نه قدر افراد معصومه وارایسه هپسنی اوورطهٔ اضمحلاله یووارلادندن صکره انقاض ومتروکاتی کندی ملیونلرینه علاوه ایدجکدی . اومشتهیات عفوره‌نك صوك واسطهٔ اسکانی اولمه یوصوك میراث نامزد ایدی .

تکن آلتی عصرك بسیم وکریان نه قدر خاطراتی وارسه هپسی بوصوك ثلث عصرك مواجههٔ دهشتنده مبهوتدر . بودورهٔ هلاك ونهلکهٔ اقوام منقرضه‌نك بیله صحائف نکبتنده کورلمز ، نه تیمورلنك استیلاسی ، نه ۹۳ بلاسی ، هیچ برحادثه بوخلقی بوقدر ازمامشدر : آنقره صحراسنده تیمورلنك پادشاهمزی اسیر وضرالدوق قسطنطین ۹۳ ده استانبولك سورلرینی تسخیر ایدرکن بیله – بیوك شهزاده علاءالدینك لقب مبارك مایسنی جالش اولان – بوپاشالر قدر بزه قنالق ایتمیورلردی .

اوپاشالر موجودلری برر برر افنا ایتدکدن صوکره اسملردن ، خیاللردن قورقمه باشلادیلر . (مدحت پاشا) نامی کبی (سلطان عثمان) اسمندن‌ده خوف اولنیوردی . چونکه مدحت پاشا قانون اساسینی ایستیه‌جك ، چونکه (سلطان عثمان) دولتك حسابی صوره‌جقدی .

بویادکارلر یالکز خاندان افرادی دکل ، دودمان عمومی‌ده ییقیورلردی ، ادبیات اضطرابات وجدانه لسان بیان ویره‌جکی ، تاریخ حالی ماضی حضورنده محجوب واستقباله قارشی نومید بولندیره‌جغی ایچون مکتبلرمزدن برر برر قوغولدیلر .

مکاتب عسکریه ناظری اولاد وطنی بحار مجهوله‌یه سوق ایدرکن معارف ناظری جلال پاشا اوبیکناهلرك اوقودقلری واوقویه‌جقلری معصوم کتابلری دائرهٔ رسمیه‌سنك قرشنده‌کی حمامك کلخنلرنده یاقیوردی . بغدادی قتل عام ایدرك مدنیت اسلامیه‌نك متروکات قیمتداریله دجله نهرینی سرخ وسیاه بویان هلاکو بیله بومظالمی کندیسنك اولمیان برمملکتك دشمن اولان اولادینه روا کورمامشدر .

بوقدر مصائب متوالیه‌نك پیاپی قارشیسنده موجودیت سیاسیه‌سنی محافظه ایتمك بردولت ایچون بیوك برحجت قدرت ومکنتدر . اوخاطراتك تألیم وجدان ایتدیکی بودقیقه‌لرده بیله بز بونشانهٔ پایداری‌یی کوردکه مباهی‌یز

جنکیز اردوسنك سیل مقاومت براندازیله سکود یایلاسنه کلمش اولان بودلاور وجنکاور عشیرت تأسیس ایتدیکی دولتك وسائط اعتلاسنی ینه بورالرك اقوام وعناصر اصلیه‌سنده بولمشدی . دور استیلامزده عثمانلی پاراغی ویانه وتبریز سورلرینك پیش وبالاسنده تموج ایتدیرن کزیده عسکرلرمز ، ینکیچریلرمز اکثریتله خرستیان اولادندن متشکل ایدی .

بودولتك اساسنه اونلرك‌ده خون جلادت وحمیتی قارشمشدی . بوکون هپمزك ، – دینمز جنسمز ، لسان ومذهبمز هرنه اولورسه اولسون – هرعثمانلینك اعز ایام واعیادیدر .

یکی غزته‌دن : سلیمان نظیف

تلخیص سیاسی

– مابعد –

اوستریا حکومتی بوسنه وهرسك ایالتلرینی اشغال ایتمکله برابر بوولایتلرده ساکن اهالئ اسلامیه‌نك حقوق مدنیه و دینیه‌سنه دائر اوروپایه ودولت علیه‌یه قارشو برطاقم تعهداتك ایفاسنی دخی درعهده ایتمشدر .

تعهدات واقعه‌نی عاملیه ایفا ایدوب ایتمدیکی بحثنه کلنجه اعیان رئیسی سعید پاشا حضرتلرینك « طنین » غزته‌سیله نشر ایلدکلری خاطراتك بوسنه و هرسکه متعلق قسمنده بیان اولندیغی اوزره پاشای مشارالیهك ایالتین مذکورتین اهالئ اسلامیه‌سنك حقوق مدنیه و دینیه‌سنه وکیفیت مهاجرتلرینه دائر اولوقت درسعادت سفیری بولنان بارون « دوقالیس » ایله سبق ایدن مکالماتی تعهدات واقعه‌نك حکومت مشارالیهاجه بکده ایفا اولنمدیغنی ، وباب عالیجه‌ده هیچ بروقت بوبابده براثر اعتنا کوسترلمدیکنی کوسترر .

ذاتاً بوسنه اهالئ مسلمه‌سنك ۱۸۸۲ سنه‌سنده‌کی قیاملری ، واوستریا ایمپراطورینه بالدفعات محضرلر ارسال ایلری دخی بونی مؤیددر .

شوتفصیلات وتعهداتدن عیان اولاجغی اوزره بوسنه وهرسك فعلاً مطلق برصورتده اوتوز سنه‌در اوستریانك تحت اشغالنده بولنوب هیچ برزمان اوراده‌کی اجراآت و معاملاتنده برقیده تابع ویا مؤاخذه‌یه دوچار اولمامشدر .

اهالئ اسلامیه‌نك محافظهٔ حقوق ومنافعنجه دولت متبوعه‌یه مترتب حق مداخله و نظارت دخی استعمال اولنه‌مدیغندن معاملهٔ مستبدانه‌یه خلل کتیرلمامشدر .

یعنی تعبیر اخیرله باب عالی ، بوسنه وهرسك احوالنه ، سیما برچوق خصوصات مذهبیه‌ده مقام جلیل خلافته مربوط طوتیلان معاملاته کویا علاقه‌دار دکل ایمش کبی بیکانه قالمش وشوحال ، ماهیت اشغالی مرور زمانله بالتدریج بشقه برقالبه افراغ ایلمشدر ، ایشته ایالتین بوصورت وضعیتده ، وبز ایسه اکا قارشو چوقدن هر خصوصده قطع علاقه حالنده ، ایکن قطعیاً ورسماً اوستریا طرفندن ضمیمهٔ ممالك ایدلمش ویکی پازار بالتخلیه دولته اعاده قلنمشدر .

اوستریانك یکی پازاری اعاده‌سی ایسه عهدنده ثباتندن زیاده صربستان وقره‌طاغك تهاجمات ملحوظه‌سنی بزه توجیه قصدینه دلالت ایدر .

بلغارستان امارتنك اعلان استقلالی بحثنه کلنجه ، بوسبتون حکومت متبوعه‌نك حقوق صریحه‌سنه تجاوزدر . معلوم اولدیغی اوزره بلغارستان ، برلین عهدنامه‌سنك « بلغارستان ذات حضرت پادشاهینك تابعی [illegible]

دهور واعصار ایلدکلرینه تاریخ شاهد اولدیغی کبی اوچ یوز خانه‌لی برکرد کویینده اون خانه ارمنیك واوچ یوز خانه‌لی کذا برارمنی کوینده اون خانه کردك قدیمدن بری ساکن اولوب اولمسی وطاغلرك تلال وشواهقنده برچوق کلیسا ومناسترلرك بولنمسی بومحبتلرینه بر اثبات باهردر .

زمانمزه قدر کرد اغا وبکلرینك درسعادتده ظهیرلری ، وبورالره کلن ودوشن غربانك ایشلری بوراده بولنان وحالا آنلرك اولاد واحفادلری موجود اولان معروف وقدیم ارمنی اکابرینك واسطه‌لریله تسویه ایدیله کلدیکی کبی بوراده بولنان ارمنیلرك اورالرده‌کی اقارب ومتعلقاتنك خصوصاتی ده آنلرك توسطلریله کردلر طرفندن دوش حمایته آلنیر ایدی .

بونی کورمش وتجربه ایتمش بوراده بر چوق ارمنی حالا برحیاتدر . حال وحقیقت بومرکزده اولدیغی وارمنیلر ایله کردلر ارەسنده جنس وقومیتجه اصلا بغض وعداوت اولمدیغی حالده نسلسه برمدتدر ملکك هرطرفنه سرایت ایدن سوء اداره‌کی برطاقم اسباب حادثه تأثیریله شوحسن آمیزشه نوعما خلل طاری اولمشدی .

بونك برمبنیده اورالرده ایجاب مدنیه‌یه موافق مکتبلر کشادیله بوایکی قوم اولادینه عینی برمنبع معرفتده فیض وتربیه ویرلمش اولسیدی .

وقتاکه باعث سلامت واستقبالمز ، اولان قانون اساسی اعلان اولندی ، بتون ممالك عثمانیه‌یه طنین انداز اولان بوخبر مسرت اثر کمال شوق وشادی ایله القشلاندی وبومسرت عمومیه ارەسنده کردلر وارمنیلر دخی همدست بزم وفاق اولەرق بربرلریله اوپوشوب بارشدی . هرایکی ملتی احاطه ایتمش اولان شب دیجور استبدادك شمس تابان حریتله رفعندن صکره بربرلرینی طانیوب آرەده محو اولمغه رمق قالمش اولان محبت اهلیهٔ عتیقه وحقوق ومودت سابقه‌لری الحمدلله قائم اولدی آنجق قابل انکار دکلدر که آرەده حاصل اولمش اولان جریحه‌لرك تأثراتیله بوکون هرایکی قوم دوچار ضعف اولەرق خسته‌در .

بونلرك خسته‌لقلرینی تداوی ایتمك ومداوات لازمه‌لرینی کمال حذاقتله تهیه واحضار ایتمك الحالة هذه هرایکی قومك هیئت اجتماعیه‌لرینك عقلا وخواصنه بورج ومتحتم بر وظیفه‌در .

بونك ایفاسنه انکل اولان استبدادك اثری قالمامش اولدیغندن بووظیفه‌نك عدم ایفاسی ایچون هیچ برمانع ومعذرت متصور ووارد دکلدر .

کرك کردلرده وکرك ارمنیلرده ممالکمزك قطعاتی قاریش قاریش کزمش وحسب التجاره ومأموریه محتاجی اولدیغمز اصلاحات وصور تألیف وآمیزشك احسن طرق ایله تطبیقنه وقوف ومعلومات حقیقیه ایدنمش ذوات بی‌طرفی بك چوق اولدقلرندن بونلرك رأی ومعلوماتلرینه مراجعتله هرایکی قومده موجود اولان وفاق قدیمك اعادەسنه همت واقدام اولنمق وجملهٔ کردلر وارمنیلرك خواص وایش بیلنلرینك اتحاد ویکدیکرلریله آچلمش اولان حفرهٔ جهل وسفالت عمومینك املاسنه چالیشمق درجهٔ وجوبده بولنیور . بوکره مجلس مبعوثان اعضا انتخابنده هرایکی قومك کندولرندن مبعوث انتخاب ایدر بر سیاست اوزره کوسترمش اولدقلری غیرت واقدام دخی بربرلرندن عدم امنیت واطمئنان جالب تأسف حالاتدن ایدی حالبوکه بوقاردن بریده عرض وبیان ایلدیکم وجهله شوایکی قومك احتیاج حقیقی واخلاق اصلیه‌لرینه واقف ذوات طرفندن وبابده اقدام غیرت اولنه‌جق اولورسه انشاءالرحمن درت سنه صکره واقع اولان ایکنجی انتخابده فرضا وانده کردلر جانیم قرابت افندیله حاجی پارسوم افندی بوراده مبعوثلغه جمله‌مزدن الیق واحقدر . ودیاربکرده ده ارمنیلر احمد افندیله محمد بك مناسبدر آنلری مبعوث یاپمق کبی محبت واخلاص صمیمیتك درجهٔ قصواسنی کوسترر حالات ایله قریرالعین فخر ومباهات اولەبیله‌جکمزی تأمین ایلرم . ایشته هرایکی قومك میلان اصلیسی بوراده ده اولدیغندن آرتق شو دور دلارای حریتده ده دور استبدادده اولدیغی کبی دوست ودشمنمزی فرق ایتمز وجناب حقك انعام واحسان ایتدیکی حریت وعدالتدن استفاده یولنی بیلمزسك ودوستده اطرافمزی آلمش اولان برطاقم سرسری ومجهول الحال وتابعیت کسانك اغفالات وتسویلاته قاپیلمغه میدان ویرمسك طبیعی بو حاللرك وبال ومسئولیتی هرایکی قومك اصدقا وعقلاسنه عائد اولەجغنی دخی اخطار ایله ختم مقال ایلرم .

حسین پاشا زاده :
سلیمان

استقلال عثمانی

سمای موجودیتی اوچ قطعهٔ ارضك نقاط مهمه‌سنه قورمش اولان بومعظم دولتك پایتختی بوکون آلتی یوز اوتجی سنهٔ دوریهٔ استقلالنی تبجیل ایدیور . آلتی عصر وقایعك خارجدن ، داخلدن ــ وبالخاصه داخلدن ــ هجوم ایتدیردیکی کتائب نوائب قارشیسنده اساس قاسنی اندراسدن وقایه ایده بیلمش اولان بوقوجه دولتك بویله برتبجیله هم حقی واردر ، هم احتیاجی .

حق واردر : چونکه هرفرد مدنیتك عائلهٔ عظمای بشریته واسطهٔ ارتباط ومناسبتی منسوب اولدیغی هیئت اجتماعیه‌در . بز اجدادمزك مأثریله حق تفاخری یالکز عثمانلی تاریخنه متعلق وقایعه حصر ایدەرك بوتاریخك مبدئندن اولکی سلسلهٔ آبایه عائد ماجرایی بیکانه واجنبی عد ایدرز . بوندن بشقه السنه وعوائد وحسیات ومنافع کبی برچوق روابط متینه بزی بوملکته ، بوهیئته ، بودولته مؤبداً ربط ایتمشدر .

احتیاجی واردر : چونکه وطن محبتی فضائل ولذائذ وجدانیه‌نك اعظمی ایکن بز بك اوزون زمانلر بوندن محروم ایدلدك ، وطنی سومك متجاسرلرینی مرتکب فلاکته سوق ایدن برمیلان مهلك ایدی . وطنك محبتی اولادینك قلبنده ، واولادی ده محبسلرده بوغولورکن اعتراف ایدەلم که ، برچوغمز ایجاب فداکاری‌یی خودکامانمزك تقاضای ظالمانه پیشکش ایتمدك ، وهیچ برشی یاپامامقله یاپیلان تالانلره رخصت دوام ویریوردق . الك حمیتلیلرمز وطنی ترحم ، برآز دها ضعف وکستاخ

۸ محرم ۱۳۲۷ جمعه ایرتسی ۱۷ کانون ثانی ۱۳۲۴

جمعیت طرفندن منتخب
صاحب امتیاز ومدیری
سلیمانیه لی توفیق

شرائط اشترا

طشره ایچون سنه لکی پوسته اجرتیله
برابر ۸۰ ، والتی ایلغی ٤٥ غروشدر

نسخه سی بر غروشدر

کرد
تعاون وترقی غزته سی

۱۳۲٤
جمعیتك واسطهٔ نشر افکاریدر
تاریخ تاسیسی ۱۳۲٦ — ۱۳۲٤

سر محرری دیاربکرلی احمد جمیل

عموم ارباب فکر و قلمك محصول خامهٔ عرفانلرینه داٸما صحیفه‌لریمز آچیقدر

درج اولنمیان اوراق وآثار اعاده اولنماز

اداره‌خانه‌سی وزنه‌جیلرده کرد تعاون وترقی مرکز عمومیسیدر

نومرو ۹ شمدیلك هفته‌ده بردفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در جلد ۱

کردلر و ارمنیلر

کردلرله ارمنیلرك سایهٔ حریتده هم بزم وفاق اوله‌رق نائل رفاه و سعادت اولمش اولدقلرینی کورمك ، بومملکت ودولتی جدا سوانلرجه الك زیاده آرزو اوله‌جق بر کیفیت اولوب عکس حال یعنی آره‌لرنده شقاق ونفاقك موجودیتی ، ویکدیکرینك ضررنده استفاده آرامقده چالشدقلرینی کورمك دخی کذلك اصدقای دولت وملتجه پك زیاده موجب تأسف وتلهف اوله‌جق برماده اولدیغنه شبهه یوقدر . چونکه بوایکی قومك منافع مادیه واقتصادیه‌سی بربرلرینه اوقدر مربوطدرکه برینك ضرری ای حال اوبرینی متضرر ایدر واستفاده‌سیده اویله‌جه مستفید قیلار .

امزجهٔ اخلاقیه و بدنیه‌جه ایکی قوم بری برینك عینی اولدیغی کبی طرز حیات ومعاشرنده دخی بربرلرندن فرقلری یوقدر .

حق کردلرك مسلم عالم اولان مسافرنوازلق و عشیرپرورلك کبی حسیات جوان مردانه‌لری ارمنیلرده دخی موجوددر، کرد اغا وبکلرینك خانه‌لرنده مارین وعابرینك کوردکلری اکرام تماما ارمنی کبارلرینك خانه‌لرنده دخی کورلمکده اولدیغی کبی اورالردن بیوك اوله‌رق استانبوله کلمش اولان ارمنی اغنیا واکابری حالا بورالرده بیله اوکبی مکارم اخلاقی الیوم محافظه ایتمکده اولدقلری کوزیمزك اوکنده‌در .

والحاصل کرك کردلرك وکرك ارمنیلرك محاسن اخلاق و مکارم سیرتلری بربرینك متناظری اولدیغی اساسا شریعت اسلامیه‌یه بحق متمسك اولان کردلرك خلاف شریعت غرا احوالدن من القدیم عاملی اجتناب ایتمش وبرمقتضای شریعت اسلامیه ارمنیلرك حقوقنه هروجهله رعایت ایلمش اولدقلری وارمنیلرك دخی تعصبی جالب وحضور آرامشی سالب تلقیناتده بولنمیان بعض منافقینك تسویلاتنه قاپلمدقلری وآره‌لرنده هیچ بر مانع و مزاحم موجود اولمیه‌رق کمال رفاه ووفاقله یاشادقلری جای بحث ومناظره دکلدر .

میلاد عیسی‌دن ۲٦۰۰ سنه اولندنبری یعنی تاریخ اثارینك ایره‌بیلدیکی دوردن بوآنه قدر کردستانده کمال اتحاد و محبتله یاشامش اولان کردلر ایله ارمنیلر آره‌سنده ادعا اولنان نفاق وخصومت اساسا موجود بولنمش اولسه ایدی برینك دیکرینی بو قدر مدید بر زمان ایچنده هرحالده امحا ایتمسی لازم کلیردی.

بوکون جغرافیالرده کوریلان قطعات وبلدانك تاریخنه مراجعت اولنسه [illegible] نه قدر اقوام طرفندن توارث ایدلدیکی وهر حادثك موجودی اقرب زمانده نه‌صورتله امحا ونابود ایلدیکی کوریلور .

بو قضیهٔ عمومیه‌دن شاذ ومستثنا برقطعه وارسه اوده کردستاندر .

چونکه ارمنیلر اوقطعه‌نك سکنه، قدیمه‌سی اولدیغی کبی بوکون تاریخا ثابتدرکه مدنیلیلرك احلافی اولان کردلرده اوقطعه‌نك سکنهٔ قدیمهٔ اصلیه‌سندندر .

بو ایکی قوم قدیمك ازمنهٔ استیلالرنده کردلرارمنیلری وارمنیلر کردلری تاریخ قدیمده بی‌مثل صورتده داٸما تصاحب وحمایه ایتمشلر ویکدیکرینك جنسیت و حریتلرینی طلسایوب موجودیتلرینی متقابلا تأمین ایلمشلردر .

وقتاکه ارمنیلر خرستیانلغی قبول وکردلرده ظهور اسلامله برابر شرف هدایتله مشرف اولدیلر ، آره‌لرنده حاصل اولان مباینت دین ، وفاق قدیملرینی ذره قدر اخلال ایده‌مدی .

هرایکی قومك یتشدیردیکی رجال فاضله وعالیه‌نك تلقینات ارشاد کاربلری محبت قدیمه‌لرینك ادامه‌سی وسعادت قومیه‌لرینك دوامی تأمین ایده‌رك هیچ برقطعه‌ده [illegible]

کرد
تعاون وترقی غزته‌سی

١٣٢٤
جمعيتك واسطهٔ نشر افكاريدر

تاريخ تأسيس ١٣٢٦ — ١٣٢٤

نومرو ٩ ❧ شمديلك هفته‌ده بردفعه نشر اولنور دينی، علمی، سياسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در ❧ جلد ١

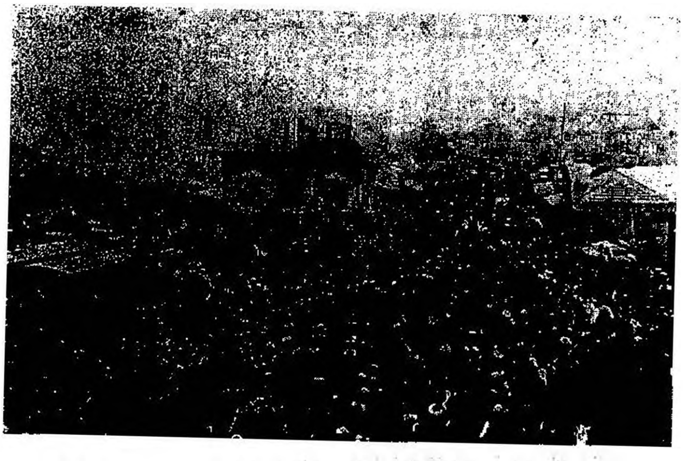

معمورة العزيز مبعوثلرينك درسعادته ورودلرنده ريختم اوزرنده رسم استقباللری

درسعادت — مركز مطبعه‌سی
١٣٢٧

مسئله‌نك شرح وایضاحنده تطویل مقال ایتمك ایسته‌مم اما اونك دینی ودنیوی یاخود روحانی وجسمانی اولان ایكی اساسنه مسلمانلرك نه ایشلر ایتدكلرینه دائر مثال كوسترمكدن‌ده وازكچه‌مم.

دیانت اسلامیه‌نك اساس روحانیسی توحید باریدن عبارت اولوب اسلامك حقیقتی ایسه مجرد اورایه توجهدر . بناء علیه عباداتك كافه‌سی بو اصلی تفكر وبو اصله نصرت وآنی حمایت طرقیله بدأ ایدر .

بونك استلزام ایتدیكی برمعناده ، انسان هرخصوصنده آنجق جناب حقه یعنی خلاق حكمتك عالم ازلده بالجمله مسبباتی اسبابنه ربطه خصوصنده خلق وایجاد بیوردیغی وسائل عالیهٔ عامه‌یه توسلدر انسان برشیٔ طلب بابنده مقام الرحمة والاحساندر ومبدأ فیاض ازلدن بالجمله السائلر ایچون عنایت بیوریلان اسباب عامه‌نك غیری‌یه توسل شرك باللهدر. انسان بو شئی بیلمز، یاخود كندیسی ایچون حصولی قابل اولمازسه اووقت انسانك وظیفه‌سی منحصراً جانب جلیل صمدانی‌یه توجه ایتمكدر. شو حالده اوله بیلیركه جناب حق او كیمسه‌یی استحصال مقصد ضمننده طریق دیكره سوق ایدر، ویاخود الم دلنی تقلیل و امل مشكلنی تسهیل ایلر. فقط علی الأكثر مسلمانلرك برطاقم اسباب موهومه‌یه وبعض رجال غیبه اسناد ایتدكلری تصرفات تخیلیه‌یه قاپیلوب الله تعالینك خلق ایتمش اولدیغی اسباب معقوله‌یی كشف وتثبیت خصوصنده سائر ملتلره نسبت الذكری قابلیتلرینی مع التأسف كوررسك ، هرنه‌قدر مشروع صاحبی بونلر اولوب درلو ادعالرده بولونیورلر ایسه‌ده بونلرك غیری اولان فرقهٔ قلیله احیلافیه كرك مسائل اعتقادیه‌ده ، كرك عملیه‌ده حقیقت توحیده بونلردن دها زیاده تقرب ایتمشلردر. دنیوی سلطانلق ایسه عموماً اهل اسلامك حكومتجه اولان ایشلرینی كندی مابینلرنده مشورتدن عبارت قیلمشدركه بویله اولنجه پادشاهلرك، سلطانلرك حكومت خصوصنده استبدادی اعتیاد ایتدكلری كبی آحاد امت اجرای استبداد ایده‌مز آنلك ایچون دین اسلامه كوره خلقك اوزرنده فعال لمایرید اولان اللهدن بشقه كیمسه‌نك پادشاهلق ، سلطانلق ایتمكه حقی یوقدر . وبوندن دائره‌سنده ویریله‌جك بالجمله حكملر اولی الامر بیننده مشورته تابعدر دیه صحابهٔ كرام اتفاق ایتدیلر . بوراده اولی الامر : عباداللهك ایشلرینه بحق واقف، سلامت فكر ایله متصف خلق نظرنده حقیقةً معتبر ، اهالینك امنیته مظهر اولان اصحاب علم واقتدار دیمكدر. پیغمبر ذیشان دخی عهد سعادتلرنده امور دنیانك حل وفصلی ضمننده صحابهٔ كرامك رأیلرینه مراجعت ایدردی . بوندن مقصد پیغمبری : قرآن كریمك مدلولنجه عمل ایتمكه مسلمانلری آلیشدیرمق ایدی. عصر سعادتدن صكره خلفای راشدین حضراتی دخی اصحاب علم واقتدارك آرای صائبه‌لریله اجرای حكومت ایدرلردی ایشته اسلامك شو اساس دنیویسی طبق اساس دینی اولان توحید كبیدر . توحیدی تقویه و وقایه ایچون عبادات نصل باشلایورسه احكام مدنیه‌واجرائیه‌ده اویله‌جه باشلایوب نص شرعی ایله مبین اولمیان مسائل، دین اسلامك اساس ثانیسی اولان مشورتی تأیید ایچون هیئت اولی الامره حواله ایتمشدر . فقط مسلمانلر بو اساس حقنده برنجی اساسه ایتدكلرندن دها فناسنی روا كوردیلر. چونكه مبنای توحیدی سارسان بت‌پرستلك مجادلاتی عالم اسلامیتك جمیع جهاتنه تعمم وسرایت ایتمه‌دی . لكن شخص واحدك مجرد رأی مستقلی ایله مستبدانه حكومت ایتمه‌سنه موافقت ، مجلس مشورتك لزومی حقنده قرآن كریمك تشدید و صحابهٔ كرامك اجماع ایله تأیید ایتدكلری بر حكمی نقض ایله مملكتلرنده تغلب واستبداد بولنسان بالجمله مسلمانلرك قبول و موافقتی ایجاب و استلزام ایلمشدر. آنجق زمان ، بوتسلط ، بو استبدادی رد وانكار ایدن افرادن هیچ بر وقت بوش قالماز اما بونلر بنای استبدادی تماماً تخریب ایچون جمعیتلر تشكیله سعی ایتمزلر زیرا هر یرده لسان ایله رد ایتمك اونلره اوقدر قولای كلیر. بناء علیه یالكز قلب ایله انكاری كافی عد ایتدیلر. رسول‌الله افندمز ایسه بو حاله «ذالك اضعف الایمان» نامنی ویرمشدر . دیانت اسلامیه‌نك اصولی وفروعی واردركه هركیم اصوله رعایت ایدوبده فروع قسمنده قصور ایتسه مغفرت الهیه‌دن امیدی كسیلمز . فقط هركیم اصولی ترك ایتسه دینی ترك ایتمش اوله . چندن اوكیمسه اصحاب دیندن صاییلماز و مغفرت الهیه‌یه مظهریت امیدی قالماز ، اصول اسلامیه‌نك جهت روحانیه‌جه اولان الك مهمی بیان ایتدیكمز وجهله توحید وجهت جسمانیه‌جه مشورتدر . اساس اولی ترك ایدوب سنن حقی درك ایتمین وجلب منفعت ایله دفع مضرته كندیلری حقنده بیله مقتدر اولمیان برطاقم عاجز قوللره قلبنی ربط ایدن كیمسه عجبا نره‌ده نجات بولور ؟ كذلك كندی كبی ابنای بشردن اولان برشخصی كندی ایچون رئیس تعیین ایدوبده مقدس وغیر مسئول طانیان بركیمسه‌نك دنیاده ایكی ایاقی نصل بر یره كلش اولوركه بویله بشردن بولنان حكمداره اسناد اولنان شیئی الله ذوالجلال «لایسئل عما یفعل وهم یسئلون» قولیله منحصراً ذات كبریاسنه اضافه واثبات ایدییور .

دها‌دها بویله آیته وصدر اسلامده وقوعبولان اجماع امته مخالفت ایدن كیمسه عقاب آخرتدن نصل یاقه‌یی قورتاره بیلیر ؟

مابعدی وار

مركز مطبعه‌سی م. توفیق

کانی هفالان
مکتبان فکن، اولاد خو بدنه خوندن
عارزانی لاولا دخوه لایق میان جونکو امر
«واطلبوا العلم من المهد الی اللحد» له فرضه

(ترجمه)

ای کردلر وطنکزی سویکز چونکه محبت وطنه ایماندندر. ای قارداشلر عداوت و خصومتی قلبکزدن چقاریکز؛ بارشکز «انما المؤمنون اخوة» حکمنی نظر دقته آلکز. ارقداشلر مکتبلر آچکز اولادکزی تحصیل علمه چالشدیرکز جهالت عارینی اونلره لایق کورمیکز چونکه امر «واطلبوا العلم من المهد الی اللحد» امثال بزه فرضدر.

ای علمای نالدار، ای مشایخ خدان اقتدار، ای رؤسای صاحب نفوذ کرما جان، هون قنج بزانن کو حیاتا قومه، سلامتا وطن مه داقافا د غیرتا وه یه.

عادت بری ترك بکن، کرماجان بهف بگهن، زوانر از تنبی وخرابی بیژن. چونکو هون زاننه، اوزان دلالت بکن ودلالتاوه ژ بو تقا وطنی، ژ بو ترقیا ملتی یه. ژ بو تقا وه نیه روژ احشری براخو بین دنیای فانیدا نان خو بتنی باقی بکن حکم «واحسن کما احسن الله الیك» ژ عقل خو دربخن!

(ترجمه)

ای مشاهیر عشائر، ای مشایخ صاحب اقتدار، ای رؤسای ذی نفوذ اکراد، ایجه بیلیکز که قومزك حیاتی، وطنمزك سلامتی سزك اقدامکزده، غیرتکزده حمیتکزده در. عادات قدیمه ردیه یی ترك ایدیکز. افراد اکرادی بارشدیرکز خیروشری انلره آکلادیکز. زیرا سز عالم، آنلر جاهلدرلر. دلالت ایدیکز دلالتکز وطنك فائده سنه، ملتك ترقیاته عائد اولسون نفسکز ایچون اولمسون. فانی خاطر یکزه کتوریکز بو عالم فانیده نامکزی ایو الکله اقا ایدیکز «واحسن کما احسن الله الیك» آیت کریمه سنك حکمنی عقلکزدن چیقارمیکز.

موطیکی عشیرتندن
خلیل خیالی

حکمیات

مؤلفی:
مصر اعاظم علماسندن سید رشید رضا افندی

مترجمی:
ویزه‌لی رضا افندی

دنیاده مسلمانلرك حالی
و
علمانك وظائفی

— مابعد —

شیخ غضبه کلوب عزرائیلك او کون آلدیغی جانلری قویدیغی قوطی یی چکوب دوریجه بتون جانلر باش آشاغی کله‌رك هرجان چیقدیغی یره کیدر، بناءً علیه شیخك کراماتندن اوله‌رق او کون اولنلرك جمله‌سی دیریلیر. حالبوکه عزرائیلك جناب حقه اولان شکایتی ایله آلدیغی جوابه دائر ایدیلن هذیانی اتیانه اجتسار ایده‌میز [*].

هندستان اهالیسنك قسم اکثری بوکبی عادی سوزلره اعتقاد ایدرلر. قلباً انکار ایدنلر وارسه بیله ینه بو انکارلرینی لساناً اعلان ایتمزلر. آنجق بونلرك چوغی معارف صحیحه وتربیه مصلحه ایله تنور خصوصنده موفق اولان دعوتلری شدتله رد ایدرلر. نته‌کیم بومیانده متعدد منارهلری جامع برمسجدك خطیبی اثنای خطبه‌ده «شیعی قرداشلرمز» دیدی ده صارقلی کروهنك هیجان وغلیانه کلدیکی که اکر بعض عقللی ذواتك تدبیری اولمسه‌یدی آز دها بیوك بر فساد چیقه‌جقدی.

بونلر شیخك مولدی مناسبتیله اوقدر مسرفانه اعطای صدقات ونفقات ایدرلرکه اکر بونی تعمیم معارف خصوصنده بذل ایتسه‌لر حقیقةً کفایت ایدردی. هندستانده خیر یکله‌نیلن بکی برمساعی اسلامیه موجود. فقط برمنفعت ترتب ایتمك احتمالنك قوتسز، صورت اجراسنك صرعتسز اولدیغی واکثاری ایسه چالیشمقلق بولق اوکرتمك ضمننده سائر ملتلردن هیچ برینه یاقلاشمادیغی مشهوردر. سبحان الله مسلمانلره نه اولدی؟! بونلری اوج اعلای اقبالدن حضیض خاك مذلته آتان نه در؟ مسلمانلرك باشنه کلن بو بلا اساسی دینلرندن غفلتلریدن نشأت ایتدیکی باشقه دفعه ایضاح ایتمش ایدك. بو فسادك سببی ایسه مسلمانلرك دینلرینه منسوب اولملری، دینلرینه مناسبتسز شیلر اجملری، دینلرینك اساسنی اونوتملری، دینلری عادتا ایچی طیشنه چوریلمش بر کورك کبی ترسنه کیمه‌لریدر. بیوکلرینك دین صورتنده کوستردکلری هر مصیبتی قبول ایتدیلر، هر نه قدر او مصیبت دینی بتون بتون باش آشاغی کتیرسه ودینی تملندن ییقسه بیله. کذلك [illegible] اولان رئیسلری دین رنکی ویردکه هر کونه علم ومعرفتی خیر ومنفعتی رد ایتدیلر؛ هرنه قدر دینك دوام وحسن انتظامی [illegible] استلزام ایده‌جك حقائقدن اولسه بیله [illegible] اوسلیانجیلر دین نامیله هرقنغی [illegible] ودین باشنه شکه دوشه‌رك اولانجه خیرلی شیلری ردینی ارتکاب ایتدیلر. اونلرك قلبلری [illegible] دینه‌دن او مرتبه خالی قالدی که عادات دینیه وهوسات نفسانیه سنده معتقدات اوزره [illegible] ایده‌جك بیلکه بر آدملری بولنماز. کرچه

---

[*] حضرت شیخك علو منزلتنه متناسب اولمیان بوکبی حکایات عامیانه اخیراً بعض جهلای صوفیه طرفندن ترتیب واسناد ایدلدیکندن مشارالیهك شان عالیسنه تماس ایدمش.

حکومتا ظالم مه کرمانجان مسلط هف کر ، درس کشتن وتالان کرن دا مه‌زی ژ بو خاطه وان ظالمان ، ژ بو دلخواست وان فرعون و شدادان خان ومان خو شوطاند

(ترجمه)

وطن مسئله بوقلاکتلرك بزم جهالتمزدن لشئت ایتمشدر حکومت مستبده بزی یکدیکرمزه تسلیط ایتدی قتل وغارات درسنی اوکرتدی بزده جهالتمزدن اوظالملرك خاطری، اوفرعون وشدادلرك ارزوی قلبیسی اچون خانمانمزی یاقدق .

اروژن و زاروین وان ظالمان ذکوشکاندا براحتی وبدخوشی عمرخودبورینژن وزاروی مه ژطازنی وژبرچیق لسر عردسار، اپن برف وباراتی دنالن .

(ترجمه)

بوکون اوظالملرك اولاد وعیالی کوشکلرده راحتله کوکل خوشلغیله امرار حیات ایدیور، بزم اولاد وعیالمز ایسه اجلقدن، عریانلقدن صغوق یرلرده، یغمور وقار التنده ایکلیور .

اکر مأمور دظـالم بظلم فر عونیاخو بخراب کرنا وطنی، پریشان کرنا اولاد وطنی قناعت بکران، ژبومه کرماجان سعادتك‌مزن ، مزن وقانیك بلندبویا. حال اوکو ژ آلیك، اورت واوجاغ مه دقلاندن ، ژنمه ژه‌بی ، زاروی دنه سیری دهشتن ، ژ آلی دی مه د نظرا عالمی دا اشقیا وبی قابلیت لشان ددان .

(ترجمه)

آکر مأمورین ظالمه ، او ظلم فرعونیلرله یالکز وطنك تخریبی ، اولاد وطنك دوچار پریشانی اولمسی ایله آکتفا ایتسه یدی بز کردلر یولی بتنه بر سعادت ، بر السلامت تلقی ایده‌بیلیردك. حالبوکه برطرفدن خانمانمزی امحا ایدیور، قادینلرمزی طول، چوجقلرمزی یتیم براقیور، دیکر طرفدن بزی عالم نظرنده اشقیا وقابلیتسز کوستریور ایدی .

آه وان ظالما اول مه کرمانجان ژ خوندنی هشتن، باشی هرچه خوستن درحق مه دا اجرا کرن وکوتن خدی وپیغمبر براخو نه آنین،

(ترجمه)

آه بوظالملر اولا بز کردلری اوقوبوب یازمقدن ، عسکره تجارت وزراعتدن محروم براقدیلر صکره‌ده حقمزده استدکلری اجرا ایتدیلر عکسی سویلدیلر الٰهی و پیغمبری خطرلرینه کتیرمدیلر .

بهمتا جمعیتا اتحادی ، بمعاونتا عسکری قانونا اساسی دوکت بلای ظلمی ژسرمه رابو، مبعوثا محترما جقبان و مجلس مبعوثان و احالی وطنی دی بیژن خدی هان توفیقا وان بده چاف نحاتنان کوربکه.

(ترجمه)

جمعیت اتحادیه‌نك همتی، عسکرمزك معاونتیله قانون اساسی نشر و بلای ظلم و استبداد اوزرمزدن رفع اولندی محترم مبعوثلرمز طوپلانديلر مجلس مبعوثانده احوال وطنی سویله‌یه‌جکلردر. عیاذًا بالله اونلره موفقیت ویرسون، خائنلرك کوزنی کور ایتسون .

کرمانج، دناف قوم عثمانیدا عنصرك مازنه، دیندار، جوامیره، ژبه‌ائی‌یه؛ کیژان قیرن بوبه کو سواروان ، عکید وان دسرحدا وطن دا خوبانبوبه؟ ژ بو حفظا وطنی ژ بو شرفا ملتی ژ بو بلندیا دیانتی خوناخوه ژیبه، ژ میدان قرنی روی خو ژفرا ندبه حمیتاخو، غیرتاخو، دینداریا خولشان نه‌دابه ، ژ بو تاریخان تاالك قیمتدار نه هشتبه ؟

(ترجمه)

کردلر اقوام عثمانیه آره‌سنده بیوك بر عنصردر، دیانت، شجاعت، وسخاوت، مزیت ایله متصفدر، هانکی برمحاربه اولمشدرکه کرد سوارلری ، کرد بابایکتلری حدود وطنده کورنمامش، وطن مقدسك محافظه‌سی ، ملتك شرفی، دیانتك متعالیسی اچون قانی دوکامش میدان حربدن یوزنی چویرمش، حمیتی،غیرتی مقتضای دیانتی کوسترمامش، تاریخلره قیمتلی

فقط حکومتا مستبدا درانیامه، ذکاوتامه، دائما انکار کر . تنها خو داخلا قامه دادی، مه‌زی ژ ژانیاخو خبروان کیرن ، خانمان خو خراکر، روح باب وباپیرخو محزون کر دل ظالمان شاکر .

(ترجمه)

فقط حکومت مستبده بزم شجاعتمزی ، قابلیتمزی ، ذکاوتمزی انکار ایتدی ، کندی فائده‌سنی بزم اختلافمزده کوردی . بزده جهالتمزدن سوزلرینی طوتدق ، خانمانمزی ییقدق ، آبا و اجدادمزك روحنی محزون او ظالملرك قلبنی تسریر ایتدك .

ژفی حال عبرت بستینن، وکی عربان، وکی ترکان ، وکی ارناودان ، وکی روم و بلغاران بجبنن جومرخوه بده ناس کرن .

(ترجمه)

بوحاللردن عبرت آلهلم عربلر ، ترکلر ، ارناودلر کبی چالشه‌لم، جومرد نامیزی کوستره‌لم.

قوم عجیب آرناود چاوان دعوای خونا صد ساله‌خو ترك کرن، دست حق کرتن قیمتا خو، میرانیا خو داته ژانین ام ژی وکی وان دعوا خونی، دعوا نیاری هلینن ، برای هف بین، شرفا کرمانجی محافظه بکن، بمال وبجان بجبنن، وطن خراب خو آقابکن !

(ترجمه)

ارناودقوم عجیبی لصاله یوزسنه‌لك قان دعوالرینی ترك، یکدیکرینه دست اخوتی اوزاتمقله قیمت ذاتیه وشجاعت جبلیه‌لرینی اظهار ایتدیلر بزده اونلر کبی قان دعوالرینی قالدیروب قرداش اوله‌لم، کردلك شرفنی محافظه ایده‌لم ، جان و مالمزله محافظهٔ وطنه چالیشه‌لم !

کلی کرماجان :

وطن خو خط بکن چونکو محبتا وطنی ژ ایمانیه .

کلی بران

دژ منی ونیاری ژ دل خو د رحن آشت

[illegible]

ماحبلری دخی بحین سنه‌یه قدر طابورلر له تعقیب اولندقلری حالده الهکیریه‌میوردی . حال بو که ایکن شمدی کندیلکارندن مطاوعت والتجا ایملری ، ادارهٔ مشروطه‌نك اورالرده نه‌درجه قدر حسن تلقی ، ارزو واستدادده وقبله نه‌قدر نفرت ایدلدیکنی کوسترر . بوکا تشکرلر ایدرز .

کرد اتحاد وتعاون قلوبنه

اقدام جریدهٔ فریده‌سنك ٥٢٤٠ نومرولو نسخه‌سنده . منظومهٔ افکار غزته‌سندن نقلاً یازیلان مقاله‌ده الی‌سنه اول عادلجواز قائمقامی کندی خانه‌سنده غازیاغیله احراق ایتدیرمش ؛ اون‌بش کون اولده ارجیشده قه ماندان وکیلی قائمقام راغب بک لیلا خانه‌سنده قاتله قتل ایتدیرمش اولدیغم محرردر . عادلجوازده حیدیه قائمقاملرندن سعید بکك قتل اولندیغی صره‌ده درسعادنده بولنیوردم موی الیهك قاتلی شتالی کل محمد اسمنده ریسی اولدیغی محنا که کندی اقراریله تبین ایدرك وانده محبوسدر . ارجیشده اولدیریلان راغب بك قاتلده افراد عسکریه‌دن نیکده‌لی محمد نامنده ریسی اولدیغی دائرهٔ عائده‌سنجه تحقق ایتمش ، قاتل حبس ایدلشدر . مذکور قتل فعلرینك عاجزلرینه اسنادنده ساترجورتله‌زبان درازلقده بولنسندن طولایی مذکور منظومهٔ افکار غزته‌سی اداره‌سی علیهنه اقامهٔ دعوا ایتدیرمك تشبثده‌یم تشریات واقعه‌نك صرف خلاف حقیقت اولدیغنی عرض ایلرم فرمان

عموم حیدرانلی عشیرتی رئیسی حیدیه

میرلواسی : حسین

مکتوب مخصوص

آثار منظومه

روضهٔ مطهره‌ده ... افندی حضرتلرینه

ای طائر قدسی نه مبارك ره اوجدك

حره ل اصقتك حولا زكاهه ووث داه

صانه‌که نظردن شو فراقکله نهالسك
هر ثانیه‌ده پیش خیالمده عیانسك

(یثرب)ده‌ده کوکلم سنی کورمکده اوشنمز
روحانی سفرلرده اوزاقلق ارانیلماز

ای یار سفرکرده ، ای امید نجاتم
خاك در لوله که یتشدیر صلواتم

اول دم‌که شفق خنده ایدر نور سحردن
(والفجر) اوقونور آیت (مازاغ بصر دن)دن

افواج نجوم ! آقل و دیزان و کریزان
(شق القمر)ی آکش اولور ماه هراسان

کلبانك مؤذنله بتون قبهٔ کردون
برمکس تمجید اولور ، وجدایله مشحون

ابواب سما هپ آچیلیر عکس ندادن
(لبیك) کلیر بارکه عرش خدادن

لاهوتی ثنا سسوتی صدا ، عین صلادر
هپ (صلوا علیه) دیه تسلیم خدادر

آوازهٔ تکبیر ایله پر زمزمه هرسو
خوابیده‌لی افساظ ایدیور صیحهٔ یاهو

افسرده کوکل جاذبهٔ خوف ایله تیتره‌ر
عصیانی ، لسیانی خاطرلیوب ایکلر

ایشته اوزمان منظره‌یی کورملی ا . الدان
محشرده صانیر کندیی ـ لرزان وهراسان ـ

هر کس قوشوشور روضه‌یه طوغری متوجه
جوششلی ، حرارتلی کوکللر متأوه

یاشلر دوکیلیر ، پرخلجان یوکسلیر اصوات
اول روضه‌یه قارشی ایدیلیر عرض مناجات

الف ، الف صلوة و سلام و تحیات
برجان تو ای امتی کویا به شفاعات

آه دوستم ا . اوهنکام واوهنکامده یاد ایت
تبلیغ تحیاتم ایله روحمی شاد ایت

زیرا که : محقق او زمان حضرت رحمان
محبوبنه اهدا ایدیور مژدهٔ غفران

هم لذت آلیر عفو ایله رحمان خطا پوش
تکرار ایدرم ، ایته بومهجوری فراموش

م . توفیق

نثر کردجه

وطن واتفاقا کرمانجا

وطن توجه‌ها عزیزی ، توجه قالطنی ، لاله زاره ژ خوناشهیدانه ، سنبل وریحانه ژ رندیا جاف عکیدانه وختکی ، هرطرف ته آقا بو ، هرکوشهٔ ته مجمع سواران بو دادو برنه منزل خورتان ولاوان بو دشت ته مجوبیاران ، زوزان ده بکونان ، نوال ده بکری بزان میرکدته برفی‌هسپان ، کومرو مقلدته بیرغانان ضمل بومرالی‌ته وکی جنتا دروی بو نه دده ده دا کریك ، نه دنرش مه‌دا کیاسیك هبو .

ناکاه طوفان ظلم واستبداد مسلط بو اولاد ته کشت هرطراف ته خراکر تیدا شاهی وبختیاری نه هشت :

(ترجمه)

وطن سن نه‌قدر مقدس ، نه‌قدر لطیفسك لاله‌زارك خون شهدادن ، سنبل وریحانك لطافت وجه شجعاندن مزین ایدی ؛ بر وقتلر بتون اربعه‌ك پر معموره زار ، هرکوشه‌ك سوارلرك برمجمع ، اشجار وجبالك کنجلره ، یایلالر ، زین ملجا ایدی . اوه‌لرك چفتجیلر ایله ، یایلالرك چادرلرله ، دره‌لرك قویون ، هرمالرك ات سوریلریله مانده‌لرك سود صاغان قیزلرله مزین برجنت ایدی . نه کوکلرده بر کدر نه‌ده مالزده بر نقصان وار ایدی آکسزین طوفان ظلم واستبدادسکا مسلط اولدی ، اولادکی اولدیردی هرطرفکی تخریب ایتدی برینه آلان مسرت وسعادت براقدی .

وطن توایرو ژ دست ظلمی ویرانی ، مسکن بومان ومارارانی . اولادته سفیل وپریشانه زنو زاروی وان مالزی وبرجی یه .

(ترجمه)

وطن سن بوکون ظلم واستبداد یوزندن بر خرابه‌زارسك . بایقوشلره ، ییلانلره ، مارانسکه اولادلرك سفیل وپریشان ، آچ وجبلاقدر ...

فراغت قابل اولامیه‌جغنك قطعیاً یونانستانه تابعیتلك آتنه سفارتنه مسرعاً اشعاری باب عالیدن خارجیه نظارتنه بیلدیریلمشدر .

سعرددن : ۱۳ تشرین ثانی ۳۲۴

۲۵ تشرین اول ۳۲۴ تاریخلو تحریرات علیهٔ معدلتسازیلری رسیدهٔ ایدی تکریم اولدی. وصایای کریمانه‌لرینك جرهٔ مأثر مبجله‌سندن اولان نتیجهٔ جریان حالی بروجه آتی عرض ایدرز:

سعرد سنجاغنك اراده بیوردقلری ارون قضاسی اهالیٔ متنفذه‌سندن اولوب بش آلتی سنه‌دن بری آواو ونمروز وزندیق قریه‌لرینه بالتجاوز نهب وغارات کبی احوال ایله قتل نفوسه اجتسار ایتدیکی جهت فخیمه‌لرنجه خبر الثان شیخی اولادی بدرخان و عموجه‌لری ذاتاً اولجه‌ده محکوم اولدقلرندن بوکره جهت عدلیه‌یه تسلیم ایدلدیلر . سایهٔ دور حقانیت کستری حریتده، مقتضای عدالتك بحق تأمین اجراسی طلبیدر .

منافرت واختلافات بحثنه گلنجه فضلاً من‌الله ولیمهٔ دخل بالکز بونلر، لوامز جهات اربعه‌سنی محیط اولان قبائل وعشائر بیننده بیله برکونه منافرت اثری قالمه‌رق عمومی محبتهٔ مواخاة ملیه‌ده برعائله خلق کبی یکینکده، اوینشمکده اولدقلری کبی وقتیله حقلی ، حقسز محکوم ایدلمش اولانلر دخی قبیله قبیله ، فوج فوج درگاه عالی حکومته گله‌رك سلاحلریله برابر تسلیم نفس واستیمان ایتمکده‌درلر. بولیم متوالیه‌نك بادیٔ تجلیسی اولان والی ومتصرف ملك القدیار حضراتنك بو بابده‌کی تدابیر حمیتانه وطن پرورانه‌لرینی تبجیل وتقدیس ایله اولیای دولتمزك تعالیٔ شرف وعمرانه وقف ایدن جمعیت مفخمه‌لرینه دخی عموم نامنه عرض شکران وتمجیدات ایلرز، اولبابده

بلدیه رئیسی سعرد مفتیسی
حامد حمدی الداعی خلیل

کرد .

متصرف لوانك عناصر مختلفه آره‌سنده‌کی اختلافاتك رفع وازاله‌سیله برابر هر فردك درکاه حریت اکتساء حکومت مشروطه‌یه التجاسی استلزام ایدن همات وحسن تلقیات مخصوصه‌سی شایستهٔ شکران وتقدیردر .

داخلیه ناظر اسبق ممدوح پاشانك مجلس مبعوثان ریاستنه تقدیم ایدوب آلدیغی سکتهٔ معلومه‌سی حقنده اجرای مذاکرات وتحقیقات ایتمك اوزره متشکل انجمن مخصوصه حواله اولنان استدعانامه‌سنده معذوریتندن مجلس وکلای ملتك مروت ومرحمت خطاپوشانه‌سنه التجا ودخالت ایتمشدر .

مدیاتدن ۲۴ کانون اول ۳۲۴

مدیات ونصیبین قضالرینك اهالیسی بیننده اوته‌دنبرو موجود تضاد وطرفکیرلك سائقه‌سیله اثناوقوع واقعات عادی بروتمه‌ده بیله طرفین مخاصمه‌دن عزو واسناد طریقیله یوزلرجه مدخلدار کوسترلمسی وبوحالی منافع ومقصدلرینه موافق عد ایدن بعض حکومت ومحکمه مأمورلرینك ادارهٔ سابقه زماننده‌کی سوء اداره ومعامله‌لری کبی تضییقات تحمل فرسایه جهالت سیئه‌سنك دخی انضمام ایتمسی ، بروحش جاهلانه ایله چوغمزك بر، طاغ باشنه چکلوب حکومتدن وحتی کندی عائله ومأواالریمزدن تباعدمزی وبویوزدن عشیرتلر بیننده طرفین حقنده مقدوریت ومضرتی داعی ومرضی عالیه منافی بعض احوال ووقایع مؤسفه‌نك توالی وقوعنه سبب ویرمش ایدی بوکره تجدید ایله بتون ملته رسعادت وحیات جدیده بخش ایدن اصول ادارهٔ حاضره‌مزك هر طرفه نشر وافاضه ایلدیکی نعم عدالت وسلامتدن ذاتاً حصه‌مند استفاده اولمق راده‌سنده اولدیغمز صره‌ده برای اصلاحات قضامزی تشریف بیوران متصرف لوا ماجد بك افندیله لوا اشرافندن محمد درویش افندی زاده اسماعیل افندی وکوزی زاده عبدالقادر پاشا جانبلرندن تلقی ایلدیکمز لذائذ حریت وعدالته دائر تبلیغات وتلقینات امنیت بخشایه بالاعتماد همان کندی کندیمزی حکومت جدیدهٔ عادله‌مزك آغوش شفقت ومرحمت التجایه مسارعت وبرکونه تعقیب وتضییقه محل براقمقسزین حکومته مطیعانه تسلیم نفس ایلدیکمز کبی عشایرمزك یدنده بولنان كافهٔ اسلحه‌یی جمع وتسلیم ایتمکده متعهد بولنمش اولدیغمزدن آره‌ده‌کی حقوق شخصیه‌یه حکومت سنیه‌نك امر ونظارتی تحتنده متعاقباً تأمین ونهایتده ادب واطاعت کامله‌دارنده مساعیٔ مشروعهٔ ذاتیه‌مزله اشتغال ایتمك اوزره حقوق عمومیه‌دن طولایی مظاهر عفو وعاطفت سنیه بیورلمقلغمزی استدعا واسترحام ایدرز.

مدیات قضاسنك هورکی رؤساسندن: عزیز خلی حاجو ، نصیبین رؤساسندن : کابرولی احمد، نصیبنك ازناور ناحیه‌سی رؤساسندن : حسن حفوك ، دیکری احمد الیوسف

سعرد ۱۸ کانون اول ۳۲۴

آفاق کردستانی غریق لجهٔ مسار ایدن طوبای حریتك طلوع قابل عمران کستر انه‌سنه بالالتجا او نازنین قدافلرینه ال اوزادوب عدالت ، مسارات ، اخوت کبی ثمراتك اقتطافی امیله دیکر، معصوم وغیاباً بیکلرجه محکوم ادارهٔ سابقه‌نك فلاکت زدکانی کبی حکومت علیه‌مزك باب السلامتنه کالرك الحمدلله الذی اذهب عنا الحزن دیه‌رك کیدوب عرض دخالت ایتدك لوامز متصرفی سلیمان ذوقی بك افندی طرفندن ادارهٔ مشروطه‌نك معانیٔ عالیه‌سنی شارح ، کردجه ترکجه قرائت بیوریلان لطفلرامیز وبینه‌اشك خونین تأثراتمزی آقندق. فیمابعد قانون اساسینك محافظهٔ احکامی، عزیز وطنمزك سلامت وسعادتی اوغورنده، ایثار نقدینهٔ حیات ایده‌جکمزی عهد ومیثاق ایلدك والله علی مانقول وکیل .

هارونان عشیرتی رئیسی رشکوتان عشیرتی رئیسی
احمد لقه حاجی محمد مصطفی

ـ کرد ـ

رشکوتان ، دنار بکرله سعردك فصل مشترك طبیعیسی اولان مواقع وجبال منیعه‌ده تمکن ایتمش ، حکومتی سنه‌لرجه یورمش ، هر زمان استعمال سلاح ایلمش ، هیچ برشیدن کوزی ییلمامش ، حکومت، رؤساسنی دردست وتأدیب ایچون متمادیاً ارضا نه‌یی حالده موفق اولمامش برعشیرتدر حتی بونلرافنده‌کی امضا

ایرا مکتب فنون حربیه‌یه اعدا وبو صورتله‌ده ابراز آثار نجابت بیورمشلردر.

قفقاس تعاون جمعیتی طرفندن ولایات عثمانیه قحطزدکانه قارص طریقیله اوتوز بیك کیله بغدای کوندریله‌جکی مستخبردر.

ارمنی پطرقخانه‌سی تعاون قومیسیونی طرفندن دخی موش، زیتون، ارزنجان قحطزدکانه ایکیوز ومحال سائره‌یه‌ده ایکیوزاللی لیرا ارسال قلنمشدر.

کنج متصرفلغی
و
صالح خلوصی پاشا

طرسوس قائممقاملغندن مستعفی صالح خلوصی پاشانك مقدما کنج متصرفلغنه بالاصاله واخیراً‌ده بالوکاله انتخاب ایدلدیکنی برممنونیت عظیمه ایله استخبار ایتمشدك. بعض شکایت اوزرینه بوما الیهك عزیمتی تأخیر ایدلمش اولدیغنی‌ده بوکره کمال تأسفله خبر آلدق.

صالح خلوصی پاشا زمان سابقده بیله بتون شدائد خاتمه‌سوز استبداده رغماً مقتضای ناموس وحمیت ملیه‌سنه توافق اعمال وحرکات ایتمش، هیچ برصورتله اکلنمامش، اوتوزلرق سنه قدر حکمتخانهٔ تجارب اداره‌دن استفاده‌دار فیوض عبرت اولمش امکدار برمأموردر. نامهٔ اعمال اداره‌سنك شائبه‌دار اسائت اولمقدن منزهیتی حسبیله کندیسی «کرد تعاون وترقی جمعیتی» اعضای معاونه‌سنده کچنلرده انتخاب وتعیین اولنمشدی.

بوکی مأمورین سیاسیه‌دن، بولندیغی محل اهالیسنك عموماً ممنون قالمسی عقلاً ومنطقاً محال اولدیغی کبی اجراآت عادلهٔ حکومتدن متأثر اولانلرك رفع آوازهٔ شکایت ایتملرنده طبیعی وغیرمستبعددر. شو حالده تجارب عدیده‌سندن بو صیره‌ده استفاده اوله‌جق برمأمور مستقیمك کیم بیلیر نه کبی بر سائق ایله وقوعه کتیریلن عادی برشکایت اوزرینه رهین بنای فتور ایدلمسی تجویز بیورلمه‌مه کرکدر. بناءعلیه حسن اعتماد مخصوص ملتك مرأت تکریم لایق وانعطافی اولان داخلیه ناظری پاشا حضرتلرینك بوبابده جلب نظر دقت همامدانیلرینه مسارعت ایدرز.

سعردك اروه قضاسنه تابع شرناق عشائری رؤسا وافرادی دخی سلاحلریله برابر حکومته تسلیم نفس والتجا ایتمشلردر.

مالیه نظارتنك نظر دقتنه:

کرکوك محاسبه‌جیسی شکری افندینك سوء حال و مظالمی حقنده جالب نظر دقت بعض اخبارات توالی ایتمکده و بو بابده نظارته مراجعت ایدلدیکی حالده اجابته باقلمامقده اولدیغی دخی شدتله شکایت اولنمقده‌در.

ادارهٔ مشروطه‌دن حقیله استفاده وآهنك انتظام هیئت اجتماعیه‌یی تأمین ایچون مهام امور دولتك ایدیٔ مؤتمنهٔ ارباب کیاست و استقامته تودیعی مقتضی و بتون مأمورلرك هرحال و معاملاتنك برترصد دائمی آلتنده بولندیریله‌رق حقلرنده‌کی شکایات محقه‌نك نظر اعتنایه آلنماسی دخی لابددر.

بو جمله کرکوك محاسبه‌جیسی حقنده‌کی شکایاتك اجرای تحقیقاتیله تبین ایده‌جك حاله کوره ایفای مقتضیات قانونیه‌یه مسارعت کوسترلمسنی مرجع مخصوصنك همم کارآکاهیلرندن انتظار و تمنی ایدرز.

سنهٔ آتیه مارتندن اعتباراً پوسته وتلغراف نظارتنه تعیینی مقرر اولان صابا پاشا احوال صحیه‌سنك مساعد اولمامه‌سندن بحثله استعفا ایتمشدر.

آطه‌ده بولنان مسافرلردن بعضیلرینك فرار ایتمك تشبثنده بولندقلری مسموع اولمسنه مبنی بوبابده تقیدات لازمه اجراسی داخلیه نظارتنه امر و تبلیغ بیورلمشدر.

بوسنه وهرسکده‌کی مسلمانلرك مقام خلافته تأمین ارتباطلری ضمننده حکومت عثمانیه ایله اوستریا ومجارستان حکومتی آره‌سنده قرارلشدیریلان صوزلشمه‌یه کوره بوسنه هرسك جوامع شریفه‌سنده خطبه خلافت اسلامیه نامنه قرائت اولنه‌جقدر امور دینیه‌ده بوسنه مسلمانلرینك مقام مشیخته ارتباطلری‌ده تأمین ایدلمشدر.

داخلیه ناظر اسبقی ممدوح پاشا طرفندن (تحولات اساسیه) نامیله مطبوع بر رساله مجلس مبعوثان ریاستنه کوندرلمشدر بو رساله‌ده حکومت عثمانیه‌نك التمش سنه‌لك احوال تاریخیه‌سی و (ژون ترکلك) عالمنك دخی صورت تشکلی مندرجدر.

قادین رفیقه‌مزدن:

محمد علی شاهه

کافی.. یتر آرتق، یتر آزاق قاراقاتل!
برملت مظلومه‌که، حریته مشتاق،
ایرن قوصوبور، قان قوصوبور، جان قوصوبور باق..
کل حجنه ظلمکده‌کی ظلمتلری هپ سیل،
ای کیرلی، قیزیل ناصیه ای حاکم جلاد!
بایقوشلره مأوا، سکا ما کلیدر ایران؟..
بی‌شبهه یارین‌ده یره کچرر تاج فروزان،
ملت سکا حاکم اوله‌جق، سن اوکا منقاد،
ای بچه‌سی قان، دیشلری ات پارچه‌لی جیلفین!
هر برده کختنك قورارلدقه یازلسین:
ملت نه‌دیمك، حق نه وطوپراق نه‌دیمكدر،
سلطانلری، قارتالری، اصنامی یقان قول
الت وورا‌جقدر بکاده سلهٔ تدمیر؛
آکن اوزمان سن‌ده یقیل، سن‌ده کبر سن‌ده
خراب اول

قونیه والیسی ودیاربکر والیٔ اسبق
پاشا حقنده متوالی الوقوع اولان شکایاتی
وتحقیقات لازمه اجرا ایتمك اوزره شو
دولت مالیه دائره‌سی رئیسی عبدالدین بافند
یدی‌بیك وکتابت وظیفه‌سیله معیتنده بولنه
نهاد بککده بیك غروش اجورات مقطوعه
لزوم تعیین واعزاملری قرار وا... نیلان اولنمشدر

دولتعلیه‌نك کرید اوزرنده‌کی
حکمرانیسی دول حامیه‌نك تعهدیله باقی
یلندن بونك رفع وترع ایدیلمه‌جکی طبیعی
بناءعلیه جزیرهٔ مذکوره‌دن تعویض

برخیلی طوپ وجبخانه سپارش ایندیکی جمله‌ٔ مستخبراتزدندر .

بلغار امتعه‌سنه قارشی بویقوتاژك کوندن کونه کسب ایتدیکی توسعدن طولایی آتیاً تولد ایده‌جك خساراتی بلغارستان نظر اعتباره آله‌رق دوچار اندیشه اولدیغی صوفیه‌دن بیلدیریلیور .

صوفیه عثمانلی قومیسر وکیلی الدیغی امر اوزرینه بلغارستانده‌کی اهالیٔ اسلامیه حقنده رواکوریلان مظالم واعتسافدن طولایی خارجیه نظارتنه بر تقریر شفاهی ویرمش اولدیغنی وه‌چرنا پوشته غزته‌سی یازیور.

ایران حوادثی

طهراندن یازلدیغنه کوره اصفهانده منعقد ایالات مجلس عمومیسی سفارات اجنبیه‌یه مراجعتله قانون اساسی لهنده مداخله‌لری ایچون تمنیاتده بولنمغی تحت قراره آلمشلردر .

پرنس فرمانفرما یدی یوز سوارییی مستصحباً واصفهانه متوجهاً حرکت ایتمشدر . کردلر طرفندن جلفا جوارلرنده جسیم بر تجار کاروانی ضبط و تبریز پوسته‌سی‌ده غصب ایتمشلردر .

تبریزك عساکر شاهی طرفندن تحت محاصره‌یه آلدیغی محلدن بیلدیریلیور .

قره طاغك مطالباتی

جتینه‌دن موثوقاً اشعار اولندیغنه کوره قره طاغ، صربستانله التصاق ایچون (بوسنه ـ هرسك) دن بر قسم اراضی ایسته‌مکده‌در . دیگر مطالبی‌ده ، برلین معاهده‌سنك ٢٩ نجی ماده‌سنك فسخی ، (سپیجه) نك کندیسنه اعاده‌سی ، (قازارو)یه قدر ممتد اولان سواحلك ترکی ، مرزك حدودینك تصحیحی کبی خصوصدن عبارتدر .

انکلتره قرالی حضرتلرینك یوم قعودی

دونکی جمعه کونی انکلتره قرالی حضرتلرینك یوم قعودی ایدی. هر طرفدن آتیلان طوپلرك ولوله‌ٔ تبشیراتی ، بویوك ملتك حکمدار ذیشان حشمتپناهنه قارشی برحس تفوق ناپذیر تبجیل وحرمتله متحسس اولان بتون عثمانلیلرك اعماق روحنده برمسرت عظیمه ایله عکس ایتمش ، بوکونی هرکس صمیمی برسونجله سلاملامشدر.

بومناسبتله بزده مشارالیه حضرتلریله انکلیز ملت معظمه‌سنه تبریکات مخصوصه‌مزی عرضله اعلان مباهات ایدرز .

انکلتره‌ده‌کی محتاجین عثمانیه‌نك ترفیه واقدارلری ایچون جلب اعانات ایتمك اوزره تشکل ایدن جمعیت خیریه‌نك رسم کشادی اجرا وبر خیلی اعانات جمع ایدلمشدر. لوندره بلدیه رئیسی جمعیتك ریاست فخریه‌سنی وعثمانلی سفیرده ریاستنی قبول ایتمشلردر.

ولایات عثمانیه‌یه تعمیم ایدیلان امرنامه‌لرده صرب ، روم ، بلغار قومیته‌لری حقنده مأمورین محلیه‌نك انظار دقتی جلب وبونلرك امور ومعاملات حکومته مداخله‌لرینه مساعده اولنماسی اهمیتله توصیه اولنمشدر .

شهزادهٔ جوانبخت دولتلو نجابتلو برهان الدین افندی حضرتلرینك والدهٔ محترمه‌لرینك وقوع وفاتی موجب اسف عظیم اولمشدر . شهزادهٔ مشارالیه حضرتلرینك تأثرات مخصوصه‌سنه اشتراك وعتبهٔ بلند نجابتپناهنه بالخاصه رفع ندای تعزیت ایدرز .

شهید محترم حریت مدحت پاشا زاده علی حیدر بك افندی حضرتلرینك مادرید سفارتنه تعیین بیوریله‌جقلرینی « لاترکی » رفیقمزده برممنونیت عظیمه ایله اوقودق .

ذات شاهانه‌نك براز منحرف المزاج اولدقلری وکچن جمعه کونی سفرایی قبول بیورمامش اولدقلریده بوانحراف مزاج ملوکانه‌دن ناشی اولدیغی سویلنیور.

مجلس مبعوثان عثمانینك یوم کشادی مناسبتیله قره‌محسن طرفندن تلغرافله بیان تبریکاتده بولنلمسی هرکسجه‌ یادیٔ استغراب وهدف استهزا اولمش ایدی. بوکره سابق طوپخانه مشیری ذکی پاشاده ار رفیق اساسیه‌سنه امتثالاً صدر اعظم پاشا حضرتلرینه ـ بیانات واقعه‌سندن طولایی شو تلغرافنامه‌یی یازیورلر :

« اصول مشروطیتی بالفعل تأسیس و مملکتمزده ایلك دفعه اوله‌رق مجلس مبعوثانده اعطای ایضاحات ایله احراز بیوریلان موفقیت سامیه‌لرینی تبریك ایدرم فرمان »

مدیات قضاسی داخلنده‌کی اشقیانك تنکیل ودردستنه مأموراً قضای مذکوره کوندریلان لوا متصرفی طرفندن اجرا ایدیلان تعقیبات نتیجه‌سنده کچن کانون اولك اون التیسنه قدر اشخاص مطلوبه‌دن دخالت ایدنلرله دردست اولنانلرك مقداری اون یدی نفره بالغ اولدیغی وکویلردن چیقاریلوب پریشان قالمش اولان اهالینك یرلی یرینه اسکانیله ضبط اولنان اراضی وحیوانلرینك اعاده‌سی کبی تدابیر اتخاذینه توسل اولندیغی دیاربکر ولایتندن داخلیه‌یه بیلدیریلمشدر .

بروارى ، غرزان ، شروان ، اروه ، سعرد قضالرنده‌کی محکوملردن بودفعه‌ده اوتوز یدی نفرك استیمان ایتدیکی محل اشعارینه عطفاً بتلیس ولایتندن اشعار اولنمشدر.

ایتالیا قرالی حضرتلری سفیر جدید حقی بك افندی‌یی فوق العاده صورتده قبول ومظهر حسن التفات بیورمشلردر.

آناطولی ولایات عثمانیه‌سنی تفتیش وتدقیق ایچون تشکیله لزوم کوریلان هیئت مخصوصه اعضالغنه مرحوم سعید پاشازاده مشاهیر احرار ادبادن دیاربکرلی سلیمان نظیف بك افندی حضرتلری دخی تعیین وعزیمتی تمنی اولنمش ایسه‌ده سرد معذرتله قبول بیورمامشلردر.

ضبطیه ناظری سامی پاشا استعفا ایتمش ایسه‌ده قبول اولنمامشدر.

بارکیر مبایعه‌سی ایچون شهزاده دولتلو نجابتلو سلیم افندی حضرتلری یوکرمده فرق

واقعلك استردادی خصوصنده‌کی مشکلات ایله موقع منافع دولت علیه‌نك مقایسه‌سندن معاوضهٔ مالیه ایله استیفای حقوق ایلمه‌سنی اولی کوره‌رك بو صورتی نزه توصیه ایدوب حالبوکه اوستریا دولتی یکی بازار سنجاغنك تخلیه‌سنی تعویضهٔ کافی عد ایله دیکر تضمینات اعطاسنك مذاکره‌سنه بیله یناشمه‌دیغندن دولت مشار الیها ایله تحق بر ائتلاف حصوله دکین پروتستونك حکمی ابقا اوله‌رق بوسنه وهرسك کاکان اوستریانك تحت اشغال واداره‌ٔ موقته‌سنده طاشلوب (القیشلر) بوولایتلردن سائر ممالك عثمانیه‌یه کله‌جك اهالی حقنده کالاول تبعهٔ دولت علیه معامله‌سی اجراسنه قرار ویرلش ایدی . (القیشلر)

مابعدی وار

شئونات

اوستریا حوادثی

اوستریا دولتی دخی دولتعلیه امتعه‌سنه بائقایله بویقوتاژ یاپه‌جغی سویلنیوردی (فرمد نبلات) غزته‌سی ایسه بو شایعه‌یی تکذیب ایدییور .

اوستریاده‌کی مسلمان قونفرانسی طرفندن بوسنه ـ هرسك مسئله‌سنجه حصوله کلن ائتلافدن و حفظ حضور و آرامش عمومیه مصروف همتلرندن طولایی حکومت ایله بارون ئه‌رنتاله بیان تبریکات ایلدیکی ویانه‌دن یازیلیور .

اوستریا غزته‌لری دولتعلیه ایله اوستریا آره‌سنده‌کی ائتلافی ، صربستانك اوستریایه قارشی برمغلوبیتی شکل غریبنده کوسترمکده‌درلر . حالبوکه حکومت سنیه‌نك غایهٔ آمال سیاسیه‌سی ، حصول ائتلاف ایله امن و حضور عمومیه خدمتدن عبارتدر بونده صربلیلرك منفعت ویا مضرتی ملحوظ دکلدر . بالعکس عثمانلیلر ایله صربستان آره‌سنده دخی اولجه محافظهٔ صلح امرنده ائتلاف حاصلدر . شو حالده اوستریا غزته‌لرینك بو صورتله لسان استعماللری بادیٔ اسف واستغرابدر .

ترکیه ـ اوستریا ائتلافی دولت علیه‌نك موقع مالیسنی دخی تحکیم ایتمش اولدیغنی وبو جهتله ترکیه مساعدات وشرائط ممکنه داخلنده اوروپانك معاونت مالیه‌سنه دسترس اوله‌جغنی آلمان غزته‌لری بیان ایتمکده‌درلر .

اوستریا ایله ترکیه آره‌سنده برتعویض مالی مقابلنده ائتلاف حصولی قره‌طاغده پك فنا تأثیر ایتمشدر : بوسنه ـ هرسکده‌کی قارداشلرینك ترکی عثمانلی ملتنه لایق کورلمشدر ، باخصوص بوقدر فداکارلقلر اختیاری نتیجه‌سنده حیات مشروطیته کیردکدن صکره بوجهت دها زیاده جالب نظر دقت کورلمشدر .

کچنلرده مجلس وکلاده قرائت وقبول اولنان پروتوقول کچن بازار ایرتسی کونی اوستریا حکومتنه کوندرلمشدر .

شورای امتدن :

١٨ کانون ثانی ٣٢٤ : تلغراف

ایکی ولایتك اوستریایه صاتلمسی وبو صورتله ارناوودلغك وماکدونیانك استقلالنی تسهیل ایدلمسندن طولایی موسقوه اسلاو جمعیتی بیان حیرت ایدر .

ترکیا انقلاب شعشعه‌دارینی القشلامش اولان عالم مدنیت ایکی میلیون آدمك صاتلمسنی تقبیح ایله یاد ایده‌جکدر . اسلاولر بونی هیچ برزمان عفو ایده‌مز . اسلاو جمعیتی ، بتون وطنپروراولانلرك ، اوستریا طرفندن واقع اولان تکلیفی رد ایده‌جکلرندن امین اولدیغندن بوسنه هرسکه مختاریت اعطا ایتمك ، بلغارستان ، صربستان وقره طاغ ایله تدافعی اوله‌رق بر بالقان اتفاقی عقد ایلمك شرطیله ترکیایه بش میلیون لیرا ویرمکی تکلیف ایدر . بوسنه هرسك جمعیت ملیه‌سی موقع تداوله یوزده بش فائضله اون میلیونلق تحویلات چیقاره‌رق ترکیایه بش ملیون لیرا تأدیه ایده‌جکدر . اسلاوجمعیتی ، قره‌طاغ وصرب حکومتلرینك ، بالکه انکلتره وروسیه‌نك صلحك محافظه‌سی مقصدیله بو استقراض فائضنك منتظماً تأدیه‌سنی و استقراضك اطفاسی تحت تکفللرینه آله‌جقلرینی تأمین ایدر . بوسنه حکومتنك بو ایلك استقراضی اوله‌جغی کبی سنوی اطفا ایدیلن تحویلات انجق اوچیوز بیك لیرا راده‌سنده بولنه‌جغندن بوسنه هرسك اهالیسنك هرفردینه یالکز درت دینار اصابت ایدر . وبوسنه هرسکلیلر بونی کمال ممنونیتله اوده‌مکه مهیادر .

بوسنه هرسکك مختاریتی اوستریایه قارشی کچلمز برسد تشکیل ایده‌جك وماکدونیایی تحت امنیتده بولندیره‌جقدر . وترکلر ، اسلاو ، لاتین اقوامنك محبت ومعاونتنی قزانه‌جقدر .

رئیس عمومی

جنرال جروف اسپیردویچ

اوستریا حکومتی دولتعلیه‌یه ویره‌جکی تضمیناته محسوباً درت یوز یکرمی بش بیك انکلیزلیراسنك تأدیه‌سی ایچون ویانه‌ده تدارکاتده بولنقده‌در .

بلغارستان حوادثی

مسئله‌نك بر ائتلافه منجر اوله‌بیلمسی ایچون ، بلغارستانك استقلالنی تصدیقه متعلق مطالبات تعدیلیه التی بچق میلیون لیرای عثمانیه تنزیلی روسیه حکومتی باب عالی‌یه توصیه ایتمشدر . حالبوکه باب عالی بلغارستاندن یکرمی سکز میلیون طلب ایتمکده ایدی .

پارسدن یازیلیور :

بلغارستان امارتی ، براستقراض عقد ایتمك شرطیله ، یوز میلیون فرانق اعطا ایتمکه موافقت ایده‌جکنی بیان ایتمکده‌در . حکومت عثمانیه بوندن فضله مطالبده بولنورسه ، اوزمان امارت اراضی ترك ایده‌جك وفقط بو اراضی اهالیٔ اسلامیه مسکون اولمق شرطیله ترك اوله‌جقدر .

بلغارستان امارتنجه تدارکات حربیه‌یه کرمی ویرلمکده اولدیغی وحتی صوفیه‌ده‌کی [illegible]

جقدر. حکام وارکان عدلیه‌مزك بوندن بویله ارباب استقامت واقتداردن اولملرینه زیاده اعتنا اولنه‌جغندن بو صورتله حقوق عباك تماماً محفوظیتی آثار فعلیه ایله‌ده میدانه قونیله‌جقدر. قوای عسکریه‌مزه کلنجه، الك مقتدر ارکان وضابطانك همان ایش باشنه کچیرلملری صورتیله امور عسکریه‌ده تنظیم و تنسیقه ابتدار ایدلمشدر.

خاصه و ایکنجی و اوچنجی اوردولرده‌کی
وادی وطوبجی الایلرینك لوازم و مهماتی
دارك وحیواناتی تزیید وخاصه اوردوسنك نقصان
لان اون بر نظامیه طابوری یکیدن تشکیل
سکری فابریقه‌لرك اکمال نواقصنه مباشرت
لاح آلتده بولنان ردیف طابورلریله صنوف
کلفه نظامیه‌یه انداخت ونشان آتیملری اجرا
یلمش وتنسیقات عسکریه‌یه متعلق ترتیب
لش اولان قانون لایحه‌لری دخی کذلك هیئت
وثانه دردست تقدیم بولنمشدر. ارکان حربیه
و لوازم دائره‌سی ایچون آلمانیادن مقتدر
اتی جلبه تشبث اولندیغی کبی بورالرده
ال تحصیل وتعلیم ایچون آلمانیایه کافی السابق
ابطان اعزامی وکله‌جك سنه دخی ینه آلمانیه‌دن
الیدن ضابطانك جلبی متصور بولنمش وبونلره
خصصات ده بودجه‌یه ادخال قلنمشدر. بر
دنبری قوای بحریه‌مزه عارض اولان ضعف
بیدن صکره حکومت جدیده‌یه ترتب ایدن وظا
ف مهمه‌دن بری دخی قوهٔ بحریه‌مزك استکمال
باب ترقیسی اولدیغندن بر طرفدن بوبابده
ه نظارتجه تنظیم قلنمش اولان فوق العاده
حه هیئت مبعوثانك تصدیق وتصویبنه
رض اولنمق اوزره اولوب دیکر طرفدن‌ده
لن موجودهٔ حربیه‌مزی یکان یکان معاینه
کتیریلنلك نواقصی بالاکمال بیوك کوچك
نی درت قطعه سفینهٔ حربیه حال فعالیته
ع ایله مرمره حوضه‌سنده مانوره وانداخت
ملری ایدیرلدکدن صکره بونلردن بر طاقمی
کی قافله اوله‌رق اطه‌لر دکزینه وازمیره سوق
لنمش ودیکر ایکی ترصد سفینه‌سی ده بحر احمره

جك اولان سفائنك اکمال نواقصی دخی قرهٔ قریبه‌یه کلمشدر.

بحریه‌مزك تنسیقاتنه و سفائنمزك تعلیم وتربیه‌سنه نظارت اتمك اوزره انکلتره حکومتیله بالمخابره مشاهیر بحریوندن آمیرال (قامبل) ایله طوربیدوجیلق وآلکتریقجیلك وچرخجیلق تعلیمی ایچون انتخاب اولنان دیکر ضابطانك ایکیشر سنه مدتله تعیینلری قرارلشدیریلوب ورودلرینه انتظار اولنمقده‌در.

نافعه نظارتجه احداث اولنه‌جق وسائط نقلیه وعسکری واقتصادی تیمور یوللر ولیمانلر وتنظیم مجاری انهار واروا واسقای اراضی وسیر سفائن حقنده بر پروغرام تنظیم وتجارت وصنایعك ترقیسی ایچون لازم کلن قوانین ونظامات لایحه‌لری تهیه قلنمش ومهندس مکتبنك پروغرامی توسیع وتخصیصاتی تزیید ایدلمشدر.

فیض وبرکتیله مشهور اولان الجزیره قطعه‌سنك فرات ودجله واطنه اووه‌سنك سیحان وجیحان نهرلرینك تنظیم وتطهیر مجاریسی وجدوللر کشادیله اسقاسی ذکر اولنان پروغرام محتویاتندن اولوب شمدیدن ارباب اختصاص معرفتیله کشفیات مقتضیه‌سنك اجراسنه مسارعت اولنمشدر.

بدلات نقدیه تحصیلاتندن تماماً اولان طورغونلقدن ناشی ولایتجه یول انشاآتنه کریشی ویریله‌مامش ایسه‌ده روم ایلیده جهت عسکریه‌یه عائد شوسه وکوپریلرك انشاسی مکتبه‌یه اوغراماشدر. امور نافعه‌یه متعلق امتیازات حقلرنده سرمایه‌داران ایله مذاکراته ابتدار، مجلس مبعوثانه تقدیم ایدیله‌جك پروغرامك تدقیق وتصدیقندن صکره‌یه تعلیق اولنمشدر.

زراعت واورمان ومعادن نظارتجه امور زراعیه وبیطریه‌یه عائد بر اداره مرکزیه ومجدداً بر اورمان مکتبی تأسیسی وضابطهٔ صحیهٔ حیوانیه‌نك تعمیم وتطبیق وارباب اختصاصدن مأمورلر ومعدن مهندسلری یتشدیرمك ایچون اوروپایه طلبه اعزامی وآلات جدیدهٔ زراعیه‌نك تعمیم استعمالی وایجاب ایدن ولایاتده مؤسسات زراعیه [illegible]

[illegible] ولایتنده‌دخی ایلغر دپولریله نمونه چفتلکلری تأسیسی وکوچك مقیاسده سرکیلر ومسابقه‌لر ترتیبی ونباتات وحیواناته عارض اولان خسته‌لقلرك ازاله‌سنه عائد نظامات واورمانلرك حسن محافظه‌سنه دائر قلمه آلنان اورمان ومرعی قانونلریله لازم التعدیل کورولن معدن قانوننامه‌سی لایحه‌لری کذلك هیئت مبعوثانه دردست تقدیمدر. ادارهٔ مشروطه‌مزك تقرری وقوهٔ ملیه‌یه مستند اولان موجودیت سیاسیهٔ عثمانیه‌نك بر شکل مهابتده اظهاری بالجمله دولتلر طرفندن بر توجه احترامکاری وصمیمی ایله سلاملانمش (بوراده ایکی دفعه سورکلی آلقیشلر) و برنجی آثار باهره‌سندن اوله‌رق روسیه حکومتی ماکدونیا اصلاحاتی تعقیب ایدن دول سائره ایله برابر ولایات ثلثه‌یه مخصوص اولان تشبثلرندن صرف نظرله حکومت جدیدهٔ عثمانیه‌نك بالذات وجوده کتیره‌جکی اصلاحاته منتظر بولنمشلردر.

(آلقیشلر)

لطائف همایونده بیان بیورلدیغی وجهله بابعالیجه ادارهٔ جدیدهٔ مشروطه‌نك تشکیلات وتنظیماتیله اشتغال اولندیغی اثناده بلغارستانك استقلالی اعلان ومتعاقباً اوستریا دولتی دخی اشغالی تحتنده بولنان یکی بازار سنجاغندن عسکرینی چکوب بوسنه وهرسك ولایتلرینك اوستریا ممالکنه الحاقنه قرار ویردیکنی بیان ایلملریله هر ایکی تجاوز علیهنده پروتستو ایدیلرك سائر دول معظمه‌یه تبلیغ کیفیت وبلغارستان حقنده بر قرار اعطاسی ایچون قونفرانس عقدی طلب اولنمقده‌در. دول معظمه اشبو تجاوزاتك عدم مشروعیتی وبین الدول منعقد اولان برلین معاهده نامه‌سنه مخالفتی درمیان ایتمکله برابر کرك بلغارستانه وکرك اوستریایه اجرای وصایا ایلمشلر ایسه‌ده استرداد حقوق قضیه‌سی دولت علیه‌یه عائد اولوب بوبابده دیکر دولتلردن کوریله‌جك معاونت، تشبثات دیپلوماسیه‌دن عبارت اوله‌جغی اکلاشلمسیله چونکه هر ایکی طرف علیهنده یالکزجه حرکتمز حصول مقصدی تأمین ایتمه‌جکندن ودول [illegible]

صاریق شكلنده بیاض بر قالیه علاوه‌سیدر . بو قالیه صورت دائمه‌ده فسك سطح خارجیسنه ملاصق بولنور وكوانشلی زمانلرده اشاغی ایندیریلیر .

سادساً : پوسكولك موجودیتیدركه بو ده پوسكولك نفسله تپه‌یه بیاض ایپكدن بر كوكب علاوه‌سی كبی بر تعدیل ایله اصلاح اولنور .

الحاصل بزم بتون دنیا عنده یگانه علامت فارقه‌مز اولان فسك منافع مادیه ومعنویه‌سی نظر اعتباره آله‌رق مواد آتیه قانونی قوی بر حكمه ربط ایدلیدر .

(۱) فس عثمانیلرك سرپوش رسمیسیدر .

(۲) دوائر رسمیه مأمورین ومستخدمینی، دولتجه مقاوله‌نامه‌یه ربط ایدلمش اولان شركتلر مستخدمینی ومكاتب رسمیه شاگردانی فس كیه‌جكلردر .

(۳) ایام رسمیه‌ده كییله‌جك فسك قرمزیلق درجه‌سی، عصبه‌سی یعنی مخروط ناقصك مولده‌ی طولی، بو مولدك میلی، فیكوریست رسملر، واسطه‌سیله متخصصلری طرفندن بر دستور وضع ایتمك صورتیله تعیین وتقدیر قلنه‌لیدر .

(٤) عوامك فس شكلنده قرمزی قاشدن معمول سرپوش كیه‌لری مجازدر .

(٥) قالپاق كیمك شایان مؤاخذه بر حركتدر .

محمود معین

صدراعظم پاشانك بیاناتی

[كچن نسخه‌دن مابعد]

شویله‌كه بودجه‌نك ایضاحاتی ضمیمه‌سنده تفصیل كوریله‌جكی وجهله كچن یكرمی سنه ظرفنده حكومت سنیه‌جه عقد اولنان دیونك رأس المال وفائضنه مقابل واردات مخصصه‌سندن سنوی ایكی میلیون عثمانلی لیراسنی متجاوز بر مبلغ افراز وتخصیصنه مجبور اولنمشدر . بو صورتده توازن حصولی دها زیاده كسب صعوبت ایدوب زمام اداره الده آلندیغی زمان خزینهٔ مالیه‌ده پاره‌نك فقدانندن ناشی بانق عثمانی ایله عقد ایدیلان استقراضات مقاوله‌سی مجلس عمومینك تصدیقنه معلق اولمق حسبیله كرك حالاً مبرم الایفا اولان مصارف كلیه‌نك تسویه‌سی وكرك افق سیاسیده رونما اولان محاربه استعداداتنك ازاله‌سی ضمننده اردوی همایونلرك اكمال نقایصی ایچون مهمات مقتضیه اشترا اولنمق اوزره بر آوانس عقدی وجوبنه بناءً اوروپا سرمایه‌دارانه مراجعته لزوم كورنمش ایدی . انكلیز سرمایه‌دارانك بك چوق سنه‌لردن بری ایلك دفعه اوله‌رق فرانسز والمان هیئت صرافیه‌لریله بالاشتراك معاونتمزه شتاب ایلملری انظار مجموعیله مشاهده اولنمشدر . اگر بویله اولمه ایدی اهمیت عظیمه‌سی دركار اولان ادارهٔ مشروطه‌نك بقاسی ابتدای ظهورنده مشكلات جدیه‌یه تصادف ایده‌جكی آشكار ایدی . انجق بو بر چارهٔ موقت اولوب شمدی حكومت سنیه مالیهٔ دولتی طوغری ومتین بر اساس اوزرینه تأسیس ایچون یكی یكی واردات آرامق واوروپا سرمایه‌دارانه مراجعت ایتمك مجبوریتنده‌در . یكی منابع واردات تدارکی ایچون دول معظمه‌نك نزه معاونت ایده‌جكلرندن امیدوارز . فقط كرك دول معظمه‌نك، كرك اوروپا پیاسه‌لرینك اعتمادینی قازانمق انجق اصول ادارهٔ مالیه‌مزك تماماً اصلاحیله اسرافاتدن توقی و مكلفینك شكایتلرینه محل ویرمكسزین وارداتك تزییدینه بذل مساعی اولنمسی درجه‌سنه وجوبده‌در. لكن اغستوسده فرانسه مشاهیر مالیونندن دیوان محاسبات رئیسی موسیو لوران بر مدت موقته ایچون دعوت وجلب اولنه‌رق مالیه نظارتی مشارالیهك مشورت ومهارتندن بالاستفاده ادارهٔ مالیه‌نك اصلاحی امرنده توسل اولنمسی ایجاب ایدن تدابیرك تدقیقنه و دیون غیرمنتظمه مقدارینك تعیینه وسنهٔ آتیه ایچون بودجه تنظیمنه چالیشمقده‌در .

شوحال عینیله انظار عامه‌یه عرض ایدلنجه حكومت عثمانیه‌نك دول متحابه‌نك معاونت محادنتكارانه‌سیله مالیهٔ دولتی متین بر اساسه بنا ایده‌بیله‌جكی مأمول قویدر. اوروپا پیاسه‌لرینك مملكتك ترقی وتعالی مسالمتكارانه‌سی واصلاحات مالیه وملكیه ایچون اتخاذ اولنه‌جق تدابیری اكمال دقتله تعقیب ایده‌جكلری شبهه‌سزدر. اوروپا پیاسه‌لرینك اعتمادلرینه مظهریت داخلی و خارجی سیاستمزك مسالمت اوزره وضعنه متوقف اولوب بو اولمدقجه امور مالیه‌مزك برحال تذبذبه گرفتار اولمسی مستبعد دگلدر. شمدی‌یه قدر عقد اولنان تعهداتمزك حرفیاً اجراسیله اوروپا پیاسه‌لرنده اعتبار مالیمز خللدن وقایه اولندیغی مثللو آتیده‌كی بو اساس مهمه‌یه وكدرجه رعایت اولنمسی تحت الزمیتده‌در. امینمكه اگر صلح ومسالمه پایدار اولورو داخل مملكتده زراعت وتجارت وصنایعك توسعیله ثروت عمومیه تزاید ایدرسه حكومت سنیه‌جه ثبات وبصیرتله داوانیله [illegible] آتیاً امور مالیه‌مزده حال انتظام و[illegible] افراغ اولنه‌بیلور . ایشته مساعیمزك بو [illegible] معطوف اولمسی لازم كلور. گمركلرك ادا[illegible] تحت انضباطه آلنمش اولسه، واردات رسو[illegible] تزاید ایده‌جكی محقق اولسیله انكلتره [illegible] بالمخابره ارباب اختصاصدن موسیو [illegible] وبولكه مدت‌ده شرقك احواله واقف [illegible] وقلمیك تعیینی قرارلشدر بهرق خدمته [illegible] اولندقلری پوسته وتلغراف اداره‌سی [illegible] بالاصلاح تحت انتظامه آلنمق و [illegible] اجنبی پوسته‌خانه‌لرینك وجودینه محل [illegible] ایچون بو خصوصده اهلیت ومهارت[illegible] اولنان یوسف صابا پاشا مصردن جلب [illegible] بالمذاكره موسی الیهك پوسته وتلغراف [illegible] تعیینی قرارگیر اولمشدر. امور عدلیه [illegible] ماده‌نك حاضره امنیتده جریانیله حقوق [illegible] دعی محفوظیتی تماماً كافل اولمیی قوانینمزك احتیاجات زمانه كوره [illegible] وتصحیحی خصوصنده كوریلن لز[illegible] تجارت بریه وبحریه و جزا و اجرا [illegible] محاكمات حقوقیه وجزائیه قانونلرندن تعدیلاتی اكمال ایدیلوب [illegible] تعدیل بولدیقندن پی‌در پی مجلس محترم [illegible] تدقیقنه عرض ایدیله‌جكی طبیعیدر [illegible] ارزمزكده تدریجاً اصول جدیده اوزره [illegible] متصور اولوب بونك مستلزم اوله [illegible] قسماً سنهٔ آتیه بودجه‌سنه وضع [illegible]

قرمزی فس کیەن بر کیمسه ، کندیسنك لون طبیعیسندن زیاده قرمزی یوزلی کورونور . عوام بوکا « قزلاق یوزینه اورمش » دیرلر . تسلینك والمعتنانك تحت اوزرینه حسن تأثیری بوکون تحقق ایتمشدر . قرمزی فس کیەن بر خسته آینه‌یه باقنجه صحتنك کالنه حکم ایدر . فقط سیاه قالپاق کیەن بر کیمسه ایسه بکزینی بستون اوچوق کورور ، وهمی آرتدیرر .

سیاه قالپاقلرك قیشین کیلمسی فکرینه کلنجه : اقطار قطبیه‌ده‌کی حیوانلرك بیاض رنك رودنه مقاومت ایتمکده اوللری حکمانك دقتلرینی جلب ایلیور . پك یقین زمانلرده المانیه‌نك اکثریسی ترك اوله‌جغی محقق وریور .

فسك منافع سیاسیه و اسلامیه‌سنه اولان نه کلنجه : عثمانلیلر کرچه التی یوز سنه‌لك متین ایسه‌ده برچوق خصوصات ازجمله رسملری ، ملی بایراقلری ، کسوه‌لری تشکیلات خیریه‌دن صکره تعین و تقرر ن وپاریس معاهده‌سنده اوروپا کندیلرینی ومکه طانیمشدر . فی الحقیقه مصر والیسی ل پاشا علیهنده‌کی خط همایونك لسان وازده نشر قصادر اولوب تقویم وقایعه نشر ایدلمسی کبی حالاتله ثابت بولند ظراً حکومتك عربی ، فارسی و ترکی ندن هانکیسنی قبول ایتدیکی معلوم دکل حق پاریس معاهده‌سندن اول رکنز جید پاشا انکلیز سفارتنی آیده سنك السنز ، انکلیز ، ایتالیان وعرب ه محرردر .

عثمانلی بایراقلری حقنده تدقیقات اجرا تمشین مؤلفین سالفه ، عددی فومانذا لری وجهله اوتوز قرقه بالغ اولان لرن هانکیسنك رسمی اولدیغنی اکلا یوروز .

معاهده‌سنده عثمانلیلر اوروپالی اولمق قبول ایدلدکلری اثناده کندیلرینی فس یم ایتمشلردر . بناءً علیه بوکون فس ن دنیا عندنده مسلمانلغك و عثمانلیلغك ت مخصوصه علامه‌سی اولاق اوزره طانمشدر .

عثمانلیلر پك بیوك برقوم اولمقله برابر کندیلرینی بتون دنیایه پك یقین بردورده طانتمشدرلر . چین مسلمانلری عبدالحمید نامنده بر خلیفه‌نك وجودینی برسیاحدن تصلسه ایشتمشلر و سلطان عبدالعزیزك و سلطان مرادك خلافتلرندن خبردار اوله‌مامشلر ایدی .

١٩٠١ اقصای شرق دنققین سفرینی متعاقب چینلیلر خلیفه‌نك نامنی سجده ایدرجه‌سنه برتعظیم ایله استماع ایتدکلری زمان کوردکلری خلیفه آدملری هپ فسلی ایدیلر . یکیدن یکی‌یه تنظیم قلنان فاس اردوسی عثمانلی قیافتنه مشابه برحاله قونمشدر . فرانسزلر جزایر وتونس عسکرینه ، ایتالیانلر مصوعك برلی عسکرینه ، اوستریالیلر بوسنه و هرسکك برلی عسکرینه ، آلمانلر آفریقای شرقی مستملکاتی برلی عسکرینه ــ بونلر مسلم اولدقلری ایچون ــ هپ فس کیدیریورلر .

حکومتیه طرفندن بتون امتیاز مقاوله‌نامه‌لرینه مستخدمینك فس کیمه‌لری شرطی قونلمش ایدی . بوندن مقصد کسوهٔ ملیه‌مزی صورت رسمیه‌ده طانیتدیرمق اولدیغنه شبهه یوقدر . بو آنه قدر شاپقه کیمکده اصرار ایدن شرق تیمور یوللری مأمورینی بوکون کندی ارزولریله فس کیمکه باشلامشلردر . دیکر طرفدن هندلیلر ، قفقاسیه‌لیلر ، آسیای وسطی اهالیسی یکیدن یکی‌یه فس کیمکه باشلایه‌رق حسیات اسلامیه‌لرینی مرکزله توحیده تشبث ایتمشلردر . مصرده ایسه یرلی و اجانبك یوزده طقسانی فس کیمکده‌در .

عروق مختلفه‌یه منسوب اهل اسلامك عثمانلیلره امتثالاً برکسوه قبولنه تشبث ایله‌دکلری برصره‌ده عثمانلیلرك کویا تشبثکارلرك بو همتینی فکرلرینی تقدیر ایجیورلر ایمش کبی تبدیل کسوه ایتملری نصل تصویر اولنور ؟ بالخصوص قالپاق وقاپه‌لا کیمك صورتیله قفقاسیلیلره ، ایرانیلره ، روسلره ، بلغارلره ، آلمانلی روملره تمثلدن نه‌کبی برفائدهٔ سیاسیه ملحوظدر ؟

دنیاده تعصبانی کوردولن هر شی اصلاح ایدیله‌رك حال مکملیته ایصال اولنور . فقط بز عثمانلیلر مع‌التأسف تعصباتی کوردیکمز برشینك اصلاحنی دوشونمیه‌رك ترکنی اعتیاد ایدنمشز . دنیانك اك پارلاق بر تاریخلی عسکری اولان یکیچری اردولرینی اوفق برهمتله اصلاح ممکن ایکن اعتیادمزك سوقیله طاغیتوردك . شمدیده فسی نه کبی محسنات مادیه و معنویه‌سی اولدیغنی دوشونمیه‌رك ترك ایدیوره‌جکز .

فس ایچون سردایدیلن اعتراضات شونلردر :

اولا : اوستریا معمولاتندن اولمسیدرکه موجود فابریقه‌لرمزك تزییدیله فسك داخلده اعمالی خصوصنك تحت تأمینه آلنمسی مقصده کافیدر . بوکون کیامکده اولان قالپاقلر ایچون ویره‌جکمز پاره‌لر ینه ممالك اجنبیه‌یه کیده‌جك دکلمی ؟ بونده‌ده بزم هیچ برکارمز یوقکه .

ثانیاً : قرمزی رنکك دارالحربده هدف تشکیل ایتمسیدر . آلمانلر مغفرلرینك اشعهٔ شمسله دشمن طرفندن کورونمه‌سی ایچون ایچه بر تول اورتیورلر . عثمانلی عسکرده دارالحربده یازین برکفیه وقیشین قوقلی قوقولته ایله فسلرینی ستر ایده‌بیلیرلر . بالخصوص بو اورتولر عین زمانده تأثیرات هوائیه‌یی ده تعدیل ایدرلر .

ثالثاً بویاسی چیقمسیدر . بویاسی ایی‌مس ایتمك خصوصنده یولا مواد ادارهٔ متقدمدر . بزم مملکتمزده یاغمورلری تلوین ایچون آلیزارین قوللانه‌جغمزه اسکیدن اولدیغی کبی کوك بویالر قوللانیر ایسه‌ك محذور زائل اولور .

رابعاً یاغموردن متأثر اولماسیدر . بتون قالپاقلر یاغموردن متأثر اولورلر و براوتویه احتیاج کوستررلر . بو حال یالکز فسه منحصر دکلدر . شوقدرکه فریق یاور تجبی عزت پاشا حضرتلرینك بوندن اون ایکی سنه قدرمقدم برفسك ایچرینه صو طولدیروب درت ساعت برافدیغی حالده صویك فانه دکل قطره‌سی تماس بیهات‌یمیسی صورتیله بالتجربه کوردولن موفقیت اطراحیه البرابه بوندن صوکره صوکچمز صودن قالی بوزالاز تلرك اعمالی کسب سهولت ایتمش اولور .

خامساً ضیای شمسه قارشی بر سپری حاوی اولمامسیدر . ادارهٔ مشروطه‌نك اعتراضات داخلیه‌یه هدف اولماسی ایچون بوخصوصده متبصر طاورانمه‌لیدر . بوعنفوانك ازاله‌سی ایچون شمدیلك خاطره برشی کلیزکه اوده فسك اطرافنه

جزئی بر تأمل ایله آکلاشیلیر . مطالعاتر ترجمانه احتیاج مس ایله‌ملك .... بو وجهله وظیفه‌سنی باشقه بریسنه کوردیرمش بولونه‌جقکه بوایسه اکثریا مطلوبه موافق ظهور ایلیه‌مز . ثانیاً : وظیفهٔ وطنیه ایجاباتی ، هر حالده ضروری اولان سلك جلیل عسکری‌یه دخولده ترکجه‌یه احتیاج شدید دویه‌جق و برچوق صعوبتلره کرفتار اوله‌جقدر ... ثالثاً : کردجه‌نك برصرف ، برلغت ونه‌ده سائر بر کتابمز موجود اولمامقله برابر بونلری وجوده کتیرمکده‌کی مشکلات عظیمه دخی شایان تأملدر . کردجه لسانی انظار حقارتله کوربیورم ظن ایدلمسون ..... انجق بوبابده صرف اوله‌جق مساعینك اضاعه زماندن عبارت قالمسی احتمالی قارشیسنده ، وحم عمیقاً متأثردر ایشته بونی کتم ایده‌میورم . بو بیانات ـ دیکر ترجمه آجیده اولسه ـ نتیجه بر حقیقتدر ترکجه تحصیلك دها برچوق فوائدی وارسه‌ده بز صرف نظر ایدییورز .

استفاده‌سنی بیلمه‌ملك قدر بیوك مضرت اولهماز ...

شیمدی فرض ایده‌لم تحصیل کردجه‌یله اولسون بیلمم که بو امور اولندیغی قدر قولایمیدر ؟

زیرا هر واسطهٔ تحصیلیه‌دن محروم بر لسانك ابتدای تحصیلی فوق العاده متعذر و بلکه ده ممتنع . احضار وسائط تحصیلیه ایسه برچوق فداکارلقلر احتیاریله برابر برچوق زمانلر صرفنه محتاجدر . بونکله برابر الده ایده‌جکمز فوائد ، صرف ایده‌جکمز امکلره قابل توازن اوله‌بیله‌جکمیدر ؟ حالبوکه تحصیل لسان کردی‌یه صرف ایدلبوده زه‌برشی قزاندیره‌میه‌جق اولان بو مدت مدیده‌یی ترکجه تحصیلنه صرف ایدرسه‌ك هر شی اوکرنه‌جکمز ، چوق شی قازانه‌جغمز شبهه‌سزدر !!

شیمدی عمومیت اعتباریله تحصیل ترکجه لسانی اوزرینه جریان ایلملی .....حتی قابل اولسه‌ده بوتون عثمانلیلر بر لسان اوزره ، ترکجه لسانی اوزرینه متکلم بولنسه‌لر نه قدر اثار ترقی کوروله‌جك !!

شوراسنی‌ده بیان ایده‌یم که اسلافمزك یادکاری اولان کردجه لسانك اوزانمادن قالقماسی ایچونده کردستانده آچیله‌جق مکتبلرده خصوصی برصورتده کردجه‌نك تحصیلی ایچون‌ده دخی کردجه‌یه وقوفی اولان ذواتدن مرکب بر قومیسیون تشکل ایدرك برصرف ، بر لغت و سائر لزوملی کتابلر تدارکی یولنده بوقومیسیونك سعی وغیرتلرینی آرزو ایلرز . حتی کردستانك کچیرمش اولدیغی احوالدن و کردلردن باحث مکمل بر تاریخ احضارینی دخی استرحام ایدر وموفقیتلری ایچون اسان صمیمیتله دعا خوان اولدیغمزی بیان ایدرز ..

کردستان تاریخنك عثمانلیلر و خصوصیله عموم کردلرجه نه درجه قیمتی اوله‌جغنی ایضاحه حاجت یوق ... بدیهیاتدندرکه تاریخ کتابلری بوتون اقوام عندنده قیمتلی اثرلر اولوب لذتله اوقونور و برچوق استفاده‌لر تأمین ایلر . شوراسنی ده عرض ایده‌یم که احضارینی آرزو ایتدیکمز بو تاریخ قیمتداردن دیکر وطنداشلریمزك دخی استفاده ایده‌بیلمسی و وطنلرینك بر قسم مهمی اولان کردستان حقنده بر فکر حاصل ایده‌بیلملری ایچون ارباب اقتداردن ترکجه‌یه ترجمه‌سنی دخی طلب واسترحام ایلرز .

عثمانلیلرجه ترکجه لسانك فوائد و محسناتی ارائه ایدن بر وثیقه دخی خصوصی وسائط تحصیلیه و مکتبلری موجود اولان ارمنی ، روم و سائر وطنداشلریمزك بو خصوصی مکتبلرنده ترکجه لسانك تحصیلنه دها زیاده اهمیت ویرملریدر . اوحالده کردلرده عین صورتده و بلکه دها بیوك بر مقیاس مساعیده بو لسانك تحصیل و تعمیمنه چالشملیدرلر . ذاتاً بر مأموریته تعیین و یا بر مکتب عالی‌یه دخول دخی بهمه‌حال ترکجه بیلمکه موقوفدر بو حالده کردلر ایچون ترکجه تحصیلدن زیاده اعلی طریق فیض اعتلا اولهماز .

بدیع الزمان ملا سعید کردینك دخی فکرینه اقتفا ایدرك شوراسنی‌ده بیان ایده‌یم که اجرای حسن تلقینات ایچون احتیاطلی طاوراغلی . سلك عسکری‌یه دخول ایدنلری عسکرلکده ، دائرهٔ معارفه آللی . کوچکلرده ترکجه تحصیل ابتدائی هوسلرینی اویاندیرملی ... متفذانه ، متحیرانه ، اشراف بلده‌یه فوائد لاتحصای معارفی حسن تفهیم ایتملی . ایشته بو سایه‌ده اولاد اکراده امت معارفك قدری آکلادیلیر و سلامتلرینه خدمت ایدلمش اولور .... بو مسئله‌نك کلیاً معارفدن محروم اولاد عشائره عائد اولدیغنی اونوتمه‌لم . زیرا ولایت ، سنجاق و قضا مرکزلریله بونلر خارجنده بعض مواقع استثنائیه‌ده بوندابره حاجت یوق .... مواقع مذکوره‌ده رشدی ، اعدادی وسائر مکتبلر موجود بولندیغندن حال حاضرده معارف واردیمکدر . مع مافیه و موجود مکتبلردن اولاد وطن استفاده ایده‌بیلمك ایچون مقید وجدی بر تشویقات لازمدر .

بورالری طبیعی معارف نظارتی دوشونمشدر ؟ مکاتب مذکوره حالی اوزره برابلیرسه ... استفاده شویله طورسون اولیای اطفال بیهوده یره اشغال ایدلمش ، ملتك امکلری هبا اولمش ونتیجه‌ده جاهل قالمش ملیت ویرلمش اولور

ارزنجانلی : حمدی سلیمان

⁂

سرپوش ملیمز وفسلر

ـ مابعد ـ

هله قوزو دریسی قالباغك کیمدی که قویونلری ذبح ایتمك صورتیله کرك علویهٔ بشریه‌یه وکرك حوایج ضروری اولان جنس غنمه قارشی اقاع اولنه‌جق بی رحمانه و اقتصاد برانداز تعدی کیده‌جکدر . بوندن قطعك مؤدیسی برفس ، بدایت اشتراده قالب اوزلدقجه کوللی سرایله یقشاوت یاخود یوباق چکلدکجه یکیلمیور . برفس ازه صر کیرملك شرطیله اهالینك طبقات ارسنده دوز ایتدیکی وبر نظر بولندیغی حالده اقلی اوچ سنه وظیفه‌سنی ایفا ایدر .

فیلوسوف منوتونك ترکیب طبی معلومدر : الوان سه‌نه تحملی ترشتلری درجه‌سنده بر دائره اوزر ایدیلوب بودائره سرعتله دوراتده رنك زؤیت اولنور . ایشته بو حال اوزرینه حضونه کلن بر تأثیر

بنده‌ده بتون تحسسات و تهیجاتك سائق شدت فورانه رغماً بوارکان لثمهٔ استبداد ایله اعوان والصارنی برمحکمه‌نك نجهٔ مکین عدالتنه تسلیم جهتی ترجیح وبالفعل تجزیه‌دن توقی اولنه‌رق بو صورتله‌ده بتون جهان مدنیته قارشی عثمانلیلغك براُنموذج بدایع علو جناب وحجبی دها کوسترلمش ایدی .

آلتی عصرلك بر دولت معظمه‌نك بنیاد متین موجودیتنی دوچار تزلزل ایدن ، بر وادئ مدهش انقراضه دوغری سوروکله‌ین روالسان صورتنه تمثل اتمش بربچی جانوارلره عفو ومرحمت دکل ، زیر تیغهٔ عدل وحقده اولمکه ، ایکلتمکه ، ازیلمکه کسب استحقاق تمدر .

مشهرلره و بالخاصه اناطولی ولایات عثمانیه‌یه یاللسون ، آتش استیلای ظلم و بیداد له اورالر سراپا بر یانغین لوحه‌سی شکلی بیلدره هر یر بر خرابه‌زاردر ، اهالئ ثمرهٔ نی مقدراتنه حالاده اغلایور . هر کس نی فقر وسفالتده چیرپنیور ، هیچ بر او که اوراسی بر واویلاخانهٔ ماتم اولماسین ، هیچ بر بوقدر که اهالینك اورادن قربان اعتسافیه اولمش برجنازه‌سی بولنماسین . ی ، شوشدت تحملفرسای سرمایه قارشی محروم چارهٔ تحفظ اولان زواللیلر ، سد ایچون ، داری اتمکندن بشقه بر سرمایهٔ یه مالك دکلدر . ابوینی غائب ایتمش ، بوکولمش ، یتیم وچیر چیپلاق قالمش یوز رجه میمی میمی یاوروار ، طول و بیوایه بتکلرجه قادینلرك ، بتون ارواح شهدای نك نظرهٔ تجسس واستشفاعی ، بوکون ی مجرمه‌سنك حکم جزا اعطاع خامهٔ تقدیراته لقدر ، اوحالده عالمه برنمونهٔ عدل وحقیقت ، ه بردرس حکمی عبرت ارائه اولنملیدر . فقط ، بو محمهٔ کارخانهٔ استبداد دك ، مصطفه ن جزیرهٔ خوف وخلجان اولانلر له تحدیدی ، جنایات عظیمه‌نك یالکز بونلره تحمیلی هیچ ورله موافق نصفت وعدالت اوله‌میه‌جغی شت جرائم کذشته‌لرنی تطبیق ایچون بوکون کیم بیلیر ، قصر مزین ذی احتشامنده ارامکزین دبدبه ودارات اولان دها نه قدر جانی ، بونلردن شنیع نه قدر انسان وار ؟

ولایاتك اوراق محزنلرینه تلغرافخانه‌لرینك مؤبداً حفظ ایتدکلری بر چوق دوسیه‌لر ، شیفره‌لی ، شیفره‌سز تلغرافلر ودها جلدلر حساب وتدقیق اولنورسه ، شمدی‌یه قدر مخفی قالمش ویا لعین ماهیتلرنده ترد ایدلمش دها نیجه مناوید استبداد میدانه چیقاجغی کبی برچوق وثائق نبوتیه‌ده احضار ایدلمش اوله‌جغی شبهه‌سزدر ، شمدی‌یه قدر هرفرد حقنده تطبیق ایدیلان قوانین موجوده‌منك احکام صریحه‌سی ، بونلره قارشیده تأمین مقتضای معدلته کافیدر .

جرائم و جنایات عظیمه‌لری تواتر واجماع امته رهین رسیدهٔ ثبوت و بداهت اولانلرك هر حالده ازادهٔ جزا قالمالرینی تأمینه معطوف اولمسی لازمکلن مقرراتك حسن اصابت اتخاذنده مجلس محترمك بر اثر دهای وقوف وعرفان کوستره‌جکنه قطعیاً امینز .

احمد جمیل

کردستانده معارفك طرز تنسیق واحیاسی

لسان معارفك مفتاحی اولدیغندن اولا کردلرك هانکی لسان ایله متکلم اولدقلرینی بیلدیره‌یم ، بعده معارفك کردستانه نه وجه ایله تطبیق ایدیله‌بیله‌جکنی بیان ایلیه‌یم .

کردستان تعبیر ایدیلن قطعهٔ اراضیده متشکل اکراد اسلامیه‌نك بر طاقملری هم ترکجه همده کردجه ، برقسملری ایسه یالکز کردجه ، بعضلری ایسه صرف ترکجه متکلم اولوب ترکجه ایله کردجه وترکجه تکلم ایلین اقسامی ولایت ، سنجاق وقضامرکزلرنده مختلط بولونوب صرف کردجه تکلم ایدن اقسامی ایسه داغنیق بر صورتده قراده اقامت ایتمکده‌درلر . بو صوکنجی اقسامه اولکنه نظراً هر نه قدر کثیر ترکجه وکردجه متکلم اقسامدن یك‌دون بر مرتبه‌ده درلر . بو تعداد : معارفك ترقیسنه یارایه‌جق نه‌ر مکتبلری ، نه‌بر کتابلری نه ده برخواجه‌لری ، حاصلی هیچ بر واسطهٔ تحصیله‌لری بولونمدیغندن منبعث ایدی ....قریه‌لرده پیغوله کزین جهل وفاقه اولان بوقوم شجیع ، هرشیئك ترقیسنه یاردم ایدن معارفدن محروم قالمشدی.. شوحالده استبدادك اك آجی وتحملسوز ضربه‌لرینه الکزیاده زواللی کردلر معروض بولنیورلردی . موقعلرینك جغرافیای سیاسیی نقطهٔ نظرندن معارفك قطعهٔ مذکوره‌ده تعمیمی اهم اولدیغی حالده بالعکس بوجهت قطعیاً نظر اهمیته آلنمامشدی....

شمدی شایان ترحم کرد قارداشلریمزی نعمت معارفدن حصه‌مند ایتمك واستعداد فطریلرندن فائده‌مند اولمق ایچون اولا مواقع مناسبه‌ده برچوق مکتبلر کشادی ، موافق معلملر تدارکی ، تحصیل ابتدائینك مجبوریت قطعیه آلتنه آلنمسی لازمدر .

فقط بومکتبلرده کردجه تحصیل ایچون الزمده هیچ بر واسطه‌نك بولونماسی وتدارکی دخی پك مشکل اولمسی حسبیله فکریمجه ترکجه اوله‌رق تدریسات باشلاملی . شوبیاناتمه درت نومرولی کرد ترقی وتعاون غزته‌سنده اسماعیل حقی بیك بیان بیوردیغی فکری جرح ایلدیکم کبی برقوم شجیعك لساننك اورتادن قالدیرلمسی طرفداری دخی دکلم ، آنجق مساعدهٔ حرمتله بنده فکریمی برآز تشریح ایتمك ایستیورم :

ترکجه اوله‌رق تحصیلك باشلامسنده برچوق فوائد موجود ، حالبوکه کردجه اوله‌رق بدأنده ایسه حصول موفقیت مشکوکدر . بوبابده اعطای ایضاحات مفصله‌یه لزوم کورمیه‌رك بونی ارباب فکر ومحاکمه‌یه ترك ایدیورم . طبیعی ترکجه تحصیلك دوامی برچوق استفاده وفوائد تأمین ایده‌بیلیر اولا لسان عمومئ عثمانی ترکجه اولوب هردائم مدافعهٔ حقوق وساره ایچون مراجعته مجبور بولوندیغمز حکومت عثمانیه‌ده بوتون معاملات ترکجه لسانی اوزرینه جریان ایلیور ... ترکجه بیلمیان برشخص دوائر حکومتدن رسنه حتی

۱ محرم ۱۳۲۷ جمعه ایرتسی ۱۰ کانون ثانی ۱۳۲۴

جمعیت طرفندن منتخب
صاحب امتیاز ومدیری
سلیمانیه‌لی توفیق

شرائط اشترا
طشره ایچون سنه‌لکی پوسته اجرتیله
برابر ۸۰ ، والتی ایلغی ٤٥ غروشدر

نسخه‌سی ۱ غروشدر

کرد
تعاون وترقی غزته‌سی

۱۳۲۰

جمعیتڭ واسطهٔ نشر افکاریدر
تاریخ تاسیسی ۱۳۲٦ — ۱۳۲٤

سر محرری دیاربکرلی احمدجمیل

عموم ارباب فکر و قلمڭ محصول خامهٔ
عرفاننه داشا صحیفه‌لریمز آچیقدر

درج اولنمیان اوراق وآثار اعاده اولنماز

اداره‌خانه‌سی وزنه‌جیلرده کرد تعاون
وترقی مرکز عمومیسیدر

نومرو ۸ شمدیلك هفته‌ده بردفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در

اجمال سیاسی

اوستریا ایله اولان اختلافڭ برصورت تسویه‌یه اقتران ایتمشدر. بوصورت تسویه، مجلس مبعوثانجه قبول وتصدیق اولندیغی حالده مسائل سیاسیهٔ متعدده‌دن بری حل ایدلمش اولیور. بوصورت تسویه‌ده حقوق ومنافع دولت تأمل ومحافظه ایدلمش اولدیغندن مبعوثان ملتجه نزاکت حال وزمان نظردقته آلنه‌رق بلا مشکلات قبول اولنه‌جغی مأمول قویدر. اول باول اوستریا ایله برصورت ائتلافیه بولنمه‌سی آرزو ایدن دولتلر بونتیجه‌دن ممنون اولمشلردر.

بومسئله‌حل اولندقدن صکره بلغارستانڭ وضعیت غیرمشروعه‌سنه، حقوق و منافعمزڭ محافظه‌سی اساسنه مستنداً، برشکل مشروع ویرلمك جهتی قالیر. اساساً بومسئله اوستریا اختلافندن قات قات حائز اهمیت، و آنڭ ایچون بغایت جالب دقت برکیفیت اولوب محتل اولان حقوق ومنافعمزڭ نقداً تلافیسی جهتی قبول ضروری کورنسه دخی بلغارستانڭ الیوم تکلیف ایلدیکی یوزملیون فرانق راده‌سنده‌کی تعویض نقدی، دولتڭ ربع مطلوبی بیله تشکیل ایلمه‌دکده [illegible] مشروعه‌مزڭ [illegible] تمامیٔ محافظه‌سی شرطیله اصل حل وتسویه اولنه‌جغی کسدیریله‌میور. شرقی روم ایلی ایالت ممتازه‌سنڭ بلغارستان امارتندن اساساً تفریق وهیچ دکلسه برتصحیح حدود اجراسی ارزو اولنور. تعویضات نقدیه‌نڭ برقسمنه بدل تصحیح حدود صورتیله بعض اراضی استردادی هرحالده شان وشرفه، وحسیات ملیه‌یه دها موافق دوشر.

بناءً علیه باب عالینڭ ممکن الاستحصال هر شیده صوڭنه قدر اصرار کوستره‌جکی وحقوق ومنافع ملیه‌مزڭ تأمینه نصب نظر اهتمام بیوره‌جغی طبیعیدر.

کرید حقنده اظهار اولنان عمومی حسیات و اولبابده باب عالیجه اجرا ایدیلان تشبثات، جزیرهٔ مذکوره حقنده‌کی تصحیحاتڭ حصولی هرحالده تأخره بادی اولمش ایسه‌ده جزیره‌نڭ یونانستانه الحاق فکری اساساً بعض دولتلرجه نوعی ترویج اولنمش وفقط صورت وزمان وقوعی حقنده بینلرنده تردد ایدلمکده بولنمش اولدیغی محقق بولنمسنه نظراً باب عالیجه بالقان مسائلنڭ حلنی متعاقب جزیره‌نڭ حال بیقرارینه، مثلا واسع برمختاریت اعطاسی کبی برشکل قطعی ویرمك صورتیله [illegible] ازاله‌سنه استحصال موفقیت بیورلمسی تمنی [illegible] کرچه بعض تلقینات آریه‌وهمجنس اوغ[illegible] کرید خرستیانلری الیوم الحاق لهنده [illegible] کریدلیلرڭ علی الاطلاق منالی، واسع [illegible] اداره مختده اشاعه‌ده اولسیله بوز[illegible] دول معظمه‌جه وحکومت متبوعه‌جه [illegible] اولنه‌میه‌جه‌غه قطعیاً کسب قناعت ایدلمش [illegible] مختاریت اداره یوزندن مستقلاً نائل ا[illegible] لم وحسناتی تأمل وترجیح ایله‌[illegible] درکاردر.

سلیمانیه‌لی صف[illegible]

امله مسافرلری

مجلس مبعوثان، کچن جمعه ایرت[illegible] برمبحث مهمی مذاکره ایله اشتغال [illegible] امله مسافرین معهوده‌سی نه اوله‌جق [illegible]

یك اوزون سورن برزمانڭ مطا[illegible] فات کوتا کونیله جریحهٔ احراق روح[illegible] آتیندار مانم اولان ملتڭ مرج طوفا[illegible] لانی — فریاد انقلابده — برقدرت [illegible] ندمر واحساتاً ایله [illegible]

كُرد

تعاون وترقى غزته‌سى

١٣٢٤
جمعيتك واسطهٔ نشر افكاريدر
تاريخ تاسيسى ١٣٢٦ — ١٣٢٤

نومرو ٨ ◆ شمديلك هفته‌ده بردفعه نشر اولنور دينى، علمى، سياسى، ادبى، اجتماعى غزته‌در ◆ جلد ١

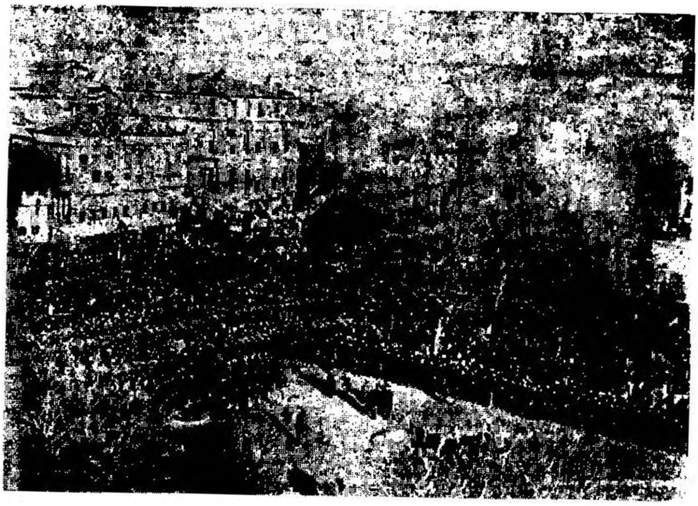

مجلس مبعوثان اوكنده ذات شاهانه‌يى انتظار

درسعادت — مركز مطبعه‌سى

١٣٢٦

نثر کردوجه

کلی براکین عزیز

و

کلی کرمانجا

– مابعد –

روژی هزار تغلیط بغدادی ونفاق ایجاد کرن، هرمقابلی حتی وراستی‌دا مغلوب مان، فندی نکرن. حتی ایروژی لکلك جهسا هندك ابلها دکن. تغلیط ملاوکه استانبولی کوژ على در بخن لنکزا ولایتا خراب بکن، دبیژن ام قانون اساسی ناس ناکن مه شریعت دبی.

ژوا بپرسین، بیژین: ای کلی جهلا. دملك وملتی مه دا نقام شریعتا هبو. ده‌بیه ودوسالا احکامی طاغوتی، حکم ابره قوتی، استبدادی دوام کر. ام همی دیه میلون نفوس عثمانیا محوبین ژ مسلمانی، ناف ننا ناموس وجانتا ملتا مه دین لیکی نیاراده کنفلی هوژ، ای ابرو حالین شریعتی هون لکیدری بون؟ ژوان منافقا بپرسین کژان مادا قانون اساسی مخالف شریعتی به؟ قانون اساسی کژان احکام شریعتی ژ شریعتی منع کری به؟ ابرو الحمدلله بعقلی همیا لسری مه به دین وشریعتا مه ژ غدر وظلمی منزهه، بی مختبا لشریعتی مکن ا خونا مه همیا ژ بو محافظتا حکم حرلکی ژ شریعتی دی وژیان!! توکه بری هون نکان هرچه لتنا بکفاهوا ژ برخوه بیژن: شریعت جوتکوتیه، وهو کوتیه . . . . . .

انشاالله پسابا حریتی علم ومعارف نیزکسه وی لهمی جها بلاوبین، وهی زاروکی ایرو وتی صبا درشاینت مشغلین وه کا هوا دی نفتش ماه نبینوبه، کا ولانی مسه دبن مذا کرا عصیا فرنکانی، بیه زدوشال ام‌تمان اسیری هومه نه‌بسه هوا؟ دفی ژبو چار روز دورانا استبداد اخوه، مه ژی، خوه ژی بکن اسیری اجنبیا.

فرضنا ظلمت استبدادی خانی هواطاری کری به، الحمدالله جانی مه بتورا حریتی رونا هیه!! لسر دوقی خوه‌نا... روبین. هوتزی وکه مخوردان جنتت و ناموسا اکهو کسیلن حلال بکن، نفسا خوا اصلاح بکن. اگر هون مروف بین، امی هوه فعنیلی ژی بکین اگر نه قبح ژوان مرجه وطنی مه‌دا فسادی بکت، ملزاب کرنا اتفاق واتحادما بکت، او، نیاری دیانت وملیت وحریتامه بهیا و عاشق دین ومات وحریتی، کوهمی کنفی خوا، دین جنکی خوا دکرین، ژوان نیارارا فایسری دروژی مرحمت ناکن! هون کیف خوش بن، راحت بن ای زمرهٔ حریت خواز!

حونیتا اتحاد وترقیا عثمانیا ناطور ونوبتدا ری سعادت وسلامتا هوه نه! جمعیتا ترقی ولساونا کردا وهمی جمعیتن خودی حمیت، سامن ترقیا علم وفضل وتنجیا هوه نه، ام همی هفیا نشتکی ژهوا دکن، انقا کرینا تصرا اتفاق واتحادی. وخراب کرینا زندان خاق واستبدادی. دیاربکردن: تلغرافجی

محمد طاهر جزری

* * *

زهیر اعتدالدن:

سایا یعلی افصح الاکراد ابوالمعالی جناب (نالی) نك کردجه برغزل مناجات آمیزیدر.

ای جلوه‌دهی حسن وجلوه‌بخش تماشا
سررشتهٔ دین بیه‌دی تونیه حاشا

ترجمه

ای حسنه جلوهٔ تجلی ونظر تماشایه جلای تعالی بخش ایدن مبدع حکیم! سنك مدد معنوی الوهیتك رابطه بند وجودداولمسه خیط الشعاع رؤیت وبالوجود حبل المتین دیانت سررشته‌سی حصول پذیر اولورمی؟ حاشا اولهماز.

فیاض ریاض کل وشهر وملل امان
ای شوق دیغ وذوق لب ذائقه بخشا

ای شوق دیدار تابداری وذوق لب‌اطاقت باری وحیق معنای وحدت وازل نفح حکمته ذائقه بخش قلب وروح اولان! کل ریاضنکه کوش، باده ولعلشه فیاضیدر.

بورحمته عامه‌که دکامسنك سبه‌زر لهم قلب وکوبرده رشته رشانا:

سنك سوانی التزامه طالب ایدن رحمت عامکه سراد عصیان ایله قارزان، طاش کسیان بوشبه رشحات الطافکی سرپه‌رك سیراب ایله.

ذرات عکوس کشش مهر جلالن
وادن بوده جك مرزده خاقان وشهنشا

بوعالم افاده دیدبه کرن سلطنت واحتشام وسلطنهٔ سطوت ودارات وشوکتلرینی تزیینا واعلا سوداسیله برزده‌وبی آرام اوله‌رق بیدرلیکاوب گتمکده اولان سلاطین وحکمداران مهرمنیر جلالت وعظمتك ذرات منعکسه محلوبه‌سیدرلر.

لاحول ولاطول ولاقدرة لا
بالله له القدرة والمکان ماشا

بتون قوت وقدرت، تصرف انجق جناب حقکدر.

نالی نیتی سحربیان، حکمت شعره
اما نیتی قوت دل وقوت اشا

(نالی) نك نیتی سحربیان، حکمت شعردر نه چاره‌که‌غدایی دل وقدرت انشاده‌دن محرومدر.

بوبیت ان من البیان لسحرا، وان من الشعر لحکمة) حدیث شریفندن مقتبس اولدیغی وارستهٔ بیاندر.

* * *

کلی کردا!

ژ سادات کرام اولاد احمد کاك احمد شیخ مرحوم شیخ سعید افندی وفرعا وفاتاوی جمعیتامه‌بهست! ژ دلی‌وان اکبر برنو. تمام جمعیت ژ بروی حالی تاسف که منزبن دبکین. لورا ژ روی غرضی خاندان که ووها بیچاره‌کی محو بو البت کسی مسلمازبه، باخصوص اهل طریقه، جوا متأثر ومحزون نابه. جمعیتامه ژ بو مرحوم شیخ سعید افندی حزنا خوه اظهار دیکه. از وه‌دیزانم کردستان تمام بوی حالی دلتنك بونه. ئی خدی اومرحوم مغفور مستغرق بحر رحمتا خوه بکه. امین حکومت ژ بوی سیبا وفاتا شیخ سعید افندی اظهارا حقیقی دیکه وی حق اجرا ژی بکه کرد لازم خوه تنب ندت حاکم حقیقی خدی‌یه. ارحیدلی

سیاح: احمد شوقی

مرکز مطبعاسی م. توفیق

درسم احوالی

شایان اصلاح اولان درسم احوالنك اساسلی برصورتده تسویه‌سی خصوصی معمورة العزیز والیسی لعمرت پاشا حضرتلرنجه جداً نظر تأمله آلنق ایستدیکی معمورعز ارامی ، وشارالیهك ارباب حسن نیت وکفایتدن اولدیغی‌ده متواتر بولنمسی جهتیله بعض دژسالله همان کال امنیته کیدوب کندوسنی کورمسی اسبابی جمعیتمزجه استکمال قلنمشدر .

قناعت وجدانیه‌مزه واستطلاعات واقعه‌مزه نظراً سفك دما وقوعنه کلکسزین او حوالینك سایهٔ عدالت وحریتده تمامیله دائرهٔ اطاعت وانقیاده آلنمسی اسهل اموردندر .

ارغنی معدنی سنجاغی معوثلغنه دیار بکرلی نیازی افندی انتخاب اولنه‌رق کچن هفته محلندن حرکت ایتمشدر .

خرستیان وطنداشلرمزك سنهٔ میلادیه یورطلیدنی صمیمیت مخصوصه ایله تبریك ایدرز.

ایرانجه فوق العاده حائز حسن حیثیت و احترام اولان نجف مجتهدی شاه مستبدی للتخوان اوله‌رق اونی بربلای مسلط الهی اولق اوزره توصیف وازالك حکومته پاره و ویرکو ویرلمه‌مسی ایرانیلره امر ایتمشدر .

فداکاران ملت نامی آلتنده تشکل ایدن جمعیتك بعضلره سوء قصد کبی تشبثلری و استعمالهٔ غیر مشروعه یولده‌ده شوقله بونی تهدیدلری الده ایدیلن بعض وثائق نبویه‌دن اکلاشلمش اولمسی اوزرینه یکلردو بوجمعیتك مرکزی قوهٔ عسکریه معاونتیله باصلوب اوتوز بر کیمسه دردست وتوقیف ایدلمشدر .

حادثهٔ مذکوره روح عامه‌ده عظیم واسف انکیز برتأثیر حصوله کتیرمشدر . ماهیتی حنوز کسب ایضاح قطعی ایتمه‌مش اولان شومسئله‌نك عنقریب جله‌مسیله میدانه چیقارلمسی مرجع مخصوصدن اهمیتله تمنی وانتظار ایدرز .

ضیافت سنیه‌ده قرائت اولنوب صورتی کچن نسخه‌مزده مندرج نطق همایونه مقابله مبعوثان رئیس محترمی مجاهد اولوالعزم حریت احمد رضا بك افندی طرفندن اوقونان امتنان صورتنه مجلسنی یعنی بوکرمه برجمله آتی درج شؤون مباهات ایدیورز :

شوکتلو پادشاهمز ،

زمانك وقایع مشهوره‌سنی اخلافه برعبرت اولمق اوزره نقل ایدن مدنیت تاریخلری بو اقشامکی مائدهٔ همایونلرینی براسان شکر وسپاس ایله یازه‌جقلر . ایلك دفعه اوله‌رق بتون عثمانلیلرك حکمدار ذی اقتداری بتون ملتك وکیللریله برسفره‌ده بولنیور ، برقاراوتادن عکس ایدیور . ایلك دفعه اوله‌رق بتون مسلمانلرك خلیفهٔ ذی‌شانی سفره‌سنده جنس ومذهب آیریمیه‌رق بروطن اولادندن مرکب برعائله‌یه الك محترم ومشفق بربدر اوله‌رق ریاست ایدیور . شرق اهالیسی بوکا بر سعادته اون اوچ عصردنبری نائل اولامامشیدی . بومساواته بوحسی عادات ونقالیه آنجق اوائل اسلامده تصادف اولنوردی . زمان سعادتك بوکبی کوزل عادتلرندن قوجه براسلام مدنیتی ظهوره کلدی ، آلتی عصرلقلك حاکم معنویتی طولایی بوکون بولطفه رعایت شعشعه‌لری اوله‌رق تجدد ایدن بوعادت دیرینه‌ده فضائل مدنیتك جهانه نمونهٔ فضیلت اوله‌جق آثارینك پارلاق بر مقدمه‌سیدر .

برقاجك [illegible] احترامات خالصانه‌مزی قبول بیوریکز پادشاهم .

شؤون سیاسیه

اوستریا حوادثی

روماده یازیلدیغنه نظراً اخیراً اوستریا حکومتنك واقع اولان تکلیفنك دولت علیه‌جه قبول ایدلمش اولدیغنه دائر نشر اولنان خبرلر ایتالیاده برممنونیت عظیمه ایله تلقی اولنمشدر . شو حالده تهلکهٔ سیاسیه برطرف ایدلمش دیمکدر .

مسئله‌نك شوصورتله حلی موجب تسکین افکار اوله‌جغی کبی کامل پاشا قابینه‌سنك موقعنی‌ده تحکیم ایده‌جکدر .

بوسنه هرسك مسئله‌سندن طولایی املاك میریه مقابلی اولمق اوزره اوستریانك ویرمك ایستدیکی ایکی بچق میلیون لیرا مسئله‌سنه ارتق حل ایدلمش نظریله باقلمیدر. تکرار رسومی ایله بوسنه‌لیلر مسئله‌سی ده قرارلشدیرلمق اوزره‌در .

اوستریا خارجیه ناظری اسرار سقیم سیاستندن نکول ایله اولجه تکلیف ایتدیکی درت شرطله برکه بودرت شرطه ایلریده ترجیح ایلدیکی اوزره بکرلرینك شرطیندن اون بشنه ابلاغی ، اوستریا پوسته‌لرینك لغوی ، عهود عتیقه‌نك تعدیلی و اوزرینده اوستریا حمایه‌سندن فراغتی اولیغی خصوصلرینی علاوه ایکی بچق میلیون لیرا اعطاسنه تضمیناً ترات ورثه بات مالیه تکلیف ایتمشدر .

دولت علیه ایله اوستریا بینده بو بابده اولان مالی مذاکرات اوزرینه ائتلاف حاصل اولوب نتیجه پذیر موفقیت اوله‌جغنه و [illegible] (سیوندی حوادث) غزته‌سنه [illegible] اولنمقده‌در .

بلغارستان حوادثی

نیکابولی نائبی بلغاریستانده عسکر جلب ایچون بلغارستانجه بعض تدارکات [illegible] نشر اولنمقده‌در .

بلغارستانله ایران اختلاف حالا دوام ایدیور . بلغارستانك [illegible] جوابی ویرلمشدر .

روسیه حکومتنك صوفیه جنرال قونسلوسی طرفندن اخیراً بلغار حکومتنه تکرار بر طاقم ابلاغ اولنمش اولدیغنی بعض بلغار غزته‌لری یازیبور .

اولندقده ، ناظر مشارالیه حضرتلرینك وقعه‌یه درجهٔ وخامتیله بحق متناسب براهمیت عطف بیوردقلری ، وایجاب ایدنلره واقعاً غایت قطعی ، شدتلی امرلر اعطا ایتدکلری اکلاشلمش وفاعللرك ، ومشوقلری وار ایسه انلرك‌ده بای حال ظاهره اخراجیله جزای شدیده چاربدیرلملری اسبابنی استکمال ایده‌جکلرینی قویاً وعد بیورمشلردر .

شو حاله نظراً سایهٔ عدالتده بو وقعهٔ الیمه فاعللرینك آز زمانده اله کچیریله‌جکلری درکار وافرادك احقاق حق قضیه‌سی اساساً حکومتك یدعدالته موضوع برکیفیت اولدیغی اشکار اولمقله ، حکومتك سیاست وعدالته انتظاراً بیهوده تهیجات وتحریکاتدن توقی ایلملری ، وحضور و اسایش عمومی‌یی اخلال ایده‌میه‌جك ادنی برحال وحرکته قطعاً میدان براقیلماملری لزومی جمعیتمز طرفندن ایجاب ایدنلره توصیه واخطار اولنمش ایسه‌ده ، لازمهٔ سیاست وعدالتك بران اول ابراز واتیانیله شو وقعهٔ الیمه‌نك ازاله‌سی ورفع دلکسه تحدید تأثیراتی ناظر جیهانشمار مشارالیهك همت کار اکاهیلرندن منتظر ومستدعادر .

موصلده کرد تعاون وترقی شعبه‌سندن جمعیتمزه وسمل ، تلغراف مرکزندن کشیده اولنان تلغرافنامه :

عن سمیل ٣١ کانون اول ٣٢٤

درسعادتده کرد تعاون وترقی جمعیتنه .

ج کرکوکدن کلن آستر سوار مفرزه افرادیله اهالی ارەسنده وقوعبولان منازعه‌ده اثناده برلی عسکر اهالی ایله بالاشتراك آستر سواردن اون الی نفر تلف ایرلسی کوکی بالاتفاق جهاداکراده قرار ویریلوب کلیتلی ازدحام شیخك الفتکاهنه هجوم ایتدیلر طاغلملری ایچون شیخك الده قرآن عظیم الشان بولندیغی حالده یاورانسی تأثیر ایتمیه‌رك قرآن شریف ایللر الندهیاره‌جیلاریمه ایدلدی بو حکومت قلعه‌سنه قتل اولوندقلری خانه‌سنه دخول ایله اوغلی طاهر مریدلرندن قرق قدر ذاتك مجروح ومقتول برجوق اولمسی لزوم ایدلدی نقیب ایله اوغلی

محمود وعبد القادر حکومتده حالا نظارت التده بولندقلری متأسفاً معروضدر .

موصل کرد تعاون وترقی
جمعیتی شعبه‌سی .

طفل یك روزه‌دن معصوم شیخ سعید ورفقاسنك ذبحلرندن طولایی نیم مرده برحالده متأثر اولدیغمز معروضدر .

شو تلغرافنامه‌نك موصلدن کشیده ایتدیریله‌رك وسمل ، مرکزندن کشیده‌سنه مجبوریت کورلمسی شهر مذکورده هنوز شورشك دوامنی ویرده شیخ سعید افندینك فجیعهٔ شهادتنك نه‌مرتبه بادئ سوء تأثیر اولدیغنی کوستریور شیخ مشارالیهك موصلدن مابینه‌یه نفی وتبعیدی قانون اساسی احکامنه مغایر اولدیغندن بحث ایله مجلس مبعوثان عثمانی ریاسته محلندن سبق ایدن شکایت اوزرینه ریاست مشارالیها جانب عالیدن ایضاحات طلب اولنمشدر .

کردلر ـ ارمنیلر

کردلر ارمنیلرله ساکن اولدقلری ولایتده بوایکی قوم ارهسنده موجود بعض اختلافاتك اساسندن فصل وتسویه‌سیه صالح تدابیری مبین اولمق اوزره جمعیتمز طرفندن داخلیه نظارت جلیله‌سنه دفعه‌جه تقدیم اولنمش ، وباب عالیجه لطفاً نظر دقت واعتنایه المنمش اولان مخطره مندرجاتنك بران اول مساعد اجرایه وضعنی داخلیه ناظری پاشا حضرتلرینك عنایت مهلتشناسی دولتلرندن بکلمکده‌یز .

مارالذکر مخطره مندرجاتی ، بو ایکی قومك آتیاً سعادتحالی ، وبرقانده‌ها حسن آمیزشلرینی تأمین ایده‌جك برماهیتده بولنه‌یغندن ارمنی وطنداشلریمزجه ده حصولی بوایه‌سی آرزو وتمنی اولنمقده‌در .

صدر سابق فرید پاشانك برمأموریت مخصوصه ایله اوروپایه کیته‌جکنی بعض غزته‌لر یازیورلردی ، تحقیقات واقعه‌یه نظراً پاشای مشارالیه عهده‌سنه بوبابده هیچ برمأموریت مخصوصه تودیع ایدلمه‌مشدر .

سابق باش کاتب تحسین پاشا علیهنده جزا محکمه‌سنده اقامه اولنان دعوادن طولایی اجراسی لازم کلن محاکمه‌سی قانون ثانینك یکرمی التنجی کوننه تعلیق ایدلمش وعدم اجابتی حالنده حقنده معاملهٔ لازمه اجرا اولنه‌جغی بیلدیرلمشدر .

بغداد ایله حلب آره‌سنده اوتوموبیل ایشلتمکه باشلانمش وپوسته‌لرك اوتوموبیل ایله نقلی خصوصنده‌ده مذاکره‌یه ابتدار اولنمشدر .

ایتالیایه اعانه

ایتالیا حرکت ارضده دوچار فلاکت اولانلره طرف حضرت پادشاهیدن بیك لیرا احسان بیورلدیغی کبی عثمانلی ملتنك اعانه‌سی اولمق اوزره ایکیوز بیك فرانقلق اعانه ارسالنه‌ده مجلس مبعوثانجه قرار ویرلمشدر .

عقل وشریعت کافهٔ احوالده بنی نوع بشره تعاون وتناصری امر ایتدیکندن بو فلاکت مصیبته دوچار اولنلره نه‌قدر معاونت ایتسه‌ك اوقدر شعار دیانت وحمیتمزی کوسترمش اولورز .

روما سفیری حقی بك

روما سفیر جدیدی حقی بك افندینك رومایه وصلت ، وامور سفارتی رؤیته مبادرت ایلدکلری ، وسلف عالیلری ضیا پاشانك ده درسعادته متوجهاً شهر مذکوردن مفارقت ایتمك اوزره بولندقلری تلغراف حوادثندندر .

انکلتره قرالی حضرتلرینك درسعادتی زیارتی حوادثی

سنه‌ملو انکلتره قرالی حضرتلرینك اوکرده‌کی شباط ایچنده درسعادته کله‌جکلرینه دائر غزته‌لرده بعض روایت مصادف نظر مسرتمز اولمش ایسه‌ده تحقیقات واقعه‌مزه نظراً هنوز بوخبر رسماً ابدا ایدلمدیکی وشوقدرکه قرال مشارالیهك آتنه‌یه سیاحتی ذاتاً متصور اولمسنه کوره اورایه کلدکلری حالده بتون عثمانلیلرك کندولرینه وانکلیز قومنه برمحبت ومخالصت کامله اظهار ایلدکلری شو برزمانده پایتخت سلطنت سنیه‌یی ده زیارت ایتمك ایسته‌جکلری مأمول بولندیغی اکلاشلمشدر .

تحليل طيفيلى تشكيل ايدن الوان سبعه‌نك مرورلرى آيرى آيرى ميزان الحراره ايله معاينه ايديله‌جك اولورلرسه طرف اسفلده بولنان قالورينك اوچ درجه يقين مقدارى قرمزى رنكده مكثوز و متباقيسنك الوان سائره‌يه منقسم اولديغى كورولور .

شو حالده بياض رنكلى اجسامدن صوكره حرارتى الك آز مص ايدن اجسام ، قرمزى رنكلى انعكاسيله رؤيت اولنانلردر .

سياهلق ايسه ضياى واردى كاملاً مص ايدوب هيچ برذره عكس ايتديرمه‌مكدن حدوثه كلير . بوز رنكلر ، سياه ايله بياضك صورت مختلفه‌ده اختلاطندن حصوله كلوب سياهلك ازلغنه وچوقلغنه كوره ضيايى ياخود حرارتى مص ايدرلر .

باشك زياده حرارتله مرض احتقان دمى موجب اوله‌جغى جهتله سرپوشك حرارتى الك آز مص ايده‌جك برحالده بولنمسى واجباتدندر بناءً عليه سرپوشك يا بياض ويا قرمزى اولمسى لزومى الوان حقنده سرد ايديلن شو ملاحظه‌دن اكلاشيلير .

سرپوشك معمول بولنه‌جغى ماده‌يه كلنجه بونلر معدنى ، خشبى ، جلودى ، نباتى ، نباتى قطنى ، حريرى ، صوفى كبى اجسامدن اوله‌بيلير ، فقط حرارتى از نقل ايدنلر اجسام حريريه وصوفيه‌در . بوسببدن سرپوشك اقمشهٔ حريريه وصوفيه‌دن معمول بولنمسى لابد اولوب حريرك بهاليلغى صوفيه‌يى بوكره رجحانيت قزاندرمقده‌در

سرپوشك جولانه مانع اوله‌جق وجهله خفيف ويموشاق اولمسى وباشى تضييق ايتمه‌مسى ايجابات صحيه‌دندر .

بتون ملبوساتك سهل التطهير اولمسى لزومنه مبنى سرپوشده قولايلقله تطهير وتبخير ايديله‌بيلمليدر .

بر نظر دقتله باقيله‌جق اولور ايسه سرپوش اوجوز اولملى وچوق طيانملىدر .

شو ملاحظاته نظراً فس اولا رنك اعتباريله الك مناسب برسرپوشدر . في الحقيقه هر سنه موسم صيفده ممالك سائره‌ده كليتلى مقداره بالغ اولان تشمسك عثمانليلر نزدنده پك از برمقدارده بولنمسى فسلك منافعنى كوسترر برحالدر .

بناءً عليه برمقاله‌ده فسلرك كونشه قارشى محافظه‌سزلغندن ومضرتندن بحث ايدلمش اولمسى ديكر سرپوشلرك وبالخصوص قالپاقلرك سوء تأثيرنه دوشونلمكسزين على العميا اقتحام ايدلمش برتدبيردن بشقه برشى دكلدر .

ثانياً يوكدن معمول اولمسى ، ثالثاً يوموشاق بولنمسى فسك خواص مرغوبه‌سندندر . ازجمله قالپاقلرك ومغفرلرك تأثيرلريله صاچ دوكلديكى حالده فسلر بو مضرتدن مبرادرلر .

رابعاً سهل التطهير اولمق كيفيتيدر . دين اسلام طهارته پك بيوك برا اعتنا ايله امر ايتمش وهله مذهب حنفى بوخصوصده پك ايلرى كيتمشدر . بوكون ملل خرستيانيه طرفندن عموميتله معتاد اولان برالكن صواله بوزيلاجق مسامالرجه مردوددر . تيقانمسى ممكن اولميان ملبوساتك اكتساباتى عندالاسلام مقبول دكلدر . موضوعمزه متعلق اولماديغندن اوزون اوزادى انكلرك مضراتندن بحثه لزوم يوق . شوقدر كه مايوس انجق . ثالث بنداجه زينت وسفاهته سلوك ايدنلركه مقبره‌لرك ازديادينه چالشلمش اولور .

فس اوزرمسنه قالپاق اوزاقلق تبرز معامله‌سنه مرض طوتسابور ، براز باعلاقه بيقامه‌يابور هر قلق ميلاسى نلرجه مقرزه نشأة اولان قالپاقلر نصل اولورده فسلرله عين نوعيه صحيه‌ده طوتولور .

اقتصاد جهتنه كلنجه سنه‌ده اوچ فس آلان ذوات ، قرق بش غروش فس ايچون وهنده‌ده برقالپاقله يكرمى الى غروش قالپاق ايچون كه سنوى تخميناً التمش برغروش سرپوش پاره‌سى ويررلر .

شو حالده فس نكه كلاهدن اوجوز دكل ايسه‌ده ايكى كرنده قيللرى دوكولن آستراقان قالپاقلردن ، بهرى اللى ايكى ليرا و ودرسه‌نك اوروزنسنك الانده اولديغى كبى اللى التمش حتى يوز ليرايه مال اولان دورى وكوركلى قالپاقلردن پك اوجوزدر .

مابعدى وار .

شؤونات

صدراعظم كامل پاشا حضرتلرينك مجلس مبعوثان عثمانيه‌ده‌كى بياناتنامه‌سى عموم تلغراف ادارهلرى وغزته محبرلرى اوكون تلغرافله بيلديرمشلردر . پك اوغلى تلغرافخانه‌سى صباحه قدر بونكله مشغول اولمشدر .

بو بياننامه عموم اوروپا محافل سياسيه‌سنده حسن تأثيرى موجب اولمش دولت عليه‌نك قدر واعتبارينى برقات دها اعلا ايتمشدر .

بو مجلسده معارف وحربيه ناظرلريله شيخ الاسلامدن ماعدا عموم وكلاى حكومت و شهزادگان عظام حضراتندن دخى صلاح الدين ومحيدهم مخاباتپاهيلرى فؤاد افنديلر حضراتى وعبدالمجيد افندى حضرتلريله مخدوملرى مازدق افندى حضرتلرى و داماد شهرياريدن احمد ذوالكفل عارف حكمت پاشا ايله روئوق بك افندى حضرتلرى دخى حاضر بولنمشلردر .

* * *

كامل پاشا حضرتلرينك مجلس مبعوثان عثمانيه‌ده احراز ايتديكى اعتماد مخصوص ذات پادشاهيده دخى موجب ممنونيت و محظوظيت اولمغله صدر مشار اليه مرصع مجيدى نشانى توجيه بيورلمش وبو صورتله تقدير مخصوص ملوكانه تلطيف رديف ايدلمشدر .

وكلاى محترمه ملتك رئيس وكلاى دولته قارشى ابراز ايتمش اولدقلرى بو متجلى اعتمادى حكمدارك دخى لايق كورمش اولمسى موجب شكران عظيمدر . بناءً عليه برملت معظمه‌نك حسيات قدرشناسى تجلى خصوصنده مظهر اولان بوشان عالينك اصابت توجيهنى بزده صميميتله تبريك ايدرز .

* * *

موصل حادثهٔ فجيعه‌سى

سادات برزنجيه‌دن مرحوم ومغفور له كاك احمد افندى حفيدى شريف سعيد افندينك خبر اليم شهادتى اوزرينه جمعيتمز طرفندن ايتكيله حقيقت واستدعاى معدلت خصوصيله داخليه ناظرى پاشا حضرتلرينه چكيلن

بلغارستان اختلافنه کلنجه بو بابده هنوز یکی برشی یوقدر. یالکز مذاکرات اخیره‌یی اجرایه مأمور اولان موسیو «لیه‌یجف» ك تکرار درسعادته کلمسی، امارتك دها ائتلافجویانه ومماشاتکارانه برمسلك حرکت اختیار ایده‌جکنه دلالت ایتمکده‌در، شوراسی بیلنملیدرکه بلغارستانله اولان اختلافمز اوستریا اختلافنه مقیس اوله‌مز، برنجیسی روم ایلیده موجودیتمزی تهدید ایدر، فقط ایکنجیسی تهدید ایتمز.

شرقی روم ایلی ایالت ممتازه‌سنك بلغارستان امارتیله معاً قرالیته انقلابی، روم ایلی قطعه‌سنده حامی نقطهٔ نظرندن غایت مهم بروقعه، وقدله ثلاثیسی حیث ملیه‌مزك هضم ایده‌میه‌جکی بر حادثه‌در.

بلغارلرك تکلیف ایلدیکی سکسان ایکی میلیون فرانق تعویض نقدی، شرقی روم ایلی داخل اولمیه‌رق بلغارستان امارتنك متراکم ویرکوسنه، دیون عمومیه‌یه اولان حصهٔ اشتراکنه بدل دفعهٔ ویره‌جك وبناءعلیه بلغارستان امارتی، قرالیته انقلابی حسبیله دولته قارشو بیهما قید تعهداتدن وارسته قیله‌جق بر تضمین‌می؟ یوقسه شرقی روم ایلی ایالت ممتازه‌سنك ویرکو وحصه‌سنده مقابل، ودولتدن فك ارتباطنه بدل یعنی هر ایکیسنه شامل بر تعویض‌می؟ اکر ایکی شق اخیر ایسه یعنی بلغارستان، بو پاره‌یی بلغارستان امارتی وشرقی روم ایلی ایالتی ایچون طوپدن ویریور ایسه باب عالینك شرقی روم ایلی ایالتنك عهداً حائز اولدیغی ماهیت، وبلغارستان پرنسنك ذاتنه مودوع بر امانت اعتباریله، باعثك ثبوتی دیمك اولان بو ایالتی بلغارستان امارتندن ایرو عد و تلقی ایدرك اولوجهله ایجابی تأمل بیوره‌جغی درکار، وتعویض نقدی ایله بو ایالتی فدایه بالضرور رضاداده اولدیغی تقدیرده دخی، چونکه تعویض بر تعهدك ویوره‌جك ایفاسی دکل، انك اداسندن صکره مادهٔ برشینك ضیاعنه بدل اولمق لازم کلدیکنه وبلغارستان امارتیله شرقی روم ایلی ایالت ممتازه‌سنك الیوم دولته بورجی یکرمی بش میلیون لیرایی متجاوز بر مقداره بالغ اولدیغی قدماً ثابت اولمسنه نظراً تعویض نقدینك اوله سکسان ایکی میلیون فرانق راده‌سنده اولمسنه قطعاً موافقت ایتمیه‌جکی بدیهیدر. شمدی‌لك ابتدا حل اوله‌جق شی اوستریا ایله اختلافمزی تسویه‌در، اندن صکره دیکر مسائلك تسویه‌سی دها تیسر ایلر.

اوراق حوادثده شو صوك کونلرده کرید مسئله‌سندن دخی شدتله بحث اولنمش وکویا کون مناقشاته کیریشلمشدر. بزم بیلدیکمزه کوره کرید مسئله‌سنی بویله شدتله اویاندیره‌جق اورتهده هیچ برشی یوقدر.

کریدك یونانه الحاقی تصوری بوکون چیقمش برشی دکلدر. کریده جنرال «واصوس» ك تحطیسندنبرو بوتدور میدان‌المش واوکوندنبرو شدتله تعقیب ایدلمکده بولنمشدر. اوروپا دولتلری مساعد اولسیدی، چوقدن بو تصور حیز فعله کلیردی. اساساً دولتلرك بوکا موافقت ایتمه‌ملری شمدیکی شکل اداره‌نك دوامنی استلزام ایتمشدر. فی‌الحقیقه قرال «ژورژ» یونانیه وصول ایچون ارلانجه مساعیسنی صرف ایتمکده وقرابت صهریه‌سی اولان حکمدارانی، کندی مقصدینك حصولنه اماله‌یه دخی بر درجه‌یه قدر موفق اولمقده ایسه‌ده دولتلرك تضاد منافعی، سیما دول اربعهٔ حامیه‌نك روسیه‌نك مخالفتنه اولان مجبوریت لصقتنه‌ری بوکا حیلولت ایتمکده‌در. اخیراً ترتیب اولنان متنوع بوابده صدای ملی کوستردیکندن البته فائده‌سی کثیر وصدای ملته مستند اوله‌جق سیاستمزك تأثیری ایسه وفیردر.

بوکی حسیات ملیه افراطه کتمدکجه دائما بر دولتك سیاستنی تقویه ایدر. شو قدرکه قابل الاستحصال اوله‌جق شیدن متباعد وحکومتی مشکل موقعه صوقمقدن مجانبت دخی ارباب حمیتك دائما دوشنه‌جکی، خصوصیله بویله بر زمان بحرانده نظر اعتناده بولندیره‌جغی بر ملاحظهٔ حکمتدر.

سلیمانیه‌لی سیف‌الله

* * *

سرپوش، ابیض و فسلر

اوستریالیلرك بوسنه وهرسك قطعه‌لرینی کندیلرینه الحاق ایتدیکنده، بولندیغمز اعقیب اوستریا امتعه‌سنه قارشی یاپیلان بویقوتاژ مناسبتیله اوروپا معمولاتندن اولان فسلره کوستریلن حس نفرت علی‌العموم فسلره تعمیل ایدلمش وقالپاقدن کچه کلاهه قدر برچوق سرپوشلر قوللانلمغه باشلانمشدر. ذاتاً اعلان حریتدن صوکره وقرمزی فسلیلره منظومه‌سیلده فسلره تعرض ایدلدکه قالقدامش ایدی. بوکون فسه قارشی او قدر خلافکیرانه برفکر اویانمشدر که فسك موجودیتنك خللدار اوله‌جغنه حکم ایتمه‌مك ممکن اوله‌میور. بر طرفدن اردوی عثمانی ایچون فسدن غیری بر سرپوشلك قبول وتعمیمی ایچون غیرتلر ابراز وبوکا سبب اوراق اوزره برچوق محاذیر ارائه ایدیلیور. دیکر طرفدن ضبطیه نظارتی پولیسلر ایچون یکی برسرپوش قبول ایتمکله شو تجددانه پیرو اولیور. اوته طرفدن بعض دوائر اقلامی بالاتفاق باشلرندن فسلری چیقاروب قالپاق کیمك خصوصنده یکدیکریله مسابقه‌یه باشلامشلر و غزته‌لر ایسه فسه قارشی کوستریلن تجاوزلری القیشلامقده بولنمشلردر.

سکسان سنه‌دنبری بزده تقرر ایتمش اولان سرپوشمزك تبدیلندن اول برمحاکمه‌سنی یاپالم:

حکمت طبیعیه اوقویانلرجه معلومدر که: رؤیت، ضیانك بر ماده‌یه تصادفیله اورادن بالانعکاس بصره ورود ایتمسندن متشکل حادثه‌یه ولون حقیقی ایسه بیاض ضیانك مادهٔ متصادمه طرفندن تحلیلیه الوان طیفیه‌دن بر ویا برقاچنی قسماً ویا کاملاً مص ایدوب مص ایدلمیان لون ویا الوانك بالانعکاس بصره ورود ایده‌رك رؤیتنك بسیطاً ویا مرکباً بو رنکلر اوزرینه واقع اولمسنه دینیر.

شو حالده بیاض رنك اضیانك محال ایتمکسزین انعکاسندن حدوثه کلدیکی جهتله بیاض رنکلی اجسام، ضیای وارده‌نك محتوی اولدیغی حرارتی یا هیچ مص ایتمامش یاخود — تکملاً اصقیه ایدیلمه‌دیکندن تأثی موجود الوان اجنبیه‌نك تأثیریله — پك آز مص ایتمش اولورلر.

وسراق اجتماعات ذره‌جه خللدار اولمه‌دن ماعدا ملتك حقوق انسانیه واساسیه‌سنك استعمالی حکومتك تحت ضمان ومحافظه‌سنده بولندیرلمشدر. بو میانده مؤسسات نقلیه وسائره عمله‌سنك اوته‌دن بری معروض بولندقلری تضییق وبعض کونا حقسزلقلردن دولایی ممالك عثمانیه‌ده ایلك دفعه اولاق اوزره ظهوره کلن تعطیل اشغال اختلافاتی صورت حسنه‌ده حل وتسویه قلنمقله برابر حرکات عسکریه وحیات اقتصادیه‌مزی بر تهلکهٔ ناکهانی‌یه معروض براقمامق ایچون هیئت مبعوثانك تدقیق وتصدیقنه معلق بر قانون موقت ایله بو مثللو حرکات مفرطه‌نك منعی اسبابنه توسل ایدلدی. عینی زمانده ذات حضرت خلافتپناهینك قانون اساسی احکامنك تمامی تطبیق واجراسنه نهایت دقت ورعایت اولنمسی ایچون اظهار بیورمقده اولدقلری آرزو وعزم قطعی همایونلرینه توفیقاً قانون مذکور ایله ملتك تحت ضمان وکفالتنده بولنان حقوق مقدسهٔ پادشاهیلرینك کماکان مصونیت ومحفوظیتیله برابر حکومت مشروطه اساسی ازسرنو قبول وتصدیق بیورلدیغی مثللو بو واسطه ایله موافق معروضات صدارتك مظهر تصویب عالی بیورلمقده اولمسیله بو سایه‌ده حکمدار ایله ملت آره‌سنده پك جدی بر صمیمیت ومخالصت حاصل وبونك آثار فعلیه‌سی ده هرآن ظاهر اوله‌رق ملت عثمانیه‌نك باعث سرور وشکرانی اولمشدر. بوندن دولایی ذات همایونلرینه جمله‌مز مدیون شکرانز ...

سیاست داخلیه‌مزك نقاط اساسیه ومهمه‌سندن بری وبلکه برنجیسی عناصر مختلفهٔ عثمانیه آره‌سنده اتحاد واخوت وحسن آمیزش هر درلو وسائطله تأیید وتقویه وحقوق تساوینك محافظه‌سی جهتلرینه جدی صورتده صرف مساعی ایلمکدن عبارتدر. اجزای مختلفهٔ عثمانیه بیننده اتحاد واتفاق نه‌قدر خالص وقوی اولورسه دولت وملتك سلامت وسعادتی ده او درجه تأمین ایدلمش اولور. بعدما بو حقوق تساوینك هر خصوصده آثار فعلیه‌سی کوسترلمك بوبابده‌کی عزمك اثباتیله برابر دیکر طرفدن وطنی بر تربیه‌نك نشر وتعمیمی ایچون مکاتب عالیه واعدادیه ورشدیه‌مزك بالجمله عناصر غیرمسلمه‌یه ده کشاده بولندیرلمسی وینه بو جهتدن اوله‌رق بر مکتب حیات اولان اردولرمزه عناصر غیرمسلمه‌نك وظائف عسکریه‌یه اشتراك ایتدیرلمسی صورتیله عینی حس اخوت ووطن پروری ایله پرورده اولمه‌لری ایجاب ایدر.

سیاست داخلیه‌مزك دیکر بر دقیقهٔ مهمه‌سی ده اوتوز ایکی سنه مقدم تنظیم ایدلمش اولان قانون اساسیمزك بعض موادینك تکامل اخیر سیاسیمزله متناسب صورتده تعدیل ویا تفسیری کیفیتی اولوب محتاج تفسیر ویا تعدیل بولندیغی تعیین ایده‌جك جهتلرینك صور اصلاحیه‌سی تأمل وتذکر قلنه‌رق هیئت مبعوثانه تکلیف اولنه‌جقدر.

ولایاتك تنظیم واصلاح احوالی ایچون اول امرده تقرر ایتمش واعادهٔ امنیت حضوریه‌نك تمامی استحصالی ضمننده تدابیر لازمه‌یه همان بالترسل ارباب جرائم بر موجب قانون تأدیب ودوچار مجازات ایدیله‌رك امثاله عبرت مؤثره ارائه‌سی وبعده اجراسی تحت وجوب واهمیتده بولنان اصلاحات جمله‌سندن اولمق اوزره قانون اساسینك مادهٔ مخصوصه‌سی موجبنجه تفتیشات لازمه اجراسی لابد وضروریدر. ژاندرمه وپولیس اصلاحاتنك موقع تطبیقه وضعی واز آن جمله ژاندرمه وپولیس مکتبلری کشادی دخی مقرردر. دولتك احوال مالیه‌سی مدت مدیده‌دنبری مختل اولوب بونك اصلاح وتنظیمی ایسه قواعد اقتصادیه‌یه رعایت اولنه‌رق بعدما مصارف وواردات تمیز توازن وحسن جبایته عین زمانده سیاست داخلیه وخارجیه‌مزك انتظامنه وابسته بر امره منحصردر.

تعریفدن مستغنی اولدیغی اوزره بر مدتدنبری بودجه‌ده توازن حصولی قابل اوله‌میه‌رق دیون غیرمنتظمه‌نك مقداری آرتدقجه آرتمش ومصارف عادیه‌نك ایفاسی ایچون عقدینه لزوم کورینان استقراضاته قارشولق اولمق اوزره مملکتك ذاتاً کافی اولمایان وارداتی ترهین ایتمك اصول مضره‌سی بالمجبوریه تعقیب اولنمشدر.

مابعدی وار

احوال سیاسیه

بوهفته احوال سیاسیه‌جه هر نه قدر ییکی بر تحول یوق ایسه ده، بالقان بحرانك تسویه‌سنه طوغری جدی بر خطوه آتلدیغنی وصلح وسلامتك بقاسنی تأیید ایدر ییکی بر اماره موجوددرکه، اوده اوستریانك باب عالی ایله بر زمین ائتلاف تهیه‌سنه جداً تمایل کوسترمش اولمسیدر. حکومت مشارالیها بوندن اون ایکی کون اقدم قطعیاً تعویض نقدی اعطاسنه متمایل دکل ایکن، الیوم بوکا اساساً موافقت ایتمش، ودولت علیه‌یه دیکر بر طاقم فوائد دخی ارائه وتکلیف ایلمشدر. بونلر باب عالیجه بالتأمل بوسنه وهرسکك بالضرور ضیاعنه مقابل شو صورده ممکن الاستحصال نه غایه منفعت اولدیغنه قرار ویریلور ایسه اوستریا ایله اولان اختلاف بر طرف ایدلمش دیمکدر.

حکومت مشارالیهانی طریق ائتلافه سوق ایدن اسباب، بر طرفدن بویقوتاژك اوستریا ومجارستان تجارتنه ایراث ایلدیکی ضرر عظیمه‌دن منبعث سوء تأثیراتدن، ودیکر طرفدن انکلیز افکار عمومیه‌سنك تضییقاتیله آلمانیانك نصایح وتوصیاتندن ویرده اوروپا موازنهٔ سیاسیه‌سنده منفرد قالمق تهلکه‌سندن عبارت اولسه کرکدر.

هر نه حال ایسه اوستریا ایله ائتلافه کیریشلمه‌سی امرنده دولتجه کوستریلان بو همت کسبجه بدایت امرده بادئ تعریض وشکایت اولمش بولنان بطائتندن سوق طالعله حمد اولسون درلو بر ضرر ترتب ایتمه‌مش، وبالعکس شو تأنینك فائده‌سی کورلمشدر.

چونکه شوراسی محققدرکه، اوستریا حکومتی بوکون موافقت ایلدیکی شیلری برای اول قبول ایتمیوردی، الجای احوال انی قبوله مجبور ایتمشدر. بناءً علیه شو حالدن استفاده ایتمك واوستریا ایله اختلافی بالتسویه اصل مهم جهتلره حصر اعتنا ایلمك سیاست عثمانیه‌مزك حصافت مسلمه‌سندن منتظر ومأمولدر.

ایدی. ایش بر درجه‌یه واردی که آرتق هر کس اوصاندی، بیقدی: بو بابده‌کی مطالعات مخصوصه‌نك بر وادئ بیهوده تزیینه قدر واردیرلمه‌سنه حقیقهٔ وجدان عمومئ ملت تأذی ایدی.

کامل پاشا حضرتلری عالم تجارب اداره وسیاسته‌نك کار آزموده بر وزیر نامداری اولدیغنه طانمش، هر کسك ذاتاً وشیمه‌له مظهر حسن اعتمادی اولمشدی. بونك ایچوندر که امور ادارهٔ دولتك تمشیت دهای سیاسته تودیعنی هر کس عظیم بر ممنونیتله الفیشلامشدی.

واقعا بو بش آیلق زمان اداره‌سنده اوفاق تفك بعض قایسك وقوعنی بزده انکار ایده‌مه‌یز. فقط بو درجه بر انقلاب عظیم قارشیسنده‌کی مشکلاتی و بو مشکلات گونا گون آره‌سنده بوندن زیاده ایش گوریله‌بیلمه‌سنك امکانسزلغنی دخی تسلیم وتقدیرده ذره قدر تردد ایتمه‌یز.

کامل پاشا حضرتلرینك مجلس مبعوثانده‌کی بیانات وایضاحات مهمه‌دانه‌لری وکلای محترمهٔ ملتك رهین تقدیری اولدی. وکلای مشارالیهمك بیان اعتمادی متضمن اولان قرارینی بر شوق وابتهاج مخصوص ایله تلقی ایدرز. بو جهتله کامل پاشا بو اعتماد عمومئ ملته ادارهٔ مشروطه‌نك ایلك صدراعظمی اولمش اولیورلر. بوندن طولایی ذات سامئ وکالتپناهیلرینی ودها طوغریسی حسن اصابت تقدیردن طولایی وکلای ملئ تبریك وصدر مشارالیهك حسن موفقیات نجیبانه‌لرینده صمیم قلبمزله تمنی ایدرز.

کامل پاشا حضرتلرینك مجلس مبعوثانده اوقودقلری نطقك صورتیدر:

ملت عثمانیه‌جه اظهار اولنان آرزوی عمومی اوزرینه قانون اساسینك تکرار موقع اجرایه وضعی فرمان بیورلمسی متعاقب تشکل ایدن قابینه حقنده افکار عمومیه‌ده حاصل اولان عدم خشنودی توسع ایدرك هر طرفده موجب تردد واندیشه اولمغه باشلامش وبین الخلق نمایان اولان انفعال وغلیان افکارك مطبوعات عثمانیه‌جه حسب الوظیفه ترجمان تأثری اولمش ایدی. ایشته او صیره‌ده مقام صدارتك عهدهٔ عاجزانه‌مه تفویضی نزد شاهانه‌ده تصویب بیورلمغله داخلاً وخارجاً وطنمزی اشغال واحاطه ایتمکده بولنان مشکلات عظیمه ایچنده ادارهٔ اموردن استنکافی موافق شیمهٔ حمیت گورمه‌مش اوله‌جغمدن حقمده اظهار اولنان امنیت ومظاهرت علیه‌یه استناداً وظیفهٔ صدارتی قبول ودرحال اصول مشروطیته وآرزوی عمومیه‌یه موافق بر هیئت وکلا تشکیل ایلشدم. متعاقباً مجلس مبعوثانك بر آن اول اجتماعنه جهد وغیرتله اجرا قلنان معاملات انتخابیه نتیجه‌سنده مجلس مبعوثان ملتمزله برابر اجانبك دخی الفیشلری آره‌سنده کشاد اولنمشدر.

حیات جدیدهٔ سیاسیه‌نك عید مبجلی اولان اوبوم مسعودی متعاقب هیئت محترمه‌نك اجتماعنده‌کی نطقده احوال داخلیه وامور خارجیه‌سنه دائر بیانا، بولنه‌جغمی مجلس مبعوثان رئیس محترمی بك افندی حضرتلرینه شفاهاً وعد وافاده ایتمشدم.

بوگون قابینه‌نك شمدی‌یه قدر تعقیب ایلدیکی وهیئت محترمه‌کزجه مظهر تصویب وتقدیر اولدیغی حالده بوندن بویله‌ده تعقیب ایلیه‌جکی مسلك سیاسی حقنده بو ایضاحاتی بالذات ویرمکله کندیمی بختیار عد ایلرم.

ایضاحات: اولاً قابینه‌نك اجراآت ومعاملات سیاسیه‌سنه، ثانیاً امور داخلیه‌مزه، ثالثاً مناسبات خارجیه‌مزه عائددر.

رأس کاره گلدیکم وقت ولایات عثمانیه‌ده سکون وآسایش مخل برحالده اوله‌رق امور ادارهٔ دولتك همان هر طرفده بردن سکته‌دار اولدیغی گورلمشدی. صرف تأسیس مشروطیته خدمت ایتمك مقصدیله روم ایلیده تشکل ایدن اتحاد وترقی جمعیتی تقلیداً وفقط بو جمعیتك اساس تشکلنده‌کی مقصد وطن پرورانه‌یه مغایر بر صورتده اکثر ولایاتده جمعیتلر پیدا اوله‌رق حریتك معناسنی توسیع ایله حبسخانه‌لرده بولنان پولتیقه محبوسینی مثلاً جرائم عادیه ایله محکوماً محبوس وسائر موقوف اولانلرك دخی سبیللرینی اخلا ایتمك ومأمورینله اعضای مجالس ومحاکمدن ایستمدکلرینی خدمتدن طرد واخراج ایلمك گبی معامله‌لره تصدی ایلدیلر. بو حاللری مشاهده ایدن اهالی دولته ویرکو ویرمه‌مکه حر اولدقلری ذهابنده بولندقلرندن تحصیل اموال کلیاً سکته‌دار اولمسیله ادارهٔ عسکریه وسائره ایلك ایچون بر آی ظرفنده خزینهٔ مالیه‌دن بالمجبوریه ولایاته نقداً (٨٠٠) بیك لیرایه قریب مبالغ گوندرلمش وآثار قحط وغلا اولان بعض محللرده محتاجینه وزراعه تکلك وتحملق اولمق اوزره زراعت بانقه‌سنجه اقراضات عادیه‌دن بشقه کفالات متسلسله ایله ینه زراعت بانقه‌سندن واموال عمومیه‌دن عیناً وبدلاً اوچیوز بیك لیرا درجه‌سنده قرضاً اعانات ویرلمشدر. بر طرفدن دخی ایجاب ایدن محللره عسکر وبالخصوص قانون اساسینی حقیله تفسیر ایده‌میه‌رك قبولده تردد ایدن بعض اطراف اهلیسنه ناصحلر ارسالی وسائط لازمه استعمالی مجبوریتنده بولنمشدر.

بر طرفدن ادارهٔ سابقه‌یی اعاده ایتدیرمك مقصدیله بعض مفتریستان حسیات عوامی تحریکله ادارهٔ جدیده علیهنه اثوقه چالشمقده ایدیلر. بو تشبثات خائنانه‌یه قارشی وقایع مؤسفه ظهورینه میدان ویرمه‌مك ورایت نجات ملت اولان قانون اساسیمزی هرگونه تعرضدن محافظه ایلمك اوزره حکومتجه نه کبی تدابیر اتخاذ اولندیغنی ذکر وتعداد ایلمکی هنوز دونکی تاریخی بیهوده تفصیل ایتمکدن باشقا بر شی اوله‌میه‌جغندن زائد وبی لزوم عد ایلرم.

بو اثناده مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره‌ده واناطولینك ایچریلرنده وقوعه گلن مخل آسایش تجاوزات واغتشاشات درحال قوای عسکریه سوقیله تسکین ومحللری آسایشی تأمین اولنمشدر. معمافیه شو بش آی مدت ظرفنده ادامهٔ حضور وامنیت ایچون حکومتك داخلده‌کی اجراآتی هیچ بر زمان قانون اساسی ایله تأمین ایدلمش اولان حقوق اساسیه‌دن ملتك بحق استفاده‌سنه مانع اولمیوب افراد عثمانیه کندی آمال ومطالبات مشروعه‌سنی آرزو ایتدیکی وجهله اظهار واعلان ایلمکده الك حر والك متمدن اقوامك مظهر اولدیغی حقوق ومساعداتك کافه‌سندن جبراً استفاده ایلمش وبنابرین سربستئ مطبوعات

٢٤ ذی‌الحجه ١٣٢٦ — جمعه ایرتسی — ٣ كانون ثانی ١٣٢٤

جمعیت طرفندن منتخب
صاحب امتیاز ومدیری
سلیمانیه‌لی توفیق

شرائط اشترا
طشره ایچون سنه‌لكی پوسته اجرتیله
برابر ٨٠ ، والتی آیلغی ٤٥ غروشدر

نسخه‌سی بر غروشدر

سر محرری دیاربكرلی احمد جمیل

عموم ارباب فكر وقلمك محصول خامهٔ عرفانته دائما صحیفه‌لریمز آچیقدر

درج اولنمیان اوراق وآثار اعاده اولنماز

اداره‌خانه‌سی وزنه‌جیلرده كرد تعاون وترقی مركز عمومیسیدر

كرد تعاون وترقی غزته‌سی

١٣٢٤

جمعیتك واسطهٔ نشر افكاریدر
تاریخ تأسیسی ١٣٢٦ — ١٣٢٤

نومرو ٧ شمدیلك هفته‌ده بردفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در جلد ١

افادهٔ مخصوصه

بتون عناصر واقوام عثمانلیق نام مبجلی آلتنده جمع ایدن حكومتمزك صورت بلند مشروطیتله اعلان ایتدیكی حقوق حریتك اك عزیز وقیمتدار بر نصل اولان سربستی اجتماعك ملك وملته نافع فوائدینی تعقیب ایتمك وعثمانلیلق شرف اصالتنك ارته‌دن طی ایتدیردیكی مخالف عناصر برینه وحدت صحیحهٔ ملیه‌یی جهان مدنیته كوسترمك وغزته‌مزك ایلك نسخه‌سنده‌كی بیاننامه‌ده اعلان اولندیغی وجهله هدف اصلی — عثمانلیق آلتنده وحدت وجود — اولمق ازوسیله جمعیتمز بالجمله عناصر وجمعیات مختلفه‌یه دست اتحادینی تقدیم ایدر .

☆☆☆

جمعیتمزك جوقدنبرو تأسیسنه تشبث ایتدیكی باقه‌نك پروغرامی كله‌جك نسخه‌دن اعتباراً درج ستون مباهات ایلیه‌جكز .

* * *

جمعیتمزك آمال وافكار خیرخواهانه ووطن پرورانه‌سنی مروج وسرق حمیت فطریه‌لریله برچوق امور نافعه‌یه مشوق اولان یكی قرنته رفیق مبجل ومحترمزه عرض تشكرات بی پایان ایلرز .

* * *

ازمیر كردستان دكل

ازمیر مبعوثی سیدبكك پنجشنبه كونی مجلس مبعوثانده سویلدیكی بو سوز كردستانك جریحهٔ قلبنه، برمعكس اینداز بوله‌جقدر .

بیلیرز محترم ملت وكیلنك مقصدنده نه بر ابتای تزییف ، نه برفكر تعریض وار . ونه مع‌التأسف بیلیرزكه ازمیر فطرتدن الهیه نصیب فیض ایله بیچاره كردستانك مقدرات ازلیه‌سی بری برندن پك زیاده فرقلی ایكن مقدرات حالیه‌سنده هیچ اختلاف یوقدر .

(ازمیر كردستان دكل)! فقط كردستان نه‌در؟

جهانی پادشاهه كفایت ایده‌جك قدر واسع كوردیان سلیم اول قلمرو حكم وسیفنه بو قطعه‌یی علاوه ایتدیكی زمان البته كردستان بوكوندن زیاده حائز عمران ایدی درت عصرده فرق عصر اضمحلالك، آثار خرابی طوپلایان بو ایصسز ، یعنی صاحبسز قطعه‌یه حكومت عثمانیه نه‌وقت برشفقت مالكیت كوستره‌جك ؟ اوطاغلرك نه‌زمان برعمری ، اودره‌لرك هانكی عصرده بر كوبریلری اوله‌جق ؟ او قوموشیقلرك ولولهٔ انقاظلی خوابیدهٔ اعصار اولان اوقوجه مملكتی اویاندرمیه‌جقمی ؟ ضعفای عبادك حق وحیاتی محشره قدرمی پایمال اقویا اوله‌جق ؟

ازمیر مبعوثی یالكز مسقط رأسی اولان ولایتك دكل ، بالعموم ولایات عثمانیه‌نك وكیل مبجلیدر . (ازمیر كردستان دكل !) تشبیه ومقایسه‌سی مطالب بلیغه‌سنه نوت دكل ، مدعیات عمومیه‌سنه اساس اتخاذ ایتملی ایدی . صدای شكایتی یالكز كندی ولایتك آفاق تنگنده دوكمسون . (كردستانده نیچون بوقدر مظالم وخرابی وار؟) سؤالی او مقایسهٔ مؤلمه‌یی تعقیب وتعدیل ایتملی ایدی . اوت كردستان سراپا خرابه‌زاردر ودنیانك نه قدر وحشت ومظالمی وار ایسه هپسی بو ویرانه‌ده حشر اولیور ، حالبوكه (برعشیرتدن جهانگیر برقدرت استیلا چیقاران) بو قوجه دولت ، بو كهنه حكومت اغلامسون .

(اغلامسون) دیدك ، خایر ، بوكاده لزوم یوقدر . یالكز اغلاتمسون !

سلیمان نظیف

صدراعظم پاشانك بیاناتی

نه قدر زماندی ؛ اوراق حوادثك سطورنی وصحایفنی بركامل پاشا مسئله‌سی اشغال ایدیبور

عارف افندی‌یی مبعوثلغه انتخاب ایتمش اولانلر بر لازمهٔ شکرانی ادا ایله اکتفا دکل، وکیللریمزده بحسن انتخابده دقت واعتنا ایتمش اولمقله مشکوردرلر.

ارمنی وطنداشلرمزك هر خصوصده‌کی همت وغیرتلرینی تقدیر والدن کلسه تقلید ایدرم. یالکز کندیلرینه خالصانه و برادرانه بر نصیحتم واردر: آمال واحتیاجات مستقبله‌یی ماضینك افرایش وخاطراتنه تحمیل ایتمسونلر. چونکه اوکمزده پك بیوك بر استقبال، بونکله برابر بتمز وتوکنمز احتیاجات و آمال جیرپنیور.

تلغرافات خصوصیه

موش ۲٤ کانون اول ۳۲٤

عروة الوثقای شریعته موافق جهتله احترامات مخصوصه ایله استقبال وقبول ایدیلن قانون اساسینك بخش ایتدیکی حریت ایجابی و رهبری جمعیت محترمه‌لری ایله بوراجه‌ده بالحمد بوکون بر کرد تعاون وترقی شعبه‌سی کشاد ایدلمش اولدیغی بر بلی معلومات عرض اولنور.

سراج زاده، بلدیه، اعضاسندن کنج محررات مدیر سابق حلمی، اعضا اهل علماسندن عرب زاده مفتی سابق محمد، حشامدن عثمان، متحیزاندن مفتی زاده قنوان، اشرافدن نازی.

درسیم ۵ کانون اول ۳۲٤

ملت عثمانیه‌نك مشروطیت مشروعه ایله بالاخره بر دور حالی منفوضه کیروب دوکدیکی کون مجلس مبعوثانك کشادی یه ابرزن ایدلدیکندن درسیم سنجاغنده‌کی بتون صنوف خلق بجهیز عظیمه متفرق الالوب لطافیه طابوری ایله موسیقه‌سی وبالعموم مأمورین ملکیه وعسکریه وصنوف مختلفه اهالی وعلی الدرجات ملل مختلفه طائفه‌سی بعد الظهر حکومت دائره‌سی پیشکاهنده برلشه‌رك دوام عمر حضرت پادشاهی ایله مشروطیت اداره‌نك بالعموم عثمانلیلر حقنده مبارك ومیمون اولمسی دعواتی ادا وبکدیکرینه تبریکات اهدا ایدلدیکی کبی اقشامی دخی مبانی امیریه ایله اماکن موجوده مکملاً تا صباح هر کوکلده وهر خانه‌ده و کاشانه‌ده انوار شوق ومسرت متجلی اولدیغی حالده پك شعشعه‌لی بر شهر آیین اجرا قلندیغی مع الافتخار بیان ایله ممالك عثمانیه‌نك هر جهتنده‌کی هر صنف وطنداشلریمزه، بیوك کوچك عموم عثمانلی قرنداشلریمزه عرض تبریکات ایلرز.

درسیم بلدیه رئیسی احمد — درسیم سنجاغی متصرفی خیری

دیاربکر ۱۵ کانون اول ۳۲٤

عشایری توحیش وتنفیر ایدن وانواع سیاسه مبنیت ویرن حکومت مستبده زماننده چکدیکمز عذاب وجفالك درجاتی اللّه بیلور. بالحمد انقلاب اداره ایله شرف تأسیس ایدن حکومت عادلهٔ مشروطه‌نك عدالت واستقامتنی تحقق تطبیق ایتمکده اولدیغنی کوردیکمز سرد سنجاغی متصرفلغنه کمال امنیتله بوکون ذخصاریزی سلاحلریمزی تسلیم ایتدك وسایهٔ موزه‌نك حسن تلقیسی ایله طریق نجات وطاعت ومدنیته کیردك. دور مظالم سابقه‌ده‌کی عداوتلردن خصومتلرین صرف نظر ایله‌رك عقب حضور ومتصرفیده قرداشلشدق و بو شوبه کلام قدیم اوزرلینه عهد ومیثاق ایتدك. حکومت عادلهٔ مشروطه‌نك قانون اساسینك مقدس بر ظلمزك اوکوزنده عموم عشایرله فدای جان ایده‌جکمزی متشکرانه عرض ایلرز فرمان.

بچنار رؤساسندن عبداو، علیکان عشیرتی رئیسی حسن، عشایر مذکوره رؤساسندن تشارچتو، بچنار عشایری رؤساسندن محمدبشار، باطون رؤساسندن محمد دیولتی، بچنار رؤساسندن درویش

آچیق سوتونلر

مخابرات علنیه

دیاربکرده پرنجی‌زاده فیضی بك افندی‌یه:

مکتوبکزی آلدق. کردلرك سعادت مستقبله‌سنه، آرزولرنده انتشر مسارفه مصروف اولان آمال ومساعی جدیهٔ وطنپرورانه‌لری سزاوار تقدیردر.

کلیق سادات ولذ کیبای کردیه‌دن آق تپه‌لی شیخ عبدالرحمن افندینك لسان کردی ایله بر تاریخ بالمقده اولدیغنه، بو ادیب محترمی ضیا الدینکزده اون سنه‌لك محصول تتبعاتی اولان اوزره تشویق ایتدیکی کردجه ضروب امثال ایله صرف ونحو وبر قاموس کردی‌نك یاقینده نشر ایدیله‌جکنه وفضلای مجلیه‌دن فاضل صالح بکك دخی بو بابده‌کی مساعی مشکوره‌سنه تماق ایدن تبشیراتکزه جداً تشکر و بو عالی همتلری بالخاصه تبریك اولنور.

ذوات موما الیهمك فضیلت ذاتیه وحمیت ملیه‌لری ذاتاً مسلم اولدیغندن کندیلرندن بك چوق خدمتلر بکلنکده‌در. کرد تعاون وترقی جمعیتی دخی ملت مرتبه‌سی تسهیلنده بو کبی افاضلك بولنمسی هر صورتله آرزو اولندیغندن کندیلرینك دیاربکر شعبه‌سیله التقایله بو خصوصده ابداء همت و معاونت بیورملرینه شدتله انتظار ایتمکده‌یز.

قرنداشلرمزك هر هفته سطورلرینه و نفاعنده موما الیهمك محصول خامهٔ عرفانلرینی کالاً کورمك دخی جملهٔ عثمانیهٔ مخصوصه‌مزدندر.

معمورة العزیز مکتب رشدیهٔ عسکریه‌سی قواعد عثمانیه معلمی عمر عونی افندی:

تاثرانکز آلندی. قواعد لسان کردی وادبی تطبیقات نوعمی نامنده‌کی اثرلرکز هنوز کلمدی. همتکزه تشکر وغیرتکزه تقدیر وسکرده کتاب شکلنده طبع ایدلمش اولورسه همان کوندرمکزی تمنی وانتظار ایدرز.

شذرات

آناطولی هیئت تفتیشیه‌سی

آناطولی ولایتلرندن بعضلرینه اعزامی تقرر ایدن هیئت تفتیشیه ریاستنه سلانیك والیسی دانش بك تعیین وکیفیت کندیسنه تبلیغ ایدلشدی. مشار الیه بوکره کوندردیکی تحریرات جوابیه‌ده آناطولیده فجیع ودلخراش وقعه‌لرك حقیقی سببلری سفالت وضرورت اولدیغنی وشمدی‌یه قدر اورایه ایکیده‌بر کوندرلمش اولان هیئتلردن قطعیاً برفائده کورلدیکی وشو حالده شمدی تکرار برطاقم مصارف اختیاریله هیئت اعزام ایدلمکدنسه بو مصارف بر ولایتك طرق مواصله وامور نافعه‌سنك یولنه قونلمسی دها زیاده مستلزم فوائد اوله‌جغنی بیان اولنمشدر.

سیورك سنجاغی مبعوثلغنه شورای دولت معاونلرندن نور الدین بکك انتخاب ایدلدیکی محل بلدیه ریاستندن تلغرافله بیلدیرلمکده‌در.

دیاربکر فرقه‌سی قوماندانلغندن آچیغه چیقاریلان توفیق پاشا عکا فرقه‌سی قوماندانلغنه تعیین اولنمشدر.

عثمانلی اتحاد وترقی جمعیتك سلانیك مرکز عمومیسنك امر وتنسیبی اوزرینه دیاربکرلی احرار ادبادن توفیق افندی زاده ضیا افندی دیاربکر، ارضروم، وان، بتلیس ولایتلرنده اتحاد وترقی جمعیتلرینك تشکیله وبونلری دائمی صورتده تفتیشه مأمور ایدلمشدر.

میللی عشیرتی رئیسنك اوغللریله شمر، عنزه وسائر عشائر وضررینه اولان اهالی بیننده صلح ومسالمتی تأمین ایچون ویرانشهر قضاسنده برقونفرانس تشکیل ایده‌جك، بوقونفرانسده دیاربکردن، حلبدن، اورفه‌دن، زوردن، اتحاد جمعیتلرندن کیده‌جك مأمورلر قرق کشی اوله‌جق و بونلری — سلانیك مرکز عمومیسنك تنسیب واشعاری اوزرینه — مشاهیر احراردن توفیق افندی زاده ضیا افندی اداره ایده‌جکدر. حاصل اوله‌جق نتیجه حقنده آله‌جغمز معلوماتی ایلریده عرض ایده‌جکز.

ماردین سنجاغی مبعوثلغنه آلای بکی‌زاده ژاندارمه طابور آغاسی سعید بکك انتخاب ایدلدیکی مستخبردر.

دیاربکر مبعوثی
و
شناعتجیلری

عثمانلی اتحاد وترقی جمعیتك دیاربکر شعبه‌سی اعضاسندن اولوب بوکره مبعوثاً استانبوله کلن پرنجی زاده عارف افندی علیهنده مقدما بعض نشریات غرضکاری مصادف نظر تأسفمز اولمش وبو بابده کرد تعاون وترقی جمعیتك دیاربکر شعبه‌سندن آلدیغمز بر تلغرافنامه‌ده کچن نسخه‌مزده درج ایدلمش ایدی.

عارف افندینك شعار ناموس وحمیتی هر کسك مسلمی واسباب وفرعیات شکایات دخی جمله‌مزك معلومیدر. ایجابنده دها زیاده تشریح مسئله وتنویر حقیقت ایده‌جکده‌یز. شمدیلك «دیاربکر» و «یکی غزته» رفیقلرمزك مشار الیه حقنده یازدقلری برقاچ سوزی بر وجه آتی عیناً انظار تقدیر قارئین کرامه عرضله اکتفا ایدرز:

دیاربکردن:

دیاربکر لواسی مبعوثلغنه آلتی سکز رأیدن قرق ایکیسی احراز ایدن پرنجی زاده عارف افندی انتخاب اولندی. بو ذاتك مآثر جمیله‌سنی تعداده حاجت یوقدر. چونکه هرقان رحیق بوحوالی اهالیسنجه متعارفدر. قلوب عامه‌ده احراز ایتمش اولدیغی حسیات تجلیه‌نك درجه‌سی دونکی کون مذبذب برصورتده اجرا قلنان راسمهٔ تشییعه اثبات وارائه ایتدی. علما، مشایخ، موسیقی عسکری ورشدی عسکری وخادم الترقی مکتبلری طلبه‌سی وبش بیك قدر حیثیتمندان اهالی واشراف تشییعه کلشلردی؛ اصول مشروطیتك قدسیتی، مجلس مبعوثانك اهمیتی عموم طرفندن نه قدر تقدیر اولندیغی وجوه عامه‌ده‌کی مسرت روحانیه‌دن اکلاشیلیور ایدی. عثمانلی اتحاد وترقی جمعیتی نامنه اعضای جمعیتدن یوزباشی مظهر افندی برخطابهٔ سیاسیه قرائت ایتدی، کمال احترام ایله القیشلاندی. یوزباشی شهاب بك اردو نامنه برنطق عسکری ایراد ایلدی، مطنطن القیشلرله سلاملاندی. مسعودیه مدرسی مفتی زاده حاجی ابراهیم افندی طرفندن بردعای بلیغ اوقوندقدن صکره مبعوث افندی کرسیٔ خطابته چیقدی؛ آمال عالیهٔ وطنپرورانه‌سنی تعداد ایدرك قلوب حضاری تسریر وتطمین ایلدی. پیاده‌لرله برحسن سمتی قرابته وداعلاشدقدن صکره بتلیس مبعوثیله برابر حرکت ایتدیلر. بایراقلر، کردونه سوارلر وآتلیلره آچیلن [illegible] تشییع اولندیلر. ماوراده ایکنجی برراسمهٔ وداع اجرا اولندقدن صکره مملکتمز حیثیتمندانی محترم مبعوثلرندن آیرلدیلر، دعای موفقیتی ورد زبان ایدرك طنین زمزمهٔ حریتله بیوك برسرور سروردن نشان ویرن شهره عودت ایتدیلر. جناب حق موفق بالخیر بیورسون آمین.

یکی غزته رفیقمزدن:

حق وحقیقتدن بشقه هرشیئه قارشی بیطرف بولنمقله مباهی اولان آشنالرمزدن بری دون مطبعه‌مزه مراجعتله اولکی کون مجلس مبعوثانده جریان ایدن برقسم مذاکره‌یه متعلق احساسات ومعلوماتنی بیان ایتدی، دیدی که:

دیاربکر مبعوثی پرنجی زاده عارف افندی‌یی کندیسی طانیدیغم زماندن بری طانیرم. فکری منور ومملکتك احتیاجاتنه بحق واقف برآدمدر. همشهریلری بو ذاتی مبعوث انتخاب ایتمکله احتیاجات اجتماعیه‌لرینك واسطهٔ استیفاسنی حسن انتخاب ایتمش صاییلیرلر. عارف افندینك نامهٔ اعمالنه شرفبخش اوله‌بیله‌جك الك بیوك خیر وثوابی میللی عشیرتی رئیسی مفهوم ابراهیمه قارشی اعلان ایتمش اولدیغی جهاددر — هر درلو تهدیدات وشدائد استبداده رغماً — ثبات واصرار ایدرك، عارف افندی بو اوغورده مهلکه‌لره اقتحام ایتمشدی. بونکله برابر ابراهیمك تجدید تخریباتندن بلکه الك از مستفید اوله‌جق کندیسی ایدی. دیمك وطنداشلرینك آمال ومنافعنه فداکار برخادم اولمقدن چکنمدی.

درکت ناڤی مه قنج ، ژوان دڤرین خرابی
مانه همی ولاتی مه ژی ، لنا همتا هوه

*

ڤان هستری شادی ، کو ژ چاڤی من دباری
اکر قلم بکاره نقش کت ، حسابدنا دلی من
بو ، پیروزیا قناق وجریدا ولاتی من
دبی صد هزار کتابا بنویسم وبکم دیاری .

اي جمعتا بلند همت ، شرطی مزناهی یی دل ژمی به ! سر رویرا ڤی کاغذ وکی موی بج بینه نك ، پیروزیا جمعیتی وطبعـا غزتا کردازه شاندنامن ، ژبو خاطرا آصفا سلیمان ومووری یی قبول بکن .

اکر مناسبه ژبو مقصدا شیرنکی ژ ولاتی مه را ، وان چار خبرین هساژی غزتا جبق نشر بکن . زاروك ، کو اڤنا شستنالی یی ژ بو بستینی ، الحق اڤ قاس لهف یتی . انشـالله روژ بروژ بسـایا حابه و ترییساوه مزنا اس بملدین وقنج ببین معروف .

دیاربکردن : نافرافچی

محمد طاهر جزری

⁂

کلی براکین عزیز

و

کلی کرمانجا

هون همی زانن ، حکومتـا مه بری نهو حکومتکی مستبد بو ؛ ژ نهو هیفا بهردا حکومتك مشروع ومشروطه یه . اکن تحقیق هندك ژوه ، جونکه حکومتا کفن ، وکه مال وجانی وه ، عقل وچاڤ وکوهی وه ژی تالان کری ، هون نزانن ، دماینسافا هر دو حکومتـا فرق چی یه ، ومعنا استبداد وحریتی چی یه ؟

هندك دی قنج وکه شیطانا دزانن ولکن او ادارا مسـتبد چیتر موافق عدل ومنفعتـا وانی. جونکه هریکی ژوان بسورتك بی انصافی قتك ژلاتی دبابه ـ کو وطنه ـ وقسمك ژ بنیبن وی وطنی ـ کو خوه وبران مه به ـ ناڤ نجهٔ خوادا ضبط کرین ، ووکه کورن هار ، بر درانی خواده دکراندن .

قسمی سیسـیان ، ژ اتبـاع ومعین وان قاتلا ، وان ظالمانه ، عینی منا طاژی وتولا ، بجدمنا وان نخجیر ڤانی بی انصـاف کفنا وان دهات .

اڤ هردو قسم ، نیاری دین وعقل وعلم وچاڤ ومال وجانی مه نه ! ارنجوا که وکسبکی ناکن ، که وکسامه ژمه دستینن. سالدوزاده ماه : ما دکر ، وان دخوازن ، دژ حریت ، ام ژخواندنا علمی منع دکرن ، دا ام الحالی وا نزانین ، ام ژ عبادتا خدی منع دکرن ، دا ام هر ژوان تی بترسین ، اطاعتا وان بکین . جونکه دزانن مسلمانکی خاص ومخلص حره ، متوکل خدی یه ؛ ژ توعبدا نارسه ، و ژ غیر خدی عبادت وطاعتـا توعبدا ناکت ، نابت اسیری نوکس !!! مه ژ کری ، ژ دینـا دنی منع دکرن ، دا ام بولانی خلق دبن و ولاتی خوا وکه وا آڤاکین . حاصلی مه ژ همی تشتا منع دکرن . دا ام ژ غیر واکسکی شینکی ناس نکین ، نزانین ؛ اسیری وابین. لذا ژن حکومتی ژ برنا جانبکی صد ژ مه یخـارکی محکوم دکرن ، دا ام نکارین بجین بازاری خوازی . هر جی حکومت بو ، اوژی ژ منفعتا خوارا معین وان ظالما ، وان مرتکبان بی ! ازناحیه یکی عبارت ژ نه ، ده کوندا ناس دکم ! ژ قال وبلاییده نه بونه خودی پنج صد بزا ، ارهر سال ده ، باژ ده هزار بز ابروان دینوینین وفجورارا ، باقی دهشـتین ومقالی را بزا ، جارصد اوندو ژ اغنام قضای کم ورسرمان وا اختلاس دکرن. یعنی صورتی هرسـال او قاس حق بت المال وملت تلف دبی. اکر ژ بو تحصیلاتی مأمورحکومتی بجو ناوی ناحیه یی اکر بواره عسکر زحتی هویا ، کوندی همی دره لیـان مری جیا . اکر هندك بونا نه دهتن بکفن ناڤ کوند ؛ شر دکرن ، درد بخستن . اکر نه بره نه هندك بونا ، ینی مقابلی هف بونا آغای ناحیه یی غلامی خوه وتحصیلدارا بهفرا برا ناڤا کوند بدا ؛ ژحل وحرام خلاص بکران ، هرچه قاس مثلا صد زر تحصیل کرن نیجی آغی ژ خواره هلانیا. سه ابره لتحصیلدار وعسکرا بلاف بکرا ، بیست لیره الحق دهات صندوقا حکومتی. ژ آنا حق کافان ثمی محکوم کرین . داکی نهبی برما ا! وخوه لحکومتی نکت ، اعشـار و تکالیفی ویژی لنی قیـاس بکن . الحـاصل بناڤی تکالیفات بیت المال هر جند برین بهنا تحصیل کرن؛ هرچندی دوان مصرف ومعاشی عسـکر و مأمور و جندرما ولکن او عسـکر مأمور ژ دیلی ادارا ملك ، محافظا وطن وتامینا آسـایش ومحافظا حقوق فقیرا الحق دخرابیا والات، کاتن وشـلاندنا فقیر واهالیا استخدام دکرن. حچ وکی ملت باشقه ، حکومت باشقه هردو نیاری هف بین. کرك ژ ڤی سبی وکرك ژ سبیا فساد وبی اتفاقیا عشیرا وبی عقلیامه اهالیا ، حکومت ژ آلیکی ام خرام کرن ، مه خوه بخوه ژ طرفکی هف خراب کر ، ارو دولاندا هون ژ غربا افا. هیکی ، ژ هزار فقیرا دولتلیکی ، ژ ده هزار جاهلا عاقلکی نابینن !!

او قانون اسـاسی ـ کوچار رکنی وی ، حریت، عدالـ ، اخوت، مساوات وموافق امر خدی وشریعتا پیغمبره ـ صد هزار رحمت لارواح وان، وتوفیقا خدی تعـالی هرالیکاری وان بت ا جمعیتا اتحاد وترقیا عثمانلیا بونه سبیا استردادی حریته. خدی وان ژسری کیم نکه . ادوار حکومت وملت همی بین یك ؛ حتی کچك ومزنا مقـابلی قانونی بموجب امر خدی محافظه بی نما کارانك ژوان ظلمت مستبد ومأمور بن مرتکب دبن ، مقـابل روناهیا عدالتیراهیدی نکارن دزی، فسق وفجورا خوه بکن وبسـترین . ڤان تقلیط ، دست بجیلا وشیطانیا کرن؛ ژسری اولی کوتن امی هوبکن وهو بکن بطرت وبرنا اهلی حریتا ترسـاندن، بجرسری . باشی اڤزا وبی بجنی لبادشاه کرن کوتن: سلطان عبد الحمید حریتی قبول ناکه ، هران ترسـتك بد بقووی بکن . ویجاردی قانونا اساسی هلنه او دروان وازی ، زغیر وورشیاوا لشنك حاصل نکر .

مابعدی وار

محمد طاهر جزری

مرکز مطبعه‌سی   م. توفیق

اولسه حاشا بو ایشده تزویری
اولهمزدی بو رتبه تأثیری

چونکه تزویرده اطمئنان اولمز
اولسه تأثیردن نشان اولمز

حاله باق دیدهٔ بصیرتله
بر اولورمی یلان حقیقتله

نظر ایت فن حرب اثناله
بو اساس صحیح الا جاله

قوت ربی اولنجه بی تشکیك
اسلی مقیاس قوت تحریك

اولور البت مأثر اقدام
عین مقیاس قوت الهام

بر فکر کیم بو رتبه عالیدر
مالك سرعت تعالیدر

حکمی بام فلکده جاریدر
شرق وغربه نفوذی ساریدر

یوق اساسنده رنك اضمحلال
رخنهٔ حال و بیم استقبال

شبهه یوقدرکه سر حکمتدر
اثر قدرت و متانتدر

بونده بر سر حکمت اولمزسه
بو اثر بر حقیقت اولمزسه

بو قدر نافذ و متین اولمز
دهر ایچنده ابد مکین اولمز

اعتمادی ، قناعتی ، حلمی
هر جفایه تحملی ، عزمی

تجربی ، ارتحالی ، احوالی
حسن خلقی ، شمائل عالی

بوکبی بیك خوارق و افعال
اولدی هپ معجز حقیقته دال

ختام

بویله دیرسه او شهسوار ادب
عیسوی دین محمدی مشرب

بویله دیرسه او عاقل حق بین
بویله دیرسه جناب لامارتین

بویله دیرسه او شاعر ماهر
نه دیسون بر محمدی شاعر

نه دیسون بر حقیر بی قدرت
هاشمی اصل ، حیدری عزت

هنرم یوق که خامه ران اولهیم
شاعر غربه همزبان اولهیم

بویله دعوادن اجتناب ایدرم
بیلیرم حدمی حجاب ایدرم

هنر اولمش نه سود طاقت یوق
وصف عالیه استطاعت یوق

کیرهمن هر هنر بو میدانه
اطرهیی نسبت ایله عمانه

یوق بو وادیده لفقلك امکانی
دیلمز ایلر هزار حسانی

بو رسولك که مادحی حقدر
آنده عجز بشر محققدر

ای شرف بخش بعثت آدم
ترجمان سرائر عالم

ای یگانه گزیدهٔ خلقت
کاشف کنزخانهٔ حکمت

ای جهان بدایتك سببی
روح عالم محمد عربی

قالمدی دهرده بر اهل هنر
ایتمسون درس حکمتك ازبر

نیجه هر کیمکه اهل افتاندر
نظرهده بتون مسلماندر

بو مآل اوزره مادح تحریر
سر قرآنی ایلدی تصویر

دیا از قانون حکمت و ادبی
اولدی هر یرده رهبر طالبی

کلمات حکمله مشحوندر
هر بری آیری آیری قانوندر

ربط ایدوب بر مقامه احکامی
متنوع لسان و اقوامی

بارك الله بو طرز تصویره
غبطه ایتدم بو حسن تعبیره

نه کوزل باق او سعدیٔ ثانی
غربه اکلاندی فضل قرآنی

که اودر کافل حقوق امم
رهنمای سعادت عالم

بزه بیلدیردی قمع شورایی
حکمت اختلاف آرایی .

نظر حقده بر درر حکمی
صاحب ذوالفقار ، بر ذمی

کیمسهیی دینه ایلمز اجبار
بودر ایشته شریعت الاحرار

گلمز اوصافی حد و پایانه
طواسه مدحیله بیك کتبخانه

عرش اجلاله نظم یتمز
نظم بندی فضائلی بتمز

* * *

زمان کردجه

مکتوب مخصوص

صد هزار سلاو و مرحبا

له

جمعیتا تعاون وترقیا کردمانجیا

ای سردین عالی همت ، تاج سری مه کردان
دی هون بونه سبیا دفعا جهلی ز عالمی ،
وی هون بونه دلیلالشرا علمی وعالمی ،
داهون بین طبیب ودرمان کای دردان

*

ایرو کلك بر تشنه مه ، ژ فیضا هزتا هونه
هیفیا سری دلی مه دا ، لورا که ایرو رایی

درجه‌سنه ارتقا ، اسکی موقع دولتمزی اکتساب ایچین شهراه ترقی و تکاملده سریع و متوالی خطوه‌لرله یورویه‌لم ، یورویه‌لم ده اسکی مهابت معظم عثمانلیلرک چالیشدیغنی ، فداکار اوغللری اولدیغمزی آنلرک ارواحنه کوسترملم ....

ترقی و تعالی ایده‌رک لایق اولدیغمز مرتبه‌یی احراز ایتمک ایچین اولا مکتبلرمزک ، بالخاصه مکاتب ابتدائیه و تالیه‌مزک سرعت اصلاح و استکمالنی تأمین ایده‌لم ؛ آغوش فیضنه آتیلارنی تربیه‌مزک ، اخلاقمزک اساسنی ، حیات فکریه و اجتماعیه‌مزک تماسنی ، جالبنی قوردیغمز او دارالمعلملرک اصلاح و اکمالنه جهد و غیرت کوسترملم ، اوندن صوکرا مکاتب عالیه‌نک اصلاحی چاره دوشونه‌لم : زیرا متین تمللر اوزرینه یاپیلان بنالر اوفاق تفک صدمه‌لردن آسلا متأثر اولماز ، حالبوکه چوروک تمللر اوزرینه قوریلانلر ایسه نه قدر متین اولورسه اولسون اوفاق تفک صدمه ایله صارصیلیر ، ییقیلیر ...

مکاتبک اصلاح و استکمالی ایچین یالکز حکومتک غیرت و فداکارلغی کافی دکلدر ؛ حکومت مالیه بودجه‌سندن مکتبلر ایچین مهم پاره‌لر افراغ ایلیه‌رک متعدد مکتبلر تأسیس و کشاد ایلسه بیله اوچ بش سنه‌یه قدر اهالینک معلملر تدارکندن دوچار مشکلات اولاجق ... بناءعلیه دها زیاده دها امین بر یولدن هدفه اصابت ایچین مکتبلرله برابر برده کتبخانه‌لرک تأسیس و تکثیرینه اهمیت ویره‌لم ، غیرت ایده‌لم ...

هیچ شبهه یوقدر که کتبخانه‌لر سوکیلی تورکیامز ایچین مکتبلر قدر استفاده‌یی تأمین ایدر ، چونکه ملتک راحتنی ، مملکتک سعادت وسلامتنی دوشونن و بو اوغورده جاننک الک قیمتدار دقیقه‌لرینی مکتبلرده قورو صیرالر اوزرنده صرف ایدن مکتبلیلرمزی هیئت عمومیه‌سیله نظر اعتباره آلیرسه‌ق یوزده [illegible] و بلکه دها زیاده‌سی فقر و ضرورتک بار تحملکدازی آلتنده اینکلمکده‌در .....

اوت ، استبدادک مظالم و اعتسافاتنه استناداً فلکک مظلوم ملتک قلب پاکنه اوردیغی سیله سفالتک مکتبلی کنجلرمزک چهره معصومانه‌لرنده [illegible] زماننک بوتون

آلملرینی ، نتایج وجدان وزنی کوستریور ... بونلر ایستدکلری کتابلری ، وسائط تحصیلیه‌یی یالکز باشلرینه تدارک ایده‌مدکلرندن ترقی و تکامله دوغری اوکلرینه چیقان موانعی اقتحام ایچین چاپالامایه ، اوغراشمغه مجبور اولیورلر ، بو ایسه آنلرک غیرت و فعالیتلرینی معارفه قارشی اظهار ایلدکلری آرزوی شدید ترقی کسر ایتدیکندن دولایی ملتک بنای سعادت وسلامتنه مهم بر ضربهٔ تخریب ایندیریور .... او درجه که صرصر فقر و ضرورت ایله زمین سفالته سریلن نونهالان معرفت عادتا ملت ایچین بر بار عظیم شکلنه قوییور ، حال بو سفالتک چوغالدیغی یرده سفاهتلرک جنایتلرک فنالقلرک چوغالدیغی کون کبی آشکار و بونلرک بو حال أسف اشتمالرینه قارشی بر سد آهنین چکمک ممکن ایکن بو وسائط حمیتپرورانه‌یه مراجعت ایتمه‌مک آرتق قابلمیدر ؟ آصلا.

مقتدر عثمانلیلرک بو سنه‌دده یوردلرینی حسابه ایتمک پک قولایدر ، بونک ایچین یکانه واسطه هر شهرده اول مکتبلرله کتبخانه‌لر تأسیس و کشاد ایلمکدر ... بو حالده هر شهرده بولونان سرآمدان ارباب حمیت بر جمعیت خیریهٔ معارف تشکیل ایلملیدرلر . اعضاسی ، هر کیمسه‌نک ناموس وحیثیت ، وجدان و استقامتی مسلم اولان کیمسه‌لردن متشکل اولان بو هیئت بوتون حسابات جاریه‌سنی ، اجراآت نافعه‌سنی وقت بوقت نشر واعلان ایده‌رک وحتی حکومتک تحت حمایتنه کیره‌رک اهالینک امنیتنی جلب ایلملیدرلر ، بو هیئته مربوط برده ایکی اوچ ذاتدن مرکب اداره مأمورلری بولونمالی . بونلر کتبخانه‌نک امور و خصوصات داخلیه‌سیله ، کتبخانه‌لرک احوال و اجراآتنه نظارت ایلملیدرلر . اصل هیئت ایسه لزومی حالده اجتماع ایده‌رک کتبخانه‌نک ترقی و تکملی ایچین ایجاب ایدن وسائطی تحری و تدقیق ایده‌رک استحصال ایلملی .. کتبخانه‌یه قونیلاجق کتابلر مفید ، پارلاق ، وطنپرورانه اولملیدر . هر جنس کتاب بولوندیرملیدر لکن دور استبدادده یازلمش مدحیه‌لردن ممکن مرتبه اجتناب ایلملیدر .

انشاءالله بویله بر کتبخانه تأسیس ایدیله‌جك اولورسه : هم پرستشکاران معارف و ابوینک فقر و ضرورتندن دولایی مکاتب عالیه‌یه کیره‌مینلر هم ده هنوز مکاتب تالیه‌ده درس کورن فقیر مداوملر بوش زمانلرنده بورایه دوام ایده‌رک مطالعه ایله مشغول اولورلر ، تربیهٔ فکریه‌لری تقویت پذیر اولور ... قطعیاً بیلملیدر که ، هر شهرده مکاتب رسمیه و غیر رسمیه‌دن ماعدا تأسیس و کشاد اولوناجق کتبخانه‌لر سفالت و جنایتلرک آزالماسنه قارشی الک مؤثر بر چاره‌در .

دیاربکرلی : مظهرزاده

مظهر

ادبیات

آثار منظومه

فرانسه مشاهیر ادباسندن لامارتینک — اوصاف جلیلهٔ حضرت پیغمبری‌یه دائر — یازدیغی مقاله بالترجمه افاضل ادبامزدن حیدری زاده ابراهیم افندی طرفندن نظم ایدلمشدر :

— مابعد —

بونجه معجز که هپ مألیدر
بنجه اعجاز فکر عالیدر

جمله معبد بتون صنم خانه
هپ بولاشمشدی برحس اوثانه

شرك ایدی اعتقاد سرتاسر
فکر توحیددن یوق ایدی اثر

بویله بر وقتده خروج ایتدی
عرش توحیده بر عروج ایتدی

کائناته طاغتدی برلنی
فوران ایتدی نور تبلیغی

دوشدی اصنام ، یاندی بتخانه
شعله عکس ایتدی روی اکوانه

ذات احمد که عین حکمتدر
روح جسم حق وحقیقتدر

مقالهٔ مخصوصه

کردلر وشجاعت اقوام

— مابعد —

فکری ، قابی ، متین بر عسکرك وقوعات عادیه قارشیسنده قابحنه دایانوبده برطوری ایراته ایله اخذموقع ایدوب پیش لاقیدیسنده جریان احوالی کوزدن کچیردیکی ، کبی — اخلاق امتدادیه‌ده ، تربیهٔ فطریه‌سنه متانته کوزه‌ن بر ملتك افرادیده بر کون غربدن شرقدن شعبه اقوب کلن متعفن فساد اخلاقه هیچده التفات ایده‌مز !...

بونك ایچوندر که زمانمزده ، عشیرتلر ، بادیه‌نشینلر قدیم وفطری خصلتلریله — بیوك شهرلردن آقوب کلن برچوق اعتیاداته لایعد اخلاق مکتسبه‌یه ، هرجائی مزاجلغه اهمیت ویره‌مزلر ؛ علم احوال روح بونقطهٔ ایکی منبع ذلال شارعدن الهام ویریه : ۱ — شریعتك دنیا ایچون بشره لازم اولان انسانی ابراز ایدرك اخلاقك متانتك ، جسارتك محیط نامتناهیسنه برفاصلهٔ حدود چیزمك ایسترکه اخلاق وشجاعتده زمانه مکانه نسبتله بوحدود داخله کیریور !..

دیکری ۲ — قسماً الجاءات زمانله او برنجی محیط شروعیتك اطرافنده طوپلانان بیك اخلاق وعادات مکتسبه داخل محیط اولانلرك قلبنده قرمك ، اخلاق غربك قوانه چالشه‌لریله وجود بولیور که بونکده برقسم مهمی طوعاً وکرهاً قبول ایده‌بیلیرز . فقط برشرط ایله که شرعك ، احکام شرعك بنیان مرصوصنه رخنه آچمسون ، هر دولو اخلاق غربیه آکا نظراً دماغمزه یرلشدیرلمك ایچون سعی ایدلسون ؟ خلاصه اخلاق وعادات ملیه‌مزك یوزلرینه مدنیت ویرمسون ؟

ایشته

وثائق تاریخیه‌نك دلالتیله بوکوز اوکلرمزدن مستور قالامیان کوردلرك اخلاقی بواساس ملی بوقانون شرع ایله تکمل ایتمش : زمان اولمشکه بو اخلاق وشجاعت ملیه ایله مفرط اولانلر برسوری مفسدك . برکروه غرضکارك برشرذمه بدکارك اغواسیله ، اعظامیله یینه او اخلاق عالی یوزندن آزلمش . قیرلمش .. اراشش طوپلره ، قابچلره ، قورشونلره قارشی طورمشلردر ؛ فقط شجاعت وقدرتله ممتزج بولنان اخلاق و اعتیادلرینی دکیشدیرمامش وهیچ برقوت دخی دکیشدیره‌مامشدر . برکون ینه اوالکی وضعیت وشجاعتلریله باقی قالان کردلرك الك بیوك نقصانی ، الك عظیم خطاسی معرفتسزلك معارفسزلکدر : بونك اخلاق اصلی وخلقت اوزرینه‌ده تأثیری اولمامقله برابر معیشت ورفاه بشر اوزرینه فائده‌سی بیوك وهم پك بیوکدر ...

انلرده الا تخلق ایلدکلری مزیت فطریه‌نك علم وهنر معرفته ایده‌جکی امتزاجدن صکره بولندقلری دائرهٔ مدنیتده بیوك بیوك موقعلر .. شانلی شانلی درجه‌لر قزانیر .. ماضیلری نه قدر ظلمت جهل ایچنده کچدی ایسه مستقبلرده آنك عکسی مستویسنده برپایهٔ بلند احراز ایدر بوبراهین علومنك بوبرقانون الهینك امتیاز مخصوصی ایله مجهلنمش بشریتك مربوط ومجبور بولندیغی [سعی انسانی] ایله تکلیف قلمشدر . بعض ضلالتده ، ضلالات فکریه‌نك ایقاع ایتدیکی خسارات دینیه‌ده قالانلرك عقیده‌سنه کوره ترقی تعالی ، تعزات دماغیه دائما اوروپانك مبدئی انکار ایدیلان مجهول حقیقت افکارینه .. الحاد آبادینه حمل اولنیور . بوبر قناعت ضالهدر ؟ بونده حکمت فکر بشر ، عزت وجدانی کاملاً انکار ایدیلیور وحتی آکثری موردکی جزو توفیق خدا آمال خودپسندانه‌یه قربان ایدیلیور !.. ایشته بونقطهٔ مهمدن اعتقاد تفریق ایدیلیر . انساناك عزت نفسك .. خلقت عالمك ، خلاصه بتون مزیتی غرب فکرنده اراپان مستبدلرك آمال باطله‌لری میدانه چیقار !... بونکچوندر که حقایق فطریه آنی برکسوهٔ مذهبه قالدر وادیرانلرك فکرلریله هرفکر ترقیده اصل اخلاق مترادفاً الی‌الابد هر اقلیمده قارشیلاشیورلر ! بز کردلر بوکون او قدر غوامضات ضاله‌نك فکراً ، رفعلا زبونی اولمدیغمز ایچون اوناشیه دو اندیشانه‌دن بعیدز بو آرزومزده‌کی ابعاد فکراً دکل خلقه‌دار .. بوکون مسلمان دوغمش طاغلرك صحرالرك دها طوغری احکام فسادیه‌نك تلویث ایده‌مدیکی رادیلرك متمکنلری بولندیغمز ایچون اخلاقمزی بوزمامش اولدیغجه آسوده یشامق ایچون سلاح ایله طوغار ، سلاح ایله بویور سلاح ایله اولورز . بونلر بزم اخلاق اصلیه‌مزدر .

[ملت مسلحه] اولمق بزی انسانیتدن چیقارمز .. شجاعتله معروف اولمق .. صیت نام آلمق بزی برکروه آمال فرنکانه بسلیانلرك افتراسی کبی وحشتله محکوم ایده‌مز .. وحقیقت اولانلرجه هیچ برصورتله ایتماشدر . کردلر زمانه نسبتله جاهلدر ؛ فقط مکانه ووضعیت حاله نسبتله وحشی دکل مرد ، جسور ، ابکار افکار ایله متصفدر ، دین واخلاقی استنادکاه اتخاذ ایتدکلری ، ومعرفت معارفه ده باشلادقلری ایچون استقبالده بوملك ملتك ، بوعثمانلیلغك الا میولك والا مهم خدمتلرینی کوسته‌ره‌جك و یرینه‌جکلر مدنیت غربیه یرینه مدنیت اسلامیه وشرقیه احیا ایده‌بیله‌جکلر .

مابعدی وار　　ملاطیه‌لی

بدری

شئون مدنیه

کتبخانه‌لر

برملتك درجهٔ ترقی وتکملی برملتك ثروت صرفانی ، قوت ونفوذی معارفیله ، معارفك اساسی تشکلاتیدن تربیهٔ فکریه واجتماعیه‌یه متناسبدر . بوکون سطوت وعظمتله جهانی بازیچهٔ سیاسی طانیان انکلیزلر متانت فکریه وثبات عزملریله بزه واضح برمثال تشکیل ایدییورلر . بوسببدندر که انکلیزلر بوکونکی موقع معلای عظمتی قازاندیلر . بوموقعه لایق اولدقلرینی اثبات ایتدیلر وهرزمانده ایدییورلر .

بز عالم حیاتده ، حیات مدنیه واجتماعیه‌ده فطرتمزه ، استعداد فوق‌العاده‌مزه رغماً پك کریده قالدق .. قومشولرمز بوتان ملل متمدنه

بکزر. تعاون وتداول افکاره محتاجدر. بویله مقاملرده (الکل حکم لیس لکل) دنیلیر. اوروپا بو سره وسر تقسیم اعمال اساسنه بناءً اوخارق العاده ترقیاتی ومعارفی تأسیس ایلمشلر. عمده افکار عامه‌نك مشورتنده توران ایتسه خار وخاشاك مقامنده اولان بعض عقائد باطله وفرق ضاله‌نك بدعتلری که عموم اهل اسلامی داغدار تأسف ایتمش ودها چوق سیئاتك صاحبلرینك تعصب ویا دقتسزلکله حاصل اولان جهل مرکبك منشئ غاطلرینك بیانیله ازاله ایدرك صافی و براق حقایق اسلامیه‌یی بتون افکار وقلوبه اجرا واساله ایده‌جکدر.

والسلام علی من اتبع الهدی نطق سابقده‌کی (اختیارلقده باغشلامق) خطادر. صوابی اختیارمزلقده باغشلامقدر.

ملا سعید کردی

علمیه

افادهٔ مرام

شمدیکی شرقده مدنیتك مؤسسی وبزه بردرس عبرت ویرمش اولان ژاپونلرك مدنیت جسمانیه‌لرینه حیات ویرمك ایچون تحری دین ایدرك بعض سؤاللر صورمشلر ایدی وبنده کندم کبی برجواب ویرمش ایدم. بن بو جوابك نوعی تجربه ایچون که؛ بو ماضی واستقبال اورته‌سنده آچیلان بیوك سیلای دره واوچورم اوزرندن آتلایه‌جکمی یوقسه، از ضعیف وقوتسز وحقیقتسز واختیارلنمش اولان عادات وافکار کبی ماضی طرفنده‌می قاله‌جق بیلمك ایچون بو جوابی شمدیکی افکار عمومیه‌یه پیشکش وهدیه ایدیورم. ورغبت عمومیه‌یی جلب ایله بزم کبی نورسیده‌نك سعیینه نشاط ویرمك ایچون برخدمت نیتنده‌یم. شو بنت الفکر وزادهٔ طبیعت وثمرهٔ فؤاد شمدیکی دائرهٔ واسعهٔ حریتله متناسب کیش وحشمتلی افکار عمومیه‌نك رغبته لائقسه ده اسلوب جهتیله برشی دکل ایسه‌ده لکن دورت جهتله آتیقه اولدیغندن وآتیقه‌لق غلو قیمتك برنجی طریقیله اعتبار عمومیه‌نك رغبته استحقاقی امید ایدیورم. برنجی آتیقه‌لق جهتی: طاغ مروه‌سیدر. زیرا کردستان طاغلرنده شو زمانده صدور ایدن سوزلر قرون اولی سوزلرینی اکدیریور کویا بز قرون اولادن بو طرفه حرکت ایتمه‌مشز. چونکه حریت مطلقه‌لریمزی شمدی‌یه قدر اولان مدنیت ذلیلانه ونامشروع وسفیهانه‌یه فدا ایتمك روا کورمدك. ایکنجیسی طبیعیلقدر یعنی تام طبیعته موافقدر. زیرا بنم کبی بر بدوینك فکری فطرت اصلیه‌یه دها یقین اولدیغندن محاکمه‌سیده طبیعی وحدیث العهددر. صنعت نه قدر مکمل اولورسه طبیعی یری طوتماز. همده کلام طبیعی کبی اولدیغندن متکلمك مزاج حسیاتنی اکدیریر. واوقتدیکی وقت مدنی بنم کبی برکرد اولدیغی نظر خیاله قارشو تجسیم ایتدیریر.

وذهنده منویاتك رسمی طوغریسی نقش ایدر. اوچنجیسی اسلوب غریبیدرکه، سرعت وکثرت والفت ایله سطحیلانان اذهانی دقته اماله ایدر. زیرا؛ غریب اولان اخلاق وحسیاتیله متناسب اولان الیده‌م؟ مانیلرده دخی استحسان ایدرك الیسم کبی براسلوب بیانی کیدرمك بندن ایستدیلر. بنده خاطرلرینی قیرمدم اما اتورقه زرزاوبلکی بیلیورم. دردنجیسی بو جواب کنجدر، اختیاردر. بدویدر، مدنیدر. حرمطلقدر، حرمقیددر یاشی دخی حریتدن ایکی ماه دها باشلیدر. کویا التی آی ظرفنده اللی سنه یاکه دها چوق طی زمان ایدرك یشامش. زیرا؛ ولادتی وقتنده ترجمان افکار اولان غزته‌یی شمدی برغزته ایله موازنه اولنسه مابینلرندن عصرلر کچمش ظن اولنه‌جق همده پدر والده‌کی حریت مطلقه‌نك ومدنیتده‌کی حریت محدوده‌نك ازدواجندن تولد ایتمش کویا؛ دیك عرش معرفت صانعدن طریق الهام ایله صداسنی ایشتمش بردیك الصباح کبی بو انقلاب عظیمك صباح انقلابنه اذهان نائمه‌یی صیاحیله ایقاظ ایدیوردی. بو جوابك مبدأ ومعادی یعنی موضوع وغایتك جلالتی وسائلك اهمیتی سائر قصورلری ستر ایده‌جکنی امید ایدیورم.

بنت الفکرك جهازی اسلوب غریبیدر. ومهر معجلیده دقتدر. وهم‌ده برنجی تجربه برنجی انشاء برنجی تألیف اولدیغندن نقصانی واخلالی طبیعیدر. هم‌ده اوزون جمله‌لرله سویلمشم تاکه حقیقتك صورتی پارچه‌لنمسون وحقیقتك اطرافنده دائره چکلکله محصور براقدر. اکر طوغرندم الکزه ویرمدم. سز دقتکزله طوتکز. زمان سابقده شعرا دیوانلرندن حسنی بر چوق علما دیباجهٔ تألیفلرندن وخلفای راشدینك مسالکندن اولان بو رخصتسالکه محاسن ملی غصباً آغا ویرمك واندن نشئات ایتدیکی کبی اطرای مدحله استبداده قوت ویرمشلردی. ومساوئ استبدادی دخی ناقابل دفع کوردکلرندن زمان وفلکی هدف ایدرك شکایات واعتراضاتك اوقلری دائما معناسی تأثیریله معلوم ولفظی مجهول اولان استبداده آتارلردی. مشروطیت شرعیه التنده اولان عدالت محض آنجق افلاطون الهینك محاسن حقیقیهٔ مدنیتك مثال متشخصی کوسترمك ایستدیکی مدینهٔ فاضله‌سنده احتمال ویره‌بیلرلردی. بن ایسه‌م اودفعی محال کوردکلری استبدادی بیقمقله ومحال عادی کوردکلری مدینهٔ فاضله‌نك اساسنی آتمقله مشغول اولان برادل عصرك افرادی اولدیغمدن وعادته مخالفت ایتدم. برنجی سؤال مع الجواب اجمالاً مدعی کبی وضع ایدیورم. صوکره‌کی تفصیلات او مدعانك منتج اقیسه‌سی قیاسلرمبا کیدر. شویله‌که دیمشلر وجود صانعه دلیل واضح نه‌در. جواب: دلیل نورانی وحیات آفرینی عالمك عینی اولان محمد (ع) وقالب هدایتك لسانی که محمد (ع) ك اسانیدر: «الذی نظره الفساد اتقی من ان یدلس علیه وسلکه الحق اغنی من ان یدلس علی الناس» مآلی نور افشان نظرینه قارشو خیال حتی ستر ایده‌مز حق اولان مسلکی تسویلاته ند. ایسانه محتاج دکلدر. بو کلام ایکی فرقهٔ ضاله‌نك ردینه اشارتدر. شمدی بدأ ایده‌جکم جوابه

مابعدی وار

سعید کردی

دکلدر . بناءً علیه او نسل اخیر سید الشهدانك تأثیر محیط و زمان ایله حرکتلرنده کوریلان سیئات (الظالمون لی) درجهٔ قبولی آشیرمش اولسه بیله موجب قتلری اوله‌من !

غزته‌لرك اعلان وقاندن سکره نشر شکایات اجملرنده بز برسیاست معقوله تصور ایده‌بیلورز یالکز یکی غزته رفیق محترمزك اداب اسلامیه نامنه متداری‌یز . حکومتك تدابیری درجهٔ کفایه‌ده‌در . ان شاء الله تأمین هیجان اولنور . فقط موصل وطنداشلرمزه‌ده بر لسان معتری ایله دیرزکه :

سهل کاری نیست خون ال احمد ریختن
خاك غم بر فرق فرزند محمد ریختن

مصاحبه

نطق سابقك نتیجه‌سی

بنم درت کوشه‌لی برفکر ومدعام وار .

برنجیسی : اوروپادن محاسن مدنیتك اقتباسنه محتاجز . حالبوکه مدنیتك محاسنیله برابر مساویسیده ترقی والك غریب والدادیجی برصورتده کیرمش . بوسیئاتك الك فناسی ومدنیتك مخربی و بارکرانی سفاهت و حوایج غیر ضروریه‌ده اسرافات ومعیشتده‌کی مدهش مساواتسزلقدر . بناءً علیه محاسنله برابر سیئاتده مدنیتمز ایچنه صوقلماسق ایچون بزه اویله بر قانون حاکم وممیز لازم که هوا وهوسه غلبه ایدسون . زیرا بزده چوجقلق طبیعتی وار .

ایکنجیسی : نصلکه کردلرك عصبیتلرندن برحاکم رئیس اوروپایه مداهنه ایچون فرنك لباسی کیسه ، کردلر اوحاکمه اطاعته بدل اهانت ایده‌جکلردر . شاید طایفه‌لرکه کرددر ، لباس ملیسی تبدیل ایتدیکی ایچون ملتنه حقارت ایتمش دیرلر . بونلرکبی بوزمان مشروطیتده‌کی حاکم شخص متحکم دکل بلکه قانون ممیزدر . بوقانونی لباس ملی ایله کوسترمك لازمدر . یوقسه عصبیت معنویه قارشویه چیقاجقدر .

اوچنجیسی : عناصر غیرمسلمه‌نك عدالت ومساوات وحریتك دوامنه اطمئنانلری تام اوله‌من . مکر بومساوات وعدالت متین برنقطهٔ اعتقاده ربط ایدیله اوده لایتغیر و وجدانك حاکمی نقطهٔ دیانت وشریعتدر . دیمك بوعدالتك مقتضای دیانت اولدیغنی کوسترسه‌ك تماماً مطمئن اوله‌جقلر ، هیچ اورکمه‌جکلر . لاابالیلرك ظنی کبی ، زیرا اخلاق هداده‌در ، هواده دکل اولساده موقتدر . زیرا هوا عفریتك یورامی کبی امراض واهامتك منشأ انتشاریدر .

دردنجیسی : حدید المزاج برعالك حدتندن انبعاث ایدن سیئاتی علت طردیه‌یه بناءً علیه‌ده لکه‌دار ایده‌بیلور . مکر برصالح عالم کوسترلسه وارسیئاتك منشائی حدت اولدیغی اثبات اولنسه بناءً علیه استبدادك وزمان ماضینك سیئاتی دین وشریعتی لکه‌دار ایتمامك ایچون مشروطیتی شریعت لباسیله کوسترمك و تطبیق ایتمك ضروریدر .

خلفای راشدینك و عمر بن عبدالعزیزك زمانلرینی تقلید ایده‌بیلورز . اکر دنیلسه‌که اونلرده‌کی صفوت واخلاق حسنه بزده یوقدرکه تقلید ممکن اوله . بن دیرم ایل ترقینك ایقاظیله بزده‌کی تنبه افکار وتلاحق افکاردن حاصل اولان تکمل مبادی واحاطهٔ مدنیت بوصفوت واخلاقك یرینی طوتار ، دول اجنبیه‌نك عدالتی بودعوایی اثبات ایدر .

مدنیت اسلامیه‌نك مدنیت حاضره‌دن فرقی یالکز مناهی ورذائل واسارت قسمدن منعدر . هرده قامت مردانهٔ استعداد ملیمزه قادینلرك لباسی کبی سوسلی سفاهت وهوسات یاقشمیور . زیرا بر ارککه بر قادینك قسمدن استحسان ایتدیکی لباسی کیسه رذیل اولور وبالعکس .

الحاصل چوروك اولان مساوی مدنیتی حدود حریت و مدنیتمزه کیرمکدن سیف شریعت ایله یساغ ایده‌جکز . تاکه مدنیتمز بو آب حیات شریعت ایله کنجلکنی ابدیلاشدیرسون . اکر مدنیت اسلامیه برجسم نامی اولسه شریعت دوران دمی ودیانتده حرارت غریزیه‌سی اوله‌جقدر . هم‌ده شریعت غرا کلام ازلیدن کلدیکندن ابده کیده‌جکدر .

معروف عموم انیسانك ممالك عثمانیه‌دن ظهوری قدر الهینك بر اشارت ورمزیدرکه بوانسانلرك ماکنهٔ تکملاتلرینك مجاری دیانتده‌در وبوآسیا و روم ایلی چیچکلری ضیای دیانتله نشوونما بوله‌جقدر . بناءً علیه هر برمؤمن اعلای کلمة الله مکلفدر . وبوزمانده الك بیوك سببی مادهٔ ترقی ایتمکدر واعدای ترقی‌یه قارشو هرکس جهاده مکلفدر والك بیوك دشمن غیرمحسوس وداخلی دشمانلردر . اوده اوچ بیوك مدهش دشمانلردر .

برنجیسی فقر ، ایکنجیسی جهل ، اوچنجیسی اختلافدر . بو اوچ دشمانه جهاد ایتمك دیناً مکلفز . اوچ الماس قلیجی الده ایتمك لازمدر .

برنجیسی محبت ملی ، ایکنجیسی اتحاد ، اوچنجیسی معارفدر . جهاد خارجیی اسلامیتك حقایق علویه‌سنك براهین قاطعه‌سنك الماس قلیجلرینه حواله ایده‌جکز . بو زمانك جهادی محبت وتحبیبه‌در تخویف ایله دکلدر .

(ولا تجسسوا) نص جلیلك عالقتیله خفیه خوفیله کیمسه حقیله اقتدارینی صرف ایده‌مزدی ، و آیتك قسمت آخری (ولا یغتب بعضکم بعضا) غزته‌لر مخالفت ایدرك اسکی خفیه‌لر کبی هرکسك فکرینه براضطراب وتردد القا ایتمشدر . اما وااسفا افراطه مستعد اولانلر تفریطده قابل اولیور . ای علما سزه خطاب ایدیرم . شویله‌که : هرزمانده علمالر امرای مستبده‌یه تقلیداً هر برعالم کندی فکرینی هرکسه قبول ایتدیرمکله بر نوع استبداد کبی یاپیوردی . شمدی مشروطیتدر . حاکم شخص متحکم دکل بلکه مشورتك روحی اولان افکار عامه‌در . سزده علمده بر نوع مشروطیتی تعقیب ایدیکز . زیرا استبداد حاصلات برقیلیم استهلاکیله انسانلری ماضی طرفه دوندیریور استرداد استقباله استدبار ایدیور . قطره قطره صوده فرق قالمه‌تورییور ، تجمع ایتمسه برحوض آب حیات اولیور . بونیده علاوه سویلیورم‌که صرف معنویات آللامنه بکزر . تعاون قوت تأثیریمزدر . بیك وبره ایکیسی بر اما معنویاتك مبادیسی مادیاتدن اولدیغندن بیوك طاشی قالدیرمقه --

خاك پاكنده بیكلرجه شهدامزی اویوبان كریدك امر الحاقده‌كی تأثیرات عمومیه‌یه كرد قوم نجیبی دخی شدتله اشتراك ایتمش، بوعصر مهم بوبابده‌ده هر فداكارلغی قطعیاً كوزه آلدیرمشدر.

جمعیتمز نامه اعضای جمعیتمزدن سلیمانیه‌لی حسین پاشا زاده سلیمان بك افندی طرفندن اوكون ایراد اولنان نطق زیرده مندرجدر.

هیأت اجتماعیه اودهٔ معظمهٔ حضرتندن ایله مجلس مبعوثان عثمانی پیشكاهنده كیدرك اوراده متقابلاً نطقلر اوقونمش، بعده دائرهٔ صدارته عزیمتله تنظیم ایتدكاری پروتستونامه‌یی صدراعظم پاشا حضرتلرینه تقدیم ایتمشدر.

صدر مشارالیه پیشگاه افواج ملتده ایستادهٔ مقام تكریم و التفات اولدیغی حالده پروتستونامه‌یی آلدقدن صكره شو یولده بیاناتده بولنمشلردر :

« كریدك یونانه الحاقی ممكن دكلدر. حكومت تماماً ملت ایله همفكردر. ذاتاً یونانستانده الحاقی قبول ایتمیور. زیرا عثمانلیلر ایله ایی كچینمك یونانیلرك منافع اقتضاسندندر. »

بو بیانات تأمینیه بزجه شایان شكراندر. دول معظمهٔ مدنیه حقوق ملل ودولی پایمال تزییف ایتمیه‌جكلری كبی عثمانلیلرله دوست كچینمك مقتضای منافع سیاسیه‌سی اولان یونان حكومتی دخی افكار وتهیجات عمومیه‌یه پك ده عطف نظر لاقیدی ایتمیه‌جكلرینی امید ایدرز.

⁂

صورت نطق :

دولتمزك قطعات ثلاثهٔ ارض اوزرنده كائندر. بونی بر قبه‌یه تشبیه ایده‌جك اولورسه‌ق نقطهٔ موازنه‌سی اولان كلید طاشی دخی موقع المتقاده بولنوب ملكهٔ بحر عنوانه بحق شایان اولان كرید جزیره‌سی اولدیغنه شبهه یوقدر. حائز اولدیغی موقع مهم عسكری و سیاسی اقتضاسنجه بو جزیره‌نك یدقبضهٔ عثمانیانه كچمسنه وقتیله دولتمزك دور اندیشان رجالی فوق‌الغایه اهمیت ویره‌رك صرف مساعی ایتمشلر و ونه‌دیك جمهوریتی یدنده بولنان جزیرهٔ مذكوره‌نك فتح وضبطی ایچون تام یكرمی ایكی سنه لاینقطع انواع مشاق ومهالكی كوزه آلدیردق وملیونلرجه پاره و یوز بیكلرجه انسان بو اوغورده تلف ایدرك نهایت نائل مظفریت اولمشلردر.

جزیره‌نك هیچ بر قبضهٔ خاكی یوقدر كه بر شهیدمزك خونی ایله آلوده اولمسون. اناطولی وكردستان وعربستان وروم ایلینده بر او یوقدر كه كذا كریدك تأیید رابطه‌سی ایچون بر قربان كوندرمامش بولنسون.

كرید جزیره‌سنه الك بعید اولمق اعتباریله الك آز مصاب اولان بز كردلر بیله او اوغورده تلف اولمش اولان جانلرمزك بر استاتستیقی تنظیم ایده‌جك اولورسه‌ق یكون عددی هر حالده بوكون جزیره‌ده ساكن اهالینك اضعاف مضاعفه‌سنی بالغ اولور. بونك ایچون ابنای وطنمزدن ودینداشلرمزدن اولان وانواع مصائب وفلاكته دوچار اولمش بولنان زواللی كریدلی قرداشلرمزك حالی بوكون كردلره اویله تأثیر ایتمكده‌در كه آنلرك ووطنلرینك دوچار اولدیغی حاله آغلامیان، استقباللرینی دوشونمیان، وطنك بر جزء غیرمفارقی اولان كریدك دولتمزله بقای ارتباطی اوغورنده فدای جان ایده‌جك بیلمیان بر كردك ـ كردستانك الكجرا وسنكستان بر یرنده بیله ـ وجودی تصور اولنمامالیدر. كرید دها اول بنه بزم ایدی. عربلر طرفندن فتح اولنمش بنی اغالب وكلیه دولتلری طرفندن عصرلرجه اداره اولنوب بر گلستان بهشت آسا اعمار ایدلمش ایدی. او زمانده دخی سایهٔ اسلامیتده كریدلی خرستیان وطنداشلرمز امتیازات مذهبیه‌لرینی، دین ولسانلرینی محافظه ایتمش اولدقلری حالده، بعده غلبه‌لرنده اهل اسلام وطنداشلری حقنده روا كورمش اولدقلری مظالم عظیمه و فضایح شدیده‌نك یادی بیله بوكون انسانی دلخون ایده‌جك درجه‌ده دهشتناك اولدیغنه اوروپا تاریخلری شاهددر. بناءً علیه متمدن اولدقلری حسیات شفقتكاری والسانیتشعاری اقتضاسنجه اوروپا دول فخیمه‌سنك قرون وسطاده جریان ایدن بوكبی فجایع الیمه‌نك تكررینه مساعده ایتمیه‌جكلری ویدلرینه مودوع بر امانتی حسن محافظه‌یه، و بالذات رعایتی تأمین وتعهد ایلدكاری حقوق حكمرانئ دولت عثمانیه‌یی هر كونا خللدن وقایه‌یه اعتنا بیوره‌جقلری امرنده‌كی امیدمز پك قوی اولمقله برابر خدانكرده حقوق دول و حقوق ملل قواعدی پایمال ایدیله‌رك دوران ایدن شایعه‌لرك تأییدی حالنده‌ده بز كردلر اجدادمز كبی كریدك برج وبارولری آلتنده استخوانلرمزدن تپه‌لر تشكیل ایتمدكجه، جزیره‌نك بر طاشنی بیله اعدایه تسلیمه رضا كوسترمیه‌جكمزی حضوركزده قومز نامنه عرض وتأمین وكریدلی وطنداشلرمزك حسیات وتعصباتنه تماماً اشتراك ایتمش اولدیغمزی بیان واعلان ایلرز. یاشاسین اتحاد ملی، یاشاسین كرید !

شئونات

تأسف عظیم

سلالهٔ طاهرهٔ نبوه‌دن وبطحانك خطهٔ عراقیه‌یه امانت ایتدیكی منتسبین سلالهٔ اهل كربلادن مشهور شیخ احمدكا افندی حفیدی سید سعید افندی كیم بیلیر نه كبی بر اثر خطا اوله‌رق بودفعه موصلده قربان تیغ قدر اولمشدر. شیخ سعید افندی بذاته شكایاتی موجب احوالدن بیرا بر ذات ایدی. بونی قوی بر امنیتله ادعا ایده‌بیلیرز.

جمعیتمزك رئیسی سید عبدالقادر افندی حضرتلرینك مرحوم مشارالیه متعلق ماتمات حقیرانه‌سنی تعدیل ایده‌بیله‌جك هیچ بر قوت تصور ایده‌مه‌یز. آنجق بوك زمانلرده اوراده حكومتك حقیقی ضعفندن، سؤ اداره‌سندن طولایی شامادران تعلقات و اقرباسنك، حتی برادرینك، اوغلنك افعال وحركاتنی شایان مؤاخذه كورور وبوخصوصده تسلیم حق وحقیقت ایدرز.

یدیوز سنه‌دن زیاده اولان هجرتلرندن ورونجیده نوطنلرندن بری سلاله‌لرندن برچوق اقطاب و اولیا یتشمش اولدیغی جای انكار

۱۷ ذی‌الحجه ۱۳۲٦ جمعه ایرتسی ۲۷ كانون اول ۱۳۲٤

جمعیت طرفندن منتخب
صاحب امتیاز ومدیری
سلیمانیه‌لی توفیق

شرائط اشترا
طشره ایچون سنه‌لكی پوسته اجرتیله
برابر ۸۰ والتی ایلغی ٤٥ غروشدر

نسخه‌سی بر غروشدر

كرد تعاون وترقی غزته سی

۱۳۲٤
جمعیتك واسطهٔ نشر افكاریدر
تاریخ تأسیسی ۱۳۲٦ — ۱۳۲٤

سر محرری دیاربكرلی احمد جمیل

عموم ارباب فكر و قلمك محصول خامهٔ
عرفانه دائما صحیفه‌لریمز آچیقدر

درج اولنمیان اوراق وآثار اعاده اولنماز

اداره‌خانه‌سی وزنه‌جیلرده كرد تعاون
وترقی مركز عمومیسیدر

نومرو ٦ شمدیلك هفته‌ده بردفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در جلد ۱

مقالهٔ مخصوصه

كرید مسئله‌سی

اوتوز اوچ سنه‌لك بر شب یلدای ماتم واسارتك مقهور ظلام غرق بر حیاتی اولان ملت نجیبهٔ عثمانیه، فجر نوین حریتله هنوز سرمست صهبای مباهات اولمش، بتون جهان مدنیتك تبریكات و تقدیرات مخصوصه‌سیله آلقیشلانمش ایكن بلغارستانك استقلال ناگهانیسی، بوسنه هرسكك وقوع الحاقی بو امت معظمه‌یی اك درین بر جریحهٔ خطرات ایله متألم ایتمش ایدی. بونك چارهٔ التیامنی دها تحری ایدركن، بو دفعه‌ده كریدك یونانستانه الحاقی شایعه‌سی هر فرد نجیب عثمانینك حسیات مباركهٔ وطنیه‌سنی اویاندرمش، یونانستانی پروتستو ایچون بر میتینغ عقد ایدلمش، هركس ایجابنده بو اوغورده فدای جان ایده‌جكنی اللهنه، ناموسنه، وجدانه قسمله تأمین ایتمشدر.

كرید؛ سراپا ـ حدسز حسابسز ـ عثمانلی شهدای محترمه‌سنك خوابگاه ابدیتی، عثمانلی قهرمانلقلرینك جلوه‌گاه خاطراتیدر، بناءً علیه بزجه مقدسدر؛ اونك هر ذرهٔ خاك فیضناكی اوغورنده یكلرجه احرار امت، ایثار خون پاك حمیته هرزمان آماده‌در؛ بو دفعه‌كی اجتماعك الواح مقدسهٔ اتحادی، بو بابده‌كی عزم قطعیٔ مجاهدانه‌نك بر برات واضح تأمینیدر.

سلطان احمد میدان تاریخیسی، هیچ بر زمان بو عظمتده، بو كثرتده افواج متحدهٔ احراره تجلیگاه اجتماع اولمامشدر. جمعه ایرتسی كونی عقد ایدیلن متینغه اشتراك ایدن یوز بیكلرجه انسانك شو حادثهٔ اجتماعیسنده‌كی علویتی، قدسیتی، شهنامهٔ معالیٔ اتحادی تاریخ اقوام مدنیه ابدیاً تبجیل ایده‌جك، ارواح مباركهٔ اجدادمز بو منظرهٔ بدیعه‌یی دائما آلقیشلایه‌جقدر.

اوكون طرف، طرف اوقونان نطقلرك معانیٔ آتشینی، اوتوز آلتی میلیون عثمانلینك ترجمان بلیغ حسیاتیدر.

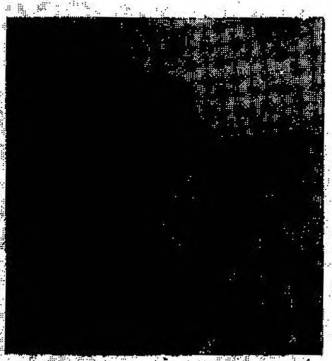

كرید مناظرندن : خانیه

«مركز» مطبعه‌سی

باب عالی جاده‌سنده نومرو ۶۶

درسعادت

تیپوغرافی و لیتوغرافی

مطبعه‌مزك آلات وادواتی صنعتك درجه‌ء مكمله‌سنده ماكنه‌لری اك صوك سیستمده اولدیغندن دوائر رسمیه ومعاملات تجاریه‌یه متعلق كافه السنه اوزرینه هر نوع اوراق ودفاتری طبع ایده‌بیلورز.

مزین والوان مختلفه اوزره پروغراملر، دفاتر، بورده‌رولر، حواله سنداتی، فیش جاری جدوللری، چكلر، هر نوع ره‌كلامه‌لر، سیرقولرلر، مكتوب سرلوحه‌لری ازدواج ووفات تذكره‌لری اوتل تعلیق قارتلری وآنیده تسلیمی مشروط ویزیت قارتلر.

جغرافیا خریطه‌لری، پلانلر ورسملر.

هر نوع اعلانات

مكمل مجلدخانه‌مزده واردر.

کُرد
تعاون و ترقی غزته‌سی

١٣٢٤
جمعیتك واسطهٔ نشر افكاریدر
تاریخ تأسیسی ١٣٢٦ — ١٣٢٤

نومرو ٦ ✕ شمدیلك هفته‌ده بر دفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در ✕ جلد ١

موصلده دجله نهری اوزرنده‌كی جسر

درسعادت — مرکز مطبعه‌سی
١٣٢٦

كثرتله بحث ايتديكى جهتله بزم ايچون تطويل مقاله حاجت يوقدر. شو حالده بونلرى اوروپا خرستيانلرى وژاپونيا بتپرستلرى ايله مقايسه ايتديكمزده نقصان حكم ويرمه‌مز لازمكلير! بتپرست، بوداه، براهمه، مجوس وفرنك ملتلرى ميانده ياشامقده اولان شو هند مسلمانلرى كرك تحصيل علوم، كرك حكومتجه بيوك مساعده‌يه مظهر اولدقلرى حالده نه علم وصنعت تربيه وترويجه مالى مذكوره‌دن حقيقةً كرى قالديلر. بونلرك نفوسجه كنديلرندن چوق اولان هندولرله مسابقت ايده‌جك درجه‌ده همتلرى يوكسلدى ونه‌ده آز اولان مجوسيلردن كرى قالدقلرى ايچون كنديلرينه محجوبيت كلدى. هندستانده چوق دولاشمش صاحب تجربه برمسلمان سياح بكا شويله نقل ايتمشدى:

«بن مجوسيلرى هندستان صنوف اهاليسى آره‌سنده علم واعمال، آداب وخصائلجه الك متعالى، كرك كنديلرى، كرك برابر ياشادقلرى كيمسه‌لرك جملسى حقنده كرم وعاطفت صفتيله الك زياده متحلى كوردم. بعض شهرلرده اونلرك دارالتدريسلرى درجهٔ احتياجلرندن فضله اولوب اهل اسلامدن وبتپرستلردن بولنان اقوام سائره‌نك تعليم وتربيه‌سى ايچونده مدرسه‌لر تأسيس ايتدكلرى كوردم. بونلردن اولوب سامعينله قديدقچه طولو بر صالونده ايراد نطق ايدن برخطيبى ديكله‌ديكمده علو افكار وافراط اكدارى بكا دهشت ويرمش ايدى. حالبوكه يومبايده مصرك ازبكيه ميدانته مشابه بر اجتماعكاه عموميده كافهٔ ملل واقوامدن خواص وعوامك نظر دقتنى جلب ايدن مسلمان بر شيخ ايله اونك يينى مقايسه ايتديكمده مسلمانله مجوسى ميانده پك بيوك برفرق كوردم.»

ايشيتدمكه او مسلمانلر حضرت عبدالقادر كيلانينك نزد حقده‌كى منزلت معنويه‌سندن بحث ايدرلر. شويله بيان ايديوردى: بر قارغه، شيخك يوم ولادتنده كسيلان قربانلرك كميكلرندن برينى قاپوب اهل كفر مزارلرينه براقيد، بونك اوزرينه مجرد شيخك كرامتى ايرشمش اولور، الله تعالى اوراده مدفون اولانلرك كافه‌سنى مظهر مغفرت ايدر. كذلك ينه اونى شيخك تراجم احوالنى حاوى بعض كتابلرده مذكور كرامتدن بحث ايدركن ديكله‌دم. خلاصه‌سى شودر:

شيخك برمريدى اولور، عائله‌سى مريدى ديريلتسون ديه شيخه مراجعت ايدرلر. شيخ عزرائيله يتيشوب مريدك روحنى استرداد ايتمك اوزره درحال هوايه اوچار. عزرائيل ايسه: «بن اذن الهى ايله الديغم جانى تكرار ارادهٔ الهيه تعلق ايتمدكجه كرى ويرمم» ديه ممانعت ايدر.

مابعدى وار

مجلس مبعوثانه اتحاف تشكرات كردانه

ظهور حضرت پيغمبردن اهل ايمانك
برى شكر برى قربان ايكى بايراملرى واردر.
بو ييل اوچنجيسك ادراكيله اولدى خرم وشادان
بتون عثمانلرك مجلس مبعوثلرى واردر.

اى مجلس محترم مبعوثان واى شوراى معظم آل عثمان باجمله اهل كتاب وايمان وارباب اذعان وايقان وخاصة قوم نجيب كرد شجاعت بنيان سزه اتحاف وتحيات واهداء دعوات وبتون صفوت وصميميت قلبيه سزه عرض ستايش وتحميدات ايديورلر.

اى مبعوثين كرام سز زلزلهٔ مخربهٔ سابقه‌ده بوكهنه بناى دولتك بنيان مرصوص وباروقان استبداددن بو فرسوده سفينهٔ ملكك كشتيبان صاحب اختصاصى، وجسم معلول ملتك عيسى حيات بخشاسى، وچشم نابيناى امتك نور پرتو افشان وضياسى سكز. محقق كه قوهٔ متفكرهٔ بشريه‌نك ادراك واحاطه‌سى علو مرتبه‌كزك كشف وتعيينندن عاجز وخامه‌نك تحريرى ايله اطلاقك تقريرى دخى وصف ماهيتكزك شرح وبياننده قاصردر.

ذوات محترمكز، وكيل ومبعوث ملتسكز وبين الخلق بسط بساط عدالت وحقانيت وچاره ساز فوز وفلاح عثمانليون جانب جناب پيغمبرى ايله قبل الحالدن مأمورسكز. استقلاليتك عظمت وصديقى كمز بيوك اولان بوملتك بربار كران امانتى التنده بولنوب او بيوك محل مقصوده ايصاله موظف ويكرمى مليون نفوسك اسباب خير وسعادتنى تهيه واستكماله مكلفسكز.

وحى منزل اولان كتاب لاريب الهى ايله شرع شريف حضرت نبوتپناهى سعادت دارينمزه كافى ووافى اولديغندن احكام عليه‌لرينك اعتلاسنه چالشمليسكز. وقانون اساسى دخى اصول مشورت ومشروطيتمزك ادامه‌سنه ضامن وكفيل بولنديغندن بو اساسك تقويه وتحكيمنه صرف قدرت همت بيورمليسكز. [illegible] رضاى بارى وپيغمبرى يولنده چالشدقجه همشه توفيقات خداوندى سزه رهبر وروحانيت انبيا وحضرت پيغمبرى يار وياوركز اولسون
والسلام عليكم ورحمة الله وبركاته

٥ كانون اول ٣٢٤

سادات برزنجه‌دن
السيد احمد عارف

مركز مطبعه‌سى

حکمیات

مؤلفی :
مصر اعاظم علماسندن سید رشید رضا افندی

مترجمی :
ویزه‌لی رضا افندی

معلم وامبرینك مکتوبنك عینی :

فضیلتلو افندم حضرتلری

ذات عالیکزك همت و غیرتی ایله ترجمه اولنمش رساله‌یی کمال دقت ایله اوقودم . واقعا حقکز واردر . ملل اسلامیه وبالخاصه عثمانلی ملت نجیبه‌سی ظلم واستبداد الندن بنی ورطهٔ هلاکدن قورتارمق جهتندن اول علما ایشیدر، جمعیت اسلام شیرازهٔ انتظامی دیندر . آنی احیا ایدن دیندر و آنك استقبالنی تأمین ایده‌جك . آنجق دین اوله‌بیلیر. ایشته آنك ایچون ملتکزه ایو خدمت بیورمشسکز وفرصتی دوشدکجه آثرکزی فرنك غزته‌لریله اعلان واشعار ایده‌جکم افندم .

ملتکزك قدیم بنده‌سی

وامبری

دنیاده مسلمانلرك حالی
و
علمانك وظائفی

خورشید تابان هر کون پرتوبار اوله‌رق شعاعات زرنثاریله مطلع زمینه تلألؤلر طاقیور، عیون اعیان کافه شؤن کونیه‌یی استکناه ایچون کمال دقتله باقیور ، انظار انامه عرض وارائه ایتدیکی وجهله کونشك کندیسنده‌ده حقایق اشیانی رؤیت وادراکه قابلیت فرض اولنسه ، بوکون انسانلر ، روی زمین اوزرنده تکون ایتمکده اولان بالجمله حادثاتی او نسبتده احاطه واغفاله ایلمك درجه‌سنه متقاربدرلر .

انسانلر کرهٔ زمینی عوامل طبیعیه اعتباریله قطعه قسملرینه اوله المشلردرکه عادتا برکیجه ایچون بر جهتنده مشاهده ایتدیکی احوالی جهانك [illegible] یارمسنه ایصال بك آسان اولان [illegible] واخطار عکس ایتمکده‌در . آفاق آراسنده‌کی [illegible] بران احوال بشریه‌یی [illegible] ایصال و [illegible] غربیه‌یی شرقه ابلاغ ایدر . معابر وصول کشاده ، وسائط نقلیه‌ده خدمته آماده‌در . اثمار علم وعرفانك اغصان سربلندی طبیعی اکیلمکده ، اقالیم ایسه هر یرده انعطاف ایده‌بیلمکده‌در . ایشته شو امکنه آراسنده‌کی ارتباط ، ازمنه آراسنده‌کی اقتران ، قبائل وصنوف شاذه ایله مساواتده بولنقده ومسابقه ایلمکده اولان ایدری بالجمله اهالی واقوامدن کلیاً رفع ایدر . بناءً علیه بو قسمه منسوب بولنان صغار عالی شیمارك جلائل جبلتلرینه نظراً نه‌سی قابلیه ظرفنده کندیلری کبی اجلهٔ رجال اولمق ایچون میانه‌لرنده پیدا وپرورده اولمقلری کبار ذی‌اقتدارلری تقلید ایده‌جکلر [illegible] صاحب اختیار اولدو شمائل سمه‌لری اقتضاسنجه ، کندیلری حقنده حقیقةً فضائل عد اوله‌جق کافه کیفیاته بین الاماثل تمایز ایلملری ایچون موقوف انتظاردر .

چونکه امور اکتسابیه‌ده تقلید و تمایز عادتا قوانین طبیعتده‌کی توارث وتباین کیدرکه انسان ، مجرد اونلر واسطه‌سیله بولدیغی شیلرك ایسنی محافظه‌یی اعتیاد و بولمدیغی شیلری ایجاد ایده‌بیلیر. اونلر ایکی شهبال اقبالدرکه انسان ، صنایع وعرفانك فضای بی‌پایاننده آنجق اونلرله پرواز ایدر ، تاکه قابلیته متناسب اولان رتبهٔ کمالی احراز ایدر .

شو عصرده بولنان اهالینك مشهودك اولان احواله بر دها نظریکی اماله وکندیلرینه دائر هر کون آلدیغك اخباره سمعکی اماله ایلرده ، محقق بیل که اهل اسلامك غیری اولان اهالی واجناسك کافه‌سی هنوز تلمیح ایده‌بیلمه‌دیکمز وجهله شاهراه خلقتده خطوه انداز ترقی اولمشلر . کویا بو عصرده اهل اسلام طبیعت بشریه‌نك مادوننده بولنان دیکر بر طبیعت اوزره مفطور اولمش کیدر . حالبوکه اهل اسلامه بو حال ، سائر صنوف بشریه اوزرینه اولان فضل ورجحانلری محقق ، ریاست وسلطنتجه جمله‌سنه تفوق ایلدکدن صکره عارض اولمشدر .

بو عصرده حقیقةً اهل اسلامك ایلرولمش قسمی ترکیا ، مصر وهند مسلمانلریدر. بونکله برابر بونلردن بری کندیلرینه همجوار اولان ممالکك صنوف اهالیسندن بر صنفه اولسون مساویدر دیه‌بیلیرمیسك؟ وقتیله عثمانلینك اجزای وجود دولتندن اولوب اخیراً آیرلمش اولان خرستیان اهالینك کافه‌سی او دولتك مسلمان بولنان ترك، عرب ، وکردلردن دها زیاده مترقیدرلر. اوت! حکومت ومدنیتجه‌ده ، علوم وفنونجه‌ده ، صنایع واعمالاتجه‌ده ، تربیه وحقوق اجتماعیه‌ده مترقیدرلر . بو بولده تفاوتلردن قورتلمق ایچون امور دنیانك عمومنده دها مترقیدرلر دیمکه حقك واردر. سنك ایچون اصل جای تعجب بو دولتك هنوز تحت تابعیتنده بولنان خرستیانلرك مسائل معیشتك کافه‌سنده مسلمانلردن دها ایلری اولمسیدر. حالبوکه خرستیانلر ترك ثروتی ، ترك اموالی ، ترك امور دولتده استخدام اعتباریله مسلمانلردن دها آزدرلر .

ایش بویله‌کزده اولنجه ترکیا مسلمانلریله دولت عثمانیه‌یه حق علی اکثر امور داخلیه‌سنه مداخله ایتمکده اولان فرانسه ، المانیا ، انکلتره ، وسائر اوروپا دولتلرینك خرستیانلری میاننده بر مقایسه اجرا ایدنجه نه دیه‌جکسك ؟ حالبوکه بونلر ایکی اوچیوز سنه دولت عثمانیه‌نك دهشتی قارشوسنده تیر تیر تیترشلر ایدی . مصر مسلمانلری تام بر عصر اوروپا احوالی اوزره تعلیم و تربیه ایله توغل ایلدکدن صکره نه ایش کوره‌بیلدیلر ؟

حقیقةً اونلر حکمادن ، اصحاب اختراعدن ، ارباب کشفدن وفنون متنوعه‌دن برینه دائر اثر مدونه کتیره‌بیله‌جك ارباب قلمدن عاری ، بلکه بر دارالفنون تأسیسنه بیله کفایت ایده‌جك همتلری غبار غفلت آلتنده متواری قالمشلر ، حتی بو اون میلیون خلق آراسنده حقانیت اوزره اجرای امور حکومته اجترا ایده‌جك وخصمانك آنجق سهام ملامه قارشی بی‌پروا بوله‌جق درجه‌ده رأی وتدبیرله متشکل اون آدمی بیله یوقدر .

بونلرك مملکتلرنجه اولان حاکمیت الرندن چیقدیغی کبی هر سنه اراضیسی اجنبیلر استملاك واشتراك ایتدکلری وکل یوم اموالی چیقدیغی جهتله حتی تشکلات دخی الرندن چیقمغه قریبده‌در .

بونی جریده‌لری اونلرك احوالندن هرکون

عالیلعالیه‌عرض تبریکات ، منافع مشترکهٔ عمومیه ده‌حصول موفقیت دعاسنی تکرار ایدرم .

رئیس سادات‌حفید السید سعید

موصل ۳ کانون اول ۳۲٤

دولت وملتک تعالیسی مقصدیله تشکل ایدن مجلس ملتک اجتماعنه مصادف اشبو یوم مسعودی ادراکمزدن متحصل ابتهاجات فوق‌العاده ایله ایفای رسمهٔ تبریک وتهنیته اجتسار و ملتک انتظار ایلدیکی نتایج نافعه و حسنه‌نک حصولنه موفقیت دعاسنی تذکار ایلرز .

کرد تعاون وترقی جمعیتی موصل شعبه‌سی

دیاربکر ۱۲ کانون اول ۳۲٤

دیاربکر ولایتی داخلنده بشیری قضاسی عشایرندن میرزه اغانک آدملری درت سنه اول قرزانده تجنار عشیرتنک حیواناتی غصب ایتملرندن متحدث خصومت ، بشیری ایله سعرد ارهسنده ذخایر اشیا ناقللرینک انقطاعنه امنیتک السلابنه سببیت ویرمشدی میرزه آغا دخی امثال کثیر وجهله سعرده تصرفاته عرض دخالت ایلدی تجنارلیلره یوز یتمش لیرایه مصالحه ایلدیلری تألیف مواردات تجاریه کشاد ایدلمش روادی قضاسنده‌کی عشایر رئیسلریله خرستیانلر دخی جلب ایله متصرف مشارالیه طرفندن بینلرنده آشتی تأیید ایتدیرلمشدر ادارهٔ عادله مشروطه سایه‌سنده هرکون تجلی ایتمکده اولان حریت عدالتدن بومورلرده استفاده ایدن اسلام خرستیان نامنه عرض تشکرات ایدرز .

ارمنی مرخصی غریبون ، نقیب علی ، سعرد مفتیسی خلیل ، بلدیه رئیسی حامی ، کلدانی سر پسقپوس وکیلی قس هرمز ، سریانی بطریق وکیلی قس ابراهیم

شایان دقت بر تلغرافنامه :

دیاربکر ۱۳ کانون اول ۳۲٤

مبعوث اولمق سوداسنده بولنانلر انتخاب نظامنامه‌سنه توفیقاً کوندریلان محترم مبعوثمز عارف افندی علیهنده صرف اکاذیبدن عبارت اولارق چارشولرده اسناده بر مضبطه مهرلتد . یریبوردلر ، قانون اساسینک احکام جزئیه‌سی دائره‌سنده الای بش بیک کرد انتخابی جائز اولان مبعوثمز کردستانک سرافراز احرارندن الق و مستحق اولدیغی حالده صلاحیت قانونیه خلافنده بو صورتله تعرض ایدلمک ایستنیلان حقوقنک سلامت عمومیه قطعه‌سنه قارشی محافظه بیورلمسی مسترحمدر فرمان .

کرد تعاون وترقی جمعیتی
دیاربکر مرکز شعبه‌سی

« کرد »

بالاده‌کی تلغراف هرصورتله شایان دقتدر. عارف افندی اویله برصفت بنده حیث واقتداره مالکدرکه سودی رقابتله تعریض اولنماز اتدیکی اوج بالای کماله یتشه‌من. بز موما الیهک انتخابنده‌کی حسن اصابتی بحق تقدیر وکلندن لرینه‌ده صمیم روحمزله تبریک ایدرز .

* * *

کلو برا !

انسان‌لازمه ژ خرابی‌یه ژ طاری‌یه خوه بپاریسه . جهنالی بطاوا حریت خوه کرم کیرن. کاوا ولات امه ژی‌بوی طاوی رعنایی بوه ؟ کرمانج بی پشتین ، تی محفظا خوه ژ خرابی‌یه دکین . لازمه میشه‌ک ژوان عاجز نه‌بو . مالاعمارف بوه شوژن. ام ژبی‌معارف‌یه مستین. عمت سردو ناچه شرژیه . آوا پنج مهه ام قانده اتحادی اتفاق ژورا دبیو بـبن ، انشاالله امک آمه بهوده ناچه. اطاعتا حکومته ژور الماسته . ظلم وحقارت برانه‌ین بیراوه . عالم بیتیرین لی‌جه دبخه‌ییتین ، هون ژی رازاه هون قد ژ خوی‌ژرنابین ، ژی روایتـه بیژم

دلوراه خوه هشارکه ژ خوابی
جباکنکی تو قدنای هجلین
توشدرلی باتوابا بلعی
وماکت تشکر ذات الهت

آکر نازی دی‌نا اکیر تونازی
الا بی‌خواس دی‌ناو خوازان بنازی
دلو خوزیا ژ دای از نه بوما
دما بوما مبری اولدم بیوما
امان جرک ودلی من تو برینه‌دار
ژ من چه دیکین کای یار وفادار
وفادارک لدنیای ندامین
ژ غیر جبر عصابی ندامین
برنیه مین قوی کورن چه درمان
سلیم ناکه حکیم کر ببه لقمان

بفهوما وی یتی آنجق اتحاد اتفاق کار عاقـلی ویه درمان ژه‌درا ، ایرو هرکس خوه هردرد خوه‌دکا ، عرض هو جابکه ، مادامکه انسان بمرض حال خوه حقخوه دکا ، پشتینه حرابسر خوه شغلابکه . ام مسلمان ، لازمه اطاعتامه ژ حکومتا هبه . ایرو خواندین ، خوش درباز کرین کس ژ خوه عاجز نه‌کرینه لازمه‌که اومرو راحت ببه‌ربا راحتی اوه

کرتو نازک سورکلی ازبلبل مستانه مه
حوربا رشک کاکی از عاشق‌ودیوانه‌مه
حوربا فردوسی آلی قربا باغ جمالی
کرتو شمع بانشالی از عجب پروانه مه
خوش جمالی مهروماهی نازک‌ابروسیاهی
کر ترشاهی بادشاهی ازغریب خانه‌مه
بادشاهی حلقه جوش آب وتاب صدجارنبوشی
کرتو ساقی میفروشی ازقول‌میخانه مه
مست وشادم ازچه ابروی ژاریادم‌ژارو
آه‌امان جان خواستی حاضرآستانه مه
حاضر درکاه یارم بنده‌فرمانکذارم
هرچه بوژی احتیارم ساکن مردانه‌مه

انسان‌فهمی کاشانی مسخر خوه دیکه ، هون دیا فهمی دزانین . جرا عمل ناکین هرکس ژوه درجه فهمی بکین که هرکس بری خوه بده‌ژو .

بندهٔ حلقه بکوش ارنوازی برود
لطف کن لطف‌که بیکانه شود حلقه‌بکوش

میلانی احمد شوقی

مرکز مطبعه‌سی [illegible] توفیق

اوده عوضسزلق. اوده ترك منافع شخصیه‌در. بناءً علیه بن معاشك قبولنده معذورم.

ناظر — سنك کردستانده امر معارف اولان مقصدك مجلس وکلاده دردست تذکردر. جواباً صحیا نه قاعده ایله‌در. منفعت شخصیه‌می منفعت عمومیة ماته ترجیح ایدیورسکز.

ناظر حدت ایتدی.

بن دیدم: بن حریت‌باشم. حریت مطلقه‌نك میدانی اولان کردستان طاغلرنده بیومشم. بکا حدت فائده ویرمز. نافله یورولیکز. بنی انی ایدك فیزال اولسون یمن اولسون راضی‌یم. سزده بنه دوزلقدن و عالمحیاقدن قورتیلورسکز. بن ده یوکسکدن دوشمکله اینجمکدن قورتیلورم.

ناظر — نه دیمك ایستیورسك. جواباً دیدم: سفاره کاغدی قدر اینجه و نظام نامه‌یه بر پرده‌یی بوقدر قوران افکار وحسیاته قارشی هرکسك اوستنه اورتمشسکز. هرکس آلتنده سزك لطیفه‌تکزله میت متحرك کبی ایکله‌یور. بن عجمی ایدم آلتنه گیرمدم، اوستنه دوشدم. صورت تابسم کبی اخلاقده تقسیل ایدی. بر کره ماینده یرتیلدی شیشلیده برادرینك اوستنه دوشدم، اورادده یرتیلدی. قانجه دوشدم، اورادده یرتیلدی. توقیفخانه‌یه دوشدم، اورادده یرتیلدی تیمارخانه‌یه دوشدم. شمدیده ترصدخانه‌یه دوشمشم. حاصلی سزده اوقدر عاجلق یاپمازسکز. بن ده اینجیمیم. (قدالنسع الخرق علی الراقع) هنده. کردستانده ایکن سزی ایی بیلوردم. بو احوال سزك اسراریکزی بکا ایی اوکرتدی. بالخصوص تیمارخانه یومتلری بکا ایی شرح ایتدی. هنده بو خاطره تشکر ایدرم، زیرا سوء ظن مقامنده حسن ظن ایدردم.

بدیع الزمان

ملا سعید الکردی

شئون سیاسیه

اوستریا مذاکراتی

باب عالی ایله اوستریا سفیری وارهسنده باشلانیلان بیان اولنان مذاکراتك دوامنه دائر اماره گورلمیور ویالکز غزته‌لرینك روایاتی اینه بو مذاکره‌نك دوام ایچون درسعادت اوستریا سفیرینه تعلیمات قطعیه ویرلدیکی مرکزنده بولنیور دیمك که ایکی حکومت ارهسنده اساس مذاکرات حقنده هنوز ائتلاف افکار موجود دکلدر.

اوستریا ـ روسیه

اوستریا وروسیه ارهسنده شرق بحرانی حقنده موجود تضاد افکارك تألیفی موجب اوله‌جق بر صورت تسویه بولندیغنه دائر غزته‌لرده بعض روایات مندرج ایسه‌ده بزم استطلاعاتمزه بوصورت تسویه اولمیوب یالکز مسائل حاضره‌نك حلی ایچون لابد کوریلن قونفرانسك عقدنی تسهیلاً ایکی حکومت ارهسنده بعض مداولات افکارك جریاندن عبارتدر. ذاتاً بو بابده ایکی حکومت ارهسنده قطعی بر ائتلاف حصولی شرق بحرانك حال حاضری اعتباریله مستحیلدر.

هیئت اعیان و مبعوثان طرفلرندن تعلق همایونه جمعاً تنظیم ومقام صدارت واسطه‌سیله خاکپای شاهانه‌یه تقدیم قلنان عرایض تشکریه مندرجاتنك اوروپا محافل سیاسیه‌سنده تقدیر اولندیغی تلغراف حوادثلرندندر

شذرات

تشکرآمز

عید اکبر ملی اولان مجلس مبعوثان عثمانینك مراسم افتتاحیه‌سی مناسبتیله آلدیغمز بر چوق تبریك تحریرات تلغرافلرینه برحس عظیم فخر ومباهات ایله اوقیورز. قوم نجیب عثمانینك اك بهترین حسی اولان شو همه خصوصه‌یه تشکر احسانی روحمزك بتون صمیمیتیله تقدیر ایدرز.

سعرد سنجاغی

و

متصرفی سلیمان فائق بك افندی

سعرد سنجاغنك مخاشن اجراآت متابعه‌سنی برقطر ممنونیته کوریورز. ایشیدیورزکه اوقیه‌ده ارائه آثار لیاقت ایتدیکی متواتر اولان متصرف لوانك علو همتنه، حسن نیتنه انیز.

سعرد حوالیسی دخی دورسابقك ربازیجه ظلم استبدادی ایدی؛ اوراسی شدتله زده‌لنمش قتال وغارات متمادیه اکراد ایله خرابه‌زار بر حاله کلمش ایدی.

هر یرده اولدیغی کبی سعرد سنجاغنده ده اعلان حریتی متعاقب بتون رؤسا وافراد عشیرتك فوج فوج مرکز حکومته کله‌رك اعلان مباهات وبیان تبریکات ایتملری، بونلرك هر حالده مصونیتلریله‌برابر شاهد زیبارین حریته نه درجه‌لره قدر مشتاق اولدقلرینی کوستر. بوندن طولانی بیان ممنونیت، ومتصرف مشار الیهك مآثر جمیله حسن خدمتنی ده بالخاصه تقدیر ایدرز

تلغرافات خصوصیه

دیاربکر ٤ کانون اول ٣٢٤

ج ٣ کانون اول ٣٢٤ جمعیتمزك قبول اصدقندن ناشی عرض تشکرات ومجلس مبعوثان عثمانینك شو یوم کشادینده برسرور پربرور ملی ایله تبریك ایدرز.

دیاربکر کرد جمعیتی رئیسی

مفتی: صبحی

بتلیس ٤ کانون اول ٣٢٤

بتلیسده اس تشکیلاتی اجرا قلنان کردلرك تعاون وترقی جمعیتی شعبه‌سنك مجلس مبعوثانمزك بو کونکی یوم مسعود کشادنده والی واركان ولایت علما ومشایخ ومتحیزان اصنا وضابطان عسکریه ومأمورین محلیه واهالی بلده حاضر اولدقلری حالده تیمناً رسم کشادی اجرا ومتعاقبا نطقلر ودین دولتك تعالی شان وشرفنی متضمن دعالر قرائت اولندیغی معروضدر.

کرد تعاون وترقی جمعیتی بتلیس شعبه‌سی

موصل ٤ کانون اول ٣٢٤

دولت و ملتك تعالی شان وترقیسی مقصدیله متشکل مجلس مبعوثانك اجتماعی یوم تاریخیه برعید ملیتز اولان اشبو یوم مسعودك عرف

تشکیل ایدیور اما بر صورت اساسیه‌یی تکمیل ایده بیلور.

ای سوزیمی ایشیدن طلبهٔ علوم! مکتبلیلر کبی که انلر ناقص اولان سلفلرینه خیرالخلف ایملشلر. چالیشه‌لم که اوج کماله واصل اولان سلفلریمزه خیرالخلف اوله‌لم. بن مناظره ایله بالذات ایکی نقطه‌دن اغماض ایتمک ایستیوردم.

اوچنجیسی: فضولیلك اوله‌رق ایکی فکری بیان ایتمشدم. برنجیسی شوزمان ترقیده مدنیت حقیقه‌یی تشکیل ایدن اسلامیت، مدنیت حاضره‌یه نسبتله ترقی ایتمامش. بونکده اك بیوك سببی، اوچ بیوك شعبه‌لرك و جماعتك مقصودی بر اما روایت مختلف، ماصدقه موافق اهل مدرسه، اهل مکتب، اهل تکیه‌نك تباین افکار ومخالف مشاربیدر. اهل مدرسه اهل مکتبی بعض غیر مراد اولان ظواهرك تأویله ضعف عقیده ایله اتهام ایدیورلر. بونلر ایسه بریکلری فنون جدیده‌یه عدم وقوفلری سببیله ناقص وغیر معتمد عداد ایدیورلر. اهل مدرسه اهل تکیه‌یی عبادت اولان ذکری سبب شوقی وضع اولنمش اولان بعض مباح اعمال وحرکاتده عوام جاهل خطأً عبادت ظن ایدرلر. حالبوکه بوظن باطلدر. عبادت یالکز ذکردر. حرکات مباح اولمق شرطیله جائزدر. بوظن عوامه بناءً بونلره اهل بدعت انظاریله باقیورلر. بونلرك تفریطیله و اوته‌کیلرك افراطیله مسامحه قپوسی آچیلدی، بعض بدعات ذکر ایله اختلاط ایتدی.

بوتباین افکار وتخالف مشارب اخلاق اسلامیه‌یی صارصمش و ترقیات مدنیتدن کیرو براقمشدر. بونکده چاره‌سی مکتبده علوم دینیه‌یی تحقیق اوقوتمق و مدارسده لزومسز قالان حکمت عتیقه‌یه بدل بعض فنون لازمهٔ جدیده تحصیل اولنمق تکیه‌لرده متبحرین علما بولنمقدر. بوتقدیرده شعبات ثلثه یك آهنك ترقی اوله‌رق قطع مراتب ایتمك قریباً مأمولدر. ایکنجی فکر واعظلره عائددرکه بونلر مدرس عمومیدر. بونلرك اصلاحنده کندمجه بر تأثیر حس ایتدم. دوشوندم نسارت قلبمدن بشقه اوچ سبب بولدم. برنجی عصر حاضره‌یی زمان سالفه‌یه قیاسی یالکز تصور مدعا وپارلاق کوسترمکدر. حالبوکه زمان سالفده صفای قلب وتقلید علما حکمفرما ایدی. بونلره دلیل لازم دکل ایدی. شمدیده هرکسده بر میل تحری حرکات پیدا اولمش. بونلره قارشی تصور مدعا تأثیر ایتمز. آنجق تأثیر ایتدیرمك ایچون اثبات مدعا واقناع لازمدر. ایکنجی سبب برشی ترغیب ویا ترهیب ایتمکله انلرن دعوا مهم شی تنزیل ایتمکدر. مثلا برکیجه ایکی رکعت نماز قیلمق حجی طواف ایتمك ویاکیم غیبت ایتسه زنا ایتمش کبیدر دیرلر. اوچنجیسی بلاغتك مقتضاسی اولان مقتضای حاله مطابق والجاآت زمانه موافق سوز سویلمزلر. کویا انلر انلری اسکی زمان کوشه‌لرینه چکیورلر. صکره نوتوشیورلر. دیمك ایستیورم‌که واعظ هم عالم محقق تا اثبات مدعا ایتسون. هم حکیم مدقق تا موازنهٔ شریعتی بوزمسون. همده بلیغ مقنع اولمسی شرطدر.

دردنجیسی ذهنم پریشاندر دیمشم حالبوکه بوجمله‌دن مقصدم قوهٔ حافظه‌مه نسیان طریانی وذهنمده‌کی سقندی‌یی وطبیعتمده‌کی توحش مرادیدر. هیچ بر دیوانه بن دیوانه‌یم دیدیکی ایچون بنم جنتمه نصل دلیل اوله‌بیلیر. همده (اظهار)دن صکره اوچ ماه درس کوردیکمی سویلمشدم. ایکی جهتله شوسوز شبهه‌یی دعوت ایدر. یاخلافدر؛ حالبوکه اکثر کردستان بونك صدقنی بیلور یا طوغری اولدیغی حالده یا سن ای دوقتور؟ دیدیکك کبی تمدح وغرور مثللو برعنصر جنتی ایما ایدر. بوکا جواب: بوحال دولتك سؤاله قارشی جواب صواب ویرمك ایستمکلکمدر. اکرچه تمدحی استلزام ایتمسی شعورمده شبهه‌کز قالدیغی وقت فکرمده شبهه‌کز واردر ظن ایدیورم. اونی برمحاکه ایله بوشبهه زائل اوله‌بیلور. زیرا ثابت سرشت وحشی کردلردن اولان برآدم الماس کبی متانه برصداقت وجوهر کبی بر فکر عالی صاحبی اولدیغی حالده نصل بو زمانده بوقدر علامت فارقه حیله وفکر فاسدیی صاقلایه‌بیلور. نجه حیله ترك حیله‌در. دیمك هرکسه مرجح چونکه کیمسه‌یی صادق بولادم. وصداقی بر صداقتی قلبمدن حس ایتمشده برکونا احوالده بولنمش (وکم من عائب امرا صحیحاً وآفته من الفهم السقیم) دیمك بزم دوقتورلرك فهمی خسته وکندی راپورلریله مجنون و ضبطیه ناظری‌ده حدتی ایچون دیوانه‌درلر. ای دوقتور سن ای دوقتورسك. اولا او بیچاره‌لری تداوی ایت، صکره بنی. ای شو کلامه نظر ایدن ذوات اکر کلامده طوقانه‌جق ویاسزك ضعیف معده‌کزده هضم اولنمه‌جق سوزلر بولنورسه معذور طوتکز. چونکه دیوانه‌لك زماننده سویلنمشدر، محیطم اوزمان بیمارخانه‌نك دیوارلری ایدی. محیطك تأثیری مسلمدر. (زیرا دیوانه راقلم نیست ای وحشی یعنی حر ترکجه‌یی بیلمز برکرد بوقدر افادهٔ مرام ایده‌بیلور

والسلام! بدیع‌الزمان کردی

⁂

دور استبدادده بیمارخانه‌دن صکره توقیفخانه‌ده ایکن ضبطیه ناظری شفیق پاشا ایله محاوره‌مدر:

ضبطیه ناظری — پادشاه سکا سلام ایتمش بیك غروشده معاش باغلامش صکره‌ده یکرمی اوتوز لیرا یاپه‌جق دیدی. جواباً: بن معاش دیلنجیسی دکلم، بیك لیراده اولسه قبول ایده‌مم. کندم ایچون کلدم، ملتم ایچون کلدم. همده بو بکا ویرمك ایستدیککز رشوتدر، حق سکوتدر.

ناظر — اراده‌یی رد ایدیورسك. اراده رد اولنمز. جواباً دیدم: رد ایدیورم. تاکه پادشاه طارلسك بنی چاغیرسك، بن‌ده طوغریسنی سویله‌یم.

ناظر — نتیجه‌سی وخیمدر.. جواباً: نتیجه‌سی دکز اولسه کنیش برقبردر. اعدام اولنسه‌م برملتك قلبنده یاتاجغم. همده استانبوله کلدیکم وقت جانمی رشوت کتیرمشم. نه ایدرسه‌کز ایدکز. بونیده جدی سویلیورم. بن ایسترم‌که ابنای جنسمی بالفعل ایقاظ ایده‌یم‌که دولته انتساب خدمت ایتمك ایچوندر، معاش قاپمق ایچون دکلیدر. همده بنم کبی بر آدمك ملته ودولته خدمتی نصیحتله‌در. اوده حسن تأثیرله‌در. اوده حسبیلکله‌در. بوده غرضسزلقه

قدس شریفده مسجدالاقصانك منظرۀ داخلیه‌سیله صخرة المشرفه

فدا ایتمك عالك مقتضاسندن عد ایدلمك لازم کلیرسه شاهد اولکز . بن اوحقلادن استغنامی ویریبورم. دیوانه‌لکله که بحر بر مرتبۀ معصومیت کیدر. افتخار ایدیبورم. درت نقطه شبهه‌یی دعوت ایتمش. انلری بیله‌رك بعض حکمت خفیه ایچون یاپمشم . برنجیسی شکل قدیم بومخالف اولان لباسمله مقاصد دنیویه‌دن استغنامی وعادات یاده عدم مراعاتدن عذری واحوال واطوارمی ناسه مخالفتی ومناسبت ظاهر وباطن ایله طبیعتك انسانیتمی ومایتمك محبتنی اعلا ایتمك ایچون همده غریب معناء غریبه برلفظ ایچنده اولملی . تا که نظار دقتی جلب ایتسون. همده صنایع محلیه‌یه رواج ویرمك ایچون برنصیحت فعلی ایدیبورم. همده کندمده برمیل تجددی کوسترمك وزمانك تجدد ایده‌جکنه اشارت ایدیبورم. همده سلطان ملیه بیعت ایتمشدم .

ایکنجیسی علما ایله اولان مناظره‌مدر . انك سببی اسلامبوله کلدم . کوردمکه سائر شیئلره نسبةً مدارس ترقی ایتمامشدر . بونده سببی کتابه نظرله استنباط مسئله ایتمك اولان استعدادی ملکهٔ علم برنده قائم اولمش و طلبه‌لرده عدم مناظره وسؤال وجواب سببیله شوقسزلق ومدققسزلق وعطالت کبی بعض حالی انتاج ایتمش سائر منتج تعجب وحیرت اولان علوم انکار ویا اکتفاجه ایله وقت کچیرمکی منتج اولان فنون هوسات و لذت حقیقه‌یی متضمن اولان علوم مقصود بالذات کبی علوم الیه تحصیل اولنماز. بونکده یا برهمت عالی ویا برتوغل تام ویامسابقه‌یی منتج اولان سؤال وجواب کبی برشوق قسری وخارجی لازمدر. وياخود تقسیم اعمال قاعده‌سنه تطبیقاً هر بر طلبه‌نك استعدادینه کوره بعض فنونده توغل ایتملی . تا متخصص اولسون سطحی اولمسون. زیرا هر علمك برصورت حقیقیه‌سی وار. ملکه اولمدیغی حالده بعض اطرافی ناقص اولان صورتلره بکزر .

بونکده چاره‌سی اکا مستعد اولان برفن اساس طوتملی وبوکا مناسب ذوقی هر یرندن بر فندلکه الملی و او فن اساسك صورت حقیقیه‌سنی متمم اتخاذ ایتملیدر.

زیرا هر بر فندلکه برصورت مستقله‌یی

محاربه‌سنك ظهورینه سببیت ویرن قیامك منشائی بولدیغی ، و اوراده دوام ایدن دائمی اختلال ، ومهاجرتی حکومت سنیه‌نك منعه مقتدر اوله‌مامسی یوزندن ترك مسکن ومأوا ایدن یوز بیکلرجه کسانك اسکان واعاشه‌لرینه اوستریا حکومتجه مجبوریت کوریلوب بوایسه حکومتك استطاعتی فوقنده بربار اولدیغی یولنده‌کی تشریحاتی، وبوکا قطعیاً نهایت ویره‌جك برحال وموقعك احداثی لازمکله‌جکی حقنده‌کی تکلیفاتی قونغره‌ده اصلا اعتراضه وحتی مناظره‌یه اوغرامقسزین بتون مرخصلرجه نفس الامره موافق کورلمش ، وایالتنده دولتك مشاهده اولنان قدرتسزلکه نظراً بوسنه و هرسکك تغییر اداره‌سی لازمکلدیکنه عموماً قناعت حاصل اوله‌رق یکرمی بشنجی ماده‌نك ادخالی بوصورتله تقرر ایدیورمشدر .

ایشته بونی عمومك سهولتله قبوله اقتران ایدن برماده‌نك حکم وقوتی کرکی کبی تقلید ایدر صورتده اوصره‌ده اوستریالولردن بویله بر بیاننامه استحصال ایتمك اوزمانده‌کی حالزه کوره پك بیوك برآثر موفقیتدر، بوکون ایسه حقوقمزی مدافعه‌ده بو وثیقه الك مهم برحجتدر.

خصوصات مبسوطه‌دن آکلاشیله‌جغی اوزره بوسنه و هرسکك وضعیت سیاسیه‌سی برلین عهدنامه‌سنك یکرمی بشنجی و یکی بازار مقاوله‌نامه‌سنك برنجی ماده‌لری موجبنجه بر اشغال مطلق ماهیتنده و فقط یکرمی بشنجی ماده‌نك متممی اولان مارالذکر محرمانه بیاننامه ایله بو اشغالك بر اشغال موقت ومقید اولدیغی مرکزنده‌در ، بناءعلیه وضعیت سیاسیه‌سنك اشغال موقت ومقید اولدیغی حقوق دول نقطهٔ نظرنجه جای ملاحظه اوله‌مز .

طنین غزتهٔ معتبره‌سنك شهر حالك اون التیسی تاریخلی نسخه‌سنده: کرد تعاون وترقی جمعیتی اعضای کرامندن ومذکور غزته محررین مقتدره‌سندن بابان اسماعیل حقی بك برادرمزك « تان » غزته‌سندن اقتباساً بووثیقهٔ مهمه حقنده یازدیغی مقاله‌ده بونك قیمت واهمیتی پك کوزل بسط وایضاح ایدلمش اولدیغندن مذکور وثیقه حقنده طرفمزدن تفصیله تمهیداته حاجت قالمامشدر.

بوسنه وهرسکك وضع وموقع وحقیقیسی شو اولدیغی حالده اوتوز سنه‌دنبرو خطهٔ مذکوره‌ده جریان ایدن احوال، اوستریانك عهدنامه‌سنه مترتب تعهداتی پك‌ده حسن ایفا ایتمدیکنی واضحاً اثبات ایدر .

اهالیٔ اسلامیه‌نك محافظهٔ حقوق دینیه وسیاسیه‌لرینه اولان تعهداتك اصلا ایفا ایدلمدیکی بتون عالمجه معلومدر.

مابعدی وار

سلیمانیه‌لی سیف‌الله

ملا سعید کردینك

تیمارخانه خاطراتی

غزته‌مزده آره صره مقاله‌لری کوریلان بدیع الزمان ملا سعید کردی زمان استبدادده استانبوله کلمش وکردستانك محروم ومحتاج اولدیغی معارفك اوراده تأمین اسباب انتشارینه دائر بر لایحه تقدیم ایتمسندن طولایی بیچاره آدم تیمارخانه‌یه سوق اولنمش ایدی . ادارهٔ سابقه‌نك ارباب فضل وکمالی محو ایتمك ایچون ارتکابندن چکنمدیکی بوکبی مظالمی ناقابل تعداد وبناءعلیه سزاوار تفریندر .

جناب ملانك تیمارخانه‌ده طبیبه واقع اولان ماجراسنی بعض ایضاحات وحقایقی متضمن اولدیغی ایچون انظار قارئین کرامه عرض ایدیورز :

طبیب افندی !

جنتمه بردلیل دها سنك الیکه ویره‌جکم. سؤال اولنمه‌دن جواب . آنتقسه بردیوانه‌نك سوزینی دیکله‌مکی آرزو ایدرسکز . معاینه‌یی محاکمه صورتنده ایستیورم . سنك وجدانکده حکم اولسون طبیبه درس طب ویرمك فضولیلك اما تشخیص علته یاردم ایده‌جك نقطه‌لر خسته‌نك وظیفه‌سیدر . همده استقبال سزی تکذیب ایتمه‌مك ایچون دیکله‌مکزه لزوم کورورسکز . شو درت نقطه‌یی نظر مطالعه‌یه آلیکز .

برنجیسی: بن کردستان طاغلرنده بیومشم قابا اولان احوالی کردستان قیاسیله طارتملی . حساس اولان مدنی استانبول میزانیله طارتمامالیسکز . اویله یاپارسه‌کز معدن سعادتمز اولان درسعادتدن اوکنزه سد چکمش اولورسکز . همده اکثر کردلری تیمارخانه‌یه سوق ایتمك لازم کلور . زیرا کردستانده الك رواجلی اولان اخلاق جسارت، عزت نفس، صلابت دینیه ، موافقت قالب ولساندر . مدنیتده : نزاکت دنیلان امر آنلرجه مداهنه‌در .

ایکنجیسی: بنم البسه‌م کبی احوال واخلاقده نامه مخالفدر . حق ونفس الامری محك اعتبار اتخاذ ایدیکز . زمانك ویا عادتك رواج ویردیکی بعض اخلاق سیئه‌یی کوره‌نك واسطه‌سیله نمونهٔ امتثال اولمش مقیاس یاپمیکز . نه‌مه لازم بنده‌سی دوشولسون کبی فرباد منافعی ویرمکه مسلمانم . اسلامیت جهتیله معناً مأمورم وصداقتله مکلفم ملته دین و دولته نافع اولان برشی دوشونه‌جکم .

اوچنجیسی : شاذ ونادر اوله‌رق استعداد زمانك فوقنده چوق کیمسه‌لر کلوب کچمش ناس ابتدا آنلره جنون ویا عبث اسنادندن صکره سحره ویا خارقه‌یه حمل ایتمشلر . برنجی وایکنجی نقطه‌نك مابینده اولان تضاد جنتمه حکم ایدن ذواتك دلیل و مدعالرنده اولان تضاده اتکادر . زیرا اقواللریله دیمشلر دیوانه‌در . چونکه هر مسائل مشکله‌یه جواب ویریبور ، بویله دلیل کثیرین دلیدر .

دردنجیسی : عصبی آدم خصوصا بنم کبی سکرلی برکیمسه‌نك تلاش و حدت ایتمسی ضروریدر . بالخصوص برفکر عالیی یعنی حریت شرعیه‌یی اون‌بش سنه ذهننده طاشیان وبالفعل قریب اولدیغی زمان یعنی برانقلاب عظیم ایله کندیی مخاطره‌ده ومهلکه‌ده کورسه . نصل تلاش وحدت ایتمسون . همده بندن دها دیوانه ضبطیه ناظریدر . زیرا بندن دها حدیدر . همده بو حدت موقته‌یه مبتلا اولمایان بیکده بردر .

« وکل الناس مجنون ولکن علی قدر الهوی اختلف الجنون » اکر مداهنه عقل تفرع سنوری منفعت عمومیه‌یی ، منفعت شخصیه‌یی

ويرلديكى بيانه‌مه‌بورسه‌نه بعض دلائل واماراتدن بلكه‌ده حسن تلقى‌يه مقرون اولديغى واماراتك دولت متبوعه ايله عقد ائتلافه ازسرنو اماله ايلديكى آكلاشلمقده‌در. بنابرين اوروپا صفحات سياسيه‌سى سياست عثمانيه‌مزه مساعد اولمقده بردوامدر.

سلنيكلى سيف الله

تلخيص سياسى

ـ مابعد ـ

بونلر ايسه ادارهٔ سابقه‌نك آثار سيئه‌سندن اوله‌رق حكومت مشروطه‌مزه ميراث قالمش شيلردندركه دولته ارتباطلرى همان اسم اعتبارى درجه‌سنه كلمشدر. حصوله كلان تحول مسعودله جسم دولته حيات تازه كلنجه بونلرك امكان تسويه‌سى، اونسبتده تيسر ايتمشميدر؟

بو مهم سؤاله وقوفله جواب ويره‌بيلمك ايچون اول امرده بو مسائلك منشأنه ارجاع انظار ايتمك واسباب موجبه‌لرينى بيلمك لازم كلير.

معلوم اولديغى اوزره كرك بوسنه‌وهرسكك وكرك بلغارستانك دولت متبوعه‌يه قارشو وضعيت سياسيه‌لرى برلين عهدنامه‌سيله تعيين اولنمشدر، بو عهدنامه اليوم مرعى ومعتبر اولديغندن مواد مندرجه‌سنى مناقض اولان احوال‌له دول معظمه‌جه غيرمشروع انظار ايله باقلمق ايجاب ايدر. برلين عهدنامه‌سنك يكرمى بشنجى ماده‌سنده بوسنه وهرسكك وضعيت عهديه‌سى

« بوسنه وهرسك ايالتلرى اوستريا دولتى »
« طرفندن عسكر اقامه واداره اولنه‌جقدر. »
« اوستر حكومتى صربستان ايله قره طاغ »
« آره‌سنده جنوب شرقى استقامتجه (متروو »
« ويچه) نك اوته طرفنه قدر ممتد اولان »
« (يكى بازار) سنجاغنك اداره‌سنى درعهده »
« ايتمك آرزوسنده بولنديغندن اوراده ادارهٔ »
« عثمانيه باقى قاله‌جقدر. معمافيه اصول جديدهٔ »
« پولتيقه‌ايله طرق تجارتك سربستى وامنيتى »
« تأمين ايچون اوستريا دولتى (يكى بازار) لك »
« هر طرفنده عسكر بولنديرمق وعسكرى »
« وتجارت يوللرى باتيق صلاحيتى محافظه »
« ايدر. اوستريا دولتى ايله حكومت سنيه »
« اينك تفرعاتى ايلروده بالاتفاق قرارلشد »
« يره‌جقلردر. » منفيه بين‌الدول تأسيس ايتمش

وآنى متعاقب حكومت سنيه ايله اوستريا حكومتى آره‌سنده (يكى بازار) سنجاغنه دائر عقد اولنان مقاوله‌نامه‌نك برنجى ماده‌سنك « بوسنه « وهرسك ايالتلرى برلين معاهده‌نامه‌سنك « يكرمى بشنجى ماده‌سى موجبنجه اوستريا « طرفندن اداره اولنه‌جقدر. » ديو محرر اولان فقرهٔ اولاسيله‌ده بووضعيت عهديه تأييد قلنمشدر.

مقاوله‌ٔ مذكوره‌نك مواد سائره‌سى تفرعاته وايالتنده‌كى مسلمانلرك محافظهٔ منافعنه عائد اولوب ازان جمله اسلاملرك حقوق دينيه وسياسيه‌لرينه تماميله رعايت اولنه‌جغى وخطبه‌لرده نام نامئ حضرت پادشاهينك ذكر ايديله‌جكى ايكنجى ماده‌سنده تصريح قلنمشدر.

ايالتين مذكورتينك اوستريا طرفندن اداره وانشغال اولنه‌جغنه دائر بين‌الحكومتين بشقه وثائق يوقدر. يالكز برلين عهدنامه‌سنه ماراالذكر يكرمى بشنجى ماده‌نك ادخالى صره‌سنده دولت عليه مرخصلرينك معاهده‌يى امضادن كوستردكلرى امتناعه قارشو اوستريا حكومتنجه بر بياننامه اعطاسنه مجبوريت كورلمشدركه يكرمى بشنجى ماده‌نك متممى ومفسرى اولديغندن حائز اهميتدر. اوستريا مرخصلرينك امضالريله ممضى اولان ومعاهده‌نامه‌نك امضاسى صره‌سنده دولت عليه مرخصلرينه توديع اولنان اشبو بياننامه‌ده يكرمى بشنجى ماده‌نك روح واوستريانك مقصدى توضيح قلنمشدر.

بياننامه‌ده شويله دينلمشدر:

« دولت عليه مرخصلرينك حكومت »
« متبوعه‌لرى نامنه اظهار ايلدكلرى آرزو »
« اوزرينه اوستريا مرخصلرى ذات شوكتمآب »
« حضرت پادشاهينك بوسنه وهرسك ولايتلرى »
« اوزرنده‌كى حقوق حكمرانيلرينك بوكون »
« امضا ايديله‌جك اولان معاهده‌نامه‌نك »
« مذكور ولايتلره متعلق ماده‌سنده مصرح »
« اشغال كيفيتيله اصلا خلالدار اوليه‌جغى »
« وامر اشغالك موقت عد ايديله‌جكى، »
« واشغالك تفرعاتنه دائر قونفره‌نك ختام »
« اجتماعى متعاقب بين‌الحكومتين بر ائتلاف »
« متقدم عقد اولنه‌جغى اوستريا ومجارستان »
« حكومتى نامنه بيان ايدرلر. »

يكرمى بشنجى ماده متنده بوسنه وهرسك ايالتلرينك اوستريا طرفندن اداره‌سى مطلق ويكى بازار مقاوله‌سنده‌ده بو مطلقيت مؤيد اولوب فقط عينى زمانده ويريلان وماده‌نك متممى اولمق اعتباريله عينى حكم وقوتى حائز اولان شو بياننامه‌ده ايسه ايشك بر اشغال موقت اولديغى وايالتين مذكورتين اوزرنده‌كى حقوق حكمرانئ حضرت پادشاهينك هركونه خللدن مصونيتى تعهد قلنديغى جهتله ايالتينك وضعيت عهديه‌سى هر نقطهٔ نظردن بر اشغال موقتدن بشقه برشى دكلدر.

تايمس غزته‌سى فى ٩ تشرين اول ١٩٠٨ تاريخلى نسخه‌سنده بو بياننامه‌دن بحث ايتديكى صره‌ده بونك حقوقمزك محافظه‌سى نقطه‌سندن نهايت حائز اهميت بر وثيقه اولديغى، وقونت «اندراشى» نك معاهده‌نامه‌نك امضاسى صره‌سنده بونى دولت عليه مرخصلرينه ويرديكى وقت اوستريا اهاليسنجه سوء تأثيراتى موجب اولمامق ايچون غايت مكتوم طوتلمقده بالخاصه رجا ايلديكنى وبوصورتله بو وثيقهٔ مهمه افكار عامه‌جه معلوم بولنديغنى قيد وتذكار ايلمشدر. فى الحقيقه برلين معاهده‌نامه‌سى پروتوقوللرنده بوكا دائر بر بحث يوقدر. يالكز مذكور پروتوقوللرده ايالتين حقنده معاهده‌نامه‌يه بويله بر ماده‌نك ادخالى استلزام ايدن اسباب وملاحظات ودولت عليه مرخصلرى وذها طوغريسى متوفا قره تئودورى پاشا طرفندن آنى رد وجرح يولنده صرف اولنان اقدامات مندرجدر. اشبو بياننامه‌يى اوستريا مرخصلرندن استحصال ايتمك اوصره‌ده غايت مشكل برشى اولديغى حالده مجرد پاشاى مشاراليهك مهارت ومتانتى سايه‌سنده بوكا موفقيت حاصل اولمشدر. چونكه قونت «اندراشى» نك ايالتين مذكورتينك بالقانلرده دائمى بر كانون احتلال اولديغى وشرق

طلبه‌لرك صحنهٔ تماشاسنی زیارت

و

اسحق سكونی كردی‌یه سلام

دون ؛ شمس شعشعه‌دار صباح ، شواهق جبال یاشتنی هنوز یالدیزلامش ، بیت‌ابیء تعبه تودیع وجود ایتدیكم فراش زمین استراحته دها الوداع ایده‌مش ایدی .. حیث طلبه‌نك بر نشال ذی‌مال علوی اولان برقاچ كنج ، وقور طلبه‌لرك اهتزاز صدای ایقاظیله یتاقدن قالقمش ، مكتب طبیء عسكریه‌ده مرتب اولان « موسامره » یه‌سنك صحنهٔ تماشاسنه ـ عموم طلبه‌لر طرفندن تلویزنامه ـ دعوت اولنمش ایدم .

طلبه‌لر ، بو عنوان علویء امتیاز او قدر بیوكدركه هر قلب صاف احرار امثنده بو بیوكلكه قارشی بر تحفهٔ تعظیم وار . كابوس اسوقترای استبداد بتون شدت مدهشهٔ تخریباتی ونتیجه بونلره توجیه ایتمش وفقط بو پیشوای قافلهٔ احرار ، افراد مظلومهٔ ملتك نوای مدید ماتمیه سنه‌لرجه كره‌تك تألم اولمقدن ، مقصدلری اوغورنده خونپاك حیاتلرینی آقتمدن ، ارلمكدن ، اولدیرلمكدن ، سورولمكدن ، سفالتدن ، آجلقدن هیچ برزمان چكنمه‌مشدر .

صحنه‌ده ، لشاید عدیدهٔ حریتك یكنسقء آهنك ترنماتی روحلری اوقشیور ، طلبه‌لرك ، بوخندهٔ مباركء حیات و سربستینك معنای مغالیء اجتهاد و قهرمانیسنه ، تصویر طرز كتارش وقعه‌ده كوستردكلری خارقهٔ اعجاز نمای مهارته ، كویاكه بتون ارواح شهدای حریت نكوبانی تجلی اوله‌رق كولیوردی !

برحكمدار خودكامك ننمت استبدادیه‌سنك منظرهٔ تفرقه‌ده بز بریء ملاحتك قانی بهاسنه مبادله ایتدیكی حلیهٔ پاكیزهٔ ناموس وعصمتی ، بر پرستیدهٔ بدایع ضرام و عفتك واویلای حزین شوویدیكنی ، بر شهسوار فداكارك حس تزه ایوتی ، عدلك ظلمه ، حریتك استبداده ، نورك ظلمته احراز ظفر ایده‌جكنی كوسترن جناب اللهك قانون خلقت جهانمطاعی شرح وتصویر ایدیلیركن ، استبدادی صمیم روحلریله تزییف ایدن ، شاهد زیبا ترین حریتی یاله بوكسكلردن آلقیشلایان طلبه‌لرك ـ بتون موجودیتم ـ مشمول نكاه نوازشی اولوركن ، تابصباح بومناظر بدیعه عبرتمردی بر مستغرق طیبیء روحی ایله تماشا ایدركن ، اسحق سكونیء كردی ، نك تمثال عظیم منویسی دخی پیش لوحهٔ خاطرامده تجلی ایتمشدر .

اوت ؛ بو بنای احتشام احرار ، جناب اسحق‌ك كهوارهٔ نخستین تربیت وتكاملی اولمش ، اسحق ؛ كردستان طاغلرینه قدر ایصاله چالشدیغی نفحات فیوض حریتی انجق بو مدرسهٔ معلای حكمتدن آلمش ، كردستان ، عیدانجوای حریتك ـ كندی حصه‌سنه ـ ایلك شهید وقربانی اولنق اوزره ، اسحق سكونی‌یی ملته اعطا ایتمشدر .

ای شهید معصوم ، روح پاككه احرار ملك بیكلرجه سلامی ؛ ای سوكیلی طلبه‌لر ، سزه عزم قویء مجاهدانه‌كزی تقدیر ایدنلرك بتون تبریكات وتشكراتی تقدیم ایدرم .

احمد جمیل

اجمال سیاسی

بو هفته ساحهٔ سیاسیاتده اك مهم حادثه روسیه خارجیه ناظرینك ایرادایدیكی نطقدر ، بونطق هیئت مجموعه‌سی اعتباریله صلحپرورانه واتلافجویانه عد اولنه بیلیر ، مسائل حاضره‌نك تسویه‌سنجه روسیه‌نك مسلك حركتی‌ده بر درجه‌یه قدر مبیندر .

خارجیه ناظری بالقسان ایشلرنده دولت علیه‌نك محافظهٔ حقوقنه رعایت اولنمسی اقتضاسنی التزام ایلدیكی كبی برلین عهدنامه‌سنك لاعلی التعیین بر دولت طرفندن خود بخود نقض واخلال اولنه‌میه‌جغی خصوصنی ، ومسائل مذكوره‌نك قونفرانسده حل لزومنی ده اوستریانك حسب قسمته طوقنمیه‌جق صورتده مهارتكارانه برلسانله درمیش ایتمشدر . ناظر مشارالیهك منصفانه واتلافجویانه اولان شو بیاناتی بتون طرفداران مسالمت ، ومحبان حق وعدالتجه شایان تقدیر كورلمه سزادر .

دیكر طرفدن اوستریا خارجیه‌ده كیردیكی كرودن چیقمق ایچون برچارهٔ تسویه تحری ایلمكده‌در . دولت مشارالیها ائتلافه متمایل اولمقله برابر ائتلافك باشلوجه اساسلری حقنده هنوز اوروپا عثمانیه ودولت علیه مطالبه‌موافقت كامله اظهار ایده‌مامشدر . فقط مقتضای حق وعهد نه ایسه اواساس اوزرینه بنای ائتلاف اولنمق جهتی طرفنجه التزام اولندیغی حالده ائتلافك حصولی آسان اولور . مخالف ایدن نقطهٔ نظرلرده ثبات اولندقده بو تخالف افكار مواد عهدیه وتعهدات متقابله‌یه عائد تفسیراتدن منبعث ایسه اوروپا مهرهٔ حقوقشناسانه ویا بوكبی اختلافات ایچون مرجع حل اوله‌رق تشكیل قلنان لاهی محكمهٔ صالحه‌سنه مراجعت اولنمق صورتیله‌ده برزمین ائتلاف تهیئه ایدیله‌بیلیر . فقط قویاً امید اولنوركه اوستریا حكومتی قاعدهٔ عدل وحقه توفیقاً اوكبی شیلره مراجعته حاجت براقمیه‌رق اختلاف حاضرك تسویه‌سی امرنده بابعالینك كوستردیكی تمایلات ائتلافجویانه‌یی تقدیر و بین الدولتین مناسبات ودادیه‌نك كالاول دوامنی تأمین ایلر .

بلغارستانه كلنجه : امارتك اخیراً دول معظمه‌یه كوندردیكی نوطه محتویاتی بلكده خالصانه دكلدر . امارت اوته‌دنبری سالك اولدیغی مسلك خدعه‌كاریدن ایرلمدیكنی بونوطه‌سیله اثبات ایلمشدر . حكومت متبوعه‌سنی فكر ائتلافجویانه‌دن عاری اولمقله اتهامه قدر وارییور ، ودولت عثمانیه‌یه رقیت خیرجویانه عطف ایلیور . حالبوكه بابعالی هرصورتله آمال مسالمتپرورانه‌سنی اثبات ایتدیكی كبی الی‌الآن بشقه برفكر پرورده ایلدیكی مفقودر .

آنجق دولت علیه‌نك حقوق صریحه‌سنك محافظه‌سنجه بتون اوزباجه [illegible] بولنان مجبوریتده . تارتحه نظر دقتدن دور طوتلمامیدر .

امارتك بونوطه‌سنه قابینه‌لرجه نه جواب

١٠ ذی‌الحجه ١٣٢٦ جمعه ایرتسی ٢٠ کانون اول ١٣٢٤

جمعیت طرفندن منتخب
صاحب امتیاز ومدیری
سلیمانیه‌لی توفیق

شرائط اشترا
طشره ایچون سنه‌لکی پوسته اجرتیله
برابر ٨٠ ، والتی آیلغی ٤٥ غروشدر

نسخه‌سی بر غروشدر

کرد تعاون وترقی غزته‌سی

١٣٢٤
جمعیتك واسطهٔ نشر افکاریدر
تاریخ تأسیسی ١٣٢٦ — ١٣٢٤

سر محرری دیاربکرلی احمد جمیل

عموم ارباب فکر وقلمك محصول خامهٔ
عرفاننه دائما صحیفه‌لریمز آچیقدر

درج اولنمیان اوراق وآثار اعاده اولنماز

اداره‌خانه‌سی وزنه‌جیلرده کرد تعاون
وترقی مرکز عمومیسیدر

نومرو ٥ شمدیلك هفته‌ده بردفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در جلد ١

مقالهٔ مخصوصه

نسخهٔ تعویذ استقبال ایچون

> «سلطنتك، دولتك، مملکتك نگهبان حقوقی اول‌الله، صوکره ملت ومجلس مبعوثان ملتدر.»
> عبدالحمید خان
>
> ملت هرنه زمان ایسترسه اوطوردنه جائمی قلبا اینکه حاضرم.
> کذا

ایکی بیرامك سینهٔ مباهاتنده صدر نشین اعتلا اولمش برعید سعید ملی.

همای اعتلا بیا کبی ـ فطر واضحی‌دن ـ ایکی قناده دائما اوج سعادته یوکسلیور، وکسلدکجه شهبال صیانتی، سایهٔ حمایتی فرق ملته، بالای سر عثمانیانه صالیور. روحمزك زمزمهٔ سرورینی عالم لاهوته اتحاف ایدیور، اوراده بزه پیام اطمئنان گتیریور. تاریخ آتی ملیمزك دیباجهٔ شان وشرفنه قوغنق ایچون الهامی جهلر فاتحه‌لر بخش ایدیور.

ایشته اوعیدمزك برلیلهٔ قدر یا نه قدری دون گیجه‌یه، (عبدالمؤمن) وصف جلیلیله توصیف بیورلان حضرت گیجه‌سنه تصادف ایتمشدی.

خلیفه‌مز، ملك ملتك مفتاح ذی‌حیاتی اولقبه ادراك مادی و روحانی حسلرله نشیدهٔ فرحی سرورینی ترتیل ایدیور وصکره مبعوثان ملتی زانو بزانو کوردکجه ذات همایونلرینی ـ سلاطین عثمانیه‌نك هیچ برینه نصیب اولمیان ـ بویکوجودلك شرافتك وجدیله سرمست بولهرق حیات خلاقیتداهیلری گبی کوهر جهان بها ایله مجنهٔ مجلسه، فرق ملته شاباشلر سرپیور. مسعود برملت، مختار برپادشاه.

بوندن صکره امین اولسونلرکه اوکوهرك محفظهٔ صیانتی، درج قدرشناسی بتون عثمانلی ملتنك وعثمانلیلغك مربوط ازل وابدیسی اولان کرد قومنك بیغل وغش جانلری، حیاتلریدر.

م. ت.

نطق پادشاهی

مبعوثان افندیلر!

حق تعالی حضرتلری، عددی، سعادت حالی مزداد ایلسون. بالجمله ملت عثمانیه‌مك وتبعهٔ شاهانه‌مك وکیللریله یعنی تکمیل ملتمله بوآقشام برلکده طعام ایتدیکمدن طولانی حقیقة وجداً پك ممنون اولدم بوگیجه‌کی شو حال تلقی ایدرسه‌م دولت علیه‌مزك تاریخنده ایلك دفعه کورولمش بروقعهٔ میمنه‌در. تبریك ایدرم الله امثالی گتیرمسنك تکرریله جمله‌مزی مشرف ایلسون. بوجمعیت مسعوده قانون اساسیمزك دولتمزه، ملتمزه، وطنمزه بخش ایتدیکی والی ماشاء‌الله تعالی انلریده بخش ایده‌جکی آثار فیاضانه‌نك مبدأ ودلیلی اولدیغنده شایان تبجیلدر.

مبعوثان افندیلر!

شوراسی معلومکز اولسون که سلطنتك، دولتك و مملکتك نگهبان حقوقی اول الله، صوکره ملت ومجلس مبعوثان ملتدر. بناءً علی ذلك وظیفه‌کز هم مهم هم مقدسدر. سعی وغیرتکزك وقصد ونیتکزك بواهمیت وبو قدسیته متناسب اولمسی قطعاً معلومدر. ایشته بوحقوق مقدسه‌یی ضامن وکافل اولان قانون اساسیمز احکامنك بمنه الکریم محافظه‌سنه قسم ایتدیکمی وبونك خلافنده بولنه‌جق هرکیم اولورسه اولسون اونك الك برنجی خصمی الك برنجی دشمنی خلیفه‌کز وپادشاهکز صفتیله بن اوله‌جغمی تأمین وتأیید ایلرم.

الله تعالی حضرتلری دولت و ملتمزك و وطن مقدسمزك سعادت و سلامتی امرنده‌کی سعی وغیرتمزه معین وظهیر اولسون.

کرد

تعاون و ترقی غزته سی

١٣٢٤

جمعیتك واسطهٔ نشر افکاریدر

تاریخ تاسیسی ١٣٢٦ — ١٣٢٤

نومرو ٥ ✖ شمدیلك هفته‌ده بردفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در ✖ جلد ١

مجلس مبعوثانده ذات شاهانه‌یه مخصوص صالون

درسعادت — مرکز مطبعه‌سی

١٣٢٦

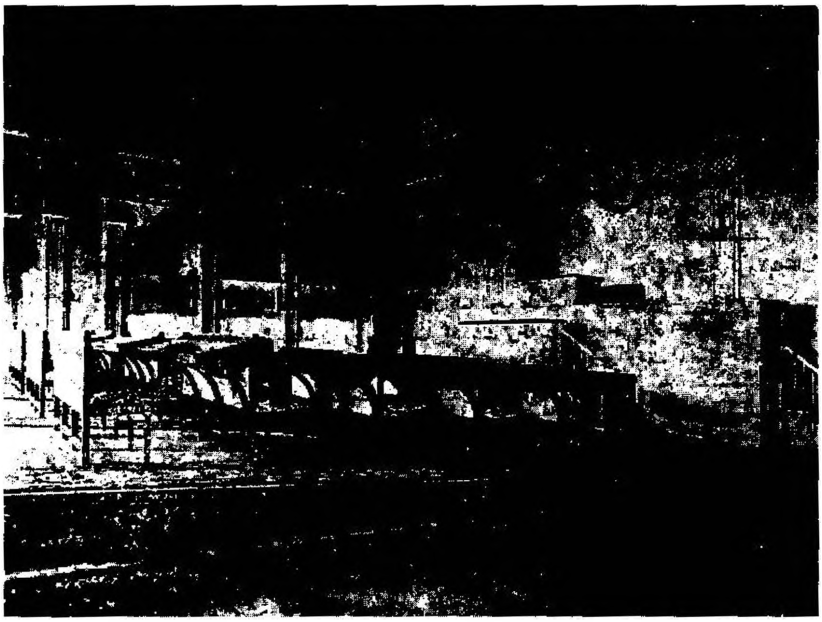

مجلس اعیان صالونی

ویرانشهر قضاسیله اطرافنك قارمه‌قاریشق اولمسی حسبیله مبعوثان انتخابنك تعلیمات دائره‌سنده اجراسی امکانسز اولدیغندن و بلدیه ومجلس اداره هیئتلری ایسه ذاتاً اهالینك منتخبی اولدقلرندن مبعوثکده بونلر طرفندن لزوم انتخابی سیورك متصرفی ولایته بیلدیرمش ایسه‌ده جواب رد آلمشدر . [illegible] متصرفك بو [illegible] غریب اولدیغی قدر جالب [illegible]

میللی ابراهیمك عشیرتنك ماردینده طاغره چیقاریلان تودیعه زاره صاتیلان حیوانلرینك اثمانی بش یوز و مرکز ولایتده صاتیلان حیواناتینك بدلی‌ده یوز اللی و سیورکده دخی ایکی یوز بو قدر بیك غروشه بالغ اولمشدر . خوجه برچوق رئیسه عشیرتنك بوقدر سنه‌دن بری بریکدیردکاری ثروت بومقداردن عبارت ایمش ! . . . .

منهوبات واقعه‌دن صرفنظر عشیرت مرقومه‌نك یالکز سنوی بیاقی صرفیاتی بش میلیون قدر تخمین اولنمقده‌در .

تلغراف نظارتنك نظر دقتنه

وسائط عدیده عمران مملکتدن مهم برقسمی مخابرات ومراسلاتك تأمین انتظام حسن جریانی مرحله خطوط برقیه‌نك استکمال اسباب سریعه تمدیدی‌در . پوسته وتلغرافلرك انتظام سرعت مناقلاتندن برچوق شکایتلر ایشیدلدیکی کبی دور استبداد ده بیله الزمیت تمدیدی تقرر ایدن بعض مرکزلرده هنوزده تلغراف خطلرینك تمدیدنده مسامحه اولنمقده اولدیغی تأسفله کورلمکده در بونلردن بریده جرمیك قضاسی در . بو قضایه تلغراف خطنك تمدیدی برقاچ سنه اول قرارالتنه آلنمش وحتی مأمورلری بیله تعیین اولنمش ایکن شمدی‌یه قدر نه تلغراف مرکزی کشاد ایدلمش ، نه ده مأمورلر ایشه باشلاتدیرلمشدر .

بکلرده رفقامزدن بری بر دوه قوشی — حکایه‌سی درمیان ایتمشدی ، اوت بوحیوانجغز یوك تحمیلی تکلیف اولندیغی زمان قوشلغیندن بحث ایتمش ، یه‌جك ویرلدیکی وقتنده ده دوه اولدیغی سویلمشدر . شو حکایه عیناً شوزواللی مأمورلر حقنده‌ده واردر : قانوناً تعیین و ترقی‌یه کسب استحقاق ایتمشلر ایکن جرمیکه ترفیع ایدلدیکز دنیلیور ترفیع ایدلمشه‌ك استخدام ایدیکز دیدکلرنده دخی مرکزیکز دها آچیلمدی که ایفای وظیفه ایده‌سکز جوابی ویریلیور حالبو که بونلر امثالی آره‌سنده هم [illegible] حالده [illegible] جکلری کبی جرمیك [illegible] منفیدر بوبابده مرجع مخصوصنك [illegible] مأمورین مومی الیهمك محافظه حقوق قانونیه‌لری [illegible] ایدرز .

مقاله حکمیه

مصر افاضل علماسندن السید رشید رضا افندی حضرتلری طرفندن قلمه‌آلنوب علمای شامدن ورزه‌لی رضا افندینك ترجمه‌سنه خامه‌ران همت اولدقلری مقاله حکمیه اساسنك برنسخه‌سنی مشاهیر مستشرقیندن وخیرخواهان ملتدن پروفسور وامبیری جنابلرینك اجبر مقاله‌یه دائر کوندردیکی مکتوبك عطوفتنامه الیمش برقطعه صورتی سنین عدیده دنبری بزمار امانده کوشه انزوایه چکیلوب دین وملتك سلامته خدمتدن وخیر دعادن برآن خالی قالمامش و اعلان حریتی متعاقب درسعادته کلش اولان بر ذات محترم طرفندن غزته‌مزه اهدا اولنمقله بو نسخه‌مزك ترتیبی باغلاندیغی ایچون کله‌جك نسخه‌دن اعتباراً تفرقه صورتیله درج ستون ایده‌جکز .

کردستان برچوق دهات یتشدیرمش اولدیغی کبی اوراده سلیقه شاعرانه‌یه مالك برخیلی احرار دخی یتورمشدر فقط دور استبداد یوزوالی انسانلرك قنالری کبی لسانلرینی ده کسمش ، برچوق آثار غیر مطبوعه‌سی شمدی‌یه قدر نظرگاه تقدیر اقوامه عرض اولنمامشدر .

«کرد تعاون وترقی جمعیتی استانبول مرکز عمومیسی» بوجهتی دخی نظر دقته آلهرق ، کردلرك ، کردستانك مکمل برتاریخنی ترتیب ایتمکه ، ادبیات ملیه‌لرینی ده جمع ونشره قرار ویرمشدر . امید ایدرزکه بالعموم اذکیای اکراد نجیبه ایله ارباب قلم و اختصاص دخی بو بابده کی معاونت جدیه حمیتپروریلرینی دریغ بیورمزلر . شو شعر کردی یك کوزلدر :

خون بو جاف زه‌سیرا
ازمیرم کلی برا
دردا من بی کوتن
[illegible] نه ز کیرلی

اذکیای اکرادن بری [illegible] مذکوره‌یی [illegible] ترجمه ایتمشدر :

[illegible]
قان اولدی کوز ده [illegible]
بن اولدم اوقداشلر
دوردم سویلنه بیلنه
آغلاردی طاغلر طاشلر

جزره‌لی اولوب مرکز ولایته جلب اولندیغنی اوکرندیکمز میران رئیسی عبدالکریمك حقنده صادر اولان اخذ وکرفت مذکره‌سی اوزرینه اخیراً توقیف ایدلدیکی جهة مستخبر اولمزدندر .

اجزا ایدیلان بوقوندن طولایی اوستریانك لونده قومباناسنك بوسنه کی تشرین ثانی حاصلاتی کچن سنه‌نك تشرین ثانیسی حاصلاتندن بشیوز بیك قرانق نقصان ظهور ایتمشدر .

تلغرافلر

دیاربکر ۹ کانون‌اول ۳۲۴

جمعیتمزك قبول و تصدیقندن طولایی بو کون والی ، قوماندان پاشالر حضراتیله بالعموم ارکان ومأمورین ولایت وعلما واشراف مملکت وعساکر عثمانیه وامرا وضابطان عسکریه ، مکاتب شاکردانی ، بیکلرجه اهالی موجود اولدیغی حالده تیمناً مراسم افتتاحیه‌سی اجرا وبو وسیله ایله‌ده قوم نجیب عثمانینك تأمین اعتلای شان واجلالنه تعلق ایدن زمزمات دعوات وجدانیه‌مز تکرار ایدلدیکی معروضدر .

دیاربکر مفتیسی
صبحی

بحریه نظارتی موزه‌سی تلوین و تزیین ایدیلیرکن درونده یاوز سلطان سلیم حضرتلرینه مخصوص قیمتلی بر سنجاق ظهور ایتمشدر .

بر هدیهٔ عسکریه

جمعیتمزک اعضای محترمه‌سندن اولدیغی حالده ریاست ثانیهٔ فخریه‌سنی دخی درعهده بیوران داماد عالی بادشاهی احمد ذوالکفل پاشا حضرتلری مکتب فنون حربیه شاکردانک امر تعلیملرنده قوللانلمق اوزره بر اسب نوالا اهدا ایتمشلردر .

مشارالیه قلوب اجرارمتی برچوق مفاخر خاطرات معززه بر اجراآنیه‌سیله رهین حس تعظیم ایدن وشمر شیخی عبدالکریمک تعقیب و صیلیه بریمک تامین اسایش وفلاحنده کی خدمات فداکارانه سیله شهید حریت مدحت پاشانکده فوق العاده بظهر تقدیر واحترامی اولان مرحوم کرد اسماعیل پاشانک مخدوملری وشو عصرده دخی منسوب اولدیغی کرد قومنجیینک سامی اعتلای شان و عرفانی در بنابعلیه کی پك طبیعی کوردور . تقدیر ایدرز .

کردجه

کلو برا !

ناو لشا مه کرمانجو . کرمانج همو بکین . بلزار مه مقدسه . مملکتنامه تابع حکومت و دولت علیهٔ عثمانیه‌یه امژی تابع عثمانلی‌یه ترك . کرمانج و فیله یهودی ایزیدی ، نسطوری ژوان غیری بکون ملتاکه ملك عثمانلی ده رو نوینه کیش امهو برامیرین بکین ماینامه‌داده فرق‌نو نینه ناومه‌رنلواملتاغیر نوجار عثمانلی‌یه ومملکتامه مملکت عثمانلی‌یه .

ام صفت نام جلیلی عثمانیرا افتخار دیکین ژیار وکالامه بوی جیو میره کیرینه .

ژوی پیوه ام دنیاوی جهوی نظر دیکین اماوقا کرمانج صادقین که بیورا اسلاحکت اندین و نکشتین بدل اوخه دولت عثمانیرا تسلیم بون و مملکت مه‌ترك کیرین حکومت عثمانیه‌را مطیع که بو دور زمان استبداد ده مالاه خراب جانمه سر آب ، دله‌مه کباب بو ام دیسا امرحکومترا اطاعت کیرین ، وخوستوان دان

براه من !

خدی رب الملتیه ، تنی رب الساجدین تنه مسلما الیه‌را همو خدی خالق کیری یه . خالق مه‌واوان پکه ا د بنی آدم اعضای یکدیکرند ، دیبه‌زین ، اوکوتن جیفاراسته . لزوم اتحاد تامین دیکه بنی نها اقوام مختلفه اتفاق حاصل کیرینه بکدل ویکدست وترقی معرفت واعمار وطنرا جالیشمیش بونه . امژی مبداوان جالیشمسین ن ، فیله یهودی بلا فرق اتفاق و اتحاددیکین . ماین خوده نفاق هلی‌تن بکوجرد ویکدست بین . حکومت ظالمه‌که (خی‌هلانی) ماین فیله و مسلمانرا تخم نفاق زرع کیری بو اوزراعت قلع تخم اتحاد زرع بکن . معموریت مملکتامه تربیه ، وعلم ومعارفامه ترقی ، صنایع وتجارت وزراعتامه توسیع کیرینرا متفق بین کوندمه بازارمه . آلیمه ومملکتمه شادبکین فیله هازی ، ووطند اتی امه‌به ، او اناراول بدین ، التفات کرم وشفقت بکن ، اکرام اوسا بیرانی بکین که‌خدی‌ژی مه‌رامعوت مرحمت بیکه‌جونکه خدی قرآن عظیم الشانده (لعلو نوا....) فرمان واراده کری‌یه

صورت نطق همایون

اعیان ، مبعوثان !

وقتی که رعایه‌م بمرتحت قانون اساسیم وضع کردبو ـ له باشا له خصوص لطیفاسیوه‌ی تو شی زحمت بوبونه ، له برلده بیساو کوره‌ٔ او زمانه وایان بهن خبردا . وایان لازم بیی که را بو سنی تامعارف ترقی دکا وتا قابلیت خلق دیته‌جی .

ایه یش لمطابق وقتی خوبمان کردبو : وخریکی ترقی معارف بوین .

شکرا ومقصدمه هانه‌جی همو صنف اهالی له رژ دا سرکوت آرزوی قانون اساسیان کرد . مطمئن بوم ئه ام آرزوه باعث سعادت ملك وملته برغم زور کس که دیان کوت قانون اساسی جاك نیه ا . . هیچ سه و دوم نکرد ، دلم له دل ندا ، قانون اساسیم اعلان کرد ، و ارادم کرد که سرله نوی بیاو هل بژرن مجلس مبعوثان کرد بنوه .

که احوال اداره کورا . کامل پاشام کرد به صدر ارادم کرد مشغول ریك خستن مجلس مبعوثان بی . لو وقته دا برنس بلغار ووالی روم ایلی شرقی ـ برنس فردناند ـ هر جیوی بوروی له صداقت دولت علیه‌مان و رکیرا ، اعلان سرنجوی کرد . اوستریا ومجارستان که به موافق عهدنامهٔ برلین به اماتی بوسنه وهرسکی بدستوه بو . به تواوی خستیه سر مملکتی خوی ا . لم دو مسئله‌یه زورم خفت خوارد .

تأسفم کرد مدافعهٔ ام تجاوزه . و محافظه حقوق دولتمان حوالهٔ رأی هیئت وکلایه معاونت عمومی ایوه‌یش آرزو دکم .

دولتعلیهٔ ایه له کل همو دولتکان ریکه امیدم جیو اوان معاونت بکن ام مسئلیه بر طرف بی .

ایش مهم ریك خستنی مالیه ، آوران کردنی مملکت ، رفاهیت و راحتی اهالی شاملـ نه‌م ، زور کردن مکتب وعلم ومعارف ، اصلاحی و صنعت و معرفته ، به تمنای اوه‌که خیدا له دولت وملتی مبارك بکا امر ومجلس مبعوثانم کرده‌وه به جاو بیکوتی ایوه له حضور مدا بختیارم . عزمم قطعیه تا کوردی . انشاءالله مجلس مبعوثان ایش جاك بو ملك وملت دیتی .

خدا توفیق هومان بدا .

مهنکیز مطبعه‌سی م . رفیق

تقلیداً ویا خطاءً عقیده وحقیقت واسلامیت تلقی ایتدکلری بعض حکایات و تشبیهات واسرائیلیاتڭ مخالفتیدر. ایکنجیسی بعض اهل فن واهل مکتبه نظر سطحی و تقلیدی اوله‌رق ظواهر دینی تحصیل ایله بر عقیدهٔ طفلانه‌یی فنونلرده کسب ایتدیکی ملکهٔ فیلسوفانه‌یه مقابله ومحاکمه ایتمکله ورطهٔ اوهام وشکوکه دوشدکلریدر. اوچنجیسی معدن هر کمال بیلدکلری مدارسڭ احواله مخالفت ومباینتیدر. دردنجیسی ظاهراً او فنونڭ بلاد اجنبیه‌دن کلمسیدر. بونڭ چاره‌سی شجاعتلرینی اوقشایان حمیدیه الایلرینڭ عسکرلك مناسبتیله مکاتب مدرسه نام مألوفیله علوم دینیه ایله برابر فنون لازمهٔ مدنیه‌یی کرد علماسنڭ کردلرڭ استعدادینه کوره تدریس ایتمیدر. وکردستانده مدارس مندرسه‌یی احیا اولنارجه العموم اولان طلبه لمیذاتی معارف واوقافدن ویرمکدر. بو فکر اون بش سنه خصوصی مسلکمدی افکار عمومیه‌یه عرض ایدیورم تا که مسلك عمومی اولسون زیرا وقتی کلمش.

ملا سعید کردی

شذرات

انکلتره قرالی حشمتلو یدنجی ادوارد حضرتلرینڭ ذات حضرت پادشاهی‌یه تبریکی متضمن کشیده ایتدکلری تلغرافنامه:

سلطان عثمانیانه!

عثمانلی ایمپراطورلغی پارلمنتوسنڭ اجتماعی مناسبتیله ذات شوکتسمات جناب تاجداریلرینه تبریکات خالصانه‌می بیان ایتمك آرزوسنده‌یم عثمانلی پارلمنتوسنڭ ابراز ایده‌جکی فعالیتڭ بالجمله تبعهٔ شاهانه‌لرینی سعادت حاله ایصال، مملکتکزده تعالی ورفاهڭ حصولنی تسهیل وتأمین وممالك سائره ایله مملکتکز آره‌سنده‌کی مناسبات صمیمانه وصاحبپرورانه‌یی ادامه ایلمسی خصوصلری اخص تمنیاتمی تشکیل ایتمکده‌در.

ادوارد

جواباً کشیده بیوریلان تلغرافنامهٔ همایون

تلغرافنامهٔ عالی حشمتانه‌لرینی اخذ ایلدم مجلس مبعوثانمزڭ بوکون رسم کشادینڭ اجراسی وسیله‌سیله بیان بیوریلان تبریکات خالصانه وتمنیات حسنهٔ دوستانه پك زیاده محظوظیتمی موجب اولدیغندن تشکرات صمیمه‌مڭ لطفاً قبول بیورلمسنی ذات حشمتانه‌لرندن رجا ایدر وکرك متاورلری حقنده‌کی مودت قرالیلرینڭ، کرك دولت فخیمه‌لریله دولت علیه بیننده‌کی مناسبات دوستانه‌نڭ بقا ودوامنی عمق مخصوصنده بولندیغمی اشعار ایلرم.

اتحاد وترقی جمعیتی سلانیك مرکز عمومیسندن عتبهٔ ذات پادشاهی‌یه کشیده اولنان تلغرافنامه:

«خلیفهٔ اسلامیان وحکمدار ذیشان عثمانیان اولان ذات خلافتپناهی‌یه»

مقدر مدید بر زمان امتحان نتیجه‌سنده لمن اهلن استحقاق ملتڭ مکافات حقیقیه‌سی، شریعت مقدسهٔ احمدیه‌نڭ‌ده امر ایتدیکی اصول مشورتدر. بو حق مشروعك طرف ذی شرف همایونلرندن تقدیر وتأمینی ثمرهٔ خیریه‌سی اولمق اوزره بوکون امثالی نامشهود بر سعود پرسرور ملی ایله کشادینه موفق بیورلدقلری مجلس مبعوثانمزڭ تحکیم بنیان شوکت وسعادت عثمانیه‌یی مستلزم اجراآت وخدمات وطنپرورانه‌یه مظهریتیله برابر ذات شاهانه‌لرینڭ‌ده بعد ازین مسعودیت عمومیه ایچنده شاهانه وبختیارانه برعمر طویله نائلیتلری دعواتی ورد زبان ایدرك قلبلرمزڭ بتون صمیمیتیله عرض تبریکات وتشکراته مسارعت ایدرز.

٤ کانون اول ٣٢٤

اتحاد و ترقی جمعیتنڭ سلانیك مرکز عمومیسنه جواباً کشیده اولنان تلغرافنامه:

٤ کانون اول ٣٢٤ تاریخلی تلغرافنامه‌کز لدی العرض منظور عالی اولدی. ذات همایون حضرت خلافتپناهینڭ مقصد یکانه‌لری دولت علیه وملت معظمهٔ عثمانیه‌نڭ سلامت وسعادتی اولدیغندن وطن ومملکت حقنده مستحق ومبارك اولمسی تمنیات جدیده‌سیله بوکون مجلس مبعوثانڭ کشادینی اجرا بیورمش اولملری حسبیله عرض اولنان تمنیات صمیمیه نزد شاهانه‌ده مستلزم ممنونیت و محظوظیت اوله‌رق اعضای جمعیتی سلام سعدانجام شاهانه ایله تلطیف بیورقلرینی شرفنسد تلقیسی اولدیغم. امر و فرمان همایون پادشاهی‌یه امتثالاً تبلیغ وتبشیر ایدرم.

٤ کانون اول ٣٢٤ سرکاتب حضرت شهریاری

: علی جواد

ذات حضرت پادشاهی عموم مبعوثان عثمانی‌یه سرای همایونلرنده بر ضیافت کشیده بیوره‌جقلردر. بو ضیافتڭ نطق افتتاحی‌یه جواب ویرلدکدن صکره اعطاسی ملحوظدر.

صدر اسبق سعید پاشا حضرتلری باارادهٔ سنیه هیئت اعیان ریاستنه تعیین بیورلمش وهیئت عمومیه‌یله تحلیف اولنمشدر.

خدیو مصرڭ امری اوزرینه قاهره واسکندریه‌ده، وپورت سعیدده یوز بر پاره طوپ آتلمش ومجلس مبعوثانڭ کشادی مناسبتیله مصرڭ هر جهتنده شنلکلر اجرا ایدلمشدر. مصرڭ فرقهٔ احرارئی دخی مجلس مبعوثانه بر عریضهٔ تبریکیه تقدیم ایتدیکی کبی جوابنده واقع اولان مظاهرتندن طولایی لوندره خارجیه نظارتنه‌ده تشکری متضمن بر تلغراف یازمشدر.

ازمیر مبعوثلریله برابر درسعادته کلن ازمیرلی مسافرلر اللرنده رایات عثمانی واوکلرنده داوول زورنالر اولدیغی حالده کچنلرده سرای همایون پیشکاهنه عزیمتلرنده کندیلرینه باش کاتب بوصورتله سلام شاهانه‌یی تبلیغ ایتمشدر:

افندمز سزی سلام شاهانه‌لریله برابر «ملتی بویله ارسلانلر کبی کوردکجه پك زیاده افتخار ایدیورم» بیوردیلر.

شهزادکاندن سلیمان وجمال الدین افندیلر حضراتنڭ مکتب فنون حربیه‌یه دواملرینه ارادهٔ سنیه تعلق ایتمکله مشارالیهما مکتبه عزیمت وطلبه میاننده قید ایدلمشلردر.

اوله‌جقسکز. همده شریعت غرانك نداسیله بتون اذهانی مانیاتیزه‌ماالندیره‌جق، روحاً و وجداناً اوامرکز تلقی اوله‌جقدر.

سز اهل تشریع دکلسکز اهل ترجیح و تطبیق احکام الجاآت زمانه اوله‌جقسکز و بویله اساسلرده از بر اهمال و انحراف کسر عددی کبی فرومانده بر یکون عظیم سیئات تشکیل ایده‌جکدر. شمدی تام کورنمه مستقبل ترلاسنده ابوجهل قاربوزی کبی مضرات ایله سنبله‌جکدر. اهون الشرین اختیار عدالت اضافیه‌دور. محالات الراکب کبی بایلسون تا عدالت حقیقیه‌یه استعداد پیدا اولسون. ای مبعوثلر ای موازنه ایدیکز تا که «حفظتم شیئاً وغابت عنکم اشیاء» یعنی سزه حقده زن استخفاف اولنسون. الحاصل عدالت نه عنوانله اولسه عدالتدر. لکن اختلاف عنوانك بیوك بر تأثیری وار حتی منطقده برشئ واحد برعنوانله ضروری اولدیغی حالده دیگر عنوانده نظریدر وصلات عبادت عنوانیله ـ قبله‌یه متوجه اولدیغی حالده ـ صحیح و فرضدر ولعب عنوانیله ویاخود قبله‌یه توجه اولنمه باطل و حرامدر. نماز صورة اوینمازدر بناءً علیه مشروطیت وقانون اساسی دینیلان عدالت و مشورت بو عنوان ایله برابر او عنوان محتشم ومؤثر وعدالت محضه‌یی متضمن وقطعهٔ استنادینی تأمین ایدن ومشروطیتی براساس متینه استناد ایتدیران واوهام وشکوك صاحبنی ورطهٔ حیرتدن قورتاران و استقبال واخرتمزی تکفل ایدن ومنافع عمومی اولان حقوق الهی ایاقلر التندن بیزی تخلیص ایدن و حیات ملیه‌مزی محافظه ایدن وعموم اذهانی مانیه‌تیزمه ایدن واجانبه قارشو کاللزی ومتانتمزی و موجودیتمزی کوسترن وسزی مؤاخذهٔ دنیوی واخرویدن قورتاران ومقصد ونتیجه‌ده اتحاد عمومی‌یی تأسیس ایدن واو اتحادك روحی اولان افکار عمومیه‌یی تولید ایدن وجوروك مساوی مدنیتی حدود حریت و مدنیتمزه کیرمکدن منع ایدن وبزی اوروپا دیلنجیلکندن قورتاران وکیرو قالدیغمز اوزون مسافهٔ ترقیدن سر اعجازه بناءً زمان قصیرده طی ایتدیرن و نوران واربانی و سامی توحید ایدرك زمانیله بزه بر بیوك قیمت ویرن وشخص معنوی حکومتی مسلمان کوسترن وقانون اساسینك روحی واون برنجی ماده‌یی محافظه ایدن و اوروپانك اسکی ظن فاسدلرینی تکذیب ایدن ومحمدی خاتم انبیا وشریعتك ابدی اولدیغنی تصدیق ایتدیرن ومخرب مدنیت اولان دشمنلرك قارشی سد چکن تبان افکار وظلام تشتت آرایی صفای نورانیسیله اورته‌دن قالدیران وعموم علما و واعظلری اتحاد وسعادت ملته واجراآت حکومت مشروطه‌یه خادم ایدن وعدالت محض ومرحمتلی اولدیغندن عناصر غیر مسلمه‌یی دها زیاده تألیف وربط ایدن ـ اوت، اوت. دها زیاده ربط ایدن؛ زیرا اونلرك اطمئنانی قطعهٔ دیانته استناد ایتدیرمکله‌در ـ واك جبین وعامی بر آدمی اك جسور وخاص ادم کبی حس حقیقی ترقی وفداکارلق وحب وطنله متحسس ایدن و هادم مدنیت اولان سفاهت واسرافات وحوائج غیر ضروریه‌دن بزی خلاص ایلیان ومحافظهٔ اخرتله برابر اعمار دنیا ایتمکله سعیه نشاط ویرن وحیات مدنیت اولان اخلاق حسنه وحسیات علویه‌نك دستورلرینی درس ویرن وهر بریکزی اللی بیك کشینك تقاضای حقندن تبرئه ایدن وسزی اجماع امته کوچك برمثال مشروع کوسترن وسریته بناءً اعمالکزی عبادت کبی تلقی ایتدیرن واوچیوز ملیونك حیات معنویه‌سنه قصد جنایتدن سزی تخلیص ایدن اول شریعت غرا عنوانیله کوستره‌کز بوقدر فوائدی تحصیل ایله برابر عجبا نه کبی شیئی غائب ایده‌جکسکز. اگر دینلسه مجاهدینك روابطی وفنونده‌کی حقائق شریعت غراده نصل چیقاریله‌جق وتطبیق بن دیرم علمای دینك افکار عمومیه‌لرینه مراجعت ایدیکز واذهان نقاده حواله ایدکز. فخر اولسون دیرم که اوکلیتدن جزئیاتم جهتیله امداد ایدیورم که بندن سؤال ایدکز. مدنیتك محاسن حقیقیه‌سنی شریعت غراده دها ایکلی کوستره‌جکم وفنونده‌کی حقائق علمیه‌نك نتیجی برنصوص قاطعهٔ اسلامیه‌یه مخالف اولدیغنی اثبات ایده‌جکم. مخالفت آنجق فنونك بعض نظریات وباجزئی فرضیاتیه‌دور که کنجلرمز طوطی تقلیدی کبی یقین ظن ایتمشلر ونصوصك بعض ظواهر غیر مراد میانه‌سنه وقوع بولور. ای مبعوثلر مجلهٔ الاحکام بر حسنهٔ نادره. اسلامیت سزدن چوق بیوك شیلر بکلیور. پیغمبرده زمان سعادتده الی قالدیرمش کبی سزه ندا ایدیور.

همده قوت قانونده اولسون یوقسه استبداد منقسم اولمش اولور. قانونك قوتی مقننك قوتیله‌در (ان الله هو القوی المتین) قانون الهیده‌کی قوت وعقائد حقه جهتیله‌درکه برزمان قصیرده شرق وغربی عداله مظهر واستیلا ایتدی. شریعتك بیوکنه اطاعت استبدادك غیریدر. زیرا شریعتده فوق ایدن الله بیوك بر آدمه اسارت تقلیدن تخلص وحریت شرعیه‌دن تکمل ایچون حس احترام ومحبتها اطاعت جبر وخوف اوزره مؤسس وتبه افکار جهتیله شمدیکی زمانده استعدادی قالمیان استبدادك غیریدر. مسالك وادله‌ده اختلاف مقصد ونتیجه‌ده اتحاددر. قوهٔ دافعه وجاذبه کبی برقیاسده بولنملی تا موازنه بوزلمسون صرف اتحاد تقلیدی انتاج ایلیور.

حریت مطلقه‌نك میدانی اولان کردستان طاغلرنده بیوه‌ش و عادات و اداب وتراکت نامیله هیچ برقید آلتنه کیرمامش وحریتنی هیچ برشیئه ولته فدا ایتمه‌مش وحتی زمان استبدادده حریتك عنوانی و اك مساعد برزمینی اولان دیوانه‌لکی قبول ایتمش و عالم غیبدن کلان بر صدای معنوی وجدانده طنین انداز اوله‌رق قلبنده‌کی اسلامیتی تهییج وغیرتی تمویج ایدرك بو حرارتلی حسیاتی عکس صداسی کبی اظهار ایتمش بر آدمك عصبیتدن نشئت ایدن افراط وتفریطی اونك خلوص نیتنه و اختیارلغنه باغشلامق مقتضای مروت وانسانیتدر. (بس کنم چون زیر کاترا این بست) (تاك دم کردم اکر دروه کسست) یشاسون عدالت الهی ... ابدی اولسون شریعت احمدی، پایدار اولسون مشروطهٔ مشروعه:

بن کرد اولدیغم ایچون کردلره دائر بر ایکی سوز سویلیه‌جکم. شویله‌که: بزم کردلر معارف قاپیجلرینك خطوط جوهریدن اوکرنمشلر. معارف جدیده‌دن درت سبب ایچون اورکیورلر برنجیسی بعض مسائل فنیه‌یه بعض عواملك

بو ایكی قلم واردات قیمت وكمیت اعتباریله توأم بنابرین قیودده مطابقت لازم ایكن آری نظامنامه‌سی بوطتیدن باشقه بالخصوص طشره‌ده برملك طابو ودیكر قیودنجه یكدیكرندن آیریلمسز فرقلی. مقررات واقعه ایجابنجه ملتزم وكفلاسنك تأمیناتی قضیه‌سنده قیمت حقیقیه عد اولنان قیمت رایجه ایسه بتون بونلرك غیری در. شو محذور ویركو اداره‌سنده دفتر خاقانی‌یه یا بر شعبه واردات اولان دفترخاقانینك و كذلك الیوم شهر امانته مربوط ویركو اداره‌سیله برابر مالیه‌یه ربط والحاقی شقلرندن برینك تعیین واجراسنده وجوب قطعی كوسترمكده‌در.

اورمان ومعادن وقتیله مدیریت حالنده مالیه‌ده ایكن زراعتك علاوه‌سیله نظارت شكلنه كیردی پوسته وضبطیه نظارتلری وشهر امانتی داخلیه‌یه مربوط بولنیور. بونلرك كیمی داخل بودجه كیمی دكلدر. رسوماتده سوزده مالیه‌یه مربوطدر. پوسته وتلغرافك داخلیه‌یه هیچ مناسبتی یوقدر. طشره تشكیلاتنده ده بعض محتاج تعدیل شیلر اولسه گرك. مثلا قونیه ولایتنده بو بردر سنجاغی یالكز برقاچ قضامله ملك برلوادر. حالبوكه تكه سنجاغنه متصل اولان بو متصرفلغه واونده متصرفلغه لزوم واردر. دیكر طرفدن آیدین ولایتی داخلنده رغماً قضاسی من كل الوجوه جسیم ومهمدر. وار ایكی بر قصبه‌در: قضا من بعد لوایه تحویل واصدار ایدلمدی. خلاصه مركز وطشره‌ده لسبب ایجاد وبالابطال ایدلمش بعض موقع ومأمورلرك وجودی قابل انكار دكلدر.

بو تفصیلاتی اعتقادی مقصد اوله اخره مركز وطشره تشكیلاتنجه مجاب ایدن تعدیلاتك اجراسیله تحقیقاته باشلانمق لزومنی اثبات ایلمكدر. [illegible]

بو صورتله تشكیلات حاضره تعدیل ایدلدكدن صكره دوائر مركزیه و ولایتجه یكلمش بزر قادرو یاپلی. بو قادروده یالكز موقع مأمورلر اعتبار ایدلملی. لزوم حقیقی‌یه مبنی اولمسی لازم كلان بر قادروده موجود مأموریت وخدمتلر احوال مالیه‌مزه نسبتنده معاشلر تخصیص اولنملی. بو قادرولك تنظیمنده قضالر ولایتلرك آدای ذاتیه وآمال شخصیه‌سنه براقلملی. مركز وطشره‌ده دوائر وشعبات مختلفه‌یه منسوب مأمورلردن مركب بر هیئته تودیع اولنملی. بونلرك نقطه نظرلرنده هر وظیفه‌نی لزوم حقیقی‌یه وسرعت وسلامت معامله‌نك تأمینه معطوف بولنملی.

نتیجه‌ده تنظیم و احضار ایدیله‌جك دفاتر تدقیقه مجلس مبعوثانه تقدیم اولنملی. نه بولده تقرر ایدرسه اوله وكوزل اوكنده بولندرلملی. قسماً ویاكلیاً الغو وتنسیقنه اراده استحصال ایدلمشلر دخی اعاده مأموریت ایتدیرلمك صورتیله كوزله‌جك اسكی بودجه‌یی ده دیكر ایله آله‌رق بوندن سناً وفعلاً تقاعده دعوت اولنه بیله‌جكلر، حكومت مشروطه‌یه دوام مأمورلرندن مضرت ملحوظ اولنلر، طشره‌دن سیاست استبدادیه ایله كتیرلمش [illegible]. تكثیرلمین زنكینلر، وهركزده تجارت وسائر صدودیله مرفهاً یكینه‌بیله‌جك اغنیا زاده‌لر، اخراج و هر قلمه مناسب مقدار لازم تفریق و دیكرلری ترخیص ایدلدكدن وبلا اقتدار واستحقاق، مواقع مهمه‌یه یكجمشلر مناسب درجه‌یه تنزیل قلندقدن صكره باقی قاله‌جق موجود موقته بر بودجه‌یه ادخال اولنه‌رق مجلس مبعوثانجه قبول وتصدیق ایدلملی. [illegible] شو قدر كه اصل قادرو مقدارینه تنزیل ایدیجیه قدر خدمت دولته یكسنه الیماملی. خلاصه مجلس مبعوثانجه بودجه توازنی تأیید تكالیف ویا تنقیص مصارفدن زیاده تأمین مناسبه‌سی آراملی [illegible] ده بجز وتصرف تعدیله واقعه‌نشر وطبع خدور قاعده‌ده جلوه سیاز ایكن زمرانه عكس حرمته مسموم ایدلمش و لیكن [illegible] قلوب رعیت‌ده‌یی امراز اجتی [illegible] قسیز ورتی نفاق وشقاقه میدان ویرمامیلی [illegible]

* * *

[illegible] بدیع لرنكان خلاصه‌سی كزدیكك مبعوثانه [illegible] عقالی [illegible] ملیقلد [illegible]

[illegible] الحاصل [illegible] حال آو دیكر [illegible] اوروپایه حكامه [illegible] اظهار فكر [illegible] اخلاق.

قدر دیانجیلك اتمك دین اسلامه بیوك بر جنایتدر وحیات ملته قصد ایتمكدر. دنیا ایچون دین فدا اولنماز براهین عقلیه اوزرینه مؤسس اولان دین اسلام بشقه دینه قیاس اولنمز. اوت اوروپادن اخذ واقتباسه محتاجز. احتیاجز ادارهٔ ملك وتنظیم قوای حربیه وبحریه‌دن وفنون وصنایعدن ایشمز. یارابانلریدر (دیمزك امریكه) زیاده بزدن یالكز عدالتی ایستر ومدنیتی بكلر تاموازنه‌سی بوزلماسین. بو ایكی اساسه شریعتمز مؤسس وكفیلیله ناظردر. ضعف دیانتله اخوت وحریت ومدنیت بطالتی ونفس شوارلنك زهرلنمش جیفه‌لت ومیوه‌لری یكارز. عجبا [illegible] وعمرین وهارون ومأمون وامثالی‌دیكی [illegible] دنیانك ترقی ایدنلر؟.. زمان [illegible] حكمفرما اولان استبداد [illegible] بدری [illegible] اولدیغی حالده صدر اولك حكومت وعدالت ومساواتلری برهان باهردركه شریعت غرا حریت جوق وعدالتی [illegible] دستان [illegible] الیله واساس [illegible] حقوقی تحیح [illegible] روابط [illegible] ماكیده [illegible] قطعیا حكم ایدییورم. [illegible] متمدنی [illegible] اخلاقمز [illegible] كلمش [illegible]

[illegible] شریعت [illegible] احكامندن وبعض حقایق شرعیه‌لی [illegible] كوسترد یكلدن [illegible] ترقی [illegible] دور [illegible] كویا فوق الشریعت [illegible] شریعتدن [illegible] [illegible]

[illegible]

بوسنه و هرسکی ضمیمهٔ ممالك ایلمکه تهالك کوسترمشدر .

کرچه بلغارستانك اعلان استقلاله سبب ظاهری اولەرق اورتەدە بر کشوف حادثەسی وار ایسەده رای و مطالعهٔ قاصرانه‌مزجه بلغارستان امارتی بولندیغی حال و وقع ایجابجه هرحالده عاجلاً بویله برشی یاپمق ایچون بر فرصت تحریسنه مجبور ایدی. عکسی تقدیرده بورده ایلدیکی بتون آمال خیالپرستانه‌دن فراغت و برلین عهدنامه‌سیله معین اولان اوتوز سنه اولکی وضع و وقع حقیقیسنه رجوعه موافقت ایتمسی ضروری اولوردی ، چونکه آرتق قارشوسنده هر دیدیکنی یاپدیرمغه الشدیردیغی بر حکومت مترددهٔ ذلیل دکل قوی و منتظم بر اداره مشروطه کوره‌جکدی .

[illegible] اوده اکا قطعی هیچ بر ماهیت عطف ایده‌میه‌جکدی . ۲ کز شو انقلابك حدوثنه و نتیجه‌سنده دولتی تفتیش [illegible] اوقدر [illegible] اعلانه ایصال ایده‌جکنه قائل اولمه‌یدی ، ایلك بونی یاپماز [illegible] زیاده [illegible] اولمه‌مسی انتظار ایلردی . حالبوکه [illegible] ملتك بتون قدرتی بر قدرتیله برابر [illegible] قابلیت و تکملاته استعدادی زوغا اولدی ، بتون عالم حیرته دوشدی . دار و اغیارك التفاتلری [illegible] وردی .

اینك جدی ، جدیله برابر بتون ملت عثمانیه‌نك قدرت اصلیه‌سنی [illegible] کارانه بر صورتده تجلی ایلدی . بو حال دوستلری سوندیردی ، دشمنلری دوشوندیردی . ایلك فرصتده استفاده‌یه موفق اولانلر ایسه عاجلاً چوق یاپدیلر اجرا [illegible] برسابق چیقی اولدی . [illegible] آنلری [illegible] شو آره‌ده فورطونه [illegible] چکدی [illegible] قارشو عثمانلی حکومت مشروطه‌سنك [illegible] چیقاریلمق وقتی اولمیوب اجتهادینه سوق ایلدی .

هر فرصتدن استفاده یلتان یونان حکومتی ده کریدك الحاقنه تصدی ایتدی .

ایشته حکومت مشروطه‌مز مبدأ تأسسنده بویله اوچ مسئلهٔ خارجیه ایله معروض قالدی وجداً مشکلاته دوشدی .

مابعدی وار   سلیمانیه‌لی سیف‌الله

تنسیق عادلانه

مجلس مبعوثانك نظر دقتنه

— کچن نسخه‌دن مابعد —

کلام فکر مختصرمزه :

اولا بزلرده امور مالیه‌دن هرزمان ایچون امور حسابیه قصد ایدلمشدر. بوکا دلیلده امور حسابیه‌دن بشقه اقسام فنون اقتصادیه‌دن بی بهره مالی مأمورلرینه مالیون نظریله باقیله کلمشدر .

ایشته سقامت بورادن باشلایور .

بوسببدندرکه هرنه زمان حکومتجه بر دفعه‌نك اصلاحی ، موازنه مراد اولنمش ایسه مالیه‌مز هر دفعه‌سنده معاش و مصرف دفترلرینه صارلمش تسبیقات و تنقیحاته قویولمش . . . . ایر طرفدن واردات دفترینی اله آلمش ، کوز کزدیرمش عدد رسوم و تکالیفی اضعاف مضاعف کورمش ، فضله بر رسم و ویرکو طرحی امکانسزلغنی حس ایدرك تکالیف موجوده‌نك تزیید نسبتی مناسب بولمشدر . انجلرندن اقتراحات فنون اقتصادیه‌یه انتساب و اختصاص ایتمش برقاچ ذوات بولنمش ایسه بونلرده محیط عملیات و تطبیقاتلرینك محدودیت و محصوریتندن ناشی ثروت ملت و مملکته خادم وسائل بر مطالعه سانده اظهار عجز ایتمشلردر .

بوکون مشروطیت اداره‌مز هر درلو اصلاحاته مساعددر . عموماً حسن نیت موجوددر . بومیانده جهت اقتصادیه اهم اوردر . فقط قاش یاپارکن کوز چیقارماملی . روح دولت مال اولدیغله برابر بونده اصلاحات تدریجیه موافق عقل و حکمت ایکن مشروطیت اداره‌نك شرط اولی بودجه‌نك موازنه آنی و قطعیسی [illegible] کبی صایلدی . فعلاً مشروطیت حالنی اکتساب ایتدیره‌جك شکل حکومت انتخاب و تأسیسی قصدنده کوشش [illegible] . تأخردن تأخره اوغرادلدی . حصر افکار و وقف اشتغال ایدیلان مالیه جادهٔ عبثه توغل اولندی .

وضعیت حاضرهٔ ملیه‌مزك ایلك آوانده اکتساب ایتدیکمز اهمیت غیر منتظره احاندن بالاستفاده بیوك بر استقراض عقدیله بعض مؤسسات مضره‌نك الحاقی و بریه و بحریه و بلدیه‌مزك سرعتله اصلاح و اکمال لوازمیله بدل « التأنی من الرحمن » دستورینك باعثمانی ایله تطبیقنی دها موافق کوردك .

نوجوان مشروطیتمزه بتجه عکس العملی آچمش طرفداران استبدادك وقایع روزمره‌سنه معروض قالدیغی بر صورتده بیکلرجه کیسه‌نك نان و نعمت ثروت و مستندلك قطع و تنقیصی ایله ذائقهٔ مشروطیتك زهرابه حرمته تقلیبنده باس کورمدك . نه بیوك غفلت .

الآن مالیه ایچون جالب اولنان موسیو لوران دفتر قارشیده مقصودر معاملات حسابیه ایچون بر خط حرکت تعیینله بالاکتفاء منابع ثروت تحریسیله اشتغال و افراددن و خزینهٔ خاصه‌دن مالیه‌یه کچه‌جك عیده‌لرده اوقرنان ۹۲ معدن و ۲۵ پترول وسائره امتیازلرندن ملیونلر استحصالی کبی بر محسندر منتظر اولان خدمات و لیاقات شهیره‌دار هنوز بر اشارت کورولمه‌مشدر ، موباره منظمات و تسبیقاتله اوغراشمقده‌در .

[illegible] دن بو حمدیونکر اولان جناب مالك الملك ، اوك فاطر کائناتك امت نجیبهٔ اسلامیه‌نك هر آن و زمان معیندر . زیرا بویله اعادی ایله محاط ، اقالیم بعیده و مناطق مختلفه‌دن مرکب ، عناصر متضاده ایله مسکون بر مملکتده ذاتاً قواعد انقلابیه‌نك ایڭ بیوك شاهدی ، جناب حاکم مطلقك لطف خاصی ، لان انقلاب خیرمزه باعث عرق بوکبی اجراآت کونه‌منابه ایله قابل تألیف دکلدر .

ایشته شو سلسله حاکمیز قلب و فکرده و ماضی و مستقبلمز بودجه‌سی کوز اوکنده اولدیغی شائبهٔ افراط و تفریطدن بعیداً بر صورت تنسیقهٔ عادلانه دوشوندك .

اولا دوائر مرکزیه‌دن بعضیلری مدیریت درجه‌سنده ایکن امکان وجهه انتظام ایله اعلا [illegible] و شعبات دوائر ایسه کاه بر نظارته کاه دیکرینه ربط و الحاق ایدلمشدر .

مثلا قانون مخصوص مبین وجهله ویرکو اراضی و مسقفات فیشدن آیرلمه نظراً طابو اصل ویرکو فرعی اولدیغی اوزره معامله و حقیقه

فی الحقیقه دولت علیه‌نك حقوق واستقلالنه تجاوز اولندیغی، وبناءً علیه اول باول بوراسنك تسلیمی لازمکلدیکی قابینه‌لرجه قبول اولنمش براسدر، بواساس ایسه بك قیمتداردر، اوزرینه حقوق ومنافعمزی مهما امکن محافظه ایدرك بربنا قوریله‌بیلیر. متجاوزین اوروپانك شو تلقیسندن، و دها بعض احوالدن ناشی طوغریدن طوغری‌یه حکومت سنیه ایله بر چارهٔ تسویه تحریسی اساسی قبولنه مجبور قالدقلرندن بوده مسائل معلقهٔ حاضره‌نك حقوق ومنافع دولته مهما امکن موافق برصورتده حلی تسهیل ایده‌جك تجلیاتندندر. بناءً علیه اوروپا افکار عمومیه‌سنك مظاهرت معنویه‌سنه وجوهله مستند اولان سیاست جدیدهٔ مشروطه‌مزك عالم مدنیتده حاصل ایدیکی حسن تأثیره وصدای ملتك اهمیته بیوك بربرهان تشکیل ایدن شو تجلیاتی تقدیر ایتمك وتسهیلاتی تعقیب ایتمکسزین حتی بتون مسائل معلقه‌یی قطعی بر شکل وصورتده ربط ایله بر تصفیهٔ سیاست حصوله کتیرمك لازمدر.

با مردم سهل کوی دشوار مکوی
با انکه درصلح زند جنك مجوی

تلخیص سیاسی

- مابعد -

شو حالده امور ادارهٔ داخلیه‌مزی جداً تذبذبه اوغراتمش و بعض یرلرده امنیتی عادتا مفقود درجه‌سنه کتیرمشدی.

ممالك عثمانیه‌نك هر جهتی عینی تسویه قابلیتده اولمدیغندن، کرك اختلاف مزاج وعناصرله وکرك انوار معارفك هرطرفه سیاناً انتشار ایده‌مامسیله بر طرفك اداره‌سی دیکر طرفك اداره‌سنه بکزه‌مدیکندن مرکزك علی الاطلاق برقرار و تدبیری تطبیقاتیجه تولید محاذیر ایتمکدن خالی قالمامده بولنمش، وعلی الخصوص شو صوك سنه‌لرده هر طرفك طبایع واستعداد وقابلیتی نظر دقته آلمقسزین شلرکان وخوش کورنمکه بلتنان کیمسه‌لرك سوق واغراسیله وتوقسزجه طرح ایدیلان بعض رسوم وتکالیف یوزندن‌ده جابجا آثار ناخشنودی ونفرت کورنمکه باشلامشیدی. حتی سکنه‌سی غایت مطیع اولان حوالیده‌ده بوحال باش کوسترمش، اهالی آرتق الی‌اه دیکه وباشلرینه بلاکسیلان مرتکب مأمورلری ضرب ایله مملکتلرندن چیقارمغه باشلامشلردی.

بوحال حوالی یمنده‌ده دها الیم برصورتده حکمفرما ایدی. یمن‌ده نائرهٔ عصیانك اطفاسی بردرلو قابل اوله‌میوردی. اوراسی عثمانلی باورولرینه عادتا برمقبر اولمشیدی. نتیجه‌سز وبناءً علیه بیهوده حرکات عسکریه‌دن بوغصنفرلره نور کلمش، و الك زیاده شایان تأسف احوالدندر که عثمانلی عسکرینك حربه جان آتدقلری ضرب مثل حکمنده ایکن یمنه سوقلرنده شو صوك سنه‌لرده مشکلاته تصادف ایدلمکده بولنمشیدی.

حرکات عسکریه آنجق لزومی حالنده وبر نتیجهٔ متصوره‌نك استحصالی اوغورنده اجرا ایدلمك ونتیجهٔ حرب ادارهٔ عادلهٔ ملکیه ایله ادامه اولنمق قاعدهٔ حکمت حکومتدن اولدیغی حالده یزده حرکات عسکریه دائمی حکمنه کیرمش و بعض یرلرك ضبط وربطی ودولته تأمین ارتباطی قوهٔ قاهره‌نك وجودینه معلق قالمشدی.

عراق حوالیسی ایسه دها بدتر بر حالده بولنیوردی، واقعا اوراده علنی بر عصیان یوقیدی. فقط مملکت کوندن کونه خرابه یوز طوتمقده، و الك اوفاق بر اثر عمرانك حصولی قابل اوله‌مامقده‌ایدی. انهار، برمملکتك باشلوجه فیض وعمرانی ایچون ید قدرتك بر احسان طبیعیسی اولدیغی حالده بوقطعهٔ جسیمه‌ده آقوب کیدن ایکی نهردن حقیله استفاده اولنمق جهتی دوشونیلمامکده، وشوصورتله احسان خلقته مادهٔ عدم استحقاق کوسترلمکده ایدی.

بغداد ولایتنك قابلیت انباتیه‌سی مانند مصر اولدیغی حالده بو خطهٔ فسیحه‌ده فقر وضرورت رفاقتی وعنادنده خوف وخشیت کیتدکجه آرتمقده ایدی.

کردستانه کلنجه اوراده دخی جهالت وسفالت اولانجه تأثیریله مملکتی افنا ایدیوردی.

زواللی کرد هموطنلرمز فطرةً هر کونه ترقیات مدنیه‌یه قابلیتلری درکار ایکن تنمیهٔ ذکا وعرفانلرینه عائد الك اوفاق برارشاد ودلالته مظهر اوله‌مامق یوزندن دائمی برمبارزهٔ حیات ایچنده امرار اوقات ایتمکده، وآنجق محاسن فطریه‌لری سایه‌سنده موجودیتلرینی محافظه ایده‌بیلمکده ایدیلر. شو احوال ایچنده ینه کردستان بك چوق علما وفضلا یتشدیرمکدن خالی قالمامشیدر. بونلرك درجهٔ کمالاتی برطالعك سوقیله ممالك متمدنه‌ده برور شباب اولان شبابنك خارقهٔ ذکا واستعدادی، برملتك درجهٔ قابلیت فطریه‌سنی انظار عامه‌ده اثبات ایدن آثار باهرهٔ مفتخرتمزدندر.

ایشته ممالك عثمانیه داخلی وخارجی شو شکل ووضعیتده بولندیغی بر صره‌ده قانون اساسی اعادهٔ اعلان اولنمش وروح ملت ودولته برحیات تازه کلمشدر.

اساساً شو مقاله‌یی یازمقدن مقصد قانون اساسینك اعلان اولندیغی زمان دولتك خارجاً وداخلاً نه حالده بولندیغی‌و ادارهٔ مشروطه‌نك بو دولتی نصل مشکل ومذبذب بر حالده تسلم ایدیکنی اراءه ایلمکدن عبارت اولمسیله قانون اساسینك اعلانی متعاقب ظهوره کلان بعض حادثات سیاسیه‌نك اسباب ومنشألرینی دخی تبیین ایتمك ایجاب ایلمشدر.

ادارهٔ مشروطه‌نك اعلانی، داخلاً وخارجاً بو دولتك وهن و ضعفندن مستفید اولانلرجه عظیم دهشت واندیشه‌یی موجب اولمش وبوله برانقلاب جسیمك بو درجه سکون واعتدال ایله حصوله کلسی، ملتك هر وجهله قابلیت ودرایتنه، والی‌ماشاءالله تعالی عهد قریبده دولتمزك استکمال قدرت ونباهته جداً مدار اتخاذ و قناعت اولنمسیله دولتمزك حال تذبذب اشتغالندن اساساً استفاده‌یه قرار ویرنلرکسوك استفاده فرصتنی فوت ایتمامك ایچون تعجیل حرکتی استلزام ایلمشدر.

ایشته بوملاحظات نتیجه‌سیدرکه بلغارستان امارتی استقلالنی اعلان ایتمکه وآوستریا حکومتی‌ده

سحیفه ابدیاً طولنمی، اوزرندن چیقاسی ممکن اولمیان برکرداب عمیق اختلاف حصوله کتیرمش، بیکلرجه اردولری محو وهلاك ایتمش ایدی. امور مذهبیه هردرلو مقاصد غیر مشروعه‌یه آلت اتخاذ ایدلدیکی اوظلمات جهالت دوره‌لرنده بویله برپولیتقه‌نك بویله بر نتیجهٔ مؤلمه‌یه منجر اوله‌جغی طبیعی ایدی. فکر زمان، تأثیر محیط، تمایل اقدام بالضرور بونی اقتضا ایدر ویشقه برمسلك وسیاست نشو ونما بوله‌ماز ایدی. فقط شمدی یکی فکرلر، یکی نظریه‌لر، یکی مسلکلر عالمی تنور ایدیور. حقایق احواله واقف اولانلر، فکر حقیقی حریت ایله پرورده بولنانلر عینی بر دین ایله متدین، عینی رفاهٔ علویه اوغورنده چالیشمغه ساعی ایکی بیوك قوم اسلامك کندیلرینی هرطرفدن احاطه ایدن اعدانك کوزلری کوره‌جك درجه‌ده ضعف بصره اوغرامالرینه، کوزلرنده مملکتی محو وبازیچهٔ استیلا قیله‌جق درجه‌ده پردهٔ جهل وتعصب ایله باغلی بولنمسنه میدان و احتمال ویره‌مزلر. ممالك عثمانیه‌ده ایشته برصباح الخیر سعادته نائل اولدق. شمس حریت فرق امتده لمعان ارلمغه باشلادی. ایرانده دها زیاده زحمت چکرك، دها زیاده هائله‌لره، فاجعه‌لره اوغرایه‌رق، بتون ملت بر بحران الیم ایچنده بولنه‌رق عینی مقصدك تحققی ایچون چالیشیور. معمافیه ایرانده‌کی کابوس حاضرك، سحاب مظلم اختلال مقاتلاتك قریباً مندفع ومنشق اوله‌جغنه قناعت کامله‌مز وار.

ایشته اووقت ایکی مملکت عینی بر کونشك فیضندن حصه‌مند اوله‌جق وینه ایشته او وقت سنیلك، شیعیلك اختلافلری برطرفه آتیلرق ایکی مملکتده اسلام اولدیغی وایکی مملکتده دستور حکمت وسیاستی کلهٔ قدسیهٔ شهادتدن عبارت اولدیغی انظار اهل ایمان ووجدانده تجلی ایده‌جکدر. فقط ینه ایشته اووقت کردلرك وظیفه‌سی اهمیت، اعتنا وتزاکت کسب ایلیه‌جکدر. زیرا بودور جدیدده، بوافکار جدیده‌یه کوره طرفینی حقیقی صورتده یاقلاشدیرمق، متوسطلك خدمتی ایفا ایتمك، آیریلق غیریلق قالدیغنی اثبات ایلمك وضعیت جغرافیه‌نك، سوابق تاریخیه‌نك، مقتضیات حالیه و آتیهٔ سیاسیه‌نك کردلرك دوش غیرتنه تودیع ایلدیکی اك اساسلی، اك عالی، اك مقدس برمشغله اوله‌جقدر.

کردلرك یالکز وضعیت جغرافیه‌لری دکل لسانلری، طرفین ایله عصرلردن بری دوام ایدن شدت اختلاطلری بوایشك حسن ایفاسنی وموفقیتله نتیجه‌لنمسنی کندیلرینه تسهیل ایلیه‌جکدر. فقط هر شیده اولدیغی کبی بونده‌ده اولا افکاری تربیه ایتمك، حاضرلامق، کرد دماغلرینی شمدیدن اوغایه‌یه کوره ایشلتمك لازمدر. فکرمجه جمعیتمزه ترتب ایدن وظائف املائیه وانسانیت‌پرورانه‌دن بریده ایشته بودر.

پایان

اسماعیل حقی

اتحاد

برملتك قوامی وصلاحی اتحاده سی، تفرقه و تشتتدن تباعد ایتمکله حاصل اولور، تفرقه وتشتتدن ماعدا هیچ برسبیله برقومك بنای مجد وشرفی یقلمامشدر [ولاتفرقوا] نص جلیلی و یدالله مع الجماعه، خبر شریفی بوکا برهان قاطعدر دائرهٔ اتحاد امتدن خروج ایدن کیمسه هیئت اجتماعیه‌نك سلب مهابتنه تصدی ایتمش اولورکه هیئت اجتماعیه‌نك محافظهٔ عز ومجدتی، ووقایهٔ حضور ومنفعتی، و افراد نوعك استکمال اسباب استراحتی ایچون اویله‌سنه قارشو اعلان بغض وعداوت اولنمق لازمکلیر. مستلزم نفع عام اولان روابط اتحاد عمومی‌یه مخالفته قالقیشان سبکمغزانك ضررلرندن نوع عامی وقایه ایچون اوکبیلرك ازالهٔ شرارت ومفسده‌تلری شرعاً وعقلاً واجب اولور.

شیرازهٔ انتظام امت اتفاق واتحادله‌در آنی احکام وتأییده چالیشانلر جمیع احوالده معزز ومکرم‌درلر واحق اوسایه‌ده نائل نعمت واستراحت اولورلر. همتلری اغراض شخصیه و مطامع مخصوصه‌یه معطوف وعزم و نیتلری جمع مال و منال ایله مصروف اولانلر طرف زائده میال بولنانلر اتحادك دشمنی، وهیئت اجتماعیه‌نك خصم اطمئنان واستراحتی اولدقلرندن عندالنهایه حاللری قهر ومذلته ومحو نکبته منقلب اولور.

بناء علیه کتب اللهیه، واوامر رسول‌اللهیه مخالف، و مسلك ارباب تحصیل و حکمته منافی اولان طریقه صاپمامق وهیئت اجتماعیه‌نك تقویه وترصین اتحادینه چالیشمق دیناً وسیاسةً هرارباب عقل وبصیرته متحتمدر، اتحاد قدر دیناً وحکمته مرغوب برسیرت، واونك قدر جالب منفعت برمؤثر حرکت یوقدر.

بوکون اك‌زیاده محتاج اولدیغمز شی ایسه اتحاددر فقط جدی ومصون التزلزل اتحاددر.

سلیمانیه‌لی
سیف‌الله

اجمال سیاسی

اوروپا احوال سیاسیه‌سنده شایان تذکار برتبدل یوقدر. دولتلر منفعتلرینك تألیفی مسالمت عمومیه‌نك محافظه‌سنده تأمینه، و بونی اخلال ایده‌بیله‌جك کافهٔ مسائلك مصلحانه چارهٔ تسویه‌سنی تحری‌یه چالیشمقده‌درلر، بوجمله‌دن اوله‌رق بالقان مسائلنك‌ده حلنه تشمیر ساق اهتمام ایدیورلر.

کرچه بالقانلرده اویانان اسلاو فکری بعض آمال مفرطه‌یه میدان آچمش و مسلك سیاسیلری بردرجه‌یه قدر بوآمال وتأثیراتك تحت تضییقنده جریانه تابع بولنان حکومتلر اره‌صره حضور و مسالمتی اخلاله بادی اوله‌بیله‌جك برخط حرکت اتخاذنده مضطر قالمقده بولنمش ایسه‌ده صلحپروران اوکبی تمایلاتك دائرهٔ فعلیاته چیقمسنده حائل اولمقده‌درلر.

بتون شو احوال، مسائل حاضره‌نك صلحاً تسویه‌سی حقنده‌کی امیدی تقویه ایدیور، ودولت علیه‌نك دول متمدنه‌نك تقدیر ومظاهرتنه مقرون اولان مسلك سیاسیه‌سنك نتیجه‌پذیر موفقیت اولمسی امیدینی آرتدیریور.

۳ ذی‌الحجه ۱۳۲۶ جمعه ایرتسی ۱۳ کانون اول ۱۳۲٤

جمعیت طرفندن منتخب
صاحب امتیاز و مدیری
سلیمانیه‌لی توفیق

شرائط اشترا
طشره ایچون سنه‌لکی پوسته اجرتیله
برابر ۸۰ ، والتی آیلغی ٤۵ غروشدر

نسخه‌سی بر غروشدر

کرد تعاون و ترقی غزته‌سی

۱۳۲٤
جمعیتك واسطهٔ نشر افکاریدر
تاریخ تأسیسی ۱۳۲۶ — ۱۳۲٤

سرمحرری دیاربکرلی احمد جمیل

عموم ارباب فکر و قلمك محصول خامهٔ
عرفانه دائما صحیفه‌لریمز آچیقدر

درج اولنمیان اوراق و آثار اعاده اولنماز

اداره‌خانه‌سی و زنجیرلیده کرد تعاون
و ترقی مرکز عمومیسیدر

نومرو ٤ شمدیلك هفته‌ده بردفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در جلد ۱

کردلرك موقع جغرافی و سیاسیسی

بو مقاله‌ده کردستانك جغرافیاسندن، جبال و انهارندن، بلاد و قصباتندن بحث ایده‌جك دکلز. بو مملکتك جغرافیاسی ایله سیاست موقعیه‌سی آره‌سنده‌کی ارتباط و مناسبتی ایضاح و ممالك اسلامیه‌ده بو نقطهٔ نظردن ایفا ایده‌بیله‌جکی خدماتی علی وجه الاجمال تذکار ایله اکتفا ایلیه‌جکز.

معلوم اولدیغی اوزره ممالك عثمانیه‌نك اقسام شرقیه‌سی و ایران‌زمینك جهت غربیه‌سی شمالدن جنوبه، همان همان آراراتدن بصره کورفزینه قدر کردلرله مسکوندر. واقعا جهت عثمانیه‌ده ارمنیلر و قسم ایرانیده ترکلر و عجملر وار ایسه‌ده هر حالده ارضروم تبریز شیراز، موصل و تکرار ارضروم آره‌سنده‌کی فالآن شبه منحرف دائره‌سی کرد عنصرینك دیکر عناصرك مجموعنه غالب کلدیکی محققدر. حتی ایرانك لورستان قسمی کاملاً کرد اولدیغی کبی ارمنیه حوالیسنده هپ بو قوم ایله مسکون بولنمقده‌در.

عثمانلی کردلرینك نه درجه عثمانلی اولدقلرینی و مقام خلافته نه درجه صداقت و اتحاد ایله مرتبط اولدقلری تاریخاً ثابتدر. کردلرك جنکاور و جسور اقوامدن اولدقلری حالده سلطنت عثمانیه‌یه التحاق و اتکله اتحاد خصوصنده اك از استغنا و مقاومت کوسترمشلر و دین و دولتك سلامت عمومیه‌سی عثمانیانه التحاق و حلول ایتمکله قائم اولدیغنی بحق تمییز و ادراك ایدوب دور سلیم و سلیمان خانیده مملکتلرینی اجزای ممالك عثمانیه‌دن عد و اعتبار ایلمشلردر. بالآخره کردلر بو قدر ایله قالمامشلر، بر مرض دائمی و مزمن حالنه کلمش اولان ایران حروب و غزواتنه متمادیاً اشتراك ایدرك متعدد دیکو جود اولدقلرینی قانلریله، جانلریله توثیق و تأکید ایلمشلردر. دها صکرلری دولت عثمانیه ایله دولت ایرانیه‌نك مرزیکیسنده تخریبات استبداد ایله بی تاب و طاقت قالدرق کندی یوردلرینه دوشدکلری و اك بیوك دشمن تاریخیلری اولان روسیه ایله اوغراشدقده — فقط جهات کثیره‌ده متفرقاً منفرداً، یکدیکرندن خبردار اولمیه‌رق، هیچ بر وقت اتفاق و اتحادی، متحزباً ایش کورمکی خاطر و خیاللرینه کتیرمیه‌رك ضعیف بازولرله متمادیاً منبسط متمادیاً متجاوز و بالع موسقوف دیوی ایله چارپشمقده بولندقلری زمان بیله کرد عناصری الك پاك خونی بر اوغورده بذل و ایثار ایلمش، ینه مادر مشترك اولان عثمانلیلغه خدمت ایله منافع و سلامت ذاتیه‌سنی منافع و سلامت عمومیه ایله توفیقه موفق اولمشدر.

ایرانده‌کی کردلرده منسوب اولدقلری حکومته عینی صورتله خدمت ایتدکلری و حتی نادر شاه کبی بر نادرهٔ روزکارك باعث وجودی بولندقلری وقایع تاریخیه‌یی اوزاقدن و اجمالاً تعقیب ایدنلرجه دخی معلومدر. بو صوك زمانلرده بیله برج حریتك علم سرافرازی، قلعهٔ استبدادك عدو بی امانی اولان تبریزده‌کی ستار خانك کرد اولدیغی بیان و حرکات عسکریهٔ ایرانیه‌دن بحث ایدلدکجه کرد سواریلری لفظی مخالف جرائدده ایکیده بر تکرار اولنیور.

ایشته کردلرك هر ایکی جهتده‌کی بو موقع جغرافیلری، بو ماضی تاریخیلری و بو ماهیت سیاسیلری کندیلرینه آتی ایچون پك مهم بر وظیفه، عالم اسلامیتی الی الابد خیر ایله یاد ایده‌جك بر وظیفهٔ تألیفیه تودیع ایتمکده‌در. اوت کردلر قدر دولت علیه ایله ایران آره‌سنده بر خط وصل، بر رابطهٔ متینه، بر اتحاد و اتفاق کوپریسی وظیفه‌سنی ایفا ایده‌جك بر عنصر متصور دکلدر. وقتیله شاه اسماعیلك دیانت نامیله اتخاذ و تعقیب ایتدیکی سیاست

كُرد

تعاون وترقى غزته سى

۱۳۲۴

سلطان عبدالحميد خان
حضرتلرى

مجلسمزك حضورنده كشادندن وسزى جملهٔ بوراده كورديكمدن طولايى فوق‌العاده ممنون اولدم . دوام و بقاسنى وحسن موفقيتنى جناب اللهدن نياز ايدرم . جناب حق موفق بالخير بيورسون .

یکی کتابلر

کردستانمزك محصول دهای عرفانی اولان مرحوم سعید پاشا زاده دیاربکرلی فائق عالی بك طرفندن « فانی تسلیلر » نامیله بر مجموعهٔ آبدار زندهٔ شعر وجوده کتیرلمشدر. شاعر شهیر عالی نوابی تبریك، اثرلرینك مطالعه سنی ادبپرستان وادبه توصیه ایدرز.

داخلی

میران رئیسی عبدالکریم

میران رئیسی عبدالکریمك مبدأ نشأتندن تا بو کونه قدر دوام ایدن مظالم جنائیه واستبدادی سندن طولایی لزوم تأدیبی نفسا جمعیت طرفندن باتحریر باب عالی‌یه عرض وبناءً علیه مرقوم مرکز ولایته جلب ایدلمش ایدی.

مستخبرات اخیره‌یه نظراً مرقوم حقنده بو کره جهت عدلیه‌دن اخذ وکرفت مذکره‌سی صدور ایتدیکی حالده هنوز دولتهٔ بعض ضابطان علیهمده امر اهم تأدیبنده تردد اولنقده ایش ا

خزینهٔ دولتی میلیونلرجه اضرار وبرحیلی نفوسی قتل اجتسار ومظالم مألوفه‌سنده حالاده دوام ایدن بوکبی جانیلر حمایه دکل، آنجق قانون منیف عدل وحقك سطوهٔ انتظامبخش ترهیب وتأدیبنه مستحقدر. مرقومله دامادلرینك اوچ میلیونه قریب بر واردات خزینه‌یی‌ده ایدی اختلاسلرینه کیرمش اولدقلری وقتیله مأمورین ملکیه وعسکریه‌دن متشکل بر هیئت تحقیقیه طرفندن ویریلان راپورلرله وقیود رسمیه ایله مثبت اولدیغی جملهٔ مستخبراتمزدر. بو بابده داخلیه، حربیه، عدلیه ومالیه نظارت جلیله‌لرینك انظار دقت مهام پروریلرینی جلب ایدرز.

ارغنی معدنی سنجاغنك انتخاب مبعوثاننده محاسبهٔ ولایت ممیزی وحید و ادیب کبیر محمد ضیا افندیلرك اکثریت آرا ایله جقلری ظن اولنیور. موما الیهما ناموس وحمیتك جداً بر تمثال ذی حیات مثالیسی اولدقلرندن لواء مذکورك بو بابده‌کی همت تقدیره‌سی سزاوار تشکر ذوقلك طارلقت مبق تشریع معاملهٔ انتخابیه‌یه مصروف همتلرنده بشقه‌جه انتظار اولنور.

رؤیتلی ، تکلملی ، تحرکلی بر اویقو
هردم بتون اعضاسنی صارصار ایدی قورقو

بالای سرندن قوپان آوازهٔ الهام
وجدانته نفخ ایلرایدی متصل اوهام

افکار معالیه او وجدانده بر آزدی
برچوق سنه‌لردن بری هیچ اوغرایه‌مازدی

ارلمشدی آنسیقایله بومحنهٔ وجبان
دیو سیه خشیته برصیم صیق زندان

برسحر خفی ایله‌رك عزمنی منجور
بوات بچاره‌یی قیامش ایدی محجور

دیرلردی اوکا اوروپاده خسته برآدم ،
اوغرارلردی جراحده حقارتلره هردم

لکن قوبو برنوم صنایدی بوحالت
مضمردی بوذلتده جرا ثیم جلالت .

برکنز معالیم کبی لبریز معالی
واردی بوصولوق روحده بر طینت عالی

⁂

بردن بره بالای افقدن یکی برسس
برسس که سنوحات الهی ومقدس

اولدی وطنك جو بلندنده طنین‌ساز
او خفته روی ایلدی برلحظه‌ده ایقاظ

ملتده اویاندی یکیدن برارلو وجدان
حیقدی یکی برلمال کرین قلب وطندن

بوسیرت ممدوحه ایله زنده دلانه
علویت ملیه‌مزی کوستردی جهانه

اولانله هر عسکر مظفری بریکی طارق
هرضابطمز براولو تمثال خوارق

اردو بزه بخش ایلدی بوفتح سیاسی
اولدی یکیدن قائم قانون اساسی

عالم بکی عثمانلیلر دیرلردی جانسز
آلدی نکرلی حریت مقصودنی قانسز

بیمار مؤبد صانیلان بنیهٔ ملت
برفیض شبابت بکی برروح عدالت

اظهارایدرك اوروپایی ایلدی حیران
متفرخ دهاء ملتی مکر اودورهٔ بحران

دیاربکردن : محمد ضیا

کلی ولایتا !

او جمعیتامهٔ کردا لی استانبولی فکر اوان منزن خوبی کرنادین ترقیا کردستانی‌یه دکل ترقی خوی کرنا ماو بار وکالی کرمانجایه لورا اجداد کردا ژ بو عرض کردستانی اوقاس هزار شهید داه که هر شهیدك اسکندرك بونه اسکندر مرو وك بوحق ایرو زاروباش حتی قیامتی بمرانی لسرزمان عالم دکره ژ کردا صد هزار اسکندر رابونه ژبو عرض کردستانی شهید بونه ناوی یکی لمیدانی تونه حیفا وان شیرا که هون اولاد وانك اکر حتی نها ژی هون دوم دیکین دیسا بسایا ناوی وان باو وکالانه ماهون بوخه میر نتین ! بلی ؛ میزین ، جامیرین ، چه فائده بهو تا کین هون باش نزانك که قانون اساسی بغیر شریعتی تشته‌ك نابیژه شریعت ژی مینا چیای قاف پشی لحو خرابیا کرد ایرو روژا راستی‌یه وترقی‌یه که هرکس ژبو دین خوه ملت خوه ولاتخوه بخه بته . خیات بحی دبه باتفاق دبه .

کلی کردا !

طالخوه اتفاق بکنه‌یك ، تو زور تو زحمت اوی طالخوه‌یی اتفاق نکاره بقدینه ، ری‌وختی ولات اوه ژهمو ترسی خلاص دبینه اکر بافاقیاوه دوام بکه هون دستخوه ژ کردستانی بشون . تماشا بکین بوسنه هرسك اتفاقاوان تونه بو لورا قرال اوستریانی سوار سروان بو . نها آخ اوخ دیکین . فائده ناکه . بنه‌رین حال استانبولی اتفاق کرین مال اوستریانی ژ واپورا دزنه خستین ناو حالا لحو جریدا نوبسین . ژ اون باشی‌یی حالارا ژی سمتك زرهدیه‌دان چی‌یه . اتفاق تیرین مال دوژمنه‌کی وك اوستریانی درخستین . تا وقتی لعالمی بلا کبرین ایرو عبدا ملتانه . هر چه تشته باتفاق بخازین ژواترا اوبیسریه . جرا کردستان ژ خورا زیده تکه حمو قوم لترقیاخوه دخبته . چرا لکردستانی فابریقه تونه جیرا واپور تونه‌یه جرا دیاباش نه نیسه چی ایرین چرا بزمانی کردا جریده کتیب نه‌نیه طبع کیرین . جمعیته اوی جریدها بکردی بترکی درخست . که کرمانج بزمانخوه بکاربه ، بنویسه ، بخونه لازمه هون چیقاس اقاعده‌نه هوژی ژوی جریداها بخازین بملاخره بدمنه خواندی . زاروبه‌وه ژی بخونین . سالی مصرفا حق جریده‌یی چار مجیدیه . هون بسایه‌وی جریده لدنیاده چه دبه هونی بزانین وی وقتی هونی هاژ حالخوه ببین . مردوك بخونه ئیشتهای ژ دنیایی ترائه حتی نها وه دکو مأمور له ظلم دیکین زور وها ایدی تصور لجم مأمورا نامنه خرابی که هبه قصور ژ وراته حیفا ناری‌وه‌یه مقالطی خوه بین . که کس نه بژه کرد وحشینه کردستان جتنا دنیایه . اتفاق بکین که ترقی‌دیکه هون ژی راحت ببین .

کلی ولایتا !

دنیا بدا جوقاس ترقی چیقاس قنجی هیه ری‌خوه دایه کردستان دولشت ژده ذخوازه که‌وره کردستانی اوهردولشت بك محافظا شریعتی باوهرکس مخالف امر شریعتی نکه یك ژی اتفاقه بولایته خوه‌راهون وان هردوتشتا محافظه بکن . دوسالاده ژبو جستك عرض کردستانیرا هزارزور بدین‌دیسا دلوه‌ژبر درکه‌وه ار اوقاس چی‌کریامه عرضك وکی کردستانی مه دیقه او زوزانی خوش ، اوژوی به باش ، او هوای صاغلام که کردستانیه بی‌نه‌دیقه ترقیا کردستانی بخوه‌یی کیرنباران هردولشنامه امانتوه خوبی کرنیا امر شریعتی خوی کرنیا اتفاقا اتفاقا

سباح : احمد شوقی

مرکز مطبعه‌سی — م: توفیق

کر بواضداد مشکل لذیات
اولسه مقیاس قدرت دهات

اوقو تاریخی باق اعاظمدن
کیمی تشبیه ایدم محمده بن

کرچه کسرالر ایله قیصرلر
نیجه دارا نیجه سکندرلر

بو جدلکاه دهره کلشدر
برقاچی نام وشهرت آلمشدر

سوردیلر دهره جیش تسخیری
آندیلر کرز وتیغ شمشیری

اولدی آنجق نتیجهٔ همت
بر تماسز ادارهٔ دولت

اوده چوق کچمه‌دن زماننده
عنفوان شباب شاننده

معرض صدمهٔ زوال اولدی
اثری محو وپایمال اولدی

برده سن حضرت محمده باق
آثر عالی وفکر ارشده باق

قالدیروب اورته‌دن خرافاتی
اسکی ادیانی اسکی عاداتی

چوق حکومات ذی شکیمه‌لری
سطوت وقوت جسیمه‌لری

آز زمانده زبون وخوار ایتدی
قهر وتدمیر ونار ومار ایتدی

چوق حکمدار زمره جاث اولدی
کره‌نك نصفی لرزناك اولدی

اویله دیترندی دهری بیم هجوم
قالدی امره اولمیان محکوم

یا او قانون حکمت وادبی
اولدی هر یرده رهبر طالبی

کائن حکمله مشحوندر
هر بری آیری آیری قانوندر

ربط ایدوب برمقامه احکامی
متنوع لسان واقوامی

اویله بر دینك اولدی بانیسی
عقله حیرت ویرر معانیسی

تا جهان وار آنده دائمدر
ابدیتله حکمی قائمدر

اولدی بین‌الملل عزیز وبنام
شرف اعتقاد ایله اسلام

ربط قلب ایلمش بر اللهه
فکری حصر ایلمش بو درگاهه

بعض ایدر بت پرست واصنامه
ساخته معبوده بویله اوهامه

بویله‌در حقه قارشی تام آلمق
ظن کاذبدن انتقام آلمق

حاصلی سرتسر جهان ادب
اولدی مفتون صیت فخر عرب

امرینه هرکس انقیاد ایتدی
ثلثی انسانك اعتقاد ایتدی

مابعدی وار

درآغوش

قراکاق، چوق قراکاق: لیلهٔ دیجور استبداد
درین بر کوشه‌سندن روح ملت ایدیور فریاد

کیسك، محرق انینلر، آغلرله مرغ شب نالان
او روح ملتبه بر نوحهٔ حزن ایله ماتم خوان

کیرودونمکده هپ عکس صدالر چونکه: معکس یوق
اوت: فریادرس یوقدی. فریاد ایدنلر پك چوق

بتون اوج وطنده: برسونوك ییلدیز هیولاسی
کورنمازدی اونکده ـ هاله‌دن ـ جرم مجلاسی

قمر: دیوان دیوان: الرمده منخسف بیتاب
سما مظلم، نجوم آفل، شهاب ثاقب نایاب

(جعلناها رجوماً للشیاطین) ییلدیز ایچونتدی‌ا.
فقط آه: اونلرك نورلری ییلدیزدن فروندی

بویلدای خسوف. اوتوز ایکی ساعت دوام ایتدی
بوساعتلرده چوق بیدار ـ سیرق‌الالام ـ ایتدی

قراکاق، پك قراکاق برشب تاریك ملتدی
هله کوردلرا. اودیلسزلر، حالر جهل ایله بتدی

اویال وبال مردانه: آغر یوکلرله انجمش ا.
برو، دوش بلند فخرمز: فقر ایله الجامش

سورلدی برسوری! دیکرسوریلر. کلدیلر حالا.
تمادی ایلیور بنغازیدن بر یانك واویلا

⁂

کورندی بر هلال نودمیده افق غربیده
نزدلر ایچنده مهتز، تترك، و رنجیده

او کده شرقه طوغری ساحه‌لر، پرابر استبداد
ایدرکن شانلی شرقك روح ماضیسندن استمداد

همان امداد ایچون حاضردی: روح یاوز وفاتح
سمای صاف عثمانیده، بردن اولدیلر ساطع

قراکلق کتله‌لر، مظلم سحاب، آفاق غم آلود
معاصیرله طولمدن ساحهٔ افلاك دود اندود

بو نور ماضی و مستقبلك عکسیله صیرلدی
یارلدی، پاره‌لندی، پردهٔ بیدادی یرتلدی

صکره نور: اول هلال تازه طوغری خرام ایتدی
او نور دیده‌یی آغوشنه چکدی بدر تام ایتدی

درآغوشك متهیج کریه‌سیله اولدیلر مسرور
دوکلدی شاهراه ملتبه شاباش نور انور

سلمانیه‌لی: م. توفیق

اسکی عثمانلیلق و یکی عثمانلیلق

کابوس محکمله بوکالش ایدی امت
سوکمشدی دماغنده‌کی مصباح شهامت

مساوانسزاقدن مى ايديور : اوجنجى شجرهٔ طوبى اقبال استقباللرى تأمين ايدن ديانت كامله‌مزدر. زيرا مشروطيتده شريعت اساس اول مدنيتمزك دوران دمى يرينه كچمش اولاز شريعت احمدى‌يى تنفس وترقيات افكار ايله اونك ملوث اولان حكايات و اسرائيليات و تشبهاتدن تصفيه ايديله‌جكندن كرهٔ ارضك دوران دمى يرينه كچه‌جكدر. وياخود شمس اسلاميت سماى سياستده سحاب مظلمدن خلاص اولديغندن قمر مدنيتى تنوير واسيا ترلاسنك چيچكلرينه تنبيه وتزيين ايده‌جكدر.

زيرا دين اساسى اولديغى حالده حملهٔ شريعت داهى و سياسى ادملر اوله‌جقلر و اسلاميتى اوحكايهٔ اسرائيلياتدن تجريد ايده‌جك وسله‌جكلردر (والفضل ما شهدت به الاعداء) يكى دنيانك الكمشهور فيلسوفى ديمش كه اسلاميت حقيقتى زمان آتش جوال كبى اودون پارچه‌لرينه بكزر مآثر اديان وافكارى بلع ايتدى اونايكى عصرده ايكيوز مليونك رهبر حياتى اولمش واوحقايق علويه مصادمات عاليه قارشى خاصيتى وحقيقتى محافظه ايتمكله شمدى مرآت مجلا كبى محمد عربى‌يى نظرمزده مجسم ايتديريور ».

مابعدى وار.

سعيد كردى

هيئت اعيان

و

سيد عبدالقادر افندى حضرتلرى

هيئت اعيانى تركيب ايدن ذوات عاليه ميانده جمعيتمزك رئيس فضائلتكسترى سيد عبدالقادر افندى حضرتلرى دخى داخلدر.

شيخ مشاراليه سلالهٔ اطيب پاك حضرت رسالتپناهى‌يه حائز شرف انتساب اولان كلين سادات كرديه‌دن وفضائل ذاتيه ايله كمالات علميه‌يى نفس نفيسنده جمع ايتمش اعاظم ارباب حميتدندر. بناءً عليه شوتوجيه وجيه مستلزم منن وشكران نامتناهيدر.

ذات عالئ رياستپناهيلرينى كمال صميميتله تبريك وكافهٔ اموردهٔ رهبرئ توفيق خداوند ذوالجلاله مظهريتلرينى‌ده بشقه‌جه تمنى ايدرز.

⁂

جمعيتمزك اعضاى كرامندن وكردستانك شايان افتخار ارباب فكر وقلمندن بابان اسماعيل حقى بك بغداد مبعوثلغنه تعيين اولنمشدر. مومى اليهى تبريك وبغداد اهالئ محترمه‌سنك انتخابجه حسن اصابتلرينى تقدير ايدرز.

تنسيق عادلانه

مجلس مبعوثانك نظر دقتنه

ادارهٔ مشروطه‌نك تاريخ تأسيسندن اعتباراً قابينه‌نك ايلك تدبير عاجلى « تنسيقات » كيفيتى اولدى.

مجمع تكاليف اميريه، مرجع معاملات ماليه اولمسى اعتباريله ماليه نظارتى دوائر سائره‌يه نمونهٔ امتثال اولمق اوزره اجرا آته باشلادى. تحديد اعضاسيله ادامهٔ وجودى تجربهٔ الزم مجلس ماليه‌يى كلياً لغو، ديكر طرفدن مديرلرله اداره اولنان شعباتده دورت محاسبه‌جيلك درتده معاونك احداث ايلدى. بونلرك واركان ماليه‌جه آز چوق ديكر تحولاتك استحصال اراده‌سندن صكره اقلام تنسيقاته كيرشدى، صداع وشكايات محقه‌يى قوهٔ مسامحه ايله اسكات ايلديكى حالده يارى يولده قالدى، دوائر سائره‌ده امر تنسيقه قويولديلر، ماليه‌يه پيرو اولديلر. مجلسلرينك قسماً تنسيق وبيوك امورلرك تحويلى اراده‌يه اقتران ايتديرديلر. صكره نوبت كوچكلره كلدى. اوصره‌ده پروا ويلادر قوپدى. هردائره‌ده بركورلتى . . . هر قفادن برسس . . . هرجريده‌ده برشد . . . . ناظرلره تعريض، قابينه‌يى تنقيد، قيامت . . . . اشغال رسميه، افكار مليه، انظار عموميه چپ او نقطه‌يه محصور . . . حمد آيلرجه !! . . . . .

وزراكه اك قانون شناس بيلديكمز ذواتك انشائه . . . . مساعئ مسبوقه‌سى اوله‌رق مقدمجه عقد معاهدات تجاريه ايله تصديق ضمنيه اقتران ايتمش، « بلغارستان استقلالى » فضله اوله‌رق « آوستريا استيلاسى وتفرعاتى » باطلاق ويردى؛ بوحال، مسئلهٔ ماليه‌دن تولد خوشنودسزلغى آرتيردى.

الان بتورمه‌دن چالالاشديره‌قدن ايسه تصديق مجلس مبعوثانه تعليقاً احضارى جهتى ترجيح اولندى. شوقدركه اجرا آت مصدقه‌يه معروض قالانلر معاشلرى برقاعدهٔ محدثه‌يه تابع قالديكه دور كيفئ استبداده بيله بوكبى تدابير عموميه عين زمانده عموماً تشميل واجرا ايتمق قاعدهٔ حكميه واداريه‌سى كوزه‌دلمش ايكن معاملهٔ واقعهٔ استثنائيه موافق كورلدى.

الحاصل حاضرده دوائرجه ۱۳۲۵ سنهٔ موازنه‌لرى دفاتر تنسيقهٔ مستحضره مندرجاتنه كوره تنظيم وتقديم قلندى. بودفترلره نظراً هردائره رئيسى كندى رأى واجتهاديله وياميتى اركانك نسبيله برقادرو يايدى. بيطرفانه فرض اولنسه بيله، بوقادرولرده دوائرك كيمى اركان واعضاسنه يدىشر بيك، كيمى بشر، دردر بيك، كيمى قلم مديرلرينه دردر، اوچر، ايكيشر بيك غروش معاش تخصيص ايديور. كأنهم دائره آيرى بردولته منسوب ايمش!.. فسبحان الله!..

مابعدى وار   و. ح.

قسم ادبى

فرانسه مشاهير ادباسندن لامارتينك — اوصاف جليلهٔ حضرت پيغمبرى‌يه دائر — يازديغى مقاله بالترجمه افاضل ادبامزدن حيدرى زاده ابراهيم افندى طرفندن نظم ايدلمشدر :

— مابعد —

بيك بشت طاغلدى اقطاره
رومه اقليم ترك رتاره

فكر مشكل معارضى موجود
خصم مدهش معاونى مفقود

عزم عالى نقط جهان مانع
آز وسائط نتيجه‌سى واسع

انکشت مبارکنه هرخاصیت تسخیره مالك ذکاین شریعت غرا لائق کوریله‌جك اوت بونی لائق کوریکز فعلاً ده تبریك و تقدیر ایدیکز بر قیاز مشروطیتك بدعادلانه. نه‌یاندیشان اوصیف ایضاحیه استبدادك پیس یحوسی ایلشسون واغراضنه وسیله ایدرك اوه مبارکلکدار انحسون ملیونلرجه داهیلرك نصوص قاطعه‌دن استخراجیله شجرهٔ طوبی کبی تشعب ایتمش وسیاسه ومصلحه‌هانکینك فنی مسئله سنه تمسك جائز بولنمش و لا رطب ولا یابس الا فی کتاب مبین سرنی تفسیر یلمش اولان مذاهب اربعه‌دن اردقیهٔ بی‌پایان و بی‌انتها اوجواهر ایله مملودر یا او شریعت غرادن احکام عادله وحقائق علویه‌یی دستور اولمق اوزره تنظیم ایچون حملهٔ شریعتك افکار عمومیه‌سنه مراجعت ایدیکز تا که مشروطیته‌کی حقائق وقانون اساسیده‌کی احکامی دها مکمل دها واضح شریعت غرادن استخراج وتنظیم ایتسونلر نصل که آرهمزده مجلهٔ احکامی تنظیم ایتدیلر .

زیرا حبل المتین حیات‌زا اولان اتحاد عمومی بونکله تحقق ایده‌جك وقوت بوله‌جقدر. شمدی‌یه‌قدر شمس اسلامیت سحاب مظلم استبداد ایله وآنك نتیجه‌سی اولان سوء اخلاق وضعف دیانتله مستور و منکسف ومنعکس اولان قمر مدنیت حیلولت جهالت ووحشت ایله منخسف اولدیغندن حاشا دین اسلام مساعد استبداد وعطالت اولدیغنه دائر بعضیلر ایچون بر ظن باطل حاصل اولمشدر
(الحکمة ضالة المؤمن اخذها اینما وجدها)
برشریعتده اساس اولمه عجبا تمدنه نصورتله مانع ترقی اولور . سزده مشروطیتی مشروعیت عنوانیله توصیف وتلقی وتلقین ایدیکز تا که او باطلی تکذیب ایده‌سکز یوقسه بشقه وجدانی دینلره قیاساً شریعتی سیاستدن تجرید ایله او ظن باطلی تصدیق ایتمیکز زیرا دینمز نصل که معنوی و وجدانی واخروی ونقلیدر مادی وسیاسی وعقلی ومعاشی تنظیم وتأمین ایدیور . بعض اوروپا محققلری دیمشلردرکه بعض اقطارده‌کی اسلاملرك دائرهٔ مدنیته دخوللرینه واسطهٔ یگانه اسلامیتدر مسلمانلرك لحم ودملرینه قارشمش اولان دین اسلام انلرك حسیات وافکارنده مؤثر ووجدانلرنده سلطان مطاع اولدیغندن شمدی اساس ترقی ، متین بر اساسه استناد ایتدیرمك ایچون افکار واذهان میاننده سیالهٔ الکتریقیه کبی جریان ایدن مسائل دینیه ایله وجدانلرینه مجاوره ولشرایدلسون همده اطفالك تعلیمی قسری وجبریدر اطفاله بکزه‌ین اقوامك تربیه وتعلیملرینده جبری کبی اوله‌جقدر . بو زمان حریتده قاسر شوق ومحبت اوله‌جقدر . واوشوق حقیقیی تولید ایدن وجدانلردن چیقان صدای دیانت‌درو انی تهیج ایدن خاصیت روحانی مانیه‌تیزمه‌یه مالك اولان شریعت احمدیه‌نك اسم نامیله اوله‌جقدر . کردستان عربستان ارناوودلقده گزنلر بو مدعاده تردد ایتمزلر . انلرك اذهانی روحانی مانیه‌تیزمه ایله مانیه‌تیزه‌ایدرمك انجق شریعتك نامیله اوله‌جقدر. مرضمزی تشریح ایده‌لم اکا کوره دوا ارایه‌لم مرضمز عطالت وجهالت ومخالفت شریعتله حاصل اولان سوء اخلاق وانلرك نتیجه‌لری اولان فقر وضرورت وارتکاب وحیله وبشقه نامله سرقت عائدر . عالم مدنیت بو سیئاتك ازاله‌سنی بزدن ایسته‌یورلر دیانتی ضعیفلشدیرمکله تداوی پارمقده‌کی جریحه‌نك تداویسی ایچون کوز چیقارمغه بکزر زیرا ملتك قلب خسته‌لکی ضعف دیانتدر خلاصة الخلاصه مشروطیت سیف الماس شریعتی الده طوتمق ضروریدر . تا که اوج شجرهٔ زقومی اساسیله کسسون . او اوج دفینهٔ جواهری و یاخود شجرهٔ طوبایی محافظه ایتسون برنجی شجرهٔ زقوم اوروپانك حقمزده ظن فاسدی و آنك ثمره‌سی اولان حس نفرت ومرحمتسزلك وشماتتدر . زیرا اسلامیتك مانع ترقی ومساعد استبداد اولدیغنی خطأ ظن ایتمشلر ایدی ایکنجی شجرهٔ زقوم معدن اخلاق سیئه ومدنیتك اك بیوك دشمنی اولان دینسزلکدر بو شجرهٔ زقومك زمین شوره‌سی بودرکه اکر هر کاله محیط اولان دین اسلامی یالکز وجدانه صیقشدیرلسه دین بر طرفده قالور . وحملهٔ شریعت تربیت حکمیله کیرو قاله‌رق کیت کیده انحطاط ایدرك او شجرهٔ زقوم مساعد زمین بوله‌جقدر زیرا هر کس نبی وسعیلجی لفظیله دینه نظر ایدرك دقتسزلك وتعصب ایله دینه قاریشمش اولان بعض حکایات اسلامیه وتشبیهات واسرائیلیات که بعض عوام ناس اونلری عقیده وحقیقت واسلامیتدن تلقی ایتمشلردر . اونلرده عوام کبی عقیده وحقیقت ظن ایده‌جکلرندن اونلری محاکمه ایتدکلری وقت قلب خسته‌لکی شابه‌سنده اولان ضعف عقیده‌یه مبتلا اوله‌جقلردر . اوچنجی شجرهٔ زقوم نفاق ایله عناصر اسلامیه‌یی تفرقه‌یه وافرادك قلبلرینی تشته وافکار عمومیه‌یی چالالاشدیرمغه وحکومتی اضمحلاله ویره‌جکدر زیرا اك عالی وجبین اك خاص وجسور کبی حس دیانتله متحسس دین نامیله نه‌تلقین اولنسه روحنی فدا ایدر حب وطن وصرف حب ملت وسعادت دنیوی اولان حسیاتلر آنجق بیکده بر دانه حقیله متحسس اولیور ومحتشرده حب وطن وملت ایچنده دیانت وشوکت اسلامی وشرایع دینی ملاحظه‌سیله متحسس اولیور دیمك دین واسطه‌سیله اولمسه شخص معنوی اولان حکومت عوام ناس نظرنده منافق ویا مرتد کبی اوله‌جق وحیاتئز اولان اتحاد و روح حکومت اولان اطاعت اوهن من بیت العنکبوت اوله‌جقدر . بر عسکر حس حقیقی وجدانیاتدن عاری فرض ایدلسه کاروزارده نه فداکارلق کوستره‌جك .

اکر شریعت مجسم وممثل ایتمه‌یدی استبدادی شیطان کبی تلعین ایده‌جکدی: شریعتی برطرف براقیکز تا استبداد پیس الیله وجودینی لکه‌دار ایتمه‌سون. مشروعیت زمینده نشئت ایدن برنجی شجرهٔ طوبی اتحاد عمومیدر . زیرا عوام وخواص حس دینده متساویاً متحسس درلر اکر دین نامیله اولمسه بیچاره عوام ماضی طرفه‌دونوب کیده‌جکلر زمان سعادته بزی شکوا ایده‌جکلردر. ایکنجی شجرهٔ طوبی ایدی شبابه مظهر اولان مدنیتمزدر زیرا شریعت محاسن مدنیته اس ایله برابر مدنیتی انقراضه سوق ایدن و اختیارلمقده اولان سفاهت واسرافات ومیتنده‌کی مدهش

قوت اقتصادیه‌سی ممالکمزی قابلکاهندن جریحه‌دار و بتون قوای حیاتیهٔ ملیه‌مزی خللدار ایتمکده ایدی، الحاصل ممالکمزده احراز ایلدکاری شو تفوق اقتصادیدن انکلیز وفرانسز منافع تجاریه‌سی اوزرنده حصوله کتیردیکی تأثیراتله دولت علیه دائمی بر رقابت منافع دغدغه‌سنه، وتلافئ مافات داعیه‌سنه معروض قالسه‌یدی شو حال دخی آوروپه مناسبات سیاسیه‌سنده بو تأثیر ایراث ایدیور ایدی، فقط ممالکمزده بالسهوله نائل اولدیغی استفاده‌یی کندولرندن دریغ ایتمه‌مك یوزندن انکلیز وفرانسز دوستانه‌ی صوك سنه‌لرده بتون غیب ایتمش اولدیغمز کبی دوللرك انواع تحکمات وتهدیداتیله جبر منفعته قویولوب حقوق دول قواعدینی حقمزده بالکلیه فراموش ایدرجه‌سنه ماشیده حرکتلر واستقلالمزه مغایر تکلیفلر وقوعنه کتوردیکی دخی کورلمکده ایدی، بو وادیده دها زیاده اطناب بحثه لزوم کوره‌میه‌رك شو قدر دیمکله اکتفا اولنوره بتون ممالك عثمانیه کویا بونلرك منافع ومطامع مخصوصه‌لرینه ازلدن بر ساحه، ودولت ایسه تحت تحکملرنده آمال منفعتپرستانه‌لرینه برابازیچه‌در، حتی ایش اودرجه‌یه کلمش ایدی که دولت بر یردن بر شی مبایعه ایتسه دیکری بونی آلمدن آلدکز یرنده بر شی آلمیسکز دیمك مرتبه‌سنده کستاخلق کوستریلیر واك ناچیز بر منفعت تجاریه ایچون دونما ایله تهدیده واریلیر ایدی، غریبدرکه تهدید ایله جبر منفعته ایلرو کیدنلر اك زیاده استفاده ایدن وحرمت کورنلر ایدی، دولتلرك امور داخلیه‌مزه مداخله‌لری سوء امثاله استنادن عبارت اولمیه تبعه‌لرینك عهود عتیقه موجبنجه حائز اولدقلری امتیازات محدوده‌نك دائرهٔ شمولی بو صورتله پیدرپی فضولاً توسیع وتعاملاً تأسیس ایتمکده، واجانبه تعلق ایدن احوال وخصوصاتده استقلال اداره کرکی کبی تقید وماهیت اصلیه‌سی اجانبه برمعاملهٔ تسویه لطفکارانه‌دن عبارت بولنان عهود عتیقه احکامی کوندن کونه ضررینه استحکام وتشدید ایدلمکده ایدی، عهود عتیقه‌نك رفع والغاسی انجق امور ادارهٔ داخلیه‌مزده بر حال انتظامك وجودینه، وعدالتك نشر وتوزیعنه، ومصونیت شخصیه‌نك تأمینه وابسته اولوب حالبوکه ادارهٔ داخلیه هر طرفجه مذبذب وامنیت شخصیه مختل ومساوات حقوق مفقود بولندیغندن اجنبیلر عادتا حکومت ایچنده حکومت حمایه‌سنی تأمین ایدن عهود مذکوره احکامی بو سببلرله کیتدکجه تأیید وتأکید ایتمکده ایدی، فی الحقیقه انجق بو سایه‌ده اجنبیلر ممالك عثمانیه‌ده مال وجانلرندن امین اوله‌رق اقامت ایده‌بیلمکده ایدیلر. اعاظم وکلای دولتدن آزرده رحلت ایتمش بر پیر سالخورده برکون شونك بونك اوینه کیریلوب تحریات وانواع ازعاجاتك اجرا اولندیغنه دائر سوز سویلن ایتدیکی صرده، بز بو حال ایله نصل عهود عتیقه‌یی الغا ایده‌بیله‌جکز، بونك دکل اجنبیلر، بوکیدیشله بزلرده لمعابیقی ومع التأسف تمنی اولور، دیه‌رك اظهار تأسف وتأثر ایتمشیدی، بر محلده تبعهٔ دولت حقنده انواع تضییقات وتحدیدات روا کوریلور ایکن ینه او محلده بر اجنبی حمایه‌سی کرهاً قبوله مجبور اولدقلری‌ده واقع ایدی، مقالهٔمز قانون اساسی اعلان اولندیغی زمان دولتك داخلاً وخارجاً نه وضع وموقعده اولدیغنی حقیقت دائره‌سنده ممکن مرتبه تصور وبیان مقصدینه معطوف اولمسیله بر نبذه‌ده امور ادارهٔ داخلیه‌نك صورت جریانندن بحث ایتمك لازمکلمشدر اولا پایتخت سلطنت سنیه‌ده‌کی احوالی تصویر ایده‌لم بالجمله شعبات اداره بر طاقم ذی‌نفوذ ومتغلبه‌لرك مقاصد منفعتپرستانه‌سنه خادم اولمقدن باشقه بر شیئه یرامز بر حاله کلمشدی، هر شی چیغرندن چیقمش وهر وظیفهٔ مسئوله صاحبی باشقه ایشله مشغول اولمقده بولنمش ومثلا بر دائره‌نك ناظر مسئولی هفته‌ده بر برکون بیله دائره‌سنه کلوب ارباب مصالحله ایش کوره‌مکه وقتی قالمیه‌جق درجه‌ده باشقه ایشلرله مشغول ایدلمش، مسئول نظارتلر زار ایکن انلك فوقنده قومسیونلر تشکل قلنمش، مال مأمورلرینك مرجعلری تنوع ایتمش، هیچ بر یرده وظائف و مسئولیت متسلسله قاعده‌سی قالمامش، باب عالی اك اوفاق بر مأموری عزله اقتدارندن محروم ومقام اجرا آلت عادی بر مرتکبلك تهدیداتنه معروض براغلمش، خلاصه بتون دوائر بر هرج ومرج ایچنده قالمشیدی مأمورلر انتخابنده مرجحیته رعایت ایدلمدیکی کبی منافع دولتی منفعت شخصیه‌یه ترجیح ایده‌جك و طوغریسی تأثیر نفوذه وجدان قایدیرمیه‌جق اوله متین مرجحه کورلمیوردی والی ومتصرفلر علی الاکثر شونك بونك سوق دلالتیله اصولسز تعیین اولنمقده، وبیکسلر انواع مزاحم وحقارته دوچار اولدقدن صکره اطلرینه وصول ایچون نهایت الامر اضلال وتجریم ایدلمکده ایدی، بو زواللیلر کیتدکلری یرده پایدار اوله‌میه‌رق بر صورتله مأموریتلری اللرندن آلنور وآیات صداقت وحمیت ایتمك ایستیانلر برر افترا ایله نفی وتغریب قلنور ایدی.

مابعدی وار

سلیمانیه‌لی سیف‌الله

خاطرهٔ دیانت

بدیع الزمان سعید کردینك مبعوثانه خطابی

یا ایها المبعوثون انکم لمبعوثون لیوم عظیم

ای مبعوثان اهالی حقوقاً تعمیر اولنان منافع عمومیه‌نی بستان مدنیتده مبعوث الیهمك ماء الحیات شریعتیله اسقا ایدیکز تا که مدنیتمز بو حیات ایله کلجلکنی ایدبلشدیرسون وعدالت الهیه‌ده حقیله انتظام ایتسون زیرا عدالت آلهیه عرش شریعتده تجلی ایدیور. اورادن نازل اولان احکامی دستور العمل ایدیکز تا که حقوق اللهده اذنسز تصرف لازم کلسون صاحب حقك اذنی اولمدیه تصرف جائز اولمز. السابقون اولدیلر لکن بنه عباد الهدرلر. استبداد دیلان دیو درندنك پنجهٔ غدارنده خام خامهٔ ادیبان سکوت ایله اخفا ایدلمش ایدی شمدی الهه تحت مدنیده. اوطورازو افکار عمومی دیلان سلیمان شریعتنك

شبهه یوقدرکه دها چابوق یتیشیر، تحصیل دها تمام اولور و عائلهٔ عثمانیه‌نك دها قیمتدار بر جزؤی اولور .

اوك ایچون کرد وطنداشلریمه هر شیدن اول منتظم بر لسان صاحبی اولملرینی کمال اهمیتله توصیه ایلرم. اولا بو لسانك بر صرف ونحوی، بر لغتی یاپیلسون . اوندن صوکره کرد قومنك بر تاریخی قلمه آلنسون . دها صوکره نه قدر متفرق وغیرمکتوب اشعار و آثار ادبیه وار ایسه جمله‌سی ضبط وتدوین اولنسون. لسانك تملی بو صورتله وضع اولندقدن صوکره نهال ترقی وتعالی بزه کمال تمکله جناح عاطفتنی کشاده قیلار .

الحاصل سلامت ملتك برنجی اساسی معارفدر . معارفك ایسه مفتاحی لساندر . مدنیتك قپوسی ایسه بو مفتاح ایله آچیلور ارباب همت واقتدارمزه بو نقطهٔ مهمه‌یی شمدیدن درپیش ایلملرینی رجا ایدرم .

امضا : اسماعیل حقی

حال حاضر سیاسی

دول معظمه‌نك کافهٔ صلح وسلامت عمومیه‌نك محافظه‌سی عزم قویسنده بولندقلری ، و بونی اخلاله مؤدی اوله‌جق اختلافاتی توسیعه میدان براقمسزین فصل وحسم ایچون هر کز، صور تألیفیه‌یه مراجعت ایده‌کلدکلری جهتله مسائل متکونهٔ حاضره‌نك دهشتلی سفك دمانی موجب اوله‌جق بر شکل وصورته ربطنه امید اساساً یوقدر ، انجق مستقل هر دولت صلح وسلامتك دوامنی حقوق مشروعه‌سنك تمامی محفوظیتده ارایه‌جقدن بو حقوقه رعایت ، وحقوق اخلال اولندیغی ایسه تعمیر وتلافیسنه مؤثراً دلالت اولنمق شرطیله دیکر دولتلرك آمال مسالمت‌پرورینه اتباع ، و کندی قوهٔ مسلحه‌سنه مراجعتدن موقتاً اتقا ایلر . اعدی دولت علیهٔ عثمانیه دخی اوستریا حکومتیله بلغارستان امارتی طرفندن دوچار اولدیغی تجاوزه قارشو حقوق مشروعه‌سنك محافظه‌سی خصوصنده بو صورتله حرکت، یعنی اوروپانك نصفت وحقانیتنه مراجعتله برابر قوهٔ مسلحه‌سنك استکمالنه مبادرت ایلمشدر . باب عالینك شو صورت حرکتی حصائتنده یعنی قابینه‌لرجه زیاده‌سیله تقدیر، وتخطئات واقعه‌نك حق وعهوده مغایرتی تسلیم اولنمش ، وتجاوز وقعه‌سندن بحق متغیر اولان اوروپا حسیات عمومیه‌سی ده حکومت مشروطه‌مزك مسلك سیاسیه‌سنه معناً قوة الظهیر اولمقله ایشك سلاحه مراجعته مجبوریت کورلمکسزین دیپلوماسی طریقیله تسویه پذیر اولمسی امیدی بو صورتله کسب قوت ایلمشدر ، شوقدرکه اوروپا سیاست حاضره‌سنده هنوز مستقر بر مسلك ، وحقمزده حاصل اولان حسیات عمومیهٔ اخلاصشعارانه‌نك اوفاق بر حادثه ایله متبدل اوله‌جغی تکفله لده، مدار ثقت بر مسلك اولمدیغندن بزه مساعد کورینان شو حال وموقعدن بالاستفاده مسائل متحدثه‌نك ممکن اولدیغی مرتبه حلنده التزام سرعت ایدلمسی وبو صورتله غوائل خارجیه‌دن بالکلیه آزاده اولدیغمز حالده اصلاحات داخلیه وتکملات اداره‌مزه حصر مساعی اولنمسی ادارهٔ مشروطه‌مزك سلامت موفقیتی نامنه تمنی اولنور، زیرا ایش اوزادیقجه اوروپا ساحهٔ سیاسیات والکار وحسیاتنده درلو درلو تحولاتك، وقابینه‌لر آره‌سنده انواع استرقابات ومشکلاتك ظهوری ملحوظ ، و شو حالده دولتجه تأمین اوله‌جق نتیجه مشکوك قالیر . سیاستده اك بیوك استفاده خصمك ویا رقیبك مغلوبیت معنویه زمانی کتنده و اوزمانی فوت ایتامکه‌در ، بوکون اوستریا و بلغارستانك بو درجه نفرت عامه‌یه بادی، وکندیلرنجه انواع مشکلاتی داعی اولان موقع مشکلدن قورتلمغه حریص وتمیال اولدیغنه شبهه یوقدر، حرباً ویا ائتلافاً بر وجه استحصال ارائه ایله‌جك غایهٔ منفعتك نه اوله‌جغی کشف وتخمین ایدیلرك ائتلافاً تسویهٔ مصلحت اولی بطریق کورلدیکی تقدیرده بو مغلوبیت معنویه ونهائی تهالك ائتلافیه‌یی استحقار ایتامك بیوك بر قاعدهٔ اعتدال وحکمتدر .

ازان کز تو ترسد بترس ای حکیم
وکر با چو او صد برآیی بجنك
نبینی که چون کربه عاجز شود
برآرد بچنکال چشم پلنك

سیف‌الله

تلخیص سیاسی

— مابعد —

اجراسنه قالقیشلمش و روسیه ـ انکلتره ائتلاف اخیرینك ایرانه متعلق قسمندن ایتی ممالك ایرانیه‌نك شمالاً روسیه وجنوباً انکلتره نفوذ سیاسیسنه تابعیتی مبین اولان موادندن دولتجه تقبل ولدامی ایدلدیکی کورلمکده بولنمشیدی .

ایرانك تمامیت ملکیه‌سنی شو وجهله ضمناً ضامن اولان وحکومت مذکوره ایله بو آنه دکین چیقمیان کافهٔ اختلافاتمزده بر متوسط صفتیله ارایه مداخله ایتمش بولنان بو ایکی حکومتك ایرانه بر اوچنجی دولتك تجاوزینه قطعیاً مساعده ایتمیه‌جکلری شو تعهدات متقابله‌لرینده متظاهر ، وحرکات واقعهٔ عسکریه‌مزه ارکج حکومتین مشارالیهما جانبندن مداخله واعتراض وقوعی ایسه ظاهر اولدیغی حالده مقصدسز ونتیجه‌سز اولان شو حرکات عسکریه‌نك جلب ایده‌جکی مداخلات وانك حصرله کثیرمکدن خالی قالیه‌جق تأثیرات ایله حدودلرمزده ممکن الاستحصال اولان اصلاحی کیفیتی دخی کسب مشکلات ایدیوردی .

ممالك عثمانیه‌نك دائراً مادار وضعیت سیاسیه‌سی مجملاً بیان وتصویر اولنان شو منوال اوزره ایدی . شرائط قاهرهٔ مختلفه امتیازی استحصال ایدیلان بغداد خط کبیری ایله بر قاتدها کسب ثروت وقوت ایدن المان

رابطه تساند ایدن کرد قلوبی نامنه‌ده تحفهٔ شکران وتبریکاتمزی تقدیم ایدرز .

احمد جمیل

کردجه‌یه دائر

کردلر اخلاق فاضله‌جه عناصر سائرهٔ عثمانیه‌یه مساوی و بلکه فائق اولدقلری حالده مدنیت ومدنیتك اس‌الاساسنی تشکیل ایدن معارفجه آنلردن پك‌دون بر موقعده بولنیورلر.

اول امرده عناصر غیر مسلمه‌دن روملر، ارمنیلر، بلغارلر وسائره‌نك کندیلرینه مخصوص مکتبلری، مدون اثرلری، تاریخلری حاصلی خیلی یوکسلمش برسویهٔ عرفانلری وار و بو نقطهٔ نظردن ترك عنصرینه بعض خصوصاتجه وفرضا تدریسات ومعاملات تجاریه وصنایع مادیه‌جه احراز غلبه ایدیورلر .

کردقومنك عناصر سائرهٔ مسلمه‌ارهسنده‌کی وضع وموقع مدنیسنه کلنجه بوده مع‌التأسف پك دوندر . فرضا عربلر کافهٔ مسلمین ایچون باعث سلامت دارین اولان قرآن عظیم الشان بولسان علویت بیانده نازل وچون اهل ایمان بولسان قدسیتك تلقیناتی سایه‌سنده راه حقیقته سالك اولدقلرندن وذاتاً خارقهٔ اعجاز وبلاغتیله معروف اولدیغی حاله، کلهٔ حق و وحدانیتك بولسانده انتشاری وعرب وعجم مسلم وغیر مسلم یوزملیونلرجه خلقك منتهای آمال ومقاصدی وسبب اول وآخر وجود وسعادتی اولان کلهٔ شهادتی بولسان ایله تلفظ وایراد ایتمکده بولنمسی حسبیله بوقومك منتسبلری اوته‌دنبری اسیسهٔ علوم ومعارفدن بالنسبه دها زیاده حصه‌مند بولندقلرندن طبیعیدرکه الیوم ممالك عثمانیه داخلنده بولنان اقوام عربیه دیکر اقوامه نظراً دها زیاده علم ومعرفت ایله الفت پیدا ایتمشلردر. بومزیت و امتیاز ایله برابر یته کیریده قالمش اقوام وقبائل عربیه وار ایسه بوقصور لسانك دهلته دکل بولسان منتسبلرینه ودها سائر بعض احوال ومؤثراته عطف ایدلمك لازمکلیر. بوسببله کردلرله عربلری مقایسه بحثمزك خارجنده‌در. دیکر اقوام عثمانیه‌دن ترکلر لسان رسمیه ومکاتبه و سائر قوای حکومته مالك اولدقلرندن بالطبع علوم وفنونده کردلره ویا ارنودلره ولازلره وچرکسلره نظراً خیلی ترقی ایتمشلردر .

اساساً تدقیق اولنسه کوریلورکه ممالك عثمانیه‌نك عناصر اسلامیه‌سی میاننده عربلر وترکلردن ماعداسی لسان مدونه، کتابه، ادبیاته مالك دکلدرلر . برچرکس ، برلاز ، برکرد ، برارنود علوم وفنون متنوعه تحصیل هوسنده بولنورسه - اجنبی لسانلرندن صرف‌نظر - یا عربجه، یا ترکجه بیلمك وحدیقهٔ وسیعهٔ معرفته مطلقا بوایکی قپودن کیرمك مجبوریتنده‌در.

بومجبوریت وامر تحصیلده بالطبع اقتحام ایدیلن برفضله کلفت ایله برابر تعداد ایتدیکمز عناصر منسوبینی اره‌سنده جداً شایان تقدیر بیوك آدملر یتشمشدر .

لسان هرکسك معلومی اولدیغی وجهله بر آلت وصولدر. علوم وفنونه ، ترقی ومدنیته قاووشمق ایچون بر واسطه‌در. بوآلت واسطه‌دن محرومیت دیکر آلات ووسائطه مراجعت لزومنی تحصیل ایتمکده وبوایسه پك قیصه اولان منزل حیاتده انسانی یولندن آلیقویمقده‌در. لسان تحریری ، آثار و مؤلفات مدونه‌سی اولمیان برقوم ناطقه‌دن محروم برایکمدر . دور سابق ملل غیر مسلمه‌نك کافه‌سنده قوهٔ ناطقه‌سنی کسکینله‌جك پك چوق مساعدات و تشویقات ابراز ایتدیکی حالده کندندن بر جزؤ لاینفك اولان عناصر مسلمه ایچون مع‌التأسف قطع زبان کبی اصلا لایق اولمدقلری بر جزای الیم ترتیب ایلمش‌ایدی. مقطوع‌اللسان، لسانسزلك لسنتنده محروم ترقی اولان اقوام عثمانیه‌دن بری‌ایسه کردلرایدی. کردلرك صرف ونحوی یوق ، کردلرك مطبعه‌سی ، آثار مطبوعه‌سی یوق ، کردلر ادبیاتدن علوم وفنوندن وبونلره تبعاً آثار علمیه وصناعیه‌دن محروم . بوحال ایله برقوم نصل ترقی ایده‌بیلیر؟ . بویله برمهم کتلهٔ عثمانیه‌نك جمعیهٔ دماغیه‌سنده‌کی خامهٔ نطقیه کوربر ظلمك تضییقیله پاصلانیرسه عثمانلیلغك بوندن نه‌قدر متأثر ومتضرر اوله‌جغی بیانه حاجت وارمی؟. کردلر ارناودلر وسائره نه قدر متدنی ، نه قدر لسانسز ، ادبیاتسز ، قلمسز ، معرفتسز قالیرلرسه دولت عثمانیه‌ده او نسبتده متألم اولور. قوت وسطوت معرفتده‌در، معرفت ایسه لسان ایله قائمدر .

عثمانلیلغك الك مهم بر دیرکنی تشکیل ایدن کرد قومی بویله پاصلی ، چوروك قالیرسه اوزرینه اتکا ایدن عثمانلیلقده معاذالله منهدم اولور. کردلری، لازلری، ارناودلری ترکلشدیرمك ویا عربلشدیرمك کبی بر لزوم ومطالعه وارد خاطر اوله‌بیلیرسه‌ده جهان جهان اوله‌لی بر قومك بویله لسانی کوکندن استیصال ایده‌جك هنوز هیچ براصول - نه‌قدر ظالمانه وقهارانه اولورسه اولسون - کشف ایدیلمه‌مش اولدیغندن بویله برتشبث عبث ایله اشتغالدن بشقه برشیء مفید اوله‌ماز .

نه حاجت جهالتك الك کثیف دورنده بیله ممالك عثمانیه‌ده‌کی ملتلرك هیچ بری موجودیت وهویتنی ضایع ایتمه‌دی . کردجه بیکلرجه سنه‌دنبری بوحال اوزره دوام ایدوب کیدیور. نه ایرانیلر، نه رومالیلر ، نه عربلر، نه تاتارلر، نه ترکلر زماننده بولسان زوال‌پذیر اوله‌مامش وبالعکس بونکله متکلم اولنلر یوماً فیوماً اطراف اربعه‌یه دها بیوك بر استعداد استیلاجویانه ایله یاییلمشدر .

دیمك ایستیورم‌که برلسان صرف ونحوه، لغت وقاموسه مالك اولمسه دخی محافظهٔ موجودیت ایدر. شمدی فرضا برکرد چوجغنی اله آلالم. بوآدمك کوینده لسان مادرزادندن بشقه برشی قونوشلمیور ، اوکویده بر ترك مکتبی کشاد ایدر و صوکره چوجغی درجه درجه هپ ترکجه تحصیل ایله ایلری کوتورسه‌لر واقعا اوچوجق صوکره‌دن یشه آدم اولور ، ذکاسی وارسه مرتبهٔ کمالی دخی بولور . فقط هرحالده سنین قیمتدار عمرندن برقاچنی واسطهٔ وصول علوم اولان تحصیل لسان اوغورنده اضاعه ایتمش اولور ، بوکرد کندی لساننده علوم وفنون متنوعه‌یه دائر اثرلر بولسه، کردجه اجرای تدریسات ایدیلور برمکتبه دوام ایتسه

٢٥ ذی‌القعده ١٣٢٦ — جمعه ایرتسی — ٦ کانون اول ١٣٢٤

جمعیت طرفندن منتخب
صاحب امتیاز ومدیری
سلیمانیه‌لی توفیق

شرائط اشترا
طشره ایچون سنه‌لکی پوسته اجرتیله
برابر ٨٠ ، والتی آیلغی ٤٥ غروشدر

نسخه‌سی بر غروشدر

کرد
تعاون وترقی غزته‌سی

١٣٢٤
جمعیتك واسطهٔ نشر افکاریدر
تاریخ تأسیسی ١٣٢٦ — ١٣٢٤

سرمحرری دیاربکرلی احمد جمیل

عموم ارباب فکر وقلمك محصول خامهٔ
عرفاننه دائما صحیفه‌لریمز آچیقدر

درج اولنمیان اوراق وآثار اعاده اولنماز

اداره‌خانه‌سی وزنه‌جیلرده کرد تعاون
وترقی مرکز عمومیسیدر

نومرو ٣ — شمدیلك هفته‌ده بردفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در — جلد ١

ملتك عید اکبر حریتی

ویرانسرانك سطح خرابه‌زار استبدادنده، مجاهدین احرار ملتك تأسیس ایتدیکی بوکونکی مبنای معظم مشروطیتمز، جلادت جیدرپسند عثمانیه‌نك بر آبدهٔ ذی احتشام مظاهریاتی، تاریخچهٔ شؤون سیاسیه‌مزك سرنامهٔ تبجیل مباهاتیدر.

حیات قومیه‌مزك شو یدنجی عصر جدید موجودیته قدر تسلسل ایدن وقایع واقلابات کوناکونده یوسور پرمرور ملیمزك شعشعهٔ امثاله قطعیاً تصادف اوله‌من، ماجرای احوال تاریخچه‌مزك بر چوق نقاط مختلفه‌سی برز قانلی لوحه‌در، تاریخ ملی عثمانی بوکونله ابدیاً افتخار ایده‌جکدر!!

نیرخیره‌ساز حریتك ـ عصرلردن بری ـ مغرب ظلام منهوری اولان پایتخت تحکمر ایمز، بوکون ارشمش تکاملی حریتنك مطلع اهتزاز انواری، شمیم مدنیتك جلوه‌گاه فیوض قدسیتشاری اولمقله مختاردر.

کانون اولك شو درنجی کوننك صبح نوین اشراقی، شمدی‌یه قدر زهراب خون آلود اسارته تلخکام اولان، بوتون قوم نجیب عثمانی برحس اشتیاق تهییج وحرمتله استقبال ایتدی: شهرك، زوار و مسافرین کرابله برابر یوز بیکلرجه اهالی‌نی شوقانلر استیعاب ایده‌میور... ابدی تکریتی رایات جلادت آیات عثمانی ایله تزیین ایدن افواج احرارك اشاید تسعید عید اکبری، هیئت اجتماعیه‌نك کلبانك سرور سامعه نوازی افقلرك کوش اشتیاق سکون آتونه عکس ایدیور... شهر، برغلغله‌ های وهوی شعائرتله یکیدن چالقانیور... بادشاه ملته، ملت حکمدار جدید حرمتدارینه ـ برامنیت متقابله ایله ـ قاووشیور، اوت، اعتراف ایدرز که بوکون، سلطان حمید افندمزك ابداً تاریخ جلوسی‌در: شمدی‌یه قدر ملت اوکا بر حکمدار مشروع نظریله باقدی. باقه‌مزدی: فقط بوکون هر طرفده آیلان یوز بیز پاره طوپلرك طراقهٔ شهامت مشحونی جلوس حقیقی همایونی تجدیداً اعلان، ملتك برات تعلیٔ حاکمیتنك مراسم شرف استحصالی بوتون جهان مدنیته تبشیر ایدیور. او برات نمجلات مناعی معالی حاکمیته رعایت اولندقجه، بیقوله کزین هراس وتوحش اولان او کیرلی، منفور تخت ـ ابق سلطنه بدل، پادشاهمزك بوکوندن اعتباراً سریر معزز حکمرانیسی ملتك بالای سر احتشامی اوله‌جقدر!!

اوردولای امت معظمه، ملت اوتوز اوچ سنه اولکی وکیللرینی بوکونکی آلقشلارله، بوقدر صمیمیتله استقبال ایتمه‌مشدی چونکه اسیر اولدیغنك فرقنده دکلدی او کون، بو کونه قدرله یك سونوکدی فقط اوتوز اوچ سنه‌لك فجایع ومظالمك فیض عمیم انقاظیه بو کون هر فرد بر قهرمان فداکار حریتدر شمدی‌یه قدر آلت تخریب وفجایع اولمقله قدر بالاترین سطوتی تزییف ایدیلان سونکولرمز، قلیجلرمز، سلاح مهابتمز، بوتون اردولرمز بوندن صکره ـ هر معنای حقیقی قدسیتیله ـ ایفای وظیفه ایده‌جك، بوتون آمال سخیفه‌لی زیرپای اضمحلاله ازه‌جکدر.

ایشته عکس منورلرمزك محروم مظاهرتی اولدیغی بو قوتلر، عثمانلیلرك کتلهٔ عقلات اتحادی بوکون تختنکاه‌نه بوتون کائناتك نکهبان اعتلای حاکمیتی، خریطهٔ اقبال ملتك انقطاع واك شدتلی بر قوة الظهر ناطقیدر!!

مساعی مجاهدانه‌لری، اترق جهتلری مدنیته بلك بویوك بر قوم نجیب اولمق الاره کتمه‌دیزی کوستره‌جکنه کافی و کافل اولدیغنه

کرد

تعاون وترقی غزته‌سی

۱۳۲٤

جمعیتك واسطهٔ نشر افکاریدر

تاریخ تأسیسی ۱۳۲٦ — ۱۳۲٤

نومرو ۳ ✤ شمدیلك هفته‌ده بر دفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در ✤ جلد ۱

مبعوثان دائره‌سی

درسعادت — مرکز مطبعه‌سی.

[illegible] شادی [illegible] ایدلمشدر .

(درسعادت مبعوثلری)

عثمانلیلرك حریت مغصوبه‌لرینی بر مجاهدهٔ تعب ناپذیر فداکاری ایله استحصال وبتون مشتاقان حریتی هر صورتله متشدار ایدن « عثمانلی اتحاد و ترقی » جمعیت محترمه‌سنك استانبول مبعوثلقنه تنسیب ایتدیکی ذواتك ناموس وحمیت ملیه‌لرینه امین اولدیغمز ایچون بز دخی اسملرینی بروجه آتی درج ایله لزوم انتخابلرینی امت معظمهٔ عثمانیه‌نك انظار تقدیرینه عرض ایدیورز :

احمد رضا بك

مانیاسی زاده رفیق بك

خواجه مصطفی عاصم افندی

احمد نسیمی بك

حسین جاهد بك

قسطنطین قسطانیدی افندی

پانده‌لاکی قوزمیدی افندی

خلاجیان افندی

زهراب افندی

ونتالی قراصو افندی

اشقودره والیسی عزالدین بکك دوام مأموریتی مستلزم محاذیر اولدیغندن عزلیله یرینه سیروز قومانداتی فریق فخری پاشانك تعیینی مقدماً مقام صدارتدن استیذان اولنمش ایدیسه‌ده صدارتجه تنسیب ایدلمه‌مشدی. بوکره مناستر والیسی حفظی پاشانك عزلیله قوماندان مشارالیهك مناستر والیلکنه تعیینی بالتنسیب استیذان اولنمشدر .

فخری پاشا پارلاق واصیل بر خاندانك محصول نجابتی و وظیفهٔ مقدسهٔ عسکریه‌سنك پرستشکار معالیسی‌در . مقدمجه ده فعالدر . بناءً علیه مرجع مخصوصیتی بولندیغی اصابت انتخابی سزاوار تقدیر وشکراندر .

اخذ عسکر قانونامه‌سی قومیسیون مخصوصنجه دروست تدقیق اولدیغندن مدرسه اشین الملة [illegible] ورلمشدر .

الیوم طرابلس غربده محبوس بولنان بدرخانیلردن علی شامل پاشا ایله عبدالرزاق بکدن ماعداسنك تخلیه‌لرینه داخلیه‌دن امر ورلدیکی ایشیدلمشدر .

معارف ناظری حقی بك افندینك روما سفارتنه تعیین اولنه‌جقلری سویلنیور .

دیاربکر والی اسبقی خالد بکه آلتی بیك غروش معزولیت معاشی تخصیص اولنمشدر .

یکی غزته‌دن :

قاهره ۲۵ تشرین ثانی ۳۲٤

کانون اولك ری یعنی کانون اول افرنجینك اون دردنجی کونی یکی ترکیانك محب صمیمیسی اولان انکلتره قرالی ادوارد حضرتلرینك بدرلری پرنس (آلبیر) ایله همشیره‌لری پرنسس (الیس . هس) ك تاریخ وفاتنه مصادف اولدیغی وانکلتره‌یه الانیاء روسیه خاندان حکمدارلرینك بوماتم مشترکی بولندیغی جهتله مجلس مبعوثانمزك مراسم افتتاحیه‌سنك تزاکت وجریت ایرتسی کونه تعلیقی منوط رأی عالیلریدر .

احرار عثمانیه قلوبی [illegible]

اوروپادن عودت ایدن یونان قرالی سلطنت سنیه‌نك آتنه سفیرینی قبول ایله ایله اوزون مدت ملاقات ایلمش ، ادارهٔ مشروطه‌مزحقنده تقدیرات وتمنیات مخصوصه‌ده بولونمشدر .

تعدیل قوانین قومیسیونی جزا قانونی تعدیلاتی بالاتمام لایحه‌سنی مجلس مبعوثانده اوقونمق اوزره عدلیه نظارتنه تودیع ایتمش و بو لایحه‌ده قانون اساسی علیهنده بولونانلرك اعدام جزاسیله تجزیه‌سی قرارلاشدیرلمشدر .

داخلیه ناظری پاشا حضرتلری استانبولده انتشار اولنان بالخاصه غزته‌لرده امور داخلیه‌یه

[illegible] کوستر [illegible]

بلغارستان امارتی مقدماجانه امر ویردیکی افراد جدیده‌نی شمدیلك جلبدن صرف نظر ایتمشدر .

حله ، کربلا وبعقوبه ایله بغداد آره‌سنده اوتوموبیل آرابه‌لری ایشلتمك امتیازی ایستنلمشدر .

درسم مرخص وکیل اوراده ارمنیلره تعرض وقوعبولدیغنه دائر شایع اولان روایاتی تلغرافله رسماً تکذیب ایتمشدر .

ارمنی غزته‌لری اناطولی ولایتلری تفتیش اقتضاسندن اشتاق دزاق افندینك احوال سابقه‌سندن ممنون اولمدقلرندن یرینه هرحالده دیکرشاسب برذاتك تعیینی طلب ایتمکده‌درلر .

اعلان

جمعیتمزك حقوق مشاوری حیدری زاده داود افندی کرد قومنك محاکمده‌کی دعاوی مشروعه‌لرینی مجاناً تعقیب ایتمك کبی مآثر حمیت ملیه‌یی ابراز ایتمکده بولندیغندن کرد قرداشلریمزك حقوق مشروعه دعوالری ظهورنده افندئ موی الیهك سرکه‌جیده موصل خاننده ۲۵ و ۲٦ نومرولی اداره خانه‌سنه مراجعتلرینی توصیه ایدرز .

◆

م . توفیق سلانیك مطبعه‌سی

سیورك ٢٢ تشرین ثانی ٣٢٤

اوچیوز یکرمی‌ده عشیرتمزك یوز یکرمی قریه‌سی ، اتوبیك خانه‌سی کاملاً محو ایدلمش؛ افراد عشیرتمز طوپراقلری اوسته‌ده قالمشدی . اوزمان واقع اولان مراجعتلرمزه حوالهٔ سمع اعتبار ایدلمدی. بونکله برابر شو دور تجدد وترقیده حکومت سنیه‌یه قارشی عصیان ایدن میلی ابراهیمك تعقیب و دردستنه حکومتك امر رسمیسیله مأمور ایدلمش وبو اوغورده خیلی حیوان وجان تلف ایدوب بونك منتظر مکافاتی بولنمش ایکن بالعکس نه دیوان حربدن ونه‌ده بر محکمهٔ نظامیه‌دن طرفه توقیفی متضمن بر امر تبلیغ اولنقسزین بوکره خان عزتك بندکانندن بولنان سیورك متصرفی طرفندن قانون اساسی ونظامات عسکریه‌یه مغایر استبدادی بر معامله اولمق اوزره برادرمله برابر ملکیه حبسخانه‌سنده حبس ایدلمشز. عشیرت ایسه بوندن هیجانه کلمشدر. بعض مغرضلرك اغوا و تحریك وتشویقی اولمق اوزره بر طاقلرینك متقدم استدعالرینه استناداً مؤاخذه واوزرمده البسهٔ رسمیهٔ عسکریه اولدیغی حالده ژاندارمه قوغوشلرنده حبس ایدلمکلمز مغایر عدالتدر. بناءً علیه خواص منسوبیندن اولان متصرفله شورای دولتجه محاکمه‌مزه باللمق اوزره کندوسی وبرادرمله برابر ولایته اعزاملقلمزه امر ویرلمسی و مغایر شریعت و منافی قانون مشروطیت اولان بوکبی معاملات کیفیه‌یه عدم مطاوعت ضروری و بوندن بعض محذور وقتالقلرك تولدی ایسه طبیعی اولدیغندن آتیاً مسئول قالمق اوزره تسریع ایجابی مسترحمدر.

قره‌کچی عشیرتی رئیسی
خلیل

کرد

٣٢٠ تاریخنده قره کچی عشیرتی میلی تجاوزیله خیلی زده‌لنمش و اجباراً بونلر میلی ابراهیمی تعقیبنده مأمور ایدلمش ایدی . بو جهتله تلغرافنامه مندرجاتی جالب نظر دقتدر. بوندن بشقه مجلس ادارهٔ لوا اعضاسندن بعض انتخاب مبعوثانك دخی اولاجه تعویق و منع ایدلمش اولدیغی بعض محررات خصوصیه ایله بیلدیریلیور. بونك قانون اساسی‌یه درجهٔ تماسی بیان ایسه زائددر. بوبابده باب عالی‌یه باتذکرهٔ مخصوصه مراجعت ایدلدیکندن مرجع مخصوصنك تکرار نظر اهمیتی جلب ایدرز .

سعادت غزته‌سنه یازدقلری بعض مقاله‌لردن طولایی غزته‌مز سرمحرری احمد جمیل وجریدهٔ مذکوره مدیری احمد فتحی بکلر حقنده سابق دردنجی اردو مشیری ذکی پاشا طرفندن اقامه اولنان ذم وقدح دعواسنك یوم محاکمه‌سی تشرین اولك یکرمی بشنجی کونی ایدیسه‌ده یوم مذکورده پاشانك کلمسی ووکیل دخی کوندرمه‌مش اولمسی حسبیله محاکمهٔ مذکوره کانون اولك یکرمی بشنجی پنجشنبه کوننه تعلیق اولنمشدر .

پاریسده متشکل لاتین و اسلاو اتحاد جمعیتی طرفندن کشیده اولنان آتیده‌کی تلغرافنامه‌یی بر غزته رفیقمزدن نقل ایدیورز:

پاریس ١٠ کانون اول

الی الی شعبه‌سی و میلیونلرجه منتسبی بولنان لاتین و اسلاو اتحاد جمعیتی بتون اوروپا افکار عمومیه‌سنك صورت قطعیه‌ده اوستریا علیهنده بولندیغنی تأیید ایدر مناسبه مخالفت ایدیکزه اصلا سرفرو ایتمیکز . مساعدات کوستریکز، بوهمیاده، مجارستانده، خروالستانده، بوقووینده ، بوسنه‌ده ، عن قریب عصیانلر ظهور ایده‌جکدر. حکومت عثمانیه ، صربستان ، بلغارستان و قره طاغ ایله عقد اتفاق ایتملیدر. بویله بر اتفاق روسیه‌نك توجهات ومظاهرتنی جلب ایده‌جکدر . ایتالیا حکومتی اوستریادن آیرلش، آنی یوز اوسته براقمشدر . هرحالده اوستریا حکومتك عثمانلی بویقوتاژینه سرفرو ایده‌جکی شبهه‌سزدر . اوستریا علیهنده دوام ایدن عثمانلی بویقوتاژی دنیانك هر طرفنده شدتله آلقشلانمقده‌در . اوستریا مأمورین خفیه‌سی آرناوودلری عصیانه تحریك ایتمکده‌درلر. جمعیت مذکوره‌نك حقمزده‌کی حسن حسیاتی خصوصنه صمیمانه تشکرلر ایدرز . اوستریا مأمورین خفیه‌سنك تحریکات واقعه‌سی ایسه ، عثمانلی طوپراغنك محصول پاك علویی اولان آرناوود کبی بر قوم نجیبه قارشی ذره‌قدر حائز تأثیر واهمیت اولمیه‌جغی دخی تعلیماً بی‌اشتباهدر.

فرات ودجله نهرلرینك ایکی ساعد سیمین جریانی آراسنده بولنان قطعهٔ فیضنالك الجزیره‌ده‌کی عشایر مختلفهٔ سیاره‌نك اسکانی ، سطوت حکومت عثمانیه‌نك بوسکان بریه‌یه حسن احساس وتلقینی ضمننده ایجاب ایدن یرلره قره‌قولخانه‌لر انشاسیله یورالرك مهاجرین اقامه‌سنه وعربانك زراعت وفلاحته الیشدیرلمسنه دائر لازم کلن تدابیرك اجراسی داخلیه نظارتنه اشعار اولنمشدر .

داخلی

مبعوثان مجلسی اشبو کانون اولك دردنجی پنجشنبه کونی عدلیه نظارتنده کائن دائرهٔ مخصوصه‌سنده بالذات طرف حضرت پادشاهیدن کشاد بیوریله‌جقدر.

آوستریا امتعه‌سنه قارشو آچیلان حرب اقتصادینك الك بیوك خادملری اولان حمیتلی حماللرمزك متانت واقعه‌لرینی تقدیراً طوله باغچه جوارنده ساکن بعض احرار اهالی طرفندن جمع اولنان بیك الی طقوز غروشله بر ساعت اشترا ایدیلرك استانبول کمرکی حماللری اون باشیسی علی آغایه اهدا اولنمشدر.

ایکی مملکت آره‌سنده‌کی مناسباتی تزیید وتوسیع ایتمك املیله بوکره پاریسده عثمانلی وفرانسز قومیته‌سی نامیله بر هیئت تشکل ایتمشدر.

اناطولیده ذخیره‌سزلکدن طولایی یکرمی بش بیك لیراسی سیواس، اوتوزبیك لیراسی ارضروم، اون ایکی بیك لیراسی قونیه ولایتلرینه ومتباقی مبالغ دخی سائر ولایتلره توزیع اولنمق

...اداره ایده‌جکمی؟ ایدەمیه‌جکمی؟
...انعقادینه لزوم قالمەدن مسائل متحدثه
...اولنه‌بیله‌جکمی؟ ایشته حل ایدیله‌جك
!!.

...بزه قالیرسه بو قونفرانس انعقاد ایتمه‌جکه
...ئل متحدثه‌نك تسویه‌سنه امکان اولمیه‌جق؛
...متریا ایله اولباول برزمین ائتلاف بولنمدقجه
...نرانس انعقاد ایدەمیه‌جك : قونفرانسك
...ی بویله دوچار امهال واشکال اولدقجه
...ەده متجاوزین مستفید؛ فالیا بز متضرر
جغز .

بلغارلرله مذاکرات

بلغارلرله وقوعبولان مذاکراتك نتیجه‌سی
...سه بیلنه‌میورسه‌ده عقد اولنان حقوق
...فع دولتك تسمیروتلافیسنی تأمین ایده‌جك
...نتیجه‌یه دسترس اولنه‌مدیغی محقق کبی
...یور. ذاتاً موضوع مذاکرات ؛ حقوق
...یه‌مزك محافظه‌سی مقصدینه دکل؛ برقاچ
...ك استحصاله مبنی ایدی: نتیجه‌سزقالسی
...هله شرفزه دها مناسب ایسەده دیکر
...ن قونفرانسك عقدی اسبابنك تعسر
...ی‌ده موجب تأسف واندیشه‌مزه
...بر روایته کوره دولتیه‌نك بلغارستاندن
...یکرمی‌بش ملیون لیرانی متجاوز ایش
...ستانی ایسه آنجق درت ملیونه موافقت
...مش. وبتون مذاکراتك نتیجه‌سی ایشته
...عبارت ایمش .

آوستریاده تدارکات

...آوستریانك تدارکات مهمهٔ عسکریه‌ده
...یغی مستخبرات اخیره‌مەدر : حکومت
...لیه‌نك شو تدارکی بزەمی ؟ . یوقسه
...تیاده قارشومی ؟ بوجهت قطعیاً کسدیریله
...ەده عزت نفسنی محافظهٔ و غلیانه کلن
...عمومیه‌سنی تسکیناً هر حالده کیردیکی
...مشکلدن چیقمق ایچون بر حرکت
...اوده بولنه‌بیلمسی اغلب احتمالدر .

...ملدیر، و ... روسیه ... آلتی ...
معنویهٔ سیاسیه‌سندن بالاستفاده دها زیاده
کرکینلکه میدان براقمسزین حقوقزی ممکن
مرتبه تأمین ایتمك موافق حزم وحکمت اوله‌جغی
اعتقادنده‌یز .

ایتالیا خارجیه ناظرینك نطقی

ایتالیا خارجیه ناظری (موسیو تیتونی)
اخیراً ایراد ایلدیکی نطقنده دولت عثمانیه
حقنده فوق‌العاده بیان مخالصت و حکومت
مشروطه‌مزك دوام موفقیتی ایچون اظهار
تمنیات ایلمشدر .

⁂

مشارالیهك شو حسیاتنه بتون عثمانیلر
عرض تشکر ایدرلر .

باب عالینك نوطه‌سی

قونفرانس حقنده باب عالیجه درمیان اولنان
مواد اساسیه‌یه دائر دولتلر آره‌سنده مداولات
افکار جریان ایتمکده ایسه‌ده آوستریا دولتی
قونفرانسه موافقتی بعض شرائطك اول باول
حکومت سنیه ایله دول معظمه طرفندن
قبول و تصدیقنه تعلیق ایتدیکی وآلمانیاجه‌ده
بو نقطه ترویج والتزام اولندیغی جهتله
مداولات افکارك بو ایکی دولتك مخالفتی
زائل اولمدقجه بر نتیجهٔ قطعیه‌یه اقتران
ایده‌میه‌جکی درکاردر .

استخباراته نظراً انکلتره دولتی دخی
اول باول آوستریا ایله بر زمین ائتلاف
بولنقلغمز لزومنی توصیه ایتمکده و موافقت
دولیه‌یه اقتران ایده‌میه‌جك مسائلده معاونت
و مظاهرتك یکده مثمر اوله‌میه‌جغنی احساس
اشراب ایتمکده ایمش .

ایران احوالی

ایرانده حکومت مستبده ایله جهاد
ایدن ستار خانك کیتدکجه اعوان ~~و~~ و انصاری
تزاید ایتمکده اولدیغی و ایرانك حوالی غربیهٔ
شمالیه‌سنی تمامیله بد تسخیرینه آلدیغی وشاه ایله

ایدیور... ولت ... ... ایشنه ... شمالی ... ملك
نهایت‌الامر روسیه مقابه‌سنه آتیلوب ممالکنك
بر قسمنی روسیه‌نك استیلاسنه براقه‌جغنی
مع‌التأسف حس ایدیورز. عجبا انکلتره کبی
قوی‌الشکیمه بر دولتك بو بابده‌کی علاقه‌سی
نظر دقته آلنیورمی ؟

تیستونلر

ذات خلافت سمات حضرت پادشاهی دونکی
کون بر مناد صلاة جمعه‌یی حمیدیه جامع شریفنده
ادا بیورمشلردر .

طرف حضرت پادشاهیده حدود خاقانیده‌کی
عساکر شاهانه‌یه مقدملری کافارغه‌سی محمولاتندن
بیك عدد فانیله ارسال بیورلدیغی کبی بوکره ده
بیك عدد اهدا بیورلمشدر .

«بکی غزته» رفیق محترمزه تشکراتمز

تشریات نافعه‌سیهادیه‌ٔ استفاده ملیه‌نی
ایدن «یکی غزته» رفیق محترممزك کرك غزته‌من
وکرکسه محررلری حقنده ابذال بیورلدقلری مأثر
تقدیریهٔ رفقانوازی‌یی بر بابك علوی لشوکی
اولق اوزره تلقی ایدرز جریدهٔ مذکوره محرر
محترمی عبداله زهدی بك کبی محصول موهبای
عرفانی برسرمایهٔ کمالات ادبیه وحکمیه تشکیل
ایدن براذیب متحیزك شو التفات مخصوصلرینه
تشکرلر اولنور .

⁂

دوسعادتده منتشر رفقای کرامز طرفندن
غزته‌مزك نشرندن طولایی ابراز بیوریلان آثار
تبریکات وتقدیراته لسانمزك بوتون حسنوئیت
وصمیمیت مخصوصه‌سیله تشکر وغزته‌من امیادله
لطفنده بولنلرینده بشقه‌جه تمنی ایدرز .

مجلس مبعوثانك یوم مبارك کشادنده‌یون
عمومیه امور حقوقیه وبول شعبه مأمورلری
بوعید اکبرملی‌یی تجلیلاً وتبرکاً بالاتفاق قالیتاق
کیمکه قرار ورمشلردر .

جمعیتمزك اشتغالات حاضره‌سی آره‌سنده مهم بر قسمی تشکیل ایدن ارمنی وطنداشلریمزله کردلر آره‌سنده حصول ائتلاف تشبثاتنده حمد اولسون موفقیتلر رونما اولمش و غزته‌مزك بر نومرولی نسخه‌سنده درج ایدیلان و کردلرله ارمنی معتبرانی طرفندن مشترك کشیده ایدیلان تلغرافنامه‌لرك تضمن ایتدیکی بیانات موجب ممنونیتدر. بو وفاق و ائتلافك تعمیم و تزییدی ایچون بورادهکی ارمنی قومیته‌لرینه اتحاد افکار حاصل اوله‌رق نظامنامهٔ داخلیمزك مادهٔ مخصوصه‌سنده مصرح مختلط مجلسك تشکیلیله بوایکی قوملك برلکده ساکن اولدقلری حوالیه بعدما وصایا وتبلیغات ایفاسی لازم کلدکده بونك متحداً ال اوله‌رق هر ایکی جمعیتجه عین زمانده اجراسی ومنافع یکدیکرینه مربوط بوایکی قوم آره‌سنده جدی بر مقارنت ومحادنت تأسیسنه صالح تدابیر اساسیه حقنده‌ده ایجاب ایلدیکی نزد حکومتده تشبثات و معروضاتك کذلك اولصورتله ایفاسی تقرر ایلمش وکردلرك معارفه وتنویر افکارینه متعلق تدابیر سائره دخی جمعیتمزجه اتخاذ اوله‌رق تأمین مقتضاسنه توسل ایدلمشدر .

کلی ولایتا

جیرنا مه دزانه کوهون قائده. تفاق دزان جیرنامه بهست کوهون اتفـاق دکن آرین زه دروا زه الله قا دروا وهاین تماشا بکن قوم وکی کردانی تفاق هبون ؟ نه خیر ! . .

لورا خاق زه صنعت ، تجارتی زیده‌دکر مه زه بو وی بی تفاقی مالا هف خراب کر زوری مأمور کردستانی وان خائنا کرنا بخرابی لشان عالی دان زبو عزکرنا نفسا خو: لی عالی دزانی کرد قومیکی ساغلاما، صادقا، زی هاتیا جه فائده معارف تونه ، خوندن تونه، صنعت وتجارت هندکه: مروف به فقیری آشتیك زیده زناکا: حو وخق صنعت، تجارت کارقنج ، رند لازمه کردستان هبن بیه هرچی کسادبه خوا خوی نکه‌خدی تجار توفیق نادا اوی مروف دکل طاعت وعبادتی صنعتك، کاریك بکه کسکی خدی اوی مروفی پریشان دکه‌جاشا: وکی ویه سلامیتامه به حو بیکرن دینه هرچی کس مخالف شریعتی عمل بکه افلاح نابه حریت زه مسلمان را امری شریعتیه: شریعتی حریت عدالت زه مسلمان را امر کریه کوکس له کسی ظلم وعسف نکه ادارهٔ بری مخالف شریعتی بو لورا ام وها باش دامان امانته‌وه محافظه شریعتی محافظه دین ! تماشا بکن کوچه قاس اشراف خاندانی کردا هنه زبو سلامتا دین ، سلامتا کردستانی مالی خو حالی خو هیشتنه برهاش ده خیتن هون زی انصاف بکن بسه اکر هون نزانن اتفاق جبه له ولاتی خوبه قتلهٔ مرن حیان ها هر چه بوه بوه بوه: واناجاربکی زیربکن براستی دستی خوبدنه هف اتفاق بکن البت مروفیکی هبه زدرا به سری هون امری شریعتی نکرن اتفاق نکن ولاتی وه ز. دست اوه هردا اکر هون اتفاق هونی ینسه غلامی غلاما لوه جوا خراشتی وسابکن پوشمانی باشی فائده ناکه : اکر هون خرابیا جری زیر بکن روژ بروژ ولاتی وه‌بی اوابه مقصدا مه زبو سلامتا کردستانیا کردستان لازمکو : مروف ارض کردستانی بوز مواغ بکه آخ خولیا کردستانی زربه قیمت تره ولاتی کردستانی زضر محانه دولدی جیتره‌جه فائده نه کارن دولت بکرن پیته میدانی بخواندن، صنعت نزانن بهرا خوش درباز ناکن سبب اویزی مأمور بری اکثر خائن بون زدبهنا ضعیف بون کردستانی زی تجارا خراب کرن له‌سایه‌وی حریتی حوخرابی بجاریکی دلغ بو کرمانج نهاتر حو قوما زیده ترتفاق دکن بهف را خوز درباز دکن مخالف امر شریعتی ناکن روژ بروژ لشاه دوزیده بکن حوقوم اوی بوانه تخیلی بکه : اکرهون زخورا قهی دخوازن هورا تفاق بکن به خبرا هف باور بکن زخورا باقیبك دکن هرمروفیك سالی ده بر داینه جیکی نادا سه سالهدا باقی اوان زحو باشه‌متر بیه: مروفیك فقیره اوی زربکی دانا قبول بکن به قاصی زیری خو تجارت اوی بستینه وسا حو کس ناقاچار سالیدا اوی دولت بکره هرکی ژ حالی خو اوی دولت بکره کو مانك دوله مذبو ز بو ولاتی خوا حونشت دکارا جیکه ینسه میدانی ناف بدا عالمی ملکی نر زخرابی امین وباکو مرد فقیر بونه کود زمن برای مروفـه زی مروف خراب دکه اتفـاق هبه بکردستانی کسیك فقیر نامینه زبی تفاقی خراب تر تشتیك نونه فقیری ز زی بی تفاقی دبه ، امانتی وه اتفاق.

سباح احمد شوقی

کردجه شعرلر

له سربردی: هلوبی هل فری کونه‌هوا بیغم
هوای صیدوشکاری کونه‌سر: تا کونه سر عالم

هوابیکی غروری کونه‌سر اخوی‌زه‌وره‌برز زانی
پری کیف کردو: بای‌بال ادا هرتا کو دی‌توانی

که کونه عالم خلیاوه: سیری کرد همو دنیا
له زیر بال اواهه لومقامه هراوه تنیا

وتی امروله من برزتر، له‌اوج عالما کی به
کرهٔ ارضم له‌زیر پیدایه، کس ناکاته ام جی یه

اکر میشوله‌ٔ پیتو بجولی: نابی نی بینم!،
له سر شبقه وسری دکرن : پریکی باله رنکینم

خلاصه: هینده فخر کرد وخوی بنی‌له‌نخوندا
کا بکی قدر تیریکی ها ویشتی: له غفلتدا

هینابه خواره‌وما خوارو ذلیل اوطاره علوی.
سفیل و دل بر بندار کونه ناو ام عالمهٔ سفلی

که‌سیری کرد: پری‌خوی بوه له‌ناواونیر وبیکانه
وتی، خومان به خومانی دکین!، بیکانه، بیکانه.

حقیقت: راست دلی‌سعدی! ـ که‌من هر کزله بیکانه
نیه نالهم، که هرچه پیم دکا: خویه وله خومانه

قران کرد : که قرنیکه، بر از آنیتر له برناچی،
همو قربان او تیره‌ین ، بلاکی‌بی: بلا لاچی

دلین: دلان! الله کل بك با که ،اسلامین، برای دینین
یکجی ،جاومان بخری یکتری هلنای کج ، بینین.

هتا کی ، جاوعبرتمان : له کلدانی! خدا جاری.
حکیم هرتوی،به خیر جاومان هلینه! بینه ناو: جاری.

سلیمانیه‌لی توفیق

قسم ادبی

قرانسه مشاهیر ادباسندن لامارتینك — اوصاف جلیلهٔ حضرت پیغمبری‌یه دائر — یازدیغی مقاله بالترجمه افاضل ادبامزدن حیدری زاده ابراهیم افندی طرفندن نظم ایدلمشدر :

کیمه بخش ایتدی حضرت معبود
بویله بر اقتدار نا محدود

قدرت حق خلقه اکلاتسون
کائناتی یرندن اویناتسون

بشری ربط قیلسون اللهه
باقسون حب شوکت وجاهه

ایتدی احیا بو عزم مقبولی
بویله بر اعتقاد معقولی

تا زمان هبوط آدمدن
کچه‌مشدی خیال عالمدن

بویله بر قوت قلبیه ایله
بویله بر نیت جلیله ایله

راه وحدتده فرد وبی پروا
هم مبلغ هم آلت اجرا

کیره بو مشکلات عظمایه
بویله امر مهمی اجرایه

هر امورنده خرق عاداتی
قویدی امکانه بو محالاتی

ایتدی حیران تشبثك آری
عزم دهات قدرت بشری

بو اثردن دها عظیم اولماز
دها عالی دها جسیم اولماز

اولدی برهان شان اجلالی
سرتسر بو مقاصد عالی

هله اولشدی علت ساری
بر طاقم آلهانك افکاری

کیمی طاپشدی تازه اصنامه
کیمی حیوانه کیمی اجرامه

محو ایدوب اورته‌دن بو ادیانی
خلقه اکلاتدی وهم بطلانی

بونی اجرا ایدن محمددر
مطلق اللهدن مؤیددر

کچدی برچوق پیامبران عظام
تاجداران مجددین بنام

کلدی دهره خلق عالمدن
بویله بر ذات نسل آدمدن

آز زمان ایچره ایلسون تعمیم
بویله دهشتلی بر اساس عظیم

بویله بر اقتداره مظهر اولان
بو طریق هدایه رهبر اولان

مطلقا مقتدای عالمدر
زبدهٔ دودمان آدمدر

چوق زمان کچه‌مشدی هجرتدن
نشر وتبلیغ امر بعثتدن

دینك دوندی شوکت وشانی
یمن ومصر وشام وایرانی

کیردی اسلام : تاخراسانه
بربرستان وهند وتورانه

ماوراء النهرله افریقا
اوروپای جنوب واسپانیا

انقیاد ایتدی امره ، احکامه
سطوت عدل وداد اسلامه

مابعدی وار

معارف

قاهره ملی دارالفنونی

سنین اخیره‌دن بری شاهراه معارفده کنیش خطوه‌لرله ایلریلمکه باشلایان مصرلیلر، تحصیل ابتدائینك تعمیمی امر اهمنی درپیش ایده‌رك حکومتك معاونته مفتقر اولمقسزین همان هر قریه‌ده منتظم ابتدائی مکتبلری آچمش و بو مکتبلرك ادامه‌سیچون اغنیای امت یوز بیكلرجه لیرا قیمتنده املاکنی — یکدیکرینه مسابقه ایدرجه‌سنه — ترك وتبرع ایتمشلر ایدی.

بو غیور حمیتمندان اوچ سنه اول بشقه اعانهٔ ملیه ایله جسیم بر دارالفنون ملی تأسیسنه تشبثله بو امر مهمك محتاج الیهی اولان مقتدر معلملری یتشدیرمك اوزره اوروپا دارالفنونلرینك شعبات مختلفه‌سنه کافی درجه‌ده طلبه کوندرمشلر ایدی .

زاتاً اوته‌دنبری معروف اولان ازهر مدرسه‌سنك اصلاحی‌ده نظر دقتدن دور طوتلمیه‌رق اون سنه اول پروغرامنه علوم ریاضیه، تاریخ و جغرافیا درسلری ادخال ایدلمشده مدرسه‌نك تقسیمات حاضره‌سنه تدریساتك براصول منتظمه‌یه تابع بولندیریلمه‌سی بو مدرسه‌نك بر دارالفنون درجه‌سنه اصعادی ایدیله‌میه‌جکنی تسلیم ایتدیرمشدر.

هندستان اسلام دارالفنوننـدن صوکره قاهره ملی دارالفنونی ایکنجی بر موقعی احراز ایده‌جکدر.

دیانت اسلامیه، ادبیات عربیه و فلسفه ، السنهٔ غربیه ادبیاتی، علوم سیاسیه ، حقوق وطب شعبه‌لرینی احتوا ایدن بو مؤسسهٔ خیریه انتظامجه اوروپانك مهم دارالفنونلری درجه‌سنده بولنه‌جق وصوك پوسته ایله آلنان معلوماته نظراً رسم کشاد اشبو کانون اول افرنجینك اون بشنجی صالی کونی غایت پارلاق بر صورتده اجرا ایدیله‌جکدر.

اشبو دارالفنون ملینك تأسیسی فکری الك اول اللوا جریده‌سنده پارلاق مقاله‌لریله، قونفرانسلرده بلیغانه نطقلریله اذهان امته القا ایدن فخر الاحرار مصرلی مصطفی کامل پاشا مرحومك روح عزیزی شاد اولسون .

دیاربکرلی ساکن

ادنا حرکت وقوعی مرتبهٔ استعجالیه کلوب شو صورتله اساسی موجود بر قوهٔ جسیمه‌دن دولتجه عظیم استفاده اوله‌جغی درکاردر . بوکونکی کونده حمیدیه آلایلرینك اشدله محتاج اولدقلری شیء تعلیم و تربیه‌لریله تحصیلات نظریه و عملیه‌لرینك استکمالندن عبارتدر . بوکونکی کونده اسلحهٔ ناریه‌نك واصل اولدیغی ترقی و کمال قارشوسنده سواری عسکرینك خدماتی کرك کی ترقی ایتمش و سواری عساکرینك کندی باشنه محاربه ایتملرینك میدان محاربه‌لرینك نتیجهٔ قطعیه‌لری اوزرینه تأثیری آز المش ایسه‌ده فی یومناهذا تعبیه‌وسوق. الجیش قومندانلری سواریلردن کرك میدان محاربه‌لرنده و کرك حربك بتون ادوارنده حق استفاده اولنه بیلمك ایچون تدقیقات و تتبعاتله اشتغال ایتمکده و بوبابده بك چوق نظریه‌لر دریش ایلمکده‌درلر . بونتیجهٔ تتبعاتده شمدیلك ثابت و قطعی اوله‌رق تحقق ایتمش بر قضیه وارسه اوده علی‌العاده سواری وظیفه‌سنك کشف خدماتی اجرا ایده‌بیلمك و دشمن اردوسیله دائما تماسی محافظه ایدوب بوسایه‌ده دشمن اردوسنك هر آن و زمانده اجرا ایده‌بیله‌جکی حرکاتی نظربصیرتندن دور طوتمیوب اردونك کوزی اولقدن و امنیت و ایلرو قره‌غوللری وظیفه‌سنی کورمکدن و قطعات عسکریه آره‌سنده طرق مواصله و مخابره‌یی تأمین ایلمکدن و حربك نهایتنده رجعته قرار ویرمش اولان دشمن اردوسی اوزرینه طوپچی ایله تقویه ایدلمش اولدیغی حالده آتیلوب رجعتك تولید ایتمش اولدیغی مادی و معنوی قارمه‌قاریشقلقدن بالاستفاده رجعتی هزیمته تبدیل ایتدیرمکه چالشمقدن عبارتدر . قوتلی و دکرلی سواری‌یه مالك اردولرده اثنای حربده مستقل سواری فرقه‌لری تشکیلیله اسکی زمانلرده نزده موجود اولان آقنجیلر کبی دشمن اراضیسی ایچروسنه صالدیروب دشمنك یان و کیرولرینی تهدید ایتمك و کیرو ایله اولان طرق مواصله‌لرینی کسمك و ارزاق و مهمات قافله‌لرینی اورمق شمندوفر و کوپریلرینی تخریب ایلمك و بوکبی حرکاتی اجرا ایله دشمن قوهٔ معنویه‌سی اوزرنده بر تأثیر مهیب حصوله کتیرمك دخی سواریلره تودیع اولنان اموردندر . تعبیه قواعدینه کوره سوارینك سواری ایله اصول محاربه‌سی باتلوجه صف حرب نظامنده یعنی بربرلرینه بتشك ویکپاره بر کتله کبی اوزون بر یوریش وزن و قراریله دشمنك اوزرینه آتیلوب مصادمه ایتمك و بواثناده قلنج وباخود مزراغیله‌ده اوروب دوکه‌رك حرب ایده‌بیلمکدر . ایشته الیوم اوروپاده سواری قطعاتنه ویریلان وظیفه شوندن عبارت اولوب تعلیم و تربیه‌لری دخی بوصورتله ایفا اولنیور. چونکه سواریلرده پیاده‌لر کبی عارضهٔ اراضیدن استفاده ایده‌بیلمك قابلیتی اولمدیغندن وزمانمز اسلحهٔ ناریه و مهلکه‌سنی استعمال ایدن بر خصمه قارشو اراضیدن استفاده ایتمکسزین سلاح قوللانمقه قالقشمق عادتا محواولمق دیمك اوله‌جغی شمدی‌یه‌قدر اك جسور و بهادر سواریلرك شوصورتله واقع اولان حرکتلرینك دائما هزیمتله نتیجه‌لنمسیله‌ده ثابت بولندیغندن آت اوزرنده دشمن پیاده و طوپچیلرینه قارشو سلاح قوللانمق اصولی بالکلیه ترك ایدلمشدر . سواری اوله‌بیلمك ایچون یورولمق بیلمز درجه‌ده چوق و متحمل بولنمق راکب اولدیغی حیوانی ایی قوللانه‌بیله‌جك وهرفرصتدن آنده استفاده‌یه مقتدر اوله‌جق صورتده ماهر و چالاق اولمقله برابر لزومنده استحقار حیات ایدرجه‌سنه جسورده اولمق شرطدر . کلهٔ مانحن‌فیه سواریلك ایچون بالاده بسط اولنان اوصافك جمله‌سی عشائر اکرادده موجوددر . چونکه بونلر حیوانه بینکی عسکره کیردکدنصکره قشله تعلیم خانه‌سنده اوکرنمیوب بابالرینك اونده تا بشك باشنده‌ایکن و سلاح آتمقه مواظبت ایلمکده و عسکرلك چاغنده هربری برجندی وسلحشوراولدقلری حالده دولتك دست تربیه وتعلیمنه کیرمکده‌درلر. بونلرکبی جسور و بنجی و سلحشور فطری بر عسکرك یالکز احتیاجی تعبیه قواعدینه کوره بیلمسی لازم اولان معلومات عسکریه‌یی ایدنمك و برده بونلر منفرد و ذاتی اوله‌رق جندی اولدقلرندن عمومك طاقم ، بلوك ، آلای حالنده یعنی بر کتلهٔ واحده حالنده‌ده حرکت ایده‌بیلملری ایچون تعلیملریله نظام حربلرینك اوکرنلمسندن عبارت قالور . بوکون بتون دولتلرك سواری تعلیمنامه‌لری بعض تفرعات جزئیه مستثنا اولدیغی حالده هان یکدیکرینك عینی اولدیغی کبی اردوی عثمانیه‌نك سواری تعلیمنامه‌سی دخی المانیا ، فرانسه ، اوستریا کبی اك مترقی دولتلرك تعلیمنامه‌لرینه مماثلدر . اشبو تعلیمنامه‌لردن بشقه روسیه دولتنك سواریلری ایچون بر قزاق تعلیمنامه‌سی واردرکه بوتعلیمنامه قزاقلرك اوصاف مخصوصه‌لرینه و محاربه‌ده استحصال اولنان بر طاقم تجارب فعلیه‌یه استناداً تنظیم اولنمش اولدیغندن سواری قزاقلری بوتعلیمنامه موجبنجه تربیه اولنمقده‌در . نزده‌کی عشائرك سواریلکه کی قابلیت فطریه‌لری روس قزاقلرینك قابلیتلرندن دخی زیاده اولسه بناءً حمیدیه آلایلرینك تشکیلنده بو قزاقلق اصولنه اتباع اولنمق جهتی ترجیح اولنمش و حتی بدایت تشکیلاتده بالفعل قزاق اصول تعلیمی کورمك اوزره سواری ضابطانمزدن اوچ مقتدر ذات روسیه‌یه اعزام بیورلمشدی . موحی‌الیهم اوچر سنه مختلف آلایلرده اوچرسنه خدمت ایدوب معلومات مکتسبه‌لرینی بزم آلایلرده تطبیق ایچون عودت ایتمشلر ایسه‌ده بواثناده بو آلایلرك حدی تشکیلنه اقدام و غیرت ایتمکده بولنان شاکرپاشا مرحومك مفتشلك ایله اناطولی‌یه کوندرلمش اولان زمانه تصادف ایتدیکندن و مرحوم مشارالیهدن صکره‌ده بو خدمته مأمور اولانلرده شوق و غیرت کورولمدیکندن نه ایچون روسیه‌یه کیتدکلرینی ونه یاپدقلرینی بیله اولسون بر صورتله آرایان اولمادیغی و آرتق او زماندن بری حمیدیه آلایلری ترقیاتی

(مابعدی وار)

سلیمانیه‌لی

فتحی

بدیع الزمان ملا سعید کردینك غزته‌مزك (۱) نومرولی نسخه‌سنده مندرج کردجه مقاله‌سنك ترجمه‌سی :

یا معشر الاکراد

اتفاقده قوت ، اتحادده حیات ، اخوتده سعادت ، حکومتده سلامت وار .

اتحادك حبل متینی ، محبتك طیلسانلی خلالطی صیقی طوتك که سزی بلالردن قورتارسین کوزلجه قولاق ویریکز ، دکله‌ییکز سزه بر شی سویله‌یم : بیلکزکه اوچ ! اوت اوچ جوهر واردرکه محافظه‌سنی بزدن استیورلر :

برنجیسی اسلامیت ، که ملیونلرله شهدامزك قانی اوکا بها ویرمشدر .

ایکنجیسی ، جوهر انسانیت که بزی هیئت اجتماعیه نظرنده انسان کوستره‌جك اودر .

اوچنجیسی ملیت ، که پیشوالرمزك ، سلفلریمزك روحلرینی مزارده شاداب ایده‌رك بر تحفه‌مز و اونلرله رابطهٔ ازلیه و ابدیه‌مز اوله‌جقدر :

شو اوچ جوهره مقابل برده اوچ دشمنمز واردرکه بزی محو ایدییور :

برنجیسی : فقر که استانبولده‌کی قرق بیك حمالك وجودی او دشمنمزك نمونهٔ تسلطیدر .

ایکنجیسی : جهل که برنجی دشمنمزك استیلاسنه بیوك بر یاردیمجیدر . زبونلقر اولان او قرق بیك حمالك ایچنده بیکده بری بر غزته‌یی اوقویه‌میورکه بر طریق نجات بولسون .

اوچنجیسی : اختلاف و معادات جاهلانه . سزدرکه بز بربریمزله بوغوشدقجه بر تربیه بحق کسب استحقاق ایدییوردق . حکومت دخی تربیهٔ وقائیه بریته تزیید طاقه چالیشیور ، حقمزده هر نوع ظلم و اعتساف اجراسنه بزی لایق کوره‌رك انصافسزلق ایدییوردی .

شمدی بیللی و اکلاملیزکه شو اوچ دشمنمزی قهر ایتمك ، و او اوچ جوهرمزی اونلرك اللرندن قورتارمق ایچونده . الماسدن مصنوع اوچ سیف ساطع جلادت بزه لازمدر .

برنجی قلیجمز معارف . ایکنجی اتفاق و محبت ملی اوچنجیده اثبات شخص وسعی نفسیدر ؛ هرکس نفسنه اعتماد ایتملیدرکه خارجدن معاونت استمامقدن ، تذللدن ، افتقاردن استغنا حاصل ایتسین ؛ مذلت بوکاری آلتده اکیلمکدن ، هر دست قاهر اعتسافه بویون اککمکدن ازاده قالسین ! صوك وصیتم شودر : اوقومق ، ینه اوقومق ، ینه اوقومق ! . صوکره بربریکزك الی صیقی طوتمق ، اتحاد ایتمك اتفاق عالمده یشامق :

⁂

کردلر نیه محتاج

اون بش سنه‌در که دوشندیکم احتیاجات آره‌سنده ایکی نقطه‌یی هدف مقصد ایتمشدم بو ایکیدن ماعدا کردستانك استقبالنی تأمین ایده‌جك وسائطی کوره‌مدم .

برنجیسی — اتحاد ملی ، ایکنجیسی علوم دینیه ایله برابر فنون لازمهٔ مدنیه‌یی تعمیم ایتمکدرکه ، اساسی و مدرسه‌سی عشیرت الایلریدر . بو سوزه استناداً بلا پروا دییورم : عشایرده عسکر اولمالریده اونلری عساکر ملیه یاپملی : تاکه شعاع الکتریقیه کبی اولان عسکرلك اوعشایر مختلفهٔ متجاوره میانده بر مناسبت کیمیویه کبی پیدا ایده‌رك امتزاج افکار وارسال ایله اونلرك جوهرلرینی وقیمت حقیقیه‌لرینی اظهار ایتسین ضیای معارف و کردلرك حرارتلی قوتلرینی تولید ایده‌بیلسین ، زیرا بدویلك ، عصبیتك ، حکومتسزلك ، نتیجهٔ ظلم حکومت اولانلقلر وضرورت الجا آتیه اغراض تصادم ایدر .

صدای موت کبی داغلره شکایتلر عکس انداز اولدیغندن حکومتك اطفاسنه بذل همت استحقاق ویرقیلرنده شهامة لاعدا عکس صداسی کبی اهل حمیتك قفالرنده نمره اوراق محوهٔ مذوبه‌لری مأیوسیت ضربه‌سیله قلوب واهل بصیرتی داغدار ایدییور همده درتیوز بیك ۴۰۰،۰۰۰ قهرمان وعازب برقوهٔ جسیمه مالك ایکن اختلاف داخلیدن محو اولدیغی کبی اختلافدن تولد ایدن شورشله مرحمت پدرانه‌یه بذل بنص ظالمانه‌یی دعوت ایدییور .

همده مدنیتك روح حیاتی اولان فنون و معارف جدیده‌سندن کردلرك تأخرلری : (۱) ظاهر اجانبدن کلدیکندن (۲) بعض مسائل فقهیه ، بعض حکایات اسلامیه و بعض تشبیهات ایله که عوام ناس سطحی اوله‌رق عقیده و حقیقت تلقی ایتمشلردر . منافات و مناقضاتلرندن (۳) و هر کمالك معدنی بیلدکلری مدارسك اصولنه مخالفتدن (٤) ؛ بعض اهل مکتب اسلامیتی یالکز ظواهر و تقلیدی اوله‌رق بر عقیدهٔ طفلانه ایله قونیزه کسب ایتدیکی ملکهٔ فیلسوفانه‌یه قارشو محاکمه و مقابله ایتمکله وادیٔ اوهام و شکوکه دوشمکلرندن کردلر معارف جدیده‌دن قاچیورلر . بونك چاره‌یکانه‌سی عشیرت الایلیلق و عسکرلك باب عالیسیله کتاب و معارفی ایجابیته ادخال و مدن سعادتلری اولان مدارس مندرسه‌یی احیا ایله علوم دینیه ایله برابر فنون لازمهٔ مدنیه‌یی کرد علماسی تدریس ایتمکدر .

خلاصة الکلام هر ملتنك لاسیما کردلرك حبل المتینی و عنصر حیاتی اولان اتحاد اکر بر قصر اولسه عشیرت آلایلری و هر عنوانه غلبه چالان عسکرلك اساسلی واوزون بر تمل و محکم بر تاوان اوله‌جقدر و او قصر اتحاد وافق ضیالندران ویاخود او حیات اتوامك دوران دم یرینه کچن هواغازی منبعی کبی اولان معارفه عشیرت آلایلری غایت مشعشع بر مدرسهٔ فنون وجسیم بر فابریقهٔ صنایع اوله‌جقدر اشته حکومت آلایلرك استعدادینه کوره ایی بر درس انتظام ویرسه فهم المطلوب والسلام ..

سعید کردی

عشایر عسکرلکی

مابعد

دین وملتك تعالیٔ شان وحیثیتی وبناءعلیه هرکسك سلامت حال و استقبالی قانون اساسی احکام متعیه‌سنك تمامیٔ تطبیقنده اولدیغی حقنده‌کی جزم و قناعت کاملانك کوندن کونه اوراالرجه انجلا و تأییدیله خلاف رضای باری

قوشاتمش، بو مقدس یومده محفظه‌لر الرنده رایات حریت آیات عثمانی بولندیغی، و وطن موسیقارلری نشاید حریتلریله سامع احراری اوقشادقلری حالده، بیش وبیك مجوردن یوزلرجه، بیكلرجه، یوز بیكلرجه افرادك، کرد قرداشلرمزك بالای سرادقشاننده، آقین آقین باب عالی‌یه کتورلشدر.

محفظه‌لرك یمین ویسارنده اخذ موقع معصومیت ایدن، بر بكارت یكنفسی تلبسله زینتلنن — سكز اون یاشلرنده‌كی — خانم قیزلرمز، او محفظه‌لرك بر ملككه صباتی وحریت ملكوتانك بر بری ملاحق اولمق شطارتیله کولیور، سوینیور، کویا که بو بیاض کوکرجنیلر شهبال اعتلای بكارت طفلانه‌لریله هوای مسحور استغراقه طوغری اوچوشاجقلر.

حریت مقدسه‌نك بو مناظر بدیعه‌سی ملتك ایلك شهر آیین عروسی حاکیدر. جمعیتمزه متوالیاً ورود ایتمكده اولان بیكلرجه تلغرافنامه طشره‌لرده‌كی بوتون عناصر مختلفه‌نكده پیام اتحادنی ایصال ایدیور؛ امین اوله‌لم كه استقبال بزمدر.

احمد جمیل

* * *

عموم کرد قرداشلرمزه

وفاق واتحاد بر قومك سعادت ورفاهنی، شقاق واختلاف ایسه نكبت وفلاكتنی موجب اولور. بونك امثالی چوق کورلمش و بو بابده‌بك چوق شیلر سویلنمش اولدیغندن بو مبحثده تطویل مقاله لزوم یوقدر. مقصد بتون کرد هشهریلرمزه و علی الخصوص رؤسای اكراده هرزماندن زیاده و هرشیدن اول بو کون اتحاده محتاج اولدقلرینی اكلاتمقدر ترك نخوت واستحقار منفعت جدی اتحاده توسل ایچون اعظم شرائطدر هركس عندنده مقبولیت و ممدوحیته مقرون اوله‌جق داعیهٔ شرف وحیثیت حقیقتده دائما جالب خسران ومذلتدر بر قومك تعالیسی اركان وافرادینك اتحاق بو خصائصله اتصافنه وابسته‌در. بونی مدرك اولمق وهیئت اجتماعیهٔ ملیته اوواديده بر شاهراه نجات وترقی آچمق ایلك اول او قومك خواص واكابرینه مترتب بر وظیفه‌در. بر قومك اركان وخواصی بو حسابه تابع وحركات ومعاملاتنده انك مقتضاسنی عامل اولنجه افرادی آره‌سنده اتحاد سهولتله تأسس وفوائدی آز زمانده تجلی ایدر. عكس حال ایسه نتیجه‌سز وحتی مضر اولور. شو حقایق آتیه‌یه نظراً منسوب اولدقلری کرد قوم نجیبنك سعادت وترقیسنی جداً آرزو ایدن بالجمله امرا ورؤسای محترمه‌نك بو دقیقهٔ مهمه‌یی پیش نظر امعان وتأمله الدرق بوانه دكین هر كونه اطوار ومسالكه مساعد کوریلان حال وزمانك تبدل ایتمش واو طریقده یوریان اولمه‌نك ارتق زمانی كچمش اولدیغنی ومحافظهٔ شان وحیثیت وتأمین جاه ومنفعت ایچون قانون اساسی احكام عادلانه‌سنه استناددن غیری اسلم طریق اولمدیغنی بر قاتدها تقدیر ایتملری وبناءً علیه اول باول عاجلاً تماميله بینلرنده دفع نفاق وتأسیس وفاق ایتمك صورتیله افراد ملته نمونه‌نمای امتثال اولملری عرفان وفراست مفطوره‌لری وحسیات پاكیزهٔ دیانتشعارلری اقتضاسنجه بحق مأمول ومنتظردر.

سلیمانیه‌لی
سیفاه

* * *

کردلر و شجاعت اقوام

- مابعد -

بر ده خصائل طبیعه‌نك قزوران اولدیغی عشیرتلری تدقیق ایدرسه‌ك بلاتفریق عمومی بر سویه‌ده دكل ایسه‌ده اكثریی، صاف، صمیمی مرد، كلمه‌لرینك دلالت ایتدیكی جهت جامعه‌یی هر برنده بولور، ملتمزی سراپا خصائل اصلیه ایله مزین کوروروز. ملتمزی تشكیل ایدن مختلف عنصرلردن آرناودلرك شجاعت ذاتیه‌لری اقتضاسیله دائما مرد، قائما محارب دائما متین بر قوم اولدقلرینی فهم ایدرز.

چرکسلرك مزیت اصلیه‌لرینی تعمیق ایدرسه‌ك بنه سلاحشور، متین، براخلاق ودین ایلر انصاف وتعالی ایتدكلرینی سویلمكدن کندیمزی آلامه‌یز!..

کردلره کلنجه — بونلری وادی شجاعت واخلاقده دها باشقه، دها متین. قوهٔ فاطره‌نك بخش ایتدیكی اساسلی بر عادت خلقه ایله دها غریب وحیرت آور بر خصلتده بولوروز کردلرك هیچ بر شائبه ایله لكه‌لنمك احتمالدن متباعد اولان خصائل اصلیه‌لرینی اثبات ایچون کوستریله‌جك مثاللره، ارائه ایدیله‌جك لابد قهرمانلقلرك ذكری كافیدر. شمدی‌یه قدر کردلرك ضبط ایدیله‌میان تاریخلری بو کون کردستانده بابادن اوغله انتقال ایدن بر چوق ضروب الامثال کبی آغزدن آغزه، لساندن لسانه، قابدن قابه کیریور.. دوران ایدیور. عثمانلیلرك عموم عثمانلیلرك اوصاف جمیله‌سندن اولان مردلك قهرمانلق ـ اخلاق اصلیه ـ آره‌سنده ایشیدیلان خارقه‌لردن بری ده کردلرك، کرد قادینلرینك كار زارده، قادینلغنه هیچده متناسب اوله‌میان مهالكه کوكس کرمش.. فتور ایتمامش.. اولمش، اولدیرمش.. قوجه‌سیله برابر حربلره کیرمش.. سده‌مانه اوغرامش بوله‌جقز!.. بونلرك هر بری کرد قومنك بلانی بولنمز. شجاعتنه، عصردنبری تبدل ایتمامش اخلاق وعادات ملیه‌لرینك بر شاهد ذیحیاتی شكلنده کوسترمكه قلبمزده بیوك بر حس دویارز!...

عموم عثمانلیلغی تشكیل ایدن مختلف عنصر واهلینك متصف بولندقلری جهان ذكر اوصاف باندیغیه بر ده معرفت معارف.. علم اجتماع تمدن.. اساسی تربیهٔ فكریه علاوه ایدیلیرسه برماتك.. بو خاندان عثمانك بو قوم نابدارك یشایه‌جقنه: دائما ایلری كیده‌جكنه حكم ایتمیه‌جك كیم قالیر!..

مابعدی وار

بدری

* * *

ایران حدودی جهتنده اوچ درت سنه‌دنبرو دوام ایتمکده بولنان منازعات و اختلافات مداخلات اجنبیه‌یه بادی اوله‌بیله‌جك بر ماهیت کسب ایدیوردی. کیمیاکر درویش پاشانك تحدید نامه‌سی عثمانلی ـ ایران حدودینك هر جهتنی قطعی صورتده تحدید ایتمدیکی کبی عثمانلی ایران انکلتره و روسیه دلکه‌لرندن مرکباً تشکیل اولنمش اولان مختلط تحدید حدود قومیسیونی دخی خط حدودك ازجمله سلیمانیه جهتنده بعض نقاطنی دولتین آره‌سنده ائتلافه تعلیقاً فصل و تسویه ایتمامش اولدیغندن بو نقاط متنازع فیها حقنده ایکی حکومتك نقطه‌نظرلری یکدیکرندن پك مباین اولدیغی جهتله بر زمین ائتلافه وصول مشکل کورنیوردی. فی‌الحقیقه ایرانك «وزنه» نام محل ایله حوالیسی اوزرنده‌کی مدعیات تصرفیه‌سی و سنه‌لردنبرو اورالری فضولی اشغال ایتمش بولنمسی اساساً بر حق صریحه مستند اولمدیغی کبی دولت علیه‌نك ایرندن اشغال ایلدیکی شو یرلری استرداد ایتدکدن صکره «بسوه»دن اوته‌یه کچمسی حقوق دولته طوغری بر تعدی عد ایدیله‌بیلیور ایدی. نقاط مختلف فیهانی اشغال و بعده حدودك تصحیحنی استحصال منافع دولته کوره انسب حرکت ایکن صاووجبولاغه طوغری نتیجه‌سز و مقصدسز بر حرکت عسکریه اجراسنه

مابعدی وار سلیمانیه‌لی

سیف‌الله

ملتك

«ایلك شهرآیین عروس حاکمیتی»

کچن تموز اونه قدر بز، بز دکلدك ، هپمز یکدیکرمزه بیکانه ! . . . وحدت اجتماعیه‌من زده‌لنمش ، انسلاب امنیت بزی بزلکمزدن آییرمشدی . راز درون احرار ملتی تودیع ایده‌بیله‌جك بر حرمسرای اسرارك وجودینی تخمین و تقدیرده ، بربریمزی آکلامق و آکلاشلمقده، تردد ایدیلیور، صوصمقدن بشقه چاره بولنه‌میوردی. خریطهٔ حاکمیتدن ازالهٔ عنوان موجودیتمزی آرزو ایتمك درجه‌لرینه قدر واران انصافسزلقلره قارشی، وجدان نزیه اهالی بر واویلای حزن مآلله چیرپنیور، ملت معصومهٔ عثمانیه‌نك سرشك خون آلود استغناسی عتبهٔ بلند الوهیته قدر یوکسلیوردی .

استانبول، جهان مدنیتك تختگاه مغبوط احتشامی ایکن ، واأسفا که شاهد قدسیترین حرمته بر مقبرهٔ ظلام اعتساف اولمش، هر طرفی برابندنکده یأس و ماتم حالنی آلمشدی، عثمانلیغك آبدهٔ ذی‌حیات ظفر و قهرمانیسی اولان بو مبارك شهرده یالکز بر تنهائی افراد شخصی ، بر امل خاص منفعتپرستی رونمود ایدی.

بو مرض اماتکن یأس و بیدادیدن ، میق میق یاورولرمزه وارنجه‌یه قدر هرکس متأثر، ایام مخصوصهٔ عید و شادیده بیله چوجوقلر ، بو سویملی قوزولر ــ کویا که بر حس متوارثله دوتون لسان حال صفوتیله ــ «آنه ، نیچون آغلایورسین. بلکه بابا نه قباحتم وار که بنی آرتق نظرهٔ نوازشکله اوقشامیورسین ؟ » دیه ملتك مقدرات ماتم انگیز انقراضنه بر نوای عصمت پیمانه ایله مرثیه خواندی !

آرتق افقلر قارارمش، هر طرف خوابیدهٔ صمت زهر آلود یأس و فتور اولمش ایدی ؛ قوجه شهر سراپا بر مزارستان ، مخوف بر اوچوروم ، صوغوق بر کردابدی ؛ اوراده هرکس کندی باشنه یاشایور ، او صوغوقلقلر ایچنده اوشیور، جریحه‌دار روحنك درین صیزیلریله هونکور هونکور آغلایوردی .

فقط بوتون بو یوشنلقلرك، بو تشنجلرك، ناقابل تحمل بر سویمسزلکلرك صوك نفخهٔ حیات بخش ایقاظیله عثمانلیغك او مریض مغموم موجودیتی بردن بره فراش احتضاراندن سیلکندی ؛ طمارلرك حرتلی قانلری قاینادی، جوشدی، فشقیردی ... شمس تابدار حریت مبارك وطنمزی نوره، مأیوس قلبلری سروره غرق ایتدی . . . یاشاسین حریت ، پاینده اولسون قوم نجیب عثمانی صدالری هم آهنك بانك الله اکبر اولیور . . . . جنس ، مذهب تفریق ایتمه‌ین بوتون عثمانلیلر دست مصافحهٔ اخوتلرینی بربرینه اوزادیور . . . او شهر صامت آرتق برهسای و هوی نشئهٔ حریتله چالقانیور . . . غلغلهٔ اتحاد هیئت اجتماعیه یوکسلیور . یوکسلیور ، دائما یوکسله‌جکدر !!

فقط زینتکردهٔ آغوش حار شفقتمز اولان بر جوجغمز بو آهنك اتحاد ملی بر پارچهٔ آتی هیچ‌هیچ ظن ایدرك ـ ذاتاً دورساقلك ثمرهٔ اهانتسازی اولمق اوزره کندینه الحاق ایتدیکی ـ قطعهٔ تاج استقلالیله بزی قارشیله‌دی ، دیکر بر متجبر ـ بنده دور استبدادك غمه‌دیکی ـ اجزای معلومهٔ وطنمزده‌کی حق صریح حاکمیتمزك معنای الی الانقطاع اتهامیله موجودیتمزه خنده‌زن استخفاف اولدی . بوکا قارشی آچدیغمز حرب اقتصادینك دوام ایده‌میه‌جکنه اعتقاداً بزه هیچ ، اوت هیچ اهمیت ویرمك ایسته‌مدی. دوشونمدیلر که الك جاهل بیلدکلری کردلرمز ، حمالرمز بیله بو اوغورده پك بویوك فداکارلقلر اختیاریله ابراز ثبات ایده‌جك درجه‌ده بر قهرمان یاوروسیدر ؛ بو زوالی فقیرلرکه بوتون کون چالشمه‌لری حیاتنك دم واپسیننده بریکدیره‌بیله‌جکی اوفاق سرمایه‌یله عائله‌سی نزدینه عودت ایده‌بیلمك امیدیله غربتزدهٔ احتیاج اولمشدر ؛ بونلر ایچون قرق پاره بیله قرق بیك غروش قدر حائز اهمیتدر، او حالده دخی اطماع اولنه‌میورلر . خایر ! اطماع دکل، بو بابده‌کی اجورات مشروعه‌لرینی بیله آیاقلری آلتنده چیکنه‌دیلر . بوکا دوام ایده‌جکز ؛ دوام و ثبات قاتاً مقتضای شیمهٔ حمیتمزدر ! !

دقت بیورلسون، دونکی ظلمت فسنوت افزای یأس و نومیدی‌یه بدل ، بوکون هر طرف بر لوحهٔ شمس غرای حریت شکل لطیفنده چهرهٔ ابتهاج امته متجلیدر ... ترقیاتی هفته‌در که مبعوثان ملتك محفظهٔ آرای انتخابیه‌سنی ؛ انتخاب آرالری، ارابه حیوانلری دونادلمش، اطرافی ـ دوش‌متین جلادتلرنده سلاح‌ساطع مهابت اولدیغی حالده ـ عسکر قهرمانلرمز ،

بر وقت چکمه‌دیلر. او وقتك وثائقنی آرایینك، ویانه سورلرینك . کرید قلعه‌لرینك اوکنده کرد جنازه‌لرینی بولورسکز. بو قهرمان مظلوملر ای برعثمانلی اولمق املی انقیه‌دن هیچ بر وقت واز کچمه‌دیلر. حکومت عثمانیه‌ده بونلرك حقوق انسانیه واحتیاجات مدنیه‌سنی تأمین وتطمین ایله ایفای وظیفهٔ حاکمیت ایتملیدر.

سلیمان نظیف

سیاسیات

ـ مابعد ـ

حکومت مشارالیهانك نقطهٔ نظری دیکر دولتلرك تکلیفاتندن آنجق کوردیکیچون برچه موجب انفعال اولمقدن خالی قالمیوردی، انکلتره‌نك بوندن غایهٔ مقصدی ایسه شبهه‌سز قریب الحدوث کوردیکی بعض مضرات ومنویات دوله‌نك ظهورینه میدان براقمامق وبو صورتله بزی دها فنا بر حاله کرفتار اولمقدن ممکن مرتبه صیانت ایتمك ایدی . فقط یوقاروده بیان ایتدیکمز وجهله بو صورت حرکت بزه شدتلی کورنیور وظاهرده طاتلی ومعتدل وفقط نیت فاسده‌یه مستند مسلك سیاسیلر خوشه کیدیوردی . دولتمز اوروپانك شو ایکی فکر متباینندن بالطبع معتدلی ترجیح ایتدیککندن صورت لسوده اوله‌رق باییلان شیلر نه احوال محلیه‌یه چاره‌ساز نه‌ده مدعیات واعتراضات دولیه‌یه خاتمه‌انداز اولیوردی . دولت علیه قطعهٔ مذکوره‌ده‌کی حق حاکمیتی سنین عدیده‌دنبری اوراده تحشیده مجبور اولدیغی قوهٔ جسیمهٔ جنودیه‌سیله تأمین ایده‌بیلمکده ایدیسه‌ده ولایات ثلثه‌نك دولتلرك مراقبه‌سی تحتنه کچمش اولان بودجه‌سنك او قدر تحشیداته متحمل اولمدیغی صوك کونلرده بین الدول دربین اولنمش اولمسنه کوره عساکر عثمانیه‌نك تقلیل مقدارینه دولتی اجبار اماره‌لری رونما اولمغه باشلامشیدی، بو صورتله قطعهٔ مذکوره‌یی دشمنلرمزك کیفنه ترك ایتمکه بر کیج مجبوریت حس اولنه‌جقدی که آرتق آندن صکره روم ایلی قطعه‌سی اوزرنده دولت علیه‌نك استقلال وحاکمیتنك نه حال کسب ایده‌جکی محتاج بیان دکلدر . ایشته روم ایلی جهتنده دولتمزك موقع سیاسیسی شو منوال اوزره ایدی .

روم ایلی وبحر سفیده حال حاضرك تدبیرنده ایتالیانك طرابلس غربه، فرانسه‌نك سوریه سواحلنه و انکلیزلرك بحریه‌دن بعض جهتلره تخطی ایتملری و روسیه و آلمانیا دونانمه‌سنده شو تحولاتدن بر صورتله استفاده‌یه قالقشملری احتمالی ایسه احوال عمومیه‌مزك پیدرپی کسب ایتدیکی شکل وصورته نظراً قوت بولیوردی، جزیرة الخضرا قونفرانسنك انعقادینه بادی اولمش اولان انکلتره ـ فرانسه ائتلافنده، انکلتره‌نك فاسده فرانسه‌یه وردیکی سربستی حرکته مقابل فرانسه‌ده انکلتره‌یه مصرده او حقی طانیمشیدی . او صره‌ده بحر سفید اسطولونی احتلال اولنور شکایتیله اورته‌یه چیقان ایتالیا دولتی‌ده ایلك فرصتده طرابلس غرب اوزرنده عین سربستی حرکتی استعمال ایده‌بیله‌جکی زعمنده آلدیغی طاتلی مواعیدله اورایی بتون تمسه‌تك ضمناً ایکی رقیبنك بو صورتله موافقته مقرون اولمش اولان تصوری حیز فعله ایصال ایچون فرصت کوزتمکه باشلامشیدی برکت ویرسون که دولت دیکر حوالیده‌یکده امثالی کوریله‌میان تیقظ وتدابیری سایه‌سنده بو خطه‌ده بر قوهٔ مدافعه تشکیل اولنمش ومرحوم رجب پاشانك کوریلان وبو مقاله‌یی یازدیغم صره‌ده رحمته واصل اولان حمیت فطریه وخدمت فعلیه‌سی بی‌محابا اوراده بر تخطی امکانی مستحیل قیلمشیدی . بحر احمردن بصره‌یه قدر اولان سواحل عربیه اوزرنده انکلتره‌نك استیلاك نفوذی درجاتندن دولت لایقیله خبردار بیله دکلدی . بالکز عدن جهتنده ظهور ایدن ونواحی تسعه نامیله ایکی سنه متوالیاً بین الحکومتین بیهوده بر طاقم مناقشه‌یی مستلزم اولمش بولنان حادثه‌نك حلی اوله‌رق بر خط فصل تعیینیله عثمانلی ایچروسنه طوغری استیلای نفوذه کویا سد چکلمش وفقط بصره جهتنده وعلی الخصوص کویت حوالیسنده بو نفوذ استیلائی‌یه قارشو دولت جداً وفعلاً هیچ برشی یاپامامشدر . مصرك معلوم اولان ودولتمزك تصدیق وموافقته ربط ایدلمکده آرزوسنه مقارن بولنان وضعیت حاضره‌سنی تغییره شو یکرمی ایکی سنه ظرفنده انکلتره حکومتجه بر مانع اولمدیغی حالده فی یومنا هذا ماهیت اشغالك محافظه‌سی حکومت مشارالیهانك تعهداتنده‌کی ثبات ناموسکارینه واستیلای ممالکدن زیاده عالم اسلامیت اوزرنده بر نفوذ معنوی احرازی خصوصنده‌کی املی مخصوصنه دالدر . دولت آناطولی جهتنده‌کی وضعیت سیاسیه‌سنده عادتا روسیه‌یه مقید ایدی . حدود اوزرنده خط مدافعه‌سنك تجهیزات و تکملاتیه ومواقع عسکریه‌سی آره‌سنده طرق حدیدیه تأسیسنجه حکومت مشارالیهانك جدی ممانعته مصادف اولمقده وبو صورتله اورالرجه بك مهم نواقصات ایچنده قالنوب کیدلمکده ایدی . بحر سیاه سواحلنه قریب محللرده تیمور یولی انشاسنده حکومت مشارالیهایه بر حق رجحان بیله ویرلمشیدی . حمیدیه سواری آلایلرینك تشکیلی وهلهٔ اولاده روسیه‌جه بحق بادئ تلاش واندیشه اولدیغی حالده مذکور آلایلردن بحق امید وانتظار اولنان انتظام وفائده‌یه بدل بمجرد سوء اداره یوزندن بونلردن مملکته مضرت کلمکه باشلامسی حکومتمزك کورمك اندیشه‌سنی چوق کچمه‌دن ازاله‌یه مدار اولمشدر . کرد غزتهٔ معتبره‌سنك (۱) نومرولو نسخه‌سنده وقتیله امضاسیله مندرج مقاله‌ده بو آلایلرك لزوم ابقا واصلاحی واقعاً بر صورتده ارائه واثبات اولنمش وفی الحقیقه بو آلایلر لایقیله تنسیق ونظام وانتظامه ترتیب ایدلدیکی حالده وجودلرندن دولتجه عظیم استفاده ایدیله‌جکی محقق بولنمش اولدیغندن بونلرك بران اول تنسیق واصلاحی یکی عثمانلی اوردوسنك جملهٔ اجراآت فعالانه ومهمات جزئیهٔ حیثیتنده‌دن سنی عموم اکراد نامنه انتظار واستدعا اولنور .

١٨ ذی‌القعده ١٣٢٦ · جمعه ایرتسی · ٢٩ تشرین ثانی ١٣٢٤

جمعیت طرفندن منتخب
صاحب امتیاز ومدیر ومحرری
سلیمانیه‌لی توفیق

شرائط اشترا
طشره ایچون سنه‌لکی پوسته اجرتیله
برابر ٨٠، والتی ایلغی ٤٥ غروشدر

نسخه‌سی بر غروشدر

سرمحرری دیاربکرلی احمد جمیل

کرد ارباب فکر وقلمنه داشا صحیفه‌لریمز آچیقدر

درج اولنمیان اوراق وآثار اعاده اولنماز

اداره‌خانه‌سی وزنه‌چیلرده کرد تعاون وترقی مرکز عمومیسیدر

کرد
تعاون وترقی غزته‌سی

١٣٢٤
جمعیتك واسطهٔ نشر افکاریدر
تاریخ تأسیسی ١٣٢٦ — ١٣٢٤

نومرو ٢ ― شمدیلك هفته‌ده بردفعه نشر اوله‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در ― جلد ١

کرد و کردستان

هر قوم بیوکدر. اونی یالکز انسانلر کوچولتمکه چالشیرلر. دولت عثمانیه‌نك هر درلو اهتمامات عمرانپرورانه‌دن محروم، هر درلو مآثر معموریتدن بی‌نصیب بولدیریلان حدود شرقیه‌سنده دورت بچق عصردن بری هر فردی جانلی بر استحکام کبی سلطنت سنیه‌نك نگهبان حقوق وامنیتی اولان کرد قوم شجیعنك عناصر مهمهٔ ملیه‌مزدن معدود اولمسنه هم حقلری، هم لیاقتلری واردر.

غربك اعاظم ادباسندن بری (طاغلر آشیان حریتدر) دیور. کردستان طاغلرنده ایسه دولت متبوعه‌نك آز اهالی اولان بر هرج مرجی امنیت شکلنی حکمفرمادر. نیچون سویله‌ملی، جریحه‌لی، تهالکه‌لی نیچون کیزله‌ملی؟.. کردلر بالاختیار ادارهٔ عثمانیه‌یه التحاق ایتدکلری کوندن بری هیچ بر ادارهٔ مشفقه‌یه مظهر اوله‌مادیلر. شخصك زمان ومسلکیله قائم بعض ادوار مستثنی بر طرفه براقیلیرسه، کردلرك شو درت یوز بوقدر سنه ظرفنده کوردکلری ظلم وحقارتدن باشقه برشی دکلدر.

بوکون اوراده خرابی وخشونت وحشی غدر و وحشت وار ایسه اسبابی زمامداران مقدرانك حرص و طمعندن باشقه بر یرده آرامامیلی. دولتك حدود شرقیه‌سنده بر نگهبان امنیت اولان او جسور آدملر بوکون کندی امنیت شخصیه‌لرینك وسائط تحکیمندن.. بر زاویهٔ تامه شکلنده علائم مشحونهٔ ذکا اولان او واسع جبهه‌لرك مغاروق غدای معنویدن.. او کنیش کوکسلر هوادن.. او حساس ومدرك (اوت، جهل ایچنده، متروکیت ایچنده، لسان ایچنده حساس ومدرك اولان!) انسانلر انسانلغیننك اك رقیق وعزیز حقوق واحتیاجاتنك وسائط استفاسندن محروم بولنیورلر. بو محرومیت ایچنده وجودپذیر اولمش الوان فجیعه وعجیبه وار ایسه تصوری، وبالی کنایی هرشیئی او آدم اوغللرینه قویون سوروسندن فضله قیمت واهمیت ویرمامش اولان زمامداران رقاب ومقدراتنه راجعدر. واویله بر سورو که چوبانلری بالذات قورتلق ایدرلر ایدی!..

امت عثمانیه‌نك فردای انتباهنده کردستاندن ـ هر ظن وتخمین خلافنه اوله‌رق ـ بر صدای شوق وشکران یوکسلدی. او ذکی آدملر حریت ومساواتك نه بیوك نعمت اولدیغنی، ذکای فطریلری عصرلرجه هیچ ایشلنمامش اولان مظالمك لطف انقطاعیله بیلیرلردی. طبیعت وحکومتك شدائد قاتله‌سنه متوالیاً معروض بولنان بیچاره کردلرك بوکونه‌دک خسته‌لرینه باقه‌جق حکیملری، حقلرنی مدافعه ایده‌جك حاکملری یوقدر. قبیله‌لردن متشکل کویلرنی بری برینه ربط ایده‌جك یوللری، نه مکتبلری، خسته‌خانه‌لری، خلاصه بو موجودیت دنیویه‌نك اسباب حضور ورفاهیتی اوله‌بیله‌جك مؤسسه‌لری، هیچ... هیچ... هیچ برشیلری بوکونه قدر دوشونولمدی. کردلر نظر اداره‌ده ویرکی ویرمکله مکلف بر سورودن باشقه برشی دکلدی. ویرکی ویرن وعسکرلك ایدن بر سورو!

اك دکرلی امرای عسکریه‌مزدن بشنجی اردوی عثمانی لوازم رئیسی استانبوللی علی رضا پاشادن ایشیتدم. طقسان اوچ محاربه‌سنده بیکباشیسی بولندیغی بر کرد طابوریله تام اوتوز ساعت بر روس فرقه‌سنه قارشی طورمش وختام محاربه‌ده بیك ایکی یوز موجودلی طابورینك افرادی ـ اوده برچوغی مجروح اولمق شرطیله ـ یوز اللی‌یه تنزل ایتمشدی. کردلر منسوب اولدقلری هیئت اجتماعیه‌یه یالکز کدیمین وعرق جبینلرنی دکل، قانلرنی الحاق ایتمکدن هیچ

کرد

تعاون وترقی غزته‌سی

١٣٢٤
جمعیتك واسطهٔ نشر افکاریدر
تاریخ تأسیسی ١٣٢٦ — ١٣٢٤

نومرو ٢ ❧ شمدیلك هفته‌ده بر دفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در ❧ جلد ١

مندرجات

کرد وکردستان .... سلیمان نظیف
تلخیص سیاسی .... سلیمانیه‌لی سیف‌الله
ملتك ایلك شهر آیین عروسی حاکیسی دیاربکرلی احمد جمیل
کرد قرداشلرمه .... سیف‌الله
کرد وشجاعت اقوام .... بدری
کردلر نه محتاج .... بدیع الزمان ملا سعید
دیکر بر مقاله .... کذا
عسکرلك .... سلیمانیه‌لی فتحی
لامارتینك نظماً مترجم مقاله‌سی . عبدی زاده
معارف .... ساکن
جمعیتك نشانی
کردجه مقاله .... صباح شوقی
کردجه شعرلر .... م. توفیق
شئون سیاسی، قونفرانس، بلغارلرله مذاکرات، آوستریاده تدارکات، باب عالینك نوطه‌سی، ایران احوالی، شئون داخلی، مختلف و متعدد.

در سعادت
سلانیك مطبعه‌سی
١٣٢٤

آچیق ستونلر

تحریم

حمیت مایه اثری اوله‌رق اوستریا ایله آچیلان حرب اقتصادینك اك مدهش برسلاحی اولان «تحریم» فننی صادق و فداکار کردلرمز دخی کوزل قوللاندقلری ایچون غیرتلرینی تقدیر ایدرز .

کرد ارباب فکر وقلمنه

کرد تعاون وترقی جمعیتك غزته‌سی انتشاره باشلادی . سزك کبی دهای عرفانی یتشدیرن کردستانك شو ایلك کتابلك معارفی فان ایدروکه بتون حسیات علیه‌کزی برجوشش حبتله تهییج ایدرکن اونه‌بعدالك محصول قیمتدارینی غزته‌دن اسیرکه‌یه‌جکسکز . غزته‌مز منظوم منثور تحفه‌لریکزی سوکیلی کردستانمزه اهدایه توسط ایده‌جك وجمعیتمزده تشکراتی سزه هدیه کوندره‌جکدر غزته‌مز دینی، سیاسی، علمی، ادبی ، اجتماعی اولدیغی ایچون هرکونه طلوعاته مساعددر پاککز کردلکك برشمیم عطرناکی بر نفحهٔ آشنایسی بولنسون .

اعتذار

غزته‌مزك شو ایلك نسخه‌سی براز عجله ایله نشر ایدلدیکی ایچون صوکره کلان کرد ارباب قلم وکمالك برطاقم کزیده مقاله‌لری درج ایدیله‌مدیکندن طولایی عرض اعتذار وایکنجی نسخه‌یه درجنی وعد ایلرز .

دیاربکر مبعوثلغنه ارباب حمیت واعضای جمعیتدن پیرنجی زاده عارف افندینك انتخاب ایدلدیکی اتحاد وترقی جمعیتك دیاربکر شعبه‌سندن تلغرافله بیلدیرلمشدر .

⁂

اورفه مبعوثلغنه انتخاب اولنان محمود ندیم وشیخ صفوت بك افندیلر اولکی اقشام درسعادته مواصلت ایتمشلردر .

دزی ، تالان بی اتفـاقی شربیتی‌دا حرامه حکومتی ژی منع کریه. مسلمانی داغالحرامی‌بی بخته افلاح ناه . استبداد ژوه‌را انسانه‌یکه زمانی استبدادی‌ یچی قاس خرابی دبو لورا مأموری دمه اکثر دبی وان ضعیف بو .

ژاپرو باش اگر ظلم غدر بوه‌کرن‌وتالان کرن، جمعیتا کردستانی لورا . اگر مأموراکه خراب خانن ژوه‌را شاندین یان کسی‌که لوه‌ظلم کرهون حالی خوه عرضی حکومتی بکین اگر لحالی وه نپرسین وی وقتی بنویسینه استانبولی بناوی جمعیتا کردان اوی لحالی‌وه بپرسین جمعیت ژی لسر فکرا حکومتی‌یی ها خرابی قبول ناکه لازمه هون اطاعتا امری حکومتی بولاتی‌یی خوه‌را تنیچ درباز کرنی بنجبین‌حکومت زه‌ری قنجی‌یی تشتك نابیژه وه امانت وه اتفاق ، اتفاق ، اتفاق .

ای کای کردان .

هون تنیچ بزانن کو ولاتی‌مه به اتحادی وخوش درواز کرنی اوی زده‌یکه ربازحنی داغما اتحاد ، لورا حیانها عالمی دکو کرمانج ژی مدنچی دورن سـیبا اوبژی بی اتفاق بری بو اوه‌چارماهه‌خدی کرمه، کری‌باپرونه‌اوروژه‌کو باورا خوش نه‌بدرواز کرین خلق به اتحادی ولات خوااوا کرن ژاپرو باش لازمه به‌صنعت وعمل تنیچ هون ناوه بدنه عالمی‌ااواخلاق قنجی‌یه کو‌لهٔ‌نیك کرداته لهجم‌وقومی‌تونه‌اوژی دیانت صداقت ذکاوت‌عفت کو‌ناموسه اواخلاقانه دبا حوترقیاته، دباحوقنجیاته.زمان‌بری کوظلم غدر دبون ژی وقتی اومأموری خانن به‌ه‌وانه‌کرین او بچارماهه دین محمدی شمله دابه حودرانی حوخلق به‌حال‌ه اپرو عملی دکالازمه هون‌ژی بوی‌ترقیا ولاتی‌خواخرابی‌خانن‌ده‌ بری‌یه‌چارپکی زیپرین به‌هوراوکی برا درواز بکین اتحاد سبب زیده کرنی کردستانی‌یه هون‌سبرن‌ولاتی‌مه، فله صنعتی‌قنجا دزانن‌چی‌دکن‌ام‌ژوی صنعتی بی‌بارن سیااوی‌باری ماتی اتفاق به‌لازمه‌هون ولاتی‌خوا لهمراتیچ درواز بکین هون‌ژی وکی وان صنعت وعملی باش هین وپن‌جه‌ژی دکین‌هون تماما بکین لهوانی زیر کری‌جه قاس ناو دابه عالمی تجاری جه قاس‌ناو دابه‌عالمی کلوژه کردا کسك [illegible]

بری بپرکرن لازمه‌بوی‌ولاتی خورا تنیچ درباز کرن لازمه نوناووحشتی سرکردا رابه ملتیکی متدین صاغلم‌چرابه بی اتفـاقی خو لیك عالی بکه وحشی قنجی به‌خوش درواز کرنی دبی امانی‌وه فتحی، فتحی ، فتحی .

سیاح احمد شوقی

∴

بابان کردیه‌سی :

مقصود کرده ربونه‌وهٔ جمعیت

جمعیت امه نظامنامهٔ بوهمو طرفی ماردوه وکوله‌وه‌دا نوسیویه‌مقصودمان ام‌ه‌یه حکم قانون اساسی‌که له‌گل شریعتداری‌ده‌کوی محافظه بکین‌ا اوی لازمه بوترقی قوم‌نجیب کرد هموی ریك بخین ؛. معارفیانهٔ حال خوشیان ، ریك کوتن لاو خویان ، آشت بونه‌وهٔ له‌گل هاو وطنیان ، باخصوص له‌گل ارمنیان بی‌ئه‌بچی الهدری محافظهٔ دولت وملت عثمانیه‌دا به‌فرمیکی محکمی دبی به‌یك وجودی ملی دوح به‌بخشین، اگر لهپاش کرد بونهٔ مجلس مبعوثان ببین به‌فرقهٔ سیاسی کورین قانون‌اساسی به‌رنکی قبول دکین او حق مقام کورهٔ خلیفهٔ مسلمانان وسلطنت عثمانیان نه‌کوری هیچ ملتی خوی له‌ملتکی ترزیاتر نه‌کری .

جمعیت اتحاد وترقی عثمانی او دستورالعمله که‌نوسیویه بوسلامت وطن‌بوترقی هومان‌زور چاکه ایمه‌یش وادچین ربوه .

∴

امروکه روژ جژن هوماته سربسر
کردیش له‌کل کلان له جله خانه هاته‌در
سی‌سال‌بو روژو ا روژی به‌سالی له بردچو
روژوی حرام‌بو ا خیری له برشر دبو به‌شر
متبوع‌وتابع‌ا اوك نه‌وژن بون له‌یکه‌دا
کرك وچقل له چقل بکر س‌کو‌ور به تر
ملت نه‌دمك وریك خلیفهٔ دلی ووده یبست
مظلوم نه‌حدی بوبه شکات دنکی یته‌در
عالم‌که بوبوه خزم خزوری سیان شیخ
کرد دستی کرت بونوه‌یی نوبهٔ نه‌کوته‌بر
هرچه‌کی بیونایه امن کردم اودمه
دیکهٔ طرابلوسی به‌بی خواس دکرته بر
عاشان‌دداله‌ کر دکه شقه‌ تامه وبلی
تاشق بوقبر کرد وشقه شقی هاته‌در
بی‌دسته‌لات وبسته زبان بوین له عالما
هیچ چارمان نمابو دعامان دکرده‌بر
تیر دعا که کرتی ده‌کرت ایسته سردکا
میدان کردکه کرت بوبوه دشتری به‌بر
والحاصل هرچه بوهمو طی بو ا شکرلا
ایسته‌همو براین کلهی باخچه‌ته‌در
روژیکه دست بدینه دسی یکتری به‌خیر
روبکینه ریٔ وفاق وتفاقیش بکینه‌در
زورین به ناو ا چه فائده خوخور و خوپسند
بو‌یه‌که زور لهپا شوه ماین ناکوینه بر
بو خاطر خدا بسه اجار وربن به‌دل
بی‌غل وغش به‌یته برا ایش بینه‌سر
والله زکین، سخین به‌وفاین حیفه تنبلین
تاکی‌به خوبن، به نوبن ؟ وربن بو عشق‌پیغمبر
هلسین له‌خو زبکه وطن بنه زلزله
وك دایکما نه خدمت او لازمه به‌ر
سعی ده‌وی ترقی دوی اتحاد بکین
چونکه به اتحاد همو ایشی ده چیته سر
اول معارف ایسته معارف له عالما
روناکی ری سعادته بر نعمه بی‌ضرر
اقبال ملك وملت وتدبیر اتحاد
سرمایهٔ فلاحت وتفریق خیروشر
حتی درخت باغ‌که زرد بی‌بره اویش
ژانینی بی دوی به معارف او یته بر
ایستا که بو ترقیٔ اقبال کردکان
کردبونه‌وه له‌مرکز ادا پیاوی نامور
تدبیر و فکر وقوت ومال صرف دکن همو
تا ملت و وطن له‌جهالتدا یته‌در
ایوه یش له هر ولاتی به‌کن اتفاق به خیر
تا کو موفقیت خوا بیته راهبر
خدمت به ملك و دولت وملت بکین به‌دل
بلکو نمینین ایمه له ناو مان بی اثر

سلیمانیه‌لی ا. توفیق

◆

سلانیك مطبعه‌سی. م . توفیق

بلا استثنا وبعدالتحقیق امر تأدیبلرنده مسارعت کوسترلمسی وبو فرق مختلفه آو لرنده‌کی برودت واختلافاتك ده طرفین اکابر واشرافندن وما مورین حکومت عثمانیه‌دن مرکب هیئت مخصوصهٔ متعدده وساطتلریله کلیاً رفع وازاله‌سی وعشائر آلایلرینك جاوهٔ اصلاحات مطلوبه‌لری امرنده‌ده اصحاب وقوفك معلومات وبطلمات مخصوصه‌لرینه مراجعت اوله‌رق بوبابده حاصل اوله‌جق اطلاعاته کوره ایجاب حالك فایت متأسیانه بر صورتده اجراسی الك زیاده بر لازمهٔ مهمهٔ سیاست اوله‌جغی مطالعه‌سنده بولندیغمك مجرد بر سوق محبیح مصلحت وحمیله عرضنه جرأت ایدلمش اولمابده . »

فی ۷ تشرین ثانی سنه ۳۲٤
مرحوم شیخ عبیدالله افندی زاده
عبدالقادر

کردلر

و

ـ شجاعت اقوام ـ

اقوام عمومیتله ایکی قسم مزایای مقبوله‌نك پیرایهٔ طبیعیه ومکتسبه‌سیله شان‌بلند اولمشلردر بونلردن بری که خلقت و طبیعتلرنده مکنوز اولان طبیعی خصلتلر دائما دلالت ایتدیکی انسانلرله دوغار ، وبو خصلت قدیمه‌ایله برابر اولدیغی ـ بشکدن مزاره قدر او خلق کزیده قلبنده ، شخصنده محافظه ایدر . دیکری ـ اخلاق مکتسبه‌نك دلالت ایتدیکی اصول تمدن .. معرفت معارف .. صنعت ویاعمومك صوکره‌دن اکتسابیله مباهی بولندیغی اعتیادات ومزایات صنعیه‌در . انسانلغك من القدیم اوصاف بر کزیده‌سیله مزین ومتخلق بولنمسی ، عصرلر کچدکچه .. سنه‌لر دکیشدکجه اواخلاق طبیعیه‌نك هجمات وتحولات ، تغیراته قارشی بتون متانت محافظه ایتمسی اوقومك متناسلاً او شخصك متین بر فکر طبیعیه اساسلی بر عادت قومیه‌یه مربوط ، صارصلمز بر اخلاقه مالك اولدیغنی کوستر . برقاچیوز عصردنبری خلقت عالمك معروض قالدیغی اهتزازات وهجمات مادیه اوخلقت نجیبه‌نك هیچ برقسمنی دکشدیرهمامش .. بوزه‌مامش .. زمانك هیچ برعارضه‌سیله متأثر ایده‌مامشدر . ایشته : اخلاق طبیعیه عینی اخلاق نجیبه‌نك حیات بشرده تجلی ایدن لایتغیر برقسم مهمیدر که انسانلرده خلقةً باشلایاندکاء ، صدق قول ، متانت طبیعیه .. اخلاق حسنه .. شجاعت .. هپ حیثیله او قسم مهم ومقبولك اواوصاف نجیبه‌نك طبیعی ، جبلی ، فطری مشتملات منفردهٔ سندندر . ایشته انسانلرك طرف طرف بادئ انتخاب وتکاملی اولان خصلت طبیعیه واوصاف کزیده هر اقلیمده ، هر قومده ، هر ملتده متساویاً کوریله‌مدیکچون شو مقاله‌مده‌ممتاز برفرق ایله کوردیکم اقوامی ، اصول ، خصائل مکتسبه‌نك بوفطری مزیتی تبدیل ایده‌مدیکنی وایده‌میه‌جکنی اثبات ایده‌جکم :

مقیاس تطبیقی عمومی بشره عطفاً واسع بر وادئ دورا دورده تدقیق ایتمك ایستدیکم او مزایای طبیعیه‌یی .. اوخصائل کزیده‌یی ملت عثمانیه‌یی تشکیل ایدن مختلف قوملره تشمیل ایده‌رك بالکز کندی مملکتمزده ، بالکز کندی محیطمزده حل ایتمك ایسترایسه‌ك دها برطرز دلفریبده ادارهٔ کلام ایتمش اولورز .

مابعدی وار

بدری

کردجه نثر

بدیع الزمان ملا سعید کردینك نصایحی

ای کلی کردان اتفاقیده قوت ، اتحادی‌ده حیات ، دی برایه‌تیده سعادت ، حکومتی‌ده سلامت هه‌یه . کابیکا اتحادی و شریتا محبتی قوی بکرن داوه‌ژبلایی خلاص که . تیج کوهی خوا بده‌تی ؛ ازی لشتکی‌زورا میزم : هون بزانین کوسه ، سه‌جوهرامه هه‌یه ، حفظاخوا ژمه دوخوازین ، یك اسلامیت ، کوهزار هزار خون شهیدانه بهای وی دانه . یه‌دوددوا انسانیت ، کو لازمه ام خوا لفلرا خاق‌ده محدمنا عقلی ، جوامیرانی وانسانیتی اوخوا نشان دونی بدین . نه‌سیسان ملیتامه‌یه . کو ، مزنی دامه نه‌بری کو عتجی اوخوا ساغین ؛ امه‌کاری خوا بحفظا ملیتا اوخوا روحه وان قبرا وانده شادبکین بشنوی سه‌دوز منی‌مه‌هه‌نه ؛ مه خراب دبکین یك فقیر نی‌یه ، چهل هزار حمال استانبولی دلیلی وی‌یه نه‌دوددان ؛ جهالتی‌وبی خواندنی ؛ کو هزار ژبه‌دایك دقازنه‌نیکارین بخوازین ؛ لیلاوی‌یه نه‌مبیسیان ؛ دوژمنی واختلافه کو اف عداوت قرتامه ووندادیکه ، مه‌ژی مستحق تربیه دیکه وحکومتزی ژبی انصافیا خواظلم له دیکیر . کو وه اوسه‌کیر بزانین چارامه اره ؛ کو ام مه شورالماس بدست‌اوخوا بکرین ؛ تاکو ، ام هرسه جوهرا خوازدست اوخوا نکین ، هرسه دوژمنی خوا ، سرخوارا کین وتور عدل معارف وخواندنه نه‌دوددوبان اتفاق ومحبتا ملی‌یه ، نه‌سیبان ؛ انسانی بفساخوا شفلاخوا ، بیکه‌ومناسیفیلان زقدر ناخاق هیوی نکوبنتاخواندنی‌وصنعتا . باشی خواندن ، خواندن ، خواندن ودست هف کرتین ، دست هف کرتین ، دست هف کرتین .

منلا سعید :

ای کلی کردان

هشیار بن ای فرصته‌های ترقی‌یی ووندانکن ترقی دبیژه زانیناصنعت معارف خوندن‌وخوش درباز کرنا ولایتا .

اتحاد دبیژه اتفاقا بوولایتاخوه را برانله‌یه لکن دین ژهمو تشتی مشرفتره لازمه شریعت چه امر کربه بوی‌ری هرین . شریعتا محمدی ظلم ، غدر ، دزی تالان ، خرابی بی‌تفاقی‌یی منع کربه .

حق توها وان ظالمی مأمورا حوشول بکرین به دانه کرین ژی خدی کرم کر حریت درکت ، حریت میناجیایی قاف کنوبه هیشیا حوخرابیسا بوی شرطی ام دنی میفی احمدی محافظه بکن داژا دین‌دا حوشولی قچ ولاتی‌یی خوابی فلارا خوش درباز کرین خدی له امر کربه لورا خراج ددنا حکومتی هرچی کی امر حکومتی نکره دینی وی ضعیفه . خدی امر کربه «واطیعوالله واطیعوالرسول واولی الامر منکم » دیندا‌یا کردستانی لحوچیا توبه .

اهالیسی قطرهٔ جندی اولان یرلردن قزاق قطعاتی نامیله کلیتلی ومقتدر سواری آلایلری تشکیل ایدیلمکده‌در .

روسیه محاربه‌سی متعاقب‌ـقارله پترسبورغه اعزام بیورلمش اولان اناطولی مفتشی مرحوم مشیر شاکر پاشا قزاق تشکیلاتی عریض وعمیق تدقیق ایده‌رك کردلردن دخی او اصولده سواری آلایلری تشکیلنده‌کی فائده‌یی بحق تقدیر ایتدیکندن درسعادته عودتلرنده بولزوم وفائده‌یی خاکپای شاهانه‌یه عرض ایله بوبولده تشکیلاتك اسبابه جدیتله توسل ایدلمش وحمیدیه سواری آلایلری نامیله آلتمشی متجاوز آلایك تشکیله ونظامنامه‌لریله تعلیمنامه‌لرینك تنظیمنه موفقیت حاصل اولمشدر . بو آلایلر الیوم موجوددر . اساسیده پك کوزل موضوعدر . آنجق بعض مرتبه تنسیقه واحتیاجه کوره ترتیب وتعدیله محتاجدر . بو آلایلر حقنده آره‌صره ایشیدیلان شکایاتك اسباب موجبه‌سی کردلرك فطرت ذاتیه‌لری مقتضاسندن اولوب تشکیلاتك نواقصندن وبوقابلیله برابر انلری اداره ایدنلردن اولدیغنده شبهه اولمدیغندن بوتنسیقات وتکملات مظهر کوره‌جك مساعد اولان شکل اداره‌نك تهریله بالکلیه زائل وبو قوهٔ جسیمه‌دن بحق امید اولنان مقصدك نه‌تالی اولوقت تمامیله حاصل اوله‌جغی درکاردر. روسیه دولتی قزاق آلایلرینی بزم حمیدیه کرد آلایلری کبی یرلرنده براقیوب پترسبورغ ، موسقوه ، وارشوا ، کیف کبی اك بیوك مراکز عسکریه‌سنه جلب وجمع ایله تعلیملرینی اوراده اجرا ایتدیرمکده ودیکر حوالی افراد عسکریه‌سیله اخوت ومؤالفتلرینی‌ده بوصورتله تأیید وتقویه ایلمکده اولدیغندن بزده‌ده بوقاعده‌یه رعایتله همان شمدیدن بر قاچ آلایك درسعادت واودره‌کبی مراکز مهمهٔ عسکریه‌یه جلب وجمعی ایله هیئات عالیهٔ عسکریه‌نك حضور ونظارتلری آلتنده تعلیم وتربیه‌لرینه باقیلوب قابلیت ومزیت عسکریه‌لرینك تزییدی هم بو آلایلری تشکیل ایدن ضابطان وافرادك حوس وافتخارلرینی تقویه وحمیده کندولرینك درجهٔ قابلیتلری رأی‌العین تعیین ایتمش اولمق جهتلریله‌ده بادئ حسنات اوله‌جغی آشکاردر. دیرده بو آلایلرك کسب انتظام ومکملیت ایتمسی ایچون الك اول مذکور آلایلره مأمور مکتبلی ومقتدر ضابطان مقدارینك تزییدینه وبوقلمه‌لرینك منتظماً اردوجه اجراسیله مقدار نفوسلرینك وپارکیر ، ترنجه نقصانلرینك بای‌وجه کان اکلاشلمسنه وهرسنه معین اولان زمانلرده تعلیملرینك اجرا ایتدیرلمسنه وابسته‌در . اصول ادارهٔ سابقه‌نك مسامحه‌سی ودها طوغریسی بعض مرتکب مأمورلرك سیئه‌سیله رؤسای اکراددن خلاف مرضی باری حرکات نالایقه‌ده بولنمش اولانلر فرض وتسلیم اولنسه دخی بحمدالله تعالی قانون اساسینك اعلان وتأسیس ایلدیکی امنیت مساوات وعدالته وبونك ایجابی اوله‌رق بعدما عادل ومقتدر مأمورلرك کوندرلمسی طبیعی ومحقق اولمسنه نظراً قیاسید اوکبی حرکات غیرمرضیه‌یه سالك اوله‌بیله‌جك فرد اکرادك وجودی تصور اولنه‌میه‌جغی .

ماعدی وار

سلیمانیه‌لی

ذهنی

جمعیتمزك رئیس فضائل انیسی سید عبدالقادر عبیدالله افندینك نمونهٔ فکر وعرفانی

معلومدرکه عناصر مختلفهٔ عثمانیه میاننده کرد عنصری اولدقجه برموقع اهم احراز ایتمشدر. استعداد مادرزادلری وقابلیت تکامل وتنورلری‌ده تسلیمکردهٔ اولی‌الالبابدر. ادارهٔ سابقه کیم بیلور نه کبی برپولتیقه‌نك الجای سخیفی ایله بونلرك قبائل متنوعه‌لری وغیرمسلم عنصرلری آراسنه پك صوغوق نفاقلر ، واسع اوچورومل القا ایتمش وکردستان انقطاع رشتهٔ اتحاد وموالات ایله اك دهشتلی بر صورتده ذره‌لنمش ایدی. بونك ایچوندرکه حکومت سنیه‌جه اك زیاده مطمح نظر امعان اوله‌جق برقطعهٔ مهمه ، قطعهٔ فسیحهٔ کردستان وبوترك عثمانلیلق عصبیت قومیه‌سیله بحق مزج وتحلیله مدار یکانه استناد ایسه تأیید بنیاد عالیٔ اتحاددر. بو امنیهٔ مقدسه‌ده انجق قانون اساسی ومشروطه‌نك بالفعل تفهیم وتعمیم معالیاتیله حاصل وامزجهٔ مختلفهٔ محلیه ایله قابل توافق اوله‌بیله‌جق هرنوع حرکات غیرمحقه ایسه منشای عالیٔ حربنك سوء تفسیرینه پك واسع جیفرلر آچه‌جغندن بوده بتون جوامع مخصوصه‌سیله مضردر. بومحذورلر پایتخت حکومت عثمانیه‌ده بیله بعضاً سرغای ظهور اولمقده ایکن بونك عکس تأثیر خارجیسی هرصورتله شایان تأملدر. بو آزه‌لق کورییورز ومخابرات رسمیه‌دن آکلایورزکه ایلك تاریخ اعلان حربندن بری غیرمسلم وطنداشلرمز صرف سوق تأثر استبداد ماضی ایله ینه ماضی‌یه عائد برچوق مواد فجیعه درمیان وحتی شمدی وقوع بولمش کبی بعض جرائم عندیه ایجاد ایتمکده وبتون صفحات مطبوعات مخصوصه‌لری دخی برواویلای طوفان شکایات ایله کندینی کوسترمکده‌در . حکومتجه‌ده بونك تأثیری اوله‌رق برزماندن بریدرکه اکابر واشراف اکراد تضییق وجهده القا اولنیور ، استرداد اراضی داعیه‌لری شدتله میدان آلیور. حمیدیه آلایلرینك وجوب اهم اصلاحاته قارشی بونلرك لغوی کبی بوصره‌ده تأثیر حاضر سیاسیسی قطعاً انکار اولنه‌میان برخطای دیکر دخی موضوع معرض تذکر اولمشدر. بوکون بوحاللر عناصر مختلفه آره‌لرنده‌کی اوپرودتلی بوشلقلری املا دکل انجق توسیع وبوصورتله حصولی طبیعی اولان انسلاب امنیت هرحالده حبل متین اتحادی قطع ایدر . واقعا وطنداشلرمزك وقتیله متضرر اولدقلرینی ادعا ایده‌مز ، فقط بوضرر استبدادی برعنصره منحصر دکل بتون عناصره وحتی عنصر اسلامه دها بیوك برمقیاسده ساری ایدی. تاریخچهٔ شئون استبدادك تتبع ایدنلری برحقیقتلری وضوحاً ومادةً کوستریور . شو حالده صرف بر عنصرك مغدور اولمق اوزره طالمسی وعناصر سائره‌نك‌ده عموماً ظلمه‌دن عدلیه اندراس بنیاد مفید موجودیتلرینه چالشامسی طوغری وهیچ بر صورتله موافق شیمهٔ حق ومصلحت اوله‌مز ، بوبابده حکومت عثمانیه‌نك الك سالم خط حرکتی جرائم ماضیهٔ استبدادك ابدیاً اونودیلوب یالکز حقوق شخصیه‌نك احکام عادلهٔ قانونیه ایله فصل وشقاوتلری ذاتاً مسلم اولوب فقط شمدی‌ده او حرکت مألوفه‌لرندن واز کچمه‌مش اولانلر وار ایسه هانکی عنصره منسوب اولورلر ایسه اولسون

تشدید خصومت وقتال اولمق اوزره مشیریتدن ماردین قوماندانی بهاالدین پاشایه و بریلان امر اوزرینه بونلر اسلحهٔ میریه ایله‌ده تسلیح اولنمق اوزره ایدیلر فقط ماردین ودیاربکر اهالیسنك او زمانکی شکایات و اشعارات متحده‌سی بو تشبثی عقیم براقمش ومع‌هذا بونلردن بعضلرینك بکدیکریله وقوعه کلن یالکز بر مصادمه‌لرنده طرفیندن یدی سکز یوز قدر انسان تلف اولمش وبو احوال وخیمه‌یی اوراده مشاهده ایدن ایکی حمیتلی ضابط کیفیتی ۲۰ مایس ۳۱۷ تاریخلی بر لایحهٔ مشترکه ایله عرض ایتدکلری حالده الدیرمق دکل، حتی تأثر ایدن بیله اولمامشدی بو صورتله اون بش سنه قدر توالی ایدن مصادمه‌لردن وقوعه کلن تلفات وتخریباتك درجه‌سنی تأمل ایدن هر وجدان عالی جدا آکریه‌نك تأثر و ماتم درهٔ اون سنه اول سنه‌یك اهون اولمق اوزره یوز بیك غروش قدر بر واردات خزینه تأمین ایدن «لیلان» نامنده ثابت جسیم بر قریه‌نك اون سنه صکره فقدان امنیتله عموم اراضیسی محلولدن ایکی بیك یدی یوز غروشه فراغ ایدیله‌بیلمشدر. شو حقیقت معروضه درجهٔ تخریباتی آیینه البته کافیدر؛ بونك کبی، دها بوباقیلرده خراب ایدلمش بیکلرجه کوی و چفتلك موجوددر. عموم سکنه‌سی‌ده مصادمات متمادیه نتیجه‌سی اوله‌رق محو اولمشدر. شو حالده جبر مافات، او قطعهٔ واسعهٔ مبارکه‌نك استکمال وسائل عمرانیه تأمین سعادت مستقبلهٔ عشایره الکجارهٔ مؤثره بونلری شو حیات سفیلهٔ دربدریدن قورتارمق ایچون بر آن اول توطین واسکان ایدلملریدر. دور استبدادده بوکا دائر بر لایحه تقدیم ایتمش ایدیم بوراده‌ده خلاصةً عرض ایدییم:

معلومدرکه عشیرتلرده حالا عصبیت یعنی «مشارکت انتقام» و «مشارکت مسئولیت» اصولی جاریدر. بو اصول؛ عشیرتلرك قاعدهٔ اساسیهٔ معاشرتلریدر. بو قاعده‌یه کوره افراد عشیرتدن بریسنك متجاسر اولدیغی بر جرمدن طولایی بین العشایر او جرم متجاسرك کافهٔ افراد عشیرتی مسئول عد اولنور؛ متضرر اولان شخصك بوتون اعضای قبیله‌سی، بو حرکتك انتقامنی اخذه، وبسوق حمیت جاهلیه ایله بمقابله بالمثل اجراسنه مجبوردر. ضابطهٔ حکومتدن بعید اولان محللرده بو مقاولهٔ اجتماعیهٔ ابتدائیه‌نك وجوب مرعیتی بر امر ضروریدر. فقط حکومات مدنیه‌نك قلمرو اداره‌سنده بو عرف سقیم قوانین ملکیه و عدلیه و وحدت اجتماعیه ایله توفیق اولنه‌من. بناءً علیه عشیرتلرك بو عصبیت خصوصیه‌لرینی فك ایله عصبیت عمومیهٔ اجتماعیه آره‌سنده تحلیل ومزج ایتمك لازمدر حتی شریعت کبرای اسلامیه تأسیس بیوردیغی عصبیت دینیه‌نك حسن قوام ودوامنه عشیرتلرك خصوصی عصبیتلرینی مانع کوره‌رك عصبیت عشایری «حمیت جاهلیه» نظام کریمیله توسیم و «المؤمنون اخوة...» سانحهٔ جلیله‌سیله تقویم بیورمشدر.

شو حالده الجزیره‌ده بر حال بداوت خانه بر دوشی‌ده یاشایان عشایر اکراد وعربانه برر موجودیت رسمیهٔ اجتماعیه ویرلمش اولمامق وبونلری «وحدت مدنیه» ده تحلیل وتمزیج ومعموره‌لریده بادیه‌لره طوغری توسیع ایتمش اولمق اوزره، همان چولك اك مناسب بر موقعنده وعبدالعزیز ایله سنجار طاغلرینك نقطهٔ التصاقنده کائن کوکب نام محلده بر ولایت تشکیل ورأس العین قضاسنکده لوایه بالتحویل بو ولایته ربطی وعرض اولنان نهرلر آره‌سنده‌کی جه‌وقلرك کشادی واوراده قریه‌لر انشا واشجار غرسیله عشایر سیاره‌نك اسکانی وبالکشف ایجاب ایدن یرلرده‌ده برقاچ قضا ولوا تشکیل وشمدی‌یه قدر چولده استخدام اولنان قوهٔ عسکریه او چول اهالیسندن بولنمقلری ایچون بونلر تمکین دکل دائما بر سوق غیرتکشی عصبیتله حرکتدن ازاده اوله‌مدقلرندن افرادی محال سائره اهالیسندن مرکب ویته‌اوارك حاله واقف اولمق اوزره چولك امهات ضابط و جبرا به مأمور بر طابور عساکر سیاره‌نك دخی تشکیلی واوراره تعیین واعزام اولنه‌جق مأمورلرك هر حالده امزجهٔ محلیه‌یه آشنا اولنلردن انتخاب اولنمسی فوق العاده بر لازمهٔ اهم سیاسیه‌در.

بوتون بو شیلرده شیمدی‌یه قدر وقوفسزلق ویا اهمیت آثری اوله‌رق تصور ویا ایجاد اولنان مشکلات وموانع قطعیاً غیر واردر. بو بابده اوزون بر مدته‌ده احتیاج یوقدر شو مقتضیات معروضه‌نك تطبیق جانبنه اجلال بیك آز زمانده نائل فوز وفلاح و اکتساب ثروت ورفاه ایده‌جکلرندن وبو سهله هر طرفده یانقین خرابه‌لره بدل آثار فیض و عمران خیره ساز عیون ابتهاج وشکران اوله‌جغندن تسریع ایجاب حالی وکلای فخام دولتك بالخاصه انظار تقدیر معالی‌پروریته عرض وحواله ایدرز.

احمد جمیل

* * *

عسکرلکك روح وقوامی اطاعت وتربیه اولدیغی کبی منسوب اولدیغی ملتی عندالزوم کمال امنیت وموفقیتله محافظه ومدافعه ایده‌بیلمك دخی تعلیم وتربیه ایله لیاقته وابسته‌در. دولت عثمانیه‌نك بدایت تأسسندن بو آنه قدر عثمانلیلرك عسکرلك حالنده کوستردکلری قابلیت وبسالت تسلیم کردهٔ انام اولمسیله او مبحثده ایراد مقال زائد کورینور. یالکز شوقدر دیمك کافیدرکه اطاعت دیانت وشجاعت ومشاقه تحمل کبی سوکیلی عسکرلرمز فطرتاً متصف اولدقلری اوصاف برکزیده‌یه اعظم شرائط موفقیات اولان فنون لازمهٔ عسکریه‌نك تکملیله دنیانك اك قوتلی بر اردوسی وجوده کلمش اوله‌جقدر. بو میانده کردلر بولندقلری یرلرك ایجابی و فطرتلرینك اقتضاسی اوزره سوارلکده فوق الغایه حائز مهارت اولملریله دولتمزك اسفار سابقه‌لرنده همان جملهٔ کوکلی سواری اوله‌رق میادین حربه آتلمشلر وبرکونا نظام وانتظام تحتنده اولمدقلری حالده بیوك برارلقلر کوسترمشلردر. فطرتاً جندی یارادلمش اولان بو قوم افرادی برکره فنون عسکریه‌یی حائز ونظام وانتظام عسکریه ایله مألوف اولنجه آرتق سواریلکده کندولرندن نه مرتبه استفاده اولنه‌جغی ادنا ملاحظه ایله تبین وتعین ایدر. عسکری دول اردولرنده سواری ایچون خدمت عسکریه مدتی اوچ سنه اولمسنه کوره بو مدت ظرفنده بر عسکری هم بینیجی یاپمق وهمده عملی ونظری منسلغ قلمق دشوار اولمسیله سواریلری دیکر صنوف عساکره درجه‌سنده حائز تکمل اوله‌بیلملری ایچون بك چوق فداکارلقلر اجرا ایدلمکده‌در. بو بابده یالکز بزده دولتی بعض یرلرده‌کی اهالیسنك قابلیت فطریه و مألوفیت اصلیه‌لری خصائصندن بالاستفاده حزن اولنا وتقلبا کبی

چیقاردی، افراد معصومهٔ ملتی طوفان مفتریات آلتنده بوغار ایدی. حکومت ایسه صوصار صوصدق ایشته‌کلرایدی. صوصارچوبانلی قورد اولان بر رعیه‌نك انجام کاری ذاتاً بشقه نه اوله‌بیلیر!

کردلره آتیلان غلیظ بهتانلرك بری ارمنیلره گویا من‌القدیم عداوتی بولنمسی، گویا ارمنیلرك اوته‌دنبری دشمن جانیلری اولمسیدر. دورسابق تاریخ بشردن طی ایتمك ممکن اولسه هیچ بر قومك قومشوسی، دائما رفیقی اولان دیگر برقوم ایله اودرجه حسن امتزاج ایتدیکی گوریله‌مز، نه حاجت؟ دورسابق میدانه گلنجه‌یه قدر کردلره قارشو ارمنیلردن نه‌وقت برشکایت صادر اولدی. کردلر حقیقةً ارمنیلرك جاننه قصد ایتمش اولسه‌لر دها اول برلین معاهده‌نامه‌سنك ٦١ نجی ماده‌سی دهام مشیمهٔ تفکردن طوغمامش ایکن کندیلرینه اسناد اولنان بو وحشتلری اجرا ایتمزلر، دشمن دیه دیه دشمن ایتمارینه رمق براقدقلری ارمنیلری چوقدنبری ایپار براقازلری ایدی؟ سائرعثمانلیلر کبی کردلرده غیرمسلم وطنداشلرینك مذهبنه جان ومال وعرضنه رعایتکاردرلر. مسلمان هم پك خالص مسلمان اولمق حسبیله «لهم مالنا وعلیهم ماعلینا» قول جلیل نبویسنی باکه هرکسدن زیاده حسن تقدیر ایتمشلردر. الان ایتمکده‌درلر.

معماافیه شمدی ارتق بوالیم خاطراتی براقه‌لم. حکومت سابقه ایچون بادئ حجاب وخجالت اولان خطیئات اوزرندن برسونکر چکیره‌لم واوراق استقبال بزه‌مدر دیه‌رك درت ال ایله دامن سعی وغیرته صاریله‌لم.

اوت چالیشمق، کیجه‌لی گوندزلی چالیشمق، آرامسز، راحتسز، فاصله‌سز چالیشمق، بزشهرلیلرك وشهرلیلر ایچنده خاصةً کری قالمش اولان کردلرك برنجی وصوکنجی یاپه‌جقلری شی بودر.

چالیشمغه نره‌دن باشلامق ایجاب ایده‌جك بحثه گلنجه اولا معارف. صوکره ینه معارف. دها صوکره!.. دها صوکره ینه معارف ینه معارف، ینه معارف! جناب حق بواوغورده چالیشان ارباب همتمزی موفق بالخیر ایلیسون.

بابان زاده
اسماعیل حقی

عثمانلی آمریقاسی

و

سعادت مستقبلهٔ عشایر

شام، عراق، کردستان آره‌سنده‌کی خطهٔ فسیحهٔ الجزیره؛ اوت، دیاربکردن بغداده‌قدر طول اعظمی تقریباً یدی‌یوز وموصلدن خابورك منصبنه قدر عرض وسطیسی‌ده ایکی‌یوز، مساحهٔ سطحیه‌سی ایسه یوزقرق بیك کیلومتره مربعندن عبارت اولان بومبارك قطعه قوهٔ نامیه وفیوض طبیعیه‌سیله جداً «عثمانلی آمریقاسی» اطلاقنه شایاندر.

کاشانك رشیم نوین مدنیتی، بوساحهٔ غبرای فیوضات آورك مشیمهٔ عرفاننده کمال بولمش، بوراسی بوگونکی جهان مدنیتك ایلك درسخانهٔ حکمت غرای تکاملی اولمشدر.

الجزیره، ازمنهٔ قدیمه‌ده کرهٔ ارضك انموذج بدایع عمرانی، نوع بشرك گهوارهٔ نخستین تربیتسازی ایدی. بو جهتله اورالر برخیلی زمان آثوریلر، فراعنهٔ مصریه، کیخسرو، اسکندر، اشکانیان، ساسانیان؛ ظهور دور اسلامه قدر ایرانیلرله روملره بر میدان خونین مبارزه اولمش، واخیراً حضرت عمرالفاروق (رضع) طرفندن فتح اولنمش وخلافت عباسیه زماننده معموریتی درجهٔ قصوایه وارمش وفقط جنکیز خونریز وآلی متعاقباده تیمور مقهور سیل خروشان تخریباتیله بوکنبد معلای عمران و مدنیتی خاك ایله یکسان ایتمش ونهایت بوساحهٔ بهشت آباد استقبال حضرت سلطان سلیم اولك سایهٔ سیف مسلول جلادت اکتناهنده ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر. وقتیله دیاربکر، موصل، میافارقین، حصن کیفا = (حسنکیف)، رقه، رها = (اورفه)، ماردین، جزیرهٔ ابن عمرکبی شهرلر بوکنیش بادیه‌نك برر پایتخت حکمرانیسی ایدی. هرزمان یکرمی میلیون اهالی‌ی بسله‌مکه استعدادی اولان بو قطعهٔ نفیسه‌نك اوعظمت آثار عمران واحتشامنه بدل شمدی چهرهٔ تأسف افزاسنه برچوق اقسامی متروکهٔ ظلم وخرابی معروضدر.

اراضیسی چوق برمزروعاتدن خالی و درونبنده خابور، جلاب، جاغجاغ، بلیخ، زرکان، جرجیب، سنجار، جراحی، وادی احمر کبی برچوق نهرلر جاری وبونلر فرات ودجله نهرلرینه منصبدر. انهار مذکوره‌دن الك جسیمی رأس‌العین قضاسنك رأس‌العین وصفحه نام قریه‌لرندن نبعان ایدن خابور نهری اولوب مجراسی اوچیوز اللی متره‌قدر تخمین اولنمقده‌در. چولده برگونه عارضه اولمدیغی ایچون بونهرلرله هرطرفك اروا واسقاسی ممکندر حتی زمان قدیمده انهار مذکوره برچوق جدوللرله بربرینه ربط ایدلمشدر مجرالری حالا مشهوددر. جزئی بر حفریاتایله بو جدوللرك کالسابق کشادی پك قولایدر. اراضیسنك قوهٔ نامیه‌سی‌ده حقیقةً محیرالعقول بر درجه‌ده در. ۳۲۹ تاریخنده اورالرده کشتکذار ایدیلکم آناده برکیل آمدی آره‌یه زرع ایدلمش برتارلا عشایر دوه‌لری طرفندن رعی اولنمش واثنای رعیده سنبلردن بعض دانه‌لر وسنبلر برده دوه‌لرك حیوانلرك آیاقلری آلتنده چیکنه‌نمش و بر سنه صکره مذکور تارلایه برگونه تخم زرع اولنمدیغی حالده مجرد بو دوکولن دانه‌لر تکرار نبت ایدرك بوندن بشده یکرمی‌بش کیل قدر بر محصول آلنمش ایدی شوتقدیرده زراعت و فلاحتك قواعد فنیه‌یه تطبیقنده یرلرینه‌کوره بره قرق، اللی‌وحتی سکسان، طقسانلسنده بر محصول آلمق قابلدر. خابور نهرینده قلباته صالحدر.

بو قطعه بوگونکی گونده میللی، دقوری، کیکی، خلجان، قره‌کیچی، آزناور، برازی، جبور کبی برچوق قبائل اکرادك؛ شمر، عنزه، طی، صایغ، اخرصه وسائره کبی‌ده مشاهیر عشایر عربانك جولانگاه دائمیسیدر.

آزناوردن ماعدا جمله‌سی سیار وخیمه‌نشیندر شمر اون درت بیك چادر وسکسان بیك افراد وعموم سکنهٔ قضا ایکی‌یوز بیك نفوس تخمین اولنیورسه‌ده اورالرده هنوز تحریر نفوس بحق اجرا ایدلمه‌مش اولدیغندن مقدار عمومی نفوسك بو تخمیندن پك فضله اولدیغنه شبهه یوقدر.

دور سابقك نتیجهٔ سوء اداره‌سی، واهاتی اولمق اوزره بو قبائل و عشایر آره‌سنده شمدیکی خصومت، بوگونه قدر ایجاد ایدیلمش بر آرملق ندار

اعطا ایدەکلری حالدە حقوق حکمرانئ دولت علیەنك دوام محفوظیتە وجزیرەنك شکل ادارۀ موقتەسنك ماهیتە ضمان اولمق اوزرە اوراـ بولندیردقلری عسکرلرینی کیرو المە وجزیرەیی آکلاشیلان ارتق یونانستانە تسلیم ایلمکه شو صوك زمانلردە قرار ویرمشلردی .

حالبوکە خدانکردە قلوب امتە المالیم ودرین برتأثیر اویاندیرەجق وقلبلری صیزلاتەجق برحال بواولەجقدی. جزیرۀ مذکورەنك اهمیت وجسامتندن صرف نظر بحر سفیددەکی موقع مهم عسکریسی وبونك ایچون دوکدیکمز بونجە قانلری وصرف ایتدیکمز ملیونلری وثانیاً بتون جزائر بحر سفید اوزرندە حاصل ایدەجکی تأثیراتی دوشونجە بونك ملتجە نەعظیم برضیاع ونەمهم بررخنە اولەجغی آکلاشیلور .

وقتیلە کریدی تسالیایە دکشمش اولان دیپلوماتلرمزك وبردیپلومات صاحب بصیرتمزك شو ترجیحندندە قضیە نمایان اولور .

بوصوك تسالیا محاربەسنەایچون بایدیغمزی واوراده بیکلرجه کسانی نەمقصدە مبنی کومدیکمزی دوشونمك وبتون کرید تاریخنه کوز کزدیروب اغرلغنجه قان بهاسنه دولته مال اولمش اولان بوجزیرەیی اویلە قولای قولای تسلیمە موافقت کوسترمامك عثمانلیلغك ویکی ترکیا مهارت سیاسیەسنك اك مبجل بروظیفەسی اولمە کرکدر .

ایتالیایە آدریاتیق جهتندن ارناوودلغه واوستریایەدە سلانیکە طوغری ایلرولمك خصوصندە عطف واسناد اولنان آمال استیلا جویانەنك امکان حصولی ایسە شوصورتلە تیسر دکل ما آلدونیالك الطفایە بدل کیتدکجە طوریز اولمقدە بولنان نائرۀ جدال ونزاعی سیبلە بالکه تیسر ایتمکدە ایدی .

بوایکی احتمالك حصولی نسوله خادم بعض افکار وتمایلات ایچمزدە موجودیتدە ادعا اولنمقدە ایدی هرحالدە کرك بوبابدە کرك بشقه بربابدە بیوك برتهلکەنك ظهوری باش کوسترمش اولمسی اندیشەسندن ایلرو کلدیکنە شبهە یوقدی کە انکلترە حکومتی قطعیاً ابتە برنتیجه ویرەجك وعلی العموم دولتلر بیننده مناقشەیی ازالە ودها طوغریسی اداتی آمال استیلا جویانەیی کلیاً برطرف ایلیەجك برشکل ادارەنك تأسیسنی التزام ودولتمزە قبول ایتدیرمك ایچون تضییقه بیله وارلمسی فکرینی درپیش ایدیبوردی .

ا . ع .

کردلر و کردستان

منسوبیتیله مفتخر اولدیغم کرد قومیده بوکون بر آثار تجدد وحیات کوسترمکه باشلادی اودە شمس تابناك حریتك تأثیر فیضا فیضیلە و شجرۀ پاك عثمانیتك بر غصن مهم سایەداری صفتیلە نشوونمایە، تأمین موجودیتە عزم ایتدی نهر جوشان وبرکت نشان اسلامیتك اك آبدار واك جاودانی بر آیاغی کتلۀ معظمۀ عثمانیەنك اك مستحکم و اك رصین بر برج و استحکامی تشکیل ایدن بو قوم پاك و نزیه هرشیدن اول اسلامدر . آندن صوکرە سبب حیات امم و بادئ سعادت عالم اولان اصول مشروطیت دائرەسندە خالص و بی غل وغش بر عثمانلیدر ودرجۀ ثالثەدە کرددر وبناءً علیه شوطانۀ محتشمه ومقدسۀ اسلامیه وشو هیئت مهیبۀ عثمانیەنك اك مهم بررکنی ، اك مفید وثمرەدار برعنصری ، اك مطیع ومنقاد برفردی اولمق شو عنوانیتدن ذرە قدر انفکاك ایتمەمك اوزرە کندی غایۀ اململیسنی ، کندی سعادت ذاتیەسنی صورت خصوصیەدە استحصالە جاهد وساعیدر کرد دائرۀ نجات اسلامە داخل اولدیغی زماندن ، یعنی ادوار اولیۀ دینمزدن ؛ صدر اسلامدن بری هیچ برزمان بو دین مقدسه قارشو عصیان ایتمامش ایتمز وایتمیەجکدر. کرد بالطوع والرضا بلا استیلا شوکت وسطوت عثمانیەیە شرفیاب دخول اولدیغی کوندن بری هیچ بر زمان عثمانلیە قارشو اثر اهانت کوسترمامش ، کوسترمز وکوسترمیەجکدر. کرد حالا کرددر ملیتی شکل ومنظرۀ خارجیەسنی، هویت مادیه ومعنویەسنی ذرەقدر دکیشدیرمامشدر. بونکله برابر عثمانلیلقدە برحبل متین اتحاد ایلە مرتبط قالمشدر . دنیادە هیچ برقوت تصور ایدیلەمزکە کردلك ایلە عثمانلیلق ارەسندەکی بوامتزاج قدیمی، بوحبل قویمی ازالەیە موفق اولسون عثمانلیلق کردلکی وکردلکدە بالمقابلە عثمانلیلغی هضم ایتمش بوایکی کلمەنك مدلولی بربرینه بر حلول مطلق ایلە حلول ایتمشدر . عثمانلیلق معاذالله محو اولورسە کردلك بی‌نشان قالیر . کردلك خدانکردە مضمحل وکتام اولورسە عثمانلیلق ضعیف وپریشان اولور .

بونکلە برابر ارتق ماضینك مخوف ظلامنه، بردها آکمق ایستەمدیکمز ساحۀ نسیانە آتیلمسی واجب اولان دور سابق استبداد !. عثمانلیلغك اك مهم بر دیرکنی تشکیل ایدن بوعنصری قونیدە ازمش ، دیکر عناصرە نظراً دها الیم بر صورتدە خیرپالامش ایدی . حکومت سابقه علی الاطلاق عدو فکر ایکن کرد قومی حقندە هم عدو فکر ، هم عدو لسان اولمش ایدی . اقوام سائرەنك یالکز قفاسنی کسمکه چبالار ایکن کردلرك اولا لسانی ولسانی ایلە برابر قفاسنی کسمکه چالیشمش ایدی. برتضییق دائمی قفایی واقعا سرسم قیلار فقط قطع لسان برماق هم ابکم ، هم سرسم ایدر . ایشتە بزجه ظلمك اك آجیسی ، اك تعمیر قبول ایتمز تخریبات اجرا ایدن بودر .

کردلر بولسانسزلق ایلە یالکز قومیتلرینی دکل مذهبلرینی بیلە غائب ایتمك اوزرە ایدیلر . برچوق یرلری بر جهالت فاحشە قاپلامش، برچوق کردلر عادتا آلسانلقدن چقمش ایدی وحشت جهالت ، مبادی مذهبیه و اعتقادیەدن بی نصیب بولنمق کبی اسبابك تأثیریلە زوالی کردلرك یالکز موجودیتلری دکل موجودیتلریلە معزز طانیدقلری شرف وحیثیتلری ، ناموس ملیلری بیلە زنکدار اولمق تهلکەسنه معروض قالمش ایدی . زیرا حکومت سابقه انواع تعدیات واعتسافات اجرا ایدرە مملکتی خراب معمورەلری یباب ایدرکن ماکرلکه تشویق کاه تخریباتلر صوکرەدە ایشلك ایچون کویا صاف وزەمیلق ایستەرك بتون جنایتلری کردلرك وحشتە، کردلرك اعتیادکردلرك خونخوارلغنه، کردلرك خساست طبعنه عطف ایدر ایدی . مطبوعات جهان ایسە حکومت ایلە ملتی آنقیا جقدن ایلە صویلوب صوغانه چویرەلن زوالی مظلومیی قارشدیرەرق حکومت عثمانیەدن بحث ایدرایکن ترکلر، کردستان ولایتدن بحث ایدر ایکن [illegible]

وتشبثاتی اساساً ترویج والتزام ایتمکدن وعثمانلی اتحاد وترقی » جمعیتنك نشر ایلدیکی سیاسی پروغرامك مواد محتویه‌سی وطننك سلامت وترقیسی کافل بولنمسیله خصوصات سائره‌ده مواد مذکوره‌یه استناد ایدلمکدن عبارت بولنمشدر .

کردستانده‌کی کرد قرداشلرمزه احوال سابقه وحاضرهٔ عمومیه‌مزه دائر بر فکر مجمل

ای قرداشلرمز !! مابیندرکه شو صره‌ده احوال عمومیه‌مز وعلى الخصوص سیاستمز حقنده معلومات صحیحه ایدنمك ایسترسکز وبوبابده شبهه‌سز مراق واندیشه‌ده‌خی ایلمکده‌سکز ایشته سزه حال وسابق مقایسه صورتیله بر فکر مجمل ویره‌یم . تاکه اونلری تفصیل ایدك شمدی نه حالده بولندیغمزی اوکره‌نکز ماضیدن عبرت ، استقبالدن امنیت حاصل ایدکز شو صورتله حالدن مستریح ومطمئن اولورسکز

بوندن درت آی اول سیاست خارجیه‌مز عادتا اوروپانك بر بازیچهٔ هوسات ومنفعتی ایدی ، بزلر انجق او منفعتك رقابی اره‌سنده تأمین حال وموقع ایده‌بیلیور ایدك . روم ایلی ولایتلرندن اوچی که سلانیك قوصوه ومناستر ولایتلریدر منافع واحتیاجات مملکت ایچون اجراسی لازم کلان شیلری یاپمقده‌کی تأخرات وغفلتمز یوزندن بو اوچ ولایت « ولایات ثلثه » نامی التنده آیریلوب بر مراقبهٔ دولیه تحتنه کیرمش ، ومختاریت اداره‌یه افراغی ایچون دول معظمه اره‌سنده مذاکره‌لره باشلامشدی . شو صورتده‌کی حفظتاله تماماً روم ایلینك حال حاضر سیاسیسنجه مهم بر تغیر وتبدل وقوعی ارباب بصیرته کوره محقق عد ایدیلیوردی . حکومتمز ضعفندن طولایی برمدتدنبری ظهور ایدن مصائب سیاسیه‌ده اهون شرّی اختیاردن بشقه برشی یاپه‌میوردی . یاپه‌نه قدرتیاب دکلدی . چونکه صدای ملته مستند اولمیان سیاستده‌کی مساعی ومدافعاتك اوروپا نظرنده حکم وتأثیری اوله‌میه‌جغی بدیهیاتدن وشو روش سیاستك نتایج الیمه‌سی ایسه بالدفعات تجربه ثابت اولمش حقایقدن ایدی . اساساً دولتلر اره‌سنده دولتمزه ظهیر اوله‌جق وحقوق مشروعه‌مزی بحق التزام ومدافعه ایلیه‌جك حسب الحال هیچ بر دولتده بولنمیوردی . دولتمز انکلیز دوستلغندن تماماً بالکلیه محروم ایدی . حتی بالقان ایشلرنده مع التأسف الك آجی ضربه‌لری اندن ییوردی . على الخصوص « مورشتغ » ملاقاتی دنیلان اوستریا وروسیه ائتلافی « ره‌وال » ملاقاتیله خلل طاری اولدقدن صکره انکلتره‌نك بالقان شبه جزیره‌سنده نفوذ وتأثیری آرتمش وعادتا لوندره مسائل شرقیه‌نك محوری اولمشیدی .

شرقده صرف منافع مخصوصه تأمینی مقصدینه معطوف اولان المان دوستلغنك سیاست خارجیه‌مزده بر مظاهرت قوه‌سی کوریلمامکده اولدیغیده غیر منکر ایدی . اوروپا موازنهٔ سیاسیه‌نك شو صورتله تبدلی حقمزده اساسلی مقررات اتخاذینه یعنی ولایات ثلثه حقنده سنه‌لردن بری دوام ایدن کشمکش حاله قطعیاً نهایت ویره‌جك بر شکل اداره تحریسنه میدان آچمش وبلکه دولتلرك اوته‌دنبرو ظهورینه سببیت ویرمکدن غایت احتراز وتوقی ایلدکلری شرق مسئلهٔ مهمه‌سنك انکشافنه استعداد پیدا ایتدیرلمشیدی که شو حالده ایشك یالکز ماکدونیا دنیلان ولایات ثلثه‌ده دکل دول معظمه‌دن هر برینك سنه‌لرجه مطامح نظری اولمقده بولنان ووقت وقت اره‌لرنده ازالهٔ رقابت مقصدیله مبادلهٔ افکاره بادی اولمش اولان جهتلرده‌ده تعلقی اولیوردی . بو محسوسات ومخاطراته قارشو دولتجه بر قوهٔ مانعه دوشونلیوردی دوشونلسه‌ده فائده‌سی کوریله‌مزدی . چونکه اتفاق دول ایله واقع اوله‌جق بر تکلیفه نه فعلاً مقاومته قدرت نه‌ده او تکلیفی دفع ویا هیچ دکلسه تعدیل ایده‌بیله‌جك مظاهرته مبنی و منفعته منتهی بر مسلك سیاست موجود دکلدی بلغارستان امارتی برلین معاهده‌نامه‌سیله معین حدود و وظائفی چوقدن تجاوز ایتمش وکرك اوروپا جانبندن وکرك طرفمزدن کوردیکی مسامحه و مجامله یوزندن شماره‌رق اوروپایه وحکومت متبوعه‌یه قارشو میدان اوقومغه باشلامشیدی . دیکر طرفدن اوروپا نظرنده حق قزانمق و مستمرورانه مقصدینه نائل اولمق ایچون ماکدونیاده علی التمادی بر حال اغتشاشك دوامنی تهیئه وتقویه ایده‌جك اسباب ووسائطه هر صورتله توسلدن‌ده کیرو طورمامقده وقوتلی چته‌لر ترتیب وبیالی ماکدونیایه تسریب ایدرك بزی ازعاج ومقصدسز ونتیجه‌سز تشکیلاتدن ناشی قوهٔ عسکریه‌مزه ایراث کلال ایتمکده ایدی یانی باشمزده چیقان شو چیبانك جدی وقطعی بر تداوی کوره‌مامه‌سندن وجودمزه عادتا قانقرن اولمشدی . بلغار امارتی بتون ماکدونیاده‌کی بلغارلر اوزرنده بر حق حمایه ادعاسنه قدر واریبور وانلرك احواله علاقه‌دار بولندیغندن بحث وحاللرینی بیوك مبالغه ایله تصویر ایدرك اوروپا افکار عمومیه‌سنی کندیکه علیهمزه اغضاب ایدیبوردی . دیکر طرفدن اردوسنی‌ده عندالحاجه نظریاتی فعلیاته ایصاله مقتدر اوله‌جق بر حاله کتیرمکده و بر زمان مساعده ترقب ایلمکده ایدی .

یونانیلره کلنجه انلرده روم عنصرینك بلغارلر طرفندن دوچار اولدقلری اعتسافاته قارشو حکومت سنیه‌نك کویا فقدانی حمایه ومدافعه‌سنی سرزنشه اتخاذ ایدرك و موجودیت ملیه‌لرینی زور بازولرله مدافعه واحساسه مجبوریت کوردکلرینی معرض اعتذارده درمیان ایدرك داخل مملکتمزه آقین آقین چته‌لر سوق ایتمکده وروم ایلینك حال حاضر سیاسیسنجه جزئی بر تحول وقوعنده ایری قطعه‌سنی یمه‌که یلتنمکده ایدیلر .

دیکر طرفدن حکومت یونانیه کرید جزیره‌سنی ضمیمهٔ مملکت ایتمك ایچون اوروپا قابینه‌لرینی وقت وقت استمزاج ایدرك امل دیرینه‌سنك حصوله عائد هر کونه تدابیر وتشبثاتدن اصلا فارغ اولمامقده بولنمش وحتی شو صوك کونلرده دولتلرك ضمناً تحصیل موافقته‌ده موفق اولمشیدی . نه عجب که ! دول حامیهٔ اربعه دینلان انکلتره فرانسه ایتالیا وروسیه حکومتلری جزیره اوزرنده مرور زمانله اصلا حکمندن ساقط اوله‌میه‌جق اولان حقوق حکمرانی حضرت پادشاهینك تمامی محفوظیتنی بالدفعات تأیید وتصدیق ایتدکلری وبونده دولتك قطعی تأميناتی

١١ ذی القعده ١٣٢٦ — جمعه ایرتسی — ٢٢ تشرین ثانی ١٣٢٤

جمعیت طرفندن منتخب
صاحب امتیاز و مدیر و محرری
سلیمانیه‌لی توفیق

شرائط اشترا
طشره ایچون سنه‌لکی پوسته اجرتیله
برابر ٨٠ ، و التی آیلغی ٤٥ غروشدر

نسخه‌سی بر غروشدر

سر محرری دیاربکرلی احمد جمیل

کرد ارباب فکر و قلمنه دائما صحیفه‌لریمز
آچیقدر

درج اولنمیان اوراق و آثار اعاده اولنماز

اداره‌خانه‌سی وزنه‌جیلرده کرد تعاون
و ترقی مرکز عمومیسیدر

ایکی نسخه‌سی جمعیتمزک ارکانی ایچون
بش غروشدر

کرد
تعاون و ترقی غزته‌سی

١٣٢٤

جمعیتک واسطهٔ نشر افکاریدر

تاریخ تأسیسی ١٣٢٦ — ١٣٢٤

نومرو ١ شمدیلک هفته‌ده بر دفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در جلد ١

کرد قومی آرزوی وجدانیسیله عثمانلیلق نامینی طاشیدیغی زمان بر هنگامهٔ استیلا ایدیکه ، محیطک معارف ، قلیجلرله خطوط جوهریده اوقونور ، مباحث فنیه تراجملرک غلافسه بدن ازبرلنیردی هنر، شجاعتده ، اشتهار صلابتده ، افتخار صولنده ارانیلیردی . اویله بر عثمانلی دورینک مشیمهٔ کیرودارندن طوغان کردلر بتون دورهٔ حیاتلرینی ینه اویله بر حیات ایچنده کچیرمشلر و بناءً علیه مبارزهٔ حیاتده صلابت دینیه ، حماست فطریه‌دن بشقه برشی قزانه‌مامشلر؛ دورهٔ کمال یتیشدی فیض مدنیت کتاب حیاتک دیکر بر صحیفهٔ رنکینی اوکزد ، آنجه‌ق فقط طالعسزلک دیه‌جکز کردلرده کوزلری ، حتی دیلری باغلی قالمشدی هجرا یرلرده ، خیمه‌نشین ، بادیه نورد ـ بر حالده منفور مقهور بر صفتده کیرلمه‌مش بولنمغه محکوم ایدیلر بو کون عثمانلیغک دیدهٔ افتخارینی قاشدیرن رنکین بر ساحهٔ تعالیده سربست بر شهراه ترقیده بالجمله اقوامی ایلریده کوریورز .

بز بوگیجه سنه کوز قپالیلغک رمدلریله ، آچیغزیله نیم بسمل بر حالده چرپنه ، چرپنه بر طریق توسل بوله‌میورز و قتیله علوم و فنون داهیه‌لرینی یتشدیرن کردستان بوکون هندستاندن کتوره بیلدیکی بر علوم دینیه کتابنی هر درسده نوطکی بر قاچ سطرینی استنساخ ایدرک اولادینه میراث براقیور . بر چوق مهم ایشلر ایچون بر بریمزله مخابره ایدرکن چوقلریمزک دومان و یازیله مهرلریمزی بیاض بر کاغده باصه‌رق (المنافق بطن الحامل) قبیلندن جاهل بر آدمله مطلوب یره کوندریر و قصبلاقی او آدمک تقریرینه حواله ایدیورز . ایشته منسوب اولدیغی قومی بو مدهش فراکلقده ، بو آجیقلی ایکمبنده کورن (کرد تعاون و ترقی جمعیتی) بویله بر ماضیمز ایچون آغلایه اغلایه و فقط استقبالمز ایچون کوله کوله عثمانلیغک بر عضو قیمتداری ، عثمانلیق شرقنک ایلک چانکاری اولان کرد قرداشلریمزک هرکونه ترقیسی ، اهالیسی معارفی ، تجارتی ، صناعی و الحاصل عثمانلیق نام بلندی نسبتنده اکتساب سعادتی ایچون بیوک بر عزم ایله عهد و میثاق آلتنه کیرمشدر . شو عزم و نیتمزک کردستانمزه صلای بر زمزمه‌سی ، قلبلمک مهیجی شو غزته‌مزدر . الله‌دن توفیق

توفیق

جمعیتک بیاننامه‌سی

« کرد تعاون و ترقی » جمعیتک مقصد تشکیلی نظامنامهٔ داخلیسنده بیان و تصریح اولندیغی اوزره برای سلامت ملک و ملت اولان و احکام شریعته مستند بولنان قانون اساسینک محافظهٔ احکامیله اوسایه‌ده کرد قوم نجیبنک احتیاجات عصریه‌جه و تخصیص معارفه اسباب ترقی و سعادتنی استکمال و دیکر وطنداشلریله و سیما ارمنیلرله تزاید ائتلافات مدنیه و حسن معاشرت تومبه‌لرینی استحصال خصوصلرینه و قانون اساسینک هرکونه تطرق خللدن وقایه‌سی و تمامیت ملکیهٔ دولت عثمانیه‌نک محافظه‌سی اوغورنده ایثار نقدینهٔ حیاته اولان عزم و جزم ملی و دینینک بر نقطهٔ ثابتهٔ اتحادده تأیید تأبیدی قضیهٔ مهمه‌سنه معطوف اولدیغی کبی مجلس مبعوثانک کشادیله بوکبی جمعیتلرک دوام موجودیتلری حالنده و یاخود فرق سیاسیه‌یه انقلابنده تعقیب اولنه‌جق مسلک سیاسی دخی مقام جلیل خلافت اسلامیه و سلطنت معظمهٔ عثمانیه‌نک قانون مذکورده معین حقوق مشروعه‌سنه ایراث خلل ایتمیه‌جک و لا علی التعیین بر قومک دیکر بر قوم اوزرینه برکونه امتیازی حائز اولمامسی و ولایاته توسیع مأذونیت اعطاسی قاعده‌لرینه مستنداً ملک دولتک احتیاجات مدنیه‌جه دها موافق اداره‌سنی تأمین ایلیه‌جک صورتده مجلس مبعوثانک قانون اساسیجه لزوم کوره‌جکی هرکونه تعدیلات و تکملاتی و دولت عثمانیه‌نک تعالی و شوکتنی مستلزم کافهٔ تصورات

کرد

تعاون وترقی غزته‌سی

١٣٢٤

جمعیتك واسطهٔ نشر افکاریدر

تاریخ تأسیسی ١٣٢٦ — ١٣٢٤

نومرو ١ ❦ شمدیلك هفته‌ده بر دفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در ❦ جلد ١

مندرجات

مقدمه .... سلیمانیه‌لی م. توفیق

جمعیتك بياننامه‌سی

تلخیص سیاسی ...... ا. ع.

کردلر وکردستان .... بابان زاده اسماعیل حقی

عثمانلی امرتقاسی وسعادت .

مستقبلهٔ عشایر ... دیاربکرلی احمد جمیل

عسکرلك .... سلیمانیه‌لی فتحی

مهم بر عریضه ...... رئیس جمعیت سید عبدالقادر

کرد وشجاعت اقوام ... ملاطیه‌لی بدری

کردجه نصائح ..... بدیع‌الزمان ملا سعید کردی

کردجه مقاله‌لر ...... سیاح شوقی

کردجه شعرلر ...... سلیمانیه‌لی توفیق

سلاماق رسم عالیسی

بویقوتاژ = تحریم

کرد ارباب فکر وقلمنه رجانامه

اعتذار

غرافلر :

درسعادت

سلانیك مطبعه‌سی

١٣٢٤

كرد

تعاون وترقی غزته‌سی

١٣٢٤

جمعيتك واسطۀ نشر افكاريدر

تاریخ تاسیسی ١٣٢٦ — ١٣٢٤

نومرو ١ ❦ شمديلك هفته‌ده بردفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در ❦ جلد ١

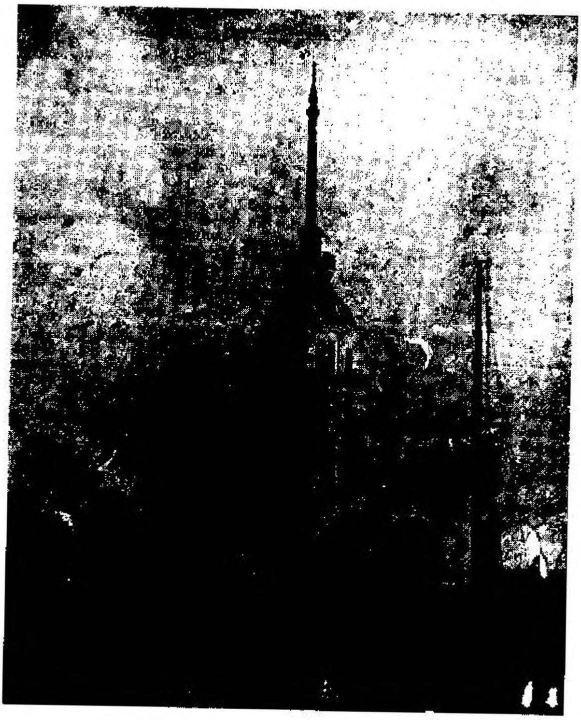

استانبول مناظرندن

۱۱ ذی القعده ۱۳۲٦ جمعه ایرتسی ۲۲ تشرین ثانی ۱۳۲٤

جمعیت طرفندن منتخب
صاحب امتیاز ومدیر ومحرری
سلیمانیه‌لی توفیق

شرائط اشترا
طشره ایچون سنه‌لکی پوسته اجرتیله
برابر ۸۰ ، والتی آیلغی ٤٥ غروشدر

نسخه‌سی بر غروشدر

کرد
تعاون وترقی غزته‌سی

۱۳۲٤
جمعیتک واسطهٔ نشر افکاریدر
تاریخ تأسیسی ۱۳۲٦ — ۱۳۲٤

سرمحرری دیاربکرلی احمد جمیل

کرد ارباب فکر وقلمنه دائما صحیفه‌لریز
آچیقدر

درج اولنمیان اوراق وآثار اعاده اولنماز

اداره‌خانه‌سی وزنه‌جیلرده کرد تعاون
وترقی مرکز عمومیسیدر

ایلک نسخه‌سی جمعیتمزک ارکانی ایچون
بش غروشدر

نومرو ۱ شمدیلک هفته‌ده بردفعه نشر اولنه‌جق دینی، علمی، سیاسی، ادبی، اجتماعی غزته‌در جلد ۱